DAVID AND SYLVIA STEINER YIZKOR BOOK COLLECTION

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 14225

Dorohoi Memorial Book

Dorot shel Yahadut ṿe-Tsiyonut Dorohoi

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY – NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
YIZKOR BOOK PROJECT

NEW YORK, NEW YORK AND AMHERST, MASSACHUSETTS

THE STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY PROVIDES
ON-DEMAND REPRINTS OF MODERN YIDDISH LITERATURE

©2003 THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY AND
THE NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER

•

MAJOR FUNDING FOR THE
YIZKOR BOOK PROJECT WAS PROVIDED BY:
Harry and Lillian Freedman Fund
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
David and Barbara Margulies
The Nash Family Foundation
Harris Rosen
David and Sylvia Steiner
Ruth Taubman

•

Original publication data

TITLE	Dorot shel Yahadut ṿe-Tsiyonut Dorohoi : Saṿan, Mikhaʻilan, Daraban, Hertsah, Radaʻuts-Pruṭ / ʼarakh ṿe-liḳeṭ Daṿid Shelomoh.
IMPRINT	880-02 Ḳiryat Byaliḳ : Irgun yotsʻe Dorohoi ṿeha-sevivah, 1992-
DESCRIPT	v. : ill., ports., maps ; 28 cm.
SUBJECT	Jews -- Romania -- Dorohoi. Dorohoi (Romania) -- Ethnic relations. Holocaust, Jewish (1939-1945) -- Romania -- Dorohoi.
ADD'L NAME	Shlomo, David.
ADD'L TITLE	Generaţii de Iudaism ṣi Sionism Dorohoi

THIS BOOK MEETS A.N.S.I. STANDARDS FOR
PAPER PERMANENCE AND LIBRARY BINDING

PRINTED IN THE U.S.A.

O parte din grupul comitetului de inițiativă a originarilor din jud. Dorohoi în fața clădirii K.K.L. din Tel Aviv.

בית קרן קימת לישו
המגבית המאוחדת בישראל
קרן קימת לישראל - קרן היסוד

Participanți la ședința festivă de creare a fondului pentru achiziționarea pădurii K.K.L: "Pădurea Kedosei Dorohoi".

Dna. Rahel Sego

rezervă.

Doamnele Şoşana Be
Aharon şi Ţipora Şneider, d
comitetul de inițiativă.

נוה אילן
גבעת יערים
לירושלים
עין רפה
גבעת יערים
צובה
יער ה
רמת ר
הר הטייסים
לירושלים

Adolf Abramovici, un
condeierii istoriei iudai
dorohoian.

Leib Ihiel (stânga), din Canada cu Shlomo David în fața clădirii K.K.L. din T.A.

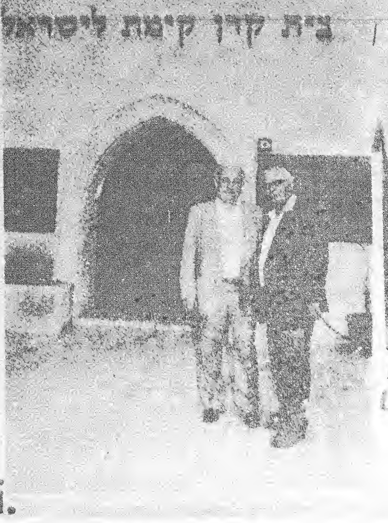
בית קרן קימת לישראל

Moise Strul – conferențiar la Universitatea din Beer-Şeva.

rejurimile Ierusalimului.

ctorul K.K.L. d. Iardeni şi
ginerul K.K.L. dând expli-
aţii asupra proiectului
'Pădurii Kedoşei Dorohoi".

חלום שהתגשם

UN VIS REALIZAT

A DREAM COMES TRUE

Arie Gal - general

Pădurea Kedoşei Dorohoi

יער קדושי דורוהוי

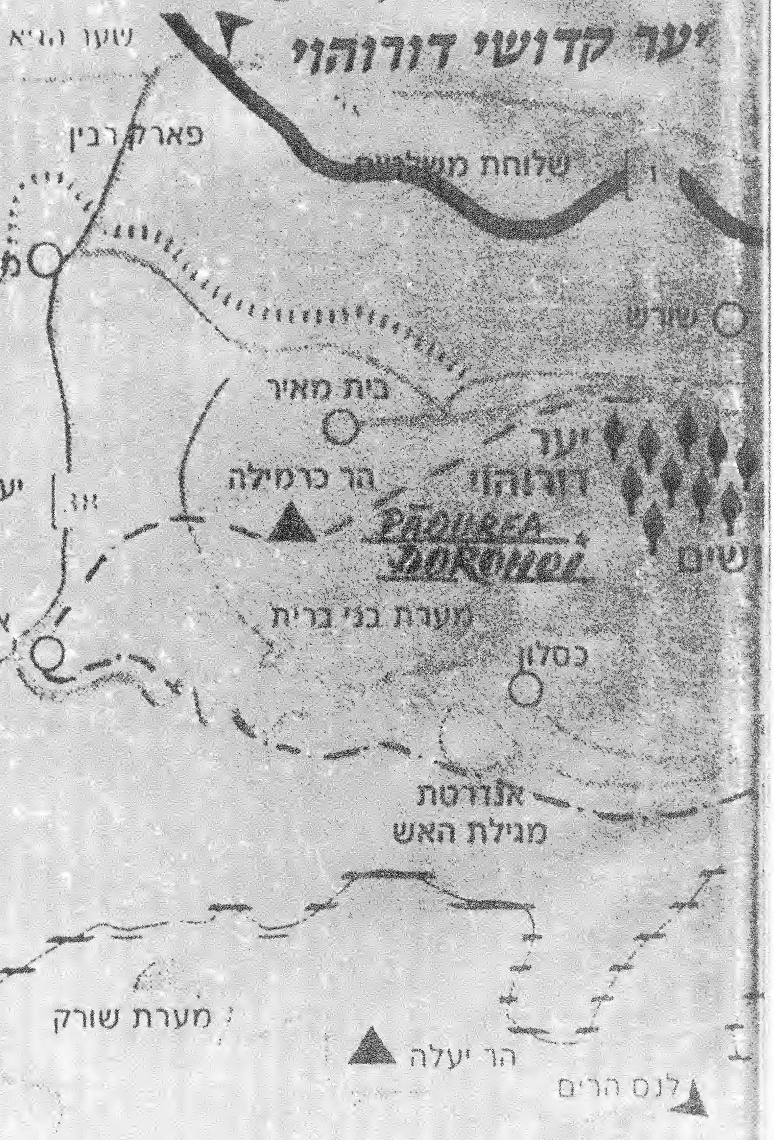
N
שער הגיא
פארק רבין
שלוחת משלטים
מסילת ציון
שורש
בית מאיר
יער דורוהוי
הר כרמילה
יער אשתאול
PĂDUREA DOROHOI
שים
צומת אשתאול
מערת בני ברית
כסלון
אנדרטת מגילת האש
מערת שורק
הר יעלה
לנס הרים

aham Şani general în
ervă, unul dintre iniţiatorii
iectului.

Poetul dr. Beno Solomon.

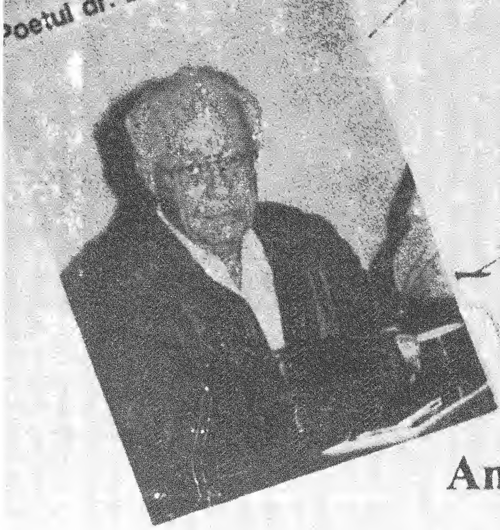

Amplasarea pădurii comemorative în în

דורות של יהדות וציונות (ד)

דורוהוי ● סאוון ● מיכאילן ● דאראבאן
הרצה ● רדאוץ – פרוט

ביצוע גרפי: "פפירוס", תל-אביב

תודה ליהודה גור-אריה
על השתתפותו בעריכה הספר

בשער העברי של הספר מופיע אחד הדגלים
של התנועות הציוניות מדורוהוי ואשר הובא ארצה למשמרת

דורות של יהדות וציונות

דורוהוי (ד)

סאוון · מיכאילן · דאראבאן
הרצה · רדאוץ – פרוט

ליקט וערך: **דוד שלמה**

אב תשנ"ח – אוגוסט 1998

הספר מופיע בהוצאת ארגון יוצאי דורוהוי והסביבה בישראל
ת.ד. 134, קרית ביאליק – 27101

הכרך הרביעי של ספר דורוהוי והסביבה
מופיע בחסות-כבוד של
ריקה ומרסל כהן
(דורוהוי - אשקלון)

לזכר
אביו הרמן כהן ז"ל
אחיו שאול כהן ז"ל
שניספו בטרנסניסטריה

ולזכר האחים
פיקו ומאיר פייביש ז"ל
שניספו בטרנסניסטריה

עיר של תורה ומעשים טובים

ט אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן קִסְמָא, פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וּפָגַע בִּי אָדָם אֶחָד וְנָתַן לִי שָׁלוֹם וְהֶחֱזַרְתִּי לוֹ שָׁלוֹם. אָמַר לִי, רַבִּי, מֵאֵיזֶה מָקוֹם אַתָּה. אָמַרְתִּי לוֹ, מֵעִיר גְּדוֹלָה שֶׁל חֲכָמִים וְשֶׁל סוֹפְרִים אָנִי. אָמַר לִי, רַבִּי, רְצוֹנְךָ שֶׁתָּדוּר עִמָּנוּ בִּמְקוֹמֵנוּ וַאֲנִי אֶתֵּן לָךְ אֶלֶף אֲלָפִים דִּינְרֵי זָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת. אָמַרְתִּי לוֹ, בְּנִי, אִם אַתָּה נוֹתֵן לִי כָּל כֶּסֶף וְזָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת שֶׁבָּעוֹלָם, אֵינִי דָר אֶלָּא בִּמְקוֹם תּוֹרָה, לְפִי שֶׁבִּשְׁעַת פְּטִירָתוֹ שֶׁל אָדָם, אֵין מְלַוִּין לוֹ לְאָדָם לֹא כֶסֶף וְלֹא זָהָב וְלֹא אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, אֶלָּא תוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בִּלְבָד, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ו) בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ, בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ, וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ. בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ, בָּעוֹלָם הַזֶּה. בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ, בַּקֶּבֶר. וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ, לָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן כָּתוּב בְּסֵפֶר תְּהִלִּים עַל יְדֵי דָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל (תהלים קיט) טוֹב לִי תוֹרַת פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכָסֶף, וְאוֹמֵר (חגי ב) לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נְאֻם יְיָ צְבָאוֹת:

אני מצטט פסקה זו מתוך פרקי אבות, פרק ו' והדבר קשור במידה רבה למפעל החיים שלי, של ההנצחה ההיסטורית של דורוהוי ועיירות המחוז שלה. לגבי דידי, דורוהוי, העיירה שבה נולדתי ובה ספגתי יהדות נהדרת, היא כמו "עיר גדולה של חכמים ושל סופרים".

הסיפוק הרוחני שלי בעשייתי זו שווה בעיני יותר מ"כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם".

דורוהוי היתה במשך דורות עיר של תורה ומעשים טובים ומקצת ממעשי בניה, מן הדור האחרון, באים לביטוי בארבעת הכרכים, שבעזרת השם זכיתי והם יצאו לאור.

הזהב הוא ליבם של אנשי דורוהוי לדורותיהם, האבנים הטובות הן המצבות על קברות יקירינו שנותרו שם, והמרגליות הן הסיפורים של בני העיר, משכילים ופשוטי עם, גברים ונשים, ששפכו את ליבם, את דמעותיהם וגעגועיהם מעל דפים אלה.

כל זאת עשיתי באהבה רבה, במסירות ובנאמנות למורשת אבותינו בני דורוהוי, והקדוש ברוך הוא חיזק את לבבי להשלים שליחות אשר חשתי כי ההיסטוריה היהודית הטילה עלי.

שלמה דוד

עם הופעת הכרך הרביעי

הלא-יאמן אכן קרה! לפעמים, הבלתי אפשרי והבלתי צפוי נהפך למציאות ריאלית.

תפילתי והודייתי ליושב במרומים, שהוביל והדריך אותי במשימתי ההיסטורית של הנצחת יהדות דורוהוי והמחוז. השתדלתי להעמיק ולחפור בשכבות העבר שלנו, והנה לפנינו הכרך הרביעי, הרואה אור בשנת היובל למדינת ישראל. אנחנו ודאי הקהילה היהודית היחידה בעולם עם השג כזה של הנצחה היסטורית של עברה.

בהיותי צעיר לימים ופעיל בתנועת הנוער הציוני בדורוהוי, בשנים 1944-1948, מדינת ישראל היתה בבחינת חלום, והנה, לאחר השואה הנוראה חזרנו והשתקמנו כעם וכמדינה, ועתה, כעבור 50 שנים של מאבק, בנייה, הגנה והתפתחות, אנו חוגגים את היובל למדינת ישראל - בגאווה, בשמחה ובתקווה לעתיד טוב יותר לנו ולצאצאינו.

גם בכרך זה, כבקודמיו, החלק העברי איננו זהה לרומני, ולהפך. זאת, מתוך כיבוד הכותבים והכתוב, כל אחד בלשונו, בסגנונו האישי ובביטוייו במקור.

המכשולים, הקשיים, וההתגברות עליהם הם חלק מן היצירה המונומנטלית, שחלקה הרביעי רואה עתה אור, אך כל זה עכשיו מאחורינו וכל אלה שהושיטו כתף, סייעו לי רוחנית, חומרית ומורלית, לכולם נתונה הכרת-תודתי.

מודה אני לך, אל חי וקיים, שהענקת לי מחסדך האלוהי לעמוד במשימה ולהשלימה כיאות.

כרך זה הוא מחווה של הוקרה מצדי, מצד כולנו, למדינת ישראל, ביובלה החמישים.

שלמה דוד

דברים בבית הנשיא
עם הצגת הכרך השלישי של ספר "דורוהוי"

כבוד נשיא מדינת ישראל,
מר עזר וייצמן

משכנך, אדוני הנשיא, הוא בית פתוח לכל הרבדים של עם ישראל. ואתה, כבודך, גם מבקר בבתיהם של רבים מאזרחי המדינה בעתות של מצוקה ומעודד את רוחם.

והנה אנו, נציגי ה"שטעטל", נציגי הקהילות היהודיות לשעבר במחוז דורוהוי שבצפון רומניה, מתארחים אצלך ומגישים לך את הכרך השלישי של ספרנו, המשקף יהדות וציונות חמה של מאות בשנים.

שלמה דוד נושא דבריו בבית הנשיא

לפני כשנתיים היינו אצלך לראשונה, משלחת קטנה. קיבלת אותנו בלבביות בלשכתך, יחד עם ח"כ אברהם פורז ואז העונקנו לך את הכרך השני. קודם-לכן, לפני מספר שנים, בארוע דומה, העונקנו את כרך א' שלנו לנשיא הקודם, מר חיים הרצוג ז"ל.

זכינו להיות אולי הקהילה היחידה בעולם, אשר הנציחה את העבר שלה בשלושה כרכים עבי-כרס. מדובר כאן בקהילה של שש עיירות סמוכות בצפון רומניה, שמנתה ביחד כ-20,000 יהודים, לפני השואה.

לצערנו, השואה של יהדות רומניה החלה בעיירה דורוהוי, כאשר ב-30 ביוני 1940 נהרגו בה עשרות יהודים בפוגרום, וביניהם אברהם קלמנוביץ ז"ל, סבו של ח"כ אברהם פורז. בתקופת השואה ניספו 5,000 מיהודי קהילתנו.

לאחר השואה, בשנות ה-50 וה-60 עלו כל בני קהילתנו לישראל. בעיירות שעזבנו לא נותרו יהודים כלל, או רק בודדים מהם. בישראל ראינו את מקומנו הטבעי ועתיד ילדינו ונכדינו.

השנה מציינים מלאות 125 שנה להקמת התיאטרון היידי בעולם, כאשר אברהם גולדפאדן, שהגיע מגליציה, שהה מספר שנים בדורוהוי ובה כתב כמה מחזות, וביניהם את "עקדת יצחק", שהוצג לראשונה כמחזה ביידיש, בכיכר בתי-הכנסת של דורוהוי.

לפני 115 שנה, אשה ושמה גיטל בלומר, ילידת דורוהוי, היתה בין ראשוני מתיישבי ראש פינה ובזמנה קראו לה "מלכת הגליל".

בשנת 1894, עוד לפני הקונגרס הציוני הראשון, פעלו חובבי ציון בדורוהוי והם פרסמו מנשר

ציוני וקראו לבני הקהילה להתארגן ולהקים סניף של התנועה הציונית בדורוהוי.

מלבד זאת הוציאה קהילתנו אנשי רוח והגות, סופרים ומשוררים בעברית, ביידיש וברומנית, בהם מתגאה יהדות רומניה כולה.

שלמה דוד מוסר את כרך ג' של ספר דורוהוי לנשיא עזר וייצמן

והנה כעת, נמצאים כאן אתנו במשכנך נציגים של קהילותינו: דורוהוי, דאראבאן, מיכאילן, הרצה, סאוון ורדאוץ-פרוט. יושבים בינינו חלוצים שעלו ארצה לפני 65 שנה, כמו חברנו הנכבד יעקב קליין, רבנים, אנשי יצירה ועמל, אנשי ציבור וכולם - אוהבי העם והארץ.

כמו-כן במשלחת זו משתתפים ארבעה תת-אלופים מיוצאי העיירות שלנו ואולי גם זה מסמל את תרומת קהילתנו לבטחונה של מדינת ישראל.

בהזדמנות זו מקבל אני בברכה את שני העולים החדשים מעירנו שעלו ארצה לפני שבועות מספר והם נמצאים כאן אתנו - השופטת יטי יגר ובעלה, המהנדס קרול יגר.

באנו להביע חיבה והוקרה לנשיא המדינה. היינו כחולמים עוד לפני קום המדינה ואשרינו שזכינו לבוא, זו הפעם השלישית למשכן נשיאי ישראל ולהביא להם את ספר תולדות קהילתנו המפוארת, רבת הסבל אך גם רבת פעלים ומעש.

עוד לפני כ-200 שנה היתה השפה העברית שגורה על פיהם של רבים מבני קהילתנו ובמשך השנים הופיעו בדורוהוי גם כתבי-עת ועיתונים בעברית.

אלפים מבני קהילתנו ניספו בשואה. ואילו לאחריה, עשרות צעירים מבני הקהילה נפלו כאן, במערכות ישראל.

אנו מציינים בברכה את נכונותו של הנשיא לקבל אותנו ולהתבשם מן הבושם היהודי של ה"שטעטל", שהיה פעם מבצר לשמירת יהדותנו.

היינו ונשארנו ציונים נאמנים בהכרתנו ובמעשינו, מעורים בחיי המדינה, כואבים את בעיותיה וגאים בהשגיה. אנו שייכים למחנה של אלה הרואים את "חצי הכוס המלאה". במוסד הנשיאות רואים אנו סמל של ממלכתיותנו.

רוצה אני לבשר כאן כי בקרוב אנו עומדים להתחיל בנטיעת יער בן 18,000 עצים בהרי ירושלים, לזכר קהילות מחוז דורוהוי.

אדוני הנשיא, הארוע הזה של הגשת הכרך השלישי לידיך הוא יום חג עבורנו ואני מודיע בטקס חגיגי זה, כי יהיה גם כרך רביעי.

שלמה דוד,
יו"ר הארגון

הנשיא עזר וייצמן מברך את נציגי קהילת מחוז דורוהוי בבית הנשיא

המשתתפים במשלחת אצל נשיא המדינה

ואלה המשתתפים במשלחת קהילת דורוהוי והמחוז, שנתקבלו אצל נשיא המדינה:

שלמה דוד, שמשון לבנקרון, הרב יוסף וסרמן, יצחק מרציפרו, גבריאל מריאן, דוד רוטרו, מויסה סטרול, אברהם כרמלי, מרים וולפסטל, ד"ר גרשון פיטרו, אריה כרמלי, פניה פרנפס, אריה גל, חיים ברץ, מרסל כהן, ריקה כהן, אברהם שפקרו, סוניה פלטי, יוסף וולפסטל, שאול וייסמן, ד"ר שלי גריסרו, אברהם לורברבאום, קלמן בר-דוד, אהרן אברמוביץ, שושנה בן-אהרן, יעקב קליין, אריק קליין, מרדכי אורנשטיין, אדולף אברמוביץ, יחזקאל פרדרו, ברכה שור-מאור, יעקב בלן, זהבה בלן, חיים סגולי, שושנה רוטנברג, צבי ויינר, סוניה וסרמן, משה בלן, מאיר טרנו, הרמן זיסמן, אלכס פינקלשטיין, צבי פינקלשטיין, רשלה סגולי, פניה שניידר, דוד נתן, ד"ר דורון קולר, ישראל לבנון, אברהם פרל, זאב שוורץ, קרול יגר, יטי יגר, אורה נחמן, נחמן ברנפלד, ד"ר בנדיקט סולומון, שמעון הרן, צבי ברבירו, ד"ר ולאד סולומון, שמעיה וסרמן, יטי שפירא, אריה שפירא, אריה שווייצר, עידית שווייצר, זילפה קליין, אפרים סגולי, סטלי לוזנן, ישעיהו לייזרוביץ, אולריך פרידברג, דבורה זיסמן, חנה קמינ, אריה אריאלי, מניה הרמן, אריה בן דוד, זהבה סגולי.

דורוהוי

עיר בצפון-מזרח רומניה. דורוהוי שוכנת על צומת-דרכים חשוב בין פולין, בוקובינה ומולדביה.

ליישוב היהודי, שראשיתו במאה ה-17 הוענקו כתבי-זכויות בשנים 1799, 1808 ו 1823 והוא התארגן דוגמת קהילות מולדובה במסגרת "גילדה יהודית" שהתקיימה עד 1843. ארגון קהילתי הוקם רק ב-1896.

בשנים 1881 - 1884 קלט הישוב מספר רב של פליטי מאורעות בסביבה. ב-1907 נפגע קשות במרד איכרים ובמלחמת העולם הראשונה - מהתנכלות השלטונות הצבאיים. בתקופה שבין שתי המלחמות סבלה הקהילה מהגבלות כלכליות: היהודים היו רובם ככולם חנוונים, בעלי מלאכה ופועלים פשוטים. רוב הזמן היוו את מחצית האוכלוסיה וב-1941 הגיע מספרם בעיר ל-5384 - כשליש מכלל התושבים.

מהומות אנטישמיות פרצו בדורוהוי כבר ביוני 1940, עם כיבוש בסרביה וצפון בוקובינה על-ידי ברית-המועצות. חיילים רומנים תקפו את השכונה היהודית, רצחו 200 יהודים ושדדו את בתיהם. למחרת היום פשטו איכרים על גופות החללים. המשפחות הוחתמו על הצהרות, שקרוביהם נרצחו בידי אלמונים.

עם עליית אנטונסקו לשלטון (בספטמבר אותה שנה) נסתתמו מקורות הפרנסה של יהודים רבים. אחרי שפרצה המלחמה עם ברית-המועצות גורשו רוב יהודי דורוהוי והסביבה לטרנסניסטריה; רבים מתו בקרונות החתומים, לפני שהגיעו ליעדם - מחנה אטאקי על הדנייסטר. בדורוהוי עצמה נותרו 2000 יהודים, ללא מקורות פרנסה.

בינואר 1943 נעתרה ממשלת אנטונסקו לבקשת מנהיגים וראשי היהדות הרומנית בבוקרשט וציוותה להחזיר את המגורשים. חזרו 2000 ששרדו, ואליהם הצטרפו עוד 4000 שלא הותר להם לחזור למקומות מגוריהם הקודמים [בעיירות המחוז].

ב-1947 נמנו בעיר 7,600 יהודים. כמעט כולם עלו לארץ בשנות ה-50.

מתוך מאגר המידע של מוזיאון "בית התפוצות", תל-אביב

*

מקורם של חלק מן הנתונים והתעודות שבהם השתמשנו בכרך זה, הוא ארכיון המכון לחקר הציונות הדתית ע"ש יונה קירשנבאום, ליד אוניברסיטת בר-אילן.

המערכת

צילומים מדורוהוי

- באלבום שיצא לאור בארצות-הברית

צוות של צלמים מטעם הוצאה-לאור בארצות-הברית סיירה בקהילות יהודיות במזרח-אירופה בשנת 1980 ובין היתר ביקרו גם בדורוהוי והנציחו שם אנשים ורגעים, שהם אולי האחרונים לפני שקיעתם כליל של שרידי הקהילה היהודית בדורוהוי. כעבור כמה שנים הופיע האלבום. להלן - שער האלבום ותמונות שצולמו בדורוהוי.

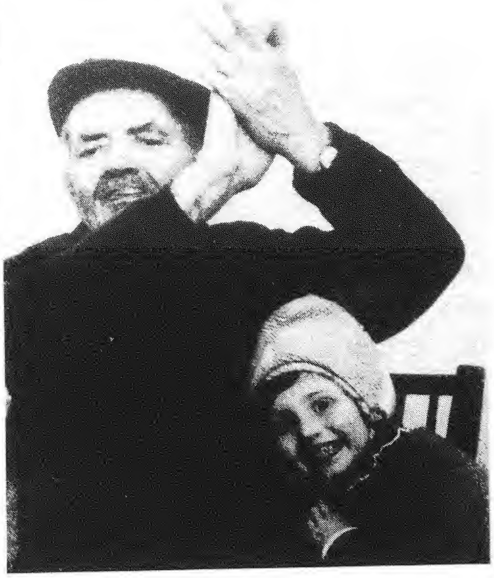

ברקו גוט בחברת נינתו מוחא כפיים לשמע נגינת בנו הכליזמר, איזו גוט

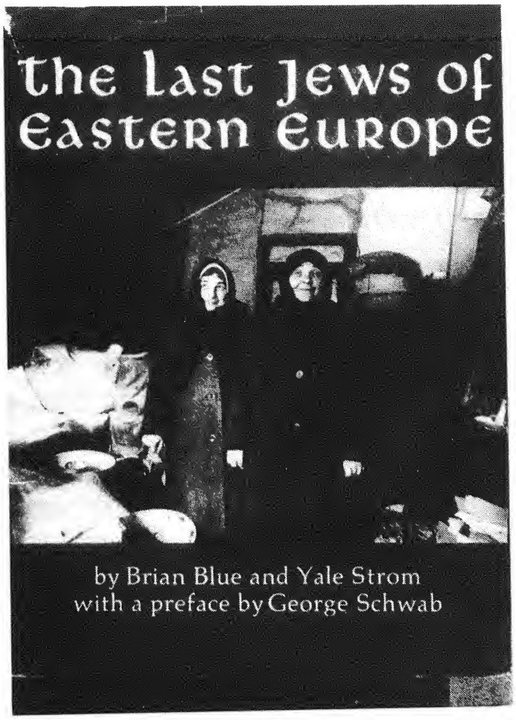

the last Jews of
Eastern Europe

by Brian Blue and Yale Strom
with a preface by George Schwab

שער האלבום - "היהודים האחרונים של מזרח-אירופה"

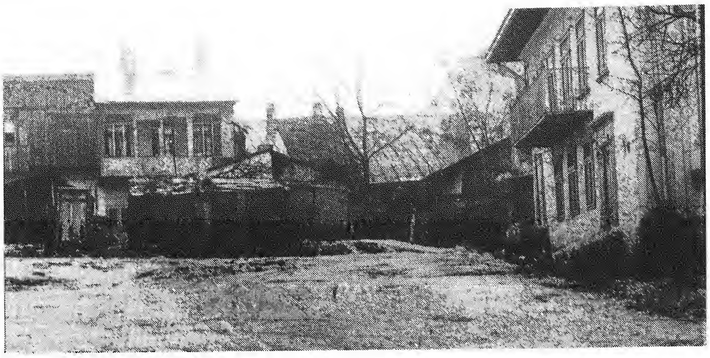

דורוהוי - כיכר בתי-הכנסת

הרב פנחס וסרמן קורא את מגילת אסתר
בקנטינה של הקהילה בדורוהוי

מתפללים בבית-הכנסת "בית שלמה"

כפריה מביאה עופות של משפחות
יהודיות לשחיטה

הרב וסרמן עורך חופה וקידושין,
באחת החתונות (אולי האחרונות) בדורוהוי

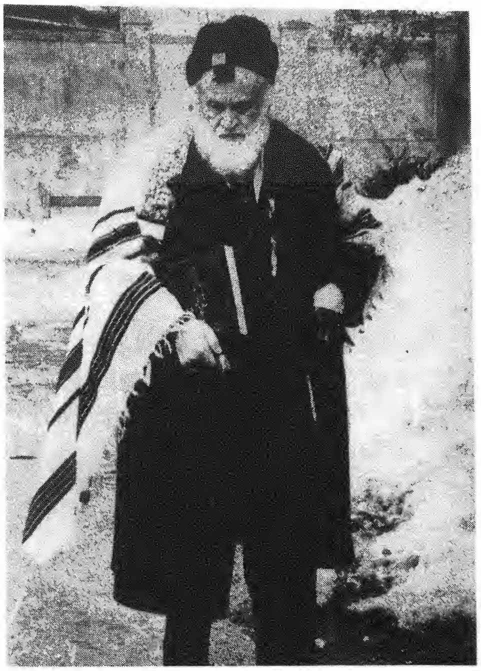

הרב מריליוס, לשעבר רבה של מיכאילן ודורוהוי, בדרכו לבית-הכנסת

אברהם השמש מנקה את הפמוטים לקראת התפילה בשבת

בית-הכנסת של הנגרים, שנבנה לפני כ-100 שנה, מיועד להריסה עקב תוכנית לבינוי מחדש של השטח

ועד ציוני

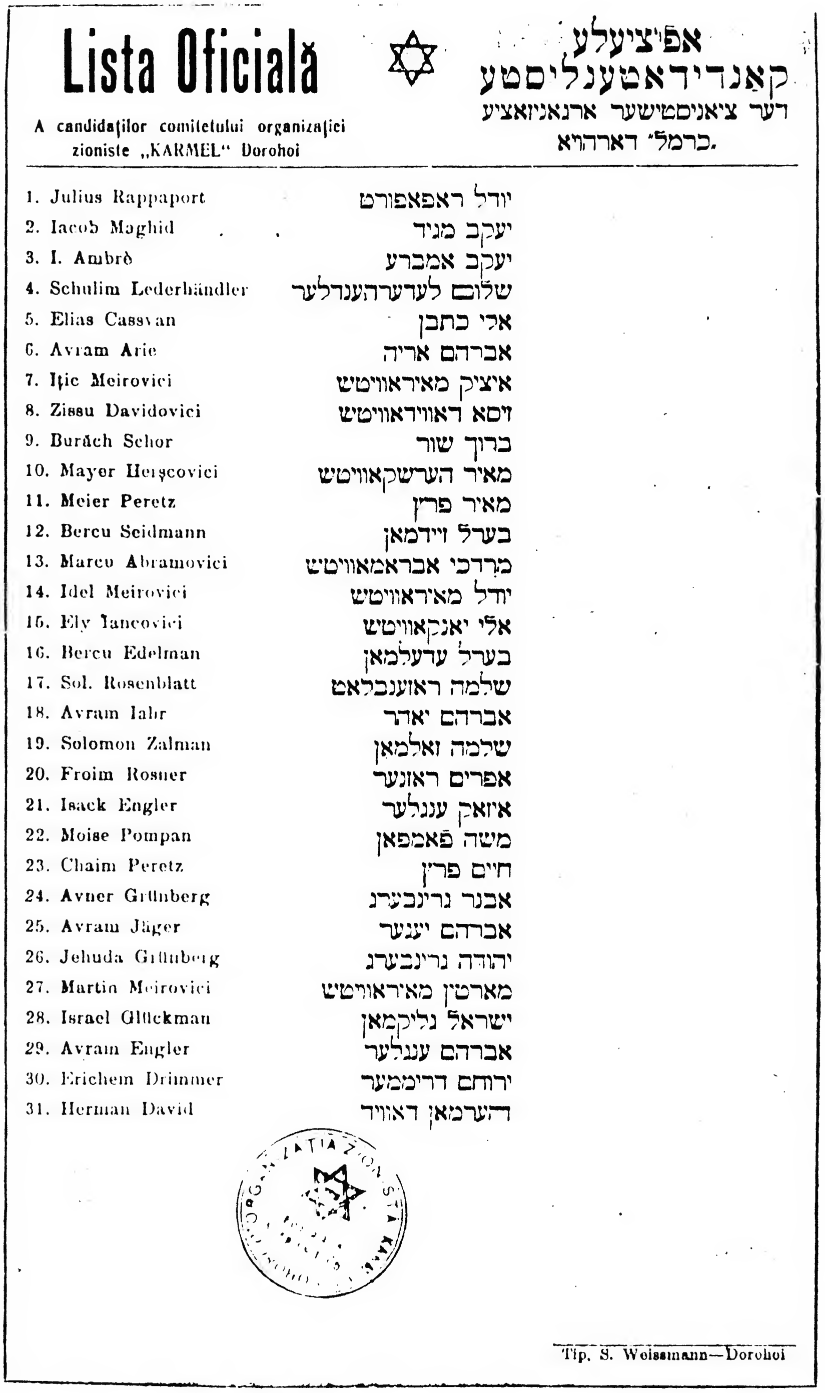

Lista Oficială

A candidaţilor comitetului organizaţiei
zioniste „KARMEL" Dorohoi

אפיציעלע
קאַנדידאטענליסטע
דער ציאניסטישער ארגאניזאציע
„כרמל" דארהויא.

1. Julius Rappaport	יודל ראפאפורט
2. Iacob Maghid	יעקב מגיד
3. I. Ambrò	יעקב אמברע
4. Schulim Lederhändler	שלום לעדערהענדלער
5. Elias Cassvan	אלי כתבן
6. Avram Arie	אברהם אריה
7. Iţic Meirovici	איציק מאיראוויטש
8. Zissu Davidovici	זיסא דאווידאוויטש
9. Burăch Schor	ברוך שור
10. Mayer Herşcovici	מאיר הערשקאוויטש
11. Meier Peretz	מאיר פרץ
12. Bercu Seidmann	בערל זיידמאן
13. Marcu Abramovici	מרדכי אבראמאוויטש
14. Idel Meirovici	יודל מאיראוויטש
15. Ely Iancovici	אלי יאנקאוויטש
16. Bercu Edelman	בערל עדעלמאן
17. Sol. Rosenblatt	שלמה ראזענבלאט
18. Avram Iahr	אברהם יאהר
19. Solomon Zalman	שלמה זאלמאן
20. Froim Rosner	אפרים ראזנער
21. Isack Engler	איזאק ענגלער
22. Moise Pompan	משה פאמפאן
23. Chaim Peretz	חיים פרץ
24. Avner Grünberg	אבנר גרינבערג
25. Avram Jäger	אברהם יעגער
26. Jehuda Grünberg	יהודה גרינבערג
27. Martin Meirovici	מארטין מאיראוויטש
28. Israel Glückman	ישראל גליקמאן
29. Avram Engler	אברהם ענגלער
30. Erichem Drimmer	ירוחם דרימער
31. Herman David	הערמאן דאוויד

Tip. S. Weissmann—Dorohoi

רשימה זו התפרסמה בדורוהוי בשנת 1906. מופיעים בה 31 שמות של מועמדים, שמתוכם אמורים להבחר חלק מהם להנהלת הארגון הציוני "כרמל" שפעל בדורוהוי בתחילת המאה. יש ודאי כאלה מבני דורוהוי שיזהו את אבות משפחתם ברשימה היסטורית זו.

ועד הקק"ל בדורוהוי

ועד הקרן הקיימת לישראל בדורוהוי, בשנת 1931

תרומה מדורוהוי לכולל רומניה בירושלים

הבית בן שתי הקומות שנבנה בשנות ה-20 של מאתנו בשכונת אחווה בירושלים, ושימש כאכסניה ותלמוד- תורה, נבנה מתרומתם של בני הזוג שמואל וינטה לאה יונגרייז מדורוהוי, כפי שמציינת טבלה על לוח-אבן הנמצא בחצר הכולל. צילום הבית נעשה בימינו.

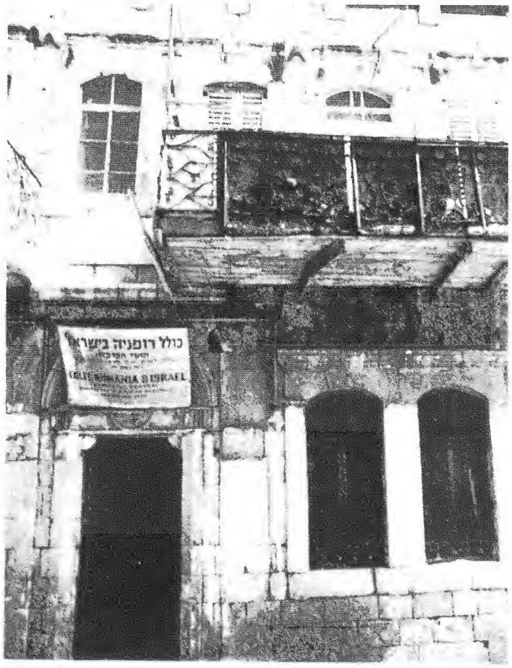

בניין הכולל בשכונת אחווה בירושלים

בתי כולל רומניה בשכונת אחוה :

ג) לזכרון עולם יהי׳ לפני ה׳ בהר הקודש בירושלים ת״ו.
האבן הזאת תהיה לעדה כי שני הבתים הכנסת אורחים והלמוד הורה
הנקרא בשם בית שמואל ואוהל לאה נדבו והקדישו בקודש לזכרון דור
הנדיב כמהור״ר שמואל ב״ר יונה יינגרייז מדראהוי רומעניע, וזוגתו הצ׳
והנדיבה מרת יענטא לאה בת ר׳ קלמן מיכ׳ לעילוי נשמתם לזכרון עדי
עד. נלב״ע הנדיב הנז׳ ביום כ״א לחודש כסלו שנת תרכ״ד תנצב״ה.
נלב״ע הנדיבה הנז׳ ביום לחודש שנת ת״ר הנצב״ה. ומנהלי
הכנסות אורחי׳ והתלמוד תורה מחוייבי׳ לשמור הארצייטין של הנדיבים הנ״ל

לוח־אבן בחצר כולל בוקרשט טול שכונת מאה שערים

הכתובת על לוח-האבן, המציינת את תרומתם של בני הזוג מדורוהוי

שמשון ד. לבנקרון

"הסכמה" לספר "אהבת דודים" ניתנה בדורוהוי, לפני 206 שנים

לפני 206 שנה חיו יהודים בדורוהוי. הוכחה לכך אפשר למצוא במסמך שמצאתי - "הסכמה" שנתן הרב אריה יהודה לייבוש הורביץ, בשנת "ישרי לב" - שנת 1792.

ב"אנציקלופדיה לחכמי גליציה", כרך ב', מצאתי כתוב:

הרב יהודה לייב נולד בזבארז', לאביו ר' שלום, שהיה נכד השל"ה [בעל הספר "שני לוחות הברית"], בן אחר בן, ונכד של רבי יהודה החסיד, מגדולי תלמידיו של המגיד ממזריטש. רבה של וולוטשיסק, ועל שמה נקרא. גאון בתורה ואותו שלחו בני החבורה-להתעצם בהלכה עם ר' אלכסנדר סנדר מרגליות מסטנוב. תשובתו מתקס"ב בהיתר עגונה, בספר "עגונות ישראל" של המגיד מקוזניץ. ענוו בטבעו ורב חסד. בתקנ"ב הסכים מדורוהוי על ספר "אהבת דודים". בסוף ימיו עלה לארץ, ובדרך נסיעתו היה זמן-מה רב ביאסי, והסכים בתקס"ו על ספר "טהרת הקודש". גר בצפת עד פטירתו ביום כ"ז ניסן תקע"ו.

11 שנה עברו מאז שהגאון מוולוטשיסק, כך חתם הרב יהודה לייב, נתן "הסכמה" לספר "אהבת דודים", ועד שנדפס בשנת "את בנימין" - 1803.

לנוחות הקוראים אציין, שהשם דורוהוי מופיע אחרי המלים המודגשות "ישרי לב" לפ"ק (פרט קטן) פה ק"ק (קהילת קודש) דראהייא. [ראה בצילום].

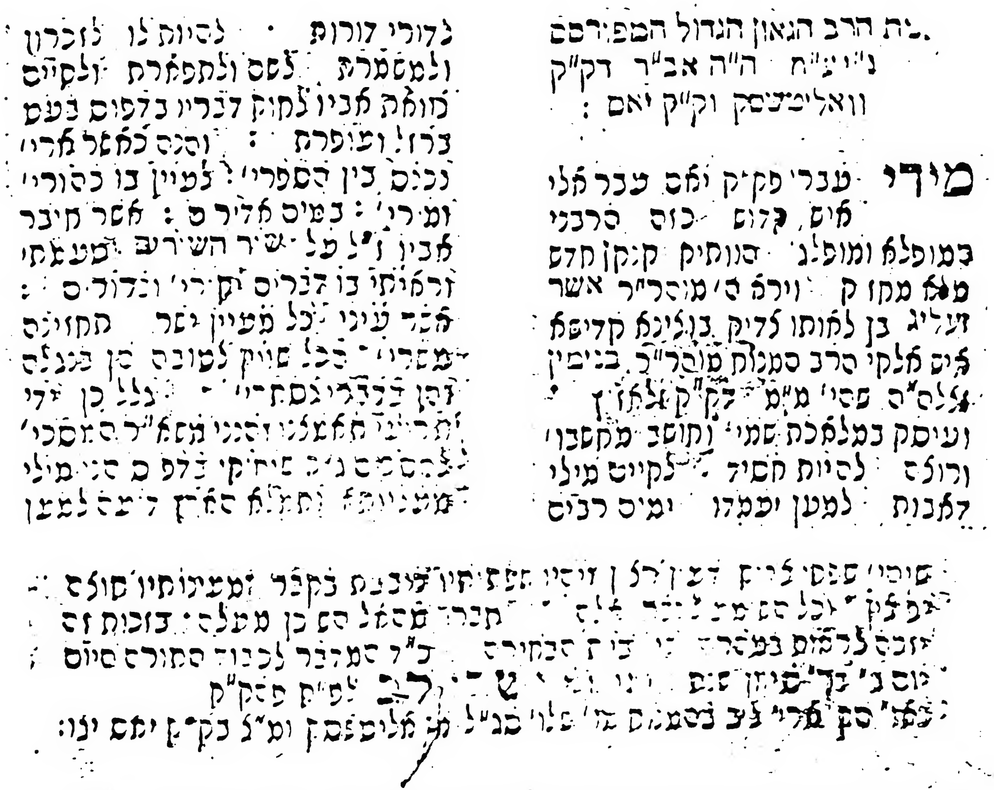

נוסח דברי ההסכמה, שניתנה בדורוהוי (ראה שורה שניה מלמטה, מלה אחרונה משמאל)

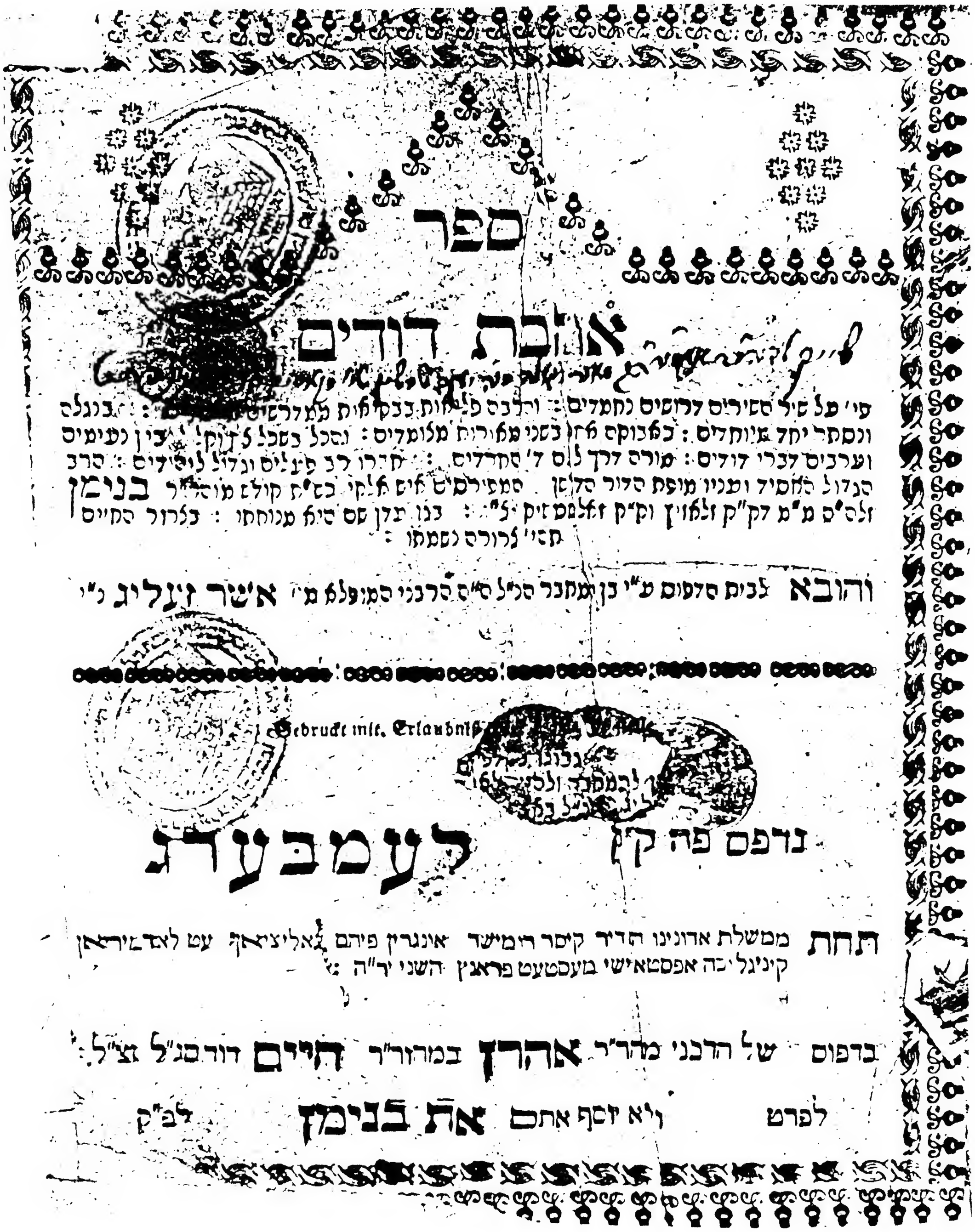

ספר

אהבת דודים

פי' על שיר השירים לרוסים נחמדים: והדבש פנינות בבקיאות במדרשים [illegible]: בנגלה ונסתר יחד מיוחדים: כתפוח [illegible] בעצי מאירות מלומדים: ונכל בשכל לדוק' [illegible] יין נעימים וערבים לדברי דודים: מורה דרך לנס ד' חסידים: חיברו רב פעלים וגדול למודים: הרב הגדול החסיד ועניו מופת הדור הזקן המפורסם איש אלקי כש"ת קולו מוהר"ר בנימן זלה"ה מ"מ דק"ק זלאזין וק"ק זאלאזיץ יצ"ו: בנו יתן שם טוב מנוחתו: בצרור החיים תהי' צרורה נשמתו:

והובא לבית הדפוס ע"י בן המחבר הרבני המופלא מו' אשר זעליג נ"י

Gedruckt mit Erlaubniß [illegible]

נדפס פה ק"ק לעמבערג

תחת ממשלת אדונינו הדיר קיסר רומישר אונגרין פיהם גאליציאן עט לאדאמיראן קיניגליכה אפסטאלישי מעסטעט פראנץ השני יר"ה:

בדפוס של הרבני מהר"ר אהרן במהור"ר חיים דובב"ל זצ"ל:

לפרט ויא יוסף אתם את בנימן לפ"ק

שער הספר אהבת דודים

שושלת רבנים ואדמו"רים בדורוהוי

זה השער
לה', צדיקים...
הצדיקים הם
השער לה'.
גדולי הדור
יכולים לטהר
נשמות
ישראל
העיקר
לעבודת
השי"ת - הוא
להתדבק
אל הצדיקים
הצדיקים
מאירים
תמיד
יש בכח
הצדיק
לתקן הכל
ראיית
פני הצדיק
מבטל ממנו
כל המידות
הרעות

4. שושלת טשרנוביץ-דורוהוי (טירר, לופוביץ)

א1. **רבי חיים מטשרנוביץ** בן רבי שלמה (בן רבי רפאל מייזליש בעל "תוספת שבת"). נולד בשנת תק"כ. נפטר כ"ז כסלו תקע"ח. מגדולי תלמידי רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב. רב בקוזיבא, קריפטש, ומשנת תקמ"ס כיהן בטשרנוביץ. בשנת תקס"ז עבר לכהן בבוסושאן, וממנה למאהליב :קישינוב. בסוף שנת תקע"ג עלה לארץ ישראל והתיישב בצפת. ספריו – מספרי היסוד של החסידות: "סדורו של שבת", "שער התפלה", "באר מים חיים", "ארץ החיים".

ב2. **רבי יעקב יוסף ממאהליב** בן רבי חיים מטשרנוביץ (1). נפטר ט"ז אב תרכ"ו. חתן רבי יצחק מקאליס בנו של רבי משה חיים אפרים מסדילקוב. רבה של מאהליב עיר רבנותו האחרונה של אביו.

ב3. **רבי אהרן מבוטושאן** חתן רבי חיים מטשרנוביץ (1). ממלא מקום חמיו ברבנות בוטושאן.

ב4. **רבי יצחק אייזיק אב"ד בוטושאן** חתן רבי חיים מטשרנוביץ (1).

ג5. **רבי יחיאל מיכל טירר מדורהוי** בן רבי יעקב יוסף ממאהליב (2). נפטר כ"ג תשרי. חתן רבי אליעזר זאב מבוצ'צ'ה. רב ואדמו"ר בדורהוי.

ה6. **רבי אהרן זליג מדורהוי** בן רבי יעקב פנחס בן רבי יחיאל מיכל (5). נפטר ער"ח אדר תרצ"ג. חתן רבי אפרים הדיין מהרלו. היה מפורסם בחכמתו ובטוב לבו. ספורי מופתיו היו נפוצים בכל רומניה.

ת. **רבי משה יצחק לופוביץ מבוקרסט** חתן רבי אהרן זליג מדורהוי (6). 'נפטר ז' ניסן תשמ"ה. משנת תשי"ג אדמו"ר בבוקרסט. מפורסם ב"הכנסת אורחים" שלו. משעלה לא"י כיהן כאדמו"ר בקרית מוצקין ובתל אביב.

רבי אהרן זליג מדורהוי

רבי משה יצחק לופוביץ מבוקרסט

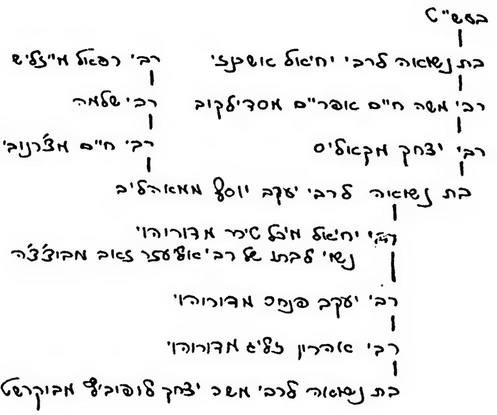
בעש"ט
בת נשואה לרבי יחיאל אשכנזי
רבי משה חיים אפרים מסדילקוב
רבי יצחק מקאליס
בת נשואה לרבי יעקב יוסף מאוהליב
רבי רפאל מ"צליש
רבי שלמה
רבי חיים מצ'רנוביץ
רבי יחיאל מיכל סיגר מדורוהוי
נשוי לבתו של רבי אליעזר צבי מבוצ'צ'ר
רבי יעקב פנחס מדורוהוי
רבי אהרן בליג מדורוהוי
בת נשואה לרבי אשר יצחק לופוביץ מבוקרשט

(מתוך "אוצר הרבנים" ו-"חסידות מדור לדור")

שושלת הרבנים מן הבעש"ט ועד ימינו

רבי יחיאל מיכל מדורוהוי

באר
מים חיים
על התורה

הוצאת ספרים "לוין־אפשטין" בע"מ
ירושלים

שער הספר "באר מים חיים" של הרב הקדוש רבי חיים מטשרנוביץ

(מתוך האנציקלופדיה "החסידות מדור לדור", מאת יצחק אלפסי)

שלמה דוד

יער קדושי דורוהוי והסביבה - תכנון ומימוש

ההנצחה ההיסטורית שלנו של קהילות מחוז דורוהוי קיבלה לאחרונה ביטוי גם על-ידי פרוייקט היער לזכר קדושי דורוהוי והסביבה, בהרי ירושלים.

זהו שלב שלישי של הנצחה, לאחר הקמת האנדרטה בבית-העלמין בחיפה וההוצאה לאור של ארבעת הכרכים המונומנטליים על קהילות דורוהוי והמחוז.

עכשיו אנו ניגשים למימוש הפרוייקט השלישי - של נטיעת היער בהרי ירושלים.

30 חברים מיוצאי דורוהוי והסביבה ערכו סיור ב-26.9.1997 באתר שבו ישתרע **יער קדושי דורוהוי והסביבה**

מר יגאל ירדני, מנהל הקק"ל תל-אביב, עם שלמה דוד, בישיבה החגיגית ב-23.12.1997

צוות ההיגוי של הפרוייקט כולל את החברים ניצב (בדימוס) **ישעיהו ליזרוביץ**, תת-אלוף (מיל.) **אברהם שני**, תת-אלוף (מיל.) **אריה גל**, **צבי ויינר**. חברים אלה טרחו ועמלו רבות להביא את הפרוייקט לידי מימוש נאות.

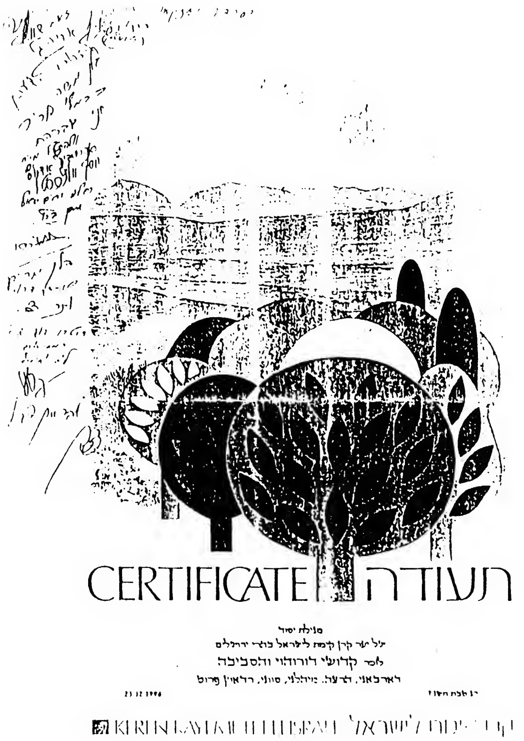

תעודה CERTIFICATE

מגילת יסוד
על יער קרן קימת לישראל בהרי ירושלים
לזכר קדושי דורוהוי והסביבה
דארבאני, הרצה, מיהלני, סווני, רדאוץ פרוט

יג טבת תשנ"ז
23.12.1996

קרן קימת לישראל KEREN KAYEMETH LEISRAEL

מגילת היסוד של יער קדושי דורוהוי והסביבה ועליה חתימות המשתתפים בישיבה החגיגית ב-23.12.1996 במשרדי הקק"ל בתל-אביב. החתומים על מגילת היסוד: שלמה דוד, ישעיהו ליזרוביץ, אריה גל, צבי ויינר, ציפורה שניידר, משה בלן, מויסה סטרול, חיים ברץ, רחל סגולי, מרים וולפסטל, אהרן אברמוביץ, אברהם שני, אריה כרמלי, זאב שוורץ, ד"ר בנדיקט סלומון, מרים בלן, ד. בוטנרו ל. יחיאל, שושנה בן-אהרן (אידלמן), אברהם דולפי פרל, אריה בן-דוד, סטליאן לוזניאנו, אדולף אברמוביץ

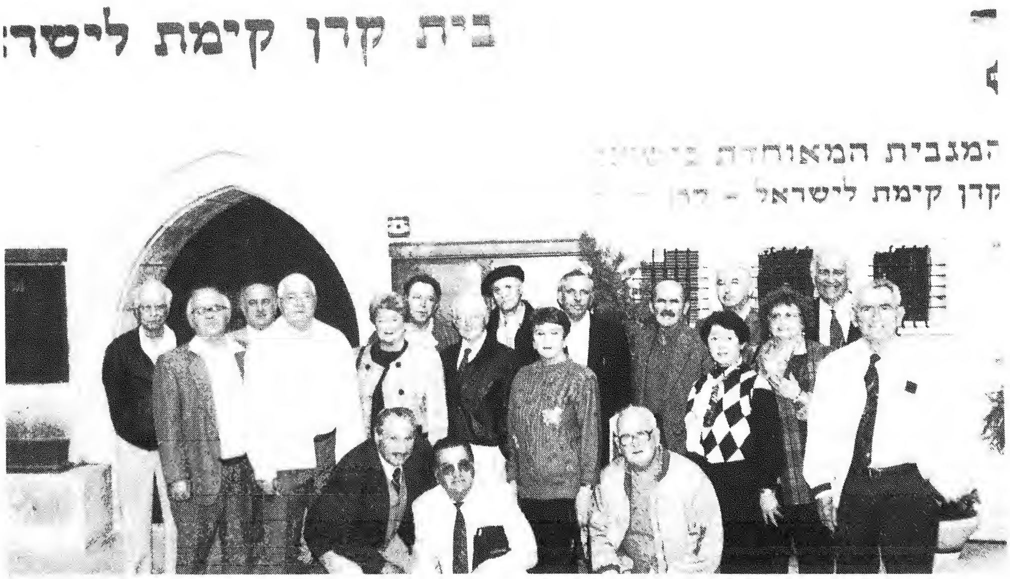

משתתפי הישיבה ב-23.12.96, בחזית משרדי הקק"ל

באתר היער העתיד להינטע. מימין לשמאל:
הרב, רס"ן יוסי וסרמן, אברהם שני, זאב שוורץ,
סגן יו"ר התאחדות עולי רומניה בישראל,
יעקב בלן ז"ל (יושב)

יער קהילת דורוהוי
ביער הקדושים

הארכיטקט יחיאל כהן מסביר את פרוייקט היער

אלפי עצים כבר נתרמו, אך זו רק התחלה ועלינו להמשיך במרץ בהשגת תרומות מחברינו, מתוך תקווה ואמונה כי בשנתיים הקרובות תשנ"ח-תשנ"ט (1999-1998) יושלם הפרוייקט **ויער קדושי דורוהוי והסביבה** יינטע ויכה שורש בהרי ירושלים. יהיה זה אתר הנצחה ייחודי וראשוני של קהילה מקהילות יהודי רומניה.

תקוותי כי רבים מבני קהילות אחרות מיוצאי רומניה ילכו בעקבותינו.

אנו נותנים בזה ביטוי צנוע לפעילות שקדמה לנטיעת היער ויבורכו כל העוסקים במלאכת קודש זו, מתוך רוח ציונית והעמקת שורשים באדמת ישראל.

צוות נהדר

(מכתב)

6.6.97

לכבוד

ישעיהו ליזרוביץ, אברהם שני, אריה גל, צבי ויינר

ידידים יקרים!

סוף-סוף, העלון של ק.ק.ל. יוצא השבוע לדרך וקרוב לשלושת אלפים בתי-אב יקבלו את בשורת יער דורוהוי והסביבה בהרי ירושלים.

עבודתכם המסורה והמאומצת נותנת כבר את פירותיה ואתם השקעתם בה מן המיטב והמירב הרוחני והנפשי שבקרבכם.

אתם צוות נהדר, ורק בזכותכם, התמדתכם, אחריותכם ומסירותכם, תוכנית היער שהיתה חזון ורעיון - נהפכת לדבר של ממש.

הודות לכם אנו מוציאים לפועל משימה ציונית נעלה עם תקווה כי תוך מספר חודשים נראה תוצאות חיוביות.

המלאכה הרבה עדיין לפנינו ועם תום חופשת הקיץ נגביר את הפעילות האישית ונארגן מפגשים שבאמצעותם נממש את השליחות שקיבלנו על עצמנו.

אנשי הקק"ל השתדלו והתאמצו בעבודה המשותפת ויער דורוהוי והסביבה - קום יקום בקרוב.

יישר-כח לעוסקים במלאכה חשובה זו ומי יתן ונזכה ביחד לראות את השלמת הפרוייקט המכובד, ואחר-כך - לטפח אותו יותר ויותר.

אתם נהדרים! חן-חן לכם.

שלכם,
שלמה דוד
יו"ר ארגון יוצאי דורוהוי והסביבה

שמשון רפאל לבנקרון

ליקוטים על יהודי דורוהוי ועיירות המחוז

תנועת המזרחי במחוז דורוהוי. עם הקמת מרכז תנועת "תורה ועבודה" לגלילות הרגאט, נפתחה פעולה מקיפה לארגון והקמה של סניפים חדשים. **במיכאילן** התארגנה קבוצה של חברים, שגילו פעילות רבה בקרב הציבור, ביניהם היו רוד מרגלית, הדסה שווייצר, איזי זנד, חנה זנד, דוד קרמר ושפרה ומנחם ליבנדמן. **בדורוהוי** פעל סניף המזרחי ובראשו עמד הרב המקומי הרב דוד שכטר, וכן הרב ברוד ולידיו בניו ובנותיו. **בדאראבאן** ריכז את הסניף יצחק שכטר חכם. פעילות תנועתית היתה גם בכל שאר הערים ועיירות המחוז.

(ישראל לבנון, "מצא חן במדבר")

הפצת הלשון העברית ברגאט. עיקר הפעולות להפצת הלשון העברית וערכי התרבות העברית נעשתה על-ידי ההסתדרות "תרבות", שהוקמה לאחר מלחמת העולם הראשונה על-ידי הוועדים המקומיים של ההסתדרות הציונית ברגאט.

בעיירה **מיכאילן** שעל גבול מולדובה ובוקובינה היתה מרבית האוכלוסיה נתונה תחת השפעה ומרות של "אגודת ישראל". למרות זאת נוסד בית-ספר "מודרני" שבו לימדו המורים ידלין ויעקב בוגרד, בעברית ארצישראלית שוטפת וחיה. המורים נעזרו בעבודתם ובעמידתם נגד תקיפי העיירה, על-ידי מייסדו של בית-הספר, שלום רפפורט.

(עמיאל שרגא - עורן, "יהדות רומניה בארץ גלותה ובמולדת")

חיילים יהודים בצבא הרומני. יהודים רבים שירתו כחיילים בצבא הרומני. לא מעטים מהם נפלו בקרב. החיילים היהודים היו נתונים לרדיפות ולפגיעות מצד המפקדים בחזית. הפיקוד העליון התייחס אליהם כאל בוגדים. המשבר הלאומי לווה בהתפרצויות אנטישמיות חמורות, במיוחד על רקע נסיגת צבא רומניה מבסרביה. בתואנה שהיהודים פגעו בצבא הרומני הנסוג, ערכו החיילים הרומנים פרעות ביהודים, כשהחמורה ביניהן היתה זו שבה נרצחו עשרות יהודים בעיירה דורוהוי.

(אפרים נתמון, "רומניה ויהודיה")

פועלים יהודים מדורוהוי ב"טורנטוריה" [בית יציקה]. במאסף "דפים לחקר תקופת השואה" (מאסף ה), בהוצאת אוניברסיטת חיפה ובית לוחמי הגיטאות, פרסם **שרגא ישורון** (יורגראו), בעל תואר מ.א. בהיסטוריה של עם ישראל באוניברסיטת חיפה, מאמר בשם "הטורנטוריה - מפעל תעשייתי יהודי בגיטו מוגילב" (עמ' 231). הכותב מציין כי "מספר הפועלים מדורוהוי בטורנטוריה היה 2.5% מכלל הפועלים במפעל.

חלוקו של הבעל-שם-טוב. בספרון "משה מאור מרומניה, איש רעים להתרועע", שנכתב על ידי חבריו ומכריו לזכרו, מביא הרב אפרים גוטמן, רב בית-הכנסת "יעקב יוסף הרב צבי גוטמן", את אשר גילה המנוח בעת חנוכת בית-הכנסת: אשתו, מרת **ברכה**, **ילידת** דורוהוי, תיבדל לחיים, היא מצאצאי הבעש"ט ובעל "באר מים חיים". פיסה מן **החלוק** של הבעש"ט שהיתה עמה, הצילה את משפחתה מסכנות שארבו לה בטרנסניסטריה (עמ' 148).

נחרץ הגורל על יהודי דורוהוי לגירוש

הרב **אלכסנדר שפרן** מתאר את הגירוש של יהודי דורוהוי, בוקובינה ובסרביה מן הזווית של מעורבותו האישית, כרב הראשי ליהודי רומניה: בסתיו 1941 גזר המרשל אנטונסקו גזירת הגירוש על יהודי מחוז דורוהוי ובוקובינה. כשהשמועה עשתה לה כנפיים, פניתי למרשל אנטונסקו והפצרתי בו שלא לגרש את הנפשות המעונות, על לא עוול בכפם, אולם התחננתי לריק. משפטו נחרץ!

נחפזתי לבקש את אשתו לרכך את לב בעלה, אבל היא באחת: הדבר תלוי במיניסטר הפנים. פניתי אל הפטריארך הזקן, ניקודם, ראש הכנסיה האורתודוכסית. הוא לא גילה ערות רבה לעניין הבוער. הבינותי מדבריו, כי רפה-אונים הוא כלפי אנטונסקו וכי קשה לו לעורר את מידת הרחמים אצל העריץ.

(מתוך הספר "על יהדות רומניה בארץ גלותם - ובמולדת",
קובץ מאמרים ומסות בעריכת עמיאל שרגא, הוצאת התאחדות עולי רומניה)

דמותה המבחילה של מריה אנטונסקו, אשת הרודן

כדי לשרטט את הדמות המבחילה של מריה אנטונסקו, אשת הרודן הרומני, די לציין, שכאשר היהודים ממחוז דורוהוי, מבוקובינה ומבסרביה נעקרו ממקום מושבותיהם בסתיו הקר והרטוב של שנת 1941 למספרם והוגלו לטרנסניסטריה, התריתי בכל לשון של התראה והתרעה במריה אנטונסקו וביקשתי ממנה שתפעל חיש מהר למען עיכוב הגירושים הפראיים ושתפעיל את רגשותיה הנשיים על בעלה כדי לרכך את ליבו (לב האבן!) כדי למנוע את האובדן, אבל כל הפצרותי לא הועילו והיו לריק. כל התראותי עלו בתוהו והיו לשווא... [היא הגיבה] בקלות-דעת ובקלות-ראש, כמי שאָנה מתחשבת כהוא-זה עם האסון, עם הבהלה, עם החלחלה..."

(מתוך דברים שנשא הרב ד"ר אלכסנדר שפרן במסגרת הקתדרה לחקר השואה,
כפי שפורסמו בספר "מצא חן במדבר", מאת י. לבנון)

מחנה הריכוז טרגו-ז'יו

כעשרים מחנות-ריכוז הוקמו ב"רומניה הישנה" ובטרנסניסטריה בתקופת השואה, בהם נכלאו אלפי יהודים, גברים בני 18-60 שגורשו מן הכפרים ומעיירות מולדובה בסוף יוני 1941 ופליטים יהודים שנמלטו מפולין, הונגריה וסלובקיה.

מחנות הריכוז הוקמו בטרגו-ז'יו, קראקול, וידלה-ולאשקה, טורנו סברין, ג'ורג'ו, קלפאט, קלראש-יאלומיצה, ובטרנסניסטריה: ופניארקה, פצ'ורה, גרוסולובו, סליבינה ועוד.

הרודן גנרל יון אנטונסקו הורה ב-12 בפברואר 1941 להקים מחנות ריכוז לאסירים פוליטיים בטרגו-ז'יו כדי לבודדם, לפקוח עליהם עין ולהעבידם בעבודות-כפיה קשות. השלטונות הרומניים תכננו לרכז במחנה זה ובמחנות אחרים, ב-21 ביוני 1941, לפי צו של אנטונסקו, עשרות אלפי יהודים, גברים, נשים וילדים, שהתגוררו בכפרים ובעיירות מולדובה. אולם לאחר שד"ר פילדרמן, ראש הפדרציה של איגודי הקהילות נתקבל לראיון אצל הגנרל ז'אן פופסקו, סגן שר הפנים, הסכים השר שרק גברים בני 18 ועד 60 ייכלאו בינתיים במחנה זה, ואילו נשים, ילדים וזקנים יועברו לערי המחוז. כ-7000 גברים נכלאו בטרגו-ז'יו. בין המגורשים היו 14 רבנים וראשי קהילות.

תנאי החיים של האסירים במחנה זה היו קשים מאוד. יכלו לשרוד שם רק באמצעות מתן שוחד. כל אסיר חוייב לשלם תמורת אחזקתו, כ-10,000 ליי לחודש. הארוחות שהוכנו בתנאים לא היגייניים ניתנו בצמצום ובגלל הרעב נאלצו האסירים לאכול גם עשבים. בימי החורף נאסר עליהם להסיק תנורים. כל האסירים במחנה, כולל חולים, מוגבלים ונכים, הוצאו יום-יום לעבודות-כפיים קשות בסלילת כבישים והנחת פסי רכבת, במחצבות אבנים וכריתת עצים בעמק

ז'יו וביער בומבשטי. אלה שלא השלימו את המכסות שהוטלו עליהם, הולקו 25 מלקות על גופותיהם הערומים ונקשרו עשרים עד שלושים שעות לעצים, בקור העז. מפאת המצב הקשה, אסירים אחדים התאבדו, ביניהם יעקב הירשנזון מיאסי, ציוני ותיק, שהיה ציר בקונגרס הציוני הראשון בבאזל.

בפקודת הקולונל פטרוצוי, המזכיר הכללי של משרד הפנים, שוחררו אלפיים אסירים חפים מפשע, בסוף אוגוסט 1941. המשוחררים, שחזרו לדורוהוי, לא מצאו שם את משפחותיהם, מפני שבינתיים גורשו לטרנסניסטריה. החוזרים ביקשו להתאחד עמן ונפלו מדחי אל דחי, מפני ששם גוועו רבים מקור, מרעב, ממחלות וממגיפות שונות.

המחנה טרגו-ז'יו התקיים עד כניעת רומניה, ב-23 באוגוסט 1944.

(מתוך מאמר של ד"ר יעקב גלר, "מחנות ריכוז ברומניה בשואה", בעיתון "הצופה", 29.12.1995)

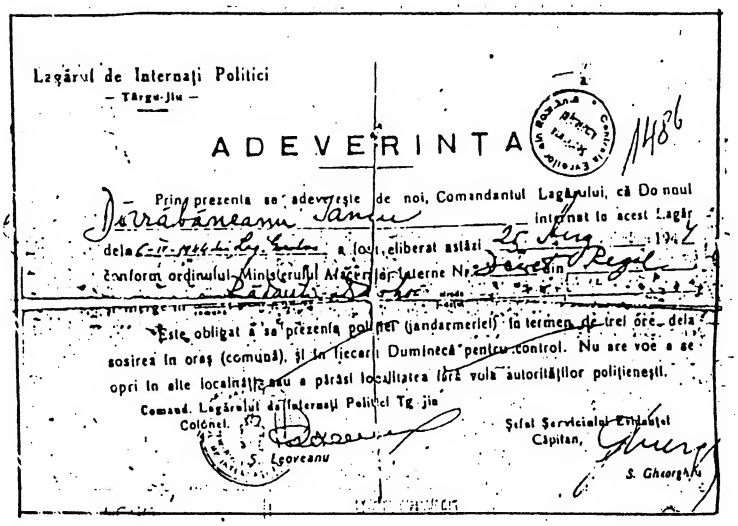

Lagărul de Internaţi Politici
— Târgu-Jiu —

1486

ADEVERINTA

Prin prezenta se adeverește de noi, Comandantul Lagărului, că Domnul Dărăbăneanu Jancu internat în acest Lagăr dela 6-IV-1944 [illegible] a fost eliberat astăzi 25 Aug. 1944 conform ordinului Ministerului Afacerilor Interne Nr. [illegible] din [illegible] Rădăuți [illegible]

Este obligat a se prezenta poliţiei (jandarmeriei) în termen de trei ore dela sosirea în oraș (comună), și în fiecare Duminecă pentru control. Nu are voe a se opri în alte localităţi sau a părăsi localitatea fără voia autorităţilor poliţienești.

Comand. Lagărului de Internaţi Politici Tg. Jiu
Colonel,
S. Leoveanu

Şeful Serviciului Evidenţei
Căpitan,
S. Gheorghiu

תעודת שחרור ממחנה הריכוז טרגו-ז'יו, מ-25 באוגוסט 1944

הגירוש לטרנסניסטריה

באיסרו-חג סוכות תש"א באה הידיעה על גירושם של יהודי בוקובינה ומחח דורוהוי לשטח הכיבוש של צבא היטלר, שמעבר לנהר הדנייסטר. תוך 24 שעות הוכרחו היהודים לנטוש את בתיהם וכל רכושם. זקן ונער, אנשים, נשים וטף נדחסו בהמוניהם אל תוך רכבות המשא והועברו לטרנסניסטריה החרבה. את דרך היסורים עד בואם של המגורשים לגיא ההריגה תיאר הרב דברמדיקר, שכיהן בתור רב העיר ושקוביץ, הסמוכה לוויז'ניץ וגורש לטרנסניסטריה:

"... כבר בתחנה הראשונה שלנו נגרמו לנו יאוש ודיכאון. אנשים גוועו מרעב. היו עמנו כמה רבנים: הרב הורוביץ מבניאלה, הרב מדורוהוי, והרב מרילוס ממיכאילן. כולם התארגנו לפעילות עזרה. תוך כדי פעולת ההתארגנות הגיעה הפקודה להעביר רבים מן המגורשים לעיירה פצ'ורה, ופירושו של הגירוש החדש היה סכנת כליה טוטאלית".

גם מיכאילן טעמה את זוועת השואה ההיטלרית. ב-21 ביוני 1941 נצטוו כל היהודים לפנות את העיירה, תוך חצי שעה, ומיד נטשו את המקום שבו חיו הם ואבותיהם. הם הלכו ברגל 30 ק"מ עד לבוצ'צ'ה ומשם - דרך ארוכה עוד יותר - לדורוהוי. בימים 8 עד 21 בנובמבר הועברו בקרונות חסומים דרך אטאקי למוגילב, טרנסניסטריה.

יהודי מיכאילן השאירו הרבה קרבנות על אדמת אוקראינה.

(מתוך "מצא חן במדבר", מאת י. לבנון)

רבני דורוהוי בטרנסניסטריה

יותר מחמש מאות בתי-כנסת פעלו ברומניה. הממשלה הלאומית הלגיונרית הפקיעה את כל הנכסים דלא ניידי של היהודים ובתוכם בתי-הכנסת. בדורוהוי הוחרמו בתי-כנסת, נחתמו בחותם ועל דלתותיהם נתלה שלט "רכוש הממשלה". הנהלת הרכבת החרימה בית-כנסת אחד ושני בתי-כנסת הפכו למחסנים.

רבנים רבים גורשו לטרנסניסטריה מן העיר דורוהוי ועיירות המחוז. הרבנים הללו עודדו את 150 אלף המגורשים הדוויים, החולים והרעבים, שפוזרו ב-150 גיטאות ומחנות בטרנסניסטריה והפיחו בהם תקווה לימים טובים יותר.

למרות הגזירות נגד הדת, הסתכנו הרבנים והקימו חדרי-תפילה, ארגנו מניינים, מלו תינוקות והשיאו זוגות בחופה וקידושין.

(ד"ר יעקב גלר, "רבני רומניה ומאבקם בגזירות הדת",
"מחניים", כסלו תשנ"ה)

גירוש יהודי מחוז דורוהוי לטרנסניסטריה
הטיל מורא על יהודי רומניה

במקביל לזרוע שפלשה לבסרביה במלחמת העולם השניה, התקדמה בתחילת יולי 1941 זרוע אחרת של הצבא הרומני-גרמני לעבר צפון בוקובינה.

בטרם העריב היום של ה-3 ביולי נרצחו 478 יהודי צידין. מעשי ההרג פשטו ביום זה גם למחוז דורוהוי. בהרצה אספו חיילים 100 יהודים וירו בהם. תושבי העיירה קברו אותם בשלושה קברות-אחים בעיבורה של העיירה.

מלחמת העולם נתנה בידי ממשלת אנטונסקו את האפשרות להרחיק את היהודים מאזורים הנחשבים צבאיים. ואכן, היהודים שגרו בין נהרות הפרוט והסירט היו איפוא הראשונים בגירוש ההמוני של יהודי רומניה רבתי. בערים גאלאץ ודורוהוי נאסרו כל הגברים הבריאים והוחזקו במרוכז.

כ-12,000 יהודים רוכזו בגיטו ידינץ, ובהם יהודי באנילה, רוסטוקי, ויז'ניץ, הרצה ומקומות אחרים.

ב-21.6.1941 הוציא המרשל אנטונסקו "צו מס. 1", שהורה לכלוא את כל הגברים היהודים הבריאים, גילאי 16-60. הרב הראשי של יהודי רומניה, ד"ר א. שפרן פנה לרודן בבקשה לביטול גזירות הגירוש של יהודי בוקובינה ודורוהוי. הוא לא נענה.

בנובמבר 1941 גורשו לפתע, לאחר התראה של שעות אחדות, כ-9,000 מיהודי מחוז דורוהוי. הם הוסעו ברכבות עד לגדות הדנייסטר ומשם הועברו לטרנסניסטריה גופא. גירוש זה יהודי דורוהוי הטיל אימה על יהודי רומניה כולה. היה בו בגירוש של יהודי דורוהוי, יותר מרמז למה שצפוי ליהודי רומניה הישנה.

הטרנספורטים הראשונים הגיעו למוגילב בסוף אוקטובר 1941. כעבור זמן קצר הגיעו טרנספורטים נוספים, ביניהם נשים, זקנים וטף. והימים היו גשומים, חורפיים. במשלוחים הללו היו מגורשים מרדאוץ, דורוהוי וצ'רנוביץ. בנומבר 1941 הגיעו לשארגורוד קבוצה של 900 מגורשים ממחוז דורוהוי.

בעוד שיוצאי ערים שונות התארגנו בחודשים הראשונים לבואם לשארגורוד, להגיש עזרה ליוצאי עריהם, יוצאי דורוהוי, שהגיעו בימי הכפור והשלגים, ערומים וחסרי-כל, לא היתה להם אפשרות ליהנות מעזרה כלשהי בגיטו זה. ההתארגנות הקהילתית לא התמידה בשום גיטו. משהחל הוועד לעזרה בבוקרשט לשלוח עזרה, היתה הוראת ראש הוועד, ד"ר י. פילדרמן, חד משמעית: להפסיק מיד את הפירוד לפי קהילות. "ממטבחים אלה ייהנו נצרכים ללא הבדל אם נולדו במחוז דורוהוי או קישינב".

*

הסבל במחנות הריכוז ובגיטאות שעל גדות הבוג עלה על זה שבשאר הגיטאות. תכופות נכנסו לשם יחידות ס.ס. וחיילי יחידות גרמניות אחרות. הם נטלו קבוצות יהודים וטבחום או לקחום למחנות-עבודה, שם נרצחו לאחר השלמת עבודתם.

אוליאניצה שבמחוז טולצ'ין, השוכנת כארבעה ק"מ מהבוג, שימשה גיטו מאז ה-6 ביולי 1942, היום שבו נשלחו לשם 600 מיהודי צ'רנוביץ ומחוז דורוהוי. הם נכלאו באורווה תוך איום, שכל היוצא מתוכה יירה.

באביב 1943 הובאו למקום מגורשים נוספים, חלק מהם הועסקו בחווה חקלאית, שנוהלה על-ידי רומני מדורוהוי. באפריל 1943 בוצעה "אקציה", שבה נורו 250 יהודים. 300 יהודים (ביניהם רבים מדורוהוי), שידעו על "אקציה" נוספת העומדת להתבצע, נמלטו לז'מרינקה. לאחר חיפושים נמצאו 270 נמלטים. הם הובאו לצוק שבבראילוב ושם נורו.

בקיץ 1942 הובאו ללאדיז'ין, כפר במחוז טולצ'ין, סמוך לנהר הבוג, 600 מגורשים מיהודי צ'רנוביץ ודורוהוי, ששוכנו בבי"ס הרוס. הגרמנים, שנמצאו מעבר לנהר, היו פוקדים את המחנה ונטלו לעבודות שונות נשים וגברים, שלרוב לא שבו למחנה.

*

בנובמבר 1941 נמצאו בטרנסניסטריה 2,600 יתומים. מספר היתומים גדל מיום ליום בשל התמותה הגבוהה של המבוגרים בגיטאות. בתוך כך הוקם במוגילב בית-יתומים נוסף בניהולו של פ. קנובלר מדורוהוי. אך התמותה בו היתה גבוהה וכך מתאר אותו אחד היתומים ששהה בו:

"היינו מזוהמים. האוכל שהובא אלינו מבית-יתומים אחר היה תפל וקר. אחת ביום קיבלנו פרוסת לחם דקה, שמשקלה היה כ-30 גרם. את צרכינו עשינו בחצר. היינו אדישים לכל ולא חשנו כל בושה. אף חדלנו כבר להשתוקק לטוב מזה. רזינו מאוד. התמותה בקרבנו גדלה והלכה. מדי יום ולילה היו מתים שניים-שלושה ילדים והגוויות נשארו במחיצת החיים. כשהוצאו הגופות, הן השלכו לתוך קבר-אחים".

*

בינואר 1943, בתזכיר למיכאי אנטונסקו [סגן ראש הממשלה] ביקש פילדרמן להחזיר את המגורשים מדורוהוי שבצפון מולדובה, "משום שמחוז זה הוא חלק מהרגאט הישן". רק על פי טעות הובלו היהודים משם עם יהודי בוקובינה לטרנסניסטריה, מאחר שבשנת 1938 צורף מחוז זה מבחינה מינהלית לבוקובינה.

ממחוז דורוהוי גורשו בשלהי 1941, 10,386 יהודים, מהם נותרו בחיים ב-1943, 6,430 בלבד.

נ. גינגולד, מזכירו הכללי של "מרכז היהודים", בפנותו לשלטונות בספטמבר 1943 בעניין החזרתם, הוכיח שיהודי דורוהוי גורשו בטעות:

"... בסתיו 1941 החלה הגליית היהודים מן העיר וממחוז דורוהוי. אולם לאחר שליחת משלוחים אחדים הופסקה ההגליה. כמו-כן, 1000 גברים ממחוז זה, שנמצאו אותה עת במחנות עבודה, נשיהם וילדיהם גורשו לטרנסניסטריה. הללו נמצאים עתה במדינה ואילו משפחותיהם בטרנסניסטריה. עלי לציין שרבים ממגורשי מחוז זה היו לוחמים במלחמות 1916-18-19, או שהוריהם היו בין הלוחמים".

ככל הנראה, עם הסיכוי לתבוסת גרמניה, שנראה באופק, נתרככו השלטונות הרומניים והיטו אוזן לבעיות היהודים.

ואמנם, בנובמבר 1943 פנתה הוועדה הבינמשרדית לפיקוד הז'נדרמריה לבדוק את מצב היהודים במולדובה (להוציא מחוז דורוהוי) ומחוזות אחרים ברומניה. הטיפול בהחזרת יהודי דורוהוי נמשך חודשים רבים וחלקם חזרו מטרנסניסטריה רק עם החזרה הכללית של המגורשים, במארס 1944. באמצע נובמבר דנה ממשלת אנטונסקו בהחזרת כל המגורשים, ובכללם מגורשי מחוז דורוהוי.

אומדן המגורשים ממחוז דורוהוי ששהו בטרנסניסטריה היה 5,500 איש, על-פי דיווח שהוגש בחודש נובמבר 1942, ע"י מפקח הז'נדרמריה.

אף שעל החזרת יהודי דורוהוי ציווה המרשל עצמו, לא זו בלבד שהשלטונות המקומיים בטרנסניסטריה לא הקלו על ארגון ההחזרה, אלא הכבידו ככל שיכלו. במחנה טריהאטי סרבו המפקדים המקומיים לשחרר את אנשי דורוהוי, שמנו כמה עשרות.

המשלוח הראשון של החוזרים מטרנסניסטריה יצא בחודש דצמבר 1943 ובו 1,530 איש מדורוהוי. הז'נדרמים הציקו לחוזרים, בתובעם הוכחות נוספות על היותם מדורוהוי. עד ה-28 בדצמבר הועברו ארבע קבוצות נוספות של מגורשים מדורוהוי דרך מוגילב-אטאקי, וכן קבוצה של 45 איש דרך טירספול. היו מגורשים מדורוהוי, שבשומעם את בשורת החזרתם, לקו בהתקף-לב ומתו במקום.

השלטונות ניסו לנצל את החזרתם של יהודי דורוהוי לסחיטה נוספת של כספים, באמצעות ד"ר גינגולד, שהודיע ל"ועד העזרה" שאין מנוס ממיסוי נוסף, "למימון הטיפול בחוזרים".

תגובת ד"ר פילדרמן: "הסבתי תשומת ליבו של ד"ר גינגולד לכך, שעד עתה הוצאנו על אנשי דורוהוי יותר מ-160,000 ליי, ואילו המרכז לא תרם דבר".

החזרת מגורשי מחוז דורוהוי מטרנסניסטריה עודדה את הנותרים שם וחיזקה את ההנהגה היהודית עד כדי כך, שמיד עם בואם של אלה, היא תבעה החזרת היתומים. ואכן, חילוץ יתומי טרנסניסטריה היה ממעשיה המפוארים ביותר שעשתה יהדות רומניה.

(מתוך "הכפור הלוהט", מאת ד"ר אביגדור שחן,
הוצאת בית לוחמי הגיטאות)

הגירוש והסבל של יהודי מחוז דורוהוי בטרנסניסטריה

חבל דורוהוי שבצפון מולדובה השתייך ל-Regat (ממלכת רומניה הישנה) והיווה חלק אינטגרלי של מולדובה מראשית קיומה של רומניה כמדינה עצמאית. אף-על-פי-כן נכללו תושביו היהודים בפקודת הגירוש לטרנסניסטריה, עקב צו מינהלי שהוצא ב-1938 ואשר על פיו צורף חבל זה מבחינה מינהלית לבוקובינה.

בחבל דורוהוי התגוררו בין שתי מלחמות העולם כ-15,000 יהודים, מהם כ-6,000 בעיר עצמה ויתרם בעיירות ובכפרים שבסביבה.

היחסים עם השכנים הלא-יהודים היו בדרך-כלל תקינים, אף כי לא חסרו התנכלויות וגזירות, בעיקר למטרות גזל, שוד ו"החרמות".

מצב זה השתנה במידה ניכרת לרעה עם התגברות כוחו של הימין האנטישמי ברומניה והתקרבותה של זו לגרמניה הנאצית. במיוחד החמירה האיבה ליהודים לאחר שרומניה נאלצה למסור לברית-המועצות את חבלי בסרביה ובוקובינה. היהודים נחשדו והואשמו כאוהדי בריה"מ והיותם "אלמנטים בלתי נאמנים לרומניה".

ההתנכלות ליהודים לא אחרה לבוא. בקיץ 1941, על-פי פקודה ממשלתית, גורשו יהודי החבל מבתיהם ורוכזו בעיר דורוהוי. חלק מן הגברים מגיל 16 עד 60 גורשו למחנה-עבודה בטרגו-ז'יו. לכך נוסף תהליך ה"רומניזציה" של הכלכלה ורכוש יהודי הוחרם בסיטונות.

יהודי מחוז דורוהוי קיוו בסתר ליבם כי לא יגורשו, שהרי מחוז זה היה שייך ל"רומניה הישנה" מקדמת דנא. שביב תקווה זה נתחזק נוכח העובדה כי הם נשארו במקומם מספר שבועות נוספים, שעה שאחיהם מבוקובינה כבר היו בדרכם לטרנסניסטריה.

אף כי לא גורשו עדיין מן הארץ, הרי מבתיהם גורשו עוד זמן רב קודם לכן. יום לפני פרוץ המלחמה נגד ברית-המועצות נאסרו כל הגברים גילאי 16-60 בסאוון ועוד 300 מדורוהוי ונשלחו למחנות עבודה בטרגו-ז'יו וקראיובה. כל האחרים - זקנים, חולים, נשים וטף מכל העיירות שבין הפרוט לסירט גורשו מבתיהם ונפלו למעמסה על קרובי משפחה ומוסדות הקהילה בדורוהוי.

הצפיפות בעיר גדלה מאוד. ראשי העיר עודדו אזרחים ומוסדות שונים להגיש פטיציות לפינוי היהודים, בטענה כי הצפיפות גורמת לעליית מחירים ומהווה סכנה לבריאות הציבור. אין זה מן הנמנע, על כן, כי היוזמה לגירוש יהודי דורוהוי לטרנסניסטריה יצאה מראש העיר עצמו, Ioan

Pascu, שהפעיל לחץ על מושל מחוז בוקובינה, הגנרל קלוטסקו.

ב-5 בנובמבר 1941 הוזמן ראש הקהילה, הד"ר אקסלר אל העיריה ושם נמסרה לו הפקודה להחלפת שטרי הכסף ומסירת דברי-ערך ותכשיטים לשלטונות. כעבור יומיים החל הגירוש מן העיר. ראשונים גורשו יהודי דאראבאן והיהודים מן האזורים הכפריים של רדאוץ. למחרת, ב-8 בנובמבר החל גירושם של יהודי סאוון ומיכאילן. יותר מ-7,000 איש גורשו בקרונות-משא אל עבר אטאקי, ומשם עשו דרכם ברגל, בגשם ובבוץ, אל הדנייסטר.

שיירה גדולה של מגורשים מדורוהוי הגיעה ב-16 בנובמבר לעיירה שארגורוד, בדרכה אל הבוג. האנשים היו במצב כה ירוד ונואש, עד כי נשות האיכרים מן הסביבה, שבאו למכור את מרכולתן בשוק המקומי, חילקו למגורשים הכל חינם אין כסף. יתר על כן, נשים אלה התחננו בדמעות באוזני הפרטור (מושל) המקומי Dindeliganu שיסכים להשאיר את המגורשים בעיר. לאחר השתדלות נוספת מצד הנהגת הגיטו, ניאות הפרטור לאשר זאת עד לאביב.

על-פי התקדים מצ'רנוביץ נעשה גם בדורוהוי נסיון להציל מן הגירוש חלק מן האוכלוסיה היהודית. היוזמה יצאה הפעם ממנהיגי הקהילה היהודית בבוקרשט ונשאה פרי. הוקמה ועדת מיון, שכללה את ראש המחוז, ראש העיר, מפקח המשטרה, ראש לשכת העבודה ושני קציני-צבא שנשלחו מצ'רנוביץ.

ועדה זו פעלה לכאורה על-פי קריטריונים כלשהם, אך הגורם שהכריע למעשה, היה סכום השוחד שקיבלו, באמצעות מתווכים למיניהם. פטור זמני מן הגירוש אפשר היה לקבל גם על סמך תעודת מחלה. עובדה זו גרמה להתעשרותם המהירה של לפחות שני רופאים רומנים, שהחזיקו במשרות רשמיות במחוז, אשר סיפקו "תעודות רפואיות" תמורת סכומים אסטרונומיים.

הוועדה העניקה פטורים ל-450 איש בלבד. כל השאר נועדו לגירוש. ב-12 בנובמבר יצא הטרנספורט הראשון של יהודים תושבי העיר דורוהוי ולמחרת יצא משלוח נוסף. קבוצה שלישית היתה אמורה לצאת לדרך ב-14 בנובמבר, אבל אנשיה הוחזרו מתחנת הרכבת, באמתלה של מחסור בקרונות, אך למעשה, על פי פקודה מבוקרשט. מיכאי אנטונסקו, סגן ראש הממשלה הורה, לאחר השתדלויות רבות של פילדרמן, להפסיק את הגירושים. אותו יום הם אמנם פסקו, באופן זמני, גם בצ'רנוביץ.

בעקבות הידיעות על חידוש הגירושים מצ'רנוביץ, ב-7 ביוני 1942, הבינו גם יהודי דורוהוי שנותרו בעיר, את הצפוי להם וחיפשו דרכים להתחמק ולהסתתר. רבים מצאו מסתור אצל שכנים לא-יהודים ובמקומות אחרים. במצוד קובצו כ-450 איש, רובם גברים ששהו במחנות עבודה ומשפחותיהם גורשו לטרנסניסטריה. הם שולחו מן העיר ב-14 ביוני 1942 וכעבור שישה ימים הגיעו למוגילב. רבים מצאו שם את נשיהם וילדיהם, שנפרדו מהם בנובמבר 41'. תוך גילוי קשיחות ורוע-לב נאסרה על הגברים ההשארות בעיר, בחיק משפחותיהם. הם נצטוו להמשיך לצעוד לעבר הבוג. המחווה היחידה שמוכן היה לעשות למענם המפקח Stefanescu היתה מתן רשות לנשים ולילדים להצטרף אל שיירת הגברים. כך יצאה למחרת שיירה של 950 איש ממוגילב לעבר הבוג. בהגיעם למחוז טולצ'ין פוזרו במחנות שונים: אוליאניצה, קריירה דה פיאטרה, לאדיז'ין. חלקם הועברו לצדו המזרחי של הבוג, שם נרצחו בידי הגרמנים.

בסך-הכל גורשו ממחוז דורוהוי 10,368 איש לטרנסניסטריה. מספר זה כולל כמעט את כל היהודים מערי השדה ועוד 3,074 מתושבי העיר עצמה. הם פוזרו בכל האיזור, אולם רבים הצליחו להשאר במחוז מוגילב. בסוף 1943 שרדו במוגילב ובסביבתה 3,198 יהודים ממחוז דורוהוי.

בדורוהוי עצמה נותרו עדיין 2,316 יהודים, שהתפקדו במפקד של הצ'נטרלה, מן ה-20 ביולי 1942.

במחנה הצבא הנטוש במוגילב הסתובבו כבר מאות, ואלי אלפי ילדים, שאיש לא טרח למנותם, יתומים ויתומים-למחצה.

הקבוצה הקטנה-יחסית של יהודים שגורשו מדורוהוי תרמה אף היא את תרומתה לאוכלוסיית היתומים של טרנסניסטריה. "ב-5 בדצמבר 1941" כותב ד"ר מאיר טייך, "מצאתי ברחוב [בגיטו שארגורוד - ש"ב] ילד רעב וקפוא, שאמר לי ששמו מילו קרבונרו והוא בן שמונה, יליד מיכאילן. אביו נשלח לעבודת-כפייה בבראילה, סבתא מתה בדרך והאם יצאה מדעתה ונטשה אותו".

הקרבנות הראשונים של המצב [ששרר בטרנסניסטריה] היו האלמנטים החלשים באוכלוסיה החולים, הזקנים והילדים. את חייהם של אלה ניתן היה לנסות להציל רק בדרך של התארגנות והקמת מוסדות קהילתיים. למרבה המזל נמצאו בין המגורשים אישים ששימשו בעבר בתפקידים מרכזיים בקהילותיהם והיו רגילים לשאת באחריות ציבורית ובדאגה לכלל. הם הבינו כי ללא יצירת מסגרות ארגוניות נידונים המגורשים לכליה.

עם אישים אלה נמנו המהנדס זיגפריד ייגנדורף ואייזיק פרסנר מרדאוץ, ד"ר יוסף שאואר וד"ר פרידריך ברכר מקמפו-לונג, פייבל לאופר מגורה-הומורולוי, ד"ר יונס קסלר מוואטרה דורני, ד"ר מאיר טייך וד"ר אברהם רייכר מסוצ'בה, מיכאל דנילוב מדורוהוי ועוד רבים אחרים.

סביב מנהיגים אלה התקבצו, ספונטנית בני-עירם ורבים שהכירום עוד מרומניה, בציפיה לסיוע, לעצה ולגילויים של מנהיגות בעת צרה. ואמנם, הם לא הכזיבו.

ההתארגנות הראשונית נועדה קודם-כל, להציל אנשים ממוות ברעב. "העזרה הסוציאלית" הצטמצמה בשלב ראשוני בהענקת צלחת מרק חם, פעם ביום, לאלפי נצרכים. משפשטה מגיפת טיפוס הבהרות, נאלצה ההנהגה להתמודד גם אתה.

בחודשים הראשונים לא נעשה לפיכך דבר למען היתומים הרבים, ובהרבה גיטאות קטנים ונידחים ארכו אזלת-היד וחוסר המעש חודשים רבים.

אביב 1943 עמד בסימן הארגון-מחדש של בתי-היתומים במוגילב. המנהל החדש, חבר הוועד ינקו (יעקב) מלכס מדורוהוי הפעיל את קשריו על מנת להשיג יותר אוכל לילדים. בפברואר הגיע משלוח הבגדים מרומניה ואלה החליפו את הסמרטוטים הבלויים. נשים במוגילב התארגנו בוועד עזרה למען היתומים, בראשות הגב' מרתה שאואר. עם השיפור הכללי גברה גם יכולתם של הילדים להתרכז וללמוד. המורה יעקב שכטר מהרצה השתדל לארגן מסגרות לימודיות וגם הכין עמם ערבי-חג ומועד.

מוראפה שוכנת כ-50 ק"מ צפונית-מזרחית למוגילב וכ-15 ק"מ מזרחית לשארגורוד. אל עיירה קטנה זו זרמו בסתיו ובחורף של 1941 כ-4000 מגורשים מסוצ'בה, רדאוץ, דורוהוי וממקומות אחרים. אותם יסורים ותלאות שהיו מנת-חלקם של כל המגורשים, נפלו גם בחלקם של המגורשים במוראפה. מגיפת טיפוס הבהרות הפילה גם כאן חללים רבים וההתרוששות המהירה אילצה רבים להתקיים מקיבוץ נדבות.

פעילות תנועתית של ממש היתה בלתי אפשרית בתנאים ששררו בטרנסניסטריה. הקן החשוב והפעיל ביותר התגבש במוגילב. אחד המדריכים הידועים ביותר היה גרשון רוזנר. הוא גר באחד החדרים עם משפחת סגל מדורוהוי. אחד מבני סגל שירת במשטרה היהודית במוגילב, ולכן לא היו צפויים חיפושים שם. פעם ערכה המשטרה המקומית חיפוש בבית ומשפחת סגל מדורוהוי הסתירה את גרשון בתוך מצעי המיטה. גרשון ניצל מגירוש מעבר לבוג ואף ממות.

(מתוך הספר "ילדים יהודים בטרנסניסטריה בתקופת השואה"
מאת ד"ר שמואל בן-ציון)

הערת המערכת: כל הקטעים שהובאו לעיל לוקטו בשקדנות ובמסירות בידי ידידנו *שמשון רפאל לבנקרון* והמערכת מודה לו מקרב-לב.

אגדת "הֲבּוּשֶׂר", היהודי שהקים את דורוהוי ראיון עִם לאה בן-רחל, מצאצאי ה"בושר"

הגב' לאה בן-רחל לבית קושמרו היא בתו של שמעון קושמרו, בנם של שלמה זלמן ומלכה קושמרו, ממוגילב. אמה של לאה היתה פרומה לבית שכטר, בת הרב אברהם שכטר ואשתו סוסי לבית אלפרין, נכדתו של בירמן.

לדבריה, היא צאצא של היהודי הראשון שהתיישב בדורוהוי לפני דורות רבים.

יש בפיה סיפור על תולדות העיר, כפי ששמעה מאמה, סיפור שעבר בעל-פה מאם לבת, מדור לדור. הסיפור נשמע כאגדה, אך הוא מסופר בצורה כה ברורה, שוטפת ומשכנעת, שעולה בדעת השומע, שאולי יש בזה גרעין של אמת. הדברים שופכים אור על תולדותיה של דורוהוי ומצביעים על שורשיה של הקהילה היהודית שהתגבשה בעיר ובסביבתה.

לדבריה של לאה, העיר דורוהוי החלה להבנות על-ידי יהודי המכונה "בושר" בירמן.

באותם הזמנים היתה בליטא חצר של רבי גדול, חשוך ילדים. והנה קרה נס ואשת הרבי הרתה, בגיל מבוגר יחסית. נולד לה בן, שכינו אותו "המבשר", כי הוא בישר את המשך שושלת החצר של הרבי. אך כיוון ש"המבשר" האמיתי נחשב אליהו הנביא, שיבשו את כינויו וקראו לו "בושר", [BUSER לפי המבטא האשכנזי המקובל]. כמובן שהולדת התינוק הביאה שמחה רבה אצל משפחת הרבי וחסידיו.

הוריה של לאה בן-רחל: פרומה (נינתו של הבושר) קושמרו (1907-1979), שמעון קושמרו (1902-1956)

באותו אזור היתה גם חצר יריבה, שחסידיה קיוו שלאחר מות הרבי הזקן, ללא יורש, הם יוכלו להשתלט על החצר ועל רכושה ולחזק את מעמד חצרם-הם. כמובן שלידת היורש שיבשה את תוכניותיהם. אך הם לא אמרו נואש. תמורת סכום כסף הם מצאו אדם, פושע, שחטף את התינוק בן השבועיים ומסר אותו לשלטונות הרוסיים, כדי שיגדלו אותו כחייל כל חייו, בצבאו של הצאר ניקולאי (הראשון). אותה עת היה נהוג לחטוף ילדים יהודים למטרה זו. הם נקראו "חטופים" או "חיילי ניקולאי".

מרוב צער על חטיפת תינוקם מתו הוריו בזה אחר זה. אנשי החצר היריבה השתלטו על חצר זו ועל רכושה.

אך אחד מחסידיו הנאמנים של הרב שנפטר לא ויתר. הוא התחקה אחר עקבותיו של בן הרבי החטוף, התנדב לצבא וביקש לגדל את התינוק. כמובן שבסתר חינך אותו ליהדות, והילד שגדל בינתיים, ידע שהוא יהודי, בנו של רבי מכובד וממשיך שושלתו.

באחד החגים הנוצריים השתכרו הקצינים, וביודעם שחניכם הוא למעשה "ז'יד", הם ציוו עליו לרקוד לפניהם עד כלות כוחותיו. הבושר כבר היה אז נער מגודל, חזק מבחינה פיזית ונפשית והוא התמיד בריקודו לפני הקצינים שבעה ימים ושבעה לילות. הקצינים דאגו ששומרים ישגיחו על הבחור, שלא יברח. באחד הלילות יצאו שניים מהשומרים מן החדר והשאירו רק שומר אחד עם הבושר. זה לא התקשה לגבור על שומרו השיכור, היכהו נפש, הסיר ממנו את בגדיו, מגפיו וכובעו - והסתלק מן המקום.

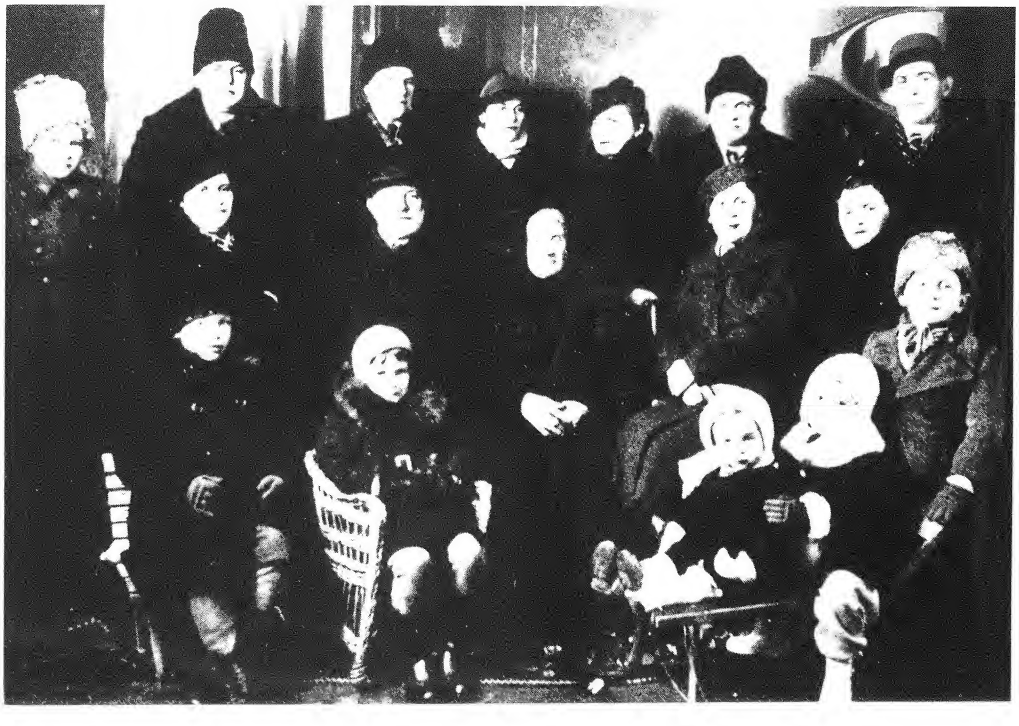

צאצאיו של הבושר. עומדים מימין לשמאל: אשר זומר, בעלה של קלרה קושמרו, ירחמיאל קושמרו, צ'רנה קושמרו (זידוביץ), ליזה ובעלה מנשה קושמרו, שמעון קושמרו (אביה של לאה), בנו אברהם (גר כעת בהוד השרון) יושבים, מימין לשמאל: קלרה זומר לבית קושמרו, טיקה קושמרו לבית בירמן, נינה של הבושר, אם המשפחה מלכה קושמרו, בעלה שלמה זלמן (סביה של לאה), בתם פרומה שכטר, אמה של לאה הילדים, מימין לשמאל: סולומוניקה גילודי, נין של הבושר (גר עכשיו באשקלון), רלה זומר (כעת סגל, גרה בחיפה), מינה, בתם של ירחמיאל וטיקה קושמרו, לאה קושמרו בן-רחל (גרה בהוד השרון), אחיה יוסף קושמרו, עכשיו חבר קיבוץ ניר אליהו התמונה צולמה סמוך לפרוץ מלחמת העולם השניה, 1941

כעבור זמן חזר הבושר לעיירת הולדתו ונפגש עם כמה מחסידי אביו המנוח. אלה סיפרו לו שהשלטונות מחפשים אחריו. כדי להקל על המשך בריחתו, הם חיפשו אותו ל"ליפובן" - כפרי רומני. הם יצרו קשר עם גוי, אדום-שיער כמוהו, שהוביל סיד ומכר אותו בישובי הסביבה. העגלה היתה רתומה לשוורים והתנהלה באיטיות. הבושר נסע יחד עם ה"מוז'יק", בבחינת אב ובנו.

הכוונה היתה שהבושר יגיע לרומניה, כי המשטר שם היה רופף ופורעי חוק שלטו בדרכים. כאן לא היתה סכנה שהרוסים ירדפו אחריו.

תוך-כדי נסיעתם, בעגלה המלאה סיד, פרצה סערת רעמים וברקים והחל לרדת גשם. הסיד הלא כבוי, בבואו במגע עם המים החל לרתוח. ברק פגע בעגלה וזו החלה לבעור. הבושר הציע לאיכר לקפוץ מן העגלה ולהינצל, אך האיכר סרב להפרד מן השוורים. הוא ניסה להתיר אותם, אך לא הצליח ונשרף יחד עמם.

הבושר נמלט משם, כשברשותו סכום גדול של כסף, במטבעות-זהב.

תוך כדי הליכתו הוא הגיע לקרחת יער ובה בקתה. בבקתה זו התגוררה כנופיה של שודדי דרכים, שהיו נוהגים לרצוח עוברי-אורח ולשדוד את כספם.

הבושר, בחוכמתו, בערמומיותו ובכוחו הרב, הצליח להשתלט על השודדים ולהכניע אותם. הוא הקים חברת תחבורה בדיליז'נסים ושכר אנשים חזקים ונאמנים כעגלונים. עסקי ההובלה שלו פרחו, כי הדרכים נעשו בטוחות והנוסעים לא חששו לצאת לדרך. הבושר התיידד עם השליט המקומי, הנסיך סטורזה וקנה ממנו את האדמות והיערות בסביבה ובהן הושיב את העגלונים ואת העובדים שלו. למקום קרא הבושר "דורוהוי", שברוסית יש לו כפל-משמעות - הן של דרך והן של משהו יקר ללב. זו היתה תחילתה של דורוהוי העיר, שהוקמה על ידי הבושר, בנו של הרבי בירמן.

הבושר, שסייר בערי אירופה, התרשם מן הארכיטקטורה וסגנון הבניה בהן, ובשובו לדורוהוי הורה לבנות את בנייני העיר בסגנון של מערב אירופה. הרחובות רחבים וישרים, הבתים גדולים, יפים ומרווחים, ומאחורי כל בית, חצר מטופחת. ברחוב אחד התיישבו פרנקומנים מצרפת, באחר בנו האצילים המקומיים את ארמונותיהם. גם לנסיך סטורזה היו כמה וכמה ארמונות בעיר. והיה גם בית-מרזח, להנאתם של הנוצרים.

אך בעיקר דאג הבושר ליהודים. הוא הביא לעיר משפחות יהודיות עניות, שיכן אותן בבתים נוחים והעניק להן סיוע כספי, עד שהתבססו. בעלי-מלאכה שונים נהרו לעיר. ליד הנחל שעבר בקצה העיר הוקמה טחנת קמח ובית-בד לשמן. וכמובן שהוקמו חדרים והובאו מלמדים, שהרביצו תורה לילדי העיר היהודים. העיר שגשגה.

הבושר עצמו הקים משפחה ענפה. הוא התחתן שבע פעמים, ומכל אשה נולדו לו שישה ילדים. הוא מת בגיל המופלג של 128 שנה. את בניו שלח ללמוד רפואה בבירות העולם וגם כיום ישנה שושלת של רופאים בשם בירמן, פזורים בכל העולם, והם צאצאיו של אותו בושר בירמן.

עסקי הדיליז'נסים, טחנות הקמח והמסחר בתבואות הכניסו לו כסף רב. הבושר השתלט על חלק גדול ממולדובה, אפילו על העיר יאסי.

רק בן אחד של הבושר, מאשתו השביעית, לא יצא ללמוד רפואה. הוא נשאר בדורוהוי וניהל את עסקי אביו. לבן הזה הוריש הבושר את כל רכושו.

לבתו היחידה, לאה הינה, שקראו לה ליבי, מאשתו השביעית, העניק נדוניה שמנה וחיתן אותה עם אחד הבנים הצעירים של הצדיק מבויאן, חיים גדליה. נולדו להם שלוש בנות. חיים גדליה הצטער שאין לו בן, אך הסבא, הבושר, ניחם אותו באומרו, שהבנות הן שממשיכות את השושלת ואילו הבנים מסתלקים מן הבית, לצורכי פרנסתם.

*

קשר המשפחה של לאה בן-רחל אל הבושר נובע מהיותה בתה של פרומה, נכדתה של ליבי, בתו של הבושר. לליבי זו היו כאמור שלוש בנות: סוסי, פסי ודבורה-רחל. סוסי הבכורה היתה הנכדה האהובה על הבושר ולמעשה גדלה אצלו בבית. הוא פינק אותה וסיפר לה את סיפור ייסודה של העיר וציווה עליה להמשיך ולספר את הסיפור לבנותיה. סוסי נישאה לרב אברהם שכטר ממורניץ, ממשפחתו של הרב יוסל, עושה ניסים ומרפא חולים. אבל הרב אברהם לא שימש ברבנות אלא היה סוחר, בהמלצתו ובתמיכתו של הבושר.

לזוג שכטר נולדו ארבעה ילדים: חיים-בר, הרש, לייב ופרומה, אמה של לאה בן-רחל.

לפי דבריה של לאה, סיפור זה על תולדותיה של העיר לא נרשם בכתובים, ודאי לא ברומנית, כי הרומנים לא רצו שייוודע כי דורוהוי נוסדה למעשה על-ידי יהודי.

*

סיפור אחר הקשור לבושר, מסביר את מצבם הטוב של יהודי דורוהוי במשך השנים, יחסית למקומות אחרים ברומניה.

הנסיך סטורזה היה כבר זקן, אלמן. הוא החליט להתחתן מחדש והביא לעצמו אשה צעירה, מצרפת.

בנו היחיד של הנסיך התחבב על הנסיכה הצעירה. היא רצתה ללדת ממנו בן, שיירש את אביו הזקן, עתיר הנכסים. אך כמובן שהנסיך הצעיר לא היה מעוניין להוליד לעצמו מתחרה על הירושה... האשה הדחויה והכועסת רצתה להתנקם בנסיך הסרבן והעלילה עליו לפני אביו, שהוא אנס אותה. [מזכיר את פרשת יוסף ואשת פוטיפר, (בראשית ל"ט)].

הזקן התרגז מאוד על הבן שעלה (כביכול) על יצועי אביו ורצה להרוג אותו. בהיותו מיודד עם הבושר, בא הנסיך הזקן להתייעץ אתו מה לעשות. הבושר הזכיר לו שכאשר סיפר לו שהוא עומד לשאת אשה צעירה, הוא הזהירו מצעדו זה, כי אשה צעירה עלולה לעשות לו צרות. כמובן שיעץ לו לא להרוג את בנו.

גם הבן של סטורזה בא אל הבושר וביקש ממנו עצה והצלה. בעצתו של הבושר התחפש הנסיך הצעיר ליהודי זקן, עם זקן ופיאות, שישב בבית-המדרש של הבושר ולמד כביכול תורה, יחד עם יהודים אחרים. הנסיך הזקן, שבא פעם לבקר את הבושר ידידו בבית-המדרש, לא הכיר את בנו וכך הוא ניצל.

הנסיך הצעיר זכר את מעשה הצלתו בידי הבושר וכאשר ירש את השלטון אחרי מות אביו, הוא הורה לאנשיו להיטיב עם משפחת הבושר וכן גם עם כל יהודי דורוהוי והסביבה.

ואכן, יהודי דורוהוי והמחוז נהנו ממצב טוב למדי, במיוחד מבחינת יחסי השכנות הטובים עם שכניהם הגויים, עד לשנת 1940, כאשר פרץ הפוגרום הידוע בעיר.

הרשימה עובדה בעקבות ראיון עם לאה בן-רחל,
שערכה מניה הרמן

הדגלים מדורוהוי

זו פעם רביעית, שעל שער הספר שלנו מופיע הדגל הציוני עם מגן דוד.

מן הראוי לציין, כי זהו הדגל של קן בית"ר בדורוהוי והוא נמצא במשמרת אצל בת עירנו פסיה דורוהונצ'אנו, בישוב מכמורת.

מלבד דגל זה ישנו עוד דגל אחד, שהובא ארצה מדורוהוי. זהו הדגל של סניף "בני עקיבא" בדורוהוי והוא נמצא אצל הגב' זומר, אלמנת המנוח יצחק זומר ז"ל.

בקרוב יועברו שני הדגלים למשמרת-עד במוזיאונים היסטוריים בארץ.

ש. ד.

ראש-השנה תשנ"ח
בבית-הכנסת של הרב אפרים גוטמן

את ימי ראש-השנה תשנ"ח העברתי בתפילה והתרוממות-רוח בבית-כנסת בתל-אביב, במחיצתו של כבוד הרב הגאון אפרים גוטמן.

רוב המתפללים בבית-הכנסת של הרב הם מבני שבט יוצאי רומניה, ובהם יוצאי דורוהוי והסביבה.

נהניתי לשמוע את תפילות הרינה מפי החזן אברהם בן משה מרדכי הכהן לבית קומפני, בן ליוצאי מיכאילן, שעבר לפני התיבה בתפילת מוסף.

בעל שחרית היה ידידנו אריה שפירא, יוצא דאראבאן, המשמש גם כיו"ר של בית-הכנסת.

ואני עבדכם, התכבדתי לומר פסוקי דזמרה לפני תפילת שחרית. כך יצא שיוצאי דורוהוי והסביבה היו אלה שעברו לפני התיבה באותו בוקר של חג.

ובתוך הקהל הקדוש היו גם ידידנו הוותיק יהושע הכהן קושמרו ובניו, הגב' יטי שפירא לבית גריסרו, גב' ברכה מאור לבית טירר-שרף ואחרים.

מי יתן ובזכות התפילה של כולנו נזכה בשנה טובה ומבורכת, בריאות ושלום.

שלמה דוד

נציגים של דורוהוי בטקס הזכרון לשואה ולגבורה

בשנים האחרונות, ביום הזכרון לשואה ולגבורה מתייצבת משלחת של ארבעה חברים, המייצגת את ארגון יוצאי דורוהוי והסביבה ומניחה זרי פרחים ברחבת "יד ושם" בירושלים.

החברים שלנו מירושלים, רחל וחיים סגולי ומרים ויוסף וולפסטל מייצגים את כולנו בטקס ההתייחדות עם קורבנות השואה.

נציגינו עם הזר של דורוהוי

אריה בן-דוד (קושמרו)

הקברן הגיבור ממוגילב

אלה דברים שאין להם שיעור:
הפאה והביכורים והראיון... ולוויית המת.
(בתפילת שחרית, מתוך מסכת פאה וברייתא שבת קכ"ז)

בשנת 1974 הופיע מאמר בעיתון "הארץ" ובו מסופר על איש בשם יעקב דרוקר, שבימי השואה היה קברן בגיטו מוגילב, שבו חיו ומתו רבים מבני עירנו דורוהוי והסביבה.

דרוקר היה מבין הקברנים היחידים ששרד, שעסק אז בעבודת-קודש זו, כי אחרים לא עמד להם כוחם הפיזי ולא יכלו לעמוד בתנאים הנוראים שם, ובמיוחד באקלים החורפי האכזרי ששרר במקום ארור זה.

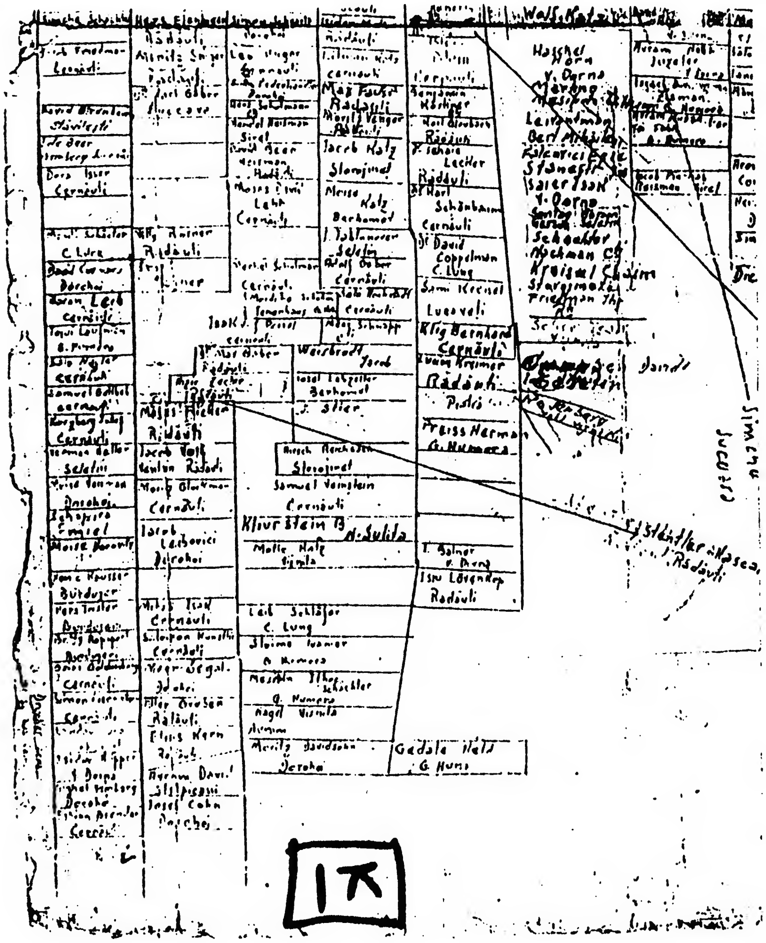

קטע מהתרשים שהכין יעקב דרוקר. אנשי יד ושם קיבלו את השרטוטים וקיטלגו אותם. "המסמכים שבידינו נועדו לפרסום בעבודות מחקר, לא בעיתונים", מסבירה יהודית קליינמן מיד ושם

התרשים של הקברים

למרות שיעקב דרוקר איננו מיוצאי עירנו, מצאתי לנכון להביא ולהזכיר את מעשיו וגבורתו, הגופנית והרוחנית, שהיו להם השפעה על קדושי עירנו והסביבה.

והנה, באפריל 1997 הופיע מאמר נוסף ומפורט יותר על דרוקר זה ובו מתואר האיש כגיבור בעבודתו הקודרת והמפרכת בחפירת קברים באדמה הקפואה והקשה כאבן, ומתוך דחף נבואי כמעט, רשם והנציח כל מת בשמו ומקום קבורתו.

רק מי שהיה שם וחווה את חוויית המוות המולך בכול, יכול להעריך נכונה כמה תעצומות-נפש וכוח פיזי היה נחוץ כדי לעשות עבודה מפרכת וקדושה זו.

לימים הגיע האיש עם משפחתו לישראל ולדברי רעייתו, עשה ימים ולילות כדי לשפר ולעדכן את רשימות אלפי הקדושים שנקברו באדמתה הארורה של מוגילב. בעקבות רשימות אלה נענו אנשים רבים להביא את עצמות יקיריהם לקבורה בארץ.

במאמר האחרון הופיע קטע מן הרשימות והנה לתדהמתי גיליתי את המשבצת עם שם אבי ז"ל: קושמרו דוד. זכור לי היטב יום מותו של אבי וכיצד הוציאו אותו מן הבית ברחוב פוז'ארנה וזרקו את גוויתו אל תוך עגלה, יחד עם גוויות של נפטרים אחרים. אותו יום היה כפור חזק וסופת שלג נוראית ולא יכולנו ללוות את אבי למקום קבורתו. לאחר-מכן אי-אפשר היה ללכת לבית-הקברות, כי הוא היה מחוץ לגיטו והיה מסוכן לצאת אל מעבר לגדרותיו.

57 שנים לאחר מות אבי לא ידעתי אני ולא ידעה משפחתי, אם יש בכלל מצבה על קברו. רק עם הופעת המאמר והתרשים, התגלה לי כי קיימת מצבה ומקום קבורתו ידוע בצורה מדוייקת, עם שם אבי ז"ל ועיר מוצאו, רשומים בצורה ברורה. עלי להודות לחברנו צבי וינר, יליד דורוהוי, שהביא לידיעתי את דבר המאמר ופרסום קטע התרשים שבו רשום שם אבי. צבי נטל יוזמה והביא לידיעת ארגוננו את עניין הרשימה. הוא יצר קשר עם אלמנתו של יעקב דרוקר ז"ל (האיש נפטר בינתיים) והתברר שהרשימות אכן הועברו ל"יד ושם" לפני שנים רבות, אך לא נעשה בהן שום שימוש.

כל עוד ישנם בתוכנו עדים חיים, שיכולים לספר ולשחזר ארועים מאותה תקופה, רק הם יכולים להעריך את גודל פועלו של יעקב דרוקר ז"ל למען ההיסטוריה האיומה של עמנו בשנות השואה. רבים כשלו ולא החזיקו מעמד - נפשית ופיזית - בעבודת הקבורה, תחת איומי הז'נדארמים הרומנים ימ"ש ובתנאי הקור והרעב ששררו אז בגיטו.

לכן ראוי יעקב דרוקר ז"ל להזכר כמקיים מצווה חשובה ביותר בדת ישראל וכמי שהנציח את שמות קדושינו ומקום קבורתם.

יהי זכרו ברוך לעד.

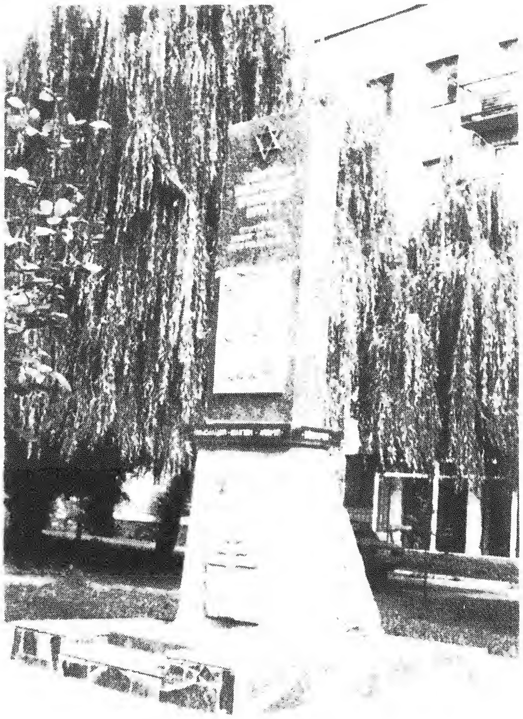

אנדרטה לזכר קורבנות השואה במוגילב

יעקב יורגראו

אותרו מאות קברים בבית-העלמין במוגילב

במשך שנים חלמתי להגיע אל קבר אמי, בבית-הקברות במוגילב, טרנסניסטריה, שם השארתיה. במשך שנים חשבתי, האם וכיצד יתגשם חלומי זה.

יום אחד התקשר אלי אחי שרגא ישורון (יורגראו) וסיפר לי בהתרגשות, שבמהלך חיפוש חומר ארכיוני ב"יד ושם" לצורך מחקר, מצא דף ובו תרשים של בית-הקברות במוגילב, שם גילה את מקום קבורתן של אמנו וחמותי. מאותו רגע כבר ראיתי עצמי שם.

חלומי החל לקרום עור וגידים ומאז היו לילותי מלאים בזכרונות מאותם הימים. הרצון להגיע לשם לא הרפה ממני ולא נתן לי מנוח.

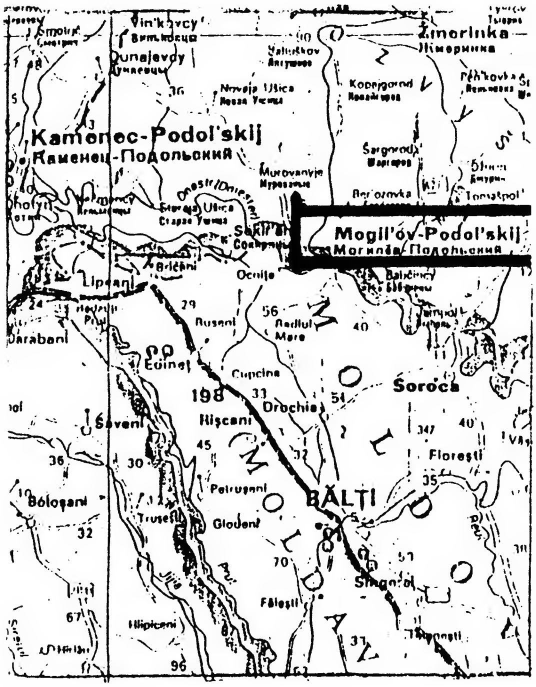

לאחר שנמצאה תוכנית בית-הקברות ביקשתי מחברי זאב אלנבוגן מירושלים לחפש חומר ארכיוני נוסף הקשור לכך. הודות למאמצי חיפושיו נמצאו כ 30 דפים נוספים ובהם התוכנית המלאה של מיקום הקברים. התברר שהתוכנית נרשמה ושורטטה בידי יהודי יקר, יעקב דרוקר ז"ל, ששימש באותם ימים כקברן ועשה עבודת קודש לתפארת.

עם קבלת התוכניות התחלתי באיתור הקברים. הקדשתי לכך שעות רבות, כדי לאפשר מידע ועזרה לאלה שיקיריהם טמונים שם והם מתעניינים בכך. במקביל יצרתי קשר עם ראש העמותה של יוצאי מוגילב בארץ.

השנה יצאה קבוצה לביקור במוגילב, אליהם הצטרפו 20 יוצאי בוקובינה, ניצולי טרנסניסטריה, ואני ביניהם.

ב-21 ביולי 1997 יצאנו למסע אל העבר. חזרנו אל האדמה הטבולה בדם, וככל שהתקרבנו הלכה וצפה תמונת הגירוש, שלא משה מעיני. היתה זו נסיעה מפרכת דרך שדות, יערות ירוקים ונוף יפה שנשקף מבעד לחלון, אך כל אלה לא יכלו לגבור על זכרון אותן זוועות שביצעו במקומות אלה עוזרי הנאצים – הרומנים והאוקראינים.

לפנות ערב הגענו למוגילב. התאכסנו ב"מלון", שאיננו ראוי למגורי אדם. לא היה אחר. זה לא שינה לנו, כי לפנינו עמדה המטרה שלנו בלבד. נדודי השינה והזכרונות לא הרפו ממני כל הלילה. בבוקר פקעה סבלנותי ולא המתנתי אפילו להסעה. אחי וגיסי הצטרפו אלי להליכה רגלית של כחצי שעה.

הגענו. לפנינו השתרע בית-קברות ענק, מוזנח, מצבות הפוכות, אחרות נוטות על צידן, רובן מכוסות אזוב, אחרות מנותצות, זרוקות בתוך העשב שגדל פרא. עמדנו המומים, לא יודעים מהיכן להתחיל. גיסי היה הראשון שהתעשת. על-פי תמונות שהיו בידינו, הוא ניסה לאתר את המקום והכיוון. הגענו לחלקה המתאימה, ובעזרת אשתי, שהגיעה בינתיים באוטובוס, מצאנו את הקברים. את הרגשתי ורחשי לבי לא אספר כאן.

איתורם של קברי בני משפחתנו היה לנו קל יחסית, לאחר עבודת הכנה שעשינו בארץ. אך היו בקבוצתנו רבים שלא היה להם כל מידע מוקדם ולא ידעו היכן לחפש וממה להתחיל. אשתי נחלצה לעזרתם וגם אני הצטרפתי ועלה בידינו לעזור לרבים לאתר את קברי יקיריהם. ניגשנו

לניקוי ושיפוץ המצבות. נעזרנו בכלי–עבודה שהבאנו אתנו מן הארץ, בלעדיהם לא היינו יכולים לפעול. נסתייענו בעזרתו האדיבה של מר קפלן, יהודי מקומי, שמטפל במסירות בבית–הקברות. דאגנו לגייס בעלי–מלכה, ששיפצו את המצבות, תחת השגחתו. העבודה נמשכה שבוע ימים.

באחד הערבים הוזמנו לקבלת–פנים שנערכה בבית–התרבות המקומי, שם נשאתי דברים בשם הקבוצה של יוצאי בוקובינה. למחרת נסענו לעיירות פצ'ורה וסקז'ינץ והתייחדנו עם זכר בני קהילותינו שנטבחו במחנות אלה. רבים העלו רשמים קשים וזכרונות כואבים. חזרנו למוגילב עייפים וטעוני יגון כבד.

בשבת סיירנו במוגילב, באיזור הגיטו לשעבר. זכרתי וזיהיתי כל רחוב וכל פינה שבה עברו עלי שנות סבל ויגון.

יום לפני עזיבתנו ערכנו אזכרות ליד המצבות של יקירינו. חזרנו ארצה בתחושת סיפוק שביצענו את החשוב מכל: לזכור ולא לשכוח.

לסיכום, אני פונה אליכם, ניצולי גיטו מוגילב, לסייע לי בהקמת עמותה לצורכי מיפוי, שיפוץ וטיפוח אינטנסיבי של בית–הקברות במוגילב. לצורך העניין דרושים כספים רבים ואנשים המוכנים לתרום מזמנם ומיכולתם למשימה זו.

קיים קשר ביני לבין מר קפלן ממוגילב, המטפל כעת בקברים, מטעמנו. יש בידי רשימה שמית של מצבות הנמצאות בבית–הקברות שם. המעוניינים במידע מתבקשים ליצור קשר אתי.

יעקב יורגראו

רח' דבורה 17, קרית מוצקין
טל' 04-8715016

אחרי 55 שנים, העברנו ממוגילב–טרנסניסטריה לקבורה בארץ הקודש את עצמותיהם של יקירינו:

משולם זיסו בן יצחק ז"ל **ZISSU I. ZISU**

שולם בן ישראל זאב ז"ל **ŞULIM SEGALL**

והתינוקת קלרה בת אברהם ומסיליקה ז"ל **CLARA COJOCARU**

Săveni Romînia

גילוי המצבה על קבריהם החדשים יתקיים ביום חמישי ט' באלול תשנ"ז 11.9.1997
בשעה 17.00, בבית העלמין במושב חניאל יחד עם אזכרה ליקירנו

מיכאל בן יצחק זיסו ז"ל **ZISSU MIHAL**

נפגשים בבית העלמין במושב חניאל.

המשפחה

מודעה שנתפרסמה ב"ידיעות אחרונות" ב–5.9.97

שמות של נספים מדורוהוי והסביבה – במוגילב

להלן רשימה של נספים שנקברו בבית-העלמין במוגילב, טרנסניסטריה, בתקופת השואה, בשנים 1941–1944 ואשר אותרו מתוך רשימות של הקברן יעקב דרוקר ז"ל, אשר נמצאות בארכיון "יד ושם" בירושלים:

יוצאי דורוהוי

אלרר ביטה
אורנשטיין דוד
אלליבוביץ אברהם
אברה נואה
אקרמן שרה
ברקוביץ הרש
ברוך צפורה
בורורזין ברכה
ברנדס פני
בוכינסון ברנה
ברנישקנו גיטל
בר לייזר
גרופר מיכאל
גטלר לאה
גרופר מאיר
ד"ר גוטליך הרמן
דרוקמן מרקוס
דוידזון יזיו
הרטני מנדל
הרשקוביץ חנה
הר רלי
ויסמן משה
זיסו...
זלמן אנה
זלמן מאיר
זיסמן מלכה
זינגר רייזל
זכריה שלמה
זולר מריה
טלנאו יידל
טלר חנה
ינקוביץ דורה
ינקו רבקה
יופטר שינה
כהן יוסף
כהן יוסף
כהן חיה קלרה
לפר רייזל
ליכטנברג משה
ליזר B
ליזר מוריס
ליבוביץ יעקב
מנדלוביץ יזק
מושקוביץ ברוך
מלכס רחל
נפטנברג רוזה
סגל רוזיקה
סגל שלום לופו
סגל פישר
סגל שמחה
סגל טוני
סלינגר גוטה
פייביש פיקו
פיטרו אטל
פאינארו קלרה
פרקז פרוים
צ'ובוטרו ראובן
קלמנוביץ דוד
קורבומר ראובן
קרויטורו יצחק
קרויטורו ליזה
קרמר אברהם
קרמנוביץ בוריס
קרפט אנה
רפלוביץ פוליה
ריסל אידה
רודיק רחל
רוטמן הרש
שרף שפרה
שנפלד הרמן
שוורץ מנדל

יוצאי סאוון

אסורי יטי
ארנשטיין אטי
כץ קלרה
סגל אווה
סגל לופו
סקורטרו טאובה
פאינרו זלמן
פאינרו מיקה
פאינרו תיקה
פרימט ביילה
צ'ובוטרו לוטי
קדריאנו שמיל
קלאנו שמיל
קרויטורו ביילה
רבינוביץ חנה
רוטנר דוד
רול ארונש
רודולוביץ שרה
שיינפלד ציבה
שקרטרו ברכה
שוורץ דבורה

יוצאי דאראבאן

ארליך נטי
ברמן אברהם
ליבוביץ לאה
מולבר ראול
סגל משה
פרדרו הרשקו
שוורץ רחל
שטיינר לייזר

יוצאי מיכאילן

ברקוביץ סרול
היהיש הנציה
וינטר שיינדל
לבנדמן ברל
פינדר אבר[הם]
שפרלינג נחמן

יוצאי הרצה

הרשקוביץ שרה
פאינרו דורה
רוטמן מנדל

מצבות במוגילב - טרנסניסטריה

נזכור ונציח בספרנו זה את זכרן של אמנו בלימה ויינר ז"ל ואמה - סבתנו רבקה שופר ז"ל שניספו בטרנסניסטריה וקבריהן אותרו לאחרונה בבית-העלמין במוגילב.
יהי זכרן ברוך.

סרינה, ז'ק וצבי ויינר

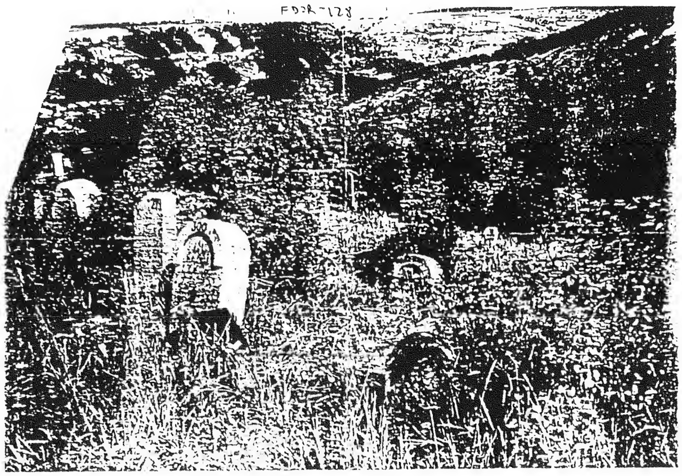

קבוצה של מצבות של הנספים בשואה, כפי שנתגלו בבית-הקברות (המוזנח) במוגילב, שם ביקר חברנו צבי וינר

מצבה של בלימה ויינר ז"ל

מצבה של רבקה שופר ז"ל

מצבתה של בלימה ויינר ז"ל, אמם של ז'ק וצבי ויינר וסרינה אברמוביץ
מצבתה של רבקה שופר ז"ל, סבתם של ז'ק וצבי ויינר וסרינה אברמוביץ

לזכרם!

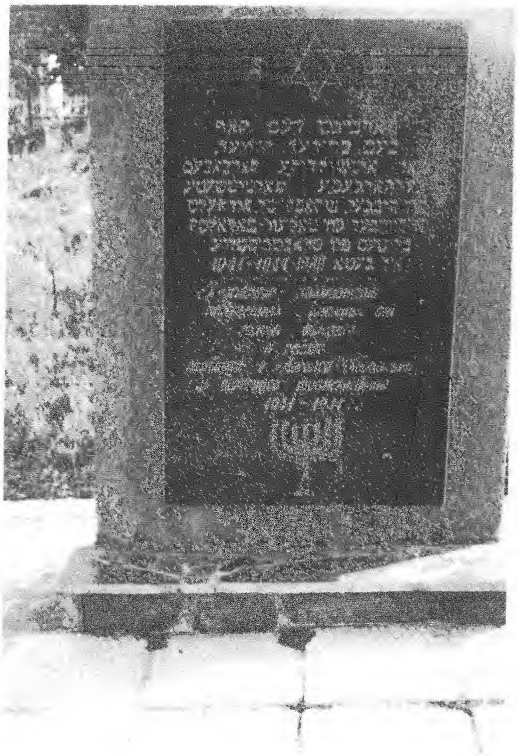

אנדרטה במוגילב
לזכר קרבנות טרנסניסטריה

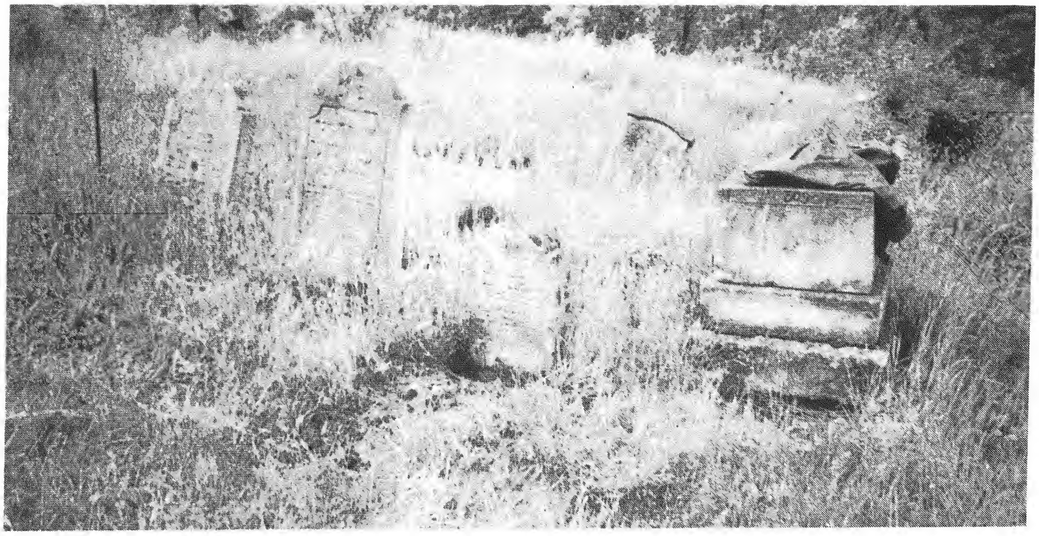

מצבה על קבר אחים במוגילב - טרנסניסטריה

בקשת עזרה

מכתב ששלח רב הקהילה של דורוהוי לארגון יהודי בניו-יורק

ז' מנחם אב תש"ה,
דורוהוי, רומניה

כבוד נשיא הארגון,
בעיר ניו-יורק, אמריקה

קיבלנו מכתבכם ואנו מודים לכם על נכונותכם לעזור ליהודים האומללים בכלל וליהודי דורוהוי בפרט, כי אכן, אנו יהודי דורוהוי אומללנו מאוד. הקורבנות הראשונים נפלו אצלנו. ב-1 ביולי 1940 (כ"ה סיון הת"ש) נורו למוות יותר מ-100 מאחינו בני ישראל - נשים וטף, זקנים וצעירים, יונקי-שדיים עם אמותיהם. נותרו אלמנות, יתומים, חולים ונכים. וזה לא היה החורבן האחרון. עוד באותו חודש אספו [הרומנים] המוני יהודים ובראשם הרבנים, ראשי הקהילה, סוחרים, רופאים, עורכי-דין ובעלי-מלאכה ושלחו אותם, יחד עם יהודי העיירות הקטנות ממחוז דורוהוי למחנה טרגו-ז'יו.

ב-13 בנובמבר 1941 הגלו את שארית יהודי דורוהוי לטרנסניסטריה. היה זה החורבן הגדול ביותר. מ-12 אלף היהודים שנשלחו לשם, לא חזרו אפילו 50%. חמישה [אלף] יהודים מתו מתלאות הדרך לטרנסניסטריה, ושם סבלו ומתו ממחלות, מרעב, מקור ומכל מיני עינויים. מעט היהודים שחזרו משם - ממש תחיית המתים, חזרו חולים, חלשים, יחפים ועירומים ומצאו את בתיהם הרוסים. כל התכולה נשדדה והוחרמה ב"רומניזציה" על-ידי השלטון ההיטלרי דאז וכל הניצולים נפלו למעמסה על כתפי הקהילה העניה. הג'וינט שלח עזרה רבה ורק כך יכולנו לתת לחם ומים ובגד ללבוש לנזקקים הרבים. עכשיו ועד הקהילה נמצא במצב ממש קריטי. ההכנסות זעומות. ההכנסה משחיטה אפסית, בגלל איסור שחיטת בקר ועופות, ופרנסות אחרות הן קטנות ביותר. ממי יכולים אנו לבקשׁ עזרה?

הניצולים שחזרו מטרנסניסטריה וממחנות אחרים באו כאמור, חולים ועירומים וכל רכושם שהיה להם בעיר - נשדד. וכל אלה מתדפקים על דלתות ועד הקהילה, להושיט להם עזרה.

אנו מקיימים בית-ספר ובו 500 ילדים. בית-הספר ניזוק בידי ההיטלריסטים. ואנו מחזיקים בית-חולים וכן גם מושב זקנים וכן סגל של רבנים, שוחטים ועובדי קהילה אחרים. לניהול ומימון המוסדות הנ"ל אנו זקוקים לתקציב של לפחות שני מיליון ליי לחודש, בעוד ההכנסות לא מגיעות אפילו לחצי מיליון.

לכן, אחינו בני ישראל, רחמנים בני רחמנים, יהודי אמריקה גומלי חסדים, אליכם אנו זועקים לעזרה. אנא שלחו לנו סכום כסף עבור: 1. הניצולים הנזקקים. 2. לשיפוץ בית-הספר ולהחזקת הילדים. 3. לבית-החולים - לתרופות ומזון. 4. למושב הזקנים, שבו נמצאים קשישים, שאיבדו את משפחותיהם ורכושם. ו-5. יזמנו הקמת אמדרטה גדולה לקדושי דורוהוי, הרוגי כ"ה בסיון הת"ש, וליהודים שניספו בטרנסניסטריה על קידוש השם, שתישאר מזכרת-נצח לנשמות הקדושים. אנו מבקשים מכם עזרהלמזכרת-נצח זו, האמורה לעלות כסף רב.

אתם יכולים לתת אמון בראשי הקהילה שלנו: הנשיא ד"ר וייסמן, סגן הנשיא ד"ר פומרליאן, ד"ר ואלד, אומקויט, שכטר, דניאל קראפט, מסינגר, דוידזון - שכל מה שתשלחו ישמש כראוי בעזרת השי"ת למען אותן המטרות שיעדתם.

אנו מצפים לתשובתכם המהירה בהקדם.

ברגשי כבוד -
הרב הראשי של הקהילה

נחתם בחותמת הקהילה וחתימות חברי הוועד
(המכתב נכתב ביידיש)

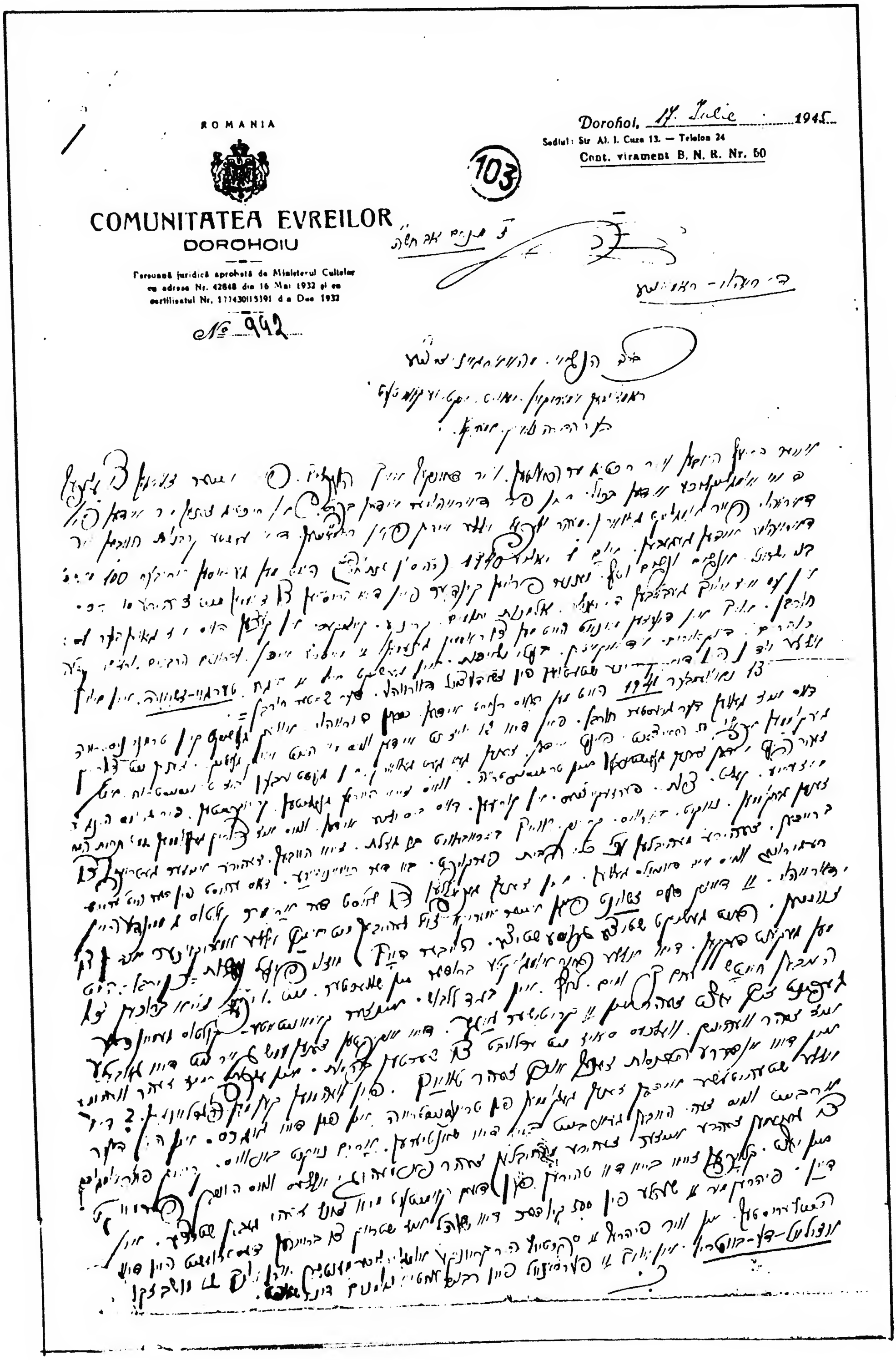

ROMANIA

COMUNITATEA EVREILOR
DOROHOIU

Persoană juridică aprobată de Ministerul Cultelor
cu adresa Nr. 42848 din 16 Mai 1932 şi cu
certificatul Nr. 177430115191 d a Dec 1932

№ 942

Dorohoi, 17. Iulie 1945
Sediul: Str Al. I. Cuza 13. — Telefon 24
Cont. virament B. N. R. Nr. 60

103

עצרת זכרון בחיפה ליהודי דורוהוי והסביבה שנספו בשואה

כמדי שנה התקיימה בשבוע שעבר עצרת זכרון לקדושי דורוהוי והסביבה, שנספו בפוגרום ובשואה, בטרנסניסטריה.

קהל רב של יוצאי דורוהוי והסביבה, שהתאסף מכל קצות הארץ, גדש את בית העלמין הישן בחיפה, ליד האנדרטה של קדושי העיר. השתתפו גם עולים חדשים, שבאו מן האיזור בזמן האחרון.

שלמה דוד, יו"ר ארגון יוצאי דורוהוי והסביבה הנחה את הארוע ואמר דברי פתיחה. הוא ציין שלפני 56 שנה החל הפוגרום ביהודי דורוהוי ואחריו התחיל הגירוש למחנות הריכוז בטרנסניסטריה, משם חזרו פחות ממחצית המגורשים.

ליד האנדרטה שהוקמה בבית-העלמין התאספו רבים כדי לזכור להזכיר ולהנציח את זכרם של הנספים. הם החליפו דעות וחוויות ובנוסטלגיה העלו זכרונות מן העבר המשותף. הוזכרו גם אחדים שהלכו כברת-דרך ביחד, תרמו להנצחת הקורבנות, ובזמן האחרון גם הם הלכו לעולמם. הוזכרו גם אלה שטבעו באוניה "סטרומה", שירדה למצולות בדרכה לארץ-ישראל ועליה מאות מעפילים, ביניהם גם אחדים מבני דורוהוי.

בדברי הנואמים בטקס הודגש וצויין לשבח מפעלו האדיר של שלמה דוד, שעמל רבות, ליקט חומר רב וערך שלושה כרכים עבי-כרס על תולדות יהדות דורוהוי והסביבה. ממש בימים אלה יצא לאור הכרך השלישי של הספר, המכיל היסטוריה יהודית של דורות רבים וחזרה לשורשים.

לאחר הדלקת המשואות והנחת זרי הפרחים נשאו דברים זאב שוורץ, סגן יו"ר התאחדות עולי רומניה, יליד מיכאילן. הוא בירך את שלמה דוד על מפעל שלושת הכרכים, בהם מתועד העבר של בני העיר והמחוז ברומניה ודור ההמשך בישראל.

הרב יוסף וסרמן, רבה של קהילת יוצאי דורוהוי והסביבה אמר שליד האנדרטה מקיימים את ההבטחה "לזכור ולא לשכוח". גם הוא הרעיף שבחים לשלמה דוד, באומרו שמגיע לו יישר כוח, שבזכות מפעלו ובזכות מנהיגי הקהילה, קיים איחוד של ציבור יוצאי דורוהוי והסביבה.

אינג' סטליאן לוזניאנו, נציג דור ההמשך הבטיח בדבריו להמשיך בדרכם של הקודמים. דור ההמשך מקבל ברצון את המורשת והמסורת של הדורות שקדמו לו.

נציג "יד ושם", אלכסנדר אברהם ציין שכבוד הוא לו להשתתף בעצרת הזכרון והדגיש, ששלושת הספרים שערך שלמה דוד הוכנסו לספריית "יד ושם", להנצחה. הוא ביקש לשלוח שמות נוספים ופרטים של הנספים, כדי להנציח את זכרם ב"יד ושם". במקום חולקו דפי-עד של רשות הזכרון לשואה ולגבורה.

בסיום הוקרא פרק תהלים ונאמרה תפילת אל מלא רחמים וקדיש. הטקס ננעל בקריאת שיר המעלות.

מניה הרמן

(חדשות חיפה והצפון, 27.6.1996)

אריה בן-דוד (קושמרו)

הפתיליה שבזכותה שרדה משפחתנו בשואה

שלג כבד, כפור עז ויום חשוך היה אותו יום שמשפחתי מצאה עצמה בעגלה מלאה חבילות, בדרך הגירוש מביתנו, לכיוון תחנת הרכבת בעיר.

אני, כילד בן 11 לא הבנתי מה מתרחש סביבי, אבל אבי ז"ל, בחושיו המחודדים, לאחר הפוגרום והגזירות שהוטלו חדשות לבקרים על היהודים, הבין כנראה היטב את המצב ההולך ומחמיר והתכונן לרע ביותר, שלא אחר לבוא.

לאחר ימים ולילות של נסיעה ברכבת של הובלת בהמות, הגענו לעיירה אטאקי, על שפת נהר הדנייסטר. הגענו בשעות הלילה. (זה היה מכוון ומתוכנן על-ידי השלטונות הרומניים, שנגיע בלילה). באטאקי הוכנסנו לחורבות שהיו פעם בתי יהודים ועל הקירות היו רשומות אזהרות שונות של קודמינו, על גורלם המר ועל מה שצפוי גם לנו.

למחרת, מוקדם בבוקר הקימו אותנו בצעקות וגרשו אותנו מתוך ה"בתים" אל ערוצו של ואדי עמוק, שם הורו לנו להשאיר את כל חפצינו ולקחת אתנו רק מה שאפשר להחזיק בידיים. ושוב, בצעקות, בקללות ובדחיפות אילצו אותנו הז'נדארמים הרומנים לעלות בגדה השניה של הוואדי, אל גדת הדנייסטר השוטף במהירות ובעוצמה. כאן החזיקו אותנו כל היום, עד רדת החשכה, ורק בחושך העמיסו אותנו, קבוצות-קבוצות על רפסודות-עץ והעבירו אותנו לגדה השניה, לעיר מוגילב.

סיפרו שבמקרים אחדים שחררו החיילים את החבל של הרפסודה וזו נסחפה אל תוך הנהר, מיטלטלת בגלים ומפילה את האנשים למים, והם טבעו, לקול צחוקם של החיילים.

דוד קושמרו, אביו של אריה בן-דוד, שנת 1926

כאשר הגיע תורנו לעלות על הרפסודה ניגש אלי אבי ונתן לי ביד שקית מלוכלכת, שהיה בה פרימוס ישן ופתיליה. זכור לי שהוא אמר לי לא להוציא את השקית מידי. כאשר הגענו לגדה השניה, לאחר שהפשיטו מאבי את מעילו החם וכובע הפרווה, ניגש אל אבי איש אחד ודיבר אתו משהו. התברר שהיש אמר לאבי, שתמורת סכום מסויים נוכל להשאר בעיירה זו, מוגילב, אצל משפחה יהודית מקומית, ולא נמשיך ללכת הלאה, לצד שבו מחכים חיילים רומנים וגרמנים והם לוקחים את היהודים לנהר הבוג. שם, נודע לנו, המצב הרבה יותר גרוע.

אבי ניגש אלי ולקח ממני את השקית, פתח אותה, ומארובת הפתיליה הוציא צרור כסף. כך הגענו לחדר של משפחה יהודית במוגילב, ברחוב פוז'ארנה, שהיה עדיין מחוץ לגיטו. כאשר הקימו אחר-כך את הגיטו במוגילב נלקחו כל היהודים המקומיים ונרצחו באכזריות, ואילו אותנו, המגורשים מרומניה ומבסרביה הכניסו לגיטו, במקומם.

בכסף שהיה חבוי בתוך הפתיליה והפרימוס הצליחה אמי לשכור איכר מקומי עם מזחלת, שנסע לעיירה ברשאד, שם נמצאו סבתי חיה,

דודי ודודתי יעקב ויהודית שכטר – כשהם על סף המוות, לאחר שגורשו מהרצה והועברו במסע רגלי מפרך ובסבל ותלאות נוראים. משם חילץ אותם האיכר והביאם אלינו, למוגילב.

הכסף שבפתיליה איפשר למשפחתי לשרוד, עד שהופיע נוכל יהודי מצ'רנוביץ, שהבטיח להחזיר אותנו לרומניה, במשאית נהוגה על-ידי חייל גרמני. לאחר שהנוכל גבה מאבי וממשפחות רבות נוספות סכומי כסף גדולים, הוא הורה לנו לחכות למשאית. חיכינו כל הלילה ולא ראינו לא משאית ולא את הנוכל ההוא.

לאחר הכשלון הזה נפטר אבי מרוב צער ויאוש, והוא בן 37 בלבד.

אחרי שכל כספנו אזל, החלו קשיי הקיום. זכור לי שבאביב, עם הפשרת השלגים והקרח שעל הדנייסטר, התמוטט גשר העץ שמעליו, ואז גוייסו היהודים לאיסוף חלקי הגשר מתוך הנהר. אמי נכנסה עד צווארה למים הקרים, וכך עבדה בפרך, כדי להשתכר חצי כיכר לחם וחתיכת נקניק, לתת אוכל לבני המשפחה. אני, ילד בן 12 הייתי יוצא לשוק ו"מוכר" כוסות מים לאיכרים ובתמורה הייתי מקבל לפעמים פרוסת לחם, תפוח-אדמה, אך לעתים גם בעיטה או סטירת-לחי.

במבט לאחור עצוב לי לדעת, שאלה הם זכרונות ילדותי. אני מאמין כי תושייתו של אבי ז"ל הצילה אותנו ממוות בטוח. חבל שהוא עצמו לא זכה להינצל. יהי זכרו ברוך לעד.

*

חזרתי לדורוהוי עם החזרת "ילדי טרנסניסטריה" לרומניה. לא נשארתי בעיר, אלא המשכתי לבוקרשט, שם למדתי בבית הספר המקצועי "Ciocanul" (הפטיש) ועליתי ארצה ב-1946, באוניית המעפילים "מקס נורדאו". נעצרנו על-ידי הבריטים וכלאנו במחנה עתלית. לאחר שחרורי ממחנה זה הגעתי במסגרת "עליית הנוער" לביה"ס התיכון החקלאי בנחלת יהודה, שם למדתי שנתיים, עד הכרזת המדינה וראשית מלחמת השחרור. בבית-הספר עברתי את חוויית "השבת השחורה" ושם התאמנתי גם בנשק במסגרת ההגנה. באחד הימים הגיע אלינו איש צעיר בשם שמעון פרסקי (פרס) והוא לקח אותנו לעמק הירדן.

התגייסתי לצה"ל בראשיתו ושירתתי בו במשך 30 שנה רצופות, תחילה כחייל קרבי ב"גולני" (עברתי קורס מ"כים ראשון בחטיבה זו) ואחר-כך בתפקידי ניהול שונים.

אריה בן דוד, אשתו רבקה וילדתם דליה, בשנת 1967

לאחר שחרורי מצה"ל עבדתי 18 שנה באוניברסיטת חיפה, עד יציאתי לגמלאות.

בשנת 1958 נשאתי לאשה את רבקה, ילידת הארץ ונולדה לנו בתנו דליה, עכשיו בוגרת הטכניון, מהנדסת תעשיה וניהול בנושא מחשבים.

קצרה היריעה מלספר את אשר עברתי בחיי ומה שחוויתי, מאז אותו יום חורף של גירושנו מדורוהוי, השרדותי בשואת טרנסניסטריה, עלייתי ארצה וחיי עד ימינו אלה. זו היתה גם מנת חלקם של רבים מבני עירנו.

אני מודה לבורא עולם שהצילני והגיעני עד הלום, כדי לספר - לנו עצמנו, לבנינו ובני בנינו, לזכור ולהזכיר מה עבר עלינו ולאן הגענו.

אריה בן-דוד (קושמרו)

אמי זכתה בפיס

משפחת כהן, אם אלמנה ושלוש בנות

דוד וז'טה קושמרו (הוריו של הכותב) ביום חתונתם

משפחתי מצד אמי זכורה לי כמשפחה ש"שלטו" בה הנשים. את סבי אריה-לייב כהן, שהיה בעל מאפיה בדורוהוי, לא הכרתי, כי הוא נפטר במלחמת העולם הראשונה. סבתי חיה, בת יצחק-יוסף הכהן, נשארה אלמנה, מטופלת בשלוש בנות: ז'טה-צ'רנה (אמי) ז"ל, בטי, שנישאה לחיים וינר, סוחר מדורוהוי, ואידה (יהודית) שכטר, נשואה ליעקב שכטר, מורה ומחנך, מהרצה.

השואה והגירוש לטרנסניסטריה מצאו את סבתי חיה בהרצה, אצל בתה אידה שכטר. בדרכה משם ולאורך כל הזמן בטרנסניסטריה, סבלותיה ותלאותיה היו קשים ואכזריים לאין ערוך מאלה שלנו, במוגילב.

אך את רוב ימיה חיה סבתי בדורוהוי, ברחוב רזבויני, בבית כפרי עם גינת נוי לפנים ושטח אדמה גדול מאחורי הבית, שבו גידלו בעיקר תירס, שלאחר איסופו היו מייבשים ב"בוידעם" (עליית הגג). בשכנות לבית סבתי היה ביתו של עו"ד נוצרי ידוע ומן הצד השני - ביתה של משפחה יהודית, קלמנוביץ', שהתפרנסו ממכירת נפט. היו להם שתי בנות. גורלה של משפחה זו לא ידוע לי.

שלוש הבנות לבית כהן - מימין לשמאל: ז'טה, בטי, יהודית

סבתי חיה היתה אשה צנומה, אך בעלת אופי חזק ודומיננטי, וחכמה מאוד. זכור לי שעול פרנסת המשפחה הכביד עליה מאוד, במיוחד כאלמנה, וכן הדאגה להשיא שלוש בנות ולהבטיח להן נדוניה נאה. עול הפרנסה נפל במיוחד על הבת הבכורה, ז'טה (אמי) ולפני נישואיה - לאבי דוד קושמרו ז"ל - היא עבדה ימים ולילות בעבודות ריקמה, מלאכה שעשתה בכשרון רב ועבודותיה היו ידועות בכל העיר.

הבת האמצעית - בטי ניהלה את משק הבית וגם עסקה במכירת התוצרת החקלאית, פרי הגינה שבחצר. הבת הצעירה, יהודית, נועדה ללימודים. היא נשלחה לצ'רנוביץ ללמוד הוראה ושם הכירה את בעלה יעקב שכטר.

ערב נישואיה של אמי לדוד, סוחר הפרוות, התרחש לה נס גדול והיא זכתה בפרס הגדול בפיס וכך נפתרו באורח-פלא הבעיות הכספיות של המשפחה.

סבתא חיה עלתה ארצה בשנות החמישים ונפטרה כאן בגיל 92.

דמות אחרת במשפחה זו, אשה מיוחדת במינה, היתה אמה של סבתי, חנה בת שמואל. היתה זו דמות ציורית, מרשימה, ראשה עטוף תמיד במטפחת, קשורה סביב הצוואר. כילדים אהבנו לבוא אליה, כי היו לה במגירה חבילות עטופות בנייר יפה, ובהן ממתקים ופרוסות עוגה, חבילה לכל נכד. היא גרה בחדר קטן ליד השוק, בצניעות רבה, על סף הדלות, ליד ביתה של בתה שרה, אחות של סבתי חיה.

ביום הגירוש נרצחה סבתא חנה באכזריות על-ידי החיילים ומקום קבורתה לא נודע.

לסבתא חנה ז"ל היתה משפחה ענפה: בת אחת, שרה, שנישאה למשה מרקוביץ' ממיכאילן, ולהם שלוש בנות:

הסבתא חיה עם בנותיה - בישראל

שלוש האחיות (מצד שמאל) באזכרה לקדושי הרצה, בבית-העלמין בחולון

בלומה, בטי וליזה. הוריהן ניספו בטרנסניסטריה. הבנות שרדו, הגיעו לארץ והקימו משפחות לתפארת.

בת אחרת, ביילה נישאה לדוד סגל מדראבאן. שניהם ניספו בגיטו מוגילב. היה להם בן בשם סמי, שגר בבוקרשט. לימים עלה לארץ וגר בכפר-סבא, שם נפטר. הוא השאיר אחריו בן בשם דוד, על שם הסבא מדראבאן.

בן אחר של סבתא חנה, שמואל, התגורר בגלאץ והיה בעל מסעדה בעיר. הוא עלה לארץ עם שתי בנותיו, שלימים נישאו והקימו משפחות. אחת מהן בעלת משק במושב עדנים והשניה, בטי, גרה בבת-ים.

בן נוסף של סבתא חנה, סטרול (ישראל) שגר בבוקרשט, היה גם הוא בעל מסעדה, "לה סטרול" - מסעדה מפורסמת בבוקרשט. לימים עלה לארץ, התיישב בבאר-שבע ופתח גם כאן מסעדה, בשם "לה סטרול" כמובן.

זוהי, בערך, שושלת של משפחה יהודית ענפה, של אנשים ישרים וצנועים, שראשיתה בדורוהוי, אמצעיתה בגיהנום של טרנסניסטריה והמשכה - לדורות - בישראל.

הכותב, אריה בן-דוד כילד בדורוהוי

בר-מצוה לנכדו של גבי מריאן

שי שוורץ, בנם של ליאורה ויעקב שוורץ, נכדו של גבי מריאן חגג בר-מצוה בדצמבר 1996 בישוב הקהילתי יובלים.

בתמונה: שי, חתן הבר-מצוה עם מתפללים בבית-הכנסת

מינה ברק (פרדוארו)

לזכרו של חיים פרדוארו שנרצח בפוגרום בדורוהוי

חיים פרדוארו כחייל רומני

אנחנו, האלמנה חיה שיינדלה (ז'נטה) פרדוארו והבת מינה ברק (פרדוארו) מעלות כאן את זכרו של הבעל והאב, חיים פרדוארו ז"ל, שנרצח בשנת 1940, בפוגרום הידוע, בדורוהוי. תוך-כדי נסיעה משותפת בחברת קבוצה של סטודנטים רומנים (לא-יהודים) הצטווה חיים לרדת מן העגלה שבה נסעו יחד, הם ירו בו בגבו והשלכו את גופתו לאגם.

את ההודעה על הרצחו הביא לנו אדם ששירת יחד אתו, בשירות מילואים בצבא הרומני.

את חיים ז"ל קברו בקבר-אחים, יחד עם 16 חיילים יהודים, שנרצחו בבוגדנות על-ידי "אחיהם לנשק" הרומנים.

הוא הותיר אחריו אלמנה בת 28 וילדה בת חמש.

כעבור שנה גורשנו למחנות הריכוז בטרנסניסטריה, שם עבר עלינו סבל רב.

כאשר שוחררנו מן המחנות, לאחר כארבע שנות סבל, חזרנו לדורוהוי - שם מצאנו עצמנו ללא בעל ואב תומך וללא כל רכוש.

בשנת 1950 עלינו ארצה ובשנת 1953 התחתנתי עם עזריאל ברק, יליד הרלאו. אנו הורים לשלושה בנים וסבים לחמישה נכדים.

אמי שתחיה היא כיום בת 87, עד 120.

כל שנה אנו מתמידות להעלות את זכרו של אבא ביום הרצחו ותמיד ישנו נציג מטעמנו שנוסע במיוחד לרומניה ועולה לקברו בבית-העלמין בדורוהוי.

האלמנה - ז'נטה פרדוארו

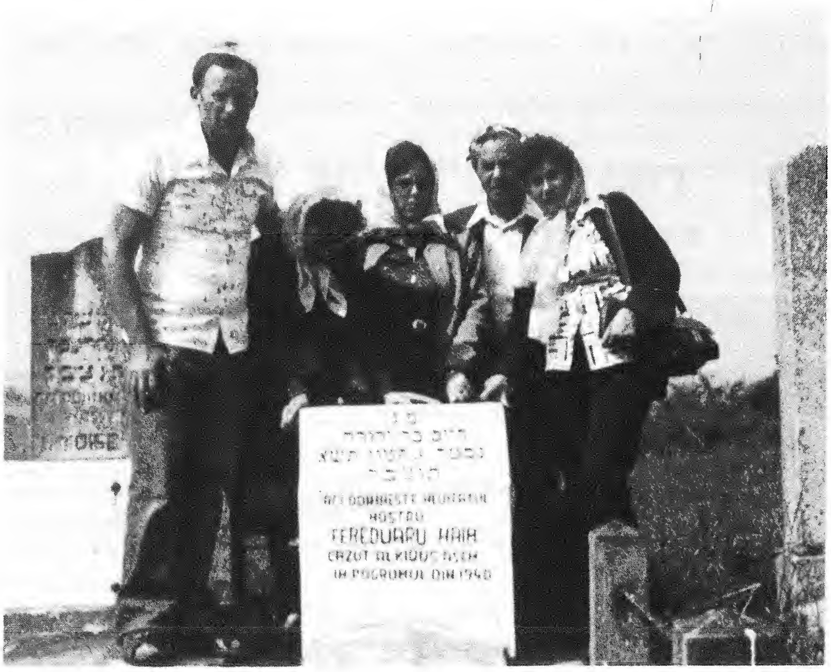
פ נ
חיים בר יהודה
AICI ODIHNESTE NEUITATUL
NOSTRU
FEREDUARU HAIM
CAZUT AL KIDUS ASEM
IN POGROMUL DIN 1940

מינה ברק (שניה משמאל) על קבר אביה בבית-העלמין בדורוהוי

מינה ברק ובעלה עזריאל

טוצ'ה טייטלמן (טרנאוצ'יאנו)

לזכר אבי, יצחק טרנאוצ'יאנו הי"ד

אחרתי את המועד...

הייתי אז בת 16. החיים נראו לי יפים ומלאי תקווה. הורי העניקו לי חום ואהבה. לפתע קדרו פני השמים ושואה הונחתה על עיירתנו.

שלושה ימים היינו כלואים, יחד עם שאר יהודי העיירה, במפעל "קראוזה" שבנובוסליצה, בסרביה, והיו שמועות שיחסלו את כולנו. אולם הרומנים שחררו אותנו והקימו לנו "גיטו". בחוץ ניכרו היטב סימני ההרס והטבח שחוללו החיילים הרומנים בשובם לעיירה, אחרי נסיגת הסובייטים. מרבית הבתים היו שרופים ובתעלות נראו עוד גוויות החללים שנרצחו בשלושת ימי הפוגרום.

חזרנו לביתנו, שנמצא בתחום הגיטו. מלבדנו נכנסו לגור בו עוד כמה משפחות, ביניהן משפחות ימפולסקי, פרוצקי ופוסטלניק. כעבור שלושה שבועות, ביום ג' אחד, באו שני אנשי משטרה ואסרו את אבי. אמי בכתה וגם אני חשתי דקירות בלב. אבא חיבק את אמא, את אחי אשר ואותי ונישק לאחי הקטן מאיר. בצאתו מן הבית הסתובב אחורה והפנה שוב את מבטו אלינו, כשדמעות בעיניו, כאילו חש שנפרד מאתנו ללא שוב.

נודע לנו שנאסרו עוד 38 מיהודי נובוסליצה והתרוצצנו במקומות שונים, בנסיון לשחרר את אבי, אך העלינו חרס. אנשי הקהילה היהודית אמרו לנו שאינם יכולים לעשות מאומה, כי אין להם עוד כל מגע עם השלטון.

אז החלטתי אני לפעול למען הצלת אבי. למרות האיסור לצאת מן הגיטו, עזבתי את הבית ורצתי אל תחנת המשטרה. שם עצרו אותי השוטרים ותהו כיצד הצלחתי להגיע לשם בלי אישור. אמרתי שברצוני לדבר עם המפקד והביאו אותי לפניו.

כשנכנסתי לחדרו שאל אותי הקצין, אם לא ידעתי שעלולים היו לירות בי בדרכי לכאן. עניתי שלא חשבתי על עצמי, אלא על אבא. פרצתי בבכי ושטחתי לפניו את בקשתי לעזור לי. אמרתי לו שהוא היחיד שיכול להציל את אבא. המפקד הרגיע אותי ואמר לי לגשת אל שולחנו.

הוא הוציא רשימה ולאחר שעיין בה אמר: אחרת את המועד. לו באת אלי אתמול, הייתי יכול לעזור לך. אבל אתמול הוצאו כולם להורג. לשמע הידיעה נתכווץ בי לבי. דמעותי יבשו והרגשתי שהקרקע נשמטת מתחת לרגלי.

המפקד שלח אתי שוטר שילווני הביתה. עם זאת גילה לי שמחר יגורשו כל יהודי נובוסליצה. בלב שבור חזרתי הביתה וסיפרתי לאמא על האסון.

יצאתי עם אמי ושני אחי לטרנסניסטריה, שם עברו עלינו כל אימי השואה. אמי פאולינה ואחי אשר נספו ורק אני ואחי הקטן מאיר נשארנו במחנה צ'צ'לניק. בגיטו זה נישאתי לאישי, זלמן טייטלמן ושם ילדתי את בני הבכור, פסח. היה זה הילד הראשון שנולד בגיטו צ'צ'לניק.

(מתוך ספר הזכרון על נובוסליצה)

הכותבת היא ילידת דורוהוי

לצערנו הרב, בגלל טעות אנוש נשמט אחד המאמרים, "הורי ז"ל", מתוך עשרת מאמרי הסדרה "דורוהוי שידעתי" מאת מר אברהם לורברבאום (דפנה), בכרך ב' (עמ' 20 - 36) ולא הוכנס לספר.

אנו מביעים בזה את צערנו והתנצלותנו הכנה על עוגמת הנפש שנגרמה לכותב ומבטיחים אותו נאמנה, שהדבר נעשה בשגגה ובתום-לב ובלי שום כוונת זדון חלילה.

הערכתנו לתרומתו של מר אברהם לורברבאום (דפנה) במתן החסות לכרך ב' ובמאמריו הנ"ל באה על ביטויה מלכתחילה, בעצם העמדת סדרת המאמרים בראש הכרך, וכאן נוספת הודעתנו החוזרת ונשנית בכשל המצער, עליו ביקשנו לכפר בהדפסת המאמר החסר בנפרד וצירופו לכרך ב' (כולל דברי התנצלותנו), הדפסתו החוזרת בכרך ג' (עמ' 120–121) ואנו שבים ומפרסמים אותו גם בכרך זה (ד'). רוכשי הספר מתבקשים לראות את המאמר הזה - "הורי ז"ל" כהמשך, לאחר עמוד 32 בכרך ב', לפני המאמר העשירי - "בין יקר ליקיר".

מאמר זה הינו - לדעת המחבר וגם לדעתנו - ליבה של סדרת המאמרים של מר דפנה, בביטויו העז ובחשיבות מצוות "כבד את אביך ואת אמך" ונועד להיות גם מורה, מעורר ומדריך לבנינו ונכדינו, להיות גאים ביחוסם, יחוס אבותיהם ולהוסיף חוליות חדשות לשלשלת הזהב ארוכת-הדורות.

יהיו דברינו אלה פיצוי ונחמה לידידנו אברהם לורברבאום (דפנה).

ואם יתגלו, חלילה, שגיאות או כשלים נוספים שנפלו בשגגה בכרך זה, הרינו מתנצלים על כך מראש.

המערכת

אברהם לורברבאום (דפנה)

הורי ז"ל

"תפארת בנים - אבותם" (משלי י"ז, 6)

פרק זה כותב אני באהבה ובערגה, בדחילו ורחימו, והוא מוקדש בהערצה ובהוקרה להורי-מורי-מיטיבי, ר' **הירש** ומרת **פייגה לורברבאום** נ"ע, זרע קדושים לשושלות רבנים מפורסמים, אדירי התורה.

אבי-מורי ז"ל, מצאצאי ר' **יעקב לורברבאום** הרב מליסא זצ"ל בעמ"ח "נתיבות המשפט", "חוות דעת", שו"תים ועוד, נכדו של **החח"ץ - חכם צבי** (**אשכנזי**) ואמי-מורתי ז"ל, נצר לשושלת צ'רנוביל, רוז'ין וסבירן מצד אביה, ר' **משה צבי מגיד** ז"ל ולשושלת **הורוביץ-של"ה** ועד **לרש"י** מצד אמה. מגילת היוחסין של אמי מורתי נמצאת בספר "דורוהוי" כרך א' (עמ' 191–193) בחלק העברי (ובסדר מוטעה) ואילו של אבי ז"ל צירפתיו למאמרי זה.

אבי-מורי ר' **הירשל** (**צבי**) **לורברבאום** נולד בסוף המאה ה-19 בעיירה אובנוב בגליציה ונתייתם מאביו בגיל שש-שבע. הוא נישא לאמי-מורתי בשנת 1922 בדורוהוי ומשם עברו לגור ביאסי. בשנת 1923 נולדה אחותי **סויה** (**שרה**) ואני נולדתי ב-1924. בשנת 1926 חזרו הורי לדורוהוי ואבי התחיל לעבוד בבית-החרושת לכובעים של משפחת **רפפורט** ואילו אמי פתחה חנות מכולת ועזרה בכלכלת הבית. בשנת 1932 בערך עזב אבי את העבודה בביה"ח ועבר לעבוד עם אמי בחנות ולאט לאט התחילו להתקדם ולהתבסס, כאשר

על אמי היה מוטל ניהול משק הבית וגם החנות.

זכורני שהשכנים היו קוראים לי **אברום פייגע מויסעס** או **מויסעס אייניקל** (הנכד של מויסה) ולאמי קראו **פייגע מויסעס**, בלי שאדע את סיבת הדבר. מאוחר יותר נודע לי שלסבי (אבי אמי) קראו **מויסיי** (**משה**) ושמה מתקופת הילדות נשאר לה גם אחרי החתונה. כל אלה שהכירוה יעידו עליה ש"היתה כאניות סוחר, ממרחק תביא לחמה". מעלות השחר ועד מאוחר בלילה היתה עסוקה בבית ובחנות. מדי מספר שבועות, בימי שישי, היתה נוסעת ליריד בעיר רדאוץ-בוקובינה. אז היתה יוצאת מכונית קטנה של האחים **טראו** לעיר היריד וחוזרת סמוך לכניסת השבת, עמוסת סחורות. אמי הספיקה להתרחץ ולהכין את השולחן לשבת.

בישוליה ודברי המאפה שלה היו שם דבר בפי השכנים. פקחותה, יושרה וטוב-לבה לא מן עלמא הדין היו. עסקנית ופעלתנית היתה. עושה לצורכי הבית וגם דואגת לחינוך ילדיה. בעיני נצטיירה אמי-מורתי כ"אשת חיל", כפי שהיא מתוארת בשיר שהקדיש **שלמה המלך** לאשה היהודיה האידיאלית.

אבי-מורי טוב-לב היה, ידו פתוחה ונענה לכל הפונה אליו. אנו נמנינו עם בני המעמד הבינוני ואני זוכרו כאדם חייכן ומסביר-פנים, שנתן ועזר לכל. והיו לנו גם קרובים עניי ביתנו, שעזר להם. חינוכו מבית אביו היה ציוני. בערבי חורף, אחרי יום עבודה מפרך בחנות, היה נוהג לשבת ולקרוא לאחותי ולי סיפורים ביידיש מן הספר "קהל חסידים" או מעשי חכמים. זו היתה "הספרות היפה" היחידה שהיתה מצויה בביתנו.

על אף יחוסו הרם, אבי לא הזכיר אפילו פעם אחת ולו ברמז קל, על מוצאו המיוחס. רק בשנות ה-70, כשהגיע לידי כתב היוחסין של אמי והתחלתי לחקור גם מוצאי מצד אבי ז"ל, רק אז נתוודעתי למקור משפחתו. במקום שיחות על יחוס משפחתי, העדיף להחדיר בי, ובדרכו-הוא, אהבה למסורת ישראל ולארץ ישראל. חלומו היה לעלות ארצה וכבר עמדנו לעלות לא"י ב-1927 ולא נסתייע הדבר והוא המשיך לחלום, עד שזכה להגשימו בשנת 1949.

בשנת 1941, אחרי הפרעות ביהודי דורוהוי ובוקרשט חש אבי באסון המתקרב ושלח אותי לסניף ההכשרה של "בני עקיבא" בבוקרשט, כמועמד לעליה ב'. עם פרוץ מלחמת רוסיה-גרמניה ביוני 1941, נאסרה כל פעילות ציונית על-ידי השלטונות וגם תוכנית העליה נתבטלה. עצם השארותי בבוקרשט אחרי סגירת סניפי ההכשרה, בלי לחזור לדורוהוי, היא שהצילה אותי ואת משפחתי מהגירוש לטרנסניסטריה. אני רואה זאת כיד ההשגחה.

באוגוסט 1943 נתפסתי על-ידי זרועות הבטחון בלי אישור שהייה בבוקרשט והוחזרתי הביתה, לדורוהוי. בדצמבר 1943 התחילו להגיע לעירנו ראשוני המוחזרים מטרנסניסטריה וביתנו שימש מלון-אורחים למשפחות החוזרות, ובמיוחד לבני עיירות הסביבה, שבתיהם נהרסו בתקופת הגירוש. אזכיר רק אחדות מהן: ר' **שלום לנדמן** ורעייתו מדאראבאן; משנתפנו הם, באה משפחת **לייבנדמן** ממיכאילן (אמו ואחיו של ר' ישראל לבנון). אחריהם - משפחת **מאיר-לייב סגל** מהרצה, ואחריהם משפחות קרובינו **ברנדר וסגל** מצ'רנוביץ, וכן גם משפחת דודתי **לאה לבנקרון**. כולם, לפי התור, מצאו קורת-גג בביתנו, וגם ארוחות חמות.

ציוני-דרך אלה, שנועדו להנציח דמותם המופלאה של הורי ז"ל איפשרו לי לנצל הזדמנות יחידאית זו לפרוע חוב שאני חב להם ולהביע בדרך זו הערכתי והוקרתי לאלה שכל כך אהבוני ואני לא ידעתי להעריך זאת בזמננו. הם יסרוני בעבותות אהבה ואני סורר הייתי... אשרי שלכל הפחות כיום, באיחור רב, אני יודע ומודע ומעריך זאת. בטוחני שאין אני יחיד בין בני-גילי בני עירנו, שזכו ליחס אוהב וחם מצד הוריהם. יש מהם שביטאו זאת בעל-פה ויש שביטאו זאת במאמרים וזכרונות בספר זה. ויש מהם המפנימים עדיין את הדבר עד היום. לאלה האחרונים רצוני להיות להם לפה, למען יידעו בניהם ובני-בניהם אחריהם, למי תודה למי ברכה שזכו ליהנות מן הטוב שנתברכו בו.

יתברכו ויתגאו במוצא אבותיהם ויוסיפו לשאת בגאווה שמות אבותם ויתכבדו בהם וינציחו שמות הסבים והסבתות לבניהם אחריהם ועל-ידי כך יוסיפו חוליות בשרשרת הזהב ארוכת הדורות.

ולסיכום, ראויים וראויים הם הורי-מורי ז"ל לדברי ההערכה שהעליתי במאמרי זה. עליהם יש להוסיף חלקם-תרומתם בחינוכי, בעיצוב דמותי ובהתוויית דרכי בחיים. שלי - משלהם הוא.

יהי זכרם ברוך.

תפארת בנים

בשנת תשנ"ה הופיע הספר "תפארת בנים" ובו ליקוט מכתביו של הרב משה מרדכי טוביאס שליט"א, רבו של הישוב קדימה. הספר דן בנושאי הלכה, אגדה, ארועים מיוחדים חכרון לרבנים זצ"ל, הרב מהוש והרב מפיאטרה ניאמץ.

הספר נערך על ידי בנו של המחבר, הרב חנוך טוביאס והוצא לאור על-ידי שני בניו וחתנו.

הופעת הספר היה בבחינת הפתעה למחבר עצמו ולרעייתו מרת פרל תחי, בתו של הרב פנחס וסרמן זצ"ל ומרת סימה ריזל ע"ה.

בימים אלה שוקדים הבנים בהכנת כרך שני מכתבי אביהם.

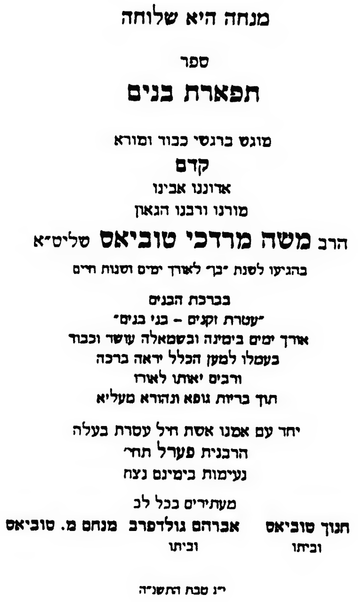

מנחה היא שלוחה

ספר

תפארת בנים

מוגש ברגשי כבוד ומורא

קדם

אדוננו אבינו

מורנו ורבנו הגאון

הרב **משה מרדכי טוביאס** שליט״א

בהגיעו לסנת ״בך לאורך ימים ושנות חיים

בברכת הבנים

״עטרת זקנים – בני בנים״

אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד

בעמלו למען הכלל יראה ברכה

ורבים יאותו לאורו

תוך בריות גופא ונהורא מעליא

יחד עם אמנו אשת חיל עטרת בעלה

הרבנית פערל תחי׳

נעימות בימינם נצח

מעתירים בכל לב

חנוך טוביאס וביתו   אברהם גולדפרב וביתו   מנחם מ. טוביאס

י״ג טבת התשנ״ה

שער הספר "תפארת בנים"

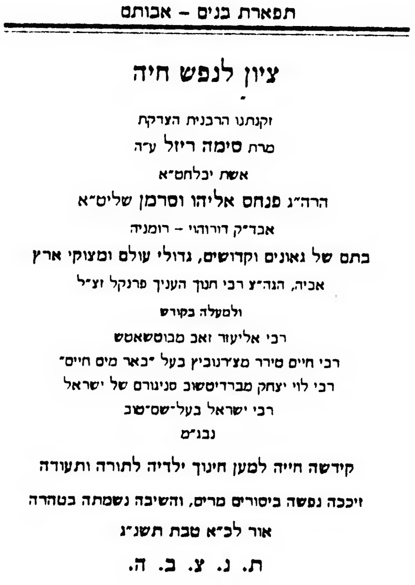

תפארת בנים – אבותם

ציון לנפש חיה

זקנתנו הרבנית הצדקת

מרת סימה ריזל ע״ה

אשת יבלחט״א

הרה״ג פנחס אליהו וסרמן שליט״א

אבד״ק דורוהוי – רומניה

בתם של גאונים וקדושים, גדולי עולם ומצוקי ארץ

אביה, הגה״צ רבי חנוך העניך פרנקל זצ״ל

ולמעלה בקודש

רבי אליעזר זאב מבוטשאטש

רבי חיים טירר מצ׳רנוביץ בעל ״באר מים חיים״

רבי לוי יצחק מברדיטשוב סניגורם של ישראל

רבי ישראל בעל־שם־טוב

נבג״מ

קידשה חייה למען חינוך ילדיה לתורה ותעודה

זיככה נפשה ביסורים מרים, והשיבה נשמתה בטהרה

אור לכ״א טבת תשנ״ג

ת. נ. צ. ב. ה.

עמוד הקדשה לסבתא המנוחה, הרבנית סימה ריזל ע"ה. בכסלו תשנ"ז נפטר גם הסבא, הרה"ג פנחס אליהו וסרמן זצ"ל

בס"ד

כ"ק האדמו"ר חנוך העניך פרנקל זצוק"ל

דורוהוי – חיפה

בחודש סיוון חל יום ההילולא של האדמו"ר ר' חנוך העניך פרנקל זצוק"ל, אבדק"ק דורוהוי, רומניה. האדמו"ר היה נצר לשושלת מפוארת של אדמו"רים ורבנים, בן אחר בן לאדמו"ר ר' אליעזר וולף זצוק"ל ור' יוסף אהרן זצוק"ל.

אבותיו כיהנו ברבנות בעיירה בוטשאטש, ואחר-כך בעיר דורוהוי.

אביו, ר' משולם זלמן פרנקל זצוק"ל היה רב בעיר קרלסבאד ובה נפטר בגיל צעיר, בהשאירו אחריו חמישה יתומים רכים: שמאי, אריה-לייביש, חנוך העניך, לוי יצחק ואליעזר וולף. הם גדלו אצל סבם, ר' יוסף אהרן זצוק"ל, שלקח אותם תחת חסותו וגידל אותם במסירות-נפש. כשהגיע ר' חנוך העניך לפרקו, השתדך עם בתו של החסיד ר' מיכאל אורן דילר זצ"ל, מנכבדי העיר בלאזשוב. האדמו"ר היה סמוך על שולחנו של חמיו כמה שנים, עד שעבר לגור בעיר ריישא שבגליציה.

בשנת תרצ"ו עבר לגור בעיר דורוהוי שברומניה, למלא את מקום אבותיו שכיהנו ברבנות בעיר זו. כאן התחיל להנהיג את עדתו ביד רמה והיה אהוב על חסידיו, שבאו לקבל ממנו עצה וברכה.

אחרי מלחמת העולם השניה עברו דרך העיר דורוהוי הרבה פליטים שחזרו מהמחנות ומצאו אצל האדמו"ר בית חם ופתוח והם נעזרו על-ידיו בחומר וברוח. ליבו היה קשוב לכל נצרך ונזקק, ואלה מצאו אצלו מרגוע לנפשם הדוויה. ר' חנוך העניך זצוק"ל דאג בכל יכולתו לספק להם מחסורם, אם בגשמיות, אם ברוחניות.

האדמו"ר הנהיג את עדתו בדורוהוי באהבה ובמסירות עד שנת תשכ"ב.

בשנה זו עלה האדמו"ר לארה"ק והתיישב בחיפה, בסמוך לבנו-יחידו, ר' משולם זלמן פרנקל ז"ל.

בחיפה הקים בית-מדרש לתורה ולתפילה ורבים מחסידיו באו להסתופף בצל קורתו ולהתברך מפיו. לדאבון הלב לא האריך ימים ובליל שב"ק, י"ט סיוון תשכ"ד, שנתיים בלבד לאחר עלייתו ארצה, השיב את נשמתו הטהורה לבורא, לאחר שהזדכך ביסורים מרובים.

זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל. אמן.

(פרסום שהוצא לרגל ההילולא לאדמו"ר זצוק"ל)

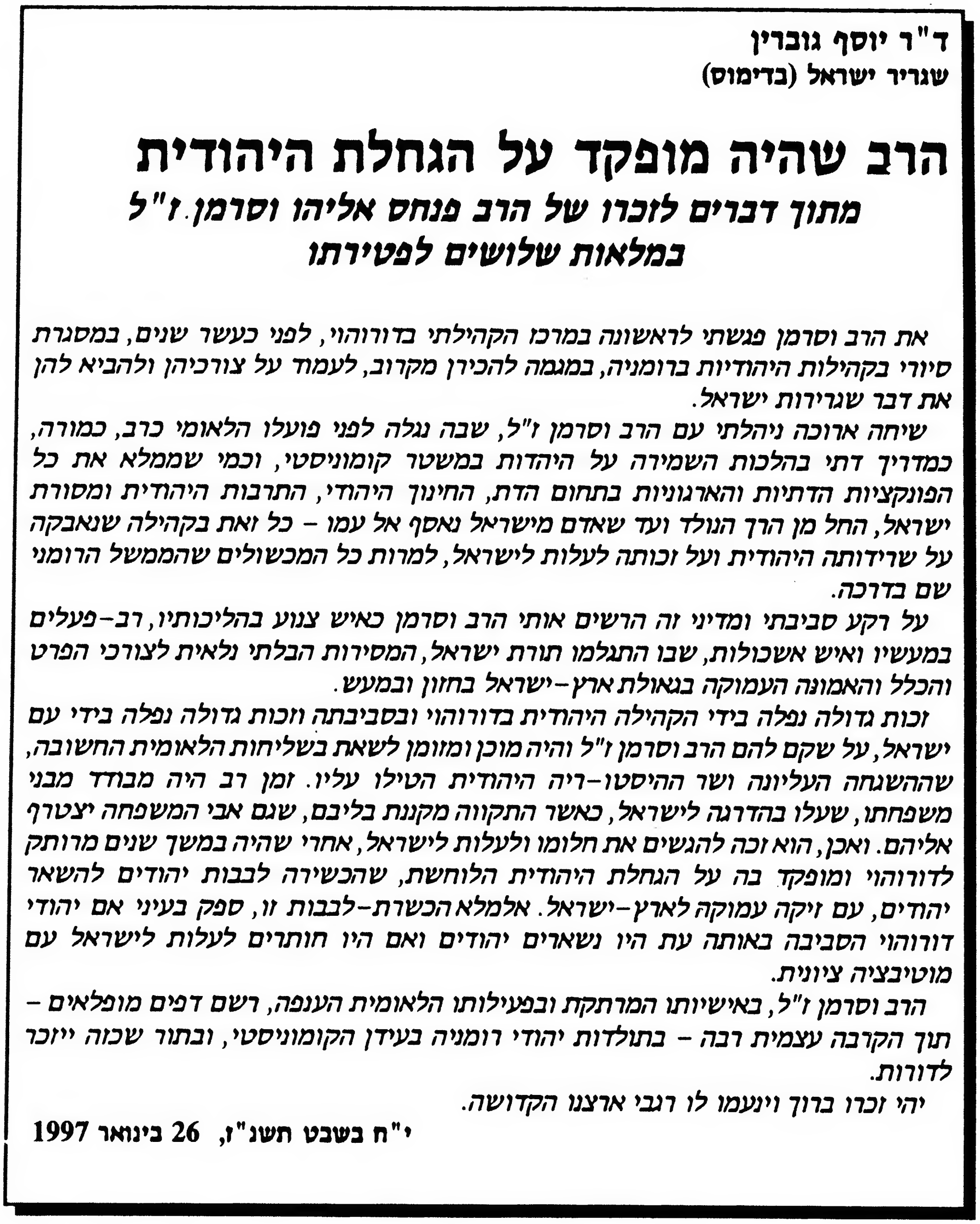

ד"ר יוסף גוברין
שגריר ישראל (בדימוס)

הרב שהיה מופקד על הגחלת היהודית

מתוך דברים לזכרו של הרב פנחס אליהו וסרמן ז"ל במלאות שלושים לפטירתו

את הרב וסרמן פגשתי לראשונה במרכז הקהילתי בדורוהוי, לפני כעשר שנים, במסגרת סיורי בקהילות היהודיות ברומניה, במגמה להכירן מקרוב, לעמוד על צורכיהן ולהביא להן את דבר שגרירות ישראל.

שיחה ארוכה ניהלתי עם הרב וסרמן ז"ל, שבה נגלה לפני פועלו הלאומי כרב, כמורה, כמדריך דתי בהלכות השמירה על היהדות במשטר קומוניסטי, וכמי שממלא את כל הפונקציות הדתיות והארגוניות בתחום הדת, החינוך היהודי, התרבות היהודית ומסורת ישראל, החל מן הרך הנולד ועד שאדם מישראל נאסף אל עמו - כל זאת בקהילה שנאבקה על שרידותה היהודית ועל זכותה לעלות לישראל, למרות כל המכשולים שהממשל הרומני שם בדרכה.

על רקע סביבתי ומדיני זה הרשים אותי הרב וסרמן כאיש צנוע בהליכותיו, רב-פעלים במעשיו ואיש אשכולות, שבו התגלמו תורת ישראל, המסירות הבלתי נלאית לצורכי הפרט והכלל והאמונה העמוקה בגאולת ארץ-ישראל בחזון ובמעש.

זכות גדולה נפלה בידי הקהילה היהודית בדורוהוי ובסביבתה וזכות גדולה נפלה בידי עם ישראל, על שקם להם הרב וסרמן ז"ל והיה מוכן ומזומן לשאת בשליחות הלאומית החשובה, שההשגחה העליונה ושר ההיסטו-ריה היהודית הטילו עליו. זמן רב היה מבודד מבני משפחתו, שעלו בהדרגה לישראל, כאשר התקווה מקננת בליבם, שגם אבי המשפחה יצטרף אליהם. ואכן, הוא זכה להגשים את חלומו ולעלות לישראל, אחרי שהיה במשך שנים מרותק לדורוהוי ומופקד בה על הגחלת היהודית הלוחשת, שהכשירה לבבות יהודים להשאר יהודים, עם זיקה עמוקה לארץ-ישראל. אלמלא הכשרת-לבבות זו, ספק בעיני אם יהודי דורוהוי הסביבה באותה עת היו נשארים יהודים ואם היו חותרים לעלות לישראל עם מוטיבציה ציונית.

הרב וסרמן ז"ל, באישיותו המרתקת ובפעילותו הלאומית הענפה, רשם דפים מופלאים - תוך הקרבה עצמית רבה - בתולדות יהודי רומניה בעידן הקומוניסטי, ובתור שכזה ייזכר לדורות.

יהי זכרו ברוך וינעמו לו רגבי ארצנו הקדושה.

י"ח בשבט תשנ"ז, 26 בינואר 1997

ד"ר יוסף גוברין כיהן כשגריר ישראל ברומניה בשנים 1985 - 1989

ר' יהודה וסרמן שליט"א האדמו"ר של דורוהוי

שלמה דוד, יו"ר ארגון יוצאי דורוהוי מוסר את תעודת הקלף לידי האדמו"ר ר' יהודה וסרמן

ביום ב', י"ח בסיון תשנ"ז (23.6.1997) התקיימה בנתניה מסיבת הילולא לזכר רבי חנוך העניך פרנקל זצ"ל, שהלך לעולמו בי"ט בסיון תשכ"ד.

באותו מעמד התבקש ר' יהודה וסרמן, נכדו של ר' חנוך פרנקל זצ"ל, להיות ממשיך דרכו ולכהן כאדמו"ר בתור "דורוהויער רבי".

כל חסידיו ומעריציו שהשתתפו בארוע הביעו הוקרה והערצה לאישיותו של ר' יהודה וסרמן, תוך תפילה כי היושב במרומים יתן לו את הכוחות הרוחניים ויזכה לתת ברכה ועצה טובה לכל הפונים אליו.

בארוע השתתפו אדמו"רים ורבנים, ביניהם האדמו"ר מספינקי, האדמו"ר שמחה אשלג, הרב חיים משה לאו.

נשאו דברי ברכה: הרב מאיר פרנקל, רבה של יבנאל, הרב יצחק חלמיש, האדמו"ר שמחה אשלג, הרב יוסי וסרמן וד"ר דורון קולר, בשם חסידיו של ר' יהודה וסרמן.

מר שלמה דוד, יו"ר ארגון יוצאי דורוהוי הנחה את הארוע ונשא דברי ברכה לכבוד האדמו"ר, ר' יהודה וסרמן, הדורוהויער רבי.

שולחן הנשיאות בהילולא בנתניה

הרב יוסי וסרמן, רבה של קהילת יוצאי דורוהוי ואחיו של ר' יהודה, נושא דברי ברכה לכבוד האדמו"ר החדש

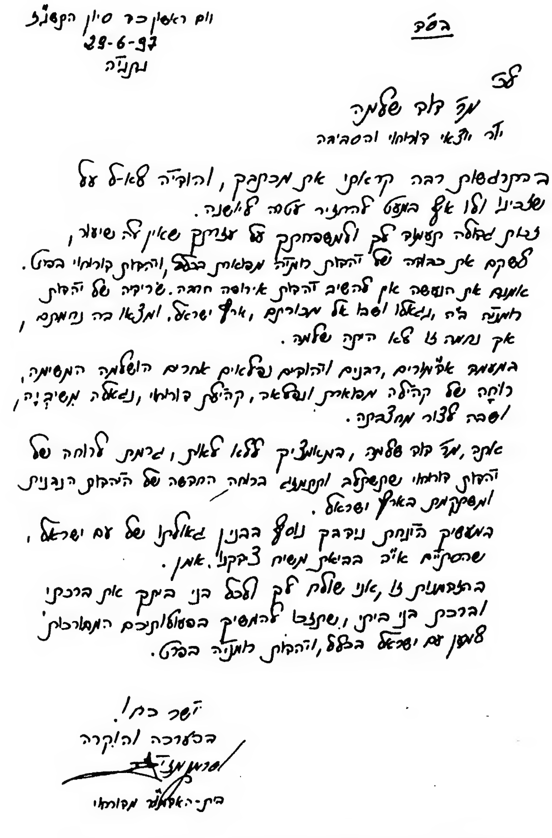

בס"ד

יום ראשון כ"ד סיון התשנ"ז
29-6-97
נתניה

לכב'
מר דוד שלמה
יו"ר יוצאי דורוהוי והסביבה

בהתרגשות רבה קראתי את מכתבך, והודיה לא-ל על שזכינו ולו אף במעט להחזיר עטרה ליושנה.
זכות גדולה עומדת לך ולמשפחתך על עזרתך שאין לה שיעור, לשקם את כבודה של יהדות רומניה מפוארת בכלל, ויהדות דורוהוי בפרט. אומנם את הנעשה אין להשיב יהדות אירופה חרבה. שרידיה של יהדות רומניה ב"ה, נגאלו ושבו אל מכורתם, ארץ ישראל, ומצאו בה נחמתם, אך נשמה זו לא היתה שלמה.

במעמד אדמו"רים, רבנים ואישים נכבדים אחרים הושלמה המשימה, רוחה של קהילה מפוארת ונפלאה, קהילת דורוהוי, נגאלה משביה, ושבה לצור מחצבתה.

אתה, מר דוד שלמה, במאמציך ללא לאות, גרמת לרוחה של יהדות דורוהוי שתשתלב ותתמזג ברוחה החדשה של היהדות הנבנית ומתקדמת בארץ ישראל.
במעשיך הונחת נדבך נוסף בבנין גאולתנו של עם ישראל, שתתקיים אי"ה בביאת משיח צדקנו. אמן.
בהזדמנות זו, אני שולח לך ולכל בני ביתך את ברכתי וברכת בני ביתי, ושתזכו להמשיך בפעולותיכם המבורכות למען עם ישראל בכלל, ויהדות רומניה בפרט.

יישר כח!
בברכה והוקרה
וסרמן
בית-האדמו"ר מדורוהוי

אגרת התודה של האדמו"ר ר' יהודה וסרמן - מגילת ההקדשה של "הרבי של דורוהוי"

האדמו"ר ר' יהודה וסרמן עם מגילת הקלף שהוענקה לו על-ידי ארגון יוצאי דורוהוי והסביבה

זכרונות על הצדיק משטפנשט

מפקד משטרת דורוהוי: הרבי רוצה להיות מושל רומניה...

סיפר הר"ר זאב ברקוביץ הי"ו, יליד דורוהוי ותושב נתניה:

נער צעיר כבן תשע היה כשהגיע לשטפנשט הסמוכה, לביקור אצל קרוביו. אותה עת התחוללה מהומה רבתי בעיר, שכן סכנה חמורה ריחפה על חצר הרבי, היות ומפקד המשטרה [של דורוהוי] הלשין על הרבי, שבהשפעתו העצומה על יהודי רומניה, מבקש הוא לבצע הפיכה בשלטון ולהיות מושל על מדינת רומניה... ולראיה – שבאים לחצרו המוני יהודים מכל רחבי המדינה, מביאים לו כסף והם נתונים להשפעתו.

דבר ההלשנה התקבל על לב השלטונות, ובוקר אחד, באופן פתאומי, הקיפו את החצר המון אנשי משטרה וביקשו לעצור את הרבי ולחקור את אמיתות ההלשנה. בבית-הכנסת התפללו אותה שעה תפילת שחרית וגבאי הרבי ביקשו את השוטרים שימתינו לסוף התפילה.

מיד לאחר התפילה נכנס הגבאי ר' פסח לייב שוורץ מפוחד ומבוהל וסיפר לרבי את פרטי המעשה וכי השוטרים ממתינים לרבי שיתלווה עמם לתחנת המשטרה הסמוכה. הרבי הרגיע את הסובבים וביקש למסור שאינו חושש ובשעה הקרובה הוא יופיע בעצמו בתחנת המשטרה ואין צורך לקחתו בכוח.

קובץ זכרון

בית שטפינשט

יו"ל לקראת יומא ההילולא של כ"ק מרן אדמו"ר

הצדיק משטפינשט

רבי אברהם מתתיהו פרידמאן זיע"א

כ"א תמוז תרנ"ג – תשנ"ו

שמע המעשה נפוץ חיש קל ברחבי הסביבה ואף בכפרים הסמוכים נודעו פרטי הגזירה ואלפים התקבצו סביב בית הרבי לשמרו מכל משמר. ואכן, לא ארכו הדקות והרבי סיים תפילתו, חלץ את התפילין והחל ללכת לכיוון המשטרה, כשהוא בטוח שיצליח להוכיח את חפותו וצדקתו.

אל הרבי התלוו כל אותם שכבר הספיקו לשמוע את המעשה, וכך הלך הרבי בראש

תהלוכה גדולה של חסידים ומקורבים, לעבר בית המשטרה שבעיר שטפנשט.

ובבית המשטרה כבר הכינו את החוקרים ואפילו שופטים שיפסקו מיד בדינו של הרבי - דבר בלתי רגיל, וכל זאת כדי להרשיע את הרבי וקהל חסידיו בהקדם.

ואכן, עם כניסת הרבי לבית המשטרה ביקשו את מפקד המשטרה - מגיש ההלשנה - שיפרט את פרטי עדותו ויוכיח כי הרבי אכן מנסה לכבוש את השלטון ברומניה. אך ראה זה פלא: המפקד כמו נאלם דום ולא יכול לדבר מאומה. השופט הרעים בקולו וציווהו שיחזור על פרטי עדותו, אך המפקד בשלו, מראה בסימנים בידיו כי קולו בל עמו וכי אינו מסוגל לדבר.

השופטים נוכחו מיד כי להאשמה נגד הרבי אין כל בסיס והוא שוחרר מיד, לקול מצהלות היהודים.

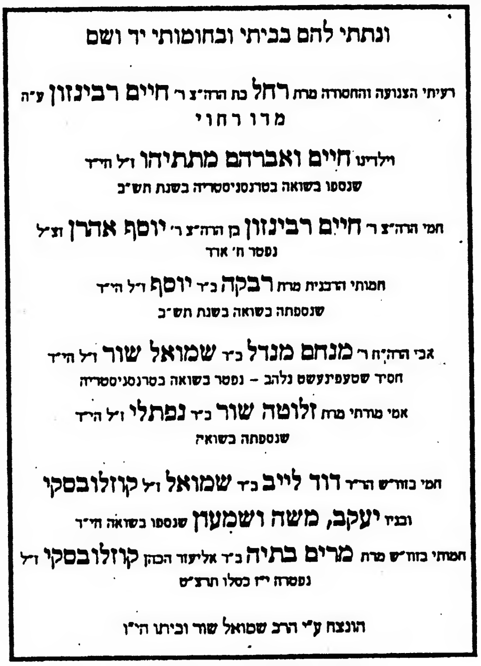

ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם

רעיתי הצנועה והחסודה מרת **רחל** בת הרה"צ ר' **חיים רבינזון** ע"ה
מדורחוי

וילדינו **חיים ואברהם מתתיהו** ז"ל הי"ד
שנספו בשואה בטרנסניסטריה בשנת תש"ב

חמי הרה"צ ר' **חיים רבינזון** בן הרה"צ ר' **יוסף אהרן** זצ"ל
נפטר ח' אדר

חמותי הרבנית מרת **רבקה** ב"ר **יוסף** ז"ל הי"ד
שנספתה בשואה בשנת תש"ב

אבי הה"ח ר' **מנחם מנדל** ב"ר **שמואל שור** ז"ל הי"ד
חסיד שטעפינעשט נלהב - נפטר בשואה בטרנסניסטריה

אמי מורתי מרת **זלוטה שור** ב"ר **נפתלי** ז"ל הי"ד
שנספתה בשואה

חמי בזוו"ש הר"ר **דוד לייב** ב"ר **שמואל** ז"ל **קוזלובסקי**

ובניו **יעקב, משה ושמעון** שנספו בשואה הי"ד

חמותי בזוו"ש מרת **מרים בתיה** ב"ר אליעזר הכהן **קוזלובסקי** ז"ל
נפטרה י"ז כסלו תרצ"ט

הונצח ע"י הרב שמואל שור וביתו הי"ו

דף הנצחה בחוברת,
של משפחת הרב שמואל שור מדורוהוי

ביקור אחרון בדורוהוי

סיפור אחר על הצדיק מספר ר' תומר (איתמר) סטוליארו הי"ו מקרית אתא, ששמע מחותנו ר' משה אביגדור ז"ל:

כאשר גוייס [ר' משה] לצבא הרומני בעיר דורוהוי, היה זה בשנת תרע"ב בערך, היה מפקד האיזור שונא ישראל אחד בשם קולונל אוררו. בוקר אחד, בנסיעתו בדרך למפקדה הצבאית, הבחין הקצין ברעש והמולה רבה במרחק-מה. התברר כי הצדיק משטפנשט בה אותה עת לביקור בעיר. הציבור הרב שהתאסף ליד פמליית הרבי, כמעט שמנע את נסיעת הקצין, עד שהסוסים התנגשו בכרכרת הרבי. הקצין התמלא כעס וחימה וסטר לרבי לרבי בחמת זעם והמשיך בדרכו, כאילו לא קרה כלום. הקהל הרב ביקש לעשות שפטים בקצין המכה, אך הרבי היסה בהם ומנע את נקמתו, תוך שהוא מפטיר לעברם: אני את מכתי קיבלתי בצדק, אך אותו מכה יקבל את עונשו מן שמעיא. ואכן, לא עברו הימים ואותו קצין יצא מדעתו.

מאותו מעשה, מסיים ר' איתמר את סיפורו, לא בא הצדיק יותר לדורוהוי משך כעשרים שנה!

(מתוך קובץ הזכרון "בית שטפינשט" שהוצאה לזכר הצדיק משטפנש)

דו"ח על הבית"רי אריה (ליקה) קוטר - אריאלי בתיקי הסקוריטטה

אריה וחנה ליד קברו של דב ז"ל, 1954 בדורוהוי

משה-מרדכי קוטר ז"ל, כורך הספרים, היה מראשוני הרביזיוניסטים בדורוהוי ועוד בשנת 1922 אסף כספים למען שחרורו של זאב ז'בוטינסקי מן הכלא בעכו.

רעייתו רבקה ז"ל היתה אשה צדקת, מרבה ב"מתן בסתר" וגם קוראת ספרות מודרנית של זמנה.

בניהם, ליקה (אריה אריאלי) ודב קוטר המשיכו בדרך הוריהם ולימים היו מראשי בית"ר בדורוהוי, נרדפו על פעילותם הציונית, עונו וסבלו מידי המשטרה החשאית האימתנית - Securitatea.

מרגש לשמוע את סיפורו של אריה, על ימי נעוריו, כאשר למד "בעמידה" כדבריו ולא ב"ישיבה" אצל ר' ישראל וסרמן ז"ל, בעליית הגג של חנות הזכוכית של חיימוביץ, יחד עם ראובן (ריבולה) חיימוביץ, מאיר פנזרו, מרקו בקלו ושלמה בנדל, שם הוא ספג יהדות ויראת שמים ומאז הוא שומר מצוות ועובר לפני התיבה כשליח ציבור.

מלבד דעותיו הציוניות המגובשות רכש אריה גם את מקצועו של אביו - כריכת ספרים, ממנו התפרנס כל חייו.

אחיו דב (ברנרד) קוטר ז"ל נפטר בגיל 23, בשנת 1953. בחייו הקצרים התגלה כמחונן ועילוי מכל הבחינות: היתה לו תפיסה מוסיקלית בלתי רגילה.

היה שר אריות מאופרטות, שירים ביידיש ובעברית וכן נתן קולו בחזנות. בהיותו בר-מצווה כבר עבר לפני התיבה כחזן בקי ורגיל ואת ההפטרה קרא בעל-פה. בשל כישוריו המוסיקליים היה דב סולן במקהלת "איקוף" המקומית, יחד עם הזמרת המפורסמת ג'ני קסלר. דב היה גם הוא פעיל בבית"ר דורוהוי ואת דעותיו נשא עד יומו האחרון.

ב-1941 נאסר האב, משה-מרדכי קוטר והיה עצור כבן-ערובה בבית-הכנסת "רדנסקי" במשך שבועות, עד שנשלח למחנה-עבודה בידינץ, בסרביה, ב-1942.

דב, הבן הקטן, היה חולה והאב ביקש שיביאו לו את הילד למקום מעצרו. הילד נעטף בשמיכה והובא במזחלת אל אביו וההתרגשות במקום היתה רבה. האדמו"ר חנוך פרנקל, שגם הוא היה בין העצורים, התפלל לשלומו של הילד.

אך התברר שהוצאתו של דב החולה מן המיטה, אל החורף הקר החמירה את מצבו ובהמשך חלה בדלקת פרקים קשה. הוא אמור היה לעלות ארצה בשנת 1946 במסגרת עליית הנוער, יחד עם יטי קספו, אבל הדבר לא התאפשר ובמקומו נסעה בטי פישלר. שתי הבנות עלו כחברות בית"ר מוצהרות.

לאחר חיסול התנועה הציונית ברומניה, היה דב "על הכוונת" של השלטונות ונחקר לעתים קרובות ע"י אנשי ה"סקוריטטה" בעיר.

כפי שנהגו כולם באותה עת, היה גם דב חבר (כאילו) בתנועת הנוער הקומוניסטי U.T.M., אבל דב, מתוך איזו הפגנה של מרד והתרסה, ענד על חולצתו, בצד הסמל של U.T.M., גם את הסמל של בית"ר.

באחד הלילות, כאשר נחקר ועונה על-ידי חוקרי ה"סקוריטטה" הוציא דב מכיסו את כרטיס החבר של U.T.M. ובהפגנה של גבורה עילאית קרע אותו לפני עיניהם הנדהמות של חוקריו.

בין 1948 ל-1953 החמיר מצבו הבריאותי של דב. הוא טופל זמן-מה על-ידי ד"ר פלטניק וכן אושפז בבית-החולים "קריטאס" בבוקרשט, ושם, במיטת חוליו היה שר באוזני פרופ' איליאסקו, שעשה מאמצים כבירים להציל את חייו, אך ללא הועיל.

דב קוטר נפטר בגיל 23. כל יהודי דורוהוי ליווהו למנוחת העולמים ועל מצבתו נחקקו המלים "ה' ינקום דמו". ההורים כבר נמצאו אז בארץ - הם עלו ב-1951 והם התאבלו עליו מרחוק.

דב קוטר ז"ל

*

אריה אריאלי, עכשיו בן 70, החי עם רעייתו חנה, נשאר בית"רי "שרוף" כל ימיו והוא בבחינת אחד "המוהיקנים האחרונים" של בית"ר מאותם הימים.

אריה בחר לו את השם אריאלי כשם משפחה עוד בדורוהוי, כאשר חתם בשם זה על מחזה שכתב ביידיש, בשנת 1947 - "יענקל ביש-המזל". היא הוצגה על-ידי להקת בית"ר באולם "אור החיים" בדורוהוי. את התפקיד הראשי במחזה שיחק מאורל צ'אושו. אריאל הוא כידוע אחד משבעים שמותיה של ירושלים ובבואו ארצה מיהר קוטר לשנות את שמו ל-אריאלי, באופן רשמי.

ליקה קוטר נחקר תכופות על-ידי ה"סקוריטטה" על פעילותו הציונית. הוא עונה על-ידי חוקריו וזכרונות מן התקופה ההיא רודפים אותו עד עכשיו.

לאחרונה התגלו והובאו ארצה מסמכים שונים מתיקי הסקוריטטה בדורוהוי ושני המסמכים המתפרסמים בזה (בתרגום) משקפים לא רק את פעילותו של ליקה קוטר במחתרת, אלא את המעקבים הקפדניים אחריו והדיווח המדוייק על כל צעד שלו.

ש. ד.

II/2

14 ביולי 1948

הודעה

בקשר לפעילותה של קבוצה מתחתרתית טרוריסטית יהודית ימנית, ארגון צבאי לאומי, בשטח הרומני, במחצית הראשונה של חודש יולי 1948, יש לי הכבוד לציין כלהלן:

ביום 5 ביולי 1948, הקבוצה הראשונה של הארגון בדורוהוי ביצע צעדה בנוסח צבאי של 30 ק"מ, כשבראשה עמד ליאון קוטר הנקרא ליקה, מפקד הארגון בדורוהוי, וזיסו פוני, מפקדהקבוצה השניה של הארגון, בציר דורוהוי - ליאורדה, מחוז בוטושאן.

בצעדה זו השתתפו 15 חברי הארגון, ביניהם הפעילים הידועים דורוהונצ'נו פסה ולייזרוביץ' לייזר. לאחר סיום הצעדה נדונה פקודת היום של מפקדת הארגון הצבאי הלאומי, על-פי צילום של טופס בשפה הרומנית, המצורף בזה.

בבוקרשט, הנקראים דוד שיפר ופרנצ'יסק קרניאול, מטעם חברת הסעד "ד"ר י. נימרובר" יצרו קשר ב-6 ביולי 1948 עם יצחק ורדי, מנהל בית-הספר הציוני החקלאי מן הישוב אדרונאקה, קולנטינה, בקשר לתמיכה בקבוצה הלאומנית (בית"רית-אצ"לית), מבין תלמידי בית-הספר.

מבין 360 תלמידי בית-הספר, 70 מהם הם בית"רים-אצ"לניקים, אנטי-דמוקרטים, נתונים תחת השפעתו של פסקו שכטר, מנהיג בית"רי מבוקרשט, קאליה ויקטוריי מס. 70, שלגביו יש מידע שהוא מקבל סיוע כספי לבית"ר והארגון, באמצעות שגרירות ארצות הברית.

מקורות: דוקסינסקו ויומן מס. 25201 של לשכת הפיקוד האזורית של שירות הבטחון [סיגורנצה] בסוצ'אבה.

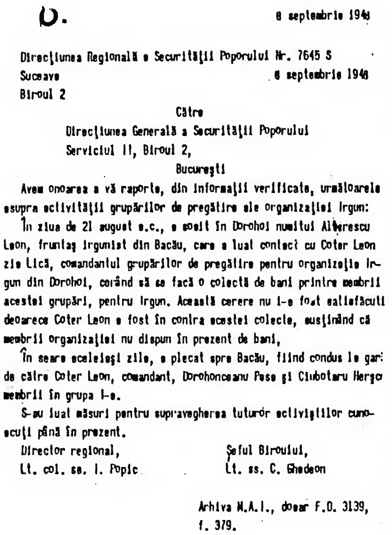

ט.

8 septembrie 1948

Direcţiunea Regională a Securităţii Poporului Nr. 7645 S
Suceava . 8 septembrie 1948
Biroul 2

Către
Direcţiunea Generală a Securităţii Poporului
Serviciul II, Biroul 2,
Bucureşti

Avem onoarea a vă raporta, din informaţii verificate, următoarele asupra activităţii grupărilor de pregătire ale organizaţiei Irgun:

În ziua de 21 august a.c., a sosit în Dorohoi numitul Alterescu Leon, fruntaş irgunist din Bacău, care a luat contact cu Coter Leon zis Lică, comandantul grupărilor de pregătire pentru organizaţia Irgun din Dorohoi, cerând să se facă o colectă de bani printre membrii acestei grupări, pentru Irgun. Această cerere nu i-a fost satisfăcută deoarece Coter Leon a fost în contra acestei colecte, susţinând că membrii organizaţiei nu dispun în prezent de bani,

În seara aceleiaşi zile, a plecat spre Bacău, fiind condus la gară de către Coter Leon, comandant, Dorohonceanu Pesa şi Ciubotaru Hergo membrii în grupa I-a.

S-au luat măsuri pentru supravegherea tuturor activităţilor cunoscuţi până în prezent.

Director regional,
Lt. col. ss. I. Popic

Şeful Biroului,
Lt. ss. C. Ghedeon

Arhiva M.A.I., dosar F.D. 3139,
f. 379.

דו"ח של סוכן ה"סקוריטטה" על פגישה של ליאון (ליקה) קוטר עם פעיל של בית"ר מבאקאו

A.S.R.I., בסיס "D",
תיק 3139, דף 366

8 בספטמבר 1948
המינהל האיזורי של בטחון העם, מס' 7645 S, 8 בספטמבר 1948, סוצ'אבה, לשכה 2.

אל
המינהל הכללי של בטחון העם, שירות II, לשכה 2, בוקרשט

יש לנו הכבוד לדווח, על-פי מידע בדוק, את הפרטים הבאים על פעילות של קבוצות הכשרה של הארגון "ארגון" [הארגון הצבאי הלאומי – אצ"ל]:

ביום 21 באוגוסט ש.ז. הגיע לדורוהוי האיש המכונה אלטרסקו ליאון, מנהיג של "הארגון" בבקאו, אשר יצר קשר עם קוטר ליאון המכונה ליקה, מפקד קבוצות הכשרה של הארגון "ארגון" בדורוהוי, והוא תבע ממנו לערוך מגבית של כסף בין חברי הקבוצה, למען הארגון. דרישה זו לא נענתה, כיוון שקוטר ליאון היה נגד המגבית הזאת, בטענו שלחברי הארגון אין עכשיו כסף.

בערבו של אותו היום הוא נסע לבקאו, מלווה לתחנה על-ידי קוטר ליאון, המפקד, דורוהונצ'נו פסה וצ'ובוטרו הרשקו, חברי הקבוצה הראשונה.

ננקטו אמצעים להשגיח על כל הפעילים המוכרים עד עכשיו.

מנהל אזורי,
לוקוטוננט-קולונל [סגן אלוף] של שירות הבטחון
י. פופיק

ראש הלשכה
סגן בשירות הבטחון ק. גדיאון

ארכיון M.A.I. תיק F.D. 3139 דף 379

אריה אריאלי ליד קבר אחיו דב ז"ל
בעת ביקור בדורוהוי, 1995

*

בשנת 1964 זכה מר אריה אריאלי לעלות ארצה, יחד עם משפחתו. כמובן שעלה מתוך הרגשת שמחה, אחרי כל התלאות שעברו עליו, אך מאידך גיסא, במעמקי ליבו חש צער על כך שייפגש עם אמו "והנער איננו אתי" - פרפרזה על הפסוק "איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי".

היו לו חבלי קליטה לא קלים, עם אכזבות על אי-הכרה בזכויותיו וחוסר הערכה לפעילותו המסורה לתנועתו, בית"ר.

אריה אריאלי הוא אחד מחשובי חברי ארגוננו ומקומו שמור לו בכותל המזרח של עמותתנו.

הרב אפרים גוטמשן

שלמה שושני

טביעות אצבעותיו של יעקב בלן ז"ל

דברים בעבר לזכרו

הסופר עמוס עוז כתב באחד המקומות, ואני מצטט: "אדם חייב להשאיר בעולם טביעת אצבעות, שתימשך גם אחרי מותו. אחרת אין שום צורך להיוולד בכלל".

יענקלה ז"ל השאיר אחריו טביעות אצבעות רבות, בכל מקום ובכל דבר שבו נגע ופעילותו הענפה, לא רק שהצדיקה את בואו לעולם, אלא שהעולם בלעדיו - ובלעדי עוד מתי מעט שכמותו - היה חסר אותו.

אי אפשר לשכוח את האיש המיוחד הזה, אוהב הבריות, שזכה להוקרה ולאהבה בכל מקום שאליו הגיע. דמותו החייכנית ניצבת כל הזמן לנגד עינינו ואנו ממאנים להאמין כי אין זו אלא משאלת-לב.

בדברי רוצה אני להתייחס לשני צדדים של יענקלה, שאליהם זכיתי להיות קרוב, ואני מוצא עצמי ראוי להזכירם: הצד האחד הוא יענקלה החבר, והצד האחר הוא יענקלה איש הציבור.

הלשונאי אבן-שושן מגדיר חבר כ"רע, ידיד, עמית". אצל יענקלה, החברות היתה הכל. בעיניו, החברות היתה ערך עליון. בראש ובראשונה היא התאפיינה בנתינה, ונתינה עד כלות, ללא גבולות, ללא מעצורים וללא כל ציפיה לקבלת תמורה כלשהי. הוא ניחן בסגולות תרומיות נדירות, שכמותן כמעט ואין פוגשים, בוודאי לא בימינו אלה, כשאדם לאדם - זאב. אצל יענקלה, המלה "לא" נעדרה מהלקסיקון האישי שלו. הוא היה דמות אבהית, אוהבת, מפנקת ומלטפת, המקרינה חום ואופטימיות רבה. הוא היה פתוח לכל בקשה ומוכן תמיד להטות כתף כדי לסייע לחבר שנקלע למצוקה.

זכיתי להמנות עם חבריו הקרובים - כך לפי הערכתי ומנקודת מבטי. נוצרה בינינו כימיה, כבר למן המפגש הראשון, שהתבטאה במערכת יחסים יחודית. כשיענקלה היה מצלצל אלי ומבקש שניפגש, לא העליתי כלל בדעתי כי קיימת אפשרות לדחות את בקשתו. לא יכולתי לעמוד בפני קסמו של האיש והוא היה יקר לי כמו אח קרוב. תמיד ידעתי שיש לי כתובת, שאליה אוכל לפנות בכל עת. הסתייעתי בו באחת משעותי הקשות והוא נתן לי שיעור מאלף בגישתו התומכת והמעודדת.

הוא היה פסיכולוג מלידה. ידע להעניק לחבריו תחושת בטחון; והם, מבחינתם, תמיד ידעו שיש על מי לסמוך. הוא לקח חלק בכל ארוע שלנו - בשמחה ובצער. כל שעשה לא נבע מרצון לצאת ידי חובה, אלא מהכרה שבלב. אצל יענקלה, תוכו היה כברו. מה שהבטיח קיים תמיד והמימוש היה תמיד קרוב מכפי ששוער.

יעקב בלן

יענקלה גם היה איש-סוד. אפשר היה לשתף אותו בסודות הכמוסים ביותר, ללא כל חשש שמא ידלפו ויגיעו לאוזניים אחרות.

יענקלה כיהן בשתי קדנציות כחבר ההנהלה הארצית בעמותת "צוות" והחזיק בתיק יו"ר ועדת הפרט. לא יכול היה להמצא תפקיד ההולם יותר את אופיו וכישוריו של האיש, מתפקיד זה. כאן הוא יכול היה להוציא מן הכוח אל הפועל את דאגתו לאוכלוסיות החלשות, שבדרך-כלל אינן זוכות לתשומת לב מספקת. מצוקתן היתה מצוקתו וכשהצליח

לסייע להן, הוא התמלא סיפוק רב וודאי גברה אצלו המוטיבציה להשיג עבורן עוד ועוד. הוא יסד את סניף חדרה של "צוות" וכיהן כיו"ר הנהלת הסניף עד יום מותו.

זכות גדולה נפלה בחלקי כאשר נבחרתי לכהן כסגנו. מכאן יכולתי להכיר עוד יותר את האיש בפן הציבורי שלו. הוא היה הרוח החיה שלנו: המנוע, ההגה, ההילוכים - ומה לא. הכל היה צריך להמצא בתנועה מתמדת, והוא דחף אותנו, חברי ההנהלה, להשקיע יותר, לתרום יותר, כי בסופו של דבר אנו עוסקים במשאב החשוב והרגיש ביותר - אנשים חיים. קשה היה לנו להתמודד עם לחציו הבלתי-פוסקים ומאידך, קשה היה שלא להרתם לקטר המושך את הקרונות במהירות מסחררת. ידענו כי יענקלה אינו דורש מאתנו מה שאינו דורש קודם-כל מעצמו, ומעצמו הוא תמיד דרש הרבה יותר.

הוא לא היה יס-מן. הוא לא היה אופורטוניסט. על העקרונות שבהם האמין, ידע להלחם ללא מורא וללא משוא-פנים. בישיבות ההנהלה שקיימנו הוא דגל תמיד בסיעור מוחות, בחשיבה עצמית, ולא בחשיבה קבוצתית. הוא ציפה מכל משתתף שינסה את כוחו בהעלאת רעיונות חדשים, חופשיים מביקורת קבוצתית ומצנזורה עצמית. הוא לא ניצל את מעמדו כיו"ר הסניף כדי לכפות את רצונו על אחרים. הוא ראה עצמו כשווה בין שווים בזכויות, אך בתחום החובות - כמי שחייב הרבה יותר מאחרים.

יענקלה היה פעיל לא רק בעמותת "צוות", אלא בכל מקום שבו היה צורך בעזרתו, הוא היה מתייצב, מפשיל שרוולים ומוכן לכל משימה, קטנה כגדולה. כך היה בעזרתו לקשישים, לעולים חדשים, לוותיקים קשי יום ולכל מי שנזקקק לעזרה.

בשלושים למותו הזכרתי, כי חכמי ישראל בכל הדורות המשילו את הפרידה מן הנפטר לפרידה מאדם הנוסע לארץ רחוקה. יענקלה עזב אותנו, כי הקב"ה אשר נתן, ובכוחו וגם בזכותו לקחת, הטיל עליו בוודאי משימות נכבדות מאלה שבהן עמד בעולם הזה. בטוח אני כי יענקלה יהיה שם מליץ יושר מעולה לכולנו.

יענקלה זכה במשפחה חמה ואוהבת. זהבה, הילדים, הנכדים, האחים, החתן והכלה ויתר בני המשפחה זכו לחיות במחיצתו של אדם מופלא. על כך הם יכולים להיות גאים.

תומס קמפבל כתב, נאני מצטט: "לחיות בלב אלה שאנו משאירים אחרינו - פירושו לא למות". יענקלה ממשיך לחיות בלב כולנו ואנו מבטיחים שלא נשכחנו לעולם ונעשה ככל שרק אפשר, כדי להמשיך בדרכו.

ואסיים את דברי בציטוט שיר שנכתב על ידי המשורר נתן זך:

"עוד לא אמרתי הכל
ועוד יש לי מה לומר
לפני שיהיה מאוחר והקהל יתפזר
וכל אחד יהיה זוכר.
מה שכל אחד זוכר כשהאחרים כילו לומר
מה שאמרו ומה שלא אמרו,
ועוד לא אמרתי הכל".

הדברים נאמרו בערב לזכרו של יעקב בלן, שהתקיים ביום 16.9.1997 באולם "מופת" בחדרה.

שלמה שושני הוא סגן יו"ר הנהלת עמותת "צוות" בסניף חדרה.

לזכרו של סבא יעקב

אם נאמר כי דרך הוא מחזור חיי אדם,
לא נחטא לאמת מן הסתם.
לידה ומוות חוברים יחדיו
והם משאירים את העקבות,
הכתמים והרבב.
הם השמחה והאושר, הם הכל,
הם גם העצב, הבכי והשכול.
אם הלידה מסמלת ראשית,
אין כמו המוות לסופה של תכלית.

כי להוולד ולחיות - זו המהות
ולהפרד מן הדרך - זה למות.

סבא, להרגיש את תמיכתך בנו - זו היתה
מחמאה
השווה אלף מונים של כל בעלי הדעה.
לפקודתנו תמיד נענית ללא חת,
להביאנו, להחזירנו, מכל מקום ולכל מקום
ובכל עת.
לפקודתך תמיד ענינו ברצון רב,
גם אם אנחנו לא מדור הפלמ"ח.

סבא, האם תוכל להקרין עלינו גם משם?
אתה, שהיית אוהב ואהוב לכל אדם ואדם!
וכבר אמר רבי פנחס מקוריץ':
"בכל אדם יש דבר יקר
שאינו נמצא בשום אדם אחר".
אתה, שהושטת יד בעת צער
ותמיד היית המגן בשער,
מלא אמונה ובעל ערך,
ובכל תפקיד שמילאת מצאת את הדרך -
תחסר לנו מאוד, היום ובעתיד
ודמותך תהיה חקוקה בליבנו תמיד.

נכדתך
שרית רוטברגר

לזכרו של יעקב בלן ז"ל

יעקב עוד הספיק להיות אתנו אצל נשיא המדינה ולהגיש לו את כרך ג'; עוד טיפס לפני כשנה בהרי ירושלים יחד עם זהבה רעייתו, לאיתור המקום שבו יינטע יער קדושי דורוהוי, ושבועיים לפני פטירתו עוד דאג, כהרגלו, להשיג תרומה עבור כרך ד', שכבר לא זכה לראותו.
יעקב, מבחירי ובכירי ארגון יוצא דורוהוי היה שותף חשוב במפעל הנצחת הקהילה שלנו.
יעקב בלן איננו עוד, אבל רוחו נמצאת בין דפי הספר הזה ובקרבנו, לדורי-דורות.

שלמה דוד

פרידה מיעקב בלן ז"ל

ב' אדר תשנ"ז (11.3.97)

זהבה בלן היקרה!

אני כותב אגרת זו מיד עם קבלת הבשורה המרה שיעקב איננו עוד.

ידענו את מצבו, אבל הבשורה המרה הזאת נפלה עלי כרעם מן השמים, כמו מכה קשה, וקשה מאוד להשלים עם כך שיעקב איננו עוד.

אבד לכולנו אדם יקר, אולי היקר ביותר שהיה לנו! אין בקהילתנו ולא היה אדם כמוהו. יעקב בלן היה אישיות רבת מעלות ותכונות, איש חסדים ורב פעלים ואף אחד לא היה שווה לו בגדולתו ובמעשיו הטובים.

יעקב היה בבחינת ידי הימנית בכל הפעילות הברוכה שלנו בתחום ההנצחה ההיסטורית של קהילת דורוהוי. עד ליומו האחרון דאג והיה חרד לכל הפעילות שלנו, התעניין, ואף ממיטת חוליו עשה כמיטב יכולתו. לפני מספר חודשים, את, יחד אתו טיפסתם בהרי ירושלים, ברצותו להיות מעורה בפרוייקט יער קדושי דורוהוי. כן הייתי אתו בבית הנשיא בירושלים, בקבלת הפנים לכבוד הופעת הכרך השלישי, המונומנטלי. יעקב היה כולו זיו, הוד והדר וכבוד לגבי כולנו.

איבדנו ידיד וחבר ולא יהיה כזה במקומו. הוא יחסר לנו מאוד, לקדם ולהשלים את המלאכה הקדושה שלנו!

יש לי תחושה של יתום, וכאילו נותרתי בודד במערכה. שני אחיו, זלמן ומשה היקרים הם ידידי הטובים והם בוודאי ירצו למלא את החלל הריק שהותיר אחיהם. אך ברגעים אלה אין ניחומים. יש רק נחמה קטנה אחת, כי הוא נגאל מיסוריו הקשים שבהם התנסה בחודשים האחרונים, וגם את אלה קיבל עליו באהבה.

אני נפרד מיעקב בדמעות, עם כאב בלב, בתחושת יתמות ואני מקווה שאוכל להתחזק ברוחי והאל במרומים יעזור לי להמשיך בשליחות שיעקב היה חלק נכבד ממנה.

זהבה היקרה, את היית כמו מלאך עבור יעקב בחייו, בחייכם המשותפים לאורך שנים, תוך אהבה רבה. תמכת בו בכל והיית שותפה מלאה בכל מעשיו. מי יתן והקדוש ברוך הוא יחזק את ליבך ויגביר את הכוחות הנפשיים שיש בך, לפעול למען משפחתך, למען החברים, למען הקהילה, להנצחת שמו של יעקב ז"ל, לעד.

תנוחמי את ובני ביתך, עם כל אבלי ציון וירושלים.

שלמה דוד,
יו"ר הארגון

יחיאל שרף ז"ל

ח' אדר תשנ"ו
28.2.96

לכבוד
שלה, שפרה, משה היקרים,

אתמול, ז' באדר, יום פטירתו של משה רבינו, ליווינו למנוחות את יקירכם-יקירנו יחיאל שרף ז"ל. אין נחמה על אובדן אדם יקר זה, אשר מסכת היסורים של שנים רבות היתה מנת חלקו ומי יידע לשפוט מדוע זה התנסה בכאבים פיזיים ונפשיים כה רבים וארוכים.

פשטותו, צניעותו, אצילות-הנפש שלו, נדיבות-לבו, אדיקותו למסורת, ייחוסו המשפחתי, צדקה וחסד - שהיו תוכן חייו, כל אלה התאפיינו אצל יחיאל ז"ל.

הוא היה בעל למופת, אב אוהב לשפרה ומשה, חבר של רבים, איש של "מתן בסתר", אוהב בריות ואוהב לעזור לכולם.

יחיאל שרף ז"ל היה מן המייסדים ומן הפעילים הנאמנים של ארגון יוצאי דורוהוי והיה אולי הכתר היפה ביותר שלנו.

הוא לא רדף כבוד וכיבודים. כל רצונו היה לעזור לזולת. כמוכם, איבדתי אחד החברים היקרים ביותר שלי. אהבתי אותו מאוד.

הייתי נרגש לראות את האהבה והמסירות שהפגינו כלפיו ילדיו - שפרה ומשה, שגמלו לו באהבה בלב שלם על אהבתכם ומסירותכם כהורים והחינוך שחינכתם אותם, כהמשך המסורת המשפחתית היפה שלכם.

נזכור את יחיאל ז"ל כאחד האישים הדגולים שלנו, גדול ברוחו ובנפשו וגדול עוד יותר באהבת משפחתו וחבריו. לא אשכח אותו לעד!

ולכם - כוס תנחומים מכל הלב, מלאת דמעות, אך גם זכרונות יפים. חזקו ברוחכם כי נתתם את הכל מעצמכם ולוואי ורבים כמוכם בינינו היודעים לקיים את הדיבר "כבד את אביך ואת אמך".

אתכם באבלכם הכבד
שלמה דוד

*

כבה נר חייו של אחד מצדיקי השבט שלנו. יחיאל שרף ז"ל הובא למנוחות בבית העלמין של חיפה, ביום 27.2.1996.

יום זה, בלוח העברי הוא ז' באדר, יום פטירתו של משה רבינו. ואולי אין זה מקרה שביום כזה מסתיימים חייו של אדם שהעניק את ליבו לרבים.

יחיאל שרף היה מצאצאי-צאצאיו של הבעל-שם-טוב, וכראוי לייחוסו המשפחתי, הוא נהג כל חייו לעזור לאחרים וממש הציל רבים בעתות מצוקה.

יחיאל שרף היה אחד מן המייסדים והמנהיגים של ארגון יוצאי רומניה ואחד

הפעילים המצטיינים בהנצחת יהדות דורוהוי.

אשתו שלה, הבת והבן שפרה ומשה, ברכה מאור אחותו, קלמן שרף אחיו, וכן גם כל יתר הקרובים והידידים הטובים של יחיאל שרף, כולנו נישא בליבותינו את זכרו לעולם, של אדם אמיתי שאי-אפשר לשכחו.

שלמה דוד

יחיאל יוזיו שרף עם אחותו
ברכה, דורוהוי, ינואר 1944

ריקה ומרסל כהן

מנציחים את זכרם של יקיריהם שניספו בשואה, על ידי מעשים טובים ונדיבות לב

עוד בכרך ב' שלנו מופיע מאמר מכובד על מרסל כהן מאשקלון.
ועדיין כל היריעה המשפחתית ומעשיהם היפים של בני המשפחה לא קיבלו את הביטוי הנאות.
מן הראוי כי נביע הוקרה למשפחה זו, שמעשיהם מדברים בעד עצמם ומבטאים הלכה למעשה את התייחסותם המכובדת לעידוד ההנצחה ההיסטורית של יהדות דורוהוי.

על משפחתו של מרסל כהן

אביו של מרסל, הרמן כהן ז"ל נספה בטרנסניסטריה. כן נספה שם בשואה גם אחיו של מרסל, שאול כהן ז"ל. זהו מחיר הדמים של מרסל בשואה.

למרסל כהן גם אחות בכורה, אסתר, הנשואה ליאנקו צ'ובוטרו, גם הוא מדורוהוי. בנם צבי ז"ל, שהשתתף בפעולת ההצלה של סיירת מטכ"ל באנטבה, נפל לאחר-מכן במילוי תפקידו, בשירותו במילואים.

להרמן כהן ז"ל (אביו של מרסל) היה אח בשם מרקו קרויטורו ז"ל ורעייתו היא אוה קרויטורו – ללא ילדים. עוד אחות של הרמן כהן, ציקה פייביש גרה בקרית מוצקין.

גאוותם של ריקה ומרסל כהן על צאצאיהם, שני הדורות, הילדים והנכדים.

בתם קלרה לוי מירושלים, ילידת דורוהוי, נשואה לאלי לוי, לשעבר שחקן נבחרת ישראל בכדורגל וכיום מרכז הספורט בעיריית ירושלים. לזוג לוי שני ילדים: לירון, קצינה מצטיינת בצה"ל שסיימה מגמת מזרחנות בהצטיינות בתיכון ירושלים.

אלון בן ה-15 מצטיין במסגרת קבוצת הפועל ירושלים ולרשותו כבר 10 גביעים על השגיו. אלון הוא הדור השלישי של משפחת כהן, הממשיך במסורת הכדורגל.

אבי כהן, יליד הארץ, שיחק במסגרת נבחרת הנוער של ישראל בכדורגל ועכשיו עובד במחיצתו של אביו במפעל. אבי נשוי לנאדיה והם הורים לשתי בנות: גל (10) וענבר (5). מן הראוי לציין כי הן הבת והן הבן של משפחת כהן עשו מיזוג גלויות בנישואיהם.

הנכד אלון כהן עם חלק מן הגביעים שקיבל בזכות השגיו הספורטיביים

משפחתה של ריקה כהן

כמו בעלה מרסל, כך גם ריקה כהן ספוגה בטראומה של השואה וילדותה היתה קשה ביותר.

אביה, אברהם פייביש ז"ל חלה במחנות העבודה ברומניה, חזר חולה לדורוהוי ב-1940 ונפטר בגיל צעיר וריקה התייתמה מאביה בהיותה רק בת ארבע. אמה של ריקה, הנצה פייביש, גורשה לטרנסניסטריה יחד עם שלושת ילדיה: ריקה, פיקו ומאיר. שני האחים נספו בטרנסניסטריה מרעב וממחלות.

גם ריקה חלתה בדיזנטריה ותת-תזונה ואושפזה ב"בית חולים" (מתקן רפואי רעוע), שבו נפטרו רבים ממחלות ומרעב.

הנצה ובעלה השני נח קוז'וקרו עם בתם אתי, דורוהוי, 1948

ריקה מעלה זכרונות מאותה תקופה, כאשר בהיותה "מאושפזת", אמא שלה ביקרה אצלה, נתנו לה לראותה מבחוץ, דרך רשת החלון וריקה צעקה בכל כוחותיה הדלים: "אמא, תצילי אותי ותוציאי אותי מכאן, כי גם אני אמות כמו פיקו ומאיר". ואז אמה קרעה בצפורניה את הרשת והוציאה את ריקה מבית-החולים והביאה אותה לבית שבו התגוררו, יחד עם רבים אחרים.

ריקה זוכרת כי אמא שלה, בהיותה בודדת לאחר מות בניה, התחתנה עם הסנדלר נח קוז'וקרו, עוד שם בטרנסניסטריה ומעבודות הסנדלרות המזדמנות ניצלה המשפחה מרעב.

מן הנישואים השניים של אמה נולדה בדורוהוי אחותה אתי רוזנבלט, שגם היא מתגוררת באשקלון. ריקה כהן מלאה דברי הערכה לאביה החורג נח קוז'וקרו, שהיה לה לאבא אוהב, תומך ונאמן, שדאג לצרכיה ולחינוכה, עד שהתחתנה.

אברהם והנצה פייביש, הוריה של ריקה כהן

ריקה ומרסל כהן עם אמו חיה כהן ז"ל לבית קיטרו, 1955

שלוש הנכדות, מימין לשמאל: גל, לירון, ענבר

ריקה ומרסל כהן עם נכדתם לירון הקצינה

פעילותם למען הזולת

כל חייהם עשו ריקה ומרסל כהן כמיטב יכולתם לעזור לזולת וכן להיות מעורים בפעילות ציבורית.

בשנת 1997, כאשר נערכה עצרת זכרון לקדושי השואה מקרב יהודי דורוהוי, מרסל כהן קיבל על עצמו חסות כבוד על ארגון האירוע ודאג כי הדבר יעשה בצורה מכובדת.

יש למרסל כהן חלק נכבד בכך שכרך ד' של הספר אשר לפנינו יצא לאור, גם הודות לנדיבות ליבם של בני הזוג ריקה ומרסל.

מרסל כהן היה שנים רבות חבר בהנהלת קבוצת הכדורגל "הפועל" אשקלון ועזר לקידום הקבוצה. הוא מעורה בחיים הפוליטיים-הציבוריים, כדי לקדם את עולי רומניה באשקלון, חבר בהנהלת סניף התאחדות עולי רומניה במקום, תורם לבית החולים "ברזילי" באשקלון ולאחרונה זכה לקבל תואר יושב- ראש כבוד של ארגון יוצאי דורוהוי והסביבה, בהיותו תומך נלהב של מפעל ההנצחה ההיסטורי של תולדות קהילת יהודי דורוהוי.

כרך ד' של "דורות של יהדות וציונות - דורוהוי" מופיע בחסות-כבוד של מר מרסל כהן, איש דורוהוי, תומך בלב ונפש במפעל ההנצחה ההיסטורית שלנו ויושב-ראש כבוד של ארגון יוצאי דורוהוי והסביבה.

ההנצחה מטעם מרסל כהן ורעייתו ריקה היא לזכר בני משפחתם:

שלמה דוד

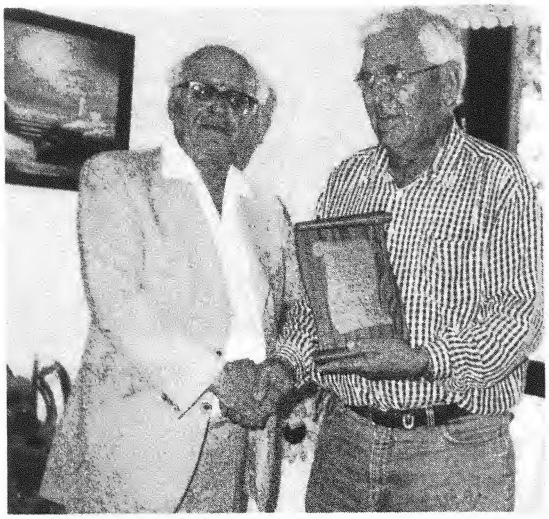

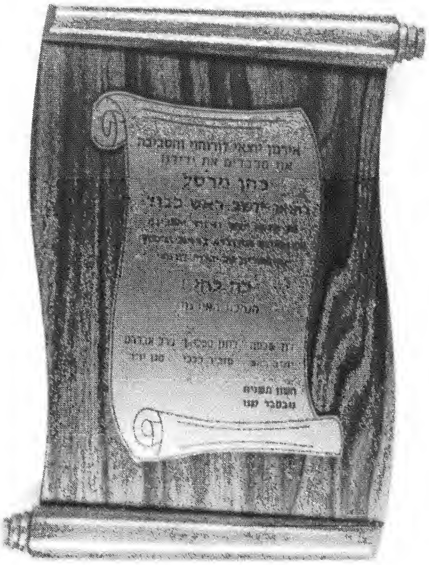

תעודת הכבוד של מרסל כהן כיושב-ראש כבוד של ארגון יוצאי דורוהוי והסביבה

ישעיהו ליזרוביץ

על משמר בטחון ישראל

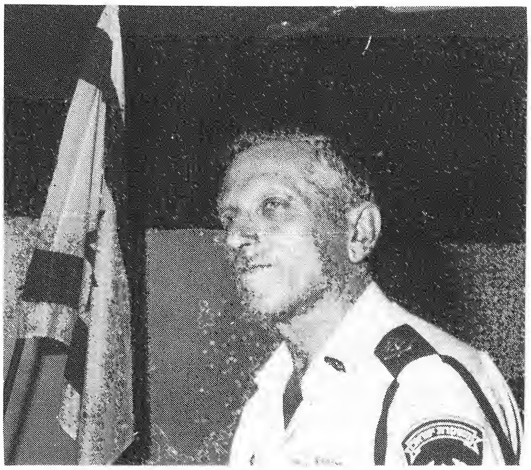

ניצב ישעיהו ליזרוביץ - קצין מצטיין

הורי ז"ל היו ילידי דורוהוי, ממשפחה מסורתית, בעלת שורשים ציוניים עמוקים.

אבי, שמחה ליזרוביץ ז"ל, יליד 1906, עשה רבות למען הקהילה. יחד עם סבי היה בין מקימי בית-הכנסת שליד גשר בוטושאן.

אמי אסתר מלבינה ז"ל לבית צבי ורייזל אלטרוביץ' מדאראבאן היתה אשה צדקת, שעזרה לזולת, ואילו בבית גידלה וחינכה משפחה לתפארת.

עליתי ארצה עם משפחתי בשנת 1951. את לימודי התיכוניים סיימתי בישראל. התנדבתי למשמר הגבול במסגרת שירות החובה שלי. מכאן החלה הקריירה הארוכה שלי במשטרה, על משמר בטחונה של ישראל.

מטעם משמר הגבול נשלחתי לקורס מפקדי כיתות בצה"ל. בתום הקורס נשארתי להדריך את קורס מפקדי הכיתות הראשון של משמר הגבול בג'וערה (גולני).

בפגישה עם הרב גורן

בתום תקופת ההדרכה הוצבתי לפעילות מבצעית לאורך גבול ירדן, בגזרת טול כרם.

בהמשך שירותי במשמר הגבול נשלחתי לקורס פיקוד קרבי בצה"ל, אותו סיימתי בהצטיינות. בתום הקורס הוצבתי לפקד על מחלקה עצמאית של מג"ב בראש העין.

ב-1955 נשלחתי לקורס קציני חי"ר. גם אותו סיימתי בהצטיינות. בתום הקורס חזרתי לפקד על בסיס משמר הגבול בראש העין.

בהמשך תפקידי המבצעיים במסגרת משמר הגבול מילאתי שורה של תפקידים: קצין מבצעים, קצין משמר יישובים וסגן מפקד פלוגה.

נשלחתי לקורס מפקדי פלוגות בצה"ל וגם אותו סיימתי בהצלחה.

במלחמת ששת הימים מילאתי תפקיד של קצין מבצעים גדודי בצפון. נלחמתי עם הגדוד בכיבוש ג'נין ושכם ובהמשך - כיבוש קונייטרה ברמת הגולן.

בהמשך שירותי במג"ב פיקדתי על יחידות מג"ב בג'נין, שכם, טול כרם ועזה, תוך פעילות

מבצעית רצופה באותן גזרות.

נשלחתי לקורסים והשתלמויות נוספים בצה"ל, כגון קורס קציני שריון/חי"ר וקורס קציני סיוע אווירי, שגם אותו סיימתי בהצטיינות.

במסגרת הקורסים במשטרת ישראל עברתי קורס פיקוד ומטה (פו"ם) של המשטרה וגם אותו סיימתי בהצלחה, כרגיל.

בחברת הרמטכ"ל משה לוי מאחור - מפכ"ל המשטרה רב-ניצב דוד קראוס

בהמשך שירותי במג"ב מילאתי מגוון תפקידים, כגון סגן מפקד חטיבה, מפקד חטיבה ביהודה ושומרון, ונמלי ים ואוויר וקצין אג"ם חילי.

בשנת 1979 נתמניתי לתפקיד סגן ראש אגף מבצעים של משטרת ישראל, בדרגת תת-ניצב (מקבילה לתת-אלוף בצבא).

בטקס, בחברת שר המשטרה יוסף בורג, הנשיא חיים הרצוג והמפכ"ל אריה איבצן

בהמשך תפקידי במשטרת ישראל הייתי סגן ראש המשמר האזרחי. אחר-כך מוניתי לראש האגף הלוגיסטי (אג"א) של משטרת ישראל, בדרגת ניצב (אלוף).

עם סיום שירותי במשטרת ישראל יצאתי לגמלאות (1993) נתמניתי כמנכ"ל חברת קרנות השוטרים בישראל בע"מ, תפקיד שאותו אני ממלא זו השנה החמישית.

תוך כדי שירותי למדתי לימודים גבוהים וסיימתי תואר ראשון ושני באוניברסיטת חיפה, בחוג למדעי המדינה. על הצטיינותי בלימודים קיבלתי פרס על שם ד"ר משה שני ז"ל, מאוניברסיטת חיפה.

עם הנשיא הרצוג, בביקורו במטה המשטרה. באמצע: המפכ"ל רב-ניצב אריה איבצן

אני נשוי זה 38 שנים שנים לרעייתי מרים, בת זליג ופאני רוזנר ז"ל (מוואטרה דורניי). אשתי לימדה במשך כ-40 שנה בבתי-ספר יסודיים בישראל וחינכה דורות רבים של תלמידים ותלמידות. בתי דבורית, גם היא מורה - לחינוך מיוחד, ובני גיל הוא שמאי רכב. שניהם נשואים וגורמים לנו נחת וגאווה רבה.

עם הנשיא וייצמן בטקס הענקת כרך ג' של ספר "דורוהוי". באמצע, הרב יוסי וסרמן. 1994

אני פועל כיום, יחד עם חברי בארגון יוצאי דורוהוי והסביבה בפרוייקט נטיעת יער בהרי ירושלים, לזכר בני דורוהוי והסביבה שניספו בשואה.

אוצר אישי ומשפחתי

מכתב לישעיהו ליזרוביץ

לכבוד
ישעיהו ליזרוביץ
שלום רב לך ידידי!

קיבלתי את האקספרס שלך עם האוצר האישי והמשפחתי שלך.

פשוט בא לי להצדיע לך, בהיותך אולי הנכס האנושי והרוחני היקר ביותר שלנו.

אין זו הגדרה מוגזמת. מן ההכרות שלנו למדתי על הערכים שלך, על המוסריות שלך וכן על נועם הליכותיך. יש לך יושר אישי מיוחד, דבקות במטרה ורגש ציוני מן הימים ההם ומן הזמן הזה.

ויש קו ישר בעשיה שלך ובלימודים וההשתלמויות שלך, כאשר ההצטיינות דבקה בך לאורך כל השנים.

תרומתך לבטחון ישראל היא **מעל ומעבר** ובודאי - בלי מרכאות.

יוצאי דורוהוי יכולים להיות גאים בך, בנו של שמחה ליזרוביץ ז"ל מדורוהוי.

והנה, כעבור עשרות שנים אתה חוזר לשורשים שלך, לדורוהוי של פעם ואתה נרתם להיות המוביל בצוות ההיגוי של פרוייקט נטיעת יער קדושי דורוהוי והסביבה בהרי ירושלים.

אולי זה **כתר הכתרים** שלך, שקיבלת מן ההשגחה העליונה וליבי אתך ועם החברים היקרים שלנו אברהם שני, אריה גל (גליבטר) וצבי ויינר.

והיושב במרומים ודאי יגמול לך ולמשפחתך על מעשיך הטובים בחייך!

שלך,
שלמה דוד

יוצאי דורוהוי - מפקדים במשטרת ישראל

* **ניצב יעקב גנות** - שימש מפקד המחוז הצפוני בין השנים 1995-1993. יליד 1948. עלה ארצה ב-1963. התגייס למשטרת ישראל ב-1964. בעל עיטור המופת משנת 1972.

* **תת-ניצב בדימוס דן קרן.** יליד דורוהוי, 1936. עלה ארצה ב-1950. התגייס למשטרת ישראל ב-1958. פרש לגמלאות ב-1994, בהיותו נשיא בית-הדין למשמעת - צפון.

* **ניצב-משנה אריה ליאור** - קצין חקירות ומודיעין מחוזי, המחוז הדרומי. אריה ליאור הוא יליד דורוהוי, 1948. עלה ארצה בשנת 1951. התגייס למשטרת ישראל ב-1977.

(מתוך האנציקלופדיה "יהדות רומניה בתקומת ישראל",
בהוצאת ש.י.ר. - שבט יהודי רומניה)

חיים סגולי

לבנות את ירושלים
תמצית קורות חיי

נולדתי ברומניה, בעיר דורוהוי, בשנת 1925. משפחתנו מנתה שמונה נפשות: אמא, אבא ושישה ילדים. אבי עסק במסחר, כמוהו ככל יהודי העיר כמעט. מצבנו הכלכלי היה מבוסס למדי. לא נמנינו עם עשירי העיר, אך לא היה חסר לנו דבר. מה-גם שלא שאפנו לעושר חומרי, אלא המשכנו במסורת המשפחתית של דורות רבים, להיות יהודים טובים ונאמנים.

כיום אני אזרח ישראל, נשוי לרחל (רשלה), אב לארבעה ילדים וסבא ל-15 נכדים ונכדות. אנו גרים בירושלים מאז עלייתנו לארץ, בשנת 1948. לפני זמן-מה חגגנו, אשתי ואני (יחד עם כל משפחתנו הרחבה) 50 שנה לנישואינו והשנה, בעזרת השם, נחגוג 50 שנה לעלייתנו ארצה, בשנת הקמת המדינה.

*

עד לעליית הנאצים לשלטון בגרמניה, ובעקבותיהם - גם אצלנו ברומניה, התנהלו חיינו על מי מנוחות וללא בעיות מיוחדות. חיינו בשכנות טובה וביחסים טובים עם הרומנים, ואנטישמיות כמעט לא הרגשנו. אך עם עליית הנאצים לשלטון - ברומניה היו אלה הלאומנים הלגיונרים - הכל השתנה וחיינו הפכו לגיהנום. מדי בוקר הונחתו עלינו גזירות חדשות, חוקים חדשים, וכולם לרעת היהודים. נאסר עלינו ללמוד בבתי-הספר, לנסוע בתחבורה הציבורית, ברכבות ואוטובוסים וכדומה. הולאמו כל בתי-העסק היהודיים, מפעלים, בתי-מסחר. הותקפנו מילולית וגם פיזית בכל מקום שנמצאנו.

לא היה לנו אל מי לפנות, בפני מי להתלונן. כל הרומנים הפכו את עורם והאנטישמיות פרחה. אך הגזירה הקשה מכולן היתה פקודת הגירוש. גורשנו מביתנו, מעירנו, מארצנו, הארץ שבה נולדנו - ליעד בלתי-ידוע, מעבר לגבול רומניה. אחר-כך קראו לזה טרנסניסטריה.

משפחתי פוצלה והופרדה לשלושה חלקים: אבי היה כלוא במחנה של עבודת-כפיה, הרחק מן הבית, מזה כמה חודשים. שתי אחיותי, אחת בת 16 והשניה בת 11 שהו בבית החולים היהודי, כי הקטנה היתה מאושפזת בגלל מחלה והאחות הגדולה סעדה אותה בחוליה. אמי, אני, שתי אחיות ואחינו הקטן גורשנו לטרנסניסטריה. על הגיהנום שנקרא טרנסניסטריה אי-אפשר לספר בשורות ספורות ולא בדפים ספורים. על כך כתבתי חוברת לחוד.

לאחר שהות בטרנסניסטריה הוחזרנו לדורוהוי, לביתנו. אך שמחתנו לא היתה שלמה. השארנו שם את אמנו האהובה ואחינו הקטן, שמתו ממחלות זיהומיות ומרעב. בבית מצאתי את אבי, שחזר ממחנה העבודה, את שתי האחיות שחזרו מבית-החולים ושמחת הפגישה היתה מהולה בצער על אובדן האם והאח.

המצב ברומניה באותה העת היה קשה מאוד, מכל הבחינות, במיוחד בשל המלחמה שהיתה עדיין בעיצומה. השתדלנו להחזיק מעמד, להתגבר ולקוות לימים טובים יותר.

כעבור כמה שנים הכרתי נערה, בת-העיר, רשלה, שהיא כיום אשתי. לאחר תקופה קצרה של חברות החלטנו להתחתן ולנסוע לפלסטינה. כך נקראה אז ארץ-ישראל.

נסענו לבוקרשט וערכנו חופה וקידושין כדת משה וישראל, בחוג משפחתי מצומצם ביותר. קיבלנו כתובה מהרב ולמחרת ארזנו את חפצינו המעטים בשני תרמילי-גב ויצאנו לדרך. את היעד ידענו, אך את הדרך אליו מי יכול היה לדעת? נהגנו כפי שנהגו רוב בני הנוער היהודי באותה עת. סיבה נוספת להסתלקותנו החפוזה היתה סכנת גיוסי לצבא הרומני, וכמובן, המצב הכלכלי הרעוע ששרר אז ברומניה. לא ראיני

משפחת סגולי על רקעה של ירושלים

כל עתיד לפנינו שם.

ראשית-כל היה עלינו לחצות את הגבול להונגריה. זה היה קשה ומסוכן. רק לאחר מספר נסיונות שלא עלו יפה, הצלחנו בסופו של דבר לעבור באחד הלילות את הגבול להונגריה. שם קיבלו אותנו אנשי הג'וינט וחברי ההגנה, שבחסותם ובעזרתם הועברנו הלאה.

כשנה וחצי ארך מסענו זה. חצינו גבולות בין ארצות, עברנו גבולות בין אזורים כבושים בידי בעלות-הברית. היה זה מסע מפרך, שהתנהל רובו ברגל, בלילות, בהרים ובוואדיות, בקור, בגשם ואף בשלג. צויידנו במסמכים מזוייפים, ובתחבולות שונות העבירו אותנו ממקום למקום.

עד שבחודש נובמבר 1948 הגענו לנמל חיפה. מחיפה העוברנו למחנה עולים בפרדס אבלס, ליד חדרה ושוכנו באוהלים. התחלתי לעבוד בקטיף הדרים, דבר שהיה חדש עבורי. לאחר תקופה קצרה במחנה עולים זה, הועברנו לירושלים למגורי-קבע.

גם הדרך לירושלים היתה קשה, מסובכת ומסוכנת. לאורך הדרך היו מוקדים שצבא ירדן שלט בהם ומשם ירו על הנוסעים בכביש. אולם בחסות הצבא, במכוניות צבאיות ובליווי צבאי הגענו לירושלים, בריאים ושלמים. כאן קיבלו את פנינו אנשי הסוכנות והם אשר דאגו לנו ללינה, למזון, עד שיוסדר לנו פתרון לשיכוננו, לרוב בבתים ערביים שתושביהם נטשו אותם בזמן המלחמה, וכעבור זמן שוכנו בהם עולים חדשים. לכל זוג הוקצה חדר אחד, והמטבח והשירותים היו משותפים לחמש שש משפחות. מצב זה היה חדש לנו ואף מוזר: משפחות מארצות שונות, ממוצא שונה, שוכנו ביחד, באותו בית. כמובן שעברית עוד לא ידענו ולא היתה לנו שפה משותפת לתקשר עם השכנים החדשים.

לאחר שקיבלנו את החדר, קיבלנו גם קצת רהיטים בסיסיים: מיטות, מזרנים, שמיכות, קצת מזון ומעט כסף מזומן. נאמר לנו: מהיום אתם צריכים לדאוג לעצמכם, להשתדל להסתדר בישראל. ידענו שיהיה לנו קשה, ככל התחלה, אבל היינו צעירים, למודי סבל, בעיקר אחרי טרנסניסטריה, אחרי המלחמה הנוראה ואחרי מסע של שנה וחצי בדרכים. קיבלנו את האתגר בשמחה ובהבנה ויצאנו לדרכנו החדשה בארץ.

אשתי רשלה היתה אז בחודשי הריון מתקדמים והחלה להתארגן בבית, בקרב השכנים החדשים. אני יצאתי לחפש עבודה, כדי לפרנס את המשפחה שעמדה לגדול. מצאתי עבודה בבניין. אפילו לא ידעתי מה זה. מעולם לא עבדתי קודם לכן בבניין, אך זה לא הטריד אותי; העיקר לעבוד, להרוויח קצת כסף, לקיים את המשפחה. גם כאן בארץ הייתי אמור להתגייס לצבא, אך בגלל הריונה של

אשתי נדחה גיוסי ויכולתי להמשיך לעבוד. לאחר לידת בננו הבכור, אברהם, בינואר 1949, שוחררתי משירות חובה והוצבתי ליחידת מילואים, שבה שירתתי בנאמנות חודש בשנה, במשך שנים רבות, ואף השתתפתי בחלק ממלחמות ישראל.

גם בגידול הילד, בביסוס המשפחה, היינו צריכים ללמוד, להתמודד עם החיים החדשים, המיוחדים, בארץ החדשה, שזה-עתה קמה והשיגה את עצמאותה במלחמה קשה. בנוסף לכמעט מצב מלחמה, שרר גם מחסור במזון, במים ובדברים אחרים מצורכי הקיום, במיוחד בירושלים. אבל למדנו להתגבר ולהסתדר. אשתי טיפלה בילד, ואני עבדתי בבניין.

הילד גדל והתפתח, סיים את חוק לימודיו, התגייס לצה"ל ולאחר שחרורו מן הצבא הלך ללמוד הנדסאות בניין. הוא הכיר את יעל והם התחתנו.

*

לאחר נישואיו השתתף אברהם במלחמת יום הכיפורים והיה בין ראשוני החיילים שצלחו את תעלת סואץ עם הכוחות שעליהם פיקד אריק שרון. הוא גם נפצע, אך חזר בשלום.

לאחר המלחמה שב אברהם הביתה והתחיל לעבוד בענף הבנייה. יש לו חלק גדול בבנייה של ירושלים. הוא מוכר ואהוד בעיר. אשתו יעל היא מורה-מחנכת בגימנסיה העברית בירושלים.

נולדו להם ארבע בנות. בתם הבכורה - נכדתנו הראשונה היא כיום בת 22. שתי הבנות הגדולות סיימו את שירותן הצבאי ולומדות באוניברסיטה. הבת השלישית עומדת להתגייס ואילו הרביעית לומדת עדיין בבית-הספר. הם גרים במבשרת ירושלים, מאושרים ושמחים בחלקם.

*

בננו השני, אפרים, נולד בדצמבר 1951.

הוא עבר את המסלול הרגיל של צעיר ישראלי, למד בגימנסיה העברית בירושלים והתגייס לצה"ל, לחיל האוויר. עבר קורס טיס וכטייס מילא תפקידים שונים, מבצעיים ופיקודיים. בשירותו הממושך בחיל האוויר, התקדם בסולם הדרגות והגיע לדרגת תת-אלוף. לאחרונה הוא השתחרר מן השירות ויצא לחיים אזרחיים. אשתו זיוות היא מורה מחנכת בבי"ס תיכון ברחובות. יש להם ארבעה ילדים: הבת הבכורה סיימה שירות צבאי. אחותה משרתת עדיין בצבא. שני הצעירים יותר, בת ובן לומדים בבית-הספר. הם גרים ביבנה, גאים בעברם, נהנים מן ההווה ומקווים גם לעתיד טוב.

*

לאחר שני הבנים נולדה לנו הבת - יונה. הקדשנו לה יחס מיוחד. לאחר סיום לימודיה בתיכון היא הכירה את חברה נועם והם התחתנו. הם החליטו לבנות את חייהם במושב, בנאות הכיכר שמדרום לים המלח. הם עוסקים בגידול ירקות, פרחים וגידולים אחרים וכן יש להם חוות יענים גדולה ויפה. העבודה קשה, תנאי האקלים גם הם לא קלים באיזור החם הזה, כידוע; אך הם צעירים ונחושים והם מתגברים בהצלחה על כל הקשיים.

ליונה ונועם ארבעה ילדים - שלוש בנות ובן. הבכורה סיימה שירותה הצבאי בדרגת סגן, בהיותה מפקדת פלוגה בקורס קצינות. הבן השני משרת בחיל השריון. שתי הבנות הצעירות לומדות בבית-הספר.

*

בן הזקונים שלנו, רוני, זכה לפינוק מיוחד מאתנו.

הוא שירת בנח"ל ולאחר שירותו הצבאי עבד כמה שנים בתחומי בטחון שונים. אחר כך למד לימודי מחשב ועכשיו הוא עובד בחברת מחשבים גדולה. אשתו דליה עובדת ככלכלנית בכירה במשרד האוצר.

לרוני ודליה שלושה ילדים - שני בנים הלומדים בבית-הספר וילדה - נכדתנו הצעירה ביותר, ההולכת לגן.

הם גרים בגבעת משואה.

*

בירושלים בניתי כמעט בכל חלקי העיר: בנייני מגורים, מוסדות, מפעלים ועוד. בניינים גדולים וקטנים, פשוטים ומפוארים, שבהם אני גאה מאוד.

לאחר 45 שנות עבודה בבנייתַה של ירושלים, יצאתי לגמלאוֹת.

עכשיו אני עוזר לבני הגדול, שעובד כאמור, בענף הבנייה, ואני עוסק בעיקר בעבודות משרדיות והנהלה. אני שמח שבני ממשיך במקצועי ובעיסוקי, שהוא לא רק מקצוע אלא יעוד ויש בו סיפוק עצום: לבנות את ירושלים!

אשתי עסקה כל השנים בניהול משק-הבית, גידול וחינוך הילדים וכן עבדה בהתנדבות במוסדות שונים: במינהלת השכונה, במתנ"ס, באיל"ן. בנוסף לכך היא שרה במקהלה שמתמחה בביצוע של רומנסות ספרדיות.

עכשיו, שיש לנו יותר זמן פנוי, אנו מרבים לנסוע ולטייל, בארץ ובחו"ל. אך בעיקר אנו נהנים לבקר אצל ילדינו ונכדינו ורווים נחת.

מה שנותר לנו עכשיו הוא לקוות ולהתפלל שיהיה לנו שלום עם שכנינו הערבים, או לפחות שקט, ללא פיגועים, ללא איומים, ללא מלחמות.

ואם תפילתי זו תתגשם, אהיה המאושר בעולם.

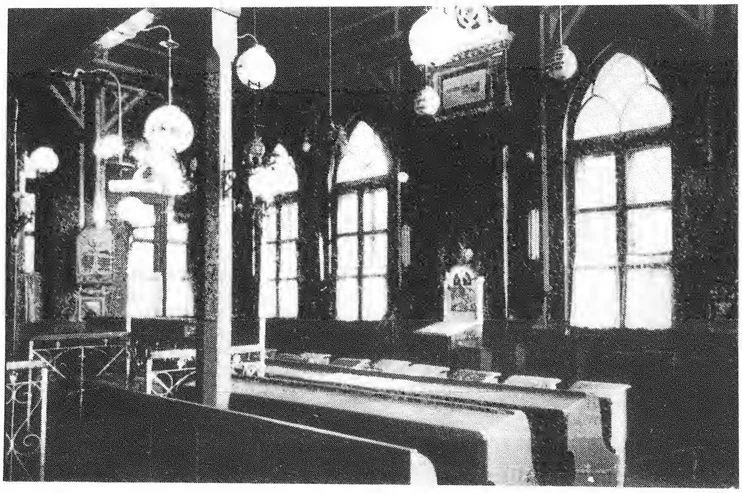

פנים בית-הכנסת הגדול בדורוהוי

אלכס פינקלשטיין –
האיש שלנו באוניברסיטת בר-אילן

כאשר ארגון יוצאי דורוהוי השתלב באינטרנט, היה אלכס פינקלשטיין מן "הסנוניות הראשונות" שנחתו באתר שלנו. אלכס מצא אותנו ואנו מצאנו את אלכס.

הזיווג הזה קידם בהרבה את רעיון הוצאת הכרך הרביעי ויתרם ללא ספק להצלחתו ולעניין שהקורא ימצא בו.

מלבד אילן היוחסין של משפחת רוזנבלט מדורוהוי, אלכס פינקלשטיין פתח לפנינו אפיקים חדשים לאיתור חומר היסטורי על עברה של קהילת דורוהוי. הוא ממש "נדלק" על הנושא הזה. אלכס איתר ספרים ובהם פרקים ומאמרים על יהודי דורוהוי וגם חשף מסמכים רבים מתוך תיקים של קהילות רומניה, שהועברו למחקר ואחסון באוניברסיטת בר אילן.

וכן, הודות לרצון טוב, לתושיה ולפעילות נמרצת בנושא ההנצחה ההיסטורית של קהילות מחוז דורוהוי הוא העביר אלינו חומר רב, חשף תעודות ונתונים שלא ידענו עליהם קודם, והודות לו מכיל כרך זה תיעוד רב-ערך ומעניין, המאיר בצורה נכונה ומלאה יותר את העבר שלנו.

מעל דפים אלה רוצה אני להביע תודה והוקרה לאלכס, שהקדיש עצמו לגילוי וחשיפת מקורות נוספים ללימוד תולדות קהילת דורוהוי ואיתור פרטים מעניינים על המשפחות רוזנבלט וינקוביץ' וצאצאיהן. אלכס רשם לעצמו זכויות היסטוריות בזכות הנכס הארכיוני שהעמיד לרשותנו.

הענקנו לאלכס פינקלשטיין את אות "יקיר ארגוננו" על מפעל חשוב זה.
ברכה חמה שלוחה לאלכס מעל דפי ספר זה. מי יתן וירבו כמוהו בינינו.
קהילתנו מתברכת באלכס פינקלשטיין.

שלמה דוד

מרי ליפשיץ, יונה גלימידי

זכרונות מדורוהוי שלא היינו בה מעולם

משפחת שלייפר וצאצאיה

שורות אלה יהיו נסיון להעלות על הכתב את קורותיה של משפחת אמנו שתחיה, **צביה (ציקה)** לבית **שלייפר**.

צביה שלייפר נולדה בדורוהוי, בשנת 1915, להוריה רוזה לבית יונס ולאהרן שלייפר.

היא בת-הזקונים למשפחה יהודית דתית ושורשית בדורוהוי.

משפחת יונס חיה דורות רבים בדורוהוי ועסקה בסחר תבואות.

סבתא וסבא-רבא לבית יונס הגשימו חלום שלהם ולפני כמאתיים שנה ויותר עלו להיקבר בארץ הקודש. הם עוד הספיקו לחיות תקופה קצרה בירושלים, תרמו להקמת בית-חולים, אחר כך עלו בשיירה לעיר הקודש צפת, ומשנפטרו, נטמנו שם.

חתנם, סבנו אהרן שלייפר הגיע לדורוהוי בתור נער צעיר, מאוסטריה, בן למשפחה אמידה, שעסקה בליטוש יהלומים (מכאן נגזר שמם: שלייפר).

לימים שימש סבא אהרן עסקן וגבאי באחד מבתי-הכנסת בדורוהוי.

אהרן שלייפר (מימין). תמונה מראשית המאה

אהרן הצעיר נשא לאשה את רוזה לבית יונס ונולדו להם שבעה בנים ובנות: **משה-מוריץ**, **אברהם**, **אייזיק**, **ניסל**, **קלרה**, **סמדו**, **צביה (ציקה)**. כולם עלו לארץ עם משפחותיהם, לאחר מלחמת העולם השניה.

האחים לבית שלייפר הלכו לעולמם. יהי זכרם ברוך. ותיבדל לחיים ארוכים אמנו צביה (ציקה) עמינדב לבית שלייפר.

סבא אהרן, יהודי שומר מצוות, גידל משפחה לתפארת. למרות אמונתו העמוקה, מעולם לא כפה על בניו שמירת מצוות. הוא הצליח לגדל ולנהל משפחה גדולה ומלוכדת והתייחס לכל אחד מילדיו כפי שהוא, באהבה רבה ובהבנה.

סבתא רוזה היתה מרכז עולמם ואהבתם של ילדיה וכלותיה.

סבא וסבתא אהרן ורוזה שלייפר, עם ילדיהם סנדו, ציקה ואברהם (משמאל)

אמנו צביה (ציקה) שלייפר עשתה את שנות ילדותה בדורוהוי. בנעוריה הצטרפה לשני אחיה הבוגרים ועברה לבוקרשט, שם זימן לה גורלה את בעלה הראשון חיים גולדשטיין ז"ל.

ככל זוג צעיר טוו השניים את חלום עתידם - אך זה נגדע על-ידי הצוררים. בעת ביקור אקראי של הזוג הצעיר אצל משפחתם בדורוהוי, בקיץ 1941, הם הוגלו יחד עם כל יהודי העיר לטרנסניסטריה.

בטרנסניסטריה התגלה אופיו החזק ואישיותו הכובשת של חיים גולדשטיין ועד מהרה הוא הפך לאישיות פעילה ומנהיג בקרב המגורשים. חיים וציקה שימשו משען לרבים מן הגולים והמגורשים, ביניהם אחייניה וגיסתה של אמנו, ברכה שלייפר וילדיה רחל (רשלה) שוורץ וראובן (רובין) שלייפר.

כמו רבים אחרים, חלו אמא ובעלה במחלת הטיפוס הקטלנית. למרות מאמציה הנואשים להציל את בעלה, בהשגת תרופות בכל מחיר, הוכרע חיים על-ידי המחלה ונפטר ביום 14.3.1942

אלמנה צעירה, חולת טיפוס, נשבעה אמא שבעלה האהוב לא ייטמן בקבר-אחים. כושלת ומותשת פיזית ורגשית, הצליחה אמא לא רק להביאו לקבר משלו, אלא אף הקימה מצבה על קברו, מצבה סמלית, המתארת עץ כרות, ועליה שמו ותאריך מותו, וכן גם סמלים יהודיים מסורתיים.

נחישותה של האשה הצעירה, אומץ רוחה ודבקותה במטרה עשו להן כנפיים בכל רחבי טרנסניסטריה, המוכה והמיוסרת מכאב ושכול.

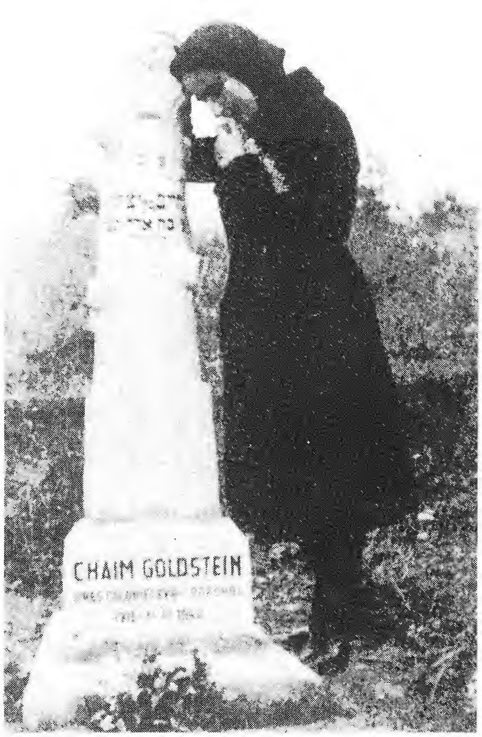

ציקה שלייפר-גולדשטיין ליד קבר בעלה חיים גולדשטיין ז"ל

בתום המלחמה שבה אמא עם יתר הניצולים לדורוהוי, וכל אחד מהם נושא בלבו את כאבו, שכולו חכר מתיו. לאמא היה ברור שלא תינשא שוב לעולם, שעד יומה האחרון תהיה אמדרטה חיה לזכר בעלה האהוב ויתר הנספים מבני המשפחה.

אך החיים פתלתולים ורוקמים נתיבות ושבילים לא צפויים לאדם וגורלו.

אמא הכירה את מי שהיה לימים אבינו - סנדו (ישראל) צ'אושו - עמינדב, יליד דורוהוי, בשנת 1945. גם הוא איבד במלחמה את אשתו הראשונה ואת בנו היחיד. זה היה בפולין, לשם הגיע בצעירותו יחד עם אביו, מדורוהוי.

לאחר המלחמה שב אבא לעיירת הולדתו, לאחות את הפצעים.

הורינו נישאו בחודש ספטמבר 1945.

אבא ז"ל נפטר בשנת 1967.

דרכו המופלאה, שנות ילדותו ובגרותו הסוערות מצריכות יריעה רחבה ונוקיפה ואין אפשרות לצמצם מסכת חיים כזאת במעמד זה. (בעתיד נוציא ספר מיוחד על תולדות חייו ולזכרו).

בתם הבכורה יונה (ז'נה), כיום גלימידי נולדה ברומניה. אחותה מרי - כיום ליפשיץ נולדה לאחר עלייתם ארצה, בירושלים.

כבנות הדור השני לשואה הנוראה ונצר למשפחה שכמעט נכחדה, גדלנו על סיפורי העבר, על הכאב והדמע, צמחנו במקביל לתחושות האובדן והשכול.

שתינו נשבענו להנחיל לילדינו, לתלמידינו ולכל מקורבינו את תולדות הקהילה שממנה יצאנו, את סיפורי הגבורה והשכול, לחרוט באבן ובעט את שמותיהם של אלה שנותרו שם, בעמק הבכא והמוות ההוא ששמו טרנסניסטריה.

*

כבנות הדור השני לניצולים, צאצאים לאותה קהילה נפלאה, ברצוננו להעלות כאן מספר תמונות מאותה עיירה - דורוהוי שלא היינו בה מעולם אך הכרנו אותה היטב מסיפוריה של אמא והדודים שלנו.

ברור שלאחר שנים, מקבלים סיפורים אלה נופך נוסף. אך גם אם נסנן אותם במסננת המציאות והלוגיקה בלבד ונתייחס רק לחלק מזערי מאותם סיפורים ותמונות, ברור שעדיין נותרים סימנים ברורים ועדויות מוצקות על חיי קהילה יהודית תוססים ומופלאים, לאורך מאות בשנים.

סנדו צ'אושו סרול (1904-1967)

אמנו, כאמור, בת למשפחה ענפה בדורוהוי והסביבה. סיפוריה על ההווי בעיירה, החגים, הפעילות הציונית, העזרה ההדדית, כל אלה השפיעו עלינו רבות.

כן עוד הספקנו לשמוע סיפורים על דורוהוי גם מפי סבא וסבתא, שעלו ארצה בשנות ה 50. הם קבורים בהר המנוחות בירושלים.

לא פעם אנו עומדות נפעמות מפגישות מלהיבות, בחוג המשפחה, או עם מכרים מיוצאי דורוהוי. תמיד זו שמחה גדולה ורצון לפגישות נוספות, להעלאת זכרונות על אותו מקום שבו עברו עליהם ילדותם ונעוריהם.

ציקה שלייפר (מימין) עם בת-דודתה מלבינה, בטיול בחוצות דורוהוי

ואנו, בנותיה, הרגשנו שותפות בזכרונותיה, טיילנו יד ביד עם אמא בחוצות דורוהוי שלה ובזכותה הפכו זכרונותיה - גם לזכרונות שלנו.

רצנו יחד עמה על המדרגות של בית סבא, בעוד טעם ריבת השזיפים שסבתא היתה מכינה בחצר לקראת החורף, עולה באפנו. ראינו בדמיוננו את סבא כובש חמוצים ומעביר חביות למרתף.

ציקה (צביה) שלייפר-עמינדב, 1997, רמת-גן

זו דורוהוי שלנו, שאמנם לא היינו בה מעולם, אך אמא העבירה לנו אות דמותה, את נופה ודמויותיה ואנו נשתדל לשמר אותה ולהעביר הלאה לבנינו ובני-בנינו.

ציקה שלייפר ביום נישואיה לחיים גולדשטיין

נוער ציוני בדורוהוי (לפני מלחמת העולם השניה). אמצעי מאחור: בן-דוד של ציקה שלייפר, בוטנרו, שעלה לארץ ונפל בקרב במלחמת העצמאות

כינוס ציוני בדורוהוי, לפני המלחמה. עומדת שניה מימין: ציקה שלייפר. לידה אחיה אברהם וכן בני-משפחה נוספים

סבתא ציקה עם נכדיה נדב גלימדי (מימין) ועומר ליפשיץ עם אמו מרי, 1997

מימין לשמאל: יונה גלימדי, סבתא ציקה, מרי ואורי ליפשיץ ובנותיהם - שגית ורוני

יום הולדת לסבתא ציקה - עם הנכדים ליאור, רוני ושגית, 1997

שולמית כהן

הגירוש השני מדורוהוי

ב"ביקור שורשים" בעיר הולדתו, דורוהוי, גורש אבי בצעקות מבית-הספר שבו למד בילדותו

שמי שולמית כהן, בתם של זאב ואלה אורנשטיין מחיפה.

אני בת 44, נשואה ואם לשלושה בנים: אסף, בן 23, עדי - 17 ועמרי - 13. אני גרה בתל-אביב ועובדת כמזכירה.

עוד בהיותי ילדה קטנה גיליתי עניין בשורשי המשפחה, ובמיוחד של אבי, וזאת בשל שמי. את סבי וסבתי מצד אמי זכיתי להכיר והייתי נכדתם האהובה, כי דיברתי אתם ברומנית, שפה שהם לימדוני. אהבתי לשבת במחיצתם ולשמוע מהם סיפורים על המלחמה ועל התלאות שעברו עליהם ברומניה.

התעוררה בי הסקרנות והשאלה, מדוע לאבי אין אמא ואחים, ויש לו רק אבא ואחות חורגת, שנשארו ברומניה, והקשר אתם היה רופף. אבא החל לספר לי והסיפורים היו קשים ועצובים. הוא הסביר לי שאני נושאת את שם אחיו שלום ואילו אחי בועז נקרא על שם אמו של אבא, בתיה ז"ל. הם ניספו בטרנסניסטריה או נורו בידי הגרמנים ולא זכו לקבר ישראל. כאשר נפטרה סבתי, אם אמי, הוחלט להנציח על קברה את זכרם של הסבתא בתיה והדוד שלום ושאר אחיו של אבי.

בשנות ה-60 עלה ארצה אביו של אבי, עם אשתו השניה ובתם ויקי - אביבה. אז יכולתי להכיר מעט את סבי מצד אבא ולשמוע ממנו סיפורים מעניינים.

ילדי שגדלו, ובפרט בני האמצעי עדי, חקרו רבות את אבי על קורותיו ועדי סיכם

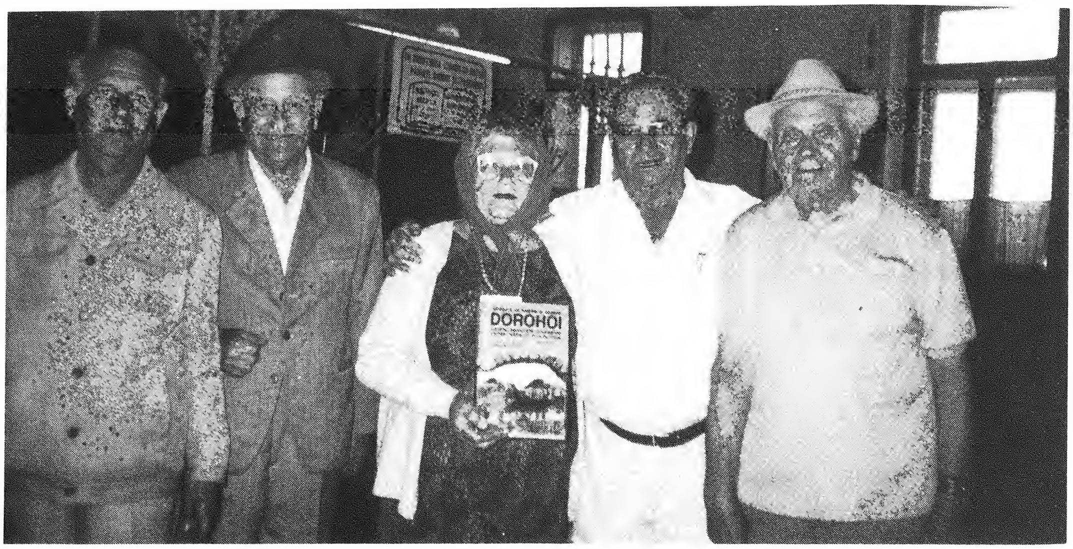

זאב אורנשטיין בבית הכנסת של דורוהוי

אותם בכתב וביום השואה סיפר את הדברים בכיתה.

לאחרונה עלה בלבי הרעיון לנסוע לרומניה ולהתחקות אחר שורשי אבי ואמי. באוגוסט 1996 יצאנו לרומניה - אבי ואמי, אני וילדי ועוד כמה בני משפחה וידידים. הגענו לדורוהוי. כבר ליד השלט בכניסה לעיר ראיתי את התרגשותו של אבי, בשובו לעיר הולדתו, אחרי 50 שנה. ההתרגשות היתה גדולה, אך ככל שהתקרבנו למרכז העיר, גברה תחושת האכזבה. המקום נראה קטן ועלוב. כמעט כל הבניינים הישנים נהרסו ולא קיימים יותר. אין זכר ליהדות התוססת ומלאת החיוניות, ששקקה לפני 50–70 שנה. פגשנו שם כמה קרובים של אבא, שלא התראו מאז עזב את העיר.

מארחינו לקחו אותנו לבית-הכנסת, שפתחו אותו במיוחד עבורנו. מצאתי מבנה עלוב ומתפורר, קירותיו מתקלפים, בלוי ומוזנח. גבאי בית-הכנסת התנצלו ואמרו שעומדים לשפץ את בית-הכנסת לקראת חגי הימים הנוראים.

משם המשכנו לכיוון בית העיריה היפה והמרשים. ניגשנו לבקר את בית-הספר שבו למד אבי בילדותו. גם זה מוזנח ומתפורר. הוא משמש כבית-יתומים. כמובן שאין שם כל זכר להיותו בית-ספר יהודי מפואר בעבר.

פתאום הגיח לעברנו גבר מקומי, שהחל לצעוק עלינו ולגרשנו. משאמרנו לו שאנו תיירים מישראל, וחלקנו ילידי המקום, גבר עוד יותר זעמו: יהודים! ז'ידנים! למה באתם לכאן? הסתלקו מפה! ראיתי איך הדם אוזל מפניו של אבי, כאילו הוא משחזר שוב את חוויות גירושו משם לפני 55 שנה... גם כאשר הסתובבנו בחוצות העיר, שמענו הערות עוינות מצד אנשי המקום, שזיהו אותנו כתיירים מישראל, כיהודים. האווירה היתה מאוד לא נעימה.

אבי היה מאוכזב מאוד. הוא לא מצא זכר לבית שבו נולד וגדל, ולא לקהילה המפוארת שחיה שם פעם. מעט היהודים שעוד מצויים שם, חייהם קשים ועלובים. הם ביקשו מאתנו לשלוח להם מישראל ... נרות, כדי להדליק בחגים. אפילו זה אין להם.

בהמשך טיולנו ברומניה הגעתי לעיר הולדתה של אמי, רוזנוב, ליד פיאטרה-ניאמץ. ביתה עומד על תילו והיא אף פגשה את הדיירים שמסרה להם את הבית, עם עלייתה ארצה. הם דווקא קיבלו אותנו יפה, וזה המתיק במקצת את הגלולה המרה של ביקורנו

אני, זאב אורנשטיין, בנם של אורקי זיסו וברנה ז"ל, שנספתה עם ילדיה בטרנסניסטריה.

נסעתי ל"ביקור שורשים" בעיר הולדתי דורוהוי יחד עם בתי וילדיה ועוד קרובים וידידים. התרגשותי היתה גדולה, לשוב לעיר שנולדתי וגדלתי בה, שהכרתי בה כל בניין וכל אבן, את 24 בתי-הכנסת שבה והקהילה הגדולה והתוססת שחיה בה משך דורות רבים. על כך סיפרתי רבות לילדי ונכדי.

בכניסה לעיר ניצב שלט גדול ויפה, עשוי מפרחים: "ברוכים הבאים לדורוהוי". דומה שזה הדבר היפה היחיד שמצאתי שם. לא הכרתי את עיר הולדתי! מחציתה הרוסה, מחציתה בנויה מחדש (בניה סטנדרטית, לא מרשימה). העיר כולה מלאה צוענים. מי שזוכר את הדרך לכיוון בוטושאן והגשר בדרך לבסיס הצבאי "Regimentul 29" - שם בנוי החלק החדש של העיר ואילו לכיוון בית המרקחת של טימוש - הכל מגרש ריק, רק פה-ושם בתים בודדים. גם הרחוב הראשי אינו דומה לזה שהיה פעם. רק בניין העיריה המפואר עומד על תילו. גם בית-הספר היהודי לשעבר קיים, אך הוא מוזנח ומשמש כבית-יתומים. בכל הרחוב לכיוון בית המרחץ אין אפילו בית אחד.

מתוך 24 בתי-הכנסת נשאר אחד בלבד, מוזנח ומתפורר. בכל העיר דורוהוי מתגוררות כיום לא יותר מ-60 משפחות יהודיות בלבד.

התאכזבתי מאוד מדורוהוי זו שפגשתי לאחר פרידה של 50 שנה. יותר אין לי מה לבוא לשם. אין מה לחפש שם. דורוהוי היהודית של פעם נעלמה ואיננה.

זאב אורנשטיין

חנה גולדשטיין

נסגר מעגל

חוויות מ"טיול-שורשים" בדורוהוי

בזכות הקשר שיצר הארגון בין יוצאי דורוהוי והסביבה, היתה לי הזדמנות להצטרף עם בעלי ל"טיול-שורשים" לדורוהוי ולסגור בכך מעגל שהיה פתוח ופעור כל השנים.

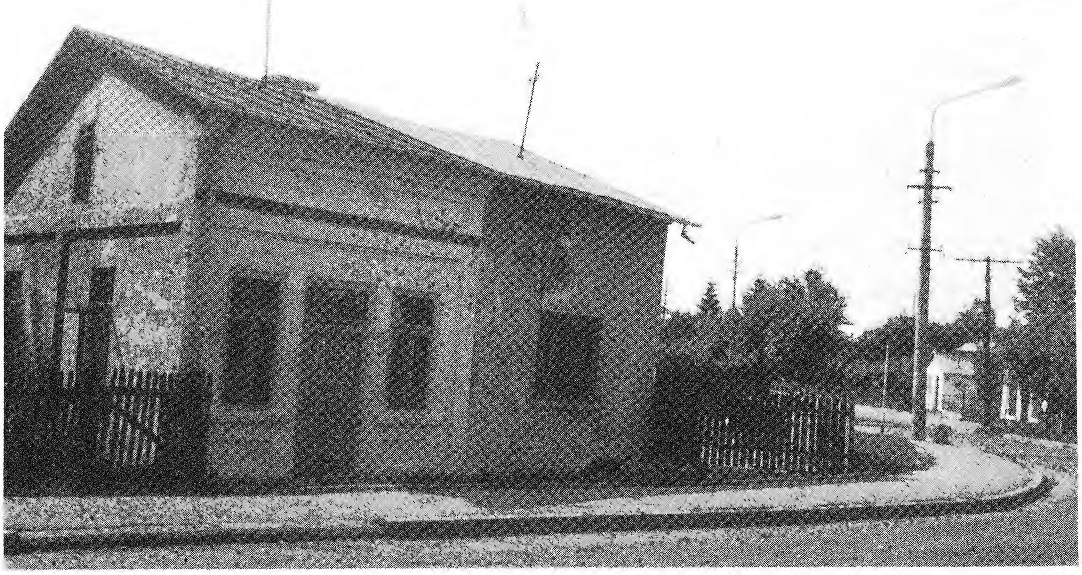

בית משפחתה של חנה גולדשטיין (בלומר לשעבר) בדורוהוי, כפי שנשאר לאחר 50 שנה ויותר

הגענו לדורוהוי וכל אחד הלך לחפש את בית משפחתו, את "שורשיו" האישיים. הייתי ילדה בת ארבע כאשר עזבתי עם הורי את דורוהוי וכמובן שלא יכולתי לזכור דבר. אך "הצטיידתי" באינפורמציה רבה מסיפוריה של אמא ז"ל וכן בסימני זיהוי שאחי הדריך אותי בהם, וכן הכתובת המדוייקת, הרחוב ומספר הבית.

הלכנו לכיוון המקום המשוער, ולמזלנו פגשנו זקן אחד, שהיה שכננו בעבר והוא ידע להדריך אותנו ולספר לנו את תולדות משפחתי במדוייק ובפרטי-פרטים. הוא אף סיפר לי על רגעיו האחרונים של אבי ז"ל, כאשר הוזעק אליו, כשכן ועמד ליד מיטתו בעת שנפטר מהתקף-לב. סיפוריו של הזקן השתלבו לי עם סיפוריה של אמי וחלק מן הדברים הסתדרו לי בראש, כמו "פאזל" שחלקיו משתלבים זה בזה. יחד עם זאת הצטערתי מאוד שאמי לא זכתה לשוב ולבקר באותם מקומות.

חנה ובעלה חיים גולדשטיין ליד מצבת אביה בבית העלמין בדורוהוי

המשכנו לבית-העלמין המקומי, שם קבור אבי ז"ל. היו אלה רגעים של התרגשות גדולה, שלא אשכח לעולם.

בטיול זה התגשם חלומי רב-השנים, מחשבה וציפיה לקראת ביקור במקום הולדתי וחיי משפחתי בעבר, שעליהם שמעתי כה רבות, ובכך נסגר ונשלם אחד המעגלים שמקיפים את חיי.

*

כבת הדור שלאחר השואה, ילידת שנות ה-50, להורים שעברו את השואה, ובבית לא הירבו לדבר ולספר על כך, ניסיתי לא פעם להתחקות אחר העבר של משפחתי בכתובים, בבית התפוצות, אך לצערי, לא מצאתי הרבה חומר בנושא זה.

והנה, יום אחד, בביקורי אצל קרוב-משפחה, נתגלה לי "אוצר" זה - שני הכרכים על קהילת דורוהוי והסביבה, באיסופו ועריכתו של שלמה דוד. ולא סתם אוצר, אלא ממש כל מה שחיפשתי כל השנים, תיעוד בכתובים על שורשי משפחתי. כי הרי, מי שאינו יודע את עברו, איך יתמודד עם עתידו?

מה רבה היתה התרגשותי וגאוותי, למצוא כל-כך הרבה מידע על הקהילה בכלל ועל משפחתי בפרט - מאמרים, רשימות, תמונות - מידע שלא היה ידוע לי כלל, על בני-משפחתי הקרובים לי ביותר: סבי, דודי ובני-דודים שלי.

נמלאתי גאווה וסיפוק על היותי חלק ממשפחה ומקהילה זו.

לכן מבקשת אני להודות ולשבח את העושים במלאכה הקדושה הזאת, של העשרת הדורות הבאים בידע על תולדותיה של קהילה זו.

אין להפסיק מפעל חשוב זה, עד מיצויו המירבי.

מי יתן וירבו כמותכם בישראל. אמן!

חנה (אנוצה) גולדשטיין

אנצ'יל הרש בלומר ז"ל

פרלה הרש בלומר עם ילדיה שמשון פרידמן וחנה גולדשטיין

בדורוהוי נולד וחי איש טוב-לב, צנוע ושקט, ושמו היה אנצ'יל הרש בלומר.

הוא נשא לאשה את קלרה (חיה) ונולד להן בן - שיקי - ילד חכם ושובב, שהיה מקור גאוותו ושמחתו, ואין פלא שהיה סולח לו על כל מעשי הקונדס שביצע.

לימים התאלמן אנצ'יל וכעבור זמן התחתן בשנית, עם פרלה, אלמנה עם ילד (שמשון). הם חיו באושר ובנחת ואף הפרנסה היתה טובה, מחנותם הקטנה והמגוונת, שניצבה בצומת "שלושת הפנסים" ליד תחנת הרכבת. נולדה להם בת משותפת - חנה (אנוצה) והשמחה היתה רבה. הקשר בין בני המשפחה התחזק, שני האחים החורגים חיו ביניהם יפה, כאחים תאומים, ועתה נוספה להם אחות משותפת.

אך למרבה הצער, ביום הולדתה הראשון של הילדה, נפטר האב מדום-לב. הבן שיקי, מנישואיו הראשונים, הועבר למשפחת אמו ז"ל ופרלה האלמנה נשארה מטופלת בשני ילדים. הקשר בין שיקי ואחיו נותק.

בשנת 1962 נפגשו האחים בארוע משפחתי בישראל, והקשר ביניהם חודש.

לימים היגר שיקי לוונצואלה, עשה שם חיל במסחר. הוא נשוי לברניס (ברכה) ואב לשתי בנות: ויוויאנה (חיה) ואניטה.

שמשון (חיים) הוא איש-צבא, נשוי ליהודית ולהם חמישה ילדים: דבורה, חדווה, איתן, יעקי ועידו. יש להם נכדה - פנינית (פרלה). הם גרים בקרית-ים.

חנה (אנוצה) נשואה לחיים גולדשטיין, אם לשני בנים: אסף ושרון. הם גרים בפתח-תקווה וחנה עובדת בבנק.

הקשר בין האחים חודש והתהדק עם השנים. למרות המרחק הפיזי-הגיאוגרפי, ה"שורשים" המשותפים שלהם תורמים לגיבוש הקשר המשפחתי החם והטוב.

ח. ג.

פרלה הרש בלומר ז"ל

נולדה בדאראבאן למשפחת כהן הענפה, חיים ישראל כהן האופה והנצה לבית סגל, משפחה ידועה בדורוהוי. אחות למשה ז"ל ולליבה ושיבה, יבדלח"א. כבת הגדולה במשפחה, היא ניהלה את כל משק הבית במרץ, בסדר ונקיון.

גם במסחר שלחה ידיה ועסקה בכך במרץ רב. את רזי המסחר למדה בבית דודתה (אחות אביה) איטל מרקוביץ' ז"ל, שאימצה את כל אחייניה כילדיה.

פרלה הרש-בלומר (במרכז), בחברת אחיותיה ליבה גמבשו (מימין) ושיבה טיושאנו. משמאל: קוקה טישלר, בת-דודה

בהיותה בגיל הנעורים פרצה המלחמה ועמה השואה, ופרלה החלה להתגלגל יחד עם אחיה, שבינתיים התייתמו מהוריהם.

אחרי המלחמה חזרו האחיות והאח לעיירת הולדתם. היא דאגה לחתן את אחיותיה הצעירות ואף היא עצמה התחתנה. נולד לה בן - (חיים) שמשון. לאחר לידת בנה, מת בעלה והיה עליה לעמול קשה כדי להתפרנס ולגדל את בנה היתום.

לאחר מספר שנים עבְרה עם בנה לדורוהוי, שם נישאה בשנית, לאנצ'יל בלומר, אלמן עם בן (שיקי). לאחר מספר שנים נולדה להם בת - חנה (אנוצה) וכעבור שנה התאלמנה פרלה שוב. ושוב החלה מלחמת הקיום הקשה, לה ולילדיה, עד שהחליטה, בשנת 1961 לעלות לישראל.

גם בישראל המשיכה במאבקה העקשני לקיום המשפחה, ללא בעל ואב; לא בחלה בשום עבודה כדי לפרנס ולגדל את ילדיה בכבוד. מעולם לא התלוננה לפני ילדיה על מצוקותיה והם לא חשו כל לחץ מצידה, גם בתקופות הקשות ביותר.

תמיד נלחמה להשיג לילדיה את הטוב ביותר, לא התפשרה ולא ויתרה גם על השגת חינוך והשכלה מעולה לילדיה. היא ניחנה בחוכמת-חיים רבה, ידעה לייעץ, לדרבן, לעודד ולתמוך. הסבירה והדגימה לכל הסובבים אותה את חשיבות המשפחה והגיבוש המשפחתי. אפילו בימי ההולדת שלה, נתנה מתנות לילדיה, ועל אחת כמה וכמה בימי ההולדת של הילדים.

לימים, כאשר ילדיה נישאו והעשירו אותה בנכדים, היא שאבה מהם רוב נחת וגאווה. נכדיה: דבורה, חדוה, איתן, אסף, שרון, יעקי ועידו. היא זכתה לחגוג את הבר-מצוה של שניים מנכדיה, איתן ואסף, בהיותה כבר על ערש דווי.

מיד לאחר הבר-מצוה נפטרה, בשנת ה-69 לחייה. היא טמונה בבית העלמין באשקלון, שם חייתה מאז עלתה ארצה. יהי זכרה ברוך.

ח. ג.

אטי ליבר-ליבוביץ

עליתי באוניית מעפילים שטבעה

אטי ליבר-ליבוביץ

אני ילידת דורוהוי. אבי ז"ל, לוי ליבוביץ היה פקיד בקהילה היהודית. אמי ז"ל היתה מרים לבית לופוביץ. שניהם היו אנשים ישרים וצנועים והקדישו את חייהם לגידול הילדים - ארבעה בנים ובת.

סיימתי את בית-הספר התיכון לבנות והייתי פעילה בתנועת "השומר הצעיר". התגוררנו ברחוב ספירו הארט, אחר-כך ברח' אלכסנדרו קוזא, מול בניין הקהילה.

בקיץ 1940 נתרגש עלינו הפוגרום הזכור לשמצה. אנחנו לא נפגענו. אך בלילה פרצו לביתנו חיילים והחרימו מאתנו שמיכות וכרים.

בנובמבר 1941 גורשנו לטרנסניסטריה, לאחר שמסרנו לידי השלטונות הרומניים חפצי ערך ותכשיטים (אפילו טבעות נישואין), הוכנסנו לקרונות בקר והוסענו עד לעיירה אטאקי, על חוף הדנייסטר. לאחר שהעבירו אותנו את הנהר באסדות, תוך צעקות, מכות והשלכת אנשים למים, הצעידו אותנו החיילים בשיירה, כ-80 ק"מ, עד העיירה שארגורוד. רוב בנייני העיירה היו הרוסים מהפצצות. משך כמה שבועות התגוררנו כ-40 איש בחדר אחד. אחר-כך מצאנו אכסניה אצל יהודי מקומי. חיינו בתנאים תת-אנושיים. אסור היה לנו לעזוב את העיירה ולחפש עבודה בכפרי הסביבה. בחורף 1942 מתו הורי מקור ורעב. אנחנו, הילדים היתומים, הועברנו למוגילב, שם שהינו עד שהוחזרנו לרומניה, בדצמבר 1943.

לוי ומרים ליבוביץ ז"ל, הוריה של אטי

לאחר שובי לדורוהוי התחלתי לעבוד כמורה בבית-ספר יסודי. אך כעבור זמן קצר עברתי עם אחי לבוקרשט. לא יכולנו לחיות בעיר שהזכירה לנו כל הזמן את אובדן הורינו.

בבוקרשט התחלתי לעבוד בבנק. באחד הימים פגשתי שליח מארץ-ישראל, שהכרתיו עוד מלפני המלחמה, כאשר ביקר אצלנו בקן. השליח שיכנע אותי לנסוע ליאסי ולעבוד עם ילדים יתומים שהועברו מבסרביה, כדי להעלותם ארצה. עבדתי שם כחצי שנה ובנובמבר 1946 הפלגתי ארצה עם קבוצה של 30 ילדים. היתה זו עליה בלתי לגלית. האוניה שלנו, "רפיח" היתה יותר סירה מאשר אוניה. ליד חופי יוון היא טבעה ועשרה אנשים נספו. הודות לאנשי ה"הגנה" שהיו אתנו, ניצלנו ברובנו והגענו לאי סרנה, מאיי יוון. השליחים הודיעו ברדיו מה קרה לנו וזה נודע בכל העולם. הסוכנות שלחה לנו מזון ובגדים, אך האנגלים באו באוניה גדולה והובילו אותנו לקפריסין.

בדרך-כלל החזיקו את העולים במחנות קפריסין כשנה, אך בגלל שאונייתנו טבעה, ניתנה לנו הקלה והנוער ונשים בודדות מניצולי אנייתנו עלו ארצה אחרי שלושה חודשים בלבד. בבואנו ארצה שהינו שלושה חודשים בבית-עולים בקרית-שמואל, ליד חיפה.

קבוצת הנוער שטיפלתי בה אומצה על-ידי קיבוץ דליה, שם המשיכו ללמוד ולעבוד, וכעבור זמן הקימו קיבוץ משלהם. הייתי בקשר אתם כל הזמן.

אני עצמי הייתי שנתיים בקיבוץ שמיר בגליל העליון, בזמן מלחמת השחרור. ב 1949 עזבתי את הקיבוץ ועברתי לחיפה. שם הכרתי את בעלי המנוח, יהודה ליבר ז"ל, פליט ממחנות ריכוז בפולין. התחתנו והיו לנו חיים מאושרים. לדאבוני, הוא נפטר לאחר מחלה קשה, ב-1995.

אחי הבכור סומר ליבוביץ עלה ארצה עם משפחתו בשנת 1959. הוא נפטר ב-1995. אח אחר, אליאס, יבלח"א עלה ארצה ב-69' עם משפחתו והם גרים בבת-ים. יתר האחים, משה ז"ל וצליק שיחיה, התחתנו בזמן המלחמה עם שתי אחיות מבסרביה ואחרי המלחמה היגרו לקולומביה. שלושה נכדים שלהם עלו ארצה לפני כמה שנים והם לומדים באוניברסיטה העברית בירושלים.

ז'ני הררי (פרדוארו)

מדורוהוי – לכינרת

נולדתי בפברואר 1938 בדורוהוי. להורי היתה חנות גדולה במרכז העיר, וכפי שסיפרו לי, דודה של אבי טיפלה בי במשך כמה שעות ביום, כיוון שאמי נאלצה לעזור בחנות. דודה זו גרה בקצה העיר והיה לה משק עם הרבה חיות-בית וסיפרו לי שאהבתי מאוד להיות שם.

בשנת 1939 נולדה אחותי.

ב-1941 גורשה משפחתנו, יחד כל יהודי דורוהוי והסביבה למחנה ריכוז בעיר מוגילב בטרנסניסטריה. היה זה מחנה מגודר בגדר תיל גבוהה והשומרים היו אוקראינים, אכזריים לא פחות מן הרומנים שגרשו אותנו לשם. גרנו בחדר אחד, כל המשפחה, בצפיפות רבה.

בשנת 1943 חזרנו לדורוהוי והמשפחה השתקמה. כיוון שהעיירה היתה מאוכלסת ברובה ביהודים, חיי הדת והמסורת היו מאוד מפותחים בה. בימים הנוראים, ראש-השנה ויום כיפור נלווינו גם אנו, הבנות, להורינו, לבית-הכנסת. החגים שאהבתי במיוחד היו פסח ופורים. בליל הסדר נהגנו לקרוא את ההגדה כולה, כשאבא שעון על ערימת כרים גדולה ועל השולחן נוצצים הכלים החדשים, המיוחדים לחג. אנחנו הילדים השתדלנו להחזיק מעמד ולהיות ערים כל הערב, כדי להחזיר את האפיקומן ה"גנוב" ולזכות בפרס המובטח.

ביתר ימות השנה אהבתי מאוד את ריח הלחם הנאפה בתנור הביתי. בשנים הראשונות לאחר סיום המלחמה לא פעלו בעיר מאפיות של ייצור המוני ועקרות-הבית אפו את הלחם לצורכי המשפחה, בבית.

התחלתי ללמוד בגיל 10. כעבור זמן הצטרפתי לתנועת הנוער העובד. זכור לי שילדים בגילי אז וקצת גדולים ממני הועלו לארץ-ישראל במסגרת עליית הנוער. אני ראיתי בנסיעה זו הרפתקה מלהיבה וניסיתי לשכנע את הורי שיתנו לי לנסוע לארץ ישראל. הם לא הסכימו, אך הבטיחו לי שבבוא הזמן, נעלה כולנו, כל המשפחה ביחד לארץ ישראל. אותה עת כבר נלחם היישוב היהודי בארץ על עצמאותה של המדינה הצעירה והיו יהודים שזה-עתה נחלצו בעור שיניהם מן השואה וממלחמת העולם השניה והם לא רצו להסחף למלחמה נוספת.

לאחר מלחמת העולם השניה נאלצה רומניה להצטרף אל הגוש הקומוניסטי. במשטר זה הוקדש עניין רב לחינוך (למעשה - אילוף) הילדים. ילדים מגיל 8 היו מאורגנים בתנועת נוער הנקראת "פיונרים" (חלוצים). חברי התנועה ענדו מטפחת אדומה על צווארם. אני, כמו יתר הילדים השתתפתי באופן פעיל בפעילויות התנועה במועדון, שם פעלו חוגים שונים. אני השתתפתי בחוגי כדור-עף ושחמט.

למבוגרים, החיים היו קשים מאוד, גם מבחינה כלכלית וגם מבחינה רוחנית, כי נאסר עליהם חופש הביטוי. היה זה משטר טוטליטרי אימתני ואוי לו למי שלא התנהג לפי הנורמה המקובלת (כלומר המוכתבת על ידי המפלגה הקומוניסטית השלטת). בעירנו, שרוב אוכלוסייתה היו יהודים, לא הורגשה כל אנטישמיות (זו גם נאסרה על פי החוק). אבל ברור היה לנו שאנו לא נשארים שם, ברומניה.

בשנת 1950 עלינו לארץ. אני המשכתי ללמוד בכיתות ו'-ז'-ח' בבית-הספר הממלכתי בבת-גלים ליד חיפה. היתה זו שכונה ותיקה ולא היו שם הרבה ילדים עולים. הילדים היו מאוד חביבים כלפי, מלאי רצון טוב וניסו לעזור לי להקלט ביניהם. כעבור שלושה

ארבעה חודשים כבר דיברתי עברית שוטפת והייתי כאחד מהם. בהמשך עברתי ללמוד בבית-הספר התיכון החקלאי בנהלל. שם הצטרפתי לגרעין שהתעתד ללכת ולהשלים את קיבוץ רביבים בנגב. לאחר שנה ברביבים גוייסתי לצה"ל ושם פגשתי את בעלי-לעתיד, דוד.

במלחמת סיני (1957) שירתתי בתפקיד פקידת מפקדה של פלוגה שלחמה בסביבות עזה. ישבתי בשדה, בסביבות קיבוץ חצרים, כשלושה חודשים. אחר-כך שירתתי במשרד מילואים של חיל האספקה, בקסטינה.

עם גמר שירותי הצבאי התחתנתי עם בעלי הראשון, דוד קולט, בתאריך 17.2.1958. כיוון שהוא בן קבוצת כינרת, הלכתי אתו לכינרת ושם נולדו לנו ארבעה ילדים. בשנים הראשונות עבדתי בחצר ובנוי של בית-הספר וגם הדרכתי את הילדים בנקיון הבית. אחר כך עבדתי בלול, בהדגרת אפרוחים באינקובטור, במועדון-יום "בית הדר", בהנהלת חשבונות, ואחר-כך עברתי לעבוד בטיפול בקבוצות מתנדבים. עם הזמן חזרתי להנהלת החשבונות ואני ממשיכה לעבוד בתפקיד זה עד היום.

אלון קולט

סָבַי, זלמן וגולדה פרדוארו ז"ל

אידל, אבא של חיה-ברנה, סבא-רבא של ז'ני הררי מצד אמה

סבי, אבי אמי, זלמן פרדוארו ז"ל נולד בשנת 1910 בדורוהוי, להוריו שרה וצבי פרדוארו, שגידלו משפחה של שישה ילדים. האב, (רב סבי) צבי היה עגלון והוא נפטר בגיל 50.

משפחתו של סבא עברה לימים לבוקרשט. הם עסקו שם בחייטות והצליחו יפה מבחינה כלכלית. רק סבא - אז בחור צעיר - העדיף להשאר בעיירה הקטנה. בתחילה הוא היה מעין שוליה, עוזר בחנות גלנטריה. בגיל 20 הוא קנה חנות במרכז העיר והצליח מאוד מבחינה כלכלית. בגיל 24 התחתן.

סבתי, אם אמי, גולדה פרדוארו ז"ל נולדה ב-6 באוקטובר 1913 בדורוהוי. הוריה היו

ומשתפי-הפעולה האוקראינים. מדי פעם היו אלה עורכים מצוד על הגברים היהודים ומובילים אותם לעבודות-כפיה או אף מוצאים אותם להורג. בדרך-כלל שרדו רק החסונים שבהם, או אלה שהיה להם כסף כדי לשחד את רודפיהם. במחנה מוגילב נולד הבן הצעיר של המשפחה, צבי.

כאשר נגמרה המלחמה חזרה המשפחה לדורוהוי. הבית היה הרוס, רק החנות עמדה על תילה. זה עזר לשיקומה הכלכלי המהיר של המשפחה.

היהודים בגולה היו דתיים, שומרי מסורת, הלכו לבית-הכנסת בשבתות וחגים. סבא

שיינדל ושמעון, הוריו של מנשה, סבא של ז'ני מצד אמה

משפחת פרדוארו בדורוהוי: זלמן וגולדה וילדיה - חנה (נוצה) ז'ני וצבי

חיה ומנשה גרופר, שגם להם היו שישה ילדים. המשפחה היתה אמידה – בעלי נכסים ומטעים, חקלאים, בעיר שרובה יהודים סוחרים ובעלי-מלאכה.

באותם ימים, הילדים היהודים למדו בבית ספר יהודי, בין ארבע לשבע שנות לימוד, כאשר חלק מן השיעורים הם ביידיש. הבנים למדו בשעות אחה"צ אצל רבי ב"חדר".

זלמן וגולדה התחתנו בשנת 1934 ונולדו להם שלושה ילדים: ז'ני (אמי) חנה (נוצה) וצבי.

ב-1941 גורשו יהודי דורוהוי לטרנסניסטריה וביניהם משפחת אמי. הם נכלאו בגיטו מוגילב ובמשך שנתיים וחצי סבלו מרעב, מקור וממחלות, זאת בנוסף לרדיפות של הרומנים

וסבתא היו ציונים. הם נפגשו עם שליחי תנועת "השומר הצעיר" מן הארץ שעוררו את בהם את הזיקה לארץ-ישראל. אך השלטון הקומוניסטי ששרר אז ברומניה מנע בהתחלה מן היהודים לעלות לארץ, ורק מאוחר יותר איפשר הגירה המונית משם.

המשפחה עלתה ארצה בשנת 1950. הם קנו דירה בחיפה, בשכונת עין הים. לא קל היה להם להקלט בארץ, בגיל מבוגר למדי וללא אמצעי קיום. המצב הכלכלי שלהם היה קשה. עם הזמן הם הסתדרו מבחינה כלכלית.

סבא זלמן נפטר בשנת 1971 וסבתא – בשנת 1974.

(הערת המערכת: הרשימה נכתבה לפני כ-20 שנה, כעבודת "שורשים" בבית-הספר)

צבי ויינר – דוגמה ומופת לפעילות ייחודית

יוצאי דורוהוי מתברכים באחד החברים הפועל בצנעה, במסירות ובאהבה בנושא ההנצחה ההיסטורית של יהדות דורוהוי.

זהו צבי ויינר ממושב ישע בנגב, עובד ותיק של משרד החקלאות, שאינו חוסך מאמץ ועמל ופועל ללא לאות להנציח את בני משפחתו שנספו בשואה.

צבי ויינר הוא גם אחד הפעילים המרכזיים בנושא נטיעת היער על שם קדושי דורוהוי בהרי ירושלים.

צבי ויינר (ראשון מימין) בקרב משפחתו, בטקס הברית של נכדו (השני) עמרי ויינר, 1996

שלמה לזרוביץ

לזכרו של איש מצניע-לכת ר' זליג משה (מוריץ) לזרוביץ

אבי ז"ל משה (מוריץ) זליג לזרוביץ נולד בא' דפסח תרע"ה (1915) בדורוהוי, לאביו ר' שלמה (סולומון) לזרוביץ, בנו של הרב יעקב למל ונכדו של הרב יחזקאל אליעזר. עוד בשנות ה–70 פגשתי בארץ מתלמידיו של הרב יחזקאל אליעזר, ביניהם ר' שמשון השוחט זצ"ל מדורוהוי.

סבי ר' שלמה ז"ל, שנפצע במלחמת העולם הראשונה, נפטר בגיל צעיר ובעוד אבי נער רך נפלו על כתפיו עסקיו המרובים והמסועפים של אביו. באותה תקופה סייע לו רבות דודו משולם דוד, ששימש כאב ופטרון בבית.

למרות עסקיו המרובים, משעת בוקר מוקדמת ועד שעת לילה מאוחרת, כיבד את אמו מרת פייגה (פאני) בת ר' יצחק שלמה בצורה יוצאת מן הכלל, כך שהיה דוגמה ומופת למצוות כיבוד אם.

לאחר שהשיא את אחותו הצעירה מינקה ז"ל, נשא לאשה את אמי תחי', עטיל לבית שלינקה, משפחה ידועה ברומניה, צאצאים לאדמו"רים ורבנים חשובים.

לאחר שהשאיר את כל נכסיו הרבים בדורוהוי ועלה ארצה, הוא הביא אתו סכום כסף מועט ופתח חנות לכלי-בית בראשון לציון. משנוכח שלחותנו קשה הפרנסה, השאיר את התנות לחותנו ופנה למצוא עבודות יזומות. הוא לא נרתע מעבודה פיזית קשה ומעולם לא התלונן על מצבו. זכורני שכאשר פגשוהו מכריו ושאלו בנוסח "הזאת נעמי?", הוא לא הגיב ולא קבל. כך נהג גם בשנותיו האחרונות, כאשר לקה בארוע מוחי קשה וסבל כאבים עזים. גם על כך לא התלונן וקיבל את יסוריו באהבה. הוא גם נמנע מלדבר בגנות חבריו.

את בנו שלח ל"ישוב החדש" בתל-אביב ומשסיים את חוק לימודיו, עבר לישיבה גבוהה ולכולל וקיבל הסמכה לרבנות.

אף את הנכד הבכור רצה בכל מאודו לחנך בדרך התורה ולממן את לימודיו בישיבה גבוהה, כדי לזכות במצווה נוספת, בזכות לימודי הקודש של נכדו.

השאיר אחריו את האלמנה עטיל תחי' ובנו יחידו ונכדים רבים.

בימים אלה נושא נכדו הבכור לאשה את הנערה יפה לבית שטרנברג.

תהי נשמתו צרורה בצרור החיים. אמן.

אברהם מישל – אחד המצטיינים שלנו

אברהם מישל, יליד 1924 הוא בנם של מונס ו-ויקי מישל, בעלי המאפיה של בייגעלעך (כעכים) בדורוהוי. כאן בארץ הגיע אברהם לתפקיד אחראי על "בית צ'רצ'יל" בקמפוס הטכניון בחיפה.

אברהם ואשתו יטי, גם היא ילידת דורוהוי, הם אנשים מצניעי-לכת, טובי מעש ובעלי משפחה חמה וטובה, שהם גאים בה ויש להם נחת ממנה.

אברהם מישל עבד משנת 1951 ועד 1989 בתפקידים שונים בטכניון ומספר פעמים זכה בתואר העובד המצטיין.

יש לו שתי אחיות – שרה ינקו ופאני גימפל ואח – זליג מישל.

אשתו יטי היא בת-הזקונים של אהרן וריסל סגל ז"ל, מדורוהוי. האם ריסל נספתה בטרנסניסטריה.

האחים והאחיות של יטי: גולדה ז"ל, יוסלה ז"ל, לאה אלישע, ז'נטה בנד (פרדוארו).

ב-1996 ציינו אברהם ויטי את "חתונת הזהב" שלהם.

צאצאיהם: שושנה גרינברג, ילידת דורוהוי, 1948. ילדיה: ערן וגנית.

רותי דגן (נולדה בארץ). ילדיה: שרון ויובל.

יטי ואברהם מישל לפני עשרות בשנים

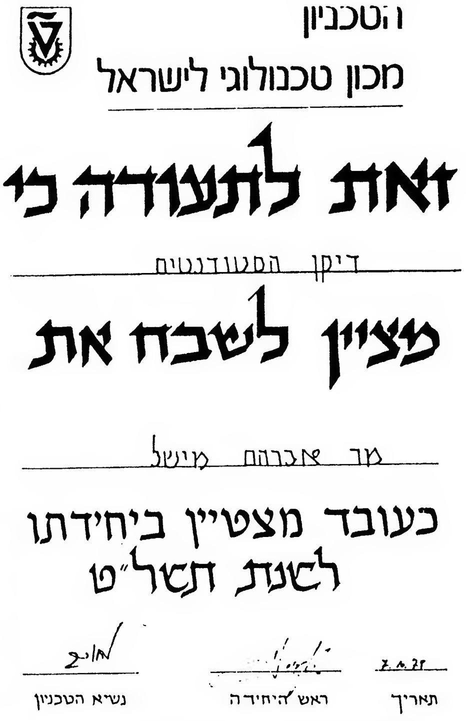

הטכניון
מכון טכנולוגי לישראל

זאת לתעודה כי
דיקן הסטודנטים
מציין לשבח את
מר אברהם מישל
כעובד מצטיין ביחידתו
לשנת תשל"ט

7.8.79

תאריך | ראש היחידה | נשיא הטכניון

תעודת ההצטיינות של אברהם מישל

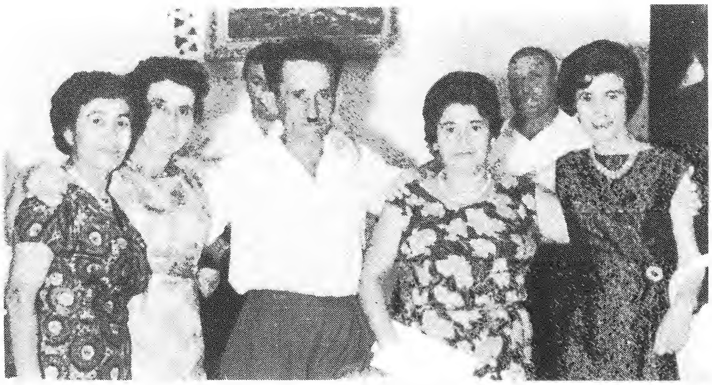

האחיות והאח לבית סגל. מימין לשמאל: יטי, גולדה ז"ל, יוסף ז"ל, לאה, ז'נטה

אהרן וריסל סגל ז"ל, הוריה של יטי

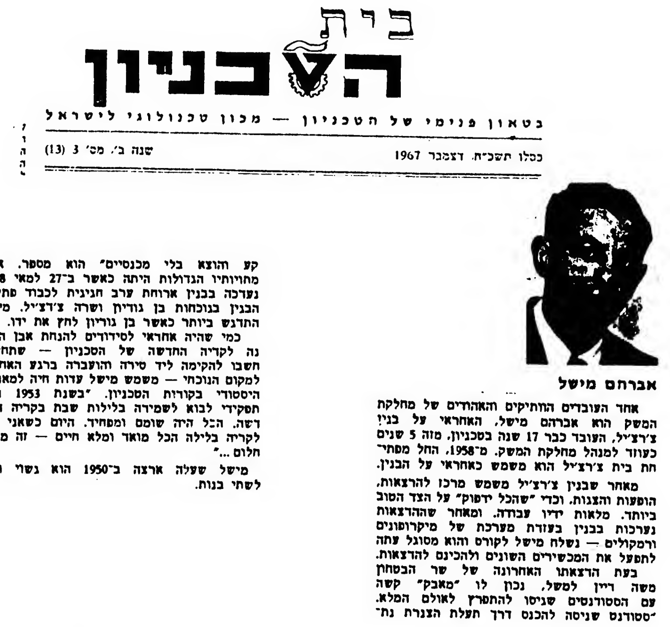

בית
הטכניון

בטאון פנימי של הטכניון — מכון טכנולוגי לישראל

כסלו תשכ״ח, דצמבר 1967 שנה ב׳, מס׳ 3 (13)

אברהם מישל

אחד העובדים הוותיקים והאהודים של מחלקת המשק הוא אברהם מישל, האחראי על בנין צ׳רצ׳יל, העובד כבר 17 שנה בטכניון, מזה 5 שנים כעוזר למנהל מחלקת המשק. מ־1958, החל מפתחת בית צ׳רצ׳יל הוא משמש כאחראי על הבנין.

מאחר שבנין צ׳רצ׳יל משמש מרכז להרצאות, הופעות והצגות, וכדי ״שהכל ידפוק״ על הצד הטוב ביותר, מלאות ידיו עבודה. ומאחר שההרצאות נערכות בבנין בעזרת מערכת של מיקרופונים ורמקולים — נשלח מישל לקורס והוא מסוגל עתה לתפעל את המכשירים השונים ולהכינם להרצאות.

בעת הרצאתו האחרונה של שר הבטחון משה דיין למשל, נכון לו ״מאבק״ קשה עם הסטודנטים שניסו להתפרץ לאולם המלא. ״סטודנט שניסה להכנס דרך תעלת הצנרת נתקע והוצא בלי מכנסיים״ הוא מספר. אחת מחוויותיו הגדולות היתה כאשר ב־27 למאי 1958 נערכה בבנין ארוחת ערב חגיגית לכבוד פתיחת הבנין בנוכחות בן גוריון ושרה צ׳רצ׳יל. מישל התרגש ביותר כאשר בן גוריון לחץ את ידו.

כמי שהיה אחראי לסידורים להנחת אבן הפינה לקריה החדשה של הטכניון — שתחילה חשבו להקימה ליד סירה והועברה ברגע האחרון למקום הנוכחי — משמש מישל עדות חיה למאורע היסטורי בקורות הטכניון. ״בשנת 1953 היה תפקידי לבוא לשמירה בלילות שבת בקריה החדשה. הכל היה שומם ומפחיד. היום כשאני בא לקריה בלילה הכל מואר ומלא חיים — זה ממש חלום...״

מישל שעלה ארצה ב־1950 הוא נשוי ואב לשתי בנות.

רשימה על אברהם מישל, בבטאון של הטכניון

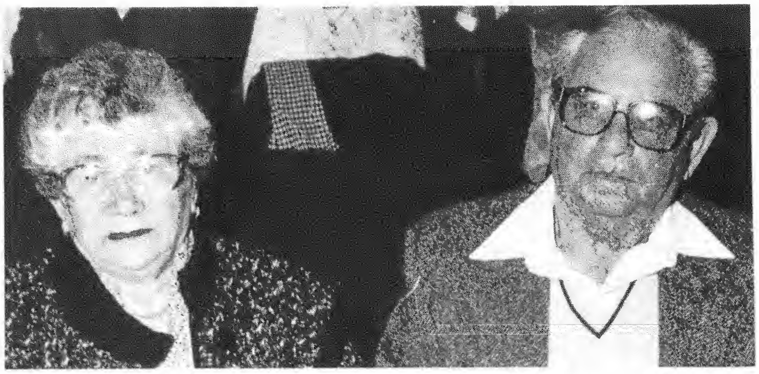

ויקי ומונס מישל ז"ל, הוריו של אברהם

מימין לשמאל:
זליג מישל, יטי, גולדה ז"ל,
הוישע ז"ל

איזו גוט – מנצח מוסיקלי עטור פרסים

המנצח **יצחק (איזו) גוט** נולד ב-31 במאי 1934, בדורוהוי.

מילדותו אהב מוסיקה והצטיין בנעוריו בפעילותו המוסיקלית בעיר הולדתו.

לאחר שסיים תיכון במגמה מוסיקלית ביאסי, בכיתה של קונטרבאס, השלים לימודיו בהרמוניה, קונטרפונקט וקומפוזיציה.

הוא יודע לנגן בכלים מוסיקליים מגוונים: קונטרבאס, אקורדיאון, פסנתר, כינור וגם כלים עממיים רומניים – קובזה וצימבל.

מקום עבודתו הראשון היה בתזמורת של התיאטרון היידי ביאסי.

אחרי זמן-מה הוא השתתף בתחרות לתפקיד מנצח התזמורת הפופולרית "Doina Moldovei" ביאסי וזכה בתפקיד. 25 שנה שימש כמנצחה של תזמורת זו וזכה עמה בהצלחות רבות: הוא השתתף עם תזמורתו בפסטיבלים עממיים, מקומיים ובינלאומיים, ברומניה ומחוצה לה, ובהם זכה בפרסים רבים. תזמורת "דוינה מולדוביי", בעלת הרפרטואר העשיר, הופיעה רבות בטלוויזיה וברדיו והקליטה הרבה תקליטים ודיסקים.

משנת 1984 עובד יצחק גוט ב"פדרציה של הקהילות היהודיות ברומניה", כמנצח המקהלות "שירה וזמרה" של סטודנטים יהודים ושל תלמידי בית-הספר "תלמוד תורה" בבוקרשט. במקביל הוא עובד עם מקהלת סטודנטים וילדים ביאסי ומדריך גם מקהלות נוער בערים אחרות ברומניה. עם מקהלות אלה הוא זכה בהצלחות רבות, הן בגבולות רומניה והן בארצות אחרות: ארצות-הברית, שווייץ, צרפת, ישראל (שלוש פעמים). המקהלות הללו מגישות תוכניות מתאימות לחגי ישראל השונים, בהופעותיהן בערי רומניה.

מקהלות אלה משתתפות גם הן בתוכניות טלוויזיה ובתחרויות מוסיקליות שונות. האחרונה היתה בשנת 1997 – תחרות לאומית בין העדות השונות ברומניה. בתחרות זו קיבל איזו גוט פרס שני ותעודת הצטיינות.

יצחק גוט עלה ארצה עם משפחתו בשנת 1989, אך הוא ממשיך בעבודתו ברומניה.

הוא נשוי ואב לשני ילדים. הבת מהנדסת טקסטיל והבן – רופא שיניים.

ד"ר עמי גוט (בנו)

סורל (סלו) זומר

עיניה של פרידה, סבתו של רון ארד

זוכר אני את קולה הנעים ואת מבטה הרך והחם שקידמו את פנינו, כאשר התלוויתי להורי במפגשים עם הדסקלים, פרידה ולזר.

שביל קטן חצה את גינת ביתם הקטן בשכונת עמידר בנהריה וכל מי שעשה דרכו אל זוג החייטים, לא יכול היה שלא להתפעל מן הצמחים הנאים שקישטו את הכניסה והעידו על שקידתם של פרידה ולזר, לטפח את אשר ידיהם הטובות וחרושות הקמטים נגעו באהבה.

קשר אמיץ של חברות נרקם בינם לבין הורי. קרבת הדם בין פרידה לאמי וסבא משותף מדורוהוי הרחוקה רק הוסיפה לנטיה שלי לפנות אליה בכינוי "דודה" - "טנטי פרידה".

"טנטי פרידה" נתנה לאמי אור ירוק לראות באשתי-לעתיד, כלה ראויה. לימים התברר כי צדקה.

רון ארד ליד מטוסו

גיחותי לנהריה פסקו עם מות הורי ז"ל והשנים דחקו את זכרוני על לזר ופרידה לקרן זווית נוסטלגית, שבה נמצאים אנשים מאותו סוג מופלא שהיו ואינם עוד עמנו.

כאשר טלפן אלי אלכס פינקלשטיין להסביר מי הוא, סיפר לי על השתתפותו באיסוף חומר לספר שורשים נוסף שהמשפחה מתכוונת להוציא, נדהמתי מן הגילוי: רון ארד, הנווט השבוי, הוא קרוב משפחה שלי. סבתא שלו, פרידה, עודנה בחיים, נמצאת בבית-אבות בעכו. היא צלולה ובהירת-מחשבה ודיבור.

נסענו, אשתי ואני, לבקרה. קנינו עציץ, להביא לה מתנה. הרי ידענו שהיא אוהבת צמחים. התרגשנו לקראת הפגישה עמה והדרך הארוכה מחולון לעכו התמלאה בהבזקי זכרון מן העבר, כאשר הורי עוד היו בחיים.

כשנכנסנו לבית-האבות הגדול והמהודר, שאלנו על פרידה, הסבתא של רון ארד. כיוונו אותנו לחדר-האוכל. היא ישבה בגבה אל הדלת וספל תה לפניה על השולחן. זיהיתי אותה מיד, עוד בטרם ראיתי את פניה. "מי אתה?" שאלה כאשר פנינו אליה. עיניה הכבויות לא התמקדו בי. כאשר הצגתי את עצמי, היא נישקה אותי ממושכות, הזמינה אותנו לשבת עמה. העלינו זכרונות. השנים לא שינו בהרבה את חזותה וקולה נשאר חם ואוהב כשהיה, ורק במהלך השיחה קלטתי פתאום: פרידה עיוורת.

פרידה צלולה, פקחית, חמה ומלאת חיוניות כשהיתה. געגועיה לנכד מחזיקים אותה בחיים. היא מבקשת לזכות לחבק את רון במסיבה הגדולה שתהיה, כאשר ישוב מן השבי. אחת-עשרה שנים היא מחכה לראות אותו ועיניה יבשות.

כשדמעות בעיני קמנו ונפרדנו לשלום. המשכנו בדרכנו לנהריה, להניח פרח על קברם של הורי. בדרכנו הביתה ליוותה אותנו דמותה השברירית של פרידה, כשחיוך של טוב-לב מאיר את פניה ועיניה הכבויות עורגות לרון, נכדה השבוי.

עד מתי?

סורל (סלו) זומר,
בן אושר וקלרוצה קושמרו

עו"ד מירלה משה

משפחת ליפוביץ – בית מרובה ילדים

50 חלות לשבת

מירלה משה
נקראת על-שם סבתא

זו היתה משפחה שחיה בדורוהוי, עיירה המפורסמת באורח-החיים הדתי-המסורתי-היהודי שהתנהל בה.

במשפחה הקפידו על הווי דתי-מסורתי. הגברים במשפחה, כולל הבנים מגיל 13 הניחו תפילין, התפללו בבית. בשבתות ובחגים הלכו לבית-הכנסת. הנשים הדליקו נרות שבת. לבית-הכנסת היו הולכות רק בחגים.

משפחת ליפוביץ נחשבה למשפחה אמידה, מן המעמד הבינוני. ראשיה היו סוחרי תבואות.

בבית היו שני חדרים בלבד ובהם הצטופפו 12 נפשות – זוג הורים: **שלום ואסתרה** ועשרת ילדיהם: **מרקו, יוסוב, פאני, שלמה, אהרן, מישקה, סטרול, פאולה, ליפא, יונס.** לא קל היה לכלכל משפחה מרובת-ילדים כזאת. למשל: לקראת שבת היו אופים כ-50 חלות, מ-25 ק"ג קמח. בבית היה תנור ענקי, מוסק בעצים ובימי שישי ושבת הוא דלק כל הזמן. לאחר אפיית החלות היו מכניסים בו את החמין ותבשילי שבת אחרים וחום התנור נשמר במשך כל השבת, הודות לפחמים שבערו כל היום.

לכל ילד במשפחה היה תפקיד משלו בניהול הבית, ויחד עם זה היו להם עיסוקים ותחביבים אישיים, כמו כדורגל, גידול ברווזים ואווזים ועוד.

עם פרוץ המלחמה ותחילת השואה גורשו חלק מבני המשפחה לטרנסניסטריה (הילדים פאני ומרקו), אחרים – דודים ובני-דודים – נרצחו על-ידי הרומנים או ניספו במחנות. אחרים ניסו לברוח ולהתחבא במקומות שונים, אך מלשינים רומנים הסגירו אותם לנאצים, תמורת תשלום.

ההורים שלמה ואסתרה

אבי המשפחה, שלום, היה יהודי דתי-חרדי. הוא היה סוחר תבואות והיו לו מחסני תבואה גדולים (דורוהוי שכנה בלב איזור חקלאי). כל סתיו היו מביאים אליו תבואות והוא היה שולח אותן לאוניות ששטו על הדנובה, גם לחוץ-לארץ.

הוא עבד קשה מאוד. את כספו השיג מעבודתו הקשה. הוא נפטר בשנת 1933, בגיל 50, מדלקת ריאות. במותו, נשארה אלמנתו אסתר מטופלת ב-10 ילדים, הבכור בן 33 והצעיר בן שבע.

לאחר מותו מילא הבן הבכור, מרקו, את מקומו. לצד עיסוקו כסוחר תבואות, דאג לחתן את אחיו ואחיותיו הצעירים יותר. סיפרו עליו ששלט בכל הסחר של שוק התבואות במולדובה (אך הוא לא היה עשיר).

אסתרה, אם המשפחה, היתה לה יד עקומה, תוצאה של שיתוק ילדים שלקתה בו בילדותה. למרות זאת הצליחה לטפל בעשרת ילדיה ולגדל אותם יפה, ואף התפרסמה בעבודות-יד יפות שידעה לעשות, על אף נכותה בידה. היא נפטרה בשנת 1947.

מישקה, היתה סבתי, אם אמי. היא נולדה בשנת 1912. למדה בבית-ספר יסודי ועממי, שבע כיתות. היתה לה נטיה ורצון ללימודים, אך באותה תקופה לא נהוג היה שבנות ממשיכות ללמוד, מעבר לבית-ספר עממי. עליהן לדעת לבשל, לרקום, לנהל את הבית, כי כל יעודן הוא להתחתן

וללדת ילדים... מישקה נאלצה לבכות ולהתחנן בכל תחילתה של שנה, שישלמו בעבורה שכר לימוד, כדי שתוכל להמשיך ללמוד. ואכן, לאחר בית-הספר העממי היא למדה עוד שלוש שנים, בבית-ספר מקצועי לעבודות-יד.

היא ידעה לרקום יפה מאוד והיתה נערה חרוצה. לפני נישואיה נאלצה המשפחה "להחביא אותה" מפני מחזרים ושדכנים, כי היתה בחורה יפה מאוד, אך היה צריך לדאוג להשיא קודם את אחיה הבוגרים יותר.

היא התחתנה ב-11.4.1935 עם לייבה רבינוביץ' והמשיכה לגור בדורוהוי. נולדו לה שתי בנות: שלינה (1938) ומריאנה (1945). כאשר מריאנה נולדה, היה זה כבר לקראת סוף מלחמת העולם השניה והרוסים כבשו את רומניה, בדרכם להביס את גרמניה. בביתם של מישקה ולייבה השתכן קצין רוסי. הוא ביקש לראות את התינוקת שנולדה זה-עתה. מישקה נבהלה מאוד ומרוב בהלה חדלו שדיה לייצר חלב. מריאנה ניזונה מחלב פרה. (באותה תקופה זה נחשב לדבר חמור, המשפיע לרעה על התפתחות התינוק).

סבתא מישקה נפטרה בשנת 1974, שבוע לפני ראש השנה תשל"ח. לאחר חודש נולדתי אני ולכן אני נושאת את שמה.

מתוך עבודת "שורשים", שנכתבה בשנת 1987

שלמה דוד

געגועים לשיר

כאשר הייתי חניך בקן "הנוער הציוני" בדורוהוי אהבתי מאוד את השיר "שני מכתבים" [כנראה פרי עטו של שלונסקי], ואפילו קיימנו הצגות על בסיסו של השיר הזה.

הייתי מפזם אותו לעתים קרובות, ולמרות שחלפו עשרות שנים מאז, אני אוהב את השיר הזה וחש צורך נפשי לפרסם אותו בספר, כביטוי של תקופה שבה החזון הציוני והעליה היו האידיאל שלנו ורבים מאתנו עדיין נושאים חזון זה בליבם ותקווה להתגשמותו המלאה בעתיד.

שני מכתבים

על נייר לבן וצח כשלג
הולך מכתב מן הגולה.
כותבת אם בדמעת-עין
לבנה, חלוץ בירושלים:

אביך מת, אמך חולה.
בוא הביתה, לגולה.
אחכה לך בלי הרף,
מן הבוקר עד הערב.
בוא הביתה בן חביב,
בוא הביתה באביב,
בוא הביתה, בוא הביתה, בוא!

על נייר אפור, אפור כאפר
הולך מכתב אל הגולה.
כותב חלוץ בדמעת-עין
בשנת תרפ"ט בירושלים:

סלחי לי אמא אהובה
אבל שלילית היא התשובה.
אם את אוהבת, הן תביני,
בואי אלי ותבקריני.
לא אהיה עוד נע-ונד,
לא אזוז מפה לעד.
לא אזוז, לא אזוז, לא...

מפגש חברתי ביום העצמאות

ביום העצמאות ה–49 למדינת ישראל ארחו תא"ל (מיל.) אריה גל ורעייתו בביתם בהרצליה, קבוצה של יוצאי דורוהוי והסביבה, במפגש חברתי וחגיגי, שבו העלו הנוכחים זכרונות מימי ילדותם ונעוריהם בדורוהוי, וכן שוחחו על גיבוש גרעין של פעילות לקידום ההנצחה של בני העיר והמחוז.

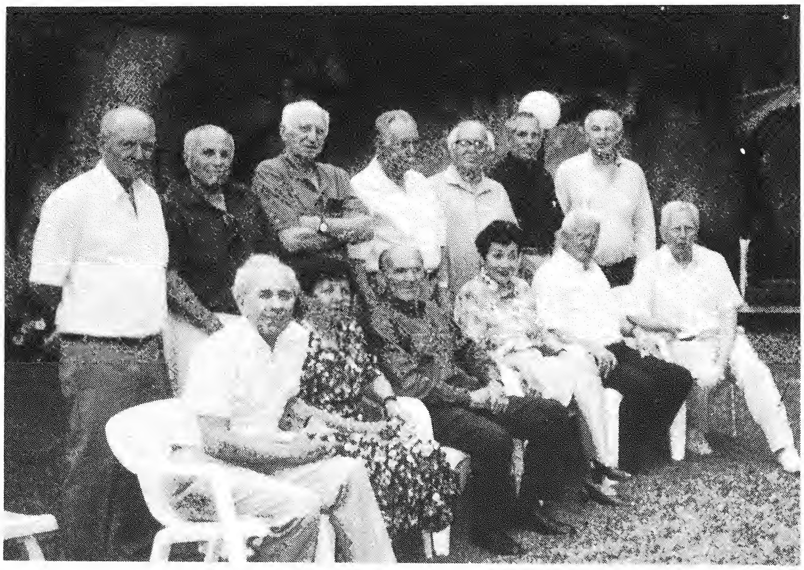

עומדים מאחור, משמאל לימין: ד"ר אפרים זגנרייך, דוד פונדויאנו, קרול פנקס, מרצ'ל גרינברג, שלמה דוד, ישעיהו לייזרוביץ, אברהם שני. יושבים: ד"ר סמי מרכוס, עליזה פונדויאנו, אריה גל (גליבטר), ריקה דמניקר (וקס), משה אויירו, דולפי פרל

קבוצת החברים, עם בנות זוגם

ישראל גולדשטיין

דורוהוי - ישראל - קנדה

ישראל גולדשטיין ליד הכותל, 1988

שמי ישראל גולדשטיין. נולדתי בדורוהוי בשנת 1925. הורי היו לופו ורבקה גולדשטיין ז"ל. אבי נולד בהוש. היו לו שלוש אחיות: מינה, מכלי ואטל, ושני אחים: לייזר וחיים נוסן (נתן). אמא של אבא מתה בגיל צעיר והאב האלמן לא היה מסוגל לטפל בילדים; הם פוזרו בין משפחות שונות. לימים נסעה מינה לאמריקה ואילו חיים נוסן הצטרף בגיל 16 לקירקס נודד ועקבותיו נעלמו. אבי, שהיה אז ילד, נדד בין בתיהם של כמה וכמה רבנים, עד שנתקבל לביתו של הרב חיים רבינזון בדורוהוי, אצלו מצא בית חם ומשפחה נדיבה. בבית הרב למד אבי תורה וחוכמת ישראל וסיפורי חסידים, במיוחד עלהבעל-שם-טוב וגדולי יהדות אחרים. ר' חיים רבינזון גם שידך בין אבי לאמי.

לאמי, רבקה דסקלו, היו שני אחים: ברקו ויוסף. אביהם מת בגיל צעיר. בגיל 16 חלה יוסף בדלקת ריאות וכעבור זמן קצר מת. לאחר הפוגרום בדורוהוי החליט ברקו לעבור ליאסי, שם - חשב - לא יכול לקרות מה שקרה בעיר קטנה כמו דורוהוי. אבל גורלו רדף אותו והוא נהרג בפוגרום הגדול ביאסי.

לאחר נישואיו עבד אבי בעבודות שונות, עד שנתקבל לעבודה קבועה במשרדי הקהילה היהודית בדורוהוי.

לאבי היו בני-דודים בהוש, שהיו שחקני תיאטרון מפורסמים: שלמה, פנחס ופרידה פרידמן. כאשר הם הגיעו עם תיאטרונם להופעות בדורוהוי, אבא ואני יכולנו לראות את ההופעה מתי שרצינו.

זכור לי שבהיותנו תלמידים, היינו יושבים בחצר בית-הספר היהודי ושרים שירים בעברית. המורה קופרשטיין היה מחייך מנחת כאשר שמע אותנו שרים בעברית. מורים אחרים הזכורים לי מאותם הימים היו מינה סלומון, אסתרה מרכוס וכן המנהל, מר הרשקוביץ.

לופו ורבקה גולדשטיין ז"ל, הוריו של ישראל גולדשטיין

בשנת 1936 סיימתי את בית-הספר (ארבע כיתות יסודי). רוב התלמידים הלכו ללמוד מקצוע, ומיעוטם המשיכו בתיכון.

מביתנו זכורים לי במיוחד ימי שישי, כאשר אמא היתה אופה חלות לשבת. זכור לי גם שהיינו מתאספים, כל המשפחה בביתה של חקי רוטרו - אחות של סבא שלי - לחגוג את פורים באווירה עליזה. בחגים ובשבתות היינו מתפללים בבית-הכנסת של הרב חיים רבינזון.

משפחת ישראל ואסתר גולדשטיין (במרכז), עם הילדים והנכדים

בפוגרום בדורוהוי בקיץ 1940 נרצח גם סבי החורג, שמיל סלומון.

עם פרוץ המלחמה, ב-1941, נלקח אבי למחנה של עבודת-כפיה, ואילו משפחתנו גורשה לטרנסניסטריה, שם ניספו רבים מבני משפחתנו. חקי רוטרו, דודה שלי, אשתו של הדוד פישל (היה מוכר פסטרמה בעיר), בתו ואמו מתו בגיטו שארגורוד. כעבור זמן נשלח הדוד פישל, יחד עם קבוצה גדולה של יהודים מדורוהוי אל מעבר לנהר בוג, באיזור שנשלט על-ידי הגרמנים ואלה רצחו את כל הקבוצה הזאת, כפי שנהגו עם כל מי שהועבר אליהם מן הצד הרומני של טרנסניסטריה. משפחתי הגיעה לשארגורוד תחילה ואחרי שנה הועברנו לישוב בשם פסינקה. אמי, אחיותי ואחי שהו שם בתנאים קשים מאוד, עד שנשלחו חזרה לדורוהוי. אותי לקחו למחנה עבודה בטולצ'ין, שם שהיתי שמונה חודשים. עבודתנו היתה לחפור חומר בשם "טורף" - כבול, ששימש לחימום והסקה ונשלח לגרמניה. התנאים בטולצ'ין היו קשים מאוד. כעבור איזה זמן הועברתי לטירספול וכעבור חודש וחצי שוחררתי והוחזרתי לדורוהוי. אבי, ששוחרר ממחנה עבודה חיכה לשובנו בחרדה ובקוצר-רוח. כעבור זמן-מה אכן חזרנו כולנו והתאחדנו שוב. כל המשפחה עברה לגור עם דודתנו פרלה סלומון. אף שהתנאים הכלכליים היו די קשים, זה היה טוב לאין ערוך מאשר בטרנסניסטריה. ברור היה לנו שלא נשארים ברומניה. שאיפתנו היתה לעלות לארץ-ישראל.

הראשונה מבינינו שבאה ארצה, היתה אחותי מלכה, שעלתה במסגרת קבוצה של עליית הנוער, ב-1947. אני באתי אחריה ב-1948 והורינו הגיעו ב-1951. אחי מיכאל ואשתו פרימה זכרונם לברכה, עלו ארצה עם משפחתם ב-1959. הם נפטרו בגיל צעיר למדי. אחותי פרידה קורס ומשפחתה הגיעה לישראל ב-1965.

את אשתי אסתר פגשתי ב-1952 ובאותה שנה התחתנו. היא עלתה עם משפחתה מווינה, אוסטריה. יש לנו שלושה ילדים: פנינה, שמעון ורבקה. בשנת 1966 היגרה אחותי מלכה גרינפלד עם משפחתה לטורונטו, קנדה וכעבור שנתיים הצטרפתי גם אני עם משפחתי אליהם, בקנדה.

בתי פנינה אלטמן נשואה למאיר, ישראלי לשעבר, שהיגר לקנדה. יש להם שני בנים: יונתן ובנימין. בעלה מאיר הוא איש עסקים מצליח. הוא עוסק בנושא זכויות יוצרים במוסיקה. פנינה מלמדת עברית בבית-ספר יסודי יהודי.

בתי רבקה אברמוביץ נישאה למתיו, עו"ד אמריקני והיא גרה בניו-יורק. היא מלמדת אנגלית בישיבה. יש להם חמישה ילדים: רחל, דוד, יוני, שמשון ודינה.

בני שמעון סיים בקנדה לימודי מינהל עסקים וחזר לישראל, שירת בצבא ושם פגש את אשתו גני, שבאה מדרום-אפריקה. הם עברו לטורונטו ב-1991. יש להם שני ילדים: מיקה ושי. גני עבדה בבית-החולים הדסה עין-כרם בתור לבורנטית בבנק הדם. בטורונטו היא עובדת באותה משרה ב-SUNNYBROOK HOSPITAL. שמעון מסיים עכשיו לימודי שמאות מסים, באונטריו, קנדה.

בשנת 1988, לרגל נישואי בני, ביקרנו, אשתי ואני בישראל, לראשונה מאז שעזבנו אותה. ביקרנו בכל המקומות המעניינים ותמונות רבות שצילמנו, מזכירות לנו שוב ושוב את ביקורנו הנפלא בארץ.

בישראל עבדתי כצבע, ובבואי לקנדה המשכתי במקצועי זה, תחילה באופן עצמאי ובהמשך, במטרו העירוני, מטעם עיריית טורונטו. ב-1992 יצאתי לפנסיה ואני נהנה מזמני הפנוי, קורא ספרים, נפגש עם חברים ובמיוחד נהנה לפגוש את ילדי ונכדי בקנדה ובניו-יורק. אשתי אסתר עבדה עד 1993 ועכשיו היא נהנית גם היא כמוני מחייה כפנסיונרית, ובעיקר, מן הנכדים.

כאשר באנו לקנדה, חשבנו שנהיה שם רק חמש שנים ואחר-כך נחזור לישראל. אבל הסתדרנו פה לא רע, הילדים גדלו והתחתנו ואנחנו נשארנו כאן לצמיתות. אבל בלבנו ובנפשנו ישנה כל הזמן הזיקה והאהבה לישראל.

חבל שהורי לא זכו לראות את נכדיהם וניניהם ולשאוב נחת מהצלחתם בחיים.

אסתר הודן (צ'ובוטרו)

סיפורה של משפחתי

כאשר אני מבלה בחברת נכדי, אין מאושרת ממני, על כי ניתנה לנו ההזדמנות להיות ביחד. אך עלי להודות שבמידה מסויימת אני גם מקנאה בהם: אני לא זכיתי לבלות זמן רב בחברת הסבים והסבתות שלי.

יוסל ויטי צ'ובוטרו (מסומנים בחצים) בחתונת הבת של חבריהם, שעמם נמלטו ממחנה ריכוז בטרנסניסטריה. יושבת לפנים (מסומנת ב–X) בתם אסתר

היו אלה ימי מלחמת העולם השניה, שבהם גורשנו מדורוהוי לטרנסניסטריה.

היינו משפחה גדולה, שמנתה סבא, סבתות, דודים, דודות וילדיהם. סבתי מצד אמי, מלכה, היתה אלמנת מלחמה, ממלחמת העולם הראשונה. היא גרה ברחוב ספירו הארט, בקרבת בית החרושת לסודה. היא וילדיה התפרנסו מחנות קטנה למכשירי כתיבה וסיגריות. אמי שימשה כמוכרת בחנות ובשעה שישבה שם, רקמה את כלי הנדוניה שפריטים יפים להפליא מהם שרדו עד היום.

סבי מצד אבי, סנדלר במקצועו, ושמו היה גדליה; אם אבי, מירקה, טיפלה במשק-הבית, שכלל בעלי-חיים שונים וגן ירק. ביתם נמצא בהמשך הרחוב, הלאה מבית-החרושת לסודה.

רק ארבע שנים היינו ביחד, במסגרת המשפחה המלוכדת והאוהבת. הגירוש לטרנסניסטריה חטף ממני את הסבתות והסבא לבלי שוב.

הורי – יוסל ויטי צ'ובוטרו, יפי התואר ואצילי הנפש, גרו גם הם ברחוב ספירו הארט. אבי, שגם הוא היה סנדלר, עיצב בשבילי נעליים יפות מאין כמוהן ועשה אותן במו-ידיו. כמה התגאיתי בהן! אמי היתה עקרת-בית, שאת תבשיליה אינני יכולה לשכוח עד היום.

בעת הגירוש לטרנסניסטריה הגענו למחנות ריכוז רומניים, שבהם חיו היהודים בתנאים מחפירים, ללא אוכל וללא תנאים סניטריים. אנשים מתו ממחלות ומרעב. לאחר זמן-מה הצליחו הורי, יחד עם משפחה נוספת, לברוח מן המחנה, בדרך ארוכה ומסוכנת, ואני כילדה קטנה, נדרשתי לא להשמיע קול, פן נתגלה.

הגענו למוגילב. לאחר תקופה קצרה של חיים בדוחק נלקח אבי לעבודת-כפיה ביערות, וכששב אלינו לאחר זמן רב, קשה היה להכירו. לנגד עיני חרוטה עדיין דמותו השדופה ופניו שהצמיחו זקן פרוע, שורץ כנים.

כעבור זמן החל המזל להאיר לנו פנים ואבי החל לעבוד בקואופרטיב לבעלי-מלאכה שונים.

בתום המלחמה חזרנו לדורוהוי. המשפחה כבר היתה מצומצמת. מי שגופו לא עמד בתלאות ובמחסור נספה, מי במחלות, מי ברעב ומי בקור.

שיקמנו את עצמנו. ביתנו הוחזר לנו. אבי חזר לעבוד במקצועו ואני למדתי בבית-הספר היסודי היהודי - Scoala Israelita ולאחר-מכן המשכתי ללמוד בתיכון Liceul Industrial Domnita Ileana.

לאחר הרפורמה בלימודים למדתי בבית-ספר נוסף, שאת שמו אינני זוכרת. כאן זכיתי לכבוד להימנות עם הקבוצה הראשונה של הפיונרים (Pionieri), תנועת הילדים של המפלגה הקומוניסטית.

ב-1951 ביקשו הורי לעלות לישראל, אך נענו בסירוב.

עם סיום לימודי ב-Şcoala Medie Tehnică Agricolă נישאתי לחיים הורן (ז"ל) ועברתי לגור בגלאץ, שם נולדה בתנו הבכורה - רונית.

יוסל צ'ובוטרו עם הבת אסתר,
בגינה הציבורית שליד הבנק בדורוהוי

הורי הכותבת, יוסל ויטי
צ'ובוטרו, בשנות השלושים

אסתר צ'ובוטרו (משמאל) עם חברה,
בחזית הקתדרלה של דורוהוי

חידשנו את בקשתנו לעלות לארץ עם משפחתי החדשה ורק כעבור שש שנים קיבלנו אישור לכך. לפני בואנו לארץ הלך אבי לעולמו והוא קבור בדורוהוי. יהי זכרו ברוך.

בארץ נולד בננו יוסף ואט-אט הפכנו למשפחה ישראלית מן המניין וכך הוספנו לבנה קטנה לבניין הארץ. ילדינו למדו, שרתו בצבא, יצאו ללימודים גבוהים, רכשו להם מקצוע. בתי ירשה את החוש לאסתטיקה של הורי ועוסקת בחינוך לאמנות, ואילו בני הוא מהנדס אלקטרוניקה. שניהם נשואים והקימו בתים בישראל.

לפני עשר שנים נפטרה אמי, עליה השלום, ולא זכתה לראות את שני הבנים התאומים של בתי - אלה נכדי הנפלאים שהזכרתי בתחילת הסיפור.

עפולה, 1996

סיפורה של משפחת רוזנבלאט

דורוהוי היתה לא רק עיר עם קהילה יהודית אופיינית ברומניה, אלא גם צומת חשוב בדרכם של יהודים רבים, במשך שנים - אל "הארץ המובטחת".

אחת הנפשות האצילות בדורוהוי, אדם שהשתדל תמיד ובכל תנאי לסייע לכל נצרך ויזקק לעזרה, היה ינקו רוזנבלאט-סטולרו. הפסוק "ואהבת לרעך כמוך" היה מוטו בחייו רבי המעש. הוא ידע תמיד לנצל את מעמדו לטובת אלה שנזקקו לעזרתו ועל כך שמור לו מקום של כבוד בלב כל מי שהכירו או ידע על מעשיו.

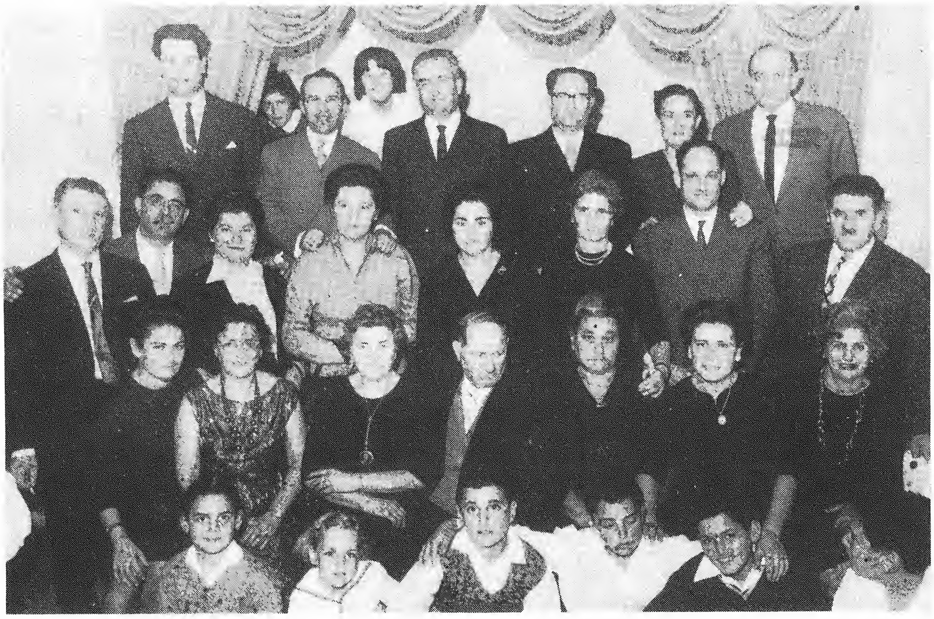

בחתונת הכסף של ברקו ומינה רוזנבלאט, משמאל לימין: בשורה העליונה: נתן רוזנבלאט-שושני, ילדה בלתי מזוהה, יצחק פיקלר, ילדה בלתי מזוהה, יוסף פישמן, שעיה ארג'ינטרו, בלה ופרץ אקהייזר שורה שניה מלמעלה: ברקו רוזנבלאט, ינקו כהן, ביילה כהן, טילה פיקלר, פנצה פישמן, מריקה ארג'ינטרו, בנו איליאסקו וחיים רוזנבלאט שורה שלישית מלמעלה: מלכה שושני, מינה רוזנבלאט, רוזה ומוריץ הרשקוביץ', רבקה רוזנבלאט, דינה איליאסקו ואלה רוזנבלאט שורת הילדים, לפנים: גילה אקהייזר, אהובה וירחמיאל פישמן, יהודה כהן, בלתי מזוהה, דב פיקלר

אצילות-נפש אפיינה בעצם את כל בני משפחת רוזנבלאט. בין אבות המשפחה היה נוטע רוזנבלאט. מאשתו הראשונה נולד לו בן בשם ולוול (לופו), שלימים נשא לאשה את פרימה. מפייגה, אשתו השניה של נוטע היו לו ארבעה ילדים: חנה (נפטרה ב-1965), פרוים (פראנץ) (1900–1946), דינה (נפטרה ב-1921), וליבה (נפטרה בשנות ה-60).

באותן שנים רחוקות גר ולוול ברחוב ספירו הארט 24 ופראנץ - ברחוב ברטיאנו.

הראשונה מבין ילדיהם של ולוול רוזנבלאט ופייגה, שבאו בברית הנישואין היתה בתם ליבה, שנישאה לגוסטב (גצל) לאזר (לזרוביץ), לימים הוריו של שלמה לזרוביץ' מהוש, וסבים של פליצ'יה לזרוביץ' (נשואה לליאו שיפטר) ומתגוררת כיום עם משפחתה בבאר-שבע.

לפני מלחמת העולם הראשונה נישאה חנה לשמיל הרשקוביץ (קיפרטמאכר) (1887 - 1968)

מבוטושאן. הוא נפטר בישראל. באחת התמונות לעיל מופיעה חנה רוזנבלאט עם קרובים (בלתי מזוהים) מן העיר טקוץ'.

לחנה ושמיל היו ארבע בנות: מריקה (1958–1916), ביילה (ילידת 1920), טילה (1923) ודינה (1925).

בשנת 1936 הצטלמו ארבע האחיות, אך התמונה אבדה.

למריקה ופרויקה פינקלשטיין (1978–1915) מבוטושאן היה בן, סורין (יליד 1950), שחי כיום עם משפחתו בקנדה, עם ילדיו מריקה (1976) ודניאל פרדריק (1979).

לביילה וינקו כהן (יליד סוליצה, נפטר ב–1986) יש בן בשם יהודה (1951), הגר בפתח-תקוה עם בנותיו עינת (1976) ועדי (1981).

לטילה ויצחק פיקלר יש בן, דב, הגר בקרית-אתא ולו שלוש בנות: לימור (1975), נוגה (1980) ודפנה (1983).

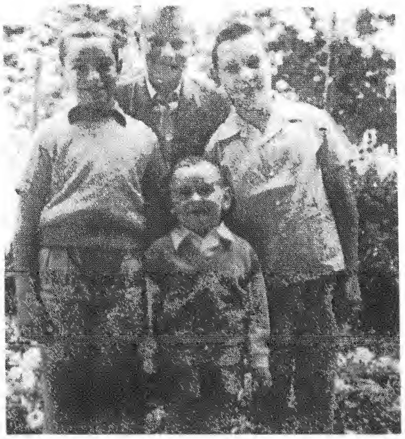

בני-הדודים, בצילום משנת 1960. כל ילד עומד במקום אמו, שבצילום הקודם: סורין פינקלשטיין (מאחור), ביקו פיקלר (מימין), אירל כהן (משמאל), אלכסנדר פינקלשטיין (לפנים)

דינה והוריה (צבי) (1981–1911) מבוטושאן הם הוריו של אלכס (יליד 1955), הגר בכפר-סבא והוא אביהם של ליאת (1980), צביקה (על שם סבו, יליד 1984) ומיכל (1989).

ארבעת בני-הדודים הצטלמו יחד בעת חופשה בבוטושאן. ב–1963, לרגל עלייתם ארצה של חנה ושמיל הרשקוביץ נמצאה התמונה האבודה משנת 1936 ואז התגלתה מקריות מדהימה: כל בן-דוד עומד באותו המקום שעמדה אמו בעת צילומה בתמונה הקודמת!

דינה רוזנבלאט (1921–1902) הלכה לעולמה בגיל 19 בלבד. על שמה נקראו דינה איליאסקו ודינה פינקלשטיין. המזכרת היחידה ממנה היא התמונה האובלית המופיעה למטה.

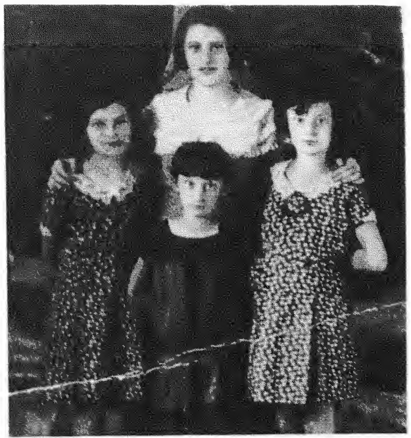

האחיות הרשקוביץ', 1932: מריקה (מאחור), טילה (מימין), ביילה (משמאל), דינה (לפנים)

ב–9 בספטמבר 1924 התקיים טקס החתונה של הזוג פרוים רוזנבלאט מדורוהוי (אח של חנה רוזנבלאט), עם רבקה הרשקוביץ' מבוטושאן (אחותו של שמיל הרשקוביץ'). החתונה התקיימה באולם "Izvorul vietii" (מקור החיים). כשושבינים שימשו הזוגות המנוסים כבר: לאור(וביץ') והרשקוביץ'.

המשפחה, בעלת הכרה ציונית נחושה, (עכשיו כבר עם שלושה ילדים) עולה לפלשתינה ב–14.10.1933. בין המזכרות הראשונות ששלחו מארץ הקודש למשפחתם ברומניה היתה תמונה שצולמה בהיותם כבר שישה חודשים בארץ. לנתנאל הצעיר מלאה בדיוק שנה להולדתו. שלושת הילדים של המשפחה הם: דינה (לימים - איליאסקו) (1981–1924), בלה אקהייזר ונתן שושני (1982–1933).

מסיבות בריאותיות נאלצה המשפחה לחזור לרומניה והשתקעה בבוקרשט.

ב–23.6.1946 מספיק פרוים (פראנץ) רוזנבלאט לחתן את בתו דינה עם בנו איליאסקו, בטרם שמחלתו האנושה הביאה עליו את מותו.

ב–1950 שבים רבקה, בלה ונתן לישראל. דינה חוזרת מאוחר יותר ומתגוררת בבאר-שבע ובערד.

ההתכנסות האחרונה של רוב בני משפחת רוזנבלאט התקיימה בשנת 1963, לרגל חתונת הכסף של ברקו רוזנבלאט ומינה (פאסטבינדר).

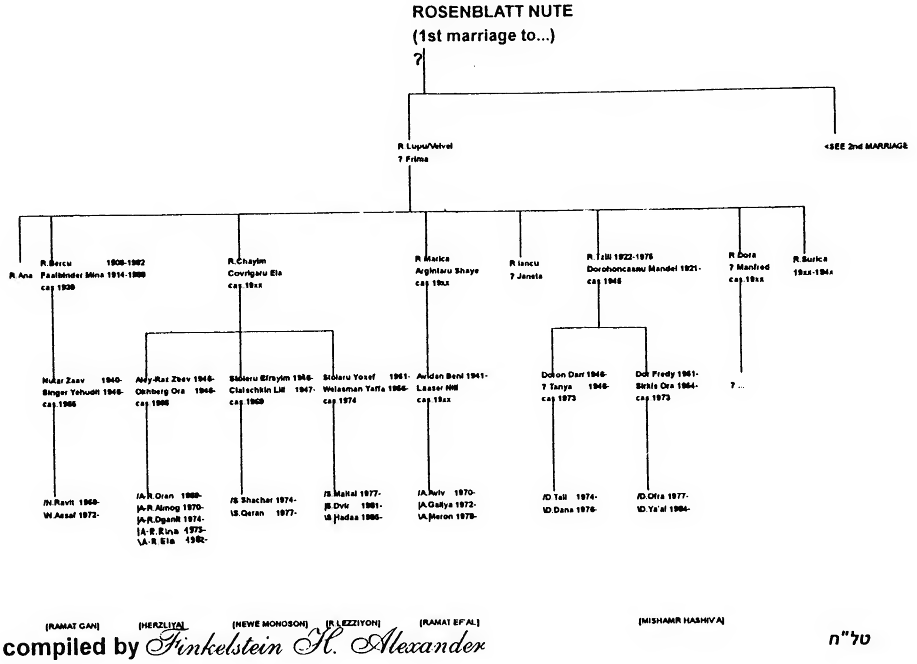
ROSENBLATT NUTE
(1st marriage to...)
?
R Lupu/Velvel
? Frima
<SEE 2nd MARRIAGE
R Ana
R.Bercu 1908-1982
Paalbinder Mina 1914-1988
cas 1939
R.Chaylm
Covrigaru Ela
cas 19xx
R Marica
Arginlaru Shaye
cas 19xx
R Iancu
? Janeta
R.Tzili 1922-1976
Dorohoncaanu Mandel 1921-
cas 1946
R Dora
? Manfred
cas.19xx
R.Surica
19xx-194x
Nutar Zaav 1940-
Singer Yehudit 1946-
cas.1966
Aloy-Raz Zeev 1946-
Oknberg Ora 1946-
cas 1966
Stoleru Efraylm 1946-
Clalschkin Lili 1947-
cas 1969
Stolaru Yoxef 1961-
Welasman Yaffa 1966-
cas 1974
Avidan Beni 1941-
Laaser Nili
cas 19xx
Doron Dan 1946-
? Tanya 1946-
cas 1973
Dor Fredy 1961-
Sirkis Ora 1964-
cas 1973
? ...
/N.Ravit 1969-
\N.Assaf 1972-
/A-R.Oran 1969-
|A-R.Almog 1970-
|A-R.Dganit 1974-
|A-R.Rina 1973-
\A-R.Ela 1982-
/S Shachar 1974-
\S.Qeran 1977-
/S.Maital 1977-
|S.Dvir 1981-
\S Hadas 1986-
/A.Aviv 1970-
|A.Gallya 1972-
\A.Meron 1979-
/D Tali 1974-
\D.Dana 1976-
/D.Ofra 1977-
\D.Ya'al 1984-
(RAMAT GAN)
(HERZLIYA)
(NEWE MONOSON)
(R LEZZIYON)
(RAMAT EF'AL)
(MISHAMR HASHIVA)
compiled by Finkelstein H. Alexander
טל"ח

אילן יוחסין מפורט - ראה בגרסה בשפה הרומנית, עמ' 132-134.

מסיבת הבר-מצווה של צביקה פינקלשטיין, מרץ 1997. משמאל לימין: פנחס ורוזה קריינר, דינה פינקלשטיין, שפרה ואלכס פינקלשטיין, אלדר קריינר (לפנים), צביקה הבר-מצווה, ליאת פינקלשטיין, מיכל פינקלשטיין (לפנים), משפחת קריינר - בתיה, לימור, מאיה ואפרים

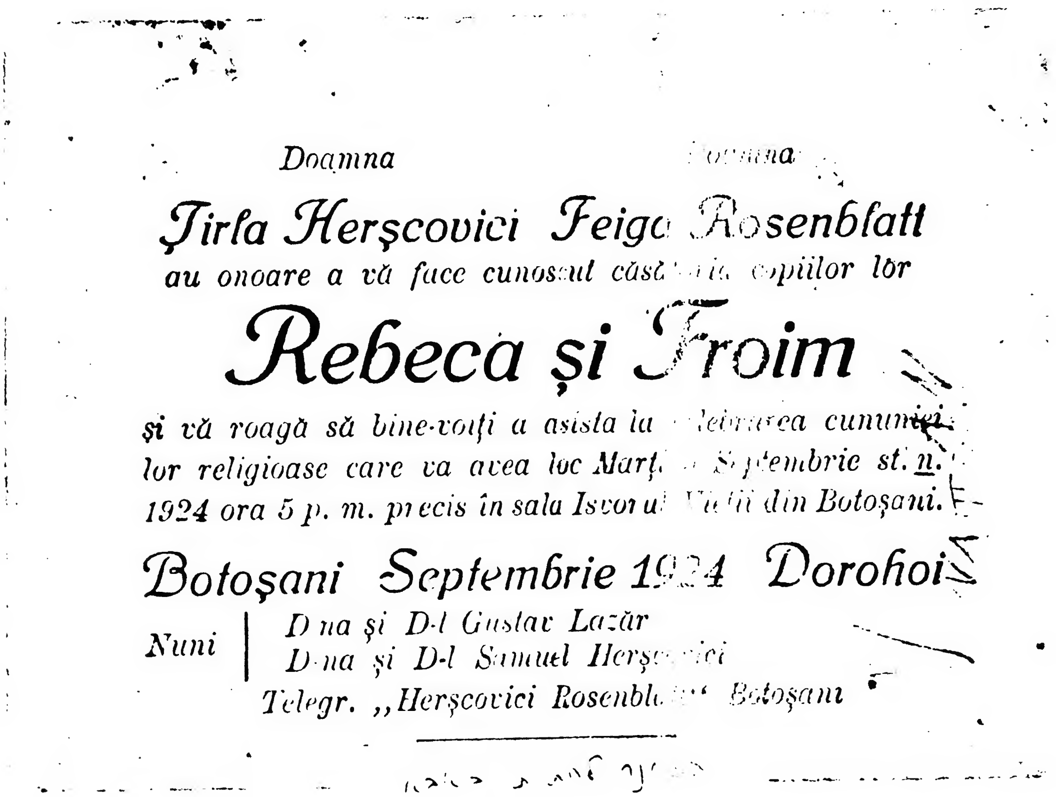

Doamna *Doamna*

Țirla Herşcovici Feiga Rosenblatt

au onoare a vă face cunoscut căsătoria copiilor lor

Rebeca și Froim

și vă roagă să bine-voiți a asista la celebrarea cununiei lor religioase care va avea loc Marți [illegible] Septembrie st. n. 1924 ora 5 p. m. precis în sala Isvorul Vieții din Botoşani.

Botoşani Septembrie 1924 Dorohoi

Nuni | *D-na și D-l Gustav Lazăr*
D-na și D-l Samuel Herşcovici

Telegr. „Herşcovici Rosenblatt" Botoşani

הזמנת החתונה של רבקה הרשקוביץ'
ופרוים רוזנבלאט, 1924

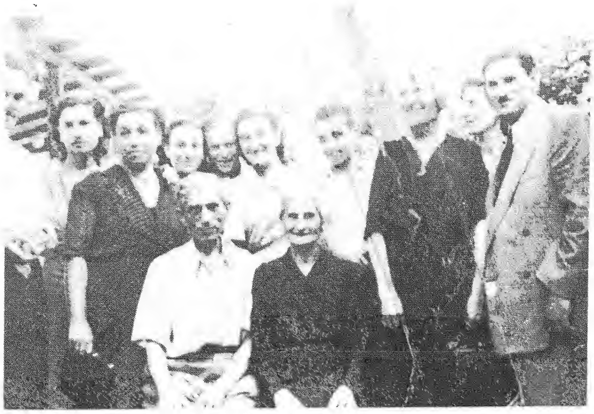

בחתונת דינה רוזנבלאט עם בנו איליאסקו. מימין : בנו איליאסקו, דינה רוזנבלאט-איליאסקו, רבקה הרשקוביץ', בלה רוזנבלאט, פרוים רוזנבלאט, שייע ארג'ינטרו, דינה הרשקוביץ' (לימים פינקלשטיין) ליבה לזרוביץ', נתן רוזנבלאט-שושני, שני בלתי מזוהים (מאחור), חנה הרשקוביץ', צילי רוזנבלאט, ברקו רוזנבלאט

מריקה ופרויקה פינקלשטיין עם בנם סורין, 1950

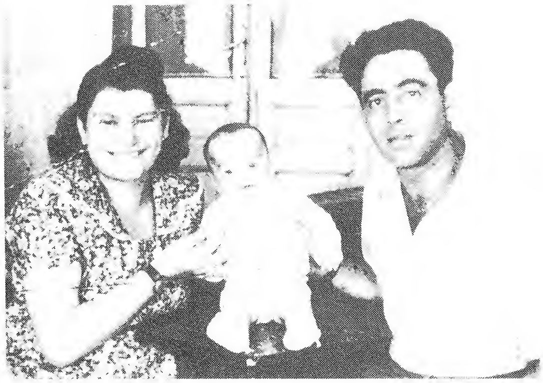

בילה וינקו כהן עם הבן איריל, 1951

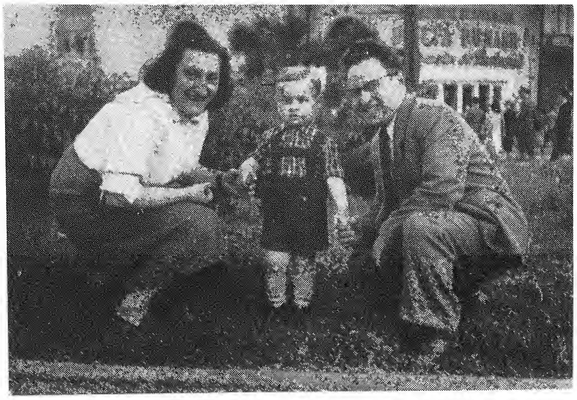

דינה והוריה (שמיל-צור) פינקלשטיין, 1958

אלוף קראטה. צביקה (בן אלכס) פינקלשטיין, זוכה במקום הראשון לגילאי 12-14 באליפות קראטה גדלו-ריו

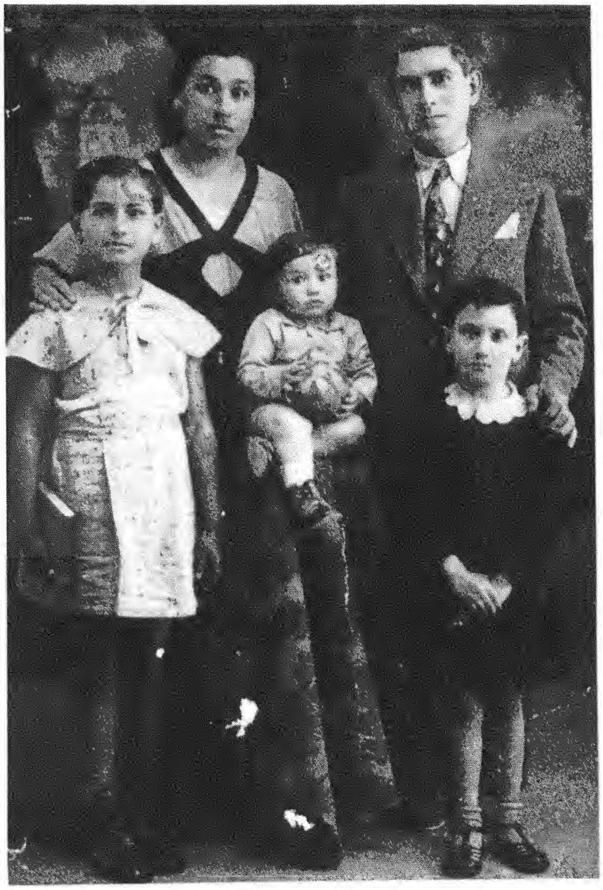

ארץ-ישראל 1934. רבקה, פרוים, דינה, בלה ונתן רוזנבלאט

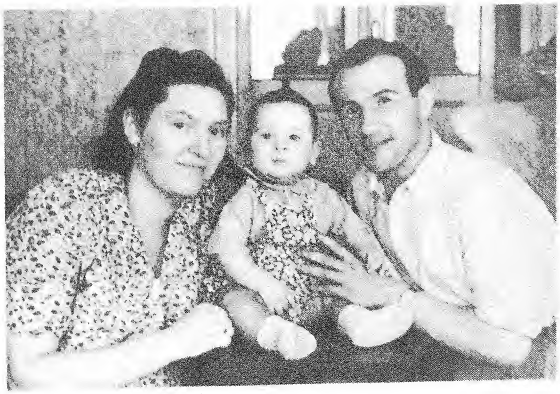

טילה ויצחק פיקלר עם בנם ביקו, 1951

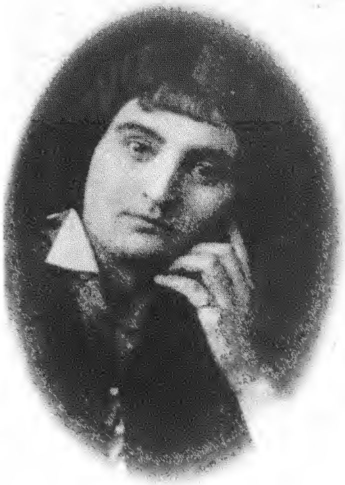

דינה רוזנבלאט, מתה בדמי ימיה,
בת 19 (1921)

פרידה כהן-לייבוביץ

משפחת כהן – צאצאיו של גצל זלינגר

חיים ופאני כהן בחתונתם, 1925

משפחתנו היתה ותיקה בדורוהוי.

ההתחלה הידועה לי הם הורי סבתי מצד אבי. סבו של אבי, שמו היה גצל. כיוון ששטחי בניה רבים ברחוב שהם גרו היו שייכים למשפחה, כינו אנשי השכונה את הרחוב על שם גצל זה – Mahalaua Gheţeloaia. למרות מאמצי העיריה לשנות את השם הזה, הוא השתרש.

כאשר חזרנו מטרנסניסטריה לדורוהוי, השם הזה הופיע במפות העיר. היום נקרא הרחוב ספירו הארט.

על חלק משטחי המשפחה בנו הצאצאים את בתיהם.

במהלאוה גצלאוויה גרה סבתא לאה כהן, אחותה רחל שנק ואחיה אפרים זלינגר. היה להם אח בשם מקס זלינגר, שגר בהרצה ונרצח אחרי המלחמה בבוקרשט; אח אחר, צליק, גר ביאסי ואחות – רבקה מרצפרו, שגרה בסאוון.

CROITOR
DOM
FRIZER

חיים כהן עם ילדיו משה ופרידה, 1936

כל אלה היו אחיה של סבתא לאה.

סבא שלי מצד אבא, יוסף כהן, היה יתום מילדותו. הוא גדל אצל סבא וסבתא שלו, לכן כינו אותו "יוסלה של הסבתא".

לסבא וסבתא היו חמישה ילדים: חיים (אבי), דוד, ינקו, קלרה ופאני, שמתה בצעירותה.

סבתא מצד אמא נולדה בדורוהוי למשפחת פופר. היא התחתנה עם משה גרניך מהרצה ועברה לגור שם. אמא נולדה בהרצה.

אבא חיים ואמא פאני התחתנו וגרו בדורוהוי. שם נולדנו אנחנו, ילדיהם – משה, אריה (לייבה) ואני, פרידה.

בשנת 1935 עברנו לצ'רנוביץ.

עד שפרצה מלחמת העולם השניה היו שולחים את משה ואותי לחופשת קיץ

פרידה לייבוביץ (כהן)

לסבא וסבתא, בדורוהוי. אריה, שהיה עדיין תינוק, לא צורף אלינו לחופשות אלה.

הגן הגדול, החירות שהיתה לנו להסתובב חופשי ברחוב המוכר והפינוקים שהורעפו עלינו מצד המשפחה המורחבת בדורוהוי, בהיותנו הנכדים הראשונים, כל אלה נשארו לנו כזכרונות נעימים ומתוקים מדורוהוי באותה תקופה.

לדודינו דוד וינקו היתה חנות גלנטריה במרכז העיר.

בפוגרום הידוע לשמצה נלקחה כל המשפחה אל מחוץ לעיר, לבית-הקברות, וכבר עמדו לירות בכולם, אך ברגע האחרון הופיע קצין ופקד להפסיק את ההרג.

דוד התחתן לפני המלחמה עם מטילדה לצרס משטפנשט ונולדה להם בת - ביאנקה. דוד גוייס לעבודות-כפיה. מטילדה עם הבת הקטנה ביאנקה גורשו לטרנסניסטריה.

אחרי המלחמה התחתן ינקו עם מרים בריד. גם להם נולדה בת אחת - שרה.

קלרה נישאה לסימון בלן ונולד להם בן - יוסף.

אנחנו חזרנו מטרנסניסטריה לדורוהוי בלי אמא, שמתה מטיפוס. בטרנסניסטריה מת גם סבא יוסף.

סדר פסח, 1959 בישראל. חיים כהן (בראש השולחן) עם המשפחה

אבא התחתן שנית, עם רוזה שכטר מסירט, אחיינית של משפחת בריד.

גרנו ברחוב כרמן סילבה. מאחר והיינו משפחה יהודית יחידה בחצר, לא הרגשנו שם בנוח ושמחנו לפנות חלק מן הבית למשפחת הכט, שהגיעה מצ'רנוביץ.

משה אחי עזב ראשון את דורוהוי. אחרי כמה שנים של נדודים בארצות אירופה ובקפריסין, הוא הגיע לישראל ב-1949.

אני עליתי ארצה בשנת 51'. ההורים ואריה עלו ב-1959. גם יתר האחים כהן עלו לישראל. כל ילדיהם חיים בישראל.

משה כהן

אריה (לייבה) כהן

קלרה בלן (כהן) ז"ל

ינקו (יעקב) כהן ז"ל

לאה כהן ז"ל, סבתה של פרידה

צליק זלינגר - חייל רומני

פאני (כהן) גרניך (ראשונה משמאל) וחברות, 1925

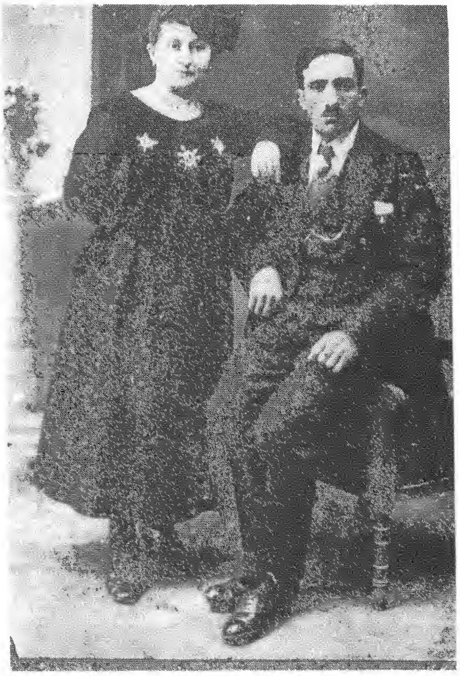

מקס זלינגר עם אשתו, בהרצה

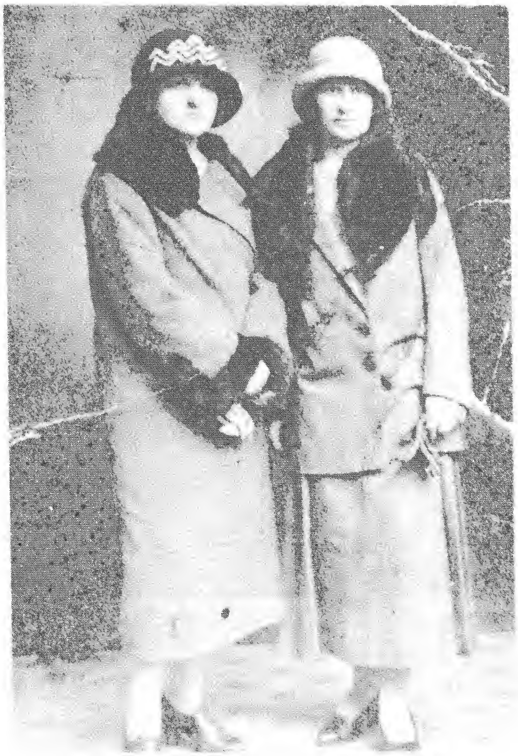

פאני גרניך (כהן) (מימין) עם אחותה
ציקה, אמו של משה מולדבי ז"ל, 1925

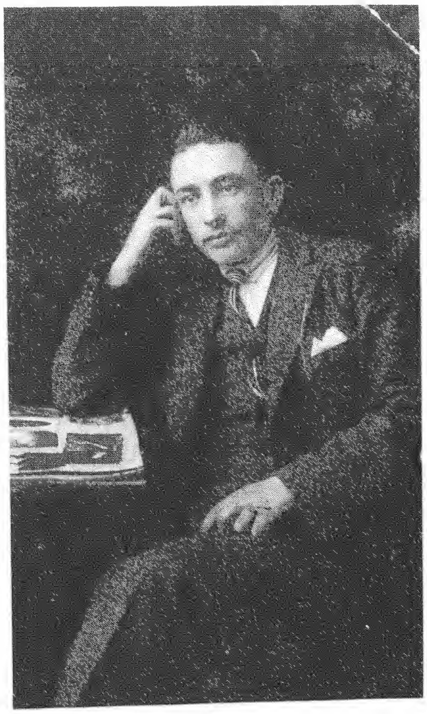

חיים כהן ז"ל, אביה של פרידה ליבוביץ (כהן)

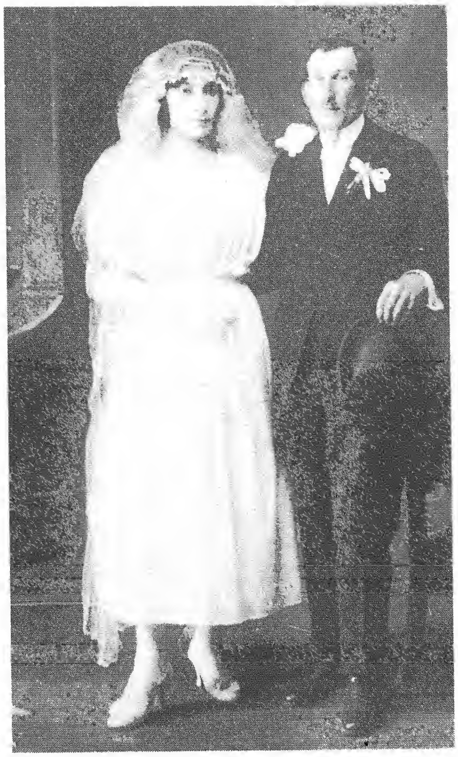

רבקה מרצפרו עם בעלה

יצחק (איגו) זומר ז"ל

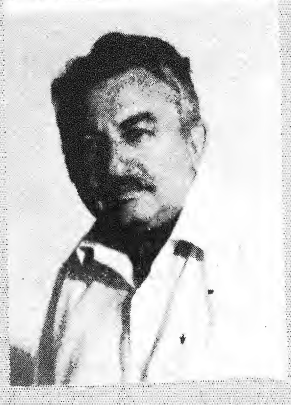

הלך לעולמו חברנו יצחק (איגו) זומר ז"ל.

נולד בעיר צ'רנוביץ, בירת בוקובינה, רומניה, בשנת 1928. בשנת 1941 גורש לטרנסניסטריה, יחד עם כל יהודי בוקובינה ורק ב-1944 חזר לרומניה, לעיר דורוהוי. באותה שנה הצטרף לסניף "בני עקיבא" במקום ונתמנה למדריך שבט.

בשנת 1947 נתמנה כחבר המועצה הארצית של "בני עקיבא" ברומניה והוטלו עליו שליחויות בסניפים השונים של התנועה ברחבי המדינה. הוא פעל כשליח התנועה עד 1949, כאשר השלטונות הקומוניסטיים ברומניה חיסלו את התנועה הציונית ואז הוא ירד למחתרת ופעל בה עד עלייתו ארצה. בבוקרשט למד באוניברסיטה "מקסים גורקי", בפקולטה לשפות וקיבל תואר ראשון בלימודי השפה הרוסית. מאוחר יותר לימד רוסית בסמינר למורים על יד דורוהוי.

עם עלייתו ארצה התחיל לעבוד במשרד החוץ. לאחר מכן עבר לעבוד במשרד ראש הממשלה, עד לפרישתו בשנת 1991. במקביל, השלים תואר שני בהיסטוריה של ארצות מזרח אורופה וסובייטולוגיה באוניברסיטת תל-אביב עם העבודה: על הארגון היהודי הקומוניסטי (השנוא על יהודי רומניה) .C.D.E [הוועד הדמוקרטי היהודי] ועמד להרחיב את הנושא בעבודתו זו לקראת התואר דוקטור.

בשעות הפנאי היה פעיל בשיעורים בלימודי קודש בבית-הכנסת שבו התפלל, בבת ים. כל שנותיו היה חבר מסור ונאמן במפד"ל כחבר המרכז הארצי וכן חבר הנהלת סניף המפד"ל בבת-ים. יצחק שמר על קשר חם עם תנועת "בני עקיבא" והיה חבר ב"עמותת ותיקי בני עקיבא רומניה".

השאיר אלמנה, איוי.

אנחנו נזכור אותו כאחד הפעילים הבכירים בתנועת "בני עקיבא" רומניה.

תנצב"ה.

עמותת ותיקי "בני עקיבא" רומניה

בעלי יצחק (איגו) זומר

יצחק תרם לא מעט לחיים היהודיים-הקהילתיים ולפעילות הציונית בדורוהוי. לדורוהוי בא יצחק לאחר השואה ובשבילו היא היתה ה"שטעטל" בהתגלמותה, עיירה יהודית שהיתה ואיננה עוד. השואה הטביעה את חותמה והטילה את צילה על כל חייו של יצחק. פעילותו הנלהבת והמסורה בתנועה הציונית ברומניה בכלל וב"בני עקיבא" בפרט, וכן עבודתו בארץ, ביטאו את

האש הבוערת בעצמותיו ודאגתו להבטחת קיומו של עם ישראל בארצו. נוהג היה לומר: "ה' יכול להיות גאה בעמו, שלאחר ההרס של השואה, העם יכול להמשיך באמונתו בה', לקיים את מצוותיו". יצחק ראה בקיום מדינת ישראל את התגשמות רצונו המפורש של הבורא.

אהבתו של יצחק לכלל, כללה גם את הפרט. איש צנוע ונעים-הליכות היה. כל אדם מצא אצלו אוזן קשבת ויד מושטת למתן עזרה. הוא השרה אהבה סביבו ובביתו, ומעונו היה בית של תרבות תורנית וכללית. לא היה כמעט נושא ביהדות, בספרות, בהיסטוריה ובפילוסופיה, שלא התמצא בו. כל מי שהיתה לו שאלה בנושא כלשהו, קיבל תשובה אצל יצחק.

זה יותר משנתיים שיצחק איננו בינינו. הוא חסר לכולנו. דרכי ה' נעלמות ואפופות מסתורין. יצחק מעולם לא שאל שאלות על ההשגחה. הוא דבק בה' בתמימות. הפסוק "אשרי יושבי ביתך" היה תמיד על שפתיו. יצחק יושב במרומים בבית ה' ושם הוא מוצא את מנוחתו ונחלתו.

רעייתו איזי זומר

שלמה דשן

גיסי ר' יצחק זומר

גיסי היקר ר' יצחק זומר נפטר לדאבון הלב בקיצור ימים, בט' באדר תשנ"ו.

ר' יצחק זומר היה דור אחרון ליהדות רומניה המקורית. הוא נולד בתרפ"ח בצ'רנוביץ והכיר, כילד, את יהדות בוקובינה בשלוותה. הוא גדל במשפחה שאבותיה היו ראשוני חסידי ויז'ניץ, עוד לפני קרוב ל-140 שנה, והיה מלא בסיפורי העיירות של מחוז ילדותו. בסיפוריו היה מחייה בערגה ובאהבה אין-קץ את דמויות העיירה, השפה שלהם, פתגמים ודברי החידוד ששמע מפיהם.

יצחק זומר מלווה את האדמו"ר מוויז'ניץ בעלותו למטוס, באחת מנסיעותיו לחו"ל

בסביבות גיל הבר-מצוה ירדה על הנער יצחק הצרה הנוראה של הכלל והוא הוגלה יחד עם המוני יהודי בוקובינה, בסרביה וצפון רומניה למחנות שבארץ הגזירה טרנסניסטריה, מקום של רעב, מחלות ומוות. אז החלו להתגלות מעלותיו היקרות: יצחק הצעיר נטל אחריות על משפחתו, במקום שגדולים ממנו כשלו. הוא עבד במאפיה במחנה ובאופן שיטתי, תוך סיכון חייו, גנב לחם כדי להאכיל אנשים רעבים. פעם אחר פעם הצליח, בתושיה, בחוכמה ובזריזות, להציל את עצמו ואת קרוביו ממוות. זכור לי מעשה אחד, שבו השיג, תמורת שעון שקיבל כשי לבר-מצוה, מושב בעגלה רתומה לסוס, לאביו, כדי שיוכל להימלט ממקום של צרה. יצחק עצמו הלך רגלי לצד העגלה.

בתום המלחמה ניסתה המשפחה להשתקם, אך אביו של יצחק ואחיו היו שבורים. בהיותו כבן 18, הוא נותר מטפל יחיד באחיו, שסבל משחפת סופנית. במסירות היה הולך במסעות רגליים מפרכים, כדי לסעוד את אחיו בסנטוריום מבודד. בהעדר תחבורה למקום, היה הולך בודד בחורף המושלג, דרך מרחב ששוטטו בו להקות זאבים.

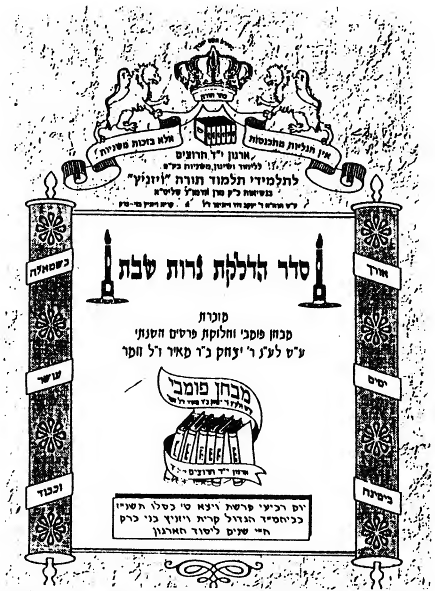
אין הגליות מתכנסות
אלא בזכות משניות
ארגון י"ד חרוצים
ללימוד ושינון משניות בע"פ
לתלמידי תלמוד תורה "ויזניץ"
בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

סדר הדלקת נרות שבת

מוכרת
מבחן פומבי וחלוקת פרסים השנתי
ע"ס לע"נ ר' יצחק ב"ר מאיר ז"ל זומר

מבחן פומבי
ארגון י"ד חרוצים

יום רביעי פרשת ויצא ט' כסלו תשנ"ז
בביהמ"ד הגדול קרית ויזניץ בני ברק
ח"י שנים ליסוד הארגון

אורך
ימים
בימינה
בשמאלה
עשר
וכבוד

פרסום שהוצא מטעם מרכז חסידות ויז'ניץ לזכרו של יצחק זומר ז"ל

למרבה הפלא התפתח ר' יצחק בשנים אלו, עת כבר שלטו הקומוניסטים ברומניה, הן כבן תורה והן כבעל השכלה כללית. הוא בילה תקופות בבוקרשט ושם התקרב לרבנים ולמד תורה. הוא גם למד באוניברסיטה. שליטתו ברוסית היתה כשל יליד רוסיה; גם צרפתית וגרמנית דיבר באופן חופשי, וידע עוד חמש שפות נוספות (מאוחר יותר, כאשר הגיע לארץ, כבר ידע עברית על בוריה ונעשה קנאי לשפה. הוא לא סבל ולו שגיאה דקדוקית קלה).

שנים אחדות חי עם אמו בדורוהוי. בכל מקום היה ר' יצחק מופת של דקדוק במצוות, בתנאי אונס קשים. לפרנסתו היה מורה לרוסית ולספרות בסמינר למורים רומני, בקרב מורים ותלמידים גויים. במסירות-נפש ובאופן יוצא דופן הצליח אפילו שם לשמור שבת. שנים רבות היה מדריך בתנועת הנוער "בני עקיבא" במחתרת ולימד שם תורה ומצוות, חרף איסור השלטונות.

כאשר בשנת תשי"ט עלה ר' יצחק ארצה עם אמו, הלך שמו לפניו כפעיל ציבור בגולה והוא הוזמן לעבוד בקהיליית המודיעין של המדינה. מאז הירבה בנסיעות בתפקיד לחו"ל בשירות המדינה, תוך תושיה והעזה. הוא היה פעיל במיוחד נגד פושעי מלחמה ותוך סיכון עצמי חיפש אחריהם בכל מקום. בהופעתו החיצונית לא נראה ר' יצחק כחסיד, אך בהתנהגותו לא זז מפסקים של רבנים, שלדעתם הירבה לשאול ולהתייעץ עמם. וכך שהה בצנעה בקצות אפריקה ודרום אמריקה ובכרכים של אירופה ושאר מקומות - והוא מדקדק בכל פרט ופרט.

ר' יצחק היה בעל חן עצום. ידע לדבר אל כל אדם לפי רוחו, בעל זיכרון מופלג, בעל כשרון, היתה בו יכולת לאהוב כל יהודי, ללא חשבון וללא גבול. בבת-ים, המקום שאהב ובחר לחיות בו, הוא היה עסקן ציבור, שהכל נמשכו אליו. ישר בתכלית, הירבה בטובות לכל מי שנתקל בו מתפללי בית-הכנסת, שכנים, ובפרט בני משפחת אשתו איוי תבלח"א. ר' יצחק היה כה נדיב בכושרו לעזור, תוך ניצול הקשרים שלו, עד שהיה פותח בשיחה עם זר גמור ברחוב ובהמשך הצליח לעזור לו עזרה ממשית. יחד עם רעייתו איוי הוא ניהל בית פתוח, שהמון אורחים עברו בו. עולים חדשים רבים ראו אצלם לראשונה צורה של שולחן שבת והווי יהודי כשר. ויש שבזכות יצחק ואיווי התקרבו ליהדות ולשמירת מצוות ממש.

עם כל פתיחותו של ר' יצחק לצרת הזולת, הוא היה קפדן גדול על שורת הדין. לאחר פרישתו ממקום עבודתו, הוא עבד זמן-מה במשרד החוץ ועסק בבעיית רישום יהדותם של עולים

מרוסיה. בעבודה זו טרח מאוד לברר כל מקרה לבוריו, דאג מאוד לא להיכשל ברישום כוזב, ואף נאבק כדי למנוע מכשול. יחד עם תכונת הקפדנות שלו, ידע לא להסתבך במריבות. הוא ידע לעורר צחוק ולשמח אנשים.

ר' יצחק יזם וארגן שיעורים ציבוריים קבועים בגמרא וב"אור החיים" וכן הקים ספריה תורנית גדולה. הוא היה בן-תורה אך גם משכיל כללי. הוא השיג שני תארים אקדמיים באוניברסיטת תל-אביב ועשה מחקר מקורי על תולדות יהודי רומניה. ר' יצחק גם הירבה לנסוע אל האדמו"ר שלו, האדמו"ר מויז'ניץ, ולעשות ימים במחיצתו. בבית-המדרש בלט בהופעתו יוצאת-הדופן בין החסידים, אך האדמו"ר קירב אותו ביותר ויצחק, השתמש במעמדו כדי לתת לו כבוד. כמעט בכל נסיעה של האדמו"ר לחו"ל היה ר' יצחק האחרון שנפרד ממנו ליד פתח המטוס והראשון שקיבל את פניו בשובו.

מיוחד היה ר' יצחק בין החסידים. הוא היה בעל תפילה שפרקו נאה, הן בציבור והן ליד שולחן השבת שלו. הוא שמר על נוסח ויז'ניץ בכל פרט, הן בניגון והן במבטא, ובראש-השנה היה בעל תוקע. במותו, עשה לו האדמו"ר כבוד גדול: הוא יצא לקראת ארונו, הקיף עמו את כל קריית ויז'ניץ וחנה בכל אחד מבתי-המדרש שבדרך.

ר' יצחק השתדל כל חייו להתרחק מלשמוע על מחלות ומוות, אולי בגלל עברו המר בצעירותו. אך בשנתו האחרונה הוא עצמו חלה מאוד. עתה נאזר בגבורה. אף שהיה מודע כל העת לטיב מחלתו הסופנית, רוחו הטובה לא השתנתה. עד הסוף נשאר מלא בטחון וציפה להתרפאות. שמחת-החיים נשארה אתו ממש עד ששקע בתרדמה, כמה שבועות לפני פטירתו. ביומו האחרון קראו עמו הגיסים ממשפחת איוי אשתו את הנוסח שאומרים עם גוסס. סמוך לכך נפטר - כמעט בנשיקה.

ר' יצחק זומר, נשאר בודד. בנים לא היו לו, ומבית אביו לא נותר איש. קדיש אחריו אמרו הגיסים. מנוחתו כבוד בחלקת המשפחה של אשתו בכפר-סבא. בין קרובים אלה הוא ייזכר כמו אח בין אחיו, כמו אב בין בניו. נשמתו צרורה בצרור החיים וה' הוא נחלתו. יותר אינו צריך.

רבים המספידים והכותבים על נפטרים, הנכשלים בדברי גוזמה. הכותב על ר' יצחק זומר ז"ל אינו מפריז.

דברים על קברו, ביום השלושים

איגו, עליו השלום, התבלט בקהלנו בהליכותיו, ביהדותו ובלמדנותו: נעים-הליכות, בעל דרך ארץ, ירא-שמים ונותן כבוד לחבריו. איש בעל רקע והשכלה רחבים היה.

אך מעל לכל התבלט איגו בקרבנו בכך שהיה שליח-ציבור - יום-יום ושעה-שעה - שליח של דור השואה, של מאורעות השואה ושל נוראותיה. הדבר הזה היה כאש בוערת בעצמותיו. הוא היה כעין עומד ומוכיח בשער. בדבקות אין-קץ הוא חקר, אסף והתחקה אחר פושעי מלחמה נאצים עד קצווי תבל ולא הרפה מאתנו, מדרבן אותנו שנניח ידנו עליהם.

תלמיד-חכם, ניצול התופת, שנוכחותו נתנה משמעות רחבה ועמוקה יותר לכל עבודתנו. איגו היה מעורב רגשית בעבודה. זה עלה לו בהתרגשות רבה והוא הצליח להדביק אותנו ולהשרות עלינו ממעורבותו זו. עם זאת ידע לחקור את הדברים באופן הגיוני ושקול, לאסוף פרטים ועובדות באופן שיטתי ועינייני.

איגו, תרם למוטיבציה של כולנו, אך חשוב מכך, הוא הוסיף לתשתית המוסרית/האידאית של עבודתנו.

יש משום סמליות בכך שאנו מספידים את איגו בימים אלה שבין יום השואה ליום העצמאות, שכן איגו, בחייו, סימל יותר מכל את הגשר שבין שתי התקופות ואת המעבר מחושך לאור.

יהי זכרו ברוך.

יר',
חבר לעבודה

לגברת זומר היקרה - שלום.

צער עמוק ירד עלי, בימים טרופים אלה של זעם לאומי, בשומעי אודות פטירתו של איגו ז"ל.

איש יקר היה איגו ז"ל. ראשון להתייצב לכל משימה אשר תושת עליו, ראשון לבצע אותה, במסירות אין-קץ, מתוך הזדהות עמוקה עם השליחות,אשר ליוותה אותו בכל אשר עשה, בכל אשר פנה.

איש ירא-שמים היה איגו ז"ל. הוא ידע לקיים את האמונה הבלתי-מעורערת שלהטה בו לאדון העולם, לטובת ביצוע משימות, אתן התמודד בתושיה ובתבונה.

איש נעים-הליכות היה איגו ז"ל. הוא זכה בהערכה עמוקה של כל הסובבים אותו. איש שלום ורודף שלום, משכיל, חדור תרבות ודרך-ארץ.

יהי זכרו ברוך.

ארל'ה
חבר לעבודה

ד"ר שלמה ליבוביץ-ליש

לזכרו של חבר
יצחק (איגו) זומר ז"ל

שלהי מלחמת העולם השניה. קהילות ישראל באירופה במלכודת. כדברי הנביא (עמוס ה, י"ט כ) "כאשר ינוס איש מפני הארי ופגעו הדב ובא הבית וסמך ידו על הקיר ונשכו הנחש. הלא חשך יום ה' ולא אור ואפל ולא נגה לו".

תקווה ויאוש משמשים בערבוביה ורק אמונה עמוקה ב"חסדי ד' כי לא תמנו" (איכה ג, כ"ב) שימשה משענת והפיחה רוח לנשום עד כי יבוא היום והזעם יעבור.

והאור בא קמעא קמעא. ככל שהחזית מתרחקת מערבה, מגיעים טיפין טיפין ניצולים מן המזרח, ממחנות ההריגה והכפור, המחלות והרעב; מתחילים לשוב מגורשי טרנסניסטריה ומתקבלים בקרב אחיהם בקהילות שנשארו על כנן ברומניה, אשר על אף הסבל הרב שעבר עליהן, בשנות המלחמה, המשיכו לנהל את מוסדותיהן והיה בכוחן להציע לחוזרים עזרה ראשונה, בדרך חזרתם לחיים "נורמליים".

והבאים מגששים בין מבוכה לתקווה. יש המתכנס בתוך עצמו, עושה לביתו, אחוז רצון ואף בולמוס להשיג את אשר אבד. ומי שפניו ללכת קדימה, לעזוב ככל האפשר מהר יותר את האדמה הארורה ולעלות לארץ. ויש - ואלה המעטים - הנחלצים לעשות; לעשות לא למען עצמם בלבד, אלא למען הזולת, למען אחים בצרה, למען דרך ד'.

מאז מבצע ה"רפטריאציה" מברית-המועצות לרומניה, בשנים תש"ה-תש"ו (1945-6) הכרתי את איגו-יצחק זומר ז"ל. ולמן בואו, חרף המעמס המשפחתי על שכמו - אחיו הצעיר והחולה נפטר והובא לקבר ישראל בנכר - התנדב איגו לפעילות, שבמרוצת הזמן הפכה לדרך-חיים.

איגו היה אחד החברים הפעילים בארגון הנוער הציוני-דתי "בני עקיבא" ועלה במסגרתו בשלבי סולם הפעילות, החל ממדריך עדה (קבוצת נוער), עבור לאחריות על ריכוז סניף, ועד למועצה הארצית של התנועה ושליח בהקמת קנים (סניפים) וחיזוקם. וזאת לדעת: "בני עקיבא" ברומניה ריכז לא רק את הצעירים והילדים מן הבתים הדתיים והמסורתיים, אלא גרם ל"מרד הקדוש" עשה נפשות בין המרוחקים וקרבם לתורה, למצוות ולארץ-ישראל. ואחד המקרבים היה יצחק ז"ל. בכל הלהט החסידי שבער בעצמותיו - חסיד ויז'ניץ, מנאמני בית הרבי היה כל חייו - השקיע עצמו במלאכת קודש זו.

יצחק ז"ל היה תמים בדרכו ותמימות זו השפיעה רבות. תמים בבחינת שלמות: שלם עם עצמו, שלם עם דרכו, שלם עם אמונתו ושלם עם נאמנותו, ובכך נעשה יצחק אחד מן המהימנים, שאפשר

היה להטיל עליו תפקיד, מתוך הכרה שיבצענו במיטב יכולתו ודאי - בכל מאודו.

נעים-הליכות היה איגו והערותיו - גם הביקורתיות - הושמעו בהתכנסויות ומה שחשוב אולי יותר, בוועידות התנועה, מתוך כבוד לזולת, מתובלים בדברי חז"ל והקפדה לבל יפגע באיש. והיה שוני בדבר. הלא במסגרת נוער עסקינן, בה להט הנעורים ואף חוצפת הדור, ידם על העליונה. ודווקא שוני זה בהתנהגות הבליט את רצינותו, כאילו בוגר היה מאחיו, והוא מן הצעירים היה.

ובאו שוב ימים קשים, נתקדרו שוב השמים. כל דבר הקשור בארץ-ישראל - אסור. הס מלהזכיר. והתנועה ירדה למחתרת. הקשר בין החברים מתרופף והולך. מי לאוהלו - אם מתוך רצון, אם מתוך כורח. ומי למאסר - קרוב למאתיים פעילים ציונים נעצרו ועונו במרתפי הסקוריטטה. ארבעה מהם מתו תוך-כדי החקירה ומקום קבורתם לא נודע עד היום הזה. ספורים בני-מזל מצליחים לעלות. השורות מתמעטות והולכות. אך חלילה מלהרפות. את הקשר חייבים לקיים, חרף הסכנות.

אמנם ללמד עברית הוא חטא ואפילו פשע בעיני המשטר העויין, ובראש וראשונה בעיני הייבסקציה, שליחו הנאמן ברחוב היהודי ויותר מזה, השטן המסית נגד נאמני ישראל. אך יצחק היה מן המעטים המלמדים את לשון הקודש, תרתי-משמע. ולא רק עברית ככלי לקראת העליה, אלא גם עיון בפרשת השבוע ופרק בנביאים ואם יש מועמד, גם משניות. ובית-הכנסת הוא בית-מדרש ואיגו הוא המלמד בדרכי נועם, המחבבות אותו על המתפללים ועל החניכים כאחת והם שומרים עליו ועל תלמודו מפני עינא בישא.

ובבואו ארצה התייצב, מוכן לקבל על עצמו כל תפקיד אשר יכול היה לסייע - ולו במעט - לאחיו שנשארו מאחורי מסך-הברזל, כמהים אף הם להגיע לארץ האבות.

איגו נעשה מעוזרי הנאמנים, בתפקידים אשר השתיקה יאה להם וכל מלאכה נאה היתה לו והוא נאה לה. וכך התקדם בסולם המוביל לתפקידים חשובים יותר, מחייבים יותר, ובכולם הוא עושה באמונה.

וגם אם מעטות הכיפות בסביבה, מנחה חייבים להתפלל, ואם אפשר במניין - מה טוב. וכאשר מתאמצים, אפשר. פניותיו החבריות זוכות להיענות והמניין מתאסף ונעשה קבע. איגו נהיה לכתובת לקרובים ולרחוקים, בכל הקשור למנהגי ישראל סבא. ואם הדבר נוגע להלכה, איגו מפנה את השואל אל הרב. ואם אין האיש - מטעמים השמורים עמו - פונה בעצמו, נעשה איגו שליחו, בבחינת שליחו של אדם כמותו.

ויש שתפקיד מחייב נסיעה לחו"ל, ולאיש-אמונים לא קל הדבר ולא נוח, לא לעצמו ולפעמים גם לא לסביבתו, בתוכה הוא פועל. שבת, מניין, כשרות - אינם דברים של מה-בכך ויש שהתפקיד גורם לבטים באשר לעמדת ההלכה. ויש שחברים בעבודה מביטים בתמיהה על עצם ההתלבטות, אך יצחק בשלו: הולך בדרכו בנועם, וכשצריך - גם בתקיפות.

רעבונו ללימודים אינו יודע שובע. הוא לומד ומלמד, בחוגו הקרוב, אך גם ממשיך בלימודיו האוניברסיטאיים לתואר שני - את הראשון הביא עמו מרומניה, שם סיים את הפקולטה לשפות. בארץ הוא מקדיש את מחקרו למה שכונה "הוועד הדמוקרטי היהודי" .C.D.E ברומניה, מן הייסוד ועד לחיסול. עבודתו היא מחקר ראשון על הייבסקציה ברומניה. הוא אמור היה לפתח את הנושא לקראת קבלת תואר דוקטור, ולא זכה.

שרידי התנועה בארץ מתכנסים מדי פעם, ומדרך הטבע, מפגש מחודש לאחר הפסקה ארוכה גורם התרגשות. ברגעים כאלה, העין הבוחנת רואה ואולי אף חשה את גלי ההתרגשות שבפגישת איש עם רעהו. והשמחה לפגוש באיגו היתה רבה. האוזן היתה כרויה לשיחתו והדברים שהשמיע בציבור זכו להאזנה קשובה.

לא קל להעלות זכרונות על חבר - במשנתו המשנאית ובמשמעותו החברתית של ימינו כאחת, מה גם שהלך מאתנו בטרם עת, לאחר סבל, אותו קיבל בהכנעה כגזרה שיש לעמוד בה.

יבוא יום, ופרשיות שטרם בא זמנן להתגלות תצאנה לאור ושמו של איגו יופיע בחלק מהן, במקומו הראוי.

חבל, חבל על דאבדין ולא משתכחין.

עזרי דשן

פרידה מהדוד יצחק

אנו מבכים את מותך, דוד יצחק.

קראנו לך דוד יצחק. אתה קראת לעצמך איג, כאילו השם יצחק הוא יומרני, גדול מדי. יצחק – העולה התמימה שבאבות, ואתה כאילו הרגשת יומרה בהשוואה זו. ענוו היית.

אני מתקשה לדבר עליך בלשון עבר. למרות המחלה הקשה בחודשים האחרונים, נדמה לי שפתאום תקרוץ אלינו ותאמר: רק בדקתי, מתחתי אתכם, אבל לא התכוונתי ברצינות.

קשרי המשפחה בינינו הם יותר מדוד ואחיינים. הקשר העמוק בין אייוי ואמא הילדה, והעובדה שלא קם לכם דור המשך, יצרו קשר מיוחד בין משפחות זומר ודשן.

משך שנים רבות, מאז נישאתם, היית לנו יותר מדוד. הרגשת שאנו בבחינת דור ההמשך שלך. החדרת בנו את ניגוני ויז'ניץ, דאגת לנו, סיפרת לנו סיפורים מהגולה ומעלייתך ארצה, היינו יחד בביתנו ובביתכם, הרבה שבתות וחגים. הבאת לבית ה"ייקי", ה"מתנגד" שלנו, מנגינות חסידיות, "שרויה", כוסית וודקה, חידודים ובדיחות ביידיש.

עם נישואי ערכתם לנו "שבע ברכות" בביתכם, היית סנדק של בני רז, לכל ילד שלנו הענקתם גביע כסף.

אתם, דוד יצחק ודודה אייוי, הנכם חלק מאתנו.

אתה שייך לדור ההורים שלנו, וההרגשה האופפת אותנו עם מותך, היא של יתמות. יתמות מאדם שאהבנו והוא אהב אותנו, שהיינו חשובים לו, שדאג לנו.

אתה, דוד יצחק, היית איש יהודי. יהודי שנולד ברומניה, בדורוהוי, עבר תלאות בשואה, שרד אחר-כך כיהודי דתי בנכר ועלה לארץ. כאן שירתת בשירות הבטחון עשרות בשנים. טיפלת בעולים, במעברם לארץ.

כל העת עם כיפה גדולה על ראשך, עם חידודי היידיש וחוכמת החיים של היהודי, עם אמונה עצומה בהקב"ה, והליכה לאורו של הרבי מוויז'ניץ. ככה, כמו שאתה, ללא זקן וללא מסכה. במשרד הבטחון כבחדרו של הרבי – איש יהודי בדרכו-הוא. איש אמת, נלחם בעיוותים, בנוכלים, וזאת בדרך האמת והיושר, ללא ויתורים.

פעם אמרת לי: "עיזרי, תתחתן, תביא ילדים. תראה אותי, אני לבד..."

דוד יצחק, לא היית לבד. סביב מיטתך בבית-החולים סעדו אותך בני משפחתך והמון חברים מסורים שלך מבת-ים. אהבת-אמת, שמתגלה ברגעים קשים.

כמות האהבה שהקרנת סביבך, לחבריך ולמשפחתך, הם זרע של אמת, חי וקיים.

כזה היית וכזה נזכור אותך.

"אני הולך לבכות לך. תהיה חזק למעלה."

שלום לך, דוד יצחק.

אחיינך עזרי

י' אדר התשנ"ו

הרב דוד גולדברג

אוהב טהור-לב

הפסוק במשלי (כ"ב, 11) אומר: "אוהב טהור-לב, חן שפתיו רעהו מלך". רצה לומר כי מי שהוא טהור-לב זה מי שיש לו לב טוב, ולא אמר לב טוב בלבד, אלא שלבו טהור אל השי"ת. ולכן אמר מי שיש לו טהור-לב, אהוב למעלה ונחמד למטה. טוב לשמים וטוב לבריות. "חן שפתיו" - הכוונה: השפתיים בחוץ והלב בפנים, ומי שיש לו לב טוב, הכל טוב אצלו, עד שהשפתיים, שהן בחוץ, חן נסוך עליהן.

כזה היה דודי יצחק: טוב-לב, חן על שפתיו, תמיד מלה טובה, תמיד טוב לזולת.

אומר הפסוק: "טוב עין כי יבורך, כי נתן מלחמו לדל". כאשר האדם נותן בעין טובה, ראוי שיהי' מתברך מן השי"ת. "לב טוב" - האדם רוצה להוציא הטוב. "טוב עין" - רוצה שחברו יהי' בשלמות ובטוב.

על אהרן הכהן נאמר: "וראך ושמח בלבו". אומר המדרש: הלב ששמח בגדולת אחיו ילבש אורים ותומים.

וזה היה דודי. תמיד נתן לזולת בלב שלם, תמיד בשמחה.

רק עכשיו הי' אצלנו בר-מצוה ושאל אותי מה ישׂשכר רוצה ואמרתי לו רשב"א או רמב"ן. וכשהביא את המתנה, אמר שהמוכר אמר לו, שהאחד לא הולך בלי השני. ושמו של בני היא כרית על כל ספר וספר. נתן בעין טובה.

"רב אדם יקרא איש חסדו, ואיש אמונים מי ימצא". הרבה אדם ייקרא בעל חסד, זה חסד בזה וזה בזה, אבל איש אמונים, שתהי' אמונתו בו יתברך באמונה שלמה בכל עסקיו והנהגתו, דבר זה מי ימצא.

האמונה הפשוטה של דודי יצחק בבורא עולם - את ה' אלוקיך תירא, לרבות תלמידי חכמים. האמונה בתלמיד-חכם ובמיוחד ברבו, הרבי מוויז'ניץ שליט"א, תמיד הי' על שפתיו המלים "צדיק גוזר והקב"ה מקיים" והאמין שתפילת צדיק יש בכוחו לפעול.

וזה היה דודי. אמונה בבורא עולם, אמונה בתלמידי חכמים. טענה אחת שמעתי ממנו פעם, אבל אמר לי: אם אברהם אבינו עליו השלום יכול לומר "ואנוכי הולך ערירי" - מעג איך אויך דאס זאגן [ביידיש: גם לי מותר לומר זאת].

אומר הפסוק בקוהלת: "ראה חיים עם אשה אשר אהבת". ואיזה חיים? מלאים חדווה: חצר ויז'ניץ שנתן את הטון, הדבקות בהקב"ה, ה"טיש" של הרבי, התפילות עם הרבי, השבת בוויז'ניץ - זה הי' החיים.

"עם אשה" - אומרת הגמרא: איזהו עשיר? רבי עקיבא אומר, כל שיש לו אשה נאה במעשי'. תמיד עם אווי שתחי' לימים ושנים ארוכות, האשה שנאה במעשי' ותמיד דאגה לו פרט פרט, ובמיוחד בתקופה הקשה לאחרונה, שלא זזה מצידו.

משנכנס אדר מרבין בשמחה. אבל השמחה כולה שלך, דודי. "לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה האלוקים את מעשיך". אומר רש"י: אבל אתה הצדיק שכבר רצה הקב"ה מעשיך הטובים ותזכה לעולם הבא, לך אכול בשמחה. בשמים הרביים הקודמים של ויז'ניץ מחכים לבואך לטיש הגדול של פורים. אתה יוצא לחירות. אתה יוצא לגאולה. אתה יוצא למנוחות ואותנו השארת לאנחות.

לך בשלום ותעמוד לגורלך לקץ הימים, תהי' מליץ יושר לאווי, שהקב"ה יתן לה כוח להמשיך, לכל המשפחה, לכל אלה שהיו במחיצתך, מהם קיבלת הכתר שם טוב, שעולה על כולם, בעד כלל ישראל שבעת צרה זקוק לרחמי שמים. ומחה ה' דמעה מעל כל פנים. אמן.

הרב דוד גולדשטיין,
אחיין של יצחק

נחומי הרציון

בסימן אייר סבבו מעגלי חייו של שמואל הרציון (הרצנו)

בדורוהוי פקע ניצן ראשון שלו, שהעלה פרחים נוגים של גלות ויתמות.

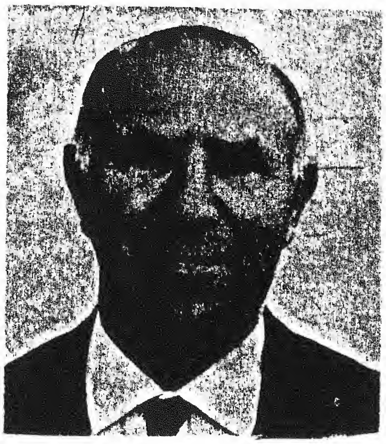

שמואל הרציון (ה' באייר תרס"ט - 1909 - ב' באייר תשל"ג - 1973)

בארץ-ישראל, בל"ג בעומר פקע ניצן אהבותיו, ניצן אייר שלו, שפאורותיו השתרגו עם אלה של אמא ועלה כפורח, נטע רך שהיה להם לקן חם של אהבה ואושר.

באייר תש"ח, והוא בט"ל שנותיו, בשיא מרצו התוסס, הגישה לו המדינה שי - את יום תקומתה, עטרה לניצן-אייר פרטי שלו.

ומקץ י"ט שנה, ערב ששת הימים, עשה פירות ניצן של אבא והביא אותי לכלולות, ביום חג-אייר שלו, ונפתח מעגל-אייר חדש והיה חגנו לאחד.

ובאייר תשל"ג, בס"ד שנותיו נבל הניצן ונסגרו מעגלי-אייר שלו אלי עפר.

ואנו, ניצנים ופירות שגמלו מניצן של אבא, חבים לו תודת-חיינו ועושים פירות לזכרו.

וסובב מעגל חיינו.

קיצור תולדות חייו

שמואל נולד בדורוהוי, בה' באייר תרס"ט (1909), לאביו שמעון בן שמואל הרצנו ולאמו דובריש בת בן-ציון. אביו, סנדלר, אדם ישר-דרך, שהתקיים מעמל כפיו, מסורתי, היה גם גבאי בבית-הכנסת. היו להם ארבעה בנים ובת אחת.

פרצה מלחמת העולם הראשונה. האב נפרד מאשתו הצעירה וילדיו ויצא למלחמה. בעיר פורצת מגיפת טיפוס. האם נתקפת במחלה ונפטרת תוך ימים ספורים. להלוויה החליטו בני המשפחה לקחת את הבכור, שמואל בן השמונה, לומר קדיש. את תמונת ההלוויה העלה אחר-כך מדי פעם בחייו.

האב חזר מן המלחמה. נשא אשה שניה ונולדו להם שתי בנות. חייהם מתנהלים בצמצום.

האם - דובריש

בהגיעו למצוות בא קרוב-משפחה מבוקרשט ולקח אותו אליו, שיחיה בין ילדיו. שם התוודע למשפחה חשוכת-ילדים: דוד ובובילה פרנק. הם הביעו רצונם שיגור בביתם, יעבוד בחנות שלהם ובערב ילמד. זה קסם לו והוא עבר לגור אתם. אך כאשר רצו לאמץ אותו כבן, לא הסכים, כי לא רצה לפגוע ברגשות אביו.

בעיר הגדולה מצטרף שמואל הצעיר לתנועת הנוער "גורדוניה". הוא לומד עברית, לומד מה זו ציונות, ארץ-ישראל, גאולת הקרקע, הקרן הקיימת, ובאלה דבק ליבו. הוא מצטיין באיסוף כספים והתרמה למען א"י.

1929. בקונסטנצה מצטרף שמואל לקבוצת "גורדוניה" מגליציה, היא קבוצת חולדה, ואיתם הוא מגיע לחדרה. כעבור זמן עוזב את הקבוצה ועבד בפרדסי עטה וחפציבה. הוא מצטרף לפלוגת "הסדרן" ב"הפועל", לוועדת הקק"ל, קרן היסוד, ועדת התרבות שליד מועצת הפועלים, ועוד.

חלוץ במלוא מובן המלה

מספרים עליו חברים ומכרים שהכירו אותו, בתחנות שונות בחייו:

מרים חרותי: שמואל הגיע לחדרה בשנת 1929, כשזו היתה עדיין מושבה קטנה, טובלת בירק ומוקפת פרדסים מלבלבים. בחדרה של אז היתה אווירה אינטימית ואנשיה הכירו זה את זה. עד מהרה התערה שמואל בין חבריו, בהגנה ובהסתדרות. חלוץ - מלת קסם היתה והוד בה. אך השנים - שנות מחסור. בחדרה הוקם מטבח-פועלים ושמואל התנדב לעבוד בהגשה. שכרו: ארוחה חמה.

שמואל בא ארצה בשמו הגלותי - הרצנו. כאן שינה אותו ל-הרציון. שם זה מעיד על נושאו: כמו לרבים וטובים אחרים, היתה לו ציון לא רק משאת-נפש, ששיאה וסיומה בעליה לא"י, אלא דרך-חיים, לחם-חוק.

לאה ליפסקי: את שמואל הכרתי בחדרה, בראשית צעדיו בארץ. צעיר צנום, נלהב ונמרץ ואוהב חברה מובהק. כמונו, החלוצים הצעירים, התלבט בחיפושי-דרך, אך נבדל מרובנו בכושרו המעשי, בזריזותו ובהופעתו המסודרת. בשנים ההן נפגשנו בקבוצת "מסדה" בחדרה, שחבריה יוצאי רומניה היו קרובים לליבו. תמיד היה מוכן לעזור בעצותיו הנבונות, שהיו מסייעות הלכה למעשה.

אברהם מש: בין עסקני ההסתדרות המקומיים התבלט שמואל בעירנותו הציבורית, בלהטו האישי והטיית שכם לכל מפעל ומוסד. לא אחת הוטלו עליו תפקידים חשובים, אותם מילא באמנות ובהצלחה.

(מתוך חוברת לזכרו - "במעגלי אייר")

קולט עליה

מוסיף ומספר בנו, נחומי הרציון:

בתחילת שנות ה-50, עם גל העליה הגדול מרומניה, התגייס אבי למאמץ של קליטת העליה, בפועל ממש, כלומר בביתנו. היו משפחות ששהו בביתנו במשך שבועות ואף חודשים. שמות של אחדות מהן הצלחנו להעלות בזכרוננו, אני ואחי דן הרציון:

עם אחיו אנטשל, לפני עלייתו, 1929

* **דוד פראנק** ואשתו, שכינויה היה **בובה'לה.** מבוגרים, ללא ילדים. האיש עסק בחלפנות וסחר במטבע זר. לאחר ששהו אצלנו, הם עברו לתל-אביב וגרו ברחוב אלכסנדר ינאי. מה עלה בגורלם, לא ידוע לנו.

* **בריש מאירוביץ** (אולי שמו דב, אך כינויו בפי מכריו היה **בריש**). אבי עזר לו להסתדר בארץ. הוא עבר לחיפה וגר בעיר או באחת הקריות. היתה לו חנות לשימורים ודגים בעיר התחתית, מול סוכנות "פורד".

* אחיו – **מרצ'ל מאירוביץ** גר בחדרה. המשך גורלו לא ידוע לי.

* **סמי וגילדה קורנשטיאנו** גרו אצלנו מספר שבועות או חודשים. עברו לקרית חיים ונדמה לי שהתגוררו בקרית-ים או "גב-ים", שהיה שיכון לקליטת עולים מרומניה, ארצות המזרח וצפון אפריקה. אני זוכר את מראה פניהם. לו היו מראים לי תמונה שלהם, הייתי מזהה אותם!

* משפחת **טסלר:** ההורים: **צבי ומישקה.** אינני יודע אם זה שמה האמיתי או כינויה. הם גרו בחדרה. הוא היה נגר. עבד בנגריה ברחוב הגיבורים בחדרה, קצת למטה ממגדל המים של חדרה. הם גרו בקרבת מקום, בצריף מצופה נייר-זפת שחור (מה שנקרא "טול").

למשפחת טסלר היו כמה בנים ובנות:

הבכורה, **רוזה,** נישאה ל**פויו** (רומני כמובן).

צפורה – נישאה ל**צבי,** מהנדס-אדריכל.

לאה – נישאה ל**אריה ולד,** גרה כיום בקריות. הוא מפקח על לימודי של"ח (שדה, לאום, חברה) במחוז חיפה או הצפון.

חיים – למד בטכניון והוא מהנדס. בעבר גר בחדרה. עכשיו – לא ידוע לי.

הבן הצעיר, **שמואליק** – לא ידוע לי עליו דבר.

אבי עזר למשפחת טסלר גם בהשגת דיור ומציאת עבודה.

* זוג ששמותיהם **יוסף ודורה.** שם משפחתם לא זכור לי. היה להם בן בשם **אריך** או **אריק.** הם גרו בחדרה, ברחוב הים. נדמה לי שכיום הוא נקרא רחוב שמעוני. יתכן

זה כל מה שזכור לי ומה שהצלחנו, אני ואחי להעלות בזכרוננו.

היו גם רבים אחרים שאבינו עזר להם בקליטתם הראשונית בארץ, בהשגת דיור, עזרה בסידור בעבודה, חתימה על ערבויות לקניית דירה וכד'.

אחרי מות אבי פנו אנשים לאמי וסיפרו לה בתודה, על עזרתו של אבי להם, בתחומים רבים, כולל מתן בסתר, והם הפליגו בשבחים על אבי. אנו גאים בו. יהי זכרו ברוך.

בשבילי ילדות

מכתב של שמואל הרציון, קיץ 1968

נצבט הלב למראה העזובה בבית-העלמין בדורוהוי. בעיר זו ובסמוכות לה היתה יהדות שמנתה אלפי נפשות וחלק הארי שבה, בעלי זיקה דתית. על זיקתם הדתית מעידה מציאותם של בתי-כנסת רבים, המרוכזים בשטח גדול בטבור העיר. כיום, עם התמעטות מספר היהודים, כמעט כולם נעולים. בשבתות מקיימים תפילה, לפי תור, על-מנת שלא לפגוע באחד מהם ולא ליצור "אפליה" בין מקום קדוש אחד למשנהו.

הגעתי לדורוהוי ביום השנה ה-51 לפטירתה של אמי ז"ל, י"ז בתמוז תרע"ז (1917) במגיפת הטיפוס, שקטלה רבים. בן שמונה הייתי אז, כשליוויתיה ביום ראשון, יום קיץ לוהט, בעגלה רתומה לסוס, הבן הבכור מבין חמישה יתומים, שנשארו בהשגחת הסבתא, בהיות אבי במלחמה, מלחמת העולם הראשונה.

עכשיו הייתי מאושר שעלה בידי לקיים את הנדר, לעלות לקבר אמי ז"ל. רציתי לעשות זאת עוד אשתקד, במלאות 50 שנה לפטירתה בדמי ימיה, ברם התכנית שובשה בגלל מלחמת ששת הימים. השתא, בגבור זרם התיירות העממית לרומניה, נסעתי.

את תחנת הרכבת בדורוהוי מצאתי כפי שהשארתיה לפני 40 שנה. מאומה לא

נשתנה. לכל רכבת נוסעים ממתין אוטובוס, להסיע את הבאים העירה. בעלותי לאוטובוס גררתי עמי מזוודה, לא מאלו המצויות באותה ארץ, והנהג הבחין מיד שיש לו עסק עם נוכרי, תייר. תוך-כדי שיחתנו הושטתי לו סיגריה אמריקנית, מאלו שקניתי במטוס. שאלתיו לרחוב פלוני ונעתר לפנייתי ועצר שלא במקום הרשמי לתחנה ואיפשר לי לרדת למקום המבוקש, על מנת לקצר דרכי, בהיותי עמוס במזוודה כבדה.

השעה היתה מוקדמת. הספקתי לסור למאפיה, להזמין עוגת-דבש לציון "יארצייט" כמנהג. האופה, שהוא דמות ידועה בעיירה, הכירני וקיבל אותי בסבר פנים יפות ובטפיחה על הכתף, כיאה לאורח מישראל.

שמואל הרציון

נורמן סימס,
ניו-זילנד

רב בדורוהוי במאה ה-19
טען שהוא צאצא של דוד המלך

כותב שורות אלה הוא נינו של **יעקב קרסנר** **(או קסנר)** מדורוהוי. סבתי, בתו **מולי** **(או מוליוק)** נולדה בדורוהוי בשנת 1888. בעשור הראשון של המאה ה-20, כאשר מולי היתה בביקור בארצות-הברית, היא קיבלה ידיעה על פוגרום שנערך בדורוהוי ונאמר לה לא לחזור לרומניה. אביה, יעקב קרסנר, היה "הרב של דורוהוי" לפי דבריה. אביה, יחד עם אמו, **קלרה פופילניק**, נהרגו באותו פוגרום.

מולי, שנשארה בארה"ב, היתה נשואה פעמיים: בעלה הראשון היה אחד בשם **גולדנר** ומנישואים אלה היה לה בן בשם **ז'ק או ג'ייקוב**. אחר-כך נישאה לסבי, **מואה (מוזס) הרמן**, שבא מרוסיה (פולין). לסבי זה היה בן מנישואים קודמים, בשם **ברטראם**.

סיפרו לי כי סבא-רבא שלי, יעקב קרסנר היה כותב רשימות עתונאיות (פמפלטים) ביידיש. הוא טען שהנו צאצא ונצר לדוד המלך. דברים אלה זיכו אותו ב"יחוס" מיוחד והוא נתמנה ל"רב הראשי של דורוהוי". הדברים לא ברורים ולא מאומתים מבחינה מחקרית-היסטורית, אבל אם יש בהם גרעין של אמת, זה היה בדורוהוי או אולי ביאסי.

מה שידוע לי, הוא הסיפור הבא, הקשור ל"יחוסו" של סבא-רבא זה:

בשנות ה-30 של המאה, ביקרה מלכת רומניה, המלכה מריה בניו-יורק. סבתי מולי הוזמנה למסיבת-תה עם המלכה (יחד עם נכבדים אחרים, מיוצאי רומניה).

לאחר מכן, בסוף שנות ה-60, כאשר אבי היה מאושפז בבית-חולים בברוקלין, שכנו, ששכב במיטה סמוכה בחדר, שמע את אמי מספרת על סבה, הרב של דורוהוי, צאצא של דוד המלך. אותו גבר זקן ירד ממיטתו וניסה לנשק את רגלי...

(הועבר באינטרנט)

ראובן ליזרוביץ

ברכבת-המוות של יאסי

ר' יעקב למל ליזרוביץ ז"ל וצאצאיו

שמי ראובן ליזרוביץ, יליד דורוהוי, שנת 1926, בנם של אנשל ז"ל ופרידה ז"ל ליזרוביץ.

אבי, אנשל, היה בנו של יעקב למל ליזרוביץ ז"ל ואמי פרידה היתה בתם של שלום ולאה סגל מן הכפר חאנשט, מחוז דורוהוי.

את סבי יעקב אני זוכר מגיל שלוש, כאדם מאוד מרשים. הוא היה דמות פטריארכלית, דומיננטית. היה יהודי חרדי, המחמיר בקלה כבחמורה, שלא דורש מזולתו מה שלא דרש מעצמו. סבא היה מוכר בעיר כאיש ישר, חכם ונקי-כפיים. הוא ואשתו - סבתי חנה (נספתה בטרנסניסטריה) היו ידועים ברגישותם לסבל הזולת. ביתם היה פתוח לאורחים וכל הנכנס בצל קורתם זכה לתמורה חומרית ורוחנית. מלבד הגלוי והידוע, נהגו לתרום גם בסתר לנזקקים ונצרכים. פרנסתו של סבא היתה מחנות מכולת ומסחר בתבואות, תחום שבו המשיכו בניו והרחיבוהו לעסק של יצוא וייבוא של תבואות.

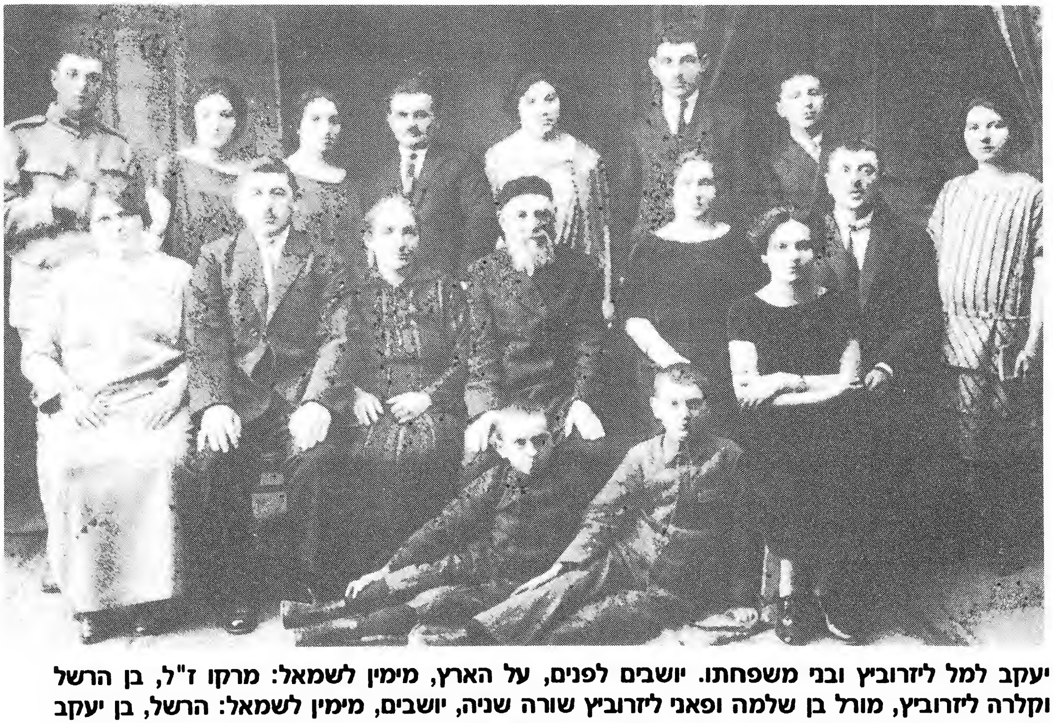

יעקב למל ליזרוביץ ובני משפחתו. יושבים לפנים, על הארץ, מימין לשמאל: מרקו ז"ל, בן הרשל וקלרה ליזרוביץ, מורל בן שלמה ופאני ליזרוביץ שורה שניה, יושבים, מימין לשמאל: הרשל, בן יעקב למל, בתו רוזיקה, אשתו קלרה, יעקב למל, אבי המשפחה, אשתו חנה, בנם שלמה, אשתו פאני. עומדים, מימין לשמאל: ברכה שוורץ בת יעקב למל, שמעון בן הרשל וקלרה, אנשל בן יעקב למל, אשתו פרידה, אליאס אברמוביץ, אשתו יתה (אתי), שרה בת יעקב למל, דוד (במדים) בן יעקב למל

סופר לי כי סבא שירת בצעירותו בצבא (בחיל הפרשים) וגם בעת שירותו חבש את השטריימל.

בשנת 1930 עזבו הורי את דורוהוי ועברנו ליאסי, שם פתח אבי חנות כל-בו, מכולת ובית-מרזח, בשכונה שבה גרו פועלי הרכבת, אנשי צבא, פקידים ופנסיונרים. השכונה נקראה ניקולינה ונמצאה בפרוור "Frumoasa".

לפי המסורת המשפחתית שלנו, גם ביתנו היה בית חם, מכניס אורחים, תורם לקהילה ותומך בסתר בנזקקים יהודים וגויים בשכונה.

בשנת 1936 הוזעק אבי באופן דחוף לדורוהוי – סבי הלך למות. זכור לי פרט אחד בבהירות רבה, והוא היום שבו שב אבי מהלוויית סבי וסיפר לנו כי לפני פטירתו חזה סבא את השואה המתקרבת ומאיימת על חיינו. הוא זעק ביידיש: "הורגים ושורפים יהודים!"

אבי ז"ל היה השלישי במשפחה. השתתף במלחמת העולם הראשונה, נפצע פעמיים וקיבל עיטור גבורה.

*

ביוני 1941, כאשר הגרמנים תקפו את ברית-המועצות, בוצע הפוגרום הידוע ביאסי ואני אז בן 15. את הפוגרום ביצעו במשותף – הרומנים יחד עם הגרמנים.

יחד עם אבי ודודי מרדכי כהן ז"ל (יליד דאראבאן) נלקחנו לתחנת המשטרה, כשאנו סופגים בדרך מכות, קללות והשפלות מידי מלווינו הרומנים. בדרך ראינו מאות גוויות של יהודים, שנרצחו זה-עתה.

בלילה הוכנסנו לרכבת המוות בקרונות-משא, כ-120–150 איש בכל קרון. הקרונות נסגרו באופן הרמטי, כך שאוויר צח כמעט לא חדר לתוכם. בתנאים אלה הובלנו שמונה ימים ולילות, וזאת בחודש יוני החם. רבים לא עמדו בתלאות הדרך ומתו בתוך הקרונות.

המסע הנורא תם בתחנה האחרונה בעיר קלראש-יאלומיצה, בגבול רומניה-בולגריה. מכל קרון ירדו חיים רק כעשרה – 15 איש. כל היתר מתו. הוכנסנו למחנה צבאי שהפך למחנה ריכוז. אבי ז"ל נלקח לבית-חולים מקומי ומרגע זה לא ראיתיו יותר. לאחר זמן נודע לנו כי הוא מת ונקבר בקבר יחיד בבית-הקברות היהודי ביאלומיצה. שם היו גם מספר קברי-אחים של קורבנות רכבת-המוות.

בשנת 1970 הועלו ארצה עצמותיהם של הקורבנות שנקברו בקלראש-יאלומיצה והובאו לקבר ישאל בבית-העלמין בחולון, בקבר-אחים. המצבה עוצבה כגלגל של רכבת. כאן נקברו גם עצמותיו של אבי ז"ל.

*

אמי ז"ל, פרידה ליזרוביץ (לבית סגל), בתם של שלום ולאה סגל מן הכפר חנשט (Haneşti), גדלה אף היא בבית חם ואוהב, בית פתוח, מכניס אורחים ותומך בנזקקים בסתר. אביה שלום ז"ל נספה בטרנסניסטריה.

אמי היתה הבת הבכורה. אמה נפטרה בגיל צעיר ומגיל 15 נשאה פרידה בעול גידול אחיה ואחיותיה היתומים, זאת עד שסבי התחתן שוב, עם מלכה לבית רוזנהאופט ממיכאילן. היא נפטרה בטרנסניסטריה.

אחיה ואחיותיה של אמי:

אלקה זיסו ז"ל, מינה כהן ז"ל. סניל ז"ל, היה נשוי למניה ברוידא ז"ל ולהם בן, בוצו סגל, הגר בפאריס.

אלקה היתה נשואה למשולם זיסו מסאוון. הוא נספה בטרנסניסטריה והותיר שלושה ילדים: שלמה זיסו, נשוי למרים, גרים בחולון. יצחק זיסו, הנשוי ללאה, גרים בפתח-

תקוה. האחות הצעירה, לאה זיסו ז"ל נפטרה. היא היתה אחות בבית-החולים איכילוב בתל-אביב.

מינה היתה נשואה למרדכי כהן מן הכפר מיליאנקה. לא היו להם ילדים.

אחות נוספת של אמי, רחל, היתה נשואה למיכאל זיסו ז"ל ולהם בן, יצחק זיסו, הגר במושב חניאל.

עוד אחות, אדלה ז"ל נישאה לשלמה רוזנטל. אחד מבניהם, ליאון, גר במושב נוה ירק.

האח הצעיר ביותר של אמי, ישראל (טולי) סגל ז"ל היה נשוי לקלרה ולהם בת, מרים (מרצ'לה) וייס, הגרה בקרית ביאליק.

*

סבא יעקב למל נפטר כאמור למעלה, ב-1936 בדורוהוי. סבתא חנה נפטרה בטרנסניסטריה. בנם הבכור, סולומון (שלמה) היה נשוי לפאני ולהם היו ארבעה ילדים: מוריץ, לופו, ישראל ומינקה.

מוריץ ז"ל היה נשוי לאוטיליה ולהם בן, שלמה, המכהן כרב בבני-ברק. יש לו משפחה ברוכת-ילדים.

לופו היה נשוי לליאוני ז"ל ולהם בת, יונה, הנשואה למאיר ולהם שני ילדים.

ישראל נשוי לחנה ולהם שני בנים. הם גרים בתל-אביב, יד אליהו.

מינקה ז"ל היתה נשואה ללומי. יש להם בן, נשוי.

בנו השני של יעקב למל היה הרשקו ז"ל, שהיה נשוי לקלרה ז"ל. היו להם שלושה ילדים: רוזיקה, שמעון ומדקו. כולם ז"ל.

הבן השלישי היה אבי, אנשל ז"ל.

הבת הרביעית - אטי. היא היתה נשואה לאלי אברמוביץ ז"ל מדורוהוי ולהם בת ושמה סופי, שהיתה נשואה לשבתאי פרץ ז"ל מסאון. להם בת, אלישבע, נשואה לדוד שמייסר ולהם שני בנים. היא גרה ברמת-גן.

הבת החמישית היתה שרה ז"ל, שהיתה נשואה ליצחק זלמנוביץ ז"ל מיאסי, ולהם היה בן, שאול ז"ל, שנפל במלחמת השחרור והוא בן 18 בלבד.

הבת השישית - ברכה ז"ל, היתה נשואה לחיים שוורץ ז"ל מדורוהוי. לא היו להם ילדים.

הבן השביעי היה דוד ליזרוביץ ז"ל, שהיה נשוי לנטי קלמנוביץ ז"ל מהרצה ולהם בת, בלה, הנשואה ליצחק ליבוביץ ולהם בן, ישראל. גרים ברמת-גן.

הבן השמיני והאחרון היה ליאון ליזרוביץ ז"ל, שנפטר ברומניה. הוא היה נשוי לדבורה ז"ל. לא היו להם ילדים.

*

אני, ראובן ליזרוביץ, בנם של אנשל ופרידה ז"ל. הגעתי בעליה ב' (בלתי לגלית, העפלה) דרך קפריסין בחודש מרץ 1948. רעייתי היא נוצי לבית אקסלרוד, בתם של ליאון ומרים ז"ל מפיאטרה ניאמץ.

בראשית דרכנו בארץ היינו בין מקימי מושב עולש, שהיה ישוב-ספר, סמוך לגבול שעבר ליד העיר טול כרם. במקום זה שרתתי גם את שירותי הצבאי.

בשנת 1953 נולד בננו הבכור אמנון, העוסק עכשיו בתחום המחשבים. אמנון נשוי לשולמית אלעד, בתם של דוד ומרים שטיינר (יוצאי בראילה והוש). שולמית מורה. יש להם שני ילדים: אפרת בת 10 ואמיר, בן 8.

בשנת 1955 עזבנו את המושב ועברנו לגור בבני-ברק. בשנת 1963 נולד בננו אילן (ליזרוביץ) העובד ככתב חדשות וספורט בטלוויזיה. הוא נשוי לסמדר, בתם של אלה וישראל שטרסמן. סמדר עובדת בפרסום. יש להם בן, כפיר, בן שנתיים.

משנת 1955 עבדתי בתפקיד בכיר כאזרח עובד צה"ל, עד שיצאתי לגמלאות, בשנת 1992. רעייתי עבדה במועצת פועלי בני-ברק.

יש לי שתי אחיות. הבכורה, עליזה היתה נשואה לישראל ליבוביץ ז"ל, בנם של משה ושרה ליבוביץ ז"ל מביבולארי. בנם, ד"ר ארתור ליבוביץ הוא רופא, מנהל מחלקת המחקר בבית-החולים שמואל הרופא. כמו-כן הוא מרצה באוניברסיטת תל-אביב. רעייתו צפורה, בתם של יצחק ושרה מרמלשטיין ז"ל, עוסקת בהוראה. יש להם בן - יצחק ובת, יעל. שניהם סטודנטים. הם גרים ברחובות.

אחותי השניה, הצעירה ממני, תמר לבני, נשואה לזאב לבני, בנם של הרשקו וחיה (קלרה) צ'יבוטרו ז"ל מדורוהוי. הם גרים בחיפה.

לתמר ולזאב שלושה ילדים: גילה, נשואה לאמנון זמיר ולהם שתי בנות ובן.

עמית, שירת כקצין בחיל הים, נשוי ואב לבת. ערן - מורה וסטודנט.

משה פורמן

סיפורה של תמונה משפחתית

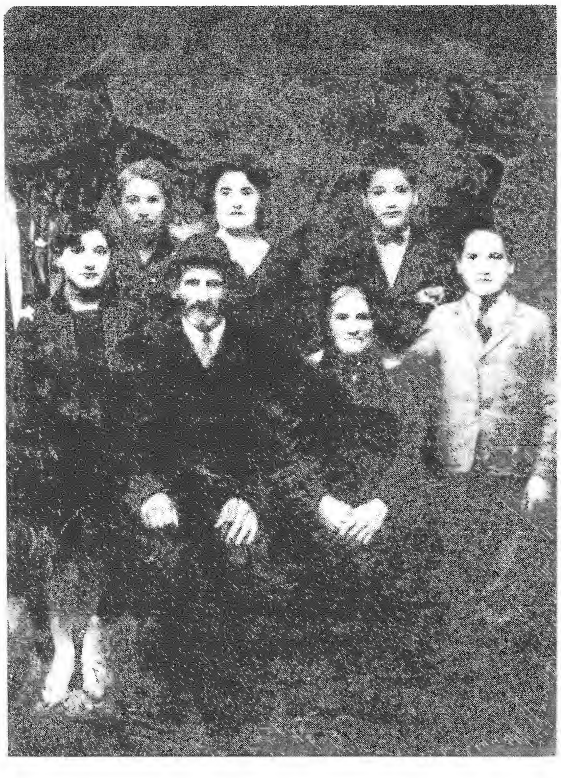

משפחת צ'ובוטרו

הצילום הזה משנים עברו מראה את הסבים שלי וילדיהם. במרכז יושבים סבא יוסל וסבתא דבורה צ'ובוטרו. אתם חמשת ילדיהם:

משמאל: הבת הצעירה מינה, מימין: ראובן. עומדים מאחור: מרקו, חנה-רייזה (הבכורה) ומלכה.

סבא וסבתא ניספו במחנות הגירוש טרופובה - אוריניץ שבטרנסניסטריה.

ילדיהם עלו ארצה בשנות ה-50 וה-60 ונפטרו בארץ.

סבי היה חייל בצבא הרומני ונלחם במלחמת העולם הראשונה. הוא נפל בשבי ההונגרי והיה צפוי למשפט צבאי. כדי להצילו, החליטו ראשי הקהילה בדורוהוי להבריח אותו מן העיר ולשלחו לארץ הקודש. אך סבא התנגד, כי לא רצה להשאיר את משפחתו לבדה. הוא יצא זכאי במשפט. ילדיו גדלו, התחתנו והקימו משפחות.

אני בנה של בתם הבכורה, חנה רייזה ז"ל.

פאני מלניק

גורלם הטרגי של בני משפחת קרויטורו

שלמה מת במחנה מעצר בעתלית, אחיו חיים מת בכלא של צ'אושסקו
הוריהם מתו מצער

שלמה קרויטורו, שני משמאל, בחברת הוריו, אחיו חיים ואחיותיו, לפני עלייתו לארץ, 1938

מימי ילדותי הרחוקים זכורים החיים השלווים בעירנו דורוהוי, עד שנת 1940.

בחורף היו יוצאים הילדים עם מזחלות אל הגבעה שברחוב Costică Stroici פינת Carmen Silva ומחליקים מטה, הרחק אל תוך העיר. בקיץ היו משחקים ובידורים אחרים.

ברחוב שלנו, I. C. Brătianu היו כמה וכמה ילדים, בנים: משה ואידל חרבג'יו, מלך קרפט, לייזר סוכר, שמעון לייזרוביץ', אייזיק שכטר, חיים מוסקוביץ' (כרמוס) ואחיו אייזיק, שנרצח בפתח הבית בפוגרום הראשון, וכן בן--דודי שלמה קרויטורו, אחיו הצעיר של חיים לוטפק. על שלמה זה רוצה אני לספר כאן.

בינואר 1938 נשלחו ארבעה בחורים, חברי בית"ר לארץ-ישראל, פלשתינה דאז, ואלה הם: איזידור סגל, מנדל גרינברג, הרמן יגר ושלמה קרויטורו, בנו של אשר (שכינויו היה אשר דער רויטער, כלומר האדום, הג'ינג'י). הם נבחרו ונשלחו לארץ על-ידי יונס ברקוביץ' וינקו מלכאס. שלמה היה בן 18. הדרך היתה אז קשה מאוד. הספינה היתה ישנה ורקובה, והיא חישבה להשבר. גם האוכל אזל. אחרי זמן-מה העבירו אותם לספינה אחרת והם הגיעו בשלום.

בבואם לארץ נשלחו לעבוד בפרדס, אך בהיותם חברי התנועה הרביזיוניסטית, הם נחשדו על ידי האנגלים כאלמנטים מסוכנים. יתר חבריו של שלמה הצליחו להתחמק, אך הוא נתפס על-ידי האנגלים, שחשבוהו (בטעות) למישהו אחר, טרוריסט מסוכן. הוא נכלא בבית-מעצר בעתלית, שם נחקר ועונה עד מוות. מקום קבורתו לא ידוע עד היום.

הוריו - אשר ומלכה קרויטורו מתו מצער. אחיו, חיים לוטפק ז"ל מת בבית-סוהר ברומניה, תחת משטר האימים של צ'אושסקו.

יהי זכרם ברוך.

פאני מלניק

סבי - משה בודנר

שנת 1940, כאשר היהודים גורשו מעיירות המחוז, השתדלו בני משפחתנו להצטופף ביחד, כדי שיקל עלינו לעזור זה לזה בעת צרה. כך יצא לנו לגור אצל סבא שלנו משה גולדשטיין, שהיה מוכר בדורוהוי בשם משה בודנר. הוא היה איש עליז, אופטימי ומלא הומור, אך גם בזכות מקצועו הספציפי - חבתן - הוא היה מוכר ונדרש בכל בית-מרזח.

הסבא משה גולדשטיין - מוישה בודנר

באותו הזמן, היין לא היה עובר תהליכי תסיסה ופיקות כמו בימינו, ולא פעם היה מתקלקל ונעשה קלוש ומאבד את טעמו. רק לסבי היו השיטות והכלים לזקק יין בחביות של 1000 ליטר, שבהן היין היה מזדקק ונעשה צלול, כנדרש.

סבתי אסתר היתה אשה יראת-שמים, היתה מתפללת כל יום ומרבה לקרוא תהילים. גם היא וגם סבא היו אנשים צנועים והגונים ובמיוחד הקפידו על צדקה לעניים. כל יד שהושטה אליהם, לא הושבה ריקם.

הורי, חיים וחיה-רייזה קספו, אחי מרצ'ל ז"ל ואני גרנו כאמור אצל הסבים בימים הקשים ההם. בסוף 1944, כאשר אורגנו קורסים למורים, מינו אותי כמורה בכפר Pomârla. בניין בית-הספר היה הרוס לגמרי ואני לבדי ארגנתי אותו מחדש והתמודדתי עם כל הקשיים שניצבו אז לפני. המפקח היה מרצ'ל יאנצ'ו, ששיבח מאוד את עבודתי ומסירותי.

הסבתא אסתר גולדשטיין, אשה יראת-שמים

בסוף שנת הלימודים 1945 החלטנו, אני ואחי הקטן, לעלות ארצה. זה היה מותנה בתקופת הכשרה. לאחר הכשרה של שנה וחצי הפלגנו לארץ. אבל כמובן שהבריטים עצרו את אונייתנו והובילו אותנו לקפריסין. אחי מרצ'ל זייף את גילו, מ-19 ל-17, כדי שיוכל להצטרף לקבוצה של עליית הנוער שעמדה לעלות ארצה. הוא הגיע לכאן באפריל 1948, תקופה של אי-שקט בטחוני, שקדם למלחמת השחרור. אחרי שלושה ימים בלבד בבית עולים, הוא גוייס לצבא. הוא לחם בירושלים, אחר-כך בגבול הצפון. ביולי 1948 הוא נפל בתל עזויאת, מעל הקיבוצים דן-דפנה. אפילו לא הספיק להכיר את הארץ שלמענה הקריב את חייו.

נשארתי בודדה בקפריסין. הכרתי את בעלי-לעתיד, התחתנו והגענו ארצה בסוף שנת 1948. חיפשתי כמובן את אחי, אך לא הצלחתי לקבל כל מידע אודותיו.

הורי הגיעו בשנת 1950 ורק אז נודע להם על נפילתו של אחי. יגונם היה כבד מנשוא. אבי נפטר שבור-לב. רק אמי הצליחה לשרוד, כשהיא נושאת את כאבה ויגונה, על אף שזכתה גם לנחת מנכדים ונינים, עד גיל 93.

בדורוהוי אין לנו מה לחפש.

שלוש חברות: משמאל לימין: הכותבת, פני מלניק,
מטילדה לייזר, ברנה קרויטורו, 1943

מניה הרמן

כרך שלישי על יהדות דורוהוי

לפני מספר ימים יצא לאור הכרך השלישי של הספר על יהדות מחוז דורוהוי והסביבה. כרך זה מהווה המשך והשלמה לשני הכרכים הקודמים, עבי הכרס, שזכו להצלחה רבה. הספר משלים מפעל אדיר של הנצחה היסטורית של יהדות וציונות בקהילות מחוז דורוהוי ברומניה.

הספר מונומנטלי, מונה יותר מ-700 עמודים, דו-לשוני. מחציתו בעברית ומחציתו ברומנית. הכריכה קשה והעיצוב מרשים.

שלושת כרכי הספר מכילים סיפור קורותיהם של יהודי קהילות דורוהוי ועיירות המחוז: סאוון, מיכאילן, דאראבאן, הרצה ורדאוץ-פרוט. העורך הראשי ומלקט החומר, שלמה דוד התמקד בחיפוש שורשים היסטוריים בכתב, בצילום, במחקר היסטורי ובסיפורים אישיים של בני העיד והמחוז, כדי להעלות את זכר העבר הרחוק והקרוב של הקהילות, שבהן התנהלו חיים יהודיים וציוניים תוססים במשך דורות רבים.

הופעת הספר התאפשרה בזכות רבים אשר פעלו וגילו מסירות והזדהות עם המשימה, להנצחה היסטורית למען הדורות הבאים.

יהודה גור-אריה היה עורך החלק העברי של הספר.

שלמה דוד נתקל בקשיים רבים בריכוז החומר לספר, אך סיים את מלאכתו בסיפוק רב. הוא הקדיש הרבה נשמה, חזון, דבקות במטרה ורצון עז - והוא אכן הצליח במשימתו הקשה. התוצר המוגמר הוא מסמך רב-ערך ועדות חיה לדורי-דורות. דוד ועוזריו ראו בעבודתם זו שליחות היסטורית, מצפונית ומוסרית. הם ראויים לתודה, להוקרה ולברכה על הוצאתם לאור של שלושת הכרכים. זהו מעשה ייחודי, שכנראה אין שני כדוגמתו.

("חדשות חיפה והצפון", מס. 722, 4.7.1996)

מפעל הנצחה

שלושת הכרכים של "דורות של יהדות וציונות דורוהוי", פרי מפעלו של שלמה דוד רואים עתה אור (מטעם ארגון יוצאי דורוהוי). הספרים עבי-הכרס (דו-לשוניים, עברית ורומנית) מהווים הנצחה היסטורית ליהדותה ולציונותה של קהילת מחוז דורוהוי, העיירה שבה נוסד לראשונה התיאטרון היידי והוקם בה אחד מסניפיה הראשונים של תנועת "חובבי ציון".

(מעריב, 23.8.96)

ד"ר שלי גריסרו – ציירת

ד"ר שלי גריסרו, ילידת דורוהוי, השתתפה בעבודת החקר של מאות דפי התיעוד של קהילת היהודים בדורוהוי.

כאן, ציורים מנופי ירושלים וסביבותיה בביצועה של הציירת הכשרונית, שלי גריסרו.

מאלי (למשפחת סגל – דורוהוי),
אמה של ד"ר שלי גריסרו.פורטרט.

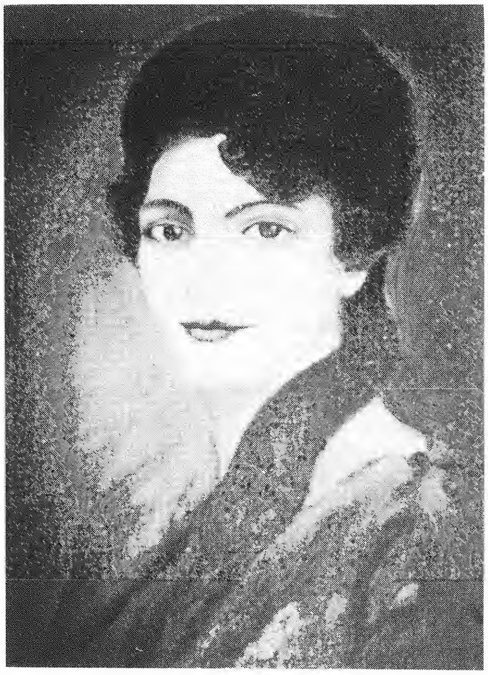

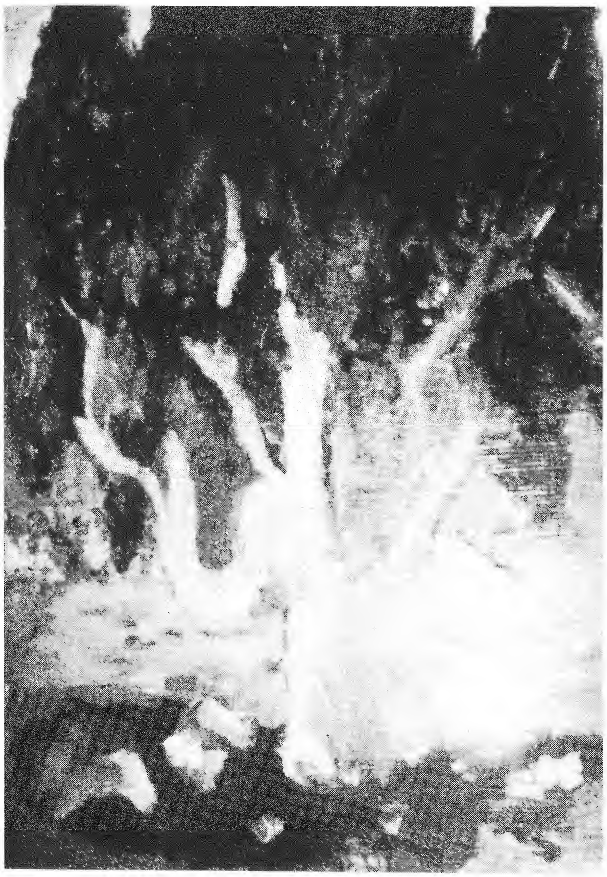

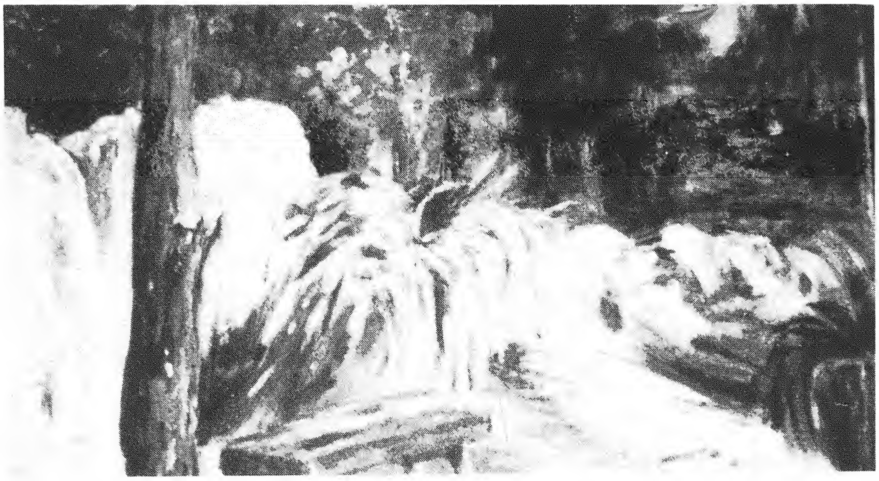

מראות קסומים בגן הבוטני, ירושלים.

מכתב מאלי וויזל

אלי וויזל, בעל פרס נובל, סופר וניצול שואה, יליד סאטו-מארה, קיבל את שלושת הכרכים של ספר "דורוהוי וזה מכתבו אל שלמה דוד:

March 17, 97

לכבוד

מר שלמה דוד

קרית ביאליק

מר שלמה היקר -

קיבלתי את שלושת הכרכים רק השבוע - כי נעדרתי מניו-יורק.

כמובן שאקרא אותם ואלמד דברים חשובים אודות יהודי רומניה וגורלם.

שפע של ברכות לך ולחבריך -

א. וויזל

אלי וויזל

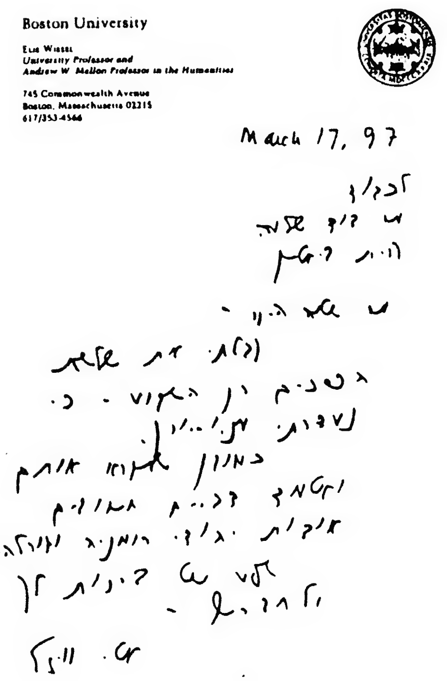

Boston University

Elie Wiesel
University Professor and
Andrew W. Mellon Professor in the Humanities

745 Commonwealth Avenue
Boston, Massachusetts 02215
617/353-4566

March 17, 97

לכבוד
מר דוד שלמה
קרית ביאליק

מר שלמה היקר -

קבלתי את שלשת
הכרכים רק השבוע - כי
נעדרתי מניו-יורק.
כמובן שאקרא אותם
ואלמד דברים חשובים
אודות יהודי רומניה וגורלם -
שפע של ברכות לך
ולחבריך -

א. וויזל

*

לשלמה דוד היקר,

אני כותבת אליך לאחר שקראתי את כרך ג' על תולדות קהילת דורוהוי. ברצוני לברך אותך ולהודות לך על שאיפשרת לי להעלות דברים לזכר סבי וסבתי, עו"ד הרמן ויטי רוזנהאופט ז"ל, להוסיף דברים אודות הורי סבי ומשפחתו ולבנות עוד נדבך בקשר בין העבר, ההווה, ואני מקווה - גם העתיד, של יוצאי קהילתנו בכלל, ומשפחתי בפרט.

המסירות והרגישות שבעשייתך הן למופת בעיני ואני מעריכה ומודה לך על כך.

בפרוס השנה החדשה, קבל את איחולי, שלי ושל בני-ביתי להמשך פעילות פורה ושגשוג בעשייה, ברכות

לשנה טובה, שנת שלום ובריאות לך ולמשפחתך.

רעננה, ערה"ש תשנ"ז

מיה מור-גלפרין

שתי ברכות שהגיעו מהרב ד"ר אלכסנדר שפרן, הרב הראשי של ג'נבה, שווייץ, לשעבר הרב הראשי של יהודי רומניה.

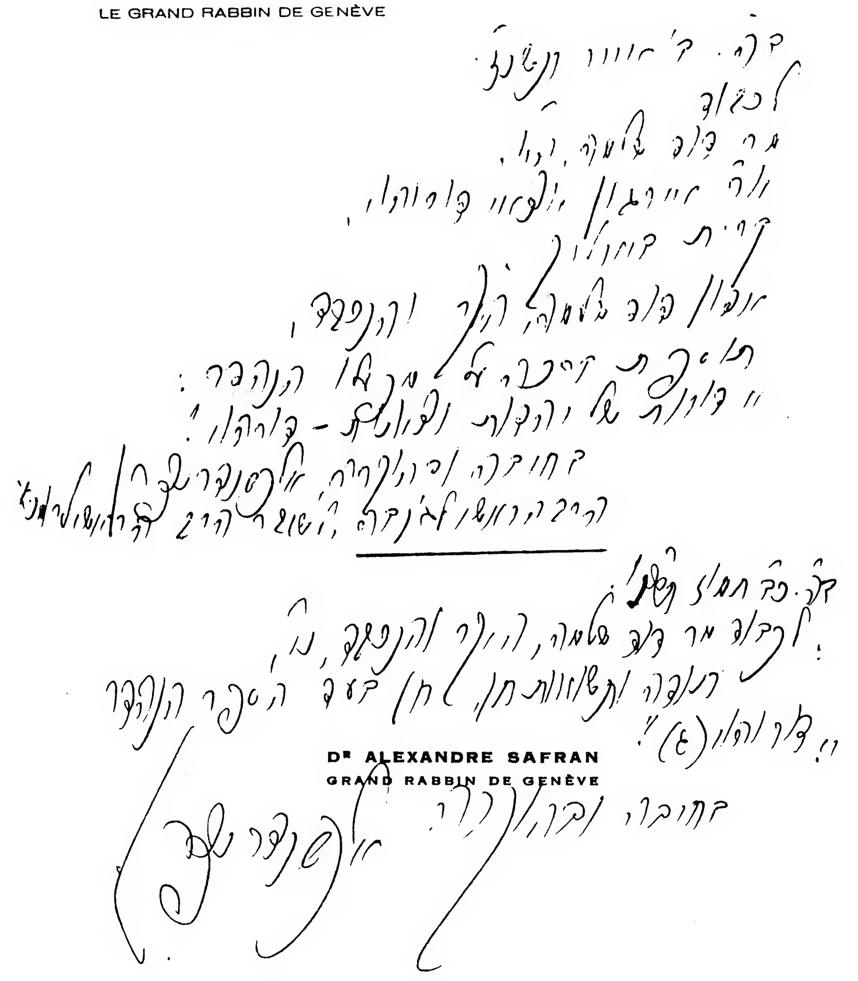

LE GRAND RABBIN DE GENÈVE

ב"ה. ד' אייר תשנ"ג

לכבוד
מר דוד שלמה יצ"ו,
יו"ר ארגון יוצאי דורוהוי,
קרית מוצקין

אחלון דוד שלמה, הסופר והמחנך,
תוספת ברכה על ספרו הנהדר:
"דורות של יהודים ונשמות - דורוהוי"!

בחיבה ובהוקרה, אלכסנדר שפרן
הרב הראשי לג'נבה, ולשעבר הרב הראשי לרומניה

ב"ה. כ"ב תמוז תשנ"ג

לכבוד מר דוד שלמה, הסופר והמחנך, נ"י:
ברכה ותשואות חן, חן לרגל הספר הנהדר
"דורוהוי (ב)"!

DR ALEXANDRE SAFRAN
GRAND RABBIN DE GENÈVE

בחיבה ובהוקרה, אלכסנדר שפרן

"תוכו כברו"

אלול תשנ"ו

לידידי מר שלמה דוד היקר,

רק לפני שלושה ימים קיבלתי את הספר "דורוהוי" 3 באמצעות רוני קצ'ולרו מפ"ת ואני מודה לך מקרב לב.

הספר הוא בבחינת "תוכו כברו".

אותי כהיסטוריון מעניינות במיוחד העדויות על עברם של יהודי העיירות במחוז דורוהוי, עדויותיהם של המגורשים לטרנסניסטריה, על החיים הרוחניים, על הרבנים, תמונות של מוסדות חינוך, מוריהם ותלמידיהם. עיינתי בהם ונהניתי.

כל ספר חדש וכל מאמר ועדות על יהודי רומניה מוסיפים נדבך נוסף בבניין הכולל של תיאור תולדות יהודי רומניה ולכן ספרך השלישי שערכת בטוב-טעם ודעת יהווה אבן-פינה לבניין הגדול שייכתב בעתיד.

ברצוני לציין את שקידתך, מסירותך ודבקותך במטרה. יישר כוחך וחזק וברוך.

יהי רצון שתמשיך גם להבא במעשים נפלאים מסוג זה.

בפרוס הימים הנוראים אני מאחל לך ולמשפחתך: שנה טובה ומבורכת, כתיבה וחתימה טובה, שנת שלום ובריאות ומילוי משאלות לבך לטובה.

מוקירך,

יעקב גלר

*

כבת הדור שלאחר השואה, ילידת שנות ה-50, להורים שעברו את השואה, ובבית לא הירבו לדבר ולספר על כך, ניסיתי לא פעם להתחקות אחר העבר של משפחתי בכתובים, בבית התפוצות, אך לצערי, לא מצאתי הרבה חומר בנושא זה.

והנה, יום אחד, בביקורי אצל קרוב-משפחה, נתגלה לי "אוצר" זה - שני הכרכים על קהילת דורוהוי והסביבה, באיסופו ועריכתו של שלמה דוד. ולא סתם אוצר, אלא ממש כל מה שחיפשתי כל השנים, תיעוד בכתובים על שורשי משפחתי. כי הרי, מי שאינו יודע את עברו, איך יתמודד עם עתידו?

מה רבה היתה התרגשותי וגאוותי, למצוא כל-כך הרבה מידע על הקהילה בכלל ועל משפחתי בפרט - מאמרים, רשימות, תמונות - מידע שלא היה ידוע לי כלל, על בני-משפחתי הקרובים לי ביותר: סבי, דודי ובני-דודים שלי.

נמלאתי גאווה וסיפוק על היותי חלק ממשפחה ומקהילה זו.

לכן מבקשת אני להודות ולשבח את העושים במלאכה הקדושה הזאת, של העשרת הדורות הבאים בידע על תולדותיה של קהילה זו.

אין להפסיק מפעל חשוב זה, עד מיצויו המירבי.

מי יתן וירבו כמותכם בישראל. אמן!

חנה (אנוצה) גולדשטיין

שלמה דוד ומפעלו

שלמה דוד עם שלושת הכרכים של "דורוהוי"

במכתב של שלמה דוד מחיפה ליצחק ילון, כותב דוד שקבלתו מפעם לפעם של הבטאון "יוצאי הנוער הציוני מרומניה" הוא כמשב רוח מרענן, המחזירנו לנוסטלגיית נעורינו ולתקופה יפה, בעלת חזון ואידיאלים.

שלמה דוד מבקש לציין באחד מגליונות בטאוננו את מפעל חייו. כוונתו לשלושת הכרכים על קהילת דורוהוי ועל ישובי המחוז (מיכאילן, סאוון, דאראבאן, הרצה, ראדאוץ פרוט), שטרח והוציאם לאור, מפעל מיוחד לגבי קהילה כלשהי בעולם, מציין שלמה. בהזדמנות זו הוא מודיע על הוצאת הכרך הרביעי.

כל הכבוד לחברנו שלמה דוד, מפעילי "הנוער הציוני" ברומניה ומראשי קן דורוהוי. אנו מאחלים לו הצלחה גם בכרך זה, הרביעי, ומפרסמים, לפי רצונו, את תמונתו יחד עם שלושת הספרים בכריכה קשה, שכל אחד מהם מכיל כ–700 עמודים, בעברית וברומנית.

כה לחי, שלמה! המשך וראה כבוד בעמלך החשוב!

חבריך

(בטאון יוצאי הנוער הציוני מרומניה, גליון מס' 7, תשרי תשנ"ח, אוקטובר 1997)

צ'ובוטרו צבי (צביקה) ז"ל

ההורים השכולים אסתר
וינקו צ'ובוטרו

בן ינקו וארנסטינה מדורוהוי. נולד בכ"ז בתמוז תשט"ו (17.7.1955) באשקלון. בן בכור להורים עולים חדשים. למד בבית-הספר היסודי ע"ש א. ד. גורדון ובביה"ס התיכון-מקצועי "אורט" במקום. כבר בילדותו התבלט בטוב ליבו ובאומץ רוחו. בלימודים היה צביקה שקדן וחרוץ וכשהיה בן 10 הצטרף לתנועת הנוער העובד והלומד.

באישיותו נתגלמה מזיגה של מעורבות פעילה וערנית בחיי החברה, יחס רציני ללימודים ולבני אדם, מסירות למשפחה ושאיפות לעתיד. ואכן, הודות לכך היה אהוב על חבריו, שהעריכו אותו ונתנו בו אמון מוחלט.

"צמא לימודים היית" כתב מחנכו בבית-הספר היסודי, "כמה לדעת הסובב אותך... בלימודים הצטיינת והשתייכת לקבוצות העילית שבמקצועות החשבון והאנגלית, אבל אף פעם לא הורגש בך קורטוב של עליונות. להיפך: פיצית את חבריך מהקבוצות הנמוכות בחיוכך הטוב וברצונך להיות אחד מן החבר'ה".

בתום לימודיו בבית-הספר היסודי עבר צביקה לירושלים, לבית-ספר מקצועי, אולם געגועיו למשפחתו ולעירו החזירוהו לאשקלון בתום שנת לימודים אחת, ושם המשיך את לימודיו בבית-הספר המקצועי "אורט" במגמת חשמל.

בד בבד עם הלימודים המשיך להיות פעיל בתנועת הנוער. היה מדריך של השכבה הצעירה בתנועה. כן עסק באתלטיקה ובג'ודו ונמנה עם טובי הג'ודאים בארץ – מקום שלישי באליפות ישראל. מעולם לא ניצל את כוחו הרב נגד הזולת. תמיד נכון היה להושיט עזרה לכל אדם. במלחמת יום הכיפורים התגייס צביקה למאמץ, חפר שוחות, מילא שקי חול ותילק אוכל לחיילים בצמתים.

בתחילת אוגוסט 1974 גוייס צביקה לצה"ל. תחילה יועד להשלח לקורס טיס, אולם משמע על סיירת מטכ"ל, ויתר על הקורס והתחיל להכשיר את עצמו לאותה יחידה. לבסוף נתקבל אליה. צביקה השתלם בקורסים במקצועות קרביים: צניחה, חבלה, והיה לסייר לוחם. במסגרת שירותו ביחידה הנבחרת נטל חלק במבצע שחרור חטופי המטוס באנטבה - "מבצע יונתן", על שמו של יוני נתניהו (אחיו של ראש הממשלה הנוכחי), שנפל במבצע זה.

צביקה ז"ל, לוחם וספורטאי נכד לפרידה ואברהם צ'ובוטרו וחיה והרמן כהן

בעת שירותו הצבאי נפגע צביקה בגבו. במשך שנה תמימה נאבק וסירב להשלים עם הפגיעה, אך לבסוף נותח. אולם על זכותו לחזור לצוות ביחידתו לא ויתר ולבסוף הצליח גם בכך.

בתום שלוש שנות השירות השתחרר והתחיל לעבוד במשרד הבטחון. הוא נשא אשה ושבועיים לאחר מכן נקרא ליחידה לשלושה ימי מילואים. כשחזר, הודיע שעליו לצאת לעוד

שבועיים של מילואים.

ביום א' באב תשל"ח (4.8.1978) נפל בעת מילוי תפקידו, בעת חוזרו מאימון. הובא למנוחת עולמים בבית העלמין באשקלון. השאיר אחריו אשה, הורים ואח.

במכתב תנחומים למשפחה השכולה כתב מפקד היחידה: "צבי השתייך ליחידה מובחרת והיה אחד הלוחמים המובחרים בה. אישיותו והתנהגותו היו למופת בכל שירותו הצבאי. צבי נטל חלק במבצעים חסויים רבים, שרק שניים מהם התפרסמו. האחד הוא מבצע נגד מחבלים בלבנון והשני - "מבצע יונתן" [שחרור חטופי המטוס באנטבה], ובשניהם גילה אומץ לב וגבורה".

על השתתפותו ב"מבצע יונתן" כתב אחד מחבריו לקרב: "זמן רב לאימונים לא היה. כאשר נחתנו באנטבה התברר שתפקידו של הנהג (שצביקה מילא אותו) חשוב בהרבה ממה שתוכנן. השטח היה מלא מכשולים, גדרות ותעלות, שלא ידענו עליהם. ליד מגדל הפיקוח נתקלנו בגדר רשת שנאלצנו לעבור בדריסה ומיד לאחריה היתה תעלה שהפריעה להמשך ההתקדמות. בלי להסס עבר צביקה את התעלה, תוך סכנה שהרכב ייתקע בה ובידיעה שאם ייעצר, לא נגיע במועד למקום המיועד לנו וכך היינו מסכנים כוח אחר. כמובן שצביקה עבר את התעלה בלי הרבה בעיות והגענו למקום במועד. הסיכום היה שצביקה נהג כהלכה והיה גורם חשוב בהצלחת הפעולה של אותו הכוח".

הוריו הקימו אנדרטה לזכרו, שהוצבה לפני מועדון קן דרום של תנועת הנוער העובד והלומד, שנקרא על שמו.

ד"ר פרוים ואטארו ז"ל

עם סגירת כרך זה של הספר (1.12.1997) נודע לי מפי חברים כי ידידנו ד"ר פרוים ואטארו נפטר בקולומביה.

פרוים ואטארו היה חבר "הנוער הציוני" בדורוהוי, מיודד עם רבים מאתנו. הוא עלה ארצה בתחילת שנות ה-50 וקרוביו בחו"ל סייעו בידיו להשתקע בקולומביה, שם למד רפואה, עסק במקצועו זה, וכן היו לו גם עיסוקים אחרים.

הלך לנו ידיד טוב ובלתי-נשכח.

אחותו גילה חיה בארץ, בקרית מוצקין. אנו משתתפים באבלה.

ש. ד.

נפלו במערכות ישראל

הצייר: ברוך אלרון

כבוד ויקר לנופלים במערכות ישראל,
למען עם ישראל ומדינת ישראל!
קבוצה נוספת של בני דורוהוי שנפלו בהגנה על
בטחון מדינת ישראל ותושביה.
מחיר הדמים של בני דורוהוי הוא כבד ורב.
אנו מרכינים את ראשנו בפניהם.

עמיחי אהרן (חייקס)

נולד ב-1.6.1914 בדאראבאן. שירת בצבא הרומני ולאחר עלייתו ארצה התגייס ב-1952 למשטרת ישראל. שימש בתפקידי סיור ויומנאי בבית-מעצר. קיבל דרגת רב-שוטר. נפטר בעת שירותו, ב-9.12.1965.

קוז'וקרו יצחק

בן רחל ואהרן. נולד ב–22.5.1923 בעיירה סאוון. סיים בית–ספר יסודי. במלחמת העולם השניה עבד במחנות צבא, בעבודות–כפיה. עלה ארצה ב–1951. גוייס לצה"ל ב–1953. נפל במילוי תפקידו ביום ב' בסיון תשי"ג, 16.5.1953.

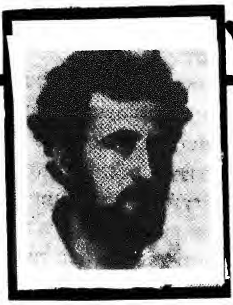

קספו אברהם

בן בריינה והרשקו. נולד ב–12.5.1948 במיכאילן ובגיל 10 עלה לארץ. למד בבי"ס של חב"ד וב"אורט". גוייס לצה"ל ב–1966 ושירת בחיל השריון. היה נהג ותותחן בכל סוגי הטנקים. לאחר השירות הסדיר עבד כמסגר מכני בתעשיה האווירית. במלחמת יום הכיפורים לחם כאיש צוות טנק בחטיבת שריון שהשתתפה בקרבות הבלימה ברמת הגולן ובהבקעה לתוך סוריה. נהרג כאשר הטנק שלו נפגע בעת ההתקדמות לתוך המובלעת הסורית, מערבה לחאן ארנבה, ביום ט"ו בתשרי תשל"ד, 11.10.1973.

שדה אילן

בן דורה ואליעזר. נולד ב–10.2.1946 בדורוהוי ובגיל 11 עלה לארץ עם משפחתו. למד בביה"ס החקלאי אשל הנשיא". גוייס לצה"ל ב–1964. שירת בחיל הים, סיים קורס חובלים ושירת בצבא הקבע. השתתף במבצעים רבים של החיל, בהם הבאת "ספינות שרבורג". במלחמת יום הכיפורים לחם בתפקיד מפקד ספינת טילים, שהטביעה שלוש ספינות–טילים מצריות. בהמשך קיבל תפקיד מבצעי חשוב בתחום הלוחמה האלקטרונית, בדרגת רב–סרן.

נפל בעת שירותו, ביום כ"ז באלול תשל"ז, 10.9.1977. לאחר מותו זכה בפרס בטחון ישראל על פיתוח מערכת לוחמה אלקטרונית.

דאראבאן

עיר קטנה בצפון-מזרח רומניה.

ב-1970 התגוררו בה כעשר משפחות יהודיות, והיה שם בית-כנסת.

יהודים הוזמנו להשתקע בעיר, על אם הדרך המקשרת בין בוקובינה למולדובה, בעשור השלישי של המאה ה-19. באמצע המאה מנה היישוב היהודי כ-640 נפש (38% מכלל האוכלוסיה) ובסופה - כ-2,470, רובם סוחרים ובעלי-מלאכה.

הסתדרות ציונית נוסדה בעיר בשנות ה-30 ול"מפלגה היהודית" שנטתה לציונות, היה נציג במועצת העיריה. שנתיים לפני מלחמת העולם השניה פעל במקום בית-ספר יהודי.

כבר ביוני 1940 התחילו הרומנים להתנכל ליהודים בטענה שהם מצפים לכניסת הצבא האדום, וימים אחדים לפני פרוץ המלחמה עם ברית-המועצות נצטוו היהודים לעזוב את העיר, תוך חצי שעה. הם הוצעדו מרחק 35 ק"מ לתחנת רכבת והוסעו בקרונות-משא לדורוהוי. הגברים נשלחו למחנה ריכוז בטארגו-ז'יו והנשים והילדים - לטורנו-סוורין. כעבור ימים אחדים גורשו כולם לטרנסניסטריה. רובם ניספו בדרך.

בסוף 1943 חזרו אחדים, אך הוטלו עליהם הגבלות קשות. אחרי המלחמה ניסו הניצולים ופליטים מצפון בוקובינה לחדש את חיי הקהילה. רובם עזבו במרוצת הזמן.

(מתוך מאגר המידע של בית התפוצות)

חיים ברץ

רבני דאראבאן בדור האחרון

החלטת ההנהלה של ארגון יוצאי דורוהוי והסביבה, להחיש את הוצאת כרך ד' של הספר "דורות של יהדות וציונות - דורוהוי ועיירות המחוז", הביאתני להזדרז בכתיבת מאמרי הנצחה לזכרם של שני רבנים, שחייתי במחיצתם, עד עלייתי ארצה, בשנת 1947.

לא הייתי סולח לעצמי ולבני עירי ששרדו מגיא ההריגה של טרנסניסטריה, אילו היינו פוסחים על תיאור המנהיגות הרוחנית בקהילתנו המפוארת בדור הרה-האסון של מלחמת העולם השניה והשואה, כאשר פחות משליש מיהודי דאראבאן חזרו אליה אחרי הגירוש, עד שלבסוף כולם זכו לעלות לישראל.

הראשון מבין שני הרבנים היה הרב **יצחק משולם לייפר** זצ"ל, שנבחר על-ידי תושבי העיר כמרא דאתרא (רב העיר), אחרי כהונתו רבת השנים של הרב **נחום שמריהו שכטר**, שכיהן בעיירתנו במשך 23 שנים ועבר לכהן כרב ואב"ד (אב בית-דין) בעיר הוש (HUŞI) שבמולדובה, משם עבר לבוקרשט, לבסוף עלה ארצה ונפטר בתשכ"ז.

הרב שכטר זצ"ל נודע בחו"ל ובארץ על-ידי שלושה מספריו: "פרח שושן" - על פרקי אבות; "בית מדרש שם ועבר"; "שאלות ותשובות על ד' חלקי שולחן ערוך", כשתוכנו של הספר הראשון בטרילוגיה נכתב בדאראבאן, על-פי דרשותיו בשבתות בבתי הכנסת, בעונות הקיץ.

הרב **יצחק משולם לייפר** היה נצר למשפחת אדמו"רים ורבנים ידועי-שם מבאיה מארה (Baia Mare) ואילן היוחסין המשפחתי שלו נמשך משושלת האדמו"רות של נדבורנה שבגליציה.

צעיר לימים היה הרב, בן 22, כשהחל לכהן על כס הרבנות בעירנו ומיד התבלט בכושר מנהיגות, שעזר לו לנווט את הקהילה באיזור ספר בעייתי, לפני פרוץ מלחמת העולם השניה.

הוא ראה במשרתו שליחות רוחנית ממדרגה ראשונה. התייצב בגאווה בפני השלטונות והגן על הקהילה בזמן הפורענות, ביד רמה.

בזמן הגירוש היתה לו הזדמנות להשאר

בבית עם זקני העיירה שלא גורשו, ולעבור אחר-כך למקום מבטחים בקהילה ותיקה ברומניה. אולם הוא סרב בתוקף להתחמק מהשליחות שהועידה לו ההשגחה העליונה ונדד עם צאן מרעיתו עד למוגילב, שם נספה, יחד עם הרבנית **רייזל** ז"ל, מרעב ודלקת ריאות.

הרב **שמואל הכהן הולנדר** זצ"ל כיהן כדיין ראשי בצ'רנוביץ, במשך 38 שנים. היה אביה של רייזל לייפר ע"ה, שנספתה כאמור בטרנסניסטריה יחד עם בעלה הרב יצחק משולם לייפר זצ"ל, בהשאירם שתי יתומות, שרדו מן התופת וחזרו לדראבאן ואחר-כך עלו לישראל.

אחרי כיבוש צ'רנוביץ על-ידי הרוסים ביקש הרב הולנדר לכהן כרב בדראבאן, בראותו בכך קיום צוואת בתו וחתנו שניספו בשואה.

הוא ביקש להמשיך במשימתם של בתו וחתנו המנוחים ולחזק את לב היהודים בקרב שרידי הקהילה שנשארו בחיים מגיא ההריגה, ויש אומרים שבעזרת הג'וינט אישרו לו הרוסים לעבור לרומניה והוא נתמנה כרב בדראבאן.

יהודי העיר קיבלוהו בסבר פנים יפות וכיבדוהו, הן בזכות היותו תלמיד חכם ומחבר ספרי הלכה, והן לזכרם של בתו וחתנו, שניספו בדמי ימיהם.

בנאום ההכתרה הרשמי כרב העיר הצהיר, כי משאלת ליבו היא להחזיר לשרידי קהילת דאראבאן "העטרה ליושנה" שמלפני הגירוש, בהיות העיר בעלת צביון דתי-לאומי, כשיהודיה גאים במורשת אבות.

הרב נערץ כמעט כקדוש גם בעיני הלא יהודים בעיירה ובסביבתה, עקב הופעתו הצנועה, ענוותנותו ובקיאותו בסגולות מרפא. וחז"ל כבר הדגישו ש"קדושה מביאה לענווה" (סוטה ט') ונתקיים בו הפסוק: "כל פעילותו ומעשיו היו לשם שמים" (אבות ב', 12).

אולם במרוצת הזמן הכבידו השלטונות הקומוניסטיים על הפעילים והפעילות היהודית-ציונית-דתית בכל הארץ וכן בעיירה, והרב חזה קדרות שמים על היהודים ברומניה וביקש לעזוב ולעלות לארץ-ישראל. בעזרת ועד הרבנים לשארית הפליטה, שנעזר בג'וינט, הוא הקים בבוקרשט בית-כנסת לפליטים וסתם יהודים וגילה בו פעילות תורנית ענפה לקראת העליה לארץ.

ליוויתי את פעולותיו הברוכות של הרב כאחד מבאי ביתו וכמרכז תנועת "בני עקיבא" בדראבאן. זכיתי לעלות לארץ בסוף שנת 1947 ואילו הרב עלה לא"י בשנת תש"ח.

פרטים מלאים יותר על תולדותיהם, פעילותם והשפעתם בקהילת דאראבאן – בהמשך.

הוקרה לידידנו חיים ברץ

ראוי מאוד לבטא כאן דברי הוקרה לידידנו חיים ברץ, יקיר ארגוננו ומן הבכירים והבחירים שלנו.

הודות לו נעשתה מלאכת השלמה מכובדת בכתיבת תולדות יהודי דאראבאן, כשהוא יודע להעלות בכשרון רב דמויות יחודיות שהטביעו את חותמן על קהילת יהודי דאראבאן, עד שאחרון יהודי העיירה עלה ארצה.

הוקרתי הכנה וגאוותי על תרומתו של חיים ברץ, שבעמלו וכיד כשרונו הטובה, זכתה קהילת דאראבאן כי תירשם ותישאר חרותה בתולדות עם ישראל לעדי-עד.

שלמה דוד

הרב יצחק משולם לייפר
רבה של דאראבאן לפני השואה

הרב לייפר זצ"ל

הרב יצחק משולם לייפר הגיע לדאראבאן בהשתדלות חותנו, הרב הולנדר זצ"ל, שנהג לבקר כאדמו"ר בעיירות המחוז והתרשם במיוחד מדאראבאן, עיירה יהודית טיפוסית, שהיה בה ריכוז של תלמידי-חכמים ויהודיה שמרו על מסורת אבות בקפידה.

צעיר לימים היה, בן 22, כשנבחר לרב העיר, מיד לאחר נישואיו עם רייזל, בת הרב שמואל הולנדר, שכיהן כדיין בעיר צ'רנוביץ, בירת חבל בוקובינה.

את לימודיו התורניים סיים הרב לייפר בישיבת סאטמר המפורסמת, יחד עם בני-דודיו, הרב מרילוס, שמונה כרבה של קהילת מיכאילן, ובן-דוד שני, ממשפחת טייטלבאום, שכיהן כאדמו"ר בסיגט ולאחרונה עומד בראש חסידות סאטמר בארה"ב.

למרות גילו הצעיר בלט הרב לייפר בכשרונותיו הרבגוניים: היה נואם בחסד, שלט בכמה שפות, דבר שסייע לו ללמוד חיש מהר את השפה הרומנית הספרותית ועל-ידי כך יצר קשרים עם מושלי העיר והכמורה, שכיבדוהו מאוד והשתדלותו מצאה אוזן קשבת בתקופת האנטישמיות הגואה, לפני גירוש יהודי העיירה.

אחד מהשגיו בתקופה קשה זו היה הסכם כתוב עם הכמורה ושלטונות החינוך בעיר, שבעת שיעורי דת בבתי-הספר הממשלתיים, יופרדו התלמידים היהודים והרב לייפר יבוא וילמד את עיקרי היהדות ומורשת ישראל לילדים היהודים.

הקהילה ראתה בהסכם זה השג אישי של הרב, שהודות לקשריו האישיים עם המוסדות הרשמיים, שראשיו העריכוהו וכיבדוהו, ואין פלא בכך: הופעתו היתה מרשימה, ידיעותיו הרחבות הדהימו את בני-שיחו והוא הצליח לרכך את עמדותיהם הקיצוניות של אנשי צמרת אנטישמים כלפי הקהילה היהודית במקום.

משימה עיקרית: איחוד הקהילה

יהודי הקהילה התפללו אמנם בשמונה בתי-כנסת ברחבי העיר, ברם הרב הצעיר ונעים ההליכות יצר אווירה חיובית בין חלקי ציבור שונים. ביתו היה פתוח לכל אחד והוא נהג להזמין אליו הביתה קהל, גם מחוץ לשעות הקבלה הרשמיות במשרדי הקהילה, כדי ליישר הדורים, לעשות שלום-בית במשפחות מסוכסכות וכדומה.

למשימה קדושה זו נרתמה גם זוגתו, הרבנית רייזל, שרכשה נסיון ציבורי מגיל צעיר בבית הוריה, כשאביה שימש אב"ד (אב בית-דין) בעיר צ'רנוביץ, שבה חיה אוכלוסיה של 80 אלף יהודים.

הרב הצעיר והנמרץ השתלב יפה בעיר, דרש בשבתות, בחגים ובארועים קהילתיים מרכזיים. בין היתר פנה לציבור היהודי וביקש להופיע בצניעות, לא להצטעצע יתר על המידה בתכשיטים יקרי ערך, כדי למנוע קנאה בין שכבות שונות באוכלוסיה.

דבריו כוונו בעיקר כדי למתן את השנאה מצד הגויים והאנטישמים, שהסיתו את האיכרים, שהיהודים מתעשרים על חשבונם ויש להשיב בכוח את הגזל מידי היהודים.

כמו כן פעל רבות לפיתוח הקהילה וביסוסה, על-ידי מתן עזרה לנזקקים. מעשה ששמעתי משרידי משפחתו: כידוע פרצו בעיירה מספר שריפות, שכילו עשרות בתים על תכולתם. היו

שאמרו כי חלק מן השריפות נבעו מהצתות של שונאי ישראל, עקב קנאתם ביהודים שעשו חיל בחברה ובכלכלת העיר.

השריפה האחרונה כילתה עשרות מבתי העיירה והיהודים שניזוקו נשארו מחוסרי כל. הרב לייפר יצא בראש משלחת מכובדת לקהילות חשובות ברומניה כגון יאסי, בוקרשט, צ'רנוביץ וכו', לגייס כספים לעזרת הניזוקים. ואמנם, בעזרת מגבית זו שוקמה העיירה ונבנתה מחדש על תילה.

כדי לצמצם סבל המשפחות שניזוקו בשריפה הגדולה, ארגנה הרבנית "סל שבת" לנצרכים ובימי חמישי גייסה חבורת נשים ונערות, שאספו וחילקו את מצרכי המזון לענייי העיר ולירודים מנכסיהם עקב השריפה.

ר' מיכאל קרומר – "כרוז העיירה" – היה מתגנב בשעות הערב למשפחות שהתגוררו הרחק מן המרכז והיה מחלק להן, לפי הוראת הרבנית, סל צריכה לשבת, לרבות בגדים וממתקים לילדים.

הקמת בי"ס יהודי ראשון בדראבאן

החוקים הגזעניים שהנהיגה הממשלה האנטישמית קבעו, שיש לזרוק את ילדי ישראל מבתי הספר הממשלתיים, מאחר ויש להם השפעה שלילית על התלמידים הנוצרים. עד אז למדו ילדינו לפנה"צ בבתי"ס הממשלתיים ואחה"צ – ב"חדר", בדרגות לימוד שונות, בהתאם לתפיסתו של כל תלמיד.

הרב לייפר, יחד עם ראשי הקהילה ניגשו במרץ לפתוח בית-ספר בשטח שמאחורי ביתנו, שנתרם בזמנו ע"י סבי, אברהם ברץ ז"ל, לצורך הקמת מרכז קהילתי יהודי בעיר.

פרוייקט הבנייה כלל: משרדי הרבנות והמועצה הדתית, אולם ארועים, כיתות לימוד, מאפיה למצות וכו'. ברם עיכובי בנייה מצד הרשויות וסחיטה מתמדת מכספי הקהילה להצטיידות הצבא מנעו את סיום הבנייה.

בכל זאת, במבנה הענק הופעל עד לגירושנו מן העיר, אולם הארועים, שבו התקיימו הרצאות והופיעו להקות תיאטרון יידיש שבאו להופעות בעיר, וכן פעלו שתיים-שלוש כיתות לימוד, אשר שימשו בסיס לביה"ס היהודי בעיר.

בית-זקנים

בימים ההם לא נהגו אצלנו להכניס הורים זקנים לבתי אבות. בדרך-כלל הבנים דאגו אישית לכל מחסורם של הוריהם, לרבות טיפול סיעודי בהם, והיו שהחזיקו עוזרות-בית קבועות, ששרתו את הזקנים, תחת השגחת בניהם ובנותיהם.

בכל זאת היו זקנים ערירים שלא נשאר להם דואג בעיר, או שמצבם הכלכלי לא היה טוב. אלה התגוררו בבית-הזקנים [זה נקרא "מושב זקנים" והיתה לכך קונוטציה שלילית למדי] על חשבון הקהילה.

הרב נהג לפקוד אותם מדי שבוע ולהשמיע לפניהם דברי תורה, מתובלים בחוכמת חיים, שהתאימו לגיל מתקדם זה, בהדגישו לדוגמה, את הפסוק מתהילים צ"ב: "עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו", בהסבירו שאנשי שיבה מסוגלים עדיין לתרום לקהילה, אם זה בהשלמת מניין, לימוד דרדקי (ילדים), בהכנות נערים לבר-מצווה, ואילו הזקנות יכולות לספר לילדים על מנהגים בבית היהודי ועוד ועוד, הרי כבר נאמר: "אין זקן אלא בחוכמה".

ביקורים בחדר

הרב לייפר נהג לבקר עם תלמידי-חכמים מהעיר בסופי שבוע בחדרים ותלמודי תורה, בהזכירו בכל הזדמנות סיום הפסוק ממסכת שבת קכ"ז: "ותלמוד תורה כנגד כולם".

הוא היה בוחן את התלמידים על פרשת השבוע, בהלכות שבת ועניני דיומא, כשהנושאים החלו להילמד בחדר כבר מיום ראשון בשבוע, וביתר שאת מיום רביעי. זכורני כי הרב זצ"ל שאלני באחד מביקוריו בחדר של ר' חיים-ראובן: מניין לנו שיש צורך להתכונן לשבת קודש

לפחות שלושה ימים קודם לכן? כילד בן עשר נזכרתי בסיפור של סבי ז"ל, שיש על כך רמז במזמור שאומרים בסוף התפילה ביום רביעי וסיומו מתחיל בפסוק "לכו נרננה לה'", הלקוח מתהילים צ"ה. זהו פסוק שבו פותחים את התפילה בקבלת השבת. מכאן רמז שיש להתכונן לשבת קודש, לפחות שלושה ימים קודם לכן.

על הרעיון הזה זכיתי בחמישה חומשי תורה עם פירושים - פרס נדיר בעיירה לילד בן עשר, בימים שלפני מלחמת העולם השניה.

קבלת פנים לרב לייפר - שלישי מימין - לרגל הכתרתו לרב העיר דאראבאן.
למעלה, בפתח הדלת הרבנית רייזל ז"ל

הרועה הרוחני ליווה את צאנו עד הסוף המר

בזמן גירוש יהודי העיירה נתבקש רב העיר להישאר עם משפחתו ולטפל בעשרות הזקנים שהורשו להישאר בעיר ולא היו מסוגלים ללכת רגלי 35 ק"מ לתחנת הרכבת ורניצ'ן. אולם הרב ומשפחתו העדיפו ללכת עם הקהילה, בתקווה שאכן יחזרו כעבור שלושה ימים, כפי שהשלטונות הבטיחו רשמית לו ולראשי הקהילה. אך לדאבון ליבנו, הגירוש נמשך כשלוש שנים, כשיותר משני שלישים מיהודי העיירה ניספו, ויחד עמם גם הרב ורעייתו, בטרנסניסטריה.

כשיהודי דאראבאן הגיעו למחנה טרגו ז'יו, שהועד לאסירים פוליטים, ביקש הרב פגישה עם מפקד המחנה והסביר לו כי כאן מדובר בילדים, נשים וטף, שלא נכללים בקטגוריה של אסירים פוליטיים ויש להעבירם משם. המפקד הבטיח להתקשר עם הממונים עליו בנידון, ואמנם מחצית הקהילה נשלחה ללוגוז' והמחצית השניה לטורנו סברין. מעניין שמספר קצינים אנטישמים הסתובבו בינינו וטענו שאפילו העוברים בבטן אמם נגועים בקומוניזם ויש להתייחס לכולם בהתאם ולא לשחרר אף אחד משם.

עם שובנו לדורוהוי נפוצה שמועה, שיהודי המחוז שהתרכזו בעיר, יישלחו אחרי החגים למדינה חדשה, עם אפשרויות של פיתוח ושגשוג לכל היהודים - וכך נשלחנו לטרנסניסטריה.

הרב לייפר הגיע עם רעייתו ושלוש בנותיו למוגילב, שם ארגן "חֶברה קדישא" להבאת הנפטרים מנגישות וממחלות, לקבר ישראל בצורה מכובדת, ולא כפי שנהגו בגיא ההריגה, לזלזל בכבוד המת.

עבודת-קודש זאת, הנקראת במסורתנו "חסד של אמת" בוצעה על-ידיו בתנאים תברואתיים ירודים ותת-תזונה עם דלקת ריאות חריפה, שהפילה את הרב והרבנית חללים, ולבסוף גם הילדה הקטנה שלהם נספתה.

אנשי דאראבאן במוגילב תרמו כפי יכולתם להקמת מצבות על קברי משפחת לייפר, בהרגישם חובה מוסרית לגמול לנפטרים על מסירותם הבלתי נלאית לתושבי העיירה.

אגב, משאת נפשו של הרב היתה לעלות לארץ-ישראל. לפני הגירוש תכנן לבצע זאת בעזרת

ידיד יהודי אמיד בעיירה, לוסטיג שמו. למזלם, נדחתה בקשתם והאוניה שיצאה לדרך טובעה על ידי הגרמנים.

אשר לשתי היתומות של הרב זצ"ל, חנה ובת-שבע; הן נאספו במוגילב על-ידי צעירה יתומה מדאראבאן בשם רוזה קסאפו (כיום קציר), שקיבלה על עצמה לגדלן ועל כתפיה רבץ גם העול לפרנס דוד זקן ועיוור.

שתי היתומות חזרו עם הגב' קסאפו לדאראבאן, החלו לבקר בתנועת "בני עקיבא" שבהנהגתי ואח"כ עלו לארץ. הן הקימו משפחות לתפארת וגרות בירושלים.

לפני כשנה ביקרתי עם רעייתי אצל בנות הרב לייפר ז"ל בירושלים וליבנו מלא גאווה ותודה להקב"ה שנישאו לתלמידי-חכמים והקימו בתים נאמנים בישראל. לחנה (כיום לבל) ובת-שבע (כיום לנדאו) - לשתיהן ביחד שמונה ילדים, 45 נכדים ונינה אחת. אחד מבניה של חנה מנהל כיום ישיבה במוסקבה ומקרב שם רבים ליהדות ברוח מורשת סבו זצ"ל.

הרבנית רייזל לייפר ז"ל, אשתו של הרב לייפר זצ"ל.

הרב שמואל מאיר הולנדר
רבה של דאראבאן אחר השואה

הרב שמואל מאיר הולנדר נולד בקראקוב, בשנת תרמ"ט (1889) כבכור לאביו ר' נתן הולנדר, רב העיר אמסנא שבגליציה. כבר בגיל י"ז סייע לאביו ונשלח על-ידיו להשגיח על השו"בים (שוחטים ובודקי כשרות) בבית המטבחיים.

בגיל צעיר העיד עליו הרב רפפורט מקראקוב, שהוא בקי בי"ד ("יורה דעה" - הספר השני לשולחן ערוך, העוסק בדיני שחיטה, התר ואיסור, טרפות וכו').

הרב הולנדר הוסמך לרבנות ע"י גדולי הרבנים, כגון הרב אלברשטאם, הרב נבנצאל, הרב לוין מפולין והרב בצלאל זאב שפרן מבקאו.

הרב הולנדר התיישב בצ'רנוביץ, נבחר כרב ראשי וראב"ד (ראש בית-הדין), וכיהן בה 38 שנה.

בתוקף תפקידיו הסמכותיים התכתב עם גדולי תורה מרומניה והונגריה והשתדל לפתור בעיות הלכתיות מסובכות בענייני נישואין, גירושין ועגונות.

בית המדרש ובית-התפילה שלו היו מרכזי לימוד למבוגרים ולצעירים כאחד וחלק מפעילותו נעשתה במחתרת, כשהחביא 160 יהודים מיוצאי גליציה ובסרביה, שנמלטו לצ'רנוביץ והוא דאג למחייתם, תוך סיכון עצמו ומשפחתו.

כשיהודי צ'רנוביץ חיו בגיטו, התרוצץ ימים ולילות להיטיב עם הסובלים, עד שהוא עצמו לקה בתת-תזונה -סבל שנמשך שנים רבות, ורק לאחר שבא לכהן כרבה של דאראבאן וחי בה חיי שלווה ורוגע, הצליח להבריא ממחלתו זו.

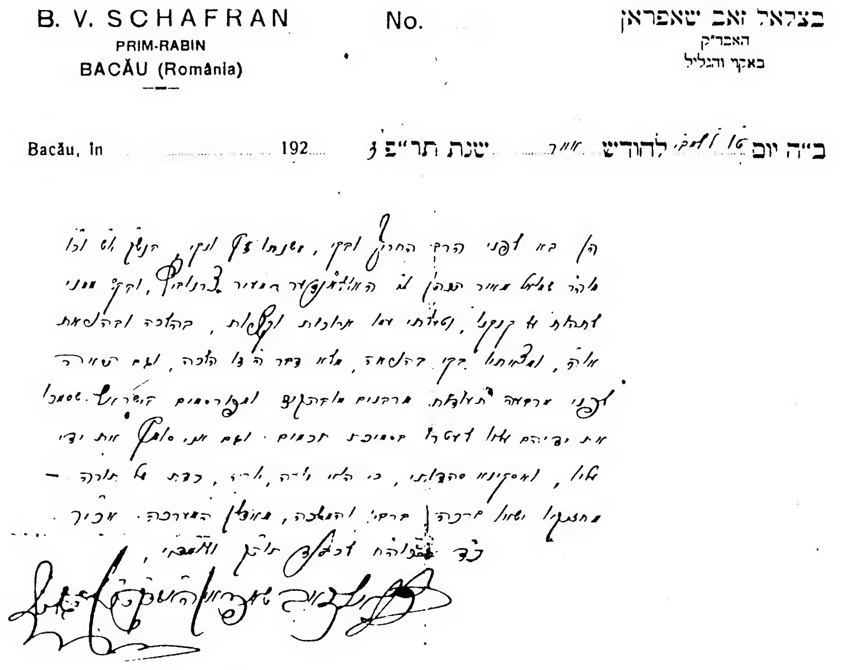

B. V. SCHAFRAN
PRIM-RABIN
BACĂU (România)

No.

בצלאל זאב שאפראן
האבד"ק
באקו והגליל

Bacău, In .... 192.....

ב"ה יום [illegible] לחודש אייר שנת תרפ"ג

הן בא לפני הרב החריף ובקי [illegible]
מוהר"ר שמואל מאיר הכהן נ"י הולנדער דמתא [illegible], ובקש ממני
לבחנו בקנקנו, ושאלתי אותו שאלות וקושיות, בהלכה [illegible]
אלה, ומצאתיו בקי [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

בצלאל זאב שאפראן

כתב הסכמה מאת הגאון ב. ז. שפרן על בקיאותו של מהרש"ם הכהן הולנדר בהלכה

הרב הולנדר בסעודת מצווה בחתונתו של הכותב, חיים ברץ, עם בח"ל מינקה

הרב היה איש צנוע וענו, תלמיד-חכם ידוע ובקי גדול בהלכה. שקד על לימודו יומם ולילה והוציא מתחת ידו שלושה ספרים: פירוש על ספר בראשית, ספר שו"ת, ספר דרוש ותורה - ספר יוחסין והספד, שבו הוא מבכה בין היתר את קדושי משפחתו שנספו בטרנסניסטריה.

על פירושו לבראשית קיבל הסכמות וברכות מהרבנים והגאונים, גדולי הדור, כגון הרבי מסדיגורה, החזון איש, הרב צירלסון, הרבנים הרצוג, אונטרמן, סורוצקין, עקיבא סופר, רולר מניאמץ, ר' עובדיה הדיה, הרב טולדנו וכן הרב י. מ. חרל"פ, המציין כי: "תשובותיו הן כגל אגוזים וכשפותח את דבריו מתגלגלים ממנו ידיעותיו הרבות בספרי רבותינו".

הרב הולנדר פירסם גם עשרות מאמרים בכתבי-עת דתיים - על התורה, תהילים, חמש מגילות, פרקי אבות ועל אישים תורניים ידועי-שם.

במשך כשלוש שנות כהונתו של הרב בקהילתנו, בשנים תש"ה-תש"ז, פעל רבות בתחומים שונים והטביע חותמו עליה בדרשותיו המרתקות, בקירוב הנוער ליהדות, בעוד שהשלטונות הרשמיים משכוהו למועדוני הקומסומול.

שיחות המוסר של הרב בבתי-הכנסת היו לשם-דבר בקרב שומעיו, שמספרם גדל והלך משבוע לשבוע. גם הוא, כחתנו ז"ל, נפגש עם השלטונות והכמורה, כדי לקדם את צורכי הקהילה. בין היתר נפגש עם השר היהודי אויריו (Oieriu), יליד דאראבאן, שביקר ב-1946 לרגל בצורת קשה באיזור והלה הסכים לשלוח מספר קרונות חיטה, חומוס ומספוא לעופות ובהמות, לפנים משורת הדין.

הנוצרים העריכוהו בשל פעילותו למען הכלל והאמינו בחוכמתו ובסגולותיו. רבים מהם נהרו אליו לקבל ברכה לאריכות ימים, להבראה ממחלות שונות, כי הוא נחשב מומחה נגד "עין הרע". וכל זאת, שלא על מנת לקבל פרס.

זוכר אני כי בשנת הבצורת יצאו הנוצרים כמה וכמה פעמים בתהלוכות עם איקונין, שפכו מים בקרנות הרחובות כמנהגם, לבקש על הגשמים - וגשם לא בא!

לעומת זאת יצאה הקהילה פעם אחת ובראשה הרב, ואמרו התפילות המתבקשות לגשמי ברכה - ואלה לא אחרו לבוא! הגשם תפס אותנו בעת שובנו והרטיב אותנו עד לשד העצמות. המקרה השאיר רושם עז על הנוצרים המאמינים וזרם המבקרים מצידם אצל הרב הלך וגבר. רובם ביקשו ברכות לעת צרה, מפי הרב היהודי, שיש לו כנראה מהלכים בעליונים.

הרב הולנדר ארגן את ענייני הקהילה: הביא שוחט מצ'רנוביץ; הזמין סופר סת"ם לתקן ספרי תורה, תפילין ומזוזות, שחלק מהן העלו עובש ואותיותיהן נמחקו עקב הזנחה ואי-שימוש בעת גירושנו מן העיר.

אגב, הוא עצמו הכין גידין לתפירת היריעות של ספרי התורה ואף לימד אותנו - מבאי ביתו איך לייצרם ולהשתמש בהם.

הרב השתתף בכנסי רבנים משארית הפליטה, שאורגנו על-ידי ועד מיוחד, בסיוע הג'וינט, ובהם

דנו בבעיות הלכתיות שנתעוררו בשואה ובעקבותיה. בהיותו בבוקרשט הצטייד הרב בתשמישי קדושה לבתי הכנסת ולבני הקהילה, הביא תפילין, טליתות, סידורים ומחזורים.

באחת מנסיעותיו לקח עמו קבוצת יהודים יראי-שמים מבני העיר, להכשירם באפיית מצות לקראת חג הפסח למען הקהילה.

לוויה רבתי

מטעם הרבנות והקהילה נערכה לוויה המונית לסבונים שנעשו על-ידי הגרמנים משומן של יהודים, וכן חפצים שונים שיוצרו מיריעות של ספרי-תורה ומרצועות תפילין. הרב ועוזריו טרחו לאסוף את החפצים הללו ממקומות שונים בעיר ולערוך להם הלוויה בבית-העלמין המקומי, בהתאם להלכה.

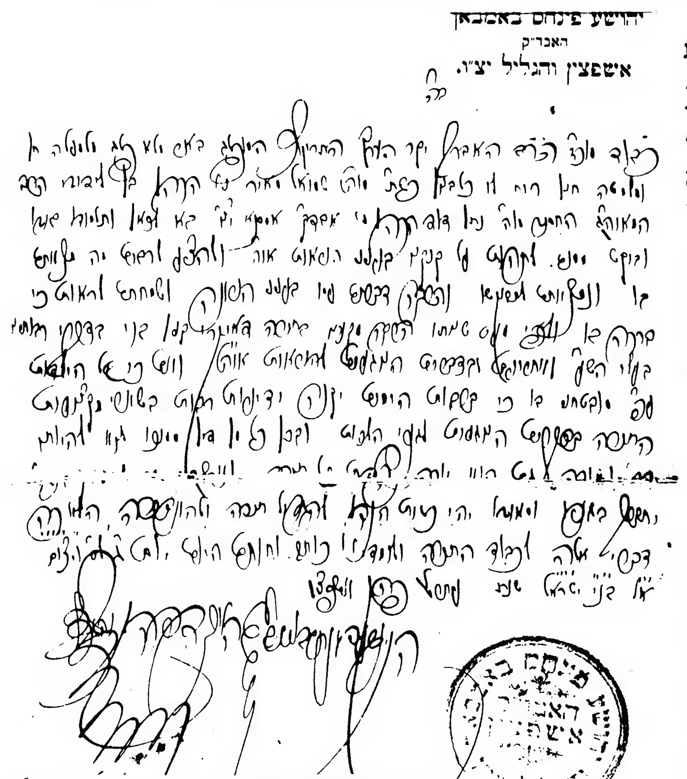

יהושע פנחס באמבאן
האבד"ק
אשפצין והגליל יצ"ו.

כתב הסכמה של הרב י. פ. באמבאן על אחד מספריו של הרב הולנדר

בהלוויה השתתפו המונים, גם שאינם בני-ברית. הרב נשא הספד נרגש, כשדמעות הרב הולנדר דאג לחינוך הנוער בדרכי ה', בהביאו את ר' אידלמן, שפתח בית-ספר עם כמה כיתות והוא עקב אישית אחר רמת הלימודים בו.

קומץ תלמידים קבוע נהג ללמוד לימודי קודש עם הרב בביתו, ביניהם נמניתי גם אני, חברי יעקב חכם, שמעון דוידזון ואחרים.

הרב שימש נשיא-כבוד של תנועת "מזרחי" הדתית-לאומית בעירנו ותמך בפעילות תנועת הנוער "בני עקיבא", שנכדותיו נמנו עם חניכותיה, וכמרכז הסניף קיבלתי סיוע רב ממנו בהפעלת ה"קן" במקום.

פעמים רבות הוא הוזמן למסיבות ולסעודה שלישית בשבתות בסניף והשמיע לנו רעיונות מפרשת השבוע,

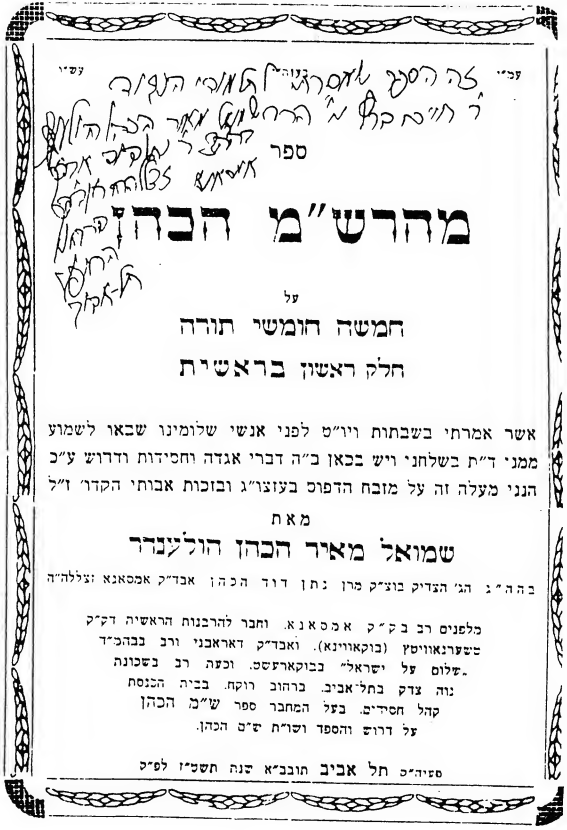

ספר
מהרש"מ הכהן
על
חמשה חומשי תורה
חלק ראשון בראשית

אשר אמרתי בשבתות ויו"ט לפני אנשי שלומינו שבאו לשמוע ממני ד"ת בשלחני ויש בכאן ב"ה דברי אגדה וחסידות ודרוש ע"כ הנני מעלה זה על מזבח הדפוס בעזצו"ג ובזכות אבותי הקדו' ז"ל

מאת
שמואל מאיר הכהן הולענדר
בהה"ג הג' הצדיק בוצ"ק מרן נתן דוד הכהן אבד"ק אמסאנא זצללה"ה

מלפנים רב בק"ק אמסאנא. וחבר להרבנות הראשיה דק"ק טשערנאוויטץ (בוקאווינא). ואבד"ק דאראבני ורב בבהכ"ד "שלום על ישראל" בבוקארעשט. וכעת רב בשכונת נוה צדק בתל־אביב. ברחוב רוקח. בבית הכנסת קהל חסידים. בעל המחבר ספר ש"מ הכהן על דרוש והספד ושו"ת ש"מ הכהן.

פעיה"ק תל אביב תובב"א שנת תשכ"ז לפ"ק

שער ספרו של הרב הולנדר ובו הציון שהוא אב"ד של קהילת דראבאן

מפרקי אבות וכדו'. שיחותיו חיזקו אותנו מבחינה יהודית וציונית.

משאת-ליבו של הרב הולנדר היתה לעלות לארץ-ישראל. הוא קיבל סרטיפיקטים מבנותיו בארץ ואמנם, בשנת תש"ח הוא עלה ארצה, בהביאו עמו חלק נכבד מספרייתו הגדולה.

בתל-אביב מונה כרבה של שכונת נוה צדק ובית-הכנסת "קהל חסידים" שבה.

זכיתי והרב השתתף בחתונתי ביוני 1956 בתל-אביב וככוהן בירך אותנו בשבע הברכות מתחת לחופה ואף נשא דברים לרגל הארוע.

הרב שמואל מאיר הולנדר נפטר בט"ז בטבת תשכ"ה (1965) ונטמן בחלקת הרבנים בבית-העלמין בנחלת יצחק.

השאיר אחריו שתי בנות ושני בנים. הבכור, ר' זאב יהודה והצעיר ר' נתן דוד, שניהם מחסידי ויז'ניץ והם גרים בבני-ברק.

יהי זכרו ברוך.

הרב הולנדר והרבנית רינה, עם הטלאי הצהוב, צ'רנוביץ, בתקופת השואה

הרב הולנדר זצ"ל בישראל, בשמשו רב של בית-הכנסת "קהל חסידים" בשכונת נוה צדק בתל-אביב, תש"ח, 1948

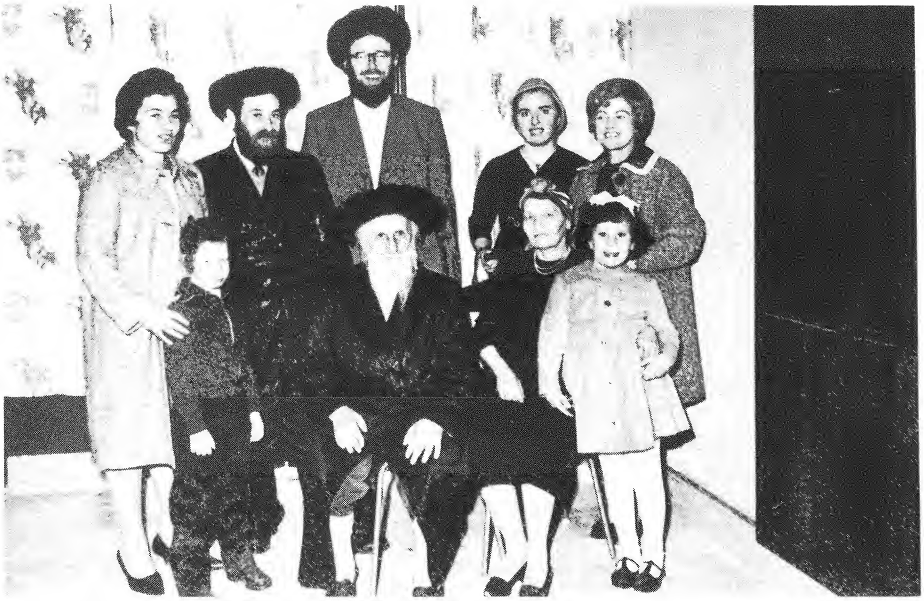

הרב הולנדר ז"ל - במרכז ולידו רעייתו הרבנית ריינה תבלח"א. מצדדיהם ניניהם. עומדים, מימין לשמאל: הבת חיה, הנכדה חנה ובעלה, משמאל - הנכדה בת-שבע ובעלה

הרב הולנדר בחתונת בנו הגדול, ר' יהודה זאב, יושב לשמאלו

עלילות-שווא על יהודי דאראבאן ערב הגירוש

לקראת ההכנות לפלישת צבאות גרמניה הנאצית ורומניה לברית-המועצות, רבו העלילות על רקע אנטישמי, נגד היהודים בעיירות צפון-מזרח רומניה, הגובלות עם בסרביה, שסופחה לברית-המועצות.

המצאותם של אלפי יהודים בעיירות הסמוכות לקו הגבול מחד, ומיקומה של דאראבאן באיזור המרכזי של הספר מאידך, גרמו אי-נוחות למתכנני מבצע הפלישה של ה-22 ביוני 1941, בנסיון להסתער במלחמת בזק ["בליץ"] מהירה ולכבוש את היעדים שנקבעו מראש.

דאראבאן שכנה כאמור, במרכז הציר האסטרטגי של קו החזית באיזור והשלטונות ביקשו להיפטר מ"גורמים עוינים", בתובעם לגרש את היהודים ממחוז זה, שסופח לחבל צ'רנוביץ, ומהיהודים במקומות אלה נשללו הזכויות האזרחיות כתושבי הרגאט.

המוסדות החשאיים הרומניים יזמו עלילות שונות על יהודים שונים בקהילה, החל מאנשי ציבור, דרך צעירים פעילים ציוניים וכלה בבעלי רקע שמאלני, שנחשדו בקשרי-סתר עם הקומוניסטים מעבר לנהר פרוט, הסמוך לעיירה.

העלילות הלכו וגברו לקראת הגירוש, כשרוב היהודים התכנסו לתפילות בשמונת בתי הכנסת של העיירה. לדעת הבולשת, התכנסויות המוניות אלה איפשרו פעילות מחתרתית מואצת נגד המשטר והמדינה, במסווה של התכנסות לתפילה.

שוטרי-חרש הפיצו שמועות בריכוזים יהודיים, שקיימת מחתרת של צעירים יהודים, האוגרים נשק לקראת פלישה קומוניסטית מעבר לגבול, ובלילות הם עוקבים אחר תנועות צבא וגייסות ממוכנים גרמניים, שעברו בדרך הראשית של העיירה, לעבר הגבול.

הם גם נהגו להתלוצץ בחוצות באמרות-כנף על חשבון היהודים, כגון: הנה יום הכיפורים כבר חלף, אך "הדוד פוניה" [הכוונה לרוסים] לא-צנח בעיר, והישועה ליהודים טרם הגיעה. נחכה לפסח.

הבלשים עקבו אחר תגובות היהודים, אך אלה נמנעו מלהגיב בפומבי. הם הסתגרו בערבים בבתיהם, תחת מנעול ובריח, עם תריסים מוגפים ושוחחו בנושאים אלה בחשאי, לבל יזיקו ליחידים או לקבוצה כלשהי שנחשדה על-ידי השלטונות.

פרשת דנילוף

אנשי הבולשת אסרו את העו"ד מיכאל דנילוף, באמתלה שצילם את בנו הקטן במרכז העיר, על רקע משאיות צבאיות עמוסות בתחמושת, ותמונות אלה אמורות היו להימסר - לדעת הבולשת - למרגלים קומוניסטים השורצים בעיר ובסביבה ועוקבים אחר תנועות הצבא, הנע לעבר הגבול.

שלטונות הבטחון ראו את מעשהו זה של דנילוף בחומרה רבה ורצו לערוך לו משפט שדה מהיר, מלווה בכיתת-יורים. אך בהתערבות הרב לייפר, רב העיר, אצל הכמורה והשלטונות, גורש החשוד למחנה "וידלה", בית-סוהר לאסירים בטחוניים, בדרום רומניה.

לבסוף שוחרר עו"ד דנילוף והצטרף למשפחתו בטרנסניסטריה. כך הוא ניצל מעלילה שטפלו עליו והוא כמעט שילם על כך בחייו.

חרבו של סטיקלארו

בחור יהודי בשם זלמן סטיקלארו מדאראבאן הואשם (עקב הלשנה) על-ידי חברו הנוצרי, שלא מסר חרב או כידון שברשותו, לשלטונות הבטחון והוא מחזיק נשק ללא רשות, כדי להשתמש בו בניגוד לחוק. סטיקלארו הסביר שהחרב היתה רכושו הפרטי, שקנה אותה מידי קצין פרשים לשעבר. בכל-זאת הוא נעצר והובל בחוצות העיר, כבול בידיו וברגליו,

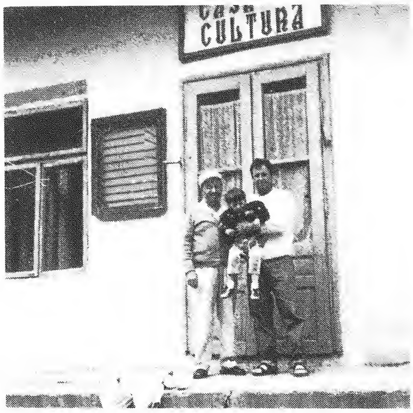

הבית של משפחת ברץ במרכז דאראבאן בעבר. עכשיו הוא משמש כ"בית תרבות" ככתוב בשלט

אל מול המון אנטישמי מגדף וצועק סיסמאות אנטישמיות.

בחצר ביתו אולץ זלמן לחפור באדמה באצבעותיו בלבד ולהוציא את החרב הטמונה שם, ולא שיער שהמלשין הוא נוצרי, חבר נעורים שלו.

בכיכר העיר (מול ביתנו) הוקמה במה מוגבהת והעלו עליה את זלמן והיה חשש שבמה זו תיהפך לגרדום שעליו יתלו את הבחור היהודי המסכן.

הייתי אז ילד בן 11 וראיתי את המחזה המזעזע, יחד עם שכנים וחברים שהתאספו בביתנו ובכינו בצוותא על גורלו המר של הבחור היהודי, ושל כולנו בכלל.

לפתע הורד האיש מן הבמה והוסע למטה המשטרה, לפי פקודה מגבוה. יודעי-דבר סיפרו, כי גם כאן היתה ידו של הרב לייפר, שהפעיל את השפעתו אצל נכבדי העיר והבחור נשלח גם הוא למחנה "וידלה". אנחנו נשמנו לרווחה.

סופו של זלמן סטיקלארו היה טרגי. הוא נשלח לטרנסניסטריה במשלוח מיוחד, מעבר לנהר הבוג, באיזור הכיבוש הגרמני.

הוא חיפש שם את שתי אחיותיו ומצאן במחנה שבכפר טרופובה, שם שהו מגורשי דאראבאן. זלמן העבירן מעבר לבוג - ושם רצחו הגרמנים את שלושתם (בין יתר אלפי היהודים שחיסלו שם).

התעללות ביהודי זקן

סבי, אברהם ברץ ז"ל החליט להשאר בבית ולא להתלוות אלינו לגירוש, כי במילא נחזור לביתנו כעבור שלושה ימים, כפי שהבטיחו השלטונות, ועדיף היה לדעתו, שישמור על שני הבתים של משפחתנו ותכולתם, שבהם היו חפצים ותכשיטים יקרי-ערך, שעברו בירושה מאבות-אבותיו.

במשך היום נהג להלך במרפסת הארוכה שבחזית הבית מול כיכר העיר. שוטרי המקוף שמו לב לסיוריו אלה, בעת שממול התנהלה תנועה ערה של צבא, לכיוון החזית.

בהתייעצות עם תודיקה, נאמן-הבית הגוי, הם החליטו להדביק צלב מקרטון על שלט החנות, הנושא את השם היהודי "יהושע גרינברג", חתנו של סבא, כי נודע להם שבלילה יעברו גייסות שריון גרמני ויש סכנה לפורענות.

קצין ושוטר שמו לב לצלב החדש שעל השלט. הם נכנסו לבית והחלו לקלל ולהכות את סבי, שהוא מלגלג כביכול על הסמל הנוצרי המקודש. נאמן הבית התעורר לקול הצעקות והבכי של הזקן והצילו מלינץ' בטוח. הסבא נלקח אחר-כך למטה המשטרה ושם חקרו אותו על "סיוריו החשודים". עוד באותו לילה הוציאו אותו והובילוהו - רגלי - לבוטושאן, מרחק 76 ק"מ. שני ז'נדארמים צעירים ליוו אותו בקללות ומכות והאיצו בו ללכת מהר.

מוכה ומושפל נחקר סבא שוב במטה המשטרה בבוטושאן, שם ניסו לטפול עליו האשמות כבדות של איסוף מידע מודיעיני לטובת הרוסים. בינתיים נודע לקרובינו בעיר - משפחות ברץ ואוסטפלד - על המצאותו של אברהם ברץ במשטרה וחקירתו. תמורת שוחד ניאות הקצין החוקר לשחררו ולגרשו לדורוהוי. שם הוא התגורר אצל בן-דודו מנדל מאירוביץ, עד לשובנו מהגירוש ללוגוש, ואחרי הימים הנוראים נסענו כולנו ל"גן-העדן" המובטח - טרנסניסטריה.

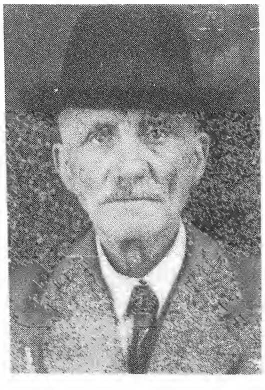

סבה ר' אברהם ברץ ז"ל

חיים ברץ

"חדרים" בדאראבאן

כעשרה "חדרים" בדרגות שונות פעלו בעירנו לפני הגירוש. היו ביניהם חדרים רגילים של מלמדי דרדקי לילדים בגילים שונים ודרגות הבנה בהתאם, ועד "חדר מתוקן" למחצה, של המורה הירש, על הגבול שבין חדר מסורתי לבין מוסד לימודי שהוא כעין כיתה של בית-ספר.

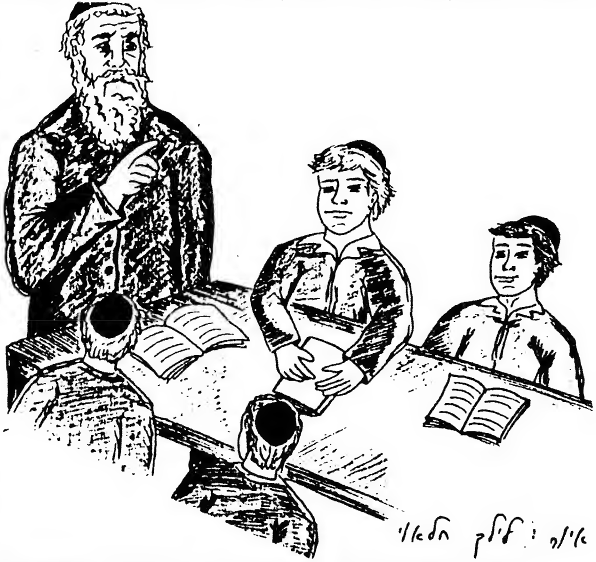

חז"ל העריכו את המושג "גירסא דינקותא" באומרם: "לימוד שלמד אדם בימי ילדותו מתקיים יותר משל זיקנה" (רש"י, שבת כ"א) ולכן דרשו מן ההורים אווירה של חינוך והקניית ערכים יהודיים ולימוד, החל מילדותו הרכה ביותר. כך לימדוהו "שמע ישראל" וברכות שונות, ארבע הקושיות בפסח, ההורים לקחוהו עמם לבית הכנסת, להרגילו בהווי התפילות והפיוטים ושמיעת קריאת התורה, ספיגת חוויות השבת והחג בבית ובבית-הכנסת וכל הכרוך בכך.

בהגיע הילד לגיל שלוש הביאוהו ברוב טקס ל"חדר" של מלמד דרדקי וכאן החל מסלול לימודו וחינוכו של הילד היהודי.

מנסיוני האישי יכול אני להעיד כי סיפורי המקרא מפי סבא, ה"גירסא דינקותא" מהמלמדים בחדר, חוויות השבת והחג בחוג המשפחה ובבית-הכנסת, אלה היוו את הבסיס להמשך לימודי והתפתחותי כיהודי מאמין ונאמן לתורת ישראל ומורשת ישראל.

על שלושה "חדרים" כאלה, שבהם למדתי בילדותי הרכה בדאראבאן, רוצה אני לספר כאן.

החדר של ר' משה אידלס - מלמד דרדקי;
ברכה על בננה ותאונת דרכים

בגיל שלוש נשלחתי לחדר, יחד עם רבים מבני גילי. אהבתי את האווירה ואת ה"אידישקייט" שהחדירו בנו הרבי ועוזרו ("באהעלפער" ביידיש). בבית הייתי ילד קטן יחיד בין מבוגרים והיה לי די משעמם, לעומת האווירה הנעימה ששררה בחברת הילדים שבחדר.

בדרך-כלל היינו לומדים בקבוצות קטנות, בדירת הרבי. שעות הלימוד היו ארוכות - יחסית לגילנו - מן הבוקר עד שעות אחה"צ המאוחרות. כמעט כל שבוע הייתי חוזר מן החדר עם סיפורים ושירים חדשים שלמדתי, דבר שהצביע על התפתחותי הלימודית.

המרחק מביתנו לחדר של ר' משה היה כ-350 מטר. עוזרו של המלמד גר בשכנותנו ונהג לאסוף אותי, יחד עם עוד ילדים שכנים ולהביא אותנו לחדר. כאן התפללנו תפילת הבוקר בניגון מיוחד. לאחר התפילה נטלנו ידיים וברכנו "המוציא", אכלנו פת שחרית וברכנו ברכה קצרה מ"ברכת המזון". הכל נאמר בקול רם, תחת השגחתו של ה"באהעלפער", שגם התרוצץ בין הילדים ושמר על "שלום בית" ביניהם.

בחדר של ר' משה למדתי שלוש שנים, מגיל 3 עד 6. הלימודים התנהלו בכל ששת ימי

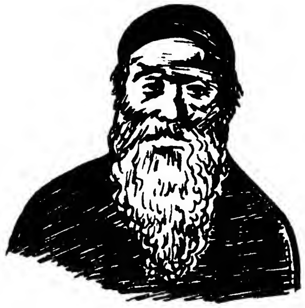

איור: לילק חלאוי

המעשה והחזרות לקראת שבת החלו כבר ביום רביעי (שאגב, היה יום היריד השבועי בעיירה).

באחת הפעמים בחן אותנו הרבי בהלכות "ברכות" ושאל ילד בשם יעקב, איזה ברכה מברכים על בננה (פרי נדיר ויקר במחוזותינו). יעקב נבוך ולא ידע את התשובה הנכונה. מיד קפצתי אני ועניתי: "בורא פרי האדמה"!

בצאתנו להפסקה ניגש אלי יעקב זה, ובנוכחות יתר חברינו הנחית לי סטירה מצלצלת. נעלבתי מאוד וברחתי הביתה. היה זה יום ד' בשבוע, יום היריד, כאשר העיירה מלאה מאות איכרים עם עגלותיהם וסוסיהם, שהיו מביאים את תוצרתם החקלאית למכירה בעיירה. עברתי בשוק ההומה וחציתי בריצה את הכביש ו... עגלה עם סוס דוהר פגעה בי'קלות. יותר משנפגעתי (בירך) נבהלתי. בין יתר הטיפולים שקיבלתי, היה גם טקס יציקת שעווה, בידיה של הדודה מייטא, סגולה לגירוש הפחד שתקף אותי בתאונה זו.

כאשר הבראתי, החליטו במשפחה להעבירני לחדר של רבי שולם טיאושאנו, בבחינת "משנה מקום משנה מזל".

החדר של ר' שולם טיאוסר (טיאושאנו) – 77 שדים

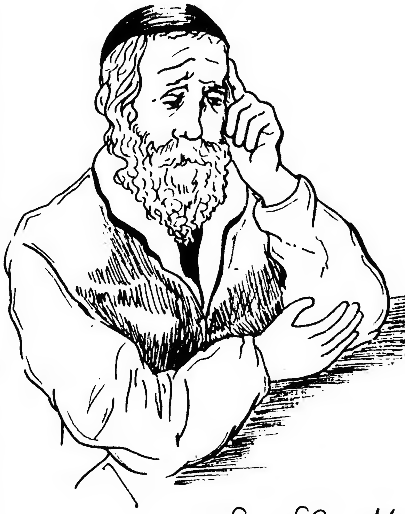

איור: לילק חלאוי

ר' שולם היה איש מידות, רם-קומה ורחב כתפיים (בניגוד לר' משה אידלס, מלמדי הקודם), בעל זקן ארוך ולבן, והוא הזכיר לי ציור של אהרן הכהן שהיה תלוי בביתנו, דהיינו דמות פטריארכלית מעוררת כבוד, שעשה רושם עז על ההורים והתלמידים כאחת, אם כי לא הצטיין בסמכות אישית יתרה לעת זיקנתו. לעומתו, רעייתו מרת פייגה, צעירה יחסית ממנו, היתה הדמות הדומיננטית מבחינת המשמעת. היא שלטה למעשה מבחינה חינוכית, חברתית ומינהלית בחדר של בעלה.

התלמידים פחדו ממבטה החמור והשתדלנו לא להתקל בה, הן במסגרת הלימודית, הן בהפסקות, כששיחקנו והתרוצצנו בחצר רחבת הידיים, תחת עינה הפקוחה עלינו. מי שנתפס על ידיה בהשתובבות יתרה, זכה לנחת-זרועה: סטירות-לחי, משיכות באוזן או הצלפות שוט (קאנטשיק ביידיש).

שיטות הענישה הללו היו פסולים מבחינה פדגוגית וידועות לשמצה. על כך הוסיפה גם גידופים ואיומים ברומנית, כגון: "עוד מעט יאכלו אותך 77 שדים". זה היה איום מפחיד ביותר לגבינו, ילדים בני שש – שבע. לא אחת קרה שילד רגיש חזר הביתה עם טראומה נוראה, רואה 77 שדים רודפים אחריו לבלעו. היו מי שעשו במכנסיים מרוב פחד, אחרים חזרו להרטיב, או חלמו בלילה חלומות-בלהה.

איומי ההורים לפנות לערכאות הצליחו להפסיק שיטה פסולה זו והחדר חזר לתפקד כרגיל.

החדר של ר' שולם היה מוסד לימודי ברמה גבוהה יותר מהקודם. כאן למדנו חומש עם רש"י, פרקי אבות עם פירוש ברטנורא, תפילות ומשמעותן, דיני שולחן ערוך וכו'.

בימי ראשון ושני למדתי את פרשת השבוע עם הפירושים, אחר-כך נבחנתי בידי הרבי; עניתי יפה על כל שאלותיו ונתמניתי כמדריך לקבוצות תלמידים צעירים יותר. ביום שלישי עשיתי חזרה עם הקבוצות הללו, כהכנה לבוחן לפני ועדת-בחינה, בראשותו של רב העיר, הרב

לייפר ז"ל.

הרב לייפר היה מגיע לחדר זה בימי חמישי, בוחן את התלמידים ומעניק פרסים למצטיינים, דבר שהגביר את המוטיבציה ללימודים בקרב ילדי החדר. גם אני זכיתי בסידרת חוברות על החסידות, כהוקרה על עבודתי המסורה עם התלמידים הצעירים ממני.

פעילות חברתית-דתית ענפה קיימנו בערבי החגים. למדנו שירים הקשורים לחגים, אכלנו פירות משבעת המינים, תוך ברכת "שהחיינו" וברכה אחרונה "מעין שלוש" על הפירות שאכלנו ונקראת בפי העם "ברכת על המחיה". בל"ג בעומר היינו יוצאים לשדה עם חץ וקשת ושמענו מפי הרבי הסברים על היום הזה ומשמעותו.

לחוויה מיוחדת זכינו בעונת החורף ובלילותיו הארוכים. החדר של ר' שולם היה מרוחק מביתנו כשלושת רבעי הקילומטר ונאמן הבית היה נוהג להסיעני לשם במזחלת, וזו היתה חוויה נעימה ביותר.

בסיום הלימודים, ב-10 בלילה, היינו חוזרים, קבוצות ילדים, נושאים בידינו "פנסים" עשויים מדלעת חלולה, ובה נר דולק ושרים שירים חסידיים ושירי-עם ביידיש - חוויית ילדות שלא אשכח כל ימי חיי!

החדר של חיים ריבן (ראובן) - גמרא וכתיבה ביידיש

לקראת עלייתי לכיתה ד' - הגבוהה והאחרונה בבית-הספר העממי בעירנו, ונוכח השגי בתלמוד תורה, הוחלט להכניס אותי לחדר של חיים ראובן, שביתו שכן מאחורי ביתנו, בסמטה צדדית על-יד המרכז וסמוך לרחוב הראשי של דאראבאן.

משנרשמתי ללמוד בחדר זה, הוסבר לי כי הדרישות הלימודיות בו גבוהות ואצטרך להקדיש זמן רב ללימודי קודש, לפני ואחרי שעות הלימוד בבית-הספר הממשלתי.

בנוסף לחומש ורש"י למדתי משנה עם פירושים ואחר-כך עבַרתי ללמוד גמרא, מפרק אלו מציאות וממסכת ברכות. כשסיפרתי לסבא על נושאי לימודי בחדר חדש זה, הוא הזיל דמעות גיל על שזכה ונכדו היחיד מתחיל לשחות בים התלמוד.

"מקצוע" נוסף שלמדתי בחדר זה היה "עיון תפילה" - מהות התפילות, דיניהן ומקורותיהן, חומר מרתק מאין כמוהו.

בחדר זה למדנו גם לכתוב מכתבים ביידיש. זה היה חידוש לעומת החדרים הקודמים שבהם למדתי. לא בכדי למדו כאן טובי הנערים ממרכז העיר, שבהתבגרם הגיעו לעמדות מכובדות בקהילה ובחברה, בעיר ומחוצה לה.

ר' חיים ראובן ז"ל היה יהודי בעל הדרת-פנים, תלמיד חכם ובקי במכמני היהדות ואוצרותיה. ההורים כיבדוהו והוקירוהו על ידיעותיו הרבות בכתבי הקודש והתלמידים העריצוהו על התורה שהרביץ בהם וקידם את אישיותם והכרתם היהודית.

ר' חיים ראובן ז"ל ניספה בשואת טרנסניסטריה. יהי זכרו ברוך.

שמעון הרן

שלושה פרקי זכרונות

השוד

עיירתי דאראבאן נוסדה בשנת 1836. התפתחותה היתה מהירה, כיוון ששכֿנה על פרשת-דרכים, בין חבל מולדובה לחבל בוקובינה – מוקד למעבר עגלות המסחר.

מאה שנה לאחר-מכן התרחש בתוכה מאורע, שהדהד במשפחתנו. בשנת 1936 הגיע זוג תיירים מאמריקה לביקור אצל קרוביהם. בעיירתנו – שתי כניסות ראשיות תחמו את אורכה: כניסה דרומית, ליד טחנת הקמח, מולה התגוררו סבתי ובני-ביתה, וצפונית, ליד בית-החרושת לשמן, מולו התארחו האמריקנים, אצל קרוביהם.

משפשטה השמועה, כי את העיירונת פקדו "מיליונרים", נזעקו שודדים ופרצו לבית סבתי. באיומים דרשו הון תועפות, ובמטבע זר. לא הועילו ההסברים כי טעות בידיהם: התיירים שוהים בקצה השני של העיירה.

הגזלנים כפתו את סבא וסבתא והחלו לחנקם. אחד השודדים ניגש אל הארון, פשפש בתוכו ומצא צרור כבד של רובלים (כסף רוסי) שזה מכבר יצא מכלל שימוש.

סבורים שמצאו אוצר של דולרים, הרפו מקורבנותיהם שראו כבר את המוות נכחם – והסתלקו.

כך הצילו הרובלים הישנים של הצאר, את סבי וסבתי.

שמעון הרן

וְלַבֹּקֶר רִנָּה

שירים וסיפורים

איור: אהובה פיקרד

רדיפות

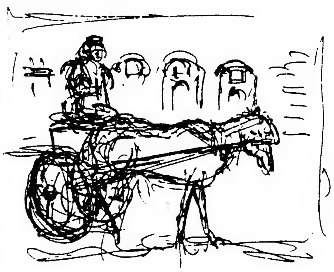

נער הייתי כאשר החלו הרדיפות בדאראבאן: עוצר, חיפושים, מאסרים. רק מתי-מעט העזו לחמוק החוצה.

יום אחד הופיע אצלנו חבר. חיילים רומנים שפיטרלו ברחוב הבחינו בו והתייצבו בפתח ביתנו, ובראשם קצין. בעודם מתדפקים על הדלת, הספיק ידידנו להעלם, מבעד ליציאה האחורית. הסרן פרץ פנימה, ניגש אל אבי, סטר על פניו ושאלו: מי האיש? לשם מה בא?

בתום החקירה הוטלה עלי משימה: להוביל חייל, עם רובה מכודן, אל ביתו של הנמלט. לשווא נקשנו על דלתו. החייל התעצבן, תלש את המזוזה והשליכה. נבהלתי והצעתי להביאו אל

בית הוריו של החשוד.

שוב נקשנו. הפעם נפתח תריס לכדי סדק והוגד לנו שהבן איננו עמם. החייל, כפרי תמים, נכנע לבסוף ושיחררני.

נרגש פסעתי ברחובות השוממים, כשעשרות עיניים בולשות אחרי מבעד לשמשות, תריסים ועליות-גג.

בפעם הזאת שבתי בשלום הביתה. בדיעבד יודע אני כיום: זו היתה ההתחלה לגירוש הגדול אל מחנות ההסגר והמוות.

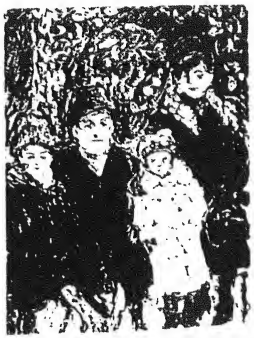

הצלם

צאליק היה צלם יחיד בעיירה. כבן 40, גוץ, ופניו כפני שׂמואל עצמון (השחקן). "הסטודיו" שלו שכן מול הגן של הכנסיה, שניצבה במרכז העיירה, בסמוך לכיכר השוק.

כפעוט דבית-רבן לא דרכה רגלי בצלמנייתו. מה לילד יהודי ולתצלומים ודיוקנאות? ואף-על-פי-כן, ראיתיו לפעמים בפעולתו.

בוקר אחד התעוררה העיירה לשמע ידיעה מזעזעת: גנן העיריה, שגר בבקתת הגן הציבורי, רצח את אשתו. הוא שב בלילה מנסיעה ומצאה בחיק גבר זר. העיירה היתה כמרקחה. יהודים התווכחו ביניהם - זה מצדד ברוצח, זה מלמד סניגוריה על האשה.

בתוך האנדרלמוסיה הגיח לפתע צאליק, מתנשם ומתנשף, והוא "חמוש" במצלמתו הכבדה, כשהוא אץ לעבר הגן, לזכות ב"סקופ" בעיתון של עיר המחוז.

מפגשי השני עם צאליק התרחש ערב מלחמת העולם. החלו אז הרדיפות: נאסרה התגודדות בקבוצות, או תנועה ממקום למקום. בעקבות ידיעות על "גן העדן" הסובייטי בבסרביה, שנכבשה על-ידי הרוסים, החל אבי המתוסכל שוקל בריחה אל האיזור ההוא. יום אחד הקדים אבי לשוב מעיסוקיו והודיענו להתכונן לצילום משפחתי בבית: הצלם בדרכו אלינו, להנציח תמונה למזכרת, במקרה וניאלץ להתפצל, בצוק העיתים.

היה זה יום חורפי נאה. שלג לבן השתרע לאורכה ולרוחבה של העיירה, בניגוד גמור למרה השחורה שאפפה את כולנו. אבי נטל שטיח גדול וססגוני, פנה לחצר ותלה אותו על קיר הבית החיצוני. (כאן נהג סבי ינקושור להקים את הסוכה לקראת חג הסוכות). עתה בחר לעצמו אבא כיסא מחדר המגורים והציבו בגבו אל השטיח התלוי. התקשטנו במיטב מחלצותינו. טרם צאתנו לחצר עטה אבי אדרת-שיער, אמי ואחותי - מעילי פרווה, ואני - מעיל-בד, שבטנתו אגנינה (צמר-כבשים) מסולסלת.

ואז הופיע הצלם. אבי התיישב על כסאו, כשאנו מקיפים אותו: אני לימינו ואחותי בינו לבין אמי. כעבור כמה שניות נשלמה מלאכתו של צאליק.

חמישים וחמש שנה נקפו מאז. הורי כבר אינם בין החיים. אך השלג הצחור שרבץ בחצרנו - עדיין מבצבץ מתוך התמונה.

(מתוך הקובץ "ולבוקר רינה", שירים וסיפורים, איורים: אהובה פיקרד, 1997)

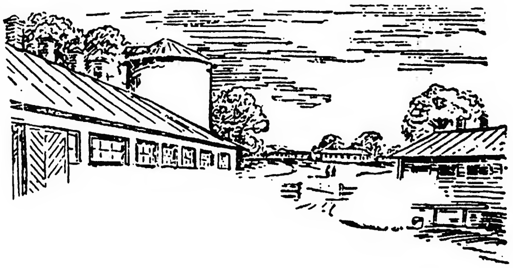

שמעון הרן

ביבליוגרפיה של יצירותיו

שמעון הרן, יליד דאראבאן, רומניה. בשנות המלחמה שהה בטרנסניסטריה ולאחר–מכן בא ארצה באוניית מעפילים, ערב הקמת המדינה, במארס 1948.
פירסם למעלה מ–20 קובצי שירה, פרוזה ותרגום.

שירה:
"שירים תמימים" – הוצאת מחברות לספרות, 1962.
"שירים לעדינה" (מתורגמים מרומנית) – הוצאת מנורה, 1964.
"שוורים רצו אמוק" – הוצאת עקד, 1980.
"אורחם ורבעם" – הוצאת עקד, 1986.
"מבחר שירים" – הוצאת עקד, 1988.

פרוזה:
"דארבאן" – מבחר תעודות ורשימות – הוצאת המחבר, 1992.
"את הרשום בכתב אמת" – מכתבי סופרים – הוצאת המחבר, 1994.
"מכתבים מאת חברים לעט" – (ברומנית) – חוצאת מינימום, 1994.

תרגומים (מרומנית):

א. שירה:
"עלים" – טודור ארגזי – הוצאת עקד, 1972.
"גם הציפורים מתות" – סולו הר – הוצאת המחבר, 1978.
"צללי הצעדים" – ערן סלע – הוצאת צ'ריקובר, 1979.
"מצב השירה" – ניקיטה סטנסקו – הוצאת עקד, 1982.
"כבשי–כותנה וכבשי–צמר רועים בשמים" – אנתולוגיה קטנה – הוצאת המחבר, 1992.

ב. פרוזה:
"שארי–בשר" – ז. סטאנקו – פרק מתוך הרומן "יחף", הוצאת המחבר, 1977.
"7 מספרים ועוד שניים" – אנתולוגיה קטנה – הוצאת המחבר, 1995.
"הומאז' לא. אביון" – משורר יהודי מן העיירה דאראבאן – הוצאת המחבר, 1995.

על המשורר:
א. (הגורני) גרין – "שירה של תום בדור האטום" – הארץ, 31.5.1963.
מ. אבי–שלמה – "שיבה אל מחוזות העבר" – על המשמר, 5.9.1980.
ש. אבי–נדב – "ש. הרן – מבחר שירים" – פסיפס, 1.12.1989.
אורי סלע – "עולים כותבים – 7 מספרים" – ידיעות אחרונות, 18.10.1991.
ס. דוידסון – "ש. הרן – ביבליוגרפיה, 1950–1992" – הוצאת המחבר, 1992.
ק. רוזנשטרייך – "מכתבים מחברים–לעט" – מינימום, דצמבר 1994.
עדי כרמי – "סופר תוסס" – אוריינט אקספרס, 17.6.1996.

קרוביו של המשורר שמעון הרן

סבו יעקב דוידזון-ינקושור מדאראבאן. נפטר בקראסנויה, טרנסניסטריה, בדרך למחנה-ההסגר וורושילובקה, בחורף 1941.

סבתו בלה, אשת יעקב ינקושור. נפטרה בדאראבאן, בשנות ה-30.

סבתו טובה, אשת דוד קוז'וקרו, שנספה בטרנסניסטריה, בחורף 1941. היא עלתה ארצה ונפטרה בישראל.

סבתו בלה, אשת יעקוב ינקושור

בלה ויעקב דוידסון-ינקושור

לויזה קרול

נוֹגה

סַבְתָּא שֶׁלִּי לֹא בִּזְבְּזָה אֶת זְמַנָּהּ
לִנְשִׁיקוֹת וְחִבּוּקִים
קָרְאוּ לָהּ רוֹזָה וְלִי נִדְמֶה הָיָה
כִּי יֵשׁ לַשֵּׁם הַזֶּה קוֹצִים

בְּבֵיתָהּ שֶׁבְּרוֹמַנְיָה
הָיָה לָהּ רַק סֵפֶר אֶחָד
תַּנַ"ךְ עַתִּיק יָמִים
וְלִי נִדְמֶה הָיָה
כִּי יֵשׁ לָאוֹתִיּוֹת הָעִבְרִיּוֹת קוֹצִים

לִפְעָמִים נֵרוֹת שַׁבָּת נִצְנְצוּ בְּבֵית סָבָתִי
וְאָסוּר הָיָה לָגַעַת בָּהֶם

בָּעֲרָבִים כָּאֵלֶּה
סַבְתָּא קָרְאָה בְּקוֹל רָם מִן הַסֵּפֶר הַהוּא
הַמִּלִּים הַזָּרוֹת רָעֲדוּ כְּבַחֲלוֹם
מִבְּלִי לָגַעַת בִּי וּמִבְּלִי שֶׁאֶגַּע בָּהֶן
בָּאוֹר הָרוֹעֵד כְּבַחֲלוֹם
שֶׁל הַנֵּרוֹת שֶׁלֹּא נָגְעוּ בִּי וּבָהֶן יָכֹלְתִּי לָגַעַת

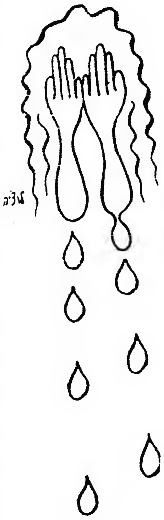

הַשָּׁנָה בְּיִשְׂרָאֵל
בְּצָעֲדִי לְיַד גַּן וְרָדִים
הֵרַחְתִּי פִּתְאוֹם נִיחוֹחַ רַךְ
שֶׁהִזְכִּיר לִי אֶת שֵׁם סָבָתִי
בָּאֲוִיר הַצַּח שֶׁל הָעֶרֶב

הֵרַמְתִּי אֶת עֵינַי הַשָּׁמַיְמָה
וְשָׁאַלְתִּי אֶת עַצְמִי עַל אֵיזֶה כּוֹכָב גָּרָה סַבְתָּא

בְּאוֹתוֹ רֶגַע
אַחַד הַכּוֹכָבִים עָשָׂה קְרִיצַת עֵינַיִם
"נֹגַהּ" לָחַשְׁתִּי בְּקָרְאִי לַכּוֹכָב
בִּשְׁמוֹ הָעִבְרִי
וְהַכּוֹכָב נָגַע בְּמִצְחִי
עִם אוֹרוֹ הָרוֹעֵד כְּבַחֲלוֹם

תירגום: אנדרי פישהוף

זהו שיר של המשוררת לויזה קרול, המוקדש לסבתה רוזה, מדראבאן.
השיר לקוח מתוך ספרה החדש של המשוררת, "קסם לבן", הכולל שירים שתורגמו מרומנית בידי המשוררים אנדרי פישהוף ויהודה גור-אריה.

לזכרו של הרב אברהם יונה
בן גיטל ויעקב מרדכי ז"ל

כאחד מתלמידיו של הרב אברהם יונה, מרשה אני לעצמי לכתוב כמה מלים על אחד מרבני העיר דאראבאן של הזמן האחרון, שצנעתו היתה מהתכונות הבולטות ביותר באופיו.

הבדל הגיל בינינו היה כשמונה שנים, אך אני וחברי למדנו מכבודו כאדם מבוגר ומלומד.

הוא נולד להוריו יעקב מרדכי וגיטל (בתו של הרב שמעון ריזל זצ"ל), שהיו אנשים צנועים. הרב אברהם יונה היה דור תשיעי מצאצאי האר"י הקדוש, משפחה של רבנים ואנשי מעש. מקטנותו החל ללמוד תורה אצל סבו ר' שמעון ריזל ולא פסק במהומה מגרסתו. לפני המלחמה הקדיש רוב זמנו ללימוד תורה ולמחייתו עבד עם גיסו ואחותו חוה תחי'.

אחרי שיהודי העיר גורשו למחנות הריכוז בטרנסניסטריה, היה הוא הראשון שארגן את הקהילה, לשמור על צביונה היהודי ואחד הדברים החשובים שדאג להם - לאכול אוכל כשר ככל האפשר. בשלוש השנים הנוראות בטרנסניסטריה הוא עבד בעבודת-פרך, יחד עם כל היהודים. חרף התנאים הקשים, הוא שמר בקנאות על התורה ובמו-ידיו הכין לעצמו אוכל כשר, ממה שנמצא לידו.

כשחזר מן המחנות, קיבל סמיכות לרב ושימש בקודש בדאראבאן, עד עלייתו ארצה בשנת 1956.

בשנים שהיה רב העיר, הוא דאג לשארית הפליטה, לשמור על הצביון היהודי. הקים תלמוד-תורה וחינך את ילדי דאראבאן ליהדות של תורה. כל פעולותיו היו בדרכי נועם והכל עשה לשם שמים. תמיד חיפש דרכים לעשיית שלום בין אדם לחברו, ובפרט בני בני-זוג מסוכסכים. והכל בצניעות ובשקט.

בשנים 1950 - 1956 התגורר לבדו בדאראבאן. כחסידו של הרבי משטפנשט, ארגן כל שנה את העליה לקברו של הרבי, ביום הזכרון. עם הבאת עצמות הרבי זצ"ל לארץ הקודש, הוא המשיך באותה מסורת של עליה לקברו, בנחלת יצחק, בכ"א בתמוז, יום הסתלקותו של הרבי.

הרב אברהם יונה עלה ארצה כאמור, ב-1956 והתגורר ברמת יוסף, שם גם המשיך בדרכו, בלימוד תורה. הוא נתן שיעורי תורה במקום מגוריו, עד יומו האחרון.

אנו, תושבי דאראבאן לשעבר, מגדול עד קטן כיבדנו וחיבבנו את הרב שלנו.

פטירתו היתה כאחד הצדיקים הגדולים. הוא נטמן בחלקת הצדיקים של משפחת פרידמן, הרבי משטפנשט, בנחלת יצחק.

תהיה נשמתו צרורה בצרור החיים.

תלמידו - **ירוחם פישל לידרמן**

האדמו"ר מבוהוש יעץ לאברכים כיצד להשתחרר מגיוס לצבא (הרומני)

ר' ירחמיאל-ראובן מאהליוור ז"ל הצטרף לקבוצת האברכים שיצאה מדאראבאן לבוהוש, לקבל את ברכת האדמו"ר הראשון משושלת בוהוש, רבי יצחק זצ"ל, שישוחררו מחובת הגיוס לצבא רומניה. לפני מאה שנה ניתן היה לזכות בפטור מן הצבא באחת משתי דרכים: לשחד את הרופא הממשלתי, או להביא שני עדים לבית-המשפט, שיעידו כי המיועד לגיוס אינו כשיר לצבא מפאת גילו, כי הוא מבוגר ב-8-10 שנים מכפי שרשום בתעודות.

נכנסו האברכים לרבי. האדמו"ר יעץ להם להביא עדים, שיעידו על גילם. כשניגש ר' ירחמיאל אל הרבי, אמר לו האדמו"ר: "לך אני אומר ללכת לרופא, ולא כפי שאמרתי להם."

ר' ירחמיאל, שמראהו לא השאיר ספק לגבי בריאותו האיתנה, חשש שלא יימצא רופא שיסכים לאשר כי אינו כשיר לשרת בצבא. הוא ניסה את מזלו שנית אצל הרבי, וביקש ממנו שיאשר לו לנהוג כמו חבריו. הרבי דחה את דבריו בתקיפות ואמר: "פעם אחת אמרתי ושוב איני אומר."

ר' ירחמיאל התייצב לפני הוועדה הרפואית, לא לפני שנתן "מתנת-יד" כמקובל, לרופא, שעמד בראש הוועדה, והוא שוחרר מחובת הגיוס.

חלפו שנים. ר' ראובן היה לסוחר תבואות, מגדולי הסיטונאים במחוז. כמקובל אז בעסקי התבואה, היה הסוחר משלם מראש למגדלי התבואה, ומשזו בשלה, היו מביאים אותה לאסמיו של הסוחר.

אחד האיכרים, שקיבל כסף מראש מר' ראובן, לא סיפק לו את התבואה, אלא מכר אותה לסיטונאי אחר. ר' ראובן הגיש נגדו תביעה משפטית ורכושו של האיכר עוקל, כדי שאפשר יהיה לממשו אם ייצא חייב בדין. הגוי דרש מר' ראובן לבטל את תביעתו, אחרת ילמדו לקח: "אני יודע בדיוק מתי נולדת, באיזה שנה. אתה הבאת עדי-שקר והונית את השלטונות שעברת את גיל הגיוס, ואתה בעצם צעיר יותר. לכן, אתה והעדים שלך תשבו יחד בבית-הסוהר" - איים עליו הגוי.

בתוך ליבו צחק ר' ראובן לשמע האיום, בהבינו עתה מדוע התעקש בשעתו הצדיק שיעבור את המסלול הרפואי, בעוד לחבריו יעץ לערער על רישום הגיל.

הגוי הגיש תלונה לבית-המשפט המחוזי בדורוהוי, היות שדאראבאן שייכת למחוז זה. כשהגיע יום המשפט, הופיע ר' ירחמיאל לפני השופטים, כשליבו שקט ובוטח, מלווה בברכת הצדיק מבוהוש. הגוי החל טוען טענותיו על עדי-שקר שהביא היהודי ראובן, וכיצד רימה את השלטונות. כשעיינו השופטים בתיקו של ר' ראובן, שהועבר אליהם מרשויות הצבא, ראו שכתוב שם במפורש, שהאברך קיבל פטור מן הצבא על-פי חוות-דעתו של הרופא הממשלתי, ולא בשל עדות של עדים לגבי גילו.

דחו השופטים את תביעת הגוי מכל-וכל, סגרו את התיק ואף הטילו על המתלונן הנוכל לשלם את הוצאות המשפט ופיצויים ליהודי.

אותו ר' ראובן לא היה אלא סבו של ר' יצחק חכם ז"ל, שהיה בקי בתולדות אדמו"רי ריז'ין ואת הסיפור הזה שמע מפי סבו, שהעיד על האדמו"ר הראשון מבוהוש, רבי יצחק זצוק"ל, כי ניתן היה לראות כי רוח הקודש מדברת מתוך גרונו וכל אשר אמר והבטיח, קם והתממש. זכותו תגן עלינו. אמן.

הסיפור פורסם בעיתון "הצופה' ב-20.2.1998 תחת הכותרת "מחצרות אדמורים וחסידים" מאת שאול שיף.

הביא לדפוס בכרך זה: **שמשון ר. לבנקרון**

מרים שפטניצקי

טיפה מים הזכרונות המרים

לזכרם של הורי - יצחק אייזיק ושרה סגל,
אחותי תמר שטיין, שנפטרה בדמי ימיה,
דודי ובני משפחותיהם שניספו בשואה.

שמי מרים שפטניצקי לבית סגל. (שמי הגלותי היה מרצ'לה שלי). ילידת 1933, בדראבאן, עיירת-ספר, עם כפרים רבים סביבה. היתה בה קהילה יהודית תוססת, עם רב, שוחט, מורה לעברית, מורה למוסיקה (אמי למדה אצלו נגינה בכינור), בעלי מקצוע מכל הסוגים, מסחר תוסס, במיוחד בימי היריד השבועיים, כאשר כפריי הסביבה נהרו לעיירה, לערוך את קניותיהם.

היתה זו עיירה, שהשפה המשותפת בה - פרט ליידיש - היתה אחווה יהודית, עזרה, רצון טוב, אכפתיות. דומה שתכונות אלה בלטו ביותר דווקא בעיירות הקטנות, שאוכלוסייתן המצומצמת איפשרה יחסי ידידות וקירבה רבים יותר מאשר בערים הגדולות.

סבתי מצד אמי, חיה-רחל, ילידת 1860, היתה אשה אצילה, טובת-לב, חרוצה ואמיצה. אותה זכיתי להכיר בחייה. סבא נפטר בגיל צעיר. סבתא נשארה אלמנה, מטופלת בשישה ילדים, אותם פירנסה וגידלה כמיטב יכולתה, ואף דאגה להעניק להם השכלה ותרבות. אך בעיקר חינכה אותם לאהבת הזולת, צדקה ועזרה לעניים. שמה היה "די לזרקה", כלומר אשתו של לזר (אליעזר).

אמי ז"ל היתה הבת השניה מבין ארבעה בנים ושתי בנות. שמה היה שרה (שוריקה). היא היתה אשה יפה, עדינה ומנומסת, שהתחבבה על כולם. היא התחתנה עם אבי, גבר יפהפה, יליד 1902, גם הוא בן העיירה שלנו.

הורי אבא היו אברהם ומרל סגל. היא נפטרה בסמוך להולדתי ולכן קראו לי בשמה - מרים, ששונה לרומנית למרצ'לה ובקיצור - שלי. סבא היה סוחר יערות והוא נרצח על-ידי אחד הכפריים הרומנים, בהיותו ביער שהיה בעליו. סבתא נשארה אלמנה צעירה, מטופלת בשישה ילדים - שלושה בנים ושלוש בנות. אבי, יצחק אייזיק (שכינויו היה אינגל) היה הצעיר ביניהם. לסבתא היתה חנות בדים ואבי עזר לה בחנות.

הורי נישאו ובנו את ביתם המשפחתי בעיירת הולדתם, דראבאן.

אינגל ושוריקה ההורים
של מרים שפטניצקי

נולדו להם שלוש בנות: עטלה (תמר) ז"ל, מרים (אני) וברונה (ברוריה). בהיותי ילדה קטנה. למדתי ב"חדר", אחר-כך עברתי ללמוד בבית-הספר, בכיתה א', אך לא לזמן רב. פרצה מלחמת העולם השניה. אחת הרדיפות הראשונות של המשטר הלאומני נגד היהודים היתה, שזרקו אותנו, התלמידים היהודים, מבית-הספר. אחר-כל גברו הרדיפות וההתנכלויות, עד שגירשו אותנו מן העיירה. אני זוכרת הליכה קשה וארוכה ברגל, בדרך-עפר בין שדות. החיילים הפרידו בין הגברים, שנשלחו לעבודת-כפיה, לבין הנשים והילדים, שגורשו לכיוון טרנסילבניה, לעיר לוגוש. שם שהינו כמה חודשים והקהילה היהודית המקומית עזרה לנו ככל יכולתה. בהמשך הועברנו חזרה למולדובה, לדורוהוי.

תמר (טוצה) סגל (שטיין) ז"ל

*

שרה (שוריקה) סגל ז"ל
אמא של מרים

גם כאן לא שהינו זמן רב, ויחד עם יהודים רבים נוספים הועמסנו בקרונות בקר ובליווי מכות, קללות והשפלות הובלנו לכיוון טרנסניסטריה. מחזות נוראים התרחשו בקרבת נהר הדנייסטר, לפני שהועברנו לצידו השני. הרומנים דרשו מאתנו למסור להם חפצי ערך, כסף, תכשיטים וכו'. אמי התקשתה להוריד מאצבעה טבעת יקרה ואחד החיילים הוציא סכין וכבר עמד לקטוע את אצבעה. דודי איזק מנדלוביץ', שנשא אותי בזרועותיו, ניסה להגן על אמא והוא נזרק בבעיטות, יחד אתי, אל תוך הנהר. הוא ידע לשחות ובקושי נחלצנו מן המים. בינתיים הצליחה אמא לשלוף את הטבעת מעל אצבעה והחייל חטף אותה בחמדנות.

וכך, במכות, קללות וצעקות העבירו אותנו הרומנים מעבר לדנייסטר (על גבי אסדה) והמשיכו לגרש אותנו ברגל, בשיירה ארוכה של נשים, ילדים בוכים וזקנים תשושים. מי שפיגר או התקשה בהליכה או נפל בצד הדרך מאפיסת-כוחות, נורה בדם קר על-ידי החיילים הרומנים שגירשו אותנו. אנשים רעבים וצמאים ניסו להחיות את נפשם בדרך, בחתיכות קרח... לבסוף הגענו לכפר בשם טרופובה. מצאנו מקום מגורים וקצת מזון עלוב אצל איכרה, תמורת בגדים שנתנו לה. אמא היתה משאירה אותנו עם סבתא ויוצאת לחטט בפחי האשפה, לאסוף שיירי מזון בשבילנו.

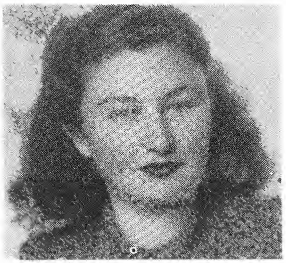

תמר (טוצה) שטיין ז"ל

לאחר תלאות מרובות "התמזל מזלנו" ונשלחנו לגיטו גדול יותר, בעיר מוגילב. היתה שם אוכלוסיה צפופה של מגורשים - רעבים, סובלים מקור וממחלות. בעיקר השתוללה שם מחלת הטיפוס. אנשים שנפטרו נזרקו החוצה דרך החלון ולא זכו לקבר ישראל. גם אנו חלינו בטיפוס, אך איכשהו הבראנו. הקור היה איום. התגוררנו בחדרון קטן, אולי עשרים נפשות. ארון-בגדים הפוך שימש לנו כמיטה. אתנו היו גם דודי, אחי אמי. אחד מהם הצליח להשיג סוס ועגלה והסתובב בכפרי הסביבה וכך השיג לנו מזון כלשהו.

באחד הימים מצא דודי זה, באחד המחנות הסמוכים, אחיינית של אבא שלי, פצועה בידה, רעבה ומוזנחת. הוריה, אחי אבי ואשתו היו אמידים למדי. החיילים הרומנים נכנסו לביתם ודרשו מהם את כל זהבם ותכשיטיהם.

לאחר שקיבלו את מבוקשם, ירו הרומנים בבני הזוג ורצחו אותם. שתי בנותיהם החלו לברוח. החיילים ירו אחריהן ופגעו בבת-דודתי בידה. תוך-כדי ריצה הן נפרדו והילדה הפצועה נקלעה לאחת משיירות המגורשים, בעוד שעקבותיה של אחותה אבדו, ועד היום לא ידוע מה עלה בגורלה. סבתא ואמא אמצו את הילדה למשפחתנו, סבתא טיפלה בפצעה, רחצה אותה ונתנה לה אוכל.

כעבור כמה שבועות התגנב דודי שוב אל מחוץ למחנה ובכפר אחר מצא שלושה ילדים (מתוך חמישה) של אח אחר של אבי. הוא הביא גם אותם אלינו וסבתא טיפלה גם בהם. עכשיו היינו משפחה גדולה וכמות המזון היתה מאוד מצומצמת. אמא התרוצצה לחפש קליפות תפוחי-אדמה, כדי לעשות מהן תבשיל מזין עבורנו. איכשהו הצלחנו לקיים את עצמנו ולשרוד.

יצחק (אינגל) סגל ז"ל

*

יום אחד נפתחה הדלת ובפתח ניצב גבר לבוש מדים. נבהלנו, בחושבנו שזה איש גסטאפו גרמני. אך מה רבה היתה הפתעתנו, כאשר נוכחנו שזה אבא שלנו! אמי הזהירה אותו מיד לא להיכנס לחדר כי הוא מזוהם בחיידקי טיפוס. אבא הרגיע אותה ובישר לנו שאנו יוצאים לגור מחוץ לגיטו. אחר כך סיפר את מה שעבר עליו, וכיצד הגיע אלינו:

הוא שהה במחנה של עבודת-כפיה ליד העיר גלאץ. שם גר אחד מאחיה של אמי והוא עזר לו ככל יכולתו. אבא הצטיין בעבודתו והתחבב על מפקדיו, שהורו לתת לו מנת אוכל מוגדלת, שאת חלקה היה מוכר לחבריו. יחד עם העזרה שקיבל מגיסו, הוא גייס סכום כסף והחל לבצע את תוכניתו. יום אחד הוא מרח על גופו צבעים שונים וסיפר למפקדיו שנחבל בעת העבודה, והוא נשלח לבית-חולים. הרופא שבדק אותו ראה שאין לו כלום, אך החליט לאפשר לו להתאשפז כמה ימים. בינתיים הצליח אבא לשחד אחד החיילים וזה סיפק לו מדים של קצין וגם נשק אישי וכך נסע אבא בביטחון יחסי לטרנסניסטריה והחל לחפש אותנו בין המחנות השונים. כאשר מצא אותנו, הוא שיחד את מפקד המחנה וכך העביר אותנו לגור בתנאים טובים יותר, בביתה של אחת המשפחות המקומיות. הוא גם השיג אישור ופתח חנות קטנה לצבעים.

זו פינת זכרון למורה המוערצת
תמר שטיין ז"ל
אשר נפטרה ב' י"א אלול תשמ"ד.
תמר ז"ל הקדישה
מיטב שנות חייה
בחינוך ובשקום תלמידותיה
אותן טפחה באהבה וללא ליאות.
זכה ונעלה תרומתה והם
בלב כל מכריה ומוקיריה.
יהי זכרה ברוך

פינת הזכרון לתמר (טוצה) סגל (שטיין) ז"ל
בביה"ס "מפתן" בטירת הכרמל

החיים בגיטו היו איומים. עגלות היו עוברות כל יום ומוציאות מתים וגוססים ומביאות אותם לקבר אחים. באחד הימים ניגש אבא לאחת העגלות ושמע קול חלוש של ילד. הוא הוציא אותו מן העגלה, יחד עם עוד כמה ילדים במצב דומה. הוא טיפל בהם, האכילם ודאג להם, עד שהתאוששו ויכלו לדאוג לעצמם.

המצב בגיטו הלך והחמיר. אנשים סבלו חרפת רעב. רבים מבני עיירתנו היו בעבר אנשים אמידים ומכובדים והם התביישו לבקש נדבה. אבא הקים בחנותו נקודה לחלוקת מזון חינם, וכדי שאנשים לא יתביישו, הוא תלה וילון שחצץ בין סבתא ואמא שחילקו את המזון, לבין אלה שקיבלו אותו. הן גם דאגו לשלוח מזון בעילום-שם, לאשת הרב, שהיתה מטופלת בילדים קטנים וחולים. שמעו של אבי כנדבן הגדול ביותר התפרסם בכל הסיבה ורבים משבויי המחנה חייבים לו את חייהם. מי שלא מת "באופן טבעי" - מרעב ומחלות, דאגו הרומנים לשלוח אותם למקום שבו יוצאו להורג.

*

המלחמה עמדה לפני סיומה. הוחזרנו - מי ששרד - לדורוהוי. רבים אושפזו בבתי-חולים עד שהתאוששו מעט מבחינה גופנית. חברת "ג'וינט" עזרה לנו אז רבות. כעבור זמן-מה חזרנו לעיירתנו - דאראבאן.

כאן מצאנו ששכנינו הרומנים פלשו לבתינו וגרו בהם. בתים אחרים נבזזו ונהרסו עד היסוד. לבית שלנו פלש אחד השכנים והקים בו סדנת קדרות. לא יכולנו לשוב ולהתגורר בבית הזה ונכנסנו לגור בביתו של אחד הדודים שלנו, שמת במחנה.

בינתיים חזרנו לחיים נורמליים פחות-או-יותר. למדתי בבית-הספר היסודי המקומי ואחר-כך עברתי ללמוד בתיכון בבוטושאן. כיוון שאבי היה ידוע כציוני (במחתרת), סבלנו מהתנכלויות מצד השלטונות ואף נמנע מאתנו מלקבל אשרת יציאה מרומניה, כדי לעלות לישראל. רק ב 1951 קיבלנו את האשרה. אך גם היציאה מן הבית והנסיעה לעיר הנמל קונסטנצה היו לנו בבחינת הרפתקה:

כיוון שבבית שגרנו בו היו חמישה חדרים, הוחרמו שניים מהם והפכו למזכירות המפלגה הקומוניסטית המקומית. נקל לשער עד כמה קשה היה לנו לגור שם, כל הזמן תחת עינם המשגיחה של אנשי המפלגה והשלטון הכל-יכול. לכן גם יציאתנו לנמל נעשתה בתחבולות. אבא שכר טנדר שהוביל תוצרת חקלאית העירה, ואנחנו הסתתרנו בין ערימות הירק. בדרך נעצר הטנדר במחסום דרכים לביקורת ואנו קפצנו והסתתרנו בתוך שדה תירס, עד עבור זעם... לבסוף הגענו לנמל, עלינו על האוניה "טרנסילבניה" והפלגנו לישראל.

*

מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים
כ
ת
לעלוי נשמת
שרה בת אברהם ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה
בעלה יצחק סגל

ארון הקודש והפרוכת לזכרה של שרה סגל ז"ל בבית-הכנסת הגדול בכפר חסידים

בהתרגשות רבה הגענו לחופי הארץ. מן האוניה הועברנו למחנה עולים בעתלית ומשם - למעברת כפר-חסידים, שם גרנו באוהלים. כעבור זמן קצר מצאתי לי עבודה במושב מרגליות, בגליל העליון. באחד הימים ירדו גשמים עזים באזור חיפה ומעברת כפר חסידים הוצפה במים. התושבים פונו לישובים סמוכים. כאלה היו התנאים אז, במדינה הצעירה, בתחילת שנות החמישים. אבי היה מובטל, רק אני ואחיותי עבדנו. המשכנו לגור במעברה עד חיסולה, ב 1955 ועברנו לגור בדירת-קבע בקרית אתא.

אחותי הבכורה, תמר שטיין ז"ל התחתנה עוד בהיותנו במעברה ועברה לגור בקרית אתא. היא נפטרה בגיל צעיר ולא השאירה צאצאים. שמה הונצח בבית הספר "מפתן" בטירת הכרמל ובניין אחד נושא את שמה. תנצב"ה.

אני ואחותי הצעירה התחתנו באותו יום, עם שני בחורים מכפר חסידים, הקמנו משפחות, ילדנו ילדים ואנו מתגוררות עד היום בכפר חסידים.

את אמא, שרה סגל לבית לוז הנצחנו בארון-קודש שהצבנו בבית-הכנסת הגדול בכפר חסידים.

כאשר שואלים אותי מה התחביב שלי, אני עונה: לעזור לזולת. זאת למדתי מהורי ואני עושה זאת בסתר ויש לי מכך סיפוק רב.

לבעלי, לילדי, לחתני ונכדי ולכל הצעירים, דור שני ושלישי לניצולי השואה, אני רוצה לומר: מה שכתוב פה הוא רק טיפה בים ממה שעבר עלי בשואה, בהיותי ילדה קטנה. זכרונות אלה מלווים אותי כל חיי. אני מקווה שגם הדורות אחרינו יזכרו את השואה הנוראה שעברה על עמנו ומי יתן ולא נדע עוד מלחמות ואסונות ונחיה לבטח על אדמתנו לעולם ועד.

לזכר הורי

תהילה מדלוביץ בת אברהם וחיה רחל לזר, נולדה בדראבאן, 1894, נפטרה ב-1943 במחנה הגירוש מוגילב, טרנסניסטריה.

יצחק בן מנדל מנדלוביץ ופייגה בודרש, נולד בדובדו, רומניה, 1881. נפטר ב-1941 במחנה הגירוש מוגילב, טרנסניסטריה.

בתם - שושנה (רוחליה) מנדלוביץ

יצחק ופייגה (בודרש) מנדלוביץ' ז"ל

אסתי (קושמרו) אברהם

מעט מתולדות משפחתי

אסתי (קושמרו) אברהם

קשה לי לתמצת בכמה משפטים או פסקאות, את תולדות משפחתי, שהרי יש כל כך הרבה מה לספר. ממה אתחיל? מהמשפחה המצומצמת שבה נולדתי? ממשפחות המקור של הורי? ואולי מן הרגע שהגענו לארץ?

ובכן, אתחיל כך: הורי ליטמן ז"ל ושבע (תבלח"א) קושמרו, אחי יוסי ואני אסתי (או אסתריקה, כפי שנקראתי בבית) עלינו ארצה בשנת 1958 מדראבאן. היה זה בחודש ספטמבר, לפני 40 שנה, בין כסה לעשור, כלומר בין ראש-השנה ליום כיפור. את יום הכיפורים כבר עשינו בארץ, עם סבי מצד אמי, אברהם ואשתו חיה סגל ז"ל, שגרו בנתניה, ועם דודי, אחי אמי, זלמן סגל ז"ל ואשתו פאני.

לגבי הורי – היתה זו התחלה של פרק חדש בחיים. אחי היה פעוט בן שנה וחצי, ואילו אני, אחותו הבכורה, הייתי כבת ארבע. אני שילבתי מעט זכרונות משם והרבה תקוות שההורים נטעו בנו, תוך רצונם העז להתאחד עם המשפחה שכבר היתה בארץ, ושאיפה לחיות בארץ הקודש, בין יהודים בלבד.

לאחר יום כיפור הפנו אותנו אנשי הסוכנות והקליטה לישוב בשם "כפר חרוצים" בשרון, ליד רעננה. ברומניה היה אבי פרוון, סוחר עשיר. עם עזיבת רומניה נאלצו הורי להשאיר שם את כל רכושם, וכאן, בגיל 50 ומעלה – להתחיל הכל מחדש.

לא היתה לו לאבי אפשרות ללמוד עברית בצורה מסודרת ב"אולפן", כי היה עליו לפרנס את המשפחה. הוא החל לעבוד כשכיר-יום בפרדס של "יכין-חקל", שהיה בקרבת מקום מגורינו, ושם המשיך לעבוד כל השנים, עד צאתו לפנסיה. אמי היתה כל השנים עקרת בית והקדישה את רוב זמנה לגידול הילדים, באהבה רבה, תוך עידוד ותמיכה.

גדלנו בבית חם ואוהב, באווירה של מסורת, ידישקייט ורוח טובה. הורי, ובעיקר אמא, נהגו לספר לנו על מה שעבר עליהם וכמובן – על סבלם בתקופת השואה. שמענו מהם על עקירתם מביתם, גירושם לטרנסניסטריה, על השנים הקשות ההן של סבל, רעב ושכול. אבי היה במחנות-עבודה. הוריו – יוסף וציפורה קושמרו ז"ל וכן אחיו מנדל ז"ל ניספו בשואה. אמי היתה אף היא בטרנסניסטריה, שם איבדה את אמה, אסתר סגל ז"ל ואת אחיה, שלוימלה ז"ל, שהיה תלמיד ישיבה, עילוי צעיר.

לאחר המלחמה הם חזרו מטרנסניסטריה לדראבאן והיה עליהם לאחות את השברים, להתגבר על הכאב והיגון ולבנות את חייהם מחדש.

הורי נישאו בשנת 1949. הם המשיכו לגור עוד כמה שנים בדראבאן, תוך שאיפה ונסיונות לעלות לארץ, דבר שהצליחו להגשימו רק כעבור תשע שנים, ב-1958, כאשר משפחתם מונה בינתיים גם אותנו, שני ילדיהם הקטנים.

גרנו בכפר חרוצים ואין ספק שאווירת הכפר, השלווה והפסטורליה, עם הירק מסביב והאווירה בבית, השפיעו גם עלי ועל כושר ההתבטאות שלי בכתיבה.

אבי נפטר בינואר 1983, כחודש לאחר שנולד לו נכדו השני (בנו הבכור של אחי), כשנכדו הבכור - בני אורי היה בן ארבעה חודשים. אמא המשיכה להתגורר בכפר עד לפני כשלוש שנים, כאשר הועברה - במצב סיעודי - לבית-אבות בפרדס חנה.

אחי, יוסי קושמרו נשוי לפרידה, אב לשלושה בנים: אורי, ליאור ופיני. הוא עובד כאזרח בצה"ל וגר בפתח-תקוה.

בעלי יוסי ואני עברנו לגור בנתניה וכאן נולדו לנו ילדינו - הבן אורי והבת לירון.

אין ספק שמה שקיבלנו וספגנו בבית הורינו הפנמנו ואנו מנסים להנחיל גם לילדינו. חשוב מאוד שגם הדור הצעיר יידע ויכיר את השורשים שלו - ושלנו.

הכותבת, בחתונתה עם בח"ל יוסי אברהם, 1981. מימין- אמה שבע קושמרו
משמאל - האב ליטמן קושמרו והאח יוסי קושמרו

דוריטה סטליאן

תולדות משפחת שפירא מדאראבאן

שמי דוריטה סטליאן, ילידת דורוהוי, 1948, בתם של ליאון וריזה שפירא.
אבי, ליאון (לייבלה) שפירא נולד בדאראבאן ב-18.6.1919. אמי ריזה שוורץ נולדה בדורוהוי ב-25.12.1924.

בשנת 1949 עברה משפחתי מדורוהוי לסוצ'אבה.

משחר ילדותי שמעתי סיפורים רבים על החיים בדאראבאן ודורוהוי, על היהודים שחיו בהן לפני מלחמת העולם השניה ועל תלאות הורי ומשפחותיהם בטרנסניסטריה. בכל שבת וחג, כאשר היינו מסובים כולנו יחד, שטפו הזכרונות מפי הורי.

מינה שפירה

אבי ליאון שייך למשפחת שפירא, משפחה ידועה בקהילה היהודית של דאראבאן. אביו, מיכאל (מיכעל) היה בעל חנות גדולה, מין כל-בו של ימינו, לממכר כלי-בית, מוצרי זכוכית וכדו'. אשתו, מינה גליבטר, בת למשפחת רבנים מכובדת, היתה עזר כנגדו ועבדה בחריצות, הן בחנות והן במשק ביתה וגידלה ארבעה ילדים לתפארת. היא היתה אשה משכילה, בוגרת תיכון ובעלת תעודת-בגרות. ואל נשכח שאנו מדברים בתקופה של תחילת המאה ה-20. בני הזוג שפירא היו אמידים ולשולחנם היו מסובים רבים מאנשי העיירה. מינה הצדיקה דאגה תמיד להשאיר אוכל לנזקקים.

בחנות המשפחתית, כמקובל באותם הימים, עבדו גם ילדי המשפחה. אבי מספר, שבהיותו בן שלוש, היה עליו לסדר ספלים במדף ולספור אותם. למשפחת שפירא היו שלושה בנים: שמיל, לייזר וליאון, ובת-זקונים, גיזלה. מבין שלושת הבנים, לליאון היו כישורים כ"סוחר". בשל כך התנגד אביו להמשך לימודיו בתיכון. רב העיירה, שהכיר את הילד מימי לימודיו בחדר וידע את רצונו ללמוד, וכן נכבדים אחרים טענו שהבחור מוכשר ללימודים וחבל לא לתת לו את מבוקשו. אך אביו עמד בסירובו. אבי היה מספר לי זאת בכאב ומדרבן אותי ללמוד. רק בבגרותו הוא מימש את מבוקשו ללמוד ובגיל 40 השלים את חוק לימודיו והוא בעל תעודת בגרות.

*

מהסיפורים של הורי למדתי על ההווי המיוחד של צעירי העיירה. הם היו נפגשים גם אחרי שעות הלימודים ומקיימים חוגים תרבותיים, כל אחד ותפקידו-הוא. בית-הכנסת היווה מרכז מלכד. אבי סיפר בחום על השבת והחגים בבית-הכנסת, כשישב ליד אביו, בין מכובדי העיירה.

סמוך לפרוץ המלחמה נסע שמיל, שהיה אז כבן 18 לבוקרשט, לעבוד, לטעום מן החיים כ"עצמאי" בעיר הגדולה. לייזר היה כותב מאמרים בעיתון מקומי ועבד בחנות המשפחה. ליאון, כמצוות אביו, עבד קשה בחנות ונסע למרחקים להביא סחורה.

עם פרוץ המלחמה עזב לייזר את בית הוריו. מאחר והאמין בקומוניזם, עבר את הגבול לבריה"מ והתגייס לצבא האדום. במהלך המלחמה נלחם במסגרת הצבא האדום נגד הפולש הנאצי ואף הגיע לדרגת קצין. הוא נהרג במלחמה, מעט לפני שחרורה של רומניה (על-פי מידע שקיבלנו מהצלב האדום).

גיזלה זליג

בסתיו, בתקופת החגים חזר שמיל הביתה, להיות בחגים עם המשפחה. בריחתו של לייזר ודעותיו, שהיו ידועות לכל, הביאו למעצר יתר בני המשפחה והעברתם למחנה ריכוז בטארגו-ז'יו. במחנה זה הם סבלו מקור, רעב ועינויים, אך נשארו בחיים. כאשר שוחררו, לאחר מספר חודשים, התמקמה המשפחה בדורוהוי.

בשנת 1941 נשלחה משפחת שפירא, יחד עם כל יתר המשפחות היהודיות, לטרנסניסטריה. את הדרך לשם עשו בשיירה רגלית. הם החליטו לברוח. משפחתו של מיכאל שפירא ומשפחת אחיו ברוך ברחו מן השיירה והגיעו לגיטו מוגילב. יהודים רבים רוכזו בגיטו זה. הבעיה העיקרית היתה להאכיל משפחה גדולה כזאת. מיכאל וליאון עסקו בהברחה מעבר לנהר הדנייסטר.

בחדר גדול גרו מספר משפחות, ביניהן גם משפחת שוורץ, משפחת אמי, בת ארבע נפשות: האב מנדל, האם ליזיקה, הבת ריזה והבן הרמן (מנלו). אמי וכרת רק במעורפל את אבי באותה תקופה, מאחר שבדרך-כלל הוא לא נמצא בבית, תמיד היה ב"פעולה". באחת ה"פעולות" הללו הוא נתפס על-ידי הז'נדארמים הרומנים והוכה בכתות רוביהם עד אובדן הכרתו. בנס הוא נשאר בחיים, אך סימני המכות ההן, צלקות על קרקפתו מעידים על כך עד היום.

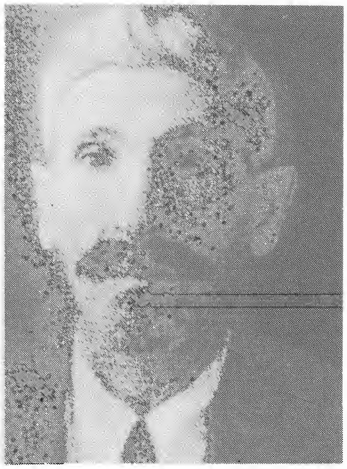

מיכאל (מיכעל) שפירא

התנאים הסניטריים בגיטו היו ירודים מאוד ורבים לקו במחלות זיהומיות ומתו בשל כך. שמיל, הבן הבכור חלה בטיפוס ונפטר. מקום קבורתו, בבית-הקברות במוגילב נתגלה לי תוך קריאת מאמר בעיתון "הארץ", באפריל 1997.

כמה חודשים לאחר מותו של שמיל הועברה המשפחה למחנה בשם סקז'ינץ, גיטו ידוע לשמצה. משם הצליחו בני המשפחה לברוח שוב, תוך קשיים גדולים, סכנות ותשלום שוחד. בינתיים נמשכו החיים הקשים, כאשר גם גיזלה הצעירה נושאת בעול הפרנסה וסורגת יומם ולילה סוודרים לנשות הקצינים הרומנים.

בתום המלחמה חזרו כולם לדורוהוי. נודע להם שביתם בדאראבאן כבר לא קיים. מיכאל, אבי המשפחה נפטר אחר תום המלחמה, והוא רק בן 58. מאותו רגע הוטל על ליאון העול לפרנס את שארית המשפחה, אמו ואחותו הצעירה. הוא פתח חנות למוצרי זכוכית וזו הולאמה על-ידי השלטון הקומוניסטי ב-1949.

משפחת אמי, שעברה גם היא את תלאות טרנסניסטריה הצליחה לשרוד וכולם חזרו הביתה, לדורוהוי. בשובם, לא מצאו דבר מביתם המפואר בעבר. הבית נתפס על-ידי אחד הקצינים בעיר שחמד אותו מלכתחילה ובשל כך שלח אותם למחנות בטרנסניסטריה. משפחת אמי שהתה בדורוהוי זמן קצר בלבד ועברה לפוקשאן, להיות בקרבת משפחת סבתי.

בסופו של דבר, אבי ואמי נפגשו באמצעות שידוך, כפי שהיה מקובל באותם הזמנים. לאחר נישואיה חזרה אמי לדורוהוי, עיר הולדתה. גיזלה נישאה בינתיים לבחור נחמד, מנהל חשבונות במקצועו, בשם מאיר (מרצ'ל) זליג, יליד קוטנאר. גיזלה עבדה כסוכנת-ביטוח וילדה שלושה ילדים. ב-1949, ואני בת שנה, עברה משפחתי לסוצ'אבה והצטרפנו לדודתי גיזלה ומשפחתה.

האם מינה, ששכלה שני בנים ובעל, גרה עם בנה ליאון וכלתה, עד יום מותה, ב-1954. אבי עבד בבית-החרושת "Straduinta" כמנהל שיווק, עד עלייתנו ארצה ב-1963.

המשפחה התיישבה בבת-ים וכעבור ארבע שנים של עבודה מאומצת פתחו הורי חנות הלבשה, אותה הם מנהלים עד היום.

דודתי גיזלה, שנתאלמנה בינתיים, עלתה ארצה בשנת 1986 יחד עם בתה מיה, רופאת שיניים, נשואה למריוס כרמון (קרויטורו), אם לשלוש בנות חמודות: רלי, אליס ושרית. לפניה עלה ארצה בנה הבכור מיכאל, מהנדס חשמל, אב לבן, מאיר-ויקי. גם בנה השני, פאול, מהנדס חשמל גם הוא, נשוי למוניקה והורים לטוני, סטודנט, עלה ארצה. גיזלה גרה ברמת-אביב.

ואני, מחברת שורות אלה, מורה לאנגלית במקצועי, מלמדת בבי"ס תיכון, נשואה לד"ר ג'ן סטליאן ואם לשלושה: פביאל, סטודנט (נשוי לאירית), מיראל וענבל. אנו גרים בחולון.

ליאון שפירא

משפחת שפירא - עץ משפחה

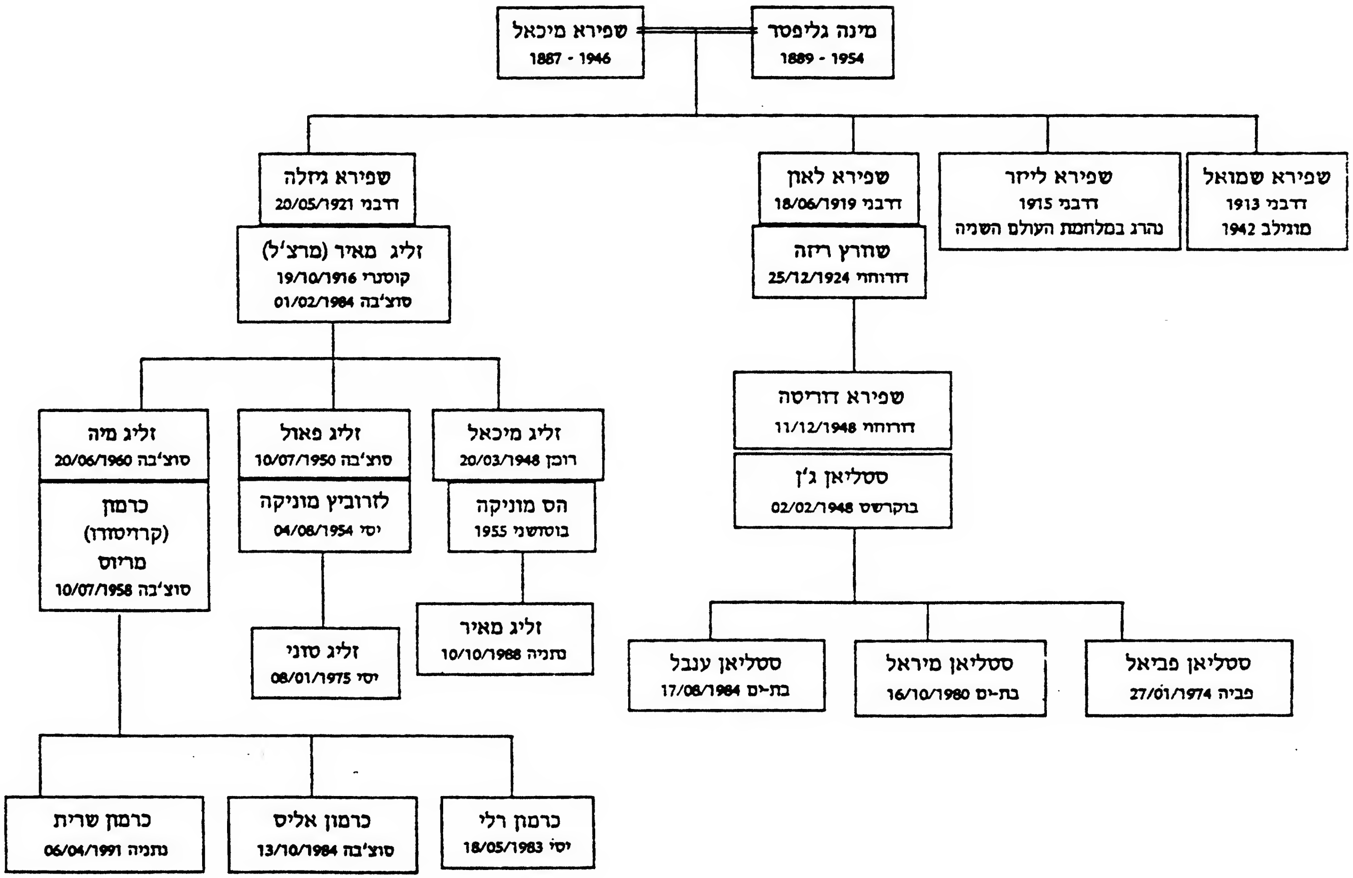
מינה גליפסד
1889 - 1954
שפירא מיכאל
1887 - 1946
שפירא שמואל
דדבני 1913
מוגילב 1942
שפירא לייזר
דדבני 1915
נהרג במלחמת העולם השניה
שפירא לאון
דדבני 18/06/1919
שחרץ ריזה
דרוהוחי 25/12/1924
שפירא גיזלה
דדבני 20/05/1921
זליג מאיר (מרצ'ל)
קוסטרי 19/10/1916
סוצ'בה 01/02/1984
שפירא דוריסה
דרוהוח 11/12/1948
סטליאן ג'ן
בוקרשט 02/02/1948
סטליאן פביאל
פביה 27/01/1974
סטליאן מיראל
בת-ים 16/10/1980
סטליאן ענבל
בת-ים 17/08/1984
זליג מיכאל
רוכן 20/03/1948
הס מוניקה
בוטשני 1955
זליג מאיר
נתניה 10/10/1988
זליג פאול
סוצ'בה 10/07/1950
לזרוביץ מוניקה
יסי 04/08/1954
זליג סוני
יסי 08/01/1975
זליג מיה
סוצ'בה 20/06/1960
כרמון
(קרויטורו)
מריוס
סוצ'בה 10/07/1958
כרמון רלי
יסי 18/05/1983
כרמון אליס
סוצ'בה 13/10/1984
כרמון שרית
נתניה 06/04/1991

אריה בן-דוד (קושמרו)

הדוד מת, בטרם קיבל סיגריה אחרונה

משפחת סגל – אנשים אהובים

ביילה סגל ז"ל

דוד סגל ז"ל

בדאראבאן חיו דוד וביילה סגל. דוד עסק במלאכת הפרוונות. אשתו ביילה היתה דודתי, אחותה של סבתי חיה. אהבתי אותם בגלל אצילות נפשם וטוב ליבם. תמיד שמחתי לנסוע אליהם בחופשותי מבית-הספר. בנם היחיד, סמי, עזב את העיירה ועבר לבוקרשט, שם עשה חיל בסחר בבדים.

באחד הימים המרים והנוראים בגיטו מוגילב נודע לאמי כי הדודים ביילה ודוד נאספו מן הרחוב במצב של גסיסה והובאו לבית-הספר המקומי, מקום הריכוז של ההולכים למות. אמי הספיקה לראות את הדודה ביילה מחוסרת הכרה ואילו הדוד דוד, שהיה במלוא הכרתו, ביקש מאמי רק דבר אחד: סיגריה. כאשר חזרה עם קופסת הסיגריות, הדוד כבר לא היה בין החיים. סמוך לכך נפטרה גם הדודה ביילה.

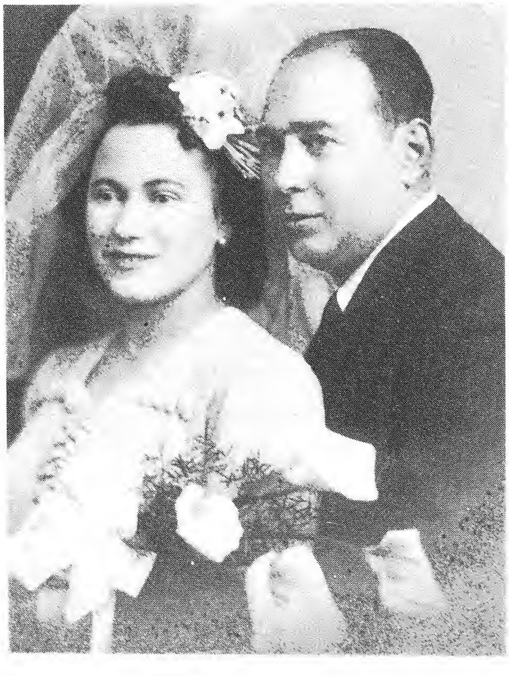

סמי וליאה סגל, 1944

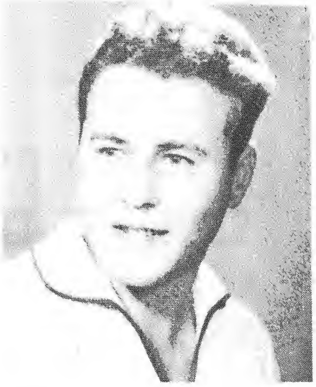

הנכד דוד (דונלד) סגל, 1964

הבן סמי, שחי בבוקרשט, עבר את שנות המלחמה במחנות עבודה. לאחר המלחמה הוא התחתן עם ליאה, מנהלת חשבונות במיניסטריון התעשיה. היא היתה אשה מקסימה וחכמה, שעזרה לנו רבות, לי ולאמי, כאשר חזרנו ממוגילב וגרנו בביתם. סמי וליאה היו האור והנחמה היחידים שלנו, לאחר שנות החושך.

סמי עם בנו דוד., 1960

לסמי וליאה נולד בן, הנושא את שם הסבא: דוד. שנה לאחר לידתו מתה ליאה ממחלת הסרטן. סמי החליט לעלות לארץ.

בבואו ארצה התגורר במעברה בטבריה, משם עבר לכפר-סבא והשתלב בתע"ש, באחת העבודות המסוכנות ביותר, ייצור חומר נפץ. הוא התמיד בעבודה זו עד צאתו לגמלאות, תוך שזכה בעבודתו להרבה הערכה וכבוד. סמי נפטר בשנת 1994, בכפר-סבא.

בן-הדוד דוד סיים את חוק לימודיו בטכניון בנושא הנדסה ומיכשור רפואי ואחרי נישואיו היגר לארה"ב. הוא גר בוושינגטון ומשמש כנשיא ובעל חברה העוסקת במיחשוב של בתי-חולים בכל רחבי ארה"ב. ידוע לי שנולדו לו שתי בנות, אך הקשר אתו נותק לחלוטין.

אני רואה לעצמי זכות ומצווה להנציח את זכרם של בני משפחתי אלה, שראשיתם בעיירה הקטנה דאראבאן, המשך דרכם בארץ הגיהנום טרנסניסטריה, גיטו מוגילב, אחר-כך עליה לארץ-ישראל וההמשך - בעולם הגדול.

שמשון ר. לבנקרון

הרב נחום שמריהו שכטר מדראבאן – ממייסדי אגודת הרבנים והאדמו"רים ברומניה

הרב נחום שמריהו שכטר, שהיה רבה של דראבאן, ואחר-כך של הוש, היה בין מייסדי אגודת הרבנים והאדמו"רים ברומניה. האגודה נוסדה ביום ח' בכסלו תש"ז. הרב שכטר כיהן כסגן נשיא האגודה, שמטרתה היתה חיזוק מוסדות התורה והדת; שיפור מצב הכשרות וטהרת המשפחה; פיקוח על חלוקת התְרומות והסיוע שנשלחו על-ידי מוסדות מחו"ל.

בכנס היסוד השתתף גם האדמו"ר מדורוהוי-שאץ, הרב נפתלי מרדכי שמרלר.

(מתוך "האנציקלופדיה לחכמי גליציה", בעריכת הרב מאיר וונדר)

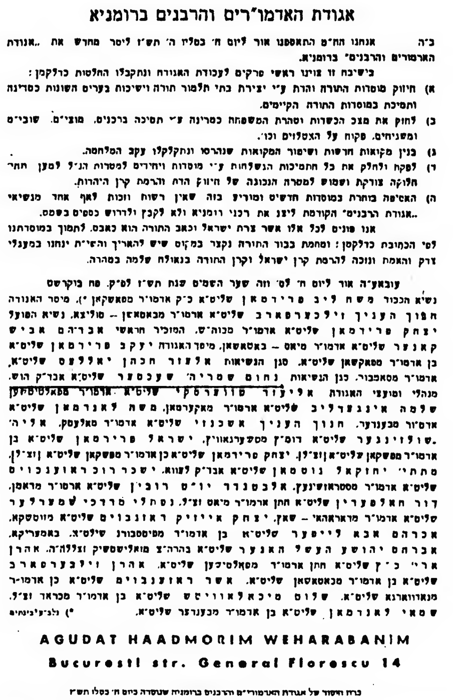

אגודת האדמו"רים והרבנים ברומניא

ב"ה אנחנו הח"מ התאספנו אור ליום ח' כסליו ה' תש"ז ליסד מחדש את „אגודת האדמורים והרבנים" ברומניא.

בישיבה זו בוינו ראשי פרקים לעבודת האגודה ונתקבלו החלטות כדלקמן:

א) חיזוק מוסדות התורה והדת ע"י יצירת בתי תלמוד תורה וישיבות בערים השונות במדינה ותמיכה במוסדות התורה הקיימים.

ב) לחזק את מצב הכשרות וטהרת המשפחה במדינה ע"י תמיכה ברבנים, מוצ"ים, שוב"ים ומשגיחים, פקוח על האטליזים וכו'.

ג) בנין מקואות חדשות ושיפור המקואות שנהרסו ונתקלקלו עקב המלחמה.

ד) לפקח ולחלק את כל התמיכות הנשלחות ע"י מוסדות ויחידים למטרות הנ"ל למען תהי חלוקה צודקת ושמוש למטרה הנכונה של חיזוק הדת והרמת קרן היהדות.

ה) האסיפה בוחרת במוסדות חדשים ומודיע בזה שאין רשות וזכות לאף אחד מנשיאי „אגודת הרבנים" הקודמת לייצג את רבני רומניא ולא לקבץ ולדרוש כספים בשמם.

אנו פונים לכל אלו אשר צרת ישראל וכאב התורה הוא כאבם, לתמוך במוסדתנו לפי הכתובת כדלקמן: ומחמת כבוד התורה נקצר במקום שיש להאריך והשי"ת ינחנו במעגלי צדק והאמת ונזכה להרמת קרן ישראל וקרן התורה בגאולה שלמה במהרה.

עובאע"ה אור ליום ח' לס' וזה שער השמים שנת תש"ז לפ"ק. פה בוקרשט

נשיא הכבוד משה ליב פרידמאן שליט"א כ"ק אדמו"ר מפאשקאן *), מיסד האגודה חנוך העניך זילבערפארב שליט"א אדמו"ר מבאסאסן – טוליצא. נשיא הפועל יצחק פרידמאן שליט"א אדמו"ר מבוה"ש. המזכיר הראשי אברהם אביש קאנער שליט"א אדמו"ר מיאס – באטאשאן. מיסד האגודה יעקב פרידמאן שליט"א בן אדמו"ר מפאקשאן שליט"א. סגן הנשיאות אלעזר הכהן יאללעס שליט"א, אדמו"ר מסאמבור. סגן הנשיאות נחום שמריה' שעכטער שליט"א אבד"ק הוש. מנהלי ומועצי האגודה אליעזר סווערסקי שליט"א אדמו"ר מסאלטיסטען. שלמה אינגערליב שליט"א אדמו"ר מאקערמאן. משה לאנדמאן שליט"א אדמו"ר מבענדער. חנוך העניך אשכנזי שליט"א אדמו"ר מאלעסק. אליה' שולזינגער שליט"א דומ"ץ מסטערנאוויץ. ישראל פרידמאן שליט"א בן אדמו"ר מפשקאן שליט"א [וצ"ל]. יצחק פרידמאן שליט"א בן אדמו"ר מפשקאן שליט"א [וצ"ל]. מתתי' יחזקאל גוטמאן שליט"א אבד"ק לצווא. ישכר דוב ראזענבוים שליט"א אדמו"ר מסטראזשינעץ. אלכסנדר יו"ט רובין שליט"א אדמו"ר מראמן. דוד האלפערין שליט"א חתן אדמו"ר מיאס זצ"ל. נפתלי מרדכי שמערלער שליט"א אדמו"ר מדראהאי – שאץ. יצחק אייזיק ראזנבוים שליט"א מזוטשקא. אברהם אבא לייפער שליט"א בן אדמו"ר מפיטסבורג שליט"א, באמעריקא. אברהם יהושע העשל האגער שליט"א בהרה"צ מואלישטשיק זצללה"ה. אהרן ארי' כ"ק שליט"א חתן אדמו"ר מסאלסיטען שליט"א. אהרן זילבערפארב שליט"א בן אדמו"ר מבאטאשאן שליט"א. אשר ראזענבוים שליט"א בן אדמו"ר מנאדווארנא שליט"א. שלום מיכאלאוויטש שליט"א בן אדמו"ר מבראד זצ"ל. שמאי לאנדמאן שליט"א בן אדמו"ר מבענדער שליט"א.

*) נלב"ע לבינתיים

AGUDAT HAADMORIM WEHARABANIM

Bucuresti str. General Florescu 14

כרוז היסוד של אגודת האדמורי"ם והרבנים ברומניה שנוסדה ביום ח' כסלו תש"ז

כרוז היסוד של האדמו"רים והרבנים ברומניה

מיכאילן

העיר נוסדה ב–1792 ויהודים נתקבלו בה ברצון; סוחרים קיבלו פטור ממסים בשנתם הראשונה בעיר. הקלות נוספות, גם לבעלי–מלאכה, העניק נסיך מולדובה מיכאל סטורדזה, אחרי 1834.

הישוב היהודי גדל במהירות, מ–516 יהודים ב–1820, ל–2,472 ב–1859 (כ–68% מכלל האוכלוסיה). רוב היהודים עסקו במסחר, במיוחד בפרוות. הקהילה התארגנה ב–1897 ושנתיים לאחר–מכן נוסד בית–הספר היהודי הראשון.

אחרי מלחמת העולם הראשונה, עם סיפוח בסרביה ובוקובינה לרומניה, איבדה מיכאילן את חשיבותה כעיר–גבול, וב–1930 לא מנתה הקהילה אלא 1,490 איש (32%). בבחירות של אותה שנה קיבלה המפלגה היהודית רוב במועצת העיריה, בעזרת קולות הנוצרים, שהעדיפו אנשי מינהל יהודים, אך השלטונות ביטלו את תוצאות ההצבעה.

במלחמת העולם השניה נשלחו יהודי העיר לטרנסניסטריה. רק מעטים מהם חזרו. ב–1947 התאספו בעיר לא יותר מ–680 יהודים ורובם היגרו לארצות חוץ, בעיקר לישראל.

במיכאילן חי ופעל הסופר העברי מתקופת ההשכלה מרכוס מרדכי סטרליסקר. המשורר היידי יעקב גרופר היה יליד המקום (1890 – 1966). וכן גם המשורר היידי והצייר ליאון ברטיש (1898 1981).

(מתוך מאגר המידע של בית התפוצות)

ישראל לבנון

עיירתי מיכאילן

מיכאילן היתה שייכת למחוז דורוהוי. עיירה שקטה, יהודית, עד פרוץ מלחמת העולם השניה.

אני זוכר שהרביים לא דלגו על עיירתי. הם קבעו להם שבתות בלוח השנה, לפקוד את העיירה. שבת "לך לך" היתה "שייכת" לרבי יעקב מושקוביץ משאץ [סוצ'אבה], שהיה מתאכסן בביתנו. שבת אחרת היתה של האדמו"ר מחוטין, ר' מיכלי טברסקי, נכדו של הרבי מצ'רנוביל. וכן הרביים חיים רבינזון מדורוהוי, הרבי מרדאוץ והרבי מידיניץ.

עם הקמת מרכז "תורה ועבודה" לגלילות הרגאט, נפתחה פעילות מקיפה לארגון סניפים חדשים. במיכאילן התארגנה קבוצה של חברים, שגילו פעילות רבה בקרב הציבור. ביניהם היו דוד מרגלית, הדסה שווייצר, איזי זנד, חנה זנד, דוד קרמר ושפרה ומנחם ליבנדמן. נאמן בית המזרחי היה הרב אהרן וסרמן.

נזכיר כאן את האחים וסרמן. הרב אהרן וסרמן, חתנו של הרב מסעלטין, רבי יהושע פרנקל, היה ידוע כאחד מנושאי כליו של הרב צירלסון זצ"ל. היה נואם בחסד ואיש השיחה הנאה.

מהרבה מקורות ינק ר' אהרן. אך המקור העיקרי היה ספר הספרים. הוא ידע פרקים שלמים מן התנ"ך בעל–פה. היה משלב פסוק בפסוק, מדרש במדרש, עד שהעלה את שומעיו לשיאים. גם הוא הוגלה לטרנסניסטריה.

אחרי שובו מטרנסניסטריה, נרתם מיד לפעילות ציונית. בשנת תש"י יצא מרומניה עם קבוצת בני–נוער ודרך הולנד הגיע לישראל, התיישב בחיפה וכיהן כרב בית–הכנסת המרכזי בעיר וכמזכיר ראשי בבית–הדין הרבני. נפטר בשנת תשל"ח.

מן הראוי להזכיר את שלושת אחיו, גם הם תלמידי ישיבת קישינב: הרב מיכל, שכיהן כרבה של חולון, הרב ישראל, המכהן בחיפה, והרב פנחס, שבמאמצים הצליח לצאת מרומניה.

(מתוך הספר "מצא חן במדבר")
הביא לדפוס: שמשון ר' לבנקרון

ישראל לבנון סיים תפקידו כראש המועצה הדתית בחיפה

עם פרישתו של ישראל לבנון מתפקיד ראש המועצה הדתית בחיפה, תפקיד שנשא בו במסירות במשך כעשרים שנה, נערכה לו מסיבה רבת משתתפים ומכובדת, שבה נטלו חלק ראש העיר, רבניה ואנשי ציבור רבים ואף הוצאה חוברת מהודרת ובו דברי ברכה והוקרה לאיש רב-הפעלים והזכויות.

מובאים כאן דברי ברכתו של מר זבולון המר, שר החינוך והתרבות.

ר' ישראל לבנון, מנהיג ומורה-דרך

אכן דבר ראוי הגיתם, לכבד ולהוקיר את יקירנו ומכובדנו ר' ישראל לבנון שיחי', הנושא על כתפיו, בעדינות ובתקיפות, משך שנים רבות מאוד, את עול הציונות הדתית, הקהילה הדתית-לאומית ובעצם, הדתית כולה -בחיפה, לאחר שבצעירותו הנהיג את תנועתו ברומניה.

אני זוכר את ר' ישראל לבנון מנעורי (עוד אבי מורי ז"ל, לימדני להעריכו ולהוקירו כאדם וכשליח-ציבור נאמן) כמנהיג קהילתי ותנועתי, שאוזנו קשובה לצורכי עמו וקהילתו, ושכל-כולו טורח ומתייגע ומתמסר להביא דבר שולחיו ועניינם בסבלנות, ביעילות, לידי פתרון רצוי.

ישראל לבנון בקבלת הפנים לרב פרופ' אלכסנדר שפרן, הרב הראשי של ז'נבה, שווייץ, במעמד הרבנים הראשיים של חיפה

הוקרתי אותו כנער, בשל מאור-פניו ופשטות הליכותיו, הנעימות והעממיות, והמשכתי להעריכו מאוד כשותף בכיר ויקר להנהגת התנועה וכדוגמה לפעיל-ציבור למופת, גם כשהיה לי עמו שיג-ושיח בתפקידי השונים בתנועה, וביניהם כשר הסעד, שר הדתות ושר החינוך, כשהוא מייצג אותנו נאמנה ובכבוד בעיריית חיפה ואח"כ מייצגנו באמונה במועצה הדתית, כראשה.

כל שליחותו היתה מכובדת ורצינית, והוא, שעלה מתוך הציבור, זכה להערכת חבריו שולחיו והוקרתם, מפני התכונות המצויינות שבאישיותו ומשום הכשרון שגילה בייצוגם של אנשי קהילתו, בהבנת רוחם ובמילוי צורכיהם הרוחניים, החינוכיים, הדתיים, הקהילתיים והחברתיים.

זכה ר' ישראל לבנון שיחי', לשליחות ארוכת-שנים, שבמהלכה השכיל לשמור על רוח טובה וחברית ועל לכידות השורות ואחדות הפעולה. הוא ידע למלא את שליחותו בתוכן ראוי ועשה אותה בדרך הגונה, כפי ששליח-ציבור בכלל צריך לעשות, בעיקר שליח-ציבור דתי. כך הביא כבוד לשליחיו ולשליחותו ומצא חן בעיני אלוקים ואדם.

יהי רצון שמורשת המנהיגות הקהילתית שהנחיל תהיה נר לרגלי ממשיכיו, הממשיכים ברצון ובאהבה להקשיב לעצתו החכמה, השקולה והעניינית. ויהי רצון שיזכה להרבה שנים טובות עם רעייתו ומשפחתו היקרים והנכבדים, ומתוך בריאות ורוח טובה והמשך פעילות מבורכת - כבכיר מנהיגינו ושליחנו בחיפה - עד מאה ועשרים!

בידידות ובהוקרה רבה
זבולון המר,
שר החינוך והתרבות

השר זבולון המר ז"ל נפטר לפני כשנה
יהי זכרו ברוך

א"ב יפה

אורי בן-הדור Ury Benador

סופר אופורטוניסט - (1895 - 1971)

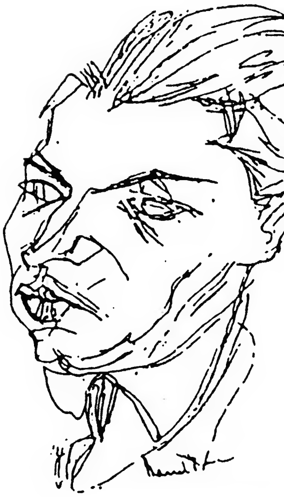

רישום מאת מרסל יאנקו

שמחה גרינברג (זה היה שמו האמיתי) נולד בעיירה מיכאילן, באפריל 1895. הוריו היו בני דלת העם ושנות ילדותו ונעוריו עברו עליו במחסור ומצוקה. לא ניתן לו אפילו לסיים את לימודיו התיכוניים. אחרי שגמר את בית-הספר העממי יצא לפלס לו דרכו "בין הבריות". כיוון שנולד בסביבה יהודית, רוויית רוח חסידית, ספג למן שנות ילדותו משהו מן האווירה הזאת, והיא שימשה מקור השראה למיטב יצירותיו הספרותיות.

בדפים אוטוביוגרפיים שכתב בשנות חייו האחרונות, סיפר כי הוריו ביקשו לשלחו לישיבה, שיוסמך לרבנות, אך הוא רצה להיות צלם. מתוך קונפליקט ביתי זה נוצר מחזהו הראשון "מלאכה ממלכה" שכתב ביידיש, והוא אז בן 12 בלבד. הוא התמיד בכתיבת מחזות ביידיש וחתם עליהם בשם שמעון שמידט (שם משפחת אמו לפני נישואיה). מחזהו הראשון הועלה על הבמה ב-1919 על-ידי להקת חובבים מבראילה, שם התיישבה משפחתו לאחר שעקרה ממיכאילן.

בשנות ה-30 החל לפרסם פרקי פרוזה ומסות בכמה מן השבועונים והירחונים הספרותיים המרכזיים ברומניה, וגם בפריודיקה היהודית. הוא בחר לעצמו את השם הספרותי אורי בן-הדור, ואין ספק שבחירת שם זה היתה אחד ממעשיו המרשימים ביותר של האיש, שעמד אז בעיצומה של התקופה "הציונית" בחייו.

ספרו החשוב ביותר, "גיטו המאה העשרים" הופיע לראשונה ב-1934. גיבור הספר, ברוך לנדאו, מחפש לו דרך ואחיזה בחיים. הוא מתקרב לזמן-מה לקבוצת פועלים סוציאליסטים בבראילה, שבקרבה פעל אז הסופר הרומני הפרולטרי פנאיט איסטראטי; נוטש אותה ועובר למחנה הציוני וכעבור זמן הוא מצטרף למשכיל נודד, בעל חלומות גדולים, המאמין בעתידה של שפת יידיש ומקורב למחנה ה"בונד".

אפילו אם בן-הדור עצמו לא עבר גלגולים אלה, מותר להניח כי בתארו את גיבורו ברוך לנדאו כאדם חסר-יציבות, מתייאש בקלות ומוכן לעבור ללא היסוס מקצה אל קצה, מסר המחבר גם עדות מסויימת על עצמו, על אופיו שלו.

בשנות השלושים נחשב אורי בן-הדור כאחד הבולטים שבין הסופרים היהודים ברומניה. כרבים מחבריו נדרש אף הוא לפרובלמטיקה של הסופר היהודי היוצר בלשון העם שבתוכו הוא חי. עמדתו שלו היתה אז לאומית למהדרין. במאמר שפירסם בכתב העת "Adam" טען בן-הדור, כי הסופר היהודי הכותב רומנית חייב לחיות את חיי כלל

ישראל, להישען על הערכים התרבותיים של הקהילה שאליה הוא משתייך, ורק כך יוכל להיות סופר בעל ערך בספרות הרומנית.

אף כי לא הצטיין מעולם ביציבות רעיונית ובעקביות בפעילותו הציבורית-חברתית, הוא "הגדיל לעשות" אחרי המלחמה האחרונה, כאשר החל לשתף פעולה עם "הוועד הדמוקרטי היהודי" (הייבסקציה הרומנית) והיה אחד המשתתפים הקבועים בעיתוניו. הוא כתב עשרות מאמרים אנטי-ציוניים חריפים, שגבלו לעיתים עם כתבי-פלסתר מן הבזויים ביותר, מתוך התכחשות מוחלטת לעמדותיו מימים עברו.

לא רק אישיותו של אורי בן-הדור הוכתמה על-ידי מעשיו בשנים אלה. הוא השאיר גם "דוקומנט ספרותי" מרשיע בצורת הרומן "גבלונץ - בית מסחר אוניברסלי" (1961). כאן חוזר בן-הדור לטפל בנושא ובהווי היהודי, אך הפעם על-פי הנחיות פוליטיות ברורות. הוא בא לשרת את המשטר הקומוניסטי, להשחיר את פני הבורגנות היהודית ו"להוריד את המסווה" מעל פני הלאומיות היהודית.

מבחינה אמנותית, ספר זה הוא כישלון מוחלט. הפרקים היחידים בספר, שבהם מתעלה כתיבתו לרמתה מלפני המלחמה, הם פרקי ההווי היהודי. רומן זה של בן-הדור תרם את תרומתו לליבוי מחדש של היצרים האנטישמיים: כיוון שתיאר את הבורגנות היהודית בשנאה ארסית, סייע ביודעין או בלא-יודעין למגמות הלאומניות שהתחילו רווחות ברומניה בשנות השישים.

אורי בן-הדור לא גילה אף בשנות חייו האחרונות סימני חרטה, לא היכה על חטא. הוא רק ביקש להוכיח כי תמיד היה נאמן לדרכו.

מתוך הספר "בשדות זרים" - סופרים יהודים ברומניה 1880 - 1940, בהוצאת מרכז גולדשטיין גורן לתולדות היהודים ברומניה, המכון לחקר התפוצות, אוניברסיטת תל-אביב.

"העמוד" של ליאון ברטיש

במיכאילן חי ופעל המשורר היידי והצייר ליאון ברטיש (1898 - 1981). (פרטים חכרונות עליו, בכרך א', עמ' 199-200). כאן אנו מביאים את הבית הראשון משירו "דער עמוד" (עם ציור-איור של המחבר), וכן את השער של ספר שיריו "שטילע ווינקלען" [פינות שקטות], שהופיע בבוקרשט, ב-1939.

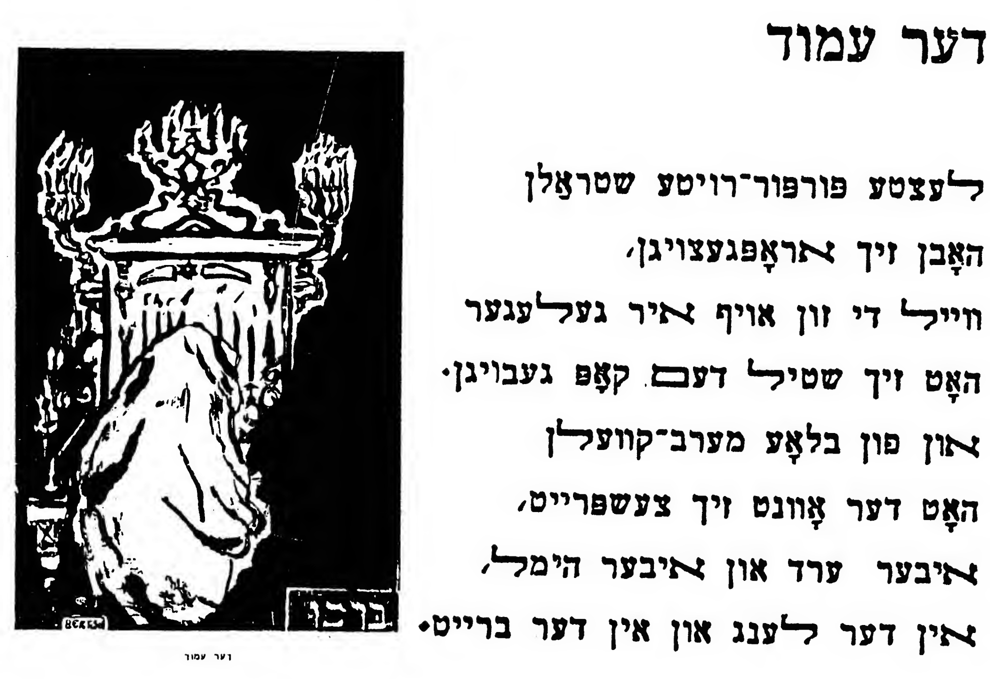

ברכו
BERISH

דער עמוד

דער עמוד

לעצטע פורפור־רויטע שטראַלן
האָבן זיך אַראָפּגעצויגן,
חייל די זון אויף איר געלעגער
האָט זיך שטיל דעם קאָפּ געבויגן.
און פון בלאָע מערב־קוועלן
האָט דער אָוונט זיך צעשפּרייט,
איבער ערד און איבער הימל,
אין דער לענג און אין דער ברייט.

הבית הפותח של השיר "דער עמוד"

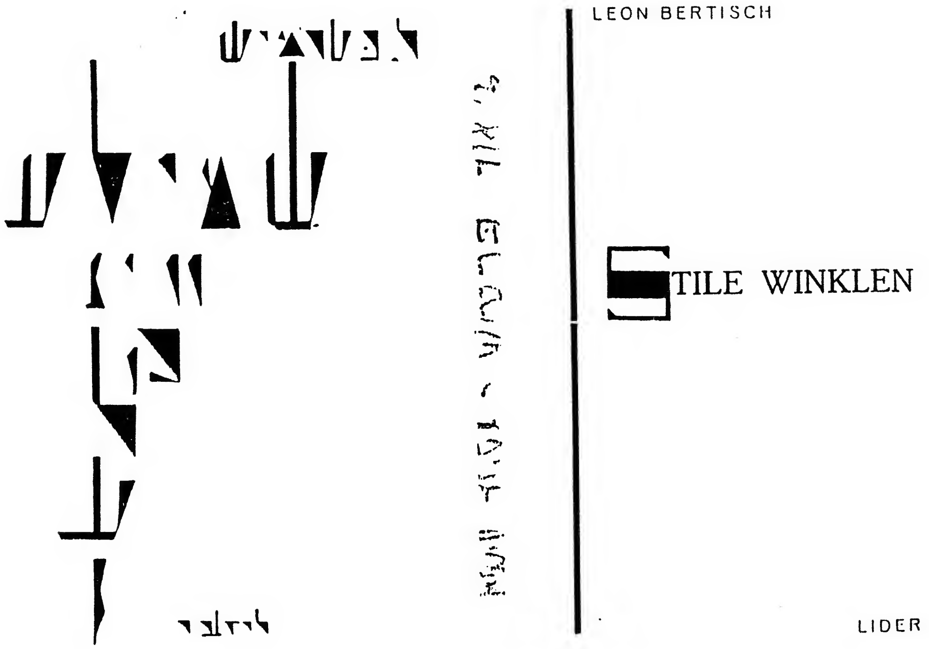

ל. בערטיש

שטילע ווינקלען

לידער

LEON BERTISCH

STILE WINKLEN

LIDER

שער הספר "שטילע ווינקלען"

שלמה קידר

"מבזקים" של זכרונות ממיכאילן שלי

נולדתי במיכאילן בשנת 1947, להורי - פסיה וסטרול קוז'וקרו. בילדותי קראו לי סיומה. עזבתי את מיכאילן יחד עם הורי בשנת 1958. לעומת משך ההיסטוריה של העיירה והתקופה הקצרה שאני חייתי בה, דומה שכמות הזכרונות שנאגרה בי, היא אדירה. אנסה לשתף את קוראי ב"מבזקים" אחדים מהם.

* ראשית ינואר 1958. חורף. העיירה עטופה בשלג עמוק, זה כמה חודשים. אמי בהריון מתקדם. והנה, באחד מימי חמישי בשבוע, מגיע הרגע. אבי לוקח אותי אל ביתה של אנה צ'ובוטרו ורץ לקרוא למיילדת. הזמן עובר עלי במשחקים במיטה עם חברי ינקו (כיום - יעקב מיכאלי). ריח החלות העולה מן התנור ורחש השלג הקפוא תחת רגלי העוברים ושבים מוחשיים אצלי ברגע זה, כאילו היה זה רק אתמול. אני חוזר להיות פעוט בן ארבע, בעיירת מולדתי. אותו בוקר נולדה אחותי שושי.

* סתיו 1954. חתונה יהודית. הנשים סיימו זה-עתה עבודה של שבועות רבים בהכנת המטעמים. אנו הילדים עקבנו אחר עבודות האפיה, הטיגון והבישול, כל פעם בבית אחר, בדרך כלל בשעות הערב. פעם "Clacă" של מריטת עופות בחברותא של נשים, ופעם אחרת - הכנת עוגות.

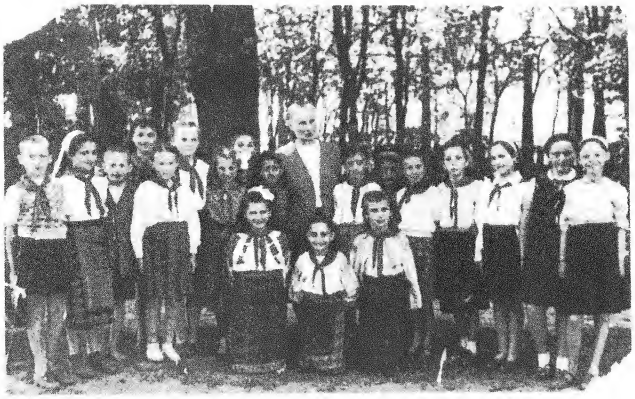

כיתה ד' של בית-הספר במיכאילן, עם המורה גב' ניצו, 1958. הכותב - ראשון משמאל

והנה החתונה עצמה. האולם מלא מפה לפה. שמחה אמיתית, פשוטה, עממית, ללא כל גינונים. התזמורת של יענקלה קזקו מנגנת. סגנון של כליזמרים? לא בדיוק. סגנון ג'אז! הגאווה גדולה. הוא משלנו והוא מנגן באקורדיאון בצורה נפלאה.

* בימי ראשון בשבוע התקיים, כרגיל, יום השוק השבועי. איכרים מן הסביבה, מן הכפרים Párâul Negru, Rogoşeşti, Vladini וכפרים אחרים באים Sinuţi לעיירה שלנו למכור את תוצרתם החקלאית, להצטייד במה שנחוץ להם, וכמובן לקחת "לגימה" בבית-המרזח המקומי. אנחנו הילדים חגגנו מאחורי הדוכנים, משחקים עם ילדי הצוענים, מתעלמים מאזהרותיהן של האמהות: "תיזהר שלא יגנבו אותך", כאילו לא היו להם די ילדים משלהם. בין לבין היינו חוצים את העיירה לאורך הכביש הראשי, נתלים על אחורי העגלות בקיץ והמזחלות בחורף. זה היה "טרמפ" די מסוכן, שכן לא פעם היינו חוטפים הצלפת שוט של האיכר, שישב לפנים.

* קיץ 1958. סיום שנת הלימודים, כיתה ד' (ראה תמונה).

אני יוצא בבוקר מן הבית, נקי ומצוחצח, במכנסי קורדרוי קצרים בצבע חום וחולצה לבנה, חגיגית. פני מועדות לבחינת הסיום של כיתה ד', בחינה בעל-פה. כל אחד מגריל כמה שאלות וחייב לעלות עליהן. כל הילדים מחכים לתורם, בחצר בית-הספר.

פתאום מתעופפת מאי-שם אבן, פוגעת בי. אני כבר מנוסה בכך. אני שולף אבן מהכיס, זורק על התוקף -ופוגע בו. אבנים נוספות ניתכות עלי, מכיוונים שונים. חלקן פוגעות בי, חלקן

מפספסות. אני מתגונן במרץ, גבי אל גזע עץ. כל אבן שלי – פוגעת במטרתה. אין לה ברירה. אני קלע אבנים מאומן ומנוסה. כל יום, בדרכי לבית-הספר וממנו, אני מותקף באבנים. ואני משיב מלחמה שערה.

אבל היום, אולי בגלל מתח הבחינה, אני נשבר: בוכה ובורח הביתה.

"אמא, אני לבית-הספר לא חוזר יותר!" "שטויות" – מרגיעה אותי אמא, "נלך לדבר עם המורה, הגב' ניצו, היא תטפל בעניין לאחר הבחינות. צריך לסמוך עליה. היא היתה מפקדת פלוגה ב'לגיונרים' לפני כעשר שנים"...

בבחינה הגרלתי לצטט את ההימנון הרומני. הצלחתי יפה מאוד. הייתי היהודי (בן) היחיד בכיתה, לצד מספר בנות יהודיות.

אחרי כחצי שנה קיבלנו אישור לעליה לישראל. לא היה מאושר ממני.

ד"ר יעקב גלר

כספי תרומה ממיכאילן

חולקו לעולים מרומניה שישבו בצפת

(1906)

יהודים מרומניה היו לא רק בין חובבי-ציון וממייסדי ראש-פינה וזכרון-יעקב, שהיו המושבות הראשונות בארץ-ישראל, אלא היו כאלה שעלו עשרות שנים לפני העליה הראשונה והצטרפו ל"יישוב הישן". אלה בחרו להתיישב בירושלים, בצפת ובטבריה וחיו במסגרות משותפות על פי מוצאם – "כוללים". כיוון שמשפחות העולים היו מרובות-נפשות והפרנסה לא היתה מצויה, נזקקו רבות מהן, שהיו עניות ממש, לעזרה כספית, מתרומות שנאספו בעיקר בחו"ל וזו נקראה "חלוקה".

על רקע זה התעוררו מחלוקות בין הממונים על החלוקה למקבליה ולא תמיד היתה הקפדה על חלוקה צודקת או על רישום נכון של הזכאים לקבלת כספים מן "החלוקה".

בגלל מחלוקת בין הממונים, בשנת 1906, הסכים האדמו"ר מוויז'ניץ שבבוקובינה, ר' ישראל הגר (1860–1936), שתרומה בסך 829.25 פרנק רומני, שהגיעה מקהילת מיכאילן, מהגבאים הרב משה הורוביץ, אב בית-הדין והגביר נתן מאיר ורניר, תחולק על-ידי מנהלי הכולל [בצפת], על פי רשימה מבוררת ובחתימת-ידו של כל מקבל.

בעיתון "החבצלת" שבו פורסם החשבון המפורט של כספי החלוקה ל-1,055 נפש, אנשי הכוללים הרומניים בירושלים, בצפת ובטבריה, צויין: "ומטעם פירוד הלבבות אשר בין המון מנהלי הכולל רומעניען, כידוע נעתר מרן רבינו ונשיאנו אוהב ישראל שליט"א (הגאבד"ק וויזניצא נשיא אלוקים ואמרכל ארץ הקודש) לבקשת הגבאים והמשולחים, אשר על כל פנים הברכה המועטה הזאת, יתחלק על-ידי מנהלי הכולל שלו".

מהסכום הנזכר, ששוויו 4,441.30 גרוש עות'מניים (לפי שער של 5.36 גרושים לפרנק רומני) נשלחו 30%, שהם 1,332 גרוש לממוני כולל רומניה בצפת, הרבנים עובדיה גרייף ויחיאל אהרן זעקליה. לאנשי ירושלים חולק סכום דומה ולאנשי טבריה חולקו 13%, שהם 577.20 גרוש.

(מתוך: קתדרה לתולדות ארץ-ישראל ויישובה, גליון 59, מארס 1991)

מרים אליש

שושנה מבצרי

החלוצה הראשונה של מיכאילן

עוברים את מפרץ חיפה. לאורך כל הדרך - מפעלי תעשיה ובתי-חרושת, הפולטים בליל ריחות לא נעימים. אך בנסיעה קצרה מזרחה, כבר אופף אותך ריח של שדות. משני צידי הדרך לכפר חסידים - כרי דשא ועדר בקר רועה בהם. ברושים גבוהים כמסדר קבלת פנים לבא בשערי הכפר.

ללא גינונים של טקס, אך בלבביות טבעית קיבלה את פני החברה שושנה מבצרי, חקלאית ותיקה וחלוצה משכבר הימים.

בדרכנו לחדר האורחים אנו עוברות דרך המטבח, שעל שולחנו קערה גדולה מלאה תפוחים, דליים עם גבינה וסלים מתנובת השדה ופרי הגן.

ובבית פנימה - הכל מבריק ומסודר. תמונת הרב קוק זצ"ל משקיפה מתוך מסגרת על הקיר וכאילו מרמזת: טוב להיות בבית הזה, בית של עובדי אדמה ואנשי תורה, עושי צדקה וחסד.

משהתחילה החקלאית הקשישה לדפדף בזכרונותיה, נגולה פרשת היסטוריה של למעלה משלושים שנה, מאז באה לארץ-ישראל. (עלתה ארצה ב-1925 והצטרפה לכפר חסידים ב 1929).

בצעירותה היתה שושנה מזכירה במשרד הארצישראלי בבוקרשט, לשם הגיעו ידיעות והדים מן הארץ ומן התנועה הציונית. כל אלה שבו את ליבה. משנישאה לבחור ישיבה מפולין ושניהם החלו לחשוב על עליה לארץ, הלכו כמובן להתייעץ עם הרבי, והוא, הרבי מפשמישל-סדיגורה נתן להם את ברכתו ואיחל להם דרך צלחה. משאלה אותו האשה הצעירה מה דעתו על כך שבעלה, בחור-ישיבה לשעבר, איננו מן הגיבורים מבחינה גופנית וכיצד יוכל לעבוד עבודה גופנית קשה, ענה הרבי: "אין דבר, אם הוא לא יוכל לעבוד, ישגיח על אחרים שיעבדו".

עם ברכה זו באמתחתם יצאו השניים לדרך. ומאז ועד עתה היא צופיה הליכות ביתה וידיה עוסקות בכל: ברפת ובלול, בגן ובמשק הבית עצמו - גידול הילדים, תפירה

ותיקונים, בישול וכביסה - וכל זאת בימים שבכפר עצמו שררו מחסור במים ותנאים קשים ביותר.

אחת התכונות שירשה שושנה מאמה המנוחה, שהיתה משושלת הגאון בעל ה"חכם צבי", הוא החוש המפותח לעניינים שבצדקה, דאגה לזולת בעת צרה. וכך היתה מתמיד כתובת לכל מר-נפש. היא שימשה יו"ר קופת גמ"ח לנשים מיסודה של הרבנית שפירא, מלפני למעלה מחצי יובל. מאותה קופה נותנים "מתן בסתר" והלוואות קטנות למשפחות נזקקות.

בשנים האחרונות פעלה שושנה רבות בקליטת עליה.

ב"ה, הילדים גדלו והם הקלו בהרבה על עומס העבודה. בן אחד עובד במשק אביו, והאב עצמו, לפי ברכת הרבי, עוסק בהדרכת חקלאים צעירים זה 15 שנה ולאחרונה הוא משמש כמדריך בכפר מימון ורק לשבתות הוא חוזר לביתו.

נציגות משפחת מבצרי אפשר למצוא גם בתנועה הקיבוצית, בעין צורים. גם בחינוך הדתי פעילה בת מבצרי ואילו הבן הבכור הוא מעובדיה הבכירים של ממגורת "דגון" בחיפה.

ביתה של שושנה מבצרי הוא כתובת לכל נצרך. היא מכינה כסות לחורף (שהיא מכבסת ומתקנת, שהמקבל לא יתבייש בו), בקבוק יין מתוצרת עצמית ועוף לשבת. פרי וירק הם בבחינת "משלוח מנות" בכל ימות השנה, לא רק בפורים.

בימי העליה הגדולה, כאשר צצו המעברות והפחונים על הרכסים סביב כפר חסידים, היתה שושנה מן הפעילות ביותר בעזרה לעולים וקליטתם. דיבורה בנחת ובחיבה וכל הנפגש בה אי-אפשר שלא יושפע מדבריה.

ביתה משמש גם מקום לימוד תורה: בכל שבוע נפגשות חברות הכפר ללימוד פרשת השבוע. הבית של משפחת מבצרי הוא גם מקום מפגש לעבודה סוציאלית, הנעשית כולה שלא על מנת לקבל פרס.

"והחשוב מכל, שנשים צריכות לזכור - מסיימת גב' מבצרי את שיחתנו - שאם ועקרת-בית יכולה להשפיע על ילדיה ולחנכם בדרך שהיא מוצאת לנכונה. השקט הנפשי, הריסון העצמי והדוגמה האישית הם הם אבני היסוד לחינוך הילדים. וכמובן, הכל תלוי בסייעתא דשמיא. חיי היו קשים מאוד, מהרבה בחינות, אך אינני מצטערת שבחרתי בדרך זו. רואה אני ברכה בעמלי, נהנית מילדי ונכדי ההולכים ב"ה בדרך הישר וכה יוסיף ויתן להם בריאות ואריכות ימים".

(1960)

*

ביום כ"ד באייר תשכ"ב, מאי 1962 נלקחה מאתנו, לאחר מחלה קשה, אמנו היקרה, שנתמזגו בה אצילות-נפש, מסירות, אהבת אלוקים ואדם.

בת 64 היתה במותה.

יהי זכרה ברוך.

שינצה (מרים) סגל

שינצה-מרים סגל

נולדה בשנת 1910, בת-זקונים במשפחה בת תשעה ילדים. אביה, הרב משה איש הורוביץ היה רב במיכאילן ואוטוריטה תורנית מכובדת, מוכר בכל בוקובינה ואף מעבר לגבולותיה.

מרים גאה מאוד ביחוסה המשפחתי והיא שומרת אצלה את אילן-היוחסין של משפחת הורוביץ, ההולכת אחורנית, עד ראשיתה של המאה ה-16!

מוצא אמה של שינצה סגל מסניאטין שבגליציה, ממשפחה של סוחרים אמידים. לימים, כשעלתה לישראל (1950), היא אימצה לה את שם אמה ומאז היא נקראת מרים-שינצה.

בית הרב במיכאילן היה בית יהודי חם ובית-ועד לתלמידי חכמים. שינצה זוכרת את בית אביה, שכולו שמירת מצוות, קלה כחמורה, גמילות חסדים והכנסת אורחים. אווירת היהדות שספגה בבית אביה מלווה אותה כל ימי חייה. ידע רב ביהדות ובתוך כך ידיעת השפה העברית (שינצה מדברת עברית עשירה ויפהפיה) היא רכשה בבית אבא.

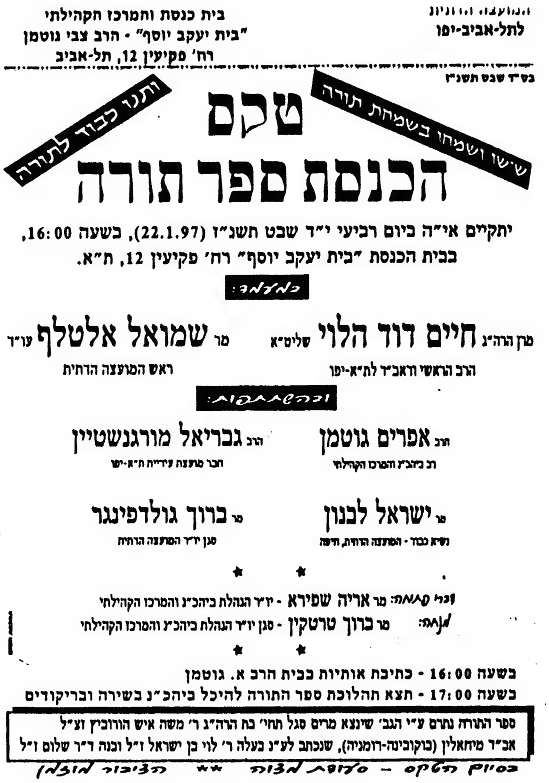

המועצה הדתית
לתל-אביב-יפו

בית כנסת והמרכז הקהילתי
"בית יעקב יוסף" • הרב צבי גוטמן
רח' פקיעין 12, תל-אביב

בס"ד שבט תשנ"ז

ששו ושמחו בשמחת תורה

ותנו כבוד לתורה

טקס
הכנסת ספר תורה

יתקיים אי"ה ביום רביעי י"ד שבט תשנ"ז (22.1.97), בשעה 16:00,
בבית הכנסת "בית יעקב יוסף" רח' פקיעין 12, ת"א.

במעמד:

מרן הרה"ג חיים דוד הלוי שליט"א
הרב הראשי וראב"ד לת"א-יפו

מר שמואל אלטלף עו"ד
ראש המועצה הדתית

ובהשתתפות:

הרב אפרים גוטמן
רב ביהכ"נ והמרכז הקהילתי

הרב גבריאל מורגנשטיין
חבר מועצת עיריית ת"א-יפו

מר ישראל לבנון
נשיא כבוד - המועצה הדתית, חיפה

מר ברוך גולדפינגר
סגן יו"ר המועצה הדתית

* *

דברי פתיחה: מר אריה שפירא - יו"ר הנהלת ביהכ"נ והמרכז הקהילתי
מנחה: מר ברוך טרטקין - סגן יו"ר הנהלת ביהכ"נ והמרכז הקהילתי

* *

בשעה 16:00 - כתיבת אותיות בבית הרב א. גוטמן
בשעה 17:00 - תצא תהלוכת ספר התורה להיכל ביהכ"נ בשירה ובריקודים

ספר התורה נתרם ע"י הגב' שינצא מרים סגל תחי' בת הרה"ג ר' משה איש הורוביץ זצ"ל אב"ד מיחאלין (בוקובינה-רומניה), שנכתב לע"נ בעלה ר' לוי בן ישראל ז"ל ובנה ד"ר שלום ז"ל

בסיום הטקס – סעודת מצוה ** הציבור מוזמן

יחד עם זאת היא ביקרה בבית הספר הכללי, שבו למדה לימודים כלליים ושפות. אך השכלתה הרחבה נרכשה לא רק בבית-הספר.

מנעוריה הצטיינה שינצה בסקרנות אינטלקטואלית וידיעות רבות היא רכשה לעצמה כאוטודידקטית.

בנעוריה לימדה שינצה הורוביץ בבית-הספר היהודי במיכאילן וכן ניהלה ספריה ציונית.

בשנת 1933 נישאה ללוי סגל ז"ל, בן למשפחה עשירה בליפקאן הסמוכה (בסרביה). היא הקדישה את זמנה לגידול וחינוך הילדים.

לימים, כאשר נכנסו הבולשביקים בשנת 1940 לבסרביה, היה להם מעמדם הכלכלי לרועץ. הם נחשבו ל"קפיטליסטים" רחמנא ליצלן ומנצלי העם. כך נגזרה על מרים ולוי סגל וילדיהם הקטנים גזירת גירוש ונדודים והם עברו לצ'רנוביץ. כאן מצאה אותם הפלישה הגרמנית, ביוני 1941. זמן-מה הם היו כלואים בגיטו שהוקם במקום ורוב זמן הכיבוש הגרמני-רומני (עד 1944) היתה תלויה מעל ראשם סכנת הגירוש לטרנסניסטריה.

משנסתיימה המלחמה, לא חזרה משפחת סגל אל המנוחה ואל הנחלה. הם עברו את הגבול לרומניה והשתקעו בפיאטרה-ניאמץ. מרים לימדה בבית-הספר ועסקה גם בהרצאות בנושאים יהודיים ובנושאי תרבות מגוונים.

בשנת 1950 עלו מרים ובני-ביתה לישראל. הם הגיעו בחוסר כל והתגוררו זמן ממושך במעברה. יחד עם בעלה לוי ז"ל החלה להורות בבית-ספר יסודי. רוב שנותיה כמורה בישראל, לימדה שינצה וחינכה ילדים בבית-הספר ע"ש ברנר בכפר-סבא. מחזורים רבים של תלמידים חבים לה חוב גדול על הידע וההשכלה שהעניקה להם ובמיוחד על הערכים שהנחילה להם.

בשנת 1970 היא פרשה מעבודת ההוראה, ומאז ועד עתה אינה נוטשת את הקריאה והעיון ואף הצליחה בכוחות עצמה, לעת זיקנה, להוסיף לשפות הזרות שבהן היא שולטת, גם את ידיעת השפה האנגלית.

השנה החליטה שינצה-מרים סגל לתרום ספר-תורה לבית-הכנסת של הרב גוטמן בתל אביב, לעילוי נשמותיהם של בעלה לוי סגל ז"ל ובנה ד"ר שלום סגל ז"ל.

אשר פרישמן (חתנה)

בפגישה עם הגב' שינצה מרים סגל, בשנת 1996.
מימין: בתה. משמאל: שלמה דוד ומרים וולפסטל

סוניה וסרמן

מציאות של פער-דורות

בני שלושה דורות צפו יחד בטלוויזיה, בסרט "שני קוני-למל" עם מייק בורשטיין – סבתא, בתה ונכדה. מה היתה התרשמותם, מה אמר כל אחד מהם? כדי להבין זאת, יש להקדים מספר פרטים:

- הסבתא היא ילידת עיירה קטנה בגולה, כפי שמתואר בספריו של שלום עליכם, וכן בסרט הזה.
- הבת – צברית, ילידת הארץ, החיה בקיבוץ.
- הנכד, בן 12, נולד בקיבוץ.

להבהרת התמונה יש להוסיף כמה מלים על הסרט: הנושא המרכזי בו, נוסף על תיאור החיים בעיירה יהודית קטנה, הוא המוסד הנקרא "שדכנות", שעל-פיו התחתנו גם הורי שלי באותה עיירה.

*

ואתחיל דווקא בדבריו של נכדי לירן, נציג העתיד, שבידיו ובידי בני-דורו הסיכויים להמשך קיומנו כעם. התפעלותו ותמיהתו מן המתרחש על המסך הזכירו לי את הבן הרביעי בהגדה של פסח, זה "שאינו יודע לשאול. את פתח לו". הוא לא הבין כלל מיהם האנשים המתרוצצים על המסך ומה פשר התנהגותם המוזרה. הוא לא הבין איך אפשר להתחתן עם מישהו, על-פי הצעתם ובחירתם והחלטתם של ההורים. מיהו ומהו אותו איש עשיר הנקרא "גביר" ומהו בדיוק מקומו וחשיבותו בעיירה? ובכלל, מה מוזרה ומשונה דרך החיים בעיירה, באותם הזמנים.

*

ואילו הבת – דור הביניים – מה היא אומרת בנידון? מצד אחד יושבת אמי, המספרת לי על ימים עברו בעיירה קטנה, שרוב תושביה יהודים דוברי יידיש, דמויות צבעוניות, החיים חיי גשמיות עלובים למדי, אך חיי נפש עשירי תוכן, אי-שם במזרח אירופה. מן העבר השני נמצא בני הצופה בטלוויזיה, והמציאות הנגלית לעיניו על גבי המסך, בסרט המייצג את ילדותה של סבתו, אינה מובנת לו, ולמען האמת, החיזרים מן החלל נראים לו הגיוניים ואפשריים יותר מאותן הדמויות המתרוצצות על המסך. וכך אני, אמו, נמצאת בתווך, בין שני הדורות הרחוקים כל-כך זה מזה, ואני מנסה לחבר ולהתחבר לשני הקצוות. מעולם לא חוויתי את אותם חיים בעיירה, המהווים את בסיס ילדותה של אמי. אך מגיל צעיר שמעתי סיפורים מפיה ומפי סבי וסבתי, וגם קראתי ספרים על אותם ימים רחוקים, ואפילו שפת היידיש, צלילה מוכר וקרוב לי. העיירה איננה חלק מנוף ילדותי, אך היא בכל-זאת שוכנת אי-שם עמוק בבסיס אישיותי.

לעומת זאת, עולמו של בני הוא עולם טכנולוגי קר ומנוכר, שבו אין מכירים אפילו את השכן ממול. חייו סובבים סביב הטלוויזיה והמחשב, ואני, כדי לא להשאר מאחור, מנסה להתחבר לעולמו, כדי להכיר אותו.

מכיוון שחיי העיירה אינם ממש נוף ילדותי, איני מעבירה לו את מגוון הסיפורים השמור עמי, על כן היצורים המוזרים המקפצים על מסך המחשב מובנים לו וקרובים לו יותר מדמות השדכן בעיירה הנידחת ההיא.

אכן, גדול לאין שיעור הוא הפער שבין ילדותה של אמי לבין ילדותו של בני וקצרות ידי מלגשר עליו. אולי, בעצם, אין כל טעם לנסות, אלא להשלים ולחשוש עד כמה פלאי הטכנולוגיה ירחיקו את נכדי שלי, שייוולדו בעתיד, גם ממני ומעולמי שלי, וודאי מעולמה הגשמי והחוויתי של אמי.

*

והסבתא – מה עובר בנפשה בעניין זה? הרי הדברים לפניכם:

השם מיכאילן, שם העיירה שבה נולדתי, ממשיך לחיות ולהתקיים בי, על אף

שבמציאות, עיירה זו נמחקה כליל ואינה קיימת עוד. היו בה בתים קטנים, בני קומה אחת בלבד, ובחזית הבית - חנות. היה בה רחוב מרכזי אחד, ובו התגוררו היהודים. לכל יהודי בעיירה היה שם נוסף, שאנשי העיירה הדביקו לו: חונא דער כליזמר, מוישה דער טויבר (החרש), שמרל דער קליינר (הקטן) וכדומה.

בעיירה קטנה זו התקיימו חיי קהילה תוססים - מעין מדינה בזעיר-אנפין - עבודה, פרנסה, מוסדות צדקה, בית-ספר יהודי, אמונות טפלות, רכילות, ומה לא.

כל אותן תמונות חיות עדיין מול עיני, אף שחלפו מאז כחמישים שנה. אמנם זו תקופה קצרה לעומת ההיסטוריה רבת-השנים של היהודים כעם, אך בחייו של אדם בודד, חמישים שנה הם כמעט כל חייו.

במהלך אותן חמישים שנים אבדה התמימות, הניצוץ בעיניים, עם גילוי סוד כמוס של משפחה מכובדת. נעלמה האווירה שאיפיינה את החיים בעיירה נידחת, בקצה העולם; אך בלבי עדיין ישנם געגועים לאותה מציאות, שהפכה לסמל לעבר.

והנה, נכדי בן ה-12, שנולד וגדל בקיבוץ, ראה את הסרט "שני קוני-למל", ומה הוא הבין ממנו? האם המושג "עיירה יהודית" יש לו משמעות כלשהי עבורו? האם ניתן בכלל, היש טעם להסביר לו את אורח החיים של אבות-אבותיו, שם, אז? האם יכול הוא לחוש, מבעד למסך הטלוויזיה, או בסיפורים מפי סבתו, את האווירה, היחס החם והקשר בין האנשים שם, את ההתכנסות בבתי-הכנסת לתפילה של שבת וחג, והעיקר אורח-החיים המיוחד שאיפיין כל-כך את היהודים בעיירה?

כפי שמתואר בסרט, התחתנו גם הורי באמצעות שדכן, וזה לא קרה לפני מאות בשנים. אמנם, העלמותו של מוסד השדכנות אינו מהווה הפסד גדול לאנושות, אך הדבר רק מדגיש עד כמה הדור של הורי רחוק ושונה מן הדור של נינם. הפער עצום. וכן גם הפער בידע, בין מה שידעתי אני בגילו, לבין מה שהוא יודע, מלימודיו בבית-הספר, מצפייתו בטלוויזיה, ממשחקיו במחשב.

עוד בצעירותי הגיעה האנושות להשגים מדהימים. אך כיום, בהיותי כבר מבוגרת, שונה העולם סביבי מרחק של דורות רבים, רחוק אפילו מן הירח, שעליו דרכה רגלו של האדם. העולם שהתקיים אך לפני שני דורות, קשה לו לדור הנוכחי לתארו לעצמו כמציאות שאנשים אכן חיו בה.

בימינו עוסקים רבות בתחזיות וניבוי "לקראת שנות האלפיים". אבל לגבי אלה שנולדו בתחילת המאה הנוכחית, ואשר מנסים עכשיו להשתלב בעידן החדש, מי נותן דעתו על מה שעבר עליהם במשך שנות דורותיים, על המקומות שבהם חיו ונאלצו לעזוב, על אנשים אשר חצו את דרכם וחייהם בקצב מסחרר, על קשרי ידידות ומשפחה שמשתנים, על ערכים ששינו מהותם או נעלמו כליל, על נוסטלגיה לעולם הולך ונעלם?

לכן חשובות אותן תעודות זיכרון כמו כרכי ספרנו זה, "דורות של יהדות וציונות - דורוהוי והסביבה", שבהם נשמר לדורות הבאים הזכרון היקר, השורשים, השמחה והדמעות, ומקצת מניחוחה של אותה אווירה שבה חיו יקירינו, אבותינו ואבות-אבותינו, בעיירות הנידחות במזרח אירופה, הרחוקות כל כך מרחק גיאוגרפי ומרחק בזמן, אך קרובות, מה קרובות ללב.

סוניה וסרמן

"כשבאתי"

יתכן שמצויים עדיין כמה מבין "העולים החדשים" של תחילת שנות החמישים, שמבינים במה מדובר, כאשר מישהו אומר את המלה "כשבאתי ארצה". והנה, עתה גם אני נזקקת לעתים קרובות להשתמש במושג זה ולומר לאחרים על עצמי: "כשבאתי"...

עליתי ארצה עם קום המדינה, קרוב למועד הבחירות של שנת 1949. בהיותי פעילה בתנועה הציונית ברומניה, פגשתי בארץ מכרים רבים שעלו ארצה בשנות ה 30 ותחילת ה–40 וכולם רצו לספר לי על חוויותיהם כעולים חדשים. כאילו נדברו האנשים ביניהם, משום שרובם החלו את סיפורם בביטוי "כשבאתי"... – עבדתי בסלילת כבישים, הלכתי לגרעין בקיבוץ והקמנו את ... היינו בבריגדה, בהגנה, בפלמ"ח, לחמנו במלחמת השחרור וכו'.

עכשיו, לאחר קרוב ל–50 שנה, הגיע גם תורי לספר לעולים החדשים של ימינו, על הימים שבהם הייתי אני עולה חדשה.

ובכן, "כשבאתי" – היה בארץ צנע, היו מלחמות, "פרשיות", עליות שונות וחבלי קליטתן, ובעיקר – הרבה פוליטיקה. בפעם הראשונה בהיסטוריה היתה ליהודים זכות בחירה חופשית, בבחירות דמוקרטיות לכנסת ישראל, זכות המבוססת על מגילת העצמאות, שלגביה היה באותם הימים קונסנזוס מלא.

ביום העצמאות הראשון של מדינת ישראל התקיים מצעד צבאי גדול ומרשים מאין כמוהו. איזו התלהבות היתה אז, איזו שמחה וגאווה, אווירה של הגשמת החזון. כולם השתוקקו לראות את המצעד, לראות את החיילים, החיילים שלנו, חיילים יהודים גאים, המגינים על ארצנו הצעירה, העצמאית. אמנם היתה אנדרלמוסיה לא קטנה בקהל, אך השמחה היתה אמיתית ועמוקה. כולם חשו כך. באותם רגעים היינו עם אחד – ותיקים ועולים חדשים – מאוחדים בשמחה ובגאווה.

בימינו, האידיאל הולך ופוחת והמלה "ציונות" הוכנסה למרכאות ואיבדה הרבה מחשיבותה (ויש אף כאלה האומרים אותה לגנאי). אבל אין ספק שלאחר 50 שנה של הגשמת הציונות, התקדמנו די יפה: יש לנו ארץ יפה ומשגשגת ויש במה להתגאות, על אף חילוקי–הדעות.

אז, "כשבאתי" לישראל, לאחר תלאות המלחמה, ההשפלה, השואה, הסבל, היתה לי הרגשה שחזרתי הביתה. הלא מטרת הציונות היתה להקים בית לאומי לעם היהודי. ועל אף כל הקשיים, אנו אזרחים חופשיים, עם כבוד וגאווה ואנו מצפים באופטימיות ליום הולדתה ה–50 של המדינה שלנו.

עדנה טוקר

ר' בנימין הכהן ורחל בוימן ושלושה-עשר ילדיהם

תמונה משפחתית של משפחת בוימן. בשורה הקדמית, מזוהים, משמאל לימין: רוזה בוימן (שניה משמאל), ר' ברוך גוטמן, בתו חוה (הכט). ראשונה מימין: טאובה בוימן

סבי ר' בנימין הכהן בוימן היה ממכובדי העיירה, איש חסיד, מחסידי סדיגורה, נצר לרב מאיר'ל מפרמישליאני, והיה מארח בביתו את הרבי משטפנשט, כאשר היה מגיע למיכאילן.

על סבי הרבתה לספר לי אמי, רוזה גרטנר, בת בנימין ורחל בוימן. היא סיפרה לי שמוצאו של אביה היה מרוסיה ומשפחתם ברחה משם בתקופת ה"קנטוניסטים", כאשר נהוג היה לחטוף ילדים יהודים רכים כדי לגייסם לצבא הצאר לתקופת שירות של 25 שנה. אמו של סבא בנימין, טאובה, הגיעה למיכאילן כדי להשתדך עם עם בתו של ר' חיים זנוויל ואשתו רבקה - רוחלה, שלימים היתה לסבתי.

סבא-רבא חיים זנוויל היה איש מכובד, וכנראה לא עני. הוא תמך בנזקקים ונתן צדקה לעניים. לעת זקנתו, לאחר מות אשתו, עלה לארץ הקודש, כדי להיקבר בה. התגורר כמה שנים בצפת וקברו נמצא בבית-העלמין הישן בטבריה. את קברו מצא נינו אריאל הלוי, שערך מחקר שורשים.

כאשר הגיעה הסבתא-רבא טאובה לשיחה עם ר' חיים זנוויל ורבקה, הכלה המיועדת, רוחלה היתה בת 14 ונראתה משחקת עם חברותיה בחצר. השידוך נעשה - כנהוג בימים ההם - בין ההורים בלבד. אז קראו לנערה, לא כדי לשאול את פיה, אלא רק כדי להודיע לה שהיא מאורסת. את החתן, בנימין, היא ראתה רק ביום החתונה, כעבור שלוש שנים.

לסבי אלה נולדו 13 ילדים. עשרה מהם זכתה סבתא רוחלה להביא לחופה. מתוכם זכיתי אני להכיר חמישה.

קיום המשפחה היה על חנות בחזית הבית, שבה מכרו קמח ושמרים לאנשי העיירה ולכפריי הסביבה. סבתי ניהלה את החנות וסבא - למד תורה. כאשר גדלו הילדים, עזרו הבנות לאמן בחנות, ואילו הבנים נשלחו ללמוד. סבא בנימין סבל ממחלה ריאומטית ורגלו נכרתה. הוא סיפר לאמי שבעיית הרגל נוצרה עקב טבילותיו התכופות במקווה, במים קרים, בחורף.

כפי שכבר סיפרתי, את הבנים שלחו ללמוד תורה ואת הבנות חינכו להיות נשים נאמנות

ועקרות-בית צדקניות. הבן הבכור גצל נהרג במלחמת העולם הראשונה, שישה שבועות בלבד לאחר נישואיו. אשתו היתה בעלת יחוס רם, מבית שפרן, הרב הראשי של שווייץ. ר' גצל בוימן ז"ל היה עילוי וקיבל סמיכות לרבנות בגיל 18. ככל הידוע, גצל, שהיה חייל בצבא הרומני, נורה בגבו על-ידי אחד מחבריו לנשק, רומני אנטישמי, שטען שהיהודי הוא בוגד.

אחת הבנות, שרה ז"ל נישאה לברוך גוטמן, תלמיד-חכם מבוטושאן, ממשפחת הרב גוטמן מבוקרשט, ששניים מבניו נרצחו על-ידי קלגסיו של אנטונסקו במלחמת העולם השניה.

אח אחר של אמי, נפתלי בוימן התגורר ברדאוץ והקים משפחה ענפה – 12 ילדים, אך תשעה מהם ניספו בטרנסניסטריה. נפתלי עצמו חזר משם עם אשתו ושלושת הילדים הנותרים – שתי בנות ובן. הוא נפטר ב-1950. בנו, משה בוימן העלה את עצמותיו לקבורה בישראל. בתו מרים שכטר גרה בחיפה, בשכונת ויז'ניץ. היא הקימה משפחה ברוכת ילדים ויראת-שמים. אחותה גיטל, גם היא חרדית, גרה בארה"ב.

בן אחר של סבא בנימין, חיים זנוויל בוימן, התגורר בסוצ'אבה וגורש לטרנסניסטריה. הוא היה איש טוב-לב, שאהבנו אותו, בשל המתנות שהיה מביא לנו, ילדי אחותו. לו עצמו לא היו ילדים. הוא נפטר בחיפה.

רוזה בוימן, 1936 -
ידעה לנגן במנדולינה

סבתא רחל בוימן עם בנותיה טאובה
(מימין) ורוזה (אמה של הכותבת)

בן אחר של סבא, שלמה בוימן ז"ל נשא לאשה את האשה האצילה והנהדרת רוזה לבית משפחת גרינברג ממוינשט. [רשימה נפרדת עליו, בהמשך]. הם עלו ארצה בשנת 1935 וגרו בתל-אביב. נולדו להם שתי בנות: חנה, הנשואה ליצחק שלוסברג ולהם שלוש בנות, ודבורה, נשואה לנתן הלוי ולהם שני בנים.

היתה עוד אחות אחת, בשם רבקה, שהיתה נשואה לרב נתן רבינוביץ מקיליה נובה, בסרביה. כל משפחתם הוכחדה בשואה. הם נצטוו לכרות בעצמם את קברם, נורו והושלכו לתוכו, יחד עם ילדיהם. אחד מהם, ממש עילוי, הצטיין כבעל תפילה מעולה. עוד בהיותו ילד היו מעמידים לו כיסא ליד העמוד והוא היה נמיצב עליו ומתפלל כשליח-ציבור.

הבת דבורה נישאה לר' לוי ברחד והם התגוררו בבוטושאן. ילדיה גרים בקרית שמואל, חיפה.

הבן הצעיר, דוד בוימן מתגורר בבני-ברק ולו שלושה ילדים, בת ושני בנים. הבת נעמי ליפש גרה בכפר חב"ד; הבן יעקב משה בוימן גר במושב צפריה והבן השני – בנימין – גר בחו"ל.

הבת טאובה היתה עמנו בכל התלאות של השואה ולאחר המלחמה חזרה למיכאילן יחד עם סבתא רחל ז"ל ועם הקמת המדינה עלתה לארץ והתגוררה

בקרית מוצקין. לא היו לה ילדים.

אמי רחה היא בת הזקונים של בנימין ורוחלה ז"ל. היא נישאה לאבי, אברהם צבי גרטנר ז"ל, משפחה מכובדת מסיגט, מרמורש. אנו שלושה ילדים: אני הבכורה, עדנה, נשואה לשלמה טוקר מקרית אתא ויש לנו ארבעה ילדים; אחותי פנינה נשואה ליעקב לאו, אחיין של הרב הראשי לישראל, ולהם בן אחד. אחינו הצעיר הוא ד"ר יצחק גרטנר, הגר עם משפחתו בנוה שאנן, חיפה. הוא נשוי ללאה לבית רחנבוים ולהם ארבע בנות.

כפי שסיפרתי לעיל, במשפחת בוימן לא שלחו את הבנות ללמוד בבית-הספר, מעבר לכמה כיתות-יסוד. אך אמי רצתה מאוד ללמוד הלאה, וכאשר נפתחו בעיירה כיתות ללימוד עברית, היא היתה מתגנבת – בידיעתה ובהסכמתה של סבתא רחל, כדי ללמוד עברית, אך מתוך חשש שאביה מתנגד לזה. אך סבא כנראה ידע והעלים עין. כאשר התארסה אמי לאבא ז"ל, הם היו מתכתבים בעברית.

בית סבא בוימן היה בית מכובד מאוד במיכאילן. בני המשפחה היו ידועים ביושרם. סבא בנימין היה כהן ומוהל, ולפי המסופר, הוא מל את רוב בני העיירה. הוא גם ערך "פדיון הבן" לפי המסורת ועמד על זכותו ככוהן לקבל את דמי הפדיון, אף מעניים, כי כך נצטוו בתורה. אך את דמי הפדיון היה תורם לעניים אחרים.

משפחת בוימן היתה משפחה דתית-חרדית. אבי סיפר לי עד כמה הקפידו בכשרות של פסח. כבר שבועיים לפני החג היו שואבים מים מן הבאר ושמרו אותם בחביות מיוחדות ["מים שלנו"], כי בחג עצמו לא השתמשו במי הבאר, שמא איזה נוכרי יפזר בה פירורי חמץ. בפסח התגוררה המשפחה באגף נפרד בחצר, שהיה מיועד למגורים בפסח בלבד. בפסח לא התירה סבתא לעוזרת להיכנס למטבח, אלא היא עצמה בישלה את מאכלי החג. לפני פסח מכרו את תכולת החנות לגוי וזה חי מרווחי החנות עד אחרי החג ואז סבא קנה ממנו חזרה את החנות. סבא לא אכל לחם גם אחרי הפסח, עד ראש חודש אייר, כאשר התקבלו השמרים החדשים, עם חותמת שהוכנו לאחר חג הפסח.

*

כאשר החל הגירוש מן העיירה, הייתי בת שלוש. השלטונות ריכזו את כל היהודים, פרט לזקנים, ברחבת העיריה וציוו עלינו לצאת מיד מן העיירה. אפילו לא הורשינו לקחת אתנו את סבתא רחל, שנותרה בבית.

משפחתנו מנתה חמש נפשות: הורי, אני, בת שלוש, אחות בת שנה וחצי, שנפטרה אחר-כך, ואחותי פנינה שתחיה, שהיתה תינוקת בת חמישה שבועות. עמנו היתה גם דודתנו טאובה ז"ל, אחות אמי.

אמי סיפרה שמשפחתנו סטתה מן הדרך, כי היה עליה לטפל בתינוקת, וכך ניצלנו בעצם מלהישלח לטרנסניסטריה. בדרכים-לא-דרכים הגענו לבוטושאן ומצאנו מקלט באחד המרתפים של קרוב-משפחה שלנו. את אבא לקחו למחנה עבודה ואמא נשארה עם שלושה ילדים רכים, שנאלצה לפרנסם ולטפל בהם. באופן כלשהו הצליחו להציל גם את סבתא ולהביאה לבוטושאן. הרומנים שדדו את כל רכושנו. לא היה לנו מה לאכול. היינו טוחנים את הגרגרים שעל המטאטאים ומן ה"קמח" הזה בישלנו דייסות. אמא עסקה קצת ברוכלות. במצב קשה זה נספתה אחותי שרה-דבורה ז"ל, בהיותה בת ארבע בערך. היא נכוותה במים רותחים שנשפכו עליה ולא היתה כל אפשרות כספית להעניק לה טיפול רפואי מינימלי.

בסיום המלחמה, כאשר אבא שוחרר ממחנה העבודה, עברנו לבוקרשט. דודה טאובה וסבתא רחל חזרו למיכאילן וניסו לשקם עצמן, יחד עם עוד כמה משפחות שחזרו מטרנסניסטריה. סבתא רחל נפטרה שם, בעיירת הולדתה.

אמי רוזה גרטנר היא כיום כבת 90, נמצאת בבית-אבות בנהריה. אנחנו מבקרים אותה לעתים קרובות. מצב בריאותה אינו תקין.

זכו סבי ר' בנימין הכהן בוימן וסבתי רחל ז"ל וצאצאיהם הקימו משפחות טובות וישרות, בני בניהם הולכים בדרך התורה, כמעט כולם חיים בישראל וגאים בזכות אבותיהם.

עדנה טוקר, נכדה

שלמה אלתר בוימן ז"ל
המכונאי של השוקולדים

שלמה אלתר בן בנימין הכהן בוימן (1978-1899) נולד וחי במיכאילן. מילדותו הצטיין בכישוריו הטכניים ובהבנתו במתימטיקה. היה אוטודידקט ובכוחות עצמו רכש לו השכלה שמחוץ ללימודי קודש. ככל אחיו קיבל חינוך תורני-דתי-חסידי.

היה ציוני ורצה לעלות לארץ בצעירותו, אך מפני כיבוד אב המתין עד לאחר נישואיו, כי כך דרש ממנו אביו, באומרו: "רק לאחר שאכיר את כלתך, תוכלו לנסוע לארץ-ישראל".

ב-1925 התחתן עם שושנה (רוזה) לבית גרינברג ממוינשט. אותה שנה נפטר אביו, בנימין ז"ל.

שלמה התנה עם הורי אשתו כי יסכימו לעלייתם לארץ ישראל ורק בכורח הנסיבות התמהמהו עד 1934, כאשר קיבלו סרטיפיקט לעלות לפלשתינה-א"י.

שלמה אלתר בוימן ז"ל

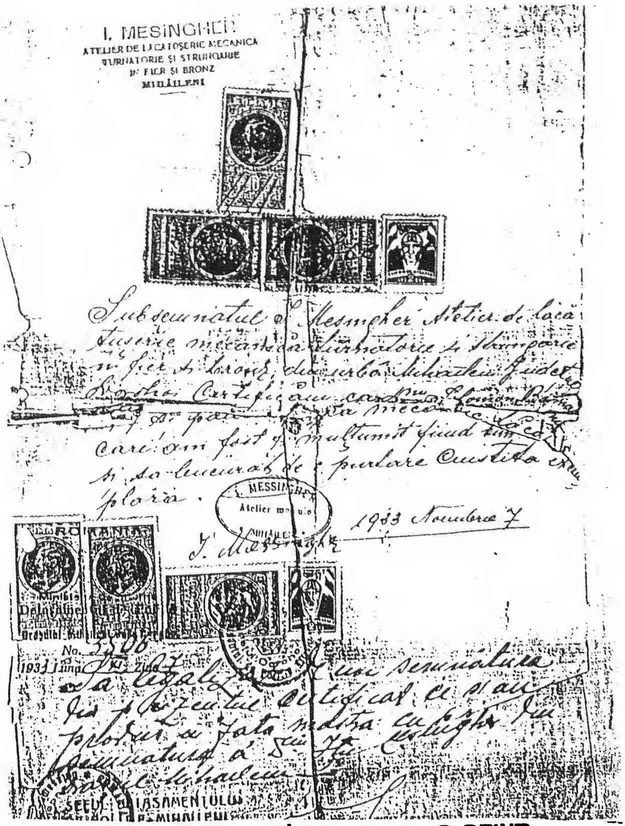

I. MESINGHER
ATELIER DE LĂCĂTUŞERIE MECANICA
TURNATORIE ŞI STRUNGĂRIE
IN FIER ŞI BRONZ
MIHĂILENI

1933 Noembre 7

תעודה המאשרת כי שלמה בוימן עבד כמכונאי במפעל מתכת במיכאילן

בארץ המשיך במסורת בית אביו. הצטיין בחריצותו ונאמנותו למקום עבודתו - בית-החרושת לשוקולד "ליבר", שם עבד כמכונאי ראשי משנת 1935 עד שיצא לגמלאות. גם המהנדסים המדופלמים שעבדו במפעל התייעצו אתו ונעזרו בתושייתו ובהמצאותיו. גם לאחר שיצא לגמלאות, הוזמן מדי פעם ל"ליבר", להתייעצויות ועזרה דחופה.

רוב שנותיו בארץ חי בתל-אביב וחינך את בנותיו ברוח היהדות הדתית. ב-1939 (או 40') הגיע לארץ ר' יעקב פרידמן, הרבי מסדיגורה, שקבע את מושבו בתל-אביב, רחוב נחמני - פינת אחד העם. שלמה הצטרף לקהל חסידיו והיה מבאי ביתו הנאמנים וגם בכך המשיך את מסורת בית אביו, שהיה מארח את הרבי משטפנשט, כאשר היה בא לביקור במיכאילן.

בשנותיו האחרונות היה מתפלל בבית-הכנסת של הרבי מסלונים, רבי אברהם ויינברג זצ"ל.

שלמה בוימן היה מספר שאביו אמר לו שמשפחתם מתייחסת לרבי ר' אהרן לייב מפרמישליאן. הוא חקר בשורשי המשפחה כדי להעביר את הידע לבנו-

תיו, חתניו ונכדיו. אחד מנכדיו, אריאל הלוי היה ר"מ בישיבת ההסדר בימית.

ר' שלמה אלתר שימש משען, יועץ ותומך לכל בני משפחתו שהגיעו לארץ כמעפילים תוך כדי מלחמת העולם השניה, או כעולים עם הקמת המדינה. יחד עם רעייתו שושנה ניהל בית פתוח ומכניס אורחים וזכה להוקרה על נדיבותו ועזרתו לזולת.

בנותיו הן חנה שלוסברג הגרה ברמת-גן ודבורה הלוי, מתל-אביב. יש להן צאצאים המפוזרים בכל רחבי הארץ.

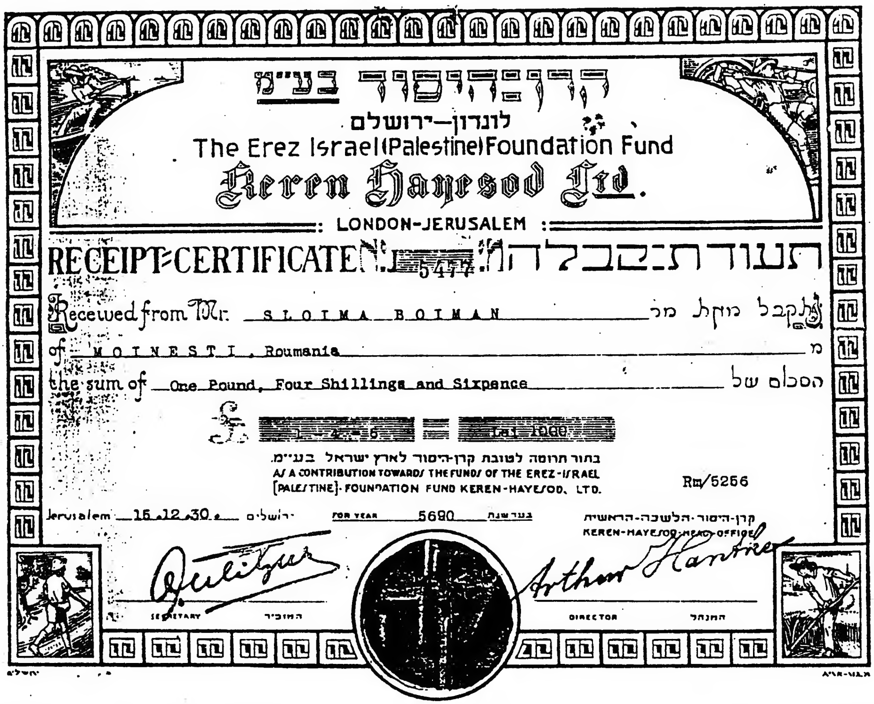

קרן היסוד בע"מ
לונדון–ירושלם
The Erez Israel (Palestine) Foundation Fund
Keren Hayesod Ltd.
LONDON-JERUSALEM

RECEIPT-CERTIFICATE No. 5477 תעודת-קבלה

Received from Mr. SLOIMA BOIMAN קבל מאת מר

of MOINESTI, Roumania מ

the sum of One Pound, Four Shillings and Sixpence הסכום של

£ 1 - 4 - 6 = Lei 1000

בתור תרומה לטובת קרן-היסוד לארץ ישראל בע"מ.
AS A CONTRIBUTION TOWARDS THE FUNDS OF THE EREZ-ISRAEL [PALESTINE]-FOUNDATION FUND KEREN-HAYESOD, LTD.

Rm/5256

Jerusalem 16.12.30. ירושלים FOR YEAR 5690 בעד שנת

קרן-היסוד-הלשכה-הראשית
KEREN-HAYESOD-HEAD-OFFICE

Ulitzur
SECRETARY המזכיר

Arthur Hantke
DIRECTOR המנהל

קבלה על תרומה של 1000 ל"י שתרם שלמה בוימן לקרן היסוד, ב-1930. מסמך זה סייע למשפחת בוימן לקבל סרטיפיקט לעליה לארץ-ישראל

משפחת בוימן

אבי המשפחה היה ר' בנימין בוימן ז"ל ושם אשתו רחל ז"ל. הוא היה מנכבדי הקהילה במיכאילן. בשל מחלה היה מרותק למיטה ל"ע הרבה שנים. סיפרו שהיה מוהל מומחה והיו מביאים את התינוקות לביתו והוא היה מבצע את הברית על מיטתו.

היה תלמיד-חכם וגמר את הש"ס כמה פעמים. בשנים קודמות, כשהיה עוד בריא, עסק בסחר-תבואות. לאחר שחלה, המשיכו בניו בעיסוקו.

היו לו כמה בנים:

חיים - גר בסוצ'אבה, אחר-כך בחיפה. היה ת"ח ועסק בענייני מכולת. לא היו לו ילדים.

דוד - גר בבני-ברק והיתה לו מכולת ביפו. היו לו כמה בנים (אינני יודע פרטים עליהם).

נפתלי - גר בראדוץ-בוקובינה, גם הוא היה בעל מכולת. היו לו שתי בנות ובן - משה, שגר באנטוורפן, בלגיה.

שתי הבנות (שמותיהן לא זכורים לי). אחת היתה נשואה לאיש ת"ח, השניה גרה בסביבות חיפה.

זה מה שיכולתי וזכרתי וכתבתי על משפחת בוימן ממיכאילן.

בברכת התורה,
הרב מנחם חכם,
רב דאור עקיבא

מרים וולפסטל-ספיר

קונה ספיר ז"ל

מלים לזכרו, במקום מצבה

קונה ספיר בצעירותו

באנו למלא חובה קדושה ולספר כאן על קונה ספיר, אשר בהיסטוריה הצנועה של עיירתנו הבלתי-נשכחת, מיכאילן, הוא היה איש שמותר להפליג בשבחו.

קונה נולד בשנת 1902 וכבר כנער צעיר עמל קשה, ולא רק למען עצמו, אלא גם בעבור נזקקי העיירה, וכאלה לא חסרו שם. אהבת האדם והשאיפה להתפרנס בכבוד היו התכונות הבולטות באופיו. הוא הירבה לקרוא והיה אוטודידקט, בעל ידע כללי נרחב.

בשנת 1929 הקים קונה משפחה, כשנשא לאשה את אידה לבית רייכר והם חיו באושר. הם הולידו ארבעה ילדים וכל אחד בתורו, הביא אושר חדש לביתם. קונה היה בעל אידיאלי ואב מסור לאין-קץ.

למרות שהיה טרוד בדאגה למשפחתו הענפה ויכול היה להתנתק מדאגה לצורכי האחרים, הוא מעולם לא שכח את זולתו. מהאטליז שלו, שבו עבד קשה, מעלות השחר עד רדת הערב, קיים לא רק את אשתו וילדיו, אלא גם רבים אחרים מבני העיירה שלנו. לא היה עני במיכאילן שקונה לא נתן לו בשר לשבת, ואף ליתר ימות השבוע, הואיל והתייחס למחסורם, כאילו הוא עצמו הוא בעל המחסור.

קונה ואידה ספיר

קונה היה אהוב על כולם ועד היום מזכירים רבים את נדיבות ליבו ואת הדרך המיוחדת שלו להיטיב עם אחרים - בשקט ובצנעה, כדי שלא לפגוע חלילה בכבודם של אלה שהוא מושיט להם עזרה. קונה לא היה עשיר בכסף ונכסים, אך היה לו לב רחב ונפש עשירה.

השנים עברו בשקט ובשלווה בביתו, ואז פרצה המלחמה וכך ניתכו ובאו כל הצרות. בשנת 1941 גרשו הפשיסטים הארורים את יהודי מיכאילן לטרנסניסטריה, שם הפילו הרעב והטיפוס מאות חללים מדי יום. קונה ואידה עם ארבעת ילדיהם גורשו גם הם לשם, כאשר הבכורה בת שמונה והקטנה בת שלוש. יחד אתם היתה גם חמותו.

בתנאים הבלתי-אנושיים הללו רבץ על קונה

העול להאכיל שבעה פיות רעבים. הוא עבד עד כלות כוחותיו כדי להביא להם פת לחם, ובמקרים רבים אף התחלק עם רעבים אחרים.

בנס שרדו כל בני המשפחה מן הגיהנום ההוא, אך התנאים הקשים בטרנסניסטריה נתנו את אותותיהם בקונה והוא הזדקן בטרם עת, היה כפוף-גב וחלוש, שכן ללא ספק, היה זה הוא שנותר תמיד רעב. מיום ליום הלך ודעך, בריאותו נתרופפה ובשנת 1948, כאשר גרו שוב במיכאילן, קונה נפטר והוא בן 46 בלבד.

לאחר שנות הגירוש, מותו של אבי-המשפחה היווה מכה לכל המשפחה, שמאחוריה עבר קשה ועתיד נטול תקווה. אם המשפחה, אלמנה צעירה, הזדקנה בטרם עת ונשארה עם ארבעה ילדים, ללא אמצעים לקיימם. בעצת בן-דודה, חיים קופילביץ' ז"ל, שהוא עצמו חלק את סבלו עמם, פנתה המשפחה בדרכה לארץ-ישראל. כאן הם הצליחו לשקם את חייהם.

השנים עברו וכל אחד מילדיו של קונה הקים בית והתבסס. אם המשפחה, שכל השנים עבדה קשה כדי להבטיח עתיד טוב יותר לילדיה, חיה עד גיל 90 וזכתה לכבוד ולאהבת ילדיה ונכדיה, עד יומה האחרון.

כשנזכרים בקונה ספיר, שכל השנים הקריב עצמו למען אחרים, נצבט הלב, כי הוא לא זכה לראות את ילדיו משגשגים. לזכרו אנו משתדלים לחיות על פי דרכו וללכת בעקבות הדוגמה שהניח לפנינו בחייו - במסירות ובאנושיות.

בשנת 1976 נסעה בתו הבכורה לחפש את קבר אביה, אך לא מצאה, לא קבר ולא מצבה, שכן הכל היה הרוס שם. הרשימה הזאת נכתבה במקום המצבה שאיננה. אבנים נחרבות גם הן והרבה דברים אובדים בעולם, אבל לעולם לא ימוש מליבנו זכרו של אבינו קונה ספיר, שחי ומת כקדוש.

אדולף-אבנר הכט ז"ל

ראש קהילת מיכאילן בעבר

בשיחה מעניינת עם מר ישראל לבנון, שמעתי מלים חמות על ידידו אדולף-אבנר ז"ל, שהיה ראש קהילת מיכאילן בשנות ה-30 ובתפקידו זה עשה רבות לקידום בית הספר היהודי בעיירה.

אבנר הכט ז"ל היה גם מן הציונים הבולטים בעיירה והיה ראש הקרן הקיימת במיכאילן.

בנו, ארתור הכט הוא חוקר בכיר במכון האוקיאנוגרפי (חקר הימים) בחיפה.

בתו של אבנר הכט, טובה ראובני היתה פעילה בתנועת "הנוער הציוני" ועם בואה לארץ החלה לעבוד כמורה.

ארתור הכט מתמסר עכשיו לחקר שורשי משפחתו ומכין אילן יוחסין של המשפחה, אחת המכובדות ביותר בקהילת מיכאילן.

ש"ד

קובריגרו – תמונה משפחתית

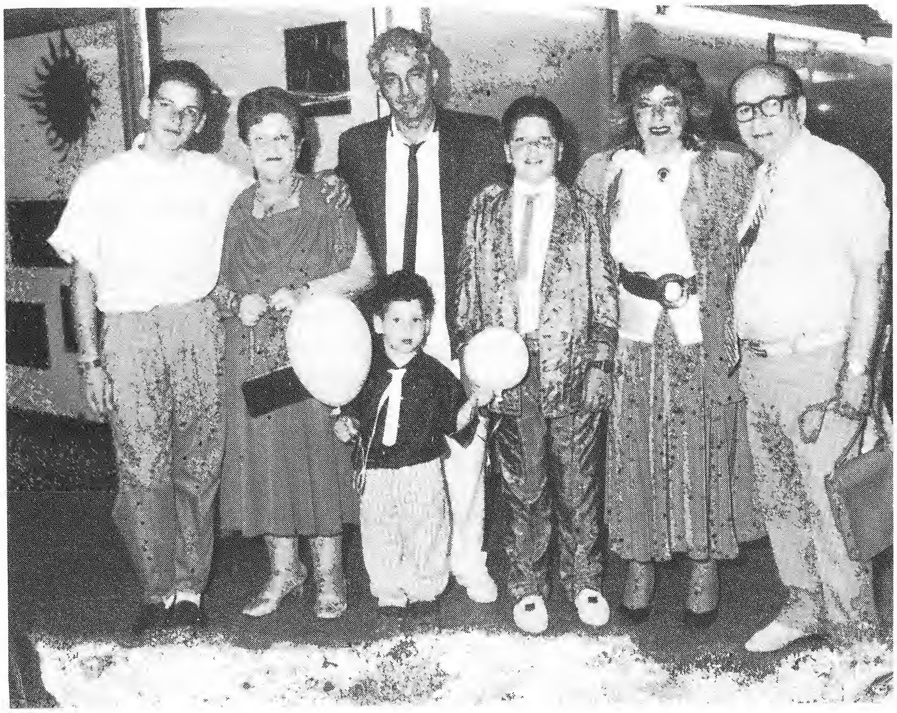

**תמונה משפחתית של מוינה קובריגרו (הספר) ממיכאילן (ראשון מימין) עם רעייתו (שניה משמאל),
בתם סלי ובעלה, ושלושת הנכדים: בני, צחי ואופיר**

קברו של דוב בערל ליבנדמן התגלה בבית-הקברות במוגילב

בין הקברים שהתגלו בבית-הקברות במוגילב, נמצא גם קברו של הרב ר' דוב בערל ליבנדמן ז"ל, אביו של ישראל לבנון, יבדל לחיים טובים.

אנו מפרסמים את צילומי המצבה, כפי שהתגלתה לאחר יותר מ-50 שנה, ולאחר ניקויה ושיפוצה.

וזה הכיתוב על גבי המצבה:

דוה לבנו על אבינו רוענו
רוח אפנו, כי נלכד בשחיתות
בא שמשנו ועולם חשך בעדנו

הרב דוב בערל ליבנדמן
נפטר במוגילב טרנסניסטריה
י"ג אדר ב' תש"ב

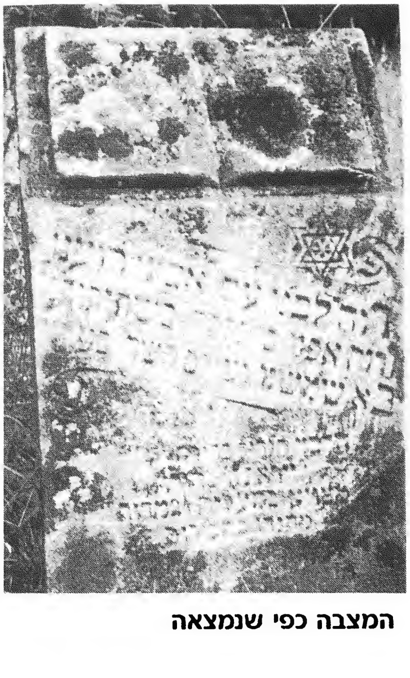

המצבה כפי שנמצאה

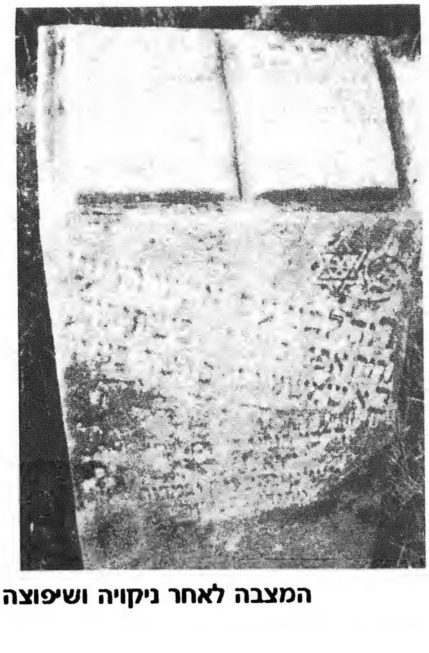

המצבה לאחר ניקויה ושיפוצה

סאוון

פרק סאוון בכרך זה יוצא לאור
בחסותו של ידידנו
"יקיר" ארגוננו
הרמן קלקודה

הרמן קלקודה –
איש החלב מכפר טרומן

הרמן קלקודה ורעייתו רחל-קלרה לבית דנילוף

במושב כפר טרומן יושב זה 45 שנה הרמן קלקודה, יליד סאוון. בעמל, במיומנות ובידע רב הקים הרמן קלקודה משק-חלב מתקדם, המטופח ביותר במגזר המושבי בישראל.

במו-ידיו, במאמץ מתמשך רב-שנים, כאחד מראשוני המושב, הוא הקים לעצמו משק לתפארת עם רפתות מרווחות וקווי ייצור של מוצרי חלב, הוא מקיים, יחד עם בנו איציק ועובדים אחרים – ציונות הלכה למעשה.

יליד סאוון כאמור, עבר את תקופת השואה בטרנסניסטריה, בקושי יצא חי משם, אך גם הציל יהודים רבים, ביניהם את אייזיק ורובין צ'ורו. קלקודה היה חניך בית"ר וחבר אצ"ל ברומניה והכרתו הציונית איתנה כפי שהיתה אז.

הוא איש בעל עוצמה רוחנית בלתי-רגילה, נעים הליכות, בעל כושר התמדה ורצון עז ליצור ולקדם דברים שהוא מאמין בהם; ניחן בדבקות במטרה וספוג ערכים ציוניים ואנושיים.

במשך שנים נאבק מאבק עיקש במישור המשפטי, כדי לשנות חוקים ותקנות המגבילים את חירותו ויוזמתו של חבר המושב, בעל המשק החקלאי הפרטי, ובזכות מאבקו זה גם נעשו שינויים חשובים בסטטוס של חבר המושב ובמבנה המשקי שלו.

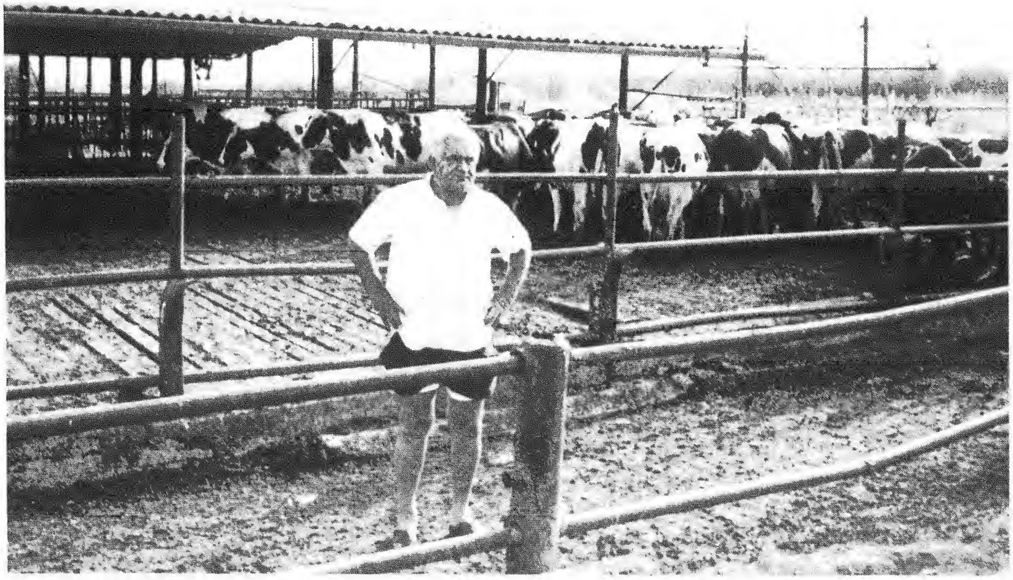

הרמן קלקודה ליד אחת הרפתות שלו

בזכות אישיותו, מאבקיו והשגיו, הוא בן-בית אצל השר אריק שרון, עוד מן התקופה שזה היה שר החקלאות ולא פעם התייעץ אתו שרון בנושאים של משק החלב, כי בשטח זה, קלקודה הוא מגדולי המומחים בארץ.

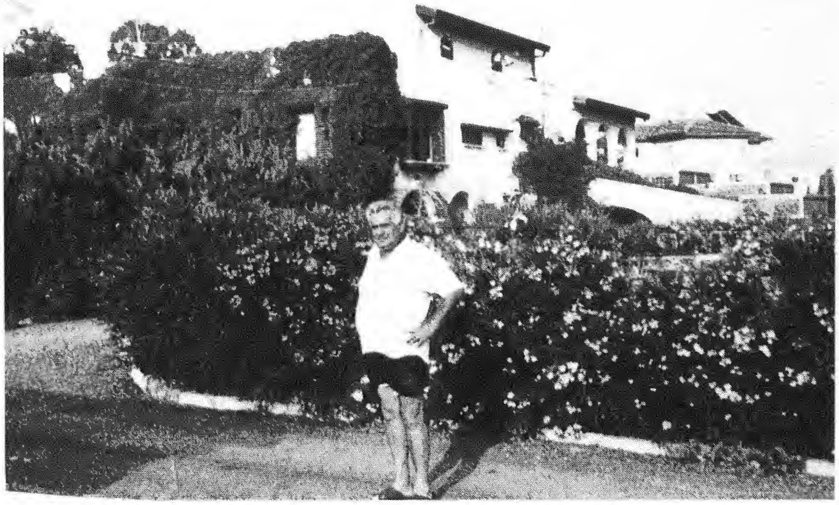

קלקודה על רקע ביתו בכפר טרומן

הרמן קלקודה נולד וגדל בבית יהודי חם בסאוון. הוא מדבר בהערצה על אמו ליובה ז"ל ומתאר אותה כצדקת גמורה, שהיתה מוכרת ככזאת בסאוון.

הרמן ורעייתו רחל גאים על ארבעת ילדיהם: קרול, בתיה, טובה ואיציק, שהעשירו אותם בתריסר נכדים, המהווים יחד שבט משפחתי מלוכד וחם.

בתו מוסיפה: יש לי יראת-כבוד והערצה לאבי, שהקים ובנה יצירה לתפארת.

בביקורי אצל הרמן קלקודה בכפר טרומן שמעתי מפיו דברים מעניינים על העבר שלו.

הוא הראה לי סידור תפילה שלקח עמו לטרנסניסטריה וכאשר חזר עמו לאחר השואה, היו בו "קוויטלעך" [פתקאות] עם ברכות של רבנים וצדיקים. אולי בזכות אלה שרד חכה לשיקום ותקומה בארץ-ישראל.

הוריו של הרמן קלקודה - יצחק וליובה ז"ל עם ילדיהם - מימין לשמאל: שרה ז"ל, הרמן ומרים

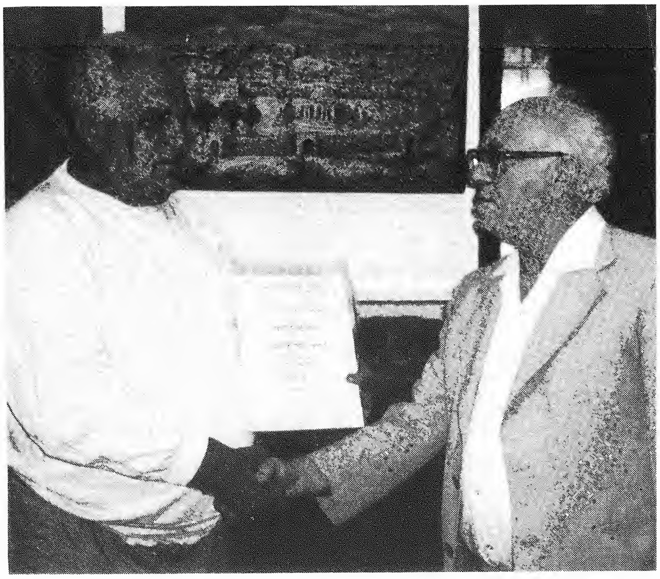

שלמה דוד מעניק את תעודת "יקיר ארגוננו" להרמן קלקודה

ליובה קלקודה – הצדקת מסאוון

בכל עיירה יהודית לשעבר במזרח אירופה היו נשים צדקניות יוצאות-דופן.

אחת כזאת היתה ליובה קלקודה בסאוון.

היא נהגה לעזור לאנשים במצוקה, בעיקר ב"מתן בסתר". אפילו בטרנסניסטריה המשיכה בנוהגה זה ועזרה לרבים.

כאשר עלתה ארצה בתחילת שנות ה-50, היא נעשתה חקלאית: עיבדה חלקת אדמה בכפר טרומן, חלבה שתי פרות והובילה את החלב בעגלה רתומה לפרדה, ללוד. תוך-כדי-כך נהגה להפריש "מעשר" לנצרכים ולעולים חדשים.

ליובה קלקודה תרמה ספר-תורה לבית-הכנסת המקומי, לזכר בעלה יצחק ז"ל, כן תרמה לבית-הכנסת גם תשמישי-קדושה אחרים.

היתה סורגת בגדים חמים למען החיילים וכן עבדה בהתנדבות בבית-החולים אסף הרופא – וכך המשיכה במעשיה הטובים, עד גיל 90.

ליובה קלקודה נפטרה בשיבה טובה, בגיל 96.

תהיה נשמתה צרורה בצרור החיים.

החלל של משפחת קלקודה

בני משפחת קלקודה המורחבת נאחזו באדמת הארץ וגם שילמו מחיר כבד על בטחונה.

הענף המשפחתי של אלקה ובריש קלקודה מסאוון שכל את הבן מרסל קלקודה ז"ל, שנפל במלחמת יום כיפור.

אחותו של מרסל ז"ל, הנריאטה וייס היא מורה הגרה בחיפה וכן אח - אברהם-אהרן, שגם הוא גר בחיפה.

אנו מפרסמים רשימה על תולדות חייו של מרסל קלקודה ז"ל, כפי שהתפרסמה בספר הזכרון לחללי צה"ל.

קלקודה מרסל

בן אלקה ובריש. נולד ב-3.11.1947 בסאוון. לאחר סיום בית-הספר היסודי למד בבי"ס מקצועי.

בגיל 16 עלה לארץ עם משפחתו. גוייס לצה"ל ב-1966 ושירת בחטיבת "גולני". עבר קורס מפקדי כיתות והתנדב לסיירת, בה השתתף במלחמת ששת הימים, בקרבות ברמת הגולן וכן בפעולות בטחון שוטף אחרי המלחמה. היה מש"ק סיירים והשתלם בקורס בטחון שוטף למפקדים. במילואים שירת בשריון, ביחידת סיור, ועבר גם קורס נהגי נגמ"ש.

ב-1973 היה מועמד של רשימת צעירים למועצה המקומית של הישוב רכסים, שבו גר.

במלחמת יום הכיפורים השתתף בקרבות הבלימה בסיני, בקרב ההבקעה והפריצה לעבר תעלת סואץ ובקרבות לאבטחת ראש הגשר על גדות התעלה. נפל ליד "החווה הסינית" ביום כ"ב בתשרי תשל"ד, 18.10.1973.

מינה-חנה קורשון

שורשי סאוון שלי

מינה קורשון ובנותיה שרה'לה ואסתי עם הסבתא פרידה

כילידת ישראל לאחר השואה, לא זכיתי להכיר מקרוב את השורשים ה"רומניים" שלי מצד אמי - יכיט-פרידה דרפנר לבית רחמוט.

נושא זה עניין אותי תמיד, אך מאוחר יותר, כאם לילדים, רציתי ביתר שאת לדעת יותר על קורות משפחתי, הן לסיפוק סקרנותי שלי, אך במיוחד כדי להנחיל זאת לילדי.

התחלתי איפוא לתחקר את אמי שתחי', את דודתי סימה-חיה ואף את בני-הדודים של אמי, מרדכי ויצחק אורנשטיין.

התמונה שהצטיירה לבסוף לעיני היא כדלקמן:

סבא-רבא שלי, יוסף אברמסון (או אברמזון), המכונה "יוסל דער רוסישער", יליד מוגילב, אוקראינה, ברח בשנת 1860 מאימת הגיוס לצבא הצאר, יחד עם אשתו מטיל (מטליה, על-שם מוטל, ילידת סניטקוב) - למולדובה והגיע לדראבאן, שם מצא מקלט אצל חבר שלו ואימץ לו את השם אורנשטיין, כדי להקשות על זיהויו.

בהשפעתו של חבר טוב אחר, עבר לסאוון וקבע בה את מושבו. כאן התפרנס ממסחר בעורות, אך את רוב מרצו ופעילותו השקיע למען הכלל בעיירה. הוא לקח על עצמו את הטיפול בכל ענייני בית-הכנסת, אותו היה פותח ב-6 בבוקר ונועל בשעה 8 בערב. כמו-כן יסד את סניף תנועת "המזרחי" במקום.

דמותו, כפי שתוארה על-ידי אמי, ואף משתקפת מאחת התמונות, מרשימה מאוד: הוא נראה יהודי יפה-תואר, גבה-קומה, בעל זקן היורד על פי מידותיו, נראה כגיבור ללא חת.

סבא-רבא יוסל היה חסיד של האדמו"ר משטפנשט ואורח-החיים בביתו היה חסידי מסורתי.

סבתא מטיל ע"ה היתה "עזר כנגדו", אשה ראויה לבעלה המכובד. למרות קומתה הנמוכה

מבחינה גופנית, קומתה הרוחנית היתה גבוהה ביותר.

אמי מספרת שסבתא מטיל היתה פעילה בארגוני חסד רבים וכל ימיה השתדלה לעזור לזולת. זקנים וזקנות עניים וגלמודים זכו לטיפול מסור מידיה ולדברי נחמה ועידוד. היא השיאה יתומות ודאגה למחסורן. התפעלתי מסיפורי קרובי משפחה, שסיפרו, שסבתא נהגה שלא להשתתף בחתונותיהן של היתומות שלהן דאגה, כדי לא לשמוע שבחים, כי הודות לה נערכת החתונה.

הנכד שלה, מרדכי אורנשטיין מספר, כי בימי שישי היתה קוראת לו לעזור בסחיבת כמויות המזון הגדולות שבישלה, לחלוקה למשפחות נזקקות בעיירה.

פרידה לבית רחמוט עם בעלה שמואל דרפנר (מימין) ביום חתונתם, 1951. אחיה צבי משמאל

ילדיהם של יוסף ומטיל אורנשטיין:

שמואל, יצחק - שניהם נפלו בקרב במלחמת העולם הראשונה; שלמה, גיטל, פייגה, מעני (מינה).

יוסף ומטיל אורנשטיין, צולמו בסאוון, 1938

מעני, הצעירה בילדיהם נישאה לרב משה רחמוט בן יהודה ודבורה ז"ל מסירט. זו היתה משפחה של סוחרי תבואות ותלמידי-חכמים, שלימוד התורה וקיום המצוות היו בראש מעייניהם.

משה זה, - לימים סבא שלי - שספג את האווירה הזאת מילדותו, התמסר ללימודי קודש. אחיו ינקו (יעקב) ז"ל סיפר לי, כי לעתים קרובות היתה אמם מגלה בבוקר השכם כי מיטתו של

אברהם (משמאל) וצבי רחמוט, 1938

משה הקטן – ריקה. כאשר חיפשו אחריו, מצאוהו לבסוף מִצטנף בבית-המדרש של חסידי סדיגורא ולומד. ואמנם, כל רגע פנוי אצלו הוקדש לתורה. בבחרותו הוסמך משה לרבנות, על-ידי הרב ראט מצ'רנוביץ.

האדמו"ר מסדיגורא, שהרב משה רחמוט היה מקורב אליו, סיפר לאביו בהתפעלות על מאמציו הרבים של בנו בקיום המצוות, גם בתנאים הקשים של שירותו כחייל בצבא אוסטרו-הונגריה במלחמת העולם הראשונה.

אחיו של סבא משה – דניאל, לוי ויעקב רחמוט ז"ל והרבנים לבית וסרמן – אהרן, מעכל ופנחס ז"ל, שהיו נוהגים להתארח בביתו של משה רחמוט בסאוון, סיפרו תמיד בהערצה על דמותו האצילה, רבת האנפין של תלמיד-חכם אמיתי, "אשר לא פסק פומיִא מגירסא". יהודי מכובד בעיירה, חביב על הבריות, שהיה נותן שיעורי תורה בבית-הכנסת. לצורך פרנסתו עסק במסחר, כי לא רצה לעשות את התורה "קרדום לחפור בו". אך גם בשבתו בחנות היתה הגמרא פתוחה לפניו על הדלפק והוא עיין בה ולמד.

סבתא מעני היתה אשה נאמנה, עקרת-בית מצויינת ואם מסורה לחמשת ילדיה, שלהם הקדישה את כל עיתותיה ותשומת ליבה.

ילדיהם של משה ומעני רחמוט: סימה-חיה (טירר), שמואל ז"ל, שהיה בחור עדין-נפש, למדן וירא-שמים וכל-כולו מלא מידות טובות , היה עסוק בלימוד תורה ובהוראת עברית, לאחר השואה בסאוון, ונפטר בא"י ממחלה, בעודו שוקד על התורה אצל הרב עמרם בלוי. ת.נ.צ.ב.ה., יכיט-פרידה (דרפנר) [אמי], צבי ואברהמ'לה ז"ל.

מעני (מניה) רחמוט, 1940

בימים כתיקונם היו הילדים לומדים ב"חדר" ובבית-הספר הרומני ואביהם הוסיף ולימד אותם בבית. הבנות נשלחו ללמוד גם תפירה.

ב-1941 היתה המלחמה באירופה כבר בעיצומה והשפעות החיה הנאצית הגיעו גם לרומניה. הרומנים גרשו את יהודי סאוון, יחד עם אחיהם מכל איזור דורוהוי. ראשונה נפטרה סבתא-רבא מטיל, בדורוהוי, ובהמשך הגירוש לטרנסניסטריה נפטר גם סבא רבא יוסל אורנשטיין, במוגילב, [עיר הולדתו].

קצר המצע ודלות המלים לתאר את הצרות והיסורים שפקדו את המגורשים בטרנסניסטריה. נזכיר רק את המחסור החמור במאכל ובלבוש, שהיו מנת חלקם. כמו-כן הדוחק והצפיפות במגורים, חוסר התברואה, שגרמו מחלות איומות ותמותה רבה בין המגורשים.

בין הנספים בגיטו קוניובה היו גם הסבתא מעני ע"ה, סבא משה ז"ל ובנם הקטן אברהמ'לה בן השבע.

לב מי לא נכמר לשמע בשורות-איוב אלה? כשאני מדמיינת לעצמי את תמונת הילד הפיקח הזה, אוהב חיים ולימוד תורה, שנפטר בעודו כה רך בשנים, והוריו שמתו ברעב, חולים ושוכבים בצפיפות עם רבים נוספים במצבם וילדיהם הצעירים נמקים ברעב, זולגות עיני דמעות גם עכשיו.

משה רחמוט

ארבעת היתומים שנשארו לאחר מות הוריהם ואחיהם הקטן, נאלצו לעמוד על נפשם ולהלחם מלחמת קיום עקשנית, כדי לשרוד.

הבכורה, סימה-חיה תיפקדה בגבורה ובחוכמה כאם ודאגה ככל יכולתה לאחיה ואחותה. את פרנסתם מצאו הילדים במסחר בצורכי מזון, שהיו מבוקשים ביותר ונקנו מן האוקראינים. בסייעתא דשמיא ובנסים, שבהם היה מעורב הדודן פנחס (פינקו) סלומון ז"ל, ניצלו האחים

ממשלוח למקום שממנו לא היתה חזרה.

ב-1943, לאחר שובם מטרנסניסטריה לדורוהוי, נישאה האחות הבכורה סימה ליחיאל טירר (מצאצאי הבעש"ט) ואמי עם שני אחיה החליטו לעלות לארץ-ישראל במסגרת קבוצת הכשרה של אגודת ישראל. ב-1947, לאחר נדודים וטלטולים בתנאים קשים בימים, הגיעה האוניה "פאן יורק" לחופי הארץ, אך נתפסה על-ידי האנגלים ונוסעיה הורדו בקפריסין. ביניהם היו אמי ושני אחיה. לאחר כחצי שנה הם שוחררו והגיעו לארץ. כאן התיישבו בנתניה.

ב-1951 נישאה אמי לשמואל מרדכי דרפנר מכפר-חסידים, בן למשפחה של חסידי קוז'ניץ מפולין. בכפר-חסידים נולדתי אני וכן אחי משה.

במשך הזמן עברנו לחיפה ולאחר פטירת אבי, ב-1981 עברנו לפתח-תקווה.

בינתיים סיימתי לימודים אקדמיים בהיסטוריה, ספרות ולשון עברית ויעוץ חינוכי ואף עסקתי בהוראה של מקצועות אלה במספר בתי-ספר.

ב-1982 נישאתי לד"ר זאב קורשון - מומחה ברפואה פנימית ורפואת זיקנה - יהודי ירא-שמים ולמדן מופלג, בעל זכויות רבות. עוד בהיותו במוסקבה, לימד במחתרת לימודי יהדות ועברית, קירב רחוקים ליהדות ולא חת אף מחוקרי הקג"ב, שעצרוהו מפעם לפעם.

ד"ר זאב קורשון עם בניו (משמאל לימין) דוד, צביקה ושלמה-בנימין, בבר-מצוה של הבכור שמואל (מאחור), 1996

יש לנו, ב"ה שישה ילדים: שמואל נ"י, שרה'לה תחי, אסתי תחי, דוד נ"י, צביקה נ"י, שלמה-בנימין נ"י. כולם לומדים במערכת החינוך החסידית וראויים למורשת אבותיהם.

כאן המקום להביע הוקרה לאמי מורתי מרת יכיט פרידה תחי', על חינוכה, מסירותה ודאגתה לי ולאחר-מכן לבעלי ולילדי, הרואים בה סבתא אהובה ומכובדת.

בטוחתני כי חלק ניכר מן הערכים היהודיים והרגישות האנושית שספגתי בילדותי ובנעורי, אני חייבת לה. יהי רצון שנזכה להיות תמיד בצוותא חדא, בשמחה ובנחת.

פרידה רחמוט עם אחיה שמואל וצבי (מימין), בתלבושת של פועלי אגודת ישראל, קפריסין, 1947

במבט לאחור נראה לי כי "התפוח לא נפל רחוק מן העץ". אני תפילה כי אבותינו הקדושים, שנפטרו בגולה הדוויה ימליצו טוב בעדינו לפני היושב במרומים ונרווה כולנו נחת דקדושה מכל צאצאינו.

א. כ. י. ר.

מכתב לעורך

ב"ה

יום א' לסדר ואלה תולדות נח, התשנ"ח

כבוד

מר דוד שלמה

יו"ר ארגון יוצאי דורוהוי והסביבה

שלום רב

מכתבו מי"ב אלול התשנ"ז, 14.9.97 הופיע לנגד עיני ומאוד שמחתי לראות שישנם יהודים הדואגים להנציח את זכר ההיסטוריה המפוארת מדורות עברו. משנה חשיבות יש לרעיון נפלא זה, שכן דור הולך ודור בא, ולולא מפעלים מעין אלו, מי יודע אם היו יודעים עוד על דבר עיירות מפוארות אלה.

לבקשתך – רצ"ב גרגר מתורתו של רבי יעקב יצחק לנדמן, בצירוף מעט מתולדותיו (מתוך ספר על משפחת האדמו"רים לבית לנדמן, שאור תורתם זרח ברומניה הגדולה).

ואקווה כי יהיה לתועלת ולתוספת נופך על זכר קהילות דורוהוי, סאוון והסביבה, ויקויים בנו עתידים בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל להקבע בארץ-ישראל. אמן ואמן.

הרב אהרן שפירא

רב פרדס-כץ, בני-ברק,

בעל "ימי זכרון"

הרב אהרן שפירא

הרב יצחק לנדמן – רבה של סאוון

משפחת לנדמן העמידה אדירי תורה, אנשי שם ומחברי ספרים בפרדס החוכמה.

אבי-המשפחה היה רבי יצחק לנדמן, רבה של ויז'ניץ (תלמידו של המגיד מנדבורנה, בעל "צמח ה' לצבי"). בנו, רבי אברהם לנדמן מבילקאמין נשא את בתו של רבי צבי הירש והרבנית בלומה בת רבי קופיל, חסיד מקולומיאה, אבי שושלת קוסוב-ויז'ניץ (תלמיד ובעל-תפילה אצל הבעל-שם-טוב).

לרבי אברהם וזוגתו נולד בן ונקרא שמו בישראל צבי הירש, על שם הסבא המנוח. האלמנה בלומה נישאה בזיווג שני לרבי אורי "השרף" מסטרליסק. ל"שרף" היתה נכדה – בת בתו וחתנו רבי יצחק איציק – בשם רבקה, עליה מסופר, שפעם כשישב "השרף" עם בני משפחתו, הכריז פתאום: משתוקק אני לצאת בריקוד. מי מצטרף אלי? נכדתו, הילדה רבקה, הושיטה מיד את ידיה לסבא. הוא רקד אתה שעה קלה וכששיים, אמר לילדה: כשם ששימחתיני, כך ישמחוך מן השמים ותזכי לנטוע חמישה ארזים בישראל.

כשהגיעה לפרקה השיאה "השרף" לנכד זוגתו, הרבנית בלומה, הלא הוא רבי צבי הירש לנדמן הנ"ל. בהמלצת "השרף" נתקבל לשמש כרב בסטרליסק, לאחר מכן כיהן כאדמו"ר ורב בקיטוב. נפטר בווינה בתרכ"ח. הניח אחריו חיבור על הלכות מקוואות, חיבור על ד' חלקי שולחן-ערוך, שאלות ותשובות וחידושים על הש"ס והרמב"ם (אהלי-שם. וראה צפונות א', צ"ב). לעת-עתה לא זכינו לאורם.

זוגתו הרבנית רבקה נפטרה בכ"ב בטבת בקרילוב. נתקיימה בהם ברכת "השרף", ואכן זכו להקים חמישה בנים גדול עולם, כארזי הלבנון, ובת אחת.

בנם הבכור, רבי אורי (נקרא על שם "השרף", ומעניין לציין ששמו ושם אמו היו כשל

"השרף": אורי בן רבקה). כיהן כאדמו"ר ורב בפראביזנה שבגליציה, משם נלקח אחר כבוד לרבנות וישנביץ ולספיץ שבאוקראינה. בעת הפוגרומים ברח למולדובה ושם פעמיו לעבר העיר יאסי. כל בני העיר יצאו לקראתו לקבל את פניו, ובראשם ראש הקהל, ר' מיכל'ע דניאל (בעל "בנק דניאל"). ראש הקהל מסר לרבי אורי כמה חדרים בארמונו. בשעת התפילה הסב לצד מזרח כדי להתפלל, ובעד החלון הבחין בכנסיה. פנה לכיוון אחר, ושוב ראה כנסיה, וכן בשאר הצדדים. אז פנה לר' מיכל'ע ואמר בצחות: מספיק לי כנסיה אחת... בבקשה, תן לי עיירה קטנה. ראש הקהל מילא את בקשתו ובנה לו "חצר" בעיירה פודולוי הסמוכה. שם ישב על התורה ועל העבודה עד לפטירתו ביום ג' בתשרי תרע"ז.

רבי יעקב יצחק לנדמן דנן, עליו נכתב בקצרה בספר "דורוהוי" (כרך א', עמ' 48) הוא בנו הבכור של רבי אורי. נקרא על שם "החוזה" מלובלין, סב-זקנו של אמו, הרבנית דבורה, שהיתה בתו של רבי מרדכי מאפטא, חתן רבי שמואל מריישא, חתנו של "החוזה". נשא את בתו של רבי נפתלי הורוביץ, בן-בנו של רבי יעקב יוקיל הורוביץ, אחי הצדיק החכם רבי נפתלי מרופשיץ.

רבי יעקב יצחק לנדמן כיהן בסאוון, ובשנת תרע"א עבר ליאסי. אם חיבר חיבורים, כשאר בני משפחתו לא ידוע לי, כשם שלא ידועים לי פרטים נוספים עליו. (ומכאן בקשה לכל היודע עליו ובכלל, על משפחת לנדמן וצאצאיה, לעדכן אותי לפי ת"ד. 1868 ב"ב. בתודה מראש).

בין כתבי-היד של אביו הדגול מצאתי שני גרגרים מפי בנו יעקב יצחק לנדמן והם מתפרסמים בזה לראשונה מעצם כתב-היד.

* * *

בפרשת ויקהל: ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון, והדקדוקים ידוע לשון "תיעשה", משמע על-ידי אחרים, וגם מה דקרי לשבת "שבת שבתון", וכבר אמרנו בביאור זה למעלה.

ומפי בני יקירי יניק וחכים, החריף כמר יעקב יצחק ש"ן שמעתי דבר נחמד, הוא היה אומר לפרש על פי דברי הש"ס (בפרק כלל גדול) דמי שהוא במדבר ושכח מתי שבת, מונה שביעי, שבשביעי ישבות. ואפסיקא הלכה בשולחן ערוך (הלכות שבת) דגבי איש הלזה, דאם ידו משגת לשכור פועל, אסור לו לעשות מלאכה בעצמו בכל הששת ימים מחששא דכל יום שמא היום שבת. וביום השביעי שהוא שבת שלו, אסור לו לעשות מלאכה, אפילו על-ידי אחרים, כי הוא שבת שלו.

והנה גבי איש הלזה, כל הששת ימים הם בבחינת שבת, לעניין שאין לו לעשות המלאכה בעצמו, רק על-ידי אחרים. אם כן יום השביעי שהוא שבת שלו, הוא במדרגת שבת שבתון, כיון שבכל הששה ימים הוא גם כן בבחינת שבת לעניין עשיית מלאכה על ידי עצמו. וזה ירמוז **ששת ימים תעשה**, דייקא, **מלאכה** ירמוז לאותו האיש ששכח מתי שבת, אז דינו שבכל הששת ימים לא יעשה בעצמו המלאכה, רק תיעשה על-ידי אחרים, ובזה דין גרמא שיום השביעי הוא שבת שבתון כפל השביתה, שלא יעשה בעצמו וגם לא יעשה על-ידי אחרים, ודו"ק דבר הגון הוא בס"ד.

* * *

שמעתי מבני יקירי, החתן כמר יעקב יצחק דבר הגון על פי אומרם ז"ל בבבא מציעה (בפרק אלו מציאות דף לג, א): אבידתו ואבידת אביו ואבידת רבו, אבידתם קודמת. ומפרש טעמא בגמרא משום דכתיב אפס כי לא יהיה בך אביון. ועל זה אמר רב יהודה אמר רב, כל המקיים בעצמו כך, סוף בא לידי כך. ופירש רש"י ז"ל: אף על פי שלא הטילו עליו הכתוב, יש לאדם ליכנס לפנים משורת הדין ולא לדקדק שלי קודם, אם לא בהפסד מוכיח וכו'. מפורש לעניין למצוא אבידה אף על גב שמן הדין שלו קודם, אפילו הכי צריכין לכנוס לפנים משורת הדין ולחפש למצוא מקודם אבידת אביו ואבידת רבו, רק באם יש לו הפסד גדול באבידת עצמו, אז אין צריך להיכנס לפנים משורת הדין, ואוקמיא אדין תורה שאז אבידתו קודמת. והנה נודע שחסיד נקרא הנכנס לפנים משורת הדין, וזה אומר הכתוב (תהלים ל"ב) על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא. היינו שבאם רוצה להיות חסיד שהוא לפנים משורת הדין לעת מצוא, היינו בעת שיצטרך לחפש אחר מציאת אבידה, והוא ירצה להיות חסיד לפנים משורת הדין ולעזוב אבידת

עצמו ולחפש מקודם אבידת אביו או רבו, על זאת צריך להתפלל רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו, שלא יהיה לו הפסד מוכיח על ידי שטף מים רבים ואז לא יהיה רשאי לכנוס לפנים משורת הדין שהוא מדרגת חסיד, כי אז יהיה מוטל עליו לקיים ציווי הפסוק של אפס כי לא יהיה בך אביון, ולחפש מקודם אבידת עצמו, לזה צריך להתפלל שלא יהיה מגיע אליו הפסד מוכיח על ידי שטף מים רבים, ואז יהיה ביכולתו להיות חסיד לעת מצוא ולקיים הלפנים משורת הדין ולהקדים מקודם אבידת אביו או רבו, והוא נחמד [פנקס כתב-יד, פד, ב].

רחוב ע"ש משה מאור ז"ל בתל-אביב

לאחר פעילות אינטנסיבית של אישים ומוסדות, ביניהם ארגון יוצאי דורוהוי והסביבה, זכינו ורחוב בתל-אביב נקרא על שמו של משה מאור ז"ל.

משה מאור-שור, יליד סאוון, היה עיתונאי דגול, סופר מעולה ואיש ציבור מן השורה הראשונה של שבט יוצאי רומניה.

להלן מכתב מטעם עיריית תל-אביב בדבר ההחלטה על קריאת רחוב על-שם משה מאור.

עיריית תל-אביב-יפו
ועדת השמות וההנצחה

27.03.97

לכבוד
גב' ברכה מאור
ת.ד. 6113, תל-אביב -

גברת מאור הנכבדה,

הנדון: הנצחת בעלך מר משה מאור ז"ל

הריני מתכבדת להודיעך כי ועדת השמות וההנצחה אישרה את בקשתך להנציח את בעלך מר משה מאור ז"ל, ע"י קריאת רחוב על שמו.
לגבי הצמדת הרחוב תצטרך הוועדה להחליט במועד מאוחר יותר.
לכשתיפול החלטה, אשוב להודיעך.

בכבוד רב
ובברכה חמה

לידיה דוידוב
מרכזת ועדת שמות והנצחה

העתק: **מר דוד שלמה** - יו"ר ארגון יוצאי דורוהוי והמחוז

אפרת מסינגר

מסבלות טרנסניסטריה – לנחת בישראל

נולדתי בשנת 1932 בסאוון, בשם צ'רנה קרויטורו (כיום – אפרת מסינגר), להורי פייגה ושמחה קרויטורו. הייתי אחת מתוך שמונה ילדים שנולדו להורי, ואלה שמותיהם: אסתר, הרשקו, סוסי, שלמה-אהרן, צ'רנה ושעיה (תאומים), אברהם וחיה.

אבינו פירנס אותנו בכבוד ואמנו היתה עקרת-בית חרוצה, ואף כי היינו משפחה גדולה, רמת החיים שלנו היתה די גבוהה, היינו משפחה אמידה.

כך, עד פרוץ מלחמת העולם השניה, ב-1941. אז החלו הנדודים שלנו. קודם גורשנו מסאוון לדורוהוי, מדורוהוי – לטרנסניסטריה. העבירו אותנו ברפסודות על הדנייסטר. היינו ילדים קטנים והמחזה המזעזע נחרט בלבנו לכל החיים: ילדים בכו וזעקו, הורים התרוצצו, חיפשו את ילדיהם ובני משפחותיהם. רבים טבעו. כך הגענו למוגילב. משם הצעידו אותנו הז'נדארמים הרומנים, ברגל, בשיירות ארוכות, לכפרים שונים באיזור. אותנו הביאו לכפר קטן בשם קונייבה, שם הכניסו אותנו לאולם ענק, פרוץ לגשמים, לרוחות ולקור. תוך זמן קצר פרצה מחלת הטיפוס. אבינו נפטר וכן גם אחינו שלמה-אהרן. אמנו האלמנה נלחמה על קיומנו ואלה מלים בודדות ודלות, שאמורות לשקף מלחמת-גבורה של אם, במשך חודשים ושנים, כדי להבטיח פרוסת לחם לילדיה וכך לקיים ולהאריך את חיינו.

אפרת מסינגר כיום

לאחר שלוש שנות סבל, ב-1943 החזירו אותנו לרומניה. חזרנו לסאוון, אך שם לא מצאנו, לא בית, לא פרנסה. ושוב עמדנו בפני קשיים כלכליים גדולים. ניסינו לשקם את עצמנו ואמנו עמדה גם במשימה זו.

בשנת 1947 החליטה אמנו, לאחר לבטים קשים, לשלוח את שני התאומים, אותי ואחי שעיה – לארץ-ישראל. הינו אז בני 16. הגענו לארץ, אך האנגלים תפסו את אונייתנו והעבירו אותנו לקפריסין. בהיותנו צעירים, שהינו שם זמן קצר בלבד והתירו לנו לעלות ארצה. בבואנו, העבירו אותנו לקיבוץ דפנה, בגליל העליון ושם התחיל בשבילי פרק חדש בחיי. בקיבוץ דפנה התעריתי היטב ותוך זמן קצר הפכתי לישראלית לכל דבר. למדתי לימודים סדירים ובהמשך גם סיימתי סמינר לגננות.

בשנת 1950 עברנו לקיבוץ חוקוק ליד טבריה ושם התקבלנו כחברים. שם גם הכרתי את בעלי, זאב מסינגר,

הוריה של אפרת מסינגר – פייגה ושמחה קרויטורו

טייס שקורקע עקב פציעה במלחמת השחרור. לאחר תקופה קצרה התחתנו ועזבנו את הקיבוץ. ניסינו להתערות בכמה מקומות בארץ, עד שהגענו למושב ציפורי, ליד נצרת, לשם נשלחתי על ידי משרד החינוך, להיות גננת. במושב זה חיו עולים מיוצאי סאוון והם שמחו מאוד שאני מחנכת את ילדיהם.

בציפורי נולדה בתנו הבכורה, רינה.

כעבור שנתיים עברנו לטבעון ושם נולדו לנו עוד שני בנים, רן ועוזי. שלושת ילדינו הם כיום אקדמאים. רינה הספיקה לעבור חוויה מיוחד במינה בחייה, כאשר השתתפה בתחרות מלכת היופי העולמית, בהונג-קונג, שבה התחרו 82 יפהפיות מכל העולם ורינה שלנו נבחרה כ"מיס יוניברס", כלומר מלכת היופי העולמית, בשנת 1976. כיום היא מסיימת תואר שני במשפט בינלאומי.

אני המשכתי כמובן לעבוד כגננת גם בטבעון ואפילו הייתי הגננת של שרה בן-ארצי, כיום אשת ראש הממשלה, שרה נתניהו.

בסיכום – לאחר כל הזוועות שעברתי בתור ילדה במלחמת העולם השניה, זכיתי גם לנחת ולשלווה, בישראל שלנו, ויחד עם בעלי גידלנו שלושה ילדים נפלאים, שזיכו אותנו בנכדים מתוקים ומי יתן ונמשיך לרוות מהם נחת גם בעתיד.

אפרת עם אחיה התאום שעיה, בקיבוץ דפנה, 1949

הגננת של שרה נתניהו

אפרת מסינגר – אשה מקסימה, ילידת סאוון

אפרת מסינגר היתה הגננת הראשונה במושב ציפורי וכן גננת מעולה ואהובה בגני-ילדים אחרים.

גב' שרה נתניהו, אשתו של ראש הממשלה סיפרה לא מזמן, שהגננת הראשונה שלה היתה אפרת מסינגר.

כן סיפרנו בעבר (כרך ב', עמ' 153) כי אפרת מסינגר, (צ'רנה קרויטורו לשעבר), ילידת סאוון, שהיתה מן המתיישבים הראשונים במושב ציפורי וכעת תושבת טבעון, היא אמה של רינה מור, מלכת היופי (מיס עולם) לשעבר, הישראלית היחידה שזכתה בתואר זה אי-פעם.

והנה אנו מתוודעים כל פעם לגילויים חדשים על עברה של אפרת מסינגר, המשולב בעברם של אנשים שונים, שהגיעו לעמדות חשובות בציבוריות הישראלית, ואת החינוך הראשון הם קיבלו מפיה ומידיה של הגננת המחוננת, אפרת מסינגר.

לבנות ולהיבנות בה

בשנת 1948 שלחו רבים מיהודי סאוון את ילדיהם לארץ. ב-1950 הם עלו אחריהם, בעוזבם אחריהם את חיי המסחר שרבים עסקו בו, וכאן בארץ הם פנו לעבודת כפיים בחקלאות, בבניה ובכל מלאכה אחרת, לפי דברי השיר כפשוטם: "אנו באנו ארצה לבנות ולהיבנות בה".

יוצאי סאוון היכו שורש במושבים ציפורי וירקונים ובישובים חקלאיים נוספים. הם חרשו וזרעו בקשיים לא מעטים, אך קצרו ברינה. יוצאי סאוון הראשונים היו השורש הבריא, החזק, שממנו גדל וצמח גזע איתן וגאה. כאשר הגענו ארצה, הבנו מיד שהחקלאות היא צורך השעה, היא סיכוי לעתיד טוב יותר ואיכות חיים.

עכשיו, כאשר רובנו נמצאים בגיל הפנסיה, אנו מעבירים את כלי העבודה שלנו לדור השני, הבנים שלנו, שרובם כבר נולדו כאן בארץ. עכשיו הזמנים השתנו, גם מעמדה של החקלאות השתנה והבנים שלנו עוסקים במקצועות מגוונים, המתאימים לזמן הזה, סוף המאה העשרים, על סף האלף השלישי.

השורש העמוק והגזע האיתן הניבו צמרת ענפה ויפה לתפארת, ובה פרחים יפים ופירות עסיסיים ומתוקים. זהו הדור השלישי של יוצאי סאוון והם תורמים את חלקם בהגנה על המדינה במסגרת צה"ל, ביחידות מובחרות, בחילות הקרביים ובכל מערכות הבטחון, ואילו המבוגרים יותר תורמים לפיתוחה של הארץ בתחומים אזרחיים שונים.

אפשר עוד לספר הרבה על כל אחד ממרכיביו של "עץ החיים" הזה של יוצאי סאוון, עד שהיינו ממלאים בזה את הכרך כולו; אך קצרה היריעה, וניתן גם לאחרים להוסיף משלהם.

יפה ויצחק זיסו,
מושב חניאל

דוד צור (יצקרו)

הרומני גיאורגה אורסנסקי הציל אותנו ממוות בטרנסניסטריה

אני, דוד צור (יצקרו לשעבר), יליד 1930, בנם של ברוך וחוה יצקרו מסאוון.
הורי אבי היו חייקה ואיציק יצקרו, מדראבאן.
הורי אמי היו פייגה וזלמן ברץ, מהודשט.

במשך כל ימי חיי, מילדותי ועד צאתי לגמלאות, הייתי עסוק בעבודה ולא היה לי פנאי לשבת ולספר או לרשום את תולדות חיי, או פרקים מהם. היום, בהיותי כבר פנסיונר, עתותי בידי ואני יכול להתפנות ולספר מעט על חיי, בעיקר למען הדורות העתידיים.

חוה וברוך יצקרו, הוריו של דוד, בני 80

סיפורי מתחיל עם פרוץ מלחמת העולם השניה, כאשר אבי גוייס לעבודת-כפיה בטארגו-ז'יו, ואילו אנחנו, כלומר אמי, אני, אחותי רבקה ואחי יוסף גורשנו מסאוון דרך דורוהוי – לטרנסניסטריה.

כשיצאנו לדרך, העמסנו על הרכבת חפצים רבים שלנו. כאשר הגיעה הרכבת לעיירה אטאקי, על חוף נהר הדנייסטר, פתחו החיילים הרומנים את הקרונות ובצעקות הורו לנו לרדת ולהתחיל ללכת ברגל. לקחנו עמנו רק מה שיכולנו לסחוב בידיים. יתר חפצינו שנשארו בקרון נשדדו על-ידי החיילים ואזרחים רומנים שפרצו לרכבת, ולמעשה ניתנה להם רשות לכך.

מאטאקי עברנו את הדנייסטר לשטח טרנסניסטריה והמשכנו ללכת ברגל, עד שהגענו לכפר קטן בשם קונייבה. שם הכניסו אותנו אל תוך דיר חזירים, בצפיפות כזאת, שהיה לנו מקום רק לשבת; אפילו ליישר את הרגליים לא היתה אפשרות מחוסר מקום. לאחר כחודש ברחנו מדיר החזירים הזה בקונייבה, למוגילב.

החורף הראשון במוגילב היה קשה מאוד. רבים מן המגורשים מתו מקור, מרעב וממחלת הטיפוס. גם אנו חלינו כולנו בטיפוס, אך איכשהו הצלחנו להבריא. כן הצלחנו לשרוד ולא למות ברעב, על-ידי כך שמכרנו את החפצים שעוד נותרו לנו. באחד הימים הודיעה לנו אמא שאין עוד מה למכור ונותרו לנו עוד כמה ימים בלבד לחיות. ואז קרה לנו נס וחיינו

קבוצת צעירים בסאוון, בסוף שנות ה-40. מימין לשמאל: מקס יחיאל, דורה סגל, איציק בוטמן, שפסה פרץ, סלי סגל, מנחם רוזן, אלי אהרונוביץ, פרידה, דוד יצקרו (צור)

ניצלו בזכותו של גוי, רומני. וכך זה קרה:

עם כניסתם של הגרמנים לרומניה נשללו מהיהודים זכויות רבות, ובין היתר, זכות העיסוק במסחר. אותה עת היה לאבי - סוחר תבואות - מלאי גדול של תבואות לייצוא ובלית ברירה הוא שיווק את התבואה תחת שמו של שותפו, גוי בשם Gheorghe Ursanschi. לאחר-מכן נשלח אבי למחנה העבודה והמשפחה - לטרנסניסטריה. גיאורגה אורסנסקי קיבל סכום כסף גדול בעבור התבואות שאבי שלח בשמו, אך האיש הישר ואציל-הנפש הזה לא לקח את הכסף לעצמו! למרות שהמלחמה היתה בעיצומה, הוא נסע ברכבת אל איזור מחנות העבודה, חיפש ואיתר את אבי ונתן לו את כל הכסף.

אבי רצה לשלם לו חלק מן הכסף, אך אורסנסקי סירב לקבל אפילו את החזר הוצאות הנסיעה, באומרו: "עם הכסף הזה תציל את משפחתך". וכך אמנם היה. למחרת היום שבו לא נותר לנו מה למכור, דפק חייל על דלת החדר שבו התגוררנו. כמובן שבראותנו חייל בפתח הדלת, נבהלנו, אך פתאום הכרנו אותו: זה היה בן הכפר Podriga, שגרנו בו בעבר, וזה היה גם כפרו של אורסנסקי. החייל פחד שמא יתגלה שהוא יוצר קשר עם יהודים; הוא זרק לאמא את חבילת הכסף וברח.

בזמן המלחמה פעלו שליחים רבים, שהיו מעבירים כסף למשפחות מגורשות, תמורת 50% מהסכום, ואילו החייל הזה לא לקח פרוטה. הכסף הזה עזר לנו לשרוד בחורף הקשה ההוא במוגילב וכך נותרנו בחיים.

.בהמשך שלח לנו אבא כסף נוסף, באמצעות שליחים, וכך יכולנו להתקיים במשך שלוש שנים ששהינו בגיטו מוגילב, ולבסוף חזרנו לדורוהוי. שם חיכה לנו אבינו ויחד חזרנו לסאוון.

*

בשנת 1945 התחלתי להיות פעיל בתנועת גורדוניה בעיירה ובשנת 1947 נשלחתי לפלוגת הכשרה בעיר באקאו. ב-1949 הוצאו התנועות הציונית ברומניה אל מחוץ לחוק. פלוגות ההכשרה פורקו ומשתתפיהן התפזרו. חלום העליה לישראל התרחק. חזרתי לסאוון מלא פחד וחשש שמא יעצרו אותי כפעיל ציוני. תעסוקה רבה לא היתה אז ובעבודה ממשלתית לא הייתי מעוניין, שמא ייפגעו סיכויי לעליה בעתיד. מסיבה זו העדיפו יהודים רבים למצוא להם תעסוקה כעצמאיים, כי אלה נחשבו לאלמנט לא רצוי במשטר הקומוניסטי והשלטונות ויתרו עליהם יותר בקלות. בדיעבד, גישה זו אכן הוכיחה את עצמה: העליה בשנות ה-50 היתה ברובה של יהודים "לא יצרניים", שלא היתה להם משרה קבועה והם לא היו נחוצים שם.

אך לשם פרנסה, יהודים רבים קנו להם עגלות וסוסים ועסקו בהובלות - בעיקר תבואות - מסאוון לתחנת הרכבת באונגורן. גם אני עסקתי בכך, עד לעלייתי ארצה, ב-1951.

מסוסי סאוון, לפרדות של ציפורי

בבואי ארצה שאלו אותי אנשי הסוכנות, היכן אני רוצה לגור. אמרתי להם: במקום שהכי קשה בו. וכך נשלחתי עם הורי לחלסה היא קרית שמונה. אך לא היתה שם תעסוקה וכעבור חודש עברנו למושב ציפורי. כאן מצאתי אורוות עם פרדות. לנו, אנשי סאוון, המעבר מהסוסים של סאוון לפרדות של ציפורי היה קל למדי. ההבדל היחיד בין הבהמות היה, שאוזניהן של הפרדות גדולות יותר משל הסוסים הרומנים.

התיישבנו בציפורי יחד עם משפחות נוספות מסאוון. כל משפחה קיבלה מהסוכנות פרה אחת, חצי פרדה (כלומר, פרדה לשתי משפחות), 60 עופות וכלים חקלאיים, דומים למדי לאלה שהיו ברומניה. בקלות רתמנו את הפרדות למחרשות והתחלנו לחרוש את אדמת המולדת, כלומר את שדות ציפורי. כאשר באו המדריכים הישראלים כדי ללמד אותנו לחרוש, הם נדהמו מן הידע שלנו ונוכחו לדעת שיש דברים שהם יכולים ללמוד מפי העולים מסאוון.

בקיץ 1951 התגייסתי לצה"ל ולאחר שירות של שנתיים וחצי חזרתי למושב. כאן הכרתי את לילי בת טינה אלטרוביץ (קיטלרו) וב-1954 התחתנו. יחד בנינו בית, משק ומשפחה. נולדו לנו שלושה ילדים - עכשיו שלושתם אקדמאים. אני התמסרתי לעבודה החקלאית, ובמיוחד ברפת,

שגדלה והתפתחה - מפרה אחת בראשיתה, לעדר של 100 ראשי בקר.

לאחר 40 שנות עבודה במשק יצאתי לפנסיה ב-1994. אני ואשתי נהנים מן החיים ויש לנו נחת מילדינו ונכדינו.

טיול לרומניה

בשנת 1995 נסעתי עם רעייתי לביקור ברומניה, 44 שנים לאחר שעזבתי אותה. מסלול הטיול עבר בין היתר בסאוון ובכפר פודריגה, שבו נולדתי וגדלתי עד גיל 10. התרגשותי היתה גדולה. התברר שזכרתי את כולם היטב, את הבתים, העצים ובארות המים. גם המקומיים זכרו אותי ואת משפחתי. מצאתי שם חברים מבית-הספר, שזכרו אותי היטב, וגם את אחיי. חברה של אחותי, יוליה, הראתה לי עץ תות שנטעה אחותי רבקה ליד בית-הספר, וכל אימת שיוליה אוכלת ממנו תותים, היא נזכרת ברבקה.

את אורסנסקי בן ה-85 מצאתי בשדה תירס, עם מעדר ביד. הוא עדיין עובד. התחבקנו ואף הזלנו דמעה ולא הצלחנו להוציא הגה מרוב התרגשות. מתברר שמצבם הכלכלי של הרומנים לא השתפר במשך כל השנים הללו, אלא אפילו הורע. עכשיו היתה לי הזדמנות לגמול בלב שלם לאיש הזה, שבזכותו ניצלו חיי וחיי משפחתי.

סיפורים נוספים אודות משפחת יצקרו ניתן למצוא ב"ספר דורוהוי" כרך ג', עמ' 208.

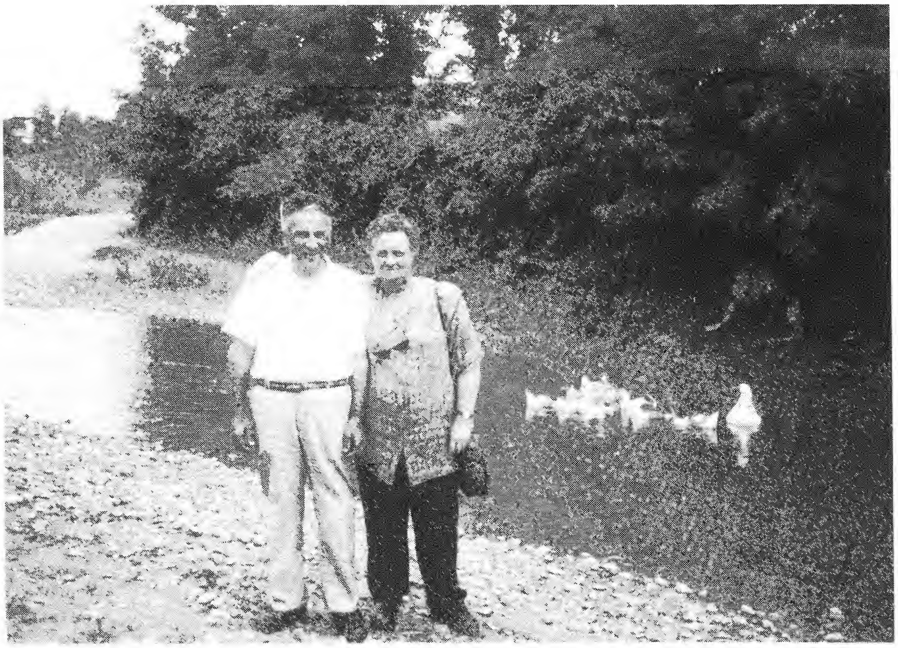

דוד ולילי צור ב"טיול שורשים" ברומניה

לאה (בת אברהם) מאירוביץ

מסאוון - לבני-ברק

משפחת מאירוביץ התגוררה ברחובה הראשי וההומה של סאוון. המשפחה כללה את הסבא והסבתא של אבי, שמשון וליפשה מאירוביץ, את בנם מאיר ואשתו פאני (לבית פסלר) ושלושת ילדיהם: רחל, אברהם ובת הזקונים - זהבה.

המשפחה התפרנסה מחנות שהיתה בקדמת הבית, חנות למוצרי מתכת וכלי עבודה. סבא רבא שמשון ובנו מאיר (סבי) ניהלו את החנות, שסיפקה כלי עבודה לאיכרי הכפרים הסמוכים.

רחל למדה בבית-הספר היהודי במקום והיא זוכרת בעיקר את המורה בלומנטל הזכור לטוב, שהיה דמות מופת ורבת השפעה בעיירה. בשעות הפנאי הלכה עם חברותיה לתנועת "גורדוניה", שם קיבלה מושגים על ארץ-ישראל, ציונות, התיישבות וכו'.

"היום היפה ביותר בשבוע הזכור לי, היה כמובן יום השבת" מספר אבא. "סבא שמשון היה בעל הקורא בבית-הכנסת ועל כך היתה גאוות המשפחה כולה. לאחר התפילה וארוחת השבת החגיגית, בימי הקיץ, היינו יוצאים לטייל, כמונו ככל תושבי העיירה. היינו צועדים לכיוון נחל הבשאו, בדרך שמצידיה שיחים ופרחים. ליד גדת הנחל היינו מתיישבים, מקשיבים לרחש המים הזורמים ונהנים מן המנוחה והרוגע, לאחר שבוע גדוש פעילות".

רחל בת מאיר ופאני,
ביום חתונתה עם משה הייזלר

אך החיים השלווים והנעימים הללו לא נמשכו לאורך זמן. "זוכר אני שבשנתי הראשונה בבית הספר ספגתי עלבונות, קללות והתנכלויות מצד בני-כיתתי הגויים." אכן, גלי האנטישמיות שהגיעו מגרמניה ומפולין שטפו גם את רומניה, מצאו בה מרחב פעולה והגיעו גם לעיירה השלווה סאוון. השיא היה כמובן - גירוש יהודי העיירה.

ב-1941 מצאה עצמה המשפחה מגורשת מביתה, יחד עם כל יהודי העיירה - לדורוהוי. בדורוהוי שכרו דירה וניסו להמשיך איכשהו את חייהם. אך שוב - לא לאורך זמן: לאחר כמה חודשים נלקח אבי המשפחה, מאיר, למחנה של עבודת-כפיה וכל השאר נצטוו לעזוב את העיר. האם פאני לקחה את שני ילדיה הגדולים, רחל ואברהם וברחה מדורוהוי. סבא וסבתא נשארו בינתיים בעיר, יחד עם הנכדה הקטנה זהבה. מאוחר יותר הם קיבלו אישור להשאר בעיר וכך נמנעו מהם הרבה סבל ויסורים.

"אנחנו הגענו עם אמנו לעיר מוגילב. אמא שמעה שבני משפחתה נמצאים בעיירה סמוכה, וינדיצ'ן והצטרפנו אליהם מאוחר יותר. אמא המשיכה לנדוד אתנו הלאה, בנסיון להמלט מאימת הנאצים, וכך עברנו מכפר לכפר, מסתתרים ברפתות ובאורוות של גויים טובי-לב. בקור העז ששרר באוקראינה קפאו רגליה של רחל ומצבה היה קריטי. יחד עם דודתה של אמא חזרנו למוגילב ורחל אושפזה בבית-חולים. כאשר השתפר מצבה של רחל, הוכנסנו שנינו לבית-יתומים, בעוד אמי ודודתה מצאו דירה לגור בה.

"היו אלה ימים קשים ומרים, קור ותחושה תמידית של רעב. מה שהמתיק את תחושתנו המרה היו עוגות הקרמשניט שאמא היתה מביאה לנו בביקוריה. זו היתה מומחיותה של אמא: היא אפתה עוגות ומכרה אותן, לפרנסתה. גם רחל נרתמה למלחמת ההשרדות: היא סרגה סוודרים ומכרה אותם. כך החזקנו איכשהו מעמד. בינתיים, כל הזמן נערכו "אקציות", שבהן נתפסו יהודים ונשלחו למחנות המוות. באחת הפעמים נתפסה גם אמא והועמדה בתור למשלוח למחנה-מוות. למזלה היה שם דוד שלה, שנאלץ לעבוד בשירות הנאצים. הוא הוציא אותה מן התור ועזר לה לברוח".

רק כעבור שנה וחצי הורשו הילדים המגורשים לחזור לדורוהוי. "חזרנו, רחל ואני, לבדנו, ברכבת, לחיק סבא ואחותנו זהבה. (סבתא נפטרה בינתיים ממחלה). כעבור שנה חזרה אמא, ולאחר תקופה ארוכה שבה לא ידענו על גורלו של אבא, חזר גם הוא ממחנה העבודה."

המשפחה חזרה לסאוון וניסתה לשוב לחיים הקודמים. אך זה כבר לא היה אותו דבר. המחסור היה רב, ולולא משפחתו האמידה של אבי המשפחה, שהיגרה בזמנה לאמריקה ושלחה להם חבילות מזון, בגדים ואף כסף, קשה היה לשער כיצד היו מסתדרים.

בינתיים חזרו החיים למסלולם, פחות-או-יותר. יהודי העיירה חזרו ברובם לבתיהם הקודמים. הילדים הלכו לבית-הספר ותנועות הנוער הציוניות שבו לפעול במשנה מרץ, מתוך מטרה ברורה להעלות את היהודים ארצה. ואכן, בהיות אבי בן 13 ואחותו זהבה בת 12, הם צורפו לקבוצת עליית הנוער והפליגו לכיוון ארץ-ישראל. אבל אז עוד שלט בארץ המנדט הבריטי. הם נתפסו על-ידי אוניות-צי בריטיות וגורשו לקפריסין. לאחר כחצי שנה במחנות קפריסין הורשו לעלות ארצה. הם נתקבלו בידי משפחות מאמצות בכפר הס.

ב-1950 הגיעו לארץ ההורים ורחל. הם שוכנו בצריף קטן בכפר והחלו לעבוד בחקלאות. אחרי טלטולים בכמה וכמה מקומות בארץ השתקעה לבסוף המשפחה בבני-ברק.

שלושת הילדים התחתנו וכיום הם הורים לבנים ובנות וסבים לנכדים ונכדות.

סבי וסבתי נפטרו בשיבה טובה: סבא מאיר ב-1984, סבתה פאני ב-1988. תנצב"ה.

משפחת מאירוביץ המורחבת: יושבים מימין לשמאל: סבא מאיר ונכדותיו,
משה הייזלר, בעלה של רחל, סבתא פאני, אבי, בנה הבכור של רחל, רחל, זהבה.
עומדים: אברהם ואשתו שרה, אחיה, נשותיהם ואמה

לילי צור

משפחת אלטרוביץ - בצל השואה

אני, לילי בת טינה ואהרן אלטרוביץ, ילידת סאוון, 1937, זוכרת שבהיותי בת ארבע, נסעתי עם משפחתי בשיירה של עגלות וסוסים, בדרכנו מסאוון לדורוהוי.

משפחה גדולה היינו, אברום ורבקה אלטרוביץ ובניהם. סבא היה מוכר בעיירה ובסביבה בשם אברום אדשנר.

אהרן אלטרוביץ וארוסתו טינה - 1934

באדשן היינו המשפחה היהודית היחידה והתפרנסנו מחווה חקלאית שכללה: אדמות חקלאיות, עדרי צאן, בריכות דגים, בית-בד לשמן, מכונת דיש וחנות כל-בו גדולה.

בשנת 1940 גורשנו מאדשן לסאוון, וב-1941, יחד עם כל יהודי סאוון גורשנו בשיירות לעיר המחוז דורוהוי. זה היה אחד מזכרונות ילדותי המוקדמים ביותר. והנסיעה השניה, הזכורה לי לשמצה: ברכבת--בהמות, שהובילה אותנו מעבר לדנייסטר, לגיטו מוגילב.

בראש המשפחה הגדולה שלנו מצד אבי נסעו: סבא וסבתא אברום ורבקה אלטרוביץ, אבי אהרן ואמי טינה (בת למשפחת ברש - קונה ודבורה מייש), אחי הקטן הוגו (עכשיו - צבי אתר) ואני. הדודים שלי מצד אבי: הרשקו ופייגלה, רווקים, רוחלה ובעלה ראובן קרבונרו ובנם קרול (חיים בן-פורת) מדורוהוי. ברומניה נותרו הדודים שלום ודוד אלטרוביץ, שגוייסו לעבודת-כפיה.

בחורף הראשון בגיטו מוגילב חלתה כל משפחתי בטיפוס. נהגתי לישון ליד אבא ואני זוכרת שבאחד הלילות התעוררתי מצעקות:

"הרחיקו את הילדה, כי אהרן מת". אמי ישבה ובכתה. אבי וכל אחיו - דודי - שנסעו עמנו לגלות טרנסניסטריה, ניספו: הרשקו, פייגלה, רוחלה ובעלה ראובן. יהי זכרם ברוך.

בדצמבר 1943 חזרנו ממוגילב - מחצית המשפחה: סבא וסבתא, אמי, אני ואחי, וכן בן דודי קרול, שלאחר שהתייתם משני הוריו, אמי טיפלה בו ובזכותה הוא נותר בחיים וחזר אתנו. שבנו לדורוהוי, ומשם - לסאוון. אמי נישאה בשנית, לאברהם קיטלגו, ששכל את אשתו

ושלושת ילדיו במחנה הריכוז פצ'ורה.

בשנת 1951 עלינו ארצה והתיישבנו במושב ציפורי. ב-1945 נישאתי לבחור חמד - דוד צור, בן ברוך וחיה יצקרו ז"ל. נולדו לנו שלושה ילדים מוצלחים, עכשיו כולם אקדמאים.

כיום, אחרי 43 שנים של עבודה חקלאית במשק, אני ובעלי נהנים מחיים שקטים ושלווים כפנסיונרים ויש לנו נחת מילדינו ומשלושת נכדינו שזכינו עד עתה.

טינה אלטרוביץ-קיטלרו

עם ילדיה הוגו ולילי

מימין לשמאל: טינה אלטרוביץ-קיטלרו, דוד ולילי צור (יצקרו), הוגו וציפי אתר (אלטרוביץ)

איציק אברהם

סבלות משפחתי בטרנסניסטריה

שמי איציק אברהם (סקורצרו מצד אמי). בעצם קוראים לי מושיליקה.

נולדתי בכפר בורז'סט, ליד סאוון, ב-1931. יש לי שתי אחיות מבוגרות ממני. אני הצעיר במשפחה.

בתחילת המלחמה גורשנו מכפרנו לסאוון (אמי נולדה שם). מסאוון גורשנו לדורוהוי, משם למוגילב שבטרנסניסטריה. גורשנו לשם; כל המשפחה: אבא, אמא, אחת מאחיותי ואני.

ממוגילב המשיכו וגרשו אותנו לישוב קונייבה, בהמשך - לסאדובה ואחר-כך - לנזרנץ. כל הגיטאות הללו היו באיזור גיטו מוגילב, ברדיוס של כ-15 - 20 ק"מ ומן המקומות הללו חזרנו לגיטו מוגילב, כי גונבה שמועה לאוזנינו שמחזירים אותנו הביתה בקרוב. לצערי הרב - זה לא קרה.

בלילה אחד, לא זכור לי התאריך - הייתי אז כבן 10 - לקחו את אבי, איציק ינקו. היכו אותו והובילו אותו למחנה-המוות פצ'ורה, על הנהר בוג. מי שנכנס לשם, לא יצא חי.

מספר חודשים לפני סיום המלחמה חזרנו לסאוון - אמא, אחותי ואני.

בסוף 1958 עליתי ארצה. התחתנתי ונולדו לי שני ילדים, בן ובת. עכשיו בני נשוי ויש לו שתי בנות (אור ויובל), גם בתי נשואה, עדיין אין לה ילדים.

בחתונת בתו של איציק אברהם - משמאל לימין: איציק אברהם, אשתו אליזבת, הנכדה יובלי בזרועות אביה יעקב, החתן אנדי, הכלה תמר, בתו של איציק, הנכדה אורי, אמה מרים אשת יעקב

ד"ר ינקו סגל ז"ל

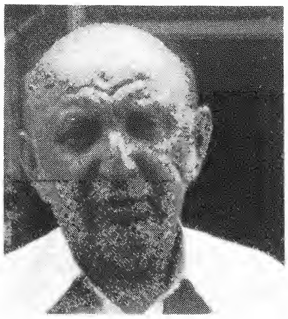

סגל ינקו, רופא רנטגנולוג; סגן מנהל מח' הרנטגן, בית-חולים רוטשילד, חיפה.
נולד ב- 22.2.1924 בסאוון, רומניה; עלה לארץ ב-1963.
לימודים: הפקולטה לרפואה ביאסי, ד"ר לרפואה וכירורגיה, 1951; התמחות ברנטגנולוגיה אבחנתית; פירסם בארץ ובחו"ל עבודות שונות בתחום התמחותו; בחו"ל: עבד בקליניקות אוניברסיטאיות; רופא מומחה בביה"ח האוניברסיטאי, רופא ראשי, מרצה באונ' יאסי ובמכון ללימודי המשך לרופאים מומחים;
בארץ: הוראה לסטודנטים בביה"ס לרפואה, חיפה, והרצאות שלאחר הסיום, מטעם האוניברסיטה העברית.
נשוי לקלרה לבית סוחר.

(מתוך: מי ומי בישראל, 1979)
נפטר בחיפה, 29.3.1997.

ד"ר ינקו סגל ורעייתו קלרה

ינקו סגל כפעוט בן שנה, ב-1925,
עם אמו טינה סגל ז"ל (נספתה בטרנסניסטריה)

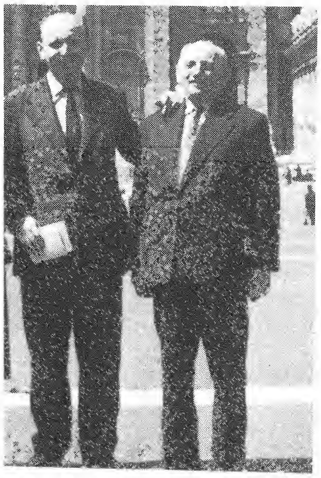

ד"ר ינקו סגל עם אביו אייזיק, 1963

רדאוץ-פרוט

עיירה במחוז דורוהוי, על הנחל פרוט, חבל מולדובה, צפון-מזרח רומניה.

הסכם מסחרי מ-1408, המעניק זכות מעבר בבירת המחוז דורוהוי לסוחרים זרים ויהודים ביניהם, הוא נקודת מוצא לתולדות היהודים במחוז; אבל ההתפתחות היתה בעיקר במאות ה-18 וה-19. על-פי כתב נסיכותי (**Hrisov**) ובהתאם לבקשת בעלי אחוזות, באו אז יהודים מעבר לגבול, התיישבו בקרבת האחוזות ויסדו עיירות-שדה (TARG ברומנית, שפירושו - יריד). בשנים 1806–1812; 1829–1834 היתה נסיכות מולדובה נתונה תחת כיבוש רוסי. דרך הגבול הפתוח הגיעו יהודים מגליציה ומצפון אוקראינה ומקצתם היו בין מייסדי עיירות המחוז, בתוכן רדאוץ-פרוט.

עוד לפני ייסוד העיירה ב-1772, היה במקום פונדק, שבו שהו עגלונים, שהעבירו סחורות ונוסעים, ובהדרגה נוספו תושבי-קבע לעיירה העתידה לקום. בעל האחוזה רדאוץ-פרוט קיבל מהשלטונות כתב נסיכותי המתיר לו הקמת עיירה (1819) והכתב אושר מחדש ב-1820 וב 1827.

אף-על-פי שבמקום התקיימו יריד שבועי וחמישה שנתיים, לא התפתחה העיירה כצפוי, וב-1843 עדיין לא צויין המקום ברשימת העיירות. ב-1845 חתמו שישה יהודים, נציגים של סוחרים יהודים, על חוזה התנחלות עם נציג השלטונות, למשך 30 שנה. על פי החוזה חויבו היהודים בדמי שכירות שנתיים עבור המקום, אבל קיבלו ללא תמורה כספית את המגרש שעליו הוקמו המוסדות הקהילתיים והדתיים היהודיים: החדר, בית-הכנסת, בית המרחץ, בית-הקברות. כן קיבלה כל משפחה יהודית שטח למרעה בהמות. לעומת זאת נקבע תשלום על כל סחורה שנמכרה, הובאה לעיירה או הוצאה ממנה, וכן עבור השחיטה והאפיה. על החוזה, שדירבן את התפתחות העיירה, נוספו גם חתימת נציג השלטונות ושל הדיין מיאסי. בעל האחוזה הזמין יהודים מבסרביה, בוקובינה, גליציה ואוקראינה ואיפשר להם להקים בתים, חנויות, בתי-מלאכה.

המצבות בבית-הקברות המקומי, מן השנים 1833, 1836 ו-1837 מעידות על ראשית הישוב היהודי במקום. הראשונים היו סוחרים זעירים ובעלי-מלאכה, ששירתו את האוכלוסיה הנוצרית. לרובם לא היו שמות-משפחה ועל יד השם הפרטי ציינו את מקצועם, שבמשך הזמן נהפך לשם משפחה.

ב-1838 היו במקום 40 משפחות יהודיות. ב-1900 חיו בעיירה 1200 יהודים.

העיירה כללה שלושה רחובות. ברחוב הראשי גרו הסוחרים ובעלי-המלאכה הידועים ובו הוקמו המוסדות היהודיים: בית-הספר, בית-המרחץ, המקווה, בית-הכנסת של בעלי-המלאכה, ביה"כ של הרב בורשטיין. היו בעיירה עוד שני בתי-כנסת, אחד ע"ש אנצ'ל והשני ע"ש קאצושקה.

בין שתי מלחמות העולם היה בעיירה פונדק בבעלות יהודית והתארחו בו יהודים ולא יהודים. בחצר הפונדק היתה גם תחנת האוטובוס היחיד, גם הוא בבעלות יהודית, שיצר את הקשר עם יתר עיירות המחוז. בשל הקירבה הגיאוגרפית קוימו הקשרים העיקריים - חברתיים, כלכליים ותרבותיים - עם העיר הבסרבית ליפקאן שמעבר לפרוט, שגשר קישר ביניהן.

בעיירה גרו כמה משפחות רומניות - של הכומר, המורה, הרוקח. בשנת בצורת קשה, לפני מלחמת העולם הראשונה, ביקש ראש העיר מן הרב המקומי, לערוך תפילה להורדת גשמים. היהודים התפללו בבית-הקברות ומיד לאחר התפילה החל לרדת גשם. יוקרת היהודים עלתה בעיני שכניהם הנוצרים וראש העיר שלח מכתב תודה לרב.

ב-1914 הונחו היסודות לבית-ספר יסודי יהודי, אך רק ב-1926 הוקם הבניין היעודי עצמו. בנוסף ללימודים כלליים הורו בו גם לימודי יהדות, ובמיוחד עברית. הבניין שימש גם כמרכז קהילתי. באולם הגדול נערכו חתונות ובריתות והוא שימש גם במה לפעילות תרבותית.

רק מעטים מקרב בוגרי בית-הספר היסודי (ארבע כיתות), שהוריהם היו בעלי אמצעים, המשיכו את לימודיהם - מחוץ לעיירה: חטיבת-ביניים בליפקאן, לימודי תיכון ואוניברסיטה בצ'רנוביץ, בירת בוקובינה. הגשר על הפרוט קיצר את הדרך בין שתי הערים ולכן הקשר עם זו היה הדוק יותר מאשר עם עיר המחוז דורוהוי.

יהודי העיירה נמנו רובם עם חסידי חצר רוז'ין וצדיקים שבאו לעיירה והתארחו בבתיהם

של תושבי העיירה היוו מקור של שמחה והתרגשות. לפני מלחמת העולם הראשונה, בעקבות שריפה שפרצה בעירו, עבר לרדאוץ האדמו"ר אברהם מתתיהו פרידמן משטפנשט, מצדיקי רוז'ין והוא שהה בעיירה חצי שנה.

בראש כל פעילות ציבורית ברדאוץ עמד הרב דוד בורשטיין, שהגיע מרוסיה בתחילת המאה והנהיג את הקהילה במשך כ-40 שנה. הוא היה אדם פתוח לחידושים והיה פעיל בענייני הכלל והפרט כאחד.

בין חברי ועד הקהילה היו אנשים מכובדים ואמידים. אבי אחת המשפחות המכובדות בעיירה, שהיה גם ראש הוועד, היה אברהם טלמצ'ו, שהגיע למקום בסביבת 1870. הוא עמד בראש חברת "ביקור חולים" ודאג שבעיר יהיו רב ורופא. בנו יצחק, שירש את מקומו, נעזר בתרומות ובנה את בית-הספר היהודי. יחד אתו פעלו בוועד האחים לייב והרש לרנר, שתרמו מכספם למימון פעילות מוסדות הקהילה. זמן-מה כיהן כיו"ר הוועד חיים באומן, שהיה ספק של הצבא הרומני ומעודפי הצבא הוא השיג מצרכים חיוניים לעניי העיר.

פעילות ציונית החלה בעיירה עוד לפני מלחמת העולם הראשונה. בשטח זה היה שיתוף פעולה עם יהודי ליפקאן, בקיום אספות משותפות וחילופי מדריכי נוער.

בין שתי מלחמות העולם היתה הפעילות הציונית בעיירה בעיקר במסגרת תנועות הנוער: בית"ר, "השומר הצעיר", "גורדוניה", "הנוער הציוני", "בני עקיבא". ועד בראשות י. טלמצ'ו עסק בגיוס תרומות לקרנות הלאומיות. לחינוך וליצירת הווי ציוני תרם המורה דוד אידלמן, שלימד עברית בבית-הספר.

הרב דוד בורשטיין היה פעיל מנעוריו בתנועת "המזרחי". בניו היו פעילים בבית"ר וב"שומר הצעיר". שלושה מבניו עלו ארצה ב-1932.

יהודים פעלו גם בשורות המפלגות הרומניות ומטעמן נבחרו בשנים 1930-35 שלושה יהודים - דוד מוסקוביץ', משה וייסמן ומאיר גריסרו, ששימשו כסגני ראש העיריה.

ב-1941 חיו בעיירה 772 יהודים, בתוך אוכלוסיה של 2,454 תושבים.

בתקופת השואה

על פי הסכם ריבנטרופ-מולוטוב (אוגוסט 1939) סופחו ביוני 1940 החבלים בסרביה וצפון-בוקובינה לברית-המועצות.

רומניה הצטרפה למחנה מדינות הציר ובספטמבר 1940 עלה לשלטון הגנרל יון אנטונסקו, בראש ממשלה של חברי "משמר הברזל", ("Garda de Fier") - מפלגה לאומנית, שדגלה באנטישמיות אלימה. כבר בתחילת 1940 נרצח יהודי מקומי בידי אנשי "משמר הברזל" וגופתו הושלכה לפרוט. הוא היה הקרבן הראשון של העיירה. בקיץ 1941 החל גירוש יהודי בסרביה ובוקובינה לטרנסניסטריה, חבל ארץ בשטח אוקראינה, בין הנהרות דנייסטר ובוג, לשם הוגלו 146,555 יהודים.

מחוז דורוהוי היה חלק מרומניה הישנה (Regat) אבל ב-1938 צורף מבחינה מינהלית לבוקובינה. בעקבות סיפוח מינהלי שרירותי זה נכללו גם יהודי דורוהוי בין המגורשים לטרנסניסטריה. יהודי עיירות המחוז שגורשו ממקומותיהם, רוכזו בדורוהוי, לקראת העברתם הלאה, לטרנסניסטריה. ב-7 בנובמבר החל הגירוש מדורוהוי ויהודי רדאוץ-פרוט היו בין הראשונים לגירוש. הם הובאו ברובם לגיטו ואפניארקה בטרנסניסטריה.

כמחצית מבין 10,000 מגורשי המחוז מתו במחנות. 80% ממגורשי רדאוץ נספו בטרנסניסטריה.

כיוון שהגליה ממחוז דורוהוי היתה "בטעות", הוחזרו הנותרים בחיים לדורוהוי, בסוף 1943. היתומים, שהוריהם ניספו במחנות הוכנסו לבית-יתומים בדורוהוי ומשם הועברו לבוקרשט, לקראת עלייתם ארצה.

משפחות ששבו לרדאוץ-פרוט מצאו שכל רכושן נשדד. רוב שארית הפליטה התרכזו בדורוהוי. הנוער התארגן בתנועות נוער ציוניות, צעירים הצטרפו לקיבוצי הכשרה

ורובם עלו לישראל. בעקבותיהם באו גם משפחותיהם.

הרב בורשטיין עלה ארצה ב-1947 וכאן המשיך את פעילותו. הוא התיישב בגבעת שמואל, שם היה רב ושוחט, הקים קופת גמ"ח מכספו והיה מיוזמי הקמת בית-הכנסת "היכל יהודה", ע"ש הרב יהודה לייב צירלסון ז"ל, רבה של קישינב, בסרביה.

(מתוך מאגר המידע של בית התפוצות)

פעילות בקרב יוצאי רדאוץ-פרוט

בכנס של יוצאי העיירה שלנו, רדאוץ-פרוט, ביום 17.2.1997 נבחר ועד חדש, בהרכב הבא (לפי סדר א-ב):

בן-אהרן (אידלמן בלומה) שושנה, בן-עמי (ברקוביץ) אליעזר, בר-דוד (בורשטיין) קלמן, גריסרו משה, גרסי (גריסרו) שמואל, עו"ד טלמון (טלמצ'ו) ישראל, מאירוביץ אברהם, מוסקוביץ גרשון, נגרו אידל.

התחייבויות לרכישת עצים ב"יער דורוהוי והסביבה"

אברהם מאירוביץ - 80 עצים
שמואל גרסי - 20
בתיה פיטארו - 20
אליעזר בן-עמי - 30
רחל גרוס - 35
ברכה זינגר - 10
סימה כהן - 40

ארזי - אלחנן דוד, אוריה אסתר - 10 עצים כ"א; אפרת צפורה, אסף יהודה - 5 כ"א. ביר - אוריאל, אבינועם דורון, יאיר אהרן, הודעיה - 5 עצים כל אחד.

אליעזר בן-עמי

מפת הלב של רדאוץ-פרוט

שיח-זכרונות של בני העיירה, שאינה קיימת במפת רומניה

בכנס של יוצאי רדאוץ-פרוט פנה מר שלמה דוד, העושה במסירות וללא לאות להנצחת העיר דורוהוי ועיירות המחוז ועסק באיסוף החומר להוצאת הכרך הרביעי של "דורוהוי", בבקשה לבני העיירה, שישתתפו בכתיבת חומר לספר. נוצר קשר עם חלק מבני רדאוץ-פרוט והם הוזמנו למפגש של העלאת זכרונות על עיירת הולדתנו וילדותנו. מה שסופר באותו מפגש, מובא בזה:

גרשון מוסקוביץ

היתה שעת בין-ערביים. נקישה בדלת. בפתח – גריסרו. בזמן האחרון אני מגשש בנסיון לגשר בין השמות לבין האנשים, לדלות מן השכחה שמות ופרצופי אנשים, ולברר מי קשור למה. כן, גריסרו. אך לא גריסרו שמואל, שהוא גרסי, אלא גריסרו מוריץ, שהוא משה. שיער מאפיר, עיניים עירניות ופנים המביעות טוב-לב.

– מה שלומך, לזריקה?

נשימתי נעצרה. עשרות שנים לא קראו לי כך. מוזר. אני מתרגש. מה קרה? זו בסך הכל מלה, שם. איך זה שמלה קטנה זו, יש בכוחה לקחת אותך בזרועותיה ולהחזיר אותך אל מחוז ילדותך, אל אהבת משפחתך וידידיך, שרק הם קראו לך כך, מתוך פינוק, מתוך קשירת חיבה לשמך.

שושנה בן-אהרון

אחר-כך באו בזה אחר זה: גרשון מוסקוביץ, שושנה בן-אהרן, קלמן בר-דוד, אברהם מאירוביץ, אברהם זילברשטיין, ואחרון, ואולי היחיד שנשמר איכשהו באורח-פלא בשדות זכרונותי הרחוקים, והוא שמור עמי מאז, משם, מן החדר, מן ה"קומץ אלף – או"...

– בוא, הכנס, יזו.

רעד קל של מבוכה עובר על פניו.

– זה כבר שנים רבות שלא קוראים לי יזו.

– האם עלי להתנצל?

הוספנו כיסא לשולחן ואמרנו שזה יזו באומן, שבישראל קוראים לו ישראל.

היתה פגישה, והיה יין מעשה בית ותקרובת, והאווירה החלה להתחמם. פתחתי ואמרתי:

– הביטו, ידידי, הספר שבידי הוא האטלס של רומניה, שהודפס לא מזמן. בשום מפה

כאן אין זכר לרדאוץ-פרוט, אפילו לא ברשימת הישובים של רומניה. יש אמנם רדאוץ אחת, אך זו רדאוץ-סוצ'אבה.

אם כן, אנחנו נצייר לנו את מפת העיירה שלנו, רדאוץ-פרוט, כפי שאנחנו זוכרים אותה: רחובות, סימטאות, בתי-אב, חנויות - ככל שנעלה בזכרוננו.

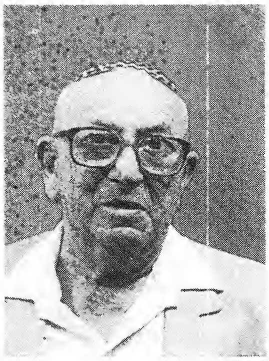

קלמן בר-דוד

תחילה היססו. האם שכחנו? מי לא זוכר? גרשון מוסקוביץ קם וניגש אל כן ציור שניצב ליד השולחן והחל לצייר. ואז התחיל הוויכוח: - זה לא כך. אתה לא זוכר. לא פה היה הגשר, אלא בקצה השני. - איזה גשר? מה גשר? - לא הגשר שאתה חושב, אני מדבר על הגשר הקטן על הפאראו, גשר עץ, שאחריו היה בית-הספר היסודי. - אז למה אתה מתחיל מן הסוף? תתחיל מן ההתחלה. צייר את הגשר על הפרוט.

"מסיבת מצות"

וגרשון צייר סימן ואמר: זה הגשר על הפרוט, בסדר? בין הגשר הזה ובין הגשר הקטן נמשך הרחוב הראשי. בהתחלת הרחוב היה בנין ששימש את הקהילה היהודית. למעלה היה החדר ולמטה היה מרתף. שבוע-שבועיים לפני פסח היו אופים שם מצות. מי שזכה לטעום מן המצות ההן לא ישכח טעמן לעולם. אחי ברקו - אמר גרשון - ראש קבוצת הכדורגל (כמובן שהכדור היה עשוי סמרטוטים) צעד בראש הקבוצה בתום המשחק. הקבוצה היתה עייפה ובעיקר רעבה. ובחוץ התהלך יום אביבי כזה של ערב פסח וריח המצות פשוט שיגע את כל הקבוצה. מה עשה אחי ברקו? שבר שימשה וילד אחד הזדחל פנימה והתחיל "לייצא" מצות לחבריו. בסמוך למאפיה גר ולוולה הזקן, שהיה אופה עוגות מקמח מצה והוא שחש לפתע שקבוצת הכדורגל של ברקו אחי עורכת מסיבה ונזעק ברעש גדול... וטוב שנזעק, שאם לא כן, מי יודע מה היה גורל המצות ברדאוץ אותה שנה.

גרעיניה של ראצה

בסמוך לוולוולה הזקן גר נוצרי אחד צולע. בנות יפות היו לו לגוי ההוא. ואחריו גרה האשה ראצה (ברווזה ברומנית), שהיתה מתפרנסת מקליית פיצוחים. יושבת בדרכנו מן החדר הביתה ומוכרת "אחד ליי כוסית, אחד ליי כוסית". ואני עומד מול קערת הפיצוחים ונפשי יוצאת. באחת שלחתי את ידי וחפנתי ככל שכף ידו של ילד בן שלוש מסוגלת לחפון וברחתי כל עוד רוחי בי הביתה. ראצה לא רדפה אחרי ואיש לא השגיח, ורק אמא לקחה לי את הגרעינים ואמרה לי שמחר בבוקר, בדרך אל החדר, אני אחזיר לראצה את הגרעינים, שכן דרך נגע הגניבה: היום ביצה, מחר פרה.

מוריץ גריסרו

שני סיפורי ילדות ולא עוד, שכן הילדות שלנו ברדאוץ היתה קצרה. בין המתכנסים היו כאלה שהיו בני שש-שבע כשחיי העיירה חדלו.

מכאן ואילך לא נשמור על סדר הסיפורים כפי שסופרו, שכן לא היה סדר. הסיפורים עלו בדרך אסוציאטיבית: זה סיפר, השני

נזכר והשלישי המשיך. אך נתחיל מסיפורי סבא וסבתא.

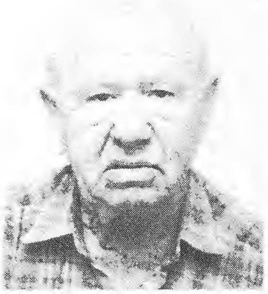

אברהם מאירוביץ

ישראל באומן, בקול מתון, שכאילו הורגל לספר: - הסבא שלי, ז"ל, היה מבין עשירי העיירה. הוא היה קונה את יבולי האיכרים בטרם הבשילו, וכן מלווה בריבית. ומכיון שהרבי משטפנשט זצ"ל עמד לבקר ברדאוץ, נקבע שהסבא שלי, משה באומן יארח אותו. סבא וסבתא שלי יצאו לקראתו בלחם ומלח כפי שנהגו יהודים לקבל את מכובדיהם. כשראה סבא את פני הרב, מרוב התרגשות לקה בשבץ לב ומת. הרב לא נכנס לעיירה. הוא בירך את כולם ממקום עומדו וחזר לשטפנשט ומצפונו מייסר אותו, כי בשל ביקורו נפטר סבי.

"הכנסיה של מושו דודל"

היתה דממה והשמים הלכו והחשיכו וגרשון הסתכל ישר בעיני רגע ארוך כנצח ואחר-כך התחיל לדבר:

- אתה יודע - אמר לי, אני זוכר את סבא שלך. שמו האמיתי היה דוד דוידזון. הוא היה בנו של יואל דוידסון זצ"ל, הרב מהרצה. אך כיוון שהשתקע בכפר ליבני היה מוכר כדודל ליבנר. דודל ליבנר היה צדיק כפרי, שליקט סביבו כל מיני מוכי גורל, שלא יכלו להתפרנס בכוחות עצמם. לאחר שגידל שמונה ילדים, הוא וסבתא שלך אימצו עוד ילד שהיה זקוק לבית.

יש סיפורים על הסבא שלך - אומר לי גרשון - שאני לא מבין אותם. לכנסיה של ליבני קראו הגויים "הכנסיה של מושו דודל" אתה יודע למה? סבא שלך היה חוטב עצים בחצר ותוך-כדי-כך פגע בתרנגול והרג אותו. יש אומרים ערף את ראשו. בו במקום נדר נדר לעשות מעשה צדקה לכפרת עוונו. מה עשה? הוא השלים את הגג של הכנסיה הנוצרית... עד היום, אם תפגוש גוי מזקני ליבני, הוא יספר לך על כך. אני הרי הייתי מורה אחרי המלחמה במקומות ההם ושמעתי.

ואיך גמלו לו? הגלו אותו לטרנסניסטריה ושם, כשהיו צריכים לעבור את הדנייסטר והמים הגיעו עד מותניהם, היכה אותו חייל רומני כדי שירכין את ראשו וזקנו הלבן יירטב במים ושם אותו ללעג בפני הסובבים אותו. סבא שלך מת במוגילב מיד בהגיעו לשם.

גרשון נדם. נשמעה צפור לילית וכנפיים של עצב עטפו אותנו והיתה שתיקה גדולה, שהלכה ונמשכה. ואני רציתי שידברו, שיפתחו את הלב, שיבכו ולא ימשיכו להתבצר איש איש בשתיקתו.

ישראל באומן

מתנת שוקולד לחנצה

אני אספר לכם סיפור שסיפר לי אבי, שמשון ברקוביץ ז"ל, שהיה בנו של זיידה "דרפטניק". זיידה היה סבא שלי מצד אבי. "דרפטניק" היה כינוי מלשון DREPT ברומנית, שפירושו "זכות", זכות שניתנה לו מידי מלך רומניה לסחור באלכוהול וטבק, זכות שניתנה לווטרנים - חיילים ותיקים, לוחמי מלחמת העולם הראשונה.

פעם בא מישהו וקרא לאבא. כך נפתח סיפורו של אבי. - הכנס מאחורי הדלפק ושמור על המגירה, - הורה לי אבא ואני כולי בן שמונה-תשע, לא יותר. הייתי ילד טוב, מעיד אבי על עצמו, רק היצר הרע הוא שדחף אותי לפתוח את המגירה ולקחת

במשיכה מטבע. איך שאבא חזר, מיד חמקתי לרחוב וקניתי חבילה קטנה של שוקולדים.

– יונגרמן [ביידיש: איש צעיר], הכנס בבקשה לחנות ותראה לאבא שלך מה יש לך בכיס. אוי לי ואבוי לי – נלכדתי. ומין נצנוץ כזה בעיניים כשמספרים זכרונות ילדות, צץ בעיני אבא שלי.

– לא, אבא. זה לא שלי, זה חיים סולומון החבר שלי, ביקש ממני לקנות עבורו שוקולד ולמסור בשמו לחנצה.

– ולמה לא כיבד אדון חיים את הילדה בכבודו ובעצמו?

– כי הוא התבייש, אבא. נדמה שאבא מאמין – ולא מאמין, עד שהושיט את כף ידו ורמז לי להניח בה את השוקולד. הייתי עדיין מבולבל מן המעשיה שרקחתי, הנחתי את השוקולד בידו של אבא והוא, בצעד נמרץ חצה את הרחוב וניגש ישר לאייזיק סולומון, אביו של חיים.

– הבט לאן הולך הכסף שלך. התכשיט שלך, שוקולד לילדות הוא קונה, ועוד שולח את הבן שלי לשליחויות. כהרף עין פרץ אייזיק סולומון לחנות שלו ומשם נשמעו קולות של חבטות ויבבות. – למה, אבא, למה?

עד היום אינני יודע אם חיים סולומון ידע בסוף למה.

רוקד עם הגויים

– גם הורינו היו פעם ילדים – אמר גריסרו, מכונס כאילו, מקשיב עמוק לתוך עצמו. אני זוכר איך אמא שלי אמרה פעם לאבא: – עכשיו אתה רוקד עם הגויים. תרקוד תרקוד. היום אתה רוקד איתם ומחר הם יהרגו אותך. למה היא אמרה לו ככה? לרגע, כאילו אבד לו הקול ומחשבתו נדדה להרף עין, ומיד חזר לעצמו. כן, אבא שלי היה מעורב בחיי הרומנים עד כדי-כך, שמפלגת הצרניסטים (האיכרים) בחרו בו כנציגם. לאחר שניצחו בבחירות וגברו על הליברלים ברוב גדול, צעד אבי בראש תהלוכת נצחונם וסרט הטריקולור של הדגל הרומני ענוד באלכסון מכתפו לירכו, וחגג איתם את הנצחון. אז אמרה לו אמא: אתה רוקד איתם ומחר הם יקומו עליך ויהרגו אותך. ניבאה אמי ולא ידעה מה שניבאה.

עלילות נגד היהודים

בעלות הפאשיסטים הרומנים לשלטון, נשלח לעיירה שלנו קצין רומני חדש. וקצין זה, או בתוקף תפקידו או מיוזמתו, או משניהם גם יחד, החליט להתנכל ליהודים – ממשיך גריסרו ומספר את סיפורו – כיוון שבא מבסרביה, היה למוד נסיון איך מביימים משפט ראווה. הוא אסר עשרות גברים יהודים והאשים אותם בפעילות קומוניסטית, במסגרת "כנופיה מסוכנת מאוד". היהודים שנאסרו נבחרו בקפדנות: איש איש ותפקידו בכנופיה כביכול. שני אנשים מבוגרים שהנהיגו את הכנופיה, לדבריו; אותי ועוד ילד אחד כבן 15 האשימו ששימשנו קשרים-רצים, שתפקידם להעביר ידיעות. גם עד מטעם התביעה היה לו. אוי לאותה בושה. יהודי משומד. והצרות קיבלו תאוצה. תחילה נלקחו האסירים לבית הסוהר בדורוהוי, לחקירות. שם היכו אותם ועינו אותם באכזריות נוראה. ראיתי את זילברשטיין יחף והוא לא היה מסוגל לעמוד. עד כדי-כך היכו אותו על כפות רגליו.

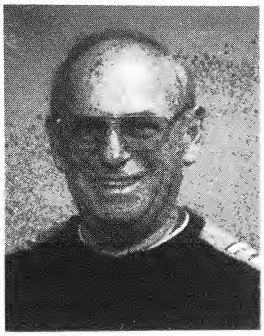

אליעזר בן-עמי

פדיון אסורים

הסכרים נפתחו. דברים שהיו סגורים כמו פצעים שהגלידו, נפתחו והכאב זרם ואני ידעתי שהלילה ייאמרו כאן דברים רבים.

זילברשטיין רמז שיש לו מה להוסיף. חשבתי שהוא יספר על העינויים שסבל, אך לא. – צריך להעמיד דברים על דיוקם. ואז התברר שבזכרונו של אברהם זילברשטיין הדברים שמורים ומסודרים חד ונקי, כל התרחשות ותאריכה בצידה כמו במחקר של

ארכיון היסטורי.

ב-12.11.1940 התחיל מסע היסורים של מאסרים, חקירות ומשפטים. מדורוהוי ליאסי, ומיאסי לרדאוץ ומרדאוץ שוב ליאסי, למשפט חוזר, ומשם ל"וידלה" – מחנה עבודה לכל מיני אסירים פוליטים, ואח"כ שוב לדורוהוי. ואז נודע להם שכל בני העיירה הוגלו לטרנסניסטריה וגם הם עצמם נלקחו למחנה העבודה בטרגו ז'יו. שם הפרידו בין הנוצרים ליהודים ואת היהודים גרשו למחנה האסירים ופניארקה על חוף הנהר בוג.

על כל התחנות בדרך היסורים סיפר אברהם זילברשטיין וציין את התאריכים במדוייק. הגברים נאסרו כאמור, ונשארה עיירה מפוחדת, אבות מודאגים, אמהות עם עיניים דומעות, נשים וילדים ללא אב. והיה קשה. קשה מאוד. – אבל מתוך כל הקושי הזה – נכנס אברהם מאירוביץ לשיחה – מתוך העוני ששלט בזמן האחרון, נאסף בעיירה כסף, כי ידענו שבכסף זה אפשר לפדות את האסורים. ואבא שלי ואבא של משה גריסרו נסעו ליאסי לשחד את השופטים, כדי שישחררו את יקירינו. אבא של משה גריסרו נתפס ברחוב וצורף ליהודי יאסי, שנדחסו לתוך קרונות רכבת להובלת בהמות, 150 איש בכל קרון, והם נחנקו למוות. גם אבא של משה גריסרו מצא שם את מותו ואבי נשאר לבד וכל הכסף היה חבוי בכיסי המכנסיים הפנימיים שלו, שכן היה חורף וקר והוא לבש שני זוגות מכנסיים. הפחד כירסם בו, שאם ייתפס עם כמות הכסף כפי שנמסרה לו, מצבו יהיה בכי רע. ובכל זאת, הוא עמד במשימה. הוא שיחד את השופטים, הנאשמים שוחררו והם חזרו לעיירה שלנו, רדאוץ. כעבור זמן הם נעצרו שוב.

האב נאסר כמרגל קומוניסטי

שושנה בן אהרון היתה עירנית ומעורבת בשיחה, אבל כשדובר על מאסר יהודים, היה לח סיפור משלה. סיפור על אביה שנאסר:

ב-1940 סופחה בסרביה לברית המועצות, בעקבות הסכם בין הרוסים לגרמנים (הסכם ריבנטרופ-מולוטוב) והגבול החדש עמד לפצל את משפחתנו, שחלקה גרו בליפקאן ואילו אנו גרנו ברדאוץ. הלכנו להפרד מבני משפחתנו שבליפקאן. הם שידלו אותנו שנישאר בליפקאן כל המשפחה ביחד, ושלא נפרד. הסכמנו וחשבנו שכך יהיה טוב יותר. כעבור כמה ימים נפתח הגבול לארבע שעות, כדי לאפשר איחוד משפחות. אבא שלנו רצה לנצל הזדמנות זו ולקחת מביתנו חפצים שנזדקק להם בליפקאן. לאחר שעבר את הגשר, נאסר אבא והואשם בקשר לריגול קומוניסטי וסיפורי-בדים שראו אותו רוכב על סוס לבן ובידו דגל אדום. הוא נחקר ועברו עליו עינויי גיהנום עד שנשלח לדופטנה, אחד מבתי-הסוהר הידועים לשמצה ברומניה, שכל גדולי הקומוניסטים היו עצורים שם, ביניהם אנה פאוקר [יהודיה, לימים שרת החוץ של רומניה], גיאורגיו-דז' [לימים – ראש הממשלה] ואחרים. משם הוגלה אבי לטרנסניסטריה.

ב-1941 כבשו הגרמנים את בסרביה ומסרו אותה לרומנים והם הגלו את כולנו לטרנסניסטריה. כל שנות המלחמה לא ידענו דבר זה על זה. רק בתום המלחמה נפגשנו ושוב היה לנו אבא. מי שנפגש נפגש ומי שלא, לא... ונשמעה אנחה קורעת לב.

– הדברים התחילו הרבה לפני זה – אמר קלמן בר-דוד וסיפר סיפורים, עוד מזמן שיהודים שרתו בצבא רומניה והקצינים הרומנים ירדו לחייהם, והיה מעשה שיהודי, חייל בצבא, שם קץ לחייו. כמה סבל כמה יסורים – ואל הגרוע מכל עוד לא הגענו.

טרנסניסטריה

כארבע שעות ישבנו ושמענו והשמענו. ורק נגענו בקצה הדברים. ומכל מה שסופר שם אני מעלה רק מעט שבמעט. מי יתן ויעמוד לי הכוח ללטף את הכואב שבפצעים שחתמה בנו המפלצת הנאצית – טרנסניסטריה. שאם לא כן, היו לי היום שני אחים: יואל-יולישור והוא הבכור, ויעקב-יקובש והוא בן הזקונים. ועוד ועוד בני משפחה הרבה. כיצד מבכים? מה אומרים? ינוחו על משכבם בשלום ונאמר אמן? והם הרי לא היה להם משכב והם נקברו בקבר-אחים, והפה בלום ומסרב לומר אמן.

איך אומרים אמן, כשגרשון מוסקוביץ, ילד בן 14 היה לקברן. הוא והאחים אלטראש הוליכו עגלה עמוסת מתים מכפר

לכפר ולא מרשים להם לקבור את המתים בשום מקום. והגופות נוקשות מן הקור. גופה אחת נופלת מן העגלה וגרשון גוחן מעליה להרים אותה, והגופה מביטה בו בעיניים פקוחות ופה פעור והוא מכיר בה את דודתו. והוא בן 14... ילד בן 14! ריבונו של עולם! זהו העולם שלך?... היום הוא כבן שבעים והמראה ההוא רודף אותו כל חייו.

– זיידל וייצמן – פתח וסיפר אברהם מאירוביץ – בשעה שכבר לא היה בו הכוח לשאת מסילות ברזל, זעק בקולי קולות: ריבונו של עולם, אייכה? והתשובה ניתכה על ראשו בצרור מהלומות...

תפוחים ואימה

השעה כבר היתה מאוחרת. אם לא יזדרזו, יפסידו את האוטובוס האחרון. רק עוד סיפור אחד עליכם לשמוע, כי אם אתם הולכים, אני מספר אותו באוזני הלילה, כל כך קשה לי לשאת אותו.

בעיר מוגילב, מקום גלותנו, בסוף רחוב פולטבה, היה בית-חולים. אמא שלי התקבלה שם לעבודה תמורת מקום לינה ופרוסת לחם וקערת מרק עכור ודליל. את הלחם שמרה בשבילי ובלילה הייתי מצטופף לידה במיטה הצרה. מסביב לביתני החולים גדלו עצים, תפוחי עץ בעיקר. תפוחים שממש היו מוציאים אותנו מדעתנו בצבעיהם ובריחם. ואנחנו היינו ילדים מוכי כפן עד מוות. היה בינינו ילד אחד שקראנו לו "היתום", כי הוא נשאר איכשהו בחיים, לאחר שהוריו נקטלו במגיפת הטיפוס שהשתוללה. היתום העז לקטוף תפוח ושילם על כך בחייו. היה לו לגנן, בן צולע. בשל צליעתו לא גוייס לצבא האדום, אבל כאשר הגרמנים כבשו את העיר, הוא התנדב לצבא הגרמני. הבן הזה, ארטיום הצולע, תפס את היתום קוטף תפוח וירה בו למוות.

היה לי חבר, לייזר "פייגלה", כי הוא ידע לחקות בשריקתו כל מיני ציפורים והוא אמר לי: בוא נקטוף תפוחים. – מה, – אמרתי לו? אתה משוגע מרעב. – אל תפחד, – ענה לי. – אתה תטפס על העץ ואני אעמוד מרחוק ואשמור, ואם מישהו יתקרב, אני שורק לך ואתה קופץ מן העץ ובורח.

מי שלא היה רעב כמונו, לא יבין. אני הבנתי. הדקתי את חולצתי בחגורה וטיפסתי על העץ לאסוף תפוחים לתוך החולצה. כמעט והגעתי, ואז אני רואה את פייגלה עומד כמו פסל אבן שקפא. פניו לבנים כמו סיד והוא לא שורק ולא זז ולא מוציא הגה מפיו. על ידו עובר ארטיום. יותר לא ראיתי כלום. רק חושך וליבי הולם כמו תוף ענק. והצולע צועד בשביל המוליך לעץ שאני עומד עליו. הוא עובר תחת העץ ונעלם. ברגע שחזרתי אל עצמי, קפצתי מן העץ ורצתי כל עוד כוחי בי, עד שנפלתי, ואז ראיתי את "פייגלה" עומד לפני והדמעות רצות על פניו.

– היה לך מזל גדול. היה לך מזל גדול. היה לך... היה... הוא פרץ בבכי שאין לו סוף. כן. אפשר להגיד עלינו שהיה לנו מזל, שכמעט כל מי ששרד מן הגיהנום ההוא, נמצא בארץ ובנה בית ומשפחה והיום הוא משחק עם נכדיו.

היו בינינו שחזרו לראות את רדאוץ-פרוט. שושנה בן-אהרון מצאה שם ארון קטן, שהיה שייך למשפחתה ומשה גריסרו ראה באחד הבתים את מעילו של אביו והוא לקח את המעיל והלך. וזה כל מה שנשאר מן העיירה שלנו, שבמפה היא איננה, אבל בזכרונותינו היא קיימת.

אליעזר בן-עמי

שירים ליד הבית

חֲנוּת שֶׁל עַתִּיקוֹת

הֲלֹא תָּבוֹאִי פַּעַם שַׁעֲרֵי לִבִּי.
רָצִיתִי שֶׁתֵּדְעִי.
מִתַּחַת לְכָרֵךְ בַּלַּיְלָה,
הִשְׁאַרְתִּי לָךְ מַפְתֵּחַ מְזֻהָב
אוּלַי שִׁשִּׁית קָרָט
אַךְ רְקוּעָיו מִמְּחוֹז חֲלוֹמוֹתַי.
רָצִיתִי שֶׁתֵּדְעִי
שֶׁאֵין כְּלָל צֹרֶךְ בְּמַפְתֵּחַ.
כִּי נִשְׁמָתִי לָךְ עִיר פְּרָזוֹת.
כִּי זוּלָתֵךְ עִירִי רֵיקָה
לָכֵן אֲנִי עוֹמֵד בַּשַּׁעַר וּמַמְתִּין
כִּי יֵשׁ לִי לְהַרְאוֹת לָךְ כָּל מִינֵי דְבָרִים
מִן הַחֲנוּת שֶׁלִּי לְעַתִּיקוֹת.
מֵעַל לַדֶּלֶת, פַּעֲמוֹן זְכוּכִית,
חוֹגֵג אֶת כְּנִיסָתֵנוּ בִּצְלִילִים.
בִּפְנִים עֲדַיִן חִבּוּקֵי אִמִּי
חַמִּים מְפַעֲמִים.
צְחוֹקוֹ שֶׁל סַבָּא לִמְשׁוּבוֹתַי.
גּוּר כְּלָבִים דָּחוּס,
בְּמַפְלֵי אַהֲבָתִי וְחִבּוּקַי.
כַּמָּה שִׁירִים בְּיִידִישׁ תְּלוּיִים מִן הַתִּקְרָה,
שֶׁכַּנִּרְאֶה לֹא יִתְיַבְּשׁוּ כְּבָר לְעוֹלָם.
בַּתָּוֶךְ לְפָנַיִךְ זֶהוּ רִיבֶן.
יָתוֹם מֵאָב.
בְּנָהּ יְחִידָהּ שֶׁל בֵּילָה הַחוֹלָה.
וְהוּא חָבֵר בַּטּוֹב, וְאָח בָּרָע.
וְהִנֵּה שִׁפְרָה׳לֶה בְּשִׂמְלָתָהּ הָאֲדֻמָּה,
הַחֹם הָרַךְ נוֹדֵף עוֹד מִגּוּפָהּ
וּמְמַלֵּא אֶת כָּל חֲנוּת הָעַתִּיקוֹת.
רָצִיתִי שֶׁתִּרְאִי אֶת כָּל הָאוֹצָרוֹת,
שֶׁאֵין לָהֶם דּוֹרֵשׁ,
וְאִישׁ כְּבָר לֹא יִקְנֶה.
וְרַק לְמַעֲנֵךְ הַדֶּלֶת נִפְעֲרָה
וּקְחִי מַה שֶּׁתִּרְצִי
לְלֹא תְּמוּרָה.

מִשְׁתָּלָה

עַכְשָׁו הַנִּיחִי אֶת יָדֵךְ בְּתוֹךְ יָדִי,
וּבוֹאִי וְנֵלֵךְ לַמִּשְׁתָּלָה.
כִּי זֶה חָשׁוּב לִי שֶׁגַּם אַתְּ תֵּדְעִי,
מָה עֲצוּמִים הָיוּ אָז סִימָנֵי הַשְּׁאֵלָה
בֵּין שְׁתִיל שֶׁל כְּרוּב לִשְׁתִיל עַגְבָנִיָּה.
וְאֵיךְ הִתְחַלְתִּי לְמַהֵר
לִטְמֹן בָּעֲצִיצִים תִּקְוָה
וּלְהַאֲמִין, שֶׁכָּל מַה שֶּׁאֶזְרַע
יָקוּם וְיַעֲלֶה
וְאֵיךְ צִפִּיתִי מִדֵּי יוֹם
דַּקָּה דַּקָּה,
שֶׁתַּעֲלֶה בָּעֲצִיצִים פְּרִיחָה
לָשִׂים בְּאֶדֶן חַלּוֹנֵךְ,
    בְּעֵדֶן חֲלוֹמֵךְ,
הָיָה לָךְ פֶּה קָטָן בֵּין שְׁתֵּי גֻּמּוֹת
וּבָעֵינַיִם קְצֵה מַגָּע
וּמַשֶּׁהוּ צוֹבֵט בִּפְנִים
וּמְסַחְרֵר אֶת הַנְּשִׁימָה
וּבַשִּׁירִים נִגְּנוּ ״חֲבָל עַל הַדְּמָעוֹת״
מַה שֶּׁהָיָה,
כְּמוֹ בְּכָל הַסִּפּוּרִים הָיֹה הָיָה.
נִשְׁאַר הָאֹהֶל וְהַצְּרִיף,
לְיַד הַדֶּלֶת נַעֲלֵי הָעֲבוֹדָה.
נַשֵּׁק בָּרֹאשׁ לַיְלָדִים.
לַטֵּף אֶת הָאִשָּׁה.
וְשֵׁב בְּצֵל הַתּוּת הָאַפְלוּלִי
וְתֵן לְעַצְמְךָ לַחְשֹׁב,
עַד שֶׁהַלַּיְלָה יַעֲטֹף,
מַה יֵּלֶד יוֹם.

מִגְרַשׁ הַגְּרוּטָאוֹת

כִּשְׁתֵּי פְּסִיעוֹת מִכָּאן, מִגְרַשׁ הַגְּרוּטָאוֹת
הִנֵּה הָאֶבֶן לְיִשּׁוּר הַמַּסְמְרִים,
אֲשֶׁר קִפְּדָה אֶת צִפָּרְנַי,
כְּתָמִים כְּחֻלִּים לְמֶשֶׁךְ חֳדָשִׁים.
וְשָׁם עוֹד מֻנָּחוֹת בַּעֲמִידָה
שְׁתֵּי רְפָפוֹת, מִדֶּלֶת הַמִּטְבָּח
רָצִינוּ לַעֲשׂוֹת מֵהֶן מָטוֹס,
וּלְהָטִיס אֶת חֲלוֹמוֹ שֶׁל רִיבֶן וְשֶׁלִּי
לְאֹרֶךְ הָרְחוֹב, בְּגֹבַהּ הַבָּתִּים
וְהַשְּׁקָצִים עוֹמְדִים וּמִשְׁתָּאִים
וְלֹא יוֹרְקִים,
וְלֹא זוֹרְקִים עָלֵינוּ אֲבָנִים.
וְהִנֵּה צְלַב הַקֶּרֶס בַּמִּגְרָשׁ, וְהִנֵּה הַקַּסְדָּה,
יִמַּח שְׁמוֹ לָעַד!   יִמַּח שְׁמָהּ!
מִי יָקוּם וְיֶאֱסֹף אֶת דַּם אַחַי.
אֲנִי רוֹאֶה אֶת הַמִּגְרָשׁ כְּאִלּוּ חַי.
מֵעַל לַנִּצָּחוֹן.
מֵעַל דִּגְלֵי הָרַיְכְשְׁטַאט הַשְּׂרוּפִים.
וְצִיץ חַיַּי הֵגִיחַ בֵּין הַחֲרָסִים
אֶל הַבְּשׂוֹרָה.
וּמְשֻׁלָּשׁ שֶׁל עֲנִיבָה,
וְסֵמֶל הַתְּנוּעָה,
וְיָם שָׁחֹר, וְיָם תִּיכוֹן,
וָאֳנִיָּה קְטַנָּה מִשֵּׂאת אֶת גֹּדֶל הַחֲלוֹם,
וְהוֹי כִּנֶּרֶת שֶׁל רָחֵל, וְגַם שֶׁלִּי
אֶת זֹאת רָצִיתִי שֶׁתֵּדְעִי.

מתוך ספרו "בין מטר לעפר", הוצאת ירון גולן, 1996

אלמוג בורשטיין*

בדרך הילוכו - לרדאוץ-פרוט

יותר מ-20 ק"מ של דרך צרה בנוף מרהיב מפרידים בין דאראבאן לבין רדאוץ-פרוט. לאורך הדרך התנהלו לאיטן עשרות עגלות רתומות לסוסים או חמורים, בתוכן נדחסו משפחות משפחות בדרכן לקניות בעיר המחוז. רכב ממונע, ועל אחת כמה וכמה - אוטובוס תיירים, נראה שם פעם ביובל. בכל מקום שבו חלפנו על פני העגלונים והולכי-הרגל, הסתכלו אלה עלינו כאילו הגענו מן המאה ה-21. ואילו אני חזרתי במכונת הזמן שבעים ושמונים שנה לאחור וראיתי בעיני רוחי את אבי ומשפחתו נוסעים בדרך הזאת בעגלה עם סוס, מרדאוץ-פרוט לדורוהוי וחזרה - במשך יום שלם.

ISUZU
IS 10 CSP

הכותב (באמצע) בין מלוווהו הרשמי (משמאל) והנהג

זה שנים שהנני מבקר ברומניה לעתים מזומנות, אם כדי לשפוט בתחרויות שחמט, או לצורך טיפול וסיוע לפועלים רומנים שעבדו בהוד השרון, אצל מעסיק שפשט את הרגל.

הביקור האחרון שלי, בחודש ספטמבר 1997, כלל גם סמינר לשופטי שחמט בינלאומיים בעיר יאסי שבחבל מולדובה. כמה חודשים קודם-לכן הכינה בתי, ניצן, עבודת "שורשים" על משפחתנו, ובין היתר כתבה בה:

"רדאוץ-פרוט היא עיירה במחוז דורוהוי, על הנהר פרוט, בחבל מולדובה, בקצה הצפון מזרחי של רומניה. העיירה כללה שלושה רחובות בסך-הכל. ברחוב הראשי גרו הסוחרים ובעלי המלאכה הידועים, ובו הוקמו גם המוסדות היהודיים: בית-הספר, בית-המרחץ, המקווה, בית הכנסת של בעלי-המלאכה ובית-הכנסת של הרב דוד בורשטיין (סבא-רבא שלי). הרב בורשטיין, שהגיע מרוסיה בתחילת המאה, הנהיג את הקהילה במקום במשך כארבעים שנה."

*** הכותב, אלמוג בורשטיין הוא מזכיר מועצת פועלי הוד השרון, שופט שחמט בינלאומי ונציג ישראל בפיד"ה (איגוד השחמט הבינלאומי). הוא נכדו של הרב דוד בורשטיין זצ"ל**

PEPSI
PEPSI
PEPSI
PEPSI

בית-הקפה המקומי. האם במקום זה עמד בעבר בית-כנסת?

של הנהר - רדאוץ-פרוט, שמשלושה רחובות בעבר, צמחה לעיירה גדולה למדי.

הדרך הובילה אותנו במהירות אל תוך כפר, והסתיימה בפתאומיות בצומת T: שמאלה - לליפקאן; ימינה - לרחוב הראשי של רדאוץ-פרוט. המראה היה מאכזב למדי: שדרת עצים לאורך הרחוב, בתים בני קומה או שתיים, רובם במצב מוזנח, כמה חנויות, וזה הכל.

כמה מקומיים עטו עלינו בשאלות וכאשר נמסר להם מבוקשנו, הודיעונו בצער מעושה, שלא נותר זכר לקהילה היהודית במקום. חלק מהם ידעו להצביע על כמה בתים, שפעם, לפני המלחמה, היו שייכים ליהודים. הגדיל לעשות בעל בית-הקפה, שהודיע לנו שבית-הכנסת המקומי עמד פעם במקום שבו נמצא כיום בית-הקפה שלו. אינני יודע אם הוא התכוון לבית הכנסת של סבי או לזה של בעלי-המלאכה, וספק גם אם מארחנו זה דייק בדבריו. ביקשנו לברר אם קיים במקום ארכיון שבו נוכל למצוא תמונות או מסמכים כלשהם מאותה תקופה. הצטערנו לשמוע שבשנת 1970 עלה הפרוט על גדותיו, שטף והשמיד בין היתר, גם את הארכיון המקומי.

לא נותר לנו אלא לבקש ממארחנו החביב (הוא היה באמת כזה) לקחת אותנו אל בית-הקברות [היהודי] המקומי. לא הייתי בטוח שהוא קיים עדיין. לא מעטים הם בתי-העלמין במזרח אירופה שנהרסו, נחרשו ונעלמו תחת שדות חקלאיים או שכונות מגורים. ברדאוץ-פרוט, להפתעתי, לא רק שבית-הקברות לא הושמד, אלא שהוא אף גודר מכל עבריו סביב בגדר-תיל מסיבית. התברר שהקהילה היהודית בדורוהוי רכשה את השטח לפני שנים, גידרה אותו ואף מינתה לו שומר, מבני המקום.

כשנכנסתי לבית-הקברות ציפתה לי חוויה מעורבת. בצידו האחד, הגבוה יותר, נראו עשרות מצבות שלמות, אך פזורות מסביב באי-סדר. הצד השני, הנמוך יותר, כוסה ברובו בצמחיה עבותה וסבוכה ורק אחר מאמץ הצלחתי להבקיע לי דרך בתוך הסבך והגעתי לכמה מן המצבות החבויות בתוכו. עברתי במבטי ביעף על פני המצבות, רובן כתובות עברית, אך לא מצאתי את קברה של סבתי. דרושים היו לכך כמה ימים של עבודה מאומצת כדי לחשוף את המצבות ולנסות לזהות את הכתוב עליהן. לרשותי עמדו שלוש שעות בלבד של ביקור ברדאוץ-פרוט ועוד חמש שעות של נסיעה, חזרה ליאסי. למחרת צריך הייתי להגיע לבוקרשט, לטיסה חזרה ארצה.

אבל אני עוד אשוב לכאן, אולי יחד עם בְני הבכור, דוד, הנקרא על שם סבי הנאור והחכם.

אגב,בחניית-הביניים בדורוהוי, ביקרנו בבית-חרושת למוצרי קרמיקה. המוצר הראשון שבו נתקלו עיני היה צלחת מעוטרת - לא פחות ולא יותר - בציור של מגדל דוד בירושלים. לא הסתרתי את הפתעתי והתרגשותי וכעבור כמה דקות, בדרכנו אל האוטובוס, השיגה אותנו מזכירת המפעל ומסרה לי את הצלחת כמתנה מהבעלים.

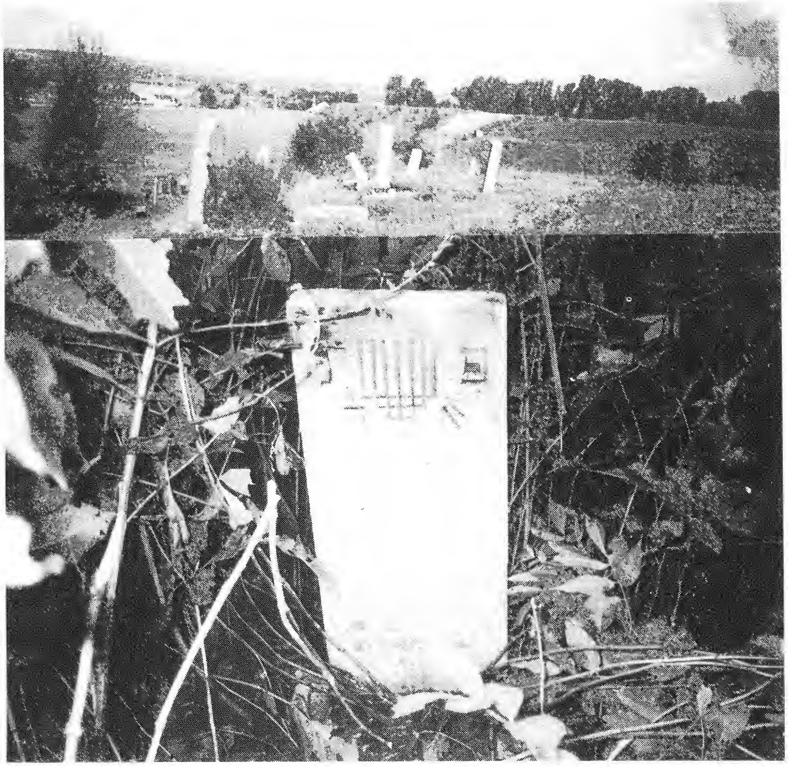

בית-העלמין של רדאוץ-פרוט - שמור ומגודר. בחזית אחת המצבות שנשתמרו יפה, בתוך סבך הצמחיה

בפרשת הדרכים: שמאלה - לדראבאן וליפקאן; ימינה - לרדאוץ-פרוט

חיים (ליקה בוינג'ו) יואלי

שלשלת הדורות של משפחת בוינג'ו

משפחת בנימין בוינג'ו התגוררה ברדאוץ-פרוט עוד לפני מלחמת העולם הראשונה.

פרטים על אודות משפחתנו ידועים לי רק מימי סבי יהושע, נכדו של בנימין.

יהושע היה סיטונאי וסוחר ביצים. הוא עסק בענף זה בכל רחבי המדינה. לעזרתו עמדו שני בניו, אברום ויואל (אבי) ז"ל.

כפריי הסביבה היו מביאים את ביצי משקיהם פעמיים בשבוע, בימי השוק - שני וחמישי, ומוכרים אותן למחסן הביצים של סבי. אל הכפרים המרוחקים יותר היה סבי מגיע בעגלה וסוסים. היה סובב בין הכפרים ולעתים היה נעדר מן הבית במשך כל השבוע כולו. הכפריים רחשו לסבי כבוד רב ושמחו לארח אותו בבתיהם. את הביצים מיינו במחסן וארזו אותן בארגזי-עץ, מרופדים בקש וכך היו מובילים אותן ברכבת, כמעט לכל חלקי המדינה, כולל ליפקאן הסמוכה, בבסרביה, מעבר לנהר פרוט.

חלק מן הביצים אוסמו לכל תקופת החורף במרתף מלא סיד, ואלה נשמרו בטריותן עד תקופת חג המולד. לפני החג היו מוציאים את הביצים מן המחסן, ממיינים אותן ובודקים לאור המנורה. הראויות למאכל שווקו במחיר טוב, לקראת החג הנוצרי, שבו מרבים באכילת ביצים ובשימוש בהן למַאכלי החג.

סבי סטרול, אבי-אמי ניהל פונדק דרכים ובית-מרזח. כפריי הסביבה שהיו באים לעיירה לימי השוק, נהגו לפקוד את בית-המרזח ולהתכבד בכוס משקה חריף.

בביתו של סבא ישראל התארחו רביים חשובים, שהגיעו ממקומות שונים, בעיקר לפני החגים, כדי לברך את חסידיהם ואת היהודים בכלל. מאות יהודים היו צובאים על פתחי ביתו סבא, כדי לזכות בברכת הרבי או בעצה ממנו.

מי שניגש אל הרבי היה מושיט לו מטבע. הרבי היה אוחז את המטבע בידו, מברך עליו ברכה כלשהי ומחזירו לבעליו בתור קמע. נוהגים היו לנקב חור במטבע, להשחיל בו חוט ולתלותו על הצוואר, או שהניחו אותו מתחת לכר, כסגולה לברכה והצלחה. שולחנות עמוסים כל טוב עמדו לרשות היהודים שבאו לראות את פני הרבי. האורחים היו יושבים במחיצת הרבי, שרים ושומעים דברי תורה מפיו, עד השעות הקטנות של הלילה.

חייה השלווים של קהילת רדאוץ-פרוט נקטעו עם הגירוש בקיץ 1941. כל יהודי העיירה גורשו - מי ברגל, מי בעגלות, עד לתחנת הרכבת של אונגורן, כ-16 ק"מ מסאוון. יהודי העיירות שבדרך הושיטו למגורשים לחם ומים. בתחנת הרכבת הועמסו היהודים בקרונות ושולחו לקראיובה. כאן שוכנו המגורשים בבית-הספר המקומי למשך חצי שנה, אחר-כך הוחזרו לדורוהוי.

מדורוהוי נשלחו בני משפחתי - נשים וילדים - יחד עם יתר יהודי העיר והמחוז לטרנסניסטריה. הגברים נשלחו למחנה עבודה ליד מוגילב.

עם תום המלחמה חזרה משפחתי לדורוהוי ופתחה דף חדש בחיים. כל מי ששרד, חזר לעיסוקו הקודם, פחות או יותר.

וזו השתלשלות שלשלת הדורות של משפחת בוינג'ו:

לבנימין, אבי המשפחה, היו שלושה בנים ובת: יהושע, סטרול (ישראל), יוסל ושרה, שלאחר נישואיה עברה לגור בסאוון.

יהושע נשא לאשה את זלטה, מלטביה. נולדו להם שני בנים: אברום יבדלח"א ויואל ז"ל וחמש בנות: אלקה, מנוחה, שרה - זכרונן לברכה, יהודית ואדלה תבדלח"א.

אברום היה נשוי לאיטה ז"ל. בתם חנה נשואה לרוני גולדשטיין, הם גרים בנתניה, רמת פולג. יש להם בן - איתמר.

יואל ומטלה בוינג'ו ביום נישואיהם, הוריו של הכותב

ארוע משפחתי - נישואי נכדתו של נח בוינג'ו, אסתר

אלקה ז"ל נישאה למשה וייסמן ז"ל, מחוטין. בניהם: אלתר (שלום צחור) ודיצה. לשלום שתי בנות: אפרת ואירית ובן - אריאל. שלום גר במושב גן השומרון, וכן גם ילדיו, שלושתם נשואים.

לדיצה, הנשואה לזיגו ורטמן והגרה בהרצליה, שתי בנות ובן: חיה, מיכל ודוד.

חיה נשואה לסמי הרשקוביץ, גרה בכפר-סבא.

מיכל נשואה להרצל ברשי. להם בן ובת: אלעד ואורפל. הם גרים בהרצליה.

מנוחה ז"ל נישאה לזיידה (חיים) סטולרו ז"ל. בנם יוסל גר בהרצליה, עם רעייתו זהבה ושני ילדיהם, אביחי ומירי.

יהודית (ינטה) נשואה לצבי גוטנברג, הם גרים בחדרה, בית אליעזר. יש להם בן

ובת: יואל, הנשוי לשרה וגר ברמת-גן, ורחל, נשואה לשמעון ברכה. הם גרים בראשון לציון. להם בת ושני בנים: שגיא, יותם ואפיק.

שרה נפטרה ממחלה, בדורוהוי.

אדלה (אודל) נשואה לפינקו אוזיאס. הם גרים בטירת הכרמל. בניהם: שאול ומרדכי. שאול נשוי לרחל וגר ביוקנעם. להם בת ושני בנים: אפרת, נדב ואופיר.

סטרול (ישראל) ז"ל נשא לאשה את שרה רבקה ז"ל מצ'רנוביץ. היו להם בן ובת, נח ז"ל ומטלה ז"ל.

לנח ולאשתו אסתר ז"ל נולדה בת, רינה ז"ל. ילדיה של רינה: אסתר, אליעזר ועמית.

אסתר נשואה לישי שושני ויש להם שתי בנות: נועם ואור.

אליעזר נשוי ללימור. להם בן ובת: מנחם (מנדל) וחיה (רינה).

עמית נשוי לאלה. הם גרים בקרית מוצקין.

אבי, יואל בן יהושע נפטר בדורוהוי לאחר מלחמת העולם השניה, עם שובו ממחנות עבודת-כפיה. אמי מטלה (מוטל) בת ישראל בוינג'ו נפטרה בישראל.

אני, חיים יואלי, בן יואל ומטלה, נשוי לאילנה וגר בתל-אביב. יש לנו שלוש בנות: הילה, מרב ושמרית.

יוסף, בנו של בנימין היה נשוי, אך מת ערירי ולא השאיר אחריו ילדים.

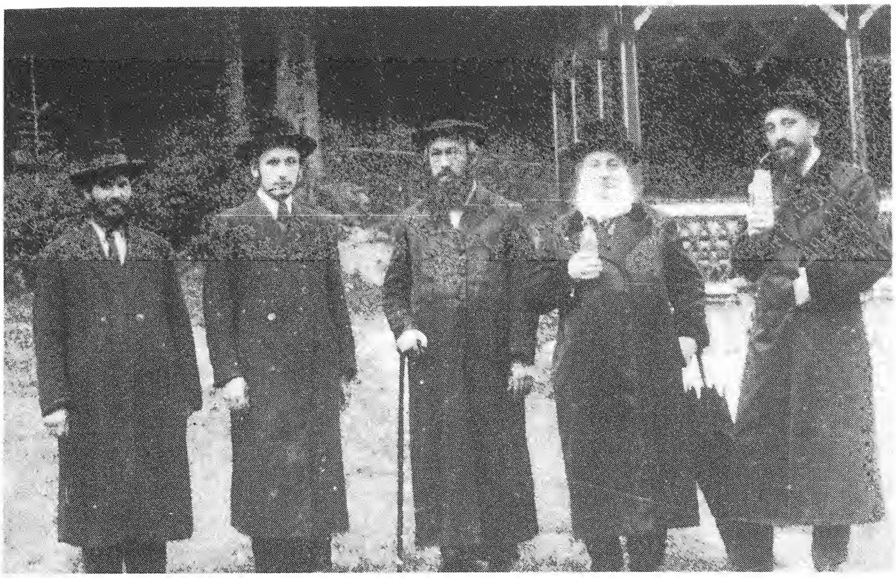

רבי וחסידיו המקורבים בביקור ברדאוץ

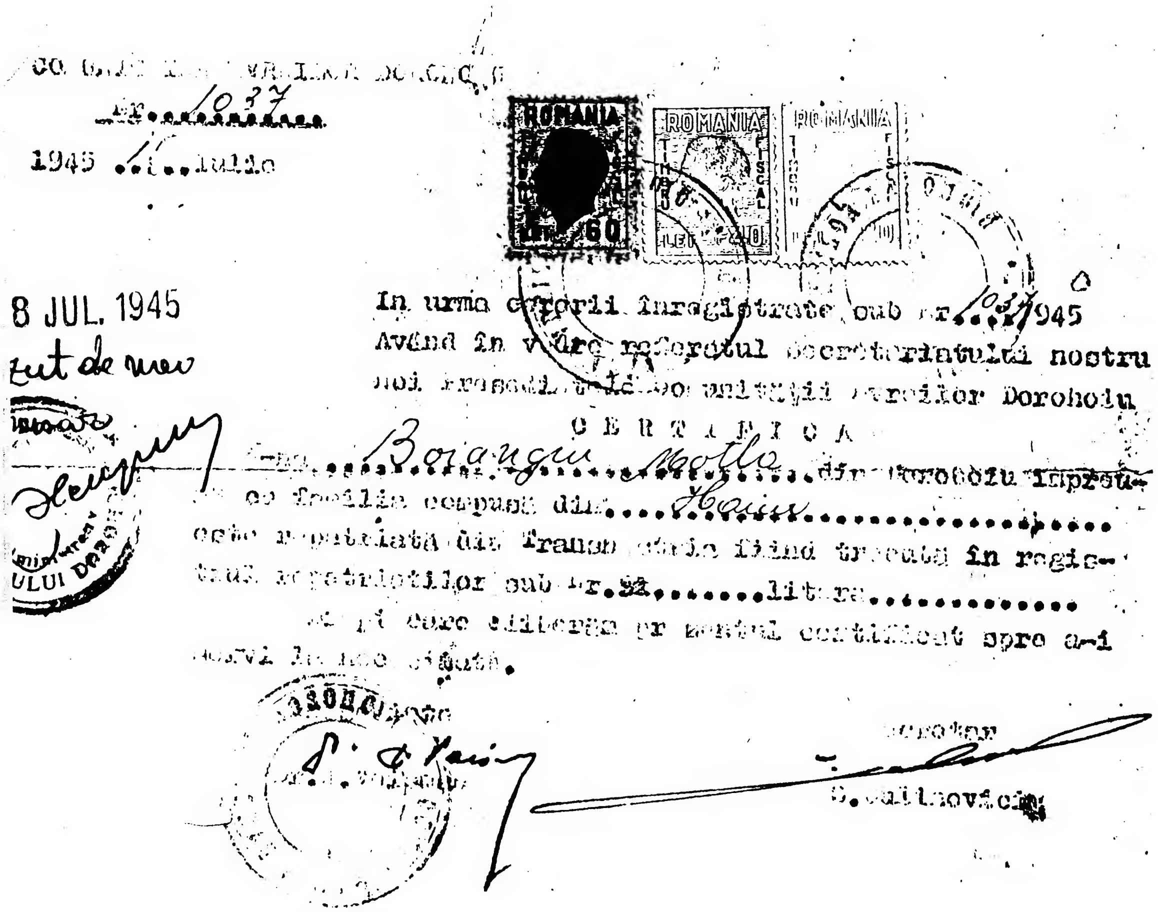

Comunitatea Evreilor Dorohoi

Nr. 1037

1945 11 Iulie

8 JUL. 1945

[illegible]ut de noi

In urma cererii înregistrate sub nr. 1037/945

Având în vedere referatul secretariatului nostru

noi Președintele Comunității Evreilor Dorohoiu

CERTIFICĂM

că D-na Boiangiu Motla din Dorohoiu împreună cu familia compusă din Haim

este repatriată din Transnistria fiind trecută în registrul repatriaților sub Nr. 52 litera

Drept care eliberăm prezentul certificat spre a-i servi la nevoie.

Președinte

Secretar

S. [illegible]novici

(אישור של הנהלת הקהילה בדורוהוי, על שובה של מוטלה בוינג'ו ובנה חיים, מטרנסניסטריה

זאב ולוול מושקוביץ-ארידנצי

זכרונות ילדות מרדאוץ-פרוט

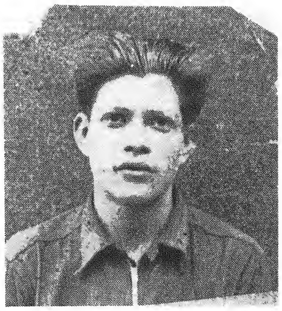

הכותב, זאב ולוול ארידנצי, בן 14, בבית-היתומים בבוקרשט, 1943

נולדתי בשנת 1929 ברדאוץ-פרוט, להורי אייזיק ונסי ארידנצי. גרנו ברחוב המוביל לדרך בוטושאן, בקצה הרחוב. אני זוכר שהיה שם פארק ציבורי.

אבי היה סנדלר ואמי - תופרת. ביום היריד השבועי היו באים רבים מכפריי הסביבה למכור את תוצרתם ולקנות בעיירה. כיוון שגרנו בכניסה לעיירה, אנחנו היינו הראשונים שפגשנו אותם ויכולנו לבחור לנו פירות וירקות מהמשובחים ביותר. הם היו מזמינים אצל אמא בגדים או תיקונים, ונעליים אצל אבא. בימי יריד אלה היו ידיהם של הורי מלאות עבודה.

אני למדתי בבית-ספר ממשלתי, יחד עם עוד חמישה-שישה ילדים יהודים בכיתה. כל היתר היו נוצרים כמובן. חצי יום למדתי בבית הספר הנוצרי ובמחצית השניה - ב"חדר", שם למדתי תפילות, חומש ורש"י.

בימי ראשון הכריחו אותנו מורי בית הספרהרומני ללכת לכנסיה. מי שלא הסכים - נזרק מבית-הספר.

היו לי שני אחים גדולים, שלא גרו בבית (הם עברו ליאסי) ושלוש אחיות: דבורה רבקה. בשנת 1938 התחתן אחד מאחי עם בחורה מליפקאן, העיירה הבסרבאית שמעבר לפרוט, והוא עבר לגור שם. מדי פעם נהגנו, אבא ואני ללכת לשם ברגל. זה לא היה רחוק. יום אחד, כאשר חזרנו מליפקאן, בדרך העפר, עבר שם בחור רכוב על סוס (שהיה שייך לרופא ד"ר שוט), הסוס נתקל באבי, הפילו ושבר את רגלו. בקושי הגענו לעיירה, אל הרופא, אך זה לא ידע לטפל בשבר כמו שצריך, הרגל התנפחה והשחירה ואבא סבל כאבים חזקים. הוא נשאר נכה, צולע.

יום אחד הגיע הביתה אחי השני. אותו זמן נערכו חיפושים בעיירה אחר צעירים קומוניסטים. באחד הלילות באו ז'נדארמים ועצרו אותו ומאז לא ראיתי אותו, עד שנת 1945.

עם פרוץ המלחמה - הייתי אז כבן 11 - הוציאו אותנו החיילים הרומנים מבתינו באומרם שמפנים אותנו לשלושה ימים. יצאנו - אמי, שתי אחיותי ואני. אבא נשאר בבית, כי לא יכול היה ללכת בגלל רגלו השבורה. הלכנו יומיים ברגל עד תחנת הרכבת הקרובה ושם חיכינו כמה ימים עד שהגיעה רכבת הגירוש, שבה העמיסו אותנו והובילו אותנו לקראיובה, שם שיכנו אותנו (למעשה - כלאו) בבית-ספר ריק וסביבו חצר גדולה. כאן שהינו שלושה חודשים והחזירו אותנו לדורוהוי. כאן שיכנו אותנו בבתי-כנסת. באחד מהם מצאנו את אבא. אחר-כך גרשו אותנו לטרנסניסטריה, יחד עם כל יהודי דורוהוי והסביבה. סבלנו כמובן יחד עם כולם, אך הסבל שלנו היה גדול יותר, בגלל נכותו של אבי וחוסר אפשרותו להלך על רגליו.

לאחר שהובילו אותנו עד אטאקי ברכבת והעבירו אותנו את הדנייסטר למוגילב, החלו הרומנים לגרש אותנו ברגל, אל תוך שטח אוקראינה, שהם קראו לזה טרנסניסטריה. כמובן שאבי התקשה מאוד בהליכה ואני, ילד בן 11 הלכתי לידו ותמכתי בו. כל הזמן פיגרנו אחר השיירה (שבה הלכו גם אמא והאחיות שלי) והז'נדרמים הרומנים היכו אותנו באכזריות, מאיצים בנו שנלך יותר מהר.

לאחר תלאות רבות הגענו לעיירה שארגורוד. כאן שיכנו אותנו בבית-כנסת, בצפיפות נוראה וכאשר ישנו - זה צמוד לזה - לא יכולנו אפילו להתהפך מצד לצד, אלא כולם ביחד. תוך זמן קצר פרצה מחלת הטיפוס; רבים מן המגורשים מתו, וכך "נפתרה" בעיית הצפיפות... בין הנספים שם היה גם אבא שלי.

כך עבר עלינו חורף ראשון בטרנסניסטריה

תמונה משפחתית של בני משפחת ארידנצי. מימין לשמאל: משה ארידנצי (פתח-תקוה), זלמן ארידנצי ז"ל, אשתו טובה ז"ל, שיינדלה-ריזה ז"ל, אחותו של זאב, אלי רויטמן ז"ל, בעלה של שיינדלה, רבקה גריסרו (ארידנצי) ז"ל, מריקה צ'רבוני (ארידנצי) ז"ל

ובקיץ העבירו הרומנים כמאה מאנשי רדאוץ פרוט לגיטו אחר, בכפר פאסינקה. גם כאן היו התנאים נוראים. הכניסו אותנו לדיר של חזירים, והלכלוך והזוהמה היו בהתאם. כאן מתה אמא שלנו ואחותי דבורה. אני עצמי, ילד בן 11 קברתי את אמי, מתחת לשלג. נשארנו לבד, אחותי רבקה ואני, יתומים מאב ומאם, על סף המוות. יום אחד בא מישהו - עד היום אינני יודע מי זה היה - אסף אותנו והביא אותנו חזרה לשארגורוד והניח אותנו לפני משרד הוועד של המגורשים. היינו מוזנחים, בגדינו קרועים ובלויים, ואנו מלאי פצעים, מלוכלכים ובעיקר - רעבים. ארבעה ימים רבצנו בפרוזדור של משרד הוועד, עד שזרקו אותנו משם החוצה. שוב ריחם עלינו מישהו: לקחו אותנו משם והכניסו אותנו לקרנטינה, לבידוד של כמה ימים. אחר-כך העבירו אותנו לבית-היתומים, שם קיבלנו טיפול רפואי, אוכל, רחצה ובגדים ואפילו זכינו בלימודים חלקיים. אני הייתי אז בן 12 ואחותי - בת 15.

חזרנו לדורוהוי והוכנסנו לבית-היתומים של הקהילה. כעבור איזה זמן התחתנה אחותי רבקה עם בחור מרדאוץ-פרוט - ברקו גריסרו. אני, יחד עם כל הילדים של בית-היתומים הועברנו לבוקרשט והוכנסנו לבית-יתומים של הצלב האדום. בבית-היתומים הזה פעלה תנועת הנוער של גורדוניה ובמסגרתה יצאנו לארץ-ישראל. האנגלים שעוד שלטו אז בארץ, תפסו את אונייתנו והובילו אותנו לקפריסין.

לאחר חודשים של שהות במחנה בקפריסין הובאנו ארצה והגעתי לקיבוץ חולדה. לאחר חצי שנה עזבתי את חולדה ומצאתי לי עבודה בסנדלרות, אצל יצרן סנדלים בתל-אביב. כעבור זמן קצר גוייסתי לצבא ולאחר השירות בצה"ל השתחררתי, הקמתי משפחה והתחלתי להתבסס בארץ. בניתי את הארץ פשוטו כמשמעו: עבדתי בבניין. כאחד הסימנים להתערותי בארץ היה הצעד שעשיתי בשינוי שמי: מ-לופו ארידנצי כפי שנקראתי ברומניה, שיניתי את שמי ל-זאב מוסקוביץ.

אשתי צ'רנה היא בתו של חיים דורניצ'אנו, גיסו של איציק ביליבאו,.מרדאוץ-פרוט.

יש לנו שני בנים - יצחק ועוזי ובת - אסתי. שלושתם נשואים והם העשירו אותנו בארבעה נכדים (בינתיים).

זהו סיפור חיי - אופייני לרבים מבני עיירתנו - מן העיירה הקטנה רדאוץ-פרוט, דרך השואה הקשה והאיומה ועד לחיינו כאן, בישראל.

אברהם מאירוביץ - קיצור תולדות חיים

נולדתי ברדאוץ-פרוט, בשנת 1926.

בשנת 1941, במלחמת העולם השניה נלקחנו - הורי וחמשת ילדיהם - מביתנו, הוכנסנו לרכבת להובלת בהמות, ויחד עם אלפי יהודים אחרים נדדנו ברחבי רומניה. לאחר ימים רבים של נסיעה כזאת, ללא יעד מוגדר, הועברנו בסופו של דבר לטרנסניסטריה, שם המשכנו לנדוד, ברגל, בשיירות ארוכות, מלווים בז'נדרמים רומנים, וחיילים גרמנים וכן כלבים, ששמרו עלינו והאיצו בנו כל הזמן ללכת הלאה. תחילה הובילו אותנו למוגילב ומשם לעיירה בשם לזארניק. החורף האוקראיני היה בעיצומו והקור - 40 מעלות מתחת לאפס.

אותה שנה, 1941, מת אבי ממחלת הטיפוס. שנה לאחר-מכן, ב-1942 מתה אמי לאחר מחלה וסבל רב, ואנו נותרנו חמישה ילדים יתומים, ללא הורים ודואג. אחי הגדול נשלח למחנה וורוניקה, שם שהה עד סוף המלחמה. אני הגעתי למוגילב ושם עבדתי בהקמת גשר, שהגרמנים בנו. בגיל 14 עבדתי בעבודת-פרך של הנחת פסי רכבת. הגרמנים והרומנים נגשו בנו בעבודה והיכו אותנו מכות-רצח. כדי להתקיים, נאלצתי לגנוב אוכל.

לאחר המלחמה שהיתי בבית-יתומים ברומניה ומשם עליתי לארץ-ישראל, באוניה "טרנסילבניה".

בארץ נשלחתי לעבוד בחקלאות, במשק הפועלות בפתח תקוה. לאחר-מכן התגייסתי למשטרת הישובים ושירתתי כנוטר עד 1947. עם קום המדינה התגייסתי לצה"ל ושירתתי בחטיבת אלכסנדרוני.

עם שחרורי מצה"ל נכנסתי לעבוד בעיריית תל-אביב, שם עבדתי עד פרישתי לגמלאות, בשנת 1991.

תפקידי האחרון בעיריה היה מנהל מחלקת החנייה.

בעת מלחמת השחרור התחתנתי עם טובה גולדשטיין, בת-עירי, ניצולת שואה אף היא. נולדה לנו בת - שושנה ובן - חיים. כיום הנני סבא לששה נכדים ושתי נינות.

אני עוסק בפעילות ציבורית, בעיקר לתיקון ושיפור זכויות נכי רדיפות הנאצים. במסגרת פעילותי זאת אני נפגש עם חברי הכנסת הירשנזון, דב שילנסקי, פרופ' שאקי, ופרופ' שבח וייס, וכן יש לי קשר עם בית-המשפט העליון, בנושא הבטחת זכויות נרדפי הנאצים.

אברהם מאירוביץ
במדי נוטר, 1946

שושנה בן-אהרן

האגדה לבית רוזנטל מליפקאן

האגדה מספרת
על משפחה
שחיה רחוק-רחוק מכאן
בעיירה ושמה ליפקאן.

במשפחה היו חמישה ילדים:
שלוש בנות ושני בנים.
האב האריך ימים
וחי מאה ושש שנים.

הילדים גדלו
ובבוא הזמן נישאו
ולכל אחד מהם נולדו ילדים –
שלוש בנות ושני בנים.

יראי-שמים היו כולם
במסחר ובמלאכה עסקו לפרנסתם
וכך התחנכו כ"ה בני-דודים
לכיבוד התורה, למצוות ולמעשים טובים.

אחרי מלחמת העולם הראשונה
נפרדו הדודים ונתפרקה המשפחה.
עזבו את ליפקאן ויצאו לדרכם
לארצות תבל, לחפש מזלם.

נסעו לאמריקה, לארגנטינה,
לאוסטרליה, לפלסטינה.
ואלה שנשארו במקומם –
השואה סחפה אותם.

סבלנו נוראות,
לא כולם עמדו בזוועות
ועולמם חשך.
נזכור אותם ולא נשכח.

צאצאים רבים נולדו
לאותה משפחה מליפקאן;
בישראל ובנכר התפזרו,
ספק אם אי-פעם יתראו.

השמות השתנו ועוברתו.
בני הדורות הבאים לא יידעו
שבלימה זאת שושנה ובלימה זאת ורדה,
בלימה היא גם פרחיה ושיינדלה כעת נאווה.

התקבצנו כאן קומץ קטן
בני אותה משפחה מליפקאן
מבלי לדעת איפה כולם,
שאולי עוד חיים אי-שם.

הנכדים טל ומוראל:

אנו, הצאצאים הקטנים
של אותה משפחה מפוארת
גאים ושמחים
לשמור על הגחלת.

שנה טובה לכולם
לאלה מפה ולאלה מאי-שם
נאמר בשמחה גוברת:
עוד נמשכת השלשלת.

המחברת, שושנה בן-אהרן היא בלומה אידלמן לשעבר, ילידת רדאוץ-פרוט, בתו של המורה דוד אידלמן.

משפחת אמה, בית רוזנטל, התגוררה בליפקאן, עיירה שכנה, שנהר הפרוט הפריד ביניהן. ה"מקאמה" הוקראה בכנס משפחתי שהתקיים בקבוצת גבע, ב–25.10.1997.

הרצה

יעקב שכטר ז"ל

הרצה היהודית

אלפי קילומטרים ועשרות בשנים מפרידים בינינו לבין הרצה.

אנו חיים באקלים גיאוגרפי ופוליטי אחר. אנשים אחרים ובעיות אחרות. מדינה משלנו, עם בעיות משלנו. אנשים משלנו, אך עם מנטליות ומנהגים שונים.

לחלק מילדינו כבר קשה לפעמים לבטא את השם **הרצה.** זרה להם העיר הזאת, הישוב היהודי שלה ואורחות-החיים הגלותיים של יהודיה.

אך אלה שראו לראשונה את אור העולם בהרצה, אלה שעריסתם עמדה ברחוב הראשי, ברחוב טרנאוקה, ברחוב הפחחים או בסמטאות ההן, למרות שהם חיים כיום בתנאים אחרים לגמרי, אין הם יכולים לשכוח - ואף אסור להם לשכוח את האתמול הלא-רחוק.

זכרונות מבקשים מהם, דורשים ותובעים: **אל תשכחו אותנו!** בל יאבד אף לא זכרון אחד, אף לא קטע אחד מאותם חיים יהודיים, שעשרות דורות בנו אותם - ולא ידעו שהם בונים על בלימה...

השם **הרצה** בא בעצם משם הנחל, Herţuşca, שזרם - ואולי זורם עדיין במזרח העיר, ליד הטחנה, ליד בית-העלמין העתיק, הנחל חצה את הישוב הישן לשניים, ואיחד אותם באמצעות הגשר. הראשון, החלק העתיק יותר היה Movila. אחר-כך התפתח היישוב בכיוון מערב וקיבל את השם הרצה.

תאריך מדוייק מתי נוסדה הרצה, לא ידוע ולא ברור. אך ודאי שהתהליך נמשך במשך מאות בשנים. זקנים היו מספרים (שמעתי זאת מפיו של יענקל, השמש הזקן): הוא שמע מה שסיפרו בנעוריו, שהרצה היתה אחד הישובים היהודיים הראשונים באיזור כולו.

עדות לעתיקותו של הישוב היהודי בהרצה היו המצבות בבית-העלמין הישן (גם הוא מחולק לשניים), שסיפרו שתחתן נחים יהודי הרצה משך מאות בשנים.

שתי החומות, סביב הכנסיה וסביב חצרו של ורונה מוכיחות שהן נבנו בימי הביניים, במאה ה-15.

דבר אחד ברור: שבצידו המערבי של הנחל, שקיבל את השם "הרצה" נבנתה בעבר הרחוק, בצפון, מה שקרוי "רחוב הצוענים" וחלק מן הסמטה הארוכה. במקומות אלה נמצאו חורבות עתיקות.

כנראה שיהודים היו מפוזרים בכפרים שבסביבה, שבהם היה צורך בבעלי-מלאכה. ובעלי המלאכה היהודים היו החלוצים של כל ישוב וישוב באיזור הזה. לא בכל מקום נתנו ליהודים סתם להתיישב, אלא רק ליהודים שהיתה בהם תועלת. אל אלה נדבקו בהמשך יהודים אחרים, שהיו להם נטיות למסחר.

לפי המצב הגיאוגרפי של עיירתנו, ברור שבעלי-המלאכה היהודים התיישבו לראשונה בחלק החדש של הישוב - ברחוב טרנאוקה עמדו עוד בימינו בקתות ישנות מאוד, בסגנון ארכיטקטוני עתיק ביותר. ביתו של לייבלה החייט, עם קומה שניה מעץ, ובתים דומים בסמטה האחורית וברחוב הפחחים, וכדו'. מאוחר יותר בנו היהודים - סוחרים בעיקר - את הרחוב הראשי.

ברור ומוכח שיהודים בנו ופיתחו את הישוב החדש, וחלקו הגדול היה בידיים יהודיות.

כל הבתים ברחוב הראשי – החל מן הבקתה הקטנה שליד בית-הקברות העתיק, שם גר ישראל הבלן ועד לבקתתו של מנדל הזקן מצד אחד, ושל ברל גולדנברג מצד שני, עד לביתו של זיידה מארים מארימוביץ בצד השני, היו שייכים ליהודים. רק מאוחר יותר "פלשו" לרחוב הזה גם גויים, וכך גם ברחובות האחרים.

הרעיון היה מחוכם: היהודים התיישבו ב"נקודות אסטרטגיות" לאורך דרכי המלך, שהובילו אל ישובים אחרים שבהם נמצאו יהודים – זאת כדי שתהיה אפשרות להמלט בעת צרה ולהקל על קשרי התחבורה עם יהודים אחרים. כך למשל, לאורך הכביש הראשי [בימינו] דורוהוי – צ'רנוביץ וכדו'.

עד לרגע האחרון היה הכל בידיים יהודיות – המסחר, המלאכה. היהודים יצרו תנאים כלכליים טובים, וכן גם היגיינה, ובכלל, הכניסו שינויים לטובה בחייהם של הנוצרים. הם בנו בתי-כנסת, בתי-ספר, הכניסו לאיזור תרבות, אמנות ותיאטרון.

*

בואו, קוראים חביבים, והעיפו עמי מבט חטוף בעיירה: שעת בוקר מוקדמת של יום חמישי. הכל שקט, הרחובות ריקים, רק ב"האלה" [שוק הבשר], לאור פנסים רוחשת פעילות ערה. על בולי עץ – מונחים נתחי בשר גדולים, טריים, זה-עתה מן השחיטה. קול קורע את דממת הלילה: יוסל!!! הקול מוכר: זהו אברהם בן פישל הקצב. ומרחוק נשמעת צהלה של סוס. זה ודאי מארים עם המרכבה שלו. בפאתי המזרח מתחילים השמים להחוויר. מפציע השחר. הנה כבר נשמעות חריקות של דלתות נפתחות.

פה-ושם נראות צלליות, שלא קשה לזהותן בכוחל הכהה של השחר העולה. הנה אנו רואים אותם עכשיו, חיים לפני עינינו:

הנה הוא הולך, בצעדים מהירים, בזקנו הארוך, מוטל הפרון. מאחוריו צועד לייב כהן, חסיד נלהב, מהלך לו במתינות, ואחריהם – אברהם קייש, משה הרש גרינברג, נחום מרקוביץ, ולוול השוחט צועד לו בניחותא, בדל סיגריה בפיו. ולקראת סוף הטור רואה אני את אבי, בן-ציון השוחט, יהודי צנום, זקנו אדום, נשמה טובה! כולם הולכים לכיוון אחד: לבית-הכנסת, להתפלל עם שחר, במניין הראשון.

בית-הכנסת כבר פתוח, הרצפה טואטאה, המנורות הודלקו. הללו הוכנו ב"בית-הכנסת האדום" על-ידי שמעון השמש, המכונה "ציגעלע" [העז], על שום מרצו הרב והיותו מעורב בכל מקום ובכל ארוע. לא רק בבית- הכנסת הוא טורח. גם בחתונות – הוא מחותן כביכול. קודם הוא מחלק את ההזמנות לחתונה. והנה הוא גם מקפץ תחת החופה: מוזג כוס יין, מתחכך ברב, צועק בקולו הדק: חזן – מתכבד בברכות הראשונות! ובסוף טקס החופה, הוא "מזמין" את הכליזמרים לנגן.

הא... איפה היינו? כבר אור יום מלא. אל השוק כבר משתרכות עגלות איכרים מן הכפרים הסמוכים, עמוסות בתוצרת: תבואה, תפוחי-אדמה, עופות, ביצים, כלי עץ עם גבינה, חמאה וכו', פרה או עגלה מהלכת בעייפות אחרי העגלה, לכיוון השני, אל שוק הבהמות. כאן כבר מסתובבים כל הסוחרים: חנה ואייזיק, אברהם ישׂשכר עם כל הפמליה מחכה מבעוד מועד לגוי המתאים – אולי תזדמן מציאה, מוקדם בבוקר.

בקצה העיירה מחכים סוחרי התבואות; הם הולכים לקראת העגלות ומתחילים להתמקח עם האיכרים.

כל יום חמישי בשבוע היה יום שוק (אם לא חל בו חג יהודי). הרחובות מלאו כפריים, שלאחר מכירת תוצרתם, היו מצטיידים בצורכיהם מן העיר: נפט, מלח, סוכר, סחורות שונות, או קונים אפילו בגד או מעיל של פרוות-כבש. ולבסוף – כוסית "לחיים" באחד מבתי המרזח, של שמחה ווטארו, או מנדל פיינרו או אצל שמשון לייבוש, שם מנגן כנר, והרחק למטה – המסבאה של זיידה מארימוביץ.

והנה נשמעים כבר קולות של ילדים, ההולכים לבית-הספר היהודי.

ובליל שבת, לאחר סעודת השבת יוצאים לטייל לאורך הסמטה הארוכה לכיוון הגן הציבורי.

22 שנה לאחר חורבנה של הרצה [המאמר נכתב ב-1965], והפצע עוד לא נרפא. כואב הלב ושותת-דם, ואין נחמה!

*

הרצה הלא-יהודית חיה חלקית. אבל היא שוממת, עזובה. הגן הציבורי הריק, שבעבר פרח, שר, צחק יחד עם הנוער היהודי, עם הילדים היהודים הקטנים, עכשיו הוא שקט. נשמע רק ציוץ הציפורים.

ובני הנעורים שלנו, של פעם, היכן הם? איפה הם המשה'לעך שלמה'לעך – ללא קפוטות ופיאות. היכן הם הילדים היקרים, המתוקים?

הו! לו יכולנו לומר להם כיום את המלים המתוקות של האמא היהודיה: שתהיינה בריאות עיניכם היהודיות, ברכה על ראשיכם היהודיים החכמים.

והיכן בני-הנוער הבוגרים יותר? אלה שהיו רוקדים הורה בקן, אצל יששכר רוטרו, שרים שירים עבריים, חולמים על ארץ-ישראל ומקווים לנס – לאישור עליה...

והיכן הם התלמידים הקטנים, היפים, היקרים? פני המלאכים היהודיים? הפיות המתוקים, שהיו עולים לבמה בבית-הספר ומדקלמים בכשרון, באומץ, ברגש, את "עוד לא אבדה תקוותנו".

האמנם, האם זה נכון שכמעט כולם אינם? שאינם נשקפים אלינו מרחוב בית-הספר. לא באים יותר לבית-המדרש של נחמיה ושומעים את ילדי החדר של המלמד פישר צועקים בקול, במקהלה: מודה אני לפניך אל חי וקיים...

והיכן הם היהודים המבוגרים, המכובדים שלנו, בעלי זקנים ומגולחי פנים, סוחרים המתהלכים מתונות ומדברים בנחת, מחשבנים ומסכמים חשבונות, מחירים ופדיונות ורווחים נאים? איצ'ה קייש, חיים של לוי, ישראל מרמוביץ'. וסוחרי התבואות, בעלי הממגורות הגדולות, סוחרי הקמח, הנוסעים בעגלותיהם העמוסות לצ'רנוביץ.

והיכן הם היהודים הפשוטים, עמך? בעלי-העגלות, שהיו מובילים את נוסעיהם, בקיץ בעגלה מחופה ובחורף – במזחלת. והקצבים, ומוכרות הדגים, ובעלי-המלאכה השונים, שידיהם מלוכלכות מחומרי מלאכתם אך נשמתם זכה וטהורה וליבם כשר.

והחסידים איים? למדנים ורבנים ושוחטים. ורביים שהיו מקבלים פתקאות ועורכים סעודה שלישית ויחד עם יהודי העיירה היו מזמרים ומשמחים את הלבבות היהודיים. בראש השנה, בתשליך ובשמחת-תורה, כאשר יהודים הרבו בשמחה, בעזרת כוס יין ולביבה, והם הולכים ברחוב ונושאים נרות דולקים, והילדים עם דגלי שמחת-תורה בידיהם, והם הולכים בשירה וניגונים אל בית-הכנסת – וכאן פורץ מסחר ער של קונים בלבד, ובכסף ממש – כדי לעמוד לפני העמוד ולזמר בניגון העתיק: אתה הרית לדעת.

היכן הם, כל היהודים היקרים והחביבים הללו?

הבאמת אינם עוד?

ואיפה הם המתים שלי? את המתים שלי אני מבקש. הו אלי, בכל ערימת זבל, בכל תל עפר, בכל בור באדמה. הו, אמרו לי היכן אתם. קראו לי מכל גבעת חול, מתחת לכל אבן, מכל בוץ ומכל דשן, זהו דמכם ועסיסכם, זהו מח עצמותיכם, אלה חייכם! זעקו! הרימו קול! אני רוצה לשמוע קול זעקה ושבר, זעקו! זעקו!

המאמר נכתב ביידיש, ב-1965

לוסיאן-זאב הרשקוביץ

הבארון יעקב נוישאץ

בנקאי ותומך בתנועת ההשכלה

תנועת ההשכלה בקרב יהודי רומניה כוללת בעיקר סופרים עברים חשובים. אך היו בה גם דמויות של נדבנים – יהודים עשירים שתמכו בסופרים וביצירתם, מבחינה כספית. על אף היותם חסרי השכלה כללית פורמלית, אותם יהודים עשירים הושפעו מערכיה של תנועת ההשכלה וסייעו בהפצתה בקרב הציבור היהודי.

דמות מעניינת בתנועת ההשכלה בקרב יהודי רומניה, במחצית השניה של המאה ה 19, היה הבנקאי יעקב נוישאץ, יליד הרצה (1889-1819). הוא היה ידוע בתור איש עסקים מכובד, מעורב באליטה החברתית הרומנית ובה-בעת גם בחברה הגבוהה של אוסטריה, שהיתה אז אימפריה חשובה במרכז אירופה.

על אף מעמדו זה, ברומניה הוא לא הצליח לרכוש לעצמו אמנציפציה פוליטית (קרי: אזרחות) על בסיס אישי. לעומת זאת, הוא קיבל תואר אצילות – בארון – באוסטריה.

האם היה יעקב נוישאץ זה משכיל בעצמו, או שרק תמך בכספו בתנועת ההשכלה? על שאלה זו אשתדל לענות במאמרי זה.

*

בשנת 1868, במבוא לספרו של המשכיל הידוע מרדכי סטרליסקר (שהתיישב ופעל במיכאילן – ראה מאמרי עליו בכרך 3, עמ' 273-263), "תודה וברכה", ציין הרב המשכיל אליעזר אליהו איגל מצ'רנוביץ, שברומניה פעלו אותה עת ארבעה משכילים, כולם ידידיו: **מרדכי סטרליסקר עצמו, מתתיהו שמחה רבנר, הלל כהנא ויעקב נוישאץ**, אותו הוא מכנה **"הנכבד המשכיל מוה' יעקב ניישאץ נ"י, מייסד בית-התפילה הנקרא בית יעקב – – – אשר יסד בית החנוך (בעיר) יאססי"**.

כאן עומדות בפנינו כמה וכמה שאלות: מי היה יעקב נוישאץ זה? מה היה שדה פעולתו? מה הקשר שלו עם תנועת ההשכלה, ובמה התבטאה תמיכתו בה? על כל אלה חיפשתי תשובות בדפים ישנים, ופרי מחקרי זה פרוש בזה לפני הקורא.

יש לציין שמקורות בדפוס על דמותו וחייו של יעקב נוישאץ מועטים ביותר. יש להניח שחומר ארכיוני על האיש מצוי במקום כלשהו, בעיקר על פעילותו הכלכלית, אך זה טרם נתגלה ולא נחקר על-ידי היסטוריונים. שלושה מקורות בדפוס, בהם נעזרתי בכתיבת מאמר זה הם: 1. מאמר בעברית, שפירסם הסופר מתתיהו שמחה רבנר – שנתמך על-ידי נוישאץ מבחינה כספית – בכתב-העת שלו "זמרת הארץ" (גליון 2, שנת 1877, עמ' 42 40); 2. שיר הספד בשם "אבן בכות" שכתב הנ"ל, על מות אשתו הראשונה של נוישאץ, בגליון הנזכר לעיל, עמ' 60; 3. חוברת הספד ברומנית, שיצאה לאור ביאסי, בשנת 1889, לאחר מותו של נוישאץ, הכוללת פרקי חייו, תיאור הלווייתו, תוכן ההספדים שנישאו, וכן קטעים מתוך צוואתו, וגם תמונתו. שם החוברת: Viata lui Iacob Neuschotz בעריכתו של V. Negruti, מורה בבית-ספר תיכון ביאסי ומשורר בשפה הרומנית, אף הוא מידידיו ונתמכיו של נוישאץ.

כל שלושת המקורות הללו מגמתיים, כתובים על-ידי אנשים מעורבים אישית, המעוניינים לשבח ולהאדיר את הנדבן הנדיב, שתמך בהם ובמעשיהם.

*

יעקב נוישאץ נולד בעיירה הרצה שמחוז דורוהוי, בשנת 1819, כבנו של "חקלאי עשיר", כנראה חוכר אחוזות. אולם אביו הפסיד את כל רכושו במשפט, התענה ביסורים ונפטר, בימי ילדותם הרכה של בנו ובתו.

יעקב למד חומש ב"חדר" שהחזיק המלמד המקומי בהרצה.

בשנת 1829 עברה משפחת נוישאץ – האם,

הבן והבת – ליאסי, שם נישאה האם מחדש. יעקב הצעיר "הלך ללמוד חכמת המסחר ויהי סוחר קטן באמונה גדולה" – כדברי רבנר. מצבו הכלכלי השתפר הודות לכשרונו העסקי.

בשנת 1839 חזר נוישאץ, בעקבות שידוך, למחוז הולדתו, אך רק כדי להתחתן. כלתו היתה פאני (פייגה) ויטנר, בתו של אהרן ויטנר, נציב המכס האוסטרי בנקודת הגבול מרמורניצה. אחרי החתונה הוא העדיף לחזור ליאסי, שם פרחו עסקיו. לזוג נולדו ארבעה ילדים, אך כולם מתו בילדותם.

קשיים במסחר, בעקבות שינויים שחלו בכלכלתה של מולדובה בשנות ה–40 של המאה ה–19 גרמו לנוישאץ לנסות שותפויות במסחר ופניה לעיסוק בחלפנות. בזה שפר גורלו של החלפן הצעיר: הוא הלווה סכום כסף נכבד לנסיך מולדובה מיכאיל סטורזה, איש מושחת, שכל החלפנים והמלווים בריבית נמנעו מלהלוות לו כסף, מחשש שלא יקבלו אותו חזרה. כשרונו וחוכמתו של נוישאץ עמדו לו יפה: העסקה השתלמה לו. בין שני האנשים נוצרו יחסים של אמון הדדי. הנסיך סטורזה החליט לא לעבוד עם מלווים אחרים, בהעדיפו את נוישאץ על פניהם. הסוחר והחלפן הזעיר, שפעל תחילה בשוק של יאסי, נהפך לבנקאי, מקורב לחצרו של הנסיך סטורזה.

בהמשך הצליח יעקב נוישאץ בגדול. הוא צבר כסף ורכש נדל"ן, ביניהם מבנים בעיר יאסי, קרקעות ואחוזות. עם הזמן הוא נהפך לבנקאי מבוקש והתערה באליטה החברתית, הפוליטית והכלכלית הרומנית ביאסי. כמו–כן הוא נעשה לאישיות מרכזית בקרב הקהילה היהודית בעיר, הודות לעוצמתו הכלכלית, נדיבותו ומעשי הצדקה שלו, אף שמוצאו היה נחות, חסר השכלה תורנית מחד, וללא השכלה כללית פורמלית מאידך.

הצלחתו הכלכלית והחברתית לא עמדו לו בהמשך, ובעקבות בקשתו לקבל אזרחות רומנית, הועלה עניינו בדיון בפרלמנט הרומני בשנת 1882 ובקשתו נדחתה – דבר נדיר לגבי יהודי במעמדו, עשיר ומקובל בחברה הרומנית. הוא לא ערער על החלטה זו והתרכז מאז בעסקיו בלבד. לימים קיבל תואר "בארון" – באוסטריה.

*

התעניינותו של נוישאץ בתנועת ההשכלה העברית וצעדיו הראשונים בכיוון זה החלו אצלו בגיל מבוגר יחסית, בשנתו ה–40 לחייו, בהיותו כבר אדם מבוסס מבחינה כלכלית וחברתית. נראה שהיו לכך גם טעמים מעשיים: בינתיים למד כמה שפות – רומנית כמובן, גרמנית וצרפתית, ששימשו לו בעיקר לצורכי משא–ומתן עסקי. היידיש והעברית כבר לא הספיקו לו. מגעיו העסקיים והחברתיים עם בני המעמד הגבוה בחברה הרומנית אילצו אותו לסגל לעצמו התנהגות מתאימה גם מבחינה חיצונית: בלבוש, בתנאי הדיור, בדיבור ובהתנהגות בציבור.

במסעותיו העסקיים לחו"ל, במיוחד באוסטריה, הוא ראה יהודים עשירים שמתנהגים כנוכרים. הם אף שינו את נוסח התפילה, בתקווה שזה יעזור להם להקלט בחברה הגבוהה ולהיות חלק ממנה, תוך שמירה מסויימת על המסורת והאמונה היהודית. זו היתה כמובן הרפורמה ביהדות, מבית מדרשם של משכילי גרמניה היהודים, שהשפיעה על נוישאץ השפעה רבה. נוישאץ גם קיווה שכדוגמת יהודי גרמניה, גם מעמדם של יהודי רומניה ישתנה בעקבות רפורמה בדת היהודית, לכיוון של דמיון לסביבה הנוכרית.

אולם מצבה של רומניה היה שונה מאוד מזה של גרמניה ואוסטריה באותה עת, ומעמדם של היהודים בה היה נחות, בהתאם. תופעה זו לא היתה מובנת לו לנוישאץ, כמו גם לפעילים יהודים משכילים אחרים במדינה זו. הוא פעל, כחבריו בני–זמנו, מתוך תקווה אופטימית מדי, כנראה לא רק כדי לשפר את מעמדו האישי בלבד; בשנת 1863 הקים נוישאץ "היכל" רפורמי ביאסי, במגרש פרטי שהיה שייך לו. אך העיריה אסרה עליו לבנותו כשחזיתו פונה אל הרחוב, כי ממול עמדה כנסיה נוצרית והמקומיים ראו בכך כנראה חוצפה ופגיעה ברגשותיהם, שבית–תפילה יהודי יעמוד חזית מול חזית נוכח בית–תפילה נוצרי. ההיכל כונה "בית יעקב" על שמו של יעקב נוישאץ, שהביא גם חזן ומטיף מחו"ל, וכן אורגנה גם מקהלה, בסגנון היכלות התפילה הרפורמיים בגרמניה ובאוסטריה. לימים זה הפך ל"היכל הכוראל" הידוע ביאסי.

בשנת 1889, שנת מותו של נוישאץ, כיהן בתואר מטיף ב"בית יעקב" ש. ד. טאובר. כעבור תשע שנים עלה לבמת ההיכל מטיף צעיר, ד"ר לפילוסופיה ורב שהוסמך בגרמניה, יעקב יצחק נמירובר, לימים הרב הראשי של רומניה.

בתחילת הקריירה שלו כמטיף בהיכל

הרפורמי "בית יעקב", "הוכתר" הד"ר נמירובר על-ידי הרב החרדי חיים טאובס בתואר "מתיר איסורים". מאוחר יותר עבר הד"ר נמירובר לבוקרשט וכיהן כרבה של הקהילה הספרדית (למעשה - של ההיכל הרפורמי "קהל גראנדי") ואחרי זה נבחר כרב הראשי של קהילת בוקרשט החדשה (1921) ולבסוף נתמנה כרב של איגוד הקהילות בממלכה הישנה של רומניה, ושל הפדרציה של איגודי הקהילות ברומניה הגדולה [למעשה - הרב הראשי של יהודי רומניה].

אך נחזור אל נוישאץ. הוא ניסה להקים גם "סמינר" לרבנים, שאמור היה ללמד, להכין ולהסמיך רבנים [רפורמים] או מטיפים, ביאסי. מנהל הסמינר אמור היה להיות הרב הרפורמי, פרופ' מוריץ לזרוס מברלין. אולם הם לא הצליחו לגייס די תלמידים לסמינר שלהם. צעירים דתיים העדיפו ללמוד בישיבות ובבתי-מדרש מסורתיים. לעומתם, הצעירים שהושפעו מערכיה של תנועת ההשכלה העברית מחד, והרומנית מאידך - העדיפו לימודים באוניבסיטאות, נטו לחילוניות ולהתבוללות.

נוישאץ, שתמך בהשתלבותם של הצעירים היהודים בחברה הרומנית בדרך של השכלה כללית, נקט ביוזמה אחרת: הוא שלח צעירים יהודים - וגם רומנים - חסרי אמצעים, ללמוד בחו"ל, במיוחד בווינה ובפאריס, לימודי רפואה ומשפטים - על חשבונו ובתמיכתו הכספית. נוישאץ גם מימן לימודים יסודיים לנוער עני.

*

הבנקאי העשיר והנדבן, שהושפע מערכי ההשכלה, ניסה לבסס תנועה זו ביאסי. הוא פעל כאן בשני כיוונים: הראשון היה מעשה צדקה כפשוטו. הוא הקים בית-יתומים שנקרא על שמו ועל שם אשתו - "Orfaneum Iacob si Fanny Neuschotz", שבו קיבלו ילדים יהודים יתומים מעון, מחיה ופרנסה ובו למדו בתנאים של בית-ספר פרטי - לימודים כלליים. אחדים מהם המשיכו את לימודיהם בחו"ל, גם-כן על חשבונו של נוישאץ.

כמנהל של בית-היתומים - שהיה מעמודי התווך של החינוך המבוסס על ערכי ההשכלה ביאסי מונה הסופר העברי המשכיל מתתיהו שמחה רבנר.

הכיוון השני בפעולתו של נוישאץ היה הקמתו של בית-ספר יסודי בן 4 שנות לימוד "ישראליתי-רומני" לבנות. שפת ההוראה בו היתה רומנית. בנות יהודיות קיבלו בו חינוך והשכלה - שינוי מהותי לעומת המצב המקובל, שבו בנות כמעט ולא למדו כלל. תוכנית הלימודים היתה מבוססת על עקרונותיה וערכיה של חברת "כל ישראל חברים". בית-ספר זה נשא את שמה של פאני נוישאץ.

*

גם מערכת יחסיו של יעקב נוישאץ עם הסופר מ. ש. רבנר היתה בעלת משמעות לגבי תולדותיה של תנועת ההשכלה ברומניה. רבנר היה משכיל עברי ממוצא גליצאי, שכתב בעברית, בגרמנית ומעט גם ברומנית. בהיותו עני, חיפש את פרנסתו במחוז מולדובה כמורה לעברית וגרמנית וכן גם כמטיף רפורמי. לאחר ששימש מטיף ומנהל בית-ספר בפלטיצ'ן הוא הגיע ליאסי ושם מצא את תומכו הנאמן - יעקב נוישאץ. נוישאץ מינה את רבנר כמנהל בית-היתומים וזה המשיך גם בפעילותו הספרותית.

בשנת 1872 הוציא רבנר לאור את הגליון הראשון של כתב-העת הספרותי העברי "זמרת הארץ", ביאסי. מחוסר אמצעים הוא נאלץ להפסיק את הוצאתו לאור, עד שקיבל כמה תרומות נדיבות, העיקרית מביניהן - של יעקב נוישאץ, בשנת 1877. באותה שנה יצא לאור הגליון השני של "זמרת הארץ", המוקדש לזכרה של פאני נוישאץ המנוחה.

נוישאץ היה גם מידידיו - וכנראה מתומכיו - של היימן טיקטין, הבלשן המפורסם של השפה הרומנית, משכיל קיצוני, יליד גרמניה, שהגיע ליאסי עם סיום לימודיו בבי"ס תיכון כללי, שפעל למען השתלבותם והתבוללותם של היהודים ברומניה. לימים הוא המיר את דתו. בהלוויתו של יעקב נוישאץ (28.8.1889) היה טיקטין בין מספידיו של הנפטר. (זה היה עוד לפני שהתנצר).

משכיל אחר שנמנה בין ידידיו של נוישאץ היה הד"ר נתן פתחיה (קרפל) ליפא. הוא היה איש של זרם אחר בתנועת ההשכלה. רופא, בעל השכלה כללית, אך גם אוהד של הזרם "חוכמת ישראל", סופר עברי, התנגד ליפא התנגדות נמרצת להתבוללות, על אף תמיכתו במאבק לאמנציפציה. הוא היה גם חובב-ציון, שיצר קשר עם גופים ציבוריים בארץ-ישראל (למשל, עם בית-הספר החקלאי "מקווה

ישראל"). בהמשך התפתחה הכרתו הלאומית לכיוון הציוני. הוא תמך ביישוב ארץ-ישראל על-ידי יהודים (אף שלא גרס הקמת מדינה יהודית), התקרב לציונות ההרצליאנית והשתתף בקונגרס הציוני הראשון.

קשריו עם נוישאץ היו ידידותיים. הוא היה חבר בוועד האפוטרופסות של בית-היתומים של נוישאץ וגם הוא נשא הספד בהלווייתו של יעקב נוישאץ.

*

בסיכום אפשר לומר, שפעילותו של יעקב נוישאץ קיבלה ביטוי בשלושה תחומים עיקריים של תנועת ההשכלה: תמיכה בחינוך הנוער היהודי ולימודי מקצועות חילוניים, על פי ערכי ההשכלה; תמיכה ברפורמה של הדת; תמיכה בספרות העברית החילונית. מאמציו היו מכוונים לעידוד השתלבותם של היהודים בחברה הרומנית.

נוישאץ תמך גם במוסדות תרבותיים רומניים. גם בצוואתו הוריש מהונו למוסדות רומניים, ביניהם האקדמיה הרומנית. על אף ידידותו האמיצה עם ד"ר קרפל ליפא הלאומי הציוני, הוא לא אימץ את תפיסותיו של ידידו זה.

נוישאץ, שלא היה איש-רוח ובעל השכלה נרחבת, אמנם תמך בתנועת ההשכלה העברית, אך לא רק בה, כפי שראינו.

למעשיו, לפעילותו ולנדיבותו היה ודאי גם יסוד אישי-פסיכולוגי. קבלת תואר אצולה מידי הקיסר האוסטרי גרמה לו לחשוב שאכן "האצילות מחייבת"; מות בניו עורר בו אולי רצון להיות "אבא" ליתומים, תוך תודעה שהוא עצמו היה יתום בילדותו.

בשנת 1878, שנה לאחר מות אשתו הראשונה, הוא התחתן בשנית, עם צעירה יהודיה ממשפחה חשובה בדרזדן, בשם אדלאידה יוליס. הוא המשיך בפעילותו החברתית גם לאחר נישואיו השניים ובצוואתו אף ביקש מאשתו שתמשיך בכך לאחר מותו. צאצאיו, מנישואיו השניים זכו בחיים, גדלו, ובניגוד לו - זכו להשכלה, למדו באוניברסיטאות. מה עלה בגורלם בהמשך - לא ידוע.

זו היתה דרכו של נער יהודי יתום מהרצה, חכם ואוטודידקט, אל פסגות ההצלחה הכלכלית והחברתית; יש בזה הבט מעניין על תולדות יהודי רומניה במחצית השניה של המאה ה-19.

תת-אלוף (מיל.) אברהם שני מספר על בית הוריו ומשפחתו

תת-אלוף אברהם שני בעת שירותו הצבאי

שמח אני על שזכיתי להכיר ציבור שקשור לשורשי משפחתי. לראשונה פגשתי את אנשי דורוהוי והסביבה בעצרת הזיכרון בחיפה, לאחר שידידי יעקב בלן ז"ל, איש רב-פעלים, סיפר לי על הפעילות הענפה להנצחת עברה היהודי של העיר דורוהוי ועיירות המחוז.

התעורר בי רגש ועניין וחשתי הזדהות עם האנשים הנהדרים, שעושים מעשה חשוב. שמחתי מאוד להמצא בסביבה שנוגעת בשורשי משפחתי ועברי.

אבי, יהושע פינקו ז"ל נולד בהרצה בשנת 1900, להוריו יעקב ושרה. הוא היה הבן השני במשפחה מרובת-ילדים, בת עשר נפשות. בגיל צעיר עבר עם משפחתו לבוטושאן, שם למד והתחנך. סבי יעקב עסק במסחר וסבתא שרה עסקה בגידול הילדים ובניהול משק-הבית.

אבי, שבלט ביכולתו, היה עמוד-התווך במשפחה. הוא למד את מקצוע הנגרות ומגיל צעיר סייע בפרנסת המשפחה ובעזרה לאחיו ואחיותיו. תוך-כדי עבודתו המשיך ללמוד ככל יכולתו.

חנה ויהושע פינקו (הוריו של אברהם שני) ביום חתונתם

אמי, חנה לבית בראונשטיין נולדה בבוטושאן ב-1905, אחות יחידה לשבעה אחים.

יסודות משפחתנו נוצקו בנישואיהם של אבי ואמי, בבוטושאן. נולדו להם ארבעה ילדים: אני, אברהם, (עם הזמן, בארץ, שיניתי את שם משפחתי - פינקו ל-שני), ושלוש אחיותי: אוטיליה ינאי (ינקוביץ), רבקה (בקה) איסק ויהודית (יטי) בורשטיין.

המשפחה גדלה לאחר נישואי הבנות והבן, והתרחבה עם הולדת הנכדים והנינים.

את סבי יעקב, יליד הרצה, אינני זוכר. הוא נפטר בהיותי עדיין תינוק. סבתי שרה, אמו של אבי, גרה אתנו תקופה קצרה בבוקרשט.

זכיתי להיות במחיצת הורי אמי, אריה וזלטה בראונשטיין לאחר שעלו ארצה ומרבית הזמן הם גרו אתנו. סבתי זלטה עלתה ארצה במצב של עיוורון בשתי עיניה. במאמצם של הרופאים בארץ הוחזר לה מאור עיניה ומה מאושרת היתה כאשר יכלה שוב לראות את בני משפחתה.

שתי המשפחות של הורי היו משפחות יהודיות מסורתיות, חמות, של אנשי עבודה, אנשים חרוצים, שהתפתחו והגיעו להשגים בכוחות עצמם.

בשנת 1934 עברה משפחתנו לבוקרשט וכאן נוצרה הזדמנות להתקדמות כלכלית, כאשר אבי פתח עסק עצמאי ואנו הילדים נהנינו מאפשרויות חינוך נוספות.

שני הסבים שלי שירתו בצבא הרומני במלחמת העולם הראשונה. גם אבי שירת בצבא, אך זה

לא מנע פגיעות בנו בתקופות של פרעות אנטישמיות נגד היהודים. בעת הפיכת השלטון בבוקרשט, בשנת 1940, נשארנו בחיים רק הודות לכך שהצלחנו להסתתר מספר ימים בחדר נידח – מצטופפים 25 אנשים בחדר. באיזור שבו גרנו הוצאו יהודים מבתיהם ונרצחו ועל גוויותיהם נתלו שלטים "בשר כשר". הומור כזה של נאצים רומנים.

למרות שהייתי אז ילד, זכור לי היטב הסבל שעבר על הורי: מעצרים, עבודת-כפיה שאבא נשלח אליה, וכן פגיעות חוזרות ונשנות בנו. עדיין מהדהדות באוזני הצעקות והאיומים שהוטחו כלפינו מפי הבריונים.

בתקופת השואה חיינו בבוקרשט. אבי עבד כל היום בעבודת-כפיה ובלילה, בשארית כוחותיו עבד לפרנסת המשפחה. כאשר הרדיפות הגיעו גם לאזורנו, הוגלה אבי למחנה ריכוז. למזלנו הוא הצליח לברוח מן הרכבת ולחזור הביתה בהחבא.

היו אלה שנים קשות של חיים בפחד תמידי. אנו הילדים פוזרנו בין בתי-ספר מאולתרים, נכון יותר: חדרי-לימוד שכונתיים, תוך מאמץ עליון להבטיח את המשך לימודינו והתפתחותנו ההשכלתית. מצבנו הכלכלי התמוטט כליל בזמן המלחמה. אך אבי יהושע היה איש מעשה. הוא הצליח להתגבר על הקשיים והגשים את הציפיות לקיום המשפחה והתפתחותה. היה רגיש גם לבעיות חברתיות של הזולת. הוא סייע גם לקהילה והיה פעיל במסגרת בית-הכנסת באזור מגורינו.

ככל שעובר הזמן כן גדלה יותר ההערצה וההערכה מצידנו, על האופן שבו הצליחו ההורים לפתח ולקדם אותנו, נוכח קשיים כלכליים עצומים והתגוננות רציפה מול רדיפות של סביבה עויינת, תוך מלחמה מתמדת לעצם הקיום הפיזי הראשוני. דאגתם העיקרית של אבי ואמי היתה נתונה להתפתחות של הילדים והכנתם לקראת חיים עצמאיים, כאשר החינוך והלימודים שלנו בראש דאגתם.

משפחתנו היתה ציונית וחמה ועודדה אותנו להשתתף בפעילות ציונית, ובחתירה לעליה ולחלוציות בארץ.

עלינו ארצה ב-1950. כאן החל פרק חדש, גם הוא לא קל, של עבודה קשה וללא לאות – ובראש כולנו, אבי המסור והחרוץ – להתבססותנו הכלכלית בארץ החדשה. היו אלה שנים לא קלות, אך ההרגשה היתה כמובן שונה לגמרי: כאן אנו נמצאים בבית, במדינתנו.

אבי יהושע היה איש מעשה, בעל יוזמה, מסירות ויכולת לדאוג לצורכי הקיום של המשפחה והתפתחות ילדיה. כל פעילותו היתה בצנעה ובענווה. הוא לא חיפש תהילה וכבוד. אך כיוון שלא רדף כבוד, הוא זכה בכבוד, לא רק מצד ילדיו ובני משפחתו, אלא מצד כל מי שהכירו מקרוב. היתה לו נפש רגישה ויחס חם אל כל אדם באשר הוא אדם, והוא אהב את מדינת ישראל והיה גאה בהתפתחותה והשגיה.

לצערנו, הוא לא זכה ליהנות זמן רב מפרי עמלו ומנחת מילדיו ומנכדיו במסגרת המשפחה המורחבת. בשנת 1963 הוא נהרג בתאונת-דרכים, בחצותו כביש סואן.

לאחר מותו של אבא המשיכה אמי חנה לתפקד כראש המשפחה, משפחה חמה ומלוכדת. כולנו כיבדנו והערצנו אותה. תמיד שמענו לעצותיה והכוונתה. היא זכורה לכולם כצדקת גמורה. היא דאגה לנזקקים וטיפלה בהם. ערכה ארועי צדקה רבים. היא פעלה רבות בתחום הכנסת כלה וסיוע לבני-זוג נשואים בתחילת דרכם.

אמי זכתה לשיבה טובה, בחיק משפחה אוהבת ומכבדת. היא נפטרה לאחר מחלה.

כאמור, הרצה היתה מקום לידתו של אבי. אני לא ביקרתי מעודי בהרצה, אך זכורים לי היטב סיפוריו של אבי על ימי ילדותו בהרצה. אפשר להניח שעיירה זו השפיעה עליו מאוד, במיוחד בימי ילדותו, ואני למד זאת מתדירות סיפוריו וזכרונותיו על הרצה של ימי ילדותו.

אין לנו כל מסמכים מתקופת חייו של אבי בהרצה. הכל מבוסס על סיפוריו בלבד. כעת נוצר קשר חדש עם עיירת הולדתו של אבי, באמצעות הארגון של יוצאי דורוהוי והסביבה, לרבות הרצה כמובן, וזאת בניצוחו המרשים של מר דוד שלמה הבלתי נלאה.

יש לי הרגשה של נגיעה בשורשים ואני שמח להשתתף, יחד עם רעייתי שרה, הבנים והכלות:

חנה פינקו ז"ל (עומדת ליד הכלה) בחתונת נכדה דני ובקרב בני משפחתה

אילן ואורלי, דני ואורלי, בועז ואילנית, והנכדים: מורן, עמר, ספיר ועידו - בהנצחת עברה היהודי של דורוהוי והסביבה ובתוך כך, הנצחת זכרם של אבי ואמי, יהושע וחנה פינקו, אנשי עמל, שחינכו אותנו ברוח היהדות המסורתית והשפיעו רבות על דרכנו.

אברהם שני (פינקו לשעבר)

תא"ל (מיל.) אברהם שני

קצין תחזוקה ראשי 1980-1976

תא"ל (מיל.) אברהם שני שימש קחת"ר בשנים 1980-1976. ארבע שנות כהונתו של תא"ל שני כקחת"ר הוקדשו לבניין חיל התחזוקה. דגש מיוחד הושם על כתיבת תורת תחזוקה מותאמת לצורכי צה"ל, על הנחת תשתית הדרכתית מוצקה ועל הכשרת כוח-אדם - בעיקר קצונה - מקצועי ומיומן.

תא"ל אברהם שני נולד ברומניה ב-1933 ועלה ארצה ב-1949, בגיל 16. הוא השלים את חינוך החובה שלו במסגרת שירותו הצבאי. התגייס ב-1952 וכעבור שנה סיים קורס קציני הספקה. שימש קצין הספקה ב"גבעתי". ב-1953 שימש עוזר קצין הספקה בגייסות השריון. בשנים 1958-1955 שימש קצין הספקה בחטיבת הצנחנים ובתפקידו זה השתתף בפעולות התגמול ובמבצע "קדש". ב-1958 סיים קורס מתקדם בתחזוקה. מ-1958 ועד 1966 שימש בתפקידים שונים במפקדת קהס"ר [קצין הספקה ראשי]. ב-1966 סיים את לימודיו בבית הספר לפיקוד ומטה (פו"ם). בשנים 1970-1966 היה מפקד הספקה בפיקוד דרום, בדרגת סא"ל. בשנים 1970 עד 1972 היה סגן קצין חיל הספקה ראשי בדרגת אל"מ, ומ-1972 עד 1974 היה מפקד מרכז ציוד. ב-1974 עד 1975 היה מפקדו הראשון של בית-הספר לתחזוקה. מונה לקחת"ר ב-1976 בדרגת תא"ל.

תא"ל שני סיים את שירותו הצבאי ב-1980.

תא"ל (מיל.) שני הוא בוגר אוניברסיטת בר-אילן בכלכלה ובמדעי המדינה.

שמעון סגל

זכרונות מטרנסניסטריה: כיכר לחם ספוגה בדם

אבי, מאיר לייב סגל נולד בדראוץ פרוט, בשנת 1898.

בשנת 1928 הוא הכיר את אמי ציקה (צ'צ'יליה), בתם של שרה ומושקו גראניק מהרצה, סוחר עצים ובעל יערות, והם התחתנו.

בשנת 1929 נולד אחי משה (פויו) ז"ל, שנפטר בארץ, בשנת 1992. השאיר אחריו בן.

משה ז"ל, שהיה עובד מדעי באוניברסיטת תל-אביב בנושא תולדות עם ישראל, אמור היה לכתוב את תולדות יהודי הרצה. הוא החל לתכנן את ראשי הפרקים ושוחחנו רבות על הנושא. מותו המוקדם קטע את עבודתו זו.

כמו-כן חי בארץ אח נוסף שלי. הקימונו משפחות ויש לנו ילדים ונכדים.

לאבי קראו בהרצה "Cinstitul" (ההגון). הוא היה בעל חנות לבדים וחבר בארגון הציוני "ברית ראשונים".

גרנו ברחוב המרכזי, בבית שליד המאפיה. ממקום זה הובילה דרך לנהר פרוט ולעיירה נובה-סוליצה. בדרך זו גורשנו בשנת 1941 לטרנסניסטריה. עברנו את כל בסרביה ברגל, עד לוצ'ינץ ואחר-כך – למוגילב. שהינו בגיטו עד 1943, כאשר חזרנו לדורוהוי.

משפחת סגל בדרכה לארץ - 1947

זכרונות מרים עולים לנגד עיני מאותם ימים. הייתי אז בן שבע בלבד.

באחד מימי 1941, כאשר הרוסים נסוגו (מבסרביה) והרומנים של אנטונסקו נכנסו, הסתתרנו במרתף, יחד עם עוד כמה משפחות, בגלל הפגזה כבדה מכיוון מובילה – גבעה ששלטה על העיר.

החיילים מצאו אותנו במרתף, הוציאו את כולנו והעמידו אותנו ליד קיר כדי להוציא אותנו להורג. אמי האמיצה רצה אל אחד הקצינים, שהיה בנו של לקוח שלנו, והסבירה לו שהסתתרנו במרתף מפחד ההפגזה ואין אנו קשורים ללחימה כלשהי. כך ניצלנו ממוות.

זכרון אחר שלי מאותם ימים קשור בגירוש שלנו, שהתקיים בליל תשעה באב, שהיה לילה קר וגשום מאוד. חנינו חניית-לילה ביער בשם Poiana corbului [קרחת

היער של העורב], אי-שם בבסרביה. זה היה לילה של גיהנום עלי אדמות. בבוקר ספרנו 140 גוויות מבין אנשי העיירה שלנו, שמתו מקור, מרעב וממחלה.

מקרה אחר היה במוגילב. הייתי ילד חסון, בן שמונה, ולקחו אותי לדחוף עגלות עם מתים מן הגיטו. על אחת העגלות מצאתי ילד שכן שלי, שגר באותה חצר שבה גרנו אנחנו.

ומקרה נוסף מגיטו מוגילב: הגיעה לשם יחידת חיילים רומנים, בדרכם לחזית. שימשתי לאחד מהם כסבל וסחבתי ארגז עם ציוד אישי, לתחנת הרכבת, תמורת כיכר לחם. יחד אתי היו עוד כמה ילדים-סבלים. כאשר חזרנו מתחנת הרכבת היה כבר ערב, חשוך מאוד. בכניסתנו לגיטו ירו עלינו השומרים וכמה ילדים נהרגו ונפצעו. אני נפלתי על גדר-תיל ונפצעתי בראש ובפנים. שפתי התחתונה נקרעה. כך הגעתי "הביתה", עם כיכר לחם ספוגה בדם. אבל לא ויתרתי. כך הצלחתי לשרוד.

אלה מקצת מן הזכרונות המרים שאני נושא עמי מטרנסניסטריה.

*

אחרי המלחמה התגלגלנו עד דרום אמריקה, אבל שאיפתנו היתה לבוא לישראל. ואמנם הגענו.

הורי, שעסקו במסחר והיו בעלי חנות טקסטיל, חיו ועבדו כאן ביושר ובהגינות עד יומם האחרון.

אחרי שנים של גלות וסבל, הדבר החשוב ביותר לעם היהודי הוא קיומה של מדינת ישראל.

כיום, לאחר שהקמנו כאן משפחות, התבססנו והגענו למנוחה ולנחלה, נשאר לנו רק דבר אחד. שהוא גם שאיפה וגם תפילה: לשמור על הארץ והמדינה - חלקת אלוהים

נספו בסיביר

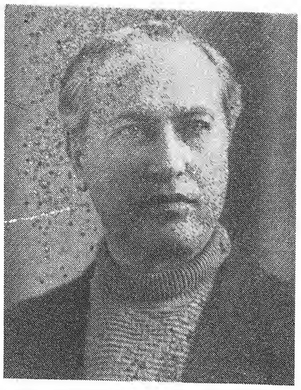

חיים פסקרו ז"ל. מסאוון-הרצה
גורש לטרנסניסטריה ולסיביר ושם נספה

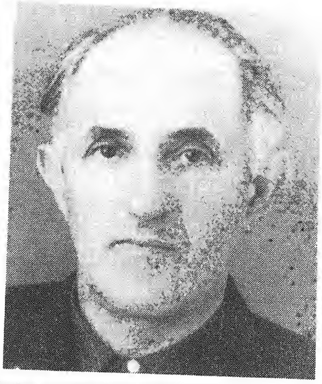

אברהם פסקרו ז"ל
גורש מהרצה לטרנסניסטריה
ולסיביר ושם נספה עם רעייתו אנה

התמונות והפרטים הועברו אלינו על-ידי קרוב-משפחתם הרמן זיסמן

שמשון ר. לבנקרון

תשובות רבני הרצה לאגרת של הרב ברומברג

גב' פנינה ורדי-רוזנהאופט פרסמה ב"דורוהוי" כרך ב', (עמ' 137) רשימה על הרב נחום ברומברג מסאוון, שהיה סב-סבתי.

בכתובים שהעניקה לי הגב' ורדי מצאתי שתי תשובות שהשיבו רבני הרצה לפניית הרב ברומברג אליהם בעניין "שחיטת הטורף יצחק, שבא לעיר סיוון והשיג גבול השו"ב וגוזל פרס הרב". להלן האגרות-התשובות, מהן ניווכח על הטלת חרם על שחיטת השוחט יצחק - "מבשרו אל תאכלו". גם לעבור לפני התיבה לא איפשרו לו בתור ש"צ [שליח ציבור], כי "קולו קול עורב ותפילתו תועבה".

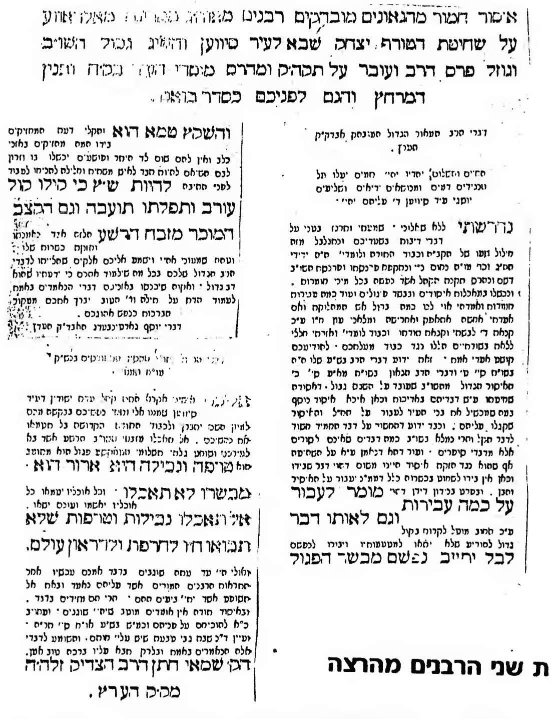

איסור חמור מרגאונים מובהקים רבנים [illegible]

על שחיטת השוחט יצחק שבא לעיר סיוען והשיג גבול השו"ב

וגזל פרס הרב ועובר על תקה"ק ומדרס [illegible]

המרחץ והנם לפניכם כסדר הזה.

נדרשתי

מומר לעבור על כמה עבירות וגם לאותו דבר

לכל יחייב נפשם מבשר הפגול

והשה"צ טמא הוא

להיות ש"ץ כי קולו קול עורב ותפלתו תועבה וגם הה"צב המוכר מזבח הרשע

טריפה ונבילה היא ארור הוא ·

מבשרו לא תאכלו

אל תאכלו נבילות וטריפות שלא תבואו חו לחרפות ולדראון עולם.

הק' שמאי חתן הרב הצדיק זלה"ה מהי"כ הערץ.

אגרות שני הרבנים מהרצה

תוכן העניינים

עיר של תורה ומעשים טובים – שלמה דוד – 5
עם הופעת הכרך הרביעי – 6
דברים בבית הנשיא – **שלמה דוד** – 7
המשתתפים במשלחת אצל נשיא המדינה – 10

דורוהוי

צילומים מדורוהוי – 12
ועד ציוני – 15
ועד הקק"ל בדורוהוי – 16
תרומה מדורוהוי לכולל רומניה בירושלים – 17
"הסכמה לספר "אהבת דודים" ניתנה בדורוהוי לפני 206 שנים – **שמשון ר. לבנקרון** – 18
שושלת רבנים ואדמו"רים בדורוהוי – 20
יער קדושי דורוהוי והסביבה – תכנון ומימוש – **ש. דוד** – 22
ליקוטים על יהודי דורוהוי ועיירות המחוז – **ש. ר. לבנקרון** – 26
אגדת "הבושר" – 34
הדגלים מדורוהוי – 38
ראש השנה תשנ"ח בבית-הכנסת של הרב אפרים גוטמן – **ש. דוד** – 38
נציגים של דורוהוי בטקס הזכרון לשואה ולגבורה – 39
הקברן הגיבור ממוגילב – **אריה בן-דוד** – 40
אותרו מאות קברים בבית-העלמין במוגילב – **יעקב יורגראו** – 42
שמות של נספים מדורוהוי והסביבה במוגילב – 44
מצבות במוגילב – טרנסניסטריה – 45
בקשת עזרה – 47
עצרת זכרון – **מניה הרמן** – 49
הפתיליה שבזכותה שרדה משפחתנו בשואה – **אריה בן-דוד** – 50
אמי זכתה בפיס – **א. בן-דוד** – 52
לזכרו של חיים פרדוארו – **מינה ברק** – 55
אחרתי את המועד... – **טוצ'ה טייטלמן** – 57
הורי ז"ל – **אברהם לורברבאום** – 58
תפארת בנים – 60
לזכר האדמו"ר חנוך העניך פרנקל – 61
הרב שהיה מופקד על הגחלת היהודית – ד"ר **יוסף גוברין** – 62
ר' יהודה וסקמן שליט"א – האדמו"ר של דורוהוי – 63
זכרונות על הצדיק משטפנשט – 65
דו"ח על הבית"רי אריה (ליקה) קוטר-אריאלי בתיקי הסקוריטטה – 67
טביעת אצבעותיו של יעקב בלן ז"ל – **שלמה שושני** – 71
פרידה מיעקב בלן ז"ל – **ש. דוד** – 74
יחיאל שרף ז"ל. – **ש. דוד** – 75
ריקה ומרסל כהן – **ש. דוד** – 77
על משמר בטחון ישראל – **ישעיהו ליזרוביץ** – 81
יוצאי דורוהוי – מפקדים במשטרת ישראל – 85

לבנות את ירושלים – **חיים סגולי** – 86
אלכס פינקלשטיין – האיש שלנו באוניברסיטת בר-אילן – **ש. דוד** – 90
זכרונות מדורוהוי שלא היינו בה מעולם – **מרי ליפשיץ, יונה גלימידי** – 91
הגירוש השני מדורוהוי – **שולמית כהן** – 97
נסגר מעגל – **חנה גולדשטיין** – 99
אנצ'ל הרש בלומר ז"ל – **ת. ג.** – 101
פרלה בלומר ז"ל – **ת. ג.** – 102
עליתי באניית מעפילים שטבעה – **אטי ליבר-ליבוביץ** – 103
מדורוהוי לכינרת – **ז'ני הררי** – 105
סביי – זלמן וגולדה פרדוארו ז"ל – **אלון קולט** – 106
צבי ויינר – דוגמה ומופת לפעילות ייחודית – 108
לזכרו של איש מצניע לכת – ר' זליג משה (מוריץ) לזרוביץ – **שלמה לזרוביץ** – 109
אברהם מישל – אחד המצטיינים שלנו – 110
איזו גוט – מנצח מוסיקלי עטור פרסים – ד"ר **עמי גוט** – 113
עיניה של פרידה, סבתו של רון ארד – **סורל זומר** – 114
משפחת ליפוביץ – בית מרובה ילדים – עו"ד **מירלה משה** – 115
געגועים לשיר – **ש. דוד** – 116
מפגש חברתי ביום העצמאות – 117
דורוהוי – ישראל – קנדה – **ישראל גולדשטיין** – 118
סיפורה של משפחתי -- **אסתר הורן** – 121
סיפורה של משפחת רוזנבלאט – 123
משפחת כהן – צאצאיו של גצל זליגר – **פרידה כהן-לייבוביץ** – 129
יצחק (איזו) זומר ז"ל – 133
מעגלי חייו של שמואל הרציון (הרצנו) – **נחומי הרציון** – 141
רב בדורוהוי טען שהוא צאצא של דוד המלך – **נורמן סימס** – 144
ברכבת-המוות של יאסי – **ראובן ליזרוביץ** – 145
סיפורה של תמונה משפחתית – **משה פורמן** – 148
גורלם הטרגי של בני משפחת קרויטורו – **פאני מלניק** – 941
סבי – משה בודנר – **פ. מלניק** – 150
כרך שלישי על יהדות דורוהוי – **מניה הרמן** – 152
מכתב מאלי ויזל – 154
ברכות מהרב שפרן – 155
תוכו כברו – **יעקב גלר** – 156
שלמה דוד ומפעלו – 157
צ'ובוטרו צבי ז"ל – 158
ד"ר פרוים ואטארו ז"ל – 158
נפלו במערכות ישראל – 160

דאראבאן

רבני דאראבאן בדור האחרון – **חיים ברץ** – 163
הרב יצחק משולם לייפר – 561
הרב שמואל מאיר הולנדר – 169
עלילות-שוא על יהודי דאראבאן – **ת. ברץ** – 174
"חדרים בדאראבאן – **ת. ברץ** – 176
שלושה פרקי זכרונות – **שמעון הרן** – 179
שמעון הרן – ביבליוגרפיה של יצירותיו – 181
קרוביו של שמעון הרן – 182

נוגה (שיר) - **לויזה קרול** - 183
לזכרו של הרב אברהם יונה - **י. פ. לידרמן** - 184
האדמו"ר מבוהוש יעץ לאברכים כיצד להשתחרר מגיוס לצבא (הרומני) - 185
טיפה מים הזכרונות המרים - **מרים שפטניצקי** - 186
מעט מתולדות משפחתי - **אסתי אברהם** - 191
תולדות משפחת שפירא - **דוריטה סטליאן** - 193
משפחת סגל - אנשים אהובים - **אריה בן-דוד** - 197
הרב נחום שמריהו שכטר מדאראבאן - ממייסדי אגודת הרבנים והאדמו"רים ברומניה - **שמשון ר. לבנקרון** - 199

מיכאילן

עיירתי מיכאילן - **ישראל לבנון** - 201
ישראל לבנון סיים תפקידו כראש המועצה הדתית בחיפה - 202
אורי בן-הדור - סופר אופורטוניסט - **א. ב. יפה** - 204
"העמוד" של ליאון ברטיש - 206
"מבזקים" של זכרונות ממיכאילן שלי - **שלמה קידר** - 208
כספי תרומה ממיכאילן חולקו לעולי רומניה בצפת (1906) - ד"ר **יעקב גלר** - 209
שושנה מבצרי - **מרים אליש** - 210
שינצה (מרים) סגל - **אשר פרישמן** - 212
מציאות של פער-דורות - **סוניה וסרמן** - 214
כשבאתי - **ס. וסרמן** - 216
ר' בנימין הכהן ורחל בוימן - עדנה טוקר - 217
המכונאי של השוקולדים - 220
קונה ספיר ז"ל - **מרים וולפסטל-ספיר** - 223
אדולף-אבנר הכט ז"ל - 224
קובריגרו - תמונה משפחתית - 225
קברו של דב ברל ליבנדמן התגלה בבית-הקברות במוגילב - 226

סאוון

הרמן קלקודה - איש החלב מכפר טרומן - 227
שורשי סאוון שלי - **מינה-חנה קורשון** - 231
הרב יצחק לנדמן - רבה של סאוון - 235
רחוב ע"ש משה מאור ז"ל בת"א - 237
מסבלות טרנסניסטריה - לנתח בישראל - **אפרת מסינגר** - 238
לבנות ולהיבנות בה - **יפה ויצחק זיסו** - 240
הרומני גיאורגה אורסנסקו הציל אותנו ממוות - **דוד צור** - 241
מסאוון לבני-ברק - **לאה מאירוביץ** - 244
משפחת אלטרוביץ - בצל השואה - **לילי צור** - 246
סבלות משפחתי בטרנסניסטריה - **איציק אברהם** - 248
ד"ר ינקו סגל ז"ל - 249

רדאוץ-פרוט

רדאוץ-פרוט - 251
פעילות בקרב יוצאי רדאוץ-פרוט - 253
מפת הלב של רדאוץ-פרוט - **אליעזר בן-עמי** - 254
שירים ליד הבית - **אליעזר בן-עמי** - 260
בדרך הילוכו - לרדאוץ-פרוט - **אלמוג בורשטיין** - 262

שלשלת הדורות של משפחת בוינג'יו - **חיים יואלי** - 266
זכרונות-ילדות מרדאוץ-פרוט - **זאב מושקוביץ-ארידנצי** - 270
אברהם מאירוביץ - קיצור תולדות חיים - 272
האגדה לבית רוזנטל מליפקאן (שיר) - **שושנה בן-אהרן** - 273

הרצה

הרצה היהודית - **יעקב שכטר ז"ל** - 275
הבארון יעקב נוישאץ - **לוסיאן זאב הרשקוביץ** - 278
תא"ל (מיל.) אברהם שני - 282
זכרונות מטרנסניסטריה - כיכר לחם ספוגה בדם - **שמעון סגל** - 285
נספו בסיביר - 286
תשובות רבני הרצה לאיגרת של הרב ברומברג - **ש. ר. לבנקרון** - 287
תוכן העניינים - 289

A journey to Rădăuţi-Prut, by **Almog Burşhtein** - 262
The Boiangiu family - three generations - 266
Childhood memories from Rădăuţi-Prut, by **Zeev Moskovici-Ardentzi**- 270
Avraham Meirovitz - a brief life story - 272
The saga of the Rosenthal family from Lipcani (a poem),
by **Shoshana Ben-Aharon** - 273

HERŢA

The Jewish Herţa, by the regretted **Yaakov Schaechter** - 275
The Baron Neushatz, by **Lucian Zeev Hershkovitz** - 278
Brigadier general (Res.) Avraham Shani - 282
Recollections from Transnistria - a loaf of bread dripping with blood,
by **Shimon Segal** - 285
They perished in Siberia - 286
The Herţan Rabbis' reply to Rabbi Bromberg's telegram,
by **S.R. Levenkron** - 287

Noga - a poem by **Luiza Carol** - 183
In memoriam Rabbi Avraham Yona, by **I.P. Liderman** - 184
The 'ADMOR' of Buhuşi suggested to the yeshiva youth means of avoiding enrolling into the (Rumanian) army - 185
A drop from the sea of bitter memories, by **Miriam Spatnitzki** - 186
A little about my family's history, by **Esty Avraham** - 191
The history of the Shapira family, by **Dorita Stelian** - 193
Our loved ones - the Segal family, by **Arye Ben-David** - 197
Rabbi Nachum Shmariahu Schechter from Darabani, of the founders of the Rumanian Rabbis and 'ADMOR's Society, by **Shimshon R. Levenkron** - 199

MIHĂILENI

Mihăileni - my hometown, by **Israel Levanon** - 201
Israel Levanon ends his function as Chairman of the Religious Council in Haifa - 202
Ury Benador - an opportunist writer, by **A. B. Yaffe** - 204
The "pillar" of Leon Bertiş - 206
"Flashes" of memory of my Mihăileni, by **Shlomo Kider** - 208
Donations from Mihăileni distributed to the new immigrants in Safed (1906), by **Yaakov Geller** - 209
Shoshana - the first pioneer of Mihăileni, by **Miriam Elish** - 210
Shintza (Miriam) Segal - by **Asher Frishman** - 212
The realities of the generation gap - by **Sonia Wasserman** - 214
When I came here, by **S. Wasserman** - 216
Rabbi Benjamin Cohen and Rachel Boiman, by **Edna Tocker** - 220
In memoriam Cună Sapir, by **Miriam Volfsthal Sapir** - 223
In memoriam Adolf-Avner Hecht - 224
Covrigaru - a family picture - 225
Dov Berl Liberman's grave was discovered in Moghilev's cemetery - 226

SĂVENI

Herman Calacuda - the milkman of Kfar Truman - 227
The roots of my Săveni, by **Mina-Han Kurshon** - 231
Rabbi Itzhak Landman - Săveni's Rabbi - 235
A street in Tel-Aviv, named after the unforgettable Moshe Maur - 237
From porterage in Transnistria to ownership in Israel, by **Efrat Messinger** - 238
To create and to grow, by **Yaffa and Itzhak Zissu** - 240
People from Dorohoi, by **Adolf Abramovici** - 242
The rumanian who saved our lives, by **David Tzur** - 241
From Săveni to Benei Brak, by **Lea Meirovitz** - 244
The Alterovitz family under the Holocaust specter, by **Lili Tzur** - 246
My family's agonies in Transnistria, by **Itzik Avraham** - 248
Remembering Dr. Iancu Segal - 249

RĂDĂUŢI-PRUT

Rădăuţi-Prut - 251
The people of Rădăuţi-Prut and their dedicated activities - 253
In the shape of a heart, by **Eliezer Ben-Amy** - 254
Home songs, by **Eliezer Ben-Amy** - 260

Alex Finkelstein, our man at the University of Bar Ilan, by **S. David** - 90
Memories of a Dorohoi we've never been in,
by **Mary Lifshitz & Yona Galmidi** - 91
The second dislodgement, by **Shulamit Cohen** - 97
A circle is closed, by **Hana Goldstein** - 99
The late Ancel Hersh Blumer, by **H.G.** - 101
The late Perla Blumer, by **H.G.** - 102
I made 'alia' on an illegal immigrant vessel which drowned - 103
From Dorohoi to Kineret by **Jenny Harari** - 105
Remembering my grandparents, Zalman and Golda Fereduaru, by **Alon Kolt** - 106
Zwi Vainer - a paragon of unique involvement - 108
In memory of Rabbi Zelig Moshe (Moritz) Lazarovitz - a man of humility,
by **Shlomo Lazarovitz** - 109
Avraham Michel - one of our most prominent figures - 110
Izu Gott - our eminent conductor, by **Dr. Amy Gott** - 113
The eyes of Frida, Ron Arad's grandmother, by **Sorel Zomer** - 114
The Lipovitz family, a house full of children, by **Adv. Mirela Moshe** - 115
Nostalgy over a poem - by **S. David** - 116
A social gathering on Independence Day - 117
Dorohoi - Israel - Canada, by **Israel Goldstein** - 118
The story of my family, by **Esther Horan** - 121
The Rosenblatt family - 123
The Cohen family - Getzel Zelinger's descendants,
by **Frida Cohen-Leibovici** - 129
The late Itzhak (Izu) Zomer - 133
Shmouel Harzion (Herţanu) - a life, by **Nahomi Harzion** - 141
A rabbi from Dorohoi claims he is King David's descendant,
by **Norman Simms** - 144
In the death train of Iaşi, by **Reuven Leibovici** - 145
A family picture's tale, by **Moshe Furman** - 148
The tragic fate of the Croitoru family, by **Fany Melnik** - 149
My grandfather, Moshe Bodnar, by **F. Melnik** - 150
About the third volume about the Dorohoi Jewry, by **Mania Herman** - 152
A letter from Eli Wiesel - 154
A congratulatory letter, by **Yaakov Geller** - 156
A blessing from Rabbi Shafran - 155
Shlomo David and his enterprise - 157
In memoriam Ciubotaru Zwi - 158
In memoriam Dr. Froim Vataru - 158
They perished in fighting for Israel, their homeland - 160

DARABANI

The latest generation of Darabani Rabbis - 163
Rabbi Itzhak Meshulam Leifer - 165
Rabbi Shmuel Meyer Holender - 169
The defamation of the Darabani Jewry, by **H.Baratz** - 174
The religious schools (Heder) in Darabani - by **H. Baratz** - 176
Three episodes, by **Simon Haran** - 179
Simon Haran - a bibliography of his works - 181
Simon Haran and his next of kin - 182

The Book of Dorohoi, VOLUME IV

Table of Contents - Hebrew Section

Dorohoi, town of Thora and good deeds, by **David Shlomo** - 5
At the gates of the fourth volume, by **David Shlomo** - 6
Words spoken at the Presidential House, by **David Shlomo** - 7
Our delegates at the President - 10

DOROHOI

Images from Dorohoi - 12
A Zionistic Committee - 15
Representatives of Keren Kayemet in Dorohoi - 16
Dorohoi's contribution to the Rumanian 'Colel' in Jerusalem - 17
The acquiescence to the book 'Ahavat Dodim' was given 206 years ago, by **Shimshon R. Levenkron** - 18
Dynasties of Rabbis and 'ADMOR's in Dorohoi - 20
A forest honoring the sacred of Dorohoi and the surrounding area - conception and completion - 22
Passages on the Dorohoian Jewry, **Shimshon R. Levenkron** - 26
The legend of the "Boser" - 34
The flags of Dorohoi - 38
New year at the Synagogue of Rabbi Ephraim Guttman, by **Shlomo David**- 38
Delegates from Dorohoi at the Commemoration of the Holocaust victims - 39
The heroism of the digger from Moghilev, by **Arye Ben-David** - 40
The discovery of hundreds of tombs at the Moghilev cemetery, by **Yaakov Yurgerau** - 42
Names of victims from the Dorohoi district who perished in Moghilev - 44
Tombstones in Moghilev-Transnistria - 45
A cry for help - 47
In memoriam, by **Mania Herman** - 49
The little stove that saved our lives, by **Arye Ben-David** - 50
My mother won the lot, by **A. Ben-David** - 52
In memoriam Haim Fereduaru, by **Mania Barak** - 55
Too late, by **Tutza Taitelman** - 57
My parents, may their memory be blessed, by **Avraham Lorberbaum** - 58
The glory of our sons - 60
In the memory of the 'ADMOR' **Hanoch Hanich Frenkel** - 61
The rabbi who kept the flame burning, by Dr. **Joseph Govrin** - 62
The Honorable Rabbi Yehuda Wacsman - the 'ADMOR' of Dorohoi - 63
The revered Rabbi of Ştefăneşti - 65
Arye (Lică) Cotter of 'BETAR' in the files of the 'Securitate' - 67
The fingertips of the departed Yaakov Bălan, by **Shlomo Shoshani** - 71
Farewell to Yaakov Bălan, by **Shlomo David** - 74
In memoriam Yechiel Sharf, by **Shlomo David** - 75
Rika and Marcel Cohen, by **Shlomo David** - 77
Watching over Israel's security, by **Yeshaiahu Leizerovitz** - 81
The Dorohoians in Israel's Police - 85

Souvenirs from Săveni, by **Iţhak Iţu) Zissu** - 411
The Jewish people from Hăneşti - 413
A last homage, by **Zissu Iţhak** - 415
Moshe Maur of Săveni, by **I.Schechter** - 417
The evacuation, by **Dt. Iosef-Ioju Haimovici** - 418
In memoriam Moshe Maur, by **Marius Mircu** - 426
Remembering my parents, by **Cerna Şmilovici (Schwartz)** - 427
Şapsa Peretz – my husband, and his family, by **Sofia Peretz** - 429

RĂDĂUŢI-PRUT

My home town, by **Fany Parnafes** - 431
We were there also, by **Dr.Renée Fuchs (Puica Şut)** - 435
About my family, by **Rivca Beltzer** - 438
Memories from long ago, by **Max Lindenbaum** - 439

HERŢA

Herţa - Jewish tradition, by **Iacob Schaechter** - 455
In Herţa, in 1924 - by **Fania (Fifi) Bar**
L.Haim's deposition (archives) - 447
Jacob de Neushotz biography (excerpts), by **V. Negruţi** - 448
My cousin Froim, by **Dr. Benedict Solomon** - 450
The Regenstreif family, by **Didi-Mina Fenster (Regenstreif)** - 451
Herţa - Holocaust - Israel!, by **Haim Cuşmaru** - 453
The procession of the shadows, by **Dr. Benedict Solomon** - 455

"Oi - li", my God! by **Avram Lorberbaum** - 311
Police raiding Bucharest 1943 (archives) - 312
The secret, by **Uly Vălureanu** - 313
Tulcin, yet again..., by **Simcha Schechter** - 315
Episodes of sad remembrance, by **Clara Bender** - 317
The man-slaughter of Dorohoi, the declaration given by **Mrs. Tzily Kraft** - 318
This is how my brother and grandmother were killed during the pogrom, by **S. Moscovici-Karmoss** - 321
Some of the achievements of Dorohoi Jewish Community, by **S. Moscovici-Karmoss** - 322
The death of the violinist, by **Dr. Benedict Solomon** - 324
The Vorsholivka ghetto and Tulcin concentration-camp, by **Cuşmaru Herş** - 325
No to gas-chambers, no to the ovens..., **by Simcha Schechter** - 330
Dorohoi, close to Jerusalem, by **Uly Vălureanu** - 332
Jeremiah's appeal, by **Evelin Fonea** - 333
The "Dorohoi" monograph, by **Luiza Carol** 334
There's a right time for everything, interview given by Shlomo David to **Carol Isac** - 335
Shlomo David, by **Nicu Palty** - 338
Words of praise on the publication of the 3rd volume - 339

DARABANI

Documents from the archives - 347
Simon Haran - "Chosen poems", by **Ady Carmi** - 352
Isaaian Herşcovici - deposition (archives) - 354
Happy birthday, Zumer Chiţu! - 356
The three barbers of Darabani, by **Elias Türkeltaub** - 358
A little souvenir, by **Tuvia Schwager** - 368
In Darabani, by **Luiza Carol**

MIHĂILENI

Unforgettable memories from our native country, by **Jean Blum** - 359
Mihăileni in the "Encyclopaedia Judaica Jerusalem" - 369
Documents from the archives - 370
B.Fundoianu on I.Groper - 371
The legendary Iacob Groper, by **Marius Mircu** - 373
Leon Bertiş - 100 years since his birth, by **Marius Mircu** - 379
Cună Sapir is remembered by his children - 383
A new Thora Scroll for "Beith Iacov Iosef" synagogue - 385
A tear, by **Negru Raşela** - 386
Avram Schweitzer, light and shadows, by **Shlomo David** - 387
Moină Covrigaru - 390
The Zborover family, by **Frida Cohen (Zborover)** - 391
The Meraru family, by **Silvia Bercovici (Meraru)** - 393
I was there..., by **Dr. Zisu Lebel** - 395

SĂVENI

Documents from the archives - 399
I remember all of them, by **Herman Zisman** - 401
From Săveni to Kfar Truman, by **Herman Calacuda** - 408

Iehiel Leib, our man in Toronto - 192
Winter on the lane - by **Dt. I. Haimovici** - 193
From Dolfi Perl's photo-album - 197
A few words about my parents, by **Eng. Strul Moisă** - 201
The unforgettable Ichiel Scharf, by **David Shlomo** - 203
We will never forget Av. Iosef (Eugen) Dines... - 204
Memories, memories..., by **Ricu Idelson** - 205
The Lipovici family, by **Mariana Moshe** - 206
The Jahr family, from Cernăuţi to Dorohoi,
by **Eng. Martin Jahr** - 211
The Shor family, by **Liza Butnaru** - 215
In memoriam Rozica and Simon Leizerovici, by **Shlomo David** - 218
A few words written by **Shoshana Rothemberg (Markevici)** - 219
Judaica made in Dorohoi - 220
Bits of a life - 221
The Iancu Leizer (Leizerovici) family, by **Sofi Peretz** - 222
My father's family, by **Sofi Peretz (Abramovici)** - 225
My family, by **Iosef David Brif** - 227
Novels never written, by **Felicia Cohn** - 230
Mr. Mihai Bezerghianu - a kind-hearted friend of the Jews - 231
Remembering Rifca Miller, by **Matilda Ben-David** - 233
My grand-father, Marcu Rotaru, by **Oscar Braun** - 234
Souvenirs from Dorohoi, by **Bety Lindenbaum** - 238
People from Dorohoi, by **Adolf Abramovici** - 240
A page from the Jewish Federation calendar - 241
Documents regarding the fate of the Rumanian Jewry during
the Holocaust, gathered by **Dr. N. Filderman** - 242
Referendum regarding the evacuation of the Jews (archives) - 244
July 1st, 1940 - 1997, by **S. Moscovici-Karmoss** - 249
Dorohoi in the "Encyclopaedia Judaica" - 252
From the archives of Yad Vashem - 255
The Jews of Dorohoi during the fascist occupancy,
by **Dr. Marcel Solomon** - 258
Dorohoi, July 1st, 1940, interview with **Nando Maria Varga** - 259
The terrible persecution, by **Marius Mircu** - 260
Kind people during unkind times, by **Marius Mircu** - 266
The document presented by **Marcu Rozen**, 268
The Repatriation and other documents (archives) - 272
Ropot - about the unforgettable Leon Rapaport - 282
The list of the repatriated children (archives) - 283
The Jews insulted the Rumanian Army!, by **I.C.Butnaru** - 287
Hard years - excerpts from the antisemitic publications
of long ago - 290
Depositions made by survivors of the Holocaust (archives) - 297
The flowers of remembrance, by **Raşela Negru** - 298
"Shattered!" - excerpts from "50 Years of Silence",
by **Dr. Felicia (Steigman) Carmelly** - 299
The young grave-diggers, by **Israel Goldstein** - 300
From the diary of the writer **Mihail Sebastian** - 301
Survivors giving evidence against war criminals (archives) - 302
From **Dora Litani**'s "Transnistria" - 310

Sports activities of Dorohoi, by **Prof. Ilarion Mandachi** - 74
Warm greetings from Dorohoi, by **Mihai Debeli** - 75
The model of the "Beith Shlomo" Synagogue, by **Shlomo David** - 76
Pictures from Dorohoi, 1997 - 78
A dream comes true - 80
List of Jewish families in Romania of 1919 - 81
A juicy piece of news - 83
"Mărţişor dorohoian" - 84
Jews of Dorohoi as found in a governmental census - 88
A listing of trades people of the County of Dorohoi, 1949-1950 - 92
Excerpts from the archives of the Bar-Ilan University - 93
Documents regarding Romania's Jews - 96
Ion Călugăru's las visit to his home town,
by **S. Mosocvici-Karmoss** - 98
Dorohoi, april-august 1944 - 99
"The Signal" (excerpts), by **Av. Manes Leib** - 100
In memoriam Elias Rohlich - 107
Marcu Taingiu, named Moldov, by **Marius Mircu** - 108
Rabbi Pinchas Eliahu Wasserman, by **Rabbi Efraim Gutman** - 110
Souvenirs from Dorohoi, by **Dr. Marcel Bratu** 112

In memoriam S.Şulimovici, by **Shlomo David** - 129
Matchmaker and lottery tickets salesman - 131
A family tree drawn by **A. Finkelstein** - 132
Dr. Şelly Grisaru - the paintress - 144
Brânduşa, by **Şelly Grisaru** - 145
A strange coincidence, by **Şelly Grisaru** - 147
Izu Gott, of Dorohoi, by **E. Suhor** - 149
S. Militeanu-Rusu, by **Evelin Fonea** - 150
Historical note, by **Evelin Fonea** - 151
Wrapped in thoughts over an old document,
by **Dr. Şelly Grisaru** - 153
Was that Divine inspiration? - by **Bracha Maur** - 155
After... 4 decades, by **Iäger Ety** - 161
In memoriam, by **Iäger Ety** - 163
The right man in the right place, by **Iäger Carol** - 165
Saghi (Sacagiu) Lupu celebrated by Dorohoians - 167
Recollections from my life as a Dorohoian, by **Aba Herşcovici** - 168
Dorohoi, by **Norman Simms** - 172
A never ending story, by **Bianca Marcovici** - 174
Delu Marcovici, an only son - 176
The Colomei Rabbi at Dorohoi, by **Cuşmaru Herş** - 177
Sorin Şaiovici, the engineer, by **I. Şaiovici** - 179
The unforgettable **Iancu Herşcu Coller** - 172
Malvina Cojocaru-Bălan reminisces - 181
Images of the Fereduaru, Grinberg and Docer families,
by **Rifca Rosenberg (Fereduaru)** - 183
Sara Rapaport's grandson - **Bar-Mitzva!** - 185
Once upon a time..., by **Dr. Avram Şapcaru** - 187
The journey with no return...
In memoriam Dr. Consuela Şapcaru-Segal - 190

The Book of Dorohoi, VOLUME IV
Table of Contents - Rumanian Section

At the gates of the 4th volume, by **David Shlomo** - 9
The editor's foreword, by **Sonia Palty** - 10
A tear shed for Nicu Palty, by **David Shlomo** - 11
On closing the 4th volume, by **Dr. Ş. Leibovici-Laiş** - 12

DOROHOI

The people from Dorohoi visit with President Ezer Weizman, by **Uly Vălureanu** - 13
Mementoes - 14
A letter from Botoşani - 16
Dorohoi, my native town, by **Mica Rabinovici-Leib** - 17
The disclosure of a sensational document, by **Uly Vălureanu** - 28
On the publication of the 3rd volume (at the Rumanian Embassy) - 36
The last East-European Jews - 37
A letter from the "Altruists of Dorohoi" - 39
Excerpts from "Dorohoian Kaleidoscope" - 41
6 centuries of conviviality, by **Manes Leib** and **Manaşcu Cotter** - 45
Fruitful encounters in Romania - 49
Goods belonging to the Jewish Communities (from the archives) - 51
Reluctant philanthropists (archives) - 52
Homesick for our hometown, by **Dr. Theodor Damian** - 53
The Jewry from the Dorohoi County, by **Lucian-Zeev Herşcovici** - 54
The Chief Rabbi Dr. Al. Şafran and George Enescu, on the peasants of Dorohoi, interview by **Manasse Radnev** - 60
The cultural life of the Jews of Dorohoi, by **S. Moscovici-Karmoss** - 61
Dorohoi is introducing itself - 64
Message from abroad - 66
A documentary signal, by **Evelin Fonea** - 67
Sports activities of Dorohoi, by **Prof. Ilarion Mandachi** - 74
Warm greetings from Dorohoi, by **Mihai Debeli** - 75
The model of the "Beith Shlomo" Synagogue, by **Shlomo David** - 76
Pictures from Dorohoi, 1997 - 78
A dream comes true - 80
List of Jewish families in Romania of 1919 - 81
A juicy piece of news - 83
"Mărţişor dorohoian" - 84
Jews of Dorohoi as found in a governmental census - 88
A listing of trades people of the County of Dorohoi, 1949-1950 - 92
Excerpts from the archives of the Bar-Ilan University - 93
Documents regarding Romania's Jews - 96
Ion Călugăru's las visit to his home town, by **S. Mosocvici-Karmoss** - 98
Dorohoi is introducing itself - 64
Message from abroad - 66
A documentary signal, by **Evelin Fonea** - 67

Dorohoi ieri... azi...

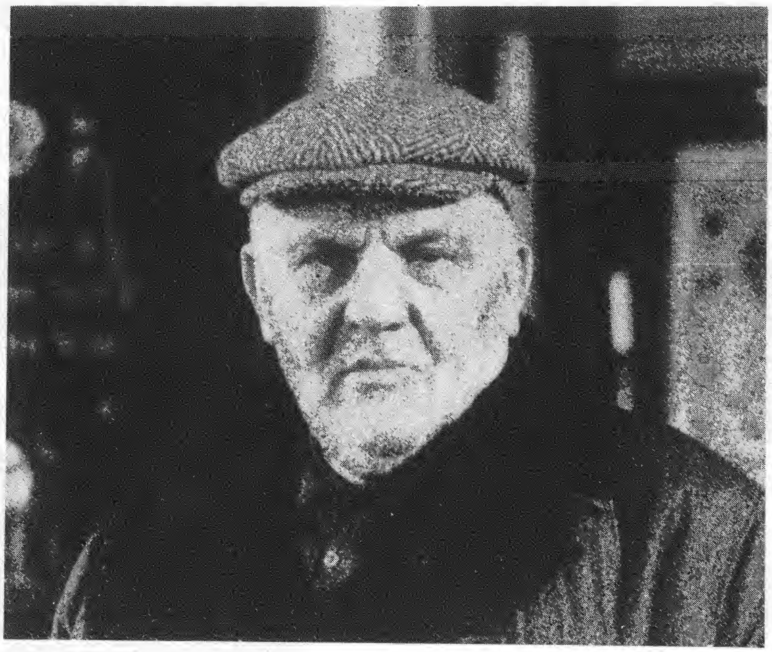

Un evreu din Dorohoi

Dorohoi ieri... azi...

(imagini din albumul de fotografii realizat de Brian Blue şi Yale Strom din S.U.A.)

Hanuca la sinagoga din Dorohoi

Şi fiul ei, Carol
Care plecase în Franţa,
A murit acum câţiva ani, la Valence.
În timpul războiului
Fusese unul din conducătorii Maquisului
Şi mai târziu, cetăţean
de onoare al Franţei.
Gestapoul n-a reuşit să-l prindă
Nici pe el, nici pe soţia sa, Irca,
(Ai cărei părinţi fuseseră omorâţi
la Lublin).
Francezii le-au făcut buletine false
Şi în fiecare noapte îi ascundeau
în altă parte.

Când a murit Carol,
S-a întâlnit în ceruri cu tanti Tony
Care murise de foame
Prin mila soldaţilor fascişti.

א ב ג ד ה
ו ז ח ט י

"MARŞUL UMBRELOR"

de Dr. BENEDICT SOLOMON

Balada lui tanti Tony

Tanti Toni a trăit la Herţa
Dar a murit în altă parte.

Poate că nici nu ştiţi unde e Herţa,
Orăsel mic, prăpădit,
La jumătatea drumului
Între Cernăuţi şi Dorohoi,
În care locuiau aproape numai evrei,
Tanti Tony a fost soţia lui Lupu Solomon,
Prietenul pictorului Verona
Şi al Reginei Maria.

Tanti Tony a avut primul radio
(cu galenă) din Herţa
La ea se îngrămădeau locuitorii Herţei
Să audă vocile din cutia cu minuni...

Şi a venit Holocaustul.
(Lupu Solomon murise deja).
Armatele fasciste
I-au evacuat pe evreii din Herţa.
Printre ei
Şi pe tanti Tony
Şi pe fiul ei, Herman.
Fiul ei Leon nu era acolo.
"Evreii din Herţa erau periculoşi,
Puteau transmite
Mesaje secrete armatei sovietice.
Şi, eventual, să arunce grenade
Asupra soldaţilor armatei fasciste".
Deşi evreii din Herţa
Nu ştiau, cei mai mulţi dintre ei,
Nici să citească şi nici să scrie.
Cel mult ştiau să se roage Domnului
În limba Sfântă,
Pe care, de altfel,
nici pe ea n-o prea înţelegeau
(Faptul că nu ştiau să scrie,
nici să citească
Nu prezintă importanţă,
Important era faptul că erau evrei,
Deci nu oameni, ci un fel
de rasă inferioară)
Un alt fiu, Carol,
demult plecase în Franţa.

Şi i-au dus pe evreii din Herţa,
Pe Tony şi pe herman,
Ca pe o cireadă de vite
Şi i-au închis într-un lagăr, la Edineţi.
Şi-au închis lagărul
cu sârmă ghimpată..

Soldaţii miloşi,
N-au omorât-o pe Tony
Şi nici pe evreii din Herţa.
Erau miloşi, căci nu erau nemţi;
Nu i-au împuşcat,
Nu i-au ars,
Nu i-au ciopârţit,
Nu i-au spânzurat.
Şi lagărul era un câmp întins
În care creştea sfeclă de zahăr.
Şi-amâncat tanti Tony sfecla dulce
Să-şi prelungească viaţa amară.
Şi s-a terminat sfecla.
Şi-a murit de foame tanti Tony
Şi toţi evreii din Herţa.

Ei n-au fost împuşcaţi,
Ei n-au fost ciopârţiţi,
Ei n-au fost spânzuraţi,
Ei n-au fost arşi
(La noi n-a fost Auschwitz).
Tanti Tony a murit, liniştită, de foame.
Cine a fost vinovat
Că au fost atât de mulţi evrei
Şi atât de puţină sfeclă de zahăr?

turbă.

În decembrie 1943 am fost repatriaţi. Am ajuns la Dorohoi. În România era încă la putere regimul antonescian. în 1944 au intrat trupele sovietice şi ne-au eliberat.

Am plecat la Buzău dar n-am mai găsit pe nimeni dintre foştii colegi din organizaţia sionistă. Am aflat că fuseseră cu toţii ridicaţi şi împuşcaţi.

Timpul a trecut. M-am căsătorit, în 1947, cu Zizi Naftali şi, după un an, am emigrat împreună în Israel. Aceasta a fost adevărata noastră repatriere, în anul înfiinţării statului. Am lucrat 38 de ani, neîntrerupt, între 1949 şi 1987 la Societatea de Costrucţii publice (M.A.A.Ţ) de unde am ieşit la pensie. Am doi copii şi trei nepoţi.

La repatrierea din Transnistria, în 1941. Eu, Haim Cuşmaru cu fraţii mei şi cu tata (mama nu mai traia).

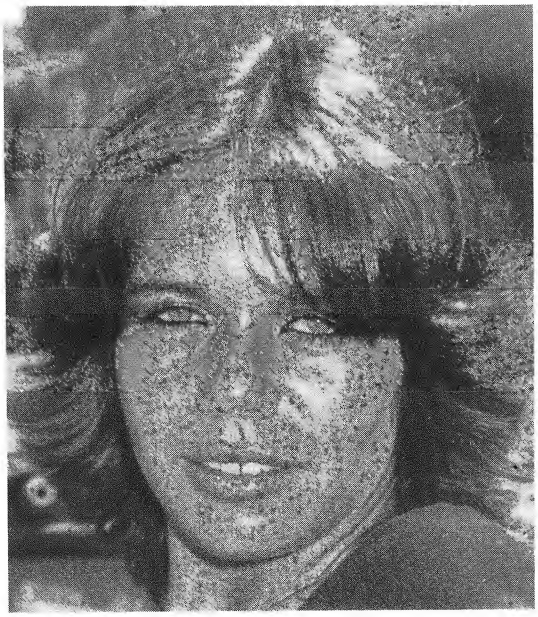

Fiica mea, Pnina, la vârsta de 21 de ani.

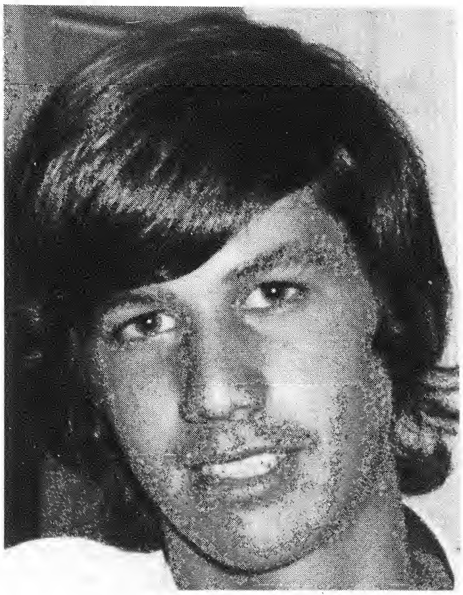

Fiul meu, Itzik, la 16 ani.

Herţa - Holocaust - Israel!

de HAIM CUŞMARU

M-am născut în 1922. Pe tata îl chema Aizic. Locuiam pe str. I.C. Brătianu peste drum de familia Kheiş. Tata, născut în 1897, era originar din satul Vorniceni. Din partea lui nu mi-am cunoscut bunicii. Mama, Şeindl s-a născut în Herţa în anul 1900 şi a decedat în anul 1940 tot în Herţa.

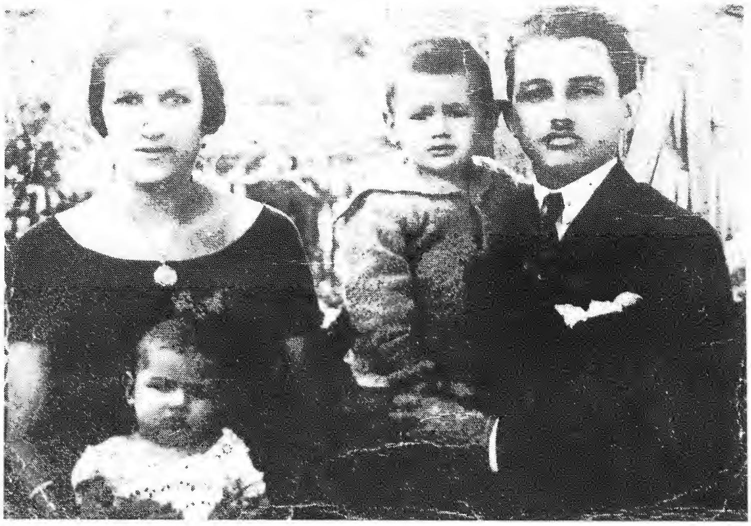

Haim Cuşmaru, la 3 ani, cu părinţii (în braţele tatii). În braţele mamei, Yehuda (care s-a prăpădit.)

Părinţii ei, Leizer şi Batia Herşcovici îşi aveau casa lângă hotelul Veinştein. Bunicul meu Leizer era **gabai** la Sinagoga mare din sudul târgului unde Şohet Benţion Shechter era cantor. Pe lângă mama, bunicul a mai avut o fată, Adela, şi patru băieţi. Soarta nu a fost milostivă cu ei. Doar unchiul Moise mai trăieşte astăzi la Haifa. Haim a fost împuşcat în 1941 când românii şi nemţii au reocupat Herţa. Ceilalţi doi au murit şi ei, unul în Transnistria, celălalt la Bucureşti. Fata a decedat mai târziu, în Israel. În ceea ce priveşte familia noastră, în sensul restrâns al cuvântului, eram cinci fraţi. Din care am rămas doi. Idel, Riva şi Leivig (care fusese director de bancă) nu mai sunt.

Eu, după terminarea şcolii primare la Herţa, am fost băiat de prăvălie până la vârsta de 13 ani. Din timpul şcolii, mi-i amintesc cu drag pe profesorii Meir Mendel şi Nută Drukman, la ebraică. După aceea am plecat la Buzău, lucrând tot în comerţ. Aici m-am alăturat organizaţiei sioniste "Ha'Shomer Haţair". În 1940 m-am întors la Herţa, care fusese ocupată de sovietici. Aceştia au rămas un an şi, în 1941, s-au întors trupele româneşti însoţite de germani. Mulţi evrei au fost împuşcaţi atunci iar ceilalţi, jefuiţi, au fost deportaţi în Transnistria. La început am fost în lagărul de la Edineţ în Basarabia, apoi când au început ploile, am trecut Nistrul, pe la Atachi. Am rămas un timp la Moghilev, după aceea la Kopai-Gorod, la Romanky, la Hrâboveţi. Un timp am făcut muncă obligatorie în lagărul Tulcin, la copii, care trăiesc în America. Eu am doi băieţi, amândoi în Israel.

Alte rude de-ale noastre pe care doresc să le pomenesc: Iosef-Leib Aclipi, cu soţia Tony şi copiii - Alter, Sura şi Jeny. Unchiul n-a mai revenit din lagăr. Mătuşa (sora mamei), şi copiii s-au repatriat şi, mai târziu, au venit şi ei în Israel. Sura a fost măritată cu Meir Ancelson, iar Jeny cu Iosub Litman. Din păcate nimeni dintre aceştia nu mai e în viaţă.

Alţi membri ai familiei mele sunt: Beno Regenstreif, cu soţia Anuţa şi fiica Medeea. S-au întors toţi trei din lagăr şi au locuit un timp la Dorohoi. Mişu Regenstreif, cu soţia Bella şi fiica lor Ruth, s-au întors şi ei şi au locuit la Dorohoi.

În sfârşit, aş dori să o amintesc şi pe sora tatii, Filipina, soţia lui Herş-Leib Ceauşu. Şi ei, după lagăr, au trăit o vreme la Dorohoi, până la venirea în Israel.

Fratele meu Simke cu vărul meu Alter (cel cu ochelari)

Sora mea şi cu mine (eu în picioare iar ea şezând)

FAMILIA REGENSTREIF

de DIDI-MINA FENSTER (REGENSTREIF)

În vederea publicării lor în volumul al IV-lea, trimit anumite date în legătură cu familia mea.

Părinţii mei, Mendel şi Sheva Regenstreif, s-au născut amândoi în Herţa, de unde, în anii prigoanei, au fost deportaţi în Transnistria, împreună cu mine. Bunica, Vicky Linsker, a fost şi ea cu noi, dar sărmana a murit la Iedineţ, unde este înmormântată. Fratele meu Simon, despărţit de familie, a fost trimis cu un grup de băieţi în alt lagăr. Orice legătură cu el s-a întrerupt. Mai târziu, am aflat că a murit de foame şi frig, în vârstă de 18 ani.

Acasă la noi, după câte îmi aduc aminte, era o casă tradiţională, idişistă, unde se păstrau riguros toate sărbătorile. Tata se mândrea cu puşculiţa "K.K.L." care era veşnic plină. După întoarcerea din lagăr, la Dorohoi, tata a fost un timp vânzător într-un magazin de lactate. În 1951 am emigrat în Israel. Eu am fost prima, apoi părinţii în acelaşi an, doar câteva luni mai târziu. Sora mea Sara (Surica) se afla în Israel încă din 1948. În ţară, bietul tata a continuat fireşte să lucreze, muncă grea, fizică, inclusiv la construcţia de drumuri. S-a stins din viaţă în 1963, în vârstă de 75 de ani. Mama a mai trăit peste 20 de ani. S-a prăpădit la vârsta de 87 de ani, în 1984.

Părinţii mei, Mendel şi Sheva Regenstreif

Mătuşa mea Filipina, cu Herş-Leib Ceauşu

Sora mea era croitoreasă. În 1991 a murit şi ea, în urma unei boli chinuitoare, care nu iartă. În ceea ce mă priveşte, m-am măritat în 1952 şi, după 40 de ani de viaţă comună, am rămas văduvă. Sora mea a avut trei măratele ofrande făcute cu orice ocasiune nenorocită, precum incendiu, secetă sau ierni grele. Câte sumi însemnate n-a subscris Neuschotz, pentru incendiaţi sau inundaţi? Câte mii de stânjeni de lemne, n-a dat în timp de iarnă? La câte familii, care şi-au pierdut şefii lor în resbelul de la 1877, Neuschotz, nu le veni în ajutor? Era oare bal, sau oricare altă petrecere în casa lui Neuschotz, fără ca sute de săraci să primească ajutoare şi multe societăţi să-şi sporească fondurile? Şi câte petreceri publice, luă sub patronajul său în scop de binefacere?

În călătoriile sale ce le făcu prin străinătate, Neuschotz obţinu audienţe pe la Suverani, precum şi la distinşi bărbaţi politici. Şi cunoscut fiind chiar din ţară prin faptele sale, i se conferiră mai multe semne de distincţiune. Împăratul Franz-Iosef al Austro-Ungariei, îi oferi titlul de cavaler al ordinului "Franz-Iosef"; Regele Carol I, al României, îi oferi ordinul "Coroana României" şi în urmă îl numi Cavaler al ordinului "Steaua României"; Regele Milan al Serbiei îi conferi ordinul "Takova".

La 26 Februarie 1882, Senatul român în urma raportului d-lui raportor general Cernat, a votat cu majoritate de 18 voturi, contra 7, împământenirea lui Neuschotz.

Neuschotz ştia ce vra să zică a fi un om. Ştia apoi, ceea ce puţini ştiu, că pentru a fi fericit, trebuie să lucrezi pentru binele *altora*. Era duşmanul neîmpăcat al falsului filantrop.

*

Mormântul lui Neuschotz, este adânc săpat în sufletul acelor care-i datoresc o vecinică recunoştinţă şi pomenirea de el, va fi eternă în memoria celor care l-au cunoscut.

Vărul meu Froim

de Dr. BENEDICT SOLOMON

Vărul meu Froim
A trăit şi el la Herţa,
Ca şi tanti Tony, de care
v-am vorbit cândva
Acolo s-a născut,
Dar nu se ştie unde a fost omorât.

Ce om bun a fost Froim,
De câte ori mă vedea,
îmi dădea bonboane,
Îmi zâmbea, şi faţa i se lumina
de bunătate.

Şi avea Froim o nevastă
şi trei copii mici,
(Unul avea 2 ani, altul 4, şi altul 5).
Nevasta îl ajuta în băcănia sa,
Care se afla în strada principală
din Herţa,
Cam la jumătate de kilometru
De casa lui tanti Tony Solomon
Şi a copiilor săi, Leon, Carol
şi Herman.
Nu departe de conacul pictorului
Verona

Froim s-a născut la Herţa,
Ca şi nevasta sa,
ca şi cei trei copii ai săi.
Nu se ştie unde au fost omorâţi
Nici Froim, nici soţia sa,
nici copiii săi.

Şi-mi aduc aminte,
Că atunci când Froim zâmbea
Cu zâmbetul său bun
I se vedea un dinte de aur.

De ce vă spun astea toate,
Doar atâtea maxilare cu dinţi de aur
S-au găsit în gropile comune.

până la moarte prin mari acte de filantropie.

Devenind şeful unei familii, Iacob Neuschotz, începu deja a se îngriji şi de viitorul ei. Ajutat fiind de darurile naturii, spiritul şi activitatea, care le poseda, într-un foarte scurt timp, ajunse a fi un comerciant cu vază. Şi în lumea comercială, era privit ca un om, care va deveni avut. Prăvălia sa o avea în o stradă principală.

La 1878, un an după moartea soţiei sale Fanny Neuschotz, el se însură cu d-ra Adelaide Jolles, din Dresda, dintr-o familie nobilă şi veche, cu care convieţui în fericire şi în belşug. În timpul acestei căsnicii, soţia născuse două fete.

În anul 1879, Neuschotz mărită o fiică (Minna) a fiului său cel mare, pe care el o crescu cu multă iubire încă din copilărie, cu dl. Dr. phil. Rosenberg, din Heidelberg. După un an însă, ea muri, după ce născuse un băiat, într-o localitate din Elveţia, de unde corpul ei fu adus şi înmormântat pe vechiul cimitir din Iaşi.

*

Din citirea rândurilor de mai sus este firesc lucru să se nască în mintea cititorilor nedumeriri, cum şi prin ce minuni, omul neînsemnat de odinioară, din Herţa, s-a transformat după o mică durată în bancher? Oare la ce focar de cultură adăpatu-s-a Neuschotz în Târguşorul Herţa? Şi de unde, mă rog, cunoştinţele şi priceperile în contabilitate şi în urmă în diriguirea chiar a unui mic comptuar? Întrebări serioase, la care uşor găseşti răspunsul. Iacob Neuschotz, în tinereţe ca şi la bătrâneţe, era foarte inteligent şi înzestrat de un spirit comercial, care treptat, treptat, s-a dezvoltat. Caracterul său ferm şi perfecta sa onestitate, toate aceste calităţi erau personificate în Iacob Neuschotz şi aceasta, numai aceasta, a contribuit la evoluţia socială gradată prin care el trecu.

De la anul 1863, Neuschotz începu a se înfăţoşa cu acte de filantropie. Şi pe acele vremuri nu fără curaj şi simţăminte umane, trebuia să fie care nu se arăta indiferent la geamătul celui suferind.

Cel dintâi act al său, de mare însemnătate, a fost zidirea unui Templu. Scopul lui Neuschotz, este de toată lauda. Prin clădirea unui templu, după cerinţele moderne, Neuschotz, vroia să înlăture fanatismul nesuferit, care era atunci încă în toată floarea.

Un alt act, de adevarată filantropie şi pentru care Neuschotz, va fi pomenit în veci, este fondarea unei case de orfani, "*Orfaneum Iacob şi Fanny Neushotz*". Instituţiunea aceasta e unică în ţară la noi. Averea orfelinatului constă astăzi [1889, n.r.] dintr-un fond de vreo 200,000 lei, rezultate din nenumăratele sale donaţiuni.

În anul 1866, când holera bântuia fără cruţare ţara, Neuschotz, întreţinu pe propria sa cheltuială un lagăr de aproape cinci mii de oameni timp de zece zile. Astfel el scăpă viaţa a mii de oameni de acest îngrozitor flagel.

La 1867, o foamete mare era în ţară. Pe atunci, Neuschotz, a fost proprietarul moşiei Şerbăneşti din districtul Tecuci. El cheltui peste 1000 galbeni, cumpărând păpuşoi şi împărţind pe la locuitorii de pe moşia sa, care erau ameninţaţi de a pieri de foame, pe când alţi proprietari jupeau ţăranii, mai mult decât oricând.

Dar ne-ar trebui un volum destul de gros, pentru ca să putem înşira actele de binefacere săvârşite de Neuschotz. Şi ar fi apoi imposibil să înşiri atâtea văduve, familii sărace, care erau sprijinite ani îndelungaţi de Neuschotz. Asemenea trecem, fără a menţiona nenu-

Viaţa lui
Jacob de Neuschotz
editată în 1889 de V.NEGRUŢI
(fragmente)

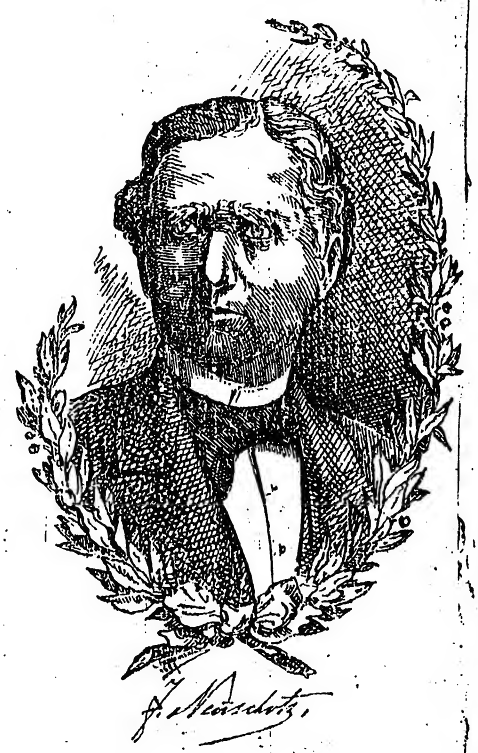

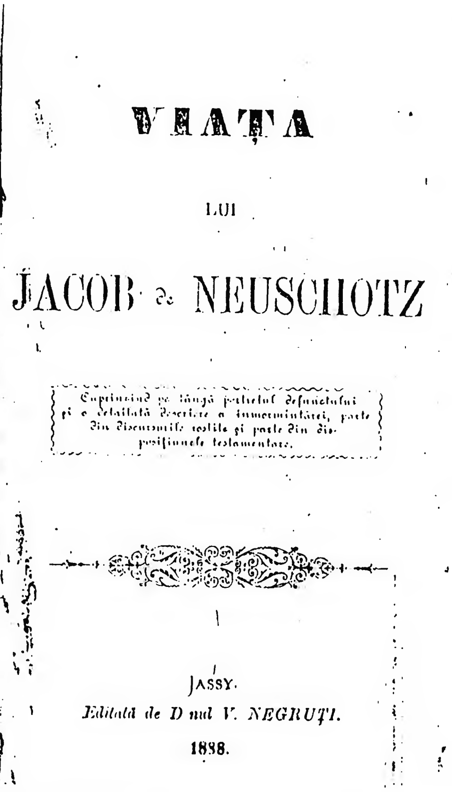

VIAŢA

LUI

JACOB de NEUSCHOTZ

Cuprinzînd pe lîngă portretul defunctului şi o detailată descriere a înmormîntărei, parte din discursurile rostite şi parte din dispoziţiunele testamentare.

JASSY.
Editată de D-nul V. NEGRUŢI.
1888.

În târguşorul Herţa, din judeţul Dorohoi, trăia cu 80 ani în urmă, familia Neuschotz, născută din părinţi născuţi şi crescuţi în ţara aceasta. Şeful acestei familii era un bogat agricultor, având pământuri şi păduri întinse. Nenorocirea însă-l lovi într-un proces bănesc foarte complicat şi astfel îşi pierduse întreaga avere. Îmbolnăvindu-se de supărarea ce i-a căuzat pierderea unei însemnate averi agonosită după o muncă îndelungată cinstită, muri.

În urma sa lăsa, o soţie, o fiică şi un fiu de zece ani, Iacob, eroul acestei biografii.

Văduva şi orfanii, din momentul morţii bătrânului, se văzură nevoiţi, a părăsi Herţa, de care orăşel erau legate atâtea amintiri scumpe lor, pentru ca să-şi caute un trai cât de modest... Nu trecură nici zece ani şi Iacob, deveni un mic negustor. Cu câştigul său modest, văzând că împreună cu dânsul ar putea să trăiască tot atât de bine şi o altă persoană, - se hotărî a se însura şi luă de soţie pe Fanny Neuschotz, cea dintâi a sa soţie, şi care în urmă se distinsese

ARHIVE... DOCUMENTE... ARHIVE

Din materialul pus la dispoziţie de doamna Dr. **ŞELY GRISARU**.

Herţa

(ocupată de ruşi)

Declaraţie nr. 033/859
(semnată de L. Haim)

Odată cu declararea războiului ruso-german, au intrat germanii. După câteva zile, ne-au scos pe toţi din case, trei zile am stat în sinagogă şi în beciuri, bărbaţi, femei, copii, s-a dat ordonanţa prin satele din împrejurimi, către ţărani, care au încărcat toate lucrurile găsite în casele noastre, au jefuit casele. După aceea, s-au triat, au fost scoşi 150 evrei din cei mai importanţi, i-au împuşcat, aruncat într-o gârlă, indiferent de sex, restul s-a întors acasă, unde era complet gol.

După 5 săptămâni a venit un ordin de la nemţi şi români să ieşim toată populaţia în piaţă să-şi ia fiecare o legătură de câteva kilograme cu noi, la orele 6 dimineaţa, iar la ora 9 a pornit tot convoiul spre Basarabia la Iodin. Bineînţeles pe drum au căzut mulţi dintre noi, împuşcaţi. Aci am stat şase săptămâni. După acest timp de 6 săptămâni iar ne-a strâns pe toţi şi ne-a trimis în Ucraina peste Nistru.

Deşi din Herţa am plecat 1600 oameni până la **Moghilev**, (mulţi) au fost omorâţi de către ţăranii satelor pe unde am trecut. În Transnistria am fost în diferite localităţi timp de 3 ani, în lagăre, unde la o distanţă de 1500 km departe de Moghilev au dus copii între 1-7 ani, de i-au aruncat într-o groapă comună. Erau unii din Bucovina, alţii din Basarabia şi la **Ataki** la Nistru, îi aruncau în Nistru.

Cele ce-am îndurat acolo, întrec orice închipuire; ne hrăneam cu tărâţe, hainele de pe noi erau de mult sfâşiate, umblam goi laolaltă, femei - bărbaţi. Gemeam de dureri, ajutor era de prisos să dăm unul altuia ca să ne prelungim doar agonia. Trupurile noastre erau umbrite doar de şiraguri de păduchi. Flacăra vieţii pâlpâia doar în noi şi totuşi 25 la sută din cei plecaţi ne-am întors în 1944, după trei ani de suferinţe supraomeneşti."

La Herţa, în 1924

de FANIA (Fifi) BAR

născută Sontag fiica lui
Maly şi Şmil - Ely Sontag sora lui Bruno - Baruch Sontag

Printre fotografiile mătuşei noastre Sofia, născută Veinstein din Herţa, am găsit două fotografii din anul 1924. Prima fotografie este casa bunicilor noştri Ana şi Burăh Veinstein din Herţa, cea de a doua reprezintă pe membrii organizaţiei "Macaby" din Dorohoi. Pe verso-ul acesteia este scris: *"Drăguţei domnişoare Veinstein, în amintirea serbării dată de către aşii "Macaby" din Dorohoi, la Herţa, în seara zilei de 16 iulie 1924".*

Semnează: ***Beno Salsberg.***

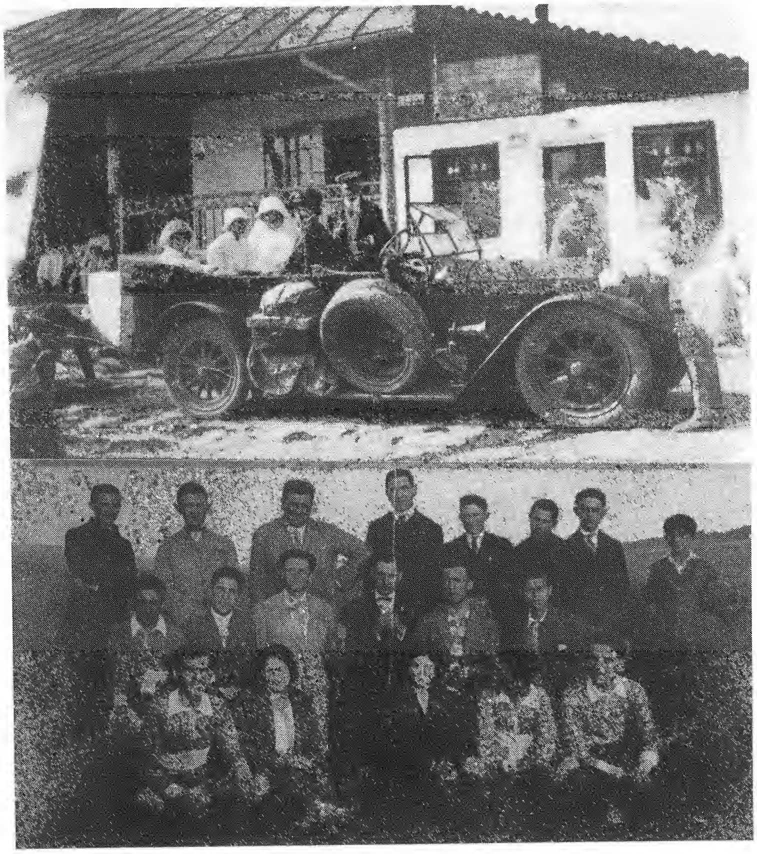

Între timp s-au umplut străzile de copii mari şi mici care zoresc spre şcoala evreiască.

O zi de joi obişnuită la Herţa. Zi de târg. Vineri seară şi sâmbătă, tineretul se plimba în grădina publică.

*

22 de ani după pogromul din Herţa, după tragedia Transnistriei, rănile sângerează încă şi mângâiere nu se află. Herţa vegetează în pustietate şi delăsare. În grădina publică, care altă dată răsuna de veselia tineretului evreu, astăzi parcă şi păsările au amuţit. Tinereţea noastră a trecut şi ea. Unde sunt copiii de atunci sclipitori, cu capetele lor luminate, care dansau hora în "cuib" la Ischar Rotaru şi cântau melodii ebraice, în aşteptarea mult speratului certificat? Unde sunt talentele care apăreau pe scenă la serbări, care jucau şi cântau: *"Od lo avda tikvateinu"* (Nu ne-am pierdut încă speranţa.) Unde sunt? Să fie oare posibil că aproape toţi nu mai sunt? Oamenii simpli, birjarii şi măcelarii, meşteşugarii săraci şi mai puţin săraci, învăţătorul Fischer, negustorii de cereale cu hambare mari şi sete de câştig, evreii bigoţi, rabinii şi cantorii care însufleţeau, cu vocile lor frumoase, bucuria în inimi? Unde sunt fraţii noştri?

Unde sunt morţii mei? Sufletul meu îi caută neodihnit, după fiecare lespede, după fiecare ridicătură de pământ, în fiecare groapă. Sângele şi măduva noastră. Unde sunteţi? Vorbiţi! Strigaţi! Vreau să vă aud glasul!

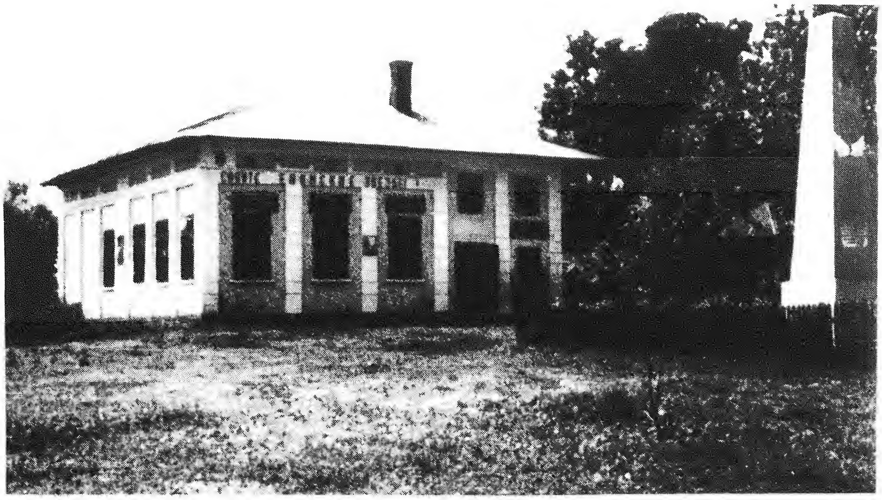

Sinagoga "Roită Şil", care a fost prefăcută de către sovietici - în timpul regimului comunist - în "Casa Pionierilor". Pe frontispiciu scrie: "Stelele lui Lenin".

din Evul Mediu. Ceea ce e limpede este faptul că orăşelul s-a dezvoltat pe malul apusean, în timp ce la Nord, pe aşa numita stradă ţigănească şi în alte părţi, au fost dezgropate ruinele unor clădiri mult mai vechi. Se vede că evreii erau aşezaţi mai întâi în satele din preajmă unde era nevoie de meşteşugari. Au fost pionierii care au atras şi pe alţii, dezvoltarea satelor necesitând tot mai multă mână de lucru specializată. Au urmat apoi negustorii care au introdus în regiune comerţul, până atunci ca şi inexistent, cu produse agricole şi alte mărfuri. La Herţa, meşteşugarii s-au aşezat pe uliţa Târnăucei, iar negustorii au zidit Strada Mare, care a devenit, după cum îi arată şi numele, principala cale a oraşului. Nu era un secret că orăşelul era dominat de evrei, care erau majoritari. De la vechiul cimitir lângă care locuia Israel Beilder şi până la casele lui Berl Goldenberg şi Zeida Maxim Macamebur. Mult mai târziu s-au instalat şi creştini pe diferite uliţe, care veneau de la sate. Herţa era aşezată pe calea Dorohoi - Cernăuţi, pe la jumătate, ceea ce prezenta avantaje pentru aprovizionare şi, mai ales, permitea o legătură uşoară, în caz de pericol, cu evreii din acele localităţi.

Până în timpurile din urmă, evreii au avut în mână meşteşugurile şi comerţul local. Au construit şcoală, baie comunală, sinagogi - au introdus cultura - bibliotecă, teatru - contribuind din plin la propăşirea oraşului pentru toţi locuitorii lui.

Şi acum vă invit să aruncăm împreună o privire asupra vieţii de zi cu zi a Herţei: e joi, în zori. E linişte. Străzile sunt pustii. Doar dinspre Hale, se vede lumina fanarului şi se aud zgomote. E vocea măcelarului - Iosef Fişel. Se taie hălcile de carne proaspătă, calde încă aduse de la abator. În depărtare, lătratul câinilor însoţeşte trăsura lui Marin birjarul. Treptat, cerul înspre răsărit se mai luminează. Scârţâit de uşi şi porţi zgârie tăcerea. Pe fondul albăstrui al zorilor apar primele siluete: Motel Kizsmer, după el, încetişor Leib Cohen *hassid* entuziast - Avram Keiş, Moise Herş Grinberg, Nuhăm Marcovici şi mai în urmă, Velvel Şoihet trăgând tacticos din ţigară. Iată-l şi pe tata: Ben Zion Şoihet, slab la trup, cu barba roşcată. Un suflet bun!

Toţi păşesc în aceeaşi direcţie, spre sinagogă, să-şi facă rugăciunea de dimineaţă cu primul *minian*. *"Die roite şil"* - aici lămpile sunt deja aprinse, lumânările ard la amvon. A avut grijă ceauşul Şimon, zis şi Şimon Zigele, mâna dreaptă a rabinului. Dar nu numai la sinagogă ci şi la nunţi, unde împarte invitaţiile, toarnă vinul în pahare, face anunţurile cu vocea lui piţigăiată...

Între timp s-a făcut ziuă de-a binelea. La târg au tras deja căruţele sătenilor cu lemne, cartofi, cereale, găini, ouă proaspete, cu doniţe cu urdă, caş, unt şi atâtea altele. În urma căruţei e legată câteodată o vacă, sau un viţel, sau un mânz pentru târgul de vite. Aici îi putem întâlni pe negustori, pe Hună, pe Aizic Grosman, pe Avram Suchăr - ei aşteaptă din vreme, se tocmesc aprig şi cumpără ieftin. Negustorii de cereale aşteaptă mai departe, la marginea orăşelului. Tocmeala, nici cu ei nu e treabă uşoară.

Joia e zi de târg, dacă nu cade vreo sărbătoare evreiască. După ce şi-au vândut marfa, ţăranii se duc, la rândul lor, la cumpărături. Se aprovizionează cu zahăr, sare, petrol, etc. Se duc să-şi scoată o haină de la croitor, un cojoc de la cuşmar. Apoi se adună la un păhărel la o cârciumă, la Simha Vătaru, Mengel Făinaru, Mihal Alterescu, Simon Labiş, Moniş Piţel, Zeida Maramovici.

HERŢA

HERŢA EVREIASCĂ

de IACOB SCHAECHTER

Autorul ecestei evocări scrisă în anii '60, s-a stins din viaţă între timp, spre regretul tuturor celor care l-au cunoscut şi stimat.

Rândurile de faţă, în limba idiş în original, au fost traduse şi adaptate de Dr. AVRAM MARCOVICI.

Mii de kilometri şi zeci de ani ne despart de Herţa. Trăim în altă regiune geografică şi în alt climat politic. Alţi oameni, altă viaţă. Mentalităţi şi obiceiuri diferite. Unora dintre copiii noştri le vine greu să-i pronunţe până şi numele - oraş străin cu nume ciudat care nu deşteaptă altceva decât un puternic iz al Diasporei. Aceia însă care au văzut prima lumină la Herţa, al căror leagăn a stat în Strada Mare, ori în uliţa Târnăucei, ori în Strada din Dos, cu toate că, astăzi, trăiesc în propria lor ţară, cu problemele ei actuale şi specifice, nu pot uita trecutul, la urma urmei, nu chiar atât de îndepărtat. Amintirile revin mereu şi parcă te roagă: "Nu ne pierdeţi! Păstraţi-ne cu voi!"

Şi într-adevăr, ar fi păcat să piară din memorie orice parte a vieţii clădite acolo, cu vrednicie de numeroase generaţii de evrei, care nu ştiau însă că zidesc pe un vulcan.

Yacob Schaechter 1991

Numele de Herţa vine, pare-se, de la un pârâu - Herţuşca - care curgea şi poate mai curge şi azi în partea de răsărit a orăşelului, unde s-a ridicat o moară. Nu departe de cimitirul vechi. Apa împărţea vechea populaţie în două, legată însă de un pod. Partea mai veche se numea Movila, mai târziu s-a construit şi pe malul apusean, orăşelul adoptând numele firului de apă - Herţa. Data întemeierii localităţii nu e cunoscută, dar după spusele bătrânilor, Herţa e cea mai veche aşezare evreiască din ţinut şi are câteva sute de ani. Mărturie stau lespezile înnegrite din cimitir, care păzesc, de veacuri, odihna osemintelor evreilor herţani. Zidurile ridicate în jurul vechii biserici şi curţii boierului Verona sunt din secolul XV, deci

Datele de mai jos sunt culese de colaboratorul nostru Alex Finkelstein din arhiva Universităţii Bar-Ilan. În anul 1952 Comitetul Democrat Evreiesc cere Comunităţilor Evreieşti din România să prezinte starea caselor de rugăciune existente în localităţile lor Cităm din acest raport:

În localitatea **Rădăuţi-Prut** din raionul Darabani, se afla la 1952 Sinagoga **ROŞIE**, proprietate a Comunităţii. Târgul are în total 58 suflete. Vechimea sinagogii este în acest an de aproximativ 100 de ani. Este construită în stil de locuinţă, starea construcţiei fiind rea. Nu are *balemer* ci o masă simplă. Sinagoga funcţionează în special Sâmbătă şi în zilele de sărbători. Sâmbătă este frecventată de sărbători, de maximum 25-30 de persoane. Fiind târguşor mic şi cu puţină populaţie, administrarea se face la întâmplare. Deserveşte credincioşi de rit ortodox, are o capacitate de 30-40 de locuri, nu are oficiant angajat. Sinagoga posedă un singur sul sfânt.

organizaţia sionistă *Bnei Akiva*, unde i-am avut camarazi pe Enta Rapaport, Goldiţa Blumer, Leibolă Molodnic, Zomer Igo. Pe urmă, tot în cadrul *Bnei Akiva*, am plecat la Sibiu, la *Hachşara*.

Apoi, am aderat la *Hanoar Ha'Zioni*, întâi la *ken*, la Dorohoi, apoi la *Hachşara* la Bucureşti, după care am fost trimişi la Constanţa, pentru ca împreun cu alţi "pionieri", să ajutăm la amenajarea a două vase panameze pentru a pregăti îmbarcarea emigranţilor, către noul Stat ce se proclamase! Cu mult regret în suflet, am fost nevoit să mă întorc la Bucureşti şi nu m-am putut afla printre cei ce plecau în Israel pe vapor.

Sora mea, unica mea soră, Bety, s-a căsătorit cu Israel Zinger din Iaşi. Locuiesc la Petach Tikva, au o fiică, Galia, căsătorită, şi un nepot.

După o vreme, politica comunistă cerea persecutarea organizaţiilor sioniste, kibuţurile organizaţiilor sioniste din România, unde se pregăteau tineri evrei pentru Eretz Israel, au început să fie desfiinţate, astfel încât am fost nevoiţi să fugim din oraş în oraş, ca până la urmă să mă întorc la Dorohoi.

După 3 luni am primit ordin de chemare în armată. După instrucţia militară am fost detaşat la Hidrocentrala de la Bicaz unde am învăţat - în cadrul armatei - meseria de electrician.

Viaţa nu era uşoară. Nici în armată şi apoi la Bucureşti unde ulterior mă găseam şi unde m-a găsit vestea proclamării Statului Israel. Şi deşi ca tânăr sionist înfocat visam să mă îmbarc spre ţara mult visată, nu am ajuns aici decât mult mai târziu, la câţiva ani după căsătoria mea (în 1962) cu Bety, fiica lui Bercu Grisaru, care avea atelierul de croitorie "La Şic" - lângă farmacia Roşu, în Dorohoi.

Cele întâmplate după aceea, naşterea copiilor, sosirea noastră în Israel, în plin război în 1967, integrarea noastră în munca, ş.a.m.d. - le povesteşte soţia mea, (la capitolul Dorohoi), aşa că nu e cazul să le repet.

Vreau doar să menţionez, în încheiere, că la 17/2/97 am participat la întâlnirea celor originari din Rădăuţi, organizată de Calman Bar, David şi Şoşana Ben Aharon. Bucuria a fost imensă, cunoscuţii reîntâlniţi după mulţi ani. Felicitări din inimă şi succes în continuare întrunirilor de acest fel!

Strul Lindenbaum la mormântul lui Sali Lindenbaum.

Tata a avut doi fraţi. Pe primul, Mendel, l-a pierdut în primul război mondial. Cel de-al doilea, Strul, căsătorit cu Saly Bercovici din Mihăileni, avea prăvălie de coloniale la Rădăuţi. Ei nu aveau copii, iar bunicul locuia cu ei. Om învăţat la "Tora" bunicul Avram, era pedant şi îngrijit, cu o bărbuţă albă. Ţigările şi le făcea singur din tutun cu foiţe. Ceaiul avea obiceiul să şi-l soarbă din farfurioară cu o bucăţică de zahăr cubic. Tata era un om plăcut, iubit de toată lumea, avea prieteni pe fraţii Lerner, Sulim Marcovici, Iţic Tâlmaciu, etc., etc.

Când se apropiau sărbătorile, era mare veselie în orăşel. Sinagogile erau pline. Părinţi, copii, cu toţii veneau. Erau în orăşel câteva maşini de măcinat făina de azimă. De paşte, fiecare cumpăra din belşug, pasca nu lipsea niciodată şi era adusă acasă în coşuri de nuiele, învelită în ştergare.

Dar toate acestea au început să se schimbe în ziua în care trupele ruseşti au ajuns la Prut, la podul Lipcani... Într-o zi s-a dat un ordin să se evacueze regiunea. Cu toţii am pornit cu cât a putut fiecare. Pe drum ne-a prins din urmă un călăreţ cu un contra-ordin: toţi evreii să se întoarcă!

Deşi nu eram decât un copil, nu pot uita noaptea aceea. Când ne-am întors, casa am găsit-o întoarsă cu susul în jos, cărţile de rugăciuni fuseseră zvârlite în foc. De spaimă nu am mai rămas acasă şi ne-am adunat împreună câteva familii.

A doua zi un alt ordin: să evacuăm orăşelul... Cu căruţe cu cai am pornit-o spre gara Ungureni. Acolo bărbaţii au fost mânaţi cu bâta în vagoane de vite şi trimişi în lagărul din Târgu Jiu. Femeile şi copiii, tot cu bâte şi înjurături, au fost încărcaţi în alte vagoane, a doua zi. După peregrinări la Târgu Jiu, Craiova, Dorohoi am fost cu toţii deportaţi în Transnistria...

Bunicul nu mai era cu noi, rămăsese în urmă. În schimb, am găsit neamuri care ne precedaseră pe aceste meleaguri: sora mătuşii Sali, Aron, Marica şi Coca Fraier, din Ploieşti. Au încercat prin tot felul de intermediari să ne scoată din lagăr dar n-au reuşit. Doi ani am trăit la Moghilev. Aici am împlinit 13 ani şi am pus *tfilin* (filactere).

Ne-a ajuns şi bunicul din urmă, şi acum locuia la o casă de bătrâni, unde şi-a dat şi sfârşitul. Ducându-i o gamelă cu supă caldă, tata l-a găsit mort, alături de ceilalţi tovarăşi de odaie, otrăviţi de lintea furajeră cu care erau hrăniţi. Tata l-a scăpat de groapa comună şi i-a pus piatră de mormânt.

În 1943 ne-am putut întoarce la Dorohoi.

Întors la Dorohoi, am învăţat la liceul Grigore Ghica. Am intrat în

Amintiri din trecut

povestite de MAX LINDENBAUM

Sunt născut în Rădăuţi-Prut, fiul lui Aron şi Clara-Rifca Lindenbaum. Am copilărit în Rădăuţi-Prut şi am învăţat la şcoala primară "Tarbut" în Lipcani.

În anul 1940 ruşii au ocupat Basarabia şi au ajuns până în Lipcani, la pod. Nu departe era casa noastră, casă nouă ridicată de părinţi înainte de război, avându-i ca vecini pe Aron Ţampok (Taxierul) şi pe Fişel Roizen. Îmi amintesc de o percheziţie brutală efectuată la noi - scândurile duşumelei smulse şi ridicate, dulapurile şi bufetul demontate în bucăţele - poliţiştii căutau documente compromiţătoare, cu stampila "Keren Kayemet", bănuindu-l pe tata de activitate sionistă. Bănuiala zbirilor era desigur îndreptăţită, dar n-au putut găsi nimic.

Dar să ne întoarcem la acea zi din 1940 când trupele sovietice aflate pe malul Prutului se pregăteau să treacă podul spre Lipcani. La noi în casă era cazat comandantul pichetului de grăniceri. A sărit pe cal şi împreună cu Lincu, farmacistul oraşului - care ştia pare-se ruseşte - au luat-o la galop spre pod. Primii soldaţi începuseră traversarea râului.

Grănicerul a îndreptat ţeava armei de alarmă spre cer şi a tras câteva focuri în aer. "Până aici! le-a strigat. - Aici e România!" În acea noapte s-a hotărât împărţirea podului în două.

Nici astăzi, după atât de mulţi ani, nu pot uita orăşelul în care m-am născut. Aici, alături de prietenii mei Tili şi Buba Abramovici, Ozi Tâlmaciu, Meir Tâlmaciu, şi alţii, am trăit o copilărie veselă şi liniştită, până când...

Tatăl meu a fost un om muncitor, de la 14 ani a lucrat în prăvălia de manufactură a Rozei Altarovici, al cărei fiu, Aron, avea la Iaşi un depozit de unde aproviziona prăvălia Rozei cu cele mai bune mărfuri. Cu timpul, tata a devenit tovarăş cu Roza, pe care eu o chemam "Baba Roize", necunoscând alte bunici din partea părinţilor.

Fotografie făcută la nunta lui Max Lindenbaum cu Bety. Dorohoi 15/9/1962.

Despre familia mea

de RIVCA BELZER

Părinţii mei, Sura şi Avrum Gâncu.

Vă trimit câteva date despre familia mea, originară din Rădăuţi-Prut. Vechi locuitori ai orăşelului eram bine cunoscuţi de majoritatea cetăţenilor. Tata, Avrum Gâncu era croitor de sumane. Mama, Sura Gâncu era din familia Mokis, sora lui Avrum şi Eli.

În anii de urgie, tata a fost trimis la muncă forţată la Predeal. Mama cu noi, cei şapte copii, am fost deportaţi în Transnistria, în lagărele Şargorod şi Moghilev. Trei surori a avut tatăl meu şi toate au murit în Transnistria, împreună cu familiile lor. Noi am scăpat cu viaţă.

Iată, în câteva vorbe doar, destinele noastre.

Mordehai (Moki) Gâncu-Cohn

Câteva rânduri despre fratele meu, Mordehai (Moki) Gâncu-Cohn...

La o lună după căsătoria lui, a fost mobilizat şi trimis pe frontul Sinai. Era tanchist. În prima zi a luptelor tancul a fost lovit în plin de o rachetă egipteană. Întreg echipajul a pierit.

Moki era fiul lui Avrum şi Sura Gâncu-Cohn din Rădăuţi-Prut.

Familia croitorului Gângu Avram şi Sura împreună cu două fiice, fiul care a căzut în Războiul din Sinai şi cei doi gineri. În partea dreaptă a fotografiei ne aflăm noi: autorii acestei evocări: Rivca şi Haim.

Ţării Sfinte, în cimitirul din Rishon Le'Zion.

Mama mea, Şut Bety, a funcţionat ca profesoară de limbă rusă şi idiş la Liceul Grigore Ghica din Dorohoi, ajutând tineretul evreu în timpul şcolarizării. Ea a imigrat în Israel în anul 1978. A locuit la Rishon Le'Zion, aproape de mine şi familia mea. A murit în mod tragic, într-un accident de circulaţie, în anul 1987.

Eu, cunoscută ca Puica Şut, deşi poate ulterior uitată de unii, în perioada în care am fost elevă, am luat parte la multe activităţi, alături de toţi tinerii evrei din Dorohoi.

Am încercat aici să redau foarte pe scurt istoria micii noastre familii, care şi-a petrecut o parte însemnată a vieţii între Rădăuţi-Prut şi Dorohoi.

Mormintele părinţilor mei la Rishon Le'Zion

Mormântul mamei Şut Bety

Mormântul tatălui, Dr. Şut Mendel

rămas bine întipărite în minte, deşi eram copil pe vremea aceea. Cred că nu mai este cazul şi nici nu simt impulsul de a mai insista asupra acestor amănunte.

Şi aici tatăl meu a muncit din greu, într-o Policlinică, în condiţii mizerabile. Drept răsplată, primea 200 de grame de mălai mucegăit pe zi. Alte resurse nu mai avea. S-a îmbolnăvit de tifos exantematic, într-o formă foarte gravă şi prelungită, rămânând cu complicaţii cardio-vasculare.

La sfârşitul anului 1943 am fost repatriaţi şi ne-am stabilit la Dorohoi, deoarece la Rădăuţi-Prut totul fusese distrus iar evrei aproape că nu mai erau. Viaţa a trebuit luată de la început pornind de la zero.

Reacomodarea n-a fost uşoară, la vârsta nu prea tânără a tatălui meu, cu oameni necunoscuţi şi cu noi colegi de breaslă. Cu toate acestea, la scurt timp după reîntoarcerea la Dorohoi, munca tatălui meu a fost din nou întreruptă, dânsul fiind concentrat în armata română, ca medic militar. A plecat de acasă şi n-am auzit nimic de el timp de aproape un an de zile

Mama şi cu mine a trebuit să ne descurcăm singure. Nu aveam nici o rudă şi nici rezerve materiale. Însă oameni buni, gata să dea o mână de ajutor, se găsesc pretutindeni. În toată această perioadă am locuit pe strada C. Stroici (Dobrogeanu Gherea) Nr. 10.

Reîntors din armată, tata a lucrat la Serviciul de Boli Dermato-Venerice din Dorohoi (în vremea aceea, de după cel de-al doilea război mondial, bolile venerice erau foarte răspândite). El a participat şi la stârpirea tularemiei în colaborare cu Secţia de Microbiologie a Facultăţii de Medicină din Iaşi. A fost şi colaborator la lucrări de cercetare în această problemă, publicate în revistele de specialitate ale timpului. Dar în majoritatea acestor ani a funcţionat ca şef de secţie Boli Contagioase a Spitalului din Dorohoi.

În ultimii ani, înainte de a ieşi la pensie, a fost Medic al Serviciului de Asigurări Sociale din Dorohoi. A funcţionat o perioadă şi ca medic sportiv.

Tatăl meu a fost un OM cinstit, care lupta pentru dreptate. Era inteligent, avea o vastă cultură generală, medicală şi iudaică, devotat profesiei şi pacienţilor. A ajutat pe toţi cei ce apelau la dânsul, în general benevol. De aceea poate a trăit mai greu decât alţi colegi de-ai săi.

Eram consideraţi nelocalnici (venetici). Poate nu se vorbea în mod direct despre aceasta, dar noi o simţeam întotdeauna. Această atmosferă a avut o mare influenţă, mai ales sufletească asupra tatălui meu, care însă nu şi-a shimbat felul de a fi până la sfârşitul vieţii sale.

O suferinţă şi o boală necruţătoare au curmat firul zilelor sale în anul 1968.

Pe mine, unicul său copil, tatăl meu m-a ajutat întotdeauna cu multă dragoste şi abnegaţie, în toate privinţele, fără să încerce totuşi să mă influenţeze în viaţa mea personală. În România n-am locuit niciodată prea aproape de părinţi. După mari eforturi am realizat în anul 1992 transferarea rămăşiţelor pământeşti ale tatălui meu, din cimitirul evreiesc din Dorohoi, şi reînhumarea lor în pământul

ŞUT BETY

Şi noi am trăit pe aceste meleaguri

de Dr. RENÉE FUCHS (Puica Şut)

Am citit şi am recitit "Generaţii de iudaism şi sionism - Dorohoi şi împrejurimi", iar bogăţia de fapte şi evenimente cuprinse în cele trei volume m-a determinat să scriu aceste rânduri pentru a umple un gol. Le dedic familiei mele şi mai ales celui care a fost tatăl meu:

Dr. ŞUT MENDEL...

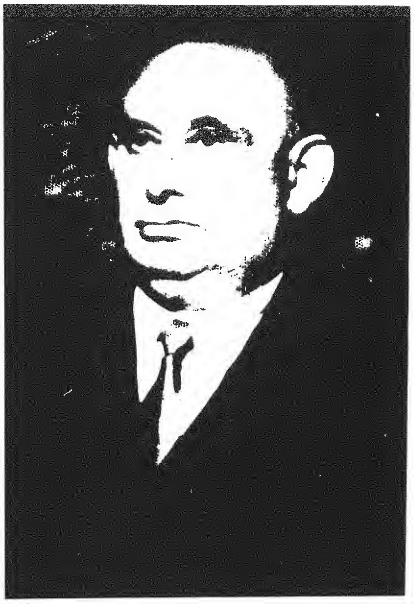
Dr. ŞUT MENDEL

Tatăl meu a urmat Facultatea de Medicină din Iaşi, în perioada manifestărilor antisemite care veneau mai ales din partea studenţilor români. Poate şi din acest motiv, în anul 1926, când a absolvit facultatea, a preferat să lucreze ca medic de plasă, la centrul Rădăuţi-Prut. Aici s-a căsătorit cu Otilia Hahamu (Maiman), descendentă a unei vechi familii din Rădăuţi-Prut. Eu sunt produsul acestei căsătorii. De aici mi se trag rădăcinile.

Din păcate, mama mea s-a pierdut de timpuriu în urma unei îndelungate suferinţe.

După un timp, tatăl meu s-a recăsătorit, luând ca soţie pe Bety, din familia Treibici.

La Rădăuţi-Prut, tatăl meu a fost singurul medic care deservea un număr de localităţi.

La nivelul de atunci, practica medicina în toate ramurile ei.

Pentru a cuprinde marea lui rază de activitate, pleca adesea cu docarul la început de săptămână şi se întorcea la sfârşitul ei.

La Rădăuţi-Prut se afla şi Dispensarul - Staţionar, (cu personal sanitar destul de redus) care servea în cazurile ce necesitau îngrijire mai prelungită, sau boli contagioase. Pentru cei ce au uitat poate, Dispensarul se găsea în centru, peste drum de farmacia Linco.

Dispensarul din Rădăuţi-Prut

Cu multă dragoste şi devotament a lucrat tatăl meu aici până în anul 1940, când am fost deportaţi în Transnistria, cu o staţie intermediară în Dorohoi. Am ajuns la Moghilev. Mizeria, boala foametea, frigul mi-au

Amintiri din Holocaust

Târgul Rădăuţi-Prut era cea mai mică aşezare cu evrei din judeţul Dorohoi, poate de aceea suferinţele noastre au fost, mai mari decât în alte părţi. Regimul fascist-antonescian a pregătit terenul cu insinuări, şicane, insulte care au dus repede la crimă. Unii au fost omorâţi în sate. Tineretul evreu, în mare parte, a fost trimis în lagăre de muncă. A urmat evacuarea întregii populaţii evreieşti, trimiterea ei, pentru un scurt timp la Dorohoi şi apoi, deportarea în Transnistria.

În vagoane de vite am ajuns la Atachi. Nistrul era revărsat. Înghesuiţi ca sardelele pe un pod ponton (portiţa), am fost trecuţi pe malul celălalt, în ghetoul de la Moghilev. Era un ger cumplit. Îmbrăcaţi subţire, oamenii alergau îngroziţi să nu îngheţe. Apoi loturile trimise la muncă sub escorta jandarmilor, care, unele, erau predate nemţilor, peste Bug. Aceştia nu se mai întorceau. Nemţii îi împuşcau, îi ardeau.

În urma intervenţiei făcute pe lângă curtea regală (mama regelui Mihai) de către marele rabin Şafran, copii orfani au fost repatriaţi şi apoi şi restul populaţiei rămasă în viaţă. În decembrie 1943, am fost întâmpinaţi la Dorohoi de către reprezentanţii Comunităţii evreilor care au oferit haine şi ajutor din partea Joint-ului.

Frontul rusesc înainta. Nemţii se retrăgeau. La fel şi Oficialităţile româneşti din Dorohoi, evacuate în sudul ţării. Noi locuiam la plutonierul Ailoaiei, de la Centrul de recrutare. Îl cunoşteam, era cel care venea în fiecare an la Rădăuţi pentru vizarea livretelor militare. Când s-a refugiat, cu familia, ne-au lăsat în păstrare toată gospodăria lor. O casă mare, frumoasă, vite şi păsări.

Ruşii au intrat chiar în casa în care locuiam (la Ailoaiei). Acolo s-a instalat Comandamentul, sub ordinele căpitanului Smirnov. Nouă ne-au lăsat două camere.

În lipsa autorităţilor fugite, oraşul a fost organizat de cetăţeni, evrei şi neevrei.

Nemţii rezistau la Vatra Dornei şi în partea muntoasă a Bucovinei. Noapte de noapte bubuitul tunurilor ne împiedica să dormim. Smirnov ne-a liniştit anunţându-ne deplasarea a două baterii de Katiuşe. Dar luptele continuau, îndârjite. Cu spaima în suflet, câteva persoane s-au prezentat la comandant:

- Vă rugăm să ne daţi autorizaţia să plecăm la Cernăuţi. Dacă se întorc cumva nemţii şi românii, ne omoară!

Smirnov i-a îndreptat spre un căpitan de artilerie responsabil cu problemele populaţiei. Acesta era găzduit în vecini, la Copel Solomon. Eu am fost aceea care a însoţit delegaţia la căpitan. El ne-a ascultat, apoi, bun evreu, ne-a răspuns într-un idiş plin de savoare:

- Evreii trebuie să plece în "Eretz Israel", nu la Cernăuţi!

N-am să uit această întâlnire niciodată. Un ofiţer superior sovietic, născut şi crescut în sistemul comunist, a simţit atunci ceea ce am simţit noi toţi. Că avem pe lume un loc al nostru, numai unul.

copii - Bianca şi Amnon (Iuniu). Bianca s-a căsătorit cu un băiat din Ardeal - Aizicovici. Iuniu şi-a întemeiat şi el o familie şi este tată a trei copii.

Alături de ceilalaţi doi băieţi, Simha lucra în agricultură. Aveau tractorul lor propriu. A strâns bani, şi-a înzestrat fetele şi le-a măritat bine. Raşela şi Maly s-au instalat în Lipcani, iar Luci şi Tony s-au căsătorit cu ieşeni.

La origine, Simha era din Rădăuţi. Avea acolo o soră, Iahat Roizen (mama fraţilor Roizen din Beer-Sheva). Legăturile erau bune, astfel că familia Iţicovici era des la Rădăuţi spre a se întâlni cu rude şi cunoştinţe. De sărbători rămâneau în oraş o săptămână întreagă.

Fiul Şmil s-a însurat cu Ana Roizen, vara lui. Au locuit în Rădăuţi, apoi în Iaşi. Singurul lor copil este Zelu, astăzi în Israel. Este soţul unei chimiste şi lucrează amândoi La Institutul Weizmann din Rehovot. Părinţii lui Zelu nu mai sunt în viaţă.

În ceea ce priveşte pe Bianca, fiica Clarei şi a lui Lazăr Iţicovici, cel cu prăvălia din Iaşi - are două fete, ambele profesoare de limbă engleză. Una dintre ele, Rodica, este soţia unui inginer originar din Iaşi, şi locuieşte la Kiriat Bialik. Cea de-a doua, căsătorită şi ea, tot cu un inginer şi tot din Iaşi, locuieşte în America.

Poetul Ion Pillat

Conu' Ionică Pillat, tatăl poetului, locuia la Miorcani. Se ocupa de moşie. În fiecare vară, poetul venea la conac, să se odihnească, să fie împreună cu ai săi. Soţia lui era din familia Brătianu şi ţinea, pare-se, să fie la curent cu cele ce se petreceau în lumea mare. Feciorul lor venea zilnic călare de la Miorcani să cumpere ziarul la Rădăuţi, pentru mama. Erau o familie de oameni buni şi comunicativi.

Dacă cetăţenii din Rădăuţi aveau unele probleme la Pretură sau la Judeţ, şi nu le puteau rezolva singuri, se duceau la Miorcani, când poetul se afla acolo. Acesta, iubitor de oameni, era gata oricând să dea o mână de ajutor. Le-a lăsat şi adresa din Bucureşti, şi în cazul în care nu ar fi fost găsit acasă, le-a dat-o şi pe cea a fiicei sale, Pia Alimănişteanu.

Şi totuşi... când au venit la putere legionarii, o parte din săteni au pătruns pe moşie devastând conacul, distrugând grădina. După această întâmplare, toată familia Pillat a rămas în capitală. Nici unul din ei nu s-a mai întors în sat, la Miorcani.

Hoişie Boiangiu

Hoişie Boiangiu era negustor de ouă şi întotdeauna era zâmbitor cu toate că avea mulţi copii. Avrum era cel mai mare, apoi Ioil, Elka, Menuha, Sura, Enta, Feiga şi Zidl. Toţi copiii erau muncitori şi bine educaţi. Ei locuiau o casă bună şi aveau o alta, alăturea, pe care o închiriau. Chiriaşii erau tineri, cu un copil, şi nu prea le mergeau bine treburile. El se ocupa cu negoţ de cereale. Din lipsă de bani, nu şi-au achitat chiria.

Într-o dimineaţă, Hoişie intră la tineri să vadă ce fac, deoarece îi făcea plăcere să le spună "bună dimineaţa". În timp ce soţia s-a dus în bucătărie să facă o cafea, Hoişie aruncă sub pat o sumă de bani. Când ea a făcut curăţenie a zărit banii, s-a mirat ce minune i s-a întâmplat. Au fost fericiţi că şi-au plătit chiria şi Hoişie era bucuros de fapta pe care a făcut-o.

La rândul său, fiul cel mare (Bargold), este tatăl a trei fete: prima, arhitectă, cea de a doua profesoară de sport, iar cea de-a treia este în vârstă de 12 ani, elevă.

Fiica Clarei, are şi ea o fiică măritată, care lucrează împreună cu soţul ei la Consulatul Israel din Hong-Kong, şi un fiu, om de afaceri la bursa din Tailanda.

Copiii Clarei trăiesc în Israel. Feciorul cel mare locuieşte pe Carmel, dar casa nu îi este încă terminată, iar fiica ei, la Kiriat Ata, Str. Sokolov 56.

Clara, astăzi văduvă şi femeie în vârstă, locuieşte la "Bet El-Dan" din Kiriat Moţkin. Copiii ei se îngrijesc, fireşte, de cheltuielile de întreţinere şi de toate cele necesare.

Bercu Şiretu şi urmaşii

Sofi Horodişteanu din Rădăuţi a fost nevasta lui Uşer Mindirigiu din Darabani. Au avut o singură fată - Anuţa. În timpul pregătirii pentru plecarea în Israel (*ahshara*), Anuţa l-a cunoscut pe Bercu Şiretu şi s-au căsătorit. Bercu, orfan, s-a ataşat puternic de socrii lui. Au venit împreună în Israel şi s-au stabilit la Beer-Sheva. Tinerii au muncit şi s-au aranjat foarte bine. Ani de zile Bercu a fost angajat la întreprinderea de lactate "Tnuva", pentru care transporta mărfuri, cu maşina proprie. Au avut doi feciori:

Iacov (Iakola), fiul cel mare, sub-inginer, a lucrat o vreme în Africa de Sud. Astăzi locuieşte nu departe de Beer-Sheva.

Nenorocirea s-a abătut însă asupra celui de-al doilea băiat, Haim. Căsătorit şi el, a plecat în America, unde a pierit într-un accident.

Bercu şi Anuţa sunt oameni de inimă. Au ajutat mult pe noii veniţi şi continuă să o facă până în prezent. O familie unită, care duce o viaţă frumoasă, bucuria cea mare fiindu-le desigur, feciorul rămas, cu familia lui.

Familia Ţoler

La Mitoc, sat din părţile Rădăuţilor se afla moşia lui Fischer, administrată de Marcu Ţoler. Oameni de treabă şi primitori - Marcu şi soţia, mereu cu zâmbetul pe buze când le venea cineva în casă. Ei erau şi părinţi buni. Aveau mai mulţi copii, toţi frumoşi şi bine educaţi. Rebeca, fata cea mare, apoi Beluca, Şmil, Anuţa, Zalman, Şloim şi, în sfârşit, Brănica. D-na Ţoler venea des la oraş, la Rădăuţi. Avea familie, prieteni. Venea de sărbători, venea pentru cumpărături.

Nunta fiicei mai mari au celebrat-o, fireşte, tot la Rădăuţi.

În anii urgiei, au suferit şi ei mult. Au fost deportaţi în Transnistria unde Marcu a murit. Feciorul Şmil a fost ucis în timpul rebeliunii din Iaşi.

Brănica, astăzi bunică, e căsătorită cu Leibovici. Au o singură fiică, de profesie inginer electro-tehnic, măritată, la rândul ei, cu un farmacist. Au copii mari. Familia Leibovici locuieşte în Israel, la Kiriat Ata.

Familia Iţicovici... patru generaţii

În satul Mitoc trăia Simha Iţicovici cu soţia Ester. Au avut patru fiice, Maly, Raşela, Luci şi Tony, şi trei feciori, Lazăr, Şmil şi Ancel. Lazăr, nemai voind să locuiască în sat, şi-a deschis o prăvălie de manufactură la Iaşi. S-a însurat cu Clara, o femeie foarte deşteaptă, cu care a adus pe lume doi

RĂDĂUŢI-Prut

Oraşul meu

de FANY PARNAFES

Târgul Rădăuţi e aşezat într-o regiune bogată în cereale. El se învecinează cu satul Miorcani, unde se afla moşia poetului Ion Pilat, de altă parte e satul Rediu, iar apa Prutului îl desparte de Lipcani. Pe apă era o moară pentru făina de porumb, o alta se ridica în drumul spre Lipcani. Abundenţa de grâne a atras fireşte pe mulţi cerealişti. Camioane pentru transport nu se găseau pe la noi. Unii săteni, proprietari de căruţe s-au făcut cărăuşi. Umpleau sacii şi îi duceau la gara din Lipcani. S-au asociat şi cetăţeni din târg. Din sat erau fraţii Strâmbu, Alupoaie, Galai, Pascaru; din târg - Eineh Lungu, Şloim Lungu, fraţii Bulgaci, Burăh Ersls, Iosl Pines. Cu toţii, şi unii şi ceilalţi, oameni cumsecade, familişti. Era nevoie desigur şi de alţi meseriaşi. În târg s-au aşezat potcovarii Şloime Covels, Martin Hahamu şi fierarul Cadeski, al cărui fiu a devenit actor la Teatrul Naţional din Iaşi. O singură trăsură - a lui Gh. Amandache - făcea curse la Lipcani.

Iarna, pe zăpadă, Eineh Lungu înhăma caii la sanie, le atârna zurgălăi şi venea în serile de sâmbătă în centru, să facă plimbări cu copiii în jurul orăşelului.

Câteva portrete prezentate tot

de FANY PARNAFES-MOSCOVICI

Familia Bercovici, Zeida, Ruja... şi urmaşii

De profesie Zeida era cârciumar. Se purta frumos cu clienţii, care, la rândul lor, apreciau vinul bun de Odobeşti. O odaie era rezervată oaspeţilor mai simandicoşi. Avea două fete: Dora şi Branţa, şi trei băieţi: Samşa, cerealist, Mitică - a studiat ingineria la Cernăuţi, şi Aron căruia îi plăcea să scrie poezii şi să cânte.

Dora se ocupa de gospodărie, ajutată de sora mai mică, mama lor fiind o femeie suferindă. Îmi amintesc că soţia lui Samşa era o femeie frumoasă, fină, înzestrată cu multe calităţi. Era una din fetele lui Dudl Levener.

Mitică s-a căsătorit şi el cu o fată tânără şi frumoasă - Clara. Din nefericire, Mitică a fost bolnav ani îndelungaţi. Clara, soţia l-a îngrijit cu devotament.

Generaţia următoare, în Israel: fiica Clarei este profesoară specializată în educaţia copiilor handicapaţi. Feciorul cel mare (actualmente Bargold) conduce, alături de un asociat, o întreprindere de computere. Feciorul mai tânăr e ofiţer de aviaţie (pensionar).

La nunta lui Mordehai Şahar. Bunica Ita (în centru, inconjurată de familie.

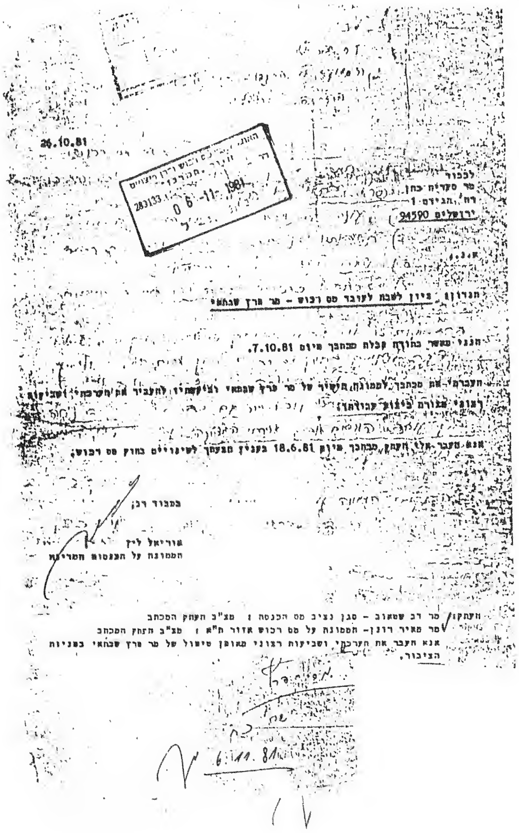

26.10.81

283133 06-11-1981

לכבוד
מר [illegible] כהן
ירושלים 94590

הנדון: ציון לשבח לעובד מס רכוש - מר פרץ שבתאי

הנני מאשר בתודה קבלת מכתבך מיום 7.10.81.

העברתי את מכתבך לממונה הישיר של מר פרץ שבתאי וביקשתיו להעביר את הערכתך ושביעות רצונך מצורת ביצוע עבודתו.

אנא העבר אלי העתק מכתבך מיום 18.6.81 בענין המענק לשיפוצים בחוק מס רכוש.

בכבוד רב,

אוריאל לין
הממונה על הכנסות המדינה

העתקים: מר דב שטאוב - סגן נציב מס הכנסה ; מצ"ב העתק המכתב
מר מאיר רונן - הממונה על מס רכוש אזור ת"א ; מצ"ב העתק המכתב
אנא העבר את הערכתי ושביעות רצוני מאופן טיפול של מר פרץ שבתאי בפניות הציבור.

6.11.81

Fotocopia scrisorii de mulţumire şi apreciere pentru munca depusă de Şabtai (Şapsa) Peretz.

Câte ceva despre familia soţului meu, Şapsa Peretz

de SOFIA PERETZ

Înainte de cel de-al doilea război mondial, a locuit la Săveni, pe strada principală, familia Haim Peretz. Tatăl rămăsese invalid încă din timpul primului război mondial, unde a fost rănit. Fiind suferind, soţia, Ita, o femeie harnică, l-a îngrijit cu devotament şi a muncit mult pentru a asigura existenţa lor şi a celor doi copii, o fată, Ţivia, şi un băiat, Şapsa.

Mama ITA

Ita a imigrat în Israel (Haim se stinsese înainte de izbucnirea celui de-al doilea război mondial).

Ţivia, fiica cea mare, s-a căsătorit când i-a sosit timpul cu Froim Schwartz din Săveni. La rândul lor au avut doi copii. Fiul cel mare Zigu, cu soţia sa, Rina, locuiesc la Ierusalim şi au doi băieţi şi o fată. Un fiu e căsătorit iar al doilea şi fiica au terminat serviciul militar de curând. Al doilea fiu al Ţiviei, Mordechai Şahar (cu care a înlocuit numele de Schwartz), e căsătorit cu Zvia şi locuiesc lângă Ierusalim. Au doi fii şi o fiică căsătorită, care are la rândul ei, un copil. Mordechai a fost colonel în armata israeliană până în ziua în care a ieşit la pensie. A luat parte la Războiul de 6 zile şi la multe alte operaţii militare ale Israelului. Froim, tatăl lui, a murit la Ierusalim.

Fiica Ţivia

Al doilea fiu al Itei şi al lui Haim Peretz, Şapşa, s-a căsătorit cu mine, Sofia (fostă Abramovici) din Dorohoi. Avem o fiică, Elisheva, căsătorită cu David (şi el din Dorohoi). Au doi fii, dintre care unul, cel mare, este deja în armată.

Şapsa Peretz a lucrat la Ministerul de Finanţe. Pentru calităţile şi conştiinciozitatea sa, Şapsa a primit o scrisoare de apreciere de la Minister, pe care o anexez.

Şapsa s-a stins din viaţă, iar eu locuiesc în Ghivataim alături de fiica mea.

Fiul Şapsa

Nora Sofia

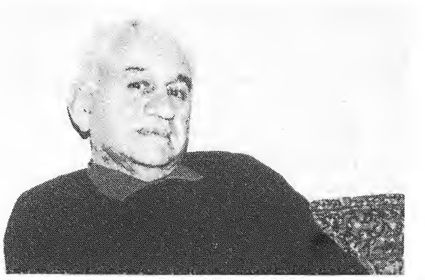
Ginerele, Froim

În anul 1970, am hotărât să emigrăm. La sosirea în ţară, eram deja, toţi trei căsătoriţi. Ne-am zbătut ca toţi noii veniţi, la început, dar am reuşit să ne încadrăm în muncă şi în viaţa din Israel. Mi-am găsit de lucru într-un serviciu de contabilitate la societatea "Hamashbir", unde am avut colegi excepţionali, care m-au ajutat cu prietenie şi căldură să mă adaptez. Ţin să mulţumesc pe această cale, directorului, fiu al orăşelului nostru - Iosef Zamoşteanu care a fost de ajutor multora de pe la noi.

Soţul meu este Nelu Şmilovici (Hârlău), actualmente pensionar al Poliţiei israeliene. Avem un băiat minunat de care suntem mândri. Mirel Şmilovici, inginer electronic, căsătorit cu draga noatră Ghili, profesoară de engleză, este un fiu minunat. La rândul lor au doi copii Tom (6 ani) şi Noam (4 ani), scumpii noştri nepoţi, care îmi dau putere să continui, căci viaţa m-a lovit iar, şi aici, cu cruzime.

Şmilovici Tom, nepotul nostru

Fraţii mei, pe care i-am iubit nespus, au decedat amândoi, lăsându-mi în suflet un gol uriaş. Am rămas astfel singura, din familia mea de atunci, cu care am trecut calvarul Transnistriei.

Copiii fraţilor mei, binecuvântată fie-le amintirea, sunt buni şi reuşiţi. Israel Schwartz, fiul lui Herşcu, e contabil. Este căsătorit cu Zelda, profesoară de istorie. Au un băiat, Tomer, de 1 an şi locuiesc la Carmiel.

Talia, fiica fratelui meu mijlociu, Aşer, a terminat facultatea (relaţii internaţionale şi engleză). E căsătorită cu Luis, inginer. Au un băieţel de 2 ani - Lior.

În încheiere, gândul mi se îndreaptă iar, dureros, spre fraţii mei, cărora nu le-a fost dat să se bucure de realizările copiilor.

Nepotul nostru,
Noam Şmilovici

În memoria părinţilor

de CERNA ŞMILOVICI (SCHWARTZ)

Îmi vine foarte greu, foarte greu să evoc, după peste jumătate de veac, tragedia care ne-a zguduit, să povestesc despre familia mea de atunci, care nu mai este. Când s-a stins tata la Moghilev, în decembrie 1942, lăsând-o pe mama văduvă cu trei copii şi fără nici un sprijin, nu eram decât o fetiţă în vârstă de 10 ani.

Fraţii mei, Herşcu şi Aşer, fie-le amintirea binecuvântată, aveau 15 şi respectiv 14 ani.

Otilia şi Israel Schwartz

Tata fusese într-adevăr un om deosebit, respectat şi iubit în orăşelul nostru, un om blajin, făcător de bine. Când, în 1941 a fost internat în lagărul de la Târgu-Jiu, împreună cu ceilalţi bărbaţi din Săveni, avea 42 de ani. Alături de el erau mulţi tineri, între 18 şi 20 de ani. Sunt prea cunoscute condiţiile pe care le-au avut de îndurat în lagăr - mizeria, munca fizică grea, foamea... Tatăl meu obişnuia să-şi împartă tainul neîndestulător pentru un om, cu acei băieţi: "Sunt tineri, zicea, trebuie să se hrănească mai bine, ca să poată supravieţui calvarului." Ştiu acestea din mărturia unui alt fiu al târgului nostru, Izu Solomonovici - bun prieten şi om adevărat - ulterior medic la spitalul Caritas din Bucureşti. S-a stins şi el, după o boală grea, în Israel.

După coşmarul de la Târgu-Jiu, tata s-a întors şubrezit, suferind, la Dorohoi, de unde am fost cu toţii deportaţi în Transnistria, la Moghilev.

Nu i-a fost dat, bietului om să mai trăiască mult. O gravă depresiune nervoasă s-a abătut asupra lui şi i-a scurtat zilele. Nu şi-a văzut visele împlinite, copiii căsătoriţi, la casele lor.

După trei ani de suferinţe indescriptibile ne-am putut întoarce la Săveni. Mama bolnavă, stoarsă de puteri, fără sprijin avea totuşi un ţel la care n-a putut şi n-a vrut să renunţe: să-şi crească copiii, să-i ajute să-şi făurească un viitor. Parcă o văd, femeie frumoasă, deşteaptă, bună gospodină. Ochii mei de copil o priveau cu iubire şi recunoştinţă. A mai trăit opt ani. În ianuarie 1952, a murit şi ea, lăsându-ne singuri.

Viaţa în România, în acei ani, nu era uşoară. Fraţii mei mai mari munceau din greu, să ne putem asigura, modest, existenţa. Am început să activăm, toţi trei, în organizaţiile sioniste. Visul întregului tineret, organizaţiile sioniste, s-a destrămat prin desfiinţarea cercurilor sioniste.

În memoria lui Moshe Maur

de **MARIUS MIRCU**

Strada Moshe Maur

Consiliul Primăriei Tel Aviv-Yaffo a aprobat ca o stradă din Tel-Aviv să poarte numele reputatului scriitor, ziarist şi activist obştesc născut la Săveni, Moshe Maur, fost redactor şef al ziarului "Viaţa Noastră", care a decedat în 1988.

Biblioteca Moshe Maur

În seara de 12 octombrie 1997 a avut loc la sinagoga Beit Iosef-Iacov Zwi Gutman din Tel-Aviv, inaugurarea bibliotecii Moshe Maur.

La festivitate au luat cuvântul: rabin Efraim Gutman, Moshe Nagor, preşedintele Asociaţiei de prietenie Israel-România, scriitorul şi ziaristul Marius Mircu, Stelian Lozneanu, din partea Asociaţiei dorohoienilor din Israel, poetul Dr. Benedict Solomon, scriitoarea şi editoarea Sonia Palty, inginerul Gutman. A răspuns, emoţionată, Braha Maur-Shor, văduva celui comemorat şi din străduinţa căreia a luat fiinţă biblioteca.

Am subliniat în luarea mea de cuvânt:

"Spunea un scriitor că îşi imaginează Raiul sub forma unei Biblioteci. N-o fi tocmai caşer această zicere, dar nici prea treif cred că nu este, pentru poporul cunoscut drept cel al cărţii.

Iată, dar, că ne aflăm aici într-un colţ creator de Rai, întrucât Moshe Maur este autorul unei întregi biblioteci, cu fel de fel de cărţi, pentru toate nevoile şi gusturile.

Dar se poate vorbi de Moshe Maur fără a vorbi şi de Braha? Braha are de ce să fie mândră. Nu ştiu vreo altă soţie de scriitor care să fi făcut atâtea pentru omagierea unui soţ scriitor (ba da, ştiu una, dar e o chestiune a mea personală).

- Ea, care nu-i scriitoare, e autoarea unei cărţi memorialistice despre Moshe Maur;
- ea, care nu-i om politic sau măcar consilier la Primărie, a obţinut ca o stradă din Tel-Aviv să poarte numele de Moshe Maur;
- ea, care nu face parte din Ministerul Culturii, a obţinut ca două Biblioteci, una din Tel-Aviv, alta din Holon, să se numească Moshe Maur;
- ea, care nu-i cercetătoare, a îmbogăţit substanţial documentaţia unor lucrări de mare valoare, de pildă epopeea "Evreii din România şi renaşterea Israelului" a lui Paltiel Segal şi colaboratorii, punând la dispoziţie bogata arhivă a lui Moshe Maur;
- ea, care nu prea seamănă a un Rotschild, a contribuit la finanţarea apariţiei unor lucrări în Israel; a dăruit numeroase cărţi unor Biblioteci...

Şi câte altele, pe care numai ea le ştie!

Ce se putea mai mult?

Braha e în stare să ne arate că se poate şi mai mult!

Cine se va încumeta să alcătuiască o carte despre Braha, va avea ce scrie! Căci nu întâmplător se numeşte BRAHA; e o adevărată BINECUVÂNTARE!"

("Viaţa Noastră, 31.10.1997)

Paul Leibovici şi mama lui

Dar Paul, ca toţi copiii de vârsta lui, a vrut să facă şi sport. Şi bătea mingea de dimineaţă până seara, dar era şi prezent la toate manifestaţiile sportive, fie în săli sau pe terenuri. Devenise un mare "CHIBIŢ" sau mai bine zis un mare amator de sport. Unde vrei şi unde nu vrei era prezent.

Deschizându-se pe Strada Mare, adică pe Grigore Ghica, o agenţie principală de Loto şi Pronosport, el şi-a găsit, imediat, locul alături de Lică Grimberg şi Dumitru Roşca, alţi doi mari "microbişti". Această AGENŢIE a devenit o adevărată promenadă a sportivilor şi a amatorilor de sport, fără deosebire de vârstă sau chiar de sex... - cum se spune; de la mic la mare, cu toţi erau prezenţi aici.

Paul Leibovici, era o "mare enciclopedie" sportivă, iar cuvântul său era întotdeauna un adevărat pronostic sportiv. Cu totul era la curent. Toate disciplinele de sport erau centralizate în "computerul" său uman. Era o veşnică sursă de informaţii privind sportul local, naţional şi chiar cel de pe alte meridiane. Doreai oinformaţie precisă un pronostic - nu trebuia să consulţi programele Pronosport, sau ziarele sportive. Totul ştia şi agenţia în care lucra a devenit un adevărat CENTRU SPORTIV - un loc de întâlnire a dorohoienilor de toate "gusturile".

Toate "ŞUŞOTELILE" - toate despre sport şi... nu numai - aflai de la această agenţie sau mai direct de la PAUL AL NOSTRU.

Articolul dlui. Dentist Iosef-Joju Haimovici din Rehovot, nu a suferit intervenţia redacţiei.

Aceasta era în mare situaţia echipelor de fotbal a celor mici, imediat după cel de-al doilea război mondial, până când Statul Român a început, pe scară largă, o adevărată organizare a mişcării sportive - aşa zisă de masă - şi de ce nu, şi cea de performanţă, iar copiii - tineretul evreu - era prezent în toate aceste manifestări.

Mitică şi Costică în versiune modernă

Mi-aduc aminte din vremea copilăriei de filmele vesele văzute la Cinematograful "LUX" a lui Domnul Izac. Şi cine poate uita frumoasele filme de comedie şi pantomimă în genul "Stan şi Bran" sau "Mitică şi Costică", etc., etc. Dar, tot din vremea copilăriei şi în special a adolescenţei şi tinereţii mele, mi-aduc aminte de multe episoade din sportul local.

Desigur, mă veţi întreba imediat ce legătură are Mitică şi Costică - protagonişti şi titulari ai filmelor lui Domnul Izac cu sportul nostru. Vă voi răspunde prompt şi conştiincios, că şi noi sportivii dorohoieni am avut doi mari "artişti" în înţelesul propriu al cuvântului - care n-au aparţinut ecranului de cinematograf ci gazonului terenului de fotbal.

Amândoi prin jocul lor hazliu, prin driblingurile lor scurte, derutante şi la "INIAN" - produceau mare ilaritate în tribunele stadioanelor. N-am cuvinte pentru a ilustra şi caracteriza pe aceşti "seniori" ai sportului cu balonul rotund. Cum ajungeau în posesia mingii, tribunele erau deja în agonie, spectatorii asistau parcă la piesă de teatru cu subiect comic iar "capii de afiş", în speţă Mitică şi Costică ai noştri, ca protagonişti, îşi primeau aplauzele bine meritate la scenă deschisă.

COSTICĂ alias HERŞCU

Costică - alias Croitoru Herşcu - om cu personalitate şi mare voinţă, modest, timid şi reţinut în viaţa particulară, prindea momentul şi declanşa ofensiva echipei sale. Pantomima şi arta sa erau ceva inimitabil. Totul îi mergea. De multe ori "jocul" lui ducea la victorie. Era un adevărat "căruţaş" al echipei.

Mitică, pe adevăratul său nume Şlomo Meier, era o mare figură interesantă a oraşului. Umbla îmbrăcat elegant, în special în bleumarin, cu cravată şi cu batistă la butonieră. Un *gentleman* adevărat. Jocul lui simplu, sfidător şi "bătăuş" crea adevărate breşe în apărarea adversarului. Era talentat şi veşnic pus pe ghiduşii de nu ştiai niciodată ce urmăreşte sau nu.

Şi, uite aşa - oamenii noştri s-au reprofilat în timpul lor liber, devenind "artişti" şi încă ce artişti! Adevăraţi AŞI ai sportului cu balonul rotund.

Un suporter devotat: Paul Leibovici

Jobul lui a început de la o vârstă fragedă. Lucra, mai bine zis ajuta mamei lui la o regie, adică la un debit de tutun, ce se afla chiar în incinta casei lor pe bulevardul Victoriei, mai sus de Podul Botoşanilor. In special vroia să contribuie cu ceva la munca mamei pe care o adora. Debitul era mic şi modest. Dar el, Paul, a făcut tot posibilul să-l modernizeze şi în special să-l popularizeze. A introdus Loto şi mai târziu Pronosportul. Încet, încet dar cu efect.

"miuţe" în faţa caselor.

Mingi adevărate nu prea erau iar geamurile sparte şi reclamaţiile vecinilor erau "punctate" doar de mingile de cârpă, burete, crep sau chiar, "băşica de vacă". O minge adevărată era un adevărat "miracol" - un "dar ceresc". Era un lux şi, se mai găsea şi câte un părinte, a cărui "pungă" îi permitea să-i ofere odraslei un asemenea "DAR".

Şi, aşa s-au alcătuit echipe: pe străzi, cartiere, clase, şcoli, etc. S-au făcut diverse combinaţii - adevărate selecţionate între două-trei străzi, sau între diferite cartiere şi aşa se încingeau adevărate "spectacole" fotbalistice. Aşa băteau şi jucau mingea un Puiu Keiş şi vărul său Eigher pe Ştefan Cel Mare, Şufării, Nae Rozenţveig şi fraţii Maram (azi Marom) pe Costică Stroici, Ţărănic, Jean Aranovici sau Covrigaru pe Spiru Haret, sau cum îi mai spuneam noi "*în bud gos*", Haim Blumer, Lift Marcel sau Izu Segal, electricianul, - care se întâlneau cu prietenii, la o adevărată "MIUŢĂ" pe strada Gării - mai târziu Ilie Pintilie.

Era ceva colosal, iar astăzi e ceva nostalgic care, totuşi ne permite să pătrundem în lumea unei copilării de o frumuseţe şi de o gingăşie aparte.

Aceşti "copii teribili" ai oraşului, au început şi şi-au construit singuri, fără mijloace materiale şi fără ajutorul ălora mai mari - adevărate terenuri de fotbal.

Dacă pe Şesul Călinceni, pe locul din Obor sau pe cel de la marginea Polonicului, locul era într-un fel "bun de joc" şi "reglementar", frumosul teren construit în partea de jos a curţii familiei Boxer din strada Ştefan cel Mare (lângă fosta Administraţie Financiară), a creat o adevărată bază sportivă prin defrişarea pământului, terenul fiind un ogor părăsit şi unde în trecut se cultivaseră cereale, zarzavaturi, diferite furaje etc. Fără aprobarea proprietarului, fără nici un ajutor şi, aşa cum am mai spus - cu mijloacele lor - copiii cartierului s-au întrecut pe ei înşişi în defrişare sau netezire a terenului; au cărat, au săpat, au dus pământ, nisip, piatră şi prundiş. Şi ce n-au făcut aceşti băieţi?! Şi aşa, a apărut o bază sportivă, în adevăratul sens al cuvântului unde asistai la adevărate dispute şi întreceri fotbalistice.

Printre "constructorii" fotbalişti: fraţii Şchechter (fiii avocatului Emil Schechter), Benu Inghel, Ludy Pomârleanu (fiul Doctorului Pomârleanu), fraţii Vily şi Carol Segal (băieţii Doctorului Mendel Segal), câţiva copii din familia Cherbiş (care locuiau pe Ştefan Cel Mare, vecini cu dentistul Dr. Aronovici şi mulţi alţii.

....

Instinctiv, am lăsat la urmă echipele de "pitici" ai organizaţiilor sioniste, care erau în număr mare şi deja erau bine dotate atât din punct de vedere material, cât şi, bineînţeles, financiar. Şi, ... vorba aia, aici găseam deja mingi adevărate. În genere în aceste echipe găsim "fotbalişti" care sunt deja grupaţi în alte echipe: de străzi, cartiere etc. Locul lor de "desfăşurare" era mai mult între *Şiluri* (în spatele străzii Grigore Ghica) sau pe terenul "Macabi".

"Haşomer Haţair", "Hanoar Haţioni", "Bnei-Akiva", Betar sunt nume care făceau "capul de afiş" al întrecerilor. Dar, poţi uita formaţiile de *HEDER*, unde câte un filantrop de al nostru "pasa" copiilor câte o minge "de dimensiuni reale"? O notă în plus la aceste echipe de *HEDER* şi cele sioniste: găsim şi câte un instructor plătit în acest sens.

de muncă, a perseverenţei şi inteligenţei sale, de multe cadenţe este ales ca preşedintele Sindicatului Facultăţii de Agricultură din Rehovot din cadrul Universităţii Ebraice din Ierusalim. Concomitent, este şi membru al Consiliului Local al Sindicatelor din Rehovot.

Dar, povestea noastră s-ar mai prelungi, pentru că NINA al nosstru a făcut sport şi aici şi încă de performanţă, dar, la altă disciplină sportivă. A fost un component marcant şi de elită al echipei divizionare de volei "HAPOEL" din localitate, ce activa în Liga Naţională.

Piticii

Este ştiut că fotbalul dorohoian îşi are "şoraşimi" adânci. Şi încă ce rădăcini. Dar, ce poţi vorbi de el fără să-i faci această introducere. "Vulturii", "Macabi" şi mai târziu "Gloria şi "Voinţa" sunt nume care erau pe buzele tuturor, chiar şi a unei *idişe mame*.

Şi pentru că repet mereu că am crescut odată cu sportul dorohoian, nu pot uita perioada anilor 1945-46, când au luat fiinţă primele echipe aşa zise oficiale de **pitici**, considerate reprezentativele oraşului. Vorbesc la plural, pentru că s-au selecţionat două reprezentative: "A" şi "B" care cuprindeau pe cei mai buni şi talentaţi copii din oraş.

După atâţia ani, ani al căror farmec a rămas intact în pofida timpului care a trecut, nu pot uita atmosfera care învăluia stradă cu stradă , până în locurile cele mai marginaşe ale oraşului. Nici dacă aş fi ţinut un jurnal al rândurilor de faţă, trebuind să notez în el zilnic, nu cred că aş fi reuşit să "punctez" şi să "marchez" veridic bucuria micilor fotbalişti.

Jocurile se desfăşurau la deschiderea meciurilor oficiale ale celor mari, iar antrenamentele se desfăşurau regulat de 3-4 ori pe săptămână şi cu mare meticulozitate, selecţia fiind foarte riguroasă şi fără să ţină seama de cuvântul "protecţie".

Tribunele erau mereu pline până la refuz, iar animaţia nu cunoştea margini. Totul era sărbătoresc, iar părinţii noştri erau mândri de noi, dar, se mai şi întrebau ce va ieşi din asta.

Alături de un Breban sau Mancaş, găseai un Ioinală (stătea după Podul Botosanilor), un Fişelă (tatăl său avea un elegant restaurant pe strada Grigore Ghica lângă casa lui Şoil Araţei), un Nina - a cărui poartă cu greu o strapungeai (Meir Hanina este astăzi Preşedintele Sindicatului de la Facultatea de Agrigultură din Rehovot), sau un Telu Isidor, profesor, şi după câte am auzit - *melamed* la Dorohoi.

Am fost şi eu prezent în aceste echipe, fiind selecţionat în reprezentativa "B", iar când am marcat golul victoriei asupra reprezentativei "A", vestea a ajuns la urechea mamei mele prin intermediul şi "bună voinţa" vecinului nostru Meier Şchiopul (şeful depozitului de lemne "Combusti-bilul"), care mă lăuda mamei minunându-se de talentul meu. Mama s-a îngrozit, era chiar şocată, speriată ca nu cumva să cad şi să mă lovesc. Urmarea: aşa mi-am terminat "cariera" abia începută de "mare" fotbalist. Păcat.

Fotbalul celor mici, nu s-a rezumat numai, la cele două echipe REPREZENTATIVE amintite anterior. Alcătuirea acestor "MARI", se făcea prin selecţionarea celor mai buni din "marea" masă a celor mici - care cu toţii băteau cu paşi repezi la "poarta" consacrării.

Micii noştri sportivi îşi desfăşurau "activitatea": pe străzi, locuri virane, maidane - care Slava Domnului - erau cu duiumul, sau de ce nu; chiar efortul competitiv n-a cunoscut margini. Graţia, subtilitatea şi dorinţa lor de a învinge, de a fi printre cei mai buni, de a reprezenta cu cinste culorile oraşului, i-a făcut prezenţi la mai multe discipline sportive.

Este imposibil să remarci pe cineva, pentru că unul şi acelaşi individ putea fi întâlnit la mai multe sporturi. Numai vorbesc că această monopolizare al unui şi aceluiaşi sportiv - o vom găsi atât la sporturile individuale cât şi pe echipe.

Şi, totuşi încerc, n-am încotro. Trebuie scris, chiar dacă ne folosim numai de ajutorul memoriei. În sport există doar şi "învingători". Şi apoi sper că cei omişi şi, deci ne-amintiţi, nu se vor supăra.

Omul nostru de la facultate

האוניברסיטה העברית בירושלים
THE HEBREW UNIVERSITY
OF JERUSALEM

HANINA MEIER

Mereu mi se perinda şi mi se înfăţişa prin mrejele memoriei, figura sau mai bine zis, alura masivă şi puternică, herculeană şi gigantică a puştiului de altădată - înalt şi bine făcut - cu figura cam agresivă şi nu prea "europeană", dar, totuşi de-al nostru. Titular al postului de portar la reprezentativele de fotbal ale piticilor din oraş, acest jucător de o forţă şi o energie uluitoare, reprezenta nu numai siguranţa apărării buturilor echipei sale ci şi spaima oricărui atacant advers.

Nu exagerez cu nimic, că, mereu când scriam un astfel de material, gândul parcă făcut - mă ducea la talentul acestuia - care-i promitea o mare ascensiune fotbalistică.

Pentru mulţi, el poate ar fi un necunoscut, iar numele lui n-ar spune nimic în legătură cu sportul local. E şi normal, Nu a apucat să se afirme. Copil al Transnistriei şi de dragul Sionului a preferat să lase totul şi să înfrunte toate greutăţile pentru a ajunge în Ţara Sfântă...

Dar, cunoscând capriciile destinului, recent am avut bucuria de a primi într-un fel un "dar". Întâlnirea cu el. Pe el, eu l-am recunoscut. Nu imediat. Mai precis, eu mi-am dat seama că el este. Dar el pe mine nu. Nici în ziua de azi, sunt sigur că nu-şi dă seama "de unde să mă ia".

Povestea pare simplă. Uitându-mă mai bine la dânsul, l-am văzut pe fratele său mai mare, adică pe Simon Meier, care la rândul său a fost unul din promotorii şi coordonatorii sportului din localitate. Dat fiind că ştiam că omul căutat e fratele său mai mic, plecat din frageda tinereţe, mi-a căzut imediat "fisa".

Şi aşa l-am recunoscut pe fostul meu coechipier - NINA.

NINA, astăzi HANINA MEIER, datorită corectitudinii şi pasiunii faţă

Secvenţe din ciclul "Amintiri Uitate" scrise şi dedicate sportului dorohoian

de Dentist IOSEF-IOJU HAIMOVICI, Rehovot

Marea pasiune

Mi-am propus să scriu cât mai mult despre sportul dorohoian, despre sportivii evrei ai oraşului şi bineînţeles să remarc strânsa şi perfecta colaborare a tuturor sportivilor, evrei şi neevrei - armonia şi prietenia ce-i lega pe toţi, ca un tot unitar. Sportivii evrei, împreună cu ceilalţi fii ai oraşului constituiau o colectivitate înfrăţită în muncă, în sport şi în viaţa de toate zilele. Prin pregătirea noastră sportivă eram învăţaţi să câştigăm elegant dar şi să pierdem cu demnitate. Cu toţii luptam pentru gloria şi cinstea oraşului, a clubului sau a asociaţiei din care făceam parte.

Ce-i drept, parcă timpul a rămas pe loc şi dintr-o dată mă regăsesc ca un simplu adolescent, anonim printre oameni cunoscuţi sau chiar... necunoscuţi. Într-adevăr, în capul meu este un talmeş-balmeş de amintiri, un adevărat caleidoscop de imagini "nedevelopate", care încet-încet sau chiar mai repede se "derulează". Şi ce vreţi, după atâţia ani?

Fac tot posibilul să nu omit nimic. Am scris deja mult. Am strâns material. Când voi termina, nu ştiu. Dar, vreau ca în viitor (nu ştiu când!) să apară şi aşa ceva, adică o carte care să oglindească realizările sportului dorohoian. Pentru că la noi la Dorohoi s-a făcut mult sport, dacă nu chiar de performanţă, atunci de masă.

Şi cine nu-şi aduce aminte cum arăta oraşul împodobit în toiul diverselor manifestaţii sau întreceri sportive. De la mic la mare în frunte cu mamele şi bunicile noastre (nu, nu exagerez) eram prezenţi în locurile de desfăşurare ale întrecerilor. Fanfarele cântau iar odraslele se întreceau pentru victorie. Era ceva mai mult decât sărbătoresc. Era colosal, ceva fenomenal. Şi, toate acestea vreau să le trec pe hârtie şi la timpul respectiv să vadă lumina tiparului.

Sportul - marea mea pasiune - ne-a oferit nouă, tuturora, multe, foarte multe prietenii, dar şi multe nostalgii, care ca şi altele, sau luate împreună - sfidează atât ANII cât şi MARILE DISTANŢE.

Sunt copleşit, aceste amintiri frumoase şi reconfortante, merită întradevăr elogiate, fără ezitări.

Multe şi... de toate

Sportul din oraş cunoştea o atât de mare febrilitate încât era imposibil să-i ţii pasul. Cât ai fi dorit să-i fi de fidel, doar om erai şi mai mult decât un sport, două, fie chiar trei - nu puteai practica. Cu atât mai mult cu cât, întotdeauna, ştiai la ce trebuie să te aştepţi; victorie sau dezamăgire sau o simplă participare.

Fireşte, pentru că mai întotdeauna, cantitatea nu se acordă nu nivelul calitativ şi dacă prea multe sporturi păreau oneste sau să zicem onorabile, pericolul de a te prezenta mediocru te pândea la fiecare colţ, la fiecare pas.

Dar, ca un făcut, zeci şi sute de tineri pândeau la poarta - aşa zisă a SPERANŢEI - practicării şi de ce nu, a afirmării.

Sportivii evrei ai oraşului au depăşit pasiunile. Ei s-au realizat în sport, iar aşteptau. Aşteptau... Cu trecerea timpului au devenit şi nervoşi. Ca o linişte înainte de furtună... Şi... Şi... de-odată, parcă din pământ, o mulţime de oameni se năpustesc asupra noastră, asupra maşinilor încărcate până la refuz. Se desfac obloanele şi sub privirile noastre întrebătoare şi cu ochii înecaţi în plâns, - fiecare din "musafirii nepofţi" ne-au prădat cum se spune "în ziua mare" şi-au dispărut. Noi, pentru moment eram încremeniţi. Nu ştiam ce se întâmplă. Ne uitam ca "tâmpiţii". Nu aparţineam lumii în care intrasem.

Palpitând de emoţii ne întoarcem. Ne întoarcem cu aceiaşi hoţi, pardon şoferi, care erau în cârdăşie cu hoţii care ne-au prădat.

Soarele a ajuns deasupră noastra. E trecut de orele 12 ale amiezii, şi de şase ceasuri eram plecaţi la drum.

Ne-am întors cu maşinile goale în case goale...

Dar nu, nu a fost de ajuns. Evreii trebuiau să părăsească orăşelul. Aşa glăsuia "ordonanţa" primăriei, şi "interesele" statului.

Aceşti oameni obişnuiţi - cuminţi şi cinstiţi - fala orăşelului, cu amintirile frumoase ori triste, au fost urcaţi cu toţii în căruţe şi duşi au fost. Şi, aceste căruţe - umplute ca nişte ciorchini - le văd şi acuma în faţa ochilor. Arătau ca nişte corăbii scuturate de valuri, încărcate la refuz de umbre de oameni, cu vieţi ce se despărţeau de căminele lor scumpe.

Cu durere ne hazardam paşii în necunoscut.

Nu-mi pot aminti cu exactitate. Eram doar un pui de evreu rănit. Rănit la suflet ca semenii mei mai mari. Eram aproape pe altă lume. Dar, pot uita pe bătrâna neputincioasă, dacă nu mă înşel aşa zisa "nebuna târgului" - în lungul drum, pare-se de la Ştubieni, până la destinaţie, ne-a însoţit cu bocete şi strigăte nearticulate? Sau, când o femeie, mai în vârstă şi bolnavă căzuse între oiştile unei căruţe şi unde şirul nevăzut de căruţe se oprise ca prin farmec. Imediat se aşternu o linişte şi o tăcere apăsătoare. Mă trec fiorii gândindu-mă la senzaţia avută. Apoi femei şi copii ţipând, scoţând la unison sgomote ascuţite, neuniforme şi neomeneşti. Tragedie şi blesteme. Dar cine poate uita pe Ţeitl, care tot timpul ne îndemna şi "încuraja" - să nu ne văităm că o să fie bine?

Ne continuăm drumul. Deşi intrasem în toamnă, căldura era insuportabilă, nori vineţi se îngheşuiau la orizont şi, din timp în timp, cu pauze apropape matematice se auzea în depărtare câte o bubuitură de tunet.

Dorohoi - staţia finală a "călătoriei" noastre, oraşul care mă va adopta, de parcă aş fi copilul lui - nu se da la vedere. Încă nu se profila la orizont. Dar, pentru mine, pentru ceilalţi copii, această tragedie, această strămutare a noastră din târguşorul părinţilor şi al bunicilor noştri, era pentru mintea noastră de atunci, doar o plimbare cu căruţa, asemănătoare plimbărilor din timpurile bune cu săniile iarna.

Evacuarea

de Dentist IOSEF-IOJU HAIMOVICI
Rehovot

Dentist IOSEF IOJU HAIMOVICI

"Evacuarea", acest cuvânt sinistru tuturor evreilor, a fost prezent şi în orăşelul Săveni.

Oamenii erau obligaţi să se despartă de obiectele lor îndrăgite. Mulţi erau siliţi de împrejurare să-şi vândă întreaga avere pentru a-şi plăti, chiar şi cheltuielile de plecare. Bărbaţii - de la mic la mare erau pe la munci obligatorii sau în lagăre de concentrare.

Zvonuri rău voitoare s-au abătut prin liniştitul orăşel şi evacuarea a venit... ca un om care primeşte un pumn în abdomen şi nu se mai poate scula.

Aşa se înfăţişa; târgul, orăşelul, oamenii şi locurile. Totul arăta a tristeţe.

Săveni, oraş de bărbaţi şi femei - evrei - care munceau, iubeau şi se gândeau să le fie bine, lor şi semenilor lor. Oameni care doreau să trăiască. Pur şi simplu să trăiască. Dar, uite că nu se poate. Şi, astfel ajungem la o pagină tristă; - a lichidării prin forţă a obştei.

Mic şi pirpiriu mi-aduc aminte de ziua aceea de vară cu soarele puternic, care abia se ridicase pe cer. Camioanele - în număr de trei sau patru - aşteptau la bordura trotuarului. Se încărca din zori, tot ce se putea şi s-a agonisit. Eram doar consideraţi doar o "mişpuhă" bogată. Unchii şi tatăl meu erau de mult ridicaţi. Toată munca grea era făcută de mama şi mătuşile mele.

Cu durere ne despărţeam de aceste căminuri scumpe nouă, cu durere ne îndreptam paşii spre necunoscut. Speram. Totuşi speram. Între demnitate şi speranţă priveam cerul şi pământul. Speram. Şi am plecat în "necunoscutul" denumit Dorohoi.

Drumul şerpuia de-a lungul unei păduri, apoi şesuri, dealuri, iar soarele arunca raze lungi şi aurii peste câmpiile îmbelşugate. Curând, câteva case apărură printre pomii înalţi care se vedeau de departe. Mirosea a trandafir sălbatic, mirosea a ceva proaspăt şi bun. O adiere trufaşă, umedă şi răcoroasă venea de la sălciile ce creşteau înalte şi singuratice pe malul pârâului învecinat. Unde ne găseam, nu pot să ştiu. N-am nici o idee. Eram mic. Mai târziu la trecerea anilor nici curiozitatea nu m-a făcut să întreb. Dar, tare se pare că "binevoitorii" ne-au plimbat într-un circuit mai lung. Doar, au fost bine plătiţi. Orăşelul nostru scump era departe de tot. Mă trec fiorii gândindu-mă la senzaţia avută în momentele acelea ale copilăriei mele. Până atunci am avut - cum se spune - o copilărie fericită...

Maşinile au făcut o "haltă". Pentru ce?... Pentru ca şoferii să se mai odihnească. S-au dat jos din cabine şi parcă-i văd şi acum în ochii mei; cum

Moşe Maur din Săveni

Omul : La şcoala presei de altădată

Moşe Maur s-a născut la 5 ianuarie 1910 la Săveni-Dorohoi. Din fragedă tinereţe învaţă Talmudul (alături de Haim Rabinsohn, Idov Cohen şi Iosef Segal). Primele lucrări le publică la revista "Copilul evreu" în anii 1922-23.

Opera: Povestitor de fapte şi cuvinte

"Helem - târgul proştilor", roman; "Evreul Ion Ionescu", roman (ambele în România); "Numai Dumnezeu nu face umbră", roman; "Lexicon de termeni iudaici şi naţionali" (în colaborare cu Ş. Laiş); "Istoria Israelului". Este fondator al revistei "Vitrina Literară" şi al cotidianului "Ziua"; premiul Institutului român de documentare; premiul Lojei Niemirower - Bnei Brith; Premiul H.O.R.; în Israel: "Istoria Israelului", "Israel - geografie"; "Lexicon", împreună cu Ş. Laiş; "Israel - 30 de ani", cu un studiu de Ş. Laiş. În ebraică: "Ani, Strul me-Galutania"; "Dicţionar economic". Traduce: "Viaţa lui M. Daian" de maiorul Iehuda Harel.

Aşa l-au văzut ei:

"E ceva emoţionant în scrisul lui Moşe Maur" (Hava Novak -"Davar"); "Moşe Maur povesteşte dificultăţile absorbţiei *olim*-ilor cu umor" (Uri Sela - "Iediot Aharonot"); "Romanul lui Moşe Maur este o foarte serioasă carte de vizită" (Sebastian Costin - "Viaţa Noastră"); Moşe Maur a prezentat socoteala sa cu trecutul" (Maayana Shinar - "Letzte Nayes"); "Cititorii de "ivrit" vor avea posibilitatea să facă cunoştinţă cu spiritul de analiză psihologică şi socială, cu umorul atât de specific şi cu ironia autorului" (Martha Cohen - "Facla"); Scriitorul Moşe Maur aduce prin romanul său "o merituoasă contribuţie la literatura ebraică" (Sonia Palti - "Journal d'Israel").

"Ca un arheolog căruia îi sunt deajuns câteva cioburi dintr-un vas ca să reconstituie o epocă, M. Maur trece în revistă marile războiae, marile conflicte politice, marile devalorizări, marile scandaluri şi marile speranţe care au marcat etatea de trei decenii a Israelului, dându-ne o imagine a acestei ţări".

I. SCHECHTER

identificăm cu certitudine mormintele căutate. Ne-am întors trişti şi dezamăgiţi...

Dar în anul 1997, datorită însemnărilor făcute de Iaacov Şimşon Druker (evreu din Bucureşti, care în 1940 a locuit la Cernăuţi şi de-acolo a ajuns la Moghilev unde a fost groparul lagărului) care au fost publicate în ziarul **Haareţ** din 25.4.97, am găsit mormintele celor scumpi:

- Tata, **Zissu I. Zissu**, la picioarele căruia a fost înmormântată şi o fetiţă de numai 3 ani, **Clara**, fiica lui Avram şi Masilica Cojocaru din Săveni - Hăneşti
- Bunicul **Şulim Segal** din Săveni - Hăneşti

Au mai trebuit să treacă încă 5 luni până ce, împreună cu fratele meu Zissu Şlomo şi cu vărul nostru Zissu Izu din *Moşav Haniel*, am reuşit să aducem osemintele tatălui şi bunicului în ţară. Reînhumarea a avut loc la data de 10.8.97, în cimitirul din Haniel.

Un ultim omagiu...

de ZISSU IŢHAK

Tot timpul ne-a urmărit dorinţa de a reînhuma osemintele tatălui şi bunicului nostru din cimitirul Moghilev-Transnistria, în pământul Ţării Sfinte. În anul 1993, am plecat împreună cu Lili, soţia mea, spre Moghilev în speranţa de a găsi mormintele lor. Am parcurs un drum foarte greu, trecând prin Siret, Cernăuţi, Hotin şi apoi podul pestre Nistru, şi în sfârşit am ajuns la Moghilev-Podolski.

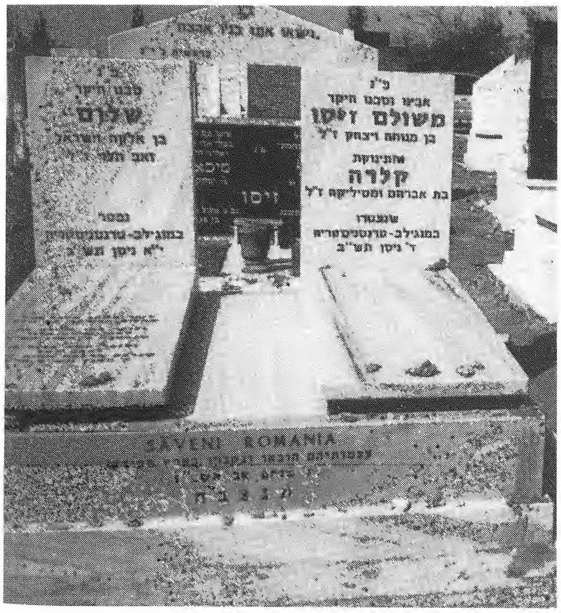

Piatra funerară la mormântul celor dragi, ale căror oseminte au fost aduse din Transnistria şi reînhumate în cimitirul din moşavul Haniel - Israel

Ajutaţi de un localnic, Mişa, care între timp a ajuns în Israel şi se află la Haifa (văr cu Nusia Blumenthal, soţia lui Leib Blumenthal din Săveni), am început să cutreierăm cimitirul. În cei

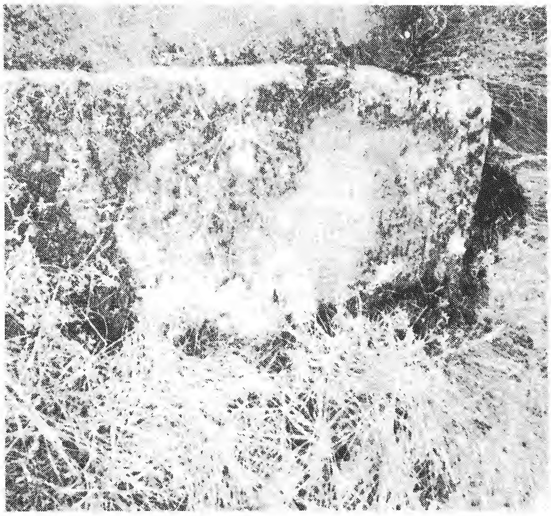

Mormântul bunicului ŞULIM SEGAL în Transnistria

Cel de al doilea mormânt descoperit în Transnistria al tatii ZISU I. ZISU

50 de ani ce-au trecut devenise de nerecunoscut, colţuri de pietre funerare, răsturnate, sfărâmate, muşchi crescut peste ele, şi cu toate săpăturile făcute, n-am reuşit să

Avram Cojocaru. Mi-aduc aminte de **Uşer Roizen**, un bărbat cu barbă albă şi lungă ca de sfânt, cu fiii Şloim şi Iechiel, şi cu o casă plină de fete dintre care reţin numai numele de Ilona şi Mase. Tot în Hăneşti trăia şi Marcu Cohen - ginerele lui Şulim Segal) cu Mase (sora mamei mele). În acea perioadă, 1936, eram în fiecare vară la bunicul unde am petrecut cele mai frumoase clipe din copilărie, dar fiind copil nu am reţinut numele multor familii care au trăit în Hăneşti şi regret că nu le pot pomeni.

Încă mai ţin minte *şoihătul* Hăneştilor (**Erb David Şoihăt**) cu o barbă neagră şi cu o casă plină de copii.

Comunitatea evreiască din Hăneşti era strâns legată de cea din Săveni.

Acum trei ani am vizitat Hăneştiul dar numai amintirile mi s-au perindat prin faţa ochilor - doar atât; aşa am încheiat încă un capitol din viaţă, încă unul care a fost şi nu mai este...

Fotografia de mai sus şi reprezintă alianţa între tribul Leizerovici şi tribul Segal Sulim. Copii născuţi din această unire, nepoţi şi strănepoţi, trăiesc în Israel şi sunt împrăştiaţi în toată ţara, de la Dan până la Eilat.

Ultimii "mohicani" din familia Zissu şi Segal: Eli Zissu, Ruhală Zissu şi Adela Rosenthal (născută Segal) din Hăneşti.

Evreii din Hăneşti

La o distanţă de 10 Km de orăşelul Săveni, pe drumul ce ducea de la Săveni la Ştefăneşti şi în continuare spre Iaşi, se află satul Hăneşti.

Circa 30 de familii de evrei locuiau în acest sat renumit pentru moara automată ce măcina grâul zi şi noapte fără întrerupere, aprovizionând cu făină judeţele Dorohoi, Botoşani şi Iaşi.

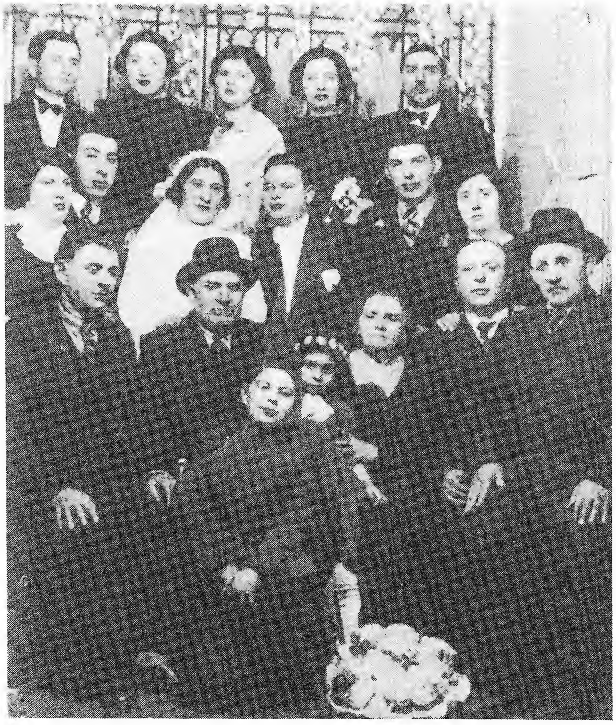

Rândul de sus: de la dreapta la stânga: Zisu I. Zissu, Elca Zissu, Liza Leibovici (născută Leizerovici), Ruhală şi Mihal Zissu. Rândul al doilea: Mase Cohn, Tuli Segal, Solomon şi Adela, Sanil Segal, Frida Leizerovici. Rândul al treilea: Iţhak Sanilevici, Marcu Cohn, Malca şi Sulim Segal, Ancel Leizerovici, copiii Liza Zissu (Ţiganca) şi Rubin Leizerovici.

Iazul ce se întindea pe o lungime de 5 Km. de-a lungul drumului era renumit în toată regiunea pentru ştiuca şi crapii cei mari care împodobeau mesele de *şabat*. La răscruce de drumuri, în acest sat, se afla "RATEŞUL" - casa mare a bunicului meu, **Şulim Segal (Şulăm Hăneşter)**. Această casă era loc de odihnă şi refacere pentru toţi evreii ce călătoreau pe traseul Săveni-Ştefăneşti-Iaşi. Şulim Segal, cu ajutorul fiilor Sanil şi Tuly îi deservea pe toţi acordând fiecărui călător în parte o atenţie deosebită.

Tot aici era şi *Şilul* (sinagoga) satului şi era o plăcere să-i vezi pe toţi evreii adunaţi laolaltă, Sâmbătă şi de sărbători la rugăciuni.

În afară de bunicul cu familia erau acolo: **Marcu** şi soţia sa **Sima Moraru**, cu copiii Izu şi Mişu; ei locuiau la conac (care acum nu mai există), apoi era administratorul morii şi al iazului, **Broida** (morarul), (om din Lituania, cu o vastă cultură iudaică) cu soţia sa **Taubă**, fiicele Mania şi Maşa, şi fiul Vichiu (comunist, omorât apoi chiar de comunişti în închisoarea Botoşani). Mai erau familiile: **Azriel** şi **Malca Weintroub, Pincu Zalman** şi **Hava, Dorica Buium şi Luţa, Şloim Davideanu** cu familia, **Meir Strul** zis **Abramovici** cu soţia Rivca, Iosală şi Masilica,

În jur aplaudau gospodinele evreice şi neevreii care au ieşit să vadă "panarama", dar... deodată s-a auzit din mai multe colţuri: "Jidanii defilează"...

III. Nunta

Trecuseră mai bine de 2 ani de la înfiinţarea organizaţiilor sioniste de tineret în orăşel, până când, în vara lui 1947, am fost înştiinţaţi de Secretariatul Central că erau locuri pentru *aliaua* viitoare. Mai bine de 100 de tineri din toate organizaţiile s-au înscris, dar au venit numai 90 de aprobări.

Zisu I. Zissu cu copiii Şloimuţă, Iţu şi Liza

Subsemnatul am figurat printre primii pe lista lui "*Dror Habonim*" şi am hotărât să plec în *Ereţ Israel* împreună cu prietena mea, care locuia la Galaţi. Zis şi făcut, i-am scris o scrisoare şi am rugat-o să mi se alăture şi să plecăm împreună. După expedierea scrisorii, am fost înştiinţat că va trebui să plec imediat împreună cu Iţcaru Iosef (actualmente membru al Kibuţului Hakuk) şi să ne prezentăm de urgenţă la Haţeg, pentru a participa la un curs ţinut de "*Hagana*", care va dura 45 de zile.

Între timp, prietena mea, Lea (Lili) arătase scrisoarea mea părinţilor care au acceptat ca ea să mi se alăture cu o singură condiţie: "Se face nuntă".

Şi aşa s-a întâmplat că trenul care ne ducea la Haţeg s-a încrucişat pe drum cu trenul ce venea de la Galaţi la Săveni, şi care îmi aducea mireasa.

Din Haţeg ne-am întors spre sfârşitul lui noiembrie, şi coborând din "cursă" (diligenţă) m-am pomenit înconjurat de prieteni şi cunoscuţi şi felicitat c-un "*Mazel Tov*". După ce am răspuns cum se obişnuieşte cu un "*Mazel zoltir leibn*" am întrebat pentru ce sunt felicitat. Mi-au răspuns cu bucurie: "Nu ştii că eşti mire şi te aşteaptă mireasa?"

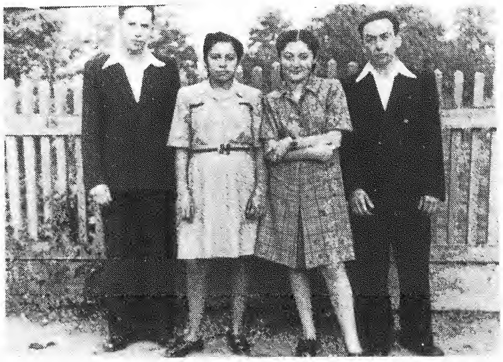

Şloimuţă Zissu, Ţela Leizerovici (azi Livne), Liza Zissu, Iţu Zissu. (1946)

În ziua de 7 decembrie ne-am cununat; a celebrat cununia rabinul Mihal Vaserman.

Cele două săptămâni care s-au scurs până la *alia*, am fost atracţia Săvenilor. Când treceam cu soţia pe stradă, se mişcau uşor perdelele de la ferestre şi se auzeau şuşotirile femeilor: "Iată-l pe mirele care încă nu a împlinit 20 de ani cu aleasa lui care nici ea nu are mai mult de 16". În curând, în decembrie 1997, vom sărbători cu ajutorul lui Dumnezeu 50 de ani de la nuntă. Avem o familie frumoasă şi unită: **fiica** Şula cu ginerele Zeev şi cu cei 4 nepoţi: Tal, Şai, Ionatan şi Meirav; şi **fiul**, Meşulam, cu nora Bilaa şi cei doi nepoţi, Nir şi Ifaat.

Amintiri din Săveni

Lili şi Iţu Zissu după nuntă.

de IŢHAK (IŢU) ZISSU

I. Tradiţionalul *"Şobăs Agudl"*

Din generaţie în generaţie s-a păstrat obiceiul ca de *"Şobăs Agudl"* toţi chelii (*parahăs*) să fie invitaţi să-şi spele chelia la Iepureni (un cătun uscat, fără apă, aproape de gara Ungureni). Acest obicei a continuat şi după întoarcerea din Transnistria.

Sâmbătă dimineaţă în centrul orăşelului se postau 4 tineri (cu capul acoperit de păr bogat) şi cu clacsoanele unor vechi maşini, făceau o gălăgie infernală chemând toţi *"parahăs"* să se prezinte să-şi ia ordinele de chemare semnate de *"mareşalul parăhilor"*.

Nahman Zissu. Nahman Zissu era printre cei mai vârstnici din Săveni, şi de *"Şobăs Agudl"* era înconjurat de tineri şi condus spre sinagogă cu toată pompa şi respectul cuvenit unui "Mareşal al parăhilor", iar el se bucura şi binecuvânta tinerii:

- Să ajungeţi şi la anul să mă conduceţi la sinagogă!

II. Defilarea jidanilor

Întorşi din Transnistria la începutul anului 1944, tineretul evreu din Săveni a început lupta pentru a reveni cel puţin în parte la nivelul de viaţă care exista înaintea evacuării. Mai întâi, fiecare a preluat un oarecare negoţ, având ca clienţi, fie pe soldaţii armatei roşii fie pe ţăranii din jurul orăşelului. Aşa a trecut un an şi de-abia la începutul anului 1945 au reapărut şi organizaţiile de tineret sioniste, ca *Dror Habonim, Gordonia, Hanoar Haţioni, B'nei Akiva, Beitar, Borohovia,* precum şi organizaţia de tineret comunist *U.T.C.* Un exemplu de colaborare între organizaţiile sioniste şi *U.T.C.* a fost organizarea defilării de 1 Mai 1945. Vreo 20 de tineri evrei (nu a fost nici un român printre cei ce au participat) cu steaguri tricolore şi alb-albastru au trecut prin faţa primăriei, făcând diverse exerciţii de gimnastică pe melodiile ritmate ale fluierelor ce îi acompaniau. Printre cei ce au defilat atunci împreună cu subsemnatul se numărau Iosef Iţcaru, Dascălu Herşcu, Zissu Herman, Bercovici Bercu, Schwarţ Uşer, Spigler Didi şi alţii, şi alţii...

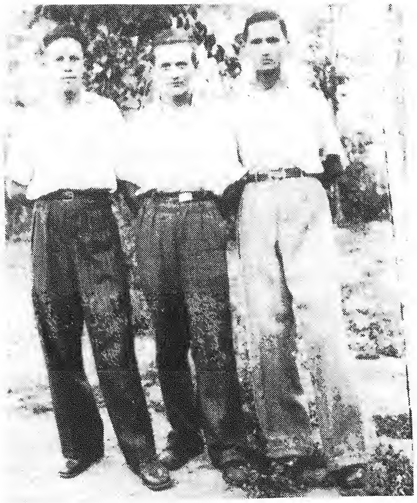

Iţu Zissu, Iţcaru Iosef şi Herşcu Zissu. (Cu toţii au participat la "Defilarea jidanilor").

Nu după mult timp, un an, un an şi jumătate, am plecat înspre locurile unde mă aflu şi acum: Kfar Truman.

Am fost printre cei ce au pus bazele acestui moşav. Am fost membru în **Vaad**. Am cultivat pământul, am crescut vite, două fabrici de brânză, două mărci unanim apreciate:

În 1966 m-am căsătorit cu Rahel din familia Danilov.

Cei patru copii: **Carol Danilov** (colonel în Zahal), **Tova Calacuda, Batia Picras** şi **Itzhak Calacuda**, împreună cu nepoţii sunt mândria şi bucuria mea.

Membru în Vaad la Kfar Truman, la primirea lui Avraham Kisler, prieten al preşedintelui Truman

gara Ungureni, o păstrez şi acum în memorie. Ca şi bătaia încasată de mine la Avrameni, din partea jandarmilor. Nu puteam să facem nimic! Sufeream şi înghiţeam bătăi şi umiliri. În iunie 1941 am fost trimis spre Lagărul din Târgu Jiu. Drumul l-am făcut în 12 zile în vagoane de vite, cu uşile încuiate şi din când în când ni se arunca pâine şi apă. Am stat în acel lagăr trei luni şi jumătate. Ne-am reîntors la Dorohoi, unde l-am reîntâlnit pe tata. Acolo, la Dorohoi, am avut noroc să găsim familia Pavlovici, care au fost pentru noi ca nişte fraţi. Le păstrez o amintire aleasă şi sunt şi acum în legătură cu ei.

Au urmat anii de deportare în Transnistria. Acolo l-am pierdut pe vărul meu Avner Chitlaru.

După trei ani de chin, ne-am reîntors la Dorohoi, unde din nou familia Pavlovici ne-a ajutat.

Eu m-am alipit Armatei Roşii şi am luptat alături de ei până la Budapesta, unde m-a prins sfârşitul războiului în 1945.

Vroiam să plec în Israel, dar era greu, dura mult timp până se primea aprobarea.

În anul 1952, o norocoasă întâmplare, a făcut ca în 10 zile să primesc paşaportul şi să plec în Ţara Noastră. Despre ce era vorba?

Am fost chemat la Miliţia din Botoşani să depun mărturie într-un caz de speculă cu pielicele. Cine credeţi că era mare anchetator comunist, de data asta? Jandarmul care mă bătuse la sânge în 1941!!!

S-a făcut luntre şi punte să primesc aprobarea de plecare cât mai repede, pentru ca nu cumva să-i reclam trecutul "glorios". Şi astfel, aproape numai cu ce era pe mine, m-am pomenit în drum spre Israel. Visul se împlinea.

Odată ajuns în Israel am luat cunoştinţă cu "maabaraua" de la Afula.

Acum, ceea ce m-au învăţat părinţii, **MUNCA**, m-a ajutat foarte mult. Nu mi-a fost ruşine. Am pus mâna la treabă cât era ziua de mare. O făceam pentru mine, pentru Ţara Mea.

"Pionerii" din Kfar Truman, 1953

De la Săveni la Kfar Truman

de HERMAN CALACUDA

Acum, la 73 de ani am început să am timp să-mi amintesc de copilăria, adolescenţa, tinereţea şi maturitatea mea.

Ani de muncă, ani de foarte multă muncă, dar cu toate acestea, ani cu multe realizări. Când mă voi aşeza de-a binelea la masa de scris, voi avea multe de povestit.

De-a lungul drumului de la Săveni la Kfar Truman, s-au adunat o mulţime de întâmplări care mai bune care mai puţin bune, o mulţime de evenimente care au schimbat în felul lor, cursul vieţii mele.

Dar să începem cu începutul.

La 19 noiembrie 1924 am văzut lumina zilei în Săveni. Părinţii mei **Iancu** şi **Liza Calacuda**, ca marea majoritate a părinţilor evrei au făcut tot ce au putut pentru a-mi oferi o copilărie şi o adolescenţă cât mai ferită de nevoi. Un singur lucru au pus pe primul plan: **MUNCA**. M-au învăţat că fără muncă, multă muncă, nu realizezi nimic! Tot ceea ce vrei să realizezi trebuie să fie rezultatul muncii tale şi să nu aştepţi să pice din cer ceea ce îţi doreşti.

Acum, când la rândul meu predau ştafeta fiilor şi nepoţilor mei acelaşi mesaj le transmit: **MUNCA**.

Toată viaţa mea a fost, este şi va fi o luptă şi întreaga luptă s-a tradus în muncă. Pentru mine, viaţa fără muncă nu-şi are rost. În muncă e sănătatea, cinstea, puterea şi farmecul vieţii.

Dar iată că în loc să istorisesc amintiri, mă apuc să fac lecţii de morală...

Să mă întorc la anii copilăriei petrecuţi la Săveni.

HERMAN CALACUDA, la 25 de ani

Îmi revin în memorie: *Heiderul lui rebe Iancu* din strada Sârbi, Şcoala primară israelito-română mixtă, Groise Şil, Sinagoga lui Serel.

În acele locuri am desluşit primele buche în ebraică, primele istorisiri despre neamul evreiesc şi suferinţele lui. Tot acolo am auzit pentru prima dată Hatikva.

Au existat în Săveni grupări "Gordonia", "Betar", "Hashomer Hatzair".

Fiind nevoit să-mi ajut părinţii în munca lor de comerţ şi agricolă, îmi rămânea puţin timp pentru alt fel activităţi.

Au venit anii de negură ai fascismului, legionarismului şi războiului.

Evacuarea. Lagărul de la Târgul Jiu, şantierul Bumbeşti-Livezeni. Câteva halte zguduitoare pentru mine.

Scena când soldaţii români l-au bătut crunt pe tatăl meu în 1940 în

X. O nuntă ca-n basme

O nuntă bogată, cum rar se vedea la evrei. Mesele gemeau de bunătăţi. Se mânca şi se bea pe rupte. Muzica nu mai contenea. La masa socrilor, fireşte, veselia şi mai mare. Încurajaţi de vin şi ţuică, oamenii au luat-o pe drumul laudei de sine. "Cuscre, zice la un moment dat tatăl miresei, să ştii că băiatul tău e un prost!" "Cum adică, cuscre?" se miră celălalt, care fusese sigur până în acea clipă, că e tatăl unui fecior foarte isteţ. "Un prost, îţi spun! Că dacă cerea mai multă zestre, îi dădeam. Pricepi? Că bani am!" "Aşa?! – ţipă tatăl mirelui, jignit până în fundul sufletului. Aşa va să zică! Păi şi ţiganul are parale!"

Ce a urmat nu merită povestit. Atâta doar că doctorii şi felcerii târgului au avut de lucru.

...

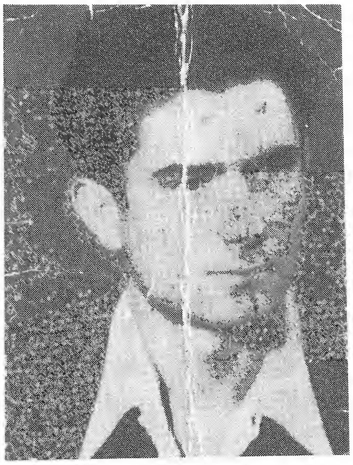

Printre fotografiile pe care le-am putut aduce în ţară se află una foarte scumpă mie, cea a unui prieten drag, Herman Calacuda. Mi-a dat-o el, *"... o piedică în cale uitării"*. Fiu unic, alături de trei surori, nu a fost alintat de părinţi. Tatăl lui, exportator de produse agricole, om cunoscut şi onorat, i-a cerut să muncească de tânăr.

Ca mulţi alţii a judecat situaţia evreilor în România şi a venit în Israel. A dovedit că e capabil şi şi-a făurit o situaţie prosperă. Ca şi în trecut, e apreciat şi acum, aici, împreună cu familia lui, de toţi cei care îl cunosc.

Un prieten drag,
Herman Calacuda

trezit în miez de noapte, bogătaşul a declarat: – Eu nu dau bani fără muncă! Fă-mi clisma!

VI. Trei fraţi şi o franţuzoaică vopsită

Trăiau în oraşul nostru doi fraţi foarte bogaţi. Într-o bună zi au făcut o petrecere de pomină. Fusese zărit acolo un bărbat străin şi, mai ales, o femeie... pare-se franţuzoaică, frumoasă şi tare vopsită, nu ca pe la noi. Veniseră cu un automobil!!

Lumea nu mai putea de curiozitate, întrebările plouau. După un timp, au început să apară şi răspunsurile, de la cei bătrâni care ştiau ei ce ştiau. Străinul nu era chiar străin, ci fratele mezin al celor doi negustori. În tinereţe fusese oaia neagră a familiei. Trăia din furtişaguri, compromiţându-i grav pe fraţii mai în vârstă, deja negustori de vază. Aceştia, pentru a nu se ruina, i-au dat bani, să plece cât mai departe. A ajuns în Franţa, unde s-a îmbogăţit, să ne ierte Dumnezeu, din... din... În acest punct se lăsa o tăcere de neclintit. Nimeni nu mai adăuga o vorbă. Dar toţi o priveau cu înţeles şi cu jind, pe franţuzoaica cea vopsită.

Acum că era bogat, mezinul devenise mândria fraţilor lui şi trona în capul mesei.

VII. Copii mulţi şi zarzavaturi

Trăia în târg un zarzavagiu, Şulăm îi zicea, fie-i pomenirea veşnică, care, după mine, nu avea pereche. Mic la stat şi slăbuţ ca un vrăbioi avea două femei: o evreică şi o româncă. Trebuie să fi fost foarte priceput la castraveţi şi alte zarzavaturi, ca să ţii două case, nu era lucru de glumă. Copii? A avut o mulţime şi cu una şi cu cealaltă. Spunea lumea că "românii" erau mult mai reuşiţi decât frăţiorii lor evrei.

VIII. Cizmarul şi dentistul

Într-o zi un cizmar intră la dentist să-i ducă o pereche de ghete reparate. Vede el acolo că dentistul îşi hrăneşte fetiţa în faţa unei păpuşi mari şi urâte.

– Nu vrea să mănânce, oftează tatăl, o face doar de frica păpuşii.

Mirat, cizmarul, Aron Ide, şi el tată a 13 copii, cade pe gânduri. Apoi îl roagă pe dentist să binevoiască să-i împrumute şi lui păpuşa, din când în când. E rândul dentistului să se mire:

– Nici la dumneata nu mănâncă copiii, nu vor să vină la masă?

Cizmarul lămureşte:

– Vreau păpuşa ca să le fie frică să vină la masă!

IX. O poveste din auzite

Cu mulţi, mulţi ani în urmă, un rabin din orăşel s-a îmbolnăvit: o constipaţie păcătoasă de care nu putea scăpa. Zilele treceau, una după alta. Nimic. Enoriaşii, care îl iubeau, se rugau cerului într-una. Fără rezultat. Au hotărât atunci evreii să ţină post negru, până când, Cel de Sus se va îndura de rabinul constipat. Într-un târziu, rugăciunile le-au fost ascultate. Ceauşul sinagogii a fost trimis să strige din casă în casă: "Fraţi evrei, puteţi mânca!"

II. Peţitorul cu idei

Berl – Ruhăls era peţitorul târgului. Om isteţ. Cetăţenii îi cereau adesea sfatul... serviciile profesionale, mult mai rar. Avea o vorbă Berl: "În meseria mea, dacă-ţi faci treaba bine, nimeni nu mai are nevoie de tine. Dacă nu... nici pe-atât!"

Odată, un negustor bogat, cu o fată urâtă tare, l-a rugat să-l ajute, să-i găsească un mire. Problema părea de nerezolvat. Nu însă pentru Berl al nostru. Ideea lui a fost următoarea: la întrevederea dintre tineri (găsise un pretendent), în casa aranjată ca la bogătaşii cei mari, a aşezat-o pe fată lângă o babă de o hidoşenie înspăimântătoare. În comparaţie cu aceasta, fiica negustorului părea aproape... drăguţă.

Voi povesti însă şi un eşec al abilului nostru peţitor: a adus odată un băiat din alt oraş, care părea potrivit. La "vederea" cu fata însă, lihnit de foame, a golit cu lăcomie resturile din farfuriile tuturor invitaţilor veniţi să-l cunoască. Bietul tânăr! S-o fi săturat, dar s-a întors acasă burlac.

III. Croitoraşul fermecat

În orăşelul nostru trăia un croitor care, în felul lui, era – nu exagerez – unic în lume! Aţi mai auzit dv. vreodată de un meşter croitor care să ia în lucru haine, pantaloni, paltoane, ş.a.m.d. – fără să ia măsurile clientului? Nu? Ei, aflaţi că Bercu Şiretu, fie-i ţărâna uşoară, care are urmaşi mulţi în Israel, aceasta îi era specialitate. Şi nu am aflat ca vre-unul din clienţii lui credincioşi să se fi plâns. Erau mulţumiţi.

IV. Îngâmfarea pedepsită

Un negustor cu stare, dar zgârcit nevoie mare, şi cu fată de măritat, frumoasă foc şi cu zestre mare, a hotărât că în bietul nostru târguşor, nu se poate afla un mire pe măsura lui. A apelat prin urmare la un peţitor dintr-un oraş ceva mai mărişor: să-i găsească neapărat, un băiat chipeş şi capabil, care să nu fie, ferească Dumnezeu, meseriaş manual. Să fie intelectual. Acesta i-a adus, cât ai zice peşte, un băiat înalt, frumos şi negustor. La logodna care i s-a făcut în scurt timp, tatăl fetii a depus radios pe masă, în văzul tuturor, zestrea toată în bani peşin. În acele vremuri vorba rostită era mai tare decât o poliţă iscălită. Mirele a mulţumit frumos şi-a sărutat familia drăgăstos şi s-a dus. A făgăduit că se întoarce curând. S-a ţinut de cuvânt.

A apărut la volanul unui automobil nou-nouţ, cu care şi-a luat familia la plimbare. Pe tata-socru, pa mama-mare. Obiectivitatea ne obligă să mărturisim că tot orăşelul i-a privit cu feţele galbene de invidie. A plecat apoi, dispărând la orizont cu un viraj elegant. Urma să se întoarcă să stabilească data nunţii. Din păcate n-a mai fost văzut pe la noi. Poliţia l-a urmărit, l-a găsit, dar fără maşină. O achiziţionase pe numele unei surori. Cei mai în vârstă dinre noi îşi vor aminti de el. Dau iniţialele numelui lui I.O.

V. Ventuze şi clistire

Ajutorii doctorului erau frizerii care aplicau ventuze, lipitori, făceau clisme. Un frizer a fost chemat într-o noapte să facă o clismă unui bogătaş constipat. S-a îmbrăcat în grabă, şi-a pregătit materialul şi s-a prezentat. Pacientul i-a spus că nu mai are nevoie, între timp... s-a uşurat. La pretenţiile frizerului, În momentele cele mai grele, şi multe au fost acestea, tatăl meu, binecuvântată fie-i amintirea, îl consola pe Iulius Hecht. Căci tata a fost un optimist iremediabil:

– Se vor întoarce zilele însorite şi pentru poporul nostru, îi spunea. Iar tu Iulius, vei deveni judecător. Vei judeca cu dreptate şi îi vei pedepsi pe criminalii care au păcătuit faţă de evrei.

Şi într-adevăr, după o vreme, îngrozitoarea noastră şedere în Transnistria a luat sfârşit. De fapt au supravieţuit poate o zecime din cei deportaţi, dar cei răspunzători de alungarea noastră au ajuns la concluzia că au comis o greşeală. Ne-am putut întoarce deci la casele noastre, distruse şi goale.

Şi timpul a trecut. Câte eforturi ne-au trebuit pentru a reîncepe să trăim ca oamenii!

Iulius Hecht a fost numit judecător, după cum i-a proorocit tatăl meu, Solomon Zisman, z.l. I-au fost aduşi în faţă mulţi inculpaţi, pe care i-a judecat după lege şi dreptate şi pe care i-a condamnat, dacă meritau.

A rămas în această funcţie până la pensionare. Soţia, Oti, a încetat din viaţă şi, la câţiva ani după aceea, a decedat şi el. Să-i păstrăm o amintire frumoasă, căci a fost un om excepţional. Fiul, care poartă cu cinste numele de familie al părintelui său, este în prezent procuror la Botoşani.

Ca să nu îl uităm pe Iulius Hecht, judecător drept şi om de omenie, eu, un bun prieten al său, am scris rândurile de mai sus, cu pietate.

A fost odată ... la Săveni

de Herman Zisman

Despre Săveni s-a mai povestit. S-a scris despre oamenii vrednici şi serioşi care au dus la propăşirea târgului, au fost mândria lui. Aş dori, cu permisiunea cititorilor, să mai adaug şi eu câteva rânduri; anumite întâmplări nu lipsite de haz care vor ilustra din altă prizmă, viaţa de fiecare zi a pitorescului orăşel. Atât de iubit, niciodată uitat... şi totuşi părăsit. Deci... A fost odată, şi totul s-a petrecut cu adevărat!

I. Dacă mori – plăteşti

În orăşel s-a ăşezat la începutul secolului, un farmacist, Viţianu, cu familia lui. Era singur în meseria lui şi câştiga bine. Se ştia că este evreu, dar la viaţa comunităţii refuza să participe. Dacă aşa a dorit a fost lăsat în pace. Cum viaţa e urmată de moarte, a sosit într-un târziu şi ceasul cel din urmă pentru omul nostru. Copiii au solicitat biserica din târg, să-i facă funeraliile. Popa însă s-a împotrivit – nu-l văzuse niciodată la slujbă. De nevoie, s-au îndreptat atunci pentru îngropăciune spre Comunitatea evreilor. Aceştia s-ar fi învoit, cu o condiţie, însă: să plătească pentru toţi anii, numeroşi, de când farmacistul locuia la Săveni! Suma era mare de tot, omul murise la adânci bătrâneţi. Comunitatea din Botoşani a refuzat şi ea înmormântarea, pe motiv că Săvenii au cimitirul lor. Aşa că, neavând încotro, copiii au plătit cât li s-a cerut.

condiţiile grele, pe mare, a contribuit cu curaj la acţiuni de salvare a altor mateloţi aflaţi în primejdie.

A purtat desigur şi haina militară, când a fost chemat sub arme, în timpul războaielor Israelului.

Şi vremea a trecut. Apreciat de superiori, iubit de camarazi, Felix a navigat timp de 30 de ani la bordul navelor naţionale. Până la ieşirea la pensie.

Astăzi Mary şi Felix duc viaţa potrivită a unor oameni de vârsta lor, cu bucurii de la copii şi nepoţi. Băiatul lor cel mare este ofiţer în retragere, după o frumoasă carieră militară, iar cel mic are şi el o situaţie foarte bună. Au nepoţi reuşiţi şi iubitori.

La întâlnirile între prieteni, depănăm firesc amintiri din copilărie, din tinereţe. Dar Felix nu uită, nu poate uita nici umilinţele, prigoana, vremurile amare ale Diasporei, de care s-a despărţit fără păreri de rău. Un trecut lăsat hotărât în urmă, Diaspora de tristă amintire pe care speră şi doreşte din tot sufletul ca nici el, nici urmaşii lui să n-o mai cunoască vreodată.

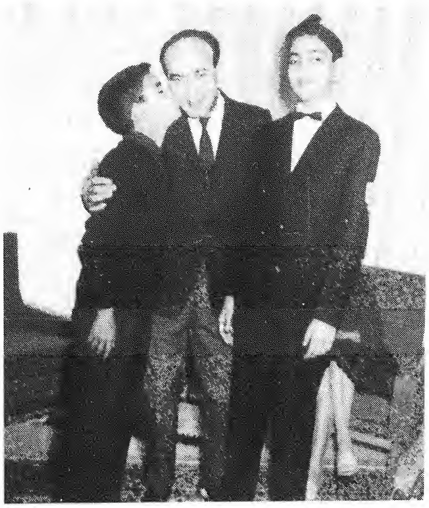

Felix Aronovici cu fiii Mark şi Yacov

Despre Iulius Hecht - Judecătorul

În anul 1933, un eveniment a fost mult comentat în orăşelul nostru, Săveni. Un peţitor a adus pentru Oti, fată frumoasă, cu bacalaureat, fiica unui negustor de cereale, un mire. Iulius Hecht era de profesie "advocat". Deci, după părerea unanimă a târgului, o pereche potrivită.

Logodna fastuoasă a fost urmată la scurt timp, de o nuntă strălucitoare. După doi ani, un băieţel numit Waldemar a sosit pe lume ca să întregească fericirea acestei perechi. Totul părea perfect, idilic, dar un lucru lipsea: pâinea cea de toate zilele, sau cum se spunea pe la noi, în idiş, "*parnusa*".

Avocaţii din orăşel, mai toţi activişti de frunte ai partidelor istorice, liberal şi ţărănist, nu l-au încurajat de fel pe noul lor confrate, evreu. Ba chiar dimpotrivă, i-au pus beţe în roate. Comunitatea evreilor, singura care îl putea ajuta, a făcut-o. A fost numit învăţător la şcoala primară israelito-română. Au câştigat elevii care au descoperit curând că, acest om, pe lângă studiile de drept, avea o vastă cultură universală şi cunoştinţe temeinice despre istoria şi scrisul evreiesc. Serile literare organizate de el, erau frecventate şi de publicul adult, însetat de literatura în limba idiş.

Au venit apoi timpurile grele pentru comunitatea noastră. S-a scris mult despre ele, dar cred că niciodată nu le vom pomeni îndeajuns: izgonirea din orăşel, lagărele şi, în sfârşit, deportarea în Transnistria, cu urmările ei cumplite.

Noi am ajuns la Moghileu, unde am împărţit o cameră cu familia Hecht. Foamea şi frigul domneau nestingherite în acea locuinţă mizerabilă. Aici au pierit mama d-lui Hecht şi socrii săi, Şmil şi Sara Vainberg.

Un marinar dintr-un târg fără mare şi fără tren

Despre Felix şi Mary Aronovici din Haifa

Pe Felix, în copilărie îl ştiam sub numele de Favolă şi cum în orăşelul nostru, nu scăpa nimeni fără o poreclă, pe el îl strigam Favolă "Ţiganer", că era negricios şi cam certăreţ.

Din fragedă copilărie rămăsese orfan de tată. Mama lui, văduvă cu o casă împovărată de copii, l-a îndemnat să înveţe frizeria.

După un timp, cu ajutorul unei surori mai mari stabilită la Bucureşti, a izbutit şi el să ajungă acolo. Şi-a încropit o oarecare stare şi a putut să-şi ajute mama rămasă în orăşel.

Felix Aronovici cu soţia Mary şi cu fiii Mark şi Yacov.

Au venit însă vremuri grele pentru evrei: alungarea din case în ghetouri, în lagăre, muncile obligatorii în condiţii neomeneşti, umilinţele, deportarea. Mulţi şi-au pierdut viaţa. Iar noi, cei care am scăpat ne vom aminti mereu de ei. Printre cei care au avut noroc a fost şi Felix. Acesta, reflectând la cele întâmplate, aajuns la o concluzie limpede; a înţeles că poporul evreu trebuie să trăiască în Tara lui, ca toate celelalte popoare. S-a căsătorit cu Mary şi au plecat în Israel, împreună cu familiile lor şi cu părinţii soţiei. Anul 1948 a fost începutul existenţei statului şi al lor personal, în ţară.

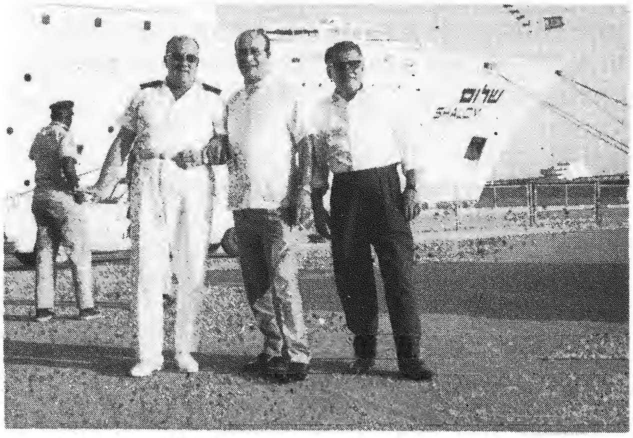

Felix Aronovici în portul Miami

Se ştie că toate începuturile sunt grele. A muncit Favolă pe unde putea, cu ziua, fericit fiind de câte ori găsea ceva de lucru. Dar au venit pe lume doi copii drăguţi, care trebuiau crescuţi, îngrijiţi. Astfel că a luat o hotărâre, nu simplă, nu uşoară pentru un familist. S-a angajat să lucreze pe vapor. La început ca frizer, meseria lui, dar apoi s-a calificat marinar, participând ca membru plin al echipajului la toate activităţile navei. De mai multe ori, în

ÎMI AMINTESC DE EI...

de HERMAN ZISMAN

În amintirea Otiliei şi a lui Ştrul Şvartz

Prins ca mulţi alţii de febra emigrării spre America, pe la începutul secolului, un croitor din Săveni pe nume Haim-Beer Şvartz a hotărât să plece şi el, cu soţia şi copiii... Şi-au vândut modesta gospodărie, au angajat un căruţaş cunoscut şi, cu bagaj puţin, au pornit-o. Drumul spre gara cea mai apropiată, neîngrijit, plin de hârtoape, nu era scurt. Urca dealurile, cobora în văi. La un urcuş mai abrupt, caii s-au oprit, nemaivoind să tragă. Degeaba îi biciuia căruţaşul, bietele animale nu se urneau şi pace! N-a ajutat nici faptul că s-au dat cu toţii jos din căruţă şi bărbaţii s-au pus pe împins. Căruţaşul se jura că niciodată caii lui, obişnuiţi cu calea gării, nu i-au făcut aşa ceva. Vremea trecea, ora de plecare a trenului a trecut şi ea. Alt tren - abia a doua zi!

Atunci, croitorul nostru, (poate superstiţios) a spus:

- Caii nu vor să tragă, ăsta e un semn să nu plecăm! E semnul destinului. Înapoi!

S-au întors deci. Şi-au răscumpărat cele vândute şi au rămas în Săveni.

Unul din fiii lui, despre care scriu aici, a crescut, a devenit comerciant şi s-a însurat apoi cu Otilia, o fată frumoasă şi harnică. O căsătorie fericită! Au adus pe lume trei copii reuşiţi, doi băieţi şi o fată.

Dar nu le-a fost dat să se bucure multă vreme de linişte şi pace. Au venit vremuri grele, în special pentru evrei. Ca şi ceilalţi conaţionali din orăşel şi din tot judeţul Dorohoi, au fost deportaţi în Transnistria. Nu înainte de a fi fost jefuiţi de avutul lor...

Acolo în ghetou, în urma umilinţelor necontenite şi a suferinţelor cauzate de ostaşii germani şi români, s-a stins Ştrul Şvartz.

Întorşi după trei ani de chinuri, n-au mai găsit nimic din gospodăria din care fuseseră izgoniţi. Casa era în mare parte distrusă. Casa, fără tată, fără soţ, nu mai era de altfel o adevărată casă!

După un timp, Otilia a murit şi ea.

Zdrobiţi sufleteşte, nemaigăsindu-şi locul pe meleagurile care le-au pricinuit atâta durere, copiii au hotărât să-şi înceapă o viaţă nouă. Au venit în Israel, şi au întemeiat aici, familii.

Chinurile suferite în ghetou au lăsat însă urme adânci, niciodată vindecate. Cei doi fraţi, Herşcu şi Aşer, fie-le amintirea binecuvântată, au murit în ţară, lăsându-şi nevestele văduve, cu copii.

Fata, Cerna, cu bărbatul ei, Natan, împreună cu fiul lor Moşe, la rândul lui însurat, cu doi copii, locuiesc în prezent la Haifa. Ea nu şi-a uitat părinţii, pe Otilia şi pe Ştrul Şvartz. Le păstrează amintirea vie, mereu, amintire care va fi perpetuată şi de urmaşii lor, din generaţie în generaţie.

Nici cel care a scris despre această familie, nu îi va uita.

Sinagoga **TIFERED ISRAEL**, proprietate a Comunităţii, este situată într-un cartier cu evrei numeroşi. Vechimea sinagogii este (în 1952) de 40 de ani. Este construită în stil de sinagogă, starea construcţiei fiind bună. În interior are amenajată la mijloc o masă care serveşte de *balemer*. Sinagoga funcţionează numai Sâmbătă şi în zilele de sărbători. Sâmbătă este frecventată de 30 credincioşi, iar de sărbători, de către 60-70 credincioşi. Este administrată de eforie. Deserveşte credincioşi de rit ortodox, are o capacitate de 70-75 de locuri, nu are oficiant angajat permanent, ci numai pentru sărbătorile de toamnă angajează un oficiant pentru trei zile. Sinagoga posedă 7 (şapte) suluri sfinte.

Sinagoga este compusă din două camere şi o sală.

Sinagoga **VECHE**, Str. Republicii, proprietate a Comunităţii, este situată într-un cartier cu evrei numeroşi. Vechimea sinagogii este (în 1952) de aproximativ 100 de ani. Este construită în stil de sinagogă, starea construcţiei fiind bună, neavând stricăciuni. Amenajarea interioară este cu *balemerul* aşezat la mijloc. Sinagoga funcţionează numai Sâmbătă şi în zilele de sărbători. Sâmbătă este frecventată de 25 credincioşi, iar de sărbători, de către 50-60 credincioşi. Este administrată de eforie. Deserveşte credincioşi de rit ortodox, are o capacitate de 100 de locuri, nu are oficiant angajat permanent. Sinagoga posedă 5 (cinci) suluri sfinte.

Imobilul este compus din două camere şi o sală.

Sinagoga **CANTURCIC**, str. Tudor Vladimirescu, proprietate a Comunităţii, are o vechime (în 1952) de 25-30 de ani. Este construită în stil de sinagogă, starea construcţiei fiind potrivită. Sinagoga este închisă şi nu a permis până în prezent nici o altă destinaţie decât aceea de a depozita azima. Sinagoga posedă 4 (patru) suluri sfinte care au fost date în folosinţă celorlalte sinagogi.

Sinagoga este compusă din două camere şi o sală.

Din publicaţia **Fraternitatea**, apărută Vineri 11 Noiembrie 1883 reproducem:

"**Farmacia d-lui N. Viţianu** - în urma concursului depus vara asta, de N. Viţianu, ca Evreu împământenit, a dobândit dreptul de a-şi deschide o farmacie în *Săveni*, judeţul Dorohoiu. Săvenii ca orăşel bine populat, avea nevoe de o farmacie şi toţi cetăţenii locali aşteptau cu nerăbdare deschiderea ei. D. Viţianu îşi deschise farmacia în luna lui August şi spre surprinderea tuturora şi-o aranjă atât de frumos şi o asortă aşa de bogat, că'şi atrase chiar laudele Consiliului sanitar. Putem felicita din parte-ne pe d-nul Viţianu, că şi-a înţeles misiunea; şi pe Săvenenii, că au căpătat o atare farmacie, care-i scuteşte de trude şi cheltuieli, şi zăbavă dăunătoare şi prisoselnică, de a trimete după medicamente la Botoşani sau Dorohoiu; căci farmacia d-lui Viţianu e mai bogat asortată ca multe farmacii din oraşe mari."

SĂVENI

ARHIVE... DOCUMENTE... ARHIVE

Dintr-un tabel întocmit de către Comunitatea Evreiască (Mozaică) în luna mai 1949, aflăm numele celor care făceau parte din personalul salarizat şi nesalarizat al instituţiilor de asistenţă din Săveni la acea dată:

La Cantina obştească din Săveni, str. Ada Marinescu, Gachtenberg Branete era administrator, Rabinovici Sulim, magazioner, Bendit Heiche, ajutor de bucătar, Rotam Savete, femeie de serviciu.

În cadrul serviciilor religioase de pe lângă Comunitatea evreilor din Săveni, aflăm dintr-o altă comunicare datată septembrie 1950, că deţinea funcţia de responsabil administrativ Cojocaru A., Vlăsnişteanu Froim şi Ely Nusem, cult, Dunaievsky Bercu şi Grisaru Uşer, membri, iar Corenzman David era vice-preşedinte.

O informaţie:
Cam tot prin anii '50, funcţiona la Săveni 1 şcoală primară cu un efectiv de 69 de copii.

Situaţia sinagogilor din Săveni

În 1952 Comitetul Democrat Evreiesc (C.D.E.) cere comunităţilor regionale o dare de seamă privind situaţia sinagogilor locale. Iată datele obţinute din fişele întocmite şi expediate la Federaţia centrală a evreilor de către Responsabilul cu munca în Comunitate, Dl. M. Herşcovici:

Sinagoga **MITELST**, din str. I.C. Frimu, proprietate a Comunităţii, este situată într-un cartier cu numeroşi credincioşi şi are (în 1952) o vechime de aproximativ 50 de ani. Este construită în stil de sinagogă, având în interior şi un balcon care serveşte de sinagogă pentru femei. Starea construcţiei este potrivită, având exteriorul deteriorat şi netencuit. În interior nu are *balemer*, ci în locul lui are la mijloc o masă. Sinagoga funcţionează zilnic fiind frecventată de 15-20 enoriaşi în fiecare zi, 25-30 sâmbăta şi de către 50-60, în timpul sărbătorilor de toamnă. Este administrată de eforia respectivă. Deserveşte credincioşi de rit ortodox, are o capacitate de 80-100 de locuri. Nu are oficiant angajat permanent, ci slujba se oficiază de către un enoriaş al sinagogii, iar pentru sărbătorile de toamnă se angajează un oficiant numai pentru 3 zile. Sinagoga posedă 5 (cinci) suluri sfinte.

Sinagoga **ZEIDENE**, proprietate a Comunităţii, este situată într-un cartier cu evrei numeroşi. Vechimea sinagogii este (în 1952) de aproximativ 60 de ani. Este construită în stil sinagogă, starea construcţiei fiind bună. În interior are amenajat la mijloc un *balemer*. Sinagoga funcţionează numai Sâmbătă şi în zilele de sărbători. Sâmbătă este frecventată de 10-15 credincioşi, iar de sărbători, de către 25-35 credincioşi. Este administrată de eforie. Deserveşte credincioşi de rit ortodox, are o capacitate de 60 de locuri, nu are oficiant angajat permanent, ci numai pentru sărbătorile de toamnă angajează un oficiant pentru trei zile. Sinagoga posedă 6 (şase) suluri sfinte.

Sinagoga este compusă din o singură cameră mare având un balcon în interior pentru sinagoga femeilor.

Dr. Zisu Lebel, soţia Rachela cu fiul Alexandru, nepotul Iosef, nepoata Elanit, Liuba, Lili, mama ei Sara - Ina, Zorio, rude apropiate

Fiul Mihael, fiicele Zlata şi Shira şi nepoţica Elanit formă cu ajutorul valţurilor pe care le mânuia cu dexteritate. La roţile valţurilor mai lucrau doi băieţi creştini care au deprins meseria de pregătire a azimelor. Cu un băţ rotund petrecut pe sub aluat, azimele erau trecute pe masă, gata tăiate. Cu ajutorul unor beţişoare de lemn de vreo 10-12cm aşezate în formă de triunghi se făceau găuri în azimă din loc în loc. De pe măsuţă, Iosală, băiatul cizmarului Iancl Tăpces, le prelua şi le ducea în cuptor strigând "Motzes in oivn!" (la cuptor cu azimele!). În cealaltă încăpere Aizic Vagner întorcea azimele cu o lopată de lemn tare, apoi cu măiestrie le aşeza în coşul în care era aşternută o faţă de masă, sau într-o faţă de pernă, depinde de cantitatea pe care o cerea clientul. Mai era un soi de azimă, cu zahăr şi cu ouă, dar acela era comandat numai de cei care aveau bani mai mulţi.

De Crăciun umblam cu colindul împreună cu prietenul meu Ştefan Minciu şi cu alţi băieţi pe la case creştine şi cântând "Aho, aho, copii şi fraţi", primeam bani, cozonac, şi alte ofrande pe care le adunam într-o traistă pe care o aveam în spate.

Moină Covrigaru, de care vorbeam mai sus, trăieşte azi la Haifa şi are un atelier de frizerie pe strada Nordau. Suntem înrudiţi prin fosta lui soţie, Rachel, fie-i ţărâna uşoară. Moină era unul din fii lui Şmerl Beighel Cerchez, cel cu familie mare. Şmerl avea patru fii şi două fiice. În afară de Moină mai trăieşte azi un fiu al lui Şmerl, tot la Haifa. Îl cheamă Şloimă şi are peste 90 de ani - până la 120!

לזכר היקרים
שעיה בן יוסף וגיטל
מחלה בת יעקב ורבקה
אחותי קלרה
בת שעיה ומחלה
ומיהלני
אשר נספו בשואה
מאת
ד"ר זיסו ליבל

Dr. Lebel Zisu lângă placa comemorativă dedicată familiei sale, care se află lângă Monumentul din Haifa, consacrat evreilor ucişi în perioada Holocaustului, originari din judeţul Dorohoi

speriind sau lovind chiar doi cai care erau înhămaţi la o căruţă şi accidentând grav un ţăran care se afla în căruţă. Ţăranul trăgea să moară. Nevasta lui, se afla nu departe, în drum spre târg, având braţele încărcate cu două legături de păsări şi un coş mare cu ouă. Femeia, aflând despre accident, nu şi-a pierdut cumpătul, n-a lăsat încărcătura din mână ca să alerge la cel rănit ci, cu durere, şi-a continuat drumul spre târg spunând că trebuie să-şi vândă marfa, căci altfel cum va putea plăti pentru lumânări şi sicriu... Am admirat atunci acea femeie simplă dar cu multă stăpânire de sine şi realism. (Acestea se întâmplau chiar în faţa prăvăliei de făină a lui Aron Cohen, tatăl celui ce va fi membru al Parlamentului nostru, Idov Cohen şi al lui Hascal Cohen, fratele acestuia.)

O altă tristă întâmplare petrecută în orăşelul nostru. La Olăria Reghenstraif a fost încărcată o căruţă cu marfă şi căruţaşul, Frantz Schultz, s-a urcat pe capră şi a pornit spre Cernăuţi. Pe drum, căruţă a început să se încline într-o parte. Schultz a sărit din ea şi a încercat să o echilibreze sprijinind-o şi împingând cu umărul. Dar marfa era grea, şi căruţa s-a prăbuşit peste el, omorându-l. Tatăl lui n-a putut nici măcar asista la înmormântare fiind paralizat şi zăcând tot timpul în pat.

Un mihăileştean care trăieşte azi în Haifa, Dl. Hună Cocoş, şi care are peste 85 de ani (până la 120, cum se spune!), a fost pe vremuri unicul proprietar de maşină mică din orăşel. Cu această maşină îşi câştiga existenţa transportând pasageri după nevoile fiecăruia, sau ducându-i la Cernăuţi dacă aveau nevoie urgentă de ajutor medical. Când maşina necesita reparaţii, se ocupa de ea Meşulăm, fratele lui Hună Cocoş.

Meşulăm a fost victima unui accident mortal când, în timp ce trebăluia sub maşină, bucăţile de ţiglă cu care ridicase o roată au cedat, vehiculul prăbuşindu-se peste bietul om.

Alte incidente neplăcute i s-au întâmplat lui Herşcu Şalet care vizitându-şi un frate în oraşul Bucecea, a dat de revolverul acestuia şi din greşeală şi-a tras un glonte în genunchi. Altă dată, pe când dădea mâncare la vite, nu a fost atent şi a intrat cu ochiul într-unul din coarne. A apelat la Hună, cel cu maşina pentru a fi dus urgent la Cernăuţi la un doctor oculist.

Orăşelul nostru avea două mii de locuitori evrei. Mai erau familii de evrei în satele apropiate (Vladeni, Rogoşeşti, Cândeşti, Sinăuţii de jos şi Sinăuţii de sus) de unde veneau la noi să cumpere pască (azimă) pentru paşti. Pasca era pregătită la noi la Mihăileni de către 5 inşi. O adevărată fabrică de azimă se amenaja în două din cele patru camere din curtea şcolii israelito-română (celelalte două erau ocupate de directorul şcolii, Dl. Blitzman, cu soţia şi fiul). Munca era în toi: într-una din cele două încăperi, Moină Covrigaru, cu alţi câţiva lucrători amestecau făina cu apa într-un lighean de zinc. (Făina fusese pregătită din timp; cei care aveau grjă de asta erau: Şternberg cojocarul, Şalet stolerul şi încă un cojocar, Iancu). Fratele meu, Şloimă Lebel, odihnească-se în pace, aşeza aluatul pe o măsuţă acoperită cu tablă albă ca să nu se lipească şi să se poată curăţa uşor; Rahmil, care de ani de zile făcea aceeaşi treabă, dădea făinii consistenţă şi

Scene văzute, auzite şi neuitate

de Dr. ZISU LEBEL

1993, New York la Bar-Mitzva nepotului Iosef

Eram de faţă, când (în 1934 dacă nu mă înşel), un mare incendiu a distrus sinagoga cea mai importantă din Mihăileni, care dăinuise de sute de ani în orăşel. Îmi aduc aminte şi acum senzaţia pe care am încercat-o când am avut în mâini bucăţi de sticlă topită căzută de la ferestrele ce s-au prăbuşit. Lui Moise Iţic, fiul Perlei, a cărui frizerie se afla chiar alături, i s-a tăiat cămaşa, de parcă ar fi asistat la moartea unei rude apropiate.

Odată, pe când eram elev în primele clase primare, fusese aşezat chiar pe coridorul şcolii, un sicriu, în care se odihnea evreul Chislinger. Familia acestuia probabil nu avea suma necesară pentru a plăti înmormântarea, dar până la urmă se pare că s-a ajuns la un compromis deoarece, Preşedintele Comunităţii din Mihăileni, D-nul Şulem Rapaport a permis înhumarea în cimitirul din oraş. Astăzi aici sunt două pietre funerare din marmoră neagră, una a defunctului pomenit mai sus şi a doua a Clarei Ştainer, nevasta lui Moişe Ştainer. (Fiică de oameni bogaţi, când aceasta a decedat, îmi aduc aminte că oricine trecea pragul frumoasei lor case, primea o pâine neagră şi 50 de lei de sufletul moartei). Am văzut cele două pietre funerare, în 1958 când am fost la cimitir pentru a mă închina la mormântul bunicului meu Iosef Leibel.

Iosolă, un băieţel de vreo 8-10 ani a găsit odată o bancnotă de 500 de lei. Mama lui, Bleherche, femeie cinstită l-a trimis să caute pe cel care a pierdut-o şi să i-o înapoieze. (Bleherche era văduva lui Calman Bleher tinichigiul, pe care poetul Groper - D-zeu să-l ierte -, îl pomeneşte în poeziile lui ca stând pe acoperişul bisericii, lucrând şi cântând cântece în idiş.) Cel care pierduse banii s-a dovedit a fi un om bogat, Argintaru, proprietarul unui mare depozit de vin. Iosolă i-a înapoiat banii dar Argintaru nu i-a oferit nimic copilului drept compensaţie... Acea femeie onestă şi săracă a preferat să aibe o conştiinţă curată, deşi ei i-ar fi folosit banii mai bine decât bogătaşului, mai ales că se apropia Pesahul şi ar fi avut ce face cu ei...

În orăşel rar când trecea alt vehicul decât obişnuitele căruţe sau autobuze mici care aparţineau fraţilor Troc şi transportau cam 6-8 pasageri pe ruta Dorohoi-Cernăuţi. Într-o dimineaţă, a apărut în oraş un camion de mare calibru care a trecut cu viteză pe strada principală blv. Carol I, până departe cântecele pline de evlavie. Apoi orăşelul, după război, primele baluri, micile bucurii, organizaţiile sioniste...

Îmi place să povestesc că m-am născut la Mihăileni, orăşel, pe atunci fără electricitate, fără canalizare, dar cât era de gustoasă apa fântânei din curte! Tata ne istorisea, cu haz, că pe timpuri, când urma să intre în oraş primul automobil, s-a dat ordin de la primărie să se măture bine strada principală şi lumea a venit de departe să vadă minunea.

Suntem mândri că am putut să contribuim la construcţia şi înflorirea ţării, suntem mândri ca aparţinem "tribului" românesc din Israel, că valorile primite le putem transmite mai departe generaţiilor viitoare, pe care le educăm în spiritul dragostei şi respectului faţă de oameni. Fără deosebire! Astfel vom fi fericiţi!

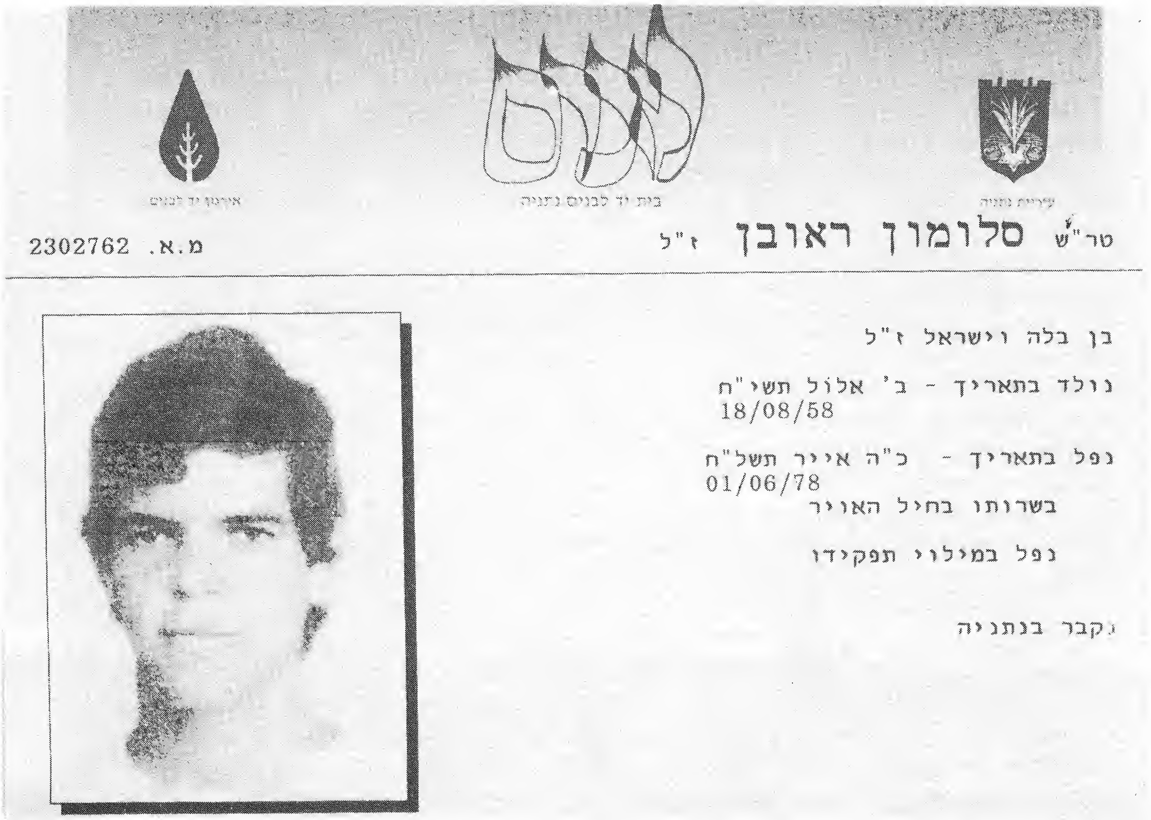

עיריית נתניה
בית יד לבנים נתניה
ארגון יד לבנים

טר"ש סלומון ראובן ז"ל
מ.א. 2302762

בן בלה וישראל ז"ל

נולד בתאריך - ב' אלול תשי"ח
18/08/58

נפל בתאריך - כ"ה אייר תשל"ח
01/06/78
בשרותו בחיל האויר

נפל במילוי תפקידו

נקבר בנתניה

Reuven Solomon, fiul Belei, căzut la datorie

Familia Meraru

de SILVIA BERCOVICI (MERARU)

Scriu în numele familiei Meraru. Sunt fiica mezină din patru copii care s-au născut şi au copilărit la Mihăileni. Tatăl nostru, Pincu, era şi el originar din orăşel, la fel tatăl lui, putem vorbi deci de adânci rădăcini în trecut şi, totodată, de amintiri bogate şi numeroase. Pe mine personal, ca şi pe sora şi pe fratele meu ne pasionează tot ce evocă locul natal, copilăria, casa părintească. Educaţia primită la şcoală şi în familie ne ghidează paşii în prezent şi aceleaşi valori îi călăuzesc, sperăm, pe copiii noştri şi generaţiile viitoare.

Tata, mic negustor de fructe, era stimat în Mihăileni, cunoscut ca om temător de dumnezeu. De la mama am moştenit respectul faţă de semeni, spiritul de dreptate. De la amândoi, credinţa. Eram, după cum am spus, patru fraţi: Moşe Mendel, Iosel (care s-a prăpădit în 1984), Bela, şi eu, Silvia. Doresc să amintesc, măcar în treacăt şi de fratele lui tata - Lupu Meraru şi de nevasta lui, Pesa, oameni cumsecade şi respectaţi de t0ţi concetăţenii.

Anii de dinaintea războiului s-au scurs, ca pentru mai toţi concetaţenii noştri, cu grijile şi preocupările zilnice. Tata avea o situaţie materială bună. Din păcate însă, nu ne-a fost dat să ne bucurăm îndelung de agoniseala lui muncită cu sudoare. La izbucnirea războiului s-a abătut asupra noastră tragedia evacuării şi totul s-a spulberat. Au venit timpuri grele, cumplit de grele!... Rămaşi fără acoperiş deasupra capului, fără şcoală, fără hrană şi îmbrăcăminte, ne-a îmbărbătat doar nădejdea că domnul se va îndura de noi. Şi într-adevăr, după aproape patru ani de iad am putut reveni în oraşul nostru, pe care l-am găsit distrus şi trist.

Ne-am pus speranţa în posibilitatea de a emigra în Israel. În 1951 am ajuns în ţară. Nici aici nu ne-a fost uşor, mai ales la început: inte-grarea într-o lume complet nouă, bărăcile provizorii în care am fost cazaţi şi mai ales, lipsa de lucru...

Dar nu ne-am plâns soarta şi nu ne-am dat bătuţi. Eram doar cu toţii harnici, muncitori. Cu timpul, ne-am făcut fiecare, câte un rost. Anii au trecut, ne-am căsătorit, ne-am clădit casă fericită cu copii... Viaţa a continuat cu bucuriile, dar şi cu durerile ei. Părinţilor nu le-a fost dat să profite îndelung de liniştea regăsită. S-au stins amândoi, epuizaţi de suferinţele îndurate în vremea prigoanei.

Sora noastră Bela, a fost lovită cu cruzime în două rânduri: mai întâi moartea subită a soţului ei, şi mai târziu, când a căzut în armată, în 1978, unicul ei fiu.

Scriu aceste rânduri pentru că, în ciuda faptului că cea mai mare parte a vieţii mi-am petrecut-o în Israel, nu pot uita locul unde am văzut lu-mina zilei. Amintirile mă năpădesc iar şi iar...

Casa părintească, şcoala şi profesorii, directorul Nicolae Niţu, doamna Cristescu, prof. Răuţu, ş.a. Mihăilenii de dinainte de război, cu sinagogile pline din care răsunau

Am făcut grădiniţa şi şcoala primară acolo, la Şcoala Israelito-Română. Cu multă nostalgie îmi amintesc de educatoarea Loty Lupovici pe care am avut bucuria să o întâlnesc aici.

De asemenea nu i-am uitat nici pe defuncţii mei profesori, directorul şcolii, Blitman, şi profesorii de ebraică, Iadlin şi Sand.

Serbările şcolare de Hanuca şi Purim le mai ţin minte şi azi căci Mihăilenii au fost un adevărat mic "*şteitl*" dar cu foarte mult "*Idişkeit*".

Tata, pe Strada Vămii din Mihăileni.

De aici au plecat cei doi poeţi idişişti, Leon Bertiş şi Iacob Groper, care în treacăt fie spus au fost colegi de *Heider* cu tata iar pe I. Groper am avut cinstea să-l cunosc personal.

În casa bunicilor şi a părinţilor am fost crescuţi în spiritul valorilor iudaice cu respect şi cinste pentru **Om** şi tot ce ne înconjoară.

Familia Zborover a fost una din familiile respectate în oraş bucurându-se de un nume onorabil şi cinstit.

Dintre toţi cei cu care am copilărit şi am petrecut o bună parte a tinereţii, ţin să amintesc pe buna mea Mina Waserman (Dumnezeu s-o ierte), (sora D-lui Şmaia Waserman) care mi-a ţinut loc de soră în casa părinţilor cât timp am fost plecată la liceul din Botoşani.

Am ţinut să amintesc cu drag de aceşti oameni care au populat copilăria şi adolescenţa mea şi au făcut să mă gândesc întotdeauna cu nostalgie la târgul nostru de baştină.

Faţada casei strămoşeşti. Pe firmă se poate vedea numele bunicului: A. ZBOROVER, iar "personajul" din prag este tata. Ulterior tata a fost cunoscut sub firma "la Concurenţa", Solomon Zborover

Frida (Duţy) Zborover Cohen

Familia Zborover

de FRIDA COHEN (ZBOROVER)

Mă bucură mult faptul că nu am pierdut ocazia de a vă trimite aceste amintiri din orăşelul meu natal, şi care sper să vă intereseze pentru volumul patru.

Fotografiile reprezintă cele trei generaţii ale familiei Zborover:

Bunicii: Alter şi Rifca Zborover, decedaţi la Mihăileni;

Părinţii: Solomon si Ghizela Zborover, decedaţi la Ierusalim

Copiii: Avram (Bum) Zborover, actualmente în Ierusalim şi deţinând funcţia de economist la Direcţia centrală de statistică, şi Frida (Duţy) Zborover Cohen, farmacistă pensionară.

Anii petrecuţi în Mihăileni au fost cei mai frumoşi şi fericiţi ani din viaţa mea.

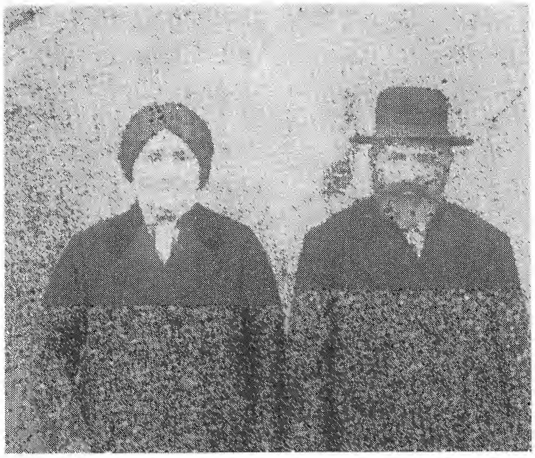

Bunicii, Alter şi Rifca Zborover

Părinţii, Solomon şi Ghizela, cu fratele Avram (Bum).

MOINĂ

Frizeria lui **Moină** (Covrigaru) din Mihăileni, se află în Haifa pe strada Nordau. Aici este locul de întâlnire al dorohoienilor, al mihăilenilor.

Moină povesteşte, cui vrea să asculte, numeroase poveşti din anii adolescenţii şi tinereţii lui din Mihăileni şi Dorohoi.

Oamenii vin cu plăcere la Moină, care îi întâmpină, întotdeauna cu un zâmbet cald, cu o vorbă bună.

Dr. Cezar Segal cu soţia (Tica Bojet) la nunta lui Moină frizerul din Mihăileni (azi la Haifa)

În memoria părinţilor mei Şmerl şi Eke-Ţirl Covrigaru din Mihăileni şi a fratelui meu, Herş Leib (care a fost ucis la Cernăuţi în 1941. Fasciştii l-au scos din patul spitalului şi l-au împuşcat în stradă, în faţa clădirii).

Moină Covrigaru

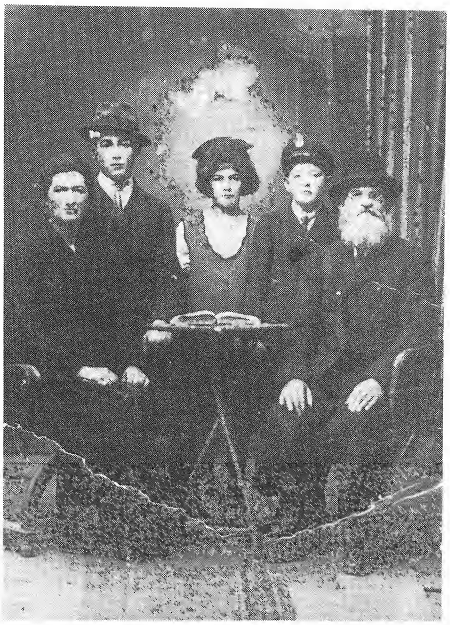

Părinţii Moshe şi Tauba Schweitzer. Avraham Schweitzer (cu şapcă) la Bar-Mitzva în 1923. La mijloc sora lui Hadassa, şi în stânga, regretatul său frate, Emanuel.

Delegaţia evreilor dorohoieni la deshumarea osemintelor *Ţadikului Ştefăneşter Rebe* şi transferarea lor în Eretz Israel şi umezesc numeroasele publicaţii, ziare şi reviste, care conţin articolele acesteia, scrise de-a lungul anilor cu un admirabil condei.

Schweitzer Mundi

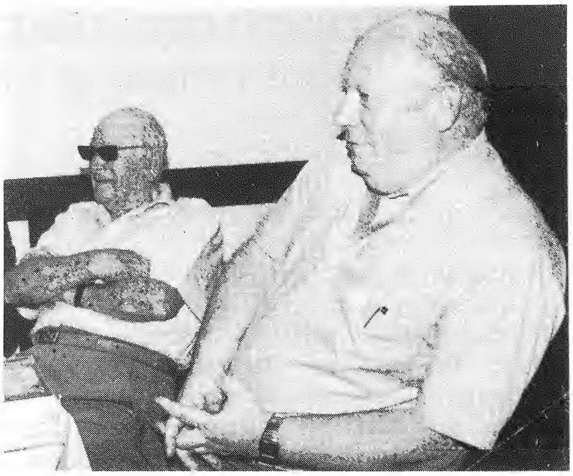

Schweitzer Avraham cu fiul său, Iona.

Dr. Schweitzer Emanuel, fratele lui Avraham

Schweitzer Avraham şi sora lui, **Hadassa Fishel**

Avraham Schweitzer

lumini şi umbre

de SHLOMO DAVID

Pe străzile liniştite din Kiriat Motzkin poate fi întâlnit dimineţile un bărbat de o vârstă venerabilă, în curând nonagenar. Simpatic şi vioi, în ciuda anilor, Avraham Schweitzer, născut în 1910, îşi face plimbarea matinală, două ore, încetişor, dar mereu atent la cei din jur, gata oricând să-şi plece urechea sau să întindă mâna vreunui om aflat în nevoie. Un lung trecut de lumini şi umbre, o viaţă bogată întâmplări, un itinerariu început în târgul Mihăileni, care trece apoi prin Bucovina, Dorohoi, Buzău, şi, inevitabil, prin iadul Transnistriei. Aici şi-a pierdut tatăl, pe Moise Schweitzer şi mama Tauba Schweitzer.

Avraham Schweitzer şi neuitata sa soţie, Dorina.

Moshe şi Tauba Schweitzer.

Familia avea rădăcini adânci la Mihăileni. Făcea parte dintre primii evrei aşezaţi acolo în urmă cu două secole şi, şi-a lăsat amprenta în acest târg, cu puternică tradiţie iudaică şi sionistă.

Mama, Tauba, era o femeie foarte evlavioasă, numită de coreligionari "*tzadeket*", o adevărată instituţie de ajutorare a celor săraci şi necăjiţi.

Înainte de cel de al doilea război mondial, Avraham Schweitzer a fost activist sionist, iar în tinereţe, fotbalist la Macabi. Astăzi este un patriarh, tată de familie şi bunic respectat şi iubit.

Fiii lui, Ioni şi Mundi sunt amândoi ingineri, cu experienţă şi prestigiu profesional, iar nepoţii, Oşra, Dudu, Grety şi Robert dau bucuria vieţii. Bucurie întinată totuşi de pierderea, în urmă cu doi ani, a soţiei, Dorina, fie-i amintirea binecuvântată. Când deschide uneori sertarul Dorinei, lacrimile îi curg pe obraji

O lacrimă

de NEGRU RAŞELA, Aşdod

Ziua amintirii... dar există şi zile de uitare?! Împletit cu firul vieţii zilnice este şi un fir al trecutului, al subconştientului, care se deapănă mereu. Acest fir mă face să scriu aceste rânduri pentru cei ce nu mai sunt, care nu mai pot spune şi scrie.

M-am născut într-un orăşel mic din nordul Moldovei - Mihăileni. Rădăcinile acestui târg se pierd în negura vremurilor, dar documentele atestă că acest târg la graniţă a fost ridicat de negustori şi meşteşugari evrei cărora li s-au alăturat şi cei ai locului.

A fost o istorie comună, o trudă comună pentru viaţa de zi cu zi.

Şi a venit războiul şi prietenii de ieri au devenit peste noapte duşmani. Întâi au fost ridicaţi bărbaţii şi trimişi la muncă şi apoi femeile cu copii în braţe. Bătrânii au fost scoşi din casele lor şi mânaţi la Bucecea, Dorohoi, şi de-acolo în Transnistria. S-a folosit o minciună, spunându-se că sunt aşteptaţi de bărbaţii care au plecat înainte.

Şi iată, aşa, mânaţi ca nişte vite în zăpadă, biciuiţi, fără mâncare, cu copii mici morţi în braţele mamelor, s-a ajuns în Transnistria.

Am urmărit la televiziune filmul documentar "Transnistria", dar ce distanţă între imaginile documentare şi realitatea iadului numit "Transnistria"!

Nici până la ora actuală, România nu s-a declarat vinovată de cele întâmplate!

Să mi se spună, cum a fost posibil ca tatăl meu, din România, să ajungă într-un lagăr de exterminare, "Peciora", din care au scăpat puţini, foarte puţini...?

Şi câte lagăre ca acestea nu au fost pe drumul spre Transnistria? Cărţile de poveşti ale copilăriei mele au fost amintirile tatălui meu, care s-a reîntors acasă distrus fizic şi moral.

Copil fiind, auzind aceste întâmplări, le credeam poveşti din cărţi de groază, căci nu puteam să-mi închipui că pot fi oameni în stare să rupă copii mici în două, în faţa mamelor.

Nu, cartea Transnistriei încă nu a fost scrisă în întregime. Şi acest lucru trebuie făcut cât mai repede.

Se dă o notă bună României că nu şi-a trimis evreii în lagăre de exterminare din Polonia sau Germania, dar Transnistria nu a fost un iad de proporţii mai mici?

Avem cercuri de prietenie, avem contacte culturale, avem colaborare, dar trebuie să se ştie că putem ierta, poate, dar nu uita... Şi ca să putem ierta trebuie să se recunoască vinovăţia şi să se ceară iertare. Şi asta cât mai curând, în numele celor rămaşi îngropaţi în zăpadă, chinuiţi, batjocoriţi, furaţi, şi al copiilor fără copilărie.

"Ultima Ora", 23 mai 1997

Primirea unui nou sul de Tora

În ziua de Tu-Bişvat - 22 ianuarie 1997 - la Centrul Comunitar de pe lângă Sinagoga "Beit Iacov Iosef - rav Zwi Gutman" din Tel-Aviv s-a desfăşurat o serbare impresionantă, cu prilejul primirii unui nou sul de Sefer Tora, donat de d-na Seinta Miriam Segal, fiica gaonului Rabi Moşe Iş Horoviţ - fost rabin al comunităţii din Mihăileni.

Donaţia s-a făcut în memoria def. Levy Segal şi dl. Şalom Segal.

Înainte de începerea serbării s-au încris ultimele litere de către rabinii Efraim Gutman, admorul din Vaslui Şimşon Halperin, d-nii Israel Levanon, Şmuel Altalef, Arie Şapira, rabin Elhanan Gutman, rabin Morgenstern Gavriel etc.

Conform tradiţiei, toate sulurile de Tora din Sinagogă au fost aduse în întâmpinarea şi primirea noului sul, în dansul şi aclamaţiile mulţimii de enoriaşi şi invitaţi.

Ceremonia a fost onorată de cântecele orchestrei şi ale cantorului Haim Eliezer Herstig asistat de un copil talentat. Ei au intonat cele adecvate momentului solemn.

Festivitatea a fost condusă de ing. Baruch Tercatin, care a scos în evidenţă meritele şi evlavia familiei donatoarei şi personalitatea defuncţilor.

Au luat apoi cuvântul rabinul şef al Tel-Avivului, rav Haim Halevy, rabinul Efraim Gutman, rabinul Şmuel Altalef şi dl. Israel Levanon despre importanţa şi semnificaţia donaţiei şi despre activitatea omenească a familiei donatoarei.

În numele familiei donatoare şi scoţând în evidenţă importanţa donaţiei şi a momentului - sărbătoarea Tu-Bişvat - a vorbit dl. prof. Aşer Frişman.

După terminarea festivităţii s-a servit numerosului public o masă tradiţională "Seudat Miţva" în timp ce corul de copii condus de hazanul Haim Eliezer Erstig a intonat cântece în cinstea momentului solemn.

În cadrul mesei festive, dl. Akiva Zimerman a luat cuvântul accentuând importanţa momentului.

"Haţionut" nr. 37, aprilie 1997

ce mai şubredă, şi în 1948, după ce ne întorsesem deja la Mihăileni, el s-a stins la vârsta de numai 46 de ani. Ultimele lui gânduri au fost grija de noi...

După anii grei din lagăr, moartea tatii a fost pentru familia noastră o nouă lovitură a sorţii. Un trecut greu şi un viitor fără de speranţă. Mama, tânără văduvă, îmbătrânită de nevoi, a rămas cu patru copii, încă mici, fără mijloace de trai.

Şi atunci, după sfatul răposatului nostru văr, cu care împărtăşeam suferinţele, am luat drumul spre patria noastră istorică, spre Israel.

Au trecut anii. Noi, copiii lui Cună suntem azi oameni maturi, la casele noastre, cu copiii noştri. Mama care mulţi ani de-a rândul a muncit din greu ca să ne facă fiecăruia din noi un rost în viaţă, a trăit până la vârsta de 90 de ani, mult iubită şi respectată de copii şi nepoţi, până la ultima ei răsuflare.

Îndreptând iar gândurile spre tatăl nostru, inima ni se strânge de durere că el, Cună Safir, care în toţi anii s-a jertfit pentru noi şi pentru alţii, n-a ajuns să aibă puţină bucurie, văzându-ne înstăriţi.

Închinându-ne amintirii lui, vrem să trăim şi noi o viaţă la fel de cinstită precum a trăit-o el, cel care ne-a dat exemplu de devotament şi omenie.

În 1976, eu, cea mai mare dintre copii, am plecat la Mihăileni să vărs o lacrimă la mormântul sărmanului meu tată, dar n-am găsit nici piatră, nici mormânt. Totul fusese distrus...

Şi atunci, cu sufletul îndurerat, ca un fel de omagiu adus părintelui nostru, am scris aceste rânduri care să-i slujească în chip de piatră de mormânt. Pietrele se prăbuşesc, multe se pierd, dar niciodată nu se va stinge în inimile noastre adânca evlavie faţă de tatăl nostru, veşnica amintire a celui, care a trăit şi a murit ca un sfânt.

În memoria tatălui nostru
CUNĂ SAPIR

Copiii lui Cună Safir:
MIRI, IZI, FINA, ERICA

Istoria scrie despre oameni mari. Noi, împlinind o datorie sfântă, vrem să vă povestim despre tatăl nostru, un mic negustor, dar care pentru neuitatul nostru Mihăileni, a fost un Om adevărat.

Cună Sapir s-a născut în 1902. De mic copil a început să muncească din greu şi nu numai pentru binele său şi al familiei, ci pentru oricine din orăşel care avea nevoie de o mână de ajutor, iar nevoiaşi în micul Mihăileni erau destui.

Dragostea de oameni şi muncă cinstită au fost trăsăturile de seamă ale tatălui nostru. Citea mult şi, autodidact, era bine informat.

În 1929, Cună Safir şi-a creat un cămin, căsătorindu-se cu mama noastră Ida, şi ea iubitore de muncă. Erau fericiţi. Fiecare dintre cei patru copii născuţi la mică distanţă unul de celălalt, a adus o nouă rază de lumină în casa lor. Cună a fost un soţ ideal şi un tată devotat. S-ar spune că fiind împovărat de-acum cu o mare familie, el ar fi putut uita de nevoile altora. Dar nu aceasta îi era firea. Din măcelăria lui în care lucra greu din zori şi până în noapte, s-au hrănit nu numai familia sa şi a soţiei, dar şi mulţi alţii din orăşel. Nu era om sărac în Mihăileni căruia Cună să nu-i fi dat carne pentru masa de sâmbătă sau pentru celelalte zile ale săptămânii căci nevoile fiecăruia dintre ei le vedea ca pe propriile sale nevoi. Era iubit de toţi, şi încă şi azi mulţi îşi aduc aminte de generozitatea lui, de felul lui deosebit de a face bine, fără vâlvă, fără vorbe de prisos, ca să nu cumva, aşa cum scriu cărţile sfinte, să jignească pe acela căruia îi întinde o mână de ajutor. N-a fost bogat, dar a avut o inimă mare şi un suflet bogat.

Anii se scurgeau în linişte şi pace în casa noastră părintească, dar deodată a izbucnit războiul şi cu el toate nenorocirile.

În 1941, blestemaţii fascişti au deportat pe toţi evreii din Mihăileni în lagărul din Transnistria, unde foametea şi tifosul secerau zilnic sute şi mii de oameni. Părinţii noştri au fost duşi acolo cu patru copii, cea mai mare având opt ani, cea mai mică doi, şi cu bătrâna noastră bunică. În acele împrejurări neomeneşti erau pe umerii sărmanului nostru tată şapte "guri" flămânde iar el a muncit din greu, peste puterile sale, ca să ne aducă ceea ce se numea în acele locuri groaznice "o bucată de pâine" pe care deseori o împărţeam cu alţi înfometaţi din lagăr.

Ca prin minune noi am supravieţuit. Eu, cea mai mare, uitându-mă în urmă, îl văd ca prin vis pe tatăl nostru, îndoit chinuit, îmbătrânit înainte de vreme, căci fără îndoială, el era acela care rămânea veşnic flămând.

Viaţa grea din Transnistria a lăsat urmele sale. Zi de zi, tot mai mult se duceau puterile sărmanului nostru tată, sănătatea lui a devenit din ce în valoarea lucrării.

Leon Bertiş a avut o bătrâneţe deosebit de grea. Mult îl sâcâiseră activiştii de la Comitetul Democratic Evreiesc să şi-l apropie: s-au lovit de o stâncă (*Akşunes*) ("Eu am crezul meu sionist şi n-o să mi-l răpiţi!") L-a chinuit şi un parkinson propriu-zis...

L-a zdruncinat profund o împrejurare: avea un singur nepot, în care îşi punea toate speranţele; până când acesta (inginer, azi undeva în lume, asimilat desigur, cred că prin America) s-a însurat cu o neevreică! Pentru poet, "evreu în toate mădularele", cum îmi povesteşte cumnatul său, "om integru, delicat, sensibil" a fost o lovitură de moarte.

Nici faptul că în 1980 i s-a decernat, aici, în Israel, premiul "Iacob Groper" (a fost unul dintre primii beneficiari ai acestui prestigios premiu, dar şi unul dintre cei mai îndrituiţi) nu i-a atenuat durerea, durerile. A părăsit lumea în acelaşi an, în noiembrie 1980, în vârstă de 83 de ani.

Sunt dator să adaug că a fost un mare prieten al lui Iacob Groper, iar Iacob Groper îl aprecia nespus: ca poet, ca om. Au fost concetăţeni, în anii tineri şi apoi la maturitate, au fost poeţi, au cultivat cu pasiune limba idiş, au cântat emoţionant viaţa evreiască...

Îi cultivă memoria nu numai soţia sa, care la Bucureşti i-a amenajat o cameră-expoziţie; ci şi cumnatul său, hârlăuan de origine, care la Tel Aviv a adunat o arhivă şi se străduieşte să-l ţină treaz în amintirea "românilor", a israelienilor în general.

Veţi gândi, unii, că târgurile evreieşti-moldovene au dispărut pentru că evreii au plecat, ori au fost izgoniţi. Numai că, aşa cum constata Idov Cohn încă în 1939, de pe atunci acolo târgurile erau în agonie. Cum explică Idov Cohn dispariţia acelor aşezări? "Au încetat funcţiunile lor economice. O serie de situaţiuni noi sustrag, încet dar sigur, principalul aliment al existenţei lor. Grâu nu se poate cumpăra. Făina nu se poate măcina. Sarea şi petrolul nu se pot vinde, nu mai trebuiesc, satul le are. Unul după altul rolurile lor le sunt sustrase - şi ele se pensionează în mizerie."

Uşor s-ar înţelege că un Leon Bertiş, ca şi alţi scriitori de limbă idiş se sting treptat: este pentru că dulcea limbă idiş este înlocuită tot mai mult de nobila limbă ivrit. Şi nu de azi - de ieri: o arată tirajele cărţilor în idiş, când încă evreii erau numeroşi în România.

mondial; aşa aflăm că, pe cât de mic, târguşorul îşi avea şi el eroii săi evrei. Pe obelisc, o gravură semnată Leon Bertiş.

A plecat la Bucureşti împreună cu mama sa (o idolatriza, a se vedea poezia "Mama" din "**Ştile Winklen**"). Când a reuşit să capete o slujbă (la marea societate de asigurare "Agricola", centrala Piaţa Senatului) şi-a adus la Bucureşti şi cele trei surori.

Apreciat ca funcţionar (între altele, avea o memorie surprinzătoare, ceea ce era deosebit de important, pe vremea când nu existau computere). A tot avansat în grad, până a ajuns "funcţionar superior". Pe măsură ce urca un grad, îşi putea permite să mărite (înzestreze) câte o soră. Şi când le-a măritat pe toate trei, şi-a îngăduit să se însoare şi el, prin 1947, cu Ana Rosen (tatăl ei, Iţic, era o notabilitate în târgul său: ţinea dugheană chiar pe Strada Mare din Hârlău!)

Dar nu numai de activităţi... prozaice se ţinea!

În iarna anului 1942 este capturat şi el - alături de profesorii şi elevii liceului Cultura B - să cureţe zăpada Bucureştiului. Acolo i-a venit ideea să reacţioneze... reprezentând la teatrul Baraşeum piesa sa în versuri (trei acte, nouă tablouri) în româneşte (idişul era atunci interzis), "**Esther**" (Hadasa). A citit piesa în faţa profesorilor din liceu (între care Haim Schwartzman, profesor de muzică), piesa a fost unanim apreciată, Schwartzman a compus muzica la câteva scene principale, ca şi pentru baletul prevăzut, au început repetiţiile...

Bineînţeles, era necesară aprobarea Cenzurii. Cenzor principal, pentru asemenea treburi, romancierul Liviu Rebreanu. Acesta l-a chemat pe autor:

- Iartă-mă, dar nu-ţi dau aprobarea!

- De ce?!

- Ţi-aş face un mare rău! Ai să ai necazuri! Prea reiese asemănarea dintre Haman şi Hitler!

Am văzut rezoluţia: "Cenzurat 3 - se refuză". Iată un caz când Cenzura, în acele împrejurări, a salvat un evreu de la necazuri!

După război, Leon Bertiş a colaborat la revista în idiş "**Ikuf Bletter**", de asemenea la diferite antologii, la culegeri de poezii în idiş. În 1965, Editura pentru Literatură din Bucureşti i-a publicat placheta de versuri în idiş "**FRAIHAIT**" (Libertate) în care, între altele, evocă târguşorul natal.

În 1976 editura Kriterion, specializată în literatura minorităţilor, îi publică placheta de versuri "MESAJ", dedicată mamei sale. Semnificativ este tirajul (obişnuit la lucrările în idiş publicate de această editură): 240 exemplare. Şi în această lucrare, fireşte, evocă mediul evreiesc din târguşorul său (**Mahzerul bunicului, Bunicul, Trei generaţii, Reb Meirl**), dar şi scene din timpul Prigoanei (**Struma, Trenul fantomă, Porunca...**). A fost remarcat cu deosebire poemul "*Akşunes*" (Îndărătnicie): "Aşa sunt eu/ aşa au fost tatăl şi mama/ bunicii nici vorbă/ aşişderea cele două bunicuţe/ încăpăţânaţi,/ din strămoşii strămoşilor mei/ toate generaţiile la fel/ (...) de mii de ani/ credinţa îmi e în sânge..."

A pregătit o culegere de nuvele, a tradus în idiş din poeţii clasici români.

Încă în 1975 a avut gata pregătit pentru tipar volumul "ŞTAM - GRAM", o originală evocare a târguşorului evreiesc: 3604 proverbe (în idiş). Oricât s-a zbătut - el, apoi Herman Rosen, cumnatul său (fratele soţiei) aflat în Israel, n-au reuşit (încă?) să convingă forurile competente de

"Plâng evreii cu lacrimi sfâşietoare, plâng şi morţii din morminte, plânge Cerul cu stelele lui..." Evocă altarul, pe bătrânul rabin Meirl, casa părintească, părinţii (mama, cu deosebire), bunicul, tinichigiul Aron care în timp ce bătea tabla pe acoperişul bisericii cânta *nigun*-uri - cântece religioase (*Aşkivenu, Avinu Malkenu*) încât se opreau uimiţi, să-l asculte şi creştinii din târg, făcându-şi, încântaţi, cruce şi oftând,... Cânta şi Fişel căruţaşul, conducându-şi căruţa şi căişorii lui slabi, nevoiţi să parcurgă drum lung: îi mână cântându-le în surdină... Evocă Ajun de *Pesah*, atmosfera şi grijile respective, curăţenia casei, coacerea azimei...

Bunicul lui Leon Bertiş vizitase, în tinereţe, Eretz Israel; drept care, nepotul scrie o poemă ("Cine îşi are ţara sa, oricât de mică, nu-şi mai ţine capul încovoiat, fie şi în *Golut*; îşi aduce un pumn din ţărâna sfântă, să-i fie aşezată la căpătâi, pentru ca odihna să-i fie odihnă").

Şi în lucrările următoare Leon Bertiş va fixa, spre nemurire, târguşorul evreiesc. Acest târguşor era în primul rând Mihăileni.

Leon Bertiş s-a născut în 1897 la Mihăileni, judeţul Dorohoi, târguşor care l-a dat pe Iacob Groper, pe Idov Cohn. Acelaşi minuscul Mihăileni a dat şi doi fruntaşi sionişti - în România, ulterior în ţara noastră: Israel Levanon şi Iacob Maghid. Baia de evreism din acest cel mai evreiesc târguşor din Moldova îl va marca pe Bertiş toată viaţa, şi în toată activitatea. Tatăl său ţinea băcănie în târg, astfel că a putut să-şi trimită unicul băiat la liceu, la Dorohoi. Poate l-ar fi ţinut mai departe, la studii superioare (băiatul avea aplicaţie), dar când fiul a terminat liceul băcănia s-a închis, tatăl trecuse în lumea Drepţilor.

Mama şi-ar fi vrut băiatul băcan, *parnusă* sigură. A convins-o că nu *parnusa* e principala sa preocupare, nu aceasta îi este menirea. El de la 16 ani scria poezii (în idiş), între altele şi sub influenţa concetăţeanului său, Iacob Groper. Ca să le facă cunoscute, sâmbătă după-amiază citea enoriaşilor, în sinagogă (da, cea de lemn) producţia din ultima săptămână. Ce să zic, avea succes, doar scria despre ei, despre enoriaşi, despre târguşorul lor! Astfel că a compus un poem dramatic "Ben Iehuda" (Ahaşveruş), a adunat o grupă de tineri "nevinovaţi" în ale teatrului şi a organizat o reprezentaţie. A avut asemenea succes, încât a fost nevoit să reprezinte poemul şi a doua oară! Tot mai încurajat, şi-a propus să mai scrie câteva piese. Pentru asta îţi trebuia o sală. Săli de teatru nu se aflau în târguşor. Cu banii adunaţi din meditaţiile ce la da unor elevi, a dărâmat pereţii interiori ai unei magazii vecine, a cumpărat nişte scânduri, a construit o aşa zisă scenă, un aşa zis balcon, a înjghebat nişte bănci, a introdus lumina electrică...

Primul spectacol a fost cu copii şi pentru copii, cu "**Pipermuter Uriaşul**" Bertiş autor şi regizor. A avansat apoi la gradul de impresar: a adus în târg renumita trupă a lui Haim Meer Segalescu. Încheiase contract pentru o singură reprezentaţie: au fost trei! După care Bertiş a pregătit o revistă umoristică "**Geklopt în Gebluzen**"; dar prea îi persifla pe unii onorabili concetăţeni, care au reuşit să împiedice reprezentarea. Drept care, spre a pedepsi târgul nerecunoscător, l-a părăsit, a plecat să se stabilească la Bucureşti, unde concetăţeanul şi modelul său, Iacob Groper, se remarcase de o vreme.

Înainte de a pleca, cu sprijinul unui comitet a ridicat un obelisc în cimitirul evreiesc: pe o placă a înscris numele eroilor din primul război

Leon Bertiş - poetul târguşorului evreiesc

O sută de ani de la naştere

de **MARIUS MIRCU**

Într-un impresionant articol ("Moare oraşelul") publicat în gazeta "Renaşterea" din Bucureşti la 14 octombrie 1939 de Idov Cohn (Cohen), acesta deplânge stingerea târguşoarelor moldovene, a *şteitl*-urilor, "acele mici aşezări evreieşti a căror viaţă, al căror trecut, a căror specifică pulsaţie nimeni nu le-a fixat încă pentru istorie şi literatură". "De ce sunt cimitire aceste creaţiuni de specifică colonizare semi-rurală evreiască?"

Replica a venit chiar de la un con-târguşorean al lui Idov Cohn, care a publicat în acelaşi an, tot la Bucureşti, prima sa plachetă cu versuri în idiş, **"Stile Winklen"** (Colţuri liniştite), în editura "Şalom Alehem" a profesorului Roittman, şi la tipografia "Slova" a botoşăneanului Abraham Feller. Însoţin-du-şi versurile cu desene proprii (era şi pasionat pictor şi grafician), Leon Bertiş evoca ("pentru istorie şi pentru literatură") *şteitl*-ul "creaţiune" - cum scria Idov Cohn - "a unor condiţiuni istorice evreieşti, emanaţii ale unor destine economice pline de rost, de cumpănită socoteală. Ele au evoluat alături şi mână-n mână cu viaţa economică a României; au împlinit misiuni utile în şurubăria economică a acestei ţări de agricultori, în permanentă prefacere; au mijlocit schimbul între roadele pământului autohton şi produsele dibăciei şi meşteşugului de aiurea (...). Au avut rolul de "fată la toate" în organizaţia de... nevoi, lipsuri şi exigenţe ale economiei ţărăneşti".

"Moare *şteitl*-ul, leagănul specificului evreiesc!" exclamă Idov.

"Nu moare" a clamat Leon Bertiş, pentru că poezia e nemuritoare!"

În culegerea sa, poetul evoca figuri şi întâmplări specifice târgurilor evreieşti din Moldova: vechea sinagogă (o sută de ani!) de lemn, care a luat foc într-o zi de *Simhat Tora* (însă poetul apucase s-o desenenze şi a reprodus-o în carte); n-au mai reuşit să salveze cărţile de rugăciuni din *şil*:

ANA şi LEON BERTIŞ

1966, împlinise 76 de ani.

A fost adus şi înmormântat la Haifa, la 25 decembrie, la "colţul scriitorilor şi oamenilor de artă".

Iacob Groper militar, cu ocazia vizitei lui Nahum Sokolov la Iaşi (1912). Oaspetele în stânga, sus (cu gambetă)

La Aşkelon, din strădDuinţa localnicului Eliezer Frenkel, o stradă îi poartă numele.

Memoria a continuat să-i fie evocată şi prin instituirea - prin testament - a "**Premiului literar Iacob Groper**" sub patronajul lui "Keren Hayesod"; până în prezent a fost acordat unui număr de circa douăzeci de scriitori din Israel, România, Statele Unite ale Americii. Din România au fost premiaţi: I. Pelz, Tania Lovinescu, Marius Mircu, Leo Bertiş.

Apariţia lui Iacob Groper a fost un fenomen pentru evreii din România, pentru cultura idiş mondială. Dacă numai Iacob Groper ar fi fost "bagajul" cu care evreii din România au venit să se integreze Ţării Sfinte, şi încă am fi avut motiv de mândrie!

M-am încumetat să scriu câte ceva despre el; am făcut-o ca unul care nu numai am auzit de el, ori numai l-a citit, l-a cercetat; ci ca unul pe care "l-am trăit".

Cât de potrivită ar fi organizarea unei case "Iacob Groper" care să-i cultive şi mai pregnant memoria, dar mai ales opera: cea scrisă şi cea orală.

După Baal Şem Tov, Iacob Groper a fost cea mai legendară figură evreiască a Moldovei, a României.

Iacob Groper şi prof. Eliezer Frenkel în Parcul Naţional din Aşkelon.

durerii şi a mâniei poporului evreu, pe care profesorul Dov Sadan, într-o conferinţă la Ierusalim, l-a caracterizat drept cea mai zguduitoare mărturie literară despre Prigoană, despre Holocaust.

"*În şutn făn a Ştein*", singura carte publicată de Iacob Groper, se deschide cu o dedicaţie: "Pentru Gina, hrana su-fletului meu până la capătul tuturor timpurilor". Gina îi fusese soţie.

Iacob Groper era un evreu foarte popular: ca poet, în primul rând, cu imens succes; totodată ca bărbat frumos, impozant. Cu bastonaşul subţire de bambus pe care necontenit îl învârtea în mână, era o prezenţă atractivă (şi nu numai în tinereţe). Era admirat şi căutat de femei; nici el nu era insensibil (poet!) la farmecul feminin. A avut mai multe aventuri sentimentale, chiar şi cu soţiile unor prieteni. Dar a întâlnit-o pe Gina. Gina nu era o frumuseţe, însă era singurul copil al unui bancher din Bucureşti. Era şi amatoare de literatură, de muzică, bună cunoscătoare a limbii şi literaturii idiş. Îl sorbea din ochi "şi din toate fibrele" pe Iacob Groper, când îl asculta la manifestări.

S-au cunoscut, s-au iubit, s-au luat, în ciuda protestelor vehemente ale tatălui ei, care nu concepea ca fata lui să ia un om de pe drumuri, un... poet!

Şi, prin 1925, Gina şi-a pus capăt vieţii... Poate că a avut şi Groper vina lui (galantă), cert este că ea l-a iubit prea mult şi n-a mai putut suporta. A lăsat o scrisoare părinţilor ("dacă am avut momente fericite în viaţă, au fost cu Iacob... El n-are nici o vină... Menajaţi-l...")

În anul 1964 Iacob Groper a venit, în sfârşit în Israel, întâmpinat la aeroport de prieteni, şi sarbătorit de o imensă mulţime. S-a stabilit la Haifa, unde avea rude apropiate.

A ţinut câteva conferinţe - probleme de literatură -, mai mult prilej de a fi prezentat publicului din Ierusalim, Tel Aviv, Haifa.

A plecat, la sfârşitul anului 1966, la Berlin, să-şi rezolve unele probleme financiare. A participat la o serbare de *Hanuca*, la o şcoală evreiască, unde, printre recitări s-a aflat şi poezia lui, "*Hanuka-lichtlăh*". Poate că a plecat emoţionat. Pe drum i s-a făcut rău, era singur, a căzut în stradă şi, gata, s-a terminat cu fiinţa lui Iacob Groper! Era în 12 decembrie una dintre cele mai reuşite şi mai specifice poeme groperiene, "Răvaş unui prieten":

De-am mai putea o dată pe prispă să mai stăm,
Arătătoare-n fildeş, băsnind, să mai sculptăm,
Şi-ar bate iarăşi cerul albastru clarul clopot..."

Repede s-a răspândit faima lui Groper şi peste hotare, unde era considerat ca purtătorul de cuvânt al *Licht*-ului. În 1914, "*Franckfurter Idişes Familienblatt*" scria despre el ca despre reprezentantul de elită al evreului-român. "Până la el, a se scrie în România în idiş era aproape o ruşine". Numeroase publicaţii evreieşti din diferite ţări i-au reprodus versurile. "Era mai cunoscut peste graniţă decât în strada în care locuia" (D. Şafran).

Dacă între cele două războaie n-a scris, se pare (n-a publicat), versuri noi, şi-a definitivat statutul de poet, când i-a apărut la Bucureşti, în 1934, cartea "*În şutn făn Ştein*" (La umbra unei lespezi" (de mormânt), cuprinzând parte din versurile scrise până la primul război mondial.

Cartea (modestă, cum am arătat), a fost publicată în editura "Şalom Alehem" condusă de profesorul Nută Roitman. Era o editură de prestigiu, pe măsura lui Groper: acolo au apărut cărţi ca "*Ştut ăn profil*" de Iacob Sternberg, "*Şteirn ofăn Dach*" de Iţic Manger... Cartea lui Groper anunţa că urmează să apară un al doilea volum, de aceea nu intraseră aici toate poeziile sale. Al doilea volum nu a apărut, Groper n-a mai dat acest prilej.

... Reputatul critic literar şi scriitor de limba idiş Ş. Bickel scria: "În creaţia evreiască Iacob Groper este răsăritul; ca intelectual evreu el este zenitul (apogeul - n.n.); ca personalitate spirituală, ziua toată a colectivităţii evreieşti din România." Ceea ce admira Bickel la Groper erau mai ales "*die Brecklăh*", fărâmiţele. Se refereau la "eseurile sale orale", la expunerile improvizate pe care Iacob Groper le făcea la orice oră din zi şi din noapte, de îndată ce avea în faţă doi, trei interlocutori. Dacă îl zgândăreai un pic, izbucnea ca un torent (aşa trebuie să fi izbucnit stânca lovită de toiagul lui Moise în faţa evreimii însetate!), mai cu seamă când se afla în mijlocul tineretului. Aborda orice problemă cu atâta naturaleţe şi spontaneitate încât fermeca auditorii de orice nivel. Orice subiect ataca, făcea o sinteză surprinzătoare; dar fiecare expunere era o strălucită sinteză a culturii evreieşti în România, în lume. La el nu interesa dacă are sau nu dreptate, dacă vedea just lucrurile, aducea asemenea argumente sclipitoare şi exemple din fundul istoriei şi al geografiei încât te uluia: îl acceptai total chiar când susţinerile sale erau diametral opuse credinţelor tale din urmă cu un sfert de ceas numai!

Între cele două războaie, prin urmare, poetul propriu-zis a tăcut; dar în preajma celui de-al doilea război, poetul s-a trezit. A simţit mai din plin (poet!) ca alţii apropierea urgiei naziste. În poemul "Fantoma nopţii": "Mereu simt întunericul crescând./ Nu-i încă beznă, dar va fi curând".

A început să mă viziteze mai des la Comunitate: "Mircule, mai pune şi asta la dosarul Groper! Cine ştie!..." Aducea câte o filă, câte un document.

În timpul celui de-al doilea război mondial, la Bucureşti, a luat parte activă la numeroase manifestări literare, a conferenţiat, a recitat din versurile sale; iar când a început să se afle ce s-a întâmplat cu evreii, în România, în Europa, a compus amplul poem "*În şveirstă Teigh*", expresie a

Schwartzman, Zalman Hohman, apoi Arie Laiş, actor din Iaşi, ("*Reklame*"...)

"Un Vlahuţă în idiş", l-a caracterizat Gala Galaction, referindu-se la numeroasele versuri în care Iacob Groper evoca plaiurile moldovene. "Un cal de rasă" - i-a zis cineva.

Când se apropiase de gruparea "Licht" Iacob Groper era şi el agitat de toate curentele care bântuiau atunci viaţa evreiască. Poetul îşi căuta drumul, încerca toate potecile. (*"Ih băn a Şiker, ih ob lib olă Vainăn"*.

La "*Licht*" şi-a găsit, în sfârşit, drumul.

Iacob Groper a scris în toate genurile poetice, de la poezie populară la baladă, de la pasteluri la psalmi, poezie lirică şi poezie socială... Toate poeziile sale au devenit imediat populare, câteva cu deosebire. Cercetătorii literari sunt unanimi în a considera că "*Morghenblumen*" (Zorele) şi "*Reklame*" sunt "triumful poeziei sale".

"*Reklame*", "panorama întregii copilării", "una din cele mai puternice creaţii din literatura evreiască de pretutindeni" (B. Iosif), a doua zi de la apariţie l-a impresionat într-atâta pe poetul Barbu Nemţeanu încât - deşi de mult se depărtase de viaţa evreiască - a revenit, ca să traducă aceste versuri în româneşte, "traducere aproape la fel de perfectă ca şi originalul în idiş". (Dacă pe Barbu Nemţeanu, Groper l-a readus doar pentru o clipă - strălucită - la evreism, pe alţi intelectuali, şi nu puţini, i-a readus mai consistent. A se vedea revista "**Lumea evree**", 1919, un articol al lui B. Fundoianu, în care scrie: "O oaie mediocră s-a întors la turmă. Şi asta a făcut-o prietenul meu, Iacob Groper").

...Ca furnicile s-au năpustit poeţii (evrei) de limbă română asupra lui Groper, să-l traducă: Camil Baltazar, Felix Caroly, A. Clain, Liviu Deleanu, B.Fundoianu, Enric Furtună (primul traducător, şi cel mai prolific - 23 de poezii), Mihail Gresian, Sandu Iacobsohn, B.Iosif, Tereza Kapeluş, S.Kleiner, Barbu Nemţeanu, G.Proria, Veronica Porumbacu, M.Rudich, Gabriel Schäfer, B.Wechsler...

Dar Iacob Groper n-a fost apreciat numai de evrei, şi numai de cunoscătorii de limbă idiş. Înfocat cântăreţ al plaiurilor româneşti, a fost adoptat şi de literatura română. Cu câtă căldură au scris despre el Eugen Lovinescu, Tudor Arghezi, Gala Galaction...!

Camil Baltazar povestea că, la dorinţa lui Mihail Sadoveanu, l-a adus într-o zi acasă la marele prozator, în Bucureşti. Foarte greu s-a decis Groper să facă această vizită.

- Eu? La maestrul Sadoveanu?! Eu?

- Vino! Te cunoaşte din traduceri!

Sadoveanu, observându-i emoţia, l-a întâmpinat cu un călduros "*Şalom*". L-a poftit să-i citească în idiş câteva poezii. I-a citit "Biserica din Bălineşti" şi "La malul gârlei". Pe urmă, la insistenţele lui Sadoveanu (care spunea că le cunoaşte din traducere), "Aur şi argint", "Poet şi profet".

- Aceste poezii - a spus Sadoveanu - deşi scrise în idiş, sunt gândite în româneşte, o simţi de-ndată! Şi i-a recitat el:

Născut să bucuri plebea-ndurerată
Cu ea împarţi acelaşi trist noroc.

Groper - "un copilandru mare", cum îl numeşte Camil Baltazar - pur şi simplu a izbucnit în lacrimi.

"Prieteniei şi colaborării noastre din acei ani - arată Camil Baltazar - se datorează şi faptul că am transpus în limba românească, între altele, numai de Nadverner Rebe şi de Rabi Naftali Horowitz, făcători de minuni, dacă am aminti de ebraiştii Mordehai Strelisker şi de *Şeni Maorot Agdolim*... Dacă am mai aminti (Iacob Groper aminteşte) de însufleţitoarele serbări de *Simhat Tora*, de *Hanuca*, de *Purim*, de neuitatele *şaloş seudot*... Acestea l-au produs pe poet; dar nu numai acestea. Tot Groper îşi aminteşte că a citit cu lăcomie, în copilărie, o serie de romane senzaţionale, în fascicule (apăreau în toate limbile, apăreau şi în idiş): "*Ghilgul şoihăt*", "*Der miţraim and*" "*Die Geheimnisse făn der Iasăr Gemainde*"...

Dar Groper va fi mult mai coplex, pentru că el va descinde nu numai din poezia populară evreiască, din trubadurii care cântau la sărbătorile şi la nunţile evreieşti ("alergam la toate nunţile din târg, uneori la câteva pe zi!"); dar va descinde şi din Alecsandri (pasteluri) şi din Eminescu ("devoram cărţile lor").

"Copil al Moldovei, crescuse în mijlocul naturii dar şi al tradiţiei evreieşti, printre ţărani şi evrei". "Minunată a fost la Mihăileni comuniunea între creştini şi evrei."

Când a plecat la Iaşi, ca student, a adus în cufăr şi un caiet gros cu versuri proprii. Dar le ţinea bine ascunse. Poetul scrisese de la 15 ani, poate chiar de la 14, de vreme ce în anul 1906, Dr. Iacob Nacht i-a trimis lui H.N. Bialik, la Odesa, câteva din poeziile lui Iacob Groper, spre apreciere. Bialik a răspuns: "Cântecele acestea dovedesc un talent deosebit şi original. Să continue cu puteri înnoite"; iar când, mai târziu, va primi cartea lui Groper, Bialik va scrie: "Cântecele stau mărturie că autorul e un mare talent şi o forţă originală... Tot ce am citit sunt pietre şi perle scumpe."

Iacob Groper a urmat liceul (german) la Cernăuţi (de la Mihăileni treceai atunci uşor graniţa, nimeni nu te controla), apoi, la Iaşi, Facultatea de Drept. I-am văzut diploma de absolvire, mi-o lăsase în copie fotografică, înainte de a pleca din România: este semnată, în calitate de Decan al facultăţii, de... A.C.Cuza!

Spre a putea urma la Drept, a intrat funcţionar (modest, "stângaci") la Banca (evreiască) Moldova. (...) Funcţionar modest, a dus-o greu. Chiar la el se referă poemul său dramatic "Nocturna proletarului": "Stăpânu-mi ia întreaga zi/ Şi-o ia cu drept, că i se cuvine./ El pâine-mi dă, şi bani şi strai,/ Iar eu, doar sufletul din mine..." Trăia izolat, retras, singur ("n-aveam nici haine ca să ies în lume"). O viaţă tristă, plină de amărăciune ("singura mea bucurie era să mai adaug câte ceva în caiet")...

Poeziile lui circulau oral, căci, după ce îşi citea câte o poezie, două, la Toynbee-hall, Groper era înconjurat la tribună de tineret, care transcriau versurile cu caractere latine, le multiplicau de mână, le transmiteau celor care nu participaseră la manifestare, le trimiteau prin poştă rudelor, prietenilor.

- Ce fericit trebuia să te fi simţit când năvălea peste dumneata tineretul!

- Fericit? Poate că da... Eram ameţit. Asta să însemne fericirea?

Pe urmă versurile au început să fie traduse în româneşte; după aceea tipărite în revista din Galaţi, "**Hatikwa**" (1914), după care, în "**Licht**". Şi când au mai fost puse şi pe muzică (începutul l-a făcut Albert Segalescu - "*Morghenblumen*"), popularitatea lor n-a mai cunoscut limite. Născute din folclor, au devenit şi ele folclor. Au trecut peste hotare, au ajuns departe... Pe urmă alţi trei compozitori din România le-au pus pe muzică: Haim

Legendarul Iacob Groper

30 de ani de când ne-a părăsit

de MARIUS MIRCU

Au fost, n-au fost toate acestea doar o legendă? Au existat aevea? "*Epoca Licht*", Groper, ceilalţi, o poveste pentru a înflăcăra generaţia, generaţiile următoare? Astăzi aşa ne apar. Dar consecinţele ne aduc la realitate: limba idiş a cunoscut un copios avânt tocmai când unii se pregătesc s-o înmormânteze, literatura idiş a luat naştere şi în România, a luat o dezvoltare care a impus-o omenirii evreieşti de pretutindeni.

Mai mulţi meşteri au făurit asemenea minune: Efraim Waldman, Matatia Friedman, Moti Rabinovici, Iacob Botoşanski, dar în primul şi în primul rând, poetul Iacob Groper, animaţi cu toţii de un Theodor Herzl.

...Atunci a izbucnit o "revoluţie" evreiască la Iaşi: a apărut "*Epoca Licht*"; şi când zici epoca *Licht*, zici în primul rând, Iacob Groper.

Abia au trecut trei decenii de când a încetat din viaţă, dar Iacob Groper a intrat de mult în legendă, a intrat încă în timp ce trăia. Şi dacă este o figură legendară, prea puţine date se cunosc despre viaţa lui; în ce priveşte opera, doar o cărticică dacă a publicat poetul.

Am încercat de câteva ori să obţin date biografice de la sursă. De la însuşi poetul. (...) De fiecare dată ce îi propuneam să-mi povestească viaţa, se eschiva amabil: "Să mai aşteptăm, să se mai adune!". (Aştepta, oare, să intre în legendă, când viaţa reală nu-şi mai are rostul?). Uneori îi smulgeam câte o scurtă mărturisire, alteori îmi divulga el câte ceva, din proprie iniţiativă, ca să mă aţâţe, cred, ca să-mi menţină treaz interesul faţă de biografia sa.

Dacă aici consemnez unele date, o parte o datorez profesorului Eliezer Frenkel din Aşkelon, "moştenitorul literar" al poetului.

Iacob Groper s-a născut la Mihăileni, în judeţul Dorohoi. O localitate considerată atât de neînsemnată, încât "Dicţionar Enciclopedic Român" (4 volume) n-o menţionează, nici în text şi nici pe hartă. Dar măruntul Mihăileni l-a propus pe marele Groper!

S-a născut în 1890, la 21 august. Amândoi părinţii - originari din Ungaria - se trăgeau din neam rabinic: mama (o va omagia în mai multe poeme), din marele rabin hasidic Haim Kosover, tatăl, Mordhe (sau Mordehai, sau Moşe) Leib era strănepot al rabinului Moişe Kunitz, "un rabin intelectual" care pe la 1780 a scris un studiu despre Zohar...

Din copilărie Iacob Groper a cunoscut cele două lumi care aveau să-l formeze. Bunica - bobă Nesie - îi nara minunate povestiri din Biblie şi fantastice legende hasidice, fata de la ţară care ajuta părinţii în dugheană îl hrănea cu senzaţionale aventuri haiduceşti.

...Şi când micul Iacob a intrat şi la şcoala primară din târg, comenta de pe atunci - cu colegii evrei, dar nu numai evrei - *Ghemara* ("Fără s-o intenţionez anume, mă trezeam că o făceam uneori, ca o joacă, în rime - *Ghemara* se pretează, la aşa ceva!").

Mihăileni era atunci o localitate profund evreiască. Dacă am aminti

*Şi e interesant că primele rânduri pe cari el le publică, sunt nişte impresii în "**Hayoetz**" despre conferinţa literaturii idiş din Cernăuţi. Cu aceasta el s-a integrat rostului cultural al limbei şi literaturii idiş. Dar în Iaşul de pe vremuri, unde se aduna tineretul activ şi dornic de schimbări, Groper îşi găseşte cu încetul grupul potrivit. O serie de ani, el stă alături de A.L. Zissu şi Lascăr Şaraga, cari încep să-l descoase. Ei sunt primii lui cititori şi admiratori. Oriunde se organizează conferinţe evreeşti, Groper e chemat să citească poeziile sale şi astfel el devine un simbol al renaşterii culturale ce se pregăteşte.*

Când se organizează Toynbee-hallul, Groper devine bardul aclamat al serilor şi tot Iaşul simte că activitatea aceasta îşi are justificarea ei. Aici, el dă de Waldman şi Moti Rabinovici cu care formează grupul trainic şi armonic cu cari va porni să deschidă orizonturile noui pentru cultura evreiească din România.

*După un deceniu, când grupul basarabean descalecă pe plaiurile Moldovei virgine, un Sternberg, un Altman dau cu picioarele în iarba 'nalt crescută prin plămădirea sălbatecă a culturii evreeşti. Dar nu trece mult şi aceşti descălecători dau de floarea solitară a poeziei groperiene. În prima lor revistă "**Şoibn**", apărută la Cernăuţi în 1924, ei publică o poezie a lui Groper "Gezang bei Nacht" şi o notiţă aduce prinosul admiraţiei lor şi pomeneşte de predecesoarea lor, revista "**Licht**". Se miră autorul notiţei de apariţia unui poet evreu în România şi caută s-o explice prin aşezarea geografică a Mihăilenilor. Teorie superficială, pentru că Groper nu e fiul Mihăilenilor dinspre graniţa Bucovinei, ci expresia creaţiei atâtor generaţii din atâţia mihăileni din Moldova..."*

B. Fundoianu despre I. Groper

În anul 1919, B. Fundoianu scria la "**Lumea Evree**":

"L-am cunoscut pe Groper la Toynbee-hall din Iaşi - într-o seară de toamnă. Groper citea versuri. Am avut intuiţia că pe catedra de pe care Groper citea prost şi monoton - se revela cineva.

*I-am făcut propunerea de a-i traduce în româneşte versuri. Groper m-a ajutat. M-a ajutat şi când pentru "**Hatikwah**" am tradus din Reisen, din Bialik şi din Schneider. Aşa l-am cunoscut pe Groper. În veşnică neputinţă materială de a creea. Groper avea continuu temperamentul unui şcolar studios pe băncile unei Ieşive. Groper ar fi putut trăi ani, izolat printre rafturi. Inteligenţa lui trebuia să înveţe din toate, arameica sau caldeea. Groper avea şi are afinităţi pentru toate căile cărţii - şi ar fi voios să poată începe viaţa la oricâtă matură vârstă.*

Era într-o vreme când îmi căutam calea înainte, mirat că îndărătul meu nu era nici un trecut şi că temperamentul meu cerea o tradiţie. Aveam nevoie de un ţărm pietros şi dinţat - de pe care să ridic neagră ancora. Aveam nevoie de un părinte, de-o tradiţie, de-o ereditate. Atunci a intervenit Groper. M-a luat de mână şi m-a dus la portretul bunicului meu: Beniamin Schwartzfeld. Am înţeles că acolo era tradiţia. Am revenit şi la origine şi la Biblie. Am revenit imediat nu la Sionism, ci la iudaism... Sentimentalul reuşise să convingă un logic (ceea ce nu înseamnă că am încetat să fiu sofist). Şi lucrul ăsta cred că s-a repetat. Groper a reuşit să facă prozeliţi în însăşi iudaismul. Şema Israel! O oaie mediocră s-a întors la turmă. Şi asta a făcut-o prietenul meu de atunci, şi de azi, Iacob Groper...

*

Născut la Mihăileni, judeţul Dorohoi, Iacob Groper n-a cunoscut tumultul abstract al lui Rabinovici, nici revolta mistico-revoluţionară a lui M. Friedman. Copil al pământului moldovean, crescut pe margine de ape şi pe tăpşanuri de mătase, Groper s-a jucat din copilărie cu zânele pădurilor şi cu ielele caselor. În mijlocul naturii cu tradiţia cea mai veche, laolaltă cu toţi copiii târgului mărginaş cu izvoare, dealuri, lunci şi sate ţărăneşti, lângă părinţii ce duceau cu ei obiceiuri potrivite cu pământul din jur şi datini aduse din comorile veacurilor, Iacob Groper a crescut ferice, hârjonindu-se cu elementele naturii şi ale tradiţiei evreeşti. El vine din acel rezervor al energiilor neatinse din târgurile evreieşti ale Moldovei. Personalitatea lui s-a format acolo şi mai târziu, când vine la Iaşi, el poartă cu sine, glasul poporului şi peisagiile câmpeneşti ale târgului. El reprezintă singura evoluţie normală a spiritului evreesc din România, care a arătat prin Groper, dorinţa şi perspectivele sale.

Când vine la Iaşi Groper nu e prins de sgomotul tineretului evreu, care îşi încearcă arguţia şi isteţimea în avangarda unor idei ce abia prinseseră forme în apus. Nu. Groper e prea legat de limba şi spiritul casei evreeşti şi o vreme umblă, neştiut de nimeni, cu versurile sale idiş, pe cari le scrisese dintr'un îndemn lăuntric şi spontan.

ARHIVE... DOCUMENTE... ARHIVE

Din datele cerute în anul 1952 de către Comitetul Democrat Evreiesc (C.D.E.), comunităţilor evreieşti din România pentru a afla numărul cursurilor religioase şi al caselor de rugăciune:

În anul 1950 funcţiona la Mihăileni 1 *Heder,* cu 2 profesori şi 42 de copii.

Situaţia sinagogilor din Mihăileni, din datele scoase din fişele întocmite şi expediate la Federaţia evreilor din Bucureşti, de către responsabilul cu munca în Comunitate, Dl. M. Herşcovici:

Sinagoga **CROITORILOR**, din str. Sinagogilor, proprietate a Comunităţii, este situată într-un cartier cu evrei, având o vechime de 70-80 de ani. Este construită în stil de sinagogă, starea construcţiei fiind potrivită. În interior are amenajat la mijloc un *balemer*. Sinagoga funcţionează zilnic fiind frecventată de 10 enoriaşi în fiecare zi, iar sâmbăta şi de sărbători de către 25-35. Este administrată de eforie. Deserveşte credincioşi de rit ortodox, are o capacitate de 80 de locuri, nu are oficiant angajat. Sinagoga posedă 2 (două) suluri sfinte.

Sinagoga **MARE**, din str. Sinagogilor, proprietate a Comunităţii, este situată într-un cartier cu evrei, a fost refăcută cu 20 de ani în urmă. Este construită în stil sinagogă, starea construcţiei fiind bună. În interior are amenajat la mijloc un *balemer*. Sinagoga funcţionează zilnic fiind frecventată de 10 enoriaşi în fiecare zi, iar sâmbăta şi de sărbători, de către 20-30. Este administrată de eforie. Deserveşte credincioşi de rit ortodox, are o capacitate de 100 de locuri, nu are oficiant angajat nici permanent nici temporar. Sinagoga posedă 2 (două) suluri sfinte.

Cercetătorul Alex Finkelstein, de la Universitatea Bar Ilan, a trimis spre publicare din Encyclopaedia Judaica Jerusalem, capitolul cu privire la orăşelul **Mihăileni.**

MIHAILENI (Rum. **Mihăileni**), town in Moldavia, N.E. Rumania. When the town was founded in 1792 only Jews from the other side of the border were permitted to settle in the locality. The prayer house of the Jews and their ritual bathhouse were exempted from taxes, and during the first year Jewish merchants did not have to pay taxes. In 1834 the town became the property of the prince of Moldavia, Michael Sturdza. Eager to develop the town, he granted Jewish craftsmen special privileges, exempting them from taxes for five years. He also encouraged merchants to settle there by granting loans. From a population of 516 in 1820 the number of Jews reached 2,472 (67.6% of the total population), in 1859. In 1903 there were 248 Jewish and 58 Christian merchants in the town. The majority of the Jews were engaged in commerce, especially the fur trade. Jewish carriers plied their trade throughout the whole area; they had their own prayer house. An organized community dates from 1897. A Jewish primary school was founded in 1899. After World War I, with the Rumanian annexation of Bessarabia and Bukovina, Mihaileni lost its position as a frontier town. In 1930 only 1,490 Jews (32%) remained in the town. In the same year, the Jewish Party obtained the majority of votes in the local council elections. The peasants preferred it to the other parties, asserting that the Jews were more capable administrators. The election, however, was canceled by the authorities. On the eve of World War II there were nine prayer houses, a ritual bath, a primary school, and a cemetery in Mihaileni. The Hebrew author of the Haskalah period Marcus *Strelisker lived and died in Mihaileni. The Yiddish poet Jacob *Groper (1890–1966) was born there.

In World War II the Jews of Mihaileni were deported to *Transnistria. Few returned to Mihaileni after the war; the majority emigrated. The Jewish population numbered 680 in 1947, 400 in 1950, and about ten families in 1969.

Bibliography: PK Romaniya 180–1; E. Schwarzfeld, *Impopularea, reîmpopularea şi intemeierea tirgurilor şi tirguşoarelorim Noldova* (1914), 26–33, 43, 82–83, 101–3; M. Schwarzfeld, in: *Analele Societăţii istorice Juliu Barasch*, 2 (1888), 28–29, 117; *Fraternitatea*, 4 (1882), 345.

[Th.L.]

prefecturii poliţiei din Calea Victoriei şi nimic despre ce se petrecea în cartierul evreiesc, fratele meu a plecat spre casă după ora 10 şi a avut nenorocirea să fie prins de legionari şi dus în pădurea Jilava unde a fost împuşcat împreună cu alţi peste 100 de evrei. Eu mă înapoiasem acasă în cartierul evreiesc, la ora 5 după amiază şi astfel am scăpat datorită îmbrăcăminţii mele care semăna a fi a unui reangajat militar - pantaloni cazoni şi jambiere de piele - cu care m-am echipat când am plecat la Galaţi.

Am avut de suportat încă 6 luni de şomaj până în luna iulie 1941 când a început munca obligatorie şi după cca 5 luni de muncă la poligonul de tragere la ţintă din Cotroceni am fost trimis la diferite detaşamente de muncă în judeţul Focşani în care am lucrat până la data de 23 august 1944, când au fost eliberaţi toi evreii de la muncile obligatorii deoarece se terminase războiul şi m-am reîntors la Bucureşti.

A urmat iarăşi o perioadă de peste un an de zile când nu am găsit nimic de lucru, fiind obligat să apelez iarăşi la rude pentru a mă putea întreţine, până în luna aprilie 1946, când am găsit în fine un post corespunzător, ca tehnician în construcţii, la întreprinderea "Ing. Hovici & Blitz", la care am lucrat 3 ani de zile în Bucureşti până în aprilie 1949.

Începuseră construcţiile în toată ţara, nu mai exista nici şomaj nici discriminare rasială, m-am înscris la asociaţia tehnicienilor şi am fost trimis de către Ministerul Construcţiilor în deplasare, la diferite şantiere din provincie, unde era lipsă de tehnicieni.

Astfel am lucrat din 1949-1952 la întreprinderea de construcţii din Hunedoara, de unde am fost trimis la cursul de planificare de trei luni din oraşul Braşov, lucrând apoi ca planificator la Întreprinderea de construcţii nr. 1 în Bucureşti, până în 1953, şi iar în provincie, însă ca diriginte de şantier la întreprinderea Electro-Cablu din Gura-Humorului până în 1954, în continuare la Topitoria de in din Dorneşti până în 1955, şi la Baza Export-lemn din Rădăuţi până în 1956. În 1957 am revenit la Bucureşti, m-am căsătorit cu Sali Druckmann, originară din Gura-Humorului, şi am înaintat totodată actele şi cererea pentru emigrarea noastră în Israel. Am trebuit să aşteptăm cu nerăbdare 4 ani până în 1961, când am primit aprobarea, în care timp am lucrat 2 ani în judeţul Brad şi ultimii 2 ani în Suceava.

Pe data de 2 Mai 1961 am sosit în Israel şi am fost repartizaţi la Migdal-Haemek, unde locuim şi acum.

Tatăl - Benno Blum

Mama - Luiza

serviciul militar în condiţii foarte grele dn cauza alimentaţiei insuficiente şi a lipsei de higienă. Mulţi erau contaminaţi de râie şi nu lipseau nici păduchii. Cel mai greu mi-a fost când am fost trimis din partea companiei mele, împreună cu alţi soldaţi la cursul de o lună, denumit "şcoala de gaze", care s-a ţinut la regimentul de artilerie din Roman. Teoretic învăţam despre tot felul de gaze, cele vezicante care atacau pielea şi cele sufocante care atacau căile respiratorii. Însă, cel mai dificil lucru a fost proba finală unde, îmbrăcaţi cu costume contra ipariteі (un fel de salopetă peste uniformă), cu masca de gaze pe faţă şi casca de metal pe cap, astfel greu echipaţi trebuia să parcurgem în pas alergător cu arma în mână, o anumită distanţă, ceea ce foarte puţini au reuşit din cauză că măştile de gaze erau defecte şi nu puteam respira.

După terminarea serviciului militar de un an de zile, m-am întors în anul 1934 la Bucureşti unde fiind tot timpul în căutare de serviciu am reuşit totuşi să găsesc un loc de muncă adecvat, pe timp de un an la o societate de transporturi, pâna la finele anului 1935. Pe urmă, după o oarecare întrerupere am lucrat la firma "Inginer Heitner Iacob" ca administrator al făbricii sale de plăci izolatoare până în anul 1937. În acest an am reuşit să fiu angajat de librăria "Cartea mea" în calitate de *colporteur* pentru cărţile de specialitate în limbi străine, astfel că vizitam medicii, arhitecţii şi inginerii a căror adresă o găseam în cartea de telefon a Bucureştilor. Astfel am nimerit la biroul de studii şi proiectări al inginerului Ganea Nicolae, cunoscut pentru lucrarea sa de specialitate, cartea "Betonul armat". Acolo am avut surpriza să-l întâlnesc pe fostul meu coleg de liceu, Karl Hirsch, care lucra ca inginer proiectant şi prin intervenţia sa, inginerul Ganea m-a angajat ca şef de şantier la lucrările care erau pe terminate la fabrica "Laromet" destinate pentru birourile fabricii. Aceste lucrări s-au terminat după două luni, odată cu încheierea lucrărilor de instalaţie. Mai trebuia executat numai canalul de scurgere şi era nevoie de un şef de şantier care să supraveghieze lucrările, post pe care l-am ocupat eu, şi în care calitate am lucrat încă 7 luni, până în 1938. În acest an a început romanizarea tuturor întreprinderilor şi fiind concediat de la societatea la care lucram am fost primit ca simplu muncitor în atelierul fabricii "Laromet" unde am învăţat sudura electrică, lucrând până în 1939. În anii următori 1939-1940, negăsind nimic de lucru, în decembrie 1940 m-am ataşat unuui grup de tineri originari din Basarabia, care plecau atunci la Galaţi pentru a trece Dunărea, ca să ajungă apoi în U.R.S.S., de unde erau originari, iar eu speram să pot ajunge la Cernăuţi. Ajunşi la Galaţi, am aflat de la unchiul meu Dr. Weinstock, care era şi medic municipal, că sovieticii primesc cu neîncredere pe cei veniţi din România, nu-i lasă să plece unde vor, ci îi deportează ca spioni la munci grele în Siberia. Astfel am renunţat a mă aventura în U.R.S.S. şi m-am întors la Bucureşti, unde am fost nevoit iar să apelez la ajutorul rudelor pentru a mă putea întreţine.

Fratele meu Marcel era un foarte bun jucător de şah şi se întreţinea din micile câştiguri în bani din acest joc, care de obicei avea loc în cafeneaua "Corso" din Calea Victoriei, unde se întâlneau marii amatori de şah din Bucureşti. Astfel în seara de 21 ianuarie 1941, când s-a anunţat la radio la ora 10 seara că a izbucnit rebeliunea legionară, fratele meu se găsea la prietenul său din copilărie, Feinstein, jucând şah. Deoarece comunicatul de la radio anunţa numai despre lupta dintre armată şi legionari în jurul predat la cancelarie. A urmat o mică anchetă din care a reieşit că un propagandist politic al partidului cuzist a împărţit elevilor crucile încârligate, la îndemnul deputatului Robu. Despre acest deputat cuzist s-a aflat ulterior din toate ziarele când au fost date publicităţii multe din isprăvile sale, precum şi scandalul provocat de el când în incinta parlamentului l-a atacat şi lovit pe deputatul evreu Mihael Landau (care era şi invalid de război) în urma unei discuţii avute de acesta privind excesele antisemite provocate de partidul cuzist.

După absolvirea clasei a patra primară la şcoala din Rădăuţi, tatăl meu m-a înscris la liceul evreiesc de stat din Cernăuţi, denumit pe scurt L.3 şi am fost dat în gazdă împreună cu fratele meu Marcel, la familia Langer care locuia în strada Türkengasse Nr.1. Eram bucuros că aveam în fine numai colegi evrei şi mai mult m-am bucurat când la recomandarea colegului meu Carol Hirsch, am fost primit în organizaţia sionistă "Haschomer Hazair" condusă atunci de Izhac Nussembaum, un tânăr în vârstă de 19 ani (actualul Itzhac Ben Aharon, astăzi în vârstă de peste 90 de ani). Ne întruneam la sediul nostru care se afla în podul marii clădiri, care aparţinea Comunităţii evreilor din Cernăuţi, iar în timpul verii ne întâlneam în parcul de la marginea oraşului denumit "Habsburghöhe". Se organizau de asemenea excursii în satele din munţii Bucovinei unde se dormea în podul caselor ţărăneşti, pe paie şi fân, se mânca mâncare de la cazan, se făcea gimnastică în aer liber şi zilnic plimbări prin parcurile din apropiere. La o astfel de excursie am participat şi eu, în vara anului 1924, pe când eram în vârstă de 13 ani şi făceam parte din grupa de băieţi denumită "Kvuţa Ofec" condusă de "haverul" Melzer. Împreună cu alte grupe de băieţi şi fete, am petrecut o lună de zile în satul Mega din munţii Bucovinei. Am fost nevoit să renunţ cu totul la organizaţia "Haschomer Hazair" în anul 1926, când după absolvirea clasei a patra de liceu, tatăl meu m-a înscris la şcoala "Technicum", o şcoală unde învăţătura nu-mi lăsa timp liber pentru alte activităţi. Această şcoală cu o durată de 4 ani era o instituţie preparatoare pentru universitate şi exista o convenţie în acest sens între ea şi universităţile din Praga şi oraşul Brün, unde au studiat ingineria multi dintre absolvenţii şcolii "Technicum". Aceasta era şi intenţia mea, dar nu am mai avut posibilitea deoarece, în urma morţii subite a tatălui meu în septembrie 1929, nici eu nici fratele meu Marcel nu puteam face faţă cheltuielilor. (Mama noastră vitregă, asociată fiind la exploatarea moşiei, a trebuit să plătească multe datorii). Cu mare greutate am reuşit să obţin banii necesari pentru întreţinerea mea în ultimul an de studii la "Technicum", pe care l-am absolvit în 1930 cu calificativul "bine", dar în loc să-mi caut de lucru în Cernăuţi, am plecat la Bucureşti în speranţa că acolo voi găsi un serviciu cu ajutorul rudelor stabilite de mult acolo. Abia când am ajuns acolo împreună cu fratele meu, ne-am dat sema că în urma crizei economice mondiale care începuse încă în 1929, afacerile tuturor rudelor mergeau cât se poate de prost, iar noi nu am putut găsi decât locuri de muncă de scurtă durată. Abia în 1932, fratele meu a fost angajat de o Societate de transport care l-a trimis la filiala din Iaşi unde a lucrat cca 4 ani.

Tot în 1932 a trebuit să mă prezint la centrul de recrutare din Bucureşti care m-a trimis la cel din Cernăuţi pentru a fi repartizat la Regimentul 14 infanterie din oraşul Roman. La acest regiment am executat şi m-a condus până la casa din strada Residenzgasse nr. 9A, unde locuia tatăl meu cu mama mea vitregă. Aici n-am locuit decât câteva zile întrucât tata mi-a găsit o gazdă, eu fiind înaintea începerii noului an şcolar. M-a înscris la singura şcoală primară în care se preda limba română, unde obţinuse dispensă specială deoarece eram singurul elev evreu. Numai profesorii, ca şi preotul care preda religia, ştiau că sunt evreu. Am fost prezent la toate orele de religie şi spuneam şi eu când îmi venea rândul, rugăciunea "Tatăl nostru", dimineaţa înainte de începutul lecţiilor. Aceste măsuri au fost luate de către dirigintele clasei pentru ca elevii care erau toţi creştini să nu afle că în mijlocul lor se află un elev evreu, cu toate că în Cernăuţi, pe acea vreme legea minorităţilor era strict respectată şi nici nu se pomenea măcar despre antisemitism. Astfel am reuşit să termin clasa a treia primară cu notele "foarte bine" la toate obiectele, iar la sfârşitul anului şcolar am fost ales ca premiantul al doilea al clasei şi am declamat poezia "Ţara mea" de Octavian Goga. Între timp, după îndelungi căutări, tatăl meu a găsit o moşie pe care s-o ia în arendă şi a încheiat contractul cu proprietarul moşiei pe timp de 10 ani, din anul 1920-1930.

Moşia de cca 1000 hectare, se întindea pe ambele laturi ale drumului lung de 4 kilometri, care începea în satul Baineţ şi se termina în apropierea gării Vicşani, astăzi punct de graniţă cu Ucraina. Proprietarul moşiei era un anumit Arthur Barber, unicul moştenitor al averii rămasă de la unchiul său Leibuca Barber, care deşi evreu, fusese înnobilat de către Kaiserul Franz Josef, primind titlul de Baron şi dreptul de a poseda pământ, pentru meritul de a fi contribuit în mod excepţional la comercializarea şi industrializarea ţării. Pe moşie se afla şi o fabrică de spirt care a fost distrusă de un bombardament în timpul războiului şi pe care tatăl meu a reclădit-o şi a pus-o în funcţiune, întrebuinţând şi unele maşini, instalaţii şi cazane, rămase după bombardarea fabricii sale din comuna Dersca. În mijlocul satului Baineţ se afla conacul moşiei, o casă bine întreţinută, înconjurată de o grădină mare în care se aflau peste o sută de pomi fructiferi, în special mai multe soiuri de mere care aveau o aromă specială, denumiţi în nemţeşte "Goldreneten, Lederäpfle, Zigeuneräpfel, Sommeräpfel", etc. Marea recoltă de la aceşti pomi se vindea în fiecare primăvară unor negustori de fructe lipoveni, care locuiau în satul învecinat, Climăuţi, populat numai de lipoveni. Aceştia apreciau după înflorirea pomilor cam ce cantitate de fructe vor putea recolta la toamnă, făcând apoi socoteala cam ce preţ să ofere şi dacă cumpărau, angajau un paznic care păzea grădina până la recoltare.

După expirarea vacanţei şcolare, tatăl meu m-a înscris la şcoala primară pentru băieţi din oraşul Rădăuţi şi mi-a găsit o gazdă potrivită la familia farmacistului Podolier. La şcoala primară din Rădăuţi, în 1920, am primit prima lecţie despre antisemitismul care începuse să ia amploare în România, susţinut de partidul profesorului A. C. Cuza. Astfel că a apărut în acel an în Rădăuţi deputatul Robu, originar dintr-un sat apropiat, care se plimba pe strada principală îmbrăcat ţărăneşte, având ţesută în relief pe spatele cojocului pe care-l purta, o mare cruce încârligată (zvastică). În acelaşi timp, elevii din clasa mea, în majoritatea lor evrei, au avut marea surpriză să observe la cei cca 10 elevi creştini care erau originari din satele apropiate, că aveau înfipte pe bundiţele pe care le purtau, câte o mică cruce încârligată, confecţionată din tablă. Elevii evrei simţindu-se provocaţi, au început să se bată cu aceştia şi smulgându-le de pe haine zvasticile, le-au minorităţilor, căpitanul i-a răspuns că nu acceptă să primească lecţii de comportare de la un evreu scârbos ca el (în nemţeşte "*Schäbiger Jude*". La auzul acestor invective, unchiul Moritz şi-a pierdut stăpânirea de sine şi i-a tras căpitanului o palmă zdravănă. Au intervenit imediat câţiva ofiţeri, l-au imobilizat pe unchiul Moritz şi au înştiinţat garda popotei care l-a declarat arestat pentru lovirea superiorului. Unchiul a fost dus sub escortă la arestul cazărmii. Procesul a avut loc în faţa unui mic tribunal militar, şi s-a terminat cu următoarele două sentinţe: admonestarea căpitanului pentru insultarea unui ofiţer şi retrogradarea sublocotenentului Moritz Blum la gradul de sergent, precum şi trimiterea sa la o unitate combatantă din primele linii ale frontului cu Italia, pentru lovirea superiorului. Sentinţa a fost executată dar unchiul Moritz ajuns pe front, nu a rezistat decât o singură lună, căci a fost rănit şi acoperit aproape complet de o avalanşă de pământ cauzată de suflul exploziei unui obuz. A fost salvat la timp şi după câteva luni de spitalizare a fost trimis înapoi la garnizoana din Cernăuţi de unde a fost curând demobilizat din cauza bolii de nervi căpătate în urma rănirii pe front, fiindu-i acordat şi un oarecare grad de invaliditate temporară.

Nu numai unchiul Moritz a căzut victimă războiului din 1914. Acest război a sărăcit şi a nenorocit multe familii, printre care şi pe a mea, căci în 1916 când şi România a declarat război Austriei, având de revendicat provinciile Bucovina şi Transilvania, tatăl meu şi cei doi fraţi ai săi, unchii Wilhelm şi Emanuel, deşi au dovedit că sunt născuţi în Dorohoi, au fost consideraţi străini şi supuşi austrieci, pentru că erau fiii lui Marcus Blum, născut în orăşelul Siret din provincia Bucovina care pe atunci aparţinea Austriei. De asemenea nu au făcut serviciul militar în România şi nici nu au solicitat cetăţenia română, care poate li s-ar fi acordat. În consecinţă, toţi trei au fost internaţi în lagărul pentru străini din localitatea Huşi, unde au fost sub stare de arest aproape 2 ani de zile până la terminarea războiului, în 1918. Tatăl meu a pierdut toată averea, recolta de pe câmp a fost rechiziţionată de armată. Locuinţa din Dorohoi care conţinea tot mobilierul, covoarele etc., a fost sigilată si pusă sub sechestru, deoarece mama mea a părăsit-o refugiindu-se împreună cu copiii, adică eu şi fratele meu Marcel, la tatăl ei, bunicul Iacob Spanier, la Botoşani. În aceşti ani de detenţiune în lagăr împreună cu fraţii săi, tata a cheltuit toţi banii pe care îi avea înainte de arestare şi pe care i-a putut salva de la confiscare, pentru procurarea de alimente care se găseau greu în timpul războiului.

După eliberarea din lagărul pentru străini în 1918, tatăl meu nu a avut nici o posibilitate de a-şi câştiga existenţa ca arendaş de moşii, deoarece pierduse toată averea (fabrica de spirt din comuna Dersca fusese distrusă de un bombardament, ca de altfel şi renumita moară din Botoşani, în care bunicul Iacob Spanier îşi investise aproape toată averea). Aşadar, nici bunicul nu l-a mai putut ajuta, şi nici ceilalţi membri ai familiei Blum, sărăciţi fiind cu toţii de război - în afară de câţiva membri ai familiei Spodheim, printre care se număra şi verişoara tatălui meu, Helene Spodheim, cu care acesta s-a şi căsătorit, după ce obţinuse divorţul de la mama mea, în anul 1919.

Deşi abia împlinisem 8 ani, am trebuit să mă despart de mama, conform celor decise la divorţ şi contrar voinţei mele. Spre marea mea părere de rău şi a mamei, dânsa a plecat cu mine de la Botoşani la Cernăuţi aceste două state), toţi studenţii originari din Austria au fost nevoiţi să întrerupă studiile în Italia şi să se repatrieze în Austria, ceea ce a fost nevoit să facă şi unchiul meu Moritz Blum, pe atunci în vârstă de 20 de ani, care tocmai absolvise primul an de studii la universitatea din Trieste.

Revenit la Cernăuţi, s-a prezentat la centrul de recrutare, unde a fost examinat şi găsit apt pentru a fi înrolat ca voluntar (conform legii "*Einjähriger-Freiwilliger-Dienst*"), cu gradul de ofiţer, şi după o scurtă perioadă de instrucţie, a fost trimis (împreună cu un grup de studenţi de aceeaşi categorie), la comandamentul armatei din Viena, pentru a fi repartizaţi la unităţile militare de serviciu auxiliar unde urmau să servească.

Ajunşi la Viena, cu toţii în uniformă de ofiţer, au fost cazaţi într-o cazarmă şi au primit bonurile respective pentru a lua masa la popota (cantina) ofiţerilor, din apropiere.

La această popotă se întâlneau o mulţime de ofiţeri de toate gradele, tineri şi mai în vârstă, însă cu toţii discutau despre situaţia politică, asupra tuturor planând pericolul destrămării imperiului Austro-Ungar (ceea ce avea să se întâmple într-adevăr peste 4 ani, în 1918). Masa fiind servită în două serii, cei ce luau masa în a doua, aşteptau pe hol şi discutau. Printre aceştia se afla într-o zi şi unchiul Moritz, pe care un ofiţer mai în vârstă cu gradul de căpitan l-a întrebat cum îl cheamă şi de unde vine. Unchiul meu a răspuns reglementar: "Blum Moritz, din Cernăuţi-Bucovina". Atât i-a ajuns capitanului să deducă că era evreu (la nemţi, în mai toate anecdotele despre evrei, copilul evreu era numit "micul Moritz". În afară de aceasta, se ştia că majoritatea populaţiei oraşului Cernăuţi era constituită din evrei). Cum acest căpitan era şi un mare antisemit, şi-a permis să glumească, spre hazul celor prezenţi, spunând cu dispreţ: "Uitaţi-vă domnilor, până şi micul Moritz a venit să-l apere pe împăratul nostru Franz-Josef."

Această glumă menită să atragă atenţia celorlalţi asupra faptului că unchiul Moritz era evreu, nu numai că l-a demoralizat pe acesta dar l-a făcut să realizeze că prezenţa sa era nedorită printre aceşti ofiţeri, cu toţii austrieci autohtoni, şi că de fapt era unicul evreu nu numai printre ei, dar şi în micul grup de studenţi cu care venise din Cernăuţi. Atât la cazarmă cât şi în ordinea aşezării la masă, grupul fusese dispersat, iar unchiul a ajuns să fie vecin de masă chiar cu căpitanul antisemit. Acesta discuta şi în timpul mesei cu cei din jurul său, în special despre necesitatea modificării legii minorităţilor, în sensul că conducătorii statului, armatei şi ofiţerii superiori să fie numai cei de origine austrieci autohtoni; de asemenea, sugera să se reducă sau chiar să se desfiinţeze unele drepturi pe care le aveau minori-tarii în Austro-Ungaria la timpul respectiv, spre deosebire de alte state în care minoritarii nu aveau aceleaşi drepturi ca cetăţenii plini. Simţindu-se vizat în mod direct şi ofensat de glumele căpitanului, unchiul Moritz a decis să-i ceară explicaţii. Chiar în ziua următoare s-a ivit ocazia să-i vorbească. Unchiul l-a întrebat pe căpitan dacă există vreo posibilitate să se înapoieze la garnizoana sa din Cernăuţi deoarece simte că prezenţa sa ca evreu nu e binevenită, mai ales în urma glumei făcută de căpitan. Acesta, văzând că este acuzat de rasism, s-a înfuriat şi l-a insultat spunându-i că e laş ca toţi evreii, că vrea să dezerteze şi că suferă de mania persecuţiei. Astfel discuţia a degenerat în ceartă, iar la acuzaţia că nu respectă legea o ţinea în arendă, fiind însoţit de doi oameni de încredere din care unul înarmat, având la el banii necesari pentru plata muncitorilor. Banii îi ţinea într-o geantă de piele.

În apropiere de localitatea Pârâul Negru, unde drumul care trecea pe la marginea unei pădurici, o bandă de tâlhari au barat drumul punând de-a curmezişul lui un trunchi de copac şi o mulţime de crengi mari, aşa că vizitiul a fost nevoit să oprească trăsura.

Imediat au apărut şi tâlharii care au înconjurat trăsura şi unul din ei i-a cerut bunicului să-i dea toţi banii pe care îi are mai ales că a observat geanta de piele pe care bunicul o ţinea în mână. Văzând că bunicul se opune să-i dea geanta, acesta i-a aplicat cu un ciomag o lovitură atât de grea peste mână, încât bunicul a scăpat geanta din mână, iar tâlharii observând că e plină cu bani s-au mulţumit cu atât. Nu l-au mai percheziţionat pe bunicul şi s-au îndepărtat cu toţii strigându-i "să fii mulţumit că ai scăpat cu viaţă." Însoţitorii bunicului au avut destul de lucru ca să îndepărteze trunchiul de copac şi crengile care au barat drumul şi bunicul s-a înţors acasă la conac cu mare întârziere, unde era aşteptat de bunica şi câţiva din familie cu mare îngrijorare. Când au aflat cu toţii ce i s-a întâmplat bunicului, mulţi au fost şocaţi. Bunicii i s-a făcut rău, iar când şi-a revenit a început să-l roage pe bunicul să înceteze să se mai ocupe de moşie ca arendaş, şi să-şi găsească altă ocupaţie, mai puţin periculoasă, la fel ca mulţi alţii din familie. Bunicul a suferit mult timp din cauza mâinii care i se umflase, dar nu a cedat rugăminţilor şi a mai continuat să ocupe funcţia de arendaş, până când tatăl meu a împlinit (în 1895) vârsta de 20 de ani. Ajungând astfel la majorat tata a preluat funcţia de administrator al moşiei, precum şi multe din obligaţiile bunicului, în special plăţile, deoarece căpătase dreptul de semnătură la bancă. De asemenea căpătase permisul de port armă şi revolver. Astfel şi-a început de timpuriu tatăl meu cariera sa de arendaş de moşie şi a lucrat sub îndrumarea bunicului circa 9 ani până în anul 1904, când s-a căsătorit cu mama mea şi s-a stabilit la Mihăileni unde a locuit 10 ani, după cum am relatat mai sus.

În timpul acestor 10 ani, bunicul a fost ajutat la administrarea moşiei pe care o ţinea în arendă de alţi doi fii ai săi ajunşi şi ei la majorat, unchii mei Wilhelm şi Emanuel, singurii care au mai rămas în casa părintească din Dorohoi, după căsătoria celorlalţi fraţi.

Pe neaşteptate, în 1914, a izbucnit războiul, primul război mondial, în urma asasinării la Sarajevo a arhiducelui Franz Ferdinand, moştenitorul tronului marii monarhii Austro-Ungare. Aceasta cuprindea o serie de provincii revendicate de alte state precum era Bucovina (revendicată de România), şi Ungaria şi Iugoslavia care îşi doreau independenţa, cu toate că sub îndelungata domnie de peste 40 de ani a împăratului Franz Josef, toţi cetăţenii aparţinând diferitelor minorităţi, inclusiv evreii, se bucurau de aceleaşi drepturi ca şi cei austrieci, în toate privinţele. În afara legii minorităţilor, care era strict respectată, exista pe atunci şi o lege specială denumită "*Einjähriger-Freiwilliger-Dienst*", care permitea studenţilor care nu-şi satisfăcuseră încă serviciul militar din cauza amânării pentru studii, să se înroleze în armată cu grad de ofiţer, pentru a fi utilizaţi apoi în serviciul administrativ şi auxiliar al armatei.

Din cauză că Austro-Ungaria a declarat război şi Italiei în 1914 (în urma divergenţelor privind provincia Tirol, care se află la graniţa între

Luiza Spanier originară din Botoşani.

Deoarece bunicul **Iacob Spanier** era un om bogat, tatăl meu a obţinut o zestre însemnată în valoare de 30 de mii de franci-aur, precum se socotea pe atunci, iar după voiajul de nuntă făcut la Viena s-a stabilit în Mihăileni, unde a locuit în casă proprie timp de peste 10 ani, având în arendă unele moşii din apropiere şi ca proprietate fabrica de spirt din comuna Dersca.

În 1907 s-a născut fratele meu **Marcel**, iar patru ani mai târziu, la 18 mai 1911, m-am născut şi eu în casa părintească din Mihăileni, strada Florilor Nr. 18, fiind înregistrat cu numele de Jean Beniamin Blum, precum reieşea din actul meu de naştere întocmit şi semnat de notarul Comunei Mihăileni de atunci, d-l Alexandru **Holban**.

În acelaşi timp, după ceremonia circumciziei (*Brit Mila*), în registrul Comunităţii Evreilor din Mihăileni am fost înregistrat sub numele Izic-Iosl-Beniamin, nume pe care l-am întrebuinţat foarte rar, numai la anumite ocazii. Cu toate că nu era religios şi nu frecventa Sinagoga locală, tatăl meu contribuia cu sume importante la fondul de ajutorare a evreilor săraci din Mihăileni. De asemenea a ajutat pe mulţi să-şi rezolve diverse probleme grele, prin intervenţiile sale pe lângă autorităţile locale şi cele judeţene, făcând uz de bunele sale relaţii cu acestea.

Tatăl meu a ajutat mult pe ţăranii din regiunea în care se afla moşia pe care o ţinea în arendă prin faptul că majoritatea terenului moşiei era prelucrat după "*Sistemul în parte*", ceea ce înseamnă că ţăranii primeau jumătate din recoltă, numai pentru munca depusă de ei pentru prelucrarea parcelei de teren pe care şi-o alegeau. Astfel, primăvara, ţăranii din satele apropiate de moştie erau înştiinţaţi când să vină la împărţirea terenului moşiei în parcele, care erau delimitate între ele prin şanţuri, aveau fiecare un număr şi se nota numele ţăranului care urma să le prelucreze. Mai târziu ţăranii respectivi erau înştiinţaţi când să vină la aratul pământului, de asemenea la timpul prielnic pentru semănat şi grăpat, iar către toamnă, când venea momentul recoltei, ţăranii erau înştiinţaţi să vină la seceriş şi veneau cu toţii, întreaga familie, unii însoţiţi şi de rude sau vecini, care îi ajutau să termine lucrul cât mai de grabă ca să nu-i apuce ploaia.

Astfel recolta (grâu, secară sau ovăz) după seceriş, se lega în snopi, iar din circa 15-20 de snopi se clădeau clăi, care nu rămâneau decât scurt timp pe teren, deoarece după numărătoare, jumătate din ele le transporta ţăranul respectiv la stogul care se clădea (sub formă de casă cu acoperiş) lângă maşina de treierat a moşiei, având dreptul după verificare, să-şi transporte cealaltă jumătate din numărul de clăi la el acasă. Atât aratul şi semănatul, cât şi recoltatul se făcea sub îndrumarea şi supravegherea arendaşului, ajutat de administratorul moşiei, precum şi de câţiva oameni de încredere denumiţi vechili, şi cu toţii aveau mult de lucru în permanenţă, deoarece partea de teren a moşiei care rămânea după împărţirea în parcele (circa o treime) trebuia prelucrată concomitent, în acelaşi timp cu cea după sistemul în parte, însă în regie proprie, adică cu muncitori zilieri, a căror plată trebuia făcută săptămânal în fiecare Duminică, de către tatăl meu, asistat de vechilul care a pontat. Pentru plata acestor muncitori zilieri, precum şi pentru multe alte cheltuieli, banii necesari trebuiau aduşi de la banca din oraş, ceea ce trebuia făcut cu multe măsuri de precauţie contra tâlharilor. Cu mulţi ani în urmă, cam pe la sfârşitul secolului trecut, bunicul Marcus Blum se întorcea într-o după masă de la oraş spre conacul moşiei pe care

Dorohoi 1910. Bunicul Marcus Blum şi bunica Sara (nascută Spodheim), înconjuraţi de cei şase fii, de cele cinci fiice, de doi gineri, o noră şi trei nepoţi.

În aceste conacuri a locuit bunicul mai ales în lunile de vară ale anului, cu numai o parte din numeroasa sa familie, (bunicul avea 11 copii, cinci fiice şi şase fii) iar în lunile de iarnă, din decembrie până în aprilie, locuia în casa sa proprie din Dorohoi împreună cu întreaga familie, nefiind necesară prezenţa sa pe moşie, unde avea ca înlocuitor un administrator.

Bunicul Marcus Blum

În acea vreme, de la sfârsitul secolului trecut, arendaşii de moşii erau consideraţi oameni bogaţi, iar ţăranii din partea locului îi denumeau boieri pe toţi cei care locuiau în conacuri. Bunicul însă nu a fost bogat şi cu greu a reuşit să întreţină numeroasa familie de 11 copii, mai ales că trebuia să se îngrijească de zestrele necesare pentru a-şi putea mărita cele 5 fiice; de asemenea avea mari cheltuieli cu întreţinerea la studii a celor 6 fii, dintre care 4 au absolvit şcoala comercială din Cernăuţi, iar 2 au terminat liceul din Cernăuţi şi au studiat apoi în străinătate: cel mai în vârstă, unchiul Isac, la facultatea de inginerie din Berlin, iar cel mai tânăr unchiul Moritz, în Italia, la facultatea de ştiinţe economice din Trieste.

Astfel a trăit şi a trudit din greu bunicul **Marcus Blum** în judeţul Dorohoi, timp de peste 40 de ani, în care perioadă familia a devenit şi mai numeroasă prin faptul că patru din cele cinci fiice s-au măritat, iar trei din cei şase fii s-au căsătorit. Însă cu toţii au părăsit casa părintească din Dorohoi şi s-au stabilit în oraşele Botoşani, Galaţi şi Bucureşti. Singurul fiu care l-a ajutat mult pe bunicul meu prin faptul că a preluat funcţia de administrator, a fost tatăl meu **Benno Blum**. Născut în anul 1875, a lucrat ca administrator pe moşiile luate în arendă de bunicul, de la vârsta de 19 ani până la vârsta de 29 de ani în 1904, când s-a căsătorit cu mama mea

MIHĂILENI

Capitolul în limba română dedicat Mihăilenilor apare în volumul de față sub patronajul de onoare al lui JEAN BLUM, una din figurile proeminente ale iudaismului din Mihăilenii de odinioară.

Amintiri de neuitat din ţara natală

de JEAN BLUM

În Vol. 1, 2 şi 3 ale cărţilor despre Dorohoi şi împrejurimi, originarii din acest judeţ şi-au povestit întâmplările mai importante din viaţa lor, dar mai ales suferinţele îndurate în perioada Holocaustului din România, din anii 1940-1945, cauzate de războiul hitlerist. Au existat însă şi vremuri mai bune, de la începutul secolului, mai ales între anii 1920-1930, în care perioadă evreii din România au trăit în bună înţelegere cu poporul român, bucurându-se de toate drepturile cuvenite, iar străinii, cei care nu erau născuţi în România, puteau cere acordarea cetăţeniei române dacă îndeplineau anumite condiţiuni, sau rămâneau cetăţeni ai ţării lor de origine, însă rezidenţi în România, având şi ei unele drepturi ca toleraţi.

Bunicul meu **Marcus Blum** era originar din orăşelul Siret care se afla nu departe de oraşul Dorohoi, însă de cealaltă parte a graniţei dintre Vechiul regat român şi monarhia Austro-Ungară şi făcea parte din provincia Bucovina care aparţinea pe acea vreme Austriei. În anul 1865 fiind în vârstă de 20 de ani, bunicul s-a căsătorit cu ajutorul intermediarilor de atunci (*şadhăni*) cu bunica **Sara Spodheim** din Dorohoi, unde s-a stabilit. Cu ajutorul **familiei Spodheim** dintre care mulţi erau arendaşi de moşii, bunicul a devenit mai întâi administrator, iar apoi arendaş de moşii pe cont propriu.

Pe atunci viaţa arendaşilor de moşii în Vechiul Regat era foarte grea, ei trebuind să se adapteze la viaţa monotonă din satele sărace, lipsite de electricitate, de legătură telefonică şi de posibilitatea de aprovizionare cu cele necesare casei. Proviziile trebuiau aduse din oraşul cel mai apropiat iar drumurile erau pe atunci foarte prost întreţinute.

Proprietarii de moşii, care erau mai toţi mari bogătaşi, preferau să locuiască în oraşele principale ale ţării sau în străinătate, cu toate că aveau pe moşie o casă boierească denumită conac, în care, în lipsa lor puteau locui administratorii sau arendaşii.

La Darabani

de LUIZA CAROL

La Darabani, pe vremea când făcea plopul pere
la Darabani, când răchita făcea micşunele,
ieşeau din ouă fierte în apă şi cu sare
nişte gâşte albe extraordinare
care-şi smulgeau fulgii în fiecare zi
ca să umple perne mari şi durdulii.

REFREN
Ce deosebea oraşul acesta
de orice alt oraş? (x 2)
La Darabani, la Darabani erau trei Purime pe zi,
la Darabani copiii în bătrâni se costumau,
la Darabani bătrânii îşi puneau măştile de copii,
la Darabani cuvintele în vise se-ntrupau.

La Darabani, pe vremuri, existau vaci speciale
care păşteau cu grijă mare iarbă strict caşer,
purtau în coarne oale umplute cu sarmale
în foi de viţă cu cimbru şi piper;
aveau ugere pline, pline cu smântână
şi brânză de trei ori pe săptămână.

REFREN

LA DARABANI

Luiza Carol

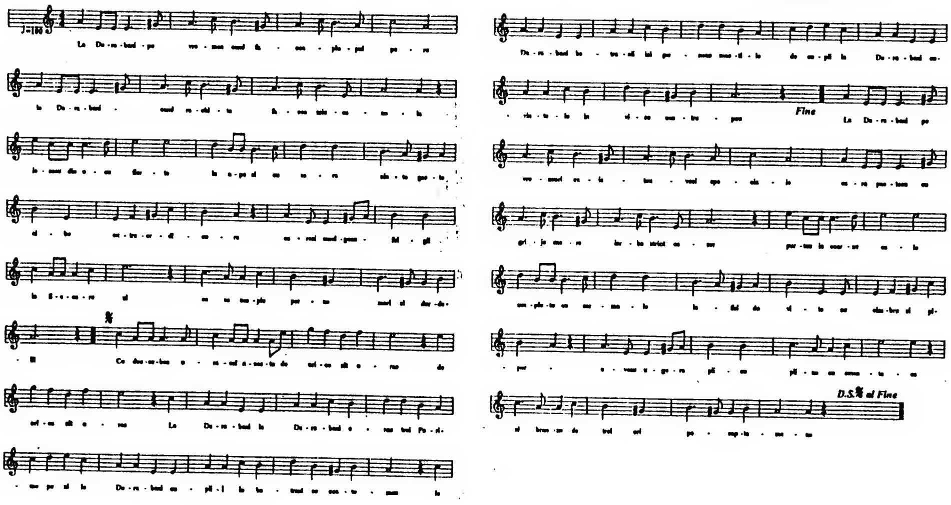

Copyright © 1997 by Luiza Carol

Cei trei frizeri din Darabani

de ELIAS TÜRKELTA

La Darabani erau trei frizeri: Herman Rozenţveig, un altul îmi era bun prieten – Herman Bărbieru şi în sfârşit, Niculae Cucereanu. Acesta era un om muncitor şi într-adevăr cumsecade care îşi câştiga existenţa de pe urma clienţilor, în majoritate evrei. El a avut patru copii (pe cel mai mare îl chema Haralambie şi era un tânăr foarte de treabă). În schimb unul din fii Octav era un antisemit notoriu. Păcat (şi greu de înţeles) că a adus pe lume un asemenea fiu – un câine, că nu merită alt nume. În sfârşit... la Darabani ca peste tot...

O mica amintire

de TUVIA SCHWAGER

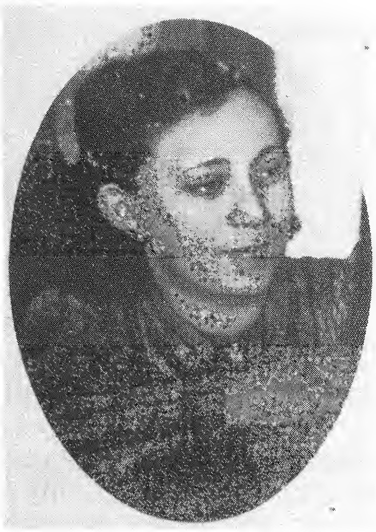

Fiind nevoit să mă deplasez mereu la Lugoj (România), oraşul meu natal, unde amintirile nu contenesc să mă năpădească, am dat de un plic cu două fotografii ale uneia şi aceleaşi persoane. Este vorba de o tânără dărăbăneancă: **Paula Rosenzweig**, care se afla în lotul femeilor deportate din Darabani la Lugoj în anii războiului.

Derulând filmul memoriei, mi-a amintit că fotografiile mi-au fost date un un fost preşedinte al Comunităţii Evreieşti din Lugoj, **Weisskopf** – între timp decedat. Nu ştiu care au fost relaţiile sale cu această tânără în anii 1941-1942. Ştiu însă că ea s-a întors la Darabani şi că a făcut **alia**. Cred că se află în viaţă, undeva, aici, în Israel.

Mi-ar face plăcere să existe şi să se regăsească pe această fotografie. Îşi va aminti de primăvara vieţii ei.

soarelui. Dacă cineva nu putea executa munca, era ameninţat că va fi aruncat în Bug, şi nu odată s-a întâmplat ca în timp ce lucram la pod, maistrul să fie apucat de un fel de amok, şi să prindea câte unul, săltându-l, gata gata să-l arunce în apă.

În 1943 sunt trimis din nou la Moghilev.

Ghetoul arăta de data aceasta ca un oraş de nebuni. Vedeai peste tot oameni cu ochii ieşiţi din orbite, goi, umflaţi, murdari, acoperiţi de plăgi şi bube, cu păduchi roind pe tot corpul. Orice se găsea pe jos era imediat ridicat şi mâncat. Copacii erau completamente goi de frunze şi coji ce fuseseră consumate.

Şi în infernul ăsta erau evrei care se îmbogăţeau pur şi simplu de pe urma nenorocirilor noastre. Începusem să primim pachete de acasă. Acestea treceau un riguros control al **conducerii comunităţii noastre**... şi tot ce li se părea bun era imediat confiscat de **Danilov şi acoliţii săi.** De altfel după război **Danilov** e judecat ca criminal de război şi condamnat la muncă silnică pe viaţă.

...

În decembrie 1943, pe baza unui ordin al Guvernului român, suntem retrimişi în România.

În Dorohoi, unde ajungem cam un sfert din câţi fusesem trimişi, suntem primiţi în casele evreilor localnici, care ne cazează şi ne ajută în limita posibilităţilor.

Imediat după sosirea mea în Dorohoi, am reuşit să mă pun în legătură cu fratele meu ce se afla la Bucureşti, şi care îmi este de un real ajutor trimiţîndu-mi de acolo tot ce se putea. La Dorohoi am mai rămas până la încheierea armistiţiului dintre România şi Puterile Aliate, după care m-am mutat la Bucureşti.

În 1950 am emigrat împreună cu surorile mele spre Israel.

ss/ Isaian Herşcovici

"Ad mea veesrim"
lui Zumer Chiţu

Prietenul nostru, Zumer Chiţu împlineşte 75 de ani şi 50 de ani de la căsătorie. Îl cunoaştem de multă vreme, unii personal şi alţii din auzite: a fost şi a rămas omul care pune suflet în toate. Originar din Darabani, (nu departe de curtea înţeleptului rabin din Ştefăneşti), are, ca mai toţi cei din acele locuri, vocaţia muncii şi a prieteniei.

La Botoşani a îndeplinit între altele şi două funcţii în care pasiunea şi inventivitatea erau obligatorii: cea de director administrativ al teatrului "Mihail Eminescu" şi cea de preşedinte al Comunităţii evreilor. Despre cum şi-a onorat aceste misiuni se mai vorbeşte şi azi, cu admiraţie.

Îi dorim lui Zumer Chiţu şi soţiei sale, ani mulţi în sănătate şi bucurii.

"Ultima Oră", 11.4.1997

din oraş, fără a avea voie să părăsim locul. Alimentaţia noastră cădea în grija comunităţii evreieşti însă cum toată populaţia Dorohoiului trăia în mari lipsuri bunurile fiindu-le confiscate, comunitatea n-avea posibilitatea să ne poarte de grijă tuturor.

Am rămas în Dorohoi cam o lună de zile, când din nou am fost strânşi, încolonaţi, înconjuraţi de jandarmi şi goniţi la drum. Nimeni nu ştia încotro. Am mers toată ziua. Spre seară eram frânţi de oboseală însă nu ni s-a permis să ne odihnim. Cine rămânea în urmă măcar pentru o clipă era împuşcat pe loc. Am început să presărăm drumul cu cadavre. Mereu auzeam de-a lungul coloanei împuşcături şi ştiam că fiecare împuşcătură era mai puţin o viaţă omenească. Nici măcar nu ni se îngăduia să-i îngropăm. Ne aşezam numai când păzitorii noştri erau obosiţi. De altfel jandarmii nu mergeau pe jos ci în căruţe.

Am mers în aceleaşi condiţii 3 zile şi 3 nopti până am ajuns la malul Nistrului. Atunci am înţeles că ţinta era Transnistria.

Pe malul Nistrului am fost opriţi din nou, percheziţionaţi, şi ni s-a dat ordin să intrăm în apă în timp ce pe mal se aflau instalate mitraliere. Capul coloanei apuca să intre în apă, când de pe mal se aude un ropot de armă automată şi zeci de oameni cad răpuşi de gloanţele ucigaşilor, care trăgeau într-o massă de oameni fără de apărare. Nistrul îşi amesteca apele învolburate cu sânge nevinovat. După primele ropote de mitralieră, uciderea în massă e oprită, probabil în urma unui ordin, iar cei rămaşi în viaţă suntem încărcaţi în şalupe şi trecuţi pe celălalt mal al Nistrului. Am pornit de la Atacki. Iar pe partea cealaltă era Moghilev. Când am ajuns într-un sfârşit la Moghilev ne-am rostuit fiecare cum am putut, la evreii băştinaşi. Au fost cazuri în care au fost încartiruiţi peste 15-20 persoane într-o singură cameră. Oamenii dormeau într-adevăr unii peste alţii.

În Moghilev exista un fel de comunitate evreiască aservită conducerii oficiale a ghetoului, formată din **Eghendorf, Danilov** şi **Katz.**

Această comunitate, în loc să apere interesele evreilor, ne denunţa pentru cel mai mic fleac. Ei au înfiinţat o poliţie evreiască internă, care ne schingiuia în bătăi, ne scotea zilnic la cele mai grele munci.

Alimente nu existau de loc şi puteai vedea oameni umflaţi de foame. Umblam pe uliţele oraşului căutând în lăzile de gunoi poate vom găsi câte ceva de mâncare. Dacă găseam coji de cartofi era sărbătoare, căci aceste coji erau fierte, făcându-se un fel de ciorbă din ele.

Luni de zile n-am simţit gustul pâinii. În fiecare zi ne scoteau la lucru la drumuri şi şosele. În iarnă ne-au scos la curăţitul zăpezii. Dacă vara am mai trecut-o de bine de rău, iarna ucraineană cu gerurile ei năpraznice face nenumărate victime printre noi, care nu aveam nici un mijloc de încălzire, nici îmbrăcăminte şi nici alimente.

E iarna anului 1942. Apar primele cazuri de tifos exantematic. Flagelul ia amploare. Dar cum medicamente nu erau iar puţinii medici ce se aflau printre noi, nu puteau face faţă cu mâinile goale. Oamenii mor ca muştele. Cadavrele, prea multe pentru cei câţiva care trebuiau să le evacueze, zăceau zile întregi până venea cineva să le ridice.

M-am îmbolnăvit şi eu. Am zăcut o lună de zile, în luptă cu moartea, aproape fără cunoştinţă. Mama, încercând să mă îngrijească, se îmbolnăveşte şi ea, dar din cauza vârstei şi a constituţiei slăbite, nu rezistă şi în două săptămâni se stinge... A fost ridicată în timp ce eu eram în delir. Nici până azi nu ştiu unde îi e mormântul.

Epidemia cuprinde întreaga regiune. Când situaţia era mai disperată, încep în sfârşit să sosească ajutoare din Bucureşti sub forma unui transport cu medicamente.

...

Supravieţuitorii, "sănătoşii" erau imediat trimişi înapoi la muncă.

Este deportat la Moghilev, **Av. W. Filderman, preşedintele Uniunii Comunităţilor din România,** împreună cu întreaga sa familie; Mareşalul Antonescu însuşi semnează ordinul de deportare împotriva fostului său coleg de şcoală...

Situaţia e din ce în ce mai grea. Împreună cu **Zeidl şi Berl Voloch, Davidsohn Herşcu şi Avram** cu care locuiam, am început să cojim copacii, mâncând cojile.

Spre norocul nostru soseşte atunci o delegaţie din partea Comunităţii din Bucureşti, în frunte cu **Fred Şaraga**, delegaţie care aduce alimente şi îmbrăcăminte. Acest lucru ne salvează viaţa. Dacă acest ajutor ar fi sosit mai târziu, sunt convins că nici unul dintre noi n-ar mai fi fost în viaţă.

Am rămas la Moghilev cam un an şi jumătate după care am fost trimis la muncă obligatorie la Trihati, pe Bug, unde am fost întrebuinţat în cadrul organizaţiei "Todh" la construirea unui pod peste Bug. Eram la muncă în zori şi lucram până la apusul

Din documentele de la Yad-Vaşhem, puse la dispoziţie de Dr. Şely Grisaru.

Declaraţie

(858/38)

HERŞCOVICI ISAIAN
Tel-Aviv, 27.5.1959

M-am născut la 18 august 1924 la Darabani, Jud. Dorohoi, România, din părinţi: **Beniamin** şi **Hana**, născută **Şechter**. Am fost acasă 3 fraţi şi 4 surori: **Iosif** şi **Avram**, şi **Iudith, Adele, Paula** şi **Lea**.

Am urmat 4 clase de liceu şi din cauza războiului n-am mai putut continua studiile.

Tatăl meu a fost toţi anii, până la război, **Preşedintele Organizaţiei Sioniste din Darabani**.

Toţi anii am locuit la Darabani, orăşel mic, nu departe de Prut.

...

La numai câteva zile înainte de începerea războiului, când trupele româno-germane se aflau plasate pe întreaga lungime a Prutului, la 18 iunie 1941, se publică un ordin al comandantului militar al oraşului, prin care întreaga populaţie evreiască este obligată să se prezinte în decurs de două ore în piaţa oraşului, şi fiecare are dreptul să ia cu dânsul atât cât poate duce în spinare.

...

Sângele evreiesc începe să curgă...

Ajungem la gară. Aici suntem cazaţi în câmp deschis. Am fost ţinuţi timp de trei zile fără mâcare şi băutură. Nimeni nu lua în consideraţie că se găseau cu noi femei, copii, bătrâni şi bolnavi. Am fost lăsaţi sub cerul liber ca nişte câini.

Ne chinuia în special setea şi de nicăieri nu era de găsit un strop de apă. Jandarmii încercuiseră locul şi n-aveam voie să ieşim din acest "cerc".

Aşa am rămas trei zile şi trei nopţi. În a treia zi am fost goniţi spre gară şi încărcaţi în vagoane de vite. Abea aci începe tragedia. Am fost încărcaţi în vagoane plumbuite.

După câteva ore am pornit-o la drum. S-a dat fiecăruia o jumătate de pâine iar pentru fiecare vagon o cutie de 5 kg. marmeladă şi o bucată de salam. Apă n-am primit de loc.

Am mers timp de 8 zile. De altfel, în timpul acestor 8 zile a izbucnit războiul şi se dădea întâietate vagoanelor cu trupe şi armament. După 8 zile am ajuns la Tg. Jiu. Am fost băgaţi în lagăr, iar a doua zi am fost trimişi la muncă. Femeile au fost repartizate la muncă în interiorul lagărului, iar noi bărbaţii am fost încadraţi în grupa 7 de sub comanda **Lct. Trepăduş** şi trimişi pe valea Jiului, la săparea tunelului de cale ferată Bumbeşti-Livezeni.

Înainte de a fi trimişi la muncă ne-a strâns pe toţi comandantul lagărului, **Col. Zlătescu**, ne-a adus la cunoştinţă ca a izbucnit războiul, că noi suntem aci deţinuţi ca periculoşi existenţei statului, iar cea mai mică abatere va fi sancţionată cu împuşcarea. După acest "discurs", am pornit-o spre Bumbeşti-Livezeni. Locuiam pe Valea Jiului în nişte barăci de lemn, de unde zi de zi ieşeam la muncă, la săpat tunelul în stâncă. Comandantul grupei, **Lct. Trepăduş**, era un adevărat sadic. Nu ştia nici el ce fel de pedepse să mai inventeze. În afară de bătăi, avea obiceiul să suspende raţia de mâncare şi trebuia să lucrăm 12-14 ore fără mâncare sau apă. De multe ori aplica pedeapsa chinezească. Lua pe un nenorocit, îl lega de subţiori de un pom, astfel ca vârfurile degetelor să fie suspendate cam la 2-5cm de pământ, şi-l lăsa aşa legat timp de 24 ore. Majoritatea pedepsiţilor leşinau după câteva ore. Atunci soldaţii turnau apă pe el până se trezea şi chinul continua.

După 3 luni şi jumătate pe Valea Jiului, s-a dat dispoziţie să ne reîntoarcem la Tg. Jiu. Aici toţi dărăbănenii au fost adunaţi, încolonaţi, goniţi spre gară, de unde în condiţii şi mai mizerabile decât la venire, am fost trimişi la Dorohoi.

...Când am ajuns la Dorohoi, am fost cazaţi în localurile a două şcoli şi în sinagoga

"Ve-laboker rina"

(Iar dimineaţă veselia)

Poezii şi povestiri de SIMON HARAN

Recenzie de ADY CARMI

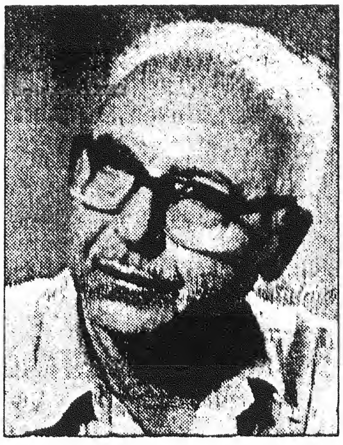

Hedy Löfler: SIMON HARAN

Scriitorul ebraic Simon Haran a publicat zilele acestea, în editura tel-aviviană EKED, un nou volum de poezii şi povestiri "*Ve-laboker rina*" (Iar dimineaţă veselia). Titlul cărţii este luat din Psalmii regelui David (verset 30, psalm 6): "Căci mânia Domnului ţine numai o clipă, dar îndurarea Lui ţine toată viaţa: seara vine plânsul, iar dimineaţa veselia").

Cartea cuprinde 20 de poezii şi 21 de povestiri scurte, urmate de o bibliografie completa tuturor operelor autorului, proză şi poezii.

Originar din Darabani, Simon Haran a copilărit în deportare, în Transnistria, apoi a venit în *Eretz Israel* în pragul proclamării Statului, la 31 martie 1948.

Deşi autorul este încă copleşit de amintirile sale din epoca Holocaustului, noua carte este insuflată de un spirit optimist şi dă expresie concepţiei că viaţa merită să fie trăită. Iar pentru asta, omul trebuie să culeagă fărâmiturile de lumină şi veselie, de bucurie şi speranţe, pe care i le oferă viaţa.

Totuşi, în poezii şi în povestiri, chiar din noul volum, revin amintiri din Moldova natală, din prigoana Transnistriei unde a suferit de foame, din plecarea spre *Eretz Israel*, din viaţa grea dar plină de speranţe de la începuturile existenţei Statului Israel renăscut. Ilustraţiile din carte aparţin doamnei Ahuva Pickard.

După ce a sosit în *Eretz Israel* prin *Aliat Hanoar*, prin Cipru, Simon Haran a desfăşurat aici o intensă activitate de traducător al liricii româneşti. El a transpus în versuri ebraice poezii de Eminescu, Tudor Arghezi, Barbu Nemţeanu, D. Iacobescu, Maria Banuş, Eugen Relgis, Miron Berg, Nichita Stănescu, Ion Caraion, Sebastian Costin, Raul Siniol, B. Fundoianu, Veronica Porumbacu, Meir Rudich, D. Iacobescu. I-a tradus în ebraică şi pe prozatorii de limbă română Iosif Petran, Simon Schafferman, Iosef Rudel, Boris Wecsler, Rodica Grindea, A. Feller, I. Kara, Adrian Zahareanu.

Noul volum cuprinde şi transpunerea în versuri ebraice a unei... poezii în română, "Cocorii spun" de... ziaristul şi scriitorul Iosif Petran ("A fost un "accident" - se scuză Petran).

Este cel de-al 21-lea volum editat de talentatul şi prolificul Simon Haran, cu care nu numai *aliaua* noastră se poate mândri, ci şi întreaga literatură ebraică contemporană.

"Orient Expres", 23 decembrie 1996

Poeme într-adevăr alese

La apariţia volumului "Poezii alese 1962-1988" al poetului Simon Haran (editura Eked)

de ADY CARMI

*Simon Haran s-a născut la Darabani, în Moldova. La o vârstă fragedă este gonit din târgul natal, pribegind prin lagărele din Târgu Jiu, Lugoj, Transnistria şi Cipru, până a ajuns în Israel, în anul 1948. Înaintea războiului, a învăţat limba ebraică la şcoala evreiască, iar după război a frecventat cursuri organizate de "**Bnei Akiva**" şi "**Aliat Hanoar**".*

A emigrat ilegal cu unul din vapoarele "Pan", împreună cu alţi 15.000 de maapilim. A sosit la Tel Aviv, din Cipru, la 31 martie 1948, la bordul micului vas grecesc "Andria", pasagerii fiind transportaţi de Hagana la ţărm.

*Prima lui poezie ebraică e publicată în 1950 în revista "**Bamaale**", de către Moşe Moşenzon. În 1962 îi apare cartea "Poezii naive", primită cu simpatie de critica ebraică. "Printre ultimele volume de poeţi tineri, publicate de editura "**Mahbarot Lesifrut**", recomandăm placheta lui Simon Haran, care îi exprimă cu sinceritate sentimentele şi impresiile" ("Omer"); "Poezii inocente, scrise fără îndoială de un poet la care naivitatea este concepţia de viaţă" (Israel Zamora). După ce a apărut volumul, a aderat la cenaclul literar "**Menora**". Aici publică culegerea ebraică "Poezii pentru Adina" (1964), traducând în acelaşi timp în ebraică din poeziile membrilor cenaclului de sub conducerea lui Israel Bar Avi.*

*În anul 1972 traduce în ebraică volumul "Frunze" de Tudor Arghezi, poetul doritor să vadă "ţara pietrelor şi a nisipului, care a dat naştere atâtor pagini frumoase din Biblie". Mult timp a durat truda încăpăţânată a traducătorului. Întâi trebuia să pătrundă conţinutul românesc al creaţiei, iar apoi a urmat construirea propoziţiilor ebraice, examen greu, dar la care Haran n-a eşuat. Culegerea "**Şvarim raţim amok**" apare în 1980 în editura "Eked". Tema principală - amintiri din copilărie. Poetul descrie evenimente legate de Moldova şi Transnistria, impresii şi amintiri despre târgul natal. Figuri, peisaje, obiecte, apar şi dispar - cămări, călăreţi, cai, stână arsă, ucenicul croitorului, unchiul Gherşon, întâmplări dintre Prut, Nistru şi Bug, delegatul sionist, bunicul aşteptându-l pe Mesia etc.*

*În placheta "**Orham Verivam**" (1986) domneşte tonul interior, o atmosferă umanistă, un interval între jungle, maiestatea perfectă şi micimi. Astfel ne vorbeşte poezia "**Boker le Avot**":* S-a dus inima mea/ După lucruri care n-au venit pe lume/ Şi probabil că nu vor mai veni./ Fericit e cel ce ştie să îmbogăţească universul/ Cu poezia sa.

Încheiem cu rândurile lui Idov Cohen: "Mi-a plăcut poezia lui Haran, datorită limbajului extras din adâncimi semnificative. Culegerea de faţă, de poezii ebraice, dovedeşte că e posibil să fim încântaţi de poezie şi reacţionăm la ea cu emoţie."

Simon Haran prepară acum o selecţie ebraică de traduceri din literatură de limbă română: creaţii de poeţi români, de poeţi evrei în România şi de poeţi israelieni originari din România.

"Revista Mea" 25.11.1988

Cercetătorul Alex Finkelstein de la Universitatea Bar-Ilan, a trimis spre publicare o pagină din Encyclopeadia Judaica Jerusalem în legătură cu orăşelul Darabani.

DARABANI, small town in N. E. Rumania. Jews settled there in 1836, invited by the lord of the manor. The location of Darabani on the commercial route connecting Bukovina and Moldavia attracted further Jewish settlement. However in 1875 and 1877 the owner of the land sued the Jews, and violence broke out. Anti-Jewish riots again occurred in 1907. There were 600 Jews living in Darabani in 1838; 638 (38% of the total population) in 1859; 2,472 in 1899; 2,387 (36.8%) in 1910; and 1,917 (17.8%) in 1930. The majority were merchants or artisans. From the onset of communal life there was friction in the community. The Russian Jews established a separate synagogue in the 1840s; between the two world wars there was dissension in the community between artisans and merchants. A Zionist organization was established in Darabani in the 1930s. A branch of the Jewish Party (Partidul Evreiesc, a political organization with a Zionist national trend) was active there and had representatives on the municipal council. Apart from the *ḥeder,* the community maintained its own school (1937).
[Y.M.]

Holocaust Period. In 1941 there were 1,854 Jews in Darabani. They were victimized by acts of terror as early as June 1940. On the pretext that the Jews were pro-Soviet and secretly preparing to greet the Soviet Army, Rumanian army detachments and police daily attacked them in the streets, searched their houses, and arrested them. In June 1941, a few days before war against the Soviet Union broke out, all Jews were ordered to leave the town within half an hour and were allowed to take only their basic belongings with them. After the evacuation, their houses were plundered. The deportees had to walk to the railroad station, a distance of 22 mi. (35 km.) and were transported by freight car to *Dorohoi; the men were sent on to the concentration camp at Târgu-Jiu and the women and children to the small town of Turnu-Severin in western Rumania. On Nov. 7, 1941, they were sent together with the men from Târgu-Jiu to *Transnistria, crossing the border in sealed freight cars and proceeding on foot to their destination, where most of them perished. At the end of 1943, a few of the survivors returned to Dorohoi and went from there to Darabani, where they were still subject to persecution. They were not permitted to engage in business, to walk in the streets, or buy food before 10 A.M., and Rumanian inhabitants were forbidden to have any contact with them. After World War II survivors, joined by refugees from northern Bukovina, reorganized community life but their numbers diminished through emigration. Some ten Jewish families remained in the town by 1970 and maintained the synagogue.
[Th. L.]

Bibliography: PK Romanyah, I (1970), 102–3; M. Carp, *Cartea Neagră,* I (1946), 180; 3 (1947), 75; I. Herzig, in: *Renasterea Noastră.* 24 (1945), no. 250.

România
Jud. ocol Darabani Jud. Dorohoi

Copia prezentă fiind conformă cu originalul se legalizează de noi.
Grefier J. Zaitz No. 6611, 1919 Mai 16

Dăm putere şi poruncim tuturor agenţilor administraţiei să execute ordonanţă. Procurorilor să stăruiască pentru a ei aducere la îndeplinire şi spre credinţă prezenta ordonanţă s'a semnat de noi şi de Grefier Judecător indiscifrabil. Grefier J. Zaitz.

Subsemnatul Grefier, constat că presenta expediţiune executorie s-a trecut în registrul expediţiunilor executorii la No. 29 astăzi 16 Mai 1919 st. dându-se Dlui Avram Şmil zis şi Şmil Schächter.
Grefier ss J. Zaitz
România
Preşedintele Tribunalului Fălciu
După prezenta s-a eliberat două copii conf. art 31 legea aut.
Preşedinte ss indiscifrabil Grefier ss Apostol
No. 7093
1938 Februarie 14
România

Noi Preşedintele tribunalului Fălciu, atestăm că de pe prezentul sub. 55592 din 13 Oct. 1942 s'a legalizat o copie conf. art 31 L. Aut. Acte

Preşedinte ss Indiscifrabil Grefier ss indiscifrabil

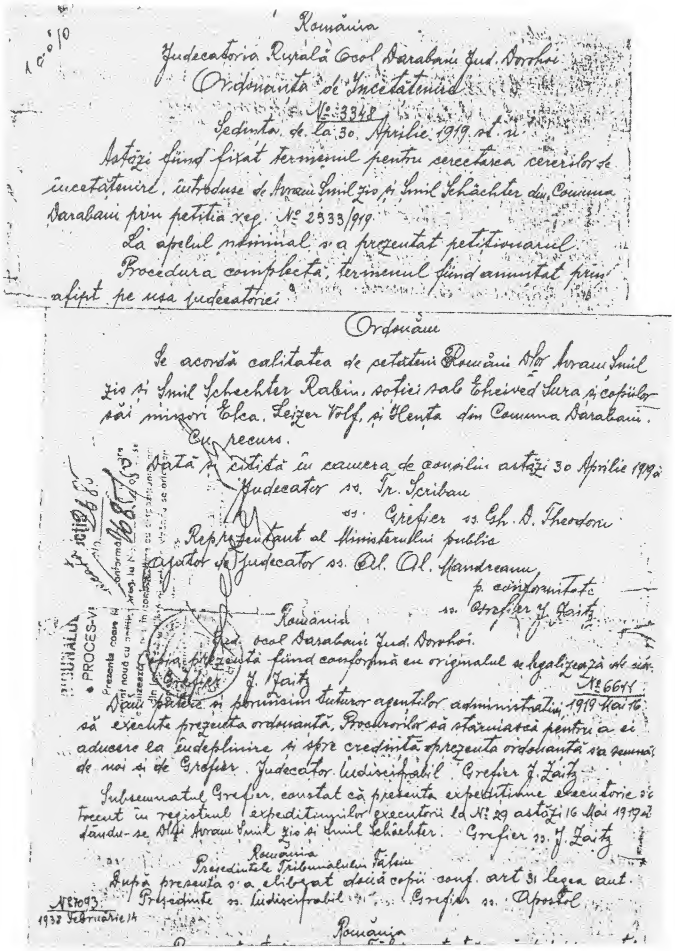

România
Judecatoria Rurală Ocol Darabani Jud. Dorohoi
Ordonanţa de Încetăţenire
No. 3348
Şedinţa de la 30 Aprilie 1919 st. n.

Astăzi fiind fixat termenul pentru cercetarea cererilor de încetăţenire, introduse de Avram Şmil zis şi Şmil Schächter din Comuna Darabani prin petiţia reg. No. 2333/919

La apelul nominal s'a prezentat petiţionarul.

Procedura complectă, termenul fiind anunţat prin afişt pe uşa judecatoriei

Ordonăm

Se acordă calitatea de cetăţeni Români Dlor Avram Şmil zis şi Şmil Schechter Rabin, soţiei sale Cheived Sura şi copiilor săi minori Elca, Leizer Volf, şi Henţa din Comuna Darabani.

Cu recurs.

Dată şi citită în camera de consiliu astăzi 30 Aprilie 1919 st.
Judecator ss. Tr. Scribau
Grefier ss. Gh. D. Theodoru
Reprezentant al Ministerului public
ajutor de Judecator ss. Al. Al. Mandreanu
p. conformitate
ss. Grefier J. Zaitz

România
Jud. ocol Darabani Jud. Dorohoi.
Copia prezentă fiind conformă cu originalul se legalizează de noi.
Grefier J. Zaitz
No. 6611
1919 Mai 16

Dăm putere şi poruncim tuturor agenţilor administraţiei să execute prezenta ordonanţă. Procurorilor să stăruiască pentru a ei aducere la îndeplinire şi spre credinţă prezenta ordonanţă s'a semnat de noi şi de Grefier. Judecător indiscifrabil Grefier J. Zaitz

Subsemnatul Grefier, constat că presenta expediţiune executorie s'a trecut în registrul expediţiunilor executorii la No. 29 astăzi 16 Mai 1919 st. dându-se Dlui Avram Şmil zis şi Şmil Schächter. Grefier ss. J. Zaitz

România
Preşedintele Tribunalului Fălciu
După presenta s'a eliberat două copii conf. art 31 legea aut.
No. 7093 Preşedinte ss. indiscifrabil Grefier ss. Apostol
1938 Februarie 14
România

Noi Ferdinand 1
Cu mila lui Dumnezeu şi Voinţa Naţională

Rege al României
La toţi de faţă şi viitori sănătate
România
Judecătoria Rurală Ocol Darabani Jud. Dorohoi
ordonanţă de Încetăţenire
No. 3348
Şedinţa de la 30 Aprilie 1919 st. n.

Astăzi fiind fixat termenul pentru cercetarea cererilor de încetăţenire, introduse de Avram Şmil zis şi Şmil Schächter din Comuna Darabani prin petiţia reg. No. 2333/919.

La apelul nominal s'a prezentat petiţionarul.

Procedura complectă, termenul fiind anunţat prins afişat pe uşa judecătoriei.

S'au citit petiţiunile şi actele prezentate şi jud(...) găsind util în cauza, juncţionează toate cererile persoanelor arătate mai sus.

Părţile presente prin avocaţii lor, au cerut ca pe baza actelor prezentate, să li se recunoască calitatea de cetăţeni români, atât lor personal, cât şi soţiilor şi copiilor lor, pentru care au prezentat acte.

Dl ajutor de judecător reprezentant al ministerului Public, declară că nu se opune.

Noi Judecătorul

Văzând cererile de încetăţenire, presentate de persoanele arătate mai sus, prin petiţiunile reg. mai sus No. 2333/919.

Văzând că din actele presentate şi enumerate prin petiţiunile arătate mai sus, se constată că toţi petiţionarii cât şi membrii familiilor lor notaţi în petiţii, întrunesc condiţiunile cerute de Decretul-Lege, relativ la acordarea drepturilor cetăţeneşti, fiind născuţi în ţară, iar unii luând parte la campania din 1916.

Văzând şi disp. art 1 şi 2 din Decretul-Lege relat... acordarea drepturilor cetăţeneşti.

În unire cu concluziunile Dlui Ajutor de Judecător Al. Al. Mândreanu, în calitate de reprezentant al Ministerului Public.

Ordonăm

Se acordă calitatea de cetăţeni Români Dlor Avram Şmil zis şi Şmil Schachter Rabin, soţiei sale Eheived Sura şi copiilor săi minori Elca, Leizer Volf, şi Henţa din Comuna Darabani.

Cu recurs
Dată şi citită în camera de consiliu astăzi 30 Aprilie 1919 de
Judecător ss Tr Scriban
ss Grefier Gh. D. Theodoru
Reprezentant al Ministerului public
Ajutor de judecător ss Al. Al. Mândreanu,
p. conformitate,
ss Grefier J. Zaitz

în stil de sinagogă, starea construcţiei fiind potrivită, având stricăciuni la pereţi şi duşumea şi uşi. În interior are amenajat la mijloc *balemerul*. Sinagoga funcţionează zilnic, fiind frecventată de către 10-12 enoriaşi în fiecare zi, sâmbătă de 15, iar de sărbători între 20-25 de enoriaşi. Este ádministrată de eforie. Are o capacitate de 40 locuri. Deserveşte credincioşi de rit ortodox. Nu are oficiant angajat. Sinagoga posedă două suluri sfinte.

Sinagoga **RABIN L. WOLFF**, strada Mare, este proprietatea Comunităţii. A fost înfiinţată în anul 1878. A fost construită în stil de sinagogă, starea construcţiei fiind rea. Nu a primit nici o altă destinaţie, e în stare de nefuncţionare din anul 1949. Sinagoga a avut două suluri sfinte care au fost transferate la sinagoga Roşie care era lipsită de suluri.

Din documentele "Fundaţiei Beate Klarsfeld", editate de Dr. Jean Ancel, cercetate şi trimise pentru apariţie de colaboratorul nostru Alex Finkelstein de la Universitatea Bar-Ilan:

Declaraţie:

Modul cum a fost evacuată comuna Darabani (Jud. Dorohoi) şi cum am călătorit

În ziua de 19 Iunie 1941, orele 9 dimineaţa, am primit ordinul ca într-o jumătate de oră să evacuăm localitatea, împreună cu femeile, copiii şi bătrânii, spre direcţia Havâna - Gara Vorniceni, distanţă de 35 km. Imediat am părăsit Darabanii, am încuiat casele, unde a rămas toată averea noastră, fără a fi putut lua cu noi măcar strictul necesar, rămânând goi, fără îmbrăcăminte, încălţăminte şi rufărie.

...În gara Vorniceni am fost îmbarcaţi în vagoane de mărfuri câte 60-70 persoane într-un vagon spre direcţia Dorohoi.

În satul Havâna şi Vorniceni am dormit câte o noapte afară în plin câmp, în ploaie şi în frig.

În comuna Vorniceni şeful de post, Găluşcă, a confiscat de la evrei vacile, caii şi căruţele unora din noi, fără a le da măcar un bon, iar o parte din ei au vândut aceste animale pe preţuri derizorii.

După 2 zile, am ajuns în gara Dorohoi, înfometaţi, unde au mai fost îmbarcaţi în acelaşi tren 200 evrei din Dorohoi.

Din Dorohoi până la Tg. Jiu, am făcut 6 zile, în cele mai grele chinuri, lipsiţi de hrană, deoarece am fost împiedicaţi de a ne aproviziona în satele prin care treceam şi trenul stătea mai mult timp, ba mai mult, în gara Bucecea, jud. Botoşani, evreii cari au venit să împartă pâine copiilor, au fost împiedicaţi de la aceasta, iar cei ce riscau să arunce vre-o pâine, au fost bătuţi şi molestaţi de jandarmi.

Astăzi, după ce am rămas goi, suntem informaţi că multe din casele noastre au fost jefuite, neştiind nimic de soarta averilor noastre, căci în cazul că a mai rămas ceva avere, această avere este supusă stricăciunii, pentru aceasta vă dăm următorul exemplu: sunt foarte mulţi meseriaşi şi negustori de piei care în momentul plecării au lăsat pieile de miel în apă spre a fi argăsite, fiind astfel expuse putrezirii, dacă nu sunt scoase la timp.

DARABANI

ARHIVE... DOCUMENTE... ARHIVE

Dintr-un tabel întocmit de către Comunitatea Evreiască (Mozaică) în luna mai 1949, aflăm numele celor care făceau parte din personalul salarizat şi nesalarizat al instituţiilor de asistenţă din Darabani la acea dată:

La Cantina obştească din Darabani, str. Dobrogeanu Gherea, lucrau: Schachter Sidonie, administrator, Tregher Sifra, magazioner, Cantalup Paraschiva, bucătăreasă.

În cadrul serviciilor religioase de pe lângă Comunitatea evreilor din Darabani, aflăm dintr-o altă comunicare datată septembrie 1950, că deţinea funcţia de rabin Credinciosu Avram, *melamed* era Leiderman Fiscu, Mihalovici Moise era secretar, iar Amoaşei Strul era intendent.

O informaţie:
Cam tot prin anii '50, funcţiona la Darabani 1 *heder* cu 40 de copii.

Situaţia sinagogilor din Darabani

În 1952 Comitetul Democrat Evreiesc (C.D.E.) cere comunităţilor regionale o dare de seamă privind situaţia sinagogilor locale. Iată datele obţinute din fişele întocmite şi expediate la Federaţia centrală a evreilor de către Responsabilul cu munca în Comunitate, Dl. M. Herşcovici:

Sinagoga **ROŞIE**, strada Dobrogeanu Gherea, este proprietatea Comunităţii. Este situată în cartier cu populaţie evreiască. A fost înfiinţată în anul 1875. A fost construită în stil de sinagogă, starea construcţiei fiind bună. În interior are amenajat la mijloc un *balemer*. Sinagoga funcţionează zilnic, fiind frecventată de către 10 enoriaşi în fiecare zi şi sâmbătă, iar de sărbători de către 50-60 de enoriaşi. Are o capacitate de 150-180 locuri. Deserveşte credincioşi de rit ortodox. Nu are oficiant angajat. Este administrată de către eforie. Sinagoga posedă două suluri sfinte.

Sinagoga **HEWRE TILEM**, strada Dragoş Vodă nr. 33, este proprietatea Comunităţii. Este situată în cartier cu populaţie evreiască. A fost înfiinţată în anul 1916. A fost construită în stil de sinagogă, starea construcţiei fiind bună. În interior are amenajat la mijloc în loc de *balemer*, o masă simplă. Sinagoga funcţionează zilnic, fiind frecventată de către 10-12 enoriaşi în fiecare zi şi sâmbătă, iar de sărbători de către 25 de enoriaşi. Este administrată de eforie. Are o capacitate de 150 locuri. Deserveşte credincioşi de rit ortodox. Nu are oficiant angajat. Sinagoga posedă două suluri sfinte.

Sinagoga **FONISE**, strada Băii, este proprietatea Comunităţii. Este situată în cartier cu populaţie evreiască. A fost înfiinţată în anul 1880. A fost construită în stil de sinagogă, starea construcţiei fiind potrivită, are un perete stricat, duşumeaua şi acoperişul deteriorat. În interior nu are *balemer*, ci o masă simplă. Sinagoga funcţionează zilnic, fiind frecventată de către 10 enoriaşi în fiecare zi şi sâmbătă, iar de sărbători între 15-20 de enoriaşi. Este administrată de eforie. Are o capacitate de 50 locuri. Deserveşte credincioşi de rit ortodox. Nu are oficiant angajat. Sinagoga posedă două suluri sfinte.

Sinagoga **MESERIAŞILOR**, strada Cucului nr. 14, este proprietatea Comunităţii. Este situată în cartier cu populaţie evreiască. A fost înfiinţată în anul 1882. A fost construită în stil de sinagogă, starea construcţiei fiind potrivită, având stricăciuni la pereţi şi

Tel-Aviv
24 decembrie 1997

Mult stimate domnule Shlomo David,

Oricând - dar mai ales acum la finele anului - o urare pornită din afecţiune şi însoţită de căldură unei prietenii - a cărei fizionomie încă nu aţi reuşit să o aflaţi - o urare deci este bine venită. Deseori urările bucură. Aceasta aşi dori să se întâmple şi cu prezentele urări, gânduri şi felicitări pentru tot ceea ce aţi înfăptuit - şi pe tărâmul scrisului şi al retrezirii memoriei evreilor care au fost în provincia Dorohoiului. Vă felicit pentru toate aceste cărări spirituale pe care le străbateţi, că ştiţi să biruiţi greutăţile atât de întortochiate şi spinoase şi să asiguraţi celor prezenţi încă şi mărturii, cronica unui timp care ar fi putut apune definitiv, dacă nu eraţi cu sufletul, cu mintea, cu energia cu dragostea pătimaşă pentru această evreime din fostul judeţ Dorohoi.

Vă rog să primiţi întreaga mea preţuire pentru câte aţi făurit şi să vă adresez rugămintea să continuaţi cu realizarea proiectelor ce vi le-aţi propus şi sunt convins că râvna şi talentul cu care vă înfăţişaţi, va căpăta rodnicie şi asteptările tuturor de a cunoaşte ceea ce a fost în uliţele şi inimile evreilor dorohoieni, le-aţi reînviat în litere şi cuvinte care nu vor pieri niciodată.

Al dumneavoastră cu
aleasă consideraţie

Chiţu Somer

În căutarea zilei de ieri...

de S. AVNY

(extras)

(...)

Aş vrea să mă refer la exemplul Dorohoiului şi al împrejurimilor sale (Mihăileni, Săveni, Darabani etc.) a căror istorie a fost descrisă, până în prezent, de către Shlomo David şi de colaboratorii săi originari din aceste orăşele, în trei volume uriaşe. Această lucrare dă posibilitatea evreilor originari din Dorohoi sau Mihăileni, spre exemplu, care trăiesc în Israel sau în alte ţări, să afle tot ce s-a întâmplat pe acele meleaguri de unde au plecat cândva ei sau părinţii lor.

("Ultima Oră", 7.7.97)

O scrisoare din Toronto

Toronto, Canada, 5 aug 1996

Am primit volumul 3 - "Dorohoi şi împrejurimi". Am citit cartea pagină cu pagină şi eu şi soţia, mea, Mica.

Suntem impresionaţi. Pentru noi este aceste volume sunt de o valoare inestimabilă. Cu un conţinut bogat, o prezentare, selectare şi ordine desăvârşite, cartea este un preţios hrisov dedicat memoriei noastre colective! Caracterul nostalgic istoric emanat din simţămintele concetăţenilor noştri, aflaţi azi în Israel, cât şi în alte colţuri ale lumii, realizarea acestei abundenţe de materiale, dovedesc măiestria şi munca depusă de Şlomo David, în editarea lor şi astfel imortalizarea trecutului nostru.

Specificul micului târguşor evreiesc din Moldova şi întreg răsăritul Europei, apare oglindit în cele 3 cărţi despre meleagurile Dorohoiene, şi astfel va rămâne pentru vecie în amintirea noastră.

Cartea este cea mai elocventă mărturie a suferinţelor prin care am trecut, mai ales astăzi, când recrudescenţa antisemitismului se face tot mai simţită. Sunt mărturiile cele mai verosimile, împotriva celor care neagă existenţa holocaustului, şi care împrăştie false informaţii în lume. (Câţiva dintre aceşti antisemiţi, ca Ernest Zundel, Kiustro, etc., trăiesc azi în Toronto!).

Toată stima şi consideraţia noastră pentru iniţiativa, priceperea şi munca depusă în imortalizarea târgurilor unde ne-am născut, unde a pulsat o viaţă evreiască.

Dacă vei păşi spre volumul 4, noi îţi vom da tot sprijinul, în limita posibilităţilor, ţinând seama de marea depărtare la care ne aflăm. De altfel, cred că ai primit revista "Semnalul" (Nr. 24) editată în Toronto, de Loja Dr. Filderman, din cadrul B'nei Brith, unde am publicat o scurtă apreciere, asupra cărţilor "Dorohoi", recomandând munca dumitale ca un exemplu demn de urmat.

Cu cele mai calde urări de bine, sănătate, prosperitate şi pace,

MANES LEIB

"**Ea prezintă multe documente oficiale ale vieţii evreieşti şi ale unor personalităţi marcante din rândul; evreilor dorohoieni şi localităţilor învecinate şi oferă un preţios material de referinţă cât şi de nostalgie pentru cei care au trăit sau au avut strămoşii lor pe acele meleaguri**", scrie ziarul Viaţa Noastră din februarie 1992.

Efortul depus de Shlomo David şi credinţa că va putea realiza lucrarea, legată de aceste şase târguri cu populaţie evreiască, începând cu istoria primelor aşezări de evrei în secolul al 15-lea şi evoluţia lor ulterioară, ne-a dovedit puternica personalitate a autorului precum şi ataşamentul lui la cauza trecutului iudaismului în general.

Cu perseverenţă a adunat şi sistematizat materialul istoric trimis de colaboratori, cercetători şi amatori pasionaţi ai istoriei evreilor din România, i-a stimulat pe foştii concetăţeni dorohoieni din Israel cât şi pe cei stabiliţi în alte colţuri ale lumii, să-şi povestească amintirile şi să-şi aşterne memoriile, a publicat scrisori, acte, biografii, mărturii, documente autentice care au stat la baza acestei opere de mare valoare pentru istoria iudaismului universal, introducând informaţii preţioase în circuitul cercetării istorice.

Cărţile evocă activitea socială, economică, mişcarea sionistă, figuri de rabini, istoriografi, oameni de artă, de ştiinţă, istoria unor vechi locaşuri de rugăciune, şcoli, asociaţii, sport, numeroase cronici de familie şi amintirile unor personalităţi dorohoiene ne-evrei despre relaţiile cu populaţia dorohoiană. Cărţile impresionează cu o colecţie de de fotografii care ne redau atmosfera din şteitl-ul moldovenesc de ată dată. Sunt evocate necrologurile închinate eroilor israelieni, tineri originari din judeţul Dorohoi, căzuţi la datorie pentru apărarea Israelului.

Materialul cuprinde evocări din ziua pogromului din Dorohoi, 1 iulie 1940, precum şi variante şi dureroase amintiri din deportările în Transnistria, povestite de supravieţuitori.

Noi, dorohoienii de pretutindeni, îi trimitem călduroasele noastre mulţumiri pentru imortalizarea locului natal, şi îi urăm putere de muncă, în continuarea activităţii sale.

Articol apărut în:

SEMNALUL

Lumină-Adevăr-Dreptate

Revistă lunară de informaţii şi comentarii
Apare sub conducerea unui colegiu de redacţie
Editor: Dr. S. Z. Strulovici

Anul II, Nr. 24
1996

Dacă uităm cea ce s-a petrecut ieri, nu vom putea înţelege niciodată pe deaîntregul ziua de mîine. Iată de ce documentele trecutului sunt cu adevărat de actualitate.

TALFORD TAYLOR
Prim procuror al Tribunalului
Internaţional de la Nürnberg

pogrom al Holocaustului; pe harta însângerată a acestuia, un punct minuscul indică anul 1940, în vara căruia au fost uciși aici 150 de evrei, cei dintâi dintr-un lung șir care avea să continue până la 6 milioane.

Dorohoiul și împrejurimile sunt marcate, și pe harta literară, cu nume a căror rezonanță este și va fi perceptibilă pentru cultura română. Ar fi deajuns să amintim de numele lui Beniamin Fundoianu ale cărui "Priveliști", din Herța sa, au răsunat pe câteva meridiane. Aici a păstorit rabinul Pincu Wasserman (z.l.), un înțelept din ramura acelora care s-au confundat cu obștea și al cărui fiu, Iosif Wasserman îi continuă misiunea, aici, în Israel.

În cărțile Dorohoiului sunt cuprinse multe mărturii ale acestei comunități eroice, care a știut să înfrunte moartea și să ia viața de la capăt. Cărțile sunt, în felul lor, o excepție pentru că nici o altă obște din România și nici chiar marea comunitate din această țară nu a reușit încă să-și scrie istoria la atare dimensiuni și profunzimi.

Dl. Shlomo David, inițiatorul și coordonatorul lucrării a izbutit o performanță. La locuința lui din Kiriat Bialik s-a întâlnit o redacție enciclopedică dorohoiană. Cum a reușit să adune fonduri, articole și studii și nu în ultimul rând, timp pentru redactare, planificare, paginare și pentru întregul proces redacțional (dl. Shlomo fiind și autorul unor cărți despre iudaism și relațiile de muncă, precum și a zeci de jocuri distractive pe care le găsim în librării) este secretul lui. Dar cred că la baza acestui secret se află un crez pe care îl suspectez a fi tipic dorohoian: se poate!

"Orient Express" 13.1.1997

O ÎNFĂPTUIRE DEMNĂ DE URMAT

de Av. MANES LEIB - Canada

În anul 1992 a apărut primul volum din ciclul "Generații de iudaism și sionism - Dorohoi" și împrejurimi: Săveni, Mihăileni, Darabani, Herța, Rădăuți- Prut" în 560 de pagini. În 1993 a apărut cel de al doilea volum cu 640 de pagini. În curând va apare și volumul trei (care, între timp a apărut la 1 iunie 1995, având 760 pagini, n.r.). În curând va apare și volumul al patrulea. Cărțile au apărut în limbile ebraică și română, completându-se reciproc.

Inițiativa, alcătuirea și redactarea acestor pagini, de reală valoare documentară, a fost gândită, organizată și înfăptuită de Shlomo David, originar din Dorohoi, care azi trăiește în Israel.

După cum scrie autorul în prefață: "**Această carte, document plămădit din efortul moral și material al dorohoienilor și urmașilor lor, este un monument ridicat în memoria fraților noștri care au locuit pe aceste meleaguri**".

Shlomo David este demn de admirat pentru eternizarea trecutului acestor comunități, care au păstrat cu sfințenie iudaismul și sionismul moștenit de la părinți și primit prin educație în școlile evreiești prezente în toate târgurile fostului județ. Lista celor care l-au sprijinit este foarte lungă.

Cartea, vastă monografie, conține fără îndoială cea mai cuprinzătoare colecție de documente consacrate unei comunități din România.

...Te felicit călduros pentru realizarea acestei lucrări, pe care o apreciez în mod deosebit, şi care va rămâne, peste timp, o mărturie şi un document al existenţei evreieşti pe meleagurile noastre natale. Fără această operă, pentru realizarea căreia te-ai străduit atât de mult şi ai pus atâta suflet, aceste mărturii şi documente ar fi fost incomplete. Socot că evreii originari din România şi chiar evreii din lumea întreagă, trebui să-ţi fie recunoscători, şi sunt convins că numele tău va rămâne în istoria poporului evreu.

Istoric **DAN REGENSTREIF**
Bucureşti

Shlomo David (stânga) şi dr. Sapcaru

2700 de pagini despre DOROHOI

de CAROL ISAC

Niciodată nu s-a scris atât de mult despre un oraş atât de mic. Cele trei volume de formatul şi proporţiile unui Grand Larousse apărute până acum şi cel de-al patrulea, în curs de apariţie, vor însuma 2700 de pagini bogat ilustrate şi tipărite în condiţii comparabile cu ale Bibliei editate la Oxford. Câteva mii de evrei care au trăit la Dorohoi înainte de război au înregistrat, în aceste volume, istoria lor de când au venit pe acest meleag şi până la reîntoarcerea în patria străveche. Sunt evocate momentele de glorie, de teamă şi de regăsire a propriei identităţi, sunt pagini despre curaj şi tenacitate. Dorohoiul are tristul privilegiu de a fi fost oraşul primului din ele (zece, douăsprezece?) - un volum monografic sau o carte cu amintiri, iar celelalte (majoritatea) nici măcar atâta, gâfâind că n-are cine şi n-avem bani.

Isprava dorohoienilor se datorează unui animator tenace, pe nume Shlomo David, precum şi, notabil, câtorva moldoveni de nord care-au socotit de cuviinţă să "sponsorizeze" băneşte editarea lucrării. Uite unde-a înflorit spiritul de mecenă: la Săveni şi Darabani.

Acestea fiind spuse, volumul III (tipărit în română şi ebraică) este un bogat dosar documentar, cuprinzând amintiri, portrete, evocări, studii, fotografii, interesant atât pentru originarii din Dorohoi şi împrejurimi, porniţi în căutarea trecutului lor, cât şi pentru cercetătorul de meserie căruia volumul cel nou îi furnizează un kilogram de informaţii.

"Minimum" 1/9/1996

Dorohoi - un oraş ieşit din anonimat

Dr. A. ŞAPCARU

La apariţia volumului III al lucrarii "Dorohoi - generaţii de iudaism şi sionism", se cuvine să semnalăm - pe scurt - că în aproape 2000 de pagini, sute de cetăţeni ai acestui oraş (şi ai orăşelelor din împrejurimi) au avut curajul să-şi scrie amintirile, astfel încât această operă monumentală (o pot numi astfel fără să greşesc) a ajuns să fie o adevărată istorie a evreilor de pe acele meleaguri.

În afară de intelectuali - unii de înaltă clasă - oameni simpli, funcţionari, mici meseriaşi sau negustori, au pus mâna pe condei şi au scris.

Simplu, pe înţelesul tuturor, au amintit de lucruri bune şi rele, de întâmplări deosebite din viaţa lor şi a obştei, din istoria oraşului şi, mai ales, din timpul războiului, când Dorohoiul a avut de suferit mai mult decât orice alt oraş din România (să nu uităm că acolo s-a săvârşit primul pogrom, în iunie 1940).

Se cuvine să menţionez că meritul apariţiei acestor 3 volume este al d-lui Shlomo David, care a depus o muncă titanică pentru a redacta această "enciclopedie".

Noi, dorohoienii, îi exprimăm toată gratitudinea noastră.

Revista "Orient express" 21/10/1996

Generaţii de iudaism şi sionism

de VICTOR BÂRLĂDEANU - Bucureşti

Cu nespusă plăcere am parcurs cel de-al treilea tom al excepţionalei monografii consacrate de dorohoienii din Israel, din România şi de pe alte meleaguri, oraşului de baştină, dar nu numai lui, ci şi unor localităţi din imediata lui vecinătate (Săveni, Mihăileni, Darabani, Herţa, Rădăuţi-Prut), sub semnificativul titlu însumator, plin de sugestii emoţionale **Generaţii de iudaism şi sionism.** Este neîndoielnic meritul monografistului, pasionatul dorohoian de lângă Haifa, de la Kiriat Bialik, **Shlomo David**, care a ştiut şi a reuşit să strângă în jurul lui nu numai un puternic florilegiu de entuziasme, dar aş îndrăzni să afirm, tot ce au şi au avut Dorohoiul şi împrejurimile sale mai bun, mai talentat, mai iradiant ca energie creatoare.

Găsim printre autori, în majoritatea lor, evrei de toate zilele, de toate vârstele şi de toate meseriile. Ei nu fac decât să povestească - de obicei simplu, fără înflorituri şi întortochieri literaturizante - amintiri din viaţa de zi cu zi a Dorohoiului şi Herţei, Darabanilor şi Săvenilor, Rădăuţilor şi Mihăilenilor. Tocmai în simplitate stă forţa evocatoare a acestor consemnări, care aduc în faţa privirii cititorului secvenţe frapante prin adâncimea lor sufletească.

Nefiind posibil nici măcar să înşiruim toate însemnările din volum ce s-ar cere pomenite, ne vom referi mai jos la contribuţiile substanţiale ale doamnei Evelin Fonea (evidenţiind în special articolele despre scriitorii evrei dorohoieni comentaţi de marii critici Titu Maiorescu şi Eugen Lovinescu, un Ion Călugăru, un Saşa Pană, un Beniamin Fundoianu, acesta fiind de pe lângă Dorohoi, din Herţa), ca şi ale soţului ei, dorohoianul Max Fonea, care ne dăruieşte nişte sugestive *Tablete afective* între care aceea ce evocă figuri de tipografi evrei din Dorohoi.

O operă ca aceasta condensată în cele trei volume dedicate de colectivul condus de entuziastul Shlomo David oraşului şi ţinutului natal constituie un moment, fără îndoială, care ar trebui să aducă realizatorului ei principal un alt monument, de gratitudine, din partea iubiţilor săi dorohoieni de pretutindeni.

"Realitatea evreiască" -
Nr. 39(839) - noiembrie (II) 1996

"DOROHOI"

(Săveni, Mihăileni, Darabani, Herţa, Rădăuţi-Prut - România)

vol. III

Alcătuire şi redactare de Shlomo David, Tel Aviv, 1996

Un volum nou, din ciclul închinat de dorohoieni, Dorohoiului. Şi un record. Greu de egalat. Şi mai greu încă de întrecut. Fiindcă până la ora de faţă obştile dornice de a vorbi despre istoria lor au izbutit să scoată - câteva

Cotidianele israeliene de limba română despre:

Dorohoienii primiţi de preşedintele Weizman

O delegaţie alcătuită din circa 70 originari din oraşul Dorohoi şi împrejurimi a fost primită miercuri de preşedintele statului, d. Ezer Weizman, căruia i-au înmânat volumul 3 al prestigioasei enciclopedii "Dorohoi - Generaţii de iudaism şi sionism".

Din delegaţie, condusă de d. Shlomo David, preşedintele Organizaţiei israelienilor originari din oraşul şi judeţul Dorohoi, a făcut parte şi deputatul Avraham Poraz, a cărui familie după mamă (Calmanovici) este originară din Dorohoi şi al cărui bunic, Avraham Calmanovici, a fost ucis în pogromul comis în anul 1940.

Întâlnirea s-a desfăşurat într-o atmosferă caldă, de prietenie.

"Ultima Oră", Vineri 15 noiembrie 1996

Evreii originari din Dorohoi au fost primiţi de preşedintele statului

În cursul zilei de miercuri, preşedintele ţării, Ezer Weizman a primit o delegaţie formată din 70 de evrei originari din Dorohoi, care i-au oferit cel de-al treilea volum dedicat Dorohoiului, volum editat în condiţii grafice excepţionale la Editura Papirus, de către Sonia Palty, care a definitivat astfel, munca titanică începută de regretatul Nicu Palty.

La întâlnirea cu preşedintele statului au luat cuvântul, David Şlomo, preşedintele organizaţiei originarilor din Dorohoi, deputatul Avram Poraz, a cărui mamă, născută Calmanovici, a fost originară din Dorohoi, şi maiorul rav Iosef Wasserman, originar, bineînţeles din Dorohoi.

Preşedintele Ezer Weizman s-a întreţinut călduros cu oaspeţii săi, declarându-se impresionat de efortul depus de aceştia pentru menţinerea şi dezvoltarea moştenirii culturale din Diasporă.

"Viaţa Noastră", 17 XI 1996

La apariţia volumului 1 din cartea "Generaţii de iudaism şi sionism - DOROHOI", editorul Nicu Palty, membru în colectivul redacţional al acestei monografii, i-a închinat autorului Shlomo David, un acrostih pe care-l publicăm mai jos.

un joc numit acrostih

ŞLOMO DAVID

Şi cînd coboară noaptea pe Carmel
La el în casă intră ISRAEL,
O stea strălucitoare - ca un soare -
Memoria, în veci biruitoare.
O stea cu milioane de poveşti
De pe meleaguri vechi, moldoveneşti...
Aşterne, Şlomo, totul pe hîrtie.
Vezi faţa-i luminată de mîndrie...
Imaginile-n rînduri se aşează...
David le scrie... le înnobilează!

n. palty
1 aprilie 1993

דורוהוי
דורוהוי
דורוהוי

Shlomo David cu primele trei volume.

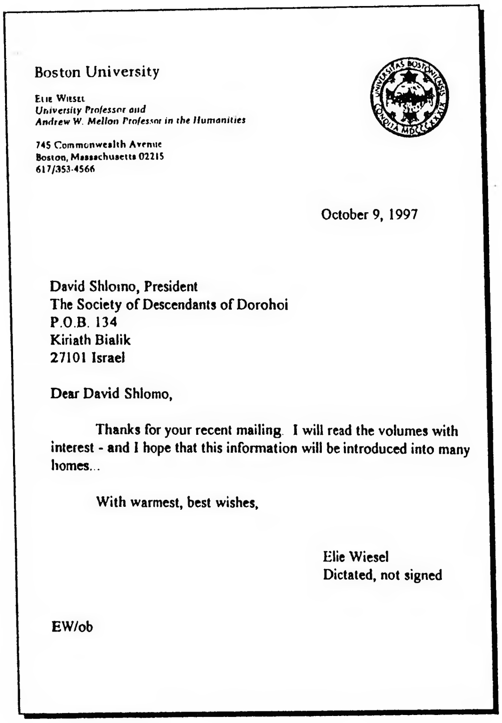
Boston University

Elie Wiesel
University Professor and
Andrew W. Mellon Professor in the Humanities

745 Commonwealth Avenue
Boston, Massachusetts 02215
617/353-4566

October 9, 1997

David Shlomo, President
The Society of Descendants of Dorohoi
P.O.B. 134
Kiriath Bialik
27101 Israel

Dear David Shlomo,

Thanks for your recent mailing. I will read the volumes with interest - and I hope that this information will be introduced into many homes...

With warmest, best wishes,

Elie Wiesel
Dictated, not signed

EW/ob

Scriitorul Elie Wiesel confirmă primire volumului trei din cartea "Dorohoi şi împrejurimi"

iubesc" este primul meu volum de poezii scrise toate în acrostih, dar poemele pe care le-am publicat ulterior au abordat teme mai grave decât dragostea. În fine, "Hai să ne jucăm!" este prima carte de jocuri alcătuită pentru toate vârstele: nu sunt cuvinte încrucişate, ci jocuri originale care pun la încercare inteligenţa şi perspicacitatea participanţilor.

- Din câte ştiu, prima din aceste cărţi pe care le-aţi citat, a cunoscut o anume notorietate.

- Rabinul şef al Haifei, care a semnat prefaţa, a ţinut să sublinieze că studiul meu este primul de acest fel în cercetarea modernă a Torei. Recenziile apărute în presă au fost elogioase.

- Aţi continuat să publicaţi şi alte comentarii ale textelor Torei?

- N-am mai continuat. În schimb, în paralel cu munca de redactare a volumelor despre evreii din Dorohoi, am început să lucrez intens în domeniul jocurilor de perspicacitate.

- Am răsfoit dosarele cu decupaje din presă, pe care aţi binevoit să mi le puneţi la dispoziţie, şi, într-adevăr, este impresionant spaţiul acordat comentariilor referitoare la jocurile create de dv. în marile publicaţii. Într-un interviu acordat colegului meu Sebastian Costin, în urmă cu 15 ani, spuneaţi că aveţi multe planuri în acest domeniu. În ce stadiu vă aflaţi acum?

- În vremea acelui interviu, mă aflam încă într-o fază de căutări. Am depăşit-o de mult. Pe piaţa jocurilor, am adus multe idei noi şi mă pregătesc să lansez formule de jocuri care vor interesa, cred, în special publicul adult.

- Ce impuls interior v-a determinat să vă ocupaţi de jocuri?

- Convingerea, inspirată de credinţa mea în iudaism, că trebuie să fim de folos celorlalţi oameni. Timpul liber va deveni peste câţiva ani o problemă socială de primă importanţă. În Statele Unite, într-o seamă de ramuri productive, se lucrează de pe acum doar patru zile pe săptămână. Progresele rapide ale tehnologiei ne apropie şi pe noi de acest stadiu. Oamenii vor dori să-şi folosească zilele libere în mod recreativ.

- Când aveţi timp pentru toate acestea, ştiind că sunteţi şi unul din animatorii cei mai activi ai Fundaţiei Ianculovici?

- Sunt, într-adevăr, purtătorul de cuvânt al Fundaţiei, care acordă anual "premiile Ianculovici" pentru creaţii ale originarilor din România, în diferite domenii: literatură, cercetare istorică, iudaism, artă. Premiul a fost iniţiat de Haim Ianculovici, şi, ulterior, Fundaţia a fost creată de soţia sa, Sara Ianculovici. Tot lui Haim Inculovici i se datorează şi ciclul de prelegeri intitulat "Tribuna literară", la care participă un numeros public.

- Cum selecţionează juriul Fundaţiei lucrările propuse pentru a fi premiate?

- Nu există o metodă specială. Membrii juriului citesc tot ce se publică şi apoi decid în mod democratic. Anul acesta s-au acordat premii pentru literatură unui număr de patru scriitori şi animatori ai vieţii literare.

- Vă întreb din nou: când aveţi timp pentru toate?

- Tora ne învaţă că există un timp pentru fiecare lucru care trebuie făcut.

lângă Haifa, ea aparţine din punct de vedere administrativ de primăria din Kiriat Haim, dar serviciile poştale, căile de acces şi probabil încă alte legături cu lumea sunt asigurate şi prin celelate două localităţi. Adresa dlui David este cunoscută în câteva locuri de pe glob, de unde soseşte multă corespondenţă. În primul rând, de la evreii originari din Dorohoi şi de la publicaţiile evreieşti care studiază istoria obştii, sursa fiind cele două monumentale volume, despre evreii din Dorohoi şi împrejurimi, apărute sub redacţia şi îngrijirea sa. El este, în acelaşi timp, poet, publicist, un activ şi original autor de jocuri de perspicacitate, precum şi membru al conducerii Fundaţiei Ianculovici.

- Domnule David, nu mai este un secret că în curând va apărea şi un al treilea volum, dedicat Dorohoiului. Ce va cuprinde?

- După ce au apărut primul şi al doilea volum, am primit nenumărate scrisori prin care mi se semnalau o serie de omisiuni. De altfel, şi volumul al doilea a fost editat ca urmare a cererii cititorilor de a corecta şi completa datele din primul volum. Volumul trei, care va avea circa 700 de pagini va răspunde acestei cerinţe.

- Oricine răsfoieşte cele două cărţi este impresionat de cantitatea şi calitatea materialelor, de ţinuta grafică, de seriozitatea cu care au fost concepute. Nu există ceva asemănător între monografiile editate până acum, deşi colectivitatea evreiască din Dorohoi nu era cea mai numeroasă din România. Cum aţi reuşit?

- La Dorohoi trăiau, înainte de război, 18.000 de evrei. 5000 au dispărut în Holocaust, dar am fost şi suntem încă o obşte vitală, care a dat iudaismului şi culturii personalităţi de seamă. La Dorohoi s-a înfiripat primul teatru idiş, la Mihăileni s-a născut Iacob Groper, la Herţa a trăit şi a scris Beniamin Fundoianu, şi lista e foarte lungă.

Printre primii evrei veniţi în **Eretz Israel**, în secolul trecut, s-au aflat dorohoienii şi tot ei au constituit aici prima organizaţie a originarilor din România. La Dorohoi, a început, din nefericire, şi seria lungă a Holocaustului, odată cu pogromul din vara anului 1940. Volumele sunt rodul unor cercetări complexe şi dificile, efectuate aici şi în România, unde, însă, am întâmpinat greutăti chiar din partea Federaţiei Comunităţilor Evreieşti. Datorăm mult, sprijinului dlui Jean Blum, unul din susţinătorii entuziaşti, morali şi materiali, ai iniţiativei noastre. Istoria evreilor dorohoieni este cercetată şi de tineri: chiar luna aceasta am participat ca îndrumător la elaborarea unei lucrări de 150 de pagini pentru diploma de bacalaureat, pe care o elevă din Haifa a dedicat-o amintirii bunicilor ei.

Este dorinţa firească a celor din generaţia care n-a cunoscut Diaspora şi Holocaustul de a urmări odiseea poporului lor, cândva risipit. Soţia mea, Miriam, care mă ajută direct în elaborarea lucrărilor, a făcut o adevărată pasiune pentru această muncă. Avem două fiice. Dorit, care are o funcţie importantă în armată, şi Sara, profesoară de liceu - sunt interesate, de asemeni, să-şi cunoască precursorii.

- Sunteţi cunoscut şi ca autor al unor cărţi ce nu au legătură cu istoria evreilor din Dorohoi. Domeniile lor sunt atât de diferite încât vă rog să vă explicaţi.

- "Relaţiile umane şi de muncă în Tora" sunt o problemă care m-a preocupat în calitatea mea de director al personalului de la spitalul "Rambam"-Haifa, post pe care l-am ocupat timp de mulţi ani. "Tinerii de un înalt profesionalism literar sau istoric, amestecate cu texte de un diletantism evident - cu toate treptele intermediare posibile, la drept vorbind, majoritatea textelor cred că se situează undeva pe o treaptă intermediară, între literatură şi non-literatură, sau între istorie şi non-istorie.

După părerea mea, în pragul acestui sfârşit de mileniu, în care comunicarea verbală este suprasolicitată de politicieni profesionişti, jurişti profesionişti, istorici profesionişti, clerici profesionişti, şi scriitori profesionişti, cuvintele profesioniştilor par foarte adesea utilizate în mod forţat ca nişte corzi întinse până la slăbirea elasticităţii sau până la rupere. Valoarea unei exprimări verbale neprofesioniste este cu atât mai mare, cu cât din partea cititorilor creşte nevoia de sinceritate şi spontaneitate.

Pietrele naturale şi pietrele şlefuite cu migală sunt preţioase deopotrivă, fiecare în felul său. 956 (nouă sute cinzeci şi şase!) de texte de autori diferiţi, cuprinde acest edificiu original, de pietre naturale, pietre şlefuite, şi pietre şlefuite parţial.

Iată ce ne spune despre această construcţie arhitectul ei, dl. Şlomo David:

"Am dorit ca această carte să aibă un caracter sentimental, nostalgic şi istoric.

Introspectând un trecut de zeci şi sute de ani, am încercat să căutăm "urme şi rădăcini" pentru generaţiile viitoare..." (Urme şi rădăcini... Vol. 1, pag.7)

"Această carte-document, plămădită din efortul moral şi material al dorohoienilor şi urmaşilor lor, este un monument ridicat în memoria fraţilor noştri care au locuit pe aceste meleaguri, în drumul lor spre Israel. (Continuare... Vol. 2, pag.5).

"Am încerct să ridic vălul uitării şi să aduc în lumina istoriei - deopotrivă - atât pe marele rabin, savant sau medic, cât şi pe umilul sacagiu, croitor de haine sau cojoace, care au trăit în micile târguşoare evreieşti. Pentru că fiecare suflet face parte integrantă din marea familie care vieţuieşte pe acest pământ...

În acest timp, am fost înconjurat de dragostea impresionantă a unor prieteni minunaţi care au cercetat, au scris, au donat bani, au participat cu tot sufletul la această lucrare." (La poarta volumului al treilea, Vol.3, pag.9).

Închei această prezentare sumară a impresionantului album monografic (Dorohoi), cu speranţa că el va fi răsfoit cu interes de generaţia viitoare, şi că va fi cât de curând studiat şi valorificat de oameni de ştiinţă cu competenţă profesională şi căldură sufletească.

"Există un timp pentru fiecare lucru"

- Şlomo David între comentarea Torei şi jocuri de perspicacitate -

interviu de CAROL ISAC

Numele dlui. Şlomo David, este, în prezent, legat de câteva activităţi diferite, având drept componente comune: pasiunea, imaginaţia şi dorinţa de a fi de folos publicului. Tot în trei se împarte şi adresa locuinţei d-sale: aflată la intersecţia dintre Kiriat Haim, Kiriat Bialik şi Kiriat Motzkin, de eroism ale ostaşilor evrei în luptele pentru independenţa şi suveranitatea ţării, în spiritul eticii şi chemării profeţilor evrei, propovăduitori ai binelui Cetăţii în care s-au aşezat. "***Căutaţi binele ţării în care trăiţi, că de propăşirea ei atârnă fericirea voastră***" (Irmiahu, 29 v.7)

Tragică excepţie, masacrul din 1 iulie 1940 nu infirmă acest adevăr. *Îndemnul lui Irmiahu îşi păstrează întreaga actualitate...*

Albumul monografic "Dorohoi"

(Alcătuire şi redactare: Şlomo David)

de LUIZA CAROL

Albumul monografic "Dorohoi" a apărut la editura Papyrus, în condiţii grafice splendide, în trei volume impozante, însumând împreună 1960 (o mie nouă sute şaizeci!) de pagini bogat ilustrate, cu fotografii şi facsimile de documente valoroase.

Asociaţia evreilor originari din judeţul Dorohoi (cuprinzând oraşele Dorohoi, Săveni, Mihăileni, Darbani, Herţa, Rădăuţi-Prut), este singura comunitate evreiască din lume care a realizat o lucrare monografică de proporţii atât de ample. Lucrarea a apărut în română şi ebraică, dar fără texte paralele (parte din materiale au fost redactate în română, şi altă parte în ebraică).

Simt că e necesar să justific termenul de "album monografic" pe care l-am ales. Consultând Dicţionarul limbii române moderne, am găsit următorea definiţie a monografiei: "studiu ştiinţific asupra unui subiect anumit, tratat din toate punctele de vedere".

Lucrarea la care ne referim, deşi are multe studii serioase alcătuite de cercetători ştiinţifici de prestigiu, are şi multe texte care nu se încadrează în această categorie, pentru că nu a fost intenţia autorului să facă numai o monografie.

Lucrarea cuprinde imens de multe documente memorialistice spontane, neverificate cu rigoarea ştiinţei, dar valoroase prin căldura omenească a exrimării directe, autentice. Adevărata atmosferă a târgurilor de provincie moldovenească nu e dată de textele pur ştiinţifice, ci de celelalte texte.

Iată şi definiţiile albumului, aşa cum apar în Dicţionarul limbii române moderne: "1. Caiet cu foile dintr-o hârtie specială, în care se păstrează fotografii ilustrate, etc., 2. Volum alcătuit dintr-o serie de fotografii, ilustraţii, schiţe, etc., reunite după o temă unitară". Nici unul din sensurile de mai sus nu mi se pare destul de încăpător pentru o lucrare care conţine printre altele, şi unele studii foarte serioase.

Dar există totuşi o impresie de album de familie, care dă lucrării un aer nostalgic şi sentimental - deşi nu în întregime.

Deci am optat pentru termenul hibrid de "album monografic", negăsind deocamdată altul mai potrivit. De fapt, lucrarea e un mozaic de literatură şi istorie, plus o cantitate mare de mărturii emoţionante, ale unor autori neprofesionişti - mărturii care deşi nu sunt nici literatură nici istorie, constituie fragmente de viaţă adevărată, fără de care nici literatura, nici istoria, n-ar exista. Cu alte cuvinte, ni se prezintă un conglomerat de texte precum şi data când se va putea veni pentru un picnic în pădurea dorohoiană de lângă Ierusalim...

*

P.S. La excursia de lucru de la Shoresh, au mai participat următoarele persoane, în afara celor menţionate mai sus:

Miriam Wolfstal-Supin, coordonatoarea pentru Ierusalim a O.I.O.D.; Arie Carmiel, membru fondator al organizaţiei, din Holon; Lev Schwartz, director de bancă, vice preşedinte al H.O.R. din Aşkelon; Marcel Cohen, industriaş din Aşkelon; Adolf Abramovici, veteran al organizaţiei, din Kfar Saba; Weiner Zwi, dintr-un *moshav* din Neghev; poeta Nahman Orit din Ber-Sheva; Arie Ben-David - activist al organizaţiei din Haifa, Dr. Beno Solomon, poet, din Holon; Avram Loberbaum, iudaist, din Emanuel; Haim Baratz, fost director al liceului din Aşkelon; Bernfeld Nachman - imigrant din 1935, din Hod Hasharon; Avram Shani, general în rezervă, din Herzlia; Bardavi Calman, fruntaş al iudaismului din Rădăuţi, din Ramat Gan; Ben Aron, din Ramat Gan; Zipora Schneider, din Kiriat Motzkin; Segoli Haim şi Raşela, (operatoare cinematografică amatoare) din Ierusalim; Fridman Hana, din Haifa; Bela Iacob, vice preşedinte al O.I.O.D. din Hedera.

Organizaţia **Keren Kayemet** a fost reprezentată de Igal Iardeni şi Mira Cohen.

Îndemnul lui Irmiahu

de EVELIN FONEA

Chiar în aceste zile în care comemorăm pogromul din Dorohoi, am aflat de apariţia, în Israel, al celui de-al treilea volum (în limbile română şi ebraică editat de Organizaţia israelienilor originari din perimetrul Dorohoiului - din impresionanta lucrare monografică - **Generaţii de iudaism şi sionism, Dorohoi, Săveni, Mihăileni, Darabani, Herţa, Rădăuţi-Prut, România).** Este rezultatul muncii neobosite şi competente, a redactorului şi a alcătuitorului SŞhlomo David. (Despre celelalte două volume s-a scris detailat în "Revista Cultului Mozaic", nr. 790, p.7).

Înmănunchiind şi de data aceasta mărturii, documente, amintiri cu privire la istoricul comunităţilor numite în titlul monografiei (Vol. 1-3) - vechi aşezări, autentice **ştetl** care au înscris pagini de reală dăruire, de regăsire istorică, monografia fluviu, această cronică a unui timp trecut, este binevenită pentru neuitare.

Nu întâmplător, şi acest volum cuprinde mărturii ale supravieţuitorilor holocaustului, documente vechi care atestă crimele comise deliberat, umilinţele îndurate de populaţia evreiască, în acei ani de prigoană.

Din adâncul istoriei, această densă scriere, ne readuce în memorie şi momentele de bună convieţuire a evreilor stabiliţi aici cu românii, pentru prima dată, în timpul lui Alexandru cel Bun (1408), din rândurile lor ridicându-se meseriaşi şi cărturari, intelectuali evrei-români care au contribuit la literatura şi cultura română, spirite alese care n-au precupeţit nimic în dăruirea lor. Continuând seria de mărturii apărută în primele volume, acest al treilea tom include noi documente care atestă actele de

Dorohoiul lângă Ierusalim

O interesantă iniţiativă în vederea eternizării memoriei evreilor dorohoieni, martiri ai dictaturii antonesciene

de ULY VĂLUREANU

Zona de munte aminteşte de Predeal. O vastă prăpastie - un *wadi*, peste care se văd dealuri întinse, împădurite, şi mai multe aşezări - *moşavuri*. În spate, alte văi şi dealuri pe care domină o culoare albă stranie: aici au fost păduri mistuite vara trecută de flăcări. Pe unul din dealuri, sunt câteva clădiri, şi se construieşte un hotel. Din când în când pe şosea trece o maşină. Adie vântul, aer plăcut.

Ne aflăm în zona *moşavului* Shoreşh din Munţii Ierusalimului, la circa 20 Km. de capitală. Aici a venit o delegaţie a Organizaţiei Israelienilor Originari din Dorohoi şi împrejurimi, câţiva invitaţi (printre care şi autorul acestor rânduri), precum şi reprezentanţi ai lui **Keren Kayemet**. Peste 30 de persoane, venite din toate colţurile ţării. Locurile de întâlnire au fost lângă teatrul Habima, la Tel-Aviv, şi la o intersecţie pe autostrada spre Ierusalim. Unul din membrii delegaţiei, rabinul militar I. Wasserman, a venit direct la Shoresh.

Pe panta muntelui, între copacii răzleţi, are loc o şedinţă mai puţin obişnuită, cei mai mulţi participanţi stând în picioare, iar cei obosiţi pe o bancă sau pe butuci de copaci. Obiectul discuţiei: preluarea de către Organizaţia dorohoienilor a unei parcele pe munte, cu o suprafaţă de 120 dunami, pentru a o împăduri, cu 18.000 puieţi, o viitoare pădure, dedicată martirilor evrei dorohoieni, pieriţi în anii dictaturii antonesciene. Pe acest loc se va crea şi un parc, cu bănci, locuri de joacă pentru copii şi panouri pe care vor fi tipărite numele celor ce au contribuit la amenajarea pădurii.

Cu toate că mulţi dintre cei prezenţi nu mai sunt la prima tinereţe şi au trecut chiar binişor şi de a doua, nimeni nu e obosit, nu se plânge. O doamnă filmează. Din când în când, se fac fotografii. Se vizitează şi alte parcuri din zonă, preluate de la **Keren Kayemet**, de organizaţii originare din ţări ale Americii Latine, se deapănă amintiri, se glumeşte. Una din glume merită în mod special să fie amintită: întrucât organizaţia israelienilor originari din Dorohoi este activă pe diverse planuri şi se vorbeşte des de Dorohoi, nu există oare pericolul ca persoane mai puţin informate să creadă că Dorohoiul este capitala României?

Proiectul creării pădurii a fost iniţiat de dl. Şlomo David, preşedintele O.I.O.D. Tot el a organizat şi această excursie. Dar, fiind în ultimul moment indisponibil, nu a putut veni cu restul delegaţiei, şi îi ţine locul dl. ing. Stelian Lozneanu, secretarul general al organizaţiei. Pentru discuţiile concrete, cu **Keren Kayemet**, a fost delegat dl. Ieoshua Leizerovici, general în rezervă.

La un sediu al **Keren Kayemet** din zonă, se discută condiţiile în care va fi preluată parcela pentru împădurire.

După ce se va finaliza acordul cu **Keren Kayemet** - probabil în câteva săptămâni - va fi cunoscută data traducerii în fapt, a proiectului,

Nu camere de gazare, nu cuptoare...

de SIMHA SCHECHTER -Rishon Lezion

Au trecut peste 50 de ani de când o parte dintre evreii din România au fost deportaţi în Transnistria. Acest teritoriu din Ucraina, sub administraţie românească, a fost un uriaş lagăr, un ghetou, un cimitir. Românii nu au folosit camere de gazare sau cuptoare ca nemţii, ca să-şi omoare evreii. Fasciştii români au vrut să ne lichideze deportându-ne. Noi, cei din Dorohoi am fost deportaţi şi la Moghilev, în Transnistria.

Într-una din zile am fost arestat pe o stradă din oraş. Miliţia (alcătuită din deportaţi, colaboraţionişti ai jandarmeriei) m-a dus într-o sală în care se mai aflau, aproape 100 de oameni. A doua zi, convoiul a fost condus de un jandarm, fără a ni se comunica care ne este destinaţia. În oraşul Grijopol am lucrat la încărcarea vagoanelor cu lemne. După terminarea lucrului, la vagoane, am fost duşi în pădure pentru doborârea copacilor.

Eram cazaţi într-o magazie părăsită, cu puţine paie pe jos. Ne-am organizat în grupe de trei oameni. Primeam, odată pe zi, numai o supă.

Grupului nostru i s-a alăturat un tânăr născut la Iaşi dar deportat din Cernăuţi. Ne era mereu foame, puterile ne scădeau. Munceam greu şi burta nu ne era niciodată plină. Avram Bodnaru, tânărul ieşean, şi-a luat obligaţia să facă tot posibilul ca să ne aducă un plus de hrană. După orele de muncă grea în pădure, el fugea. De pe câmpie ne aducea sfeclă furajeră, porumb, rădăcini de zarzavaturi. Iarna, porumbul era îngheţat, ca şi sfecla. Puse însă pe foc erau - oarecum - comestibile.

Trebuie să menţionez că am fost trimişi din Moghilev vara, în luna august. Acum însă, era iarna, ger, viscol, noi eram dezbrăcaţi (hainele de vară pe care le-am adus cu noi, erau zdrenţe pe trupurile noastre scheletice), subnutriţi, fără puteri. La un moment dat nu am mai putut ieşi la lucru.

Avram ne-a sfătuit să intrăm în oraşul Grijopol, care se afla la marginea pădurii, şi să căutăm deportaţii evrei, să le cerem ajutor. Nici nu am intrat bine în oraş, că am fost luaţi în primire de doi jandarmi care ne-au dus la postul de jandarm. Ne-au închis într-o poiată de păsări. Seara târziu am fost chemaţi la un locotenent. I-am explicat că nu suntem în stare să ieşim la lucru.

- Uitaţi că şi soldaţii noştri suferă de frig la Stalingrad! - a fost răspunsul lui însoţit de ordinul de a fi întorşi în pădure.

În magazie, gerul ne pătrundea până la oase. Ne-am decis, decât să murim îngheţaţi, mai bine riscăm, încă o dată, şi ne întoarcem în oraş.

Primul dintre noi care a căzut victimă frigului, boalei, foamei a fost frânghierul Moişe de pe str. Costică Stroici din Dorohoi. El a căzut pe drum într-un şanţ şi zăpada l-a acoperit. Ne-am furişat în oraş, ne-am adăpostit, o noapte la sinagogă, o noapte într-o şcoală părăsită. A treia zi, jandarmii ne-au găsit şi ne-au dus la admistraţia pădurii. Acolo ni s-a aprobat înapoierea "acasă", la Moghilev. Trecând prin primul sat Cernoviţca, ucrainienii, locuitori ai acestui loc au decis să ne omoare. Jandarmii care ne însoţeau au făcut uz de armele de foc.

Asa am scăpat cu viaţa, pentru ca azi să pot povesti doar o frântură din chinul transnistrian.

Notă: Am aflat că Avram Bodnaru se află în Franţa.

Nu camere de gazare, nu cuptoare...

de SIMHA SCHECHTER -Rishon Lezion

Au trecut peste 50 de ani de când o parte dintre evreii din România au fost deportaţi în Transnistria. Acest teritoriu din Ucraina, sub administraţie românească, a fost un uriaş lagăr, un ghetou, un cimitir. Românii nu au folosit camere de gazare sau cuptoare ca nemţii, ca să-şi omoare evreii. Fasciştii români au vrut să ne lichideze deportându-ne. Noi, cei din Dorohoi am fost deportaţi şi la Moghilev, în Transnistria.

Într-una din zile am fost arestat pe o stradă din oraş. Miliţia (alcătuită din deportaţi, colaboraţionişti ai jandarmeriei) m-a dus într-o sală în care se mai aflau, aproape 100 de oameni. A doua zi, convoiul a fost condus de un jandarm, fără a ni se comunica care ne este destinaţia. În oraşul Grijopol am lucrat la încărcarea vagoanelor cu lemne. După terminarea lucrului, la vagoane, am fost duşi în pădure pentru doborârea copacilor.

Eram cazaţi într-o magazie părăsită, cu puţine paie pe jos. Ne-am organizat în grupe de trei oameni. Primeam, odată pe zi, numai o supă.

Grupului nostru i s-a alăturat un tânăr născut la Iaşi dar deportat din Cernăuţi. Ne era mereu foame, puterile ne scădeau. Munceam greu şi burta nu ne era niciodată plină. Avram Bodnaru, tânărul ieşean, şi-a luat obligaţia să facă tot posibilul ca să ne aducă un plus de hrană. După orele de muncă grea în pădure, el fugea. De pe câmpie ne aducea sfeclă furajeră, porumb, rădăcini de zarzavaturi. Iarna, porumbul era îngheţat, ca şi sfecla. Puse însă pe foc erau - oarecum - comestibile.

Trebuie să menţionez că am fost trimişi din Moghilev vara, în luna august. Acum însă, era iarna, ger, viscol, noi eram dezbrăcaţi (hainele de vară pe care le-am adus cu noi, erau zdrenţe pe trupurile noastre scheletice), subnutriţi, fără puteri. La un moment dat nu am mai putut ieşi la lucru.

Avram ne-a sfătuit să intrăm în oraşul Grijopol, care se afla la marginea pădurii, şi să căutăm deportaţii evrei, să le cerem ajutor. Nici nu am intrat bine în oraş, că am fost luaţi în primire de doi jandarmi care ne-au dus la postul de jandarm. Ne-au închis într-o poiată de păsări. Seara târziu am fost chemaţi la un locotenent. I-am explicat că nu suntem în stare să ieşim la lucru.

- Uitaţi că şi soldaţii noştri suferă de frig la Stalingrad! - a fost răspunsul lui însoţit de ordinul de a fi întorşi în pădure.

În magazie, gerul ne pătrundea până la oase. Ne-am decis, decât să murim îngheţaţi, mai bine riscăm, încă o dată, şi ne întoarcem în oraş.

Primul dintre noi care a căzut victimă frigului, boalei, foamei a fost frânghierul Moişe de pe str. Costică Stroici din Dorohoi. El a căzut pe drum într-un şanţ şi zăpada l-a acoperit. Ne-am furişat în oraş, ne-am adăpostit, o noapte la sinagogă, o noapte într-o şcoală părăsită. A treia zi, jandarmii ne-au găsit şi ne-au dus la admistraţia pădurii. Acolo ni s-a aprobat înapoierea "acasă", la Moghilev. Trecând prin primul sat Cernoviţca, ucrainienii, locuitori ai acestui loc au decis să ne omoare. Jandarmii care ne însoţeau au făcut uz de armele de foc.

Asa am scăpat cu viaţa, pentru ca azi să pot povesti doar o frântură din chinul transnistrian.

Notă: Am aflat că Avram Bodnaru se află în Franţa.

putând îndura mizeria, fraţii mei au hotărât să fugă. S-au alăturat şi alţii planului de evadare. Într-o noapte au plecat cu toţii. Ieşiţi din lagăr s-au despărţit în două grupe, fiecare luînd-o pe alt drum. Fratele meu Ely era cu un grup, Avram cu celălalt. Acest al doilea grup de fugari s-a ascuns într-o pădure, la vreo 20 km. de lagăr. Aici au fost surprinşi de o patrulă de jandarmi. I-au bănuit că sunt partizani. Lămuririle, plânsetele nu au ajutat la nimic. I-au schingiuit îngrozitor, apoi i-au pus să-şi sape groapa si să se dezbrace la piele. I-au aliniat la marginea gropii şi au tras în ei. Aşa au fost ucişi şase oameni nevinovaţi, printre care: fratele meu Avram Cuşmaru, Leizer Moise, Strul Ceauşu şi From Leizerovici. Mai toţi au rude în viaţă, fraţi, copii, nepoţi - care trebuie să cunoască cele întâmplate şi să nu uite. Singurul supravieţuitor din acest grup este călăuza lui, Simha Ceauşu, astăzi în Kibutzul Alonim.

Celălalt grup, 8 persoane, a ajuns cu bine. Din el făcea parte fratele meu Ely, care astăzi locuieşte la Neşer.

În ceea ce mă priveşte am rămas la Tulcin până la închiderea şantierului de unde m-am întors bolnav şi înfometat. Totuşi în viaţă. Şi ce s-a întâmplat cu turba? Uriaşa cantitate de turbă scoasă din pământ cu preţul sudorii, a sângelui şi a vieţilor omeneşti? S-a ales praful de ea! Movilele au rămas pe câmp, nefolosite, până când au venit ploile de toamnă. Torentele au împins turba la vale şi n-a mai rămas nimic.

Şi, în încheiere, altă nenorocire care s-a abătut asupra noastră a fost moartea fratelui meu Ghitman, în vârstă de 28 de ani. După cum am povestit, casa în care locuiam la Vorosilovka, era pe malul Bugului. Nu erau fântâni în ghetou, aşa că apa o luam din râu. Pentru băut, pentru spălat. O lăsam să se limpezească, apoi o foloseam.

Iarna pentru a scoate o găleată cu apă, trebuia spartă o copcă în gheaţă. În martie 1942, vremea fiind mai blândă, gheaţa s-a subţiat şi a crăpat. Fratele meu a căzut şi a fost purtat de valuri sub pojghiţa de gheaţă. Corpul nu a fost găsit niciodată. Doar şapca a rămas, la marginea copcii...

Iată expuse pe scurt ororile prin care a trecut familia mea în deportare, în ghetoul Voroşilovka şi în lagărul de la Tulcin. Astăzi sunt atâţia prin lume care încearcă să facă uitate grozăviile fascismului, care îndrăznesc să afirme că toate acestea ar fi născociri. Eu însă, ca atâţia alţii am trăit cele povestite mai sus şi mărturisesc adevărul curat.

jandarmi şi de poliţiştii evrei, în prezenţa noastră care eram scoşi din barăci şi obligaţi să asistăm. Mi-au rămas întipărite în minte figurile unora dintre aceşti poliţişi: Pistiner, şef de lagăr, care se învârtea tot timpul cu cravaşa în mână lovind bezmetic, Horovitz din Cernăuţi şi alţii. Spre ruşinea noastră, au fost printre zbiri şi unii concetăţeni din Dorohoi, Săveni, Herţa ale căror nume prefer să le trec sub tăcere. Aceştia şi-au ispăşit vina în închisori, după 1944. Locuiam în grajduri dezafectate, în paturi suprapuse, cu saltele de paie. Adesea izbucneau certuri şi bătăi între oameni, din pricina furtişagurilor şi altor şicane. Nu existau, în acel loc, nici cele mai elementare condiţii de igienă. O singură fântână la care era veşnic coadă. Ne-au năpădit păduchii, ploşniţele. Mişunau guzganii.

Şantierul era la 3 km. de barăci. Sculaea la 5 dimineaţă, pe întuneric, se făcea întotdeauna cu răcnete, ghionturi, bătăi. Plecam nespălaţi şi nemâncaţi. Munca era istovitoare, trebuia împlinită norma. Săpam cu hârleţul, la început la suprafaţă, dar apoi şanţurile se adânceau până la 5-6 metri. Pacostea era că şanţurile se umpleau cu apa de ploaie care trebuia evacuată cu găleţile. Cădeam epuizaţi. Mulţi dintre noi s-au îmbolnăvit. Unii au murit. Alţii au rămas şubreziţi şi suferinzi pe viaţă.

Hrana - pe cât de îngrozitoare, pe atât de insuficientă. La prânz se împărţea un polonic de ciorbă şi un pătrat de mămăligă; uneori câte o bucată de carne de cal răpciugos, plină de bube. Cai de front, reformaţi, tăiaţi înainte de a-şi da sufletul. Sau poate morţi înainte, cine ştie?

Se impune întrebarea: cum de am scăpat cu viaţă? Cum de nu am murit cu toţii, de foame, de istovire, de mizerie? Răspunsul e că mulţi dintre noi nu au respectat interdicţiile şi ieşeau din lagăr. La cerşit, la furat porumb, cartofi, sfeclă. Aceştia mai vindeau şi altora. Unele lucruri aduse de acasă au fost schimbate pe pâine şi mălai cu ţărani din vecinătate. Unii meseriaşi au fost luaţi la lucru, la Tulcin. Se întorceau cu alimente pe care le vindeau. Când erau prinşi, sau denunţaţi de alţii, alimentele se confiscau, iar ei erau bătuţi crunt.

Cu totul alta era situaţia poliţiştilor (evrei) care ne păzeau. Aceştia mâncau pe săturate, având de toate în abundenţă, făceau chefuri nopţi întregi, jucau cărţi, aduceau femei cu care petreceau.

Aş dori acum, spre sfârşit, să mă întorc puţin îndărăt, cu anumite precizări, la familia rămasă la Voroşilovka, să arăt cum am ajunseu cu doi fraţi la Tulcin, cre a fost soarta lor, precum şi sfârşitul tragic al altui frate, înecat în apele Bugului.

Aşa dar, într-o noapte - bătăi în uşa locuinţei noastre din ghetou. Primarul Voroşilovkăi, o bestie sadică, era însoţit de poliţistul Mendel Sofer, cu nimic mai bun şi de şeful evreilor Carol Abramovici. Porunca a fost ca toţi bărbaţii să se prezinte în piaţa târgului. Începuse "vânătoarea" pentru lagărul Tulcin. Din cei adunaţi au fost aleşi vreo 30 de persoane, între 17 şi 60 ani. Din casa noastră au fost luaţi trei, între care şi tata, dar, la implorările noastre, s-a permis înlocuirea lui cu un frate mai mic. Am plecat deci trei fraţi în lagărul de muncă. După scurt timp, nemaiparcurgă zeci de kilometri pe zi spre a se întoarce cu o bucată de pâine. Astfel că mulţi au murit pur şi simplu de foame. Se umflau şi mureau. Păduchii, tifosul şi alte boli au făcut ravagii. Se murea zilnic. cadavrele intrau în putrefacţie, până se găseau câţiva tineri, încă pe picioare, capabili sa sape o groapă în pământul îngheţat.

Cât voi trăi nu voi uita cum au murit fraţii noştri Ghitman şi Avram, unul înecat, celălalt împuşcat de jandarmi, ca şi sora mamei, Pesa, fiica ei Ghizela şi Avram.

O soartă crudă a avut cel de-al patrulea fiu al mătuşii mele **Îţhac** în vârstă de 19 ani.

La data evacuării familiei sale el se afla la muncă obligatorie în Basarabia.

În anul 1942 la cea de a doua evacuare a fost trimis în Transnistria.

A fost împuşcat de nemţi împreună cu ceilalţi martiri, pe malul Bugului, lângă Tulcin.

Un singur fiu a rămas în viaţă **Ioşua** şi se află în Canada.

În încheiere ţin să pomenesc numele a câtorva evrei care, în condiţiile cumplite de atunci, au reuşit totuşi, să-şi păstreze omenia şi să-şi ajute, cât au putut, semenii: **Carol Abramovici** - Dorohoi, şeful ghetoului, **Meir Şoihat, Perla** şi **Folic Ianchiver, Iankel, Haiki şi Riva Oratovschi, Abraşa, Haim, Sunca** şi alţii dintre evreii ucrainieni.

Luna decembrie 1943 a pus capăt chinului nostru în Transnistria. A urmat repatrierea, astfel că în 24-XII-1943, am ajuns în gara Dorohoi.

Nu am fost întâmpinaţi cu flori. Regimul antonescian era la putere, războiul era în toi, dar se întrevedea sfârşitul lui. Aşteptam reînceperea unei vieţi omeneşti, ceea ce s-a întâmplat în primăvara aceluiaşi an când au apărut primii partizani, urmaţi de ostaşii armatei roşii. Nemţii prinşi în oraş au fost împuşcaţi, ceilalţi au reuşit să se retragă. Dorohoiul a fost eliberat.

Tulcin - lagăr de muncă

Deşi epopeea sfâşietoare a Transnistriei este pe larg evocată în cele trei volume până acum apărute, lagărul de "muncă" de la Tulcin, în care şi-au istovit puterile 2000 de oameni, 2000 de sclavi, nu au fost, după părerea mea, pomenit destul.

Ar fi păcat şi nedrept ca suferinţele de nedescris pe care le-am îndurat în acel loc blestemat să fie trecute cu vederea.

În primăvara lui 1943, pe când mă aflam internat cu familia în ghetoul Voroşilovka (a se vedea relatarea de mai sus), a început vânătoarea de oameni pentru Tulcin. M-am aflat pe acest şantier de la înfiinţare şi până la închiderea lui.

Înainte de toate, o precizare: lagărul Tulcin a fost creat pentru a permite odraslelor unor generali şi politicieni români să scape de front. Scopul declarat era exploatarea turbei care se găsea în abundenţă în împrejurimi.

Cam 30 de ha. împrejmuite cu sârmă ghimpată, administrate de poliţia evreiască, supravegheată, la rândul ei, de jandarmi români. Şantierul nu trebuia părăsit sub nici un pretext. Cei care au încălecat această dispoziţie şi au fost prinşi, au fost schingiuiţi şi au rămas infirmi pe restul vieţii. Pedepsele erau aplicate de plutitor am traversat la Moghilev.

Aici, alţi jandarmi şi, pentru prima oară, am dat ochii cu poliţişti evrei. Încolonaţi ne-au dus la o cazarmă părăsită unde am găsit o mizerie de nedescris, mormane de gunoaie, etc.

Pentru a ne intimida, jandarmii puneau mâna pe câte unul din noi, la întâmplare, şi îl băteau până la sânge, până la leşin. Printre cei bătuţi aşa, nevinovaţi, mi-i amintesc pe Solomon Cohn, pe Moise Groper din Dorohoi. Şi alţii.

După 3 zile zile, escortaţi de vreo 4 jandarmi, am pornit iar la drum. Am mărşaluit 8-9 zile, până la destinaţie. Loviţi cu patul puştii, biciuiţi cu cravaşa, bătrânii, bolnavii, cei care rămâneau în urma coloanei erau împuşcaţi, sau lăsaţi să-şi dea sufletul în câmp. Plânsetele nu ajutau, cei care voiau să ajute erau şi ei loviţi. Jandarmii erau nemiloşi, barbari, neoameni.

Noaptea poposeam prin grajduri părăsite sau sub cerul liber. Au fost cazuri în care, profitând de întuneric, ţărani ucrainieni dădeau peste noi să se jefuiască. Ce mai rămăsase de luat? Ţipetele noastre înfricoşate îi alungau. Uneori.

Pe ploaie, ninsoare, cu noroiul până la glezne am străbătut circa 150 de km., până la Voroşilovka, unde am ajuns la începutul lui decembrie. Mulţi s-au pierdut, alţii au fost lăsaţi la Şargorod, restul coloanei a continuat la Tivriv, astfel că la Voroşilovka am rămas cam 80-100 de suflete şi am putut fi cazaţi mai uşor.

Voroşilovka

Un orăşel rusesc. 30-40 familii evreieşti, meseriaşi, colhoznici. Dezertori din armata roşie. Cu toţii îngroziţi de războiul care era în toi. În general oameni cumsecade, cărora mulţi dintre supravieţuitori le datorează viaţa.

Am fost întâmpinaţi de şeful de post, de primarul comunei şi de reprezentantul evreilor localnici - Meir Şoihat, om cu prestanţă, influent în rândul ucrainienilor. Am fost găzduiţi de localnici, astfel că am avut de la început un acoperiş deasupra capului, sub care să trecem cumplita iarnă rusească care începuse. Evreii din orăşel au plâns când au văzut în ce hal eram şi s-au milostivit de noi.

Voroşilovka se află pe malul Bugului. Casa în care am locuit era la 50 m. de mal, aşa că apa o aduceam de la râu. Ghetoul - 3-4 ulicioare, nu trebuia părăsit. Cei care o făceau, se expuneau unor pedepse cumplite - bătăi până la leşin. Au fost şi cazuri, când, pentru a da un exemplu înfricoşător, jandarmii i-au împuşcat pe cei prinşi în afară.

La început, am supravieţuit. Mai aveam câte ceva de vândut ţăranilor - haine, câte o bijuterie ascunsă - pentru alimente şi lemne de foc. Dar foamea era mai tare. Cei care nu aveau nimic de vânzare, cu tot pericolul, părăseau ghetoul şi umblau la cerşit în statele vecine.

Se întorceau, din mila ţăranilor, cu câte un codru de pâine, cu cartofi. Alţii îşi încercau norocul furând de pe câmpurile colhozului bostani, cartofi, sfeclă, de zahăr, sau, ascunşi pe la ţărani, îi ajutau pe aceştia la muncile agricole, reuşind astfel să astâmpere întrucâtva foamea rudelor care îi aşteptau acasă. Meseraşii îşi căutau şi ei lucru prin satele din împrejurimi.

Dar nu toţi s-au putut descurca. Puţini erau cei în stare să

Ghetoul Voroşilovka şi Lagărul Tulcin

de CUŞMARU HERŞ

Cuşmaru Herş, Petah Tikva, 12.7.1997

Se împlinesc 56 ani de când evreii din judeţul nostru au fost deportaţi în Transnistria.

În acel timp se aflau în Dorohoi, pe lângă localnici şi evreii evacuaţi din Săveni, Darabani, Mihăileni şi Rădăuţi-Prut. Mai erau şi familii, nu puţine, alungate din satele judeţului. Majoritatea erau bătrâni, femei cu copii, bolnavi. Bărbaţii apţi pentru muncă fuseseră duşi la Târgu-Jiu, sau concentraţi la muncă obligatorie pe diferite şantiere din ţară.

Practic, muritori de foame, căci nu era nimeni care să asigure acestor oameni hrana cea de toate zilele. Sigur că cel mai mult sufereau cei veniţi din afara Dorohoiului, căci, pe lângă pâine, acestora le lipsea şi un loc de cazare. Au fost cartiruiţi în sinagogi, claie peste grămadă, într-o mizerie cumplită.

Populaţia locală a căutat să-i ajute. Mulţi au luat la ei câte o familie, contribuind, pe cât puteau şi cu de-ale gurii.

Persecuţiile organelor poliţieneşti erau zilnice, umilinţele de nedescris. Iluziile se spulberau şi ele, una după alta, văzând cum vecinii creştini, cu care întreţineau relaţii de prietenie de ani de zil, şi-au schimbat atitudinea. Mulţi încercau să te jecmănească, să pună mâna pe puţinul avut rămas încă în posesia bieţilor refugiaţi.

Nu toţi au fost la fel, fireşte. Au existat şi creştini, oameni adevăraţi, dar puţini, care i-au ajutat pe evrei în acele zile de groază - cu alimente, medicamente, sau apărându-i de atacurile unor derbedei antisemiţi. Alţii au luat în păstrare anumite bunuri, pe care le-au restituit, la întoarcerea din Transnistria. Menţionez familiile Rădăşanu, Suliţeanu, Borş ş.a., din Dorohoi, sau Ştoper din Săveni. Oameni!

La 12 noembrie 1941, am fost scoşi din case şi îndrumaţi la gara locală. A urmat o percheziţie minuţioasă, la care s-au confiscat, în special, obiecte de aur. Am fost apoi urcaţi în vagoane, câte 60-70 persoane şi după o zi şi o noapte am ajuns pe malul Nistrului. Garnitura a fost trasă pe o linie moartă şi jandarmii ne-au ordonat să coborâm. Au controlat iar bagajul şi ne-au luat tot ce au poftit.

Am petrecut noaptea şi ziua următoare în nişte case dărâmate. Pe pereţi pete de sânge şi inscripţii lăsate de cei care trecuseră pe acolo înaintea noastră. Pereţii povesteau grozăviile îndurate.

Am fost duşi apoi la un post, pe malul Nistrului. Aici ne-au luat în primire militarii. Ne-au controlat actele (adică ni le-au confiscat) şi bagajele, pentru a treia oară. Ne-au luat şi ce mai rămăsese de luat. Apoi pe podul

MOARTEA VIOLONISTULUI

de Dr. Benedict Solomon

Lui Ficu Cerbeanu,
avocat şi violonist care a
fost împuşcat pe malul Bugului

Era pe câmpiile
De lângă Bug
Câmpiile erau verzi
Şi pe cerul albastru
Un soare blând.

Ei erau puternici
Şi cântau “Deutschland, Deutschland über Alles”
Ceilalţi erau slabi, îngroziţi,
Şi spuneau “Sma Israel”
El era violonist.

L-au pus să cânte
“Avant de mourir”
Au bătut din palme
Şi i-au tras un glonte în cap.

Un violonist mai puţin.

Nu va mai cânta
“Avant de mourir”

Era pe Bug,
Câmpiile erau verzi,
Cerul albastru
Soarele plângea

DEATH OF THE VIOLINIST

by Dr. Benedict Solomon

To Fico Cerbeano, advocate
and violinist, who has killed
by the Nazis near the river Bug.

It was in the fields
Near the river Bug,
The fields were green
And the blue sky
A gentle sun.

They were the powerful
And sang “Deutschland, Deutschland über Alles”
The others were the weak and terrified
And prayed “Shema Israel”
He was a violinist.

They told him to play
“Avant de mourir”
They applauded
And shot a bullet through his head.

One violinist less.

Nevermore would he play
“Avant de mourir”

It was near the river Bug,
The fields were green,
The sky was blue,
The sun was weeping.

Translated by
Mrs. Lucie Schwartz

Nu a fost neglijată nici igiena populaţiei şi s-a construit o mică dar modernă baie cu aburi.

Toate aceste edificii se întreţineau din colecte publice ale populaţiei, subvenţii şi donaţii.

Spitalul evreiesc din Dorohoi a fost o mândrie a oraşului, toţi cetăţenii se bucurau zilnic de progresele şi de realizările sale. Zilnic se făceau internări cu plată sau fără, după starea materială a respectivului, dar toţi bolnavii erau consideraţi egali indiferent de religie. Nu se făceau discriminări.

Conducerea medicală a spitalului a fost încredinţată dlui. Dr. Idelsohn, secondat fiind de dnii. medici Leizerovici Leizer, Berariu, Leibovici, Marcovici Leon, Mendel Sigal, Cesar Segal, Pomârleanu Marcu, Mittelman, farmacist Moscovici şi de un buchet de frumoase tinere fete din oraş în frunte cu Tinuţa Iäger, Cici Stubiener, Coca Chesler, Anetta Bartfeld, Maimon, Cuţa Kreisel, moaşa Gropper, etc., etc.

Întregul colectiv medical şi administrativ al spitalului a muncit cu mult devotament, neprecupeţind nici un efort, cu multă seriozitate profesională şi cu mult suflet şi astfel s-a reuşit să se ridice calitatea muncii bazându-se pe resurse locale, ceea ce a dat multe rezultate bune.

Au venit anii răi, ani de asuprire, ani de persecuţii rasiale, dar nimeni nu s-a oprit în loc.

A venit războiul, au început epidemiile de tifos exantematic, spitalul a fost atins şi el şi au fost necesare mari eforturi pentru a face faţa. La un moment dat, s-a redus numărul personalului medical şi din toate surorile medicale n-a mai rămas decât una singură şi asta a fost Dra. Tinuţa Iäger care a muncit în condiţiuni periculoase de contaminare de tifos dar n-a dat înapoi.

Conducerea administrativă a spitalului s-a străduit să facă în aşa fel ca toate nevoile spitalului să fie acoperite şi să nu se simtă lipsurile de nici un fel. Între 1938-1944 spitalul a fost condus, din punct de vedere administrativ de dnii. Haim Abramovici, student la Farmacie, Nathan Segal şi S. Moscovici-Karmoss - ziarist.

În primăvara anului 1944, autorităţile civile şi militare ale oraşului s-au refugiat din cauza înaintării Armatei Roşii, care a rupt frontul la Iaşi, şi se îndreptau cu paşi repezi spre Berlin, bârlogul fascismului. Ei au părăsit oraşul lăsându-l fără nici un fel de organizare medicală, alimentară sau de higienă.

Fruntaşii evrei rămaşi în oraş au trecut la reorganizarea situaţiei din toate punctele de vedere, frontul aducea mereu răniţi de război. Cum spitalul judeţean fusese şi el părăsit, colectivul medical al spitalului evreiesc au luat hotărârea de a prelua spitalul judeţean mai bine dotat şi de a se transfera acolo. Astfel s-au salvat multe vieţi. Nu pot încheia acest reportaj fără a evidenţia în mod cu totul excepţional aportul neprecupeţit şi de sacrificiu al Dnilor. Dr. Leizerovici (care dădea posibilitate tinerilor întorşi de pe front să-şi câştige existenţa făcând diferite munci pe lângă spital), D. Marcovici Leon, D. Brecher şi al corpului auxiliar de surori de caritate în frunte cu Tinuţa Iäger, Bartfeld Sally, Reisel Cuţa, Blimciu Moscovici, felcerul Schächter Leiba şi multi alţii.

S-a muncit cu multă râvnă şi conştiinciozitate şi s-a dovedit că populaţia evreiască a putut face faţă acestor epoci de mari lipsuri prin eforturi susţinute şi spirit organizatoric.

cerut celor prezenţi în casă să iasă în curte, să se alinieze la zid pentru a fi executaţi repede deoarece ei erau... grăbiţi.

Noroc că şeful grupei (un măcelar din Constanţa) era totuşi un om cumsecade. Nu s-a grăbit să execute planul şi a tras de timp, discutând cu membrii acestei familii onorabile, până la sosirea vecinilor creştini ai familiei Iäger. Dna. Comănescu şi fiica ei, Julietta, precum şi alţii au intervenit, apărându-i cu îndârjire şi invocând buna vecinătate în care trăiau de zeci de ani. Într-adevăr, au fost cruţaţi, iar bestiile s-au retras. In această casă se găseau atunci soţii Iäger Lupu, fiica lor Tinuţa, fiul Dr. Marian Iäger şi cumnaţii lor, Ing. Oscar Morbach şi Isac Rabinovici, mare depozitar de vinuri din oraş.

Dl. Isac Rabinovici, având asupra sa un ordin urgent de chemare la concentrare, a ieşit din casă pentru a se prezenta la unitate, însă i-a ieşit în cale un ostaş călare care l-a somat să stea pe loc. Imediat i s-a alăturat un vecin al familiei Iäger, tânărul Ionel Pomârleanu care l-a îndemnat pe ostaş să tragă mai repede în Rabinovici "întrucât este jidan şi avem voie să-i pedepsim". Acestea fiind zise descărcă el însuşi arma în trupul lui Rabinovici. Glonţul a intrat prin gură în plămâni şi după o zi de chinuri groaznice Isac Rabinovici s-a sfârşit.

După aceste brave isprăvi ostăşeşti, Pomârleanu a trecut spre bulevardul Regele Ferdinand, unde a văzut pe bătrânul **Ionas Herşcu** de 94 de ani, lângă un copil de 1 an. I-a împuşcat pe amândoi...

Şi toate aceste bestialităţi s-au petrecut în timp ce în oraş se afla Inaltul Comandament al Armatei Române sub comanda Dlui. General Constantin Sănătescu, care îşi avea sediul în plin centrul oraşului, în localul şcolii Israelito Române.

Orice comentariu e de prisos.

Din realizările Comunităţii evreieşti din Dorohoi în decursul anilor

de S. MOSCOVICI-KARMOSS
Beaconsfield, Que. Canada

Populaţia evreiască a oraşului Dorohoi a avut parte tot timpul de o harnică conducere la comunitatea lor în tot timpul existenţei sale.

Cu toţii au fost preocupaţi să îmbunătăţească viaţa membrilor ei, să le uşureze traiul.

Astfel, din puţine fonduri, din donaţii obţinute cu greu, cu intervenţii peste tot, au reuşit să înfiinţeze un modest şi modern spital în str. Spiru Haret, pe care l-au dotat cu ce-a dat Dumnezeu. Încetul cu încetul, s-a făcut rost de mobilier, instrumentar şi echipament medical de rigoare.

Apoi s-a construit o monumentală clădire pentru Şcoala Israelito-Române, una dintre cele mai frumoase clădiri din oraş, care a fost dotată cu toate cele necesare pentru buna funcţionare.

I-a urmat un azil de bătrâni înzestrat şi el cu tot ce trebuia.

Pe urmă s-a construit o frumoasă clădire pentru grădiniţa de copii în interiorul complexului "Macabi".

Aşa au fost ucişi fratele şi bunica mea la pogromul anti-evreiesc din 1 iulie 1940 la Dorohoi

de S. MOSCOVICI-KARMOSS
Beaconsfield, Que. Canada

În timpul pogromului anti-evreiesc din oraşul Dorohoi, de la 1 iulie 1940, în timp ce la cimitirul oraşului din str. Tăutu, paşnicii cetăţeni evrei ai oraşului s-au dus în corpore să aducă un ultim omagiu soldatului erou evreu **Iancu Solomon**, ucis de-o patrulă sovietică în oraşul Herţa din judeţul Dorohoi, care cu preţul vieţii sale a apărat pe comandantul unităţii din care făcea parte, adică pe căpitanul Constantinescu Ermil. Acesta se opusese cedării Dorohoiului de către trupele sovietice ce înaintau pe teritoriul României, în urma cedării Bucovinei de Nord şi a Basarabiei, după ultimatumul din iunie 1940.

Simultan cu ceremonia militară din cadrul cimitirului evreiesc, a început să cadă o ploaie torenţială de proporţii catastrofale, cum nu se mai văzuse în acele locuri, ploaie care a fost salvatoare pentru populaţia evreiască căreia i se pregătise din ajun un mare pogrom.

Totuşi, bestiile ucigătoare, profitând de încetarea ploii, au ucis în oraş un mare număr de evrei, intrând în case şi ucigându-i cu mult sânge rece şi cruzime.

Astfel a fost ucis mişeleşte fratele meu **Adolf L. Moscovici,** la 16 ani, de către un subofiţer de grăniceri, care şi-a oprit căruţa în faţa casei noastre unde fratele meu ieşise să se răcorească în urma zădufului de după ploaia aceea torenţială. Subofiţerul s-a dat jos din căruţă şi s-a repezit la fratele meu. Acesta a fugit în casă dar bestia în haine militare l-a ajuns şi l-a înjunghiat cu un stilet militar cu care l-a lovit de 10 ori. Bunica noastră, **Sura Haimovici**, care a fost martoră acestor scene groaznice a încercat să se interpună între fratele meu şi atacator dar a fost şi ea înjunghiată cu acelaşi stilet...

După săvârşirea acestor bestialităţi, subofiţerul din armata română şi-a şters stiletul plin de sânge de o perdea de la uşă după care a ieşit să ucidă mai departe ştiind că nimeni nu-l va pedepsi.

Tot pe strada noastră aceste bestii au ucis fata unui cizmar, apoi au plecat pe Bulevardul Regele Ferdinand, unde l-au ucis mişeleşte pe Dl. Bercu Aclipei, în faţa restaurantului său; tot aici au omorât-o pe fiica unui frizer care stătea în pragul casei.

Din oraş se retrăgeau unităţile militare ale regimentelor 3 Grăniceri şi 8 Artilerie, prin străzile Spiru Haret şi Logofătul Tăutu, unde la fel au masacrat mai multe familii.

Astfel pe str. Spiru Haret, la locuinţa familiei Lupu Iäger, o locuinţă cochetă, cu multă verdeaţă şi flori, una dintre cele mai frumoase din cartier, a intrat o grupă de militari înarmaţi până în dinţi şi au

IV. **Moghilev**

În noaptea de 13 Noembrie am fost scoşi (din nou) din case şi iar am fost îmbarcaţi în vagoane de vite ca să fim transportaţi în lagărul Atachi. Acolo, pe un drum de ţară ne aşteptau ucrainenii, pe altul soldaţii români, care jefuiau şi aruncau oamenii în Nistru. Se vedeau cadavrele plutind.

Militarul care ne conducea, fiind plătit, ne-a îndrumat spre o sinagogă dărâmată. Simţeam că se pregăteşte ceva. Ne-am ascuns într-o pivniţă unde se aflau cadavre în putrefacţie şi unde am stat îngroziţi vreo 10 ore. Apoi a venit ordinul să trecem Nistrul. Câte 3-4 într-o barcă. Pe tot parcursul, nemţii făceau fotografii. La trecerea Nistrului, din nou percheziţii corporale. Era un infern. Bărci răsturnate, copii înecaţi...

Când am ajuns pe malul celălat, întuneric, ruine, cadavre. Mulţi s-au sinucis atunci. Am fost mânaţi cu lovituri, mai departe. Părinţii îşi pierdeau copiii din braţe.

La Moghilev ne-au luat în primire ucrainenii şi nemţii. Comandantul legiunii de jandarmi era maiorul **Orăşanu**, prefect era **Volbură-Poiana** (care a fost înlocuit pentru că se purta bine cu evreii) şi **Năsturaş**.

Am ajuns în ghetou. Mizeria înfiorătoare şi bolile au făcut ravagii. Mâncam frunze de salcâm şi coji de cartofi. Tărâţele erau un eveniment! Se cumpărau cu bani! Adunate din dărărămăturile caselor, se vindeau cântărite pe cântare farmaceutice. Pentru puţină apă se forma un rând de sute de persoane.

Aveau loc evacuări la **Peciora,** supranumit "lagărul morţii". Un timp ne-am ascuns, de frica evacuărilor, în cimitire (în cavouri) până când şi aceste ascunzători au fost descoperite.

Noaptea veneau ucrainenii care îi ajutau pe români şi pe nemţi când aceştia scoteau pe câte cineva din casă pentru a-l omorî.

Mai târziu s-au organizat cantine şi orfelinate. Unii şi-au deschis prăvălioare. Alţii trăiau din contrabandă, din comerţul cu ucrainenii localnici. Alţii din ajutoare.

La 25 decembrie 1943 am fost repatriaţi, la Dorohoiu. La Moghilev au murit părinţii mei **David şi Ana Kraft** (când au venit să-i ia pe fraţii mei mai mici pentru a-i trimite la Peciora, tata s-a opus şi a fost crunt bătut. A făcut o congestie cerebrală şi s-a stins). Familia mamei mele, originară din Herţa a pierit în împrejurimile Moghilevului. **Bercu** (cumnatul mamei din prima lui căsătorie) şi **Fanny Zechler** (verişoara mamei) au suferit de bătaie, mizerie. **Amalia Zechler** (altă verişoară a mamei) a murit într-un lagăr între Vindiceni şi Peciora. **Dina Iosub Abramovici** din Rădăuţi, a murit în lagărul din Edineţi. La Urecheni a murit un cumnat al mamei, pe nume Haim Solomon".

N.B. Ţily Kraft a funcţionat timp de mulţi ani ca învăţătoare la o casă de copii problematici din Haifa. Ulterior, la vârsta de peste 80 de ani, Ţily Kraft s-a pierdut undeva pe străzile Haifei, şi nu i s-a mai dat de urmă. Pâna azi nu se ştie care i-a fost soarta.

Zvonurile că evreii din Dorohoiu şi Herţa au legături cu Ruşii şi pun la cale uciderea românilor, se răspândiseră în tot judeţul.

La Dorohoiu, urma să fie înmormântat un soldat român împreună cu un soldat evreu (care îi luase primului apărarea şi fusese împuşcat împreună cu acesta într-o ciocnire cu ruşii în momentul retragerii). La înmormântare a participat o delegaţie de soldaţi, numai evrei, conduşi de sergentul Emil Bercovici. Cimitirul a fost înconjurat de soldaţi, cu mitraliere. Dintr-o dată au izbucnit împuşcăturile. În paralel, grupe de soldaţi cutreierau străzile, cu ordinul de a ucide pe toţi evreii întâlniţi în cale. Pe fiecare stradă au fost victime. Numai ploaia torenţială, care izbucni, a limitat întinderea pogromului. Cadavrele zăceau pe stradă. A doua zi au năvălit ţăranii, care au dezbrăcat cadavrele şi au jefuit. Câinii trăgeau de cadavrele goale.

...Trebuie să remarc atitudinea **Colonelului Gheorghiu**, comandantul garnizoanei, care a sosit la faţa locului în ultima fază a măcelului, şi a salvat mulţi evrei.

Printre ucigaşi: locotenentul **Tulea**, ofiţerul **Bulinski**, ofiţerul **Frank**, sergentul **Păpuşoiu**, subofiţerul **Ion Zvac.**

Printre victime: **Rudich**, care fusese bănuit şi el că ar fi rupt firele de telefon, a fost ucis iar corpul i-a fost expus în faţa casei **împreună cu soţia şi copiii. Isac Rabinovici** şi **Avram Calmanovici** au vrut să se refugieze la spitalul israelit. S-au rugat de o soră, **Lomos**, să le deschidă dar ea a refuzat. Au fost împuşcaţi. Alte victime: **Ghizela şi Herşcu Cohn, cu 2 copii mici**, bătrânul **Ionaş**, copilul **Moscovici, cu bunica sa.**

III. Lagărul din Tg.-Jiu (19 iunie-septembrie 1941)

Cu o jumătate de an înainte de declararea războiului, se vorbea la Dorohoiu de evacuarea evreilor. Mă aflam atunci în satul Arbore. Într-adevăr, pe 18 iunie, şeful de secţie, **Bulgaru,** un om cumsecade, ne-a comunicat ordinul de evacuare. Evreii din Darabani, Rădăuţi-Prut, Mihăileni, Săveni şi raza respectivă, urmau să fie, din motive de ordin militar, evacuaţi. S-a procedat la inventarierea lucrurilor, şi apoi am plecat, fără să luăm nimic cu noi, pe jos, la Dorohoiu. Întâi ni se dăduse voie să luăm lucruri cu noi, apoi s-a revocat această permisiune. Jocul acesta a fost pentru că să ne chinuiască.

După trei zile de aşteptat la Dorohoiu, am fost îmbarcaţi în vagoane de vite şi după alte câteva zile de foame şi sete, după ce am fost loviţi cu pietre şi după ce de mai multe ori trenul a fost tras pe linie moartă, am ajuns la **Tg. Jiu.**

La intrarea în lagăr, femeile au fost dezbrăcate complet, iar soldaţii au făcut controlul higienic. Tot din motive de higienă am fost stropite cu petrol pe tot corpul, fapt care ne-a produs arsuri grave.

Am fost repartizaţi 300 într-o baracă. Hrana era mizerabilă, atmosfera era infernală. Seara se făcea apelul. Noaptea, după ce ne culcam, se făcea din nou apelul, fără să ni se dea timp să ne îmbrăcăm. Numărătoarea se făcea cu biciul în mână. Lagărul era înconjurat cu mitraliere.

Bărbaţii au fost trimişi la muncă, pe domeniile prinţului Ştirbei, unde munca grea, sub supravegherea vătafilor era aproape imposibil de îndeplinit.

...La 1 septembrie 1941 am revenit la Dorohoiu.

Când podul era pe jumătate terminat, ne-au adunat pe toate şi ni s-a spus că s-a instituit un premiu pentru cine s-a evidenţiat în muncă. Spre marea mea surpriză, eu am fost aceea care am primit acest premiu: 5 mărci şi o pâine mare!

N-a trecut mult şi au început să circule zvonuri că vom fi eliberaţi. Într-adevăr, spre sfârşitul lui decembrie 1943, ne-am întors acasă, la Dorohoi!

În anul 1945-46 m-am înrolat în rândurile unei organizaţii sioniste. Din 1947 până în 1948 am participat la *Hachşara* până la desfiinţarea organizaţiei noastre. Au mai trecut câţiva ani şi în 1951 am **aliat** în Israel unde în 1952 am fost urmată de cel care avea să-mi fie soţ, Meir Bendel. Din păcate Meir mi-a fost răpit de o boală crâncenă.

Am doi copii, o fată care se numeşte Hana Gaviş şi lucrează la şcoala tehnică de aviaţie, ca psiholog. Băiatul meu, David Bender, este redactor la ziarul "Iedioth Aharonot".

În încheiere, ţin să menţionez că cele descrise mai sus, nu sunt decât o fărâmă din grozăviile pe care le-am trăit.

Cele ce urmează sunt fragmente dintr-o declaraţie făcută la Yad Vaşhem - Ierusalim, de **Ţily Kraft**, în 1959, în care povesteşte grozăviile trecute de ea şi de familia în timpul războiului. **Ţily Kraft**, a fost sora Clarei Bender, cea care a aşternut rândurile de mai sus.

"Pogromul din Dorohoiu (Julie 1940) şi deportarea evreilor din judeţul (1941)

Declaraţia doamnei Tzily Kraft

luată la 20 August 1959, la Haifa de prof. V. Marcus

I. Autobiografia

M-am născut la 22 decembrie 1915, la **Dorohoiu**. Am absolvit liceul teoretic la Dorohoiu şi am făcut studii universitare.

La 19 iunie 1941 am fost internată în lagărul de la Tg. Jiu. În Septembrie 1941 m-am înapoiat la Dorohoiu.

La 13 noembrie 1943 am fost deportaţi în Transnistria, iar la 25 decembrie 1943 am fost repatriaţi la Dorohoiu.

Din 1944 am fost învăţătoare în satul Arbore, judeţul Dorohoiu, până în 1948, la şcoala de stat. Din 1948, până în 1958, am profesat, tot ca învăţătoare, la Broscăuţi (jud. Dorohoiu).

Actualmente: *Ulpan* "Mozkin", Bat Galim, HAIFA.

II. Pogromul din Dorohoiu (iulie 1940)

...Începuse retragerea trupelor româneşti din Basarabia. Auzisem în sat că, cu o zi înainte (21 iunie), la Dorohoiu, **Simon Gropper**, un om sărman, a fost arestat şi bătut pentru că ar fi rupt sârmele de telefon, ar fi interceptat informaţii, militare, etc.

Episoade de tristă amintire

de CLARA BENDER

Deşi au trecut zeci şi zeci de ani de la acea dată de 13 noiembrie 1941 (data deportării evreilor din Dorohoi), trecutul acesta de tristă amintire nu-mi dă pace...

Ca azi îmi amintesc acea epopee şi mă întreb care i-o fi fost rostul. Am fost scoşi din case şi mânaţi timp de mai multe zile şi nopţi spre Nistru pentru ca apoi, după ani, să facem acelaşi drum anevoios înapoi. Mulţi şi-au pierdut viaţă în acei ani de deportare.

Când, în sfârşit, am ajuns la Moghilev, unde se pare că trebuia să rămânem, după toate suferinţele îndurate pe drum, santinelele au început să ne gonească mai departe. Tata însă a convenit cu un soldat român să ne lase să rămânem pe loc. Ne-am adăpostit într-o casă părăsită, fără uşi şi fără geamuri, într-o mizerie deplorabilă. Acolo am locuit împreună cu încă două familii timp de două zile. Apoi, un localnic evreu ne-a închiriat o odaie. Acolo, ziua cocea el pâinea iar noaptea dormeam noi. Dar nici aici n-am putut rămâne căci într-o zi casa a luat foc, mistuind în flăcări şi puţinul pe care-l aveam, astfel că iar am rămas pe drumuri... Atunci ne-a luat la el pentru câteva zile, Jak Levenzon, coleg cu sora mea cea mare, Ţilly. După câteva zile, tata şi cu mine, am descoperit o încăpere care fusese înainte un laborator. După am curăţat, timp de mai multe zile încăperea, ne-am mutat acolo cu toată familia, care era compusă din şase persoane. Ne era nespus de greu, frigul era năprăznic şi nu ne puteam încălzi, cu toate scândurile pe care le adunam pentru foc (coşul sobei era înfundat, plin de noroi şi de tencuială).

Aşa au trecut zilele până la sfârşitul lunii februarie 1942 când tata s-a îmbolnăvit de tifos. Fratele, sora mea mijlocie şi cu mine ne-am molipsit. După două săptămâni tata a murit... (În ziua când a fost înmormântat, un militar, care ţinea evidenţa morţilor, a comentat că au fost aduşi prea puţini evrei...). Pe noi copiii, febra ne mistuia, apă nu aveam de unde lua, dar totuşi, am rezistat. Mama însă, nu a putut suporta mizeria şi durerea şi după câteva luni s-a prăpădit şi ea. Iată-mă orfană... Dragostea cu care m-a înconjurat familia a mai alinat puţin groaznica durerea.

Şi iar ne-am perindat din casă în casă. Foametea, frigul, mizeria formau acest infern din care nu credeam că vom mai ieşi. Totuşi într-o zi, s-a ivit o rază de speranţă: nemţii construiau un pod între Moghilev şi Atachi şi aveau nevoie de mână de lucru, în special femei. Plăteau o marcă pe zi, iar centrul de coordonare evreiesc oferea hrana. Împreună cu sora mea cea mijlocie ne-am prezentat imediat dar, din păcate, eu eram prea mică şi am fost respinsă. Am persistat. M-am prezentat la alt post, apoi la altul şi până la urmă am fost acceptată. Lucrul era obositor, trăgeam toată ziua la lopată în nisip iar mâncarea era îngrozitoare, însă cu plata pe care o primeam puteam cumpăra câte ceva. Neamţul care mă primise la lucru era un rezervist mai în vârstă. Într-o zi mi-a dat gamela să i-o spăl, şoptindu-mi că mai rămăsese ceva înăuntru, să mă duc să mănânc mai la o parte şi pe urmă să i-o aduc înapoi. Un om de inimă!

ne surprindă jandarmii.

Îi cer bucătarului, Schwartz, să pună la fiert încă un cazan, să-i putem cinsti pe oaspeţi. Cei de pe şantierul de caolină, care îşi primeau raţia aici, mai renunţă în favoarea fugarilor flămânzi. Când ciorba dă în clocot, aceştia se aliniază lângă cazan, cu gamela în mână. Mânâncă. În toiul nopţii, grupul părăseşte incinta fabricii şi îşi vede de drum.

...

N-a trecut multă vreme şi am fost, şi noi, eliberaţi. Am plecat spre casă cu trenul. La Jitomir, mare nod de cale ferată în Transnistria, am rămas în vagoane 48 de ore. Toate liniile erau ocupate de trupele în retragere.

Ajunşi în România, ne-am despărţit. Fiecare s-a îndreptat spre casa lui. Pe Buium Guzan l-am revăzut. Şi-a redeschis fabrica de mezeluri, pe care o avea înainte de deportare. Dar nu putea uita noaptea de la fabrica de cărămizi. Cazanul aburind. Aşa că îmi aducea din când în când câte o bucată de pastramă din producţia proprie...

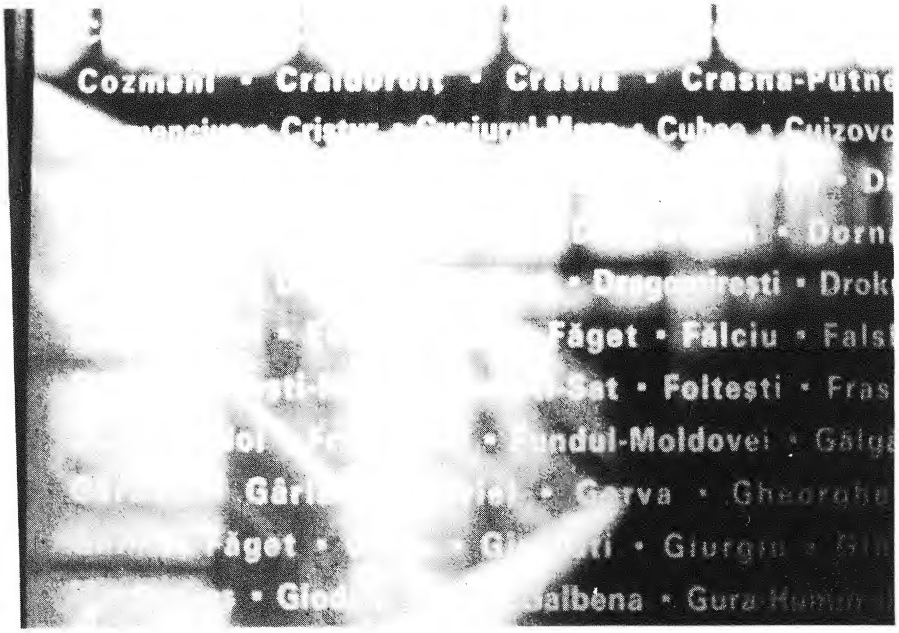
Cozmeni • Craidorolț • Crasna • Crasna-Putn
Cristur • Cuciurul-Mare • Cubea • Cuizov
Dragomirești • Drok
Făget • Fălciu • Fals
Foltești • Fras
Fundul-Moldovei • Găl
Gârla • Garva • Gheorghe
Făget • Giurgiu
Glod • Gura-Humor
albena

În Muzeul Holocaustului din Washington

Şi iar Tulcin

Fragmente smulse uitării

de SIMCHA SCHECHTER

...Nu a trecut nici măcar un an de atunci şi iată-mă din nou arestat şi, împreună cu mulţi alţii, trimis la muncă forţată. De astă dată cunoşteam destinaţia: Tulcin.

Cazarea, suportabilă, s-a făcut în nişte bărăci, cu paturi supraetajate. Ieşim la lucru. Fiecare ia în mână o lopată. Săpăm la turbă, întrebuinţată la încălzit în regiune. Când ajungem mai la adâncime, şanţul e năpădit de apă... trebuie scoasă cu găleţile.

...Hrana? Nici nu merită pomenită. Uneori ni se dădea câte o cană cu brânză de vaci, în fine, un soi de brânză... mereu mai puţină, de fiecare dată mai puţină.

...Lagărul se mărgineşte cu o pădure. Dacă vreunul din noi se apropie, e luat drept ţintă de puştile păzitorilor. Apoi e prins şi rupt în bătaie.

...O echipă, mai puţin numeroasă, lucrează pe alt şantier. Sapă la caolină. Mă rog să fiu acceptat şi eu. Se aprobă. Aici supravegherea e asigurată de doi mineri veniţi din România. Specializaţi. Ajungem la o adâncime de 20 metri. Un butoi legat cu frânghii servea de ascensor, la coborârea săpătorilor, la tragerea sus a minereului. Minerii au sistat lucrul în acest punct. Trec pe alt şantier.

...Pauza de prânz, puţină odihnă. Se apropie o trăsură în care se află un domn şi o doamnă. O aud pe aceasta zicând:

– Săracii evrei, cum muncesc! Apoi ne întreabă dacă avem destulă hrană, îmbrăcăminte, dacă sunt bolnavi printre deţinuţi. Dacă cineva şi-ar lua răspunderea ca, trimişi de ei, să se ducă să preia o cantitate de alimente. Grupul m-a propus pe mine. Mi se înmânează o scrisoare pentru un birou de aprovizionare. A doua zi, ne-am întors, cu leacuri, în special pentru râia care ne chinuia. Am adus şi stofă de croit pantaloni.

N-am aflat niciodată cine au fost cei doi binefăcători.

Într-una din zile mă prezint la biroul indicat, condus de un tânăr cernăuţean, Şaiovici. Numele îmi sună cunoscut.

– Te numeşti cumva Soly? – întreb.

Îmi răspunde afirmativ. Îi cunoşteam familia. Lucrasem înainte de război la Goldhamer, unchiul lui din partea mamei. M-a condus în magazie. Mi-a dat un butoiaş cu untdelemn, 20 litri, pâine în cantitate suficientă, ş.a. Să mai vin!

...O fabrică de cărămidă şi ceramică. Se găsea doar caolină în regiune. Lucrătorii erau localnici, mai toţi. Într-o seară, după lăsarea întunericului, un grup destul de mare de evrei se strecoară în incinta fabricii, să se adăpostească. Când i-am descusut mi-au spus că au fugit, că linia frontului se apropie cu repeziciune. Buium Guzan, cu o căldare în mână mi se adresează:

– Simcha, ne e foame!

– Răbdare, îi răspund. Vă dăm de mâncare la toţi, dar aşteptaţi. Să nu şi-au exprimat dorinţa de a participa şi ei vara aceasta. Moartea mamei i-a schimbat însă Sophiei programul şi ziua de 1 iulie a găsit-o la domiciliul din America.

Fără să fiu născut în zona Dorohoiului, am asistat şi eu, la începutul acestei luni, la ceremonia comemorativă. A fost o experienţă neaşteptată, interesantă, chiar impresionanată. În ciuda căldurii toride, au fost de faţă mai multe sute de persoane, venite din diferite localităţi israeliene. Câteva sute - în condiţiile în care numărul total al familiilor israelienilor originari sau descendenţi din Dorohoi, Mihăileni, Săveni şi celelalte localităţi din jur se ridică la aproape trei mii.

Cei mai mulţi erau oameni în vârstă. Unii mergeau greu, anii şi suferinţele îşi puseseră pecetea asupra lor. Câţiva erau însoţiţi de copii, nepoţi şi strănepoţi. Foşti prieteni, vecini şi cunoscuţi s-au revăzut după o jumătate de secol! Au fost îmbrăţişări, au curs lacrimi. Şi-au arătat unii altora fotografii de familie, au fost schimbate adrese.

Printre mormintele din vechiul cimitir au fost puse sute de scaune albe pe care oamenii s-au aşezat când a început ceremonia comemorării...

Ce înseamnă destinul... În urmă cu mai mult de 50 de ani, majoritatea celor de aici erau copii sau adolescenţi şi îşi însoţiseră părinţii în Transnistria. Antonescu, frate de arme cu Germania hitleristă, hotărâse atunci că pentru România venise momentul istoric să scape de evrei. A ordonat deportările în lagăre, cu cortegiul lor de tragedii. Pentru evreii din judeţul Dorohoi, Transnistria a însemnat circa 11.500 internaţi în lagăre, din care doar aproximativ 6.500 s-au înapoiat acasă. Iar o zecime, poate, dintre ei, iată-i aici, în faţa monumentului...

Mareşalul şi ai lui s-au dus, au dispărut pe poarta din dos a istoriei. Şi iată-i acum, aici, după o jumătate de secol, pe supravieţuitorii evrei, care şi-au refăcut viaţa în ţara lor, şi, reintrând pe un făgaş firesc, s-au realizat în cele mai diverse domenii de activitate, au adus pe lume şi următoarea generaţie. Care, şi ea, la rândul ei...

Există în rândurile originarilor din Dorohoi un spirit de solidaritate şi o dragoste pentru rădăcinile lor iudaice remarcabile. Sunt medici, ofiţeri, oameni de afaceri, ingineri, cadre didactice universitare, manageri, simpli angajaţi. Au ridicat monumentul din Haifa. Au răspuns la chemarea preşedintelui lor, Shlomo David, şi au făcut posibilă apariţia a trei volume dedicate iudaismului şi sionismului evreilor dorohoieni - care oferă o lectură câteodată fascinantă - şi a celui de al patrulea, ce urmează să vadă lumina tiparului la începutul anului viitor. Au iniţiat împădurirea unei zone din Munţii Ierusalimului în memoria dorohoienilor ucişi.

Care este secretul solidarităţii dorohoiene? Să explice oare acest secret starea de spirit de *ştetl*, generată, menţinută şi consolidată în decenii şi secole? Sau faptul că organizaţia lor are în conducere câţiva oameni inimoşi şi, în primul rând, animatorul pasionat, receptiv şi neobosit care e Shlomo David? Sau, poate, legăturile sufleteşti speciale create în vremea când se purta steaua galbenă sau când, în lagăre, nimeni nu mai era sigur de viaţa lui? Sau faptul că această stare de spirit îi face să se simtă mult mai apropiaţi de copilărie, de generaţiile care s-au dus?

Poate că la aceste întrebări va răspunde, cândva, un studiu făcut de sociologi, de psihologi, de alţi specialişti într-ale *ştetl*-ului şi ale sufletului.

"Ultima Oră" 11.7.97

Secretul

de ULY VĂLUREANU

Sophia, o doamnă din Statele Unite - care stă când la Ierusalim, unde locuieşte fiul ei, când în America - mi-a trimis, în urmă cu vreo două luni, un mesaj prin poşta electronică, solicitând sprijin pentru a vizita monumentul ridicat la Haifa în memoria victimelor pogromului din Dorohoi şi a evreilor dorohoieni care au murit în lagărele din Transnistria.

Având o bunică originară din această parte a Moldovei, Sophia, ajutată de Bert, soţul ei, a încercat să-şi completeze arborele genealogic. A găsit în Internet webul (adresa electronică) a Organizaţiei Israelienilor Originari din Dorohoi şi i-a scris un mesaj d-lui Shlomo David, preşedintele OIOR. Mesajul a sosit pe adresa mea, l-am predat destinatarului şi am fost mijlocitorul vizitei la Haifa a Sophiei şi a soţului ei. Întrucât d. Shlomo David nu i-a putut însoţi, d. Perl Dolfi, vicepreşedinte al OIOR, şi cu mine, ziarist interesat în ceea ce aş putea numi "fenomenul *ştetl*-ului Dorohoi" am fost cu ei la cimitir.

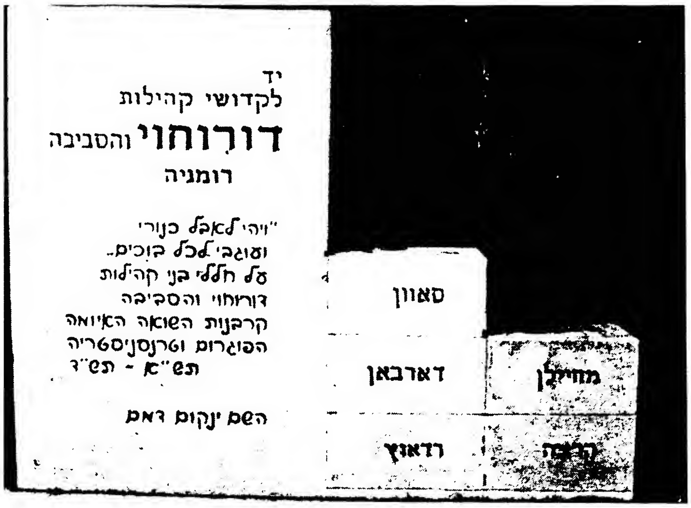
יד
לקדושי קהילות
דורוחוי והסביבה
רומניה
"ויהי לאבל כנורי
ועוגבי לקול בוכים.
על חללי בני קהילות
דורוחוי והסביבה
קרבנות השואה האיומה
הפוגרום וטרנסניסטריה
תש"א - תש"ד
השם ינקום דמם
סאוון
דארבאן
רדאוץ
מחילן

Monumentul închinat victimelor din oraşul şi localităţile judeţului Dorohoi, căzuţi "Al Kiduş Hashem", în anii Holocaustului din România.

Atunci am văzut, pentru prima oară, monumentul închinat victimelor dorohoiene ale Holocaustului. Sophia şi soţul ei au fost impresionaţi de atenţia care se acordă, peste spaţiu şi timp, păstrării şi cinstirii memoriei evreimii dintr-un *ştetl* moldovean. Când au aflat că în dreptul monumentului se organizează, în fiecare an, o ceremonie comemorativă, oaspeţii şi-au exprimat dorinţa de a participa şi ei vara aceasta. Moartea mamei i-a

RAZII POLIŢIENEŞTI - BUCUREŞTI 1943

Aplicarea politicii antisemite "legale" a guvernului a necesitat mobilizarea numeroaselor organe de stat sau înfiinţarea lor atunci când lipseau, ca de exemplu "Împuternicitul Guvernului pentru reglementarea regimului evreiesc din România".

Arhivele păstrează numeroase dovezi de "zel şi meticulozitate profesională" cu care era pusă în practică persecuţia.

Citâm dintr-un raport din 30 iulie 1943, al Ministerului Afacerilor Interne, ***Prefecturii Poliţiei Capitalei (Serviciul de Siguranţă)*** *către:*

PREŞEDENŢIA CONSILIULUI DE MINIŞTRI

Ca rezultat al raziei efectuate în ziua de 29 iulie a.c., în colaborare cu organele Dvs., avem onoare a vă face cunoscut următoarea situaţie:

– Au fost reţinuţi un număr de 61 indivizi, [printre care şi:] ORENŞTEIN IŢCU, născut în anul 1897 în Com. Mileanca - Dorohoi, domiciliat în Dorohoi, str. Carmen Sylva Nr. 46, venit în Bucureşti cu mandat de aducere şi autorizaţie de călătorie expirată la 24 Iulie 1943.

– Puşi în libertate, având actele în regulă un număr de 44.

Raportul e semnat de Prefectul Poliţiei Lt. Col. Şt. Manolescu, şi de Şeful serviciului Rădulescu.

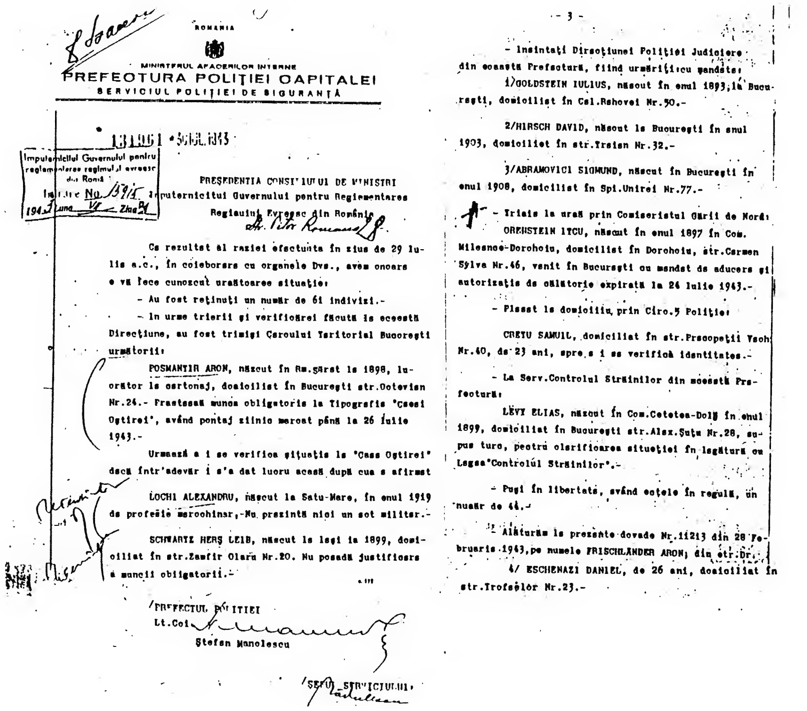

ROMANIA

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
PREFECTURA POLIŢIEI CAPITALEI
SERVICIUL POLIŢIEI DE SIGURANŢĂ

131961 • 30 IUL. 1943

Împuternicitul Guvernului pentru reglementarea regimului evreesc din Româ[nia]
Intrare No. 13915
1943 luna VII ziua 31

PREŞEDENŢIA CONSILIULUI DE MINIŞTRI
Împuternicitul Guvernului pentru Reglementarea Regimului Evreesc din România

Ca rezultat al raziei efectuate în ziua de 29 Iulie a.c., în colaborare cu organele Dvs., avem onoare a vă face cunoscut următoarea situaţie:

– Au fost reţinuţi un număr de 61 indivizi.-

– In urma trierii şi verificărei făcută la această Direcţiune, au fost trimişi Cercului Teritorial Bucureşti următorii:

POSMANTIR ARON, născut în Rm.Sărat la 1898, lucrător la cartonaj, domiciliat în Bucureşti str.Octavian Nr.24.- Prestează munca obligatorie la Tipografia "Casei Oştirei", având pontaj zilnic marcat până la 26 Iulie 1943.-

Urmează a i se verifica situaţia la "Casa Oştirei" dacă într'adevăr i s'a dat lucru acesă după cum a afirmat

LOCHI ALEXANDRU, născut la Satu-Mare, în anul 1919 de profesie marochinar,-Nu prezintă nici un act militar.-

SCHWARTZ HERŞ LEIB, născut la Iaşi la 1899, domiciliat în str.Zamfir Olaru Nr.20. Nu posedă justificare a muncii obligatorii.-

/PREFECTUL POLIŢIEI
Lt.Col.
Ştefan Manolescu

/ŞEFUL SERVICIULUI,
Rădulescu

- 3 -

– Inaintaţi Direcţiunei Poliţiei Judiciare din această Prefectură, fiind urmăriţi cu mandate:

1/GOLDSTEIN IULIUS, născut în anul 1893, în Bucureşti, domiciliat în Cal.Rahovei Nr.50.-

2/HIRSCH DAVID, născut la Bucureşti în anul 1903, domiciliat în str.Traian Nr.32.-

3/ABRAMOVICI SIGMUND, născut în Bucureşti în anul 1908, domiciliat în Spl.Unirei Nr.77.-

– Trimis la urmă prin Comisariatul Gării de Nord:

ORENSTEIN ITCU, născut în anul 1897 în Com. Mileanca-Dorohoiu, domiciliat în Dorohoiu, str.Carmen Sylva Nr.46, venit în Bucureşti cu mandat de aducere şi autorizaţie de călătorie expirată la 24 Iulie 1943.-

– Plasat la domiciliu prin Circ.5 Poliţie:

CREŢU SAMUIL, domiciliat în str.Precupeţii Vechi Nr.40, de 23 ani, spre a i se verifica identitatea.-

– La Serv.Controlul Străinilor din această Prefectură:

LEVY ELIAS, născut în Com.Cetatea-Dolj în anul 1899, domiciliat în Bucureşti str.Alex.Şuţu Nr.28, supus turc, pentru clarificarea situaţiei în legătură cu Legea "Controlul Străinilor".-

– Puşi în libertate, având actele în regulă, un număr de 44.-

– Alăturăm la prezenta dovada Nr.11213 din 28 Februarie 1943, pe numele FRISCHLANDER ARON, din str.Dr.

4/ ESCHENAZI DANIEL, de 26 ani, domiciliat în str.Trofeelor Nr.23.-

OI-LI - VAI MIE!

de AVRAM LORBERBAUM

Ne-am adunat azi, 25 Sivan, să-i amintim şi să ne amintim de cei scumpi nouă, ucişi mişeleşte în pogromul din oraşul nostru, Dorohoi, la 1 iulie 1940. Profetul Ieremia, în primul capitol din cartea sa, ne descrie cum a fost predestinat de Divinitate ca profet. Desemnarea efectivă a lui ca profet a fost însoţită de două viziuni simbolice, fiecare fiind anticipată cu întrebarea: "Ce vezi, Ieremia?". La prima întrebare a răspuns: "Văd o oală [cu apă] clocotind, cu faţa îndreptată spre Nord" şi interpretarea ei: "Din partea de Nord se va dezlănţui nenorocirea". A doua oară a observat o ramură de migdal, la care Dumnezeu i-a spus: "Bine ai văzut, căci eu mă voi strădui (grăbi) să-mi îndeplinesc spusele" (în ebraică, cuvântul Şaked=migdal are două înţelesuri: fruct şi sârguinţă; deoarece migdalul este primul pom fructifer care înfloreşte în ţară). Prima viziune simbolică s-a repetat şi s-a adeverit în întregime la noi, evreii din Dorohoi, la 1 iulie 1940. Din nordul Moldovei, din orăşelul nostru s-a declanşat furia asupra poporului nostru.

Dacă la Auschwitz şi în alte mari lagăre s-a săvârşit, în principal, cu o sârguinţă de nedescris, Holocaustul, în nord, în micul orăşel Dorohoi, a avut loc preludiul lungului lanţ de nenorociri ce s-au abătut asupra iudaismului român; la interval de şase luni, a urmat Bucureştiul (21-23 ianuarie 1941) şi, exact la un an după Dorohoi, la 29 iunie 1941, a urmat Iaşul, cu 12,000 de victime. În centrul şi apusul Europei. şi apoi în Polonia şi Europa Răsăriteană, milioane de suflete nevinovate au fost jertfite pe altarul antisemitismului european din acele vremuri de oroare bestială.

S-au împlinit 57 de ani de la pogromul din Dorohoi. 103 victime, bărbaţi, femei, copii şi bătrâni, torturaţi şi schingiuiţi, au fost primul bir de sânge pe care l-a plătit poporul nostru în contul lacurilor de sânge vărsat în perioada ce a urmat.

57 de ani s-au scurs de la acea zi amară şi parcă mai ieri s-au întâmplat. Şi, cu toate acestea, se găsesc deja oameni de ştiinţă, jurnalişti, scriitori şi istorici care încearcă să minimalizeze Holocaustul şi chiar să-l nege.

Cât de simbolică e comemorarea de azi - 57! [...] E cunoscut faptul că alfabetul ebraic are şi o valoare cifrică (de ex.: A=1, B=2, ş.a.m.d.). Profetul Ieremia, în cartea sa de lamentări - *Eiha* -, deplângând distrugerea primului Templu, a spus: "Şiroaie de lacrimi varsă ochii mei de nenorocirea poporului meu". Numărul 57 (în valoarea alfabetică) formează cuvântul "Oi-li" ("Vai mie!"). Parafrazând acest vers, spun şi eu: "Oi-li - "Vai, mie! şi "Vai, nouă!". Şiroaie de lacrimi vărsăm amintindu-ne de nenorocirea prin care am trecut în urmă cu 57 de ani.

Şi de aceea am venit special anul acesta, de 25 Sivan, să comemorăm împreună acest trist eveniment, să ne simţim legaţi prin soarta comună, să ţinem minte şi să nu dăm uitării trecutul tragic al poporului nostru (care a suferit pentru singura "vină" de a fi evreu).

În încheiere, câteva cuvinte de consolare: numărul 57 are şi semnificaţia de "Tov-li" ("Mi-e bine"). Să sperăm, cu ajutorul lui Dumnezeu, că acest "Oi-li" se va transforma în curând în "Tov-li".

Mulţumim primarului oraşului Dorohoi, domnul V. Gherasim, pentru promisiunea de a planta 103 copaci în memoria martirilor noştri. Şi, cu credinţă în Dumnezeu, în poporul nostru şi în Tora noastră, urez să atingem realizarea rugăciunilor noastre.

"Realitatea evreiască" nr. 54-55, iulie 1997

Date în legătură cu deportările evreilor din Judeţul Dorohoi

Spicuiri din volumul **TRANSNISTRIA** de **DORA LITANI**

...a urmat un al doilea val [de deportări] în vara anului 1942. Noii deportaţi au fost cca. 4200 evrei din Cernăuţi, dintre cei [9200] exceptaţi cu un an înainte, precum şi 450 evrei din judeţul Dorohoi, aflaţi la muncă în epoca deportărilor din octombrie-decembrie 1941.

...O luptă intensă s-a purtat pentru readucerea evreilor originari din judeţul Dorohoi, deportaţi numai pentru că, din punct de vedere administrativ, acest judeţ din Nordul Moldovei fusese încorporat, în anul 1938, Bucovinei. După numeroase demersuri, memorii, aprobări şi reveniri, abea în 8 decembrie 1943, s-a dat ordinul de readucere, pentru cei 6430 de evrei din judeţul Dorohoi, rămaşi în viaţă în Transnistria, din cei 10.368 câţi fuseseră (după cifre oficiale) deportaţi în toamna lui 1941 şi vara 1942. Un număr de câteva zeci a mai rămas să muncească în lagărul de la Trihati, de unde germanii nu le-au dat drumul să plece odată cu ceilalţi.

Primul grup, de 1530 de dorohoieni trec în România prin Moghilev-Atachi, în ziua de 20 decembrie 1943, în prezenţa şi cu sprijinul delegaţilor Comisiei de Ajutorare, în frunte cu Fred Şaraga. Alte patru transporturi se succed până la 26 decembrie 1943. Un grup mai mic de 45 dorohoieni intră în România, tot atunci împreună cu cei 16 supravieţuitori ai masacrului de la Mostovoi.

...după alte rapoarte ale Jandarmeriei au mai rămas în viaţă:

6430	evrei deportaţi din judeţul Dorohoi
994	evrei comunişti şi simpatizanţi
16	evrei din cei ce ceruseră viza pentru U.R.S.S.
550	evrei dintre cei acuzaţi ca delicvenţi la munca obligatorie
120	evrei "halutzim"
439	evrei deportaţi individual
40	evrei evadaţi din lagărele germane de la Est de Bug

8199	în total

Fragmente culese de **Dr. Şely Grisaru** *fost devastate şi jefuite locuinţele, atelierele, prăvăliile. Unii s-au adresat Comunităţii evreilor pentru un mic ajutor bănesc, care să le permită reluarea activităţii.*

Arhivele păstrează numele unora, originari din judeţul Dorohoi, stabiliţi în capitală: ***Iancu Zaharia*** *din Darabani,* ***Hlinka Solomon****, Mihăileni,* ***Croitoru Shaie*** *- Dorohoi,* ***Ciubotaru Moise*** *- Mihăileni,* ***Bercovici Leon*** *- Dorohoi.*

Iată declaraţia lui ***Leon Bercovici****:*

"Domnule,

Subsemnatul Leon Bercovici de profesie croitor, domiciliat în Bucureşti, decorat de război, am onoarea a vă aduce la cunoştinţă următoarele fapte petrecute înainte de 21 ianuarie 1941:

Înainte de a fi devastat a venit un legionar beat voind a-mi distruge prăvălia, însă a fost împiedicat de lucrătorii mei.

Fapte petrecute în 21, 22, 23 ianuarie:

Devastarea a avut loc în seara zilei de 22 ianuarie 1941. Eu, împreună cu soţia Ida şi copiii Anuţa şi Bercu, am reuşit cu mare greutate să ne salvăm viaţa lăsând avutul pradă borfaşilor.

Mi-au distrus ştofa de vreo şase costume gata, o pereche de pantaloni şi vreo două paltoane, un pardesiu., toate în valoare de 10.000 de lei."

Referat al subcentrului Dudeşti:

"Se recomandă a se acorda lei 2000 pentru a-şi cumpăra diverse mici unelte. Maşina de cusut o posedă."

Din declaraţia Lui Zaharia Iancu din Darabani aflăm că are 50 de ani, şi este decorat cu Crucea Comemorativă. În timpul devastării i-a fost distrusă toată mobila din casă (paturi, dormeză, scaune, etc.), marfa (haine, costume), uneltele de croitorie (maşini de cusut, fiare de călcat, etc.), i-au fost prădaţi banii şi bijuteriile din casă. I-au fost alocaţi 5.000 de lei după care a făcut un recurs, al cărui rezultat nu l-am aflat.

Hlinka Solomon din Mihăileni, comerciant de cereale, căsătorit cu Haia (soţia infirmă) şi tată a trei copii, proprietar de băcănie, a suferit mari daune, atât în casă unde tot mobilierul a fost distrus, cât şi la băcănie unde toată marfa a fost prădată, iar ceea ce nu a fost jefuit a fost distrus. Pierderi în valoare de peste 140,000 de lei. Comunitatea i-a acordat 4000 de lei pentru mărfurile coloniale şi un supliment de 8000 de lei pentru prăvălia şi gospodăria distruse.

Croitoru Leon, croitor, căsătorit, din Dorohoi. Uneletele de croitorie au fost distruse (maşina de cusut, foarfeci, maşină de călcat) precum şi un sacou şi 1 palton. I s-a acordat suma de 5000 de lei pentru a-şi cumpăra unelte de croitorie.

Ciobotaru Moise, din Mihăileni, comerciant, căsătorit. I-a fost distrus şi prădat întregul magazin de coloniale, (marfă şi mobilier) cât şi întreaga mobilă din casă. De asemenea i-au fost luaţi toţi banii în numerar pe care îi avea în casă. Pagubele s-au ridicat la 400.000 de lei. Comunitatea i-a alocat 10.000 de lei pentru refacerea prăvăliei. A mai primit 16.000 plus alte sume, în total 55.000 lei, după cum apare pe referatul subcentrului.

femei şi copii) afară şi-i împuşcau în stradă. La identificarea persoanelor evreieşti precum şi a caselor, a participat personalul poliţiei Dorohoi, îmbrăcat în haine militare. Au fost astfel recunoscuţi **comisarul GAVACIUC,** precum şi nenumăraţi informatori ai poliţiei, cari au avut un rol important în desfăşurarea pogromului. Una din aceste informatoare a fost **d-na ANDRONIC**, proprietara magazinului de coloniale de pe str. Moruzzi. Organizatorul şi animatorul acestor fapte se pare că a fost secretarul de atunci al poliţiei Dorohoi, **Dl. GHEORGHE PAMFIL.**

Ancheta care a urmat după vreo opt zile, a fost făcută de către şeful garnizoanei Dorohoi şi se pare că s-a căutat să se acopere numele vinovaţilor. Astfel, soţia lui Bercu Achipi (Alterescu) a fost chemată şi s-au făcut presiuni asupra ei, pentru a declara că soţul ei a murit într-un accident, lucru pe care aceasta l-a refuzat. Numita se află astăzi [1945] la Dorohoi, locuieşte pe str. I.C.Brătianu.

(...)

În ziua pogromului, militarii evrei au fost închişi spre a fi executaţi, într-o magazie în curtea căzărmii reg. 29 Inf. de către **căp. BĂLUŞESCU** sau **BĂLĂCESCU** şi au fost salvaţi numai de intervenţia *Lt. Col. MARINO.* Martori pentru acest fapt sunt Haim Cohn, Av. Moscovici, ambii actualmente [1945] la Dorohoi. [Altă figură de seamă menţionată în această Notă, este *Generalul SĂNĂTESCU, comandantul corpului 8 "care în nenumărate rânduri şi-a manifestat nemulţumirea şi dispreţul pentru actele de provocare şi masacrele executate la Dorohoi."*]

DECLARAŢIE

Subsemnatul Elic Iţcu, originar din Dorohoi, declar următoarele:

În anul 1941, am fost ridicat odată cu o parte din populaţia evreiască a Dorohoiului şi am trecut pe la Atachi, unde ni s-a făcut percheziţia. [...] Am ajuns apoi pe jos în lagărul Moghilău, unde ne-au ţinut trei zile. După aceea, noi care nu ne-am putut răscumpăra pentru a rămâne la Moghilău, am fost deferiţi lagărului Tivriv, jud. Moghilău, pe mâna nemţilor. Până ce s-a înfiinţat Legiunea de Jandarmi română, m-am ţinut mai mult ascuns. După ce am fost trecut sub mâna jandarmilor români, fiind ţinuţi la lucru fără plată şi fără mâncare, bătuţi crunt şi schingiuiţi în mod cumplit, fără orice mijloace de trai, după ce mi-a murit mama de foame şi mizerie (tatăl a fost ucis în "rebeliunea" din Dorohoi în anul 1940, la retragerea trupelor române), - am încercat să cerşesc o bucată de pâine în sat. Dar prins de jandarmi ("părăsire de ghettou") am fost atât de crunt bătut şi maltratat, lovit cu cizme de jandarmi încât am leşinat de mai multe ori, dar rechemat la viaţă cu ajutorul unei căldări cu apă rece, turnate peste mine, pentru a reîncepe jocul crunt. Numele criminalilor jandarmi sunt cunoscute şefului coloniei evreieşti Tivriv, Leibovici Şaie.

După un an de zile am fost transportaţi, în primăvara anului 1942 la Tulcin, pentru lagărul de muncă, la muniţii. Acolo inginerii **CONSTANTINESCU** şi **EFTIMIU** ne ameninţau mereu cu trimiterea în renumitul "lagăr de moarte" Peciora. În iarna 1942 am fost reîntorşi la Moghilău şi de acolo la Colosovca Dumbrava - Verde şi în sfârşit Trichate. Acolo am muncit sub nemţi, îndurând mizeriile cunoscute şi care nu se pot relata pe scurt. În primăvara anului 1944, am fost repatriaţi la Dorohoi ca regăţeni. Numele fraţilor de suferinţă nu le reţin. Lămuriri mai amănunţite le-ar putea da doar şeful lagărului Tivriv, Leibovici Şaie.

Bucureşti, 1945

POGROMUL LEGIONAR - IANUARIE 1941

Numeroase au fost victimele sălbaticului pogrom declanşat de legionari în zilele de 21, 22, 23 ianuarie 1941. Crimele au fost descrise în ocazii diferite, inclusiv în volumele deja apărute ale prezentei lucrări. Printre victime, ne referim acum la cei scăpaţi cu viaţă, mulţi oameni nevoiaşi, mici meseraşi, cărora le-au

DEMASCAREA CRIMINALILOR DE RĂZBOI

Îndată după terminarea războiului, a început strângerea materialului asupra atrocităţilor comise împotriva evreilor şi a autorilor lor, dintre care unii, nu puţini la număr, continuau să locuiască în localităţile respective, ba chiar ocupau nestingheriţi aceleaşi funcţii, în cazul în care nu fuseseră promovaţi. Alţii însă fugiseră şi se ascundeau în diferite localităţi din ţară. Arhivele (din 1945) păstrează declaraţii şi note informative despre aceşti criminali.

NOTĂ INFORMATIVĂ

Cu toate că Poliţaiul **Ţaţomir** era şeful poliţiei în 1940 pe timpul pogromului din Dorohoi, spiritus rector şi regisor al acestei afaceri era **GHEORGHE PAMFIL** împreună cu elementle garnizoanei locale între cari **GHEORGHE RANCU**, secretar la acea dată la poliţia Dorohoi, actualmente poliţai la Roman.

Autorii deportărilor erau strânşi într-un comitet restrâns format din: 1) **MARCEL ADAM**, avocat agitator şi instigator notoriu. 2) **D-na Dr. NĂDEJDE** 3) **Farm. TIMUŞ** 4) **Primarul JEAN PASCU** 5) **GHEORGHE PAMFIL, poliţai** 6) **HRIŢCU Preşedintele Camerei de Comerţ**, şi alte câteva doamne, ale căror nume nu le ştiu, însă se pot afla de la susnumiţii.

Aceştia s-au deplasat la Guvernatorul CALOTESCU de nenumărate ori, arătând caăevreii periclitează comerţul şi trebuie neapărat şi fără întârziere evacuaţi.

GHEORGHE PAMFIL a cerut personal şi a obţinut deportarea familiei **Moişe Lipovici** (4 persoane) din. str. Reg. Ferdinand. Motivul real a fost că era pe vremuri chiriaşul lor şi pentru procesul şi certurile repetate pentru banii chiriei.

Martor este: **Maiorul NICULESCU**, şeful legiunii de jandarmi pe atunci, care se exprima în public.

Doctorul NĂDEJDE, medic primar în judeţ 1941/1942, nu mai primea bani de la evrei pentru intervenţii şi certificate medicale, ci numai aur şi o enormă colecţie de obiecte de valoare. Astăzi, doctorul, (1945), se găseşte la Râmnicu-Vâlcea.

Colonelul **BARCAN**, când trebuia să se trimită al doilea transport în 1942, fiind angajat de mai mulţi bogătaşi, cari dăduseră sume enorme pentru obţinerea aşa ziselor autorizaţii de rămânere pe loc, a alergat de nenumărate ori la şeful staţiei CFR Dorohoi, **BALABAN**, ca să nu anuleze trenul din lipsă de evrei evacuaţi sau să nu-l trimită cu prea puţini, întrucât urma să mai facă el evcuări împreună cu **MIHAI POPESCU**, secretar general al Prefecturii, actualmente [în 1945] funcţionar la Bucureşti şi **PAMFIL**, pentru a completa un număr mare şi impresionant şi pentru a putea expedia convoiul. Era greu să găsească evrei pentru evacuat, căci cea mai mare parte fuseseră estorcaţi de sume mari de bani de **POPESCU, BARCAN, PAMFIL, TIMUŞ, PASCU** şi ceilalţi potentaţi de atunci, astfel încât numai nenorociţii evrei săraci chiar cu drepturi (invalizi, meseriaşi) au fost îmbarcaţi şi duşi în Transnistria. Această îmbarcare a nenorociţilor evrei a fost făcută în chipul cel mai bestial de imaginat, ba au luat parte efectivă, bătând şi brutalizând următorii: **Comisar MIRCEA LUŢĂ**, şi azi [1945] în serviciul Poliţiei, **Comisarul GAVACIUC, şeful Siguranţei MERCUR CONSTANTIN**, totul dirijat de **GHEOGHE PAMFIL.**

La data de 1 iulie 1940, a avut loc groaznicul pogrom de la Dorohoi, amintit în nenumărate rânduri de cei care au fost martori.

...au început în tot oraşul împuşcături, trase de grupe de soldaţi ce cutreierau oraşul, asupra populaţiei evreieşti. Soldaţii intrau în casele evreieşti, scoteau pe evrei (bărbaţi,

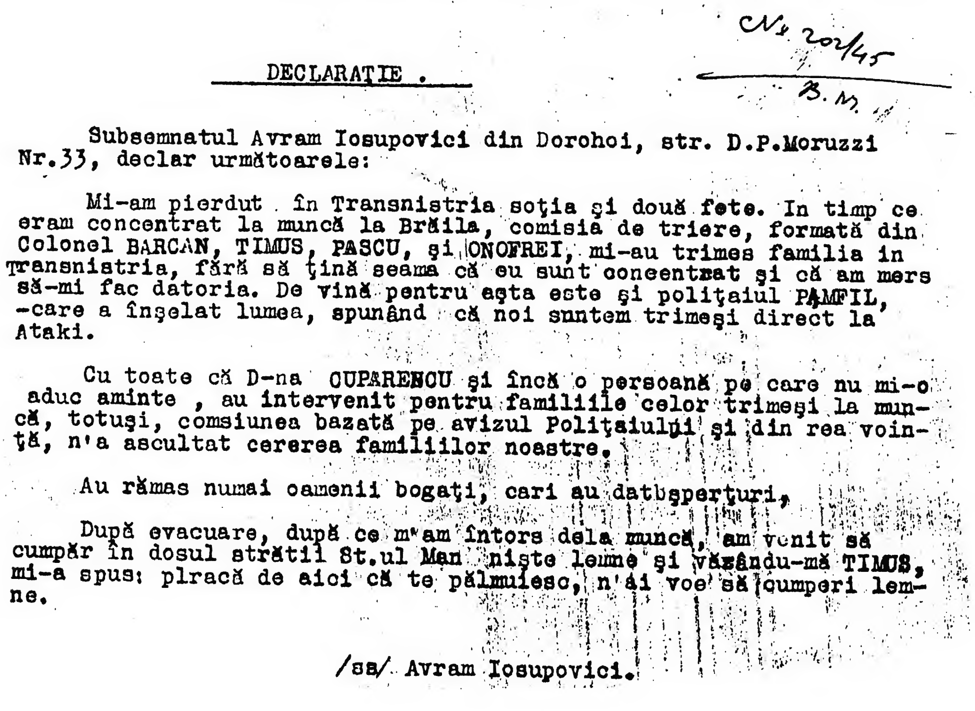

Nr. 202/45
B. M.

DECLARAȚIE .

Subsemnatul Avram Iosupovici din Dorohoi, str. D.P.Moruzzi Nr.33, declar următoarele:

Mi-am pierdut în Transnistria soția și două fete. In timp ce eram concentrat la muncă la Brăila, comisia de triere, formată din Colonel BARCAN, TIMUS, PASCU, și ONOFREI, mi-au trimes familia în Transnistria, fără să țină seama că eu sunt concentrat și că am mers să-mi fac datoria. De vină pentru așta este și polițaiul PAMFIL, -care a înșelat lumea, spunând că noi suntem trimeși direct la Ataki.

Cu toate că D-na CUPARENCU și încă o persoană pe care nu mi-o aduc aminte , au intervenit pentru familiile celor trimeși la muncă, totuși, comsiunea bazată pe avizul Polițaiului și din rea voință, n'a ascultat cererea familiilor noastre.

Au rămas numai oamenii bogați, cari au dat șperțuri.

După evacuare, după ce m'am întors dela muncă, am venit să cumpăr în dosul strății St.ul Man niște lemne și văzându-mă TIMUS, mi-a spus: plracă de aici că te pălmuiesc, n'ai voe să cumperi lemne.

/ss/ Avram Iosupovici.

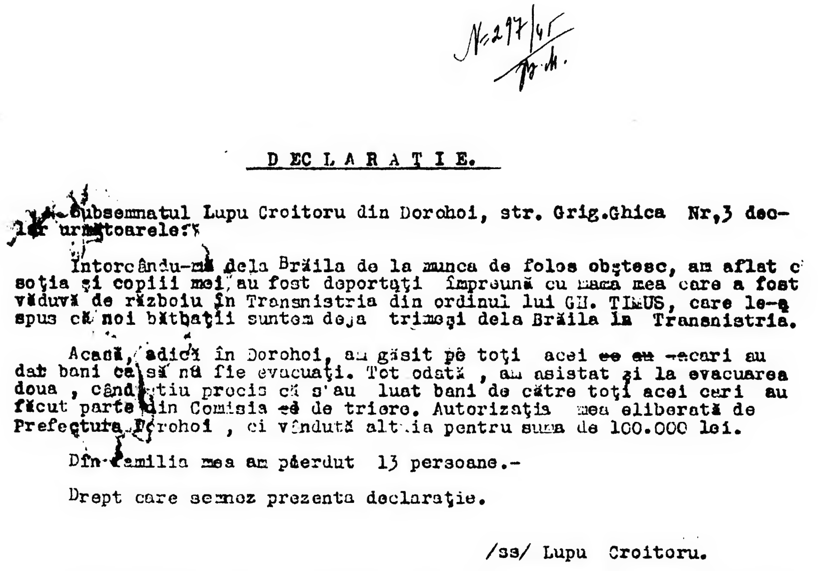

Nr. 297/45
B. M.

DECLARAȚIE.

Subsemnatul Lupu Croitoru din Dorohoi, str. Grig.Ghica Nr,3 declar următoarele:

Intorcându-mă dela Brăila de la munca de folos obștesc, am aflat c soția și copiii mei au fost deportați împreună cu mama mea care a fost văduvă de războiu în Transnistria din ordinul lui GH. TIMUS, care le-a spus că noi bărbații suntem deja trimeși dela Brăila la Transnistria.

Acasă, adică în Dorohoi, am găsit pe toți acei ~~ce au~~ cari au dat bani ca să nu fie evacuați. Tot odată , am asistat și la evacuarea doua , când știu precis că s'au luat bani de către toți acei cari au făcut parte din Comisia ~~de~~ de triere. Autorizația mea eliberată de Prefectura Dorohoi , ci vândută alt.ia pentru suma de 100.000 lei.

Din familia mea am pierdut 13 persoane.-

Drept care semnez prezenta declarație.

/ss/ Lupu Croitoru.

Declarația lui Lupu Croitoru, din Dorohoi, str. Grigore Ghica nr.3

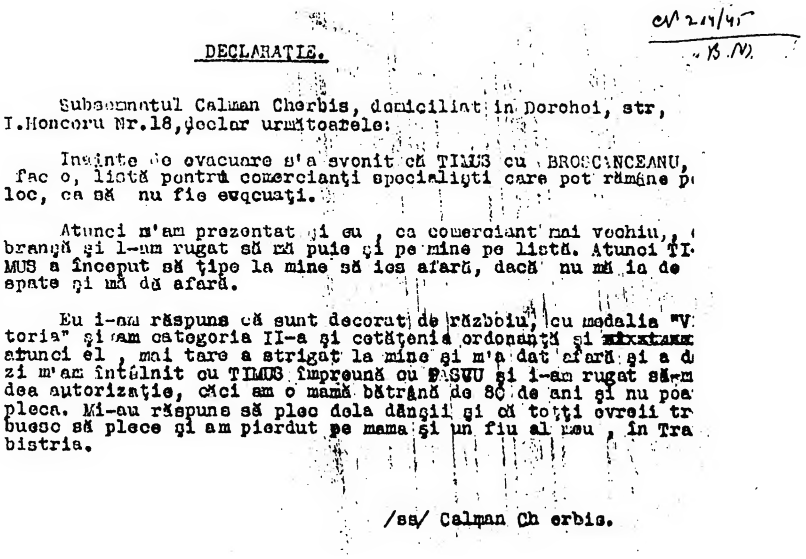

Nr 2.11/45
B.N.

DECLARATIE.

Subsemnatul Calman Cherbis, domiciliat în Dorohoi, str,
I.Honcoru Nr.18,declar următoarele:

Inainte de evacuare s'a svonit că TIMUS cu BROSCĂNCEANU,
fac o, listă pentru comercianţi specialişti care pot rămâne p
loc, ca să nu fie evacuaţi.

Atunci m'am prezentat şi eu , ca comerciant mai vechiu,
branşă şi l-am rugat să mă puie şi pe mine pe listă. Atunci TI-
MUS a început să ţipe la mine să ies afară, dacă nu mă ia de
spate şi mă dă afară.

Eu i-am răspuns că sunt decorat de războiu, cu medalia "V
toria" şi am categoria II-a şi cetăţenia ordonanţă şi ~~xxxxxxxx~~
atunci el , mai tare a strigat la mine şi m'a dat afară şi a d
zi m'am întâlnit cu TIMUS împreună cu PASCU şi i-am rugat să-m
dea autorizaţie, căci am o mamă bătrână de 80 de ani şi nu poa
pleca. Mi-au răspuns să plec dela dânşii şi că toţi evreii tr
buesc să plece şi am pierdut pe mama şi un fiu al meu , în Tra
bistria.

/ss/ Calman Cherbis.

Declaraţia lui Calman Cherbis din Dorohoi, str. I. Honcoru Nr. 18

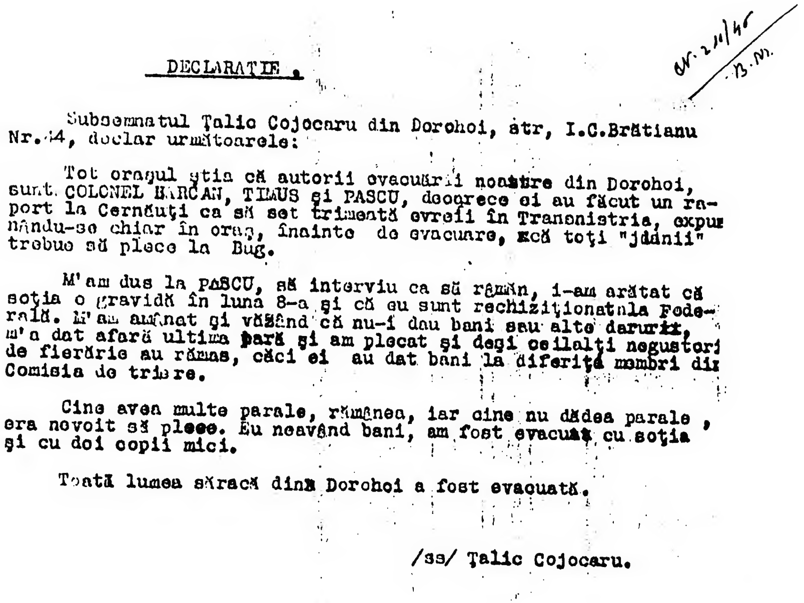

Nr. 2.11/45
B.N.

DECLARATIE.

Subsemnatul Ţalic Cojocaru din Dorohoi, str, I.C.Brătianu
Nr.14, declar următoarele:

Tot oraşul ştia că autorii evacuării noastre din Dorohoi,
sunt COLONEL MARCAN, TIMUS şi PASCU, deoarece ei au făcut un ra-
port la Cernăuţi ca să se trimeată evreii în Transnistria, expu
nându-se chiar în oraş, înainte de evacuare, că toţi "jidanii"
trebue să plece la Bug.

M'am dus la PASCU, să interviu ca să rămân, i-am arătat că
soţia e gravidă în luna 8-a şi că eu sunt rechiziţionat la Fede-
rală. M'a amânat şi văzând că nu-i dau bani sau alte daruri,
m'a dat afară ultima oară şi am plecat şi deşi ceilalţi negustori
de fierărie au rămas, căci ei au dat bani la diferiţi membri di
Comisia de triere.

Cine avea multe parale, rămânea, iar cine nu dădea parale ,
era nevoit să plece. Eu neavând bani, am fost evacuat cu soţia
şi cu doi copii mici.

Toată lumea săracă din Dorohoi a fost evacuată.

/ss/ Ţalic Cojocaru.

Declaraţia lui Ţalic Cojocaru din Dorohoi, str. I. C. Brătianu Nr. 14

Strul, Redeanu Mochi, Redeanu Strul, Redeanu Iţcu, Dorobăneanu Iancu, S. Moscu, Moscovici Bercu, Zalman, str. Radu 23, Croitoru Calman, Iţcu Negru Mişu Vaisman"

(Nr. 307/45)

Notă informativă nr. 343/45

.....

În ziua pogromului, militarii evrei au fost închişi, spre a fi executaţi, într-o magazie în curtea cazărmii reg. 29 Inf. de către căp. Bălucescu sau Bălăcescu şi au fost salvaţi numai de intervenţia Lt.Col. MARINO.

Martori pentru acest fapt sunt Haim Cohn, Av. Moscovici, ambii actualmente la Dorohoi.

Sunt liberi următorii criminali:

GH. PAMFIL, şeful poliţiei la Roman.

COMISARUL MIRCEA LUŢĂ, care a excelat în bestialităţi cu ocazia evacuării evreilor din Dorohoi şi care se află azi transferat.

HRIŢCU, fost preşedinte al camerei de Comerţ Dorohoi, refugiat la Caracal, unde are magazin (acesta a făcut parte împreună cu **TIMUŞ** şi cu **PASCU**, din comisia care a cerut evacuarea evreilor.

ION TOPAL, fost casier la adm. financiară Dorohoi, actualmente funcţionar la adm. financiară în judeţul Mehedinţi, legionar notoriu.

CRISTOFOR NICOLAE originar din Craiova, fost consilier de presă la Ministerul Propagandei Naţionale Bucureşti, actualmente în oraşul Deva, str. Aurel Vlaicu 11, până în ultimul moment secretar al P.N.D., legionar notoriu, şef de cuib la Decemviri, bătăuş, şi instigator.

Martor: Eskenazy din Craiova, pe care l-a şantajat."

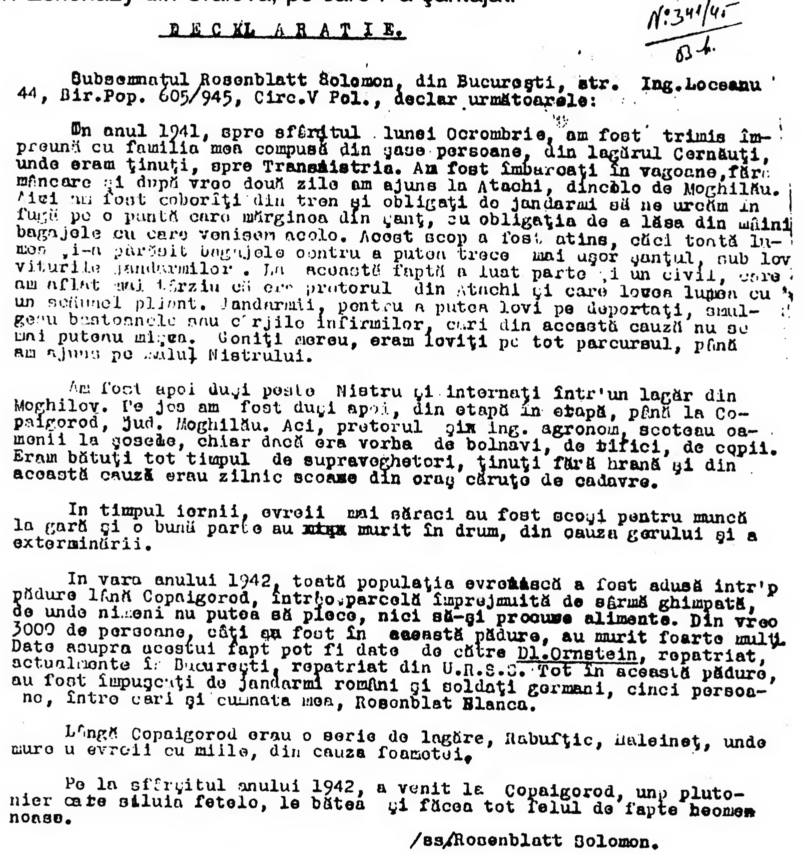

N:341/45
83 4.

DECKLARATIE.

Subsemnatul Rosenblatt Solomon, din Bucureşti, str. Ing.Loceanu 44, Bir.Pop. 605/945, Circ.V Pol., declar următoarele:

În anul 1941, spre sfârşitul lunei Ocrombrie, am fost trimis împreună cu familia mea compusă din şase persoane, din lagărul Cernăuţi, unde eram ţinuţi, spre Transnistria. Am fost îmbarcaţi în vagoane, fără mâncare şi după vreo două zile am ajuns la Atachi, dincolo de Moghilău. Aici am fost coborîţi din tren şi obligaţi de jandarmi să ne urcăm în fugă pe o pantă care mărginea din şanţ, cu obligaţia de a lăsa din mâini bagajele cu care venisem acolo. Acest scop a fost atins, căci toată lumea ,i-a părăsit bagajele pentru a putea trece mai uşor şanţul, sub loviturile jandarmilor . La această faptă a luat parte şi un civil, care am aflat mai târziu că era pretorul din Atachi şi care lovea lumea cu un scăunel pliant. Jandarmii, pentru a putea lovi pe deportaţi, smulgeau bastoanele sau cârjile infirmilor, cari din această cauză nu se mai puteau mişca. Goniţi mereu, eram loviţi pe tot parcursul, până am ajuns pe malul Nistrului.

Am fost apoi duşi peste Nistru şi internaţi într'un lagăr din Moghilov. Pe jos am fost duşi apoi, din etapă în etapă, până la Copaigorod, Jud. Moghilău. Aci, pretorul şi un ing. agronom, scoteau oamenii la şosele, chiar dacă era vorba de bolnavi, de tifici, de copii. Eram bătuţi tot timpul de supraveghetori, ţinuţi fără hrană şi din această cauză erau zilnic scoase din oraş căruţe de cadavre.

In timpul iernii, evreii mai săraci au fost scoşi pentru muncă la gară şi o bună parte au ~~xxx~~ murit în drum, din cauza gerului şi a exterminării.

In vara anului 1942, toată populaţia evrească a fost adusă intr'o pădure lângă Copaigorod, întro parcelă împrejmuită de sârmă ghimpată, de unde nimeni nu putea să plece, nici să-şi procure alimente. Din vreo 3000 de persoane, câţi au fost în această pădure, au murit foarte mulţi. Date asupra acestui fapt pot fi date de către Dl.Ornstein, repatriat, actualmente în Bucureşti, repatriat din U.R.S.S. Tot în această pădure, au fost împuşcaţi de jandarmi români şi soldaţi germani, cinci persoane, între cari şi cumnata mea, Rosenblat Blanca.

Lângă Copaigorod erau o serie de lagăre, Rabufţic, Maleineţ, unde mure u evreii cu miile, din cauza foamotei.

Pe la sfârşitul anului 1942, a venit la Copaigorod, un plutonier care siluia fetele, le bătea şi făcea tot felul de fapte neomenoase.

/ss/Rosenblatt Solomon.

Declaraţia lui Rosenblatt Solomon de pe str. Ing. Loceanu Nr. 44

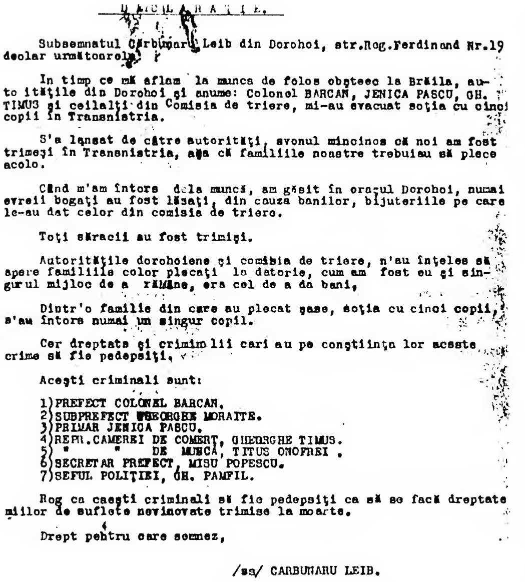

DECLARAŢIE.

Subsemnatul Cărbunaru Leib din Dorohoi, str.Reg.Ferdinand Nr.19 declar următoarele:

In timp ce mă aflam la munca de folos obştesc la Brăila, autorităţile din Dorohoi şi anume: Colonel BARCAN, JENICA PASCU, GH. TIMUŞ şi ceilalţi din Comisia de triere, mi-au evacuat soţia cu cinci copii în Transnistria.

S'a lansat de către autorităţi, svonul mincinos că noi am fost trimeşi în Transnistria, aşa că familiile noastre trebuiau să plece acolo.

Când m'am întors dela muncă, am găsit în oraşul Dorohoi, numai evreii bogaţi au fost lăsaţi, din cauza banilor, bijuteriile pe care le-au dat celor din comisia de triere.

Toţi săracii au fost trimişi.

Autorităţile dorohoiene şi comisia de triere, n'au înţeles să apere familiile celor plecaţi la datorie, cum am fost eu şi singurul mijloc de a rămâne, era cel de a da bani,

Dintr'o familie din care au plecat şase, soţia cu cinci copii, s'au întors numai un singur copil.

Cer dreptate şi criminalii cari au pe conştiinţa lor aceste crime să fie pedepsiţi.

Aceşti criminali sunt:

1)PREFECT COLONEL BARCAN.
2)SUBPREFECT GHEORGHE MORAITE.
3)PRIMAR JENICA PASCU.
4)REPR.CAMEREI DE COMERT, GHEORGHE TIMUŞ.
5) " " DE MUNCA, TITUS ONOFREI .
6)SECRETAR PREFECT, MISU POPESCU.
7)SEFUL POLIŢIEI, GH. PAMFIL.

Rog ca aceşti criminali să fie pedepsiţi ca să se facă dreptate miilor de suflete nevinovate trimise la moarte.

Drept pentru care semnez,

/ss/ CARBUNARU LEIB.

Declaraţia lui Cărbunaru Leib - Dorohoi str. Reg. Ferdinand nr. 19

DECLARAŢIE

"Subsemnatul **Burăh Şapira** din Darabani, jud. Dorohoi, actualmente în Dorohoi, str. I.C. Brătianu Nr. 117, declar pe următorii criminali de război:

1) **EMIL COTEANU**, fost primar, domiciliat actualmente în Bucureşti, str. Matei Millo. Nr. 10.
2) **COSTICĂ MANOVICI**, fost în Darabani, domiciliat în refugiu la Focşani la un ginere al său.
3) **NICULAI IONESCU**, preşedintele Coop. Darabani, domiciliat în Darabani.
4) **VASILE MERIŞOR**, perceptor, domiciliat în Darabani.
5) **ÎNVĂŢĂTORUL TUDOSE**, din Darabani, cu domiciliul în Darabani.
6) **COSTICĂ EPUREANU**, casier comunal, domiciliat în Darabani.
7) **PREOTUL CUCU**, din Darabani, actualmente în refugiu.
8) **VASILE TĂNASE**, dascăl din Darabani, în refugiu.
9) **NECULAI DUMITRU**, şeful Poliţiei, aflat în refugiu.

Toţi aceştia au făcut o şedinţă pentru a decide de evacuarea evreilor din Darabani, în ziua de 17 iunie 1941. Deşi ordinul Prefecturii era ca să nu plece evreii decât între 18-60 ani ani, totuşi aceştia de mai sus au hotărât plecarea tuturor evreilor. Deci evacuarea trebuia făcută în două - trei zile, fiecare luându-şi avutul mobil şi hrană. Dânşii şi în special primarul COTEANU - şi şeful Poliţiei DUMITRU, - ne-au spus că plecăm pentru a ne păzi de bombardamente, pe trei zile şi să nu luăm nimic cu noi. Cum am ieşit din oraş, am fost înconjuraţi de jandarmi şi conduşi până la Hovârna şi mai departe la Vorniceni, apoi îmbarcaţi în vagoane şi trimişi la lagărul Tg. Jiu. În timpul evacuării noastre în Tg. Jiu, criminalii de mai sus au intrat în casele noastre din Darbani şi au scos tot avutul nostru. După ce ne-am întors de la Tg. Jiu, eu am fost trimis la muncă obşească, iar familia mea, în acelaşi timp a fost trimisă în Transnistria şi tot ceea ce a fost asupra lor, la gară funcţionarii B.N.R. şi comisarul MERCUR, şeful siguranţei Dorohoi, au luat totul ce le-a fost donat din partea rubedeniilor din Dorohoi şi apoi, cerându-i-se compt pentru ce a luat, comisarul MERCUR i-a bătut."

(No. 299/45)

"Domnule Acuzator-Şef,

Subsemnaţii evrei din Rădăuţi, jud. Dorohoi, respectuos vă rugăm să binevoiţi a delega un domn acuzator public, care să vie la Dorohoi şi să ancheteze criminalii de război ai oraşului şi judeţului Dorohoi, care au trimis la moarte mii de suflete nevinovate, au maltratat, schingiuit şi jefuit ...

Aceşti criminali de război sunt:

VASILE HALAICU
COST. PRICOP
GH. CIUCHI
NECULAI GHIUR
DUDĂU

Cu toată stima,

Pincu, str. V. Alecsandri Nr.7, Avram Roitman, Aron Lindenbaum, Stoleru Avram, Grunberg Lupu, Lungu Şloim, Lerner Herman, Beiniş Kleinerman, Roizen Melich, Bercu

Declaraţii contra criminalilor de război

Acest material, rod al unor cercetări minuţioase, ne-a parvenit prin bunăvoinţa domnului Alex Finkelstein care l-a cules din Arhivele Universităţii Bar-Ilan şi ni l-a pus la dispoziţie pentru volumul de faţă.

"DOMNULE ACUZATOR ŞEF,

Subsemnaţii cetăţeni din oraşul şi judeţul Dorohoi, respectuos vă rugăm să binevoiţi a delega un domn acuzator public, care să vină la Dorohoi şi să ancheteze criminalii de războiu ai oraşului şi judeţului Dorohoi, cari au trimis la moarte mii de suflete nevinovate, au maltratat şi jefuit timp de patru ani o populaţie paşnică, dar care nu avea decât vina de a fi de o altă origină etnică. Aceşti criminali de război, sunt: **COLONEL BARCAN, ION, PASCU, FARM. TIMUŞ, TITUS ONOFREI, POLIŢAIUL PAMFIL, COMISARUL MERCUR, MIŞU POPESCU, PRETORUL MORAITE, DR. NĂDEJDE, fraţii ADAM şi EUGEN CODRESCU**, precum şi întreaga poliţie din oraşul şi judeţul Dorohoi şi autorităţile administrative ale oraşelor din judeţ.

Cu toată stima,
/ss/ Urmează un Nr. de 120 (una sută două zeci)
de iscălituri ale cetăţenilor din oraşul şi judeţul Dorohoi."
(Nr. 306/1945)

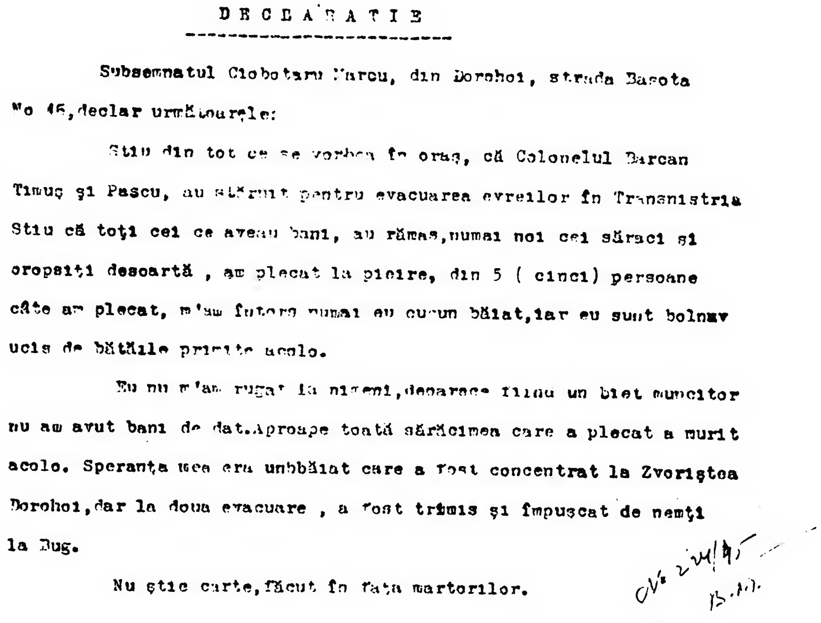

D E C L A R A T I E

Subsemnatul Ciobotaru Marcu, din Dorohoi, strada Basota No 45, declar următoarele:

Stiu din tot ce se vorbea în oraş, că Colonelul Barcan Timuş şi Pascu, au stăruit pentru evacuarea evreilor în Transnistria. Stiu că toţi cei ce aveau bani, au rămas, numai noi cei săraci şi oropsiţi desoartă , am plecat la pieire, din 5 (cinci) persoane câte am plecat, m'am întors numai eu cu un băiat, iar eu sunt bolnav ucis de bătăile primite acolo.

Eu nu m'am rugat la nimeni, deoarece fiind un biet muncitor nu am avut bani de dat. Aproape toată sărăcimea care a plecat a murit acolo. Speranţa mea era unbbăiat care a fost concentrat la Zvoriştea Dorohoi, dar la doua evacuare , a fost trimis şi împuşcat de nemţi la Bug.

Nu ştie carte, făcut în faţa martorilor.

Nr. 2441/45
B.M.

Declaraţia lui Ciobotaru Marcu din Dorohoi str. Basota nr.45

firav. Primăvara, aceeaşi băieţi ucrainieni au venit să ne spună că părţi din corp au început să se zărească prin zăpada care se topea. A trebuit să ne întoarcem la locul acela şi să-l îngropăm din nou.

În decembrie 1943, nouă, celor deportaţi din Dorohoi ni s-a permis să ne întoarcem în România, unde ne-am putut revedea tatăl. Din păcate, am aflat că mulţi din familia noastră au pierit în Transnistria. Sora tatălui meu, Hacki Rotaru, a murit în timpul primei ierni în Şargorod. Şi soţia unchiului Fişel, Pearl, a pierit la Şargorod împreună cu copiii lor. Un an după aceea, unchiul meu va fi luat de nemţi peste Bug şi va fi ucis acolo împreună cu mulţi alţi evrei. Alt unchi de-al meu, Bercu Dascălu, a fost omorât în timpul pogromului de la Iaşi. Şmil Solomon, bunicul meu vitreg, asista în Dorohoi, la înmormântarea unui soldat evreu. Cimitirul a fost încercuit de armată care a început să tragă în cei prezenţi iar bunicul s-a numărat printre victime.

Familia mea a emigrat în Israel 1948. Era pentru prima dată când noi, cei ce au supravieţuit Holocaustului, am putut fi împreună. În 1968, am emigrat în Canada, şi de atunci locuiesc cu familia la Toronto.

Cele trăite în Transnistria au lăsat o dureroasă cicatrice în inima mea şi o pată de neşters în viaţa mea. Privind uneori înapoi în timp, mă întreb adesea dacă aş mai fi putut trece prin altă Transnistrie. Rănile acelor ani îmi sângerează încă, în timp de aduceri aminte, iar grozăviile trăite mă vor urmări veşnic.

Din jurnalul scriitorului Mihail Sebastian

Duminică, 9 noiemvrie [1941]

Evreii de la Dorohoi şi Botoşani au primit ordin de deportare. Farmacistul Arie, care are acolo o mamă de 70 şi o bunică de 90 [de ani] aleargă înnebunit să le scape. Totuşi şi George Brătianu (povesteşte Rosetti), şi Doctorul Lupu (povesteşte Branişte) au primit din partea Mareşalului asigurări că evreilor băştinaşi nu li se va întâmpla nimic rău. Cel puţin nimic nou. Dar nu pot crede că pe drumul pogromului mai e o posibilitate de moderaţie.

IN GARĂ LA DOROHOI

Joi, 13 noiemvrie [1941]

La Dorohoi, zeci de familii aşteaptă în gară, în vagoane, plecarea. S-a repetat întocmai sistemul de la Gura Humorului. Tobe care bat în toiul nopţii, oamenii alungaţi în cârduri spre gară, casele închise şi sigilate. Aici în Bucureşti rudele lor aleargă înnebunite să ceară îndurare - dar cui? La Prezidenţie, la Interne, la Statul-Major sunt primiţi cu o ridicare din umeri: "nu ştim nimic").

era modul lor de a teroriza şi motiva să muncim din ce în ce mai greu. Cei ce nu făceau faţă, erau împuşcaţi pe loc. Alţii au preferat moartea umilinţelor şi suferinţelor ulterioare.

Nimeni nu auzea rugile noastre de îndurare. Trupurile ni s-au umflat şi deformat şi ne-am îmbolnăvit de tifos. Nopţile îngheţate ni le-am petrecut în vagoane de şaizeci de oameni într-un vagon. Dimineaţa când ne trezeam adesea găseam în preajmă câte un corp neînsufleţit. Numai cei care se puteau hrăni cu iarbă sau urzici fierte, sau păsări degerate de frig, aveau o şansă să rămână în viaţă.

În fiecare seară, femei, tinere şi bătrâne, erau scoase din lagăr şi puse să danseze în pielea goală în faţa soldaţilor. Cea care îndrăznea să se opună, era împuşcată. Celelate îşi continuau mecanic dansul lor macabru în jurul cadavrelor.

Bărbaţii erau doborâţi de parcă ar fi fost ţinte de tir.

Hainele noastre au devenit zdrenţe, şi într-un sfârşit s-au rupt de tot. Ne înveleam în ziare sau orice altceva ce puteam găsi.

Scriu aceste cuvinte cu adâncă emoţie pentru că simt că numai aşternându-le pe hârtie pot fi sigur că lumea va lua cunoştinţă de suferinţa şi pierderile pe care le-am îndurat.

Unii cititori ai rândurilor mele poate nu mă vor crede sau mă vor acuza că exagerez. Dar sper că mărturia mea va ajuta în crearea unei lumi mai bune, o lume lipsită de ură, în care dragoste se împleteşte cu armonia - o lume pe care o merită cei cu suflet curat.

*

Groparii cei tineri

de ISRAEL GOLDSTEIN

M-am născut la Dorohoi în 4 noiembrie, 1925.

Primii ani din cel de-al patrulea deceniu al acestui secol au fost grei pentru evreii Dorohoiului. Nu aveam ce mânca. Intr-o zi, mama mea, Rivka, s-a dus să stea la coadă la pâine. A aşteptat timp de mai multe ore. Când în sfârşit i-a venit rândul a întins mâna prin ghişeul unde se distribuia pâinea, iar cerceveaua s-a prăbuşit brusc peste mâna ei sfărâmându-i-o.

În acelaşi an, tatăl meu a fost luat la muncă forţată.

În toamna anului 1941, autorităţile române au adunat evreii din Dorohoi şi din împrejurimi pentru a-i deporta. Am fost duşi în vagoane de vite la Moghilev, în Transnistria. Dupa două săptămâni în Moghilev, am mărşăluit timp de trei zile spre Şargorod. Acolo a trebuit să cerşim de mâncare şi deseori ne mulţumeam numai cu coji de cartofi. Cum eram singurul băiat din familie, întreaga răspundere a căzut pe umerii mei. Aveam numai 16 ani şi povara era grea.

În Şargorod, am dormit pe jos, pe pământ gol. Unii, mai norocoşi, găsiseră câte ceva pe care să-şi aştearnă culcuşul. În fiecare dimineaţă, aflam în jurul nostru multe trupuri ale celor ce-şi dăduseră duhul peste noapte. Cam jumătate din cei care eram acolo, n-au ajuns să vadă primăvara. Morţii erau descărcaţi zilnic din vagoane. Eram tot timpul chinuiţi de foame, tifos şi dizenterie; eram mereu îngheţaţi, iar cârpele cu care ne înfăşuram picioarele nu ajutau la nimic.

Primăvara sosi, iar cei care supravieţuiseră au fost mânaţi spre satul Pasinka. Acolo am fost "cazaţi" într-o cocină de porci. Una din cele mai înfiorătoare amintiri ale mele este un incident care a avut loc într-o zi cenuşie din timpul celei de-a doua ierni a noastră în Transnistria. Câţiva băieţi ucrainieni au venit să ne spună că unul de-ai noştri îngheţase şi zăcea mort în zăpadă. Nu erau decât doi bărbaţi în grup, amândoi de şaptesprezece ani, eu şi un alt băiat. Am găsit corpul înţepenit. Era trupul unui băieţandru, un copil care nu părea să aibă mai mult de opt ani. Cu inima grea de durere, am hotărât să-l îngropăm în pădurea ce se întindea pe un mic deluşor. Nu aveam nici unelte şi nici nu eram destul de puternici pentru a săpa o groapă adâncă în pământul îngheţat, dar am făcut tot ce ne-a stat în puteri pentru a acoperi trupuşorul

Două fragmente din cartea apărută la Toronto - Canada.

SHATTERED!
50 Years of Silence
History and Voices of the Tragedy in Romania and Transnistria

by Dr. FELICIA (STEIGMAN) CARMELLY
on behalf of the Transnistria Survivors Association-Toronto

Trihati Camp
(A letter by Mr. SMIL ILIE from Dorohoi)

ZGUDUITOR!
50 de ani de tăcere
Povestiri şi voci din tragedia din România şi Transnistria

de Dr. Felicia (Steigman) Carmelly
în numele Asociaţiei Supravieţuitorilor Transnistriei - Toronto

Lagărul Trahiti

de Dl. Şmil Ilie
originar din Dorohoi

(Material pus la dispoziţie prin bunăvoinţa d. Baruh Cohen, de la Institutul canadian pentru studii iudaice, Montreal, Canada.)

Este ştiut faptul că din 11,850 de deportaţi în lagărul Trahiti, numai 69 s-au întors. Noi nu puteam mitui pe nimeni, pentru că nu aveam mijloace. Câţiva dintre cei avuţi, au reuşit totuşi să scape de deportare, şperţuind autorităţile. Noi, ceilalţi, am fost adunaţi laolaltă şi trimişi la muncă forţată, să reparăm un pod peste râul Bug.

Zilnic, a zecea persoană din fiecare şir de muncitori, era ucis de jandarmi. Acesta

Florile amintirii

de RAŞELA NEGRU, Aşdod

S-au împlinit 55 de ani de când gloanţe ucigaşe şi mârşave au secerat vieţi de copii, bătrâni şi oameni nevinovaţi, numai pentru că erau evrei.

Acest lucru s-a întâmplat la Dorohoi, pe când cetăţeni ai oraşului conduceau pe ultimul drum pe ostaşul evreu, care cu trupul său a acoperit trupul comandantului creştin, fiind ucis.

Şi drept mulţumire şi omagiu eroului căzut, în loc de flori - gloanţe. Astfel au înţeles ostaşii români să-l răsplătească. Dar pentru a omorî evrei orice pretext este bun...

La Dorohoi s-a scris primul capitol al pogromurilor, al terorii din România acelor ani de tristă amintire. Anii au trecut, dar până astăzi România nu vrea să recunoască că "bravii" ostaşi au făcut ce au făcut. Dar martorii acelor vremuri nu uită. Unele din "ţintele" vii de ieri ale gloanţelor mârşave şi mai ales urmaşii lor, se află azi în ţara lor şi nu uită, căci nu se poate uita...

Ca în fiecare an, la 26 iunie, originarii din Dorohoi, Săveni, Mihăileni, Darabani, Rădăuţi-Prut şi Herţa s-au reîntâlnit la cimitirul vechi din Haifa, pentru a-i comemora pe cei care au pierit în acel pogrom sau în deportare în Transnistria. Deschiderea ceremoniei a fost făcută de dr. Doron Coler, originar din Dorohoi. În continuare, d. David Şlomo, preşedintele organizaţiei evreilor originari din Dorohoi, a menţionat scopul acestei reîntâlniri, apreciind faptul că din ce în ce mai mulţi reprezentanţi ai generaţiei tinere participă la această ceremonie.

D. Iona Iahav, adjunctul primarului din Haifa, şi-a exprimat aprecierea pentru *aliaua* din România, alcătuită din oameni muncitori, care şi-au adus din plin contribuţia la înflorirea şi apărarea Israelului. În continuare, au răsunat versurile rostite de d. Israel Lebanon, preşedintele organizaţiei religioase din Haifa, originar din Mihăileni.

Rabinul Iosef Waserman, originar din Dorohoi, fiul rabinului Pincu Waserman, care a condus mulţi ani această comunitate, s-a adresat celor prezenţi cu apelul de a face totul pentru a nu uita şi pentru a păstra veşnic flacăra amintirii celor căzuţi fără nici o vină.

În prezent, când auzim că sunt profanate cimitirele evreieşti din România, n-avem voie să tăcem, căci acest lucru echivalează cu trădarea memoriei tuturor celor căzuţi victime numai pentru că erau evrei.

Candela aprinsă la cimitirul vechi din Haifa se va stinge, iar florile depuse se vor veşteji, dar anul viitor vor fi din nou proaspete şi vii.

"Ultima Oră", vineri, 7 iulie 1995.

ARHIVE... DOCUMENTE... ARHIVE...

Declaraţie
(Nr. 304/45)

Subsemnatul Zaharia Hecht din Dorohoi, str. Carmen Sylva Nr. 79 declar următoarele:

În anul 1941, luna noiembrie, în timpul evacuării evreilor în Transnistria, în calitatea mea de comerciant m-am prezentat la Dl. **TIMUŞ** şi am cerut să fiu trecut pe lista celor ce vor rămâne acasă, arătând că eu am subscris cel mai mult din tot judeţul, la împrumutul de reîntregire de atunci. El m-a sictirit, zicându-mi: *"Nemernicule, du-te pe malurile pustii ale Bugului unde vei îngrăşa pământul cu oasele tale"*. În ziua de 14 noiembrie 1941, suspendându-se evacuarea, m-au întâlnit în stradă d-nii **TIMUŞ** şi **ONOFREI**, iar primul zărindu-mă, mi-a spus: *"Nemernicule, îmi pare rău că nu ai plecat să pieri pe Bug, sper însă că veţi mai pleca cu toţii. Vom curăţi târgul de lifta asta spurcată."*

Văzând că nu pot căpăta autorizaţia, deoarece n-am trecut pe la Dl. Primar **PASCU** acasă, ca să fac târgul cu el şi nici pe la soţia D-lui Prefect căreia să-i dau bani, bijuterii sau paltoane de astrahan, am făcut o cerere oficială către prefect şi una către primar, prin care ofeream cinci sute de mii de lei, pentru victime sau Crucea Roşie, în schimbul unei autorizaţii de rămânere în Dorohoi. Această cerere a fost respinsă, şi cred, după cum îmi spunea lumea de atunci şi chiar dl. Magistrat **ROMANESCU**, că greşit am făcut cererea în mod oficial, ci trebuia s-o fac în secret şi numai în folosul unuia din Comisia de triere. În luna iunie 1942, farmacistul **TIMUŞ**, deşi nu făcea parte din comisia de triere, s-a dat peste cap să mă găsească unde sunt ascuns ca să fiu trimis. Aceasta fiindcă am refuzat cererea lui, să împrumut profitorului de război **I.BROSCANCEANU**, suma de un milion lei. La a două evacuare, eu fiind pus pe lista exceptaţilor, am fost şters personal de Dl. Prefect **BARACAN** acesta confundându-mă cu Marcu Hecht, care-l reclamase parchetului că-i luase 200 de vagoane de lemne în mod ilegal. De a doua evacuare am scăpat ascunzându-mă. După cum se ştie, evacuarea a II-a nici nu trebuia să se facă, ca dovadă că, cine s-a ascuns bine, nu a plecat.

A fost numai în interesul câtorva funcţionari în frunte cu prefectul şi a medicilor **NĂDEJDE, VEREANU** şi **POPOVICI**, ca să stoarcă şi ultimul ban de la evrei.

Eu personal, m-am înţeles cu dr. **NĂDEJDE**, să-i dau 500.000 lei, însă dl. **VEREANU** a spus că e puţin, dumnealui singur a vrut jumătate milion.

În timpul evacuării a două, văzând că medicii vor prea mulţi bani, soţia mea l-a întâlnit în str. Ghica pe Dl. Primar **PASCU** şi rugându-l să nu fie contra noastră, dumnealui a răspuns că cu şapte-opt sute de mii nu se rămâne în Dorohoi.

Mai am de adăugat că din surori, cumnaţi, nepoţi şi unchi, au plecat 50 de persoane şi s-au întors opt copii orfani, fără părinţi, restul au rămas morţi în Transnistria.

/ss/ Zaharia Hecht

Deportarea conducerii Comunităţii Evreilor din Dorohoi în lagărul de la Edineţ (Transnistria)

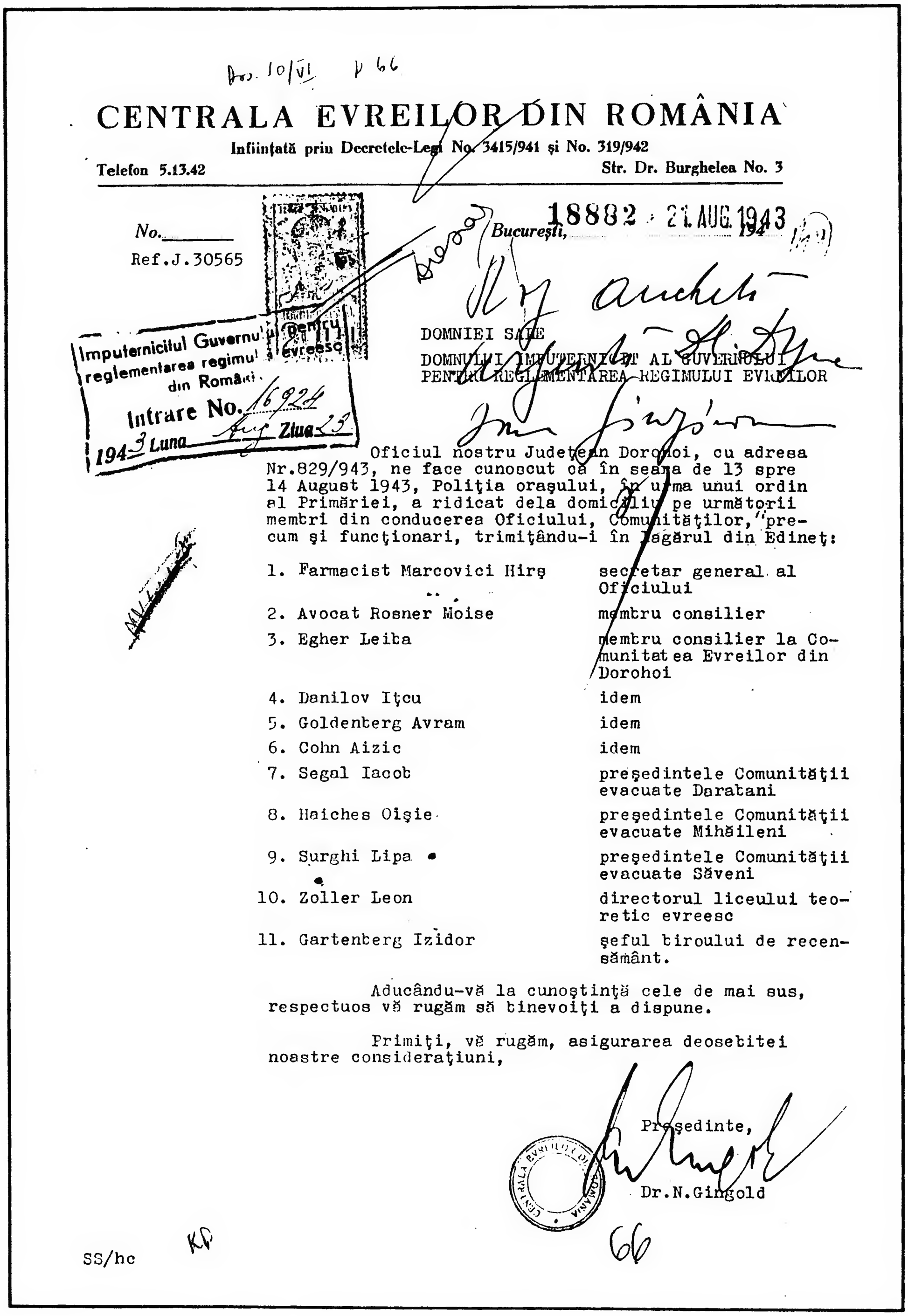

Dos. 10/VI p 66

CENTRALA EVREILOR DIN ROMÂNIA
Infiinţată prin Decretele-Legi No. 3415/941 şi No. 319/942
Telefon 5.13.42
Str. Dr. Burghelea No. 3

No.
Ref.J.30565

București, 18882 21 AUG 1943

Imputernicitul Guvernului pentru reglementarea regimului evreesc din România
Intrare No. 16924
1943 Luna Aug Ziua 23

DOMNIEI SALE
DOMNULUI IMPUTERNICIT AL GUVERNULUI
PENTRU REGLEMENTAREA REGIMULUI EVREILOR

Oficiul nostru Judeţean Dorohoi, cu adresa Nr.829/943, ne face cunoscut că în seara de 13 spre 14 August 1943, Poliţia oraşului, în urma unui ordin al Primăriei, a ridicat dela domiciliu pe următorii membri din conducerea Oficiului, Comunităţilor, precum şi funcţionari, trimiţându-i în lagărul din Edineţ:

1. Farmacist Marcovici Hirş	secretar general al Oficiului
2. Avocat Rosner Moise	membru consilier
3. Egher Leiba	membru consilier la Comunitatea Evreilor din Dorohoi
4. Danilov Iţcu	idem
5. Goldenberg Avram	idem
6. Cohn Aizic	idem
7. Segal Iacob	preşedintele Comunităţii evacuate Darabani
8. Haiches Oişie	preşedintele Comunităţii evacuate Mihăileni
9. Surghi Lipa	preşedintele Comunităţii evacuate Săveni
10. Zoller Leon	directorul liceului teoretic evreesc
11. Gartenberg Izidor	şeful biroului de recensământ.

Aducându-vă la cunoştinţă cele de mai sus, respectuos vă rugăm să binevoiţi a dispune.

Primiţi, vă rugăm, asigurarea deosebitei noastre consideraţiuni,

Preşedinte,
Dr.N.Gingold

SS/hc

66

1943. Încetarea activităţii comerciale pentru evrei la Dorohoi

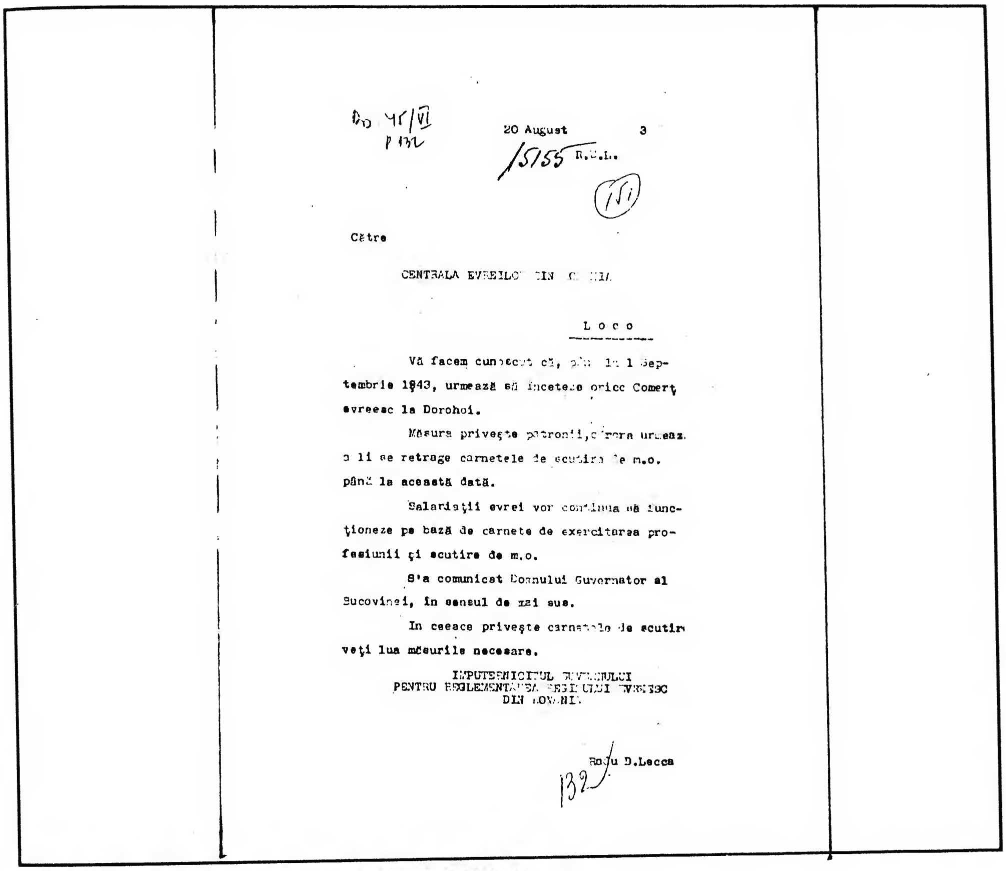

Do 45/VI
p 132

20 August 3

/5155 R.C.L.

(151)

Către

CENTRALA EVREILOR DIN ROMÂNIA

Loco

Vă facem cunoscut că, până la 1 Septembrie 1943, urmează să înceteze orice Comerţ evreesc la Dorohoi.

Măsura priveşte patronii, cărora urmează a li se retrage carnetele de scutire de m.o. până la această dată.

Salariaţii evrei vor continua să funcţioneze pe bază de carnete de exercitarea profesiunii şi scutire de m.o.

S'a comunicat Domnului Guvernator al Bucovinei, în sensul de mai sus.

In ceeace priveşte carnetele de scutire veţi lua măsurile necesare.

IMPUTERNICITUL GUVERNULUI
PENTRU REGLEMENTAREA REGIMULUI EVREESC
DIN ROMÂNIA

Radu D.Lecca

132

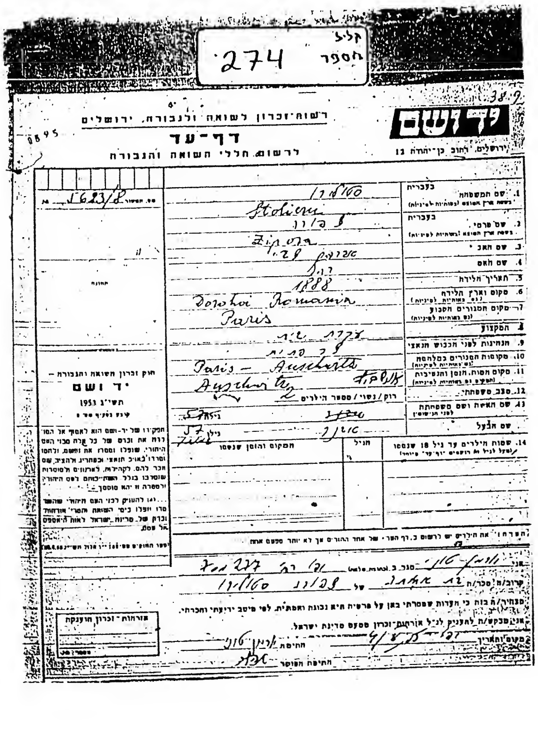

מספר 274

יד ושם

רשות הזכרון לשואה ולגבורה, ירושלים

דף־עד

לרשום חללי השואה והגבורה

1. שם המשפחה	Stolieru
2. שם פרטי	Zipora
5. תאריך הלידה	1888
6. מקום וארץ הלידה	Dorohoi Romania
7. מקום המגורים הקבוע	Paris
11. מקום המות, הזמן והנסיבות	Paris – Auschwitz Auschwitz
12. מצב משפחתי	2

Avner Stolieru (n. 1882) fiul lui Şaie şi al lui Frida, născut la Dorohoi (România), domiciliat la Paris, tatăl a doi copii, a fost deportat la Auschwitz în anul 1942.

Transnistria şi internaţi în lagăr.

Evacuarea începe în ziua de 16 decembrie 1943 şi se execută astfel:

Prin punctul de trecere Moghilev-Otaci:

a/ Evreii ce se readuc la Dorohoi din judeţele Moghilev 6196, Iampol 4, Tulcin 103, Râbniţa 23, Balta 58, Golta 2,...

b/ Cei 218 evrei triaţi de comisiunea din lagărul Vapniarca şi aflaţi în localităţile Olgopol şi Savrani-Balta şi Golta.

(...)

Transportul evreilor din Transnistria până la punctul de trecere de peste Nistru, se va face cu convoaie pe jos, sau cu căruţa, sau cu autocamioanele angajate pe propria lor cheltuială şi dacă este posibil cu trenurile în circulaţie, care au vagoane goale.

(...)

Cererea acestor vagoane şi plata lor priveşte Centrala Comunităţii Evreeşti din România.

(...)

Nu se admite ca evreii să staţioneze la Otaci, decât timpul necesar pentru deparazitare şi înbarcare. (**Pe la punctul Otaci s-au repatriat evreii din Dorohoi n.n.**).

(...)

La punctul Otaci, prin care trece un număr mai mare de evrei, Inspectoratul Jandarmi Chişinău, va organiza o gardă compusă din: un ofiter, doi subofiţeri şi 15 jandarmi în termen pentru menţinerea ordinei.

(...)

De la punctul Otaci la Dorohoi fiecare transport va fi însoţit de o gardă compusă din 1 subofiţer şi 3 jandarmi...

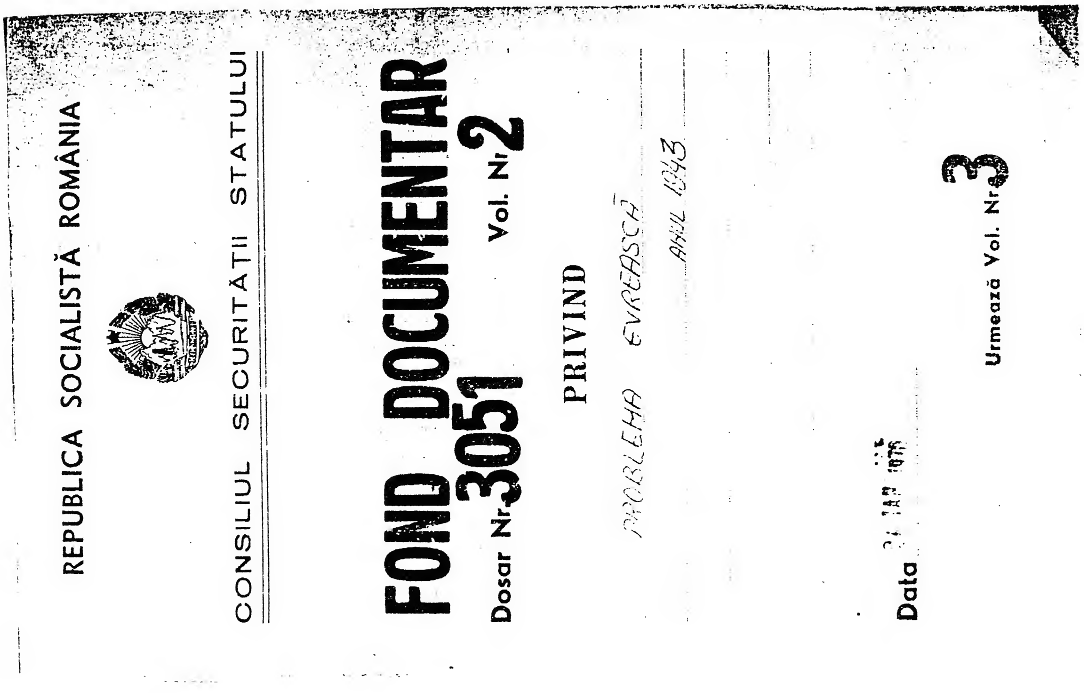

REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

CONSILIUL SECURITĂȚII STATULUI

FOND DOCUMENTAR

Dosar Nr. 3051 Vol. Nr 2

PRIVIND

PROBLEMA EVREASCĂ

ANUL 1943

Data [illegible]

Urmează Vol. Nr 3

Documentul de mai jos este reprodus din arhivele muzeului Holocaustului din Statele Unite, şi face parte din volumul 2, **FOND DOCUMENTAR dosar 3051 - 00486,** Republica Socialistă România - Consiliul Securităţii Statului, privind: PROBLEMA EVREIEASCĂ.

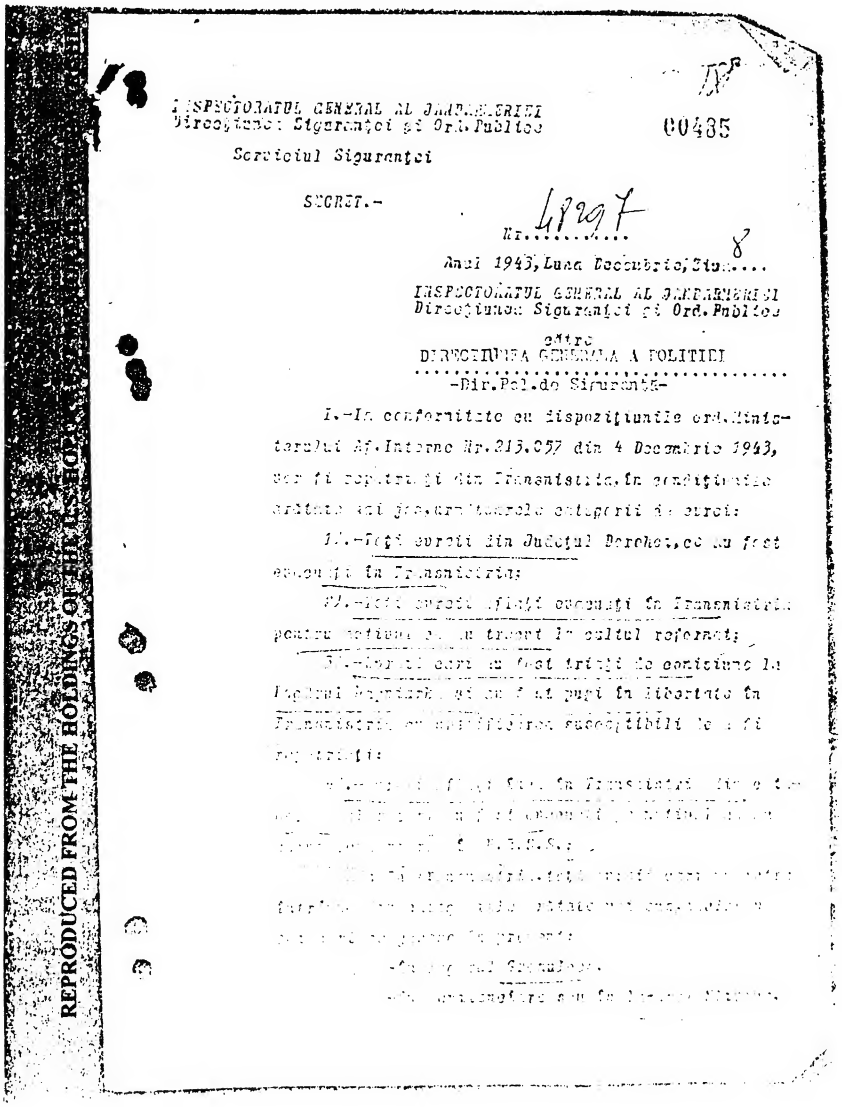

REPRODUCED FROM THE HOLDINGS OF THE

INSPECTORATUL GENERAL AL JANDARMERIEI
Direcţiunea Siguranţei şi Ord. Publice

Serviciul Siguranţei

IX

00485

SECRET.-

Nr. 48297

Anul 1943, Luna Decembrie, Ziua 8

INSPECTORATUL GENERAL AL JANDARMERIEI
Direcţiunea Siguranţei şi Ord. Publice

către

DIRECŢIUNEA GENERALĂ A POLIŢIEI

-Dir. Pol. de Siguranţă-

I.-In conformitate cu dispoziţiunile ord. Ministerului Af. Interne Nr. 213.057 din 4 Decembrie 1943, vor fi repatriaţi din Transnistria, în condiţiunile arătate mai jos, următoarele categorii de evrei:

1.-Toţi evreii din Judeţul Dorohoi, ce au fost evacuaţi în Transnistria;

2.-Toţi evreii aflaţi evacuaţi în Transnistria pentru motivul că au trecut la cultul reformat;

(...)

II. Evreii vor fi readuşi în judeţele în care se găseau la data evacuării.

(...) Se va atrage atenţia evreilor să nu facă declaraţii mincinoase sau să prezinte acte false. (**Pentru stabilirea domiciliului n.n.**) Vor fi sancţionaţi cu trimiterea din nou în

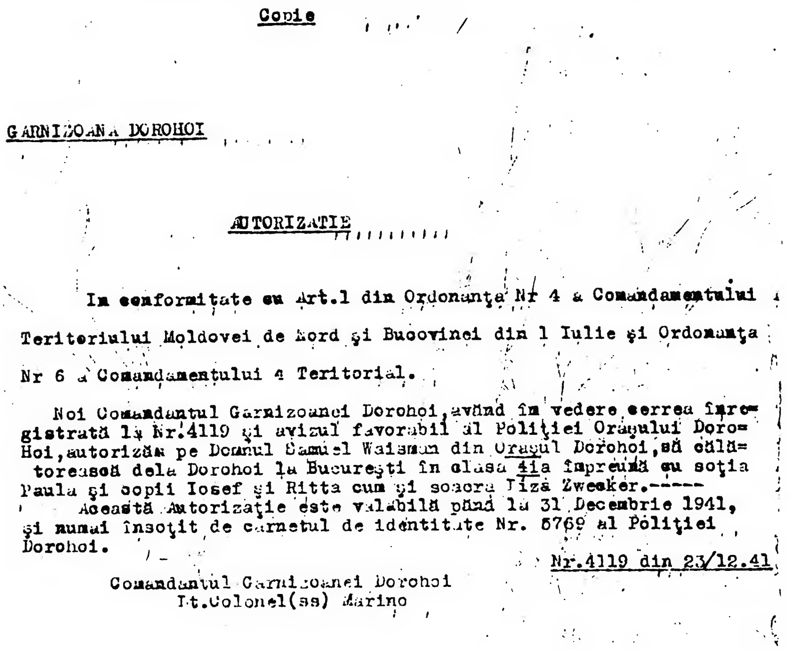

Copie

GARNIZOANA DOROHOI

AUTORIZATIE

In conformitate cu Art.1 din Ordonanţa Nr 4 a Comandamentului Teritoriului Moldovei de Nord şi Bucovinei din 1 Iulie şi Ordonanţa Nr 6 a Comandamentului 4 Teritorial.

Noi Comandantul Garnizoanei Dorohoi, având în vedere cerrea înregistrată la Nr.4119 şi avizul favorabil al Poliţiei Oraşului Dorohoi, autorizăm pe Domnul Samuel Waisman din Oraşul Dorohoi, să călătorească dela Dorohoi la Bucureşti în clasa 4ia împreună cu soţia Paula şi copii Iosef şi Ritta cum şi soacra Tiză Zweeker.-----

Această Autorizaţie este valabilă până la 31 Decembrie 1941, şi numai însoţit de carnetul de identitate Nr. 5769 al Poliţiei Dorohoi.

Nr.4119 din 23/12.41

Comandantul Garnizoanei Dorohoi
Lt.Colonel(ss) Marino

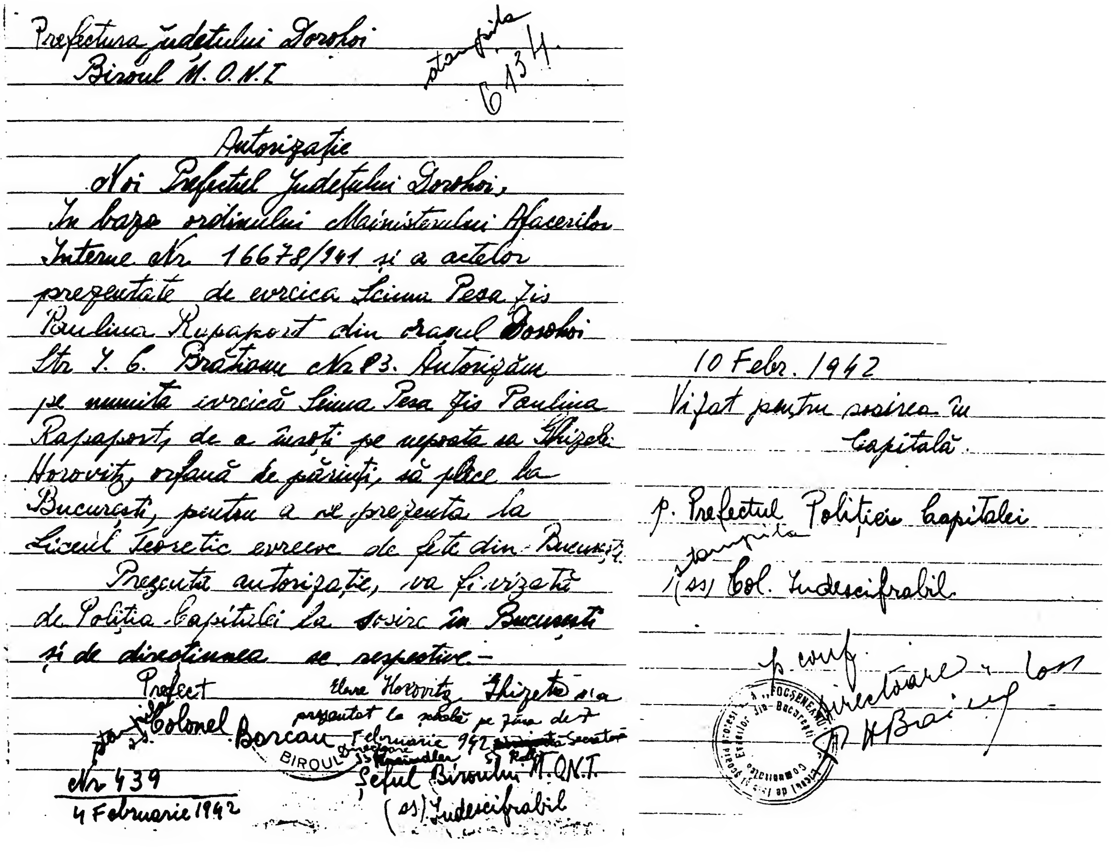

Prefectura județului Dorohoi
Biroul M.O.N.I

ștampila
6134.

Autorizație

Noi Prefectul Județului Dorohoi,

In baza ordinului Ministerului Afacerilor Interne Nr. 16678/941 și a actelor prezentate de evreica Scinna Pesa fiis Paulina Rapaport din orașul Dorohoi Str. I. C. Brătianu Nr 83. Autorizăm pe numita evreică Scinna Pesa fiis Paulina Rapaport, de a însoți pe nepoata sa Thizeli Horovitz, orfană de părinți, să plece la București, pentru a se prezenta la Liceul Teoretic evreesc de fete din București.

Prezenta autorizație, va fi vizată de Poliția Capitalei la sosire în București și de direcțiunea sa respectivă.—

Prefect
p. ss. Colonel Borcan

Nr 439
4 Februarie 1942

Eleva Horovitz Thizeta s'a prezentat la școală pe ziua de 7 Februarie 1942 Secretară
Directoare
ss Rosendler ss Rob.

BIROUL

Șeful Biroului M.O.N.T.
(ss) Indescifrabil

10 Febr. 1942
Vizat pentru sosirea în Capitală.

p. Prefectul Poliției Capitalei
ștampila
(ss) Col. Indescifrabil.

p. conf.
Directoare
"FOCȘENEANU"

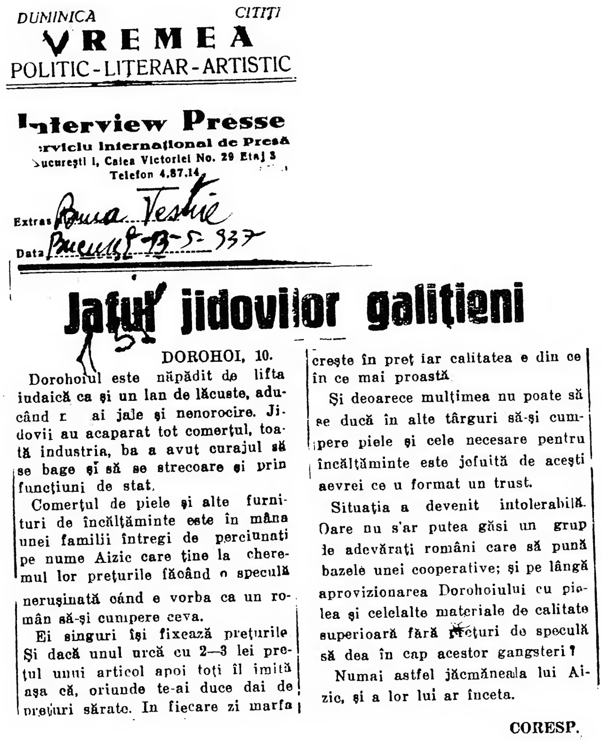

DUMINICA *CITIŢI*
VREMEA
POLITIC - LITERAR - ARTISTIC

Interview Presse
rviciu Internaţional de Presă
ucureşti I, Calea Victoriei No. 29 Etaj 3
Telefon 4.87.14

Extras Buna Vestire
Data Bucureşti 13-5-937

Jaful jidovilor galiţieni

DOROHOI, 10.

Dorohoiul este năpădit de lifta iudaică ca şi un lan de lăcuste, aducând numai jale şi nenorocire. Jidovii au acaparat tot comerţul, toată industria, ba a avut curajul să se bage şi să se strecoare şi prin funcţiuni de stat.

Comerţul de piele şi alte furnituri de încălţăminte este în mâna unei familii întregi de perciunaţi pe nume Aizic care ţine la cheremul lor preţurile făcând o speculă neruşinată când e vorba ca un român să-şi cumpere ceva.

Ei singuri îşi fixează preţurile Şi dacă unul urcă cu 2—3 lei preţul unui articol apoi toţi îl imită aşa că, oriunde te-ai duce dai de preţuri sărate. In fiecare zi marfa creşte în preţ iar calitatea e din ce în ce mai proastă.

Şi deoarece mulţimea nu poate să se ducă în alte târguri să-şi cumpere piele şi cele necesare pentru încălţăminte este jefuită de aceşti aevrei ce u format un trust.

Situaţia a devenit intolerabilă. Oare nu s'ar putea găsi un grup de adevăraţi români care să pună bazele unei cooperative; şi pe lângă aprovizionarea Dorohoiului cu pielea şi celelalte materiale de calitate superioară fără preţuri de speculă să dea în cap acestor gangsteri?

Numai astfel jăcmăneala lui Aizic, şi a lor lui ar înceta.

CORESP.

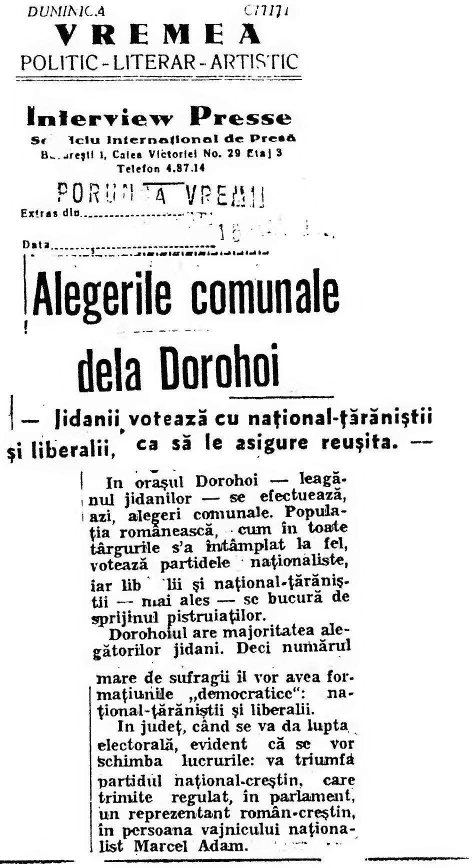

DUMINICA *CITIŢI*
VREMEA
POLITIC - LITERAR - ARTISTIC

Interview Presse
Serviciu Internaţional de Presă
Bucureşti I, Calea Victoriei No. 29 Etaj 3
Telefon 4.87.14

Extras din PORUNCA VREMII
Data

Alegerile comunale dela Dorohoi

— Jidanii votează cu naţional-ţărăniştii şi liberalii, ca să le asigure reuşita. —

In oraşul Dorohoi — leagănul jidanilor — se efectuează, azi, alegeri comunale. Populaţia românească, cum în toate târgurile s'a întâmplat la fel, votează partidele naţionaliste, iar liberalii şi naţional-ţărăniştii — mai ales — se bucură de sprijinul pistruiaţilor.

Dorohoiul are majoritatea alegătorilor jidani. Deci numărul mare de sufragii îl vor avea formaţiunile „democratice": naţional-ţărăniştii şi liberalii.

In judeţ, când se va da lupta electorală, evident că se vor schimba lucrurile: va triumfa partidul naţional-creştin, care trimite regulat, în parlament, un reprezentant român-creştin, în persoana vajnicului naţionalist Marcel Adam.

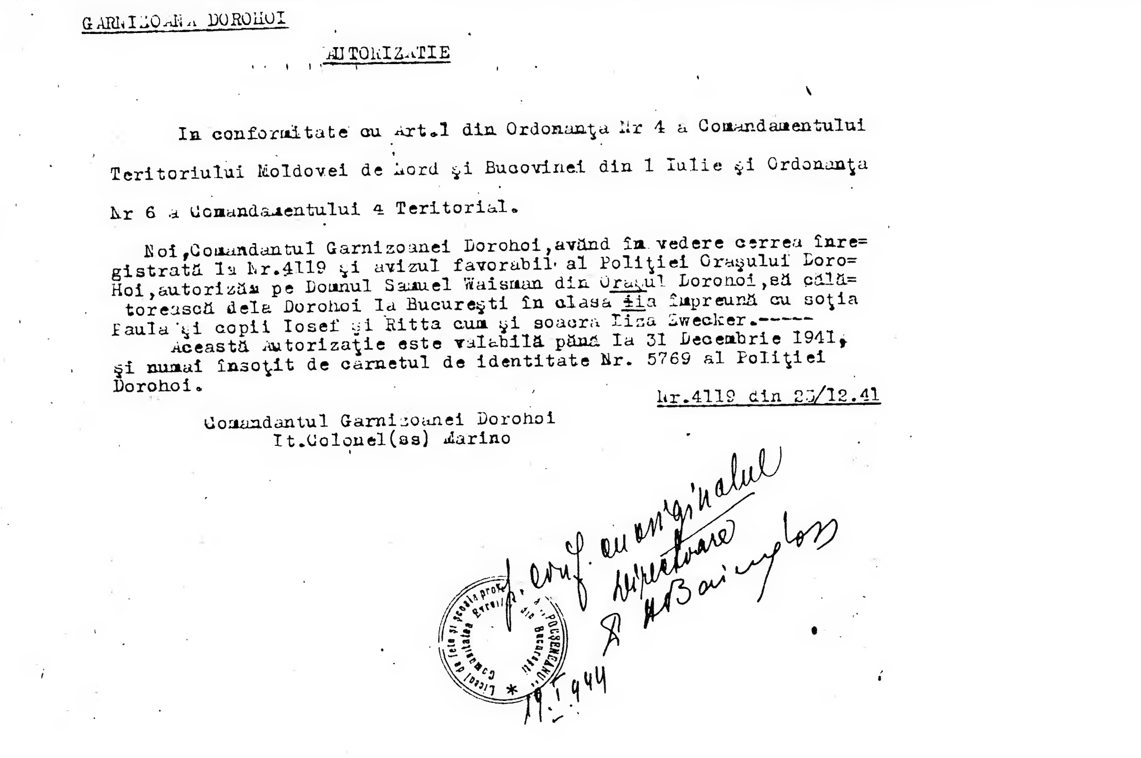

GARNIZOANA DOROHOI

AUTORIZAŢIE

In conformitate cu Art.1 din Ordonanţa Nr 4 a Comandamentului Teritoriului Moldovei de Nord şi Bucovinei din 1 Iulie şi Ordonanţa Nr 6 a Comandamentului 4 Teritorial.

Noi, Comandantul Garnizoanei Dorohoi, având în vedere cerrea înregistrată la Nr.4119 şi avizul favorabil al Poliţiei Oraşului Dorohoi, autorizăm pe Domnul Samuel Waisman din Oraşul Dorohoi, să călătorească dela Dorohoi la Bucureşti în clasa II-a împreună cu soţia Paula şi copii Iosef şi Ritta cum şi soacra Liza Zwecker.-----

Această Autorizaţie este valabilă până la 31 Decembrie 1941, şi numai însoţit de carnetul de identitate Nr. 5769 al Poliţiei Dorohoi.

Nr.4119 din 23/12.41

Comandantul Garnizoanei Dorohoi
Lt.Colonel(ss) Marino

p. conf. cu originalul
Directoare
ss A. Baiculescu
19.I.944

Ani grei, viaţă grea pentru evreii dorohoieni

Publicăm mai jos câteva articole – fotocopii din ziarele antievreieşti –, care au generat manifestări de antisemitism ale populaţiei creştine din oraşul Dorohoi.

Publicăm de asemenea câteva acte care dovedesc condiţiile grele în care trăiau evreii dorohoieni în anii celui de al doilea război mondial.

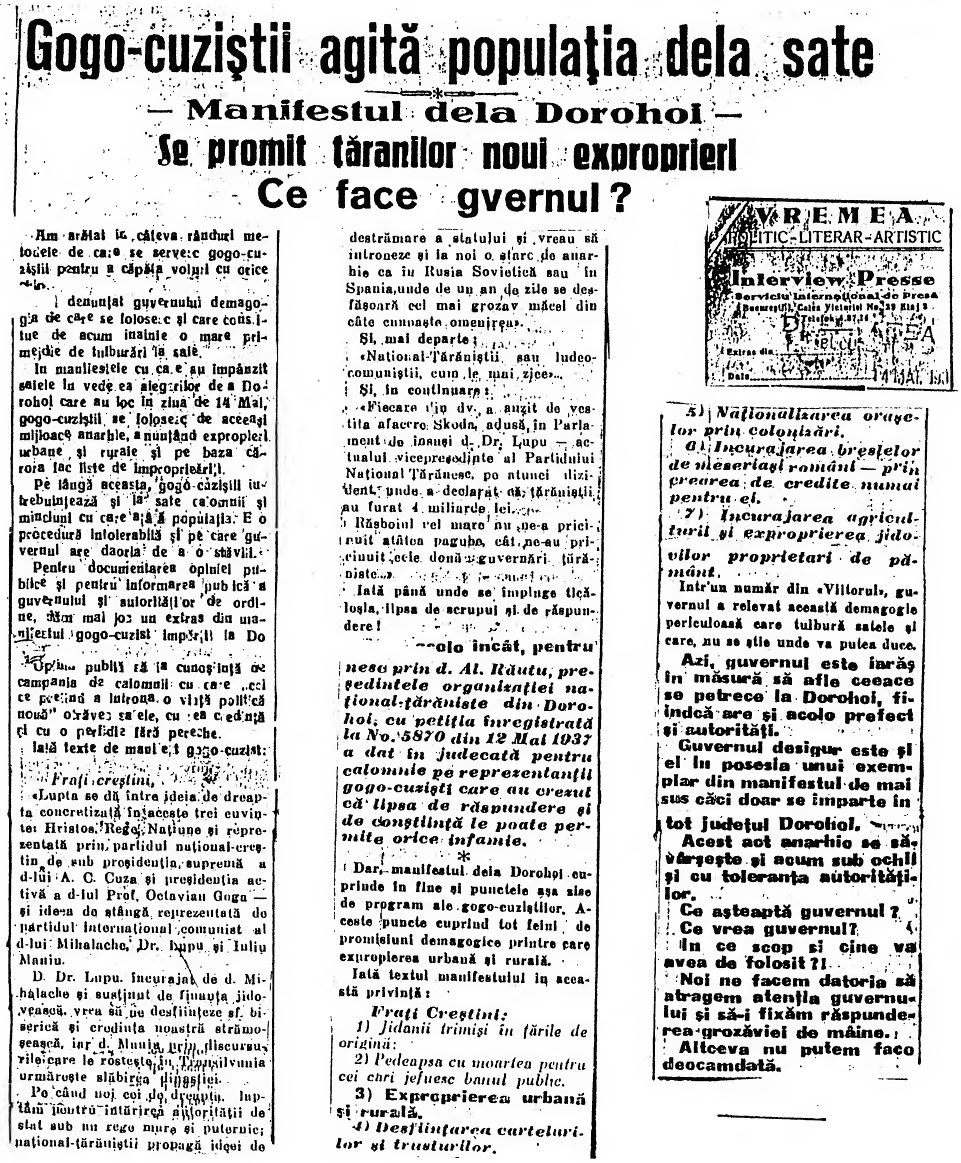

Gogo-cuziştii agită populaţia dela sate

— Manifestul dela Dorohoi —

Se promit ţăranilor noui exproprieri

Ce face guvernul?

VREMEA
POLITIC-LITERAR-ARTISTIC
Interview Presse
Serviciu Internaţional de Presă
Bucureşti, Calea Victoriei No. 29 Et. 3
Telefon 4.37.16
Extras din ....
Data .... 14 MAI 1937

Am arătat în câteva rânduri metodele de care se servesc gogo-cuziştii pentru a căpăta voturi cu orice [illegible].

[illegible] denunţat guvernului demagogia de care se folosesc şi care constitue de acum înainte o mare primejdie de tulburări la sate.

In manifestele cu care au împânzit satele în vederea alegerilor de la Dorohoi care au loc în ziua de 14 Mai, gogo-cuziştii se folosesc de aceeaşi mijloace anarhice, anunţând exproprieri urbane şi rurale şi pe baza cărora fac liste de împroprietăriri.

Pe lângă aceasta, gogo-cuziştii întrebuinţează şi la sate calomnii şi minciuni cu care agită populaţia. E o procedură intolerabilă şi pe care guvernul are datoria de a o stăvili.

Pentru documentarea opiniei publice şi pentru informarea publică a guvernului şi autorităţilor de ordine, dăm mai jos un extras din manifestul gogo-cuzist împărţit la Do [illegible]

Opinia publică să ia cunoştinţă de campania de calomnii cu care „cei ce pretind a introna o viaţă politică nouă" otrăvesc satele, cu rea credinţă şi cu o perfidie fără pereche.

Iată texte de manifest gogo-cuzist:

Fraţi creştini,

«Lupta se dă între ideia de dreapta concretizată în aceste trei cuvinte: Hristos, Rege, Naţiune şi reprezentată prin partidul naţional-creştin de sub presidenţia supremă a d-lui A. C. Cuza şi presidenţia activă a d-lui Prof. Octavian Goga — şi ideea de stânga reprezentată de partidul internaţional comunist al d-lui Mihalache, Dr. Lupu şi Iuliu Maniu.

D. Dr. Lupu încurajat de d. Mihalache şi susţinut de finanţa jidovească, vrea să ne desfiinţeze sf. biserică şi credinţa noastră strămoşească, iar d. Maniu prin discursurile care le rosteşte în Transilvania urmăreşte slăbirea dinastiei.

Pe când noi cei de dreapta luptăm pentru întărirea autorităţii de stat sub un rege mare şi puternic; naţional-ţărăniştii propagă ideei de destrămare a statului şi vreau să introneze şi la noi o stare de anarhie ca în Rusia Sovietică sau în Spania, unde de un an de zile se desfăşoară cel mai grozav măcel din câte cunoaşte omenirea».

Şi, mai departe:

«Naţional-Ţărăniştii sau iudeo-comuniştii, cum le mai zice»...

Şi, în continuare:

«Fiecare din dv. a auzit de vestita afacere Skoda, adusă în Parlament de însuşi d. Dr. Lupu — actualul vicepreşedinte al Partidului Naţional Ţărănesc, pe atunci disident, unde a declarat că ţărăniştii au furat 4 miliarde lei...

Războiul cel mare nu ne-a pricinuit atâtea pagube, cât ne-au pricinuit cele două guvernări ţărăniste...»

Iată până unde se împinge ticăloşia, lipsa de scrupul şi de răspundere!

[illegible] colo încât, pentru

[illegible] nesc prin d. Al. Răutu, preşedintele organizaţiei naţional-ţărăniste din Dorohoi, cu petiţia înregistrată la No. 5870 din 12 Mai 1937 a dat în judecată pentru calomnie pe reprezentanţii gogo-cuzişti care au crezut că lipsa de răspundere şi de conştiinţă le poate permite orice infamie.

*

Dar manifestul dela Dorohoi cuprinde în fine şi punctele aşa zise de program ale gogo-cuziştilor. Aceste puncte cuprind tot felul de promisiuni demagogice printre care exproprierea urbană şi rurală.

Iată textul manifestului în această privinţă:

Fraţi Creştini:

1) Jidanii trimişi în ţările de origină;

2) Pedeapsa cu moartea pentru cei cari jefuesc banul public.

3) Exproprierea urbană şi rurală.

4) Desfiinţarea cartelurilor şi trusturilor.

5) Naţionalizarea oraşelor prin colonizări.

6) Incurajarea breslelor de meseriaşi români — prin crearea de credite numai pentru ei.

7) Incurajarea agriculturii şi exproprierea jidovilor proprietari de pământ.

Intr'un număr din «Viitorul», guvernul a relevat această demagogie periculoasă care tulbură satele şi care, nu se ştie unde va putea duce.

Azi, guvernul este iarăş în măsură să afle ceeace se petrece la Dorohoi, fiindcă are şi acolo prefect şi autorităţi.

Guvernul desigur este şi el în posesia unui exemplar din manifestul de mai sus căci doar se împarte în tot judeţul Dorohoi.

Acest act anarhic se săvârşeşte şi acum sub ochii şi cu toleranţa autorităţilor.

Ce aşteaptă guvernul?

Ce vrea guvernul?

In ce scop şi cine va avea de folosit?!

Noi ne facem datoria să atragem atenţia guvernului şi să-i fixăm răspunderea grozăviei de mâine.

Altceva nu putem face deocamdată.

erau decât un modest perludiu la marile *acte* ce urmau să se desfăşoare.

Astfel Avram Calmanovici, după ce a fost schingiuit, este ucis tăindu-i-se organul genital. Bătrânii Eli şi Feiga Riezel au fost împuşcaţi după ce femeii i s-au tăiat urechile pentru a i se fura cerceii. Bătrânul Herşcu Ioina Ionas în vârstă de 94 de ani, după ce i s-au smuls firele de barbă, a fost împuşcat...

Şi alţii, şi alţii, şi alţii...

Maşini încărcate cu soldaţi trăgeau din mers cu mitralierele în casele locuite de evrei. Toate acestea au luat sfârşit datorită unei ploi torenţiale, care a alungat pe criminali de pe străzile oraşului...

Merită de menţionat faptul că, căpitanul Stino din regimentul 24 Infanterie a depus eforturi uriaşe pentru a determina ca soldaţii evrei din unitatea sa să nu fie ucişi. Acelaşi lucru l-au făcut generalul Sănătescu şi colonelul Ilasievici.

În acelaşi timp, soldaţii din regimentele aflate în retragere şi care erau originari din Basarabia şi Nordul Basarabiei, trebuiau să se reîntoarcă la locurile lor de origine. În faţa unităţilor militare oprite în plin marş de către curieri special trimişi pentru executarea acestui ordin, soldaţii respectivi au fost dezarmaţi, predând efectele militare şi plecând spre casele lor, doar în izmene şi cămaşe...

...Din evreii evacuaţi din Bucovina, Basarabia şi oraşul Dorohoi în număr de 110.000 au rămas în viaţă circa 50.471 oameni.

Pe data de 20 decembrie 1943 începe repatrierea evreilor originari din Dorohoi! Primul lot - în număr de 1500 evrei - părăseşte Transnistria pe la Moghilev-Atachi. Toţi erau goi, subalimentaţi, mulţi nici nu erau transportabili. Chiar şi în acea situaţie, în acel ultim ceas al suferinţelor, nu au lipsit cei care considerau că tot ce s-a făcut, tot ceea ce au suferit şi au pătimit acei oameni, nu era deajuns!

Întorşi acasă, oamenii au privit cu ochi pustii locurile goale, casele jefuite şi şi-au numărat în tăcere morţii...

Fără îndoială, nu au lipsit nici "buni români" care să se indigneze şi să protesteze pentru că aceşti supravieţuitori au "îndrăznit" să se reântoarcă la locurile de unde aparţineau. Prefectul judeţului Dorohoi, colonelul Barcan, cel care trebuia să-i primească şi să se ocupe de rezolvarea stringentelor probleme pe care le întâmpinau acei oameni - s-a făcut ecoul acelor "nemulţumiri" ale poporului. Un obscur profesor universitar, care în întreaga sa carieră nu a ştiut decât să îndemne la ură şi la crimă, profesorul Gheorghe Cuza, fiul patriarhului antisemitismului românesc A.C. Cuza şi-a exprimat public dezaprobarea şi considera actul drept o trădare a ideilor "pure" ale românismului.

Protestau: cum de au avut îndrăzneala să supravieţuiască evreii? Cum de nu au fost toţi ucişi? Ce fel de "eroi" am avut noi acolo, în Transnistria, când de sub mâna lor au putut scăpa evrei care - cu "obrăznicia lor caracteristică" - s-au întors la casele lor, în care alţii, "neaoşii" şi-au făcut de mult culcuş?...

Din cartea "Holocaustul uitat..."

România, a avut loc pe data de 1 iulie 1940 în oraşul Dorohoi.

În dimineaţa acelei zile, oraşul a cunoscut o activitate deosebită care stârnise panică şi incertitudine în rândurile populaţiei evreieşti. Pe unele case a apărut scris cu cretă litera "C", ceea ce însemna că acea casă era locuită de creştini. În unele ferestre au apărut icoane bisericeşti, care să ateste cine anume erau locuitorii respectivi.

În acea zi, urma să aibe loc înmormântarea unui soldat evreu, la cimitirul din Dorohoi. Acest soldat a murit în împrejurări eroice şi cu destule regrete, autorităţile militare au trebuit să-l înmormânteze cu onoruri militare.

În localitatea Herţa - pe care Molotov cu o trăsătură de condei a smuls-o României - a avut loc un incident între un tanchist sovietic şi un ofiţer român. Rusul, fără să ezite, scoate revolverul pregătindu-se să tragă în căpitanul Boroş, originar din Bacău. Alături de el se afla un soldat: Iancu Solomon. Realizând ce urmează să se întâmple, soldatul - brusc - se aşează în faţa ofiţerului său apărându-i viaţa cu trupul. Rusul, netulburat, trage, ucigând soldatul şi pe ofiţer. Autorităţile militare cercetând identitatea soldatului, au constatat că acesta a fost evreu...

În acest scop se organizează înmormântarea victimelor: ofiţerul la cimitirul creştin, iar evreul la cel israelit. Regimentul 8 Artilerie trimite o companie formată din soldaţi evrei, sub comanda plutonierului T.R. Emil Bercovici, pentru a se da onoruri militare.

Comunitatea evreilor din Dorohoi voind să cinstească memoria soldatului-erou, îndeamnă un număr tot mai mare de evrei să participe la ceremonia care urma să aibe loc la ora 2 d.m. la cimitir. Cu toată atmosfera grea şi ameninţătoare care domnea în oraş - mai ales că veştile pogromurilor şi crimelor săvârşite prin localităţile pe unde au trecut trupele în retragere, au început să se răspândească - un număr mare de evrei - în frunte cu rabinul - au luat parte la solemnitatea înmormântării.

Folosind prilejul, ofiţeri şi soldaţi din regimentul 3 Grăniceri care tocmai părăseau oraşul pe şoseaua care ducea la Suceava şi care trecea chiar pe lângă cimitir, intră în acţiune. Compania de onoare tocmai părăsea cimitirul, având misiunea terminată. Militarii din amintitul regiment, ordonă soldaţilor evrei să se dezbrace de uniformele militare şi acolo, la gardul cimitirului, i-au împuşcat pe toţi. Pe plutonierul Emil Bercovici, după ce l-au împuşcat, l-au aşezat la o mitralieră şi au chemat martori ca să arate cum evreul a tras în armata română...

N-a fost deajuns! Grupul de asasini în uniformă militară intră în cimitir, deschid uşile casei mortuare şi sub pretextul că ar căuta arme, îi scot afară pe evreii îngroziţi care s-au ascuns acolo, urmărind prin ferestrele casei, oribila crimă. Aduşi pe şoseaua Valea Câmpului, întregul grup - printre care un copil de doi ani şi un altul de şapte ani - au fost ucişi cu rafale de mitralieră. Un bătrân de 88 de ani care a scăpat cu viaţă de sub ploaia de gloanţe, a fost ucis cu lovituri date cu patul armei, în cap.

Au fost împuşcaţi 53 evrei. Ceilalţi, au izbutit să scape... Pentru moment!

În acelaşi timp, în oraşul Dorohoi, pogromul continua. Era clar că populaţia creştină a fost avertizată pentru a fi protejată, iar *acţiunea* pregătită şi executată în cele mai mici amănunte. Nu poate fi invocat nici într-un caz pretextul că cele petrecute au fost reacţii de "moment" săvârşite de către elemente iresponsabile, scăpate de sub control. Soldaţilor, li s-au adăugat civili care împreună intrau prin case pentru a jefui. Au fost cazuri de o bestialitate nemaiîntâlnită până atunci în România, dar care de fapt nu

"Evreii au insultat armata română!"

de I.C. BUTNARU

Niciodată nu s-a produs o dovadă despre aceste aserţiuni. Dar, ca deobicei - fiind vorba de evrei - nimeni nu avea nevoie de dovezi! Cum umilinţa şi profunda durere trebuia să găsească loc de manifestare, iar guvernanţii civili şi militari nu "puteau" fi traşi la răspundere, s-au găsit lesne ţapii ispăşitori: în Nordul Moldovei locuia de secole o puternică comunitate evreiască!

Deci, ea trebuia să "plătească"!...

Şi a plătit!

Armatele române care s-au retras de la Ceremuş până la Dunăre au avut o atitudine şi o comportare diferită. Cele care s-au retras din Basarabia trecând podurile de peste Prut, au avut în general o comportare şi mai ales o atitudine demnă şi liniştită. Cele ce au evacuat însă Nordul Bucovinei şi Nordul Basarabiei, venind în ţară peste Prut şi Siret, au săvârşit crime oribile, masacre ale căror victime au fost evreii, locuitori paşnici din orăşele, târgurile şi satele de pe teritoriul românesc.

Semnalul începerii acestor masacre îl dă pe data de 29 iunie 1940 o unitate militară de sub comanda maiorului Goilov, care-şi începe sinistra activitate în localitatea Mihoreni din jud. Dorohoi. Fără nici un motiv şi nesocotind necesar să prezinte un pretext cât de cât plauzibil, sunt arestaţi evreii Şloime Wainer, fiul său Uşer Wainer, fiicele sale Roza Wainer şi Fani Zeckler. Aceasta din urmă a fost ucisă ţinând un copil în braţe. Conduşi în pădurea Tureatca, soldaţii care i-au chinuit, bătut şi batjocorit pe cei arestaţi, găsesc acolo pe un cizmar pe nume Moscovici cu soţia şi doi copii, precum şi pe soţia fiului său, deasemeni cu doi copii. Toţi au fost aşezaţi în faţa unei gropi şi împuşcaţi. Fiul cizmarului, găsit mai târziu, a fost bătut până ce a murit.

A doua zi, 30 iunie 1940, trupe din regimentul 16 infanterie de sub comanda maiorului Valeriu Carp - devenit celebru mai târziu pentru masacrele săvârşite împotriva evreilor în drumul său spre garnizoana Fălticeni -, se opresc în satul Ciudei din judeţul Storojineţ. Din ordinul acestui vajnic comandant militar, sunt adunaţi în mijlocul satului un număr de evrei printre care: Moise Sechter, doctorul Conrad Kreis, fraţii Hessman, Herman Gross cu soţia, fiica şi un nepot. Toţi au fost împuşcaţi. Pentru a-şi satisface instinctele sadice, maiorul Carp chinuie în mod bestial pe doctorul Kreis, al cărui trup a fost literalmente tăiat în bucăţi.

Educaţia antisemită şi-a atins scopul: Oamenii Noi erau în plină acţiune! Ei nu se vor opri multă, multă vreme din *demonstrarea* înaltelor lor virtuţi!...

În aceeaşi zi, 18 soldaţi de sub comanda unui locotenent năvălesc în casa lui Suhăr Lax din comuna Costina jud Suceava. După ce-l chinuiesc, îl leagă de coada unui cal. În hohotele de râs ale întregului grup de ucigaşi îl târăsc prin tot satul, după care - deşi mort - îi ciuruiesc trupul cu zeci de gloanţe...

Ucigaşii lui Stelescu au învăţat tineretul cum să ucidă!

Dar *evenimentul* însemnat al acestei triste perioade din viaţa evreilor din

Victime ale Holocaustului din România

Din iniţiativa cotidianului "Ultima Oră" de a publica o listă a victimelor Holocaustului din România, pentru perpetuarea memoriei lor, redăm numele unor martiri exterminaţi în perioada represiunii rasiste (de către români), dintre care o parte nu au mormintele cunoscute:

- Kerbiş Raşela, din Dorohoi, ucisă în lagărul de la Sargorod (3 Adar - 3 martie 1942). **(Comunicare făcută de Şlomo Kerbis - Natania).**
- Bercu Aclipei, 35 de ani,
- Leibiş Blondir, 60 de ani,
- Idl Bercovici, 50 ani,
- Frachi (numele de familie necunoscut), 60 ani,
- Leiba Zilingher, 58 de ani,
- Sendla Rotaru, 2 ani,
- Avram Calmanovici, 50 ani,
- Iţcu Abramovici, 5 ani,
- Zindel Fonea, 41 ani,
- Eli Rizel, 60 ani
- Şloim Ceauşu, 30 ani,
- Leia Zina, 55 ani,
- Idelovici Calman, 24 ani,
- Schmil Groper, 54 ani,
- Calman Croitoru, 36 ani,
- Meier Moscovici, 41 ani,
- Emil Bercovici, 25 ani,
- Rifca Croitoru, 60 ani,
- Aron Elie Iosub, 43 ani,
- Marcu Volf Croitoru, zis Gotesman, 59 ani,
- Mina Davidovici, 40 ani,
- Steina Leibovici, 50 ani,
- Broinstein din Reg. 6 Vânători, 25 ani,
- Ghelber Hună Iosi, 26 ani,
- Herşcu Ionas, 94 ani,
- Aizic I. Aizic, 43 ani,
- Roza Kaufman (Săveni), 35 ani,
- Iosub Gherbiş, 80 ani,
- Ghizela Cohn, 45 ani,
- Moiseroci (numele de botez necunoscut), 43 ani.
- Freida Rudik, 7 ani,
- Toni Rudik, 5 ani,
- Moise Rudik, 2 ani,
- Iacob Rudik, 38 ani,
- Ciauşu Malca, 35 ani,
- Marcu Gusman, 18 ani,
- Elias Aronovici, 30 ani,
- Herşcu Mendelovici, 75 ani,
- Chana Petraru, 21 ani,
- Sin Iţic Leib, 50 ani,
- Simon Cohn, 2 ani,
- Isac Rabinovici, 35 ani, din Dorohoi, ucişi în pogromul din 1 iulie 1940. **(Listă parţială comunicată de Rachel şi Adolf Abramovici - Kfar Saba)**
- Clara Poplingher (n. Weinstein), din Dorohoi, exterminată prin înfometare în lagărul de la Moghilev (1942).
- Avram Reumert, din Văscăuţi, exterminat prin înfometare în lagărul de la Moghilev,
- Rahel Reumert, din Văscăuţi, asasinată în drum spre Transnistria,
- Berta Singer, din Dorohoi, exterminată în lagărul de la Moghilev,
- Aba Weinstein, din Dorohoi, asasinat de militari români în drumul de la Moghilev la Peciora,
- Beti Bernstein (n. Weinstein),
- Karl Bernstein, din Cernăuţi, dispărut în deportare. (Comunicare făcută de av. Herşcu Poplingher şi Lica Poplingher (n.Reumert) - Haifa.

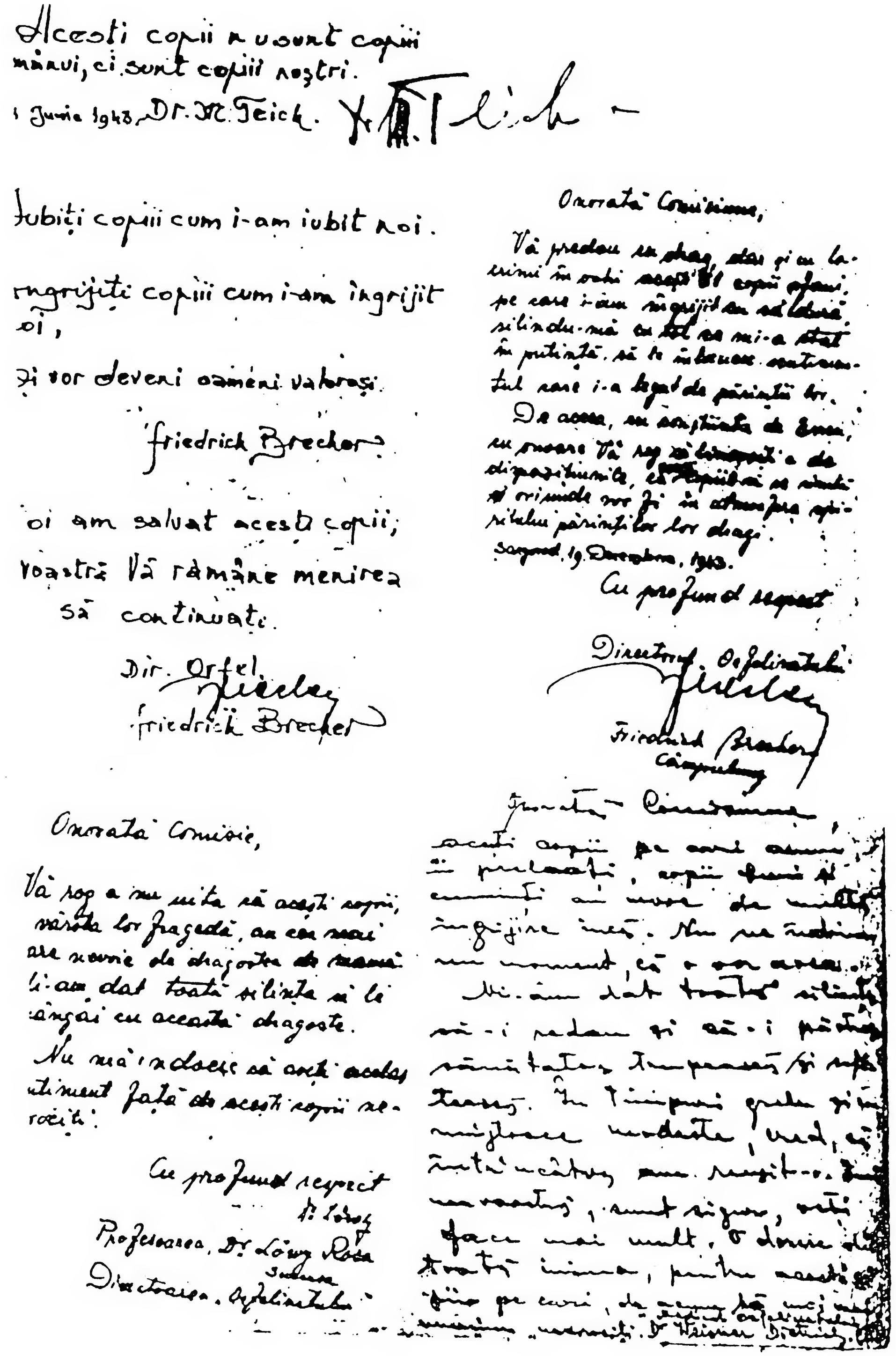

Acești copii nu sunt copii [illegible], ci sunt copiii noștri.

1 Iunie 1943, Dr. M. Teich.

Iubiți copiii cum i-am iubit noi.

Îngrijiți copiii cum i-am îngrijit noi,

și vor deveni oameni valoroși.

Friedrich Brecher

Noi am salvat acești copii; a voastră vă rămâne menirea să continuați.

Dir. Orfel.

Friedrich Brecher

Onorată Comisiune,

Vă predau cu drag, dar și cu lacrimi în ochi acești 81 copii orfani, pe care i-am îngrijit cu [illegible] silindu-mă cu tot ce mi-a stat în putință, să le înlocuiesc [illegible] care i-a legat de părinții lor.

De aceea, ca conștiință de Evreu, cu onoare Vă rog să binevoiți a da dispozițiunile, ca copiii să se educe oriunde vor fi în atmosfera spiritului părinților lor dragi.

Sargorod, 19 Decembrie, 1943.

Cu profund respect

Directorul Orfelinatului

Friedrich Brecher

Câmpulung

Onorată Comisie,

Vă rog a nu uita că acești copii, vârsta lor fragedă, au cea mai mare nevoie de dragostea de mamă; le-am dat toată silința să le mângâi cu această dragoste.

Nu mă îndoiesc că aveți același sentiment față de acești copii nerociți.

Cu profund respect

Profesoara. Dr. Löwy Rosa

Directoarea Orfelinatului

Onorată Comisiune,

Acești copii pe care acum îi predați, copii [illegible] au [illegible] de multă îngrijire mea. Nu mă îndoiesc un moment, că [illegible].

Mi-am dat toată silința să-i [illegible] și să-i păstrez sănătatea trupească și sufletească. În timpuri grele prin mijloace modeste, [illegible], încă câteva [illegible]. Dumneavoastră, sunt sigur, veți face mai mult. O doresc din toată inima, pentru acești copii pe care, [illegible] necăjiți. Dr. [illegible] Director.

Urările conducătorilor orfelinatului din Sargorod, cu ocazia repatrierii copiilor dorohoieni în ianuarie 1944

Pizem Mendel, 14 ani, şi Pizem Cuţa, din Mihăileni, (Iancu şi Malca); Cioraru Pepi, din Dorohoi, 13 ani (Faibiş şi Hota); Grisaru Ruhla, din Rădăuţi, 6 ani, (David şi Nesca); Frucht Tina, din Dorohoi, 12 ani, (Iancu şi Ana); Gott Gittel, 8 ani, (Leon şi Chaia); Segal Maria, 12 ani (Mendel şi Sura); Cohn Fani, 8 ani, (Şaie şi Anuţa); Miraşu Ruhla, din Darabani, 15 ani, (Ioil şi Devora); Davidovici Beniamin, din Rădăuţi, 9 ani, (Ghedalie şi Beile); Avram Nesca, 16 ani, şi Avram Ioine, 11 ani (Ioişie şi Malca); Harabenciu Rifca, 15 ani, şi Harabenciu Lupu, 12 ani, (David şi Nesca); Taboltoc Idl, 12 ani, Taboltoc Fanny, 12 ani, Taboltoc Iancu, 5 ani, din Dărăbani, (Lupu şi Maria); Calman Avram, 12 ani, şi Calman Tony, 13 ani, din Darabani, (Moise şi Marta); Pităraşu Zisla, 10 ani, (Iancu şi Mişca); Sacagiu Iancu, din Dorohoi, 16 ani (Maier şi Hilda); Alterescu Estera, 13 ani, şi Alterescu Frida, 10 ani (Avram şi Rebeca); Safir David, 9 ani şi Safir Marcel, 7 ani, (Lupu şi Tony); Pereţ Mauriciu, 9 ani, (Rubin şi Dora); Roşen Herşcu, din Darabani, 12 ani, (Leib şi Ester); Melamed David, din Dorohoi, 7 ani, (Leizer şi Paulina); Iţic Sosie, 13 ani, (Herş şi Rosa); Meth Sali, 14 ani, Meth Ruhla, 11 ani, Meth Buium 12 ani, şi Meth Dolfi, 9 ani (Herman şi Eva); Loevenzon Nuţă, 14 ani Loevenzon David, 8 ani, (Şloime şi Ruhla); Faibiş Iţic, 8 ani (Iacob Leib şi Gittl); Marcu Fany, 9 ani, (Mati şi Zicla).

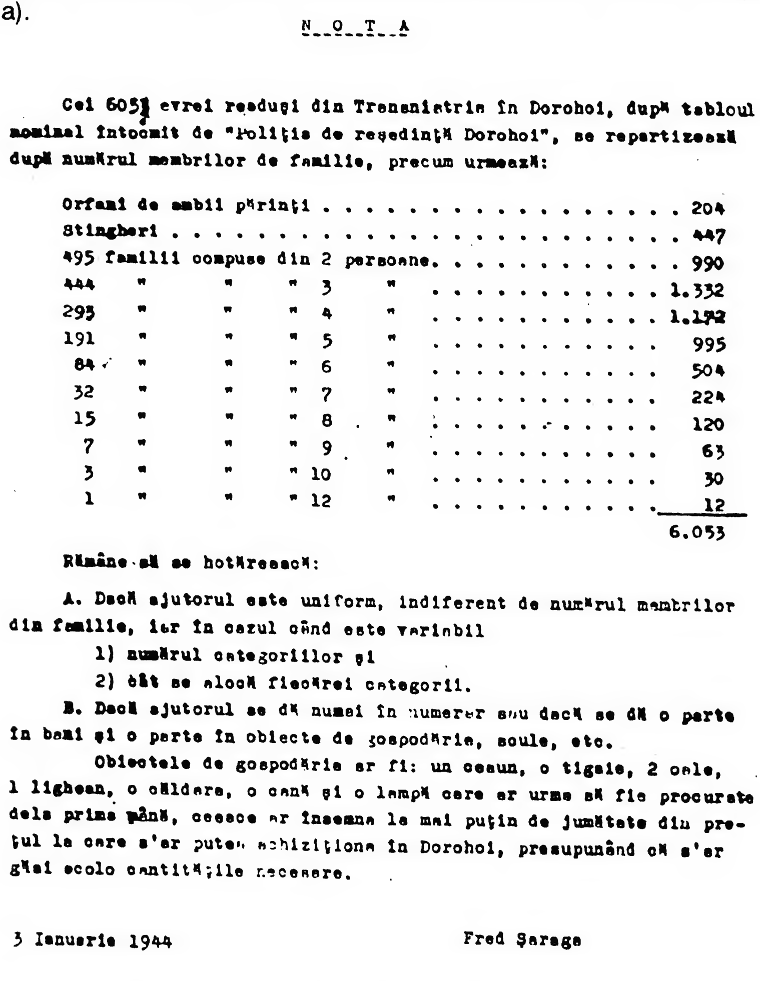

NOTA

Cei 6053 evrei readuşi din Transnistria în Dorohoi, după tabloul nominal întocmit de "Poliţia de reşedinţă Dorohoi", se repartizează după numărul membrilor de familie, precum urmează:

Orfani de ambii părinţi	204
Stingheri	447
495 familii compuse din 2 persoane	990
444 " " " 3 "	1.332
295 " " " 4 "	1.172
191 " " " 5 "	995
84 " " " 6 "	504
32 " " " 7 "	224
15 " " " 8 "	120
7 " " " 9 "	63
3 " " " 10 "	30
1 " " " 12 "	12
	6.053

Rămâne să se hotărască:

A. Dacă ajutorul este uniform, indiferent de numărul membrilor din familie, iar în cazul când este variabil

1) numărul categoriilor şi
2) cât se alocă fiecărei categorii.

B. Dacă ajutorul se dă numai în numerar sau dacă se dă o parte în bani şi o parte în obiecte de gospodărie, scule, etc.

Obiectele de gospodărie ar fi: un ceaun, o tigaie, 2 oale, 1 lighean, o căldare, o cană şi o lampă care ar urma să fie procurate dela prima mână, ceeace ar însemna la mai puţin de jumătate din preţul la care s'ar putea achiziţiona în Dorohoi, presupunând că s'ar găsi acolo cantităţile necesare.

3 Ianuarie 1944 Fred Şaraga

Nota lui Fred Şaraga, delegatul comunităţii Evreilor din Bucureşti, responsabilul cu repatrierea evreilor din Dorohoi, din lagărele transnistriene, în România - 1944

LISTA COPIILOR ORFANI

repatriaţi din iadul transnistrian,

a fost extrasă din volumul "**Documents concerning...**" de dr. Jean Ancel, de colaboratorul nostru d. Alex Finkelstein. Este vorba de copia listei copiilor din judeţul Dorohoi, deportaţi cu familiile lor, rămaşi orfani în condiţiile tragice ale surghiunului transnistrian, repatriaţi din localitatea Şargorod, unul din cele mai mari ghetouri din Transnistria.

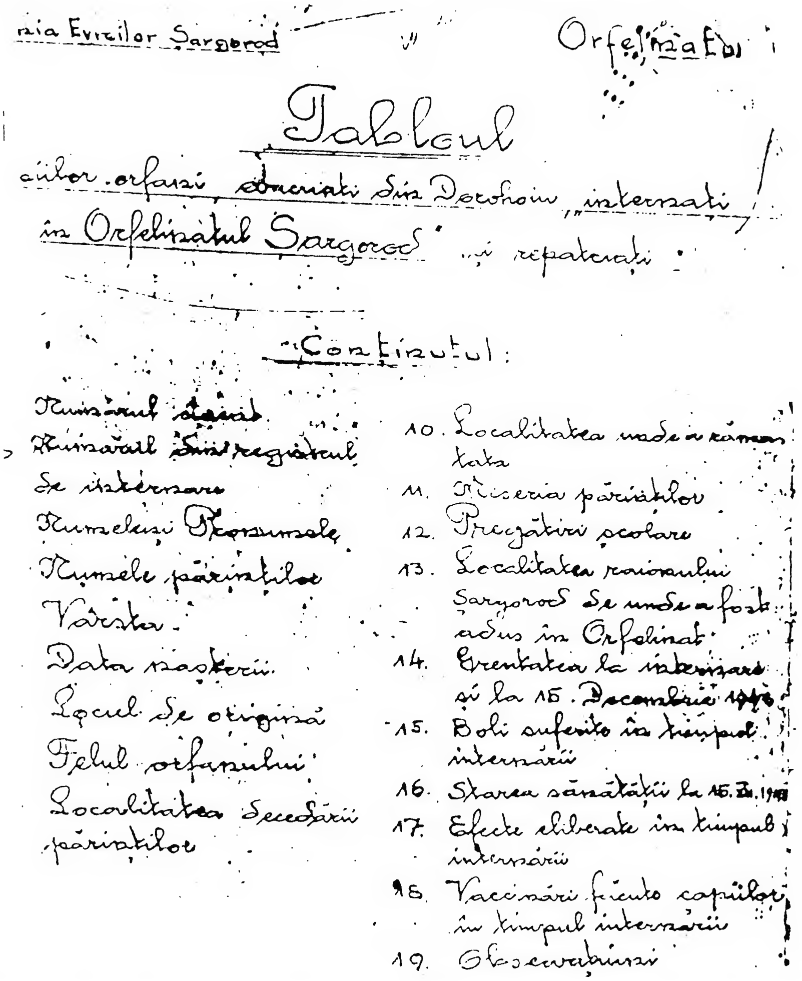

nia Evreilor Șargorod

Orfelinatul

Tabloul

ciilor orfani, evacuați din Dorohoiu, internați în Orfelinatul Șargorod și repatriați:

Conținutul:

Numărul curent
Numărul din registrul
de internare
Numele și pronumele
Numele părinților
Vârsta
Data nașterii
Locul de origină
Felul orfanului
Localitatea decedării părinților

10. Localitatea unde a rămas tata
11. Averea părinților
12. Pregătiri școlare
13. Localitatea raionului Șargorod de unde a fost adus în Orfelinat
14. Greutatea la internare și la 15. Decembrie 1943
15. Boli suferite în timpul internării
16. Starea sănătății la 15.XII.1943
17. Efecte eliberate în timpul internării
18. Vaccinări făcute copiilor în timpul internării
19. Observațiuni

Fotocopia primei pagini din dosarul de repatriere a copiilor din orfelinatul din Şargorod, repatriaţi în 1944 din Transnistria.

Cojocaru Avrum, originar din Dorohoi, 11 ani, (fiu al lui Leib şi a lui Tuba); Ciubotaru Chaia, 12 ani, (David şi Pesia); Leibovici Şeindl, 17 ani, şi Leibovici Mali, 10 ani (Haim şi Zilli); Steiner Dora, 13 ani, (Rachmil şi Raşela); Buca Feighe 13 ani (Şmil şi Fani); Cohn Şloim, 10 ani, şi Cohn Iosel, 6 ani (Aron şi Rifca); Rosen Marcu, 13 ani, (fiu al lui Iancu Cohn); Sacagiu Avrum, 14 ani (Marcu şi Iude), - toţi originari din Dorohoi; Bărbieru Iosub, originar din Săveni, 17 ani (Moişe şi Nesca); Păscaru (Gott) Moise, din Dorohoi, 6 ani; Mendel Marcu, 11 ani, (Avram şi Şlima); Pizem Pincu, 12 ani,

● LEON RAPAPORT

ROPOT
îi spuneau colegii

Şi Doamne, Doamne, ce mult am fi dorit ca să-i strângem mâna şi să-i urăm la mulţi ani, să ne bucurăm - cu el şi pentru el - şi să-l sărbătorim - în prezenţa sa, la 24 septembrie, când ar fi împlinit 69 de ani!

Dar iată că despre profesorul Leon Rapaport vorbim la trecut. Cine a fost el?

S-a născut în oraşul Dorohoi, judeţul Botoşani, într-o familie cu vechi tradiţii evreieşti (bunicul său, Rabi Haim Akiva Rapaport, a fost un ilustru rabin, care şi-a dedicat toată viaţa obştii evreieşti). A absolvit Institutul de Cultură Fizică şi Sport din Bucureşti. Încă de la 17 ani, a fost corespondentul ziarului "Sportul Popular" pentru Dorohoi. Ulterior, a desfăşurat activităti importante pe plan local, în mişcarea sportivă. Venit la Bucureşti, a fost redactor şef al unor publicaţii de profil: "Fotbal", "Şah", "Stadion", "Cultură fizică şi sport". Mai bine de 20 ani a consacrat cercetării ştiinţifice, la Institutul de cercetări pentru Educaţie Fizică şi Sport, conducând sectorul de invenţii şi inovaţii şi ca redactor responsabil al publicaţiilor sportive documentare. În calitate de publicist sportiv, a atins şi domeniul literaturii, scriind multe schiţe, eseuri, reportaje literare apărute în ziarele şi revistele de specialitate.

Prin tot ce a făcut şi realizat, profesorul Leon Rapaport şi-a cinstit şi pe conaţionalii săi. A trimis la Institutul Wingate (Israel) un studiu din care reieşea aportul tinerilor evrei din România la mişcarea sportivă internaţională.

Pentru activitatea sa de peste 20 de ani în mişcarea sportivă, a fost distins cu diplome şi medalii.

Profesorul Leon Rapaport a fost o fire optimistă, a iubit munca (deşi starea de sănătate l-a tradat de multe ori), şi-a iubit enorm familia.

Într-o perioadă în care se simţea mai bine, pe neaşteptate, un accident vascular i-a pus capăt vieţii, la 25 aprilie 1996.

Fie-i ţărâna uşoară!

"Realitatea evreiască" Nr. 36, Oct. 1996

valoare de 2930.- lei pe anul în curs pentru "Comerţul de sticlărie".

- **Camera de Comerţ** şi Industrie Cernăuţi cu adresa Nr. 411/1943 a comunicat lui SIMON ROSNER că i s-a respins acordarea autorizaţiunii de a continua comerţul pe considerente de "Inoportunitate şi inutilitate fără termen de lichidare";

(...) - La descinderea făcută de noi în ziua de 10 August, magazinul era plin cu clienţi, în majoritate ţărani.

Am cerut evreului să-mi justifice dacă marfa provine din stocurile de lichidare sau dintr-o aprovizionare recentă.

Spre surprinderea mea, majoritatea mărfurilor erau abia sosite!

- Evreul mi-a explicat că ar fi închis magazinul, dar Autorităţile insistă să le furnizeze geamuri şi alte articole curente. (Anexez lista facturilor emise pe numele diferitelor Autorităţi care s-au aprovizionat de la această firmă.)

Mi s-a afirmat că şi celelalte firme evreieşti activează clandestin dar în văzul şi cu ştiinţa Autorităţilor locale, care le tolerează pentru a înlesni viaţa economică a oraşului Dorohoi!

(...) M-am adresat autorităţilor pentru a ne edifica! Domnul Administrator financiar a opinat că radierea acestor firme evreeşti este o măsură pripită şi inoportună din punct de vedere fiscal; ne-a prezentat un tablou din care rezultă că 68 firme comerciale sunt impuse la un venit impozabil de Lei 11.995.866.- La întrebarea mea pentru ce fiscul mai consideră impozabile firmele radiate, D-sa mi-a răspuns că întrucât aceste magazine continuă clandestin comerţul lor, tolerate de Autorităţi, Statul nu poate fi lipsit de veniturile care i se cuvin.

Domnul Primar Ing. Pascu mi-a declarat că se găseşte într-o situaţie penibilă şi că recunoaşte situaţia anormală din Dorohoi.

Domnul Prefect mi-a declarat categoric că prin dispariţia comerţului evreesc, oraşul Dorohoi lâncezeşte şi decade, sătenii din împrejurimi ocolesc târgul şi se duc să se aprovizioneze în alte părţi...

Este însă şi mai grav permanentul şantaj la care sunt supuse aceste firme clandestine evreeşti din partea agenţilor administrativi, care profitând de confuzia şi de situaţia anormală creată, şi-au făcut venituri obişnuite din specularea lor..."

(Scrisoare adresată de consilierul tehnic al Dorohoiului "Domnului Imputernicit al Guvernului Pentru Reglementarea Regimului Evreesc din România", cerându-i să soluţioneze această problemă.)

Toate procesele verbale publicate mai sus, sunt copii fidele ale actelor originale care se află în arhivele Centralei Evreilor din România şi au fost selectate de d. Alex Finkelstein, colaboratorul nostru.

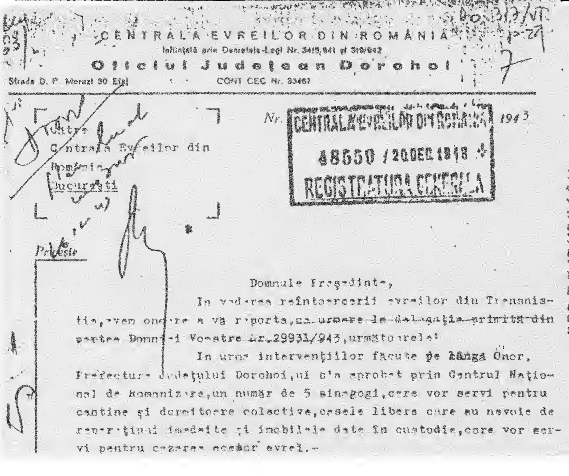

CENTRALA EVREILOR DIN ROMÂNIA
Înființată prin Decretele-Legi Nr. 3415/941 și 319/942
Oficiul Județean Dorohoi
Strada D. P. Moruzi 30 Etaj CONT CEC Nr. 33467

Nr. 1943

CENTRALA EVREILOR DIN ROMÂNIA
48550 / 20 DEC 1943
REGISTRATURA CENTRALĂ

Către
Centrala Evreilor din
România
București

Privește

Domnule Președinte,

In vederea reîntoarcerii evreilor din Transnistria, avem onoare a vă raporta, ~~ca urmare la delegația primită din~~ partea Domniei Voastre Nr. 29931/943, următoarele:

In urma intervențiilor făcute pe lângă Onor. Prefectura Județului Dorohoi, ni s'a aprobat prin Centrul Național de Românizare, un număr de 5 sinagogi, care vor servi pentru cantine și dormitoare colective, casele libere care au nevoie de reparațiuni imediate și imobilele date în custodie, care vor servi pentru cazarea acestor evrei.-

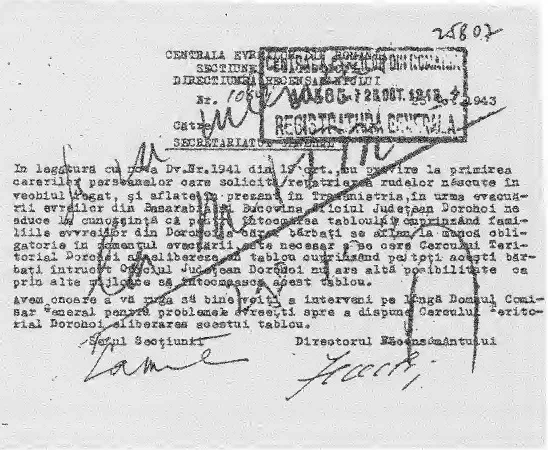

25807

CENTRALA EVREILOR DIN ROMÂNIA
SECȚIUNEA
DIRECȚIUNEA RECENSĂMÂNTULUI
Nr. 1054 25 Oct. 1943

CENTRALA EVREILOR DIN ROMÂNIA
40565 / 28 OCT. 1943
REGISTRATURA CENTRALĂ

Către
SECRETARIATUL GENERAL

In legătură cu nota Dv. Nr. 1941 din 19 crt., cu privire la primirea cererilor persoanelor care solicită repatrierea rudelor născute în vechiul Regat, și aflate în prezent în Transnistria, în urma evacuării evreilor din Basarabia și Bucovina, Oficiul Județean Dorohoi ne aduce la cunoștință că pentru întocmirea tabloului cuprinzând familiile evreilor din Dorohoi ai căror bărbați se aflau la muncă obligatorie în momentul evacuării, este necesar a se cere Cercului Teritorial Dorohoi să elibereze un tablou cuprinzând pe toți acești bărbați întrucât Oficiul Județean Dorohoi nu are altă posibilitate ca prin alte mijloace să întocmească acest tablou.

Avem onoare a vă ruga să binevoiți a interveni pe lângă Domnul Comisar General pentru problemele evreești spre a dispune Cercului Teritorial Dorohoi eliberarea acestui tablou.

Șeful Secțiunii Directorul Recensământului

Sinagoga **RABINSOHN**, din str. Ilie Pintilie, proprietate a Comunităţii, este situată într-un cartier cu cca. 200-250 credincioşi mozaici evrei, are (în 1952) o vechime de 80-90 de ani. Este construită în stil de sinagogă, starea construcţiei fiind bună. În interior este amenajat un *balemer* la mijloc. Sinagoga funcţionează zilnic fiind frecventată de 10-12 enoriaşi în fiecare zi, 20-25 sâmbăta şi de către 60, de sărbători. Este administrată de eforie. Deserveşte credincioşi de rit ortodox, are o capacitate de 100 de locuri, nu are oficiant angajat. Sinagoga posedă 4 (patru) suluri sfinte.

Sinagoga **I. LEISS**, din str. Dobrogeanu Gherea no. 65, proprietate a Comunităţii, este situată într-un cartier cu 100-150 credincioşi evrei, are (în 1952) o vechime de cca. 25 de ani. Este construită în stil de sinagogă, starea construcţiei fiind bună. În interior are amenajat la mijloc o masă care ţine loc de *balemer*. Sinagoga funcţionează zilnic fiind frecventată de 10 enoriaşi în fiecare zi, 12 sâmbăta şi de către 25-30, de sărbători. Este administrată de eforie. Deserveşte credincioşi de rit ortodox, are o capacitate de 35-35 de locuri, nu are oficiant angajat. Sinagoga posedă 4 (patru) suluri sfinte.

Sinagoga **MEURAS AMAPELU**, din str. Traian no. 7, proprietate a Comunităţii, este situată într-un cartier cu puţini evrei, cca. 50-60, are (în 1952) o vechime de 70 de ani. Este construită în stil de sinagogă, starea construcţiei fiind potrivită. În interior are amenajat la mijloc un *balemer*. Sinagoga funcţionează zilnic fiind frecventată de 10-12 enoriaşi în fiecare zi, 15 sâmbăta şi de către 30-40, de sărbători. Este administrată de eforie. Deserveşte credincioşi de rit ortodox, are o capacitate de 70 de locuri, nu are oficiant angajat. Sinagoga posedă 5 (cinci) suluri sfinte.

Sinagoga **LEIBOVICI**, din str. Poplicher, proprietate a Comunităţii, este situată într-un cartier cu mulţi evrei, a fost înfiinţată în anul 1880, având o vechime de 70 de ani. Este construită în stil de sinagogă, starea construcţiei fiind potrivită. În interior are amenajat la mijloc un *balemer*. Sinagoga funcţionează zilnic fiind frecventată de 10-12 enoriaşi în fiecare zi, 15 sâmbăta şi de către 30-35, de sărbători. Este administrată de eforie. Deserveşte credincioşi de rit ortodox, are o capacitate de 30-40 de locuri, nu are oficiant angajat. Sinagoga posedă 7 (şapte) suluri sfinte.

O anchetă - paradox!

14 august 1943

Referitor la situaţia firmelor evreeşti din oraşul Dorohoi, am onoare a vă aduce la cunoştinţă următoarele:

Unii patroni evrei au solicitat scutirea de muncă obligatorie pentru diferiţi salariaţi, considerându-se în continuarea activităţii lor comerciale.

Luând referinţe de la Autorităţile administrative locale mi s-a adus la cunoştinţă că toate firmele evreeşti din localitate, fără excepţie, sunt radiate şi ca atare cererile acestor firme nu pot fi luate în consideraţie.

De fapt majoritatea acestor firme activează curent, din care un număr de 6 magazine sunt redeschise de către însăşi Primăria Dorohoi în mod vremelnic, pentru lichidarea stocurilor de mărfuri existente iar restul funcţionează în mod clandestin cu toleranţa organelor administrative.

Pentru a mă edifica asupra situaţiei, am întreprins o anchetă la unul din magazinele care lucrează clandestin şi am constatat:

- SIMON ROSNER a închiriat de la C.N.R. un apartament în str. Ştefan cel Mare Nr. 244 în baza contractului din 7 iunie 1943 pentru comerţ şi locuinţă.

- FIRMA SIMON ROSNER, sticlărie, geamuri, este supusă de către fisc la un venit impozabil pe exerciţiul 1943/1944 de lei 376.760 - cu un impozit anual de lei 135.678.- achitând curent impozitele.

- Primăria oraşului Dorohoi impune pe SIMON ROSNER la taxe comunale în

funcţionează zilnic fiind frecventată de 10 enoriaşi în fiecare zi, 15 sâmbăta şi de către 25-30, de sărbători. Este administrată de eforia sinagogii. Deserveşte credincioşi de rit ortodox, are o capacitate de 40 de locuri, nu are oficiant angajat. Sinagoga posedă 5 (cinci) suluri sfinte.

Sinagoga **COTIUGARI**, din str. Bul. Victoriei no. 12, proprietate a Comunităţii, este situată într-un cartier cu populaţie evreiască numeroasă, aproximativ 200-250 şi are (în 1952) o vechime de 47 ani. Este construită în stil de sinagogă, starea construcţiei fiind potrivită. În interior este amenajat un *balemer* la mijloc. Sinagoga funcţionează zilnic fiind frecventată de 15 enoriaşi în fiecare zi, 15 sâmbăta şi de către 40, de sărbători. Este administrată de eforia sinagogii. Deserveşte credincioşi de rit ortodox, are o capacitate de 60 de locuri, nu are oficiant angajat. Sinagoga posedă 9 (nouă) suluri sfinte.

Sinagoga **CISMARILOR**, din str. Spiru Haret, proprietate a Comunităţii, este situată într-un cartier cu populaţie evreiască numeroasă, şi are (în 1952) o vechime de 65 de ani. Este construită în stil de sinagogă, starea construcţiei fiind potrivită. În interior este amenajat un *balemer* la mijloc. Sinagoga funcţionează zilnic fiind frecventată de 10-12 enoriaşi în fiecare zi, 20 sâmbăta şi de către 40, de sărbători. Este administrată de eforia sinagogii. Deserveşte credincioşi de rit ortodox, are o capacitate de 70-80 de locuri, nu are oficiant angajat. Sinagoga posedă 7 (şapte) suluri sfinte.

Sinagoga **SOBELS**, din str. 30 Decembrie , proprietate a Comunităţii, este situată într-un cartier cu cca. 100-150 evrei, a fost înfiinţată prin anul 1840 şi are (în 1952) o vechime de 112 ani. Este construită în stil de sinagogă, starea construcţiei fiind potrivită. În interior este amenajat un *balemer* la mijloc. Sinagoga funcţionează zilnic fiind frecventată de 10-12 enoriaşi în fiecare zi, 15-20 sâmbăta şi de către 40-50, de sărbători. Este administrată de eforia sinagogii. Deserveşte credincioşi de rit ortodox, are o capacitate de 80 de locuri, nu are oficiant angajat permanent şi nici temporar. Sinagoga posedă 10 (zece) suluri sfinte.

Sinagoga **KLAUSS**, din str. 6 Martie , proprietate a Comunităţii, este situată într-un cartier cu cca. 120-160 credincioşi mozaici evrei, a fost înfiinţată prin anul 1840 şi are (în 1952) o vechime de 112 ani. Este construită în stil de sinagogă, starea construcţiei fiind potrivită. În interior este amenajat un *balemer* la mijloc. Sinagoga funcţionează zilnic fiind frecventată de 10 enoriaşi în fiecare zi, 10-12 sâmbăta şi de către 25, de sărbători. Este administrată de eforie. Deserveşte credincioşi de rit ortodox, are o capacitate de 40 de locuri, nu are oficiant angajat permanent. Sinagoga posedă 10 (zece) suluri sfinte.

Sinagoga **COJOCARILOR**, din str. I.C. Frimu No. 146, proprietate a Comunităţii, este situată într-un cartier cu numeroşi credincioşi mozaici, cca. 200-250, a fost înfiinţată în anul 1875 şi are (în 1952) o vechime de 77 ani. Este construită în stil de sinagogă, starea construcţiei fiind bună. În interior are amenaja la mijloc o masă care ţine loc de *balemer*. Sinagoga funcţionează zilnic fiind frecventată de 10-15 enoriaşi în fiecare zi, 10 sâmbăta şi de către 40, de sărbători. Este administrată de eforie. Deserveşte credincioşi de rit ortodox, are o capacitate de 80 de locuri, nu are oficiant angajat. Sinagoga posedă 11 (unsprezece) suluri sfinte.

Sinagoga **GAVERONA**, din str. Victoriei No. 1 , proprietate a Comunităţii, este situată într-un cartier cu cca 200-250 credincioşi mozaici evrei, a fost înfiinţată prin anul 1840 şi are (în 1952) o vechime de 112 ani. Este construită în stil de sinagogă, starea construcţiei fiind potrivită. În interior este amenajat un *balemer* la mijloc. Sinagoga funcţionează zilnic fiind frecventată de 10 enoriaşi în fiecare zi, 15-20 sâmbăta şi de către 40, de sărbători. Este administrată de eforie. Deserveşte credincioşi de rit ortodox, are o capacitate de 80 de locuri, nu are oficiant angajat. Sinagoga posedă 9 (nouă) suluri sfinte.

Comunităţii, este situată într-un cartier cu evrei numeroşi. Sinagoga a fost înfiinţată în anul 1840 şi are (în 1952) o vechime de 112 ani. Este construită în stil de sinagogă, starea construcţiei fiind potrivită. În interior este amenajat un *balemer* la mijloc. Sinagoga funcţionează zilnic fiind frecventată de 10 enoriaşi în fiecare zi, 10-12 sâmbăta şi de către 40-50, de sărbători. Este administrată de eforie. Deserveşte credincioşi de rit ortodox, are o capacitate de 50 de locuri, nu are oficiant angajat. Sinagoga posedă 8 (opt) suluri sfinte.

Sinagoga **MARE**, din str. Piaţa Unirii no. 6 (Piaţa sinagogilor), proprietate a Comunităţii, este situată într-un cartier cu evrei numeroşi. Sinagoga a fost înfiinţată în anul 1889 şi are (în 1952) o vechime de 63 ani. Este construită în stil de sinagogă, starea construcţiei fiind bună. În interior este amenajat un *balemer* la mijloc. Sinagoga funcţionează zilnic fiind frecventată de 15 enoriaşi în fiecare zi, 25 sâmbăta şi de către 60-70, de sărbători. Este administrată de eforie. Deserveşte credincioşi de rit ortodox, are o capacitate de 120 de locuri, nu are oficiant angajat permanent. Sinagoga posedă 14 (patrusprezece) suluri sfinte.

Sinagoga **BET SOLOMON**, din str. Piaţa Unirii no. 4, proprietate a Comunităţii, este situată într-un cartier cu evrei numeroşi, aproximativ 250-300. Sinagoga are (în 1952) o vechime de aproximativ 50 de ani. Este construită în stil de sinagogă, starea construcţiei fiind bună. În interior este amenajat un *balemer* la mijloc. Sinagoga funcţionează zilnic fiind frecventată de 10 enoriaşi în fiecare zi, 15-20 sâmbăta şi de către 35-45, de sărbători. Este administrată de eforie. Deserveşte credincioşi de rit ortodox, are o capacitate de 120-130 de locuri, nu are oficiant angajat permanent, slujba este oficiată de către un enoriaş, iar pentru sărbători se angajează un oficiant de către eforie pentru trei zile. Sinagoga posedă 12 (douăsprezece) suluri sfinte.

Sinagoga **RÂNDARILOR**, din str. Piaţa Unirii, proprietate a Comunităţii, este situată într-un cartier cu evrei numeroşi, aproximativ 250-300 şi are (în 1952) o vechime de 80 ani. Este construită în stil de sinagogă, starea construcţiei fiind bună. În interior este amenajat un *balemer* la mijloc. Sinagoga funcţionează zilnic fiind frecventată de 10 enoriaşi în fiecare zi, 20 sâmbăta şi de către 40-50, de sărbători. Este administrată de eforia sinagogii. Deserveşte credincioşi de rit ortodox, are o capacitate de 100 de locuri, nu are oficiant permanent nici temporar. Sinagoga posedă 18 (optsprezece) suluri sfinte.

Sinagoga **CROITORILOR**, din str. Piaţa Unirii no. 5, proprietate a Comunităţii, este situată într-un cartier cu evrei numeroşi. Sinagoga are (în 1952) o vechime de 65 ani. Este construită în stil de sinagogă, starea construcţiei fiind potrivită. În interior este amenajat un *balemer* la mijloc. Sinagoga funcţionează zilnic fiind frecventată de 10 enoriaşi în fiecare zi, 10-20 sâmbăta şi de către 30, de sărbători. Este administrată de eforia sinagogii. Deserveşte credincioşi de rit ortodox, are o capacitate de 50-60 de locuri, nu are oficiant angajat. Sinagoga posedă 10 (zece) suluri sfinte.

Sinagoga **TALPALARILOR**, din str. Soarelui no. 6, proprietate a Comunităţii, este situată într-un cartier cu puţini evrei, aproximativ 250-300. Sinagoga are (în 1952) o vechime de aproximativ 52 de ani. Este construită în stil de sinagogă, starea construcţiei fiind rea. În interior este amenajată cu o masă care ţine loc de *balemer*. Sinagoga funcţionează zilnic fiind frecventată de 10 enoriaşi în fiecare zi, 10-12 sâmbăta şi de către 30, de sărbători. Este administrată de eforia sinagogii. Deserveşte credincioşi de rit ortodox, are o capacitate de 50 de locuri, nu are oficiant angajat. Sinagoga posedă 6 (şase) suluri sfinte.

Sinagoga **WEISSMAN**, din str. Vămii, proprietate a Comunităţii, este situată într-un cartier cu 100-150 evrei, aproximativ 250-300. Sinagoga are (în 1952) o vechime de 47 de ani. Este construită în stil de sinagogă, starea construcţiei fiind rea, având stricăciuni la pereţi, acoperiş. În interior are amenajat un *balemer* la mijloc. Sinagoga

COMUNITATEA EVREILOR (mozaică) DIN DOROHOI

1 noembrie 1957

Confidenţial

Urmare convorbirei telefonice cu tov. Streissfeld din Federaţie, vă trimitem anexat răspunsul dat de *"hahamul"* Wasserman Pincu din localitatea noastră la scrisoarea ce i-a fost adresată de către Eminenţa sa D. Şef Rabin Rozen M. în legătură cu sinagogile, baia rituală şi cimitirele din localitatea noastră.

Potrivit indicaţiilor date de tov. Streissfeld, Dl. Wasserman a întocmit răspunsul şi l-a depus la Comunitatea noastră pentru a fi înaintat Federaţiei.

Răspunsul a fost întocmit cu consultarea conducerii Comunităţii noastre.

...

La lupta pentru pace,

Preşedinte (indescirabil)

Secretar E. Rohrlich

Dorohoi, duminică pericopa Leh

Lăudat fie Domnul,

Onor Dl. şef rabin din R.P.R. să trăiască, etc...

După salutul cuvenit vin să vă răspund cu tot respectul la fiecare punct în ordinea indicată:

1. Cu privire la sinagogi şi case de rugăciuni toate funcţionează cu sfinţenia cuvenită.

2. Care dintre casele de rugăciuni sau sinagogi necesită reparaţii? Toate sunt renovate în interior. Enoriaşii sinagogilor s-au ocupat ei singuri de acest lucru. În exterior însă, aproape toate necesită reparaţii mari.

3. Starea băii rituale? Corespunde cerinţelor rituale celor mai pretenţioase, căci ea se alimentează dintr-un izvor, dar nu corespunde din punct de vedere estetic şi în mod special pentru femei.

Aceasta deoarece, este situată într-un loc jos şi întunecat. Dacă aş fi avut o baie corespunzătoare din punct de vedere estetic, atunci eforturile ce le depun pentru a menţine curăţenia familiei mi-ar fi mult uşurate. Dar ce să fac dacă n-am!

Baia noastră este acuma închisă - comunitatea locală execută reparaţii şi introduce încălzitul cu motorină, în locul încălzitului cu lemne de foc, cum era până acum. Totuşi "micva" funcţionează în fiecare vineri pentru femei.

4. Câte cimitire avem şi dacă sunt îngrijite? Avem două cimitire şi nici unul n-are gard.

...

D-zeu să fie cu Dvs. şi să încununeze cu succes intenţiile Dvs. pentru binele poporului şi Thorei.

Cu tot respectul cuvenit şi cele mai bune urări,

Wasserman Pincu
Haham

Situaţia sinagogilor din judeţul Dorohoi

În 1952 Comitetul Democrat Evreiesc (C.D.E.) cere comunităţilor regionale o dare de seamă privind situaţia sinagogilor locale. Iată datele obţinute din fişele întocmite şi expediate la Federaţia centrală a evreilor de către Responsabilul cu munca în Comunitate, Dl. M. Herşcovici:

Sinagoga **FONEA**, din str. Piaţa Unirii no. 6 (Piaţa sinagogilor), proprietate a lucrau: Delberg Pepi, administrator, Mătăsaru Avram, magazioner, Goldenberg Pepi, supraveghetoare, Sacagiu Hache, bucătăreasă, Rusu Natalia şi Olinschi Mihai, ajutori de bucătar, Rusu Mihai şi Beiniş Sama, oameni de serviciu.

În cadrul serviciilor religioase de pe lângă Comunitatea evreilor din Dorohoi, aflăm dintr-o altă comunicare, datată septembrie 1950, că Barid Samson, Hahamu Iancu şi Wasserman Pincu deţineau funcţia de **haham** iar Afrimei Pepi era **cioaclă**!

O informaţie:
Tot prin anii '50, funcţionau în judeţul Dorohoi: 1 grădiniţă de copii cu un efectiv de 30 de copii, 2 şcoli primare, cu 212 copii şi 15 profesori, o instituţie de *Talmud Tora*, cu 26 de copii, 7 *heder*, 1 orchestră, 1 bibliotecă. De asemenea, exista un spital evreiesc cu o capacitate de spitalizare de 30 de paturi şi cca. 260 de consultaţii pe lună, cu un personal medical format din 9 persoane, auxiliar din 16, şi administrativ din 3.

PROCES - VERBAL
de şedinţa din 24 Noembrie [1952], în prezenţa tov. M.Fischler

Şedinţa se deschide în prezenţa tov. Harabagiu M., Grinberg Zlota, Cuşmaru Herşcu, Herşcovici Aba, iar din partea Comunităţii tov. Solomon Burăh, preşedintele Comunităţii, tov. Ghetraru David, secretar - tov. Herşcovici Mayer, vice-preşedinte - tov. Bacalu Riven, responsabilul cu restratificarea, Iţicovici Buium, responsabilul secţiei Asistenţă, iar din partea colectivului de restratificare - tov. Arthur Haimovici şi Sărăcuţu Iancu.

Ordinea de zi: Problema Restratificării

Tov. Fischler Marcel arată că prezenţa sa în Dorohoi are ca scop să analizeze în ce măsură îşi duce activitatea secţia de restratificare şi a se lua măsuri concrete pentru îmbunătăţirea muncii.(...) Singura formă cu care vom da **o lovitură de moarte propagandei sioniste**, este încadrarea în muncă.

Ţinându-se cont că Dorohoiul este unul dintre oraşele din Moldova cu mari greutăţi în problema încadrării în muncă, sarcina C.D.E.-ului e de a găsi posibilităţi locale, prin înfiinţarea unor Cooperative de lucruri casnice, cooperative de împletituri din papură, nuiele şi alte deşeuri.

Tov. Fischler propune ca în Dorohoi, să ia fiinţă o secţie de împletituri de nuiele pe lângă întreprinderea "LUPTA PENTRU PACE". La această propunere au fost de acord toţi cei prezenţi.

...

Tov. Herşcovici Mayer, arată că în problema atelierului şcoală ce există în Dorohoi, s'a dus o muncă de lămurire cu tinerii cât şi cu părinţii, ca să se înscrie, dar rezultatele au fost negative, fiindcă părinţii copiilor sunt înscrişi pentru plecare în Israel.

...

Tov. Cuşmaru Herşcu arată că pentru deschiderea secţiei de împletituri el îşi ia angajamentul să procure unele obiecte necesare.

Se organizează următorul colectiv, care răspunde de secţia de împletituri pe lângă întreprinderea "Lupta pentru pace" în cinstea zilei de 3 Decembrie, ziua alegerii deputaţilor Sfaturilor Populare, după cum urmează: Biroul CDE - tov. Solomon, preşedintele Comunităţii, Bacalu, resp. cu restratificarea, iar din partea Întreprinderii "Lupta pentru Pace", tov. Lerner Moişă.

La încheierea şedinţei, se iau următoarele hotărâri care trebuie să fie aplicate în practică după cum urmează:

1. Repartizarea sarcinilor între membrii colectivului.
2. Înfiinţarea Cooperativei de Producţie casnică de împletituri, în vederea încadrării femeilor şi vârstnicilor în cadrul întreprinderii "Lupta pentru pace"
3. Înfiinţarea unui centru de munca la domiciliu.
4. Încadrarea la cooperativele de producţie meşteşugărească.
5. Legătura permanentă cu massa celor neîncadraţi.

La ultimul Împrumut al Reîntregirii, noi evreii din Dorohoi, deşi o populaţiune mică la număr, am subscris din proprie iniţiativă, prin oficiul Comunităţii locale, peste 12 milioane lei.

Domniei-Sale
Domnului Mareşal Ion Antonescu
Conducătorul Statului
BUCUREŞTI

Rezultatul recensământului locuitorilor având sânge evreesc efectuat de Guvernământul Bucovinei

- Situaţia încheiată la 20 Iulie 1942

Prezentăm mai jos, rezultatele recensământului locuitorilor, pentru fiecare judeţ în parte, în comparaţie cu populaţia totală la date apropiate şi cu numărul evreilor în judeţ la diferite perioade începând cu cifrele recensământului din 29 Decemvrie 1930."

Aflăm din acest recensământ că la 29 decembrie 1930, dintr-o populaţie totală de 211.354, 14.874 erau evrei, (ceea ce reprezenta 7% din acest total); la 6 aprilie 1941, dintr-un total de 211.427, evrei erau numai 5.5%, i.e. 11.524 (77.4% din totalul populaţiei evreieşti în 1930). În luna mai 1942, dintr-o populaţie totală de 242.214 locuitori, numai 1.2% erau evrei (3.010), adică 20.2% din populaţia evreiască la 1930, pentru ca la ultimul recensământ (din 20 iulie 1942) să se constate că la 242.214 locuitori, au rămas numai **1.0%** evrei (**2.316** !) adică 15.6% din locuitorii evrei ce se aflau în judeţ în 1930...

ARHIVE... DOCUMENTE... ARHIVE...

Din publicaţia Fraternitatea, apărută Vineri 11 Noiembrie 1883 reproducem:

"**Alungări din sate.**- Precum aflăm s'au dat ordine peste tot locul, în judeţele Dorohoiu şi Botoşani, ca Evreii ce locuiesc la sate, sub titlul de argaţi, profesionişti, contabili, vechili, posesori, posesori şi comercianţi, să-şi ia în tălpăşiţa; căci la caz contrar vor fi expulzaţi cu forţa. Termenul de expulziune e foarte apropiat adecă de 5 zile şi motivul expulziunei, ar fi... abuzuri ce ar face aceşti oameni pe sub mână, fàra a exista vr'o probă, sau a se cita vr'un fapt".

Şi din oraşe. - În Dorohoiu şi Botoşani încep şicanile în mod serios. Din Dorohoiu se zice, că a fost deja expulzat un profesor Rotenstein, care stă acolo de vr'o 20 ani şi s'a constatat în totdeauna că e un om foarte onest. Motivul ar fi un pretins paşaport falş."

Dintr-un tabel întocmit de către Comunitatea Evreiască (Mozaică) în luna mai 1949, aflăm numele celor care făceau parte din personalul salarizat şi nesalarizat al instituţiilor de asistenţă din Dorohoi la acea dată:

Astfel, la Căminul de copii din str. I.C. Cuza 13, lucrau: Tâlpălaru Moise, contabil, Davidsohn Ghisela, supraveghetoare, Moscovici Iosif, magazioner, Encel Marcel, pedagog, Braun Solomon, pedagog - dormitor, Sin Tipra Ester, bucătăreasă, Cohn Golda, ajutor bucătăreasă, Pomârleanu Ana, idem şi servantă la secţia băieţi, Marcus Fany, idem, secţia de fete, Moscovici Surica, croitoreasă, Corboiu Vasile, om de serviciu, Corboiu Domnica, idem şi curăţenia dormitoarelor. La Azilul de bătrâni din str. Petru Rareş 22, îi găsim pe: Baratz Moise, administrator, Gherber Manţia, bucătăreasă, Suceveanu Liliana, femeie de serviciu. La Cantina obştească de pe strada Petru Rareş *reintră în dispoziţiunile Vechiului Regat.*

Este imposibil de a se descrie şi aşterne pe hârtie întreaga situaţie a repatriaţilor, pentru a avea o icoană reală a împrejurărilor de aici.

Prima problemă este ***cazarea oamenilor sosiţi****. ...Peste puterile omeneşti, oamenii au fost incartiruiţi prin case, chiar forţat, magazii, ruinele caselor foste evreeşti reparate în pripă şi înzestrate cu paturi rudimentare de scânduri, sinagogi disponibile, etc., unde trăiesc claie peste grămadă în complectă stare de promiscuitate şi unde nu poate sa fie pomenit cuvântul de igienă.*

În această situaţie am luat măsuri pentru moment de a li se distribui sobe, lemne şi scânduri, geamuri, în înţelegere cu Oficiul Jud. Local.

Am mai luat măsura ca baia să funcţioneze neântrerupt 5-6 zile pentru a satisface cel puţin în mică măsură, necesităţile de igienă şi deparazitare, dar fără de efect concret.

Alimentaţia... Spitalul... Orfanii.

Este greu de înfăţişat capitolul orfanilor. Copii ai nimănui, goi, nealimentaţi şi nedesvoltaţi, fără acoperiş... Spectrul orfanilor te înmărmureşte. La faţa locului se poate face prea puţin pentru ei. O brumă de căldură, o mângâiere şi o alimentaţie destul de slabă... 157 orfani de ambii părinţi la cari s'ar mai adăuga cca 200-250 de copii ai unui părinte sau a ambilor părinţi, fără nici un fel de posibilităţi au fost cazaţi într-o sinagogă şi la doi rabini în stare de provizorat. Aceasta este situaţia orfanilor şi aşteptăm dela dv. să avizaţi asupra mijloacelor ca să putem îmblânzi soarta lor...

...Cam aceeaşi situaţie se prezintă la Săveni şi Mihăileni. Vom căuta să ne deplasăm şi acolo şi vom raporta cele constatate. De comun acord cu Oficiul şi Comunitatea din Dorohoi, am fixat principiul ca totul să se facă şi pentru Săveni şi Mihăileni în raport cu numărul repatriaţilor.

...aşteptăm instrucţiunile şi dispoziţiunile dv. în continuarea activităţii susexpuse.

Ignaz Kremer *Eugen Scherzer*

CENTRALA EVREILOR DIN ROMÂNIA
Oficiul Judeţean Dorohoiu

No. 303
1942 Iulie 30

DOMNULE MAREŞAL,

În numele populaţiunii evreeşti, din oraşul Dorohoi, cu profund respect vă rugăm să bine voiţi a acorda înalt bine voitoarea Dvs. atenţiune celor ce urmează:

Noi, evreii din Dorohoi, suntem o populaţiune băştinaşă pe pământul acestei ţări, fiind născuţi şi crescuţi aci, din părinţi, bunici, şi străbunici ei înşişi pe acest pământ.

Noi, evreii din Dorohoi, facem parte integrantă din massa evreilor din Vechiul Regat, cari nici odată nu am cunoscut vreo altă stăpânire decât cea românească şi întocmai ca şi ei ne-am făcut întotdeauna datoria, ori de câte ori Ţara a cerut.

Ca să începem numai cu Războiul pentru Independenţă, părinţii noştri - la chemarea Patriei - şi-au dat sângele cu toţi ceilalţi fii şi Ţării laolaltă.

În 1913, ca şi în 1916-1919, evreii din rândurile populaţiunii acestui oraş, au dat contribuţia lor de sânge pe toate câmpurile de luptă, alături de ceilalţi evrei din Vechiul Regat.

Morţii, veteranii, invalizii, văduvele şi orfanii proveniţi din aceste războaie ale României, constituie mândria acestei populaţiuni, şi, dovadă ataşamentului către Ţară, în care de multe generaţii, noi şi străbunii noştri ne-am născut şi trăit, ataşament firesc lărgit şi adâncit prin frecventarea şcolii româneşti, prin asimilarea graiului şi culturii române.

Noi, evreii din Dorohoi, alături de ceilalţi evrei din Vechiul Regat, am fost întotdeauna prezenţi în primele rânduri la toate manifestările de mare solidaritate cetăţenească, răspunzând la apelurile Ţării şi la marile împrumuturi am subscris cu elan, în mod masiv.

De comun acord cu autoritățile locale, am organizat echipe speciale, ce vor primi pe repatriați, dându-le asistența medicală, controlarea listelor de evidență a persoanelor debarcate...

Toate persoanele vor primi în gară o mâncare caldă, după care vor fi îndreptate pe sectoare la cantonamentele indicate.-

Față de numărul mare ... ne vedem siliți a cere sprijinul Dvs. material, trimițându-ne fonduri imediat, întrucât suma ce o vom realiza nu poate acoperi decât pe primele 3-4 zile hrana acestor oameni...

Primiți, vă rugăm, ...

Președinte: *Secretar-general:*
Dr. I. Idelson *Iancu Heller*

Anexat itinerariul trenurilor care transportă evreii repatriați.

*

ITINERARIU
Trenurilor care transportă evreii repatriați:

Transportul I
O garnitură cu 35 vagoane și 2 vagoane clasă.
Îmbarcarea Moghilev 16 Decembrie 1943
Plecarea din Moghilev 17 Decembrie 1943
Ruta: Moghilev-Lipnic-Cernăuți-Dorohoi.
Gara Volocineț oprire 6 ore.
Deparazitarea și echiparea în gara Moși-Cernăuți, după care plecarea spre Dorohoi.-

Transportul II
O garnitură cu 35 vagoane și 2 vagoane clasă.
Îmbarcarea și plecarea Moghilev 19 Decembrie 1943
Restul programului ca la punctul I.

Transportul III
O garnitură cu 35 vagoane și 2 vagoane clasă.
Îmbarcarea și plecarea Moghilev 22 Decembrie 1943.
Restul programului ca la punctul I.

Transportul IV
O garnitură cu 35 vagoane și 2 vagoane clasă.
Îmbarcarea și plecarea Moghilev 23 Decembrie 1943.
Restul programului ca la punctul I.

(Centrala Evreilor - Oficiul Județean Dorohoi)

Către Onor
Centrală a Evreilor din România

În executarea delegației primite, am sosit la Dorohoi la data de 26 XII luând imediat contact cu delegații Centralei...

...am identificat *și pe teren întreaga situațiune în legătură cu repatrierea Evreilor deoarece până la acea dată au sosit în Dorohoi trei transporturi cu un total de 4721 de repatriați. În ziua de 26 orele 20 a sosit al patrulea transport și ultimul cu 1379 de repatriați la care tren a fost și un vagon cu efecte, 38 lăzi precum și o cantitate de alimente.*

...

Din totalul repatriaților până astăzi ora 11 au fost repatriați și plecați spre Săveni 410, iar spre Mihăileni 247. ...am fost informați că Ministerul de Interne a aprobat repartizarea și la Darabani, însă după data de 1 Ianuarie, când orașul și județul Dorohoi

ARHIVE... DOCUMENTE... ARHIVE...

REPATRIEREA

Când tragedia deportării în Transnistria a ajuns la deznodământ, în iarna lui 1943, repatrierea supravieţuitorilor a ridicat, la rândul ei, probleme pe cât de grele, pe atât de numeroase. Deziderata - înlesnirea reinserării celor întorşi într-o viaţă normală, nu a putut fi atinsă decât parţial, şi aceasta cu preţul unor eforturi supraomeneşti. Documentele vremii o arată cu prisosinţă:

CENTRALA EVREILOR DIN ROMÂNIA
OFICIUL JUDEŢEAN DOROHOI

15 Decemvrie 1943

Către
Centrala Evreilor din
România
Bucureşti

Domnule Preşedinte,

În vederea reîntoarcerii evreilor din Transnistria, avem onoare a vă raporta următoarele:

În urma intervenţiilor făcute pe lângă Onor Prefectura Judeţului Dorohoi, ni s'a aprobat prin Centrul Naţional de Romanizare, un număr de 5 sinagogi, care vor servi pentru cantine şi dormitoare colective, casele libere care au nevoie de reparaţiuni imediate şi imobilele date în custodie, care vor servi pentru cazarea acestor evrei.-

Faţă cu numărul mare şi anume 6.500 persoane ce se reîntorc, Domnul Prefect al Judeţului Dorohoi, pe baza aprobării obţinute de la forurile superioare, a permis cazarea şi în oraşele Săveni şi Mihăileni a celor originari din orăşelele respective.-

Stăruim pentru obţinerea şi în celelalte orăşele din Judeţ şi anume: Darabani şi Rădăuţi, să fie trimişi evreii originari.

Ca primă măsură am trimis echipe de meseriaşi în târgurile Mihăileni şi Săveni pentru a prelua imobilele libere şi a proceda imediat la repararea lor, avizând totodată la posibilităţile pentru realizarea imediată a cantinelor.-

În urma apelului nostru, funcţionează comisiuni speciale pentru strângerea fondurilor pentru asistenţă.-

Deşi aproape de un an de zile, firmele evreeşti au fost radiate, evreii rămânând fără mijloace de existenţă, parte infimă de salariaţi la firme româneşti, iar restul populaţiunii evreeeşti în genere pauperă, totuşi contribuie fiecare bucuros la această operă.

Sperăm să realizăm o sumă, în jurul quantumului contribuţiei excepţionale ce s-a colectat în Dorohoi, mai mult fiind imposibil, deoarece aproape majoritate din evreii localnici au de întreţinut rude apropiate care se reîntorc.

...

În vederea deschiderii imediate a cantinelor, am cumpărat o parte din cazane, şi alimentele necesare pentru primele zile, urmând a ne aproviziona în cantităţi mai mari, imediat ce vom primi ajutorul Dvs.

nemţeşti care erau apoi încărcate cu internaţi din lagăr pe care îi transportau spre locuri de exterminare. Condiţiile din acest lagăr erau din cele mai barbare. După cum arată M. Katz, fost preşedinte al Comitetului Evreiesc din Moghilev, "internaţii lagărului neavând posibilitatea aprovizionării cu alimente, se hrăneau cu excremente omeneşti, iar mai târziu cu cadavre omeneşti". Numărul celor morţi în acest lagăr a atins procentul de 80%, restul de 20% au fugit din lagăr.

În coloniile Grabivţi şi Halcinţi, oamenii se hrăneau cu carne de cal mort ce fusese îngropat la doi metri adâncime. Aceeaşi mizerie se putea întâlni şi în alte colonii ca Vinoj, Nenerci, Pasinca, Lucineţ, Lucinic, Ozarineţ şi Vindiceni.

De asemenea, nu trebuie uitat că mii de evrei români au fost predaţi de autorităţile române trupelor germane, peste Bug, care i-au executat.

În Transnistria a funcţionat aproape 2 ani şi celebrul batalion 120 Balta, care număra peste 1.500 evrei aduşi din Vechiul Regat.

Ţinuţi în lagăre împrejmuite cu sârmă ghimpată, aceştia au fost puşi la diferite munci grele şi purtaţi în diferite localităţi ca: Râbniţa, Obodovka, Bodrovovka, Codima şi alte locuri de tristă amintire. Mulţi dintre aceştia nu s-au mai întors acasă şi alte sute s-au întors cu sănătatea zdruncinată pentru tot restul vieţii.

Numărul total al morţilor din rândul evreilor deportaţi din România a atins aproape 80.000 suflete.

Din referatul Ministerului Afacerilor Interne, din noiembrie 1943 (destinat Consiliului de Ordine, ţinut la 12 noiembrie 1943), rezultă că, în decursul anilor 1941 - 1942, din cauza epidemiilor ce s-au ivit şi a imposibilităţii de asistenţă şi profilaxie" au murit în Transnistria 59.292 evrei deportaţi din România, cifră, care după cum arată M. Carp, este incompletă. O comisie a Centralei Evreilor din România, care a vizitat Transnistria la începutul anului 1943, a constatat, pe baza rapoartelor primite de la reprezentanţii din cele 32 de localităţi (cu o pondere mai mare a evreilor), că au supravieţuit cca. 70 de mii de evrei din cei deportaţi din România. Dacă avem în vedere că în restul localităţilor cu pondere mai mică a evreilor ar mai fi supravieţuit 1/3 din acest număr, adică cca. 25.000, numărul total al evreilor deportaţi din România care ar fi supravieţuit s-ar ridica la 95.000 suflete. Asta înseamnă că, scăzând din numărul total al deportaţilor de 175.000 de evrei pe cei aproximativ 95.000 supravieţuitori, numărul total al morţilor este de cca. 80.000, ceea ce confirmă estimarea făcută de cei mai mulţi cercetători.

Tinerii de azi şi cei de mâine trebuie să ştie că populaţia românească, în general (cu excepţia unor elemente criminale, declasate şi extremiste), a avut o atitudine tolerantă, a manifestat înţelegere şi compasiune faţă de suferinţele poporului evreu, că mulţi români şi-au riscat viaţa şi libertatea pentru a salva evrei de la moarte, că un număr mare de cetăţeni români au fost distinsi de statul Israel cu medalia "Drepţi ai popoarelor".

Noi, evreii din România, nu suntem răzbunători, i-am iertat de mult pe călăii noştri. Două lucruri însă nu vom permite nimănui şi nicicând: falsificarea adevărului istoric şi profanarea memoriei martirilor noştri.

Un număr însemnat de evrei din Basarabia, deportaţi în Transnistria, au murit pe drum. Conform instrucţiunilor din 11 septembrie 1941, deplasarea evreilor din lagărele tranzit şi ghetouri din Basarabia şi până în Transnistria se va face pe jos, în convoaie de maxim 1.600 persoane.

Deplasarea s-a făcut în lunile sptembrie - octombrie, în condiţii de ploaie, frig şi uneori zăpadă, mulţi erau îmbrăcaţi în haine de vară, fără alimente şi fără nici o posibilitate de aprovizionare, la un drum de cel puţin opt zile.

În raportul de anchetă nr.2 al Comisiunii instituită conform ordinului mareşalului Ion Antonescu, ne arată textul, i s-a spus că, "din ordinul Marelui Cartier General, evreii care nu se vor putea ţine în convoaie, fie din neputinţă, fie din boală, să fie executaţi". În acest scop să facă din 10 în 10 km. câte o groapă pentru cca. 100 persoane, unde vor fi adunaţi şi împuşcaţi cei rămaşi în urma coloanelor. Locotenentul Roşca A. a declarat în faţa comisiunii că a executat întocmai dispoziţiunile date, care au avut ca rezultat împuşcarea a circa 500 evrei, dintre cei evacuaţi pe traseul Secureni-Cosăuţi.

Acelaşi sistem a fost întrebuinţat şi pentru celelalte trasee. Se poate aprecia că cel puţin 5.000 de evrei din Basarabia au murit pe drum sau au fost împuşcaţi de militarii care îi însoţeau, înainte de a trece Nistrul.

Evreii deportaţi din România au fost aşezaţi în mase mai compacte în judeţele Moghilev, Tulcin şi Golta, în timp ce în restul judeţelor numărul lor a fost mult mai redus. Autorităţile române au aprobat 101 locuri, unde evreii erau obligaţi să locuiască şi în care fuseseră constituite lagăre, colonii de muncă şi ghetouri.

Situaţia evreilor deportaţi în Transnistria a fost deosebit de grea. Majoritatea sufereau de foame, frig şi boli, fiind înghesuiţi, alături de evreii localnici, în locuinţe care nu puteau adăposti pe toţi deportaţii.

În unele încăperi mici locuiau câte 10-12 persoane. Alţii locuiau prin sinagogi, diverse magazii, bărăci şi alte locuri improvizate.

Nu existau nici cele mai elementare condiţii de igienă. Ca să-şi procure ceva alimente, majoritatea au vândut ucrainienilor ultimele lucruri de care mai dispuneau. Foarte mulţi au devenit cerşetori, iar alţii se hrăneau cu coji de cartofi şi alte resturi menajere.

Iarna anului 1941 - 1942 a fost cumplită. Temperaturile foarte scăzute, condiţiile inumane de locuit, foametea şi bolile au făcut zeci de mii de victime, în primul rând printre copii şi bătrâni. Morţii erau strânşi şi aruncaţi în gropi comune.

În Transnistria, autorităţile au organizat lagăre şi colonii de muncă. În aceste lagăre şi colonii, situate mai ales în apropierea Bugului, zeci de mii de evrei au fost executaţi sau supuşi unor condiţii de viaţă imposibil de imaginat.

Din ordinul lui Modest Isopescu, prefectul judeţului Golta, în decembrie 1941 şi ianuarie 1942, zeci de mii de evrei, din lagărele Bogdanovka, Dumanovka şi Ahmecetka, au fost executaţi de jandarmii români şi poliţiştii ucrainieni înrolaţi în trupele SS.

În lagărul Peciora, denumit lagărul morţii, au fost deportaţi şi foarte mulţi evrei din ghetoul Moghilev. Acest lagăr, instalat chiar pe malul Bugului, era înconjurat cu trei rânduri de sârmă ghimpată şi păzit de o puternică gardă de militari. De multe ori veneau de peste Bug camioane înmormântarea soldatului evreu Iancu Solomon, ucis de trupele sovietice.

Toţi evreii prezenţi la înmormântare precum şi 7 militari evrei în frunte cu sergentul T.R. Bercovici Emil, din Regimentul nr. 29, care au venit să dea onorul soldatului evreu, au fost ucişi de către militarii români.

Focul s-a extins cu repeziciune în tot oraşul, ucigaşii dezlănţuiţi făcând numeroase victime în rândurile populaţiei evreieşti.

După cum rezultă din procesul verbal nr. 462 din 4 iulie 1940, semnat de procurorul militar, căpitan în rezervă Duca Mihail, ajutorul de primar ing. Ion Pascu şi colonel medic în rezervă C. Enăchescu, au fost împuşcaţi 50 de evrei, dintre care 11 femei, 34 bărbaţi şi 5 copii.

Dacă ţinem seama de cei morţi ulterior din cauza rănilor, precum şi de alte cadavre care au fost găsite, numărul total al victimelor se ridică la 70.

Menţionăm şi faptul că foarte mulţi români au ascuns evrei în propriile case, salvându-i astfel de furia criminalilor dezlănţuiţi.

În toată perioada care a urmat până la începerea războiului, atât în judeţul Dorohoi cât şi în Bucovina de Sud, prigoana rasială care s-a desfăşurat împotriva evreilor a avut, în general, acelaşi caracter şi aceleaşi consecinţe ca în Vechiul Regat.

Transnistria - loc de moarte şi de suferinţă

În ziua de 19 august 1941, la Tighina se încheie un pact între Germania şi România prin care teritoriul dintre Nistru şi Bug trece sub autoritate românească. Ca urmare, la data de 17 octombrie 1941, guvernul român proclamă oficial provincia "Transnistria", cu capitala la Odessa.

Acest teritoriu, ale cărui hotare fuseseră trasate, începând de la Nicolaev la Marea Neagră, de-a lungul Bugului, trecând prin Voznesensc, Konstantinovka, Govoron şi Bar, până la Moghilev la Nistru, avea o suprafaţă de 41,4 mii kilometri pătraţi (aproape cât Oltenia şi Banatul la un loc) şi o populaţie de 2,2 milioane locuitori, în majoritate ucrainieni. De menţionat că, în Transnistria, înainte de război locuiau peste 200.000 de români şi circa 300.000 de evrei. (Transnistria din anul 1941 nu trebuie confundată cu Transnistria actuală, parte componentă a Republicii Moldova, care cuprinde o fâşie îngusta de teren de-a lungul Nistrului de la Tiraspol la Râbniţa).

În vederea purificării etnice a României, guvernul Antonescu hotărăşte ca această provincie să fie locul de deportare şi exterminare a evreilor români.

Deportarea în masă a evreilor din Basarabia, Bucovina şi judeţul Dorohoi, a avut loc în perioada septembrie - noiembrie 1941. În anul 1942 au mai fost aduşi cca. 4.000 de evrei din ghetoul Cernăuţi, un nou lot de evrei din Dorohoi, precum şi câteva mii de evrei din Vechiul Regat.

În Transnistria au fost deportaţi, în total cca. 175.000 de evrei, din care aproximativ 133.000 din Basarabia, Bucovina de Nord şi Ţinutul Herţei, 27.000 din Bucovina de Sud, 10.000 din judeţul Dorohoi şi restul din Vechiul Regat.

Cercetătorul R. Hilberg preia cifra de 185.000 evrei deportaţi în Transnistria din "Donauzeitung" din 8 august 1942. Iosif Schechtman susţine că cel puţin 200.000 de evrei din România au fost deportaţi în Transnistria, iar în timpul procesului lui Ion Antonescu, se menţionează cifra de 160 - 180 mii de evrei deportaţi în Transnistria.

Documentul inginerului MARCU ROZEN

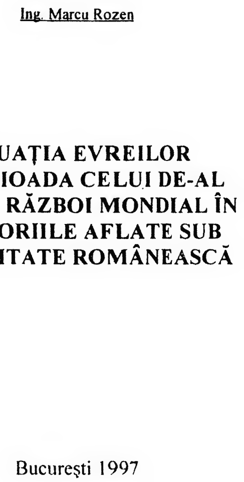

Ing. Marcu Rozen

SITUAŢIA EVREILOR
ÎN PERIOADA CELUI DE-AL
DOILEA RĂZBOI MONDIAL ÎN
TERITORIILE AFLATE SUB
AUTORITATE ROMÂNEASCĂ

Bucureşti 1997

"Autorul, el însuşi un supravieţuitor al Holocaustului din Transnistria, care şi-a pierdut întreaga familie în deportare, sintetizează în această lucrare dimensiunea prigoanei rasiale din Vechiul Regat şi Transilvania de Sud şi al Holocaustului din regiunile de nord - est ale ţării care a avut loc în perioada celui de al doilea război mondial" scrie Conf. Univ. Ing. Dan Regenstreif în interesanta dumisale prefaţă la publicaţia dlui Ing. Marcu Rozen intitulată "Situaţia evreilor în perioada celui de-al doilea război mondial în teritoriile aflate sub autoritate românească" apărută la Bucureşti, în 1997. Redăm mai jos câteva fragmente din acest preţios document.

..."Cunosc toate aceste aspecte din experienţă personală. La data de 12 noiembrie 1941, subsemnatul, în vârstă de numai 11 ani, împreună cu întreaga familie de cinci persoane (părinţii, bunica şi un frate mai mic), am fost deportaţi din oraşul Dorohoi în Transnistria, ghetoul Sargorod. În acea iarnă mi-au murit ambii părinţi şi bunica, iar în toamna anului 1942 şi fratele mai mic, în vârstă de 6 ani, astfel că am rămas singurul supravieţuitor dintr-o familie de cinci persoane. Multe familii au dispărut în întregime. Majoritate familiilor au plătit un greu tribut de sânge."

Pogromul antievreiesc de la Dorohoi (1 iulie 1940)

Nu putem începe acest capitol fără să amintim de pogromul antievreiesc din Dorohoi, prima manifestare antievreiască majoră în cadrul întregului proces de teroare şi exterminare a evreilor care se va desfăşura în toată perioada războiului.

În ziua de 1 iulie 1940, după ocuparea Basarabiei, Bucovinei şi Ţinutului Herţa de către trupele sovietice, subunităţi militare române conduse de ofiţeri legionari din Regimentul 3 grăniceri şi 8 artilerie, care se retrăgeau din Herţa, au declanşat un pogrom împotriva populaţiei evreieşti din oraşul Dorohoi.

Pogromul a început la cimitirul evreiesc din Dorohoi, unde avea loc gloanţelor, apoi un ofiţer vă va duce acasă!"

În aşteptare, Cuşmaru a putut asculta convorbirea telefonică a generalului cu lt. colonelul Marino:

- Te fac responsabil pentru fiecare glonţ care iese din depozitul de armament! Cu mâna mea te împuşc dacă aflu că ai dat gloanţe acestor netrebnici! Cred că în curând vor termina rezerva de gloanţe şi va înceta împuşcatul aici, în apropierea ruşilor, care nu ştiu unde să se oprească şi nu m-ar mira să vină ei să ne liniştească!

Tot Cuşmaru va povesti că a asistat atunci şi la altă scenă:

Un sublocotenent bondoc din regimentul 8 vânători a adus un băiat de 13-14 ani, fiul unui croitor, Moscovici.

- Ce-i cu el? - a întrebat un căpitan, care asistase la discuţiile anterioare ale generalului.

- E jidan.

- De ce l-ai adus aici?

- A tras împotriva plutonului pe care-l comand.

- Cu ce a tras?

- Ci mitraliera ascunsă în podul casei.

- Câţi morţi şi câţi răniţi ai?

- Nici unul.

- Unde-i mitraliera?

- A ascuns-o şi n-am găsit-o.

- Nu-ţi dai seama - a izbucnit căpitanul - că nu meriţi nici să fii căprar? Cine te-a făcut ofiţer fost desigur beat sau idiot! Cum îţi închipui că acest copil a manipulat o mitralieră, fără să facă pe el de frică? Cine l-a instruit să manevreze o armă atât de periculoasă? Cum a reuşit să tragă cu ea fără să rănească pe nimeni? Cum a reuşit să escamoteze o armă grea de o sută de kilograme, şi pe lângă asta, caldă la minimum 80 de grade? Nu-ţi dai seama ce idioţenii ai spus? Eu, în locul tău, mi-aş trage un glonţ în cap, căci altceva nu meriţi!

Mihail Cuşmaru a scăpat şi el atunci; dar din nou a fost în primejdie când, trimis în misiune de serviciul de aprovizionare al regimentului 29 infanterie, a fost dat jos din tren şi dus sub escortă la Curtea Marţială din Fălticeni, spre a fi judecat. A aflat **ajutorul de comandant** al regimentului, "care pur şi simplu a băgat jeep-ul în curtea închisorii, mi-a ordonat: "Urcă!" şi m-a scos de acolo fără centură, fără capelă, fără însemnele gradului".

("Realitatea Evreiască", Nr. 30-31 - 16 iunie-15 iulie 1996)

OAMENI DE OMENIE...
...ÎN VREMURI DE NEOMENIE

*Lucrarea scriitorului octogenar **MARIUS MIRCU**, stabilit în Israel, **Oameni de omenie în vremuri de neomenie** - apărută în Editura "Hasefer" -, ne oferă o tulburătoare mărturie despre generalul **Constantin Sănătescu, aflat în Dorohoi în zilele cumplitului pogrom din iulie 1940.***

Fragmentul pe care-l publicăm s-ar putea intitula:

STRICT AUTENTIC

GROPPER, CUŞMARU şi fiul lui MOSCOVICI SALVAŢI DE SĂNĂTESCU

Mihail Cuşmaru, plutonier t.r. în regimentul 29 infanterie, povesteşte că în acele zile se afla şi el cu armata română în retragere. Ajuns la Dorohoi şi "descoperindu-se" că e jidan, a fost dus la comandamentul corpului 10 de armată, comandat de generalul **Constantin Sănătescu** (acesta va lua parte, ca reprezentant al regelui Mihai, la răsturnarea mareşalului Antonescu, va fi apoi preşedintele Consiliului de Miniştri - 1944). Cuşmaru se afla şi el în faţa generalului Sănătescu, atunci când a fost adus un comerciant din Dorohoi, Gropper, şi a auzit următorul dialog între general şi comerciant.

Generalul: "Mă cunoşti pe mine?"

Gropper: "Da, aţi ieşit acum vreo zece minute din magazinul meu."

Generalul către cei care îl arestaseră pe comerciant: "Ce a făcut omul acesta?"

Un ofiţer: "A tras asupra armatei".

Generalul: "Oameni buni, dacă ăsta atras, atunci eu sunt mort, căci ar fi avut o ţintă directă, eram în faţa lui acum câteva minute".

Pe urmă generalul s-a adresat lui Cuşmaru: "Spune, ostaş, ce ai făcut?"

Un ofiţer: "A tras asupra armatei!"

Cuşmaru a prezentat un carnet cu bonuri de rechiziţie, însărcinat fiind de generalul comandant al Diviziei B. să procure hrană pentru ostaşi; iar cu privire la revolverul cu care ar fi tras, a arătat că acesta îi fusese luat cu două zile mai înainte de un ofiţer sovietic.

Extrem de supărat, generalul s-a adresat escortei "criminalilor":

- Pe cât sunteţi de zurbagii, pe atât sunteţi de tâmpiţi. Uite, ăsta stă cu bonurile de rechiziţie în buzunar, îi mor soldaţii de foame, şi voi l-aţi găsit trăgând dintr-un revolver pe care nu-l mai are de două zile! Plecaţi, neruşinaţilor, dacă nu vreţi să daţi ochii cu Curtea Marţială!

Adresându-se arestaţilor: "Staţi aici până se termină şuierul

Deoarece în Dorohoi mai rămăsese un lot de evrei, au început să se primească la primărie noi petiţii prin care se cerea îndepărtarea lor urgentă. Aceste petiţii trebuie să se găsească în arhiva evacuată la Găeşti. Primarul **Jenică Pascu**, prefectul **Baracan Ioan** şi secretarul general al Guvernământului Bucovinei, au întocmit un proces verbal în acest sens. Se motiva că evreii vor provoca epidemii, din cauza murdăriei în care trăiesc. Pentru acelaşi motiv le fusese interzis să părăsească domiciliul în altă zi decât vineri, numai între 8-9 dimineaţă. Şi să nu circule pe străzile din centru. Apoi li s-a îngăduit zilnic o oră, dimineaţa, să se aprovizioneze.

Curând, toţi evreii originari din judeţ au fost trimişi în Transnistria. Pentru localnicii rămaşi s-a alcătuit o comisie de triere alcătuită din farm. **G.D. Timuş**, din partea Camerei de muncă, **Titus Onofrei**, de la meseriaşi (aceasta se află în Bucureşti şi are un magazin de articole radio-tehnice pe Calea Rahovei), primarul oraşului şi colonelul **Barcan.** Acesta - **Baracan** - călare, aduna evreimea în juru-i. Apoi dădea pinteni calului. Grupul de evrei în care calul dădea buzna era sortit pieirii. Operaţia a repetat-o de câteva ori pe zi, mai multe zile, până când calul n-a mai întâlnit "obstacole".

Pentru ca cei vizaţi să poată obţine scurte amânări (de zile sau ore) erau necesare autorizaţii bazate pe certificate de boală. A început un trafic intens şi la preţuri astronomice, pentru obţinerea *ausweis*-urilor. Negustorii de autorizaţii au fost: **Mihai Popescu**, secretarul perfecturii, **dr. Felix Nădejde**, fost medic primar al judeţului. Acesta din urmă a reuşit prin legături de familie, chiar sub vechiul regim de imediat după 23 august, să fie transferat cu serviciul la Râmnicu-Vâlcea. Numiţii luau pentru eliberarea acestor autorizaţii, care-şi pierdeau repede valabilitatea, sute de mii de lei, broşe, ceasuri de aur şi tot felul de bijuterii. Alţi traficanţi cu certificatele de boală necesare pentru eliberarea autorizaţiilor de rămânere în localitate, au fost: **Vescanu** şi soţia sa **Zoe,** azi pensionari de vârstă. Aceştia erau protejaţii generalului **Calotescu**, fostul guvernator al Bucovinei, şi ai colonelului pensionar **Topliceanu.** Altă hienă, la acelaşi capitol, e pretorul **Moroide.**

Deoarece Dorohoiul ţinea de Guvernământul Bucovinei, trebuiesc menţionaţi şi poliţaiul **Pamfil** care a avut solicitudine numai pentru acei cărora se simţea obligat, dar pentru colectivitatea nenorocită îşi poate întocmi un bogat cazier. E menţinut şi azi în poliţia oraşului Roman. Multe nemernicii a practicat comisarul **Mircea Luţă** (aflat azi în Făgăraş). Printre organele de execuţie ale sadicului **Const. Mercur**, nu trebuiesc uitate, pentru ziua judecăţii, două brute: comisarul Gavaciuc care a îndrăznit să revie apoi la Dorohoi, dar organele poliţieneşti locale nu-i dau voie să reintre în serviciu, şi comisarul **Costea.** Amândoi specializaţi în bătăi şi alte maltratări.

Din cartea "Ce s-a întâmplat cu evreii din România",
Volumul II - Editura Glob / Papyrus, 1996

scumpetea din oraş. Până s-a obţinut deportarea evreilor în Transnistria. Unii locuitori aveau tot interesul să plece evreii, ca să le fure averile.

Deportarea a început la 9 noiembrie. Au mai rămas nedeportaţi, 2.100 evrei din care 800 tineri, trimişi la muncă, la Brăila.

La a doua evacuare, unii români i-au ascuns pe evrei în casele lor. Câţiva evrei au fost ascunşi în nişte sicrie, dar au fost descoperiţi. Românii "vinovaţi" au fost băgaţi în lagăr. Nu s-au putut deporta decât câteva sute de evrei, de data asta.

Prefectul a dat apoi dispoziţie, pe şoptite, că evreii ascunşi pot ieşi fără teamă, nu vor mai fi deportaţi. Cum au ieşit, au fost prinşi. Care a plătit, a scăpat. Era un mic şantaj local.

Reproduc, după poetul Saşa Pană, dorohoian de origine, o serie de amănunte despre situaţia din Dorohoi în acea vreme.

"Deportările în Transnistria şi la Tg.-Jiu s-au făcut în patru loturi. Au fost trimişi numai bărbaţii. În noaptea de 18 spre 19 iunie 1942 au fost strânşi "simpatizanţi comunişti", vreo două sute; în noaptea de 19 spre 20 iunie, cam tot atâţia, etichetaţi "suspecţi". În noaptea de 20 spre 21 au fost ridicaţi 26 de intelectuali evrei ca ostatici şi un ultim lot în noaptea următoare. Oamenii au fost strânşi noaptea, în grabă, dându-li-se permisiunea să-şi ia puţin bagaj de mână, apoi au fost porniţi în convoaie spre gara locală, şi încărcaţi în vagoane sigilate.

Deportările le-a organizat şeful poliţiei, căpitanul **Munteanu** (azi [1945 -n.r.] maior, cu domiciliul în Bucureşti, strada Pitagora 21) care contrasemna listele întocmite de şeful sau ajutorul biroului Siguranţei din Dorohoi, **Constantin Mercur.** În ultimă instanţă, aprobarea pentru ridicarea de la domiciliu o da maiorul **Victor Isăceanu** (frate cu **Vasile Isăceanu**) care teroriza târgul. Organele de execuţie ale deportării au fost puse la dispoziţie de legiunea de jandarmi locală.

Între timp fusese adusă la Dorohoi şi cazată în ţarcuri populaţia alungată din Târgul **Darabani** (bărbaţi, femei, copii, bătrâni). Această populaţie fusese strânsă sub pretextul unui exerciţiu de apărare pasivă, aşa că oamenii n-au luat cu dânşii nici un fel de bagaj. La Dorohoi a mai fost adusă **toată** evreimea, chiar şi moşnegii neputincioşi, din Rădăuţi, Săveni şi o parte din Mihăileni.

Principalii autori ai chipului cum s-a procedat în târgurile din judeţ, sunt: colonel **Baracan Ioan** (fost ofiţer în reg. 29 infanterie, azi pensionar), prefectul judeţului, şi **Mihai Popescu**, directorul Prefecturii. Încă înainte de a se purcede la deportări, s-a pregătit terenul psihologic, prin înregistrarea la prefectură a unor petiţii în care se semnala pericolul prezenţei evreilor în localitate. Aceste petiţii erau mai cu seamă opera primarului, **Jenică Pascu**, ins care fusese mai toată viaţa un întreţinut, şi "prieten" al evreilor (în prezent se află la Găieşti) şi de farmacistul **G.D. Timuş** (domiciliat azi în Bucureşti, parcul Domeniilor, str. Alexandru Constantinescu Nr. 19), un antisemit notoriu şi permanent. Lipsit de pic de ruşine, **G.D. Timuş** şi-a oferit de curând [1945 n.r.] serviciile Partidului Social-Democrat, ca să organizeze o filială la Dorohoi! Ceea ce i s-a refuzat.

Între timp, prefectul colonel **Baracan Ioan** a fost avansat general de brigadă. Acest om a dat la 22 iunie 1941, o proclamaţie pe judeţ în care elogia "glorioasele armate germane", fără să pomenească un cuvânt despre armata română. I s-a atras atenţia şi peste o jumătate de oră a placardat o proclamaţie modificată.

Singurul care a scăpat a fost oficiantul Iosif Davidovici care se ascunsese printre morţi.

Un fragment de carte - istorie adevărată

...Iar când soldaţii din reg. 3 grăniceri s-au retras şi din oraşul Dorohoi, cu căruţele pline de mărfuri şi obiecte din casele evreilor, în urma lor au rămas dâre multicolore: furaseră multe cutii cu vopsele pe care le-au scurs şi împrăştiat.

Iar în trenuri s-au făcut percheziţii din cele mai severe. În trenul Dorohoi-Iaşi, la un soldat evreu chemat în concentrare, s-au găsit nişte lame de ras. Plutonierul de jandarmi l-a întrebat grav:

- Ce scop au aceste lame?

Evreii care veneau la Dorohoi, mobilizaţi, au fost azvârliţi din trenuri şi ucişi.

Leon Cohn (Faibiş), frizer în Bucureşti (strada Carol 77), născut la Dorohoi, venea în trenul Bucureşti-Dorohoi. Pleca la Dorohoi ca să se prezinte la regimentul 29 infanterie, de unde primise ordin de chemare. La 2 iulie 1940, aproape de staţia Văculeşti (jud. Dorohoi), a fost aruncat din tren împreună cu trei camarazi evrei. I-au îngropat ţăranii, aproape de linia ferată. Primăria comunei Văculeşti a încheiat actul de deces nr. 59 din 29 iulie 1940.

După trei luni, soţia lui Leon a aflat şi a venit să-l caute. Ţăranul-cantonier i-a dat actele soţului ei şi i-a arătat gropile. Groapa lui Leon Cohn nu fusese adâncă. Îl dezgropaseră câinii şi îl mâncaseră. Soţia a mai găsit câteva oase, câteva bucăţele, pline de sânge, din haină, şi pălăria.

Resturile lui Leon Cohn au fost apoi îngropate de primăria din Dorohoi, în cimitirul din oraş.

În comunele **IBĂNEŞTI, POMÂRLA ŞI VĂCULŞTI** (toate în jud. Dorohoi) se află îngropaţi mulţi soldaţi evrei, asasinaţi de camarazii lor de arme.

Reg. 27 Dorobanţi din Bacău se afla şi el prin aceste locuri. Sergentul **Aroneanu**, dentist în Bacău, nepotul doctorului Aroneanu, fruntaşul socialist, asasinat la Bacău de maiorul **Polzer**, prin 1919 se afla cu compania 12 mitraliere la Herţa. Pe când mergea din satul Proboteşti spre Herţa, unde instalase la regiment, pentru soldaţi, un cabinet dentar, a fost împuşcat din spate de un camarad din companie. Glontele i-a ieşit prin cartuşieră.

Această companie a fost singura din Batalionul 3 (comandant, maior Dowstrosky), unde evreii au fost grav bătuţi la 19 iulie, când au fost alungaţi din armată.

La retragere, batalionul urma să treacă prin oraşul Dorohoi, spre Leorda, în ziua de 2 iulie. Ca să nu vadă ce s-a întâmplat în oraş, Batalionul a fost ţinut afară din oraş câteva ore, până s-a înnoptat. Au trecut noaptea. Tot au văzut distrugerile şi cadavrele.

Calvarul evreilor dorohoieni nu s-a terminat aici. Au trebuit să împărtăşească soarta bucovinenilor, pentru că Dorohoiul fusese anexat ţinutului Bucovina. Deci, după măcel, deportarea. Oraşul Dorohoi avea cam 7000 de evrei. În vară au mai fost aduşi şi evreii evacuaţi din târgurile din judeţ. Era aglomeraţie mare în oraş, antisemiţii n-au putut suferi. S-au făcut tot felul de rapoarte despre pericolul ce-l reprezintă evreii, despre cimitirului. Locotenetul a dat însă ordin să fie încadraţi între arme şi scoşi pe şoseaua Dorohoi-Vârfu Câmpului, chiar la ieşirea din cimitir.

Odată ajunşi pe şosea, evreii au fost înşiruiţi în şanţ. Soldaţii aşteptau ordinul locotenentului pentru executare.

S.Şulimovici a ieşit atunci din şanţ şi s-a apropiat de locotenent:

- Domnule locotenent, ştiu că viaţa noastră este în mâinile dv. Vă rog să mă ascultaţi înainte de moarte. Suntem nevinovaţi, nu ne luaţi viata înainte de a-mi acorda cinci minute pentru a vă vorbi!

- Nu vorbesc cu nimeni! Treci la loc şi pregăteşte-te de moarte!

În momentul când a auzit răspunsul, în loc să se întoarcă în şanţ, Şulimovici a luat-o la fugă pe câmp. După el au fugit imediat: Aizic I. Aizic, un bătrân de la azil, şi doi copii.

Soldaţii au început să tragă după ei. Nici un glonte nu i-a nimerit.

Au fost şi oameni printre ei

Când fugarii au ajuns în dreptul străzii Răileni, le-a ieşit înainte un grănicer, trimis de locotenent să-i urmărească. L-a o distanţă numai de 6 metri, acesta a descărcat trei focuri. Primul a lovit mortal pe Aizic I.Aizic, al doilea pe bătrânul de la azil, al treilea a perforat mâna stângă a lui Şulimovici, provocându-i fractura osului de la antebraţ.

Aizic I.Aizic şi bătrânul au murit imediat; Şulimovici a izbutit să se ascundă într-un grajd din apropiere. De-acolo a putut vedea cum grănicerul, după ce a buzunărit victimele, îl căuta pe el. A ieşit din grajd şi a alergat în stradă. Acolo a întâlnit o patrulă trimisă de comenduire, sub conducerea căpitanului Hergheligiu, care făcea ordine.

S-a apropiat de căpitan, explicându-i în ce împrejurări a fost împuşcat. S-a apropiat şi grănicerul care-l fugărea.

- De ce l-ai împuşcat? a întrebat ofiţerul.

- Pentru ca a fugit de sub escortă!

- Pentru ce l-ai escortat?

- Domnule căpitan - răspunse răspicat grănicerul, dv. probabil nu cunoaşteţi ordinul cu jidanii. Vă rog să mi-l predaţi pentru a-l conduce domnului locotenent care aşteaptă în dreptul cimitirului israelit.

Căpitanul era gata să-l predea pe Şulimovici grănicerului. În acel timp s-a apropiat un plutonier de jandarmi, cantonat la Şcoala israelită şi care-l cunoştea. Auzind discuţia şi văzând în ce hal este evreul, l-a luat sub ocrotirea sa şi a dat ordinul soldatului să plece imediat. Acesta avînd de gând să se împotrivească, plutonierul a scos revolverul şi l-a ameninţat că-l execută pentru dezordinea făcută în oraş.

Sub ocrotirea plutonierului jandarm, Şulimovici a pornit să caute un medic. Era plin de sânge. În dreptul şcolii israelite l-a întâlnit pe generalul Sănatescu, care era pe atunci comandantul Corpului.

Văzând pe evreu plin de sânge, s-a interesat în ce împrejurări a ajuns în această stare. Generalul Sănătescu (ulterior prim ministru, după 23 august 1944) a fost impresionat, şi a spus că va lua cele mai severe măsuri contra celor vinovaţi.

A doua zi, 2 iulie 1940, Şulimovici a fost internat în spitalul Judeţean unde a mai găsit vreo 30 de răniţi aduşi din oraş.

În şanţul din dreptul cimitirului, tovarăşii lui de suferinţă au fost găsiţi morţi. Executarea se făcuse imediat după plecarea lui Şulimovici.

În cele două zile cât a durat trecerea trupelor în retragere, prin oraş, s-a zvonit în localitate că evreii din Dorohoi vor căpăta o lecţie pentru ceea ce ar fi făcut unii evrei în Basarabia şi Bucovina. Chiar soldaţii cazaţi în oraş au avertizat gazdele, cu o zi înainte, că "24 de ore va fi liber să se facă orice cu jidanii".

De aceea, nenumărate case, de la mahala mai întâi, au scris pe uşă, pe pereţi, pe gard "Aici locuiesc români" şi au desenat cruci multe. Iar în ziua pogromului, s-a dat ordin românilor să pună afară icoana Maicii Domnului, sau drapelul român.

Evreul îşi apără căpitanul

Între timp, la Herţa a avut loc un incident cu caracter militar în urma căruia au fost împuşcaţi de către sovietici, cu un singur glonte, căpitanul de artilerie Boros, român, (din Bacău) şi soldatul evreu Iancu Solomon din armata română, care se aşezase, din proprie iniţiativă, în faţa căpitanului ca să-l apere.

Au fost aduse amândouă cadavrele la Dorohoi, ca să fie înmormântate cu onorurile cuvenite unor eroi, căpitanul la cimitirul român, evreul la cimitirul israelit.

Legionarii (ofiţeri şi chiar unii comandanţi) din regimentul 3 grăniceri, care cantonase peste noapte la marginea oraşului, au căutat să folosească aceste înmormântări drept pretext pentru lecţia ce trebuia dată evreilor.

A doua zi, luni, 1 iulie 1940, au avut loc înmormântările.

Regimentul 8 artilerie din localitate a trimis la cimitirul evreiesc o companie de soldaţi evrei, împreună cu plutonierul T.R. Emil Bercovici (student), să dea onorurile.

Sub pretext că evreii veniţi la înmormântare se adunaseră la cimitir ca să comploteze, mai mulţi ofiţeri şi soldaţi din regimentul 3 grăniceri, care tocmai părăseau oraşul, pe şoseaua ce duce la Suceava (prin Vârful Câmpului) şi care trece chiar lângă cimitir, au intrat în cimitir, au prins compania de soldaţi evrei tocmai când îşi terminase misiunea şi ieşea, le-au poruncit să se dezbrace, i-au aşezat la gardul cimitirului şi au tras. Numai trei au scăpat, răniţi (între ei administratorul ziarului "Bacăul"). Pe plutonierul T.R. Bercovici, după ce l-au împuşcat, l-au aşezat la o mitralieră si au chemat martori să arate că evreul a tras în armata română.

Un alt grup de soldaţi din reg. 3 grăniceri, comandaţi de un locotenent, au intrat în cimitir. Veniseră cam târziu. Înmormântarea se terminase, iar fruntaşii evrei, între care rabinul, şeful Comunităţii şi mulţi dintre asistenţi, plecaseră deja. Dar au mai găsit oameni, un grup de femei, bătrâni, copii şi personalul de înhumare, care auzind ce se întâmplă afară, se ascunseseră printre morminte. Paznicul cimitirului israelit, un român, a mers cu soldaţii să le arate unde s-au ascuns evreii. Locotenentul îi somă:

– Sus mâninile! Predaţi imediat armele şi pregătiţi-vă de moarte, lifte ce sunteţi!

Femeile şi copii au început să plângă, să roage să le dăruiască viaţa, că sunt nevinovaţi, că au participat numai la înmormântarea unui soldat evreu din Herţa, înmormântare făcută din ordinul Comenduirii. Locotenentul nu s-a lăsat înduplecat şi a chemat soldaţii care lovind cu patul armei, îi împingeau afară din cimitir.

Soldaţii care aşteptau afară aveau intenţia să-i execute în curtea

Marea prigoană

de MARIUS MIRCU

Anul 1941 a fost un an deosebit de greu pentru evreii din România, cel mai dezastruos din istoria noastră în acele locuri.

Seria de pogromuri începuse cu un an înainte, la 1 iulie 1940, când la Dorohoi au fost asasinaţi cel puţin 200 de evrei.

La Dorohoi, acolo unde a început Marele Masacru, am trăit o mare aventură, acolo a început şi cariera mea de... autor de pogromuri. Mă miră şi azi cum am avut cutezanţa!

În dimineaţa zilei de 2 iulie 1940 mă aflu la Comunitatea Evreilor din Bucureşti, cu o oarecare treabă (veneam adesea şi fără nici o treabă anume, reporterul din mine venea să adulmece...). I-am găsit acolo pe toţi consternaţi, de la portar (m-a întâmpinat, îngrozit cu vorbele: "Ai aflat?") la preşedinte (când m-a zărit: "Ne lipsea acolo un reporter de-al nostru!"). Am aflat că la Dorohoi, cu o zi mai înainte, avusese loc un masacru (de evrei).

– Acesta e începutul! a spus cineva.

– Nu cobi! i-au răspuns, înfuriaţi, mai mulţi.

Din păcate omul nu cobise, ci vestise.

Ca un disperat am alergat imediat la gară, am aşteptat acolo câteva ore, până am avut un tren pentru Dorohoi, m-am strecurat cum am putut (evreilor le era strict interzic să urce într-un tren, fără autorizaţie specială; şi nici n-aveam bilet).

Seara am ajuns la Dorohoi, având drept bagaj un carnet şi un creion.

*În seara următoare plecam înapoi la Bucureşti, de asemenea clandestin (seara era mai uşor să mă strecor, dar cu conştiinţa reportericească împăcată: umplusem carnetul cu ceea ce avea să constituie mare parte din cartea mea "**Pogromurile din Bucovina şi din Dorohoi**" (1945).*

Redau fragmente din reportajul publicat atunci, aşa cum îl culesesem pe viu, la faţa locului.

Nu-mi cereţi amănunte cum le-am realizat, nu sunt în stare să le dau, am procedat ca un somnambul...

Se poate face orice cu jidanii

În oraşul Dorohoi, locuitorii români au constatat cu prisosinţă cât de periculoşi sunt jidanii. Când s-a declarat la 22 iunie 1941 "războiul sfânt" împotriva celor mai sfinte interese ale ţării, locuitorii din Dorohoi ca şi cei din tot restul ţării, ştiind că vom avea o vreme pe neamţ în ţară, s-au gândit să se aprovizioneze ei cu ce le trebuie, înainte de a le-o lua înainte nemţii, ocrotitorii noştri şi mai ales ai alimentelor noastre.

Un evreu din Dorohoi şi-a făcut şi el o listă cu ce îi trebuia şi a dat-o băcanului Haim Schwartz, să-i pregătească cele scrise. Omul n-avusese altceva la îndemână şi a scris-o cu creion roş. Lista a fost văzută pe masa băcanului, de către soţia (învăţătoare) a maiorului Nistor, care a alergat, înspăimântată, la vecini, apoi în tot oraşul, să ţipe că la băcanul jidan se află un manifest bolşevic.

Dorohoi - 1 iulie 1940 -

O pagină însângerată din istoria evreilor români

O nouă comemorare înseamnă A NU UITA

Interviu în exclusivitate pentru "Viaţa Noastră" acordat de d-l Shlomo David, ziaristului Nando Maria Varga

N.M.V.: Ce înseamnă pentru dvs., stimate d-le Shlomo David, cel care coordonaţi editarea monografiei dedicate Dorohoiului, o nouă comemorare a dramei din iunie 1940, tragedie care a însângerat străzile Dorohoiului şi a îndoliat sufletul evreilor români?

Sh.D.: O nouă comemorare înseamnă A NU UITA şi a transmite mesajul Holocaustului noilor generaţii, care nu l-au trăit şi mai ales care nu l-au simţit. O exemplificare a acestei dorinţe o constituie Recviemul nostru din 1 iulie a.c. care a avut loc lângă Monumentul martirilor Holocaustului din cimitirul vechi din Haifa şi la care, din cele 1.000 de persoane prezente, aproximativ jumătate nu s-au născut în timpul Holocaustului, fiind fiii şi nepoţii celor care au suferit în acea cruntă perioadă.

***N.M.V.**: Consideraţi că prezenţa lor la această ceremonie este rezultatul firesc al eforturilor pe care le faceţi pentru a edita volumele despre Dorohoi?*

Sh.D.: Sigur că da. Chiar şi în cele trei volume apărute până acum şi în cel de al patrulea care este în curs de editare, cel puţin 50% dintre cei care scriu articole şi amintiri, fac parte din nouă generaţie.

***N.M.V.**: Preconizaţi şi alte proiecte în direcţia imortalizării Dorohoiului pe retina istoriei?*

Sh.D.: Voi pleca la Bucureşti pentru a discuta proiectul privind înfiinţarea unui muzeu al Holocaustului la Dorohoi, muzeu care va fi organizat în incinta unei vechi sinagogi, care nu mai serveşte astăzi drept lăcaş de cult. Ca urmare, începând de anul viitor, turiştii care vizitează Moldova, vor putea intra în contact, la muzeul din Dorohoi, cu istoria evreilor din nordul Moldovei.

***N.M.V.**: Cum calificaţi relaţiile pe care le aveţi cu actualele autorităţi din România?*

Sh.D: Să zicem, oarecum bune. Se constată din partea lor dorinţa de a-şi manifesta regretul pentru tot ce s-a petrecut. Primăria, în frunte cu primarul din Dorohoi, au luat iniţiativa de a crea o machetă a vechii sinagogi "Beit Şhlomo" din oraş, pentru a-şi manifesta regretul pentru tragedia uciderii celor 5.000 de martiri originari din Dorohoi, în pogrom şi Transnistria. Să sperăm că această machetă va sosi, în următoarle luni în Israel, unde în cadrul unei ceremonii speciale, va fi depusă la Beit Hatfuţot din Tel Aviv. Va fi prima machetă a unei sinagogi româneşti, adăpostită de această instituţie.

***N.M.V.**: În ce stadiu se află volumul Dorohoi IV?*

Sh.D.: Volumul va apare peste vreo şase-şapte luni, va avea 800 de pagini şi va fi închinat şi omagierii celor 50 de ani de la formarea statului Israel. De altfel, coperta cărţii va fi aurită, pentru a onora acest impresionant eveniment. Şi acest volum IV, asemenea celorlalte volume anterioare, va fi înmânat, în perioada martie-aprilie 1998, într-o ceremonie specială, preşedintelui statului Israel.

Vreau să menţionez o iniţiativă de-a noastră, a originarilor din Dorohoi, care sper că va fi urmată şi de alţii. Şi anume, plantarea unei păduri a martirilor, în munţii Ierusalimului. Inaugurarea acestei păduri, care va avea 18.000 de copaci, se va desfăşura în toamna anului 1997. Plantarea arborilor a început şi s-au obţinut donaţii pentru câteva mii de copaci. Colectivul care se ocupă de această pădure a dorohoienilor din munţii Ierusalim, este format din trei generali, originari din Dorohoi: Leizerovici Ieşaiahu, Şani Avraham şi Gal Arie.

***N.M.V.**: Mult stimate d-le Shlomo David, vă mulţumesc pentru bunăvoinţa de a ne acorda acest interviu şi în zilele acestei crunte şi tragice comemorări, ne plecăm capetele cu pioşenie în memoria martirilor dorohoieni.*

Sh.D.: Vă mulţumesc.

("Viaţa Noastră", iulie 1977)

Evreii din Dorohoi în perioada guvernării legionare

de Dr. MARCEL SOLOMON

6 septembrie 1940. La conducerea României se instalează guvernul legionar în frunte cu generalul Antonescu. După pogromul de la 1 iulie 1940 şi legislaţiile antisemite, din ce în ce mai aspre, populaţia evreiască va suporta excesele regimului legionar.

Guvernul legionar intensifică legislaţia antisemistă care prevede:

- excluderea elevilor evrei din învăţământul public (şcoli primare, licee, facultăţi)
- excluderea evreilor din funcţii publice
- excluderea evreilor din armată
- excluderea avocaţilor evrei din barouri
- interzicerea practicării de către evrei a unui mare număr de profesii
- romanizarea treptată - de obicei prin violenţă - a întreprinderilor evreieşti

Comunitatea evreilor s-a străduit - în limita posibilităţilor - să atenueze efectele legislaţiei antisemite şi a exceselor organelor locale. Între altele s-a urmărit să se dea posibilitatea elevilor - excluşi din şcolile publice - să continue studiile. Existau grădiniţe de copii şi şcoala primară. S-a înfiinţat liceul evreiesc la care au predat profesori cu pregătire deosebită ca: Zoller (directorul liceului), Scheib, Şaiovici, Săpunaru, Haler, Dr. Marcovici, Levensohn, Abramovici, Hecht etc.

Datorită pregătirii şi devotamentului acestor profesori s-a realizat un nivel de studii cu nimic inferior liceului de stat.

La 21 ianuarie a izbucnit rebeliunea legionară, în urma fricţiunilor dintre generalul Antonescu şi unii conducători legionari. La Dorohoi rebeliunea nu a cauzat victime omeneşti, însă legionarii au atacat o nuntă evreiască şi i-au dus pe nuntaşi în beciul poliţiei, unde un grup de tineri legionari - majoritatea elevi de liceu - i-au bătut cu cruzime.

După eşuarea rebeliunii legionare, noul comandant al poliţiei, căpitanul Munteanu, în loc de a-i elibera i-a trimis la Curtea Marţială - la Iaşi - sub acuzaţia de comunism. Curtea Marţială i-a achitat. Atmosfera antisemită a continuat şi după rebeliune, noi legi antisemite adăugându-se la cele anterioare.

La 22 iunie 1941 a început războiul împotriva Uniunii Sovietice şi cu aceasta şi calvarul evreilor, care a dus la exterminarea, în lagărele Transnistriei, a jumătate din populaţia evreiască a judeţului Dorohoi.

Cum am intrat în casă au venit după mine doi legionari dintre care l-am recunoscut pe **Pomârleanu**, unul din fraţii Pomârleanu care astăzi este locotenent.

M-au luat din casă şi în ghionturi m-au dus la camera de serviciu care era situată în curte.

Aici am fost percheziţionat de către **Arsene Cividon** şi şeful de poliţie de atunci, legionarul **Menatti**.

După ce am fost percheziţionat, am fost luat pe sus fără a avea timp să mă îmbrac şi dus la gura beciului.

Aici am fost preluat de către **Alupului**, **Târnăuceru şi Grecu**, ridicat în sus şi aruncat ca o minge pe scări.

După ce m-am ridicat şi am intrat în camera beciului, au mai fost aruncaţi cam în acelaşi sistem domnii Herşcovici, Mayer, Prof. Scheib, Prof. Heler, avocat Abramovici Izidor, Bucureşti, Rorlich Mandi Bucureşti, Schwarzenber A. Zisu Dorohoi, Pescaru S, Sacagiu Marcu, Segal Ioină, precum şi vreo 15 femei de a căror nume nu-mi amintesc.

După ce am fost aruncaţi în beci au venit jos în beci gardienii **Alupului** şi **Grecu** cari aveau în mână bastoane de cauciuc şi au început să lovească în toţi peste cap, peste faţă, mâini, picioare strigând:

Na-vă Stalin, Na-vă steag roşu, Na-vă soviete.

Pe dl. Herşcovici Mayer, Prof. Scheib, Prof. Heler, Mandi Rorlich şi avocat Abramovici Isidor i-au pus pe jos şi i-au călcat în picioare cu sălbăticie.

D-lor. Mandi Rorlich şi Herşcovici le-au distrus dinţii din gură.

Menţionez că au mai venit şi alţi gardieni cari au căutat să ne aducă uşurări, încercând să-i linişteasă pe **Alupului** şi **Grecu**, dar ei ca nişte fiare sălbatice, n-au ţinut seama de nimic şi continuau să ne maltrateze ca nişte besii ordinare.

Nu făceau nici o distincţie între bărbaţi, femei şi copii.

Aceasta îmi este declaraţia pe care o susţin şi semnez propriu,

Plut. Maj. I. L. Iulius Segall

ciomegele în uşă, ameninţând că dacă nu deschidem vor forţa uşa. S-a deschis uşa şi în cameră au intrat doi legionari care s-au recomandat ca organ al poliţiei legionare, căutând pe cetăţeanul sus menţionat care s-a ascuns după canapea. După ce l-au găsit l-au somat să-i urmeze, adresându-se nouă aceiaşi somaţie.

La întrebarea avocatului cu ce drept ne somează să venim la polţie, întrucât nu am comis nici o infracţiune sau nici un act în conflict cu legea ei au raportat că dacă ne împotrivim se vor adresa poliţiei legionare şi ne vor ridica cu forţa. Ne-am plecat în faţa forţii brutale şi ne-am îndreptat spre comisariatul de poliţie, unde am fost duşi într-o cameră tixită cu evrei vânaţi de prin case sau ridicaţi de la o nuntă care a avut loc în acea zi luând şi ca corp delict baldachinul despre care huliganii susţineau că ar fi un steag roşu. De aici au fost chemaţi "inculpaţii" la interogatoriu.

Între timp se auzeau ţipete şi vaiete fără să bănuim bătaia organizată de legionari în beciul poliţiei.

În sfârşit după o aşteptare nerăbdătoare am fost chemat şi eu în faţa unei comisiuni compusă din şeful Poliţiei legionare **Menatti**, şeful siguranţei **Mercur**, comisari pe care nu-i cunoşteam şi legionari.

Am fost identificaţi şi apoi supuşi unei percheziţii corporale căutându-se acte subversive şi arme. După ce am fost percheziţionat mi s-a oprit carnetul de identitate, stiloul, inelul şi un portmoneu cu bani. Am încercat să mă îmbrac, încălţând bocancii, când unul dintre legionari a făcut observaţia spirituală: "uite el crede că merge să se culce". M-am îmbrăcat superficial presimţind cele ce aveau să se întâmple. Doi gardieni m-au împins afară şi imediat la ieşire s-au năpustit asupra mea cu bastoane de cauciuc lovindu-mă fără încetare în cap. Abia ajuns la intrarea în beciul poliţiei unul din bandiţi mi-a pus o piedică, aşa că m-am rostogolit până în fundul beciului. Aici o bandă organizată a început să mă lovească peste cap cu bastoane şi ciomege. Cât timp am fost conştient mi-am dat seama că erau două grupe care băteau cu schimbul până ce oboseau. Am fost maltratat îngrozitor până am căzut în nesimţire. Mă treceau la un moment dat într-o încăpere vecină cu camera de tortură în care operau bandiţii legionari şi gardienii.

Aceloraşi suplicii au fost supuşi mai mulţi evrei.

După ce mi-am revenit puţin din maltratările bestiale intrară gardienii **Grecu, Târniceru, Alupului** şi alţii a căror nume îmi scapă şi continuă să ne bată cu bastoane de cauciuc în cap strigându-ne "Asta vreţi voi, steag roşu, comunişti vă arătăm noi vouă".

Acest supliment a durat aproape până la miezul nopţii. În beci am fost reţinuţi toată noaptea de Duminică şi Luni până după amiază. Către seară am fost strânşi într-o cameră din clădirea poliţiei, aşteptând să ne facă cercetările. Am fost chemat Marţi dimineaţă la cercetare în faţa şefului Poliţiei **Menatti** şi şefului siguranţei **Mercur**.

Mi s-au înapoiat actele şi lucrurile luate şi după un scurt interogatoriu m-au pus în libertate.

Drept care dau prezenta declaraţie.

Dorohoi 29 ianuarie 1949.

Profesor Scheib Otto

În continuare declar următoarele: avocatul Abramovici se află la Bucureşti, nu cunosc adresa gardienilor Grecu şi Târniceru, iar cei doi legionari care m-au ridicat de la locuinţa avocatului Abramovici erau unul elev de liceu iar al doilea factor poştal - n-am cunoscut numele lor.

DECLARAŢIE

Subsemnatul Segal I. L. Iulius funcţionar la Miliţia oraşului Dorohoi, căsătorit fără copii, condamnat n-am fost, în etate de 33 ani, asupra celor întrebate cu privire la activitatea revizorului de gardieni publici **Alupului Mihai** în perioada 1941-1944 declar următoarele:

În seara zilei 19 ianuarie eram pe stradă vroind să mă duc la unchiul meu Segall Iancu care locuia pe St. I. C. Frimu, fostă Brătianu în acelaşi rând cu sediul Poliţiei.

DIN ARHIVELE DE LA YAD VAŞEM

Rezultat al unor cercetări minuţioase, următoarele documente au fost selecţionate şi puse la dispoziţia noastră de către Dna. **Dr. Şeli Grisaru** de la Yad Vaşem, care ca şi în trecut, în cazul celorlalte trei volume, le oferă spre publicare pentru a sta din nou mărturie cutremurătoare a celor îndurate de victimele Holocaustului din România, şi în special din judeţul Dorohoi.

21 Martie 1942

Excelenţei Sale
Domnului Mareşal Ion Antonescu
Bucureşti

Excelenţă,

Subsemnata Şufăr Clara, evacuată din Dorohoiu, domiciliată la Moghilău Transnistria, împreună cu restul soţiilor a căror bărbaţi în momentul evacuării au fost concentraţi la munca de folos obştesc de către Cercul de Recrutare Dorohoi la Brăila, vin umilite la picioarele Domniei Voastre cu următoarea rugăminte:

Întrucât suntem evacuate fără nici o sursă de câştig şi fără nici o posibilitate de a câştiga ceva, foamea împreună cu frigul extrem al iernii de aci ne-a decimat într-atâta încât din 800 de familii fără bărbaţi au rămas aproape 400 familii.

Bărbaţii noştri ca cetăţeni loiali s-au supus la prima chemare a autorităţii militare de a presta munca de folos obştesc şi când la desconcentrare nu numai că nu şi-au găsit familiile lor acasă ba chiar au fost înştiinţaţi că nici aci nu mai există ci au murit.

Restul ce mai supravieţuim trăim din mila publică şi majoritatea este expusă morţii prin foamete.

Cu lacrimi în ochi venim toate împreună cu copiii noştri la picioarele Domniei Voastre să binevoiţi a dispune retrimiterea noastră împreună cu copiii noştri la Dorohoi unde 2/3 din populaţia evreiască a rămas neevacuată, salvând astfel câteva sute de suflete.

Apelăm la bunătatea Domniei-Voastre să binevoiţi a lua în considerare plângerea şi totodată rugămintea noastră şi totdeauna împreună cu copiii noştri ne vom ruga lui Dumnezeu pentru sănătatea Domniei-Voastre şi a familiei Domniei Voastre.

Primiţi Vă rog excelenţă asigurarea deosebitei stime şi consideraţiuni.

Pentru femeile ale căror bărbaţi au fost concentraţi la Brăila,

Clara Şufăr din Dorohoi
Comunitatea evreiască Moghilău
Transnistria

DECLARAŢIE

Subsemnatul Scheib Otto de profesiune profesor secundar, domiciliul în Dorohoi, str. Spiru Haret nr. 109 declar următoarele:

În ziua de 19 ianuarie 1941 la orele 16 m-am dus cu colegul Haller, actualmente director la liceul teoretic Laurian din Botoşani, la avocatul Abramovici pentru a lua în discuţie anumite chestiuni în legătură cu liceul evreesc. Aici am stat de vorbă cam două ore, când deodată se auzea zgomot şi strigăte care deveneau din ce în ce mai perceptibile. Avocatul Abramovici s-a ridicat, îndreptându-se spre uşă pentru a vedea ce s-a întâmplat, când, întredeschizând uşa, un cetăţean cu numele de Simionovici a dat buzna în cameră, spunându-ne să încuiem uşa întrucât este urmărit de doi legionari. N-a apucat să închidă bine uşa şi cei doi legionari au început să bată cu

After the war with the Soviet Union broke out, 2,000 Jewish men from the towns and villages in the district were brought to the city and deported to *Transnistria on Nov. 7, 1941. Dorohoi's Jews were deported on November 12, and by November 14 two transports totaling 3,000 persons were despatched. Many died in the sealed railroad cars before they reached their destination, *Ataki on the Dniester. Deportations were resumed on June 14, 1942, when 450 men were sent to Transnistria. They were later joined by their families in Mogilev and were sent from there to German camps on the banks of the Bug, where most of them met their deaths. In Dorohoi itself, only 2,000 Jews were left and they were forbidden to engage in any economic activity. In January 1943 the Antonescu government acceded to the request of the Dorohoi community and the leaders of the Association of Rumanian Jewish Communities in *Bucharest to permit the return of the deportees: but it took until December 20 for this decision to go into effect. Of the 3,074 who had been deported 2,000 came back to Dorohoi. In addition, 4,000 Jews from Transnistria who were not permitted to return to their original homes in the district also stayed in Dorohoi. In April 1944, the Soviet Army occupied the city. There were 7,600 Jews living in Dorohoi in 1947. [Th.L.]

Bibliography: M. Mircu. *Pogromurile di Bucovina şi Dorohoi* (1945), 132, 145: M. Carp, *Cartea Neagră*, 1 (1940), index: F. Saraga, in: *Sliha*, 1 no. 11 (1956), 4: 1 no. 12 (1956), 4: 1 no. 13 (1956), 4: PK Romanyah, 1 (1970), 104–10.

Cercetătorul Alex Finkelstein de la Universitatea Bar-Ilan, ne-a trimis spre publicare din volumul 6 (Di - Fo), capitolul cu privire la DOROHOI.
Ca şi în celelalte Enciclopedii, trebuie remarcată bibliografia. Datele care apar în aceste cărţi de referinţe sunt culese din cartea lui Marius Mircu "Pogromurile din Bucovina şi Dorohoi, (1945)..., Cartea Neagră de M. Carp, (1940)..., Fred Şaraga revista Sliha, (1956)... etc.

DOROHOI, town in N. E. Rumania, located on important trade routes between Poland, Bukovina, and Moldavia. Jews began to settle there in the 17th century. They were granted charters of privilege in 1799, 1808, and 1823. The Dorohoi community was organized, like other communities in Moldavia, as a *Breasla Jidovilor* ("Jewish guild"), first mentioned there in 1799 and existing until 1834. A regular communal organization was not set up until 1896. The community had a *talmud torah* and a secular Jewish school by 1895. A large number of refugees from persecutions in the vicinity arrived in Dorohoi in 1881-84. The community also suffered severely during the peasant revolt in 1907. The Jews were persecuted by the military authorities during World War I and suffered from economic restrictions between the two world wars. The Jews in Dorohoi were mainly occupied as artisans, manual workers, and petty shopkeepers. In 1920 the community established a hospital. There were 600 Jewish families in Dorohoi in 1803, 3,031 persons in 1859 (50.1% of the total population), 6,804 in 1899 (53.6%), and approximately 5,800 in the period up to the Holocaust. [Y.M.]

Holocaust Period. In 1941 there were 5,384 Jews living in Dorohoi, comprising about one third of the population. Anti-Semitic outbursts began in June 1940, when nearby Bessarabia and northern Bukovina were occupied by the Soviet Union. Rumanian soldiers attacked the Jewish quarter, murdered about 200 Jewish inhabitants, and looted houses. The following day local peasants stripped the Jewish corpses that were still lying in the streets. The victims' families were forced to sign statements to the effect that their relatives had been murdered by "unknown wayfarers"; the public prosecutor, however, came to the conclusion that the soldiers had acted on instructions. The terror was renewed when Ion *Antonescu rose to power (September 1940), and many Jews were barred from commerce and the trades.

Fotocopia paginii din Encyclopaedia Judaica, care se află la Muzeul Holocaustului din Washington, trimisă pentru publicare în volumul IV de către dr. Ghershon Pitaru.

DOROHOI

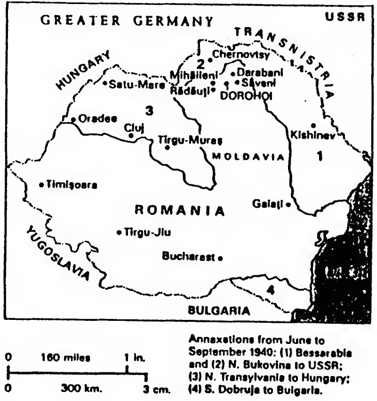

Annexations from June to September 1940: (1) Bessarabia and (2) N. Bukovina to USSR; (3) N. Transylvania to Hungary; (4) S. Dobruja to Bulgaria.

DOROHOI, town in ROMANIA, in northern Moldavia, bordering on BUKOVINA. In 1930, Dorohoi had a Jewish population of 5,820. Its Jews suffered more in World War II than others living in the Old Kingdom (Romania in its pre-1918 borders) because the town was near the new border with the Soviet Union, established at the end of June 1940 when the Soviets annexed northern Bukovina, and also because it was a Jewish center in northern Moldavia.

On July 1, 1940, Dorohoi was the scene of the first outbreak of violence against Jews in Romania, when a Romanian army unit that was withdrawing from Bukovina shot to death dozens of Jewish soldiers in its ranks and murdered Jewish inhabitants of the town, including women and children; a total of 200 Jews were killed. This took place before Romania had allied itself with Nazi Germany and before a single German soldier had set foot on Romanian soil. In June 1941, when Romania joined Germany in its invasion of the Soviet Union, a new drive of anti-Jewish persecution was launched. Jews from the nearby towns of Saveni, Darabani, Mihăileni, and Rădăuţi were expelled from their homes and forced into Dorohoi; at the same time, 300 Jews from Dorohoi—among them the community leaders—were interned in camps in western Romania (mostly in Tîrgu-Jiu), on suspicion of being Communists. In Dorohoi the Jews were forced to wear the yellow badge (*see* BADGE, JEWISH). At the end of August and the beginning of September 1941, 2,000 Jewish males from other places in the district were brought to Dorohoi; at the same time, the 300 Jews who had been interned in western Romania were permitted to return. All the Jews in the town were forced to subscribe to the war fund.

On November 5, 1941, the authorities informed the community leaders that an order had been issued for the expulsion of the Dorohoi Jews from their hometown. For this purpose, the Dorohoi district was administratively attached to Bukovina, the province from which all the Jews were expelled to TRANSNISTRIA. The expulsion order had in fact originated in Bucharest, and was part of a plan designed to thin out the Jewish population of northern Moldavia. The Jews were forced to "sell" their property to the Central Bank of Romania, and their houses were plundered by their Romanian neighbors.

On November 7 the Jews of Darabani and Rădăuţi were expelled, followed the next day by the Jews of Mihăileni and Saveni. The expulsion of the Dorohoi Jews began on November 12. Some four hundred and fifty Jews had obtained (through bribery) permits to stay in the town, ostensibly as being essential to the economy; even some of these, however, joined in the general expulsion, since they did not want to be separated from those members of their families who were not included in the residence permits. Eight thousand Jews were expelled from Dorohoi and the neighboring area in two transports. Many of them died en route, even before they had crossed the Dniester. In many families only the women and children were sent to Transnistria, with the men kept behind in Romanian forced-labor camps.

The Jews who remained in Dorohoi set up a new community leadership, and its members, together with the leaders of Romanian Jewry, made strenuous efforts to have the Dorohoi district reincorporated in the Old Kingdom and thereby to facilitate the return of the Jews from Transnistria. In the end, their efforts succeeded; the required authorization was given when the Soviet army was making its advance. A delegation of the Jewish Aid Committee was able to go to Transnistria in order to make arrangements for the repatriation of the Jews who had been expelled there. At the end of December 1943, 6,053 Jews from the Dorohoi district, out of the 10,368 who had been expelled from it, returned, together with 2,000 out of the 3,074 expelled from the town of Dorohoi. The local authorities continued to harass the returnees, and only after Dorohoi was liberated by the Red Army in April 1944 did their sufferings at Romanian hands come to an end.

BIBLIOGRAPHY

Carp, M. *Transnistria*. Vol. 3 of *Cartea Neagră*. Bucharest, 1947.

Lavi, T., ed. *Rumania*, vol. 1. In *Pinkas Hakehillot; Encyclopaedia of Jewish Communities*. Jerusalem, 1969. See pages 104–110. (In Hebrew.)

JEAN ANCEL

stabilit, să comită un masacru al populaţiei evreieşti din oraşul Dorohoi.

Imediat după încetarea ploii, ostaşi români au năvălit în casele evreilor din oraş ucigând 200 de femei, bărbaţi, copii.

Aşa a fost ucis fratele meu **Adolf Moscovici**, în vârstă de 16 ani de către un subofiţer de grăniceri care a oprit în faţa casei noastre din str. I. C. Brătianu 101. Militarul l-a urmărit pe fratele meu în casă şi l-a înjunghiat sub privirile îngrozite ale bunicii noastre. Bunica s-a interpus şi atunci subofiţerul a înjunghiat-o şi pe ea cu acelaş stilete, pe care, după odioasa crimă, l-a şters de sânge de perdeluţa de la geam.

Pe aceeaşi stradă I. C. Brătianu aceeaşi bestie a ucis pe fiica unui cizmar. Şi-a continuat drumul pe Bdul Regele Ferdinand, unde a ucis încă o serie de evrei printre care şi pe **Bercu Aclipei** în faţa restaurentului său.

Din oraş se retrăgeau unităţi ale regimentului 3 Grăniceri şi 8 Artilerie, care treceau prin străzile Spiru Haret şi Tăutu, unde au masacrat zeci de familii formate din oameni bătrâni, copii, femei, tineret. Astfel la locuinţă familiei **Lupu Iäger**, o locuinţă foarte cochetă, cu grădină, a intrat o grupă de ostaşi cu armele întinse şi au cerut celor din casă să se alinieze în curte la zid, pentru a fi executaţi. Totuşi şeful grupei, măcelar din Constanţa nu s-a grăbit să-i împuşte. Între timp vecinii familiei Iäger, dna Comănescu cu fiica ei Julietta au intervenit cerând soldaţilor să-i lase în pace pe vecinii lor evrei.

Dintre cei ucişi a fost şi **Isac Rabinovici** care oprit pe stradă a arătat ostaşului ordinul lui de concentrare. Soldatul a aruncat ordinul în noroiul străzii şi i-a tras un glonte care i-a găurit plămânul. Isac Bercovici a murit după două zile în spital. Acelaş ostaş l-a împuşcat pe bătrânul **Ionaş Herşcu** de 94 de ani şi un copil în vârstă de un an, pe Bdul Ferdinand.

Autorul acestor evocări a lucrat atunci ca zeţar la tipografia drei Rozica Weissman în str. Grigore Ghica. Înainte de măcel generalul Const. Sănătescu a intrat în tipografie comandând un afiş-comunicat de instituirea stării de asediu.

Aveam 18 ani şi mi-am luat răspunderea tipăririi afişului. În timp ce lucram la această comandă, a izbucnit ploaia şi au început să se audă împuşcături. Generalul Const. Sănătescu care era alături de mine în tipografie mi-a spus: "Dacă evreii tăi au făcut cele ce au făcut la retragerea trupelor noastre din Basarabia şi Bucovina, este normal să fiţi pedepsiţi şi voi de armata română!"

Sunt sigur că generalul a cunoscut planul masacrului. Nimeni nu a ridicat măcar un deget pentru a opri crima. A fost primul masacru fascist împotriva populaţiei evreieşti.

Ziarele vremii nu au pomenit nimic despre cele petrecute la Dorohoi. Corespondenţii locali ai presei centrale dnii George R. Râncu şi Onisifor Prisăcaru nu au semnalat redacţiilor din Bucureşti despre măcelul din oraşul Dorohoi.

Dorohoiul a avut în acea vreme ca locuitori oameni politici de vază: Alex Răutu, av. Ion Capră, av. Nicu Stoianovici, av. Victor Dumitri, av. Scriban, Arh. Bogrea, av. Dintevici, preotul Furtună, colonel Bantaş, colonel Barcan, maior Găluşcă, av. Mihai Vasiliu etc.

Nici unul dintre ei nu a intervenit la înaltul Comandament.

După încetarea bestialităţilor, a doua zi, s-a constituit o comisie şi a început o anchetă formală. În comisie se aflau procurorul Al. Scripcă, procurorul Filaret Băleanu iar ca secretar a fost desemnat Constantin Scripcă.

vrul slt. Iancu Solomon a fost preluat de Comunitatea Evreilor din oraş şi depus în casa mortuară din incinta cimitirului evreiesc din cartierul Tăutu.

Cum s-a pregătit măcelul

Cu toate că se intrase în Şabat, comitetul comunităţii sub preşedinţia lui general-medic Dr. Isac Axler, s-a întrunit de urgenţă hotărând ca duminică 1 iulie 1940, ora 14.00 să aibă loc funeraliile sublocotenentului Iancu Solomon, căzut la datorie pentru apăratea patriei în oraşul Herţa. Oficialităţile române au stabilit pentru aceeaşi oră funeralile pentru căpitanul Ermil Constantinescu, în cimitirul creştin, învecinat. Pentru organizarea funeraliilor sublocotenentului evreu a fost însărcinat d. Strulică Sulimovici.

Duminica acea neagră din 1 iulie a început din zorii zilei cu un soare strălucitor, un cer albastru senin. Cetăţenii evrei ai oraşului Dorohoi se pregăteau să participe la înmormântarea eroului evreu.

Pe la ora prânzului nori negri, prevestitori de furtună au acoperit cerul. Locuitorii se îndreptau paşnic spre cimitire, evrei, creştini, împreună, pentru aduce ultimul omagiu celor doi militari.

Au fost formate două plutoane de gardă de onoare, cu drapele şi gornişti. Cea de la cimitirul evreiesc era sub comanda sergentului T.R. Emil Bercovici, fiul cunoscutului librar Louis Bercovici.

Festivităţile au început simultan la ora stabilită. În cimitirul creştin se afla prefectul judeţului, primarul, şi în cimitirul evreiesc se afla generalul medic Dr. Isac Axler, rabinul şef al oraşului dl. David Schächter, rabin Aron Faibiş, d. Strulică Sulimovici, secretarul comunităţii, oameni de afaceri, medici, avocaţi şi cetăţeni ai oraşului.

După oficierea slujbei religioase de către Sef Rabinul Schächter, plutonul de onoare format din ostaşi evrei ai Armatei Române, în haine militare, au tras salve de onoare şi apoi sicriul a fost coborât în mormânt.

O ploaie torenţială urmată de o rupere de nori a început să cadă asupra oraşului. Toţi dintre cei care se aflau lângă mormânt au rămas pe loc. Pământul încă nu acoperise trupul eroului.

A început măcelul...

În acelaş timp au pătruns în cimitir ostaşi înarmaţi ai unei unităţi militare ai Armatei Române în retragere şi i-au înconjurat pe cei care se aflau lângă mormânt. O ploaie de gloante ucigătoarea a început să curgă. Slt. Emil Bercovici, comandantul plutonul de onoare, ostaşul port drapel, gornistul şi ceilalţi militari evrei au căzut ucişi de rafalele de gloanţe. Ostaşii criminali continuau să curme vieţile celor veniţi să aducă un omagiu ostaşului căzut pentru Patria Română.

Strulică Sulimovici a reuşit să se strecoare printre morminte şi smulgând din mâna unui ostaş criminal arma a fugit din cimitir, ţinând sub ameninţarea armei soldatul care încercase să-l ucidă.

Ajuns la sediul Comunităţii unde se afla instalat Înaltul Comandament al Corpului de armată, de sub comanda generalului Const. Sănătescu, l-a predat pe ostaşul ucigaş şi arma lui unui ofiter de serviciu. D. Sulimovici era rănit la umăr şi la mână şi a fost imediat internat la Spitalul Judeţean Dorohoi de sub conducerea dlui Dr. Const. Vereanu, un om deosebit cu mult suflet, bun simţ.

Începe masacrul populaţiei

În timpul ploii, a furtunii salvatoare, unităţi militare, erau pregătite după un plan dinainte

1 IULIE 1940 - 1997

57 de ani de la odiosul masacru din Dorohoi

Aspecte inedite din acea Duminică neagră de tristă amintire.

de S. MOSCOVICI - KARMOSS

Bestialităţile s-au petrecut în timpul prezentei în oraş a generalului de corp de armată Constantin Sănătescu de la înaltul Comandament al Armatei Române cu reşedinţa la Dorohoi.

Nici un popor nu are un prezent şi un viitor, dacă nu vrea să-şi cunoască trecutul aşa cum a fost.

În România, setea de adevăr n-a mers niciodată departe, întotdeauna se preferă să se evite dimensiunile reale ale Holocaustului fascist, bineînţeles inclusiv ale celui comis de regimul barbar al Mareşalului Ion Antonescu.

Tăcerea s-a aşternut peste decenii, peste genocidul antisemit, de parcă nu ar fi fost nimic. "Nici usturoi n-am mâncat şi nici gura nu ne miroase."

Dorohoiul a fost un oraş patriarhal, cu o populaţie liniştită, muncitoare, supusă. Cetăţenii se cunoşteau între ei, erau legate prietenii de familii, indiferent de religie, exista o încredere reciprocă între oameni. Se muncea cinstit şi viaţa era plăcută.

A trebuit să vină acel ultimatum sovietic care revendica Basarabia şi Bucovina de Nord, până la Dorohoi, ca să distrugă viata liniştită, paşnică din oraş, din întregul judeţ.

A fost destinul dorohoienilor să facă prima experienţă în cadrul cumplitei soluţii finale.

Totul a început la 29 iunie 1940 când trupele sovietice motorizate au pătruns in oraşul Herţa din judeţul Dorohoi în mod cu totul abuziv şi samavolnic, regiune desigur neprevăzută în planul de cedare Sovietelor, care n-a făcut parte nici o dată din teritoriul Basarabiei sau a Bucovinei de Nord.

Unul din comandanţii unităţii Sovietice care a dat ordin de pătrundere samavolnică în Herţa a scos pistolul să-l ameninţe pe comandantul unei unităţi Române, căpitanul Ermil Constantinescu, în retragere şi care se stabilise în orăsel, că dacă se opune retragerii îl va împuşca pe loc, aşa cum sună ordinul lui.

În acea dispută a intervenit sublocotenentul evreu Iancu Solomon, din anturajul căpitanului Constantinescu. Ofiţerul evreu a încercat să explice militarului rus că ceea ce face armata sovietică este un abuz de putere şi că nu au ce căuta în acel loc, demonstrându-i cu harta de evacuare oficială.

Ofiţerul sovietic enervat peste măsură şi-a îndreptata rma împotriva căpitanului Constantinescu. Sublocotenentul evreu Iancu Solomon s-a interpus între arma ucigătoare şi comandantul lui pentru a-l apăra. Ofiterul rus a tras ucigând pe loc atât pe sublocotenent cât şi pe căpitan.

Cele două cadavre au fost părăsite de trupele sovietice care au înaintat până la graniţa comunei Pomârla. Trupele române care se aflau în comună s-au opus înaintării armatei sovietice. Trupurile celor doi ofiţeri au fost ridicate de ostaşi români care au anunţat autorităţile din Dorohoi de acest incident. Cada-

Deci categoriile de oameni care în toate timpurile sunt scutiţi de neajunsuri şi de obligativităţi speciale, cum sunt copiii, femeile şi bătrânii, de data aceasta ei sunt cei crezuţi vinovaţi, de nu ştiu ce vină, şi în consecinţă deportaţi.

Toţi sunt născuţi din părinţi şi bunici din Vechiul Regat.

Toţi sunt cetăţeni paşnici şi cu dragoste de Ţară.

Toţi au satisfăcut legea Recrutării.

Dacă la totalul de 1104 mai adăugăm cei 270, rezultă un total de 1374 de persoane zdrobite sufleteşte. Din aceştia, găsim următoarele persoane cu merite deosebite:

- Invalizi de război	4
- Părinţi ai căror copii au murit pe front	1
- Răniţi în război şi decoraţi	4
- Decoraţi în războiul 1916-1918 pe front	19
- Făcut campania 1916-1918	15
- Veterani 1913, 1916 şi decoraţi	7
- Văduve de război	3
- Orfani de război	4
- Veterani 1913, 1916 şi răniţi de război	1
- Soţie de veteran invalid de război	1
- Fiu de veteran decorat	1
- Fiu de veteran invalid de război	1
- Fii de veterani	8
TOTAL	69

Deci 69 de persoane constituind tot atâţia capi de familie, au merite pentru care mai toate legile în vigoare îi ocrotesc şi ale căror familii sunt totuşi tratate atât de aspru...

TRIMITEŢI AJUTOARE MARI URGENT PENTRU 3000 EVACUAŢI ORIGINARI JUDEŢ SOSIŢI ERI ŞI ASTĂZI IMPOSIBIL AJUTORAREA DIN FONDURI LOCALE STOP AL EVACUAŢILOR DARABANI RADAUŢI MIHAILENI SAVENI CIRCA SAPTE MII
COMUNITATEA EVREILOR DOROHOI"

*

22 Noembrie 1941

(...) Un mare număr de evrei trimis din Dorohoi la munca de folos obştesc în alte judeţe retrimişi la casele lor şi-au găsit casele sigilate cu menţiunea "Averea Statului" şi familiile trimise în Transnistria.

Neputându-se despărţi de ai lor mi-au telegrafiat să intervin ca să fie şi ei trimişi acolo.

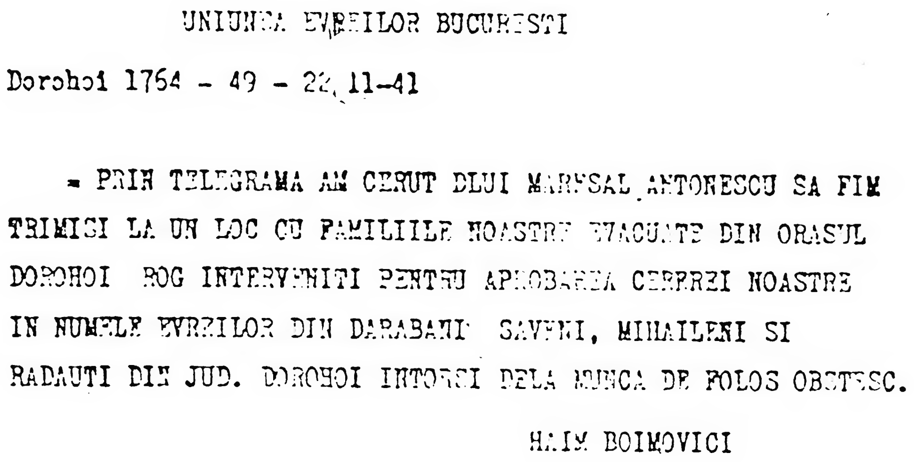

UNIUNEA EVREILOR BUCURESTI

Dorohoi 1764 - 49 - 22 11-41

- PRIN TELEGRAMA AM CERUT DLUI MARESAL ANTONESCU SA FIM TRIMISI LA UN LOC CU FAMILIILE NOASTRE EVACUATE DIN ORASUL DOROHOI ROG INTERVENITI PENTRU APROBAREA CEREREI NOASTRE IN NUMELE EVREILOR DIN DARABANI SAVENI, MIHAILENI SI RADAUTI DIN JUD. DOROHOI INTORSI DELA MUNCA DE FOLOS OBSTESC.

HAIM BOIMOVICI

*

2 Februarie 1942

Referat

...privitor la cele 260 de cereri ale unor evrei din Dorohoi pentru înapoierea familiilor lor din Transnistria

270 evrei din Dorohoi, înapoiaţi de la munca de folos obştesc din Jud. Brăila spre a continua în localitatea de origină, credincioşi Ţării şi legilor în vigoare, şi-au găsit familiile evacuate; bătrâni, copii, femei, decoraţi, invalizi de război, veterani etc. fără alegere.

In 260 cereri tip, se concretizează brut dar brutal toată această tragedie (Procentajul de mai jos arată numai situaţia parţială a celor de mai sus, dar probabil că este acelaşi pentru toţi cei evacuaţi).

Din lectura amănunţită a acestor cereri, rezultă:

Cei 270 petiţionari roagă respectuos pe Dl. Ministru al Internelor de a ordona readucerea familiilor lor din Transnistria a căror suflete se ridică în total la **1104**, repartizate după vârstă astfel:

Copii până la 21 ani	521 (47,1%)
Femei de la 21-50 ani	288 (26,8%)
Bărbaţi de la 21-50 ani	88 (7,6%)
Bătrâni (peste 50 ani)	207 (18,5%)

fără nici o bază legală.

În genere fiecare autoritate şi fiecare cetăţean pare că doreşte să apară mai legionar decât legionarii, mai puritan decât vecinul din faţă, în loc să ţină seamă de hotărârile Domniei voastre de a legifera romanizarea în etape şi începând cu cei intraţi în ţară - legal sau ilegal - după 1913, spre a evita experienţa Guvernului Goga, adică ceea ce înţelepciunea poporului român a cristalizat în formula "Graba strică treaba"...

Unii nici nu se gândesc la interesul general şi profită de acest prilej spre a realiza beneficii în dauna acestuia.

Nu putem să nu relevăm atitudinea legală şi umană a Domnului Prefect de Dorohoi are a convocat conducerea Comunităţii evreieşti şi a declarat că va asigura ordinea pentru toţi şi a invitat pe comercianţii evrei să se aprovizioneze cu mărfuri pentru a relua comerţul normal.

(...)

Nădăjduim, Domnule Prim Ministru... ...

Preşedinte
Dr. W. Filderman

Secretar general
(**Dr. I. Brucăr**)

*

19 Octombrie 1940

(...) Din Dorohoi primim ştirea că deşi Comunitatea de acolo a prezentat în copie autorităţilor militare adresa Dvs.... totuşi localul şcoalei continuă să fie ocupat de Comandamentul companiei 2/4 Poliţie. Acest local serveşte atât pentru şcoala primară de fete cât şi pentru liceul ce se înfiinţează, aşa că din pricina celor relatate mai sus, a fost suspendat provizoriu cursul primar de fete, până la noile dvs. dispoziţiuni."

*

2 Mai 1941

Domnule Ministru,

Avem onoarea a vă aduce la cunoştinţă următoarele:

Organele de poliţie ale oraşului Dorohoi, Serviciul Controlului Străinilor, au pus în vedere comercianţilor şi meseriaşilor evrei cari nu sunt cetăţeni - fie că n'au făcut la vreme declaraţia legală, fie că au pierdut cetăţenia prin revizuire - ca să înceteze de îndată orice activitate negustorească sau meşteşugărească.

Toţi cei vizaţi de această măsură sunt născuţi şi crescuţi în ţară, din părinţi născuţi în ţară, au făcut serviciul militar în armata Ţării ei, soţii sau ascendenţii lor, unii au făcut războiul, unul este orfan de război.

Toţi posedă firme înmatriculate la Camera de Comerţ, revizuite în anul 1941 şi găsite în perfectă regulă.

Măsura luată de poliţia Dorohoi nu are nici un fundament legal...

*

22 August 1941

Domnule Ministru,

Ordinul de plecare al evreilor evacuaţi se aplică în sensul că atât cei din comunele rurale cât şi cei din comunele urbane (Ştefăneşti, Darabani, Siret, Moineşti, Tg. Ocna), au fost trimişi nu la vetrele lor, ci în capitala judeţului respectiv.

Astfel nu s-a produs nici o uşurare în viaţa economică şi socială a acestora, căci este absolut indiferent dacă locuiesc la Craiova sau Dorohoi, din momentul în care nu-şi pot exercita profesia şi nu se pot adăposti în casele lor.

Mărturie despre aceasta, vă supunem telegrama primită din Dorohoi:

au fost lăsate în vagoane, majoritatea obiectelor care au fost luate cu dânşii. Pe drum, unii au îngheţat de frig şi au murit, aşa că al doilea transport a luat din oraşul Dorohoi târnăcoape şi cazmale, pentru a fi înmormântaţi cei căzuţi pe drum. (...)

Av. C. Muşat

TELEGRAMA

Nr.3983 din 26 Noembrie 1941

Cenzurată

INTERVENIŢI URGENT LOCULUI ÎN DREPT PENTRU REÎNTOARCEREA URGENTĂ A EVREILOR DIN ORAŞUL DOROHOI, CARI ÎN PARTE AU FOST EVACUAŢI PESTE NISTRU DEŞI FAC PARTE DIN VECHIUL REGAT.

MAJORITATEA SUNT FEMEI ŞI COPII A CĂROR BĂRBAŢI ŞI FII SUNT LA MUNCĂ DE FOLOS OBŞTESC. PÂNĂ LA REZOLVAREA ÎNTOARCERII NOASTRE OBŢINEŢI RĂMÂNEREA NOASTRĂ ÎN ORAŞUL MOGHILEW.

Comitetul Dorohoi Moghilew

*

FEDERAŢIA UNIUNILOR DE COMUNITĂŢI DIN ŢARĂ

Bucureşti 30 Septembrie 1940

Domnule Prim Ministru,

În legătură cu cererea noastră Nr. 268 şi cu rezoluţiunea ce aţi binevoit a ne comunica ...

Prin aplicarea normală a legii Statutului Evreilor peste 25% din populaţia evreiască actuală - cel puţin 80.000 suflete vor rămâne muritori de foame până la 9 Februarie 1941 când expiră termenul legal de 6 luni pentru lichidarea profesiunilor ce le sunt interzise.

E adevărat că legiuitorul - prevăzând dificultăţile financiare ce vor urma unei atât de rapide şi de masive pauperizări a rezervat Consiliului de Miniştri să prelungească termenul de 6 luni "în caz de nevoie vădită pentru interesul economiei naţionale şi generale".

(...) contrar ordinelor formale ale Domniei Voastre şi cu violarea normelor legale în vigoare, unele autorităţi extind pe cale de Decizii lista profesiunilor interzise evreilor, altele le refuză dreptul de a-şi continua afacerile... altele au dispus închiderea imediată a tuturor magazinelor evreieşti... altele tolerează ca indivizi să se posteze la intrarea magazinelor evreieşti împiedicând pe cumpărători să intre, sau la intrarea locuinţelor sau magazinelor producătorilor români împiedicându-i să-şi vândă producţia evreilor, etc.

Astfel:

- Ministerul Educaţiei Naţionale a interzis de îndată cumpărarea de cărţi de şcoală de la librari evrei, pe care legea îl obligase să se aprovizioneze, a interzis şi cumpărarea de rechizite şi papetărie pe care legea nu le interzisese; a reziliat contracte de furnituri încheiate cu firme legale, etc.
- Ministerul Cultelor şi Artelor a interzis comercianţilor evrei vânzarea de obiecte de cult, artiştilor evrei dreptul de a profesa.
- Barourile pe căi nelegale au eliminat cu execuţie provizorie pe avocaţii evrei care în tot cazul aveau dreptul de a mai profesa 6 luni.
- Colegiul Medicilor în Adunarea Generală din 28 Septembrie 1940 a hotărât să ceară guvernului ca medicii evrei să nu poată practica decât la evrei iar farmaciştii să nu execute ordonanţele medicilor decât după ce pacientul şi-a dovedit originea etnică evreiască, adică după ce... va fi încetat din viaţă.
- În diferite oraşe firme evreieşti au fost radiate din ordinul Camerelor de Comerţ

REFERAT

Asupra modului cum s-a făcut evacuarea populaţiei evreieşti din judeţul şi oraşul Dorohoi

La 25 Octombrie a.c. s-a primit la Garnizoană un ordin de la Marele Stat Major în care se spunea că din ordinul personal al Domnului Mareşal Antonescu, s-a interzis evreilor să părăsească localitatea sub orice motiv, prin acest ordin se anulau excepţiile la prohibiţia ce exista înainte, (adică copii la şcoală, cei muşcaţi de câini turbaţi, justiţiabili, etc.)

(...)

Joi 7 Noiembrie la orele 5 1/2 a fost chemat reprezentantul Comunităţii din Dorohoi la Poliţie unde şeful Poliţiei reîntors la Prefectură, a citit o ordonanţă privitoare pe evrei băştinaşi la Dorohoi, în care se spunea că în termen de 24 ore să predea Băncii Naţionale, toate obiectele din aur, argint, bijuterii precum şi toate sumele în numerar, titluri, valute străine, fiecare persoană, neavând drept a-şi opri decât suma de una mie lei. Cu această ocazie li s-a citit ordonanţa No. 6 de către Comandamentul Militar al Bucovinei, în care era prevăzut, că cei ce nu se vor supune somaţiei vor fi împuşcaţi pe loc, deasemenea şi cei ce vor ascunde persoane, etc.

(...)

Un funcţionar al Băncii Naţionale, Controlorul Munteanu, s-a comportat de o sălbăticie nemaipomenită smulgând din degete până şi verighetele de cununie. La protestul vice-preşedintelui Comunităţii, acesta a fost chemat într-o cameră separată şi bătut crunt. În gară înainte de îmbarcare li s-au făcut percheziţii şi li s-au luat şi ultimele obiecte de valoare ce mai aveau, deasemenea păturile, hainele, cămăşile şi toate alimentele, fără a li se da în schimb nici o despăgubire chiar ridicolă.

După ce s-a anunţat cuprinsul acestei ordonanţe date de Primăria Dorohoiului, dar nesemnată de nimeni, care a fost anunţată în oraş, prin bătăi de tobă, a urmat aproape o devastare a magazinelor şi caselor, lumea intrând prin magazine şi luând fără nici un control mărfuri, patronii nemaiputând exercita nici un control, făcându-se risipă aproape revoluţionară a tuturor mărfurilor şi valorilor din magazine şi farmacii.

(...)

Nu s-a permis rămânerea nici măcar a celor bătrâni de 80-90 ani, a bolnavilor, copii mici, a infirmilor, demenţilor, decoraţii de război, invalizii şi văduvele de război, ofiţeri de rezervă, medici, avocaţi, farmacişti, dentişti, în sfârşit nu li s-a permis nici un fel de amânare a plecării.

(...) Astfel că nimeni, nici cei triaţi de autorităţi, nu aveam măcar o relativă speranţă de rămânere. Ordinul de evacuare după toate indicaţiunile , a fost dat de Guvernământul Bucovinei, în colaborare cu autorităţile militare. Deşi aproape 1200 capi de familie erau plecaţi la munca de folos obştesc, la Brăila şi Cetatea Albă, Svoriştea, etc. totuşi femeile şi copii şi părinţii acestora au fost evacuaţi singuri, cu toate implorările lor, că măcar să plece împreună cu soţiile, copii şi taţii lor. Astăzi sunt reîntorşi la Dorohoi, numai o parte plecaţi la munca de folos obştesc, care venind şi negăsindu-şi familia şi neştiind unde se află, iar casele lor fiind sigilate, sunt în disperarea cea mai cumplită, nu ştiu ce să facă. Unii din ei, au cerut să fie trimişi la familiile lor...

Miercuri 12 Noiembrie a început evacuarea oraşului Dorohoi pe străzi, anunţarea pentru plecare s-a făcut în timpul nopţii aşa că toată lumea să fie prezentă la ora 8 dimineaţă. Aşa că temându-se şi de ordonanţa No. 6, toată lumea a plecat la gară în convoaie ce înnebuneau de durere pe cel mai rău om. În urma lor, funcţionarii Primăriei aplicau sigilii pe uşa caselor celor evacuaţi, punând pe uşă un bilet cu inscripţia - **averea Statului**. Cine se va atinge va fi împuşcat pe loc.

)...)

N-au fost lăsaţi reprezentanţii Comunităţii să pătrundă la nici o autoritate. Locul unde au fost îndrumaţi cei evacuaţi nu se ştie, o parte prin punctul Ungheni şi o parte prin punctul Atachi, de acolo după cum suntem informaţi de la cei ce au însoţit transportul urmează să meargă mai mult pe jos. Astfel că, din acest punct de vedere, La 23 mai 1938, Scorţeanu a adresat un memoriu Palatului, în care îşi explica situaţia. În câteva zile doar, din ordinul Mjestăţii Sale, a fost chemat la Parchet, pentru rezolvarea cazului.

(...)

Legea (de revizuire) este anticonstituţională!

Îmi permit să remarc, înainte de toate că Noua Constituţie a ratificat legile de încetăţenire a Evreilor în Regatul României.

Această ratificare duce, mai întâi, la abrogarea legii revizuirii, **care este anterioară**, şi în al doilea rând la imposibilitatea juridică a revizuirii cetăţeniei, fără a modifica în prealabil Constituţia însăşi, căci prin ratificarea lor, legile încetăţenirii au devenit **legi constituţionale.**

(...)

Prin felul în care a fost redactată şi pusă în aplicare această lege este inaplicabilă tocmai pentru acea parte a populaţiei evreieşti pe care o vizează. Nu numai că a fost inversată regula în materie de revizuire, cerându-se celor în cauză să aducă dovezi, şi nu invers!, dar a fost dat un termen absolut insuficient pentru depunerea dovezilor cerute.

(...)

Aplicarea legii

Numeroase cereri de revizuire au fost respinse din motive aflate în contradicţie flagrantă atât cu litera cât şi cu spiritul legii, de exemplu:

a. petiţionarul nu depus dovada că ar fi preluat declaraţia de încetăţenire în 1919!

b. copii nu au putut dovedi filiaţiunea în lipsa actelor de naştere ale părinţilor decedaţi, aceasta în contradicţie cu dispoziţiunile Codului Civil.

c. văduve de război nu au depus carnetele de pensie

d. cei care au făcut dovada serviciului militar, dar nu au putut depune la timp actul de naştere.

e. în anumite acte apar numele şi prenumele solicitantului, iar în altele apare numele tatălui!

şi altele, multe altele.

Permiteţi, Dle. Ministru, să citez câteva cazuri cu totul ieşite din comun, şi în contradicţie totală cu spriritul legii:

1. Marele mutilat de război Iancu din Focşani, pierde cetăţenia, neprezentând actul de naştere.
2. F. Hausvalter, văduvă de război, pentru acelaşi motiv.
3. Dr. Bernard Carniol, căpitan-medic, participant la două campanii - denaţionalizat pentru că pe un act figurează **Bernard M. Carniol!**
4. Subofiţerul Kivu Isidor (fost combatant) îşi pierde cetăţenia pentru că figurează în unele acte - Chivu David Isidor.
5. O femeie Devora, pentru că în acte e înscrisă Debora.
6. Katz - pentru că în alt act e scris Catz.
7. Un cetăţean care a depus atât actul de naştere cât şi livretul militar din 1891 - nefiind chemat sub arme în 1916, din evidente motive de vârstă e chemat la Judecătoria din Bucureşti să prezinte:

a. certificat că a obţinut cetăţenia

b. certificat că nu a fost supus străin

c. certificat că nu şi-a pierdut cetăţenia română

d. certificat că părinţii erau stabiliţi în România

e. certificat că el însuşi e stabilit în România

f. un document care să arate ce a făcut în timpul războiului

ş.a.m.d.

(...) Din motive de acest gen n-au obţinut documentele necesare 360 de persoane din Dorohoi (la o populaţie de 1110) 280 din Darbani (la 738), 135 din Herţa (la 503)...

Binevoiţi, d-le Ministru...

Dr. N.Filderman

DOCUMENTE PRIVIND SOARTA EVREIMII ROMÂNE ÎN TIMPUL HOLOCAUSTULUI

Cele ce urmează sunt fragmente de un autentic zdrobitor şi de o importanţă uriaşă în istoria evreilor din România. Materialul care provine în întregime din **arhiva Fundaţiei Beate Klarsfeld**, tratează atât problema acestora în epoca premergătoare şi în timpul Holocaustului, cât şi în epoca imediat următoare eliberării. Documentele selecţionate şi editate de către **Dr. Jean Ancel** în cadrul Universităţii Bar Ilan, alcătuiesc o serie de volume care poartă titlul de mai sus.

Reproducem aici fragmente din această masivă întreprindere, aşa cum apar în original, pentru că orice intervenţie din partea noastră n-ar face decât să ştirbească acest inedit de o grozavie care e dincolo de orice comentarii.

Sânge, lacrimi şi ruşine asupra României
(o sinistră dare de seamă a unui corespondent european)

"Este greu de descris ceea ce au făcut bande naziste şi huligani români evreilor din România.

Limbajul uman este prea sărac ca s-o spună în cuvinte. Evreii din România au fost deposedaţi de bunurile lor, şantajaţi, atacaţi în mod brutal iar mulţi dintre ei au fost masacraţi în modul cel mai barbar.

Ceea ce mi-au văzut ochii nu trebuie trecut sub tăcere.

Este strigător la cer!"

MIGUEL A. RIVERA
fostul ministru Cilian la Bucureşti
(în limba engleză în original)

Extrase dintr-un memoriu înaintat în iulie 1938 de către W. Filderman, ministrului de resort, având ca obiect aplicarea abuzivă a legii de revizuire a încetăţanirii şi a "gravelor nedreptăţi" care au rezultat. (Acest document apare în limba franceză în arhivele Fundaţiei.)

"Domnule ministru,

(...)

Speranţă îmi dă gestul făcut, în anumite cazuri, de către Majestatea Sa Regele. Îmi permit să citez, de exemplu, cazul lui Haim Scorţeanu, înrolat voluntar, înainte de vârstă (ţine de fapt de contingentul 1918). A luptat pe front, a urmat armata în timpul retragerii în Moldova, a fost decorat. Dupa război însă, în 1919, a neglijat să depună declaraţia cerută de legea încetăţenirii şi a fost actualmente privat de drepturile de cetăţean.

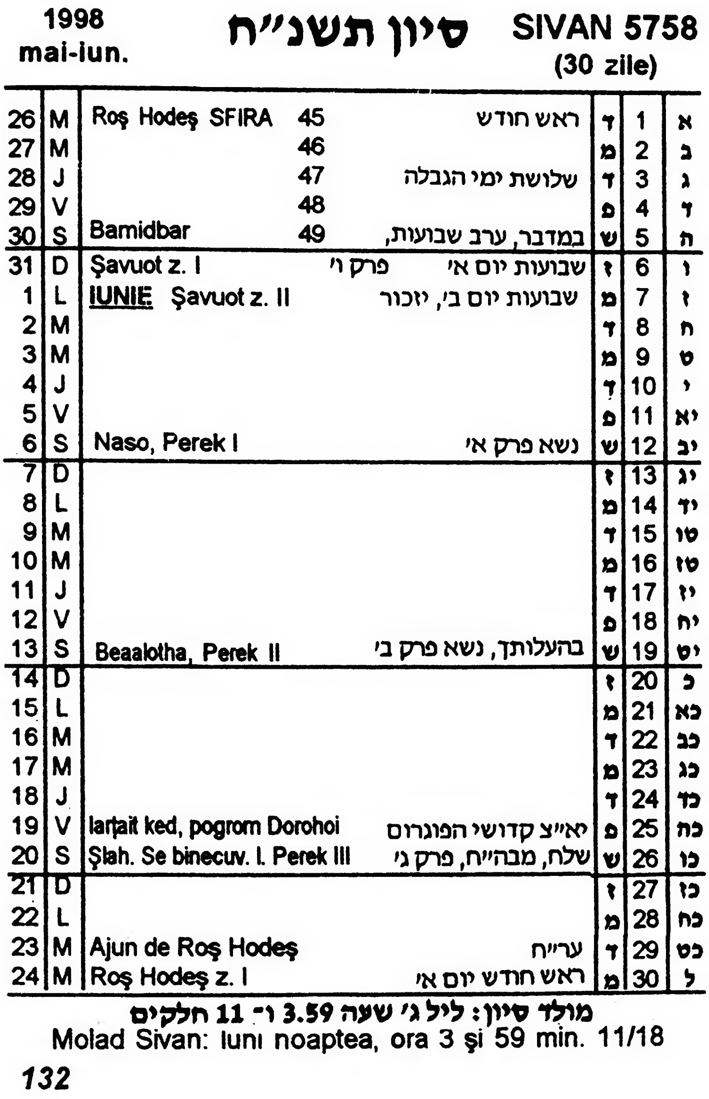

1998
mai-iun.

סיון תשנ״ח SIVAN 5758

(30 zile)

26	M	Roş Hodeş SFIRA	45	ראש חודש	ד	1	א
27	M		46		מ	2	ב
28	J		47	שלושת ימי הגבלה	ד	3	ג
29	V		48		פ	4	ד
30	S	Bamidbar	49	במדבר, ערב שבועות,	ש	5	ה
31	D	Şavuot z. I		שבועות יום א׳ פרק ו׳	ז	6	ו
1	L	IUNIE Şavuot z. II		שבועות יום ב׳, יזכור	מ	7	ז
2	M				ד	8	ח
3	M				מ	9	ט
4	J				ד	10	י
5	V				פ	11	יא
6	S	Naso, Perek I		נשא פרק א׳	ש	12	יב
7	D				ז	13	יג
8	L				מ	14	יד
9	M				ד	15	טו
10	M				מ	16	טז
11	J				ד	17	יז
12	V				פ	18	יח
13	S	Beaalotha, Perek II		בהעלותך, נשא פרק ב׳	ש	19	יט
14	D				ז	20	כ
15	L				מ	21	כא
16	M				ד	22	כב
17	M				מ	23	כג
18	J				ד	24	כד
19	V	Iarțait ked, pogrom Dorohoi		יא״צ קדושי הפוגרום	פ	25	כה
20	S	Şlah. Se binecuv. l. Perek III		שלח, מבה״ח, פרק ג׳	ש	26	כו
21	D				ז	27	כז
22	L				מ	28	כח
23	M	Ajun de Roş Hodeş		ער״ח	ד	29	כט
24	M	Roş Hodeş z. I		ראש חודש יום א׳	מ	30	ל

מולד סיון: ליל ג׳ שעה 3.59 ו־ 11 חלקים
Molad Sivan: luni noaptea, ora 3 şi 59 min. 11/18

132

Pagină din Calendarul **LUAH** pe 1998 al Federației evreilor din România în care este menționată Ziua comemorării pogromului din Dorohoi. De menționat că această inserare se datorește inițiativei regretatului **Leon Aclipei**, al cărui tată, **Bercu Aclipei**, fie-i memoria binecuvântată, a căzut victimă pogromului din Dorohoi. Osemintele sale au fost ulterior aduse în Israel.

Oameni din Dorohoi

de ADOLF ABRAMOVICI, Kfar-Saba

Farmacistul **Baruch Solomon** a lucrat la farmacia Gh. Timuş din Dorohoi, iar atunci când Gh. Timuş a plecat în refugiu, Solomon a preluat farmacia şi a condus-o până la naţionalizare. El a fost căsătorit cu farmacista Anuţa Moscovici, fiica lui Sofi Moscovici, croitoreasa, care a locut pe strada C. Sylva, vizavi de Sinagoga şi locuinţa rabinului Rabinsohn.

Soţia lui, Anuţa a murit şi este înmormântată la Dorohoi. Ulterior Baruch s-a recăsătorit cu o soră a fostei sale soţii, pe nume Fani Moscovici, care era salariată la Cooperativa Oraşului Dorohoi.

După război, el a fost numit Director la Centrofarm Bucureşti unde a lucrat până la pensionare. Atât el cât şi a doua sa soţie au decedat şi sunt înmormântaţi la Bucureşti. Nu au existat copii nici din prima şi nici din a doua căsătorie a lui Baruch Solomon.

A rămas în viaţă numai cumnata lui Baruch, unica lor moştenitoare, adică sora soţiei sale, pe nume Malţi Moscovici, căsătorită cu Hugo Fürth. Ei locuiesc azi la Bucureşti, pe calea Rahovei 360.

David Chetraru (om cu 4 clase primare) a fost vânzător la magazinul de Coloniale "en gros" al lui Sigmund Segal până la deportare. Deportat fiind, a dus-o foarte greu în Transnistria.

După repatriere, a fost o perioadă cantor secund la diferite sinagogi. A fost numit şi a funcţionat o foarte scurtă perioadă ca Preşedinte al Comunităţii din Dorohoi.

În ceea ce priveşte pe subsemnata: copilăria mi-am petrecut-o pe str. Spiru Haret, la numărul 50. Am avut prieteni buni şi mulţi. Din lipsă de spaţiu nu îi pot numi pe toţi aşa cum aş dori. Voi da câteva nume doar iar pe ceilalţi îi voi ruga să mă ierte şi să ştie că nu i-am uitat: Haim Bioangiu, Diţa Vaisman, Roza şi Surica Ciuraru, Şeli Davidson, Sali şi Tili Ceauşu, ş.a., ş.a.

După terminarea liceului am lucrat ca secretară la Tribunalul Dorohoi, între anii 1957-1966. În anul 1962 m-am căsătorit cu Max Lindenbaum.

Ajunşi în Israel în 1967, în timpul războiului de 6 zile, ne-am stabilit la Beer-Sheva.

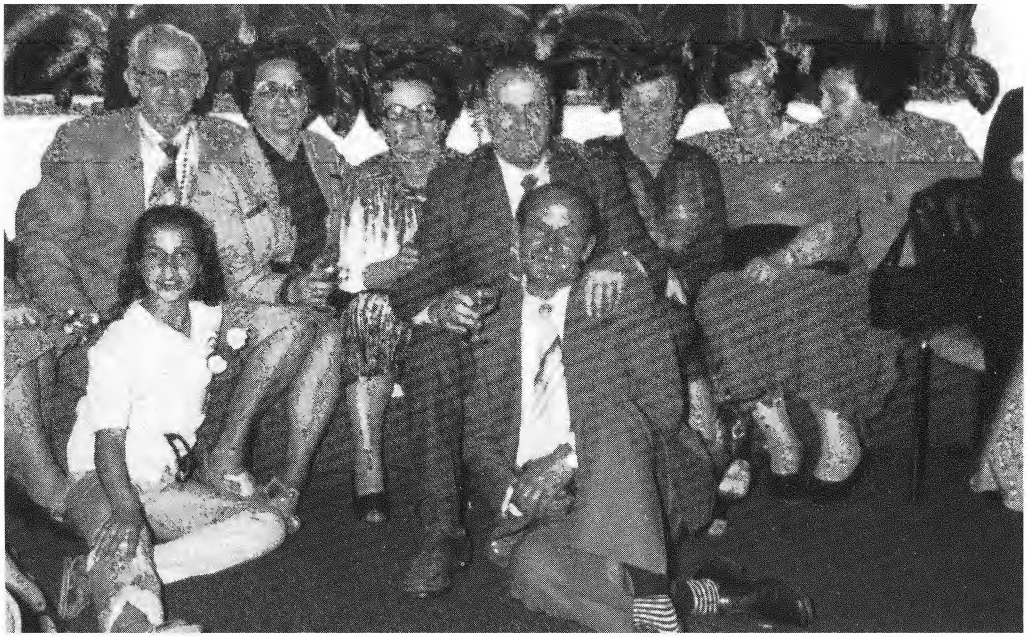

La nunta vărului Somai Ţur, Polia cu soţul Froim, mama vărului Somai Ţur, Slima Kerstenberg, Leibola Boiangiu, Simon Boiangiu, Hesa Grisaru, Rifca Ciuraru, Rifca Boiangiu. (Lipsesc Moisa Obă Boiangiu şi Iosl Boiangiu, care nu mai sunt în viaţă...)

Avem doi copii: Aviva-Dalia, ingineră chimistă la Fabrica de medicamente din Ieruham, şi Mordehai, inginer mecanic. Băiatul lucrează la Intreprin-derea Motorola, în Arad.

Sora mea mai mare, Cheila, s-a măritat în 1958 cu Idel Haham originar din Rădăuţi-Prut. Are şi ea doi copii, Hana şi Miriam, şi un nepot.

După aproape 30 de ani, în august 1996, ne-am întors şi am vizitat Dorohoiul. Ce am găsit acolo? Ce impresie mi-a lăsat această revenire? Nu mi-e uşor s-o spun. Oraşul copilăriei mele părea un sat, oamenii nespus de trişti. Şi mai ales sentimentul, convingerea chiar, că lipsa evreilor acolo se resimte puternic.

Amintiri din Dorohoi

de BETY LINDENBAUM

Sunt născută în Dorohoi, fiica lui Hesa şi a lui Bercu Grisaru. Părinţii au fost evacuaţi din oraş, de pe strada Carmen Sylva cu copiii: Cheila, Haike şi eu, Bety, la data de 11/11/1941. Împreună cu noi, mai erau bunicul din partea mamei Somă Boiangiu şi mătuşile, Rifca, Slima şi Polia. Tot cu noi se afla şi unchiul Leibolă Boiangiu. În Transnistria, bunicul a murit de tifos şi a fost înmormântat acolo, separat totuşi, nu în groapa comună. Tata a scăpat de la execuţie ca prin minume. Fusese condamnat la moarte nu ştiu de ce. În aşteptare, era deţinut la comandamentul militar din Pasinca. Un jandarm de acolo cumpărase o manta care nu i se potrivea în nici un chip. Tata, croitor, a prins ocazia din zbor şi s-a oferit de îndată să i-o facă pa măsură. Asta l-a salvat.

La întoarcerea din deportare lipsurile erau mari şi am suferit mult. Fratele meu, Şomole, născut în Şargorod, s-a îmbolnăvit şi a murit. Sora mea mai mică, Haikiolă, se îmbolnăvise de inimă încă din Transnistria. A zăcut apoi în spitale, la Dorohoi şi la Bucureşti, mama stându-i la căpătâi până în ultima clipă, dar nu a putut-o salva. S-a stins şi ea în vârstă de abia opt ani...

Tata a fost un om blând, cu suflet bun şi iubitor de oameni. În Dorohoi făcuse parte din comitetul de conducere a comunităţii. Se ocupa cu împărţirea hainelor uzate care se primeau de la Joint, cu distribuirea de pască şi alimente celor aflaţi în nevoie, în preajma sărbătorilor. Ţin minte că adesea închidea atelierul în grabă şi fugea să dea o mână de ajutor, când era nevoie. În pagina 251 din volumul 2 apare fotografia unui monument ridicat în memoria victimelor războiului antinazist din iniţiativa şi cu sprijinul preşedintelui comunităţii, Dr. Vaisman, şi al membrilor comitetului. Printre ei: tatăl meu, Bercu Grisaru.

Mama era fata lui Soma şi Haike Boiangiu care au avut opt copii. Tatăl ei fusese cizmar. Printre fraţi, Moise, rihtuitor a fost trimis la muncă. Prima lui nevastă însă şi copiii nu s-au mai întors din deportare. Fuseseră la Romanca în judeţul Kupaigorod. Unchiul s-a recăsătorit ulterior cu Bety.

Părinţii mei, Hesa şi Bercu Grisaru. Copiii: Beti, Max, Aviva şi Mordehai, Cheila cu Idel Hahamu şi Hana. În 1968, la sărbătorirea zilei de naştere a nepotului Mordehai, care împlinise 1 an.

dite la *ieşiva*.

Cei care l-au înconjurat, au apreciat înţelepciunea şi modestia sa, ascultându-i sfaturile cu respectul cuvenit.

Toată viaţa s-a străduit să fie un bun evreu. Poate de aceea a trăit aproape o sută de ani!

Am marea cinste să-i port numele ebraic.

În fiecare an, la data de *"Tet Be-Yar"* aprind o lumânare pentru comemorarea amintirii sale sfinte.

FE'GA RIFCA
ROTARU
1883 - 1978
DOROHOI

La mormântul bunicii

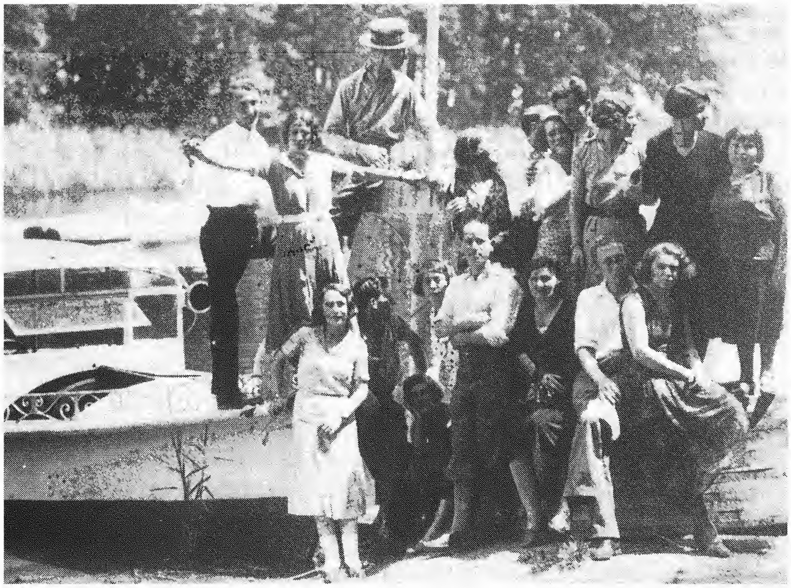

La aceeaşi Ahşara în anul 1928-30. Pe fotografie se află Sara Rotaru z.l. mama lui Oscar Braun şi Etla Rotaru. (Fotografii din colecţia dlui Oscar Braun)

Rabi Hoişie Ben-Baruch

Rabi Hoişie Ben-Baruch (1818-1912)

Rabi Hoişie a fost bunicul bunicii mele Feighe, din familia Curtz, şi a trăit aproape toată viaţa lui în Dorohoi (1818-1912).

Originar din Berdicev (Rusia), s-a exilat în Moldova, din cauza persecuţiilor antisemite şi a pogromurilor din regiune. Din povestirile bunicilor, am aflat că cete de cazaci călare, colindau târgurile evreieşti şi răpeau băieţii, care erau obligaţi să servească mulţi ani în armata Ţarului.

În aşezările moldoveneşti s-a dat posibilitatea evreilor să trăiască mai liberi şi să exercite o meserie.

Rabi Hoişie a fost considerat *talmid hacham*, datorită sârguinţei cu care a învăţat şi a cunoştiinţelor dobânluptelor de la Mărăşeşti, a fost nimerit de un glonte german şi a rămas invalid de război. A fost apoi decorat.

Când în anul 1919, Parlamentul României a votat prima lege de încetăţenire a evreilor din România (de împământenire, cum se spunea atunci), el a fost printre primii evrei care au beneficiat de acest privilegiu.

Ultima perioadă a vieţii a trăit-o la Bucureşti.

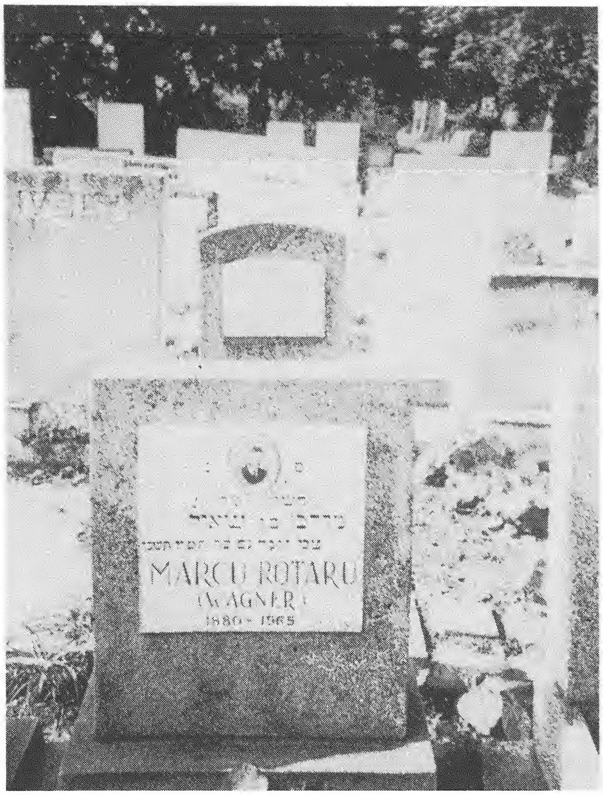

Mormântul Bunicului

Pasiunea muncii nu l-a părăsit. În locuinţa sa, amenajase o cameră în atelier, unde făcea săniuţe pentru copiii din cartier.

Bunicul era un om pios. Datorită abnegaţiei cu care respecta perceptele religioase, a fost ales *"Ba'al tefila"* şi cantor la Templul "Credinţa" din Bucureşti, unde i se poate citi numele gravat în piatra de la intrare.

Copil fiind, mă lua cu el la rugăcinea de sâmbătă şi mă binecuvânta rugându-se la Dumnezeu să devin un bun evreu. Pe dulapul său, unde îşi aveau loc de cinste cărţile de rugăciune şi filacterele, se găsea şi cutia alb-albastră din tablă pe care era desemnată harta *Eretz Israel*-ului şi inscripţia *Keren Kaiemet le'Israel.*

În ultimii ani, şi-a câştigat existenţa spunând rugăciuni la mormintele de la Cimitirul "Filantropia" din Bucureşti.

Acolo şi-a ales singur locul de veci.

Ahsara "Haşomer Hatair" Dorohoi 1928-1030. In rândul de jos, de la stânga spre dreapta Sara Rotaru, a opta - Etla Rotaru

Bunicul meu, Marcu Rotaru

de OSCAR BRAUN - Tel Aviv

De multe ori m-am gândit să scriu despre bunicul meu, Marcu Rotaru, dar până acum nu găsisem timpul şi prilejul cuvenit. De data aceasta, inspirat de entuziasmul neobositului prieten Şlomo David, am decis să dau curs acestui imbold, aşternând pe hârtie o parte din amintirile ce mi-au rămas în memorie.

În urmă cu o sută de ani, tânărul Marcu (Mordechai), fiul lui Şaul care a învăţat meseria rotăriei în atelierul bunicului său Şimşon, din târgul Herţa, a trecut prin pădurea Pomârla şi s-a îndreptat spre Dorohoi, unde avea rude apropiate, şi spera să-şi întemeieze prin muncă, o situaţie materială bună, o familie după tradiţia şi credinţa de veacuri a strămoşilor săi.

Fiind un tânăr serios, viguros şi cu putere de muncă, a învăţat şi a deprins meseria de a construi şi de a repara roţile căruţelor şi trăsurilor care intrau prin bariera Botoşanilor, îndreptându-se spre piaţa din sudul oraşului.

Fire întreprinzătoare şi-a întemeiat o rotărie lângă curtea sinagogii din strada Vămii nr. 5, unde locuia cu tânăra sa soţie Feighe (care provenea din familia Curtz, şi care era nepoata rabinului Hoişie, coborât de la curtea din Berdicev.)

Alături de rotăria lui Marcu, era atelierul unui tâmplar, apoi al unui cotiugar, iar în partea cealaltă a curţii, îşi făcea meseria tinichigiul.

Căruţele care veneau dinspre Broscăuţi să-şi vândă produsele în piaţa din Dorohoi, sau dinspre podul de peste Jijia, se opreau în faţa rotăriei lui Marcu. Fiecare avea de dres câte ceva: o spiţă ruptă, ori o osie care nu se învârtea, şi care trebuia unsă. Era o muncă grea, în special atunci când se întâmpla să fie nevoie ca o roată să fie înlocuită.

Ţăranii care veneau să-şi desfacă produsele la piaţă, îşi lăsau căruţele la "dres" iar la spartul târgului, fiecare îşi căpăta căruţa "ca nouă".

Nu mulţi ştiu să aprecieze osteneala şi priceperea ce se cereau pentru a construi o roată de car. În acele vremuri, nu se foloseau desene, calcule, şabloane, s.a. Totul se baza pe experienţa practică a fiecărui meseriaş, iar cele patru roţi ale carului trebuiau să fie bine echilibrate iar spiţele perfect egale. Barda şi rindeaua trebuiau să fie puse bine la treabă. Împrejurul roţii, se ajusta bandajul din tablă. Se muncea din greu pentru a asigura existenţa familiei. Pâinea se câştiga cu mare trudă.

Dar vineri spre seară, curtea templului din Strada Vămii se umplea cu evreii cartierului. În casa lui Marcu Rotaru, primirea şabatului era un obicei respectat cu cea mai mare stricteţe. Bunica se ruga la lumânările aprinse pentru sănătatea familiei, iar masa tradiţională era pregătită pentru binecuvântarea pâinii şi sfinţirea cupei cu vin.

Apoi a izbucnit războiul... primul război mondial. Bunicul a fost luat în armată şi trimis să lupte pentru reîntregirea neamului românesc. În timpul

În memoria Rifcăi Miler

de MATILDA BEN-DAVID

La îndemnul de a colabora cu un articol, în vederea apariţiei volumului IV, aş dori s-o amintesc în câteva cuvinte pe mătuşa mamei mele, Rifca Miler, din Dorohoi. O viaţă plină de durere, săvârşită în mod tragic.

Rifca Miler a murit de foame pe stradă la Tivriv.

Rămăsese văduvă îndată după încheierea primului război mondial. Întors de pe front bolnav de inimă, soţul ei a făcut un infarct care i-a fost fatal. A lăsat în urma lui o femeie încă tânără, 37 de ani, cu patru copii mici. Un fiu şi trei fete. Pesa, cea mai mică, nici nu l-a cunoscut. Avea doar doi ani.

Rudele au ajutat cum au putut: tatăl meu, Isac Bondel, Moritz Bacalu, Iosl Herer, Copel Solomon... Cele două fete mai mari Sali şi Ana au fost înzestrate şi s-au măritat. Ţin minte că unchiul meu, Moritz Bacalu, care era şi comisarul *Keren Kayemet* din Dorohoi - a închiriat sala lui Isak Segal pentru a prezenta filmul "Tel Aviv" în mod special şi cu această ocazie s-au adunat donaţii ale întregii evreimi din Dorohoi pentru nunta uneia dintre fete. Băiatul, Volf, a fost luat de fraţii Rosenblat, verii lui. A crescut cu ei, i-au găsit de lucru, s-a însurat şi el.

Mătuşa Rifca, nu a fost la nunta lui, se afla departe de fiul ei. De asemeni a aflat foarte târziu de zguduitorul lui sfârşit. Era în anii de groază pentru evreimea română. Aflat la muncă obligatorie, i s-a dat o permisie să se ducă acasă. A fost aruncat din tren în Gara de Nord a Bucureştiului. Apoi i s-a tăiat capul. Aşa l-a găsit Bercu Rozenblat venit să recunoască corpul. Fraţii Rozenblat au plecat clandestin în Israel la prima ocazie care s-a ivit. Înainte de plecare, au venit la Dorohoi să-şi ia rămas bun de la cei rămaşi şi de la mormintele celor dragi. I-am întrebat: "De ce plecaţi?" Bercu mi-a răspuns: "Nu mai vreau să trăiesc în ţara în care am văzut "carne cuşer", trupuri ale fraţilor mei evrei, agăţate în cârlige, la abator."

Ei au locuit amândoi la Tel Aviv şi niciodată n-au acceptat să viziteze România. Mărturisesc, la fel sunt şi eu. Ceea ce doresc este să trăim aici în linişte şi în pace cu toţi ai noştri.

P.S. *Nici unul din copiii mătuşii Rifca nu mai e în viaţă. S-au stins de tineri.*

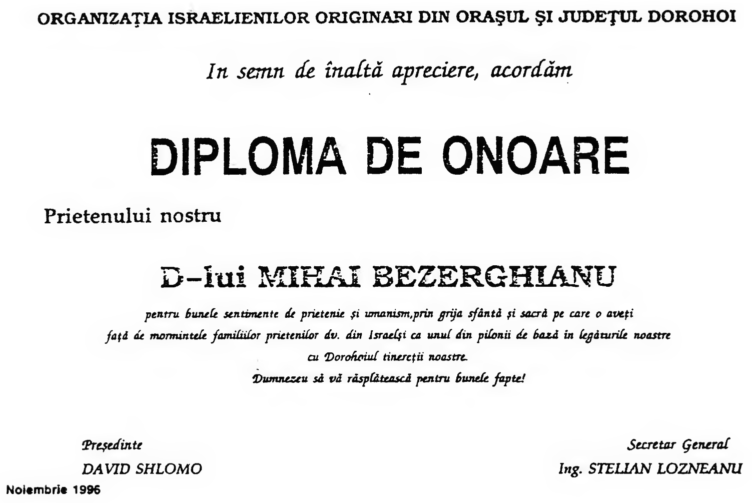

ORGANIZAŢIA ISRAELIENILOR ORIGINARI DIN ORAŞUL ŞI JUDEŢUL DOROHOI

In semn de înaltă apreciere, acordăm

DIPLOMA DE ONOARE

Prietenului nostru

D-lui MIHAI BEZERGHIANU

pentru bunele sentimente de prietenie şi umanism,prin grija sfântă şi sacră pe care o aveţi faţă de mormintele familiilor prietenilor dv. din Israelşi ca unul din pilonii de bază în legăturile noastre cu Dorohoiul tinereţii noastre.

Dumnezeu să vă răsplătească pentru bunele fapte!

Preşedinte
DAVID SHLOMO

Secretar General
Ing. STELIAN LOZNEANU

Noiembrie 1996

Acestui OM, ale cărui rânduri calde vorbesc de la sine, pentru umanitatea de care dă dovadă, pentru abnegaţia şi respectul cu care se dedică acestor opere de binefacere, Organizaţia Israelienilor Originari din Oraşul şi Judeţul Dorohoi, l-a onorat în anul 1966 cu Diploma de Onoare, în semn de înaltă apreciere.

Un om de omenie, prieten al evreilor

Iată câteva fragmente din scrisoarea pe care am primit-o de la Dl. Mihai Bezerghianu, din Broscăuţi:

30/VIII/1996

"Dragă D-le Shlomo David, Shalom!

Vă mulţumesc pentru gestul nobil de a-mi trimite şi mie volumul III al cărţii pline de amintiri care îmi umplu multe goluri din suflet. Voi păstra această carte cât voi trăi şi va rămâne şi după mine în biblioteca noastră. Am dedicat-o urmaşilor urmaşilor mei, spre a putea să cunoască şi cei ce vor veni, generaţie după generaţie, însemnătatea pe care a avut-o poporul evreu în dezvoltarea economică, socială şi culturală a judeţului Dorohoi.

Câte aduceri aminte trezeşte acest volum, din vremea copilăriei, a gimnaziului, din cei peste 30 ani de muncă, alături de colegi, în majoritate evrei! Am cunoscut personal 90% din persoanele care apar în carte, lucru care mă emoţionează profund. În fiecare seară citesc câteva pagini şi parcă nu-mi vine a crede că timpul a trecut atât de repede.

Când m-am născut eu, în 1931, peste jumătate din populaţia Dorohoiului era evreiască, iar contribuţia ei la propăşirea comerţului, meşteşugurilor şi a micii industrii era de nepreţuit. Dacă nu venea blestematul de război şi plecarea evreilor, cred că astăzi târgul Dorohoiului ar fi putut rivaliza cu cele mai frumoase oraşe din apus sau răsărit. În prezent evreii, la noi, se pot număra pe degete. Tocmai de aceea ţin mult la această carte, valoroasă şi importantă!...

...În altă ordine de idei, sunt bucuros să vă informez că în iulie am terminat repararea a 6 morminte (din cimitirul evreiesc - n.r.) care au fost apoi vizitate, în luna august de cei interesaţi, nişte foşti colegi domiciliaţi acum la Beer-Sheva, rude cu cei răposaţi. Am fost felicitat pentru munca depusă, care a fost foarte apreciată. După aceea am continuat, fără a fi rugat de nimeni, cu restaurarea altor morminte (curăţirea marmorei, şlefuire, împrospătarea scrierilor), că nu mă lăsa inima să le las aşa, în paragină şi năpădite de buruieni.

Însă sunt atât de multe şi e mare păcat că nu se poate face mai mult, măcar atâta vreme cât mai trăim noi...

În afară de asta, continui să mă ocup de proiectul de care am vorbit, şi anume cel legat de macheta sinagogii, numai că aici m-am lovit de dificultăţi. În dorinţa mea de a fotografia interiorul şi exteriorul sinagogii "Beit Shlomo" după cum m-a rugat Izu Dulce, am bătut în nenumărate rânduri la uşa Comunităţii cerând să se înlăture resturile de var, pământul şi molozul rămas de la construcţii dar nu am fost ascultat. Nu prea sunt luat în seamă, dar sper că până la urmă vom reuşi.

...Şi, în încheiere, se împlineşte în curând un an de când am pus şi eu piciorul în ţara sfântă, la 3.IX.'95. Parcă a fost ieri... Nu voi uita niciodată ce am văzut. Dumnezeu să-i dea sănătate şi viaţă lungă lui Izu al nostru!

Vă doresc sănătate şi putere de muncă.

Cu drag şi cu stimă

Mihai Bezerghianu

Romane nescrise

de FELICIA COHN

Şi timpul a trecut, mai repede decât ne putea duce gândul, şi copiii au crescut şi pleacă fiecare la timpul cuvenit la casa lui, şi noi mai facem o reparaţie la casă, şi nu uităm să ne luăm seara medicamentele şi avem uneori impresia că ne–a mai rămas prea puţin timp şi am dori ca din puţinul ăsta să mai facem cât de mult...

Dar gândul mă duce înapoi la Dorohoiul tinereţii noastre, cu dimineţile forfotă de căruţele încărcate în drum spre piaţă, cu gospodinele ieşite în fugă să controleze găinile la partea mai grăsuţă, cu vecinele care pentru a împrumuta puţină drojdie sau puţină sare, puteau să povestească în câteva ore ce se întâmplă în fiecare casă de pe stradă, într–o limbă plină de bucuria de a trăi, cu necazuri cu tot, pe care numai cine ştia idiş putea s–o simtă; cu serile în care cei doi soţi îşi aranjau scaunele în faţa casei, îşi luau punguţa cu sâmburi de 25 de bani şi priveau cu ochi critici la fiecare fată care se perinda fericită la braţul logodnicului şi nu ştia că i s–a strâmbat dunga de la ciorap.

Şi singura adevărată distracţie, în cotidianul acestui Dorohoi, erau nunţile. Fiecare nuntă era un roman nescris, urmărit de întregul oraş, de la primii muguri şi până la roade.

Şi simt că trebuie să aştern pe hârtie pentru a nu lăsa să se stingă amintirea acelei fericiri tulburate trăite de Sami şi Zeti. Lui Sami, un băiat tăcut, cu care natura n–a fost prea generoasă (dar care prin sacrificiile mamei a devenit totuşi inginer), i–a fost peţită Zeti, o fată din Săveni, căreia îi mersese vestea că e bogată. S–au văzut şi s–au plăcut. Şi, la timpul potrivit, Şeiva, mama lui Sami o invită pe Zeti şi pe mama ei pentru a pune la punt ultimele detalii. Dota fiind fixată dinainte, Şeiva aduce liniştită farfurioarele cu dulceaţă şi paharele cu apă. Dar ce era în inima lui Ruholă, mama lui Zeti, numai ea ştia săraca şi ar fi făcut orice ca această tăcere să dureze cât mai mult. Iată ce tragedie ascundea sufletul ei zbuciumat. Cu câtva timp în urmă, tatăl fetei simţise că banii săi, câştigaţi prin vânzări şi cumpărări de pielicele erau în mare pericol de când miliţia socotea că evreii aveau prea multi bani şi hotărâse să–i deposedeze de avere. Şi atunci, într–o zi, când copiii nu erau acasă, i–a propus lui Ruholă să ascundă banii în sobă şi să mai puie şi câteva cărămizi... Soţia l–a ascultat, primejdia a trecut, a trecut şi vara, şi toamna, şi a venit iarna, şi Ruholă a aprins focul în sobă... Când şi–a dat seama ce–a făcut, era prea târziu...

Şi acum Ruholă trebuia să destăinuiască teribilul secret. Sami a fost primul care a sărit de pe scaun: "Nu–s bani, nu–i nuntă!" Şi Zeti a sărit în sus: "Astea sunt cuvintele tale de iubire nelimitată?" Şi Ruholă a sărit şi ea şi, s–a răstit la fiica ei: "Tu să taci, nu–i treaba voastră, noi cei maturi facem afacerile!" Şi atunci Şeiva a înţeles că bogatului tot îi mai rămâne câte ceva, chiar când banii îi iau foc! Şi au căzut totuşi la înţelegere.

Şi ţiganii au cântat şi s–a mâncat şi s–a băut, şi s–a dansat "Periniţa", dansat "Coasa" şi s–a dansat dansul cu mătura cu care trebuie să joace cel care n–a reuşit să–şi găsească la timp perechea. Şi s–ar mai fi vorbit şi azi despre nunta lor, dacă n–ar mai fi fost de atunci multe alte nunţi şi tot atâtea romane nescrise...

Dragi concetăţeni, pentru bucuriile şi suferinţele noastre, merită să ne unim inimile, să ne limpezim sufletul cu un păhărel chiar şi de "Carmel" şi să ne întoarcem o clipă gândurile la meleagurile natale care pe care depărtarea le face să ne apară ca o seră binefăcătoare, căci numai cine priveşte cu drag şi recunoştinţă în urmă poate aduna puterea sufletească să privească înainte.

ghilev, ne-am întors la Dorohoi, fără capul familiei - Solomon Brif. Mama, Raşela, repatriată din Transnistria, s-a îmbolnăvit. A murit de cancer, în vârstă de 63 de ani şi e înmormântată în cimitirul din Dorohoi.

Şi noi? Fratele meu Avram a emigrat în Israel. În vârstă de 58 ani a pierit într-un accident de muncă. Meir a venit şi el în ţară. S-a prăpădit la 49 de ani. Cancer. Suzi a emigrat în America. A decedat şi ea la 49 de ani, de cancer. Loti (Baratz), traieşte în Israel, la Ţur-Şalom. Reghina (Bril) a venit şi ea în Israel cu soţul ei. Locuieşte la Haifa.

Şi în cele din urmă, subsemnatul. Am venit şi eu în ţară cu soţia mea, Sura. Locuim la Naharia din aprilie 1990. Avem doi copii, Henriette, căsătorită şi, la rândul ei, cu doi copii (în Naharia) - şi un fiu, Heinrich, însurat, care trăieşte în România. Este tatăl a trei copii.

Brif Iosub (Iosuţă) cu Rabinul Waserman din Dorohoi şi cu rav Zisală fiul lui rav Waserman, actualul rabin-şef al paraşutiştilor din armata israeliană

Brif Iosub cu Brif Sura la Zidul Plângerii - Ierusalim în anul 1993

Şi fiindcă vorbim de Macabi Dorohoi, cum să nu amintim pe câteva din "stelele" echipei: portarul Şimşovici, fraţii Cohn, etc. Aceştia din urmă erau şi conducătorii echipei. Ei semnau contractele cu echipe din afară, din Cernăuţi şi din alte localităţi şi organizau meciuri în fiecare duminică de vară.

Viaţa şi-a urmat cursul normal, cu bucuriile şi necazurile ei, până în noiembrie 1941, când a fost pecetluită soarta poporului nostru, prin decizia lui Antonescu: deportarea evreilor în Transnistria. Bunurile agonisite o viaţă întreagă au fost vârâte în saci şi transportate la gară, cu camioanele puse la dispoziţie de autorităţile locale.

IOSEF DAVID (Iosuta) BRIF

Reghina Brif cu Isac Brif

SARA BRIF, soţia lui Iosef David Brif

După câteva zile şi nopţi de drum, cu trenul şi pe jos, am ajuns la Moghilev. Dar bagajele lipseau, aproape toate... Cei doi ani petrecuţi acolo nu-i voi uita niciodată. Mâncarea se compunea din coji de cartofi, tărâţe de mălai. Când vreunul din noi izbutea să aducă acasă un coltuc de pâine, era sărbătoare în familie. Eram zilnic bătuţi, umiliţi, batjocoriţi. Eram duşi la muncă forţată, pe gerurile năpraznice ale iernii ruseşti. Aşa zisele locuinţe în care ne adăposteam nu aveau geamuri, parţial nici acoperiş, şi nu erau încălzite.

Băştinaşii, ucrainieni ne acuzau că suntem comunişti şi se plângeau că nemţii ne-au adus pe capul lor. Atmosfera era cumplită. Tatăl meu a murit în urma bătăii primite de la un ucrainean. Avea 53 de ani. Moartea în acele locuri era ceva obişnuit, cotidian. oamenii cădeau pe uliţe, ca seceraţi. Tifosul exantematic făcea ravagii, familii întregi piereau. În fiecare dimineaţă, o căruţă aduna morţii şi îi ducea la groapa comună. Tata nu fusese comunist, ci simpatizant al organizaţiei Revizioniste. Era sionist şi se gândea să plecăm în Israel, Palestina cum se spunea pe atunci.

După doi ani groaznici la Mo-

Familia mea

de IOSEF DAVID BRIF

M-am născut în Dorohoi, în 1916, al doilea copil din cei şase, ai Raşelei şi ai lui Solomon Brif.

Tatăl, SOLOMON BRIF la 53 ani (14.02.1946)

Tatăl meu era foarte priceput în domeniul lui: construcţiile. El era proprietarul unei făbricuţe de cărămizi, în spatele gării, şi al unui depozit, tot mic, de var şi de ciment. Realitatea este că muncea greu de tot pentru a-şi întreţine familia - gurile la masă erau multe, iar concurenţa pe piaţă - aprigă. Tata însă, după cum am spus, era foarte dibaci în construcţii şi, ca bun meseriaş era des solicitat. Fie la zidirea unor imobile noi, fie la mărirea unor clădiri existente, fie la repararea sau refacerea altora, avariate.

Îmi amintesc, spre exemplu, de imobilul din Str. Grigore Ghica, clădit pentru avocatul Gh. Iacobovici; de biserica ridicată la Dumbrăviţa; de casa lui Gh. Timuş, refăcută după un incendiu; de unele clădiri de pe str. 30 decembrie, ş.a. Pe lângă aceste îndeletniciri, părinţii, în perioada 1928-1934, au făcut tovărăşie cu Lupovici şi Brandes, la un negoţ de cereale în comuna Trestiana. Din păcate, prăvălia aceasta a fost lichidată, după câţiva ani, din motive economice.

Tatal meu, Solomon Brif a fost unul dintre organizatorii societăţiilor de binefacere "Or Haim" şi "Talmud Tora", împreună cu Avrum Leibovici şi Copel Solomon.

*

Amintiri de neuitat mă leagă şi de amenajarea terenului de fotbal din oraş, la oborul de vite. Această hotărâre a fost luată o vreme după înfiinţarea echipei "Macabi" Dorohoi, mândria obştei. Muncitori lipoveni au fost angajaţi la săpatul pământului. Când "stadionul" a fost gata şi a început să găzduiască primele meciuri, s-a constatat că... terenul fiind săpat la un nivel mult inferior caselor din jur, vecinii şi numeroşii lor oaspeţi puteau urmări partidele instalaţi tacticos pe balcoane, acoperişuri, sau chiar căţăraţi în copaci, fără a mai binevoi să se deplaseze.

Mama RAŞELA BRIF

patrulea fiu, care poartă numele bunicului său, este căsătorit cu Şeli, şi trăiesc la Rehovot. Ei au patru copii, dintre care doi sunt deja căsătoriţi.

Iată cum, dintr-o pereche de oameni simpli s-a născut o familie frumoasă şi de exemplu.

Feighe, mezina.

Rachel, sora mai mare, văduvă, a crescut cei patru copii ai Feighei, şi i-a adus în Israel.

La nunta lui Moşe (fiul Feighei) cu Hermina, alături de întreaga familie.

Câte ceva despre familia tatălui meu

de SOFI PERETZ (Abramovici)

Trăia de mult, la Dorohoi, pe strada Spiru Haret, o pereche de bătrâni. Hanina Cojocaru şi soţia sa erau oameni simpli dar respectaţi pentru calităţile lor. Erau cinstiţi, muncitori şi inimoşi, şi au trăit cu modestie, fără să facă vreun rău cuiva. Au avut patru copii: doi băieţi şi două fete.

ELIAS ABRAMOVICI

Fiul cel mare, Elias Abramovici (fost Cojocaru) a fost prizonier în primul război mondial iar când s-a întors după război, s-a căsătorit cu Ita Leizerovici. El era negustor. A fost un om bun care a ţinut mult la familia lui. Inima lui n-a rezistat la ororile războaielor, şi puţin după cel de-al doilea război mondial s-a stins la vârsta de 53 de ani.

A lăsat o fiică, pe Sofi, căsătorită cu Şapsa Peretz din Săveni, iar mama, Ita a locuit cu ei.

Aceasta s-a prăpădit la vârsta de 91 de ani, în Israel, unde a venit cu fiica ei.

Sofi este văduvă, soţul ei Şapsa murind în Israel la vârsta de 77 de ani. Are o fiică, Elişeva căsătorită cu David, originar din Dorohoi. Au doi băieţi, dintre care cel mare este în armată.

Un alt fiu, frate cu Sofi, a fost Alişa. Căsătorit cu Perl, a venit în ţară, unde s-au stins fără să fi adus pe lume copii.

Soţia lui Elias, Ita născută Leizerovici

A doua fiică a lui Elias şi a Ităi, Rachel, a fost căsătorită cu Moşe. Nu au avut copii iar soţul i-a murit tânăr, de cancer, la Dorohoi. Rachel a salvat şi a dus cu ea în Israel pe cei patru copii lăsaţi orfani de o a treia soră, Feighe, care s-a stins în Transnistria.

Feighe (a patra născută), locuise în timpul războiului într-un sat de lângă Dorohoi, cu soţul şi cei patru băieţi. De aici au fost evacuaţi. Soţul ei a fost trimis în lagărul de muncă forţată. Feighe cu copiii şi cu Rachel au fost trimise în Transnistria, unde, Feighe s-a prăpădit. Unul dintre cei patru copii ai ei, Simon, a rămas la Dorohoi, e căsătorit, şi are doi copii, unul la Iaşi, şi unul în Israel. Cel mai mare dintre copiii Feighei, Iacov, are şi el patru copii - un băiat căsătorit care are deja nepoţi, şi trei fiice care au şi ele copii la rândul lor. Moşe, al doilea fiu al Feighei, este căsătorit cu Hermina, locuiesc la Rehovot, au trei copii, 2 băieţi şi o fată. Hanina, al nu au avut copii şi au murit de moarte bună, la bătrâneţe.

Bătrânul Iancu Leizer, s-a prăpădit în România înaintea primului război mondial, iar Hana a fost deportată în Transnistria împreună cu fiica cea mică, Bracha. Hana, nu s-a mai întors.

Aceasta este biografia unei familii de oameni înstăriţi, dar cinstiţi care au fost iubiţi şi respectaţi atât de evrei cât şi de români.

La nunta fiicei lui Sofi: Şapsa, Moritz, Bela, Haim, Braha, David, Ghizela, Ita, Elişeva - mireasa, Liza cu Strulică, Sofi şi mirele, David.

a murit imediat după al doilea război mondial.

David şi Neti

Al treilea fiu, David, a fost căsătorit cu Neti, cu care a ajuns în ţară. Neti a fost foarte suferindă, şi s-a sfârşit aici. David a trăit până la 86 de ani. Din căsătoria lor există o fiică, Bela, aici în Israel, căsătorită cu Iţu. Ei au un fiu inginer, căsătorit şi tată a doi copii.

Fiica cea mare a lui Iancu, Ita, s-a căsătorit cu Elias Abramovici. Elias a murit la vârsta de 53 de ani, în România, după al doilea război mondial. Ita a venit în Israel cu fiica ei Sofi, căsătorită cu Şapsa Peretz. Ita a murit în ţară la vârsta de 91 de ani. Sofi are o fiică, Elişeva, căsătorită cu David Şmaiser, inginer, şi au doi băieţi. Sofi este văduvă - Şapsa s-a prăpădit în ţară la vârsta de 77 de ani.

A doua fiică a lui Iancu, Sali, a fost căsătorită cu Izu Zalmanovici. Sali a murit la vârsta de 40 de ani în România, iar Izu a venit în ţară cu fiul lui, Paul. Izu s-a prăpădit aici la vârsta de 90 de ani. Paul a plecat din România clandestin. Aici s-a înrolat în armata israeliană. Avea vârsta de 19 ani şi abia îşi dăduse bacalaureatul. A fost omorât de o bombă la sfârşitul războiului de independenţă, în 1949.

Ita cu fiica Sofi şi ginerele Şapsa

Fiica cea mică, Braha, căsătorită cu Haim Schwartz a venit în ţară. Ei

Fiul din America cu soţia şi fiul

Fiicele Braha şi Sali cu fiul ei, Şaul

Familia Iancu Leizer (Leizerovici)

de SOFI PERETZ

Iancu Leizer

În timpul primului război mondial a trăit în Dorohoi, pe strada ce ducea la spitalul românesc şi la regimentul 29, familia Leizerovici. Capul familiei, Iancu Laizer avea o poreclă - Ianclflerul. Evreu credincios, era în fiecare dimineaţă şi seara la sinagogă, şi respecta toate perceptele religioase cu sfinţenie. Era un om cinstit, apreciat de toţi. Ţăranii îl stimau şi erau bucuroşi să facă negoţ cu el.

Soţia, Hana Leizer

Soţia, Hana, o bună gospodină a crescut 10 copii, având grijă şi de cei 4 copii din prima căsătorie a lui Iancu. Dintre aceştia, 2 au plecat în America dar nici ei nici urmaşii lor nu mai sunt în viaţă. Ceilalţi 2 au fost Herşcu şi Solomon Leizerovici. Herşcu, căsătorit cu Clara, a avut trei copii: de la cea mare, Rozica, căsătorită cu Adolf Zalimanovici, a rămas o fiică, Tuţa Mirovici care are deja nepoţi. Rozica şi Adolf nu mai există. Un frate al Rozicăi, Simon era căsătorit cu Rozica Marcovici care a avut manufactură la Dorohoi, iar celălalt, Marcu, căsătorit cu Hana, a avut doi fii, Rudolf, medic, şi Jak, inginer, care sunt astăzi în Israel. Nici Marcu, nici Simon nu mai există. Mama lor, Clara s-a stins în România, iar tată, Herşcu, a murit la Haifa. Fiul al patrulea din prima căsătorie a lui Iancu Leizer, Solomon, căsătorit cu Fani, au avut 3 băieţi şi o fată. Fiul cel mare, Moriţ, care nu mai există, a fost căsătorit cu Otilia, a avut un fiu Şlomo, care are 11 copii. Familia sa este astăzi în Israel. Din căsătoria celui de-al doilea fiu al lui Solomon, Lupu, există o fiică, care este căsătorită în ţară, şi are un copil. Soţia lui Lupu, Leoni a murit. Al treilea fiu, Ştrul, are doi fii, şi împreună cu soţia sa, Hana, trăieşte în Israel. Fiica, a fost Miuca, care a murit şi a lăsat un fiu. Solomon, tatăl, a murit de tânăr la Dorohoi, iar mama, Fani, a murit aici în ţară. - Aceasta este povestea celor 4 fii din prima căsătorie a lui Iancu Leizerovici).

Bunicul Iancu Leizer a avut cu Hana încă 6 copii (3 băieţi şi 3 fete). Fiul cel mare, Ancel, căsătorit cu Frida, au avut trei copii. Frida a murit tânără, în România, iar Ancel s-a prăpădit la pogromul de la Iaşi, în trenul care i-a dus la Ialomiţa. De la cea mai mare fiică, căsătorită cu Ştrul - care nu mai există - a rămas un fiu, Turel, doctor, căsătorit şi tată a doi copii, stabiliţi în Israel. Al doilea fiu, Rubin, căsătorit cu Nuţi e în Israel, are doi fii şi nepoţi. Rubin a fost în trenul de la Ialomiţa, dar a avut norocul să rămână în viaţă. A treia fiică, Tela, căsătorită la Haifa are trei copii.

Al doilea fiu, era Leon, căsătorit cu Debora. Ei nu au avut copii iar el

FRÎNTURI DE VIAŢĂ

Extrase din două scurte autobiografii

Subsemnata **Şiretu-Mindirigiu Anuţa**, domiciliată astăzi la Beer-Sheba, în Israel, fiica lui Uşer Leib şi Şoşi Mindirigiu din Darabani, judeţul Dorohoi, m-am născut la Darabani, în anul 1928, la 29 octombrie.

La izbucnirea războiului, în iulie 1941, am fost ridicată împreună cu părinţii; am fost transferaţi în lagărul de la Tg.-Jiu, apoi la Lugoj, unde am stat până în septembrie 1941...

Am fost despărţiţi: mama şi eu, expediate la Dorohoi, în timp ce tata a rămas la Tg.Jiu, muncea la minele de cărbuni. Scurt timp după aceea - mama şi cu mine, am fost deportate în Transnistria: Moghilev, Coniţa, Azarniţa, Lucineţ şi perioada cea mai îndelungată - la Tropova... Munceam la câmp, în condiţiile ştiute, suferind foamea şi bătăile zilnice...

În preajma eliberării teritoriului de către trupele sovietice, în decembrie 1943, am fost repatriate la Dorohoi. Suferinţele prin care am trecut, au lăsat urme de neşters...

*

Subsemnatul **Şiretu Bercu**, locuind în prezent la Beer-Sheba, m-am născut în 15 decembrie 1930 - în satul Ungureni, jud. Botoşani. Sunt fiul lui Iancu şi Haia Şiretu...

În luna decembrie a anului 1939, am fost alungaţi din sat de către legionari, la Săveni, iar în 1940, luna iulie, am fost evacuaţi - atât eu, cât şi mama, tata, fratele Iosif şi sora Anuţa - la Dorohoi. Aici am stat până în septembrie 1941 când am fost deportaţi în Transnistria. Am perindat şi aici prin mai multe locuri, până când am fost duşi la Moghilev.

...Am fost luaţi la muncă forţată. Săpam tranşee. Într-o zi au apărut doi nemţi. Ne-au scos din groapă. Pe tata l-au împuşcat. Eu, îngrozit, am luat-o la goană. Au tras după mine. Gloanţele m-au atins şi m-am prăbuşit. Presupun că m-au crezut mort. De fapt fusesem rănit la mâna stângă. Mi-au fost smulse două degete. Ceea ce se poate vedea şi azi. Am zăcut multă vreme pierzând sânge. Într-un târziu, o femeie care trecea întâmplător, m-a ajutat să ajung la un punct sanitar...

Reîntors la Moghilev, în lagăr, nu am mai găsit-o pe mama. Fusese şi ea împuşcată...

Rămaşi fără părinţi, împreună cu fratele şi cu sora mea, am fost duşi la orfelinatul din Moghilev, unde am rămas până în decembrie 1943, când am fost readuşi la Dorohoi. Şi aici am stat, fireşte, tot la Căminul de orfani. Nu aveam alt loc pe lume...

Suferinţele îndurate au lăsat amprente veşnice fizice şi psihice şi mi-ar trebui pagini întregi ca să le pot descrie. Sănătatea mi-a fost ruinată şi bolile de care sufăr figurează în numeroase, prea numeroase, dosare medicale. Menţionez doar că, în prezent, mă aflu în aşteptarea unei serioase intervenţii chirurgicale la inimă. Sper să o trec cu bine şi pe aceasta.

Axa International Co

38 Hassam St. Rehovot
ISRAEL 76216
Tel/Fax+972-8935.03.51

We work hard for you

Obiecte artistice de cult iudaic fabricate în Dorohoi pentru Israel

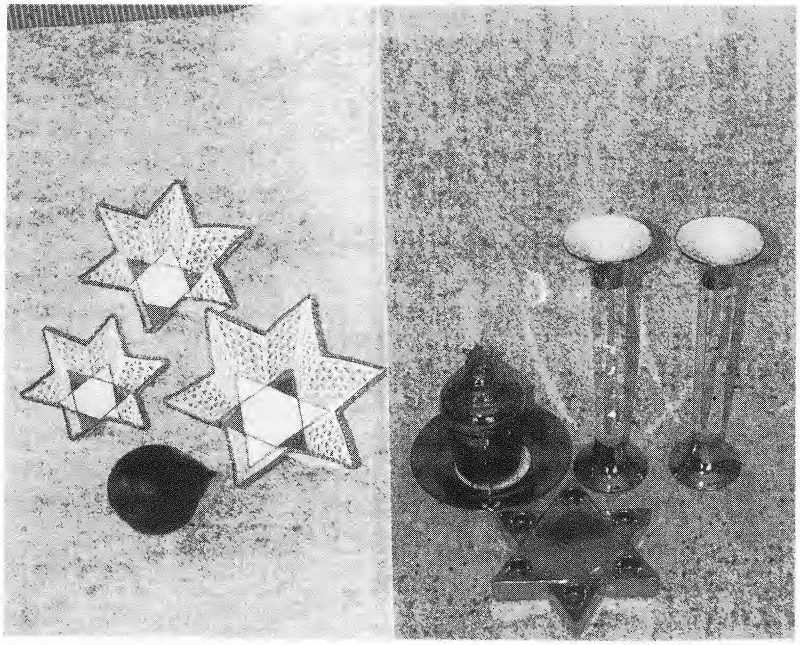

Dau expresie unor sentimente pe care le am legate de România, Moldova şi viaţa evreiască de pe aceste meleaguri, reprezentată prin obiecte de Judaica." (...)

Astăzi când independenţa şi demnitatea naţională devin bunuri ale ambelor popoare, când respectul şi aprecierea reciprocă înlocuiesc neîncrederea şi suspiciunile anilor trecuţi, societatea Axa International Co. sub conducerea doamnei Beatrice Axlerad, încearcă să-şi aducă modestul aport la apropierea şi cunoaşterea mai bună între cele două popoare. (...)

Iată o mică mostră de interpretare şi transpunere modernă a unor vechi şi însemnate obiecte de cult evreiesc, realizate astăzi în România de către firma Debelly din Dorohoi şi pe care noi cu cinste şi pios respect le prezentăm publicului israelian.

Câteva cuvinte

de ŞOŞANA ROTHEMBERG (MARKEVICI)

Uite că am ajuns şi la volumul 4 al acestei cărţi monumentale... Este istoria acestor orăşele unde ne-am petrecut copilăria şi o parte din tinereţe dar am şi îndurat multe suferinţe pe nedrept.

Dorohoi... anul acesta (1997) am fost în România şi am petrecut câteva zile în oraşul mult îndrăgit. Nu voi uita clipele frumoase pe care le-am trăit printre prieteni, precum Lupu Feder, care este acum Preşedintele Comunităţii Israelite, Isac şi Cici Zelingher, şi alţii.

M-am despărţit cu tristeţe de aceşti oameni, de acest oraş care nu mai este ce a fost... şi m-am întors în Israel cu mulţumirea sufletească pe care ţi-o dă revenirea ***acasă****.*

Fotografia de mai sus reprezintă predarea volumului III al cărţii Dorohoiului Primarului din Kiriat Ono, oraş în care locuiesc în prezent.

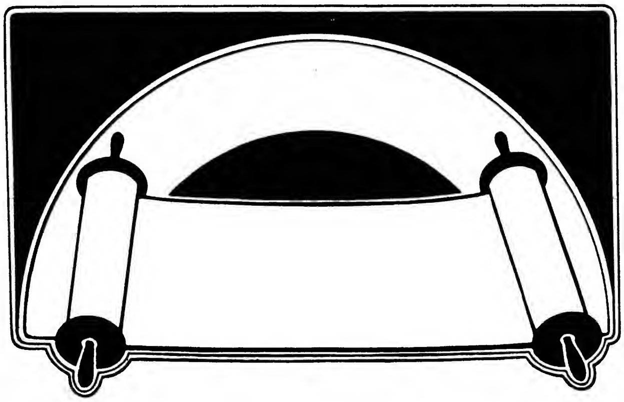

IN MEMORIAM

Un gând pios pentru *Rozica şi Simon Leizerovici*

Rozica şi Simon Leizerovici.

Se cuvine a aminti cu pietate pe Rozica şi Simon Leizerovici din Dorohoi, care, atât împreună cât şi fiecare separat, au făcut parte din familii onorabile şi bine cunoscute în oraş.

Magazinul de manufactură a lui Simon Leizerovici a fost din cele mai cunoscute şi apreciate din Dorohoi iar mulţi dintre locuitorii oraşului au lucrat şi au deprins meseria în prăvălia sa.

După război, Rozica şi Simon s-au mutat la Bucureşti unde au urmat aceeaşi ramură comerciala, bucurându-se de multă stimă în cele mai selecte cercuri.

Au sosit în Israel, şi-au înjghebat un atelier, dar vârsta şi boala i-a doborât, Simon stingându-se primul, urmat la câţiva ani de Rozica, pe drumul de veci... Astăzi, ca şi în trecut, sunt nedespărţiţi, fiind înmormântaţi unul lângă celălalt în cimitirul din Haifa.

SHLOMO DAVID

Stânga: Rozica şi Simon Leizerovici. Dreapta: Rozica Zalmanovici (sora lui Simon) şi soţul ei, Adolf. În mijloc: Herş Leizerovici, tatăl lui Simon şi al Rozicăi Zalmanovici.

Erica, cu o fiică şi patru nepoţi, dar cu o mare durere în suflet: a rămas văduvă, anul trecut. Soţul ei s-a prăpădit.

Aceasta e povestea familiei noastre începută la Dorohoi. Viaţă ne-a purtat peste Nistru şi înapoi, apoi în Israel, în Venezuela şi iar în Israel. Soarta nu a voit să fim reuniţi, până acum. Dar trăim cu speranţa în viitor.

Dorohoi 1994

Shlomo David la mormântul mult regretatului pictor dorohoian Avner Tălpălaru, cel căruia îi datorăm interiorul sinagogii Beith Shlomo din Dorohoi.

TALPALARU AVNER

Două surori: Liza (cu soţul Lupu Butnaru) şi Beti (cu soţul Moişă Cojocaru), în Venezueala.

nouă, altă limbă. Ne temeam de acest nou început. Au plecat mai întâi bărbaţii, apoi noi, surorile, cu copiii. Sabina, fiica mea, astăzi medic, avea doar opt ani.

Am trăit acolo 40 de ani. Fiul nostru, astăzi însurat, tatăl unei fetiţe, locuieşte şi acum în Venezuela. Între timp, în 1965, părinţii noştri au sosit în Israel. La fel şi sora mea Erica, cu soţul şi cei doi copii, Hana şi Haim. Ei s-au stabilit la Bat-Yam. Şi aşa am trăit, ei în Israel, noi în Venezuela.

Desigur, ne vedeam din când în când. Părinţii ne-au vizitat de două ori şi au rămas la noi câte un an, ultima oară în 1975, cu ocazia obţinerii diplomei de medic de către Sabina.

În 1978 Sabina a vizitat Israelul... şi a rămas. S-a căsătorit cu un arhitect - Oded Dwek şi au doi copii. În prezent ei locuiesc la Raanana unde Sabina lucrează în cadrul Kupat Holimului Macabi.

Şi anii au trecut. Părinţii au murit, tata mai întâi, apoi mama. Ne-am întors şi noi în Israel, să fim alături de copii. Beti şi Moişă au rămas peste ocean, unde au copii şi nepoţi. În ţară o am pe sora mea

Sora mea, Erica, cu soţul ei Şloimă Cohn, în Tel-Aviv, la nunta fiului lor Haim.

Familia Shor

de LIZA BUTNARU

Părinţii Aizic şi Liba Shor, în timpul vizitei lor în Venezuela, în 1975.

Amintiri de neuitat... Fiecare viaţă este o istorie. Şi aceasta este istoria noastră, a celor care ne-am născut şi am crescut în Dorohoi. Scriu aceste rânduri în amintirea părinţilor noştri, Liba şi Aizic Şor (Shor), de meserie rihtuitor, care locuiau pe str. Ioan Cuza, lângă Şcoala israelită.

Părinţii tatălui erau Manus şi Basi Shor, oameni cunoscuţi ca iubitori de oaspeţi. De sărbători casa de pe Costică Stroici era plină de veselie şi urări, bunica servea dulceaţă şi "H*onik Leikeh*". Amintiri de neşters!

Părinţii mamei - Iancu şi Feiga Croitoru locuiau pe str. Başota, lângă uzina electrică. Ce timpuri frumoase pentru noi copiii, având o familie numeroasă, cu bunici şi din partea tatei şi din partea mamei!

A venit apoi urgia Transnistriei. Deportaţi în 1941, ne-am întors în 1944, împuţinaţi: nu mai eram o familie mare. Mulţi dintre noi au murit acolo de foame şi boală.

Cele care povestim azi întâmplările din acele zile suntem trei surori, eu - Liza, Beti şi Erica.

În 1947 m-am măritat cu Lupu Butnaru, (fiu al Taubei şi al lui Ideleib), care locuia pe str. Petru Rareş, în faţa azilului de bătrâni, iar sora mea Beti, doi ani mai târziu, cu Moişă Cojocaru (Boxer) fiul lui Dora şi al lui Natan Cojocaru.

În 1951 am emigrat în Israel, având de-acum o fetiţă, pe Sabina. Ne-am stabilit la Rişhon le-Zion, lângă rudele soţului, unde, după un an, a sosit şi sora mea Beti cu bărbatul ei.

Au adus pe lume doi băieţi şi eu, la rândul meu am sporit familia cu încă un fiu. Între timp părinţii se mai aflau la Dorohoi, ca şi sora mea Erica, căsătorită în 1956 cu Şloimă Cohn, fiul lui Haim şi a lui Ruhl de pe strada Spiru Haret.

Nu ne era uşor să fim despărţiţi, dar trăiam cu speranţa reîntregirii familiei.

Şi totuşi...

După vreo opt ani, un frate al tatei, Hari Shor, care a fost căsătorit cu Mina Gemer, ne-a propus să ne încercăm norocul în Venezuela. O viaţă

Romanescu. În liceu limba noastră maternă era considerată idişul, şi a fost predată de către profesorii Rabinson şi Reicher. În mod special menţionez pe acesta din urmă care cu multă diplomaţie a dat clasei o orientare spre Israel.

În anii 1956, 1957 s-a dat din nou posibilitatea de a solicita plecarea în Israel şi multe familii au cerut-o, între care şi familia noastră. Aprobările au început să fie acordate, multe familii au plecat iar ceilaţi eram deja pregătiţi pentru o plecare în scurt timp. Dar la un moment dat s-au suspendat aprobările. Cei înscrişi am rămas într-o situaţie de nici încolo nici încoace: în consecinţă au avut loc restricţii la lucru, la universitate, în afară de cele legate de originea socială. Mi-am dat Bacalaureatul în anul 1959 dar n-am reuşit să intru la Institutul Politehnic din Iaşi. În 1960, cu ajutorul unui Medic de la Ministerul Sănătăţii, cunoscut al lui tata, am intrat la Şcoala Tehnică Electromedicală a Ministerului din Bucureşti.

În Aprilie 1961 am plecat spre Caracas (Venezuela) unde locuiesc în prezent. În comparaţie cu restricţiile pentru a intra la o universitate în România, aici am avut drepturi egale cu toţi candidaţii, cu toate că eram strain şi nu cunoşteam bine limba ţării. Am absolvit cu titlul de Inginer Electronic şi mai târziu am realizat studii pentru *Magister Scientiarium* şi alte specializări în Telecomunicaţii. Lucrez de 29 de ani la Compania de Telefoane din Venezuela.

Când am ajuns aici, tata şi-a deschis un mic Laborator particular cu care s-a menţinut în formă până la vârsta de 78 de ani. Moartea mamei în 1988 l-a afectat profund. A murit un an şi jumătate mai târziu.

Soţia mea, Teresa Leah e din Colombia şi trăim împreună cu cele trei fiice ale ei, Liliana, Claudia şi Tania. Ele sunt ca şi ale mele. Tania a stat un an în Israel în 1996 şi acum studiază primul an de Inginerie Electrotehnică. Claudia a absolvit cursurile de creatori de modă şi a plecat în Israel în Februarie. Liliana termină anul viitor Psihopedagogia.

O regretabilă eroare!

Dintr-o regretabilă eroare, a fost omis numele distinsului nostru prieten, dl. ***Lupu Feder****, Preşedintele Comunităţii evreilor din Dorohoi din lista evreilor dorohoieni care a apărut în pagina 248 din Volumul 2.*

Îi dorim d-lui ***Feder Lupu*** *multă sănătate, voie bună şi activitate prosperă în slujba iudaismului dorohoian.*

De menţionat în mod special că d-l ***Feder Lupu*** *a fost onorat în anul 1995 cu Diploma de onoare a Organizaţiei Israelienilor originari din Dorohoi şi de asemenea i-a fost înmânată Medalia Ierusalimului pentru activitatea sa în păstrarea făcliei evreieşti în vremurile grele pe care le-au trecut evreii din Dorohoi.*

ne pentru laborator, care după aprecierea mea au ajuns să fie foarte profesionişti, uniţi între ei, şi cu multă stimă şi respect pentru tata - lucru demostrat de anii de corespondenţă după plecarea noastră. Mă refer la chimista Oancea şi laborantele Nina Prilogeanu, Teodoriu, sora ei, şi alţi colaboratori al căror nume nu mi-l mai aduc aminte. Laboratorul a fost ataşat la Sanepidul oraşului şi Judeţului Dorohoi condus de Doctorii Stoica şi Istrate. Amândouă instituţiile au funcţionat într-o clădire din strada Grigore Ghica. Problemele de care răspundea Laboratorul erau epidemiile din tot Judeţul şi starea alimentelor care se distribuiau populaţiei.

Locuinţa noastră era situată la începutul străzii Ştefan cel Mare, cu inconvenientele staţiei de autobze de RATA, birjarii staţionaţi în faţa geamurilor, căruţaşii în cealaltă parte a străzii şi balurile săptămânale din sala de dans de după colţ. Lumina venea după masă, apa potabilă o cumpăram zilnic la sacagiul Manole, acestea în afară de celelalte inconveniente ale traiului de zi cu zi.

Familia întreţinea relaţii sociale în special cu familia doctorilor Haier şi Tzapler, cu judecătorul Rozen, cu Avocatul Auerbach, cu vecinii noştri Iancu şi Perlica Poplingher, Beiniş şi Roza Kleinerman. Eu am urmat şcoala la Liceul de Băieţi trcând de la copilărie la adolescenţă. Unii prieteni şi colegi au fost Ricu Moscovici, Leonică Scorţaru, Artur Herşcovici, Uşer Strul Lulu, Marcel Făinaru, Ilie Ciubotaru, Delu Marcovici. Împreună cu ei am crescut, ne-am maturizat, am învăţat împreună, ne-am jucat pe terenul sportiv de pe strada Carmen Silva, ne-am plimbat seara pe Strada Mare, ne-am certat, ne-am bătut, în fine, tot ce e specific acestei vârste.

D. Martin Jahr cu soţia, în Caracas.

Dintre profesorii pe care i-am avut la Liceu menţionez pe Axinte, Luţă, Coşciuc, Andrici, Simeria, Carp, Gutic, Saca, Soroceanu, Tarabaş, în două căruţe care împreună cu altele ale multor familii care se repatriau din Bucovina, formau un lung şir înaintea podului peste râu. Seara am ajuns la Dorohoi unde locuia sora lui tata, Bertha Altaras. După un scurt timp, tata a început să lucreze în profesiunea lui în laboratorul public instalat în strada Costică Stroici şi, în particular şi-a instalat propriul lui laborator în locuinţa noastră în Strada Ştefan cel Mare. Bunicul care a rămas văduv în Cernăuţi şi era pensionar de la CFR, şi-a găsit şi el prieteni cu care se întâlnea frecvent în piaţa Primăriei. Îmi aduc aminte de Dl Sokol. Când au început naţionalizările, laboratorul particular al lui tata a fost inclus şi el, cu toate că tata exersa singur profesiunea fără a exploata alte persoane. Ni s-au luat toate lucrurile pe care tata le-a avut, aduse cu atâta greutate din Cernăuţi. Până şi patul meu era cât pe ce să fie naţionalizat. După un timp, am aceste văzut obiecte instalate în Spitalul oraşului.

În anul 1948, sora lui tata, Bertha Altaraş şi familia ei, au plecat în Venezuaela unde se găseau încă dinaintea războiului alte două surori. Apoi a plecat în Venezuela şi bunicul meu Mozes Jahr.

Personalul laboratorului. De la stânga la dreapta: Dr. Josef sora Dnei Teodoriu, Dr. Istrate, Dna Teodoriu, Chim. Dra. Oancea, Dna Prilogeanu, un funcţionar de la Sanepid.

În aceeaşi perioadă a început emigrarea masivă spre Israel. Laboratorul unde lucra tata (în strada Costică Stroici) era plin de persoane care veneau să-şi facă examenele medicale cerute de autorităţile române pentru emigrare.

Un grup de prieteni în Dorohoi, în spatele stadionului: Fetele: Iulia (?), regretata Didi Haifler, Mada Rozen, Mara Solomon. Băieţii: Martin Jahr, Leon Scorţaru, Ilie Ciubotaru.

Eu am început clasele primare la Şcoala Israelită, unde am avut-o învăţătoare pe D-na Lozneanu Sabina. Acolo am început să învăţ limba ebraică... Şcoala a fost naţionalizată şi părinţii m-au înscris la şcoala din strada Carmen Silva. Am luat lecţii de istorie evreiască în particular cu profesorul Baruch, iar mai târziu m-a pregătit pentru Bar Mitzva profesorul Reicher.

Tata a reuşit să formeze un grup de persoa-

Familia Jahr

din Cernăuţi la Dorohoi

de Ing. MARTIN JAHR MSc.

Mulţi ani după ce am plecat din Dorohoi în anul 1961, şi mult timp după ce s-au întrerupt relaţiile cu dorohoieni, după ce a murit tata, Dr. Josef Jahr în 1989, cred că n-a fost întâmplător să aflu în 1997 că există o iniţiativă de a menţine vie amintirea celor care am trăit acolo, prin acţiunile Organizaţiei evreilor originari din oraş şi în special prin editarea celor trei volume comemorative. Simt şi eu nevoiea să dau curs amintirilor, cu atât mai mult cu cât am aflat despre "schimbarea la faţă" a Dorohoiului, citind volumul trei al cărţii.

Familia noastră a trăit în Cernăuţi, oraş unde m-am născut în 1941. Tata era medicul laboratorului Central, a absolvit studiile Facultăţii de Medicină Germană din Praga 1936, bunicul Mozes Jahr originar din Rădăuţi a fost funcţionar la CFR şi bunica Regina era originară din Boian, un orăşel în apropiere de Cernăuţi. Mama mea, Mina era din familia Hochstadt, originari din Cernăuţi.

Îmi aduc aminte când am trecut graniţa între Uniunea Sovietică şi România în punctul de trecere Siret 1946. Toate lucrurile noastre personale şi laboratorul lui tata fuseseră încărcate

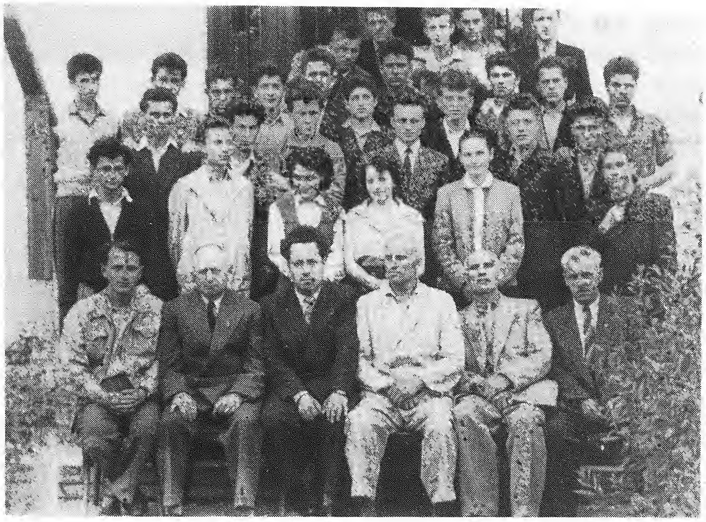

Fotografia absolvenţilor liceului de băieţi (1959). De la stânga la dreapta: Rândul 1: Profesorii Carp, Gutic, Andrici, Luţă, Cosciuc, Axinte. Rândul 2: Rahmil Avram, Toma Roată, Profesorii Tarabas, Simeria, şi Romanescu, Traian Siicu. Rândul 3: Romeo Biliac, Nicolai Chitu, Dinu Mihailovici, Gheorghe Ciobanu, Gheorghe Ştefan. Rândul 4: Ion Bostan, Constantin Zaharia, Zisu Segal, Emil Livanu, Constantin Ciucureanu. Rândul 5: Constantin Saveliev, Vasile Bârlădeanu, Costache Rusu, Ioan Corsei, Drăguţu, Radu Petraru. Rândul 6: Eugen Apetroaie, Martin Jahr, Marcel Făinaru, Leonică Scorţaru.

Arborele genealogic al familiei Lipovici

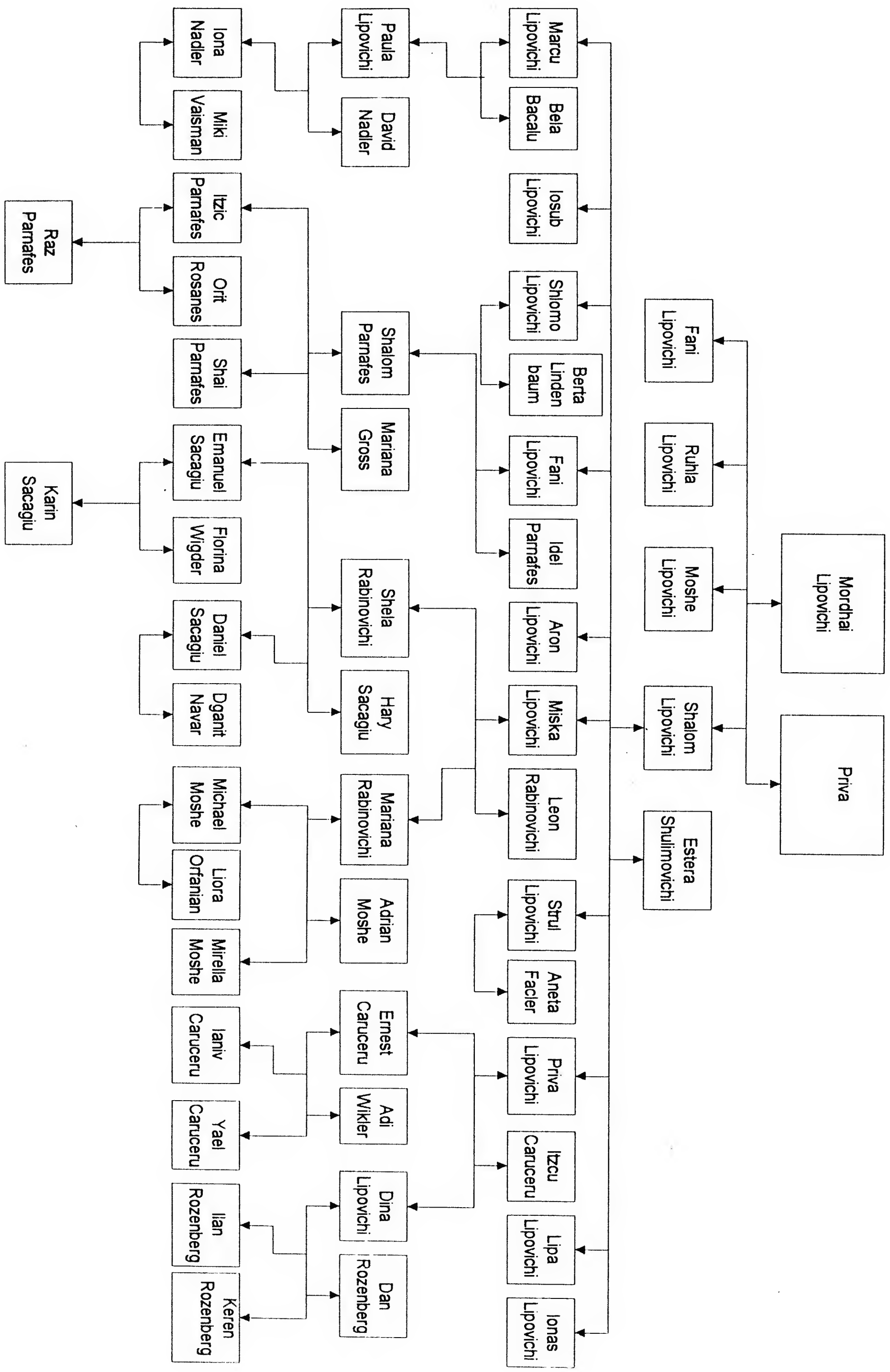
Mordhai Lipovichi
Priva
Fani Lipovichi
Ruhla Lipovichi
Moshe Lipovichi
Shalom Lipovichi
Estera Shulimovichi
Marcu Lipovichi
Bela Bacalu
Iosub Lipovichi
Shlomo Lipovichi
Berta Linden baum
Fani Lipovichi
Idel Parnafes
Aron Lipovichi
Miska Lipovichi
Leon Rabinovichi
Strul Lipovichi
Aneta Facler
Priva Lipovichi
Itzcu Caruceru
Lipa Lipovichi
Ionas Lipovichi
Paula Lipovichi
David Nadler
Shalom Parnafes
Mariana Gross
Shela Rabinovichi
Hary Sacagiu
Mariana Rabinovichi
Adrian Moshe
Ernest Caruceru
Adi Wikler
Dina Lipovichi
Dan Rozenberg
Iona Nadler
Miki Vaisman
Itzic Parnafes
Orit Rosanes
Shai Parnafes
Emanuel Sacagiu
Florina Wigder
Daniel Sacagiu
Dganit Navar
Michael Moshe
Liora Orfanian
Mirella Moshe
Ianiv Caruceru
Yael Caruceru
Ilan Rozenberg
Keren Rozenberg
Raz Parnafes
Karin Sacagiu

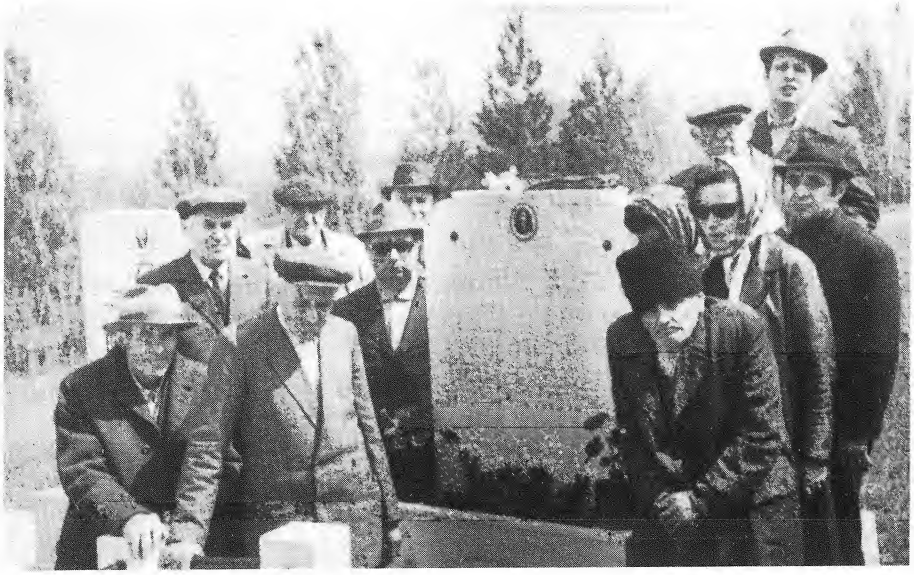

1975 : Familia Lipovici lângă mormântul Mişkăi Rabinovici (Lipovici)

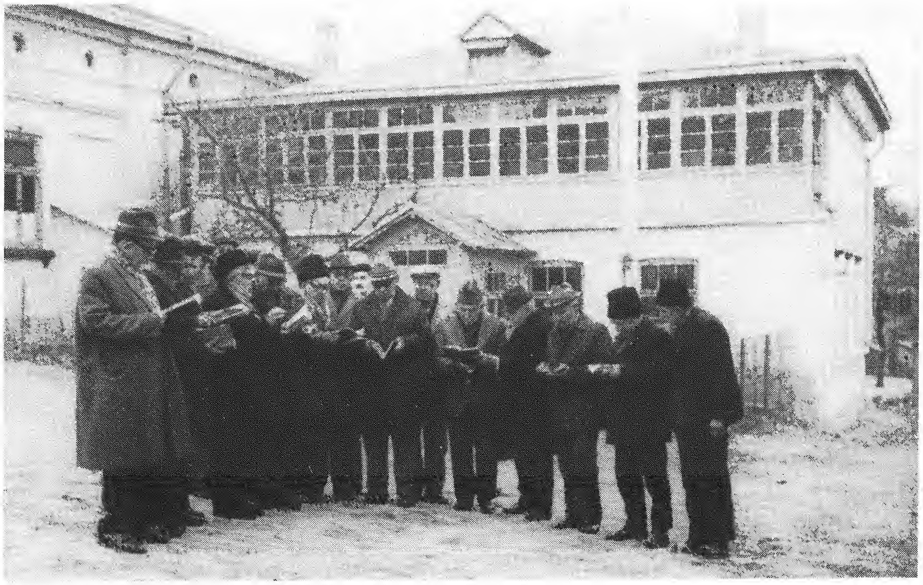

"Binecuvântarea lunii" de către evreii dorohoieni în faţa sinagogii "Beth Şhlomo". Printre aceştia - rabinul Pinhas Wasserman şi doi dintre fraţii Lipovici.

la sinagogă cu mama şi tata. Sinagoga era vizavi de piaţă şi avea o curte în care se adunau toţi copiii şi ne jucam (nu în linişte). Cel mai mult îmi plăcea de *Simhat Tora*. Atunci, toată lumea stătea împreună în sinagogă, şi se bea must şi se spărgeau nuci. Noi copiii aveam o singură grijă: să sărutăm "*toira*", atunci când cu taţii se învârteau cu ea în sinagogă.

*

Alia-ua în Israel a început-o fratele mamei, Şloim, apoi sora mamei Fani Parnafes şi fratele mai mare, Marcu.

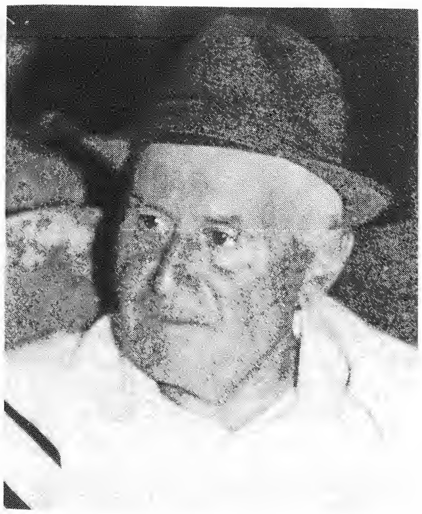

Regretatul Strulică Lipovici.

Începând din 1976, familia a venit pe rând iar ultimul a fost unchiul nostru drag Strul, cu Anuţa Lipovici. Nene Strul a fost stâlpul familiei pentru toţi nepoţii. El s-a stabilit la Nazareth, a devenit un enoriaş de frunte al sinagogii locale. El ne-a ajutat pe toţi nepoţii în perioada pregătirilor pentru emigrare şi întotdeauna am găsit la el o uşă deschisă şi un suflet apropiat şi iubitor. Moartea lui subită în iulie 1996 ne-a îndurerat nu numai pe noi nepoţii dar şi pe numeroşii oameni care au fost ajutaţi de-a lungul anilor. Soţia lui, Anuţa, ne-a rămas apropiată şi ea continuă tradiţia casei unchiului Strul.

Mormintele lui Şalom şi al Esterei Lipovici.

negustor de cereale cunoscut ca un om deosebit de cinstit. Moartea lui timpurie a lăsat-o pe bunica Estera singură cu 10 copii, cel mai mic de 7 ani. Fratele mai mare al mamei, Marcu Lipovici a preluat conducerea afacerilor şi a familiei.

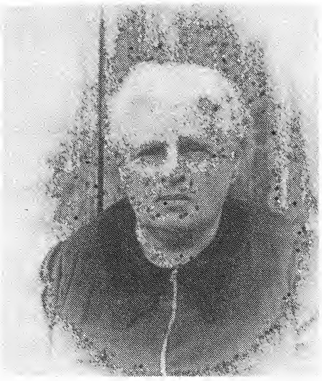
Estera Lipovici, bunica Marianei Moshe.

Familia bunicului a fost omorâtă în Transnistria. Mie, Mariana, mi s-a dat numele după un frate al bunicului, Moshe, şi soţia lui, Maria Lipovici care au fost ucişi împreună cu cele 2 fiice. Fani şi Ruhla, surori ale bunicului au fost deasemenea ucise în Transnistria.

Bunica, Estera Lipovici, născută Şulimovici, a avut mulţi fraţi şi surori. Familia Şulimovici are foarte multe ramuri şi despre ei s-a scris.

*

Clasa întâia am terminat-o la şcoala Nr. 2 cu învăţătoarea Caia Maria. Era în vârstă şi mama s-a gândit că n-o să mă înveţe carte şi a decis să mă mute la liceul de fete care era departe de casă. Din cauza lipsei de săli de clasă, învăţam după masă, şi ca să văd drumul spre casă la întoarcere, mi s-a cumpărat un felinar cu gaz.

Nu pot sări peste perioada copilăriei şi mai ales a liceului, unde am fost în clasă 18 elevi evrei. Toţi în afară de Carolică Moraru care a rămas la Dorohoi se află azi în Israel. Cu toţii suntem în legătură şi continuăm prietenia din copilărie.

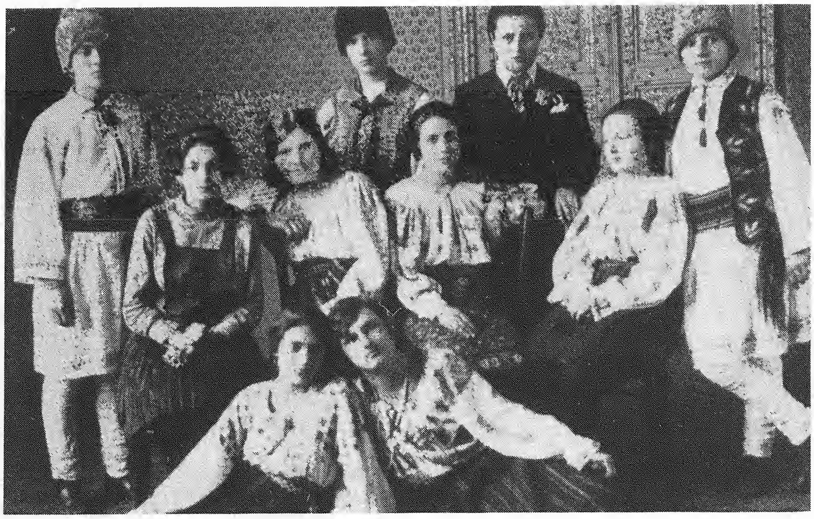

1929 : Mişka Lipovici la 17 ani într-o piesă de teatru. Ea este singura care nu poartă costumul naţional.

Îmi aduc aminte de multe întâmplări din copilărie: serile friguroase de iarnă când stăteam toţi nepoţii în casa bunicilor şi ciobanii ne cântau din fluier, şi toţi copiii mâncau lapte proaspăt de vacă cu mămăligă fierbinte. De sărbători mergeam

Familia Lipovici

de MARIANA MOSHE

Mariana Moshe cu fiul ei Michael

Răsfoiesc cele trei volume despre Dorohoi şi caut ceva despre familia mea şi nu înţeleg cum de nu suntem în nici o carte. Dar nu puteam fi pentru că nici unul din noi nu a scris nimic. Dorohoiul este aşa de puternic în noi, în viaţa şi firea noastră încât nu am perceput că trebuie totuşi de scris ceva ca să citească şi urmaşii noştri.

Mama mea, Mişca Lipovici (căsătorită Rabinovici), originară din Dorohoi, era al 5-lea copil din cei 10 copii ai lui Şulim şi Estera Lipovici.

Casa bunicilor se află pe strada Ştefan cel Mare, nu departe de vestita biserică Sf. Neculai, construită de Ştefan cel Mare. Pe aceeaşi stradă, vizavi, era casa lui N. Strul şi Anuţa Lipovici în care locuiau şi sora mai mică a mamei, Paulina Căruceru cu soţul Iţcu şi cei doi copii; Ernest şi Dina (Rosenberg).

Mai jos în vale, 200 m. distanţa, lângă casa Cuparencu, în spatele şcolilor nr. 2, am locuit noi, tata, Leon Lipovici, mama Mişca, sora mea Şela (Sacagiu) Rabinovici.

Nu departe locuia fratele cel mare al mamei, Marcu Lipovici cu soţia Bela şi fiica Pnina (Nadler). Pe strada Spiru Haret locuia sora cea mare a mamei, Fani Parnafes, cu soţul Idel şi fiul Şalom.

Un alt frate al mamei, Şloimă, s-a căsătorit cu Berta din Darabani şi au emigrat în 1949 în Israel. Ei au fost printre întemeietorii *moşav*-ului Ţipori.

Toţi copiii familiei au crescut împreună. Ne adunăm în casa bunicilor unde locuiau ceilalţi fraţi: Iosub, Aron, Lipa, Ionas. Dintre toţi, în momentul scrierii acestor pagini, numai Ionaş trăieşte la Dorohoi, în aceeaşi casă părintească şi aşteaptă în fiecare vară ca nepoţii să vină să viziteze cimitirul cu mormintele bunicilor şi ale părinţilor.

Şalom Lipovici,
bunicul Marianei Moshe.

Pe bunicul meu, Şalom Lipovici nu l-am cunoscut. A murit în anul 1933. Doar din fotografie îl ştiu, un om frumas cu barbă, un evreu credincios care în fiecare dimineaţă îşi aduna cei 7 băieţi ca să pună *tfilin* (filactere). El era

amintiri... amintiri...

de RICU IDELSOHN

Eram foarte tânăr când tatăl meu, doctorul I. Idelsohn a plecat de lângă noi. A fost o moarte subită, foarte dureroasă şi mult înainte de timp. Era un om iubit de familia lui, de prieteni şi de cetăţenii oraşului.

Cred că nu există un om din vechea generaţie care să nu-şi amintească de doctorul Idelsohn. Era apreciat de personalul medical şi de toţi bolnavii de la Spitatulul Israelit unde a fost director.

Avea un crez în viaţă: să ajute pe cei în nevoie.

Dr. Idel Idelson, medic-şef militar la regimentul 29 Infanterie

Nu-l vom uita niciodată pe

Avocatul Iosef (Eugen) Dines

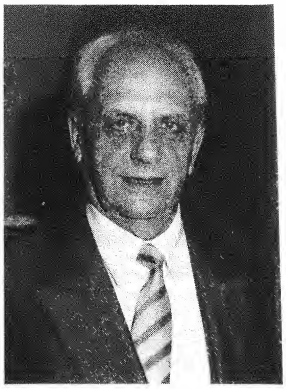

Avocatul Iosef (Eugen) Dines, originar din Dorohoi s-a stins din viaţă pe data de 21. 11. 1997, în vârstă de 63 de ani.

Inima lui a încetat să bată cu toate eforturile făcute de medicina modernă. Şi-a părăsit familia îndurerată, soţia, nora şi cei doi fii, lăsând un gol imens în sufletele noastre. Ştim că şi rudele lui apropiate şi prietenii care i-au adus cu toţii ultimul omagiu împărtăşesc aceleaşi simţăminte.

Fie-i ţărâna uşoară.

S-a născut la Dorohoi din părinţii Şendla şi Solomon Dines, fost şef contabil. Bunicii lui au fost Mochiu şi Ţipora Vitner. La o vârstă foarte fragedă a fost deportat în Transnistria la Moghilev. De acolo - la terminarea războiului - s-a întors numai el şi tatăl său. Mama lui Şendla a murit la Moghilev în vârstă de numai 28 de ani. Viaţa nu i-a fost uşoară. Tatăl s-a recăsătorit şi a mai avut doi fraţi, care trăiesc în Israel. A învăţat la Dorohoi, a terminat liceul şi apoi a urmat studii superioare. A făcut două facultăţi: Filologia şi Ştiinţele Juridice. A fost - în România - judecător şi apoi avocat, meseria pe care a făcut-o până la sfârşitul vieţii.

S-a căsătorit în România, a avut doi băieţi şi în anul 1975 au aliat cu toţii în Israel.

Viaţa a fost grea la început, dar a reuşit până în cele din urmă să-şi continue meseria de avocat de care era îndrăgostit.

Cu trei săptămâni înaintea decesului şi-a căsătorit unul din băieţi, având fericirea de a participa la nuntă.

Pentru cei care-şi amintesc de el, aceste rânduri vor fi o aducere aminte din anii tinereţii, de maturitate, mulţi cei din generaţia lui, cu care a fost coleg, prieten nu-l vor uita cu uşurinţă.

Să-l odihnească Dumnezeu în linişte.

Betina, Shlomo, Mihal, Silviu Dines

ICHIEL SCHARF

Fie-i memoria binecuvântată

Familia şi prietenii neuitatului Ichiel Scharf, s-au întâlnit, miercuri 27 martie, 1996, la cimitirul din Haifa, la requiemul de 30 de zile şi dezvelirea monumetului funerar al unui OM care merită să-i fie eternizată amintirea.

Ichiel Scharf, descendent direct din familia lui Baal Shem Tov, fondatorul hasidismului, a fost un adevărat discipol al marelui Tzadik prin faptele sale bune în favoarea multor oameni pe care i-a ajutat şi i-a salvat.

El s-a numărat printre fondatorii Organizaţiei Israelienilor Originari din Dorohoi, a fost conducător spiritual şi susţinător de bază în acţiunea noastră de eternizare a iudaismului dorohoian.

Prin valorile sale umane şi dragostea pentru familie şi prieteni, Ichiel Scharf a lăsat un gol dureros în inimile multora dintre noi.

Îi vom păstra veşnic amintirea!

David Shlomo

"Ultima Oră", 22.III.1996

Un gând cald în memoria scumpului meu unchi

IHIEL SCHARFF

un om superior din toate punctele de vedere.

ţa, actuala mea soţie – fiica Rozei şi a lui Aba Herşcovici – bucurie mai mare decât intrarea ei în casă nu era: "*a idiş meidl, a ghit meidl, a şein meidl*" erau cuvintele părinţilor.

Am imigrat în Israel împreună cu ei – ce fericire şi noroc, căci ne-am putut ajuta reciproc – în iunie 1977. Ne-am stabilit cu toţii în Beer-Şeva. Câtă bucurie în sufletul lor cu nepoţii: Dayan (băiatul surorii Marica, actualmente stabilită în SUA), Rafael şi Ciprian – Tzafrir – băieţii noştri.

Tata s-a prăpădit în 1985 – ce păcat... Fie-i amintirea binecuvântată.

Şi în încheiere, VĂ MULŢUMESC, DRAGI PĂRINŢI. Un gând pios tatălui meu, şi ani cu sănătate mamei mele.

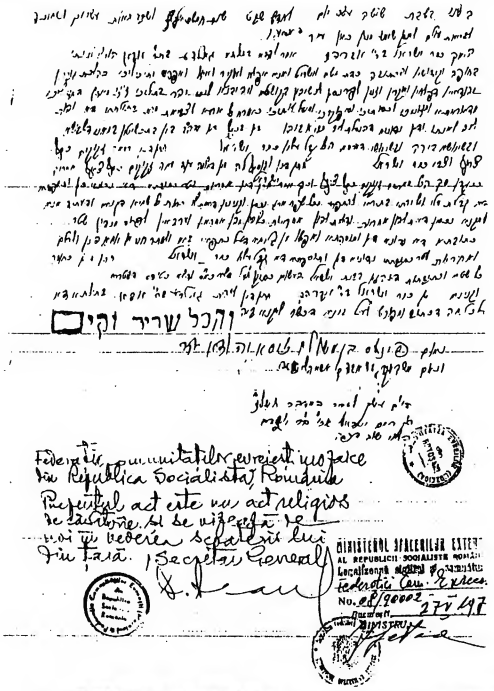

והכל שריר וקים

Federația comunităților evreiești mozaice din Republica Socialistă România

Prezentul act este un act religios de căsătorie. Să se vizeze de noi în vederea scoaterii lui din țară. Secretar General

MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
Legalizează
federației Com. Evreiești
No. 08/90002 27 V 197
MINISTRU

Actul de căsătorie religioasă, oficierea şi semnătura Dlui. rabin Pinhas Wasserman. (două pagini)

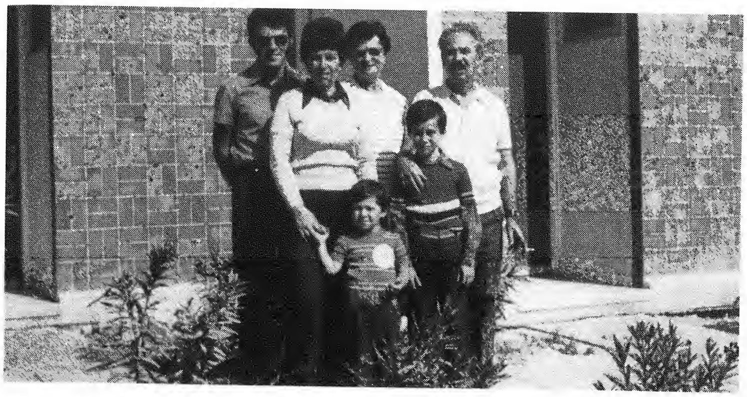

Fotografie făcută în 1977, la Centrul de absorbţie din Beer-Şeva. În rândul din faţă: Golditşa, Tzafrir Ciprian, Raphael. În rândul din spate: Strul, mama Şeindale şi tată, Avram.

Câteva cuvinte despre părinţi

de Ing. STRUL MOISA, Beer-Sheva

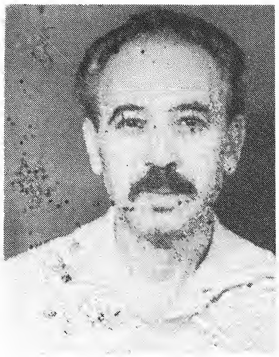

Mama, Seindală, născută Ciubotaru, era originară din Darabani, şi tatăl, Avram, binecuvântată fie-i amintirea, născuţi în 1920, s-au cunoscut în condiţii-le vitregiilor Transnistriei, în 1941. Tata, originar din Botoşani - oraş în care nu era planificată deportarea în lagărele de exterminare - se afla în 1941 la Săveni, ca ucenic croitor pentru a învăţa meseria.

Soarta, ghinionul a făcut ca să fie deportaţi în Transnistria.

Ambii au avut însă norocul să scape cu viaţă din infern - spre deosebire de alţii, cărora nu li se cunoaşte nici măcar mormântul - astfel că, la sfârşitul lui 1943, în plină iarnă, s-au întors, stabilindu-se în Dorohoi.

Lupta pentru înjghebare a unei gospodării n-a fost uşoară. Sacrificiile materiale, spre a oferi copiilor un trai mai uşor, o viaţă mai bună decât au avut ei în tinereţe - au fost multiple.

Şeindală şi Avram Moise cu primul lor născut Strul la Darabani în 1945.

Trebuie să-i mulţumesc mamei pentru deosebita tenacitate, dăruirea de sine, iar tatălui meu pentru bunătatea lui, zâmbetul larg, munca neprecupeţită, deci amândurora pentru modul în care mi-au îndrumat paşii şi s-au luptat pentru fericirea şi educaţia mea.

La *Bar-Miţva* am fost dus la sinagogă ca un mire: costum nou, tata de o parte, bunicul Copel de cealaltă. Reb Haimovici - vecinul de vizavi - m-a pregătit.

Bunicul, om evlavios, însă cam suferind -a fost cel care m-a ajutat la pregătirea discursului şi tot el a citit din Thora. Cine era ca dânsul? Eram - pe atunci - singurul lui nepot.

Când am început să fiu prieten cu Goldi-

1985, fotografie realizată cu ocazia unei întâlniri a dorohoienilor din Isreal. Printre cei din fotografie: Ety Marcus, Cocală Abramovici, Frida şi Carol Şeinfeld, Şely şi Ihiel Şarf (z.l.), Reizală şi Marcu Orenştein, Lidia şi Strulică Sulimovici, Sofica şi Moişă Cotter, Miriam şi Şloimă David, Rica şi Dolfi Perl cu copiii (Israel şi Marom).

**Urmaşii, a trei generaţie a rav Simon Blumer tatăl lui Ghitl Bendel "Prinţesa" din Rosh Pina.
De la stânga: Sara Blumer, fiica Erica Sharon şi nepotul Dudi Sharon.**

1950
Conducerea spectacolului "LOMIR ZINGHEN", unul din numeroasele spectacole ale IKUF-ului: Dolfi Perl, Samy Lungu (Z.L.) şi Maurel Ceauşu

Dl. Rabin Israel Vaserman (z.l.ţ) la nunta lui Dolfi Perl împreună cu mama lui Saly (născută Hecht din Mihăileni) şi unchiul lui Simon Blumer.

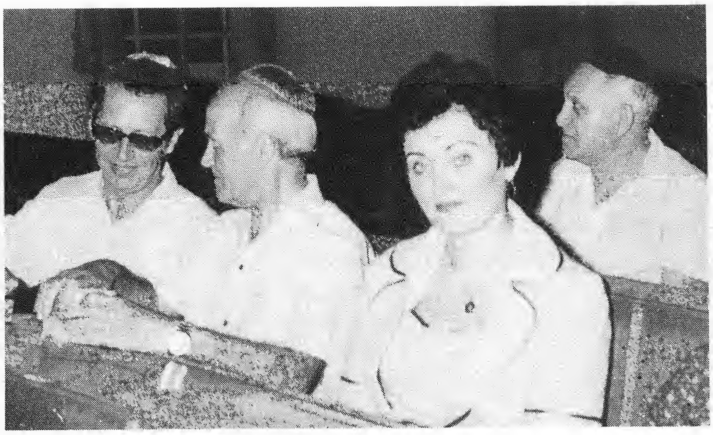

1980. De la dreapta la stânga: Meşulam Elias (fratele lui Shlomo David), Rica Perl, Cotter Moşe (z.l.) şi Dolfi Perl la una din şedinţele activiştilor dorohoieni.

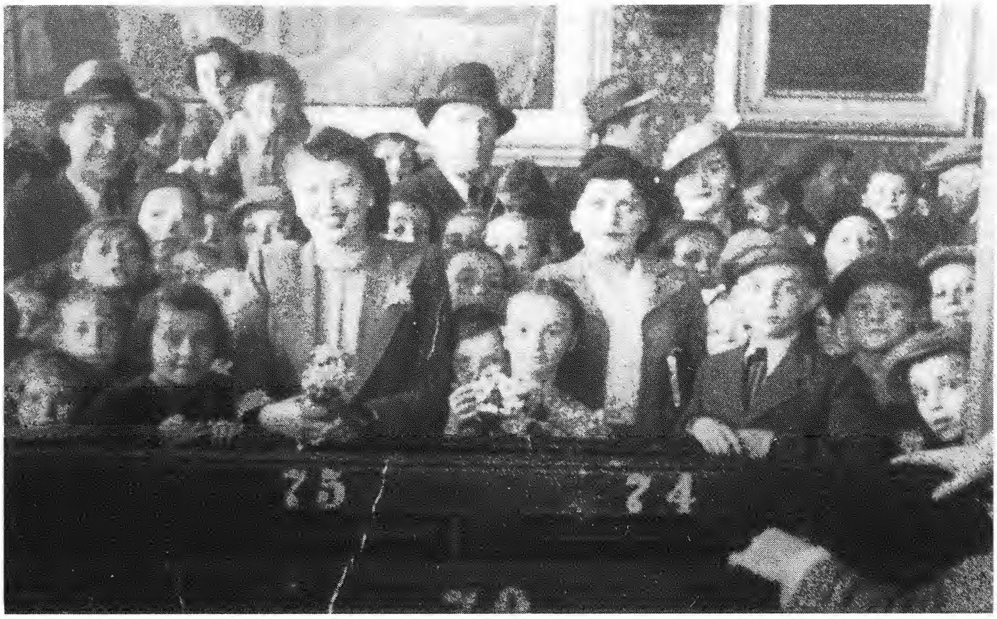

1941. Clasa a doua primară de la Şcoala Israelită fotografiată în incinta sinagogii mari din Dorohoi. Veţi recunoaşte printre alţii pe iubitul director al şcolii dl. Mayer Herşcovici, învăţătoarele Ana Cohina Segal (Cohn) şi dna Rozen (Lozneanu). Dintre elevi recunoaştem pe Suzy şi Şuţu Şlaifer, Rozica Opincaru, Mely Zisman, Rita Damachiner, Sara Weis, Aronel Keiş, Leon Ghelipter, Dolfi Perl. În fotografie regretatul Leibu Zegenreich.

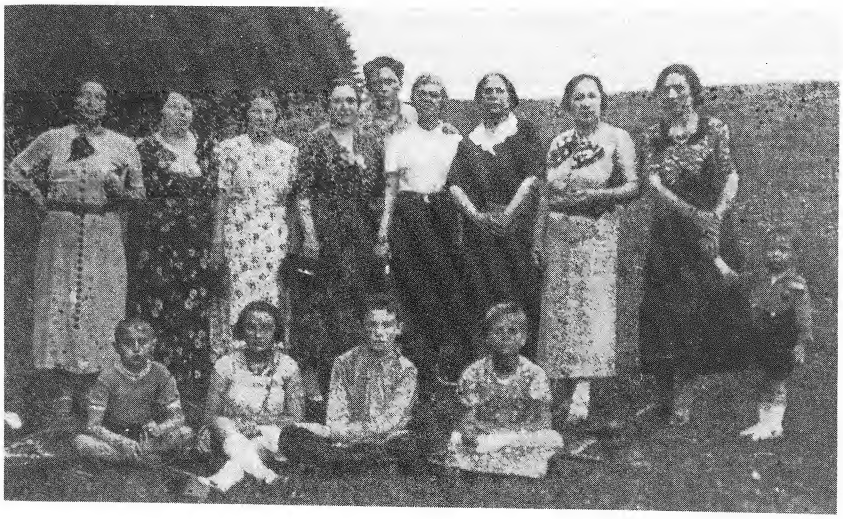

O plimbare la grădina cu brazi. În picioare de la stânga la dreapta: dna Vald, dna Amalia Axler, dna. Jeaneta Idelsohn, următoarele patru persoane neindetificate, soţia doctorului I. Axler, dna. Saly Perl cu Dolfi Perl. Şezând: Ricu Idelsohn, Renée Vald, Hary Axler, neindentificată.

Din albumul de fotografii al lui Dolfi Perl

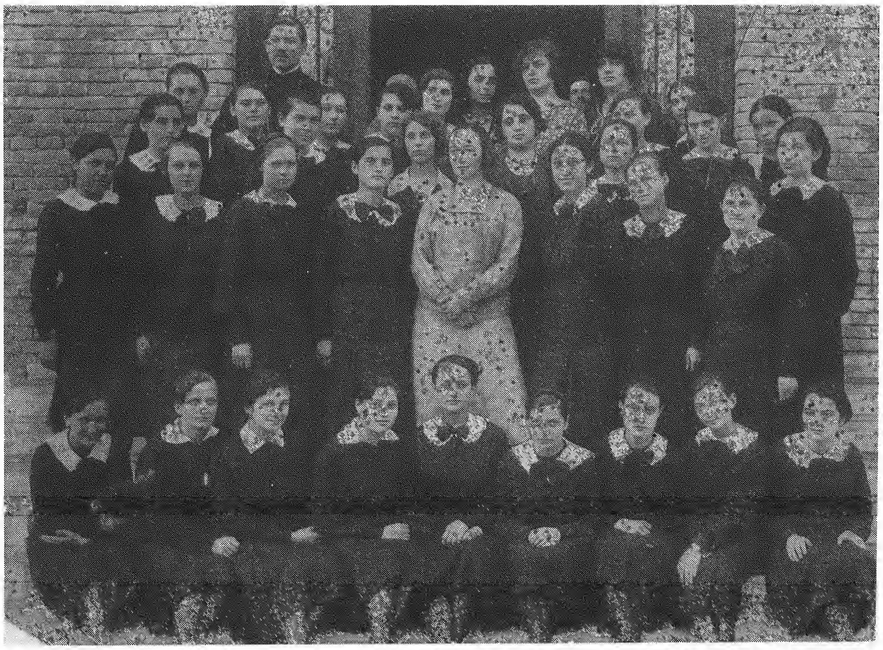

Fotografie din 1917. Şcoala din Dorohoi. În rândul 1, de la dreapta spre stânga: Jeniţa Calmanovici, Feder, Ţilly Kraft, Sofica Abramovici (Chisil), eleva din mijloc necunoscută, Bacalu Basica, Sally Leibovici (Trau), Eva Waissman, Sally Damakiner, în spatele lui Jeniţa Calmanovici prima lângă o elevă necunoscută este Sara Mesinger. Profesoara cu mâinile încrucişate este Diamant (evreică) şi în fund părintele Furtună.

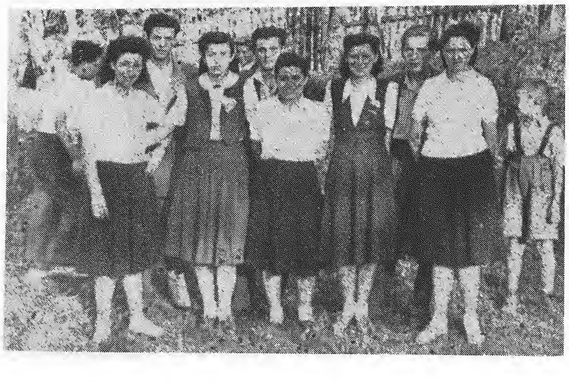

1952
De la stânga la dreapta:
În faţă: Fany Schwarţ, Betica Lindenbaum, Renée Sloimovici, Cely Kleinerman şi Ţili Schwarţenberg.
În spate: Leoma Habot, Ficu Leizerovici şi Dolfi Perl

s-au şi format.

Au fost fotbalişti de altă structură şi chiar de alt stil, decât cei din perioada lor. I-am cunoscut bine, pentru că am şi copilărit împreună.

S-au acomodat bine atât în formaţiile locale, unde prin tehnica şi dăruirea cu care abordau fiecare joc, dădea siguranţa şi de ce nu, - victoria - echipei lor. Le-a stat bine şi la "Ştiinţa" sau "I.F.M." (Medicina) - cele două divizionare ieşene, la care au evaluat şi unde prin dăruire şi hărnicie au fost oamenii de bază.

Cel mare - Avram - remarcabil om de gândire şi luciditate, dar şi extraordinar ca fotbalist în care tenacitatea, puterea de luptă şi în special tehnica, îşi spunea cuvântul.

Cel mic - Iosub - o adevărată enciclopedie sportivă. Parcă omul de care tocmai avea nevoie echipa care-l primea. I-a stat mai bine, când juca pentru culorile oraşului său.

Timid, discret, politicos, dar şi bine făcut, a fost nu numai un mare fotbalist, ci şi un mare polisportiv. Aici, nu numai dealul Polonicului, ci şi munţii Dornei, sau în general Carpaţii României - au fost martorii evoluţiilor sale, - el fiind cotat un mare schior atât de coborâre cât şi ai distanţelor de fond. A mai practicat şi alte sporturi, toate la nivel de performanţă, fiind totodată şi un atlet complet. A fost campion l aruncarea discului şi a greutăţii.

Dar s-a pierdut în plină tinereţe, în floarea afirmării sale...

E vorba de fraţii Avram şi Iosub Fonea.

P.S.

Mai amintesc că astfel de reprezentaţii, adică fraţi şi chiar... surori au fost şi la alte discipline sportive:

- surorile Dăscălescu, componente de primă clasă în voleiul românesc.

- surorile Goldenberg: tenis de masă.

- Prusac Neculaie şi sora sa Maria: fotbal şi tenis de masă.

- fraţii Mandache cu sora lor: tenis de masă, gimnaşti de categoria întâia, handbalişti şi baschetbalişti de divizia naţională.

- fraţii Borsan: volei, baschet şi schi.

- fraţii Şifter (Marcel şi Dolfi) care împreună cu vărul lor Leon au creat o dinastie în tenisul de masă.

***

activitatea sportivă ca şi alte activităţi, nu este decisă doar numai de visători, ori de idealişti.

Aceste "familii" sau mai corect - fraţi - au făcut furori şi aici am vrut să ajung, să relatez ca întotdeauna - bineînţeles tot din memorie, numai şi numai despre "EI".

Mai vârstnicii oraşului, îşi amintesc cu plăcere de fotbaliştii celor două familii - Cohn - (fraţii: Iosif şi Marcu şi fraţii: Ziuca, Haim şi Mendel) care au făcut la timpul lor, senzaţie în urba noastră şi care au jucat numai pentru onoarea oraşului. Desigur, plăcerea de a-i fi văzut la lucru, n-am avut-o, de vină fiind desigur diferenţa cam măricică de vârstă, dintre noi. Dar, ce poţi face!?!?.

Suvenirurile şi relatările despre ei le-am cules din comentariile şi povestirile altora. Personal, i-am cunoscut, mult mai târziu, când au căutat şi reuşit să transmită generaţiilor mai tinere din vasta lor experienţă. Au ajuns buni tehnicieni şi arbitri foarte solicitaţi.

În schimb, imediat după sfârşitul celui de-al doilea război mondial, am avut plăcerea - copil fiind, să-i văd şi să-i idolizez pe cei trei fraţi Aizic. Unul mai bun decât altul. Au jucat împreună la "Betar", "Macabi" şi "Gloria". Ei au constituit visele şi iluziile noastre. Iulius (Iuly), de care am mai pomenit, cu alte ocazii, se găsea mereu în centrul liniei de atac, fratele mijlociu (memoria mi-a "ratat" numele) mijlocaş ofensiv, un adevărat libero al zilelor noastre, iar Froim, o veritabilă şi periculoasă extremă, ne amintea nouă şi mai ales celor cu părul mai albit, de celebrul Vechiu al lui "Vulturii" de odinioară.

Tot cam în aceeaşi perioadă, întâlnim şi pe fraţii Rappaport, tot trei la număr: Haim zis "Balena", Herman şi Leon (Ropot mai târziu). Au fost "mari" pe gazonul de la "Brazi", iar mai târziu, s-au făcut celebri, când au ajuns în vâful piramidei conducerii sportului din România, ca tehnicieni valoroşi sau redactori la presa sportivă centrală. Niciodată nu şi-au uitat orăşul iubit.

Aici, este cazul să amintim de fraţii Funduianu, din care a excelat "tancul" lui "Gloria", adică Ozi (Ozias), care într-adevăr era angajat cu trup şi suflet pentru onoarea echipei sale.

Mergând în pas cu timpul şi vorbind numai de fotbal, mai întâlnim câte un "duet" sau "duo" de fraţi: Vasiliu Constantin (Savu), jucător, antrenor şi profesor de educaţie fizică cu fratele său, fost component al celebrei echipe C.F.R. Paşcani, fraţii Godrich, fraţii Eisenkraft, fraţii Cheptănaru (Bucureşteanu), fraţii Halbedel, unde cel mai mic a fost şi un veritabil baschetbalist şi handballist şi mai târziu, fraţii Vasile şi Romică Tincu, veniţi de pe alte meleaguri să întărească fotbalul local. Au devenit localnici prin adopţiune.

M-aş fi mulţumit cu o melancolie poate fugară, chiar discretă, că, şi aşa se duce vremea nostalgiilor, chiar dacă unii sunt şi sceptici. Cu alte cuvinte, m-aş fi mulţumit cu o simplă trecere în revistă a faptelor şi oamenilor în speţă.

Totuşi, cândva, am fost în stare să credem, că toate iluziile sunt posibile şi atunci toate stările emoţionale, te năpădesc la unison. Şi, n-am uitat că aici am vrut să ajung. Mulţi ar fi crezut că i-am uitat. Ştiu, e vorba de cei doi fraţi veniţi sau mai bine zis coborâţi din capătul de sus al străzii Spiru Haret, nu departe de poalele dealului Polonic, unde posibil că acolo de bancă.

Pe Naty mi-l amintesc perfect în marea lui sanie - un adevărat bob, care îşi lua "sborul" din curtea casei sale din strada Poştei, situată vis-a-vis de Tribunal, vecin cu casa Dr. Idelshon.

Era frumos, tare frumos.

CUTREIERÂND ORAŞUL PE PATINE

Eram şi patinator. Şi încă ce patinator. Ajunsesem campion al copiilor de vârsta 10-14 ani. Concursul fiind oficial şi organizat de Organizaţia Sportului Popular (O.S.P.) Judeţean în două etape: pe o baltă îngheţată de pe strada Războieni, exact în spatele morii de ulei de pe strada Costică Stroici şi apoi la moara Kusin, unde era un lac mai mare şi renumit.

Tot timpul iernii eram pe patine, colindând pe unde se putea, acoperind bineînţeles străzile, dealurile şi toate apele îngheţate ale oraşului.

Patinele marca "Polarache" le-am moştenit de la tatăl meu, care la vremea lui, s-a delectat cu ele. Cu toată vechimea lor, eu eram mândru şi foarte încrezător în ele, iar fiecare ştia istoria patinelor mele.

Aveam şi un idol, care îmi crea adevărate stări emoţionale.

Căutam să-l văd cât mai des şi cum îl vedeam, îl şi însoţeam ca o umbră.

Patina frumos şi elegant. Doream pur şi simplu să-l imit. Să-i fur din splendoarea alunecării patinelor lui.

Fantezia însă, întrecea realitatea, iar eu eram mereu "alături" de el.

Simţeam că admiraţiile şi privirile îndreptate spre el, mă cuprindeau şi pe mine.

Şi ce patine avea. Noi cu cheie şi moderne. Marca "Polarex". O adevărată bijuterie la vremea respectivă şi, care până la urmă... au intrat în posesia mea, prin plecarea sa definitivă în Israel.

Cândva, am fost în stare să cred că toate iluziile sunt posibile. Nu e puţin lucru. Sunt şi situaţii diferite, cum ar fi această mică "istorioară", unde omul pe care l-am admirat cândva, poate că nici nu-şi mai aminteşte.

Eu mi-am reamintit-o, când am aflat că "idolul" meu a ajuns în Israel, o somitate medicală de înaltă ţinută, fiind un celebru chirurg urolog.

Este vorba de Doctorul Vily Biterman din Naharia.

FRAŢII

Chiar, când vorbim de sport şi în speţă de fotbal, e nevoie, ca întotdeauna şi de puţintică istorie. Această disciplină sportivă poate fi începută şi relatată şi prin lait-motivul banal "A fost odată ca niciodată", iar pentru că, subiectul propus spre comentare atinge "unde" mai speciale şi râvna documentării îmi cere şi timp, atunci şi fotbalul ca orice istorie are şi anumite circumstanţe, bineînţeles raportate şi ele la anumite perioade de timp.

Multe, foarte multe sunt de spus şi chiar de scris. Dar, mă bate gândul să amintesc în această feerie sportivă şi despre marile, aşa zise familii de sportivi, care au făcut cinste oraşului, lăsând urme şi rădăcini adânci în marele public.

Spre cinstea lor, spre lauda lor, "EI" au fost vedetele timpului, iar numai cine a trăit atunci acolo, i-a văzut, poate vorbi despre ei, pentru că

IARNA PE ULIŢĂ

de Dentist IOSEF-IOJU HAIMOVICI - REHOVOT

Nu ştiu cum sunt iernile actuale la Dorohoi, că în timpul copilăriei şi adolescenţei mele, erau tare geroase şi friguroase. Termometrele indicau cu regularitate, foarte mult sub zero.

Multă zăpadă şi gheaţă dar... şi multă activitate sportivă, bun prilej pentru copii şi tineretul oraşului, care împreună cu organizaţiile sportive, să se avânte şi să organizeze diferite concursuri populare de sezon.

Dar, cine putea să oprească sau să împiedice vlăstarele noastre, să ia cu asalt, zilnic, dealurile, orice denivelare de pământ, iazurile şi toate apele îngheţate. Chiar şi Jijia era curtată şi frecventată de toţi.

Într-adevăr "Iarna pe uliţă", ca în celebra poezie a marelui Coşbuc.

Dealul Prefecturii - Şcoala Israelită până la baie, cele două dealuri de lângă şcolile Nr.2 din strada Ştefan Cel Mare, dealul "Axler" cât şi orice loc potrivit "jocurilor" de iarnă, erau în mâinile copiilor. Vorba aia, prea multe maşini la vremea respectivă nu găseai, iar, cele ce circulau pe străzile oraşului, le puteai număra pe degete.

De dealul "Axler" scurt dar abrud şi în pantă - ca şi de celelalte locuri - mă leagă multe amintiri şi confesiuni; cum ar fi în special întâlnirile cu renumitul Domnul General Doctor Axler, care cu toate, că, noi copiii îi cream situaţii neplăcute de circulaţie şi securitate corporală, mereu ne încuraja şi mai ne servea - împreună cu stimata şi distinsa sa soţie - câte un ceai de tei cald sau chiar câte un piramidon contra răcelii.

Multe amintiri plăcute mă leagă de iarna dorohoiană.

LA SĂNIUŞ

Pe locurile de săniuş întâlneai o adevărată promenadă de cele mai sofisticate săniuţe, de la cele cumpărate în comerţ, până la cele mai simple şi primitive, executate şi adaptate acasă, de părinţi sau de copiii însăşi: din câteva bucăţi de scânduri de carpen, fag sau de brad, după necesitate, sau ce găseau, nişte balot, cu fel de fel de improvizaţii din fier forjat etc.

Pe aceste săniuţe întâlneai zeci şi sute de băieţi isteţi şi politicoşi, dar, şi fetiţe cu codiţe, frumoase şi jucăuşe, care au adus mai târziu, departe, faima oraşului nostru.

Pagini întregi aş trebui să aştern, pentru a-i înşira şi aminti pe toţi.

Dar, totuşi citind şi răsfoind mereu volumele noastre anterioare, am dat de numele a doi copii de altădată, care îmi pot fi martori la cele scrise mai sus: dărăbăneanul care şi-a petrecut copilăria la Dorohoi, Naty Kraft - care după câte ştiu a ajuns în România în vârful piramidei inginereşti şi... surpriza surprizelor, când am aflat că Iehuda Gur-Arie, redactor de specialitate la marele cotidian israelian de mare tiraj "Maariv", este una şi aceeaşi persoană cu Iuda Grinberg, care, dacă nu mă înşel mi-a fost coleg

De e sens într-asta, e-ntors şi ateu,
Pe palida-ţi frunte nu-i scris
Dumnezeu.

(M. Eminescu)

Noi, muţi de durere, am încredinţat poeziei, mult îndrăgită de Eluţa, exprimarea trăirilor noastre.

Bella, Bianca B., Bianca R., Dina, Etty, Fanny, Felicia, Sidi, Sorana, Dinu, Izu, Marcel, Marcu, Ozi, Shulim, Stelian.

Iehiel Leib

Dorohoianul nostru din Toronto (Canada)

בית קרן קימת לישראל

Iehiel Leib (în dreapta) împreună cu dl David Shlomo, în faţa clădirii care adăposteşte fundaţia Keren Kayemet. Fotografia a fost făcută la Tel-Aviv, în noiembrie 1996, cu ocazia festivităţii de deschidere a campaniei pentru Pădurea dorohoienilor din munţii Ierusalimului.

Mica şi Manes Leib sunt bine cunoscuţi originarilor din Dorohoi atât din activitatea lor ca buni susţinători ai Organizaţiei noastre, cât şi din articolele lor pline de culoare locală, care redau o frântură din viaţa oraşului Dorohoi şi Săveni, care au contribuit la volumele publicate anterior.

Iată că acum şi fiul lor, Iehiel Leib, el însuşi copil al Dorohoiului, continuă tradiţia instituită de părinţi, dedicându-se cu trup şi suflet tărâmului vieţii publice evreieşti. Astfel, la începutul anului 1997, **Iehiel Leib** a fost ales Preşedinte al Lojei Bnei Brith "Dr. W. Filderman" din Toronto, deţinând şi funcţia de redactor al revistei de limbă română "Semnalul", publicaţie care apare sub auspiciile Lojei.

Ne mândrim cu acest reprezentant de seamă şi urmaş al mult respectatei familii Leib.

Ce urmă lasă şoimii-n zbor?
Ce urmă, peştii-n apa lor?
Să fii cât munţii de voinic,
Ori cât un pumn să fii de mic,
Cărarea mea şi-a tuturor
E tot nimic!

Că tot ce eşti şi tot ce poţi,
Părere-i tot, dacă socoţi -
De mori târziu, ori mori curând,
De mori sătul, ori mori flămând,
Totuna e! Şi rând pe rând
Ne ducem toţi!

(G. Coşbuc)

O, Doamne, dacă m-ai ascunde în lăcaşul celor morţi,
Să-mi fie adăpost până în ziua când
Mânia ta o să se potolească.
Aş aştepta acolo zi după zi să vină clipa hotărâtă
Când, amintindu-ţi iar de mine, mă vei slobozi.
Mă vei chema atunci, iar eu îţi voi răspunde,
Ştiind că-ţi este dor să vezi din nou pe cel ce l-ai făcut.

(Cartea lui Iov)

Nu plânge! Dă-ţi suflet cu fire voinică.
Te-avântă-nainte pe valuri în spume.
N-ai teamă de neagra furtună, n-ai frică,
Oricâte talazuri oceanul ridică
În calea ta, lume!

(D. T. Neculuţă)

S-apoi... cine ştie de este mai bine
A fi sau a nu fi... dar ştie oricine
Că ceea ce nu e, nu simte dureri
Şi multe dureri-s, puţine plăceri.

(M. Eminescu)

Unde atâţi prieteni plăcuţi de tinereţe?
Unde-acele fiinţe cu care am crescut?

Abia ajunşi în vârsta frumoasei dimineţe,
Ca ea făr-a se-ntoarce, ca dânsa au trecut
...
Ce deşert se arată, ori încotro priveşti!
Întinsă depărtare se pare că uneşte,
Cu ale lumii margini, hotarele cereşti.

(Gr. Alexandrescu)

E-o insulă? un munte? o apă? un deşert?
De ce-ar sfârşi-n pustie călătoria noastră?
Ne-a mai rămas s-ajungem, acolo, poate-un sfert
Din calea străbătută, jos verde, sus albastră.
...
Nu. Mâna crâncen, timpul tu sparge-l cu potcoava,
S-apropiem vecia mai repede de noi.
Păstrează-ţi sărutarea, ca florile otrava,
Ca să o dăm ţarinii întreagă înapoi.

(T. Arghezi)

Lumea este o scenă, viaţa un act;
ai venit, ai văzut, ai plecat.

(Democrit)

Acum nu ştiu gândirea-mi în ce să o sting:
Să râd ca nebunii? Să blestem? Să plâng?
La ce? Oare totul nu e nebunie?
Au moartea ta, înger, de ce fu să fie?
Au sens în lume? Tu, chip zâmbitor,
Trăit-ai anume ca astfel să mori?

Drumul fără întoarcere...

(In memoriam Dr. Consuela Şapcaru - Segal)

Este tulburător să scrii despre oameni cu care ai împărţit inefabilul şi care nu mai sunt...

Eluţa a plecat definitiv...

Asumare a unui destin deja hotărât?!

E aproape imposibil sa scrii despre ea la trecut. Şi totuşi...

CONSUELA, prietena noastră din anii copilăriei, adolescenţei şi maturităţii, A FOST pentru noi întruchiparea dorinţei arzătoare de a trăi, de a fi prezentă alături de cei dragi. Acestea i-au dat nespus de multă forţă în faţa ameninţării înfricoşătoare a despărţirii.

Poate că, înaintea tuturor faptelor şi amintirilor care ne-au legat de ea, cel mai tulburător, cel mai puternic este sentimentul de admiraţie, care ni l-a trezit tuturor, în lupta ei pentru viaţă.

În perioada când zbuciumul ei de a rămâne pe mal, a atins poate culmi pe care nu ni le-a împărtaşit, s-a străduit şi a reuşit să rămână în ochii noştri aceeaşi Consuela, aceeaşi Eluţa: optimistă, înţelegătoare, sensibilă, modestă, plină de demnitate. Oricând gata să vină în întâmpinarea vechilor ei prieteni, la bine şi la rău. Nici unul dintre noi nu va uita sprijinul moral pe care i l-a dat bunei noastre prietene Ludmila (Luda) Morghenstern-Zeltzer, plecată şi ea nedrept de devreme de lângă noi. Eluţa a purtat-o în suflet pe Luda, până în ultima ei clipă, aşa cum noi le vom păstra pe amândouă în inimile noastre cât vom trăi.

Eluţa, numele ei de alint, pe care mulţi dintre noi l-am pronunţat din fragedă copilărie, se leagă de anii noştri cei mai frumoşi.

Grupul nostru de prieteni era strâns în jurul ei. Am admirat-o. Am iubit-o.

Râsul ei molipsitor, ne-a însoţit în tot ce am făcut împreună: excursii, petreceri, plimbări, pregătiri în vederea viitorului nostru. Şi vai, cât de scurt a fost prezentul ei.

A fost o săptămână de coşmar. În ultimele 2 zile respira superficial şi rapid. Apoi tot mai rar şi mai rar...

În ultima noapte, 29 spre 30 aprilie s-a trezit o dată să ceară apă. Dimineaţa respira de 5-6 ori pe minut. Încă o respiraţie... şi încă una... şi ultima.

Ora 10:30, 30 aprilie, la spitalul Kaplan...

A fost odată o fetiţă pe care o chema Consuela.

A fost odată...

P.S. ca medic sunt obigat să fac o precizare. Boala a fost descoperită **tardiv.** De aceea se recomandă controlul periodic chiar de la 30 de ani. În felul acesta boala poate fi tratată eficient şi sunt multe cazuri de vindecare.

A avut 2 copii - Saghiv, azi în armată şi Nofar, azi de 13 ani.

De la bun început a fost apreciată şi îndrăgită, ca om şi ca medic, pentru că era bine pregătită profesional şi plină de căldură faţă de micii pacienţi.

Aproape zilnic, la început - apoi mai rar, deoarece căpătase experienţă - primeam câte un telefon:

– Tată, ce faci? Am un caz deosebit. Prezintă simptomele... ce părere ai?

Şi astfel îşi rezolva cazurile mai dificile spre bucuria şi satisfacţia pacienţilor.

A devenit atât de apreciată încât în timp ce colegii ei pediatri îşi citeau ziarul, la cabinetul ei era coadă fără sfârşit.

Totul era frumos. Copii cuminţi şi ascultători, o casă minunat aranjată, prieteni şi prietene care petreceau împreună în toate ocaziile.

Până într-o zi, o zi neagră şi grea când i s-a descoperit o tumoare la sânul drept. Avea 39 de ani. Operată imediat, medicii i-au dat doar câteva luni de viaţă. Era o fază avansată. A început lupta contra cronometru. Profesorii cei mai renumiţi, medicamentele cele mai noi şi mai scumpe, totul a fost pus în mişcare ca să poată fi salvată. A urmat tratamente chinuitoare pe care le-a suportat cu stoicism.

Timp de 5 ani a dus o viaţă quasi-normală, până au apărut primele metastaze la ficat. Câte 5 zile pe lună - timp de un an - era ţintuită la pat cu o perfuzie intrahepatică. N-avea voie să se mişte în tot acest răstimp. Era îngrozitor şi totuşi, calmă, cu zâmbetul pe buze îşi primea prietenii care veneau s-o viziteze. Când părăsea spitalul avea încă 5-6 zile dureri înfiorătoare, greţuri, vărsături. Se îndopa cu medicamente şi... mergea la serviciu, căci pacienţii o aşteptau...

După un an au apărut alte metastaze - pulmonare. Alte tratamente dureroase de la care ieşea şi se ducea la lucru.

În ultimul an analizele au început să se degradeze. Alte tratamente aici şi într-o clinică din Olanda - medicamente germane, olandeze, ungureşti, legături cu un specialist oncolog din America, totul era pus în mişcare, plus voinţa fermă de a se face bine.

Când fetiţa a împlinit 12 ani, i-a pregătit o *Bat-Mitzva* ca-n filme - să fie frumos - căci doar la nunta ei nu va mai ajunge...

Da, era deja două persoane: una, medicul care ştia că sfârşitul e aproape, alta, omul, femeia, pacientul care mai avea o rază de speranţă. Lupta continua, dar speranţele scădeau. În ultimele două luni nu s-a mai putut duce la serviciu. Cu greu se puteau da jos din pat. Plămânii erau invadaţi vertiginos. Cu toate somniferele - cu morfină, nu putea dormi. Tusea chinuitoare nu o lăsa ore întregi.

Stăteam cu toţii în jurul ei. Nu întreba nimic, dar ochii ei mă căutau mereu şi mă implorau s-o ajut. Sunt tatăl ei, sunt medic. O priveam cu sufletul zdrobit, încercam să zâmbesc, o încurajam spunîndu-i că e doar o criză (a câta?) şi că va trece...

Fugeam pe rând din cameră căci ne podidea plânsul.

În această situaţie, abia respirând, abia vorbind, ne-a rugat să facem "Sederul" la ea - ca de obicei. A stat cu noi la masă sub morfină şi oxigen. ne privea pe toţi la rând. Eram toată familia. Ştia că ne vede pentru ultima oară. Nu s-a plâns de nimic. Ne zâmbea cu ochii înlăcrămaţi.

Chiar a doua zi a trebuit internată. Plămânii începeau să se umple de lichid.

A fost odată...

de Dr. Avram Şapcaru

CONSUELA

Aşa încep toate poveştile... şi urmează păţaniile a tot felul de personaje, după imaginaţia autorilor.

Oricât de tristă ar fi acţiunea, ea se termină totdeauna cu bine - spre bucuria tuturor...

Am să vă spun şi eu o poveste, dar una adevărată. De aceea ea începe cu bucuria tuturor, dar se termină foarte trist.

Mai trist nici că se poate...

Aşa dar, a fost odată o fetiţă care s-a născut la Dorohoi în 1950 şi o chema Consuela. A crescut împreună cu toate fetele şi băieţii de vârsta ei. A fost cuminte, modestă şi foarte conştiincioasă la învăţătură.

Îşi asculta părinţii, iar între copii era veselă şi prietenoasă. A terminat liceul şi a început facultatea de medicină, căci visul ei era să devină medic de copii, ca şi tatăl ei.

A venit în ţară cu părinţii şi fratele ei Liviu în 1972, iar în toamnă s-a reîntors singură la Bucureşti ca să-şi termine studiile medicale.

În 1975 a devenit medic - s-a căsătorit şi a început să lucreze la *Kupat Holim Leumit* în Petah Tikva, apoi în 1978 la *Kupat Holim Meuhedet* din Rehovot unde s-a stabilit deoarece soţul ei îşi deschisese acolo cabinet stomatologic.

La Batmitzva lui Nofar

Eminenţa Sa domnul Rabin dr. **Yehezkel Mark**, cuvântul celui sărbătorit, urările transmise de liderul comunităţii noastre, acad. **Nicolae Cajal**, prezenţa şi felicitările adresate de alţi fruntaşi ai obştii, alături de prieteni de familie, printre care l-am remarcat şi pe poetul **Mircea Dinescu**, momentele artistice oferite de colegi de Talmud Tora au alcătuit laolaltă programul acestei festivităţi desfăşurate în cel mai fidel şi reconfortant spirit tradiţional şi tineresc deopotrivă. Spre bucuria noului *Bar Mitzva*, a mamei sale şi a bunicii sale, doamna **Sara Morgenştern.**

Felicitări tânărului Aharon şi exemplarei sale mame evreice, care îşi îndeplineşte datoria primordială pe această lume cu cel puţin aceeaşi admirabilă abnegaţie cu care se ilustrează în câmpul spiritualităţii artistice!

L.S.
Realitatea evreiască
Nr. 52-53, iunie 1997

אבגדה
וזחטי

Nepotul Sarei Rapaport la Bar-Mitzva!

În urmă cu 4 ani, o vizitasem pe Sara Morgenştern, fostă Sara Rapaport, conducătoare de editură la Bucureşti. Sara Rapaport (Morgenştern) este mama renumitei artiste Maia Morgenştern din Bucureşti.

Reproducem un articol apărut în "Realitatea evreiască" din iunie 1997, cu ocazia Bar-Mitzvei nepotului Sarei Morgenştern.

Tudor Aharon Istodor – la 13 ani

Felicitări întregii familii!
Felicitări, doamnă Maia!

Pentru toţi cei care o cunosc – şi care au ovaţionat-o în atâtea rânduri – în Bucureşti, mai recent în Spania, sau oriunde au purtat-o paşii pe scândurile scenelor ori pe platourile de filmare, în atâtea ipostaze ale feminităţii, de la **Doamna cu camelii** la **Lola Blau** sau la protagonista **Balanţei** lui Lucian Pintilie, **Maia Morgenştern** este una dintre cele mai tulburătoare şi dinamice apariţii **de star** pe care le-au cunoscut în ultima vreme teatrul şi filmul românesc. Iar **starul** nu este totdeauna darnic în confesiuni despre viaţa particulară. Încât, pentru noi ea a fost şi rămâne întruchiparea Thaliei în cea mai strălucită izbândă de creativitate aparţinând tinerelor generaţii de evrei români. Scena şi ecranul îi sunt – în percepţia unanimă – viaţa.

În realitate, însă, valoarea supremă pe care Maia a dat-o lumii nu este galeria glorioaselor sale întruchipări de vieţi fictive, ci este o viaţă adevărată, **copilul ei**, pe care-l creşte cu un devotament exemplar. Iar de curând **Tudor Aharon Istodor** (Aharon Ben Aşer) a împlinit 13 ani.

Am revăzut-o, aşadar, pe **Maia**, păşind din nou sub cupola Templului Coral, alături de fiul ei, de astă dată la ceremonia de *Bar Mitzva*. Era 1 iunie 1997. O zi în care toţi copiii din lume sărbătoresc ziua lor. Tânărul Aharon a sărbătorit-o în felul său: luându-şi un tandru rămas bun de la copilărie şi păşind în rândul bărbaţilor neamului evreu, sub semnul Torei.

Serviciul religios oficiat de

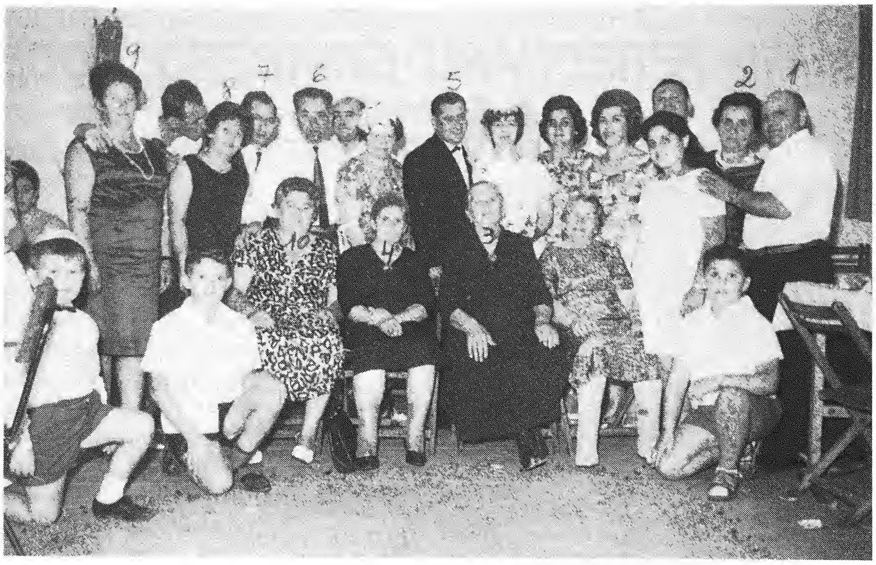

Parte din familia mea din Israel:

1 - Fereduaru Zalman, fratele meu; 2. - Soţia acestuia; 3. - Fereduaru Sură - mama mea; 4. - Grinberg/Docer Lea - sora mamei mele; 5, 6, 7, 8, 9, 10 - veri şi verişoare primare după cum urmează: Grinberg/Docer Iancu, Haim, Leib, Malvina, Surica, Fani.

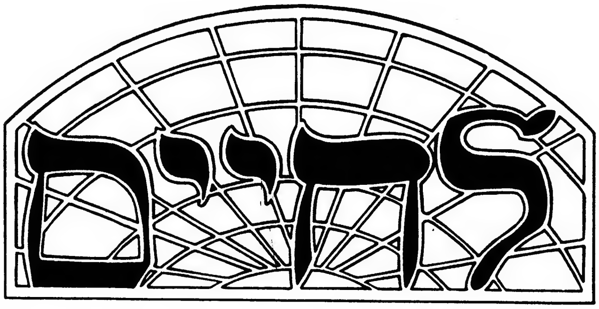

Familiile FEREDUARU, GRINBERG, DOCER
ÎN IMAGINI
de RIFCA ROSENBERG (Fereduaru)

Rosenberg/Fereduaru Rifca (eu) şi vărul meu Grinberg-Docer Iancu

Mă numesc Rifca Rosenberg (Fereduaru), născută la Dorohoi, în anul 1920. Am urmat cursurile şcolii israelite, am activat în rândurile organizaţiei "*Haşomer Haţair*" sub conducerea Brahăi Maur, când era domnişoară. Am fost deportaţi în Transnistria, între 1941-1944.

Alătur câteva fotografii de familie, singurele pe care le mai am.

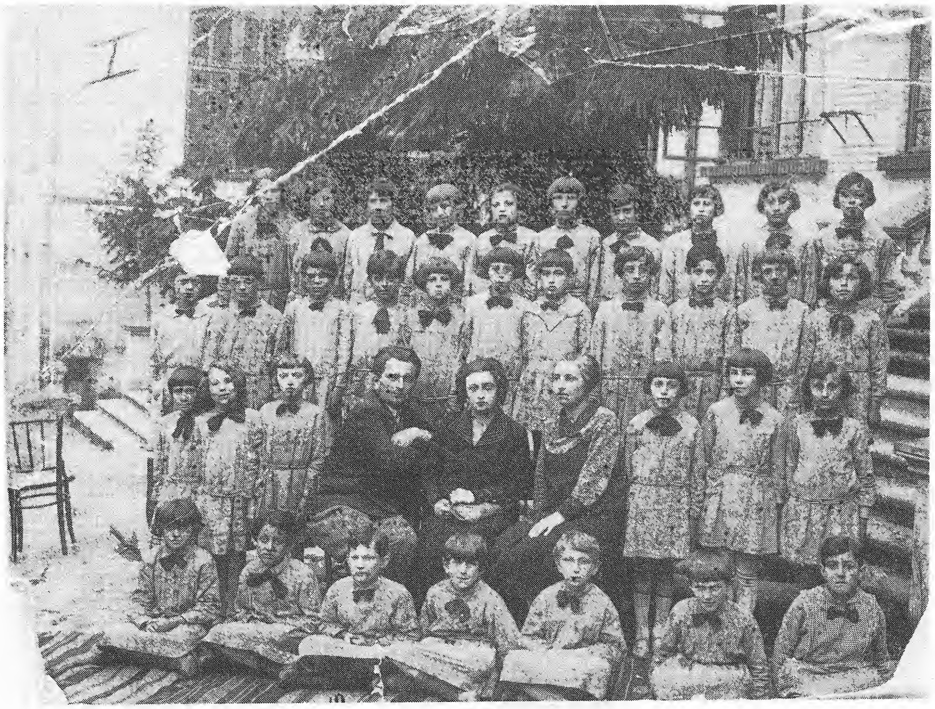

Eu la şcoala israelită.

na". De ce? Motivul era pe cât de prozaic, pe atât de penibil. Dar în regimul capitalist care domnea în România acelor timpuri învăţătura costa bani, mulţi bani. Taxele şcolare erau atât de importante, că pe băncile liceului puteai întâlni mai ales fii de bancheri, de moşieri, de industriaşi şi prea puţini copii de oameni nevoiaşi. În principiu, programa analitică era aceeaşi ca la liceu, dar după-amiezele lucram. În clasă eram eleve românce şi evreice, fireşte că toate eram colege bune. După ore însă, nu ştiu cum, ne despărţeam, unele de o parte, celelalte de alta. Eu - cu prietenele mele: Rozenţveig Anuţa, Leizerovici Minca, Faibiş Anuţa, Nadler Maria, Solomon Rozica şi altele. Atunci, în acea şcoală am simţit, pentru prima oară, că ne deosebim parcă, noi, de celelalte fete. Era un simţământ ciudat, confuz, nu ştiu dacă se poate vorbi de antisemitism... dar, când ceva mai târziu au apărut legionarii, nu am fost chiar uluiţi... cum ar fi fost poate normal să fim. Ce a urmat e bine cunoscut, iar ororile prin care am trecut nu se pot descrie...

Sunt căsătorită cu Zalman Kraft-Bălan, soţul tinereţii mele, cu care am împărţit toată viaţa. Avem doi feciori: Adi şi Silviu, inginer şi, respectiv, medic. Soţiile lor - una doctoriţă, cealaltă farmacistă. Rodul scump al vieţii noastre sunt cei doi nepoţi - Alex şi Livia. Suntem cu toţii mulţumiţi, chiar fericiţi, aş putea spune. Şi avem sincer sentimentul că am realizat un vis strămoşesc, acela de a reveni, peste veacuri, în patria istorică a neamului nostru. Dar sigur că nu putem uita locul în care ne-am născut, rămas atât de departe şi totuşi atât de aproape de inimile noastre.

MALVINA COJOCARU-BĂLAN
îşi aminteşte

Apariţia volumelor precedente m-a zguduit profund şi, de fiecare dată am simţit pornirea lăuntrică, firească, de a lua condeiul în mână spre a povesti viaţa mea şi a înaintaşilor, pentru generaţiile viitoare. Dar amintirile se îmbulzeau numeroase şi emoţionante, provocând în capul meu o asemenea amestecătură, că nu mă puteam aduna şi aşterne nimic în scris. Acum însă, la publicarea celui de-al patrulea volum, poate ultimul, trebuie s-o fac.

Părinţii Malvinei Bălan:
Mendel-Leib şi Marim-Liba Cojocaru.

M-am născut în Dorohoi, din părinţi minunaţi, într-o casă tradiţională, evreiască. Tata - Mendel-Leib Cojocaru deslușea ca nimeni altul slova ebraică şi citea cu înţelegere din cărţile sfinte. Om deştept, de o cinste neînchipuită, era iubit de toată lumea. Mama, pe nume Marim Liba, fusese o femeie de o mare frumuseţe. Ne-a crescut în spiritul iubirii şi respectului faţă de oameni. În special ei datorăm supravieţuirea noastră în anii prigoanei. Nu voi uita niciodată cum, punându-şi viaţa în pericol, trecea zilnic gardurile de sârmă ghimpată ale ghetoului şi umbla din casă în casă, pe la localnici, cerând de lucru. Era răsplătită cu câte un blid de mâncare pe care îl aducea acasă.

Eu mă numesc Malvinuţa, aşa mă ştie lumea, aşa mă cunoşteau colegele de la şcoala Israelită-Română. În catalog eram trecută Cojocaru Malca, după bunica. Şcoala avea bun renume, profesori minunaţi, şi a dat absolvenţi de valoare. Limba ebraică, deprinsă atunci, îmi foloseşte şi astăzi, când mă aflu la vârsta pensiei.

La absolvirea cursurilor primare, directoarea Clara Lincher i-a convocat pe părinţii mei şi i-a sfătuit să mă dea la liceu, pentru că, i-a asigurat, "fata are aptitudini la învăţătură".

Am fost însă înscrisă la şcoala profesională, care se numea Gimnaziul industrial de fete "Domniţa Ilea-

De la dreapta la stânga: Zalman Bălan, Mendel-Leib Cojocaru, Adi Bălan, Silviu, Malvina Bălan, Marim-Liuba Cojocaru.

Monica a fost însărcinată de conducerea Facultăţii de Biologie să-l ajute în cercetarea pe care o făcea, în fiecare an.

La sfârşitul vizitei sale, oaspetele olandez a invitat-o să vină la Utrecht pentru a urma cursurile în vederea obţinerii titlului de Doctor în ştiinţe.

La Utrecht, Monica l-a întâlnit pe profesorul Michael Berry de la Universitatea din Bristol, Anglia, care venise şi el ca invitat al universităţii olandeze.

Cei doi s-au plăcut şi, la sfârşitul vizitei sale, profesorul a invitat-o pe Monica la Bristol spre a urma cursurile de doctorat.

În Anglia, Monica şi Michael s-au căsătorit şi la rândul lor au şi ei doi copii: Tom şi Abigail.

După obţinerea titlului de Doctor în Biologie a fost angajată ca cercetătoare ştiinţifică la Spitalul de oftalmologie al Facultăţii de Medicină din Bristol.

Ea are propriile ei lucrări ştiinţifice, este invitată la diferite congrese în Anglia şi în alte ţări şi a fost definitivată în funcţia ei.

Soţul Monicăi este cetăţean englez, familia sa aflându-se în Anglia de trei generaţii. Fratele său este rabin la New-Castle.

Michael predă fizica teoretică la facultatea de Fizică a Universităţii din Bristol, dar este şi membru şi profesor la Royal Society, precum şi membru oaspete al Academiei de Ştiinţe a Americii.

Anual vine în Israel, împreună cu Monica şi copiii, şi lucrează cam o lună pe an la Institutul Weizmann de la Rehovot.

TOM şi ABIGAIL

Pentru serviciile aduse ştiinţei engleze, Michael Berry a fost înnobilat, fiind investit, la 24 iulie 1996, la palatul Buckingham din Londra, cu demnitatea de cavaler (**Knighthood**) şi primind titlul de "Sir". În mod automat, Monica-Suzi a noastră a devenit "Lady", spre marea noastră satisfacţie şi mândrie.

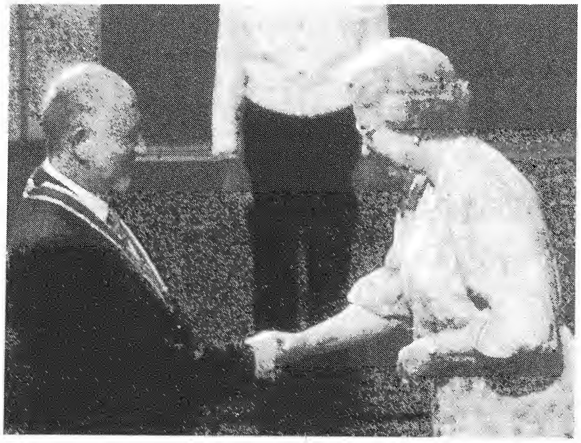

Profesor Dr. Michael Berry felicitat de Regina Angliei

Inginer Sorin Şaiovici

de I. ŞAIOVICI

În articolul autobiografic "Întâmplări din viaţa mea", publicat în primul volum al monografiei "Dorohoi", am menţionat că, din căsătoria mea cu Liza Faier din Paşcani, au rezultat doi copii.

Primul copil, Sorin, s-a născut la Dorohoi, în anul 1948, dar, cum la începutul anului 1949 ne-am mutat la Bucureşti, se poate spune că este dorohoian numai prin naştere.

RINAT şi SHAHAR

După absolvirea şcolii primare şi a liceului, s-a înscris la Institutul de Construcţii din Bucureşti, pe care l-a absolvit cu o medie foarte mare şi a putut alege atât localitatea cât şi locul de muncă la care să fie repartizat.

În anul 1973, am emigrat cu toţii în Israel.

Până la încorporare la o unitate de artilerie, a lucrat la Tel-Aviv la un institut de proiectare.

În cadrul forţelor armate israeliene, a participat la acţiunea "Şlom Ha'Galil", ajungând cu unitatea sa până la Beirut.

După demobilizare, a fost angajat la căile ferate israeliene, unde lucrează şi în prezent ca inginer şef al regiunii de sud.

S-a căsătorit cu Hana Gorjinski, o apreciată profesoară de limbă engleză la liceul din Rishon-le-Zion.

Au doi copii: Rinat, studentă în anul II la facultatea de Economie Industrială a Universităţii din Ramat Aviv, şi Shahar, elev la liceul din Rishon le Zion.

Lady Dr. Monica Suzi şi Profesor Sir Michael Berry

Monica-Suzi, cel de-al doilea copil al nostru, s-a născut la Bucureşti în anul 1954.

Concomitent cu studiile secundare, a urmat şi cursurile de ebraică şi de iudaism organizate de Federaţia Comunităţilor Evreieşti din România.

În foarte scurt timp şi-a însuşit atât de bine limba ebraică, încât i s-a încredinţat conducerea unei clase de ivrit, formată în special din studenţi.

În anul 1973 am emigrat cu toţii în Israel.

Monica a urmat cursurile de Biologie ale Universităţii din Ramat-Aviv, obţinând B.A.-ul şi Masterul.

Cu prilejul vizitei decanului Facultăţii de Biologie din Utrecht, Olanda, se poată în sfârşit odihni. Dintre cei care aveau spaţiu locativ, nu s-a găsit nimeni să le ofere un acoperiş mai ca lumea. Cu ajutorul vecinilor şi a altor oameni miloşi, rabinul şi-a rânduit o sinagogă. O singură încăpere. Se făceau zilnic rugăciunile dimineaţa şi seara şi, bineînţeles, de sărbători. Tot aici se adunau în jurul lui o mână de credincioşi să studieze cărţile sfinte.

În scurtă vreme, modestia rabinului nostru, sfaturile înţelepte pe care le dădea au cucerit inimile unui număr destul de însemnat de enoriaşi. Mai toţi - oameni necăjiţi care împărţeau cu el bucata lor de pâine. Eu locuiam cu familia în vecinătate şi nu odată intram să-mi fac rugăciunea cu ei. Mai târziu, tot cu ajutorul oamenilor, s-a mutat într-un apartament mai confortabil - trei camere, pe strada băii rituale. A locuit aici până la plecarea în Israel.

Pinhas Rabinovici avea într-adevăr o personalitate deosebită. Deşi orb, faţa îi era luminată parcă de dragoste pentru semenii săi şi de pietate.

Asculta cu răbdare necazurile şi dădea oamenilor sfaturi bune. Predicile sale docte şi bogate în învăţăminte l-au făcut respectat şi îndrăgit. Nu părea interesat de latura materială. Banii nu îi încasa direct de la enoriaşi, de aceasta se ocupa un ajutor. Nu l-am auzit niciodată plângându-se de greutăţi, de sărăcie, dimpotrivă, mulţumea cu ardoare lui Dumnezeu pentru puţinul pe care îl avea.

Mare a fost bucuria rabinului şi a soţiei sale când au primit aprobarea de plecare în Israel, unde aveau rude şi cunoscuţi. Fără întârziere, învăţăceii s-au ocupat cu procurarea actelor necesare şi au organizat o colectă pentru acoperirea cheltuielilor. În ajunul plecării, i-a chemat la el pe cei care i-au fost apropiaţi, la o seară de rugăciuni.

Le-a mulţumit călduros pentru tot ce au făcut pentru el de-a lungul anilor, menţionând îndeosebi pe Mali Stoleru, care l-a găzduit, pe Etel Rudic, pe Moisă Avădanei, pe Haim Boiangiu, familia Tauberg, Urn Suhăr şi pe mulţi alţii. Le-a dat binecuvântarea lui.

A decedat în Israel şi este înmorântat la Tel-Aviv, în cimitirul Nahlat Iţhak. (Parcela 4, rândul 3, numărul 1). Cu aceeaşi stimă ca în trecut, mă duc şi astăzi, ori de câte ori am prilejul, să aprind o lumânare şi să mă reculeg la mormânrul lui. Lucru pe care îl fac şi la locul de veci al rabinului din Ştefăneşti care odihneşte în acelaşi cimitir.

Fie-i amintirea binecuvântată!

Rabinul din Colomei la Dorohoi

de CUŞMARU HERŞ - Petah Tikva

Cuşmaru Herş la mormântul Rabinului din Colomei, din Nahalat Iţhak. la Tel Aviv

Pinhas Rabinovici, rabinul din Colomei, a fost un bărbat drept şi virtuos. L-am întâlnit în 1944 şi l-am frecventat până la plecarea sa în Israel. Amănunte despre viaţa lui, înainte de venirea la Dorohoi, nu cunosc. Doresc să precizez la începutul acestei evocări, că omul era nevăzător. Lespedea sa funerară arată că descinde dintr-o vestită dinastie rabinică care a păstorit în multe aşezări cu populaţie evreiască. Despre felul în care a ajuns pe melagurile noastre, iată versiunea povestită de Bat-Şeva Boiangiu din Petah-Tikva:

La eliberarea Basarabiei de către Armata Roşie şi înaintarea frontului spre Iaşi, au fost restabilite graniţele dintre U.R.S.S. şi România aşa cum fuseseră în 1941, la izbucnirea războiului. S-a permis, o scurtă perioadă, câteva zile doar, atât cetăţenilor români, cât şi celor sovietici, să treacă liber, fără acte noua-veche linie de frontieră. Oameni mulţi pe drumuri. În aceste zile, soţul dnei Boiangiu a pornit în căutarea mormântului părinţilor. Originari din Herţa, aceştia fuseseră împuşcaţi împreună cu alţi 130 de evrei şi aruncaţi într-o groapă comună. A reuşit să identifice locul, un câmp lângă pădurea Herţei. Dar era cultivat. Plugarii localnici araseră în primăvară şi semănaseră cereale.

Acolo, la marginea pădurii, i-a întâlnit pe rabin şi pe nevasta acestuia, într-o stare jalnică: rebegiţi de frig, flămânzi, înspăimântaţi. I-a ajutat pe loc cum a putut, i-a îmbărbătat, i-a luat cu el la Dorohoi.

Au ajuns, povesteau ei, în pădurea Herţei, însoţiţi de o călăuză. Veneau de la Cernăuţi. Călăuza i-a trecut peste graniţă şi i-a părăsit. Trebuie ştiut că aşezarea Colomei se află în vecinătatea Cernăuţilor.

La Dorohoi au fost găzduiţi la început de câteva familii care s-au milostivit de ei. Prima adresă "permanentă" au avut-o pe strada Başotă, la Mali Stoleru. Au locuit la ea doi ani, în condiţii grele, lipsiţi de orice confort. Să nu uităm că toate acestea s-au petrecut la numai patru luni de la repatrierea din Transnistria. Oamenii nu erau pretenţioşi. Se mulţumeau cu ce găseau pentru a-şi înjgheba un loc unde să-şi tragă sufletul, unde să

Delu Marcovici
fiu unic la părinţi

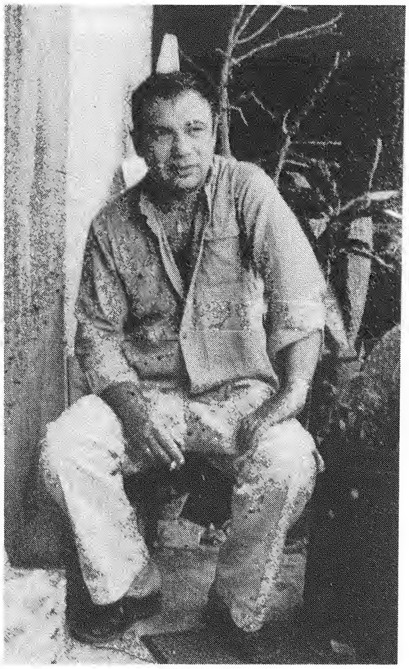

Delu Marcovici s-a născut în anul 1946, după marea furie împotriva eveilor. Evreii din Dorohoi îşi vindecau cu greu rănile, după teribila urgie a războiului. Prea multe nenorociri le-au fost dat să treacă în perioada holocaustului. Pe strada Trandafirilor era însă bucurie. Roza, mama lui i-a dăruit soţului ei Natan Marcovici, mult aşteptatul fiu, pe Delu. El a crescut înconjurat de dragoste şi nu şi-a dezamăgit nici o clipă părinţii.

Căsătorit cu Bianca, (ieşeancă din casa Grienberg, al cărui bunic era născut tot la Dorohoi), are două fiice: Zinetta şi Noemy, care sunt studente.

Familia Marcovici locuieşte la Haifa şi atât Delu cât şi Bianca sunt ingineri la Hevrat Hahaşmal. Mai trebuie să dezvăluim ceva: Bianca este şi una din poetele israeliene de limba română, cu renume nu numai în ţară dar şi peste hotare.

Cei care am mai rămas din familia noastră suntem numai noi. (Nathan Marcovici s-a stins din viaţă acum 20 de ani la Iaşi. Soacra mea, s-a stins din viaţă aici, în Israel, în 15 august 1993.) Noi locuim în Haifa. Familia mea a reuşit să se integreze fără probleme. Soţul meu este inginer electromecanic, lucrează în meserie, are un contract cu Societatea de Electricitate ca specialist. Eu, poetă, lucrez ca ingineră tot la Societatea de Electricitate (din poezie nu poţi să supravieţuieşti).

Nomy, Delu, Zinette, Bianca Marcovici, la venirea în Ţara Sfântă, 1991.

Nomy şi Zinette sunt urmaşele familiei Marcovici. În prezent Zinette a terminat serviciul militar şi e studentă la matematică şi calculatoare, iar Nomy prestează serviciul militar şi va fi, la rândul ei, studentă la Technion. Ele sunt viitorul nostru.

Să sperăm - deci!

Haifa, 15 februarie 1997

O poveste care nu s-a terminat

de BIANCA MARCOVICI

Soţul meu a împlinit 50 de ani. Se numeşte Delu Marcovici şi s-a născut pe Aleea Trandafirilor la numărul 77, în oraşul Dorohoi.

Cum Dorohoiul e foarte "mic", l-am invitat la mine de ziua lui Delu.

Surpriza a fost aproape totală pentru prieteni şi pentru el. Să evoci o stradă din acel orăşel, bine cunoscut pentru oamenii pe care i-a dat, e foarte greu. E posibil să uiţi pe unul sau pe altul, fără să-ţi dai seama, dar ca număr e uşor să te referi, erau cca. 40 de cunoştinţe, din curtea Trandafirilor, cea cu cişmea.

De la stânga la dreapta: Nathan şi Roza Marcovici, Hava şi Saul Grimberg, la logodna copiilor Bianca şi Delu, 19 iulie 1971.

Mama soţului meu, farmacista Roza Marcovici, a fost o femeie de treabă. Împreună cu Nathan Marcovici, au dus o căsnicie frumoasă. Se ştie că au scăpat din Pogromul din Dorohoi ca prin minune. Am evocat acest lucru în volumul doi al trilogiei Dorohoiului semnată de neobositul Shlomo David.

Roza Marcovici a fost prima mea cititoare în ale poeziei. Ea m-a încurajat să scriu şi să public. Pentru asta, de multe ori fetele mele erau îndepărtate din camera în care scriam, numai ca să fiu lăsată singură. Ea se juca cu nepoatele Zinette şi Nomy, contribuind mult la educaţia lor.

Am sosit în Israel în ziua de 13 septembrie 1991 împreună cu mama mea Hana Grimberg, cu familia mea şi cu Roza Marcovici, născută Abramovici.

Ceea ce e frapant în istoria familiei mele e că am descoperit certificatele de naştere ale bunicilor mei. Rădăcinile din partea mamei mele sunt la Mihăileni, din familia Cocoş, iar din partea tatălui meu sunt la Dorohoi, familia Grimberg.

şi sub cenuşa a o sută de holocausturi. Nu e Limbul
uşor accesibil, sau Purgatoriul unde durerile
îndeplinesc scopurile clasice de purificare: exilul meu
izolează, îmi deviază amintirile din copilărie.
nu pot spera – până şi de cer mă simt înstrăinat –
să regăsesc străzile cu "pretzel" (3) *şi dragostea din oalele cu fierturi,*
până şi denumirile sunt întinate sub călcătura cizmelor de tirani.
dar mă întorc mereu către răsărit,
adică la nord-vest de aceste trei insule singuratice(4)*,*
spre alte oraşe debordând de stranii
energii necunoscute şi de frunze poleite fremătând.
Tânjesc să mă odihnesc în siguranţă în forfota lor,
să mă cuibăresc tihnit în limbile lor venetice,
oraşe-insule de nepătruns, replici de fidea caldă
ale reflexiilor mele imposibile, oraşe-refugii
cu diguri pe veci ruginite la care să-mi leg luntrea.
Şi acolo, nu ştiu cum să spun, obosit şi uzat
ca Odysseu cel nerecunoscut la el acasă,
aş vrea să-mi împletesc versetele din Midraş (5) *şi să ţes*
o mie de minciuni.

traducere de LUIZA CAROL

---

(3) Un fel de biscuiţi săraţi în bucătăria tradiţională evreiască
(4) Insulele Noii Zeelande, unde locuieşte acum poetul
(5) Text vechi care explică Vechiul Testament

Profesorul Norman Simms, este unul dintre fruntaşii activişti sionişti în cadrul Universităţii din Noua Zeelandă.

El este descendentul unui rabin din Dorohoi, din dinastia regelui David.

În volumele 1,2,3, am publicat articole legate de rădăcinile familiei sale, de la RAŞI şi BAAL SHEM TOV.

Mai jos pubicăm o poezie închinată de Norman Simms, oraşului Dorohoi.

DOROHOI

de NORMAN SIMMS

Cum ai putea tu, Dante, să înţelegi exilul meu
tu care ai căutat în Hades, în Paradis şi în spaţiul dintre ele
permisiunea de a te întoarce la Florenţa, pe celălalt mal
al Lethei celei acoperite de frunze; sau tu, Ovidiu, tu care ai tânjit
lângă un litoral aspru, de-a lungul Pontului cu valuri negre,
după împărăţia luxoasă şi splendidă a Romei;
pe câtă vreme eu tânjesc pur şi simplu să navighez pe străzile
parcului Boro din Brooklyn, delta mea nostalgică,
unde am respirat pentru prima oară aburii îmbătători
ai vieţii oraşului, venind de dincole de mări, de la ţărmurile onirice negre
şi mohorâte
ale altor oraşe, "steitlăh"-uri, aşezări din interiorul Lagărului,
Moldova cea de dincolo de ţărmurile ei lipsite de mare şi păstrând umbra
semilunei,
Moldova curgând într-un vis zadarnic să-şi găsească odihna în Dunăre,
dincolo de pretenţiile savante şi ironice
către dorinţe laice, acel ciudat iluminism
de revoluţie de legănări de "dovănă"(1)*, Spinoza, Voltaire, un "minian"* (2)
de gânditori nepocăiţi de dincoace de Lagăr;
nu tânjesc după trecutul naţionalităţilor ne-evreieşti,
după satele sau ritualurile lor; nici după
vilele lor de nababi indieni şi tranşele lor comunitare,
după acele şovăiri de urbanitate care strecoară
din mlaştini de-a lungul malului unui râu şerpuitor -
tânjesc după bulevarde şi alei aglomerate de parcuri
unde necunoscuţii se salută cu demnitatea zilei de Şabat,
după drumuri care acum şerpuiesc sub un praf necălcat de nimeni

---

(1) Legănare care însoţeşte rugăciunea iudaică
(2) Grup de 10 bărbaţi care se adună pentru rugăciunea iudaică

activat între anii 1933–1937. Din aceleaşi organizaţii au făcut parte şi Eti Bacalu, Iancu Ciuraru, Ţalic Leibovici, Anuţa Schwartz, Herţeanu (de pe str. Costică Stroici), etc.

*

Actualmente sunt stabilit în Beer-Sheva, începînd din anul 1978, când am imigrat în Israel.

Deşi am venit ca pensionar, am izbutit să mă adaptez repede, intrând în câmpul muncii. La reţeaua "Super-Sol" mi s-a acordat diploma de "Lucrător de excepţie" (*Oved Miţtaien*) după numai un an. M-am pensionat la vârsta de 67 de ani. Am continuat 7 ani să lucrez jumătate de normă la reţeaua "Shekem", fiind şi aici apreciat şi acordându-mi-se aceeaşi diplomă, precum şi alte distincţii.

Am continuat să lucrez la supermarketul Grinberg, alături de mulţi alţi dorohoieni.

Acum îmi depăn şi-mi pun în ordine amintirile, fotografiile, actele, etc.

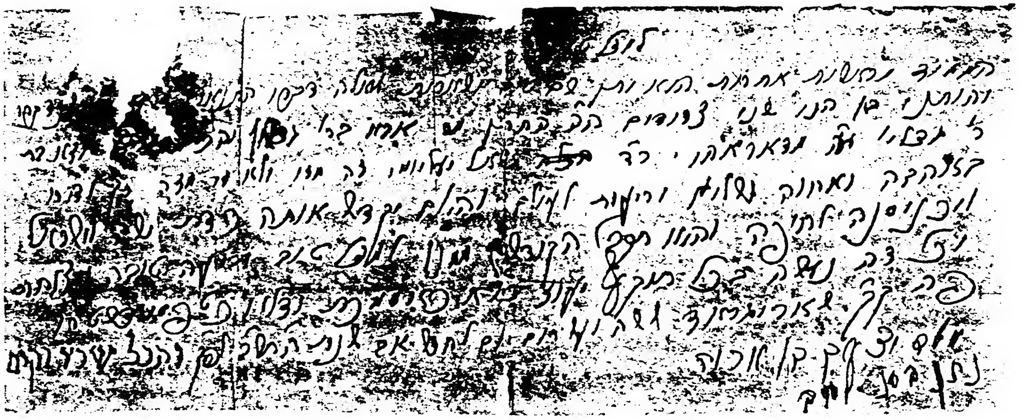

Fragment din Ktuba-ua lui Roza şi Aba Herşcovici, în Transnistria, august 1942

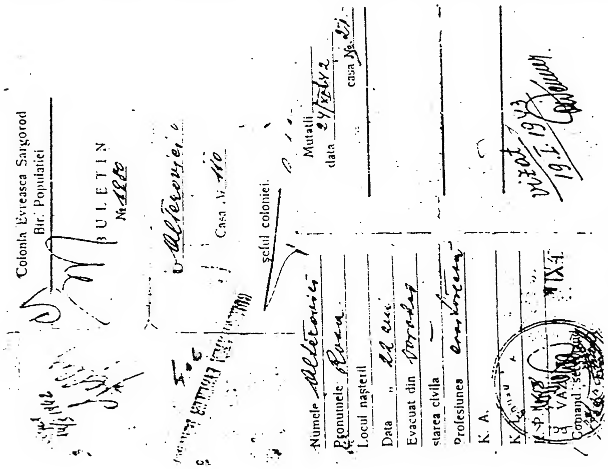

Colonia Evreasca Sargorod
Bir. Populaţiei
BULETIN
Nr 1820
Alterovici
Casa Nr 110
şeful coloniei.
Mutatii
data 24/XI/42
casa No 27
Numele Alterovici
Pronumele Roza
Locul naşterii
Data 22 ani
Evacuat din Dorohoi
starea civila —
Profesiunea [illegible]
K. A.
K.
vizat 19.I.1943

Buletinul de evidenţă de la Şargorod - Transnistria, eliberat în noiembrie 1941, semnat de şeful coloniei, dr. Taich, al Rozei Alterovici, actualmente Herşcovici.

29 infanterie, la atelierul de croitorie, până la data de 11 noiembrie 1941. Deh, ne aşteptau deja lagărele de exterminare fizică şi de muncă forţată din Transnistria.

Oameni de omenie

Trebuie să menţionez faptul că pe lângă unii ofiţeri care ne-au persecutat, au existat şi oameni de omenie: e cazul plutonierului-major ***Mihai Vidmichi*** *care în momentul în care a aflat că unul dintre ofiţeri intenţiona să ne împuşte, pentru că eram evrei – a venit în atelier şi ne-a spus: "Măi băieţi, lăsaţi totul şi fugiţi care cum puteţi prin uşa din spate!"*

Fiicei dânsului, ***Elena,*** *căsătorită* ***Cojocaru,*** *nu o dată i-am amintit de facerea de bine a tatălui.*

Bunicii şi nepoţii. Fotografie realizată în august 1992, la festivitatea nunţii de aur. De la stânga la dreapta: Rafi, Moti, Iafa, Ciprian-Tzafrir. Rândul de jos, de la stânga la dreapta: Aba, Tali, Roza.

Copiii: Goldiţa, e stabilită împreună cu soţul, Strul Moisa, în Beer-Şheva, iar Ghizela – împreună cu soţul, Moritz Ferencz, locuiesc la Rehovot.

Nepoţii: Rafi şi Ciprian (din partea Goldiţei şi a lui Strul) precum şi Moti, Iafa, şi Tali (din partea Ghizelei şi a lui Moritz) sunt copii buni, iubitori de bunici, părinţi şi de ţară.

Iar acum aşteptăm strănepoţi.

*

Organizaţiile sioniste aveau teren fertil în Dorohoi. Drept care am fost şi eu membru activ în *Gordonia* şi ulterior în *Haşomer Haţair* unde am celălalt era negustor de piei.

Vizavi de Ovidiu se aflau: croitoria de lux a lui Pascu, renumita cofetărie a lui Daniel Cohn, spălătoria lui Herşcu, magazinul de vopsele a lui Mesinger, etc., etc., etc.

Focarul local de cultură era cinematograful "Lux" din centru, de pe str. Grigore Ghica. "Tarzan", "Stan şi Bran", etc., le-am văzut încă prin anii 1931-1932, filmele fiind încă fără sonor.

Proprietarul, Isac Segal, era atât de bogat - încât întâi încasa contravaloarea biletelor şi apoi fugea la gară ca să scoată rolele de celuloid ce soseau de la Bucureşti. A trecut mult timp până să ne dăm seama de ce era frig în sală iarna: cele două sobe de teracotă de lângă ecran erau doar luminate în interior de lumânări în loc de lemne de foc. Muzicanţii angajaţi pentru acompanierea filmului mut n-aveau timp să vizioneze filmul în prealabil, şi deci trebuiau să improvizeze. Nu odată eroina filmului murea pe ecran în timp ce muzicanţii continuau valsul vesel început... Ceea ce nu se întâmpla însă când d-na Linsker, sora proprietarului, o femeie deosebită, pianistă diplomată, susţinea partea muzicală. Atunci potrivirea între muzică şi scenele ce se desfăşurau pe ecran, era perfectă.

Amintiri hazlii

Am scris "hazlii" chiar dacă nu întotdeauna erau hazlii...

Exista pe uliţa evreiască o zicală: "Purim nu e o sărbătoare precum nici *cadahat* nu e o boală". Însă în fiecare familie, fie ea cât de săracă, se făceau pregătiri de Purim, din care nu lipseau *humăntaşn* şi *fludn.*

Noi, băieţii mai mari, ne organizam în grupuri şi ne mascam. Costumele ni le procuram de la d-nul Horowitz, cel cu spălătoria, care avea costume de închiriat nu numai pentru sărbătoarea evreiască ci şi pentru sărbătorile creştine (cum ar fi personajul Coanei Manda de Anul Nou).

Aşa mascaţi, puteam pătrunde nu numai în casele cunoscuţilor şi prietenilor de o seamă cu noi, dar şi în casele celor mai înstăriţi. Şi nu ne mascam numai noi, evreii. Ni se alăturau şi copii de creştini care învăţaseră cântece în idiş, specifice de Purim: "*A ghitn Pirăm molăh...*"

În afară de copii, se mascau şi oameni maturi. Îmi aduc aminte de păţania d-lui dr. Schleicher. Intrând în casa farmacistului Solomon, acesta i se adresează: "Bine ai venit, doctore!". La care el îi face semne pe muţeşte că nu despre dânsul este vorba. Farmacistul Solomon continuă: "Ia loc, doctore". Aceleaşi semne de negare pe muţeşte. Costumatul se plimbă ţanţoş prin casă. Ajungând în faţa oglinzii descoperă misterul: uitase să-şi pună masca la intrarea în casă. Râsete, veselie, voie bună...

*

Stagiul militar - septembrie 1939 până în ianuarie 1941 - l-am satisfăcut în cadrul regimentului 5 Roşiori, Tg. Mureş. Din Dorohoi mai erau Schwarţ Leib, Fişel Pitaru. După perioada de instrucţie, unitatea a fost repartizată în zona Soroca, Basarabia.

O dată cu ordinul de demobilizare a evreilor, august 1940, dorohoienii au fost reţinuţi la unitate până la 5 ianuarie 1941: eu la magazia cu efecte a escadronului, iar ceilalţi doi prieteni, fiind croitori, în atelierul de croitorie; era nevoie de noi.

După demobilizare, am revenit la Dorohoi, fiind concentraţi la regimentul

Amintiri din viaţa mea de dorohoian

de ABA HERŞCOVICI, Beer-Sheva

ABA HERŞCOVICI

M-am născut la Dorohoi în anul 1918, pe str. Soarelui Nr. 10, lângă uzina electrică, fiind al treilea născut din cei opt copii. Părinţii, **Gherşon şi Cheila** - au avut o situaţie materială precară; strada noastră se numea într-adevăr strada Soarelui; dar nu întotdeauna soarele a răsărit şi luminat inimile şi chipurile noastre.

Naşterea mea a fost anunţată la primărie de către ceauşul Sinagogii. Însă pare-se că la biroul stării civile - funcţionarul întrebând pe româneşte, iar ceauşul răspunzând în idiş - eu am fost înscris în acte drept Herşcovici **HAVA**, sex feminin! Când a fost să fiu înscris la şcoala primară m-am prezentat cu mama. Directorul şcolii, dl. Constantin Lavronski, a căutat fata Hava, mama prezentându-se cu ABA băiatul. Actul de naştere mi-a fost schimbat abia la recrutare, fiind repus în adevărata mea stare civilă: **ABA**, sex masculin.

Am avut colegi de şcoală primară pe: Robert Bacalu, Groper Iulius, Lică Vitner, Ceauşu Herman, precum şi Mihai Ciudin, etc.

Meseriile pe care le practicau evreii din Dorohoi erau cele tradiţionale. Din anii copilăriei îmi amintesc pe: Ovidiu Ciubotaru zis Mesinger, croitor la care mi-am făcut şi eu ucenicia până la recrutare. Cu mine şi-au mai făcut ucenicia şi Petraru Iosub, Butnaru Sender, Hoişie Abramovici, etc. Vecin cu Ovidiu era Nusen Moscovici, curelar de şei, hamuri, etc. Avea trei fete: cea mare, Roza, s-a căsătorit cu Nadler tipograful; cea mijlocie, Matilda, tehnician-dentistă, s-a căsătorit cu Casapu, agent de asigurări; cea mică, Luţa, s-a căsătorit cu Ferber, doctor dentist. Edelman avea atelier pentru verificat cântare şi lacăte, lângă podul Botoşanilor. A avut trei fiice: Frida, căsătorită cu Aizic, negustor pielar; Lina, modistă, căsătorită cu Kraft, blănar; cea mică, Zelda, căsătorită cu Shehter, fiul ceasornicarului la care a lucrat şi Morgenstern. Tot lângă podul Botoşanilor, îmi amintesc de magazinul de coloniale Ionas, cel care a fost împuşcat la pogromul din 1940. Fraţii Baraş au fost şi ei vecini cu Ovidiu: unul avea o maşină de derecat lână, iar

Părinţii: Gerşon şi Cheila

Saghi (Sacagiu) Lupu
Sărbătorit de Dorohoieni!

Data de 31/5/1997 a fost o zi de sărbătoare pentru dorohoieni: Saghi Lupu a aniversat împlinirea a 70 de ani (până la 120!).

În afară de familie şi de draga sa soţie Anath, au participat cei apropiaţi, prieteni buni, precum şi toţi cei care îl apreciază şi i-au fost tovarăşi timp de zeci de ani, încă din Dorohoi. Printre cei prezenţi au fost:

Dr. Sacagiu Ioji - România
Ing. Saghi Ilan
Chimist Saghi Moran - Sorina
Fam. Dr. Blumer Herman - Toni
Fam. Croitoru Nety - Meilăh
Fam. Gott Iancu - Cuţa
Fam. Gott Carol - Nona
Fam. Ing. Ieyer Ety - Carol
Fam. Dr. Şmilovici Mariana - Sandu
Fam. Dr. Croitoru Milian - Simona
Fam. Ing. Svartz Mela - Hari
Fam. Dr. Croitoru Sonel - Rinat
Fam. Ing. Ceauşu Ica - Miki
Fam. Ing. Gott Jan - Rita
Fam. Ing. Ioel Mirela - Lucian
Fam. Dr. Rotenberg Roberta - Bernat
Fam. Boxser Emil -Renata
Fam. Kandel Sara - Puiu
Fam. Abramovici Noah - Haya
Fam. Abir Şmulik - Limor
Fam. Eidelştain Marica - Iacob
Fam. Ing. Mihalovici Izu - Sali
Fam. Shlomo David invitaţi de onoare
Fam. Ţur Moşe - Braha
Fam. Balan Zalman - Malvina
D-na Svartz Rahel
Fam. Avocat Tendler Alex - Renée
Fam. Stoleru Somer - Bela
Fam. Ciobotaru Herşcu - Beti
Fam. Ceauşu Maurel - Sali
Fam. Ceauşu Merică - Ety
Fam. Faibiş Bercu - Lora
Fam. Carmeli Abraşa - Dora
Fam. Sigal Gherşon - Rica
Fam. Petraru Leiba - Roza

Sărbătoritul printre invitaţi

scrisoare: "Ne bucurăm mult pentru realizările voastre şi ale copiilor şi să vă ajute Dumnezeu să aveţi cât mai mulţi ani fericiţi şi liniştiţi şi să vă bucuraţi de toate. Am transmis cele cuvenite la toţi cunoscuţii şi v-am pomenit mereu, ciocnind un pahar de câte ori am avut prilejul, în familie, la servici şi diverse petreceri, amintindu-ne de voi, de zilele frumoase şi calde petrecute împreună, simţind şi acum parfumul lăsat de un comportament pe care, azi, rar îl întâlneşti."

Florea Veronica - juristă, secretara Primăriei Dorohoi (vecină): "Mărturisesc că, zilnic, în special dimineaţa, aştept să ieşiţi din bloc, aştept glasul doamnei preşedinte, aştept pe Dl. inginer să iasă la plimbarea obişnuită de dimineaţă cu simpaticul căţeluş, aştept, aştept..." Aceeaşi, în altă scrisoare: "Orice hârtie sau alte situaţii (veşti, telefoane) ne aduc un plus de bucurie şi ne confirmă, dacă mai era nevoie, că atunci când oamenii se iubesc, nimic nu-i împiedică să găsească o soluţie de comunicare".

Dumitraş Dana - studentă la Drept, practicantă la judecătorie: "Sinceră să fiu, este foarte greu să ne mai înţeleagă cineva aşa cum aţi făcut-o d-voastră, fapt pentru care vă mulţumim foarte mult. Pentru noi nu aţi plecat definitiv şi aşteptăm să vă întoarceţi dintr-o vacanţă mai lungă."

Am spicuit doar câteva aspecte dintr-o sumedenie de scrisori şi sper că soţia nu va fi supărată că am pătruns într-o zonă intimă a sufletului ei. Personal, am simţit nevoia, ca fiu adoptat de dorohoieni (am locuit în Dorohoi 34 ani) să scot în evidenţă faptul că o fiică a Dorohoiului a fost şi a rămas o cinste pentru neamul evreiesc.

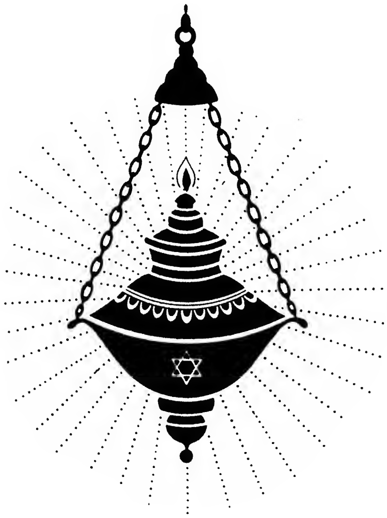

- soldat şi Monica elevă) şi Mella - inginer instalaţii (are întreprinderea ei în Natania) - căsătorită cu Hary Schwartz - inginer mecanic (au o fată Andrea, elevă).

Ultima pereche, sau prima din dreapta, sunt eumezina familiei, Gott Ety, căsătorită cu Carol Iäger - inginer mecanic agricol. Avem două fiice - Mirella, inginer textilist, căsătorită cu Ioel Lucian, inginer automatist (au o fetiţă, Lilah, elevă în clasa a II-a - bucuria vieţii mele); şi Roberta - medic stomatolog la Ierusalim, căsătorită cu Bernat Rotemberg - medic stomatolog. Roberta nu este în fotografie, fiind născută în 1969. În 1979, la 10 ani, a fost în Israel cu corul Federaţiei, fiind considerată "steaua corului".

Enumerând doar numele şi ocupaţia fiecăruia din urmaşii lui Bercu şi Sofi Gott, s-au completat mai multe pagini, încât nu-mi rămâne decât să adug că subsemnata, timp de peste 25 de ani, mi-am exercitat meseria de judecător. Din care aproape 20 de ani ca preşedinte la judecătoria Dorohoi, făcând cinste părinţilor mei şi neamului din care mă trag.

În prezent afirm cu mândrie că venind în Israel am devenit, dintr-o judecătoare bătrână, o pensionară tânără, aptă şi dispusă să-şi crescă nepoţii.

Omul sfinţeşte locul

de Ing. IĂGER CAROL

Aniversăm în aceste zile (22 august 1997) un an de la venirea în ţară.

Timp de 25 de ani soţia mea (colega de apartament - cum obişnuiesc să spun) a constituit un real sprijin pentru evreii din Dorohoi. Fără falsă modestie pot afirma că cine avea o problemă de rezolvat, indiferent de ce natură, se adresa judecătoarei Iäger Ety, preşedinta judecătoriei Dorohoi.

Doamna judecătoare Iăger Ety.

Plecând din Dorohoi, unde a fost şi este, iubită şi apreciată, au început să-i sosească scrisori de la diverse persoane, scrisori care se adresează inimii, emoţionează... considerent pentru care am hotărât să redau fragmente din câteva din ele:

Amarie Angelica - prim grefier la Judecătoria Dorohoi: "Ne este dor de dvs., vă pomenim mereu şi considerăm că sunteţi într-o excursie de durată, dar că veţi reveni curând".

Olteanu Elena - judecătoare la Tribunalul judeţean Botoşani (fostă preşedintă a tribunalului). "Ne este dor de voi. Nu am mai fost la Dorohoi, nu am curajul, simt un gol în suflet numai când mă gândesc că nu sunteţi acolo. Afecţiunea a rămas pe veci şi aştept să ne vedem". Aceeaşi în altă

Explicaţia la fotografie:

Din părinţi cu o stare materială modestă, dar cu suflet mare deschis: "*far Gott ăn far lat*", au descins 4 feciori (cei din rândul de sus, încadraţi de cei 2 gineri, iar cele două fiice încadrează cele 4 nurori, încât apar perechile (soţul sus, soţia în faţă).

De la stânga la dreapta prima pereche este Anat şi Zev Saghi (sora mea Anuţa – casnică, şi cumnatul Lupu Sacagiu maistru croitor), locuiesc în Kiriat Yam, au 3 băieţi – Ioji, medic în România (are un băiat Radu, student la medicină), Ilan, inginer constructor şi Moran – chimist – căsătorit cu Sorina Aberman – chimistă (au un copil Alon Beni, poartă numele tatei Beiniş).

Următoarea pereche este fratele cel mai mare, Marcu – frizer, cu cumnata Ety – casnică. Este singurul frate care mai este în România. Are 2 copii – Emil – depanator TV, căsătorit cu Renata (au o fetiţă Rebeca) şi Eva – care este directoare la o grădiniţă de copii, căsătorită cu Bernstein Solomon, subinginer constructor (au 2 copii, Luciana, elevă, Roland: elev).

Urmează fratele meu Carol Gott – fost ofiţer superior în armata română, în prezent pensionar în Israel. A fost căsătorit cu Rahel (odihnească-se în pace). Au 2 copii: Jean – inginer drumuri şi poduri (are propria sa Companie în Raanana), cu soţia Rita, economistă (au două fete, Iris, soldat, şi Sivan) şi Ica (Frida), laborantă, căsătorită cu Miky Ceauşu inginer la "Hevrat Hahaşmal". Locuiesc în Kiriat Yam şi au doi copii (Vlady şi Silviana – Şaron, ambii elevi).

A patra pereche reprezintă pe fratele meu Iţcu Gott (dirijorul Ionel Gotescu) cu soţia Hanuţa. Au doi copii. Sorina – inginer textilist, căsătorită cu Glodan Ronen – medic (au un băiat Robert, elev) şi Ami, medic stomatolog (nu apare în poză, fiind născut ulterior)

Urmează fratele Iancu Gott – fost comandant de poliţie, ulterior tehnician normator, în prezent pensionar în Israel, căsătorit cu Rebeca Marcus – casnică. Au două fiice, Mariana – informatician la universitatea Haifa, căsatorită cu Sandu Şmilovici – medic stomatolog (au doi copii Sergiu

In memoriam!

de IÄGER ETY

Păşind pe poarta cimitirului din Dorohoi, vizitatorului îi apar în faţă două pietre funerare ce parcă stau de veghe pentru a asigura liniştea şi solemnitatea locului.

Sunt mormintele părinţilor mei, Bercu şi Sofi Gott, oameni care prin modestia lor, dragostea pentru iudaism cât şi faptul de a fi dat viaţă şi lăsa posterităţii un mare număr de urmaşi, merită ca fiecare trecător să se oprească şi să se reculeagă în faţa lor.

Copil fiind, îmi amintesc de afirmaţia tatei: "*Mă darf zoiza ţăm Gott ţă ubăn asah chinder*".

Cât adevăr şi câtă satisfacţie i-a dat acest crez îl reprezintă rezultatul cu care şi-a încheiat menirea pe acest pământ: 6 copii (4 băieţi şi fete), 13 nepoţi şi 14 strănepoţi.

Semnificativă este fotografia executată în urmă cu 30 de ani (1967) la a 65-a aniversare a tatei, când l-au onorat toţi copiii (feciorii cu nurorile, fiicele cu ginerii şi nepoţii născuţi până la acea dată) - veniţi din mai multe locuri din ţară (Iaşi, Târgovişte şi bineînţeles Dorohoi) pentru a-l sărbători.

Aşadar, nu este vorba de o poză de la o nuntă ci de o poză de familie, unde domină părinţii înconjuraţi de copii şi nepoţi, un adevărat, arbore genealogic, având în vedere că de la acea dată s-au mai născut 2 nepoţi, existând în prezent şi 14 strănepoţi.

Până la moartea mamei survenită în 1988 s-au născut 10 strănepoţi, tata a ajuns să se bucure şi să se joace cu 12 strănepoţi şi după decesul tatei s-au mai născut 2 strănepoţi, lista fiind încă deschisă.

Mormintele lui Bercu şi Sofy Gott

din diverse motive. Ne pare rău pentru ei, pentru momentele plăcute ce le-ar fi putut trăi alături de cei sus menţionaţi, dar... promitem că asemenea întâlniri vor mai avea loc.

Fotografii de grup de la întâlnirea care a avut loc în Haifa, 16.8.1997.

După peste... 4 decenii

de IÄGER ETY

A trecut timpul, dar amintirile nu se şterg, dimpotrivă, se fac din ce în ce mai prezente, ca şi dorinţa de a fi împreună din când în când, pentru a depăna întâmplări din anii copilăriei şi adolescenţei.

În acest context, pe data de 16 august 1997, la restaurantul "Bostan Hacarmel" din Haifa, a avut loc întâlnirea elevilor şcolii israelite promoţia 1952, respectiv a liceelor de băieţi şi fete, promoţia 1955.

Iniţiativa, atribuită multora dintre participanţi a fost materializată de colegii noştri Marcel Schiller şi Iancu Cotter, care s-au ocupat efectiv de organizarea întâlnirii.

Sâmbătă ora 12:30. Emoţiile încep de la coborârea din maşini şi continuă până când fiecare îşi declină identitatea, căci este destul de dificil să recunoşti un copil sau licean în persoana unui om matur, cu trupul împlinit, cu argint la tâmple, ochelari, păr vopsit şi alte completări ale tehnicii moderne. Toate dificultăţile dispar, se estompează în faţa bucuriei revederii, chiar dacă unii dintre colegi şi colege nu ne-au văzut de peste 45 de ani. Fac o paranteză pentru a menţiona că o parte din colegi, cum ar fi Vertman Avram, Croitoru Zamvel, Rozen Rubin nici nu au mai continuat liceul, doi sosind în Israel (primul în 1949, al treilea în 1951), iar al doilea plecat fiind la Bucureşti la şcoala de ofiţeri. Chiar dacă au trecut peste 4 decenii şi poate că unii socot că asemenea "revederi" nu şi-ar avea rostul, îmi permit să-mi exprim părerea (amintind şi o veche zicală românească "Niciodată nu e prea târziu") că nu poate fi ceva mai frumos, mai înălţător, ca întoarcerea, chiar pentru puţin timp, în trecut, cu consecinţa menţinerii legăturilor între oameni, ce trebuie să dăinuie de-a pururi.

Cu sentimentul regăsirii a ceva ce parcă îmi lipsea am putut afla de la colegii şi colegele prezente la întâlnire unde se află, de când sunt în ţară, cu ce se ocupă, etc. Eu fiind "mezina" adică ultima venită în ţară (de un an) mi-am asumat răspunderea prezentării listei participanţilor în ordinea venirii în ţară:

1949 - Vertman Avram - Haifa
1951 - Rubin Rozen - Haifa
1959 - Elişa Avram - Naharia
1961 - Grün Marta (născută Timen) Haifa
1963 - Iţicovici Zelu - Rehovot
 Cotter Iancu - Kiriat Haim
1964 - Segal Ţalic - Holon
 Cohn Zitta (născută Cherbis) Hedera
 Şori Lily (născută Leizerovici) Natania
 Cotter Armand - Haifa
 Şufaru Iancu - Bat Iam
1966 - Avrami Ioşca (Ripicineanu), Petah-Ticva
1973 - Leizerovici Leibu - Nazaret Elit
1982 - Schiller Marcel - Haifa
1990 - Croitoru Zamvel - Bet Şemeş
1996 - Iäger Ety (născută Gott) - Haifa

Parte din colegi şi colege ale căror adrese nu s-au cunoscut nu au fost anunţaţi, iar parte dintre cei care au fost anunţaţi nu au putut fi prezenţi să fie fiul meu. Dacă... dacă soarta nu ne-ar fi îndepărtat, aşa cum, un timp, ne-a făcut să locuim în aceeaşi casă. Dacă plecarea dorohoienilor nu ar fi avut loc înainte cernăuţenilor. Mirele era fiul lui Izu. Acel Izu pentru care am alergat într-o noapte cu o mătură în mână pe uliţele Moghilevului.

L-am vizitat pe Izu. Nu m-a recunoscut, la început. I-am urat multă fericire.

Flash back

Sigur că viaţa mea, plină de întâmplări din care v-am povestit câteva, ar fi fost alta, mai bine zis n-ar fi fost, dacă firul ei se curma mai devreme.

În 1939 mă întorceam din Iaşi, de la fratele meu, Calman, în trenul de pomină. Ororile care au izbucnit atunci sunt astăzi bine cunoscute. Dar ce ştiam noi, în acea zi?

Mă aflam într-un compartiment din ultimul vagon. Lângă mine şedea un tânăr politicos, s-a recomandat:

- Constantinescu.

- Încântată!

Am început să discutăm. Despre viaţă, despre oameni... Deodată uşa e trântită şi doi nebuni înarmaţi dau năvală în compartiment. Urlete:

- Jidanii în picioare!!

Cel care s-a sculat a fost vecinul meu:

- Mă numesc Constantinescu. - a afirmat el cu mult calm. Am controlat personal acest vagon şi nu găseşte nici un... jidan.

Bezmeticii au ieşit, iar noi ne-am reluat discuţia din punctul în care fusese întreruptă de ucigaşi. Cel puţin ne-am străduit. Îţi mulţumesc încă o dată, domnule Constantinescu.

Noiembrie 1068, Kiriat Yam - Israel. Cu nepotul sosit din America în vizită în ţară găsit de lucru temporar la Cantina profesorilor. Aici l-am cunoscut pe primul meu soţ, Zigu Nathan (Iosef).

De nenumărate ori m-am prezentat la Prefectura capitalei încercând să dobândesc mult doritul, nesperatul Buletin. Zadarnic. Răspunsul era veşnic negativ, urmat de îndemnul răstit: "Pleacă înapoi la Dorohoi!" Dar am o fire optimistă, v-am mai spus.

Într-o bună zi, am întrerupt brusc treaba şi i-am spus directoarei că mă reped până la Prefectură să-mi scot buletinul. S-a uitat la mine cu milă, de parcă îmi pierdusem minţile. Am asigurat-o că mă voi întoarce curând cu mult râvnitul act.

Am alergat la Prefectură. De data aceasta însă nu mă opresc la ghişeul de primire al publicului ci mă îndrept spre ascensor. Cu mine urcă doi preoţi. Se repetă parcă, într-o altă versiune, o scenă petrecută cu ani în urmă. Apăs pe un buton. Liftul se urcă spre etajele superioare. Mă trezesc bătând la uşa unui birou pe care scria "Prefect". Intru. Mai bine zis, dau buzna înăuntru. Penumbră. Aproape întuneric. Ceea ce reuşesc să disting este o lampă de birou şi, sub ea, o mână.

- Ce doreşti? mă întreabă Prefectul.

Îmi dau drumul la gură. Întunericul nu mă sperie, dimpotrivă. Îl simt parcă favorabil, proteguitor. Ce am spus? M-am plâns de obtuzitatea funcţionarilor mărunţi la care nu am găsit înţelegere, i-am povestit de suferinţele îndurate în lagăr...

- Bine. Du-te jos şi spune funcţionarului că te trimit eu.

- Vă rog, daţi-mi în scris!

În clipa aceea o mână, o alta, a ieşit din întuneric şi a atins-o uşor pe cea vizibilă, a Prefectului. Şi o voce:

- Dă-i... Eu o cunosc.

Apoi cineva îmi iese în întâmpinare şi mă îmbrăţişează.

- Mă recunoşti? Sunt preşedintele Katz, de la Moghilev. Ce s-a mai întâmplat cu tânărul pe care l-ai salvat?

Nu ştiam mai nimic. Ne pierdusem din vedere. Ştiam doar un lucru, unul singur: că Izu a rămas în viaţă.

Funcţionarul de la ghişeu care mă cunoştea ca pe un cal breaz m-a întâmpinat cu un "iar ai venit!" Nu i-am dat însă timpul să mă trimită din nou la Dorohoi. I-am pus sub nas hotărârea oficială: "Vă cer să executaţi fără întârziere ordinul domnului Prefect!"

Şi aşa s-a făcut că m-am întors la cantină cu Buletinul fluturând... aşa cum promisesem. La întrebărilor colegilor mei nu ştiam ce să răspund.

Înainte de orice - Katz? De unde până unde? Acel Katz, întâlnit odată doar, în acele împrejurări tragice cu doi ani în urmă... cu care nu aveam absolut nici o legătură şi care reintră în viaţa mea pentru alte două minute!...

Şi apoi, eu? Ce m-a îndemnat încă odată, în împrejurări care mă depăşeau, în biroul unui Prefect, de la care obţin - printr-o elocvenţă străină de mine -, tot ceea ce doresc. Totul şi imediat. Parcă nu eram eu, aşa cum mă ştiu.

După ani mulţi, în Israel, am dat întâmplător, la nişte prieteni, peste o invitaţie la o nuntă. Am surâs cu nostalgie şi nu m-am putut împiedica să mă gândesc că, dacă apa vieţii ar fi curs oarecum altfel, mirele ar fi putut cu acel sobor de preoţi? Şi, mai ales, cine mi-a pus în gură acele cuvinte potrivite cu împrejurările? Cine a inspirat atitudinea grijulie şi respectuoasă a Prefectului? De ce nu m-a interogat, cum ar fi fost poate mai firesc, mai adecvat circumstanţelor: "Cine te-a trimis? În numele cui vorbeşti? Cum de ai aflat de această întrunire?!" Răspunsuri nu am. Am îndeplinit o "misiune" - dată de cine? Minunile nu se explică.

Buletin de Bucureşti

Iată o întâmplare din Moghilev (Transnistria), care a dus, mai târziu, la rezolvarea unei probleme la Bucureşti.

În vara anului 1943, mă aflam la Moghilev, cu sora mea Hentza, (căsătorită Rabinsohn) şi cu fiul ei, Haim. Mai era cu noi şi Ihiel, fratele meu, fie-i ţărâna uşoară. Locuiam împreună cu familia Herzberg, care avea un fiu, Izu, divorţat.

Într-una din zile, soseşte la Coordonare (comunitate) dispoziţia de a trimite la Peciora - lagărul morţii - un număr de bărbaţi, la muncă. Nimeni nu se întorcea de acolo. La primirea ordinului, mama lui Izu, o bătrână cu părul alb, a izbucnit în hohote de plâns şi s-a pierdut cu firea. Nu se putea împăca cu ideea că fiul ei va fi trimis la moarte. M-am gândit cum ar fi procedat mama în asemenea împrejurări.

M-a adresat doamnei Herzberg:

- Dă-mi o cârpă şi o măturică... Eu mă duc şi îl scap pe Izu. Va rămâne acasă.

Am făcut această afirmaţie cu siguranţă! Am pornit spre Coordonare. Nu obişnuiam, desigur, să mă duc acolo, iar pe Şef nu-l văzusem în viaţa mea. Drumul mi-a luat o oră şi a constituit, şi el, un fel de aventură destul de periculoasă. Nu aveam voie să ieşim din case, să ne învârtim pe străzi, astfel că măturica şi cârpa de praf îmi serveau de pretext. Câtă vreme nu întâlneam pe nimeni înaintam repede. Când apărea însă o santinelă mă apucam de îndată să curăţ cu hărnicie în faţa casei unde mă aflam. De parcă locuiam acolo. Trucul funcţiona şi, odată pericolul trecut, o luam la fugă mai departe.

Am ajuns. În faţa clădirii - lume multă. În special femei, mame, neveste, surori. Toate plângeau, urlau, unele îşi smulgeau părul din cap. Am intrat ca o furtună şi m-am trezit în faţa preşedintelui - Katz. Reamintesc că nu ştiam cine era şi că nu-l văzusem niciodată. Am atacat imediat. Gura îmi vorbea singură. Ce i-am spus? Cred că i-am cerut imperios să-l lase pe Izu acasă, lângă mama lui, că altfel acest păcat îi va rămâne pe conştiinţă, îl va urmări tot restul vieţii... Probabil că pe lângă argumentele mele, banale, am spus şi ceva care l-a impresionat profund - nu ştiu ce - dar în două minute pe ceas mi-a dat răspunsul: "Du-te acasă. Protejatul dumitale rămâne. Îl vei găsi lângă mama lui." Aşa a fost.

După o vreme dorohoienii au putut pleca acasă. Familia lui Izu şi cei din Cernăuţi, au fost repatriaţi mai târziu. Ne-am pierdut din vedere pentru ani de zile.

La Dorohoi am lucrat câtva timp în învăţământ. Apoi, anumite motive personale m-au făcut să părăsesc oraşul şi sa mă mut la Bucureşti, unde aveam o soră. Era în mijlocul anului şcolar, dar oricum nu puteam fi angajată ca profesoară. Nu aveam Buletin de Populaţie de Bucureşti. Mi-am

– În calitate de concetăţeancă, vreau să vă felicit pentru funcţia pe care o îndepliniţi în acest oraş, desigur datorită meritelor dv. personale şi a binecuvântărilor mamei mele "rabineasa" din Dorohoi.

M-am întors cu faţa la public (numai preoţi) şi am scos în evidenţă calităţile omului, părerile strălucite ale Lugojenilor despre Prefectul lor, precum şi comportarea ireproşabilă pe care a avut-o în calitate de Comandant al regimentului 29 din Dorohoi.

Am continuat apoi – fără să-mi trag răsuflarea – de ochii mei suferinzi care aveau nevoie de tratament, nu exista oftalmolog la Lugoj, (dar nici la Dorohoi nu era...), de copiii noştri bolnavi şi neîngrijiţi, de microbii care se răspândeau nestânjeniţi prin Lugoj putând isca epidemii îngrozitoare, de mama care, îndurerată, de noi cei deportaţi aici fără nici o vină şi iar am pomenit de mama...

– Cât mai repede, domnule Prefect. Trimiteţi-ne acasă! Nu e nici o clipă de pierdut! Binecuvâtările mamei mele ("rabineasa") vor fi ascultate de Dumnezeu.

Prefectul a aşternut pe caiet o rezoluţie spunându-mi:

– Nu veţi pleca singură, domnişoară. Peste trei zile vă veţi înapoia cu toţii.

Triumfătoare m-am adresat iar preoţilor, care, mulţi, urmăreau neobişnuita scenă.

– O putere supremă, divină, m-a condus **aici**, cu siguranţa că voi întâlni **omul de inimă.** Iertaţi că v-am răpit din timp, dar v-am dat prilejul să-l cunoaşteţi mai bine pe Dl. Miluţă Gheorghiu, Prefect al Lugojului!"

Prefectul m-a întrerupt cu un zâmbet:

– Doctorul de ochi, vă sfătuiesc să-l căutaţi la Botoşani. Apoi s-a înclinat cu eleganţă şi întrevederea a luat sfârşit. Întoarsă acasă, la gazdă, n-am pomenit de vizita mea.

În ziua următoare, nora doamnei Pick îşi face apariţia cu un imens buchet de flori. Credeam că sărbătorim vreo aniversare în familie. Spre surprinderea mea, mi le înmânează.

– Sunt pentru tine. Ai spus că în 20 ale lunii vă întoarceţi acasă. (Eu uitasem ce-am spus). Ei bine, poimâine, în 20, plecaţi.

În aceeaşi zi am primit o carte poştală de la mama:

" *Mein liebes Kind, ich gloib az in a pur Tug vel mihr sich zein*", etc., etc. Deci şi ea a simţit ce va face fiica ei...

La întoarcerea acasă i-am povestit totul mamei. Doar ei. M-a sfătuit să nu pomenesc nimănui despre această ciudată întâmplare.

– Dumnezeu ştie adevărul, mi-a spus, el te va răsplăti.

Eu mă consideram pe deplin răsplătită. Eram cu toţii înapoi. Acasă.

Am întrebat-o de numele comandantului. Nu l-a cunoscut. **Niciodată.** Mulţi ani mai târziu, în Israel, vorbind cu fraţii mei despre "milităria" lor, mi-au afirmat categoric că, pe vremea lor, nu a existat nici un comandant care să poarte acest nume! Sau unul asemănător.

Deci, ceea ce mi s-a întipărit în minte, sau mi s-a părut că s-a întipărit, într-o seară de plimbare prin centru, care a servit apoi la salvarea unor oameni, de unde venea? Şi întrebările fără răspuns, continuă să se îmbulzească: cine m-a "împins"? De ce am intrat pe acea uşă şi nu m-am prezentat, de exemplu, la un ghişeu? Cum de n-am fugit când am dat ochii "binecuvântările" ei, lucrurile se aranjau.

Într-o seară, eram deja mai mare, primisem voie de la mama să mă plimb cu colegele mele în centru. În spatele nostru, un grup de tineri vorbea cu voce tare despre armată şi, mai ales despre "severitatea Comandantului... Miluţă Gheorghiu". Acest nume mi s-a întipărit atunci în creier.

Au trecut anii. Războiul. Fascismul. Când doamna Pick mi-a spus că oraşul se află sub comanda Prefectului Miluţă Gheorgiu... am sărit în sus. Şi am afirmat ritos, de parcă cineva mi-ar fi pus vorbele în gură:

- El este din Dorohoi. Mă voi duce să-l rog să ne trimită acasă!

Gazda nu a râs de mine. M-a luat în serios. Cu teamă, m-a întrebat:

- Vrei să ne trimită pe noi Lugojenii, în locul vostru?

M-am străduit să o conving că intenţia mea nu era de a provoca răul altora. Nu părea convinsă. Am renunţat.

În ziua următoare a invitat un tânăr să-mi ţină de urât, să mă distreze. Ca apoi să mi-l propună pentru căsătorie. Parcă mi s-a dat cu un ciocan în cap. Am reuşit să spun că fără mama nu-mi pot da consimţământul. Nora doamnei Pick şi ea prezentă "înregistra" scena. A intervenit apoi ofiţerul, cel care îmi ocupase camera, spunând că noi (cei aduşi) vom putea pleca acasă după război.

Cu optimismul care mă caracterizează până astăzi am spus:

- În 20 ale lunii plecăm acasă!

Adevărul este că prezenta ofiţerului aflat în gazdă, mă stingherea. Îmi amintesc că în prima seară petrecută în odaia din curte, m-am închis cu cheia şi am dormit de frică în dulap. Mă gândeam chiar să-mi cer transferul la şcoală unde mă simţeam mai ocrotită. Dar nu s-a întâmplat nimic. Omul era corect!

Într-o zi apare fiul doamnei Pick, pe care abea îl cunoşteam şi-mi cere un serviciu. Să predau o cutie, pe care o adusese, unui negustor din vecinătate. Nu am dat nici o atenţie cutiei, nici comisionului pe care urma să-l fac. De fel eram mai curioasă, dar în ziua aceea, parcă nu eram eu însămi. Am depus cutia pe masa negustorului şi l-am întrebat:

- Ce e clădirea impunătoare de vis-a-vis?

Mi-a răspuns:

- Prefectura.

Ceva absolut inexplicabil m-a împins înainte. Negustorul s-a speriat şi a strigat în urma mea:

- Unde te duci domnişoară? Va fi vai de tine...

Dar eu am intrat în clădire. Am deschis apoi o uşă, prima uşă la întâmplare şi am pătruns într-o odaie mare... plină cu preoţi în sutană.

Dacă aş fi fost eu, cea obişnuită, aş fi fugit, aşa cum făceam totdeauna când dădeam nasul cu un popă, dar de data aceasta m-am aşezat pe scaunul liber aproape de capul mesei. Capul meu era parcă golit de orice idee. L-am întrebat pe preotul din dreapta mea:

- Pe cine aşteptăm?

- Pe domnul Prefect.

Mi-am exprimat bucuria.

A sosit. Îmbrăcat milităreşte. Om cu prestanţă. Toţi (şi eu) în picioare. Ne-a făcut semn să ne aşezăm. Apoi spre mine, cu un zâmbet binevoitor:

- Cu ce vă pot servi?

Iar eu, cu un calm uluitor, perfect nejustificat:

Să fi fost inspiraţie divină?

de BRACHA MAUR

Misiunea de la Lugoj

Când ai mult timp liber te laşi furată de gânduri... retrăiri, care nu au darul să te bine-dispună... totuşi?! Amintirile influenţează prezentul, şi unele te predispun la întrebări, la care nu găseşti răspunsul, dar, poate, analizând "în adâncime" şi cu ajutorul amintirilor altora, prieteni, rude, poate... poate?

Era în vara anului 1941. Am fost scoşi din casă, eu şi fratele cel mare Iuju (Haim-Iosl). Scoşi cu forţa... Starea noastră, a mamei îndeosebi, nu-s cuvinte s-o pot descrie. Laolaltă cu alţii am fost trimişi în lagărul din Târgu Jiu. Cu altă ocazie voi "privi" îndărăt şi la această perioadă. Din Târgu Jiu, femeile (cele tinere cât şi cele mai vârstnice) au fost trimise la Lugoj, cu trenul.

În gara Lugoj, spre surprinderea noastră, un comitet de recepţie impunător: medici şi surori în halate albe, ambulanţe, domni tineri şi doamne distinse, cu zâmbetul pe buze. Am fost luaţi în primire. Printre noi erau şi femei cu prunci în braţe. Pornim spre şcoala evreiască, frumos amenajată: paturi suprapuse, bucătărie excelentă.

Eu sunt luată în gazdă de familia Pick, oameni foarte cumsecade. Drumul spre noua mea locuinţă - o adevărată plăcere: aer proaspăt, înviorător, curţile caselor cu flori, curăţenia oraşului. Casa se află chiar în faţa grădinii publice - din chioşcul cu muzică, orchestra intonează "Tristă duminică". E greu de redat avalanşa simţămintelor, imaginilor: mama rămasă acasă, plângând (era chiar duminică).

Camera mea, avea ferestrele spre grădină. Casa era un parter înalt. Dimineţile mergeam la şcoală. Mă ocupam de copii. Familia Pick avea un fiu şi o noră. Pe acesta nu l-am cunoscut un timp, dar nora venea zilnic.

O tânără, Marcia, se ocupa de gospodăria familiei. Odaia ei era în curte, între pomişori. Într-o zi, doamna Pick, mă roagă să trec în camera lui Marcia care plecase - nici nu ştiam - de ce? - în locul meu urmând să se instaleze un ofiţer. Am acceptat fireşte.

Zilnic, după-amiezele discutam cu gazda despre Lugoj, despre oamenii de aici care îmi făcuseră o impresie deosebită. La întrebarea mea: "De cine e condus acest oraş?", răspunsul a fost: "De domnul Prefect, Miluţă Gheorghiu". Am rămas surprinsă. Aici trebuie să fac o pauză. Se cer date câteva explicaţii.

Am avut trei fraţi. Primul nu a făcut armata - fecior de văduvă. Ceilalţi doi şi-au făcut serviciul militar. Unul când eram fetiţă de 8-10 ani, următorul când împlinisem 14 sau 15 ani. Mămica a "luptat" ca feciorii ei, soldaţi, să servească lângă casă, chiar la Dorohoi. Şi a reuşit de fiecare dată. La orice plângere a fraţilor mei în legătură cu comportarea faţă de ei a vreunui superior, mai mic în grad, mama fugea glonţ la un ofiţer, pe care eu îl credeam Comandant. Şi cum "rabineasa" era luată în seamă, îndeosebi consideră **strein** şi prin urmare supus expulzării oricine nu este născut din părinţi români sau nu a dobândit naturalizaţiunea conform legilor în vigoare". Prin urmare, citez iar din fascicolă: "S-a stabilit jurisprudenţă că evreii pământeni, **nesupuşi nici unei naţionalităţi străine,** ce-şi îndeplinesc toate îndatoriile către ţară, sunt **streini**"

Numai conform acestei interpretări Fior era un "strein" şi a fost expulzat pentru a doua oară din România în anul 1888 după ce, pentru prima oară fusese expulzat în anul 1885. A murit bolnav, în exil la Londra, în anul 1890, la vârsta de 47 ani.

---

[1]) Procesul lui Iosef H. Fior s-a încheiat cu a doua expulzare a lui în ianuarie 1888, în timp ce procesul lui Alfred Dreyfus s-a încheiat cu condamnarea sa, în anul 1894. Primul a trecut neobservat pe plan mondial în timp ce al doilea a stârnit o mare vâlvă, atrăgând serios situaţia asupra nedreptăţilor şi pericolului antisemitismului pe plan mondial, ce s-au confirmat dureros ulterior în perioada hitlerismului. Dar totuşi una din primele izbucniri de acest fel în perioada modernă a avut loc în România în Dorohoi.

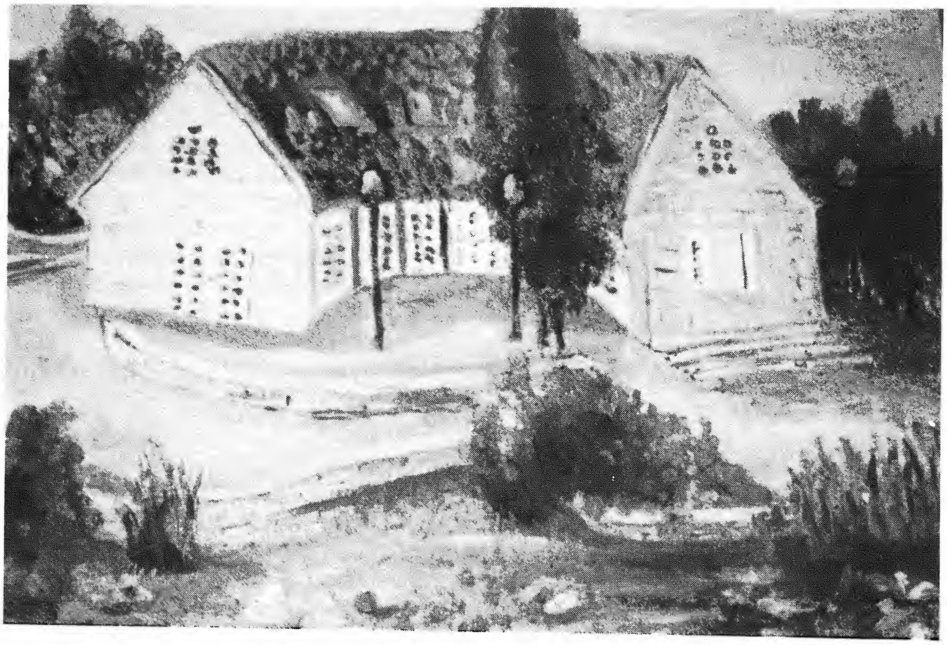

Restaurantul din Grădina Botanica din Ierusalim

Pictura: Şelly Grisaru

Gânduri pe marginea unui vechi document
Procesul lui I. H. Fior din Dorohoi

de Dr. ŞELLY GRISARU

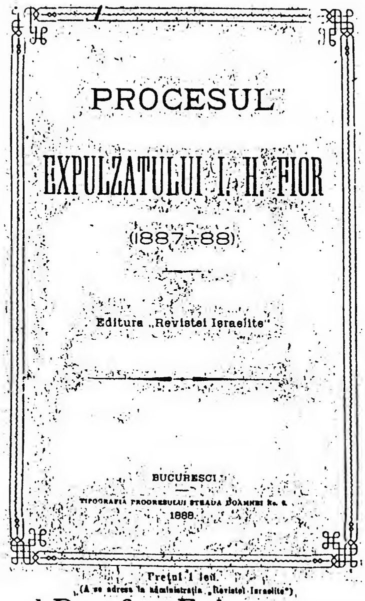

PROCESUL

EXPULZATULUI I. H. FIOR

(1887–88)

Editura „Revistei Israelite"

BUCURESCI

TIPOGRAFIA PROGRESULUI STRADA DOAMNEI No. 6

1888.

Preţul 1 leu.

(A se adresa la administraţia „Revistei Israelite")

Răsfoind vechi documente se întâmplă uneori să ai surprize, să găseşti un material care să te impresioneze în mod deosebit. Aşa mi s-a întâmplat si mie recent – în biblioteca Centrului de documentare a iudaismului român am dat peste o fascicolă mică, subţire, cu foi desprinse intitulată: "Procesul expulzaţului Fior". Cuprinsul ei mi-a trezit nenumărate gânduri. E drept, în volumul III al cărţii despre Dorohoi şi împrejurimi, la partea scrisă în limba ebraică (pg. 31), am citit o relatare despre acest proces dar, ca să fiu sinceră, citind-o, deşi relatarea e bine scrisă, bogat documentată, nu m-a dus cu gândul mai departe, ea nu a creat în mintea mea nici un fel de asociaţie şi am uitat-o rapid. Alta a fost însă situaţia când, citind fascicola am avut în faţa ochilor tot materialul legat de desfăşurarea procesului. Imediat gândul meu a făcut legătura cu procesul Dreyfus. E drept, asemănările nu sunt prea mari şi, totuşi, fără să vrei, îţi vine să faci comparaţie între aceste două procese pentru că, de fapt, la baza ambelor stă antisemitismul, dorinţa de a lovi pe orice cale în evrei.

Ambele procese s-au desfăşurat într-o perioadă de efervescenţă a sentimentelor antisemite pe plan mondial, cel al ziaristului Fior precedându-l însă pe cel al ofiţerului Dreyfus[1].

Dreyfus a fost acuzat de spionaj în favoarea unei puteri străine. Împotriva lui Fior, acuzaţiile ce au dus la expulzarea sa erau mult mai nebulare. Citez din fascicolă, pg. 53: "persoana care prin purtarea sa ar compromite siguranţa interioară a statului, ar turbura liniştea publică sau ar lua parte la lucrări având de obiect răsturnarea ordinei publice sau sociale" şi care în plus, după procesul de azi "nu însuşeşte calitatea de cetăţean român"... De drept realitatea era mult mai prozaică: Fior, ca ziarist, a dus o campanie de demascare în presă a acţiunilor veroase ale prefectului de atunci al Dorohoiului, un ins numit Cortazzi.

În timp ce în Franţa absurditatea acuzaţiilor aduse lui Dreyfus a dus la naşterea unui puternic curent demascator în frunte cu scriitorul Emile Zola (cu celebrul său **J'accuse!** 1898), curent ce a avut drept rezultat graţierea lui Dreyfus în 1899 şi reabilitarea sa în anul 1906, în România, vocile slabe ce s-au ridicat în apărarea ziaristului Fior nu au avut nici un răsunet. Nici un scriitor de valoare, nici un om politic important nu a luptat pentru cauza lui şi, în genere pentru cauza dreaptă a evreilor din România atunci când Curtea Supremă de Casaţie care şi-a spus ultimul cuvânt în legătură cu situaţia evreilor din ţară a afirmat următoarele: citez din fascicolă, pg. 51: "În sensul legii din 7 aprilie 1881 (Legea streinilor), se plasa HERŢA, cea mai mică din toate... şi care are două comune sub această numire: una urbană, tergulu cu 600 de familii israelite" şi alta rurală cu locuitori "care s-au împroprietăritu" o ocupaţie predilectă, subliniată de autor, era aducerea de vite din străinătate: "armăsari aflaţi în grajdurile dlui Ion Osianu". Aceste "vite de preciu au fost aduse aici, la Herţa, de către unu locuitoru jidovu din acestu târgu, anume MENDELU ROSENSTAIN /el/ întreprinse negociului de cai de preciu ce au mare căutare atâtu în Orientu şi în Occidentu...". Acest preţuit neguţător de cai va muri însa "pe drumuri la Brăila' (p. 219-221).

Populaţia evreiască, subliniază, cu bună intenţie autorul acestui volum s-a încadrat în contextul populaţiei române şi în zbaterea de "a da valoare pământului", contribuind real la desvoltarea economică.

În continuare autorul subliniază: "Artele necesarie agriculturei se esercită de români şi mai cu seamă de ţigani în ceea ce privesce lucrarea fierului. La arte ieu parte şi evreii care sunt cei mai numeroşi dupe români şi care se aplică mai cu osebire la comerciu de totu felulu şi mai cu seamă la acelu de beuturi. Vedendu cineva tergurile Dorohoiu, Herţa, Mihăileni, Darabani, Săveni, Rădăuţi în care locuitorii cei mai numeroşi sunt evrei şi vedendu pe cei mai mulţi dintre ei ocupaţi cu comerciulu beutoriu, al vinului şi al rechiului mai cu semă, am dice că această mulţime de debitori şi beutori aretă o rană mai mare în societatea nostră, beţia bentuindu în gradu celu mai tristu populaţia urbană şi rurale şi mai alesu pe acestă din urmă. **Evreii se ocupă şi cu venderea beuturilor prin sate... Dintre evrei sunt şi zarafii, telalii şi factorii comerciului. Evreii se ocupă şi cu artele, cu croitoria, ciobotaria, tinechegeria, etc. ne avendu alţi concurenţi decâtu numai pe Nemţi de cari sunt forte pucini în judeţu Grecii sunt forte pucini în judeţu şi locuinţa loru este mai multu în târguri unde se luptă cu jidovii în fineţe comercială, în abilitatea facerii conducerii intreprinderiloru comerciali..." (77-78 s.n.).**

În fragmentul despre TARNĂUCA, o frumoasă moşie din plasa Herţa, aflată în arenda domnului N.V.Pilat, autorul acestei monografii, domnul Ion Ionescu vorbeşte despre unii fermieri ai judeţului:

"... dintre jidovi, domnii LEIBA VORNICEANU (ş.a.) şi LUPU ZARAFU (s.n.), ca cei mai însemnaţi şi mai **recomandabili prin onestitatea loru** (s.n.). D.Leiba Vorniceanu ţine cu arendă mai multe moşii şi are întreprinse speculele agricole cele mai mari; căci elu cumpără, îngraşă şi esportă pe anu peste o mie de boi. Lucru vrednic de însemnatu este că de atâţia ani de când se ocupă cu agricultura şi cu comerciulu, nu s-a pomenit să fie avutu vre unu procesu cu cineva. Lupu Zarafu face negociu celu mai întinsu de rachiu şi este forte îndatoritoriu şi onestu în toate transacţiunile şi afacerile lui" (s.n.) Un real apel către înfrăţire şi prietenie.

Despre MIHĂILENI, "târgu formatu în dilele nostre, de către Domnitorul Mihail Sturza, care i-au datu şi numele" aflăm că "în acestu tergu s'au adunatu şi s-au aşedatu penă acum 1,200 de familii, cea mai mare parte israelite" (p.258).

Despre SĂVENI, proprietate atunci a domnului N.Negri este locul "unde se află târguri de vite în toate duminicile. Târgurile acestea sunt cele mai mari din judeţu.. Despre I.MOSCOVICI spune autorul "este unul din arendaşii judeţului care produce grânele cele mai curate şi care posedă şi vitele cele mai frumoase..."(p.383-384). Referindu-se la grija acestuia faţă de animale se spune: "sistemului urmatu de domnul Moscovici în ţinerea tamaslâcului seu a fostu a îmbunetăţi vitele prin sine înşile, astfel elu a ajunsu a ave mai alesu vite de soiulu bucşanu păstratu cât s-a putut mai fără amestecu de corciuri cu soiuri streine. Vitele domnului Moscovici sunt mari, osoase, bune de lapte şi bune de lucru..."

Încheiem fără a epuiza cercetarea lăsând specialiştilor o aprofundare a acestei probleme.

sunteţi "europeni"! Amintiţi-vă că Hitler şi Auschwitz-ul au existat în Europa, şi nu pe vremea lui Attila", etc., etc.

În Buletinul Cenaclului Literar "Menora", 1976, este inserată o pagină despre acest dăruit scriitor în care este cuprinsă bucuria sa că, "tipărit sau nu, este considerat intrat în familia cenaclului..."

Este interesant faptul - subliniat şi de S. Semilian - că S. Militeanu-Rusu s-a apropiat, cu dăruirea-i caracteristică, de ideile umanitariste ale lui Eugen Relgis şi s-a aflat printre semnatarii "Apelului către intelectualii liberi şi muncitorii luminaţi". În "Gazeta Dorohoiului" găsim o semnalare a existenţei "Cercului umanitar dorohoian", 1923, şi tot în acest an aici G.G. Joanescu a publicat articolul "Ce e doctrina umanitaristă." Despre activitatea sa în sprijinul acestei idei Eugen Relgis aprecia: "Printre cele douăzeci de cercuri umanitariste înjghebate în acest mod, unul din cele mai active a fost cel din Brăila, întemeiat prin străduinţa neprecupeţită a publicistului S. Militeanu-Rusu, care a ştiut să se folosească de presa locală popularizând ideea şi organizând dezbateri şi conferinţe în oraşul său...".

Închei această scurtă prezentare, fără a epuiza subiectul, încredinţată fiind că se vor găsi oameni ai cuvântului care să cuvânte despre S. Militeanu-Rusu.

CONSEMNĂRI ISTORICE

O carte document apărută acum 130 ani

de EVELIN FONEA

Am răsfoit cu interes ampla monografie, un document, o autentică sursă de informare asupra populaţiei evreieşti din judeţul DOROHOI, volumul "Agricultura română din Dorohoi", de ION IONESCU, inspector general de agricultură, volum apărut în 1866, la Imprimeria Statului, Ministerul Agriculturii Comerţului şi Lucrărilor Publice, unul din cele 32 volume proiectate privind "Agricultura română". Spicuim doar din acest volum unele date pentru a sublinia – şi nu greşim spunând, în spiritul realsemitismului – aportul populaţiei evreieşti în diverse domenii, pe acest teritoriu, mărturii asupra meseriilor şi meşteşugurilor practicate aici de către evrei, începând cu anul 1865. Pentru a păstra patina timpului am redat aidoma scrierea vremii.

În "Introducere", autorul sublinia:

"Scopulu cărţei în care se cuprinde resultatulu studieloru ce ami făcutu în această judeţu este invederatu, este îmbunetăţirea agriculturei". În sprijinul acestei idei el aduce un număr de date statistice, reieşite în urma unor sondaje (1865), prin aceste locuri, subliniind, totodată, în Capitolul II, Populaţiunea judeţului Dorohoi se împarte după naţionalitate, în români, JIDOVI (s.n.), greci, slavi, germani, italiani, unguri şi armeni..." iar jidovii, afirmă autorul "vin dupe români şi se sue la unu numeru de 11,052 suflete din numerulu totalu de 103,671 suflete. Jidovii sunt cea mai mare parte pământeni... supuşii străini din jidovi nu sunt decâtu 697 suflete...". În această perioadă mijloc de secol XIX, erau în judeţul Dorohoi "sinagoge 19" (p. 72-74).

Depistăm, din această documentată carte, nu numai familii de evrei care au poposit sau s-au stabilit aici dar şi unele ocupaţii ale evreilor, îndepărtând - prin aceste sublinieri - preconcepută ideie că evreii sunt doar comercianţi. Din prezentările inserate aflăm că "în

S. Militeanu-Rusu:

"Mă consider scriitor evreu... furat de publicistică"

de EVELIN FONEA

Şi de ce să nu-l revendice Dorohoiul şi pe S. Militeanu-Rusu, care s-a născut la Dorohoi la 13 iunie 1901 şi de la a cărui naştere s-au împlinit 95 de ani, personalitate importantă în cadrul publicisticii sportive şi nu numai. Şi-a bucurat coreligionarii - chiar dacă de mic copil a părăsit locurile natale pentru a se stabili o perioadă la Brăila - cu relatări sportive în diverse periodice din capitală şi din provincie. Dar, pe lângă activitatea de publicist sportiv, el a fost şi un sportiv apreciat la acea vreme, cu o înaltă ţinută etică. A făcut parte din societatea sportivă "Prima - Macabi", la a cărei conducere s-a aflat până în 1948, publicând articole de "profilaxie şi igienă socială". A fost prezent în paginile "Gazetei Medicale" din Bucureşti la rubrica, înfiinţată de el, "Higiena socială", cu un număr de articole pe această temă.

La Brăila, unde s-au desfăşurat anii copilăriei şi adolescenţei, a colaborat la "Curierul", "Cuvântul" şi a militat pentru apariţia aici a periodicului "Sportul nostru".

Cu apropiatul colaborator - şi ne mândrim a spune, unul dintre colaboratorii noştri de început de drum al "Revistei Cultului Mozaic", - mult regretatul domn S. Semilian, a redactat ziare ("Comerţul", "Opinia Liberă" etc.) şi a avut o susţinută corespondenţă. În Israel fiind a avut o corespondenţă bogată şi cu domnul Victor Rusu, apreciatul redactor şef al "Revistei Cultului Mozaic", cu publicistul şi prozatorul Marius Mircu din care aflăm unele amănunte biografice, despre proiectata "enciclopedie unde /lucra/ alături de Aderca şi Mircu...", despre faptul că la Brăila - mărturiseşte el - "am colindat şilurile, citind alături de Peltz şi alţii din schiţele mele...". În colaborare cu S. Păstorescu (Simon Schaferman), a scris comedia "Trimisu' Providenţei".

În 1941 se stabileşte la Bucureşti. Colaborează la "Renaşterea Noastră" cu povestiri semnate cu pseudonimul S. Miletiner şi în "Gazeta evreiască" cu fragmente vizând "Viaţa mahalalei mele", mahalaua evreiască, "din portul dunărean Brăila". Observator atent al acestui mediu, în care şi-a petrecut parte din existenţa sa, el a surprins autenticul acestui spaţiu în care s-au zbătut destine întru speranţă şi supravieţuire. Un umor amar răzbate din aceste povestiri, autorul nelăsând să cadă deznădejdea peste eroii săi.

Sub îngrijirea lui Israel Bar-Avi, în cadrul Cercului Literar "Menora", a apărut, la Ierusalim, în 1967 în micuţa colecţie "Scriitori ai generaţiei mele, 42" - deci acum 30 de ani - o culegere de proză şi o prezentare succintă a activităţii scriitorului "S. Militeanu-Rusu publicist". Aici sunt inserate: o mică culegere de eseuri, portrete ale unor oameni ai *galut*-ului dar şi portrete luminoase de *olim*, un fragment de roman din Ciclul "*Dus pintale id*", un mănunchi din "Reflecţiile unui *ole hadaş*" din care spicuim: "Nu uita că omul sfinţeşte locul, chiar dacă eşti în Ţara Sfântă"; sau "Nu vă lăudaţi că

Dorohoianul Izu Gott – –

IZU GOTT şi armonica lui

de E. Suhor

"Nu este simplă îndârjire, cazna legată de voinţă, ci zvâcnet destins, acomodare lăuntrică, fericit stimulată, la el, de stăpânirea intimă a legilor severe ce guvernează muzica. Aceasta a fost şi a rămas până azi senzaţia pe care am încercat-o din primul moment în care l-am cunoscut dirijând, cu inseparabila-i armonică, pe Izu Gott" scria E. SUHOR despre acest maestru al baghetei.

"Cum ştie să găsească acordul suplu, continuu perfectibil între corişti şi sală, cum îl rezolvă – printr-o simplă ridicare din sprâncene, zâmbet, înclinare a capului – reuşind să iasă întotdeauna învingător din această confruntare decisivă!...

"Fără orgoliu, cu un fel de cordialitate adâncă, cu aparenta spontaneitate pe care numai şlefuirea îndelungă a trudei de zi cu zi o poate da, Izu Gott dirijează (corişti şi public) transferând ceva din propria-i fiinţă fiecărui cântec, dându-i viaţă din viaţa sa. S-o numesc inteligenţă estetică, manifestare a forţei lăuntrice existente în orice plăsmuitor ce se pictează – până la urmă – pe sine în orice portretizează?

"Cert este că Izu Gott desfiinţează digul nevăzut dintre noi, cei din sală, şi ei, cei de pe scenă, îngăduindu-ne să trăim fericita contopire cu tot ce este profund şi bun în sufletul universal"

Argintul pentru "ŞIRA VEZIMRA"

*"**A Ta este împărăţia şi puterea**" – aşa s-a intitulat festivalul de creaţie iniţiat şi organizat de Asociaţia pentru pace a religiilor din România, care a avut loc de curând la Bucureşti, competiţie dedicată literaturii, muzicii, artei plastice religioase, ca şi interpretării literare şi muzicale.*

*La această din urmă secţiune a participat şi formaţia coral-orchestrală "Şhira Vezimra", sub bagheta dirijorului **Izu Gott** "Deşi s-au prezentat coruri bine pregătite ale diverselor etnii, biserici, şcoli de specialitate" – declară domnul Izu Gott, aflat încă sub imperiul emoţiei – am reuşit să obţinem permiul al II-lea pe ţară. Nu numai publicul, cucerit de ţinuta artistică a interpretării, de frumuseţea cântecelor, a început să aplaude şi să cânte împreună cu noi, dar şi juriul s-a ridicat în picioare, a cântat şi a aplaudat."*

Şi cum să nu fi bătut mai puternic inimile spectatorilor când tinerii noştri s-au dovedit a fi – o dată mai mult – mesagerii dorinţei de pace a poporului evreu, prin cântecele care au prefaţat şi au închis programul!

Pentru jurizare (la concursuri de creaţie) şi participare, domnul Izu Gott a primit şi diploma de onoare a festivalului.

("Realitatea Evreiască", Nr. 15, mai 1997)

Căutarea nu a durat mult. Bătrânul a fost găsit mort, în fundul curţii, în apropiere de grajduri, nu departe de dependinţele sanitare. Alunecase pe gheaţă? L-a răpus o emoragie cerebrală sau un infarct? Cine ştie? A fost bine că totul a decurs rapid, că nu a suferit mult. Dar, doamne ce coincidenţă ciudată, ce legătură putea fi între plânsul fetiţei şi moartea subită a bătrânului? Oare, ce a simţit fetiţa? Şi, poate, dacă ea nu plângea lipsa bătrânului ar fi putut fi observată la timp şi viaţa lui salvată?

Întâmplarea a aflat-o fetiţa când a ajuns destul de mare ca să poată înţelege. Numele bătrânului a fost dat băiatului ce s-a născut câteva luni mai târziu. E fratele meu, Armand (Duţu).

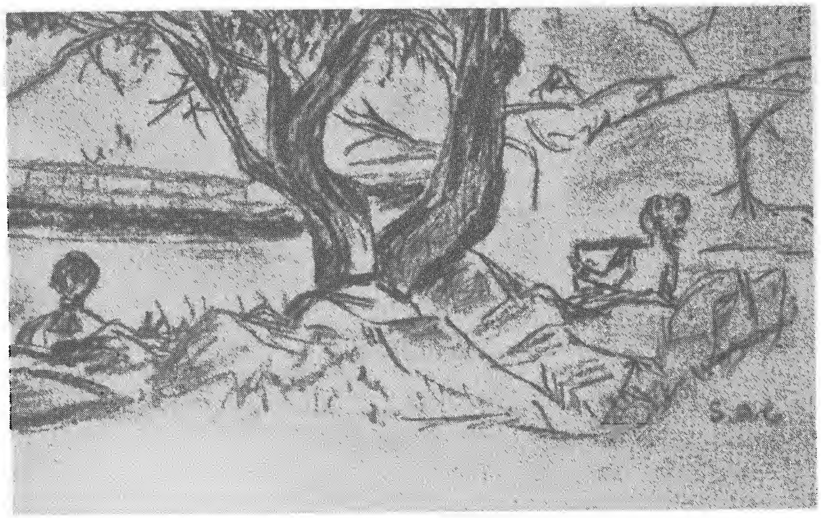

Tinere pictoriţe schiţând zidul oraşului vechi din grădina de lângă Cinematecă
Pictură: Şelly Grisaru

O coincidenţă ciudată

de Dr. **ŞELLY GRISARU**

Întâmplarea pe care v-o povestesc acum s-a petrecut în Dorohoi, orăşel cu o populaţie majoritară evreiască, situat în nordul Moldovei. Populaţia, mici negustori şi meseriaşi cu venituri puţine, trăind o viaţă mai mult mizeră şi în condiţii destul de primitive. Doar puţini erau înstăriţi, viaţa lor nedeosebindu-se însă prea mult de a celorlalţi.

Casa era vastă, bine împărţită şi cu dărnicie încălzită iarna, iar familia care locuia în ea nu era prea mare: şeful uneia din aceste familii, Avrum-Zwi, un evreu bătrân, văduv, om intransigent şi drept, care şi-a crescut cu severitate copiii în respectul legilor evreieşti, a credinţei şi a bunei cuviinţe, şi fiica sa mijlocie, Jeanette, văduvă şi ea de la o vârstă tânără - îşi pierduse soţul şi copilul, amândoi răpuşi de o boală necruţătoare. Ea a luat la dânsa, ca să-i crească, pe Nicu şi Eheskel (Hoţu), doi nepoţi rămaşi orfani de ambii părinţi în timpul primului război mondial. Era, pentru aceşti doi fii ai fratelui mai mare, ca o adevărată mamă.

Într-o aripă a casei locuia şi Shaul, fiul cel mic al bătrânului, însurat de puţini ani, împreună cu soţia şi fetiţa care nu depăşise vârsta de un an. Soţia era din nou gravidă şi purta destul de greu cea de a doua sarcină care era la începuturile ei.

Ca la toate casele din Dorohoi, în perioada dintre cele două războaie mondiale - era de fapt anul 1930 - diverse anexe ca şi dependinţele sanitare erau situate în fundul curţii care, aici, era mare, întinzându-se până la râu.

Era primăvară, dar o primăvară ce se codea să se instaureze pe deplin. Iarna nu se îndura să părăsească definitiv locurile. Rari muguri plesniţi şi un vânticel mai călduţ, ce sufla uneori topind parţial zăpada, vesteau totuşi prezenţa ei. Noaptea totuşi, frigul era încă puternic. Pojghiţa de gheaţă ce se forma la suprafaţa zloatei prezenta un pericol serios pentru rarii trecători mai neatenţi. Se citau unele cazuri de accidente, mâini sau picioare rupte, ba chiar şi fracturi mai grave.

Într-una din acele seri, încă geroase, bătrânul a ieşit din casă îndreptându-se câte atenansele din fundul curţii. În casă nimeni nu i-a remarcat lipsa. Era plăcut, cald şi bine. Cei doi orfani îşi făceau lecţiile. Mătuşa, ca şi tânara mamă gravidă, tricotau la gura sobei din salon iar tatăl se juca cu fetiţa.

Deodată, fără nici un motiv aparent, fetiţa a început să plângă, să ţipe cu disperare. Cu toţii s-au adunat în jurul ei, fiecare încercând cu alte mijloace să o calmeze. I s-au oferit jucării, dulciuri, nepoţii au făcut diverse clovnerii, dar nimic nu ajuta, fetiţa continua să plângă. Deodată, după mai bine de jumătate de oră de eforturi, mătuşa şi-a dat seama că lipseşte bătrânul.

- Unde o fi tata, ce-i cu el? - întrebă ea şi porni, împreună cu fratele ei să-l caute. Exact în aceeaşi clipă, tot aşa de brusc cum începuse, fetiţa îşi încetă plânsul, se linişti, îşi lipi căpuşorul de pieptul mamei, şi privid cu drag în ochii ei, adormi.

bolii şi moartea în chinuri.

Din păcate aceeaşi cruntă boală, cancerul, l-a răpus, vreo zece ani mai târziu, şi pe Mundi Z., care lucra într-o mică localitate de munte din nordul Moldovei, ca medic radiolog.

Aceste câteva modeste cuvinte au fost aşternute în memoria aceleia ce a avut o comportare umană în timpuri de restrişte, ca şi în amintirea prietenului comun care făcea legătura între noi.

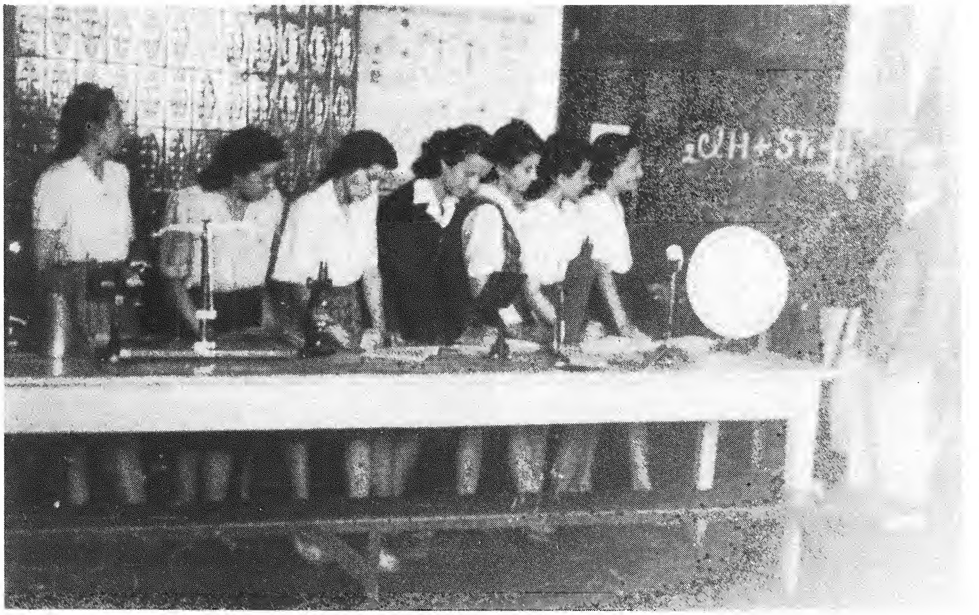

Clasa a 8-a reală, cu profesorul Körner la liceul de fete "Regina Maria" din Dorohoi. Prima promoţie de absolvenţe, după război, şi reîntoarcerea liceului din refugiu. Elevele: Şelly Segal, Teodora Bălineanu, Julietta Manoliu, Maria Faur, Didina Popuşoi, Mărioara Aioanei şi Eugenia Mărgineanu.

Brânduşa

de Dr. ŞELLY GRISARU

Cine nu l-a cunoscut, măcar după nume, pe Pamfil, şeful poliţiei din Dorohoiul anilor celui de-al doilea război mondial? Nu ştiu dacă a fost un om bun sau rău, antisemit sau filosemit, nu ştiu nimic despre comportarea lui, îl ştiam numai după nume. În schimb am cunoscut-o pe Brânduşa, fiica lui cea mică. Am fost colege în primele două clase de liceu. Era o adolescentă drăguţă, slăbuţă, cu ochii de culoarea albastră violacee, culoarea brânduşelor. Numele i se potrivea. Timidă, sensibilă, trecea aproape neobservată printre elevele clasei aşa cum, aproape neobservate se streacoară brânduşele prin zăpada muiată, la începutul primăverii.

Ne împrieteniserăm. Aveam preferinţe comune, adoram natura, ne plăcea pictura, discutam lecturile făcute şi ne împărtăşeam impresiile asupra autorilor şi cărţilor citite. Dar prigoana împotriva evreilor, interdicţia de a învăţa la şcolile de stat a întrerupt brusc această prietenie din momentul când trebuia să începem clasa a treia de liceu. Toate legăturile cu foştii colegi, deci şi cu Brânduşa, erau rupte. Când uneori ne întâlneam întâmplător pe stradă, mai ales dacă nu era singură, Brânduşa nu îndrăznea să se apropie ca să stăm de vorbă, ba chiar, nu îndrăznea măcar să salute sau să răspundă la salutul meu. Cel mult îmi adresa un vag, dar prelung zâmbet. Mă durea, dar într-un fel o înţelegeam, era prea timidă ca să lupte împotriva curentului şi se temea de reproşurile ce i le-ar putea adresa colegele legionare.

Dar, într-o bună zi am văzut că nu e chiar aşa, că Brânduşa ştie să acţioneze, Brânduşa cea timidă a încercat să spargă gheaţa. Ce s-a întâmplat? Pamfil, poliţaiul Pamfil, a hotărât să-i ia Brânduşei un preparator la matematici, obiect la care era mai slabă, pentru a o pregăti mai bine în vederea examenului de capacitate ce se dădea la terminarea clasei a patra de liceu. Şi pe cine a ales poliţaiul, în plină perioadă de prigoană fascistă? Pe Mundi Zeidler, un tânăr evreu, elev în una din ultimele clase ale liceului evreiesc unde învăţam, bineînţeles, şi eu.

Prin Mundi, Brânduşa a încercat să refacă legătura de prietenie dintre noi. Îmi scria, îmi povestea diverse întâmplări cu fostele colege, descriindu-mi cât o îngrozea fanatismul unora din ele. Tot prin el, de întâi martie mi-a trimis un mărţişor. Iar eu, bineînţeles, îi răspundeam pe aceeaşi cale.

După terminarea războiului, în clasa a opta de liceu am fost din nou colege. Am reluat relaţiile de prietenie dar viaţa ne-a despărţit repede pentru că ea a plecat să studieze filologia la Bucureşti iar eu mi-am continuat studiile uni-versitare la Iaşi. Câţiva ani n-am mai ştiut nimic despre Brânduşa până când m-am întâlnit întâmplător cu sora ei mai mare, Coca, care terminase tocmai studiile la facultatea de Medicină din Bucureşti.

Ceea ce mi-a povestit Coca m-a îndurerat mult. Ea mi-a descris tristul sfârşit al Brânduşei. Un cancer de piele apărut pe faţă nu mult după ce începuse studiile la facultate, un tratament îndelungat şi dureros, o operaţie nereuşită la Paris după multe strădanii şi sacrificii, urmate de generalizarea

Dr. Şelly Grisaru, pictoriţă.

Printre sutele de pagini de documente cercetate de doctor Şelly Grisaru, în arhivele din Ierusalim şi Tel Aviv, în legătură cu istoria evreilor din judeţul Dorohoi, pentru a fi publicate în volumele cărţii DOROHOI, am găsit câteva "documente" foarte interesante.

Într-un plic, câteva fotografii, care redau picturi execute de talentata noastră colaboratoare, dr. Şelly Grisaru.

Publicăm mai jos câteva din ele.

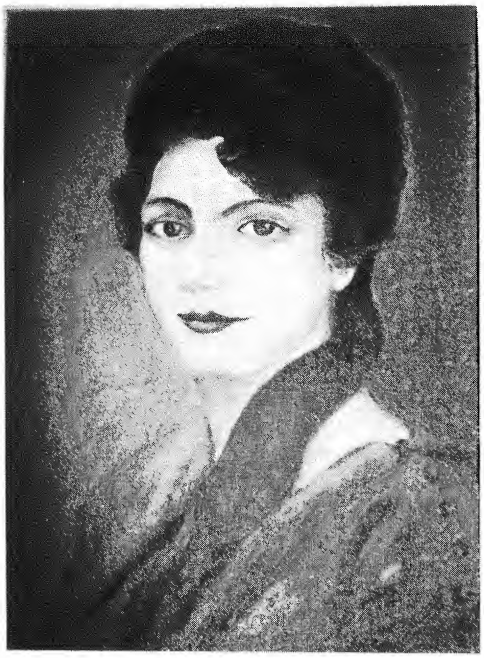

Portretul mamei, Maly născută Segal, după o fotografie din tinereţe

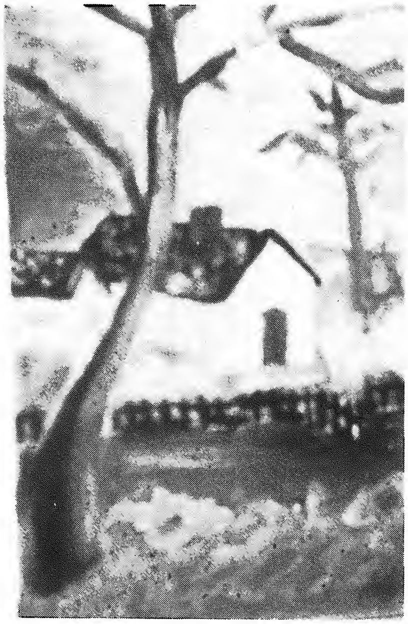

Un colţ din uliţa Războieni din Dorohoi

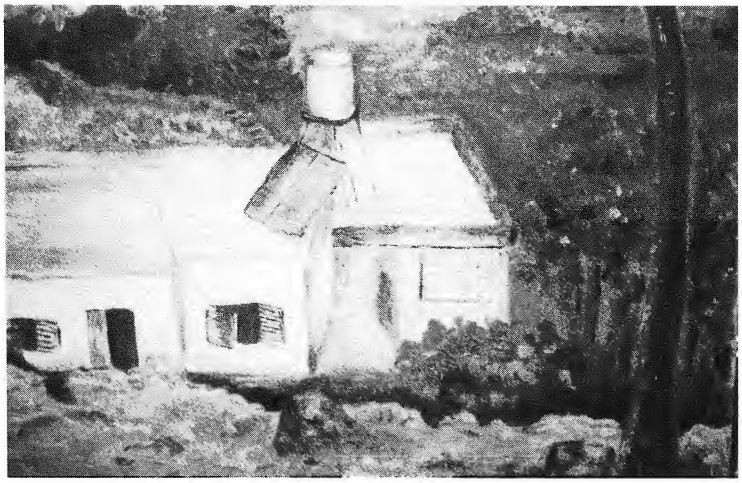

Casă arăbească în zona "Taielet", în apropiere de clădirilor "ONU" din Ierusalim

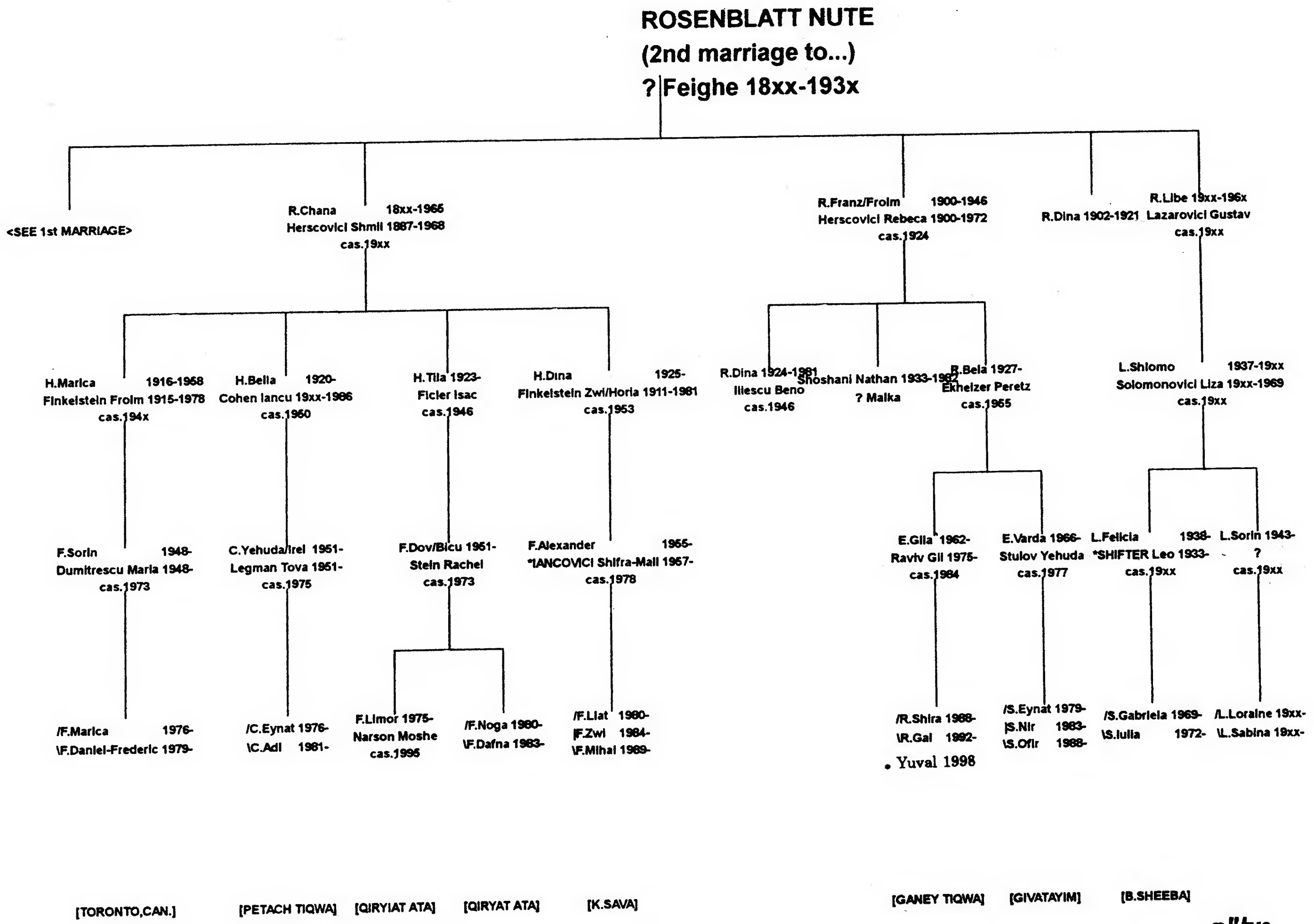
ROSENBLATT NUTE
(2nd marriage to...)
?|Feighe 18xx-193x
<SEE 1st MARRIAGE>
R.Chana 18xx-1965
Herscovici Shmil 1887-1968
cas.19xx
R.Franz/Froim 1900-1946
Herscovici Rebeca 1900-1972
cas.1924
R.Dina 1902-1921
R.Libe 19xx-196x
Lazarovici Gustav
cas.19xx
H.Marica 1916-1968
Finkelstein Froim 1915-1978
cas.194x
H.Bella 1920-
Cohen Iancu 19xx-1986
cas.1960
H.Tila 1923-
Ficler Isac
cas.1946
H.Dina 1925-
Finkelstein Zwi/Horia 1911-1981
cas.1953
R.Dina 1924-1981
Iliescu Beno
cas.1946
Shoshani Nathan 1933-1982
? Malka
R.Bela 1927-
Ekheizer Peretz
cas.1965
L.Shlomo 1937-19xx
Solomonovici Liza 19xx-1969
cas.19xx
F.Sorin 1948-
Dumitrescu Maria 1948-
cas.1973
C.Yehuda/Irel 1951-
Legman Tova 1951-
cas.1975
F.Dov/Bicu 1951-
Stein Rachel
cas.1973
F.Alexander 1955-
*IANCOVICI Shifra-Mali 1957-
cas.1978
E.Gila 1962-
Raviv Gil 1975-
cas.1984
E.Varda 1966-
Stulov Yehuda
cas.1977
L.Felicia 1938-
*SHIFTER Leo 1933-
cas.19xx
L.Sorin 1943-
?
cas.19xx
/F.Marica 1976-
\F.Daniel-Frederic 1979-
/C.Eynat 1976-
\C.Adi 1981-
F.Limor 1975-
Narson Moshe
cas.1995
/F.Noga 1980-
\F.Dafna 1983-
/F.Liat 1980-
|F.Zwi 1984-
\F.Mihai 1989-
/R.Shira 1988-
\R.Gal 1992-
• Yuval 1998
/S.Eynat 1979-
|S.Nir 1983-
\S.Ofir 1988-
/S.Gabriela 1969-
\S.Iulia 1972-
/L.Loraine 19xx-
\L.Sabina 19xx-
[TORONTO,CAN.]
[PETACH TIQWA]
[QIRYIAT ATA]
[QIRYAT ATA]
[K.SAVA]
[GANEY TIQWA]
[GIVATAYIM]
[B.SHEEBA]

טל"ח

ARBORELE GENEALOGIC AL FAMILIEI
Rosenblatt Nute
sub Patronajul de onoare al Dnei. Bela Ekheizer (Rosenblatt)

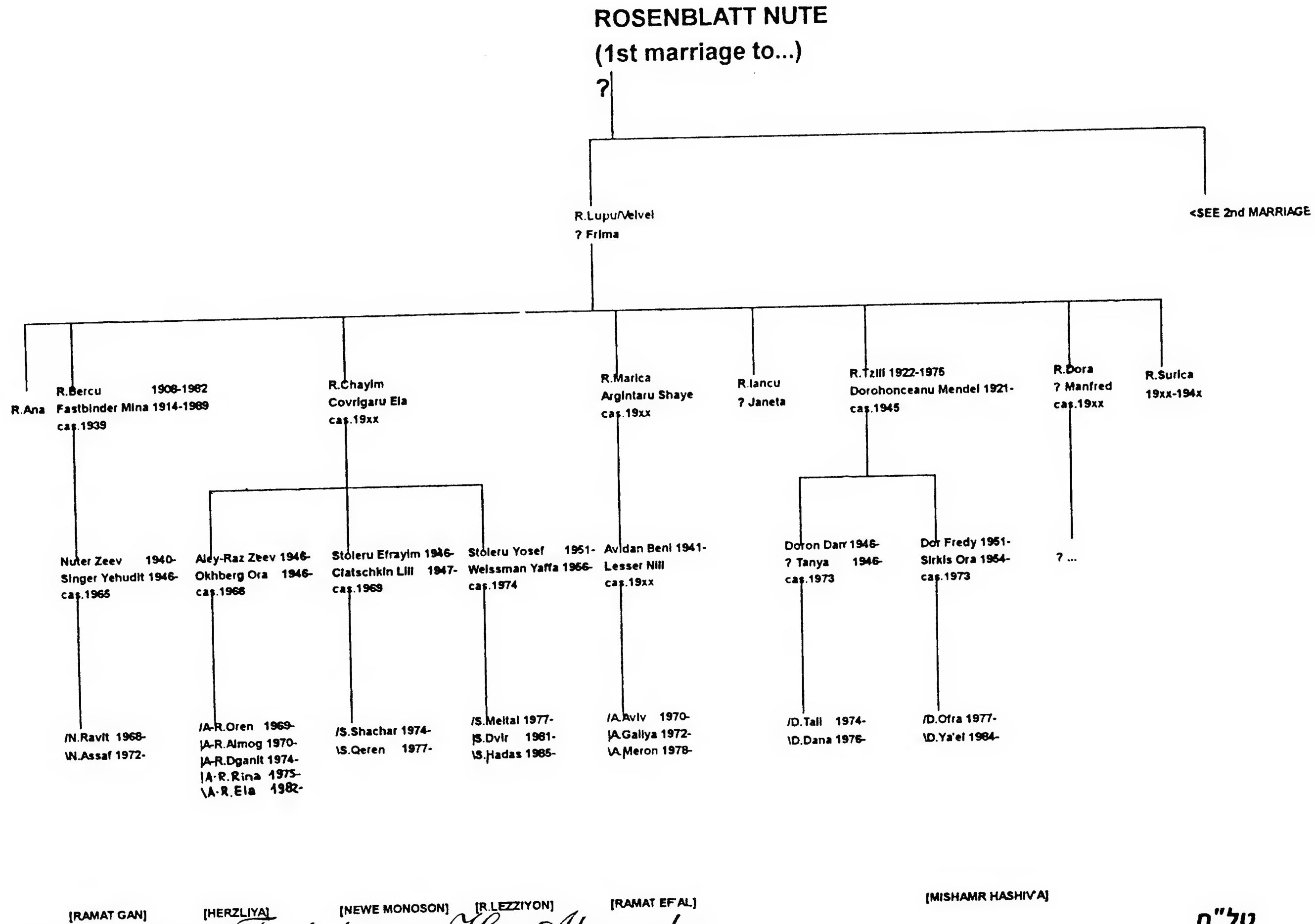
ROSENBLATT NUTE
(1st marriage to...)
?
R.Lupu/Velvel
? Frima
<SEE 2nd MARRIAGE
R.Ana
R.Bercu 1908-1982
Fastbinder Mina 1914-1989
cas.1939
R.Chayim
Covrigaru Ela
cas.19xx
R.Marica
Argintaru Shaye
cas.19xx
R.Iancu
? Janeta
R.Tzili 1922-1976
Dorohonceanu Mendel 1921-
cas.1945
R.Dora
? Manfred
cas.19xx
R.Surica
19xx-194x
Nuter Zeev 1940-
Singer Yehudit 1946-
cas.1965
Aley-Raz Zeev 1946-
Okhberg Ora 1946-
cas.1968
Stoleru Efrayim 1946-
Ciatschkin Lili 1947-
cas.1969
Stoleru Yosef 1951-
Weissman Yaffa 1956-
cas.1974
Avidan Beni 1941-
Lesser Nili
cas.19xx
Doron Darr 1946-
? Tanya 1946-
cas.1973
Dor Fredy 1951-
Sirkis Ora 1954-
cas.1973
? ...
/N.Ravit 1968-
\N.Assaf 1972-
/A-R.Oren 1969-
|A-R.Almog 1970-
|A-R.Dganit 1974-
|A-R.Rina 1975-
\A-R.Ela 1982-
/S.Shachar 1974-
\S.Qeren 1977-
/S.Meital 1977-
|S.Dvir 1981-
\S.Hadas 1985-
/A.Aviv 1970-
|A.Galiya 1972-
\A.Meron 1978-
/D.Tali 1974-
\D.Dana 1976-
/D.Ofra 1977-
\D.Ya'el 1984-
[RAMAT GAN]
[HERZLIYA]
[NEWE MONOSON]
[R.LEZZIYON]
[RAMAT EF'AL]
[MISHAMR HASHIV'A]

compiled by *Finkelstein H. Alexander*

טל"ח

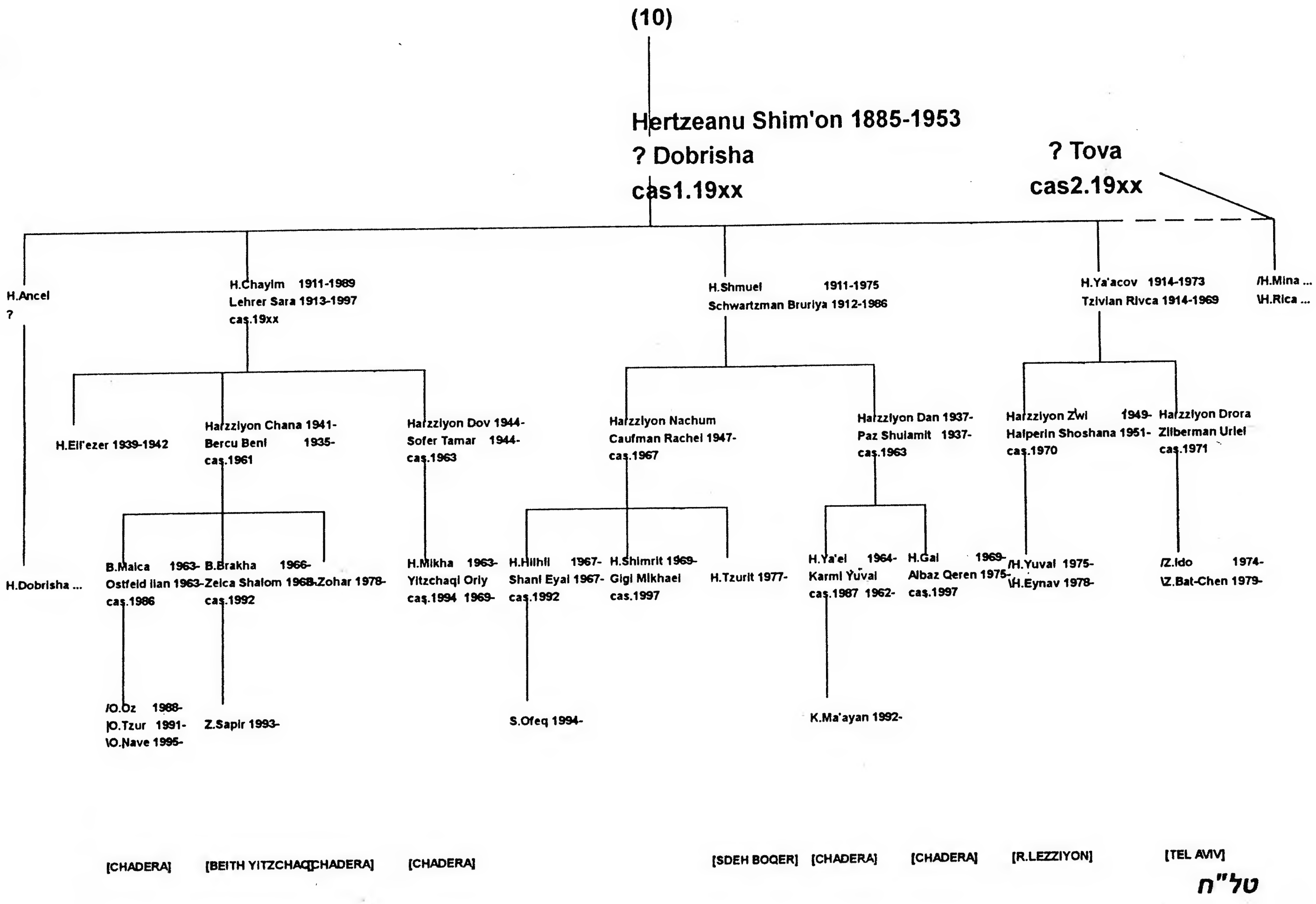
(10)
Hertzeanu Shim'on 1885-1953
? Dobrisha
cas1.19xx
? Tova
cas2.19xx
H.Ancel
?
H.Chayim 1911-1989
Lehrer Sara 1913-1997
caş.19xx
H.Shmuel 1911-1975
Schwartzman Bruriya 1912-1986
H.Ya'acov 1914-1973
Tzivian Rivca 1914-1969
/H.Mina ...
\H.Rica ...
H.Eli'ezer 1939-1942
Harzziyon Chana 1941-
Bercu Beni 1935-
caş.1961
Harzziyon Dov 1944-
Sofer Tamar 1944-
caş.1963
Harzziyon Nachum
Caufman Rachel 1947-
caş.1967
Harzziyon Dan 1937-
Paz Shulamit 1937-
caş.1963
Harzziyon Zwi 1949-
Halperin Shoshana 1951-
caş.1970
Harzziyon Drora
Zilberman Uriel
caş.1971
H.Dobrisha ...
B.Malca 1963-
Ostfeld Ilan 1963-
caş.1986
B.Brakha 1966-
Zeica Shalom 1968-
caş.1992
B.Zohar 1978-
H.Mikha 1963-
Yitzchaqi Orly
caş.1994 1969-
H.Hilhil 1967-
Shani Eyal 1967-
caş.1992
H.Shimrit 1969-
Gigi Mikhael
cas.1997
H.Tzurit 1977-
H.Ya'el 1964-
Karmi Yuval
caş.1987 1962-
H.Gal 1969-
Albaz Qeren 1975-
caş.1997
/H.Yuval 1975-
\H.Eynav 1978-
/Z.Ido 1974-
\Z.Bat-Chen 1979-
/O.Oz 1988-
|O.Tzur 1991-
\O.Nave 1995-
Z.Sapir 1993-
S.Ofeq 1994-
K.Ma'ayan 1992-
[CHADERA]
[BEITH YITZCHAQ]
[CHADERA]
[CHADERA]
[SDEH BOQER]
[CHADERA]
[CHADERA]
[R.LEZZIYON]
[TEL AVIV]

טל"ח

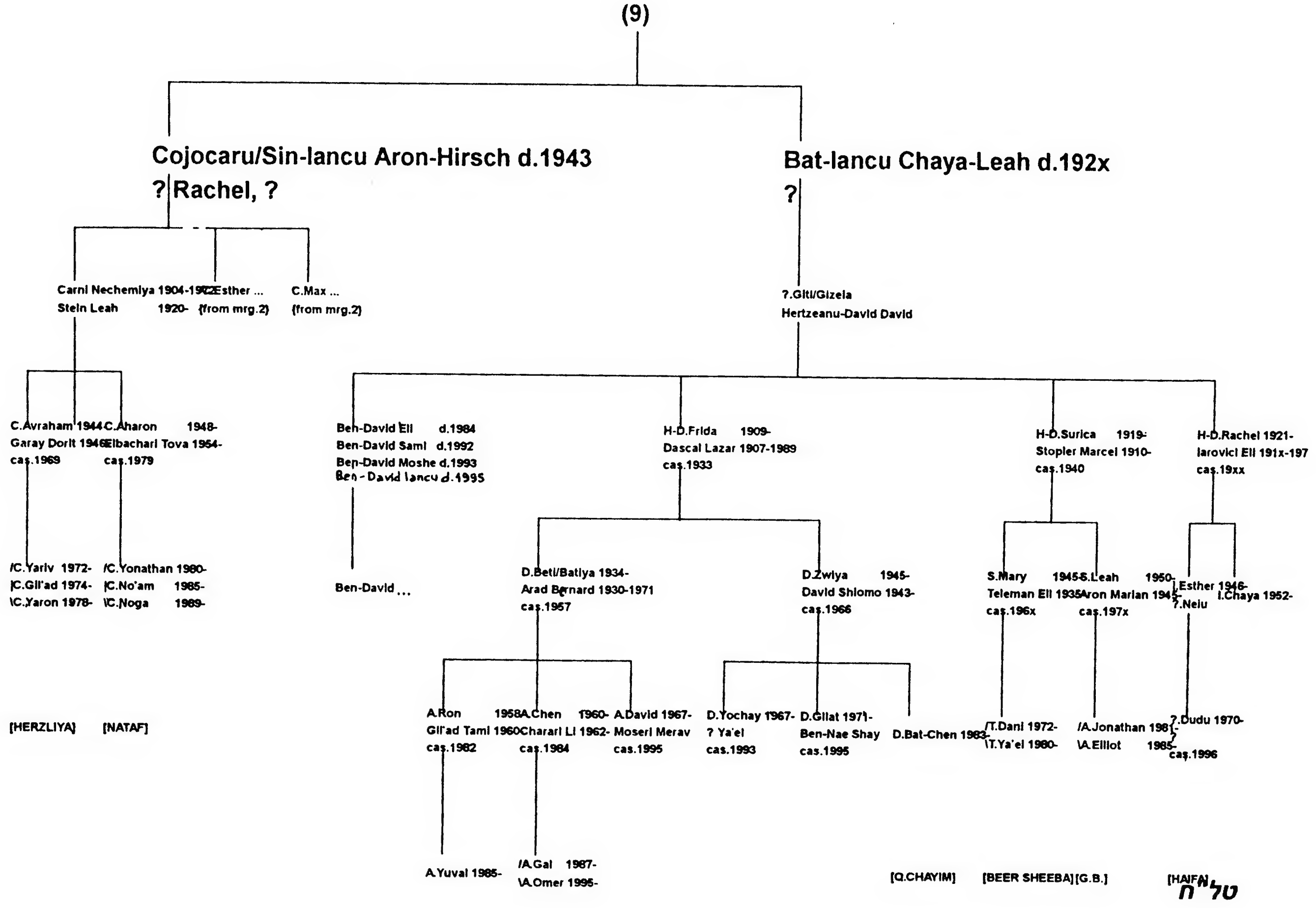
(9)
Cojocaru/Sin-Iancu Aron-Hirsch d.1943
? Rachel, ?
Bat-Iancu Chaya-Leah d.192x
?
Carni Nechemiya 1904-1972
Stein Leah 1920-
C.Esther ... (from mrg.2)
C.Max ... (from mrg.2)
?.Gitl/Gizela
Hertzeanu-David David
C.Avraham 1944-
Garay Dorit 1946-
cas.1969
C.Aharon 1948-
Elbachari Tova 1954-
cas.1979
/C.Yariv 1972-
|C.Gil'ad 1974-
\C.Yaron 1978-
/C.Yonathan 1980-
|C.No'am 1985-
\C.Noga 1989-
Ben-David Eli d.1984
Ben-David Sami d.1992
Ben-David Moshe d.1993
Ben-David Iancu d.1995
Ben-David ...
H-D.Frida 1909-
Dascal Lazar 1907-1989
cas.1933
H-D.Surica 1919-
Stopler Marcel 1910-
cas.1940
H-D.Rachel 1921-
Iarovici Eli 191x-197
cas.19xx
D.Beti/Batiya 1934-
Arad Bernard 1930-1971
cas.1957
D.Zwiya 1945-
David Shlomo 1943-
cas.1966
S.Mary 1945-
Teleman Eli 1935-
cas.196x
S.Leah 1950-
Aron Marian 1945-
cas.197x
I.Esther 1946-
?.Neiu
I.Chaya 1952-
A.Ron 1958-
Gil'ad Tami 1960-
cas.1982
A.Chen 1960-
Charari Li 1962-
cas.1984
A.David 1967-
Moseri Merav
cas.1995
D.Yochay 1967-
? Ya'el
cas.1993
D.Gilat 1971-
Ben-Nae Shay
cas.1995
D.Bat-Chen 1983-
/T.Dani 1972-
\T.Ya'el 1980-
/A.Jonathan 1981-
\A.Elliot 1985-
?.Dudu 1970-
?
cas.1996
A.Yuval 1985-
/A.Gal 1987-
\A.Omer 1995-
[HERZLIYA]
[NATAF]
[Q.CHAYIM]
[BEER SHEEBA]
[G.B.]
[HAIFA]
טל"ח

(8)

Cusmaru/Sin-Iancu Shlomo-Zalman 188x-1940
Malca-Gitl bat Shim'on 188x-195x

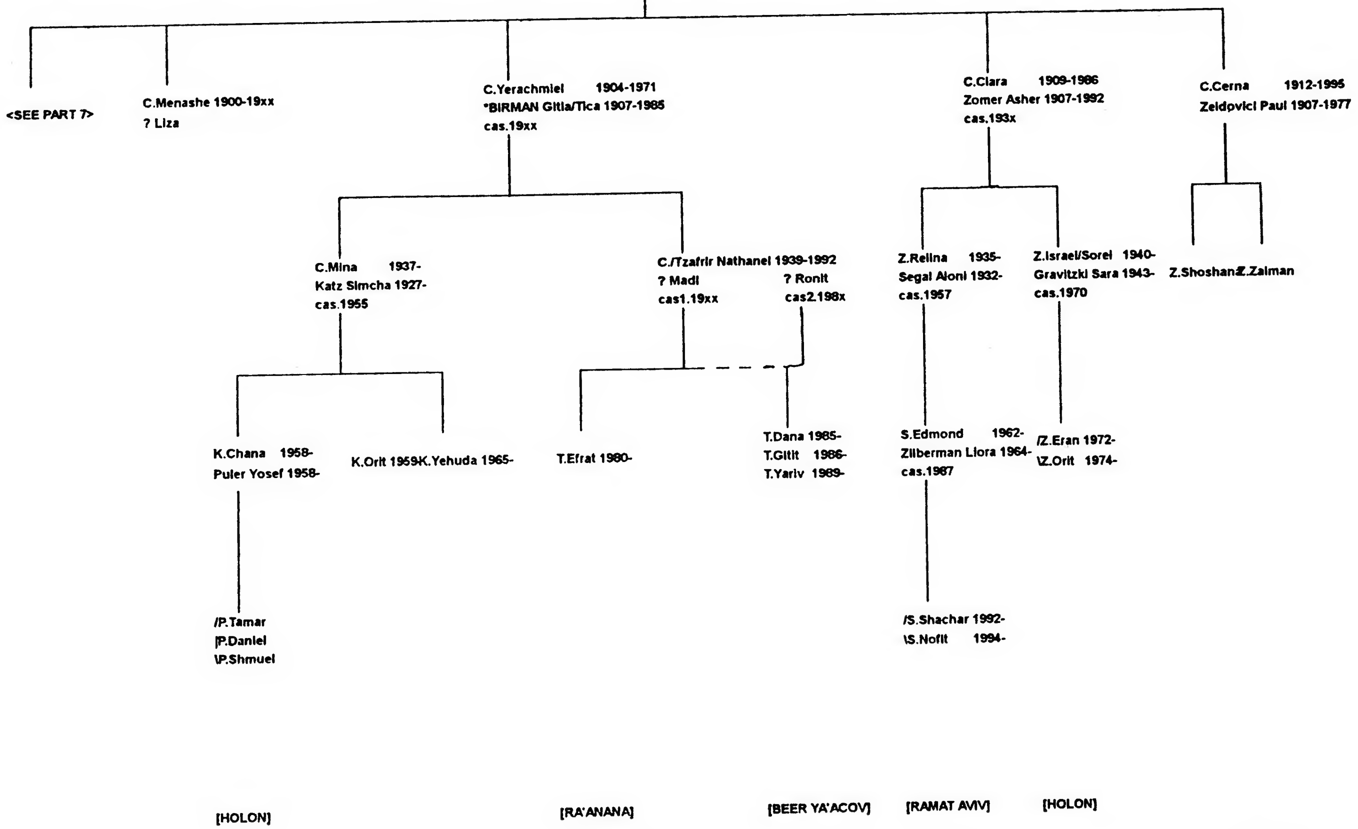
<SEE PART 7>
C.Menashe 1900-19xx
? Liza
C.Yerachmiel 1904-1971
*BIRMAN Gitla/Tica 1907-1985
cas.19xx
C.Clara 1909-1986
Zomer Asher 1907-1992
cas.193x
C.Cerna 1912-1995
Zeldovici Paul 1907-1977
C.Mina 1937-
Katz Simcha 1927-
cas.1955
C./Tzafrir Nathanel 1939-1992
? Madi
cas1.19xx
? Ronit
cas2.198x
Z.Reina 1935-
Segal Aloni 1932-
cas.1957
Z.Israel/Sorel 1940-
Gravitzki Sara 1943-
cas.1970
Z.Shoshana
Z.Zalman
K.Chana 1958-
Puler Yosef 1958-
K.Orit 1959
K.Yehuda 1965-
T.Efrat 1980-
T.Dana 1985-
T.Gitit 1986-
T.Yariv 1989-
S.Edmond 1962-
Zilberman Liora 1964-
cas.1987
/Z.Eran 1972-
\Z.Orit 1974-
/P.Tamar
|P.Daniel
\P.Shmuel
/S.Shachar 1992-
\S.Nofit 1994-
[HOLON]
[RA'ANANA]
[BEER YA'ACOV]
[RAMAT AVIV]
[HOLON]

(7)

Cusmaru/Sin-Iancu Shlomo-Zalman 188x-1940
Malca-Gitl bat Shim'on 188x-195x

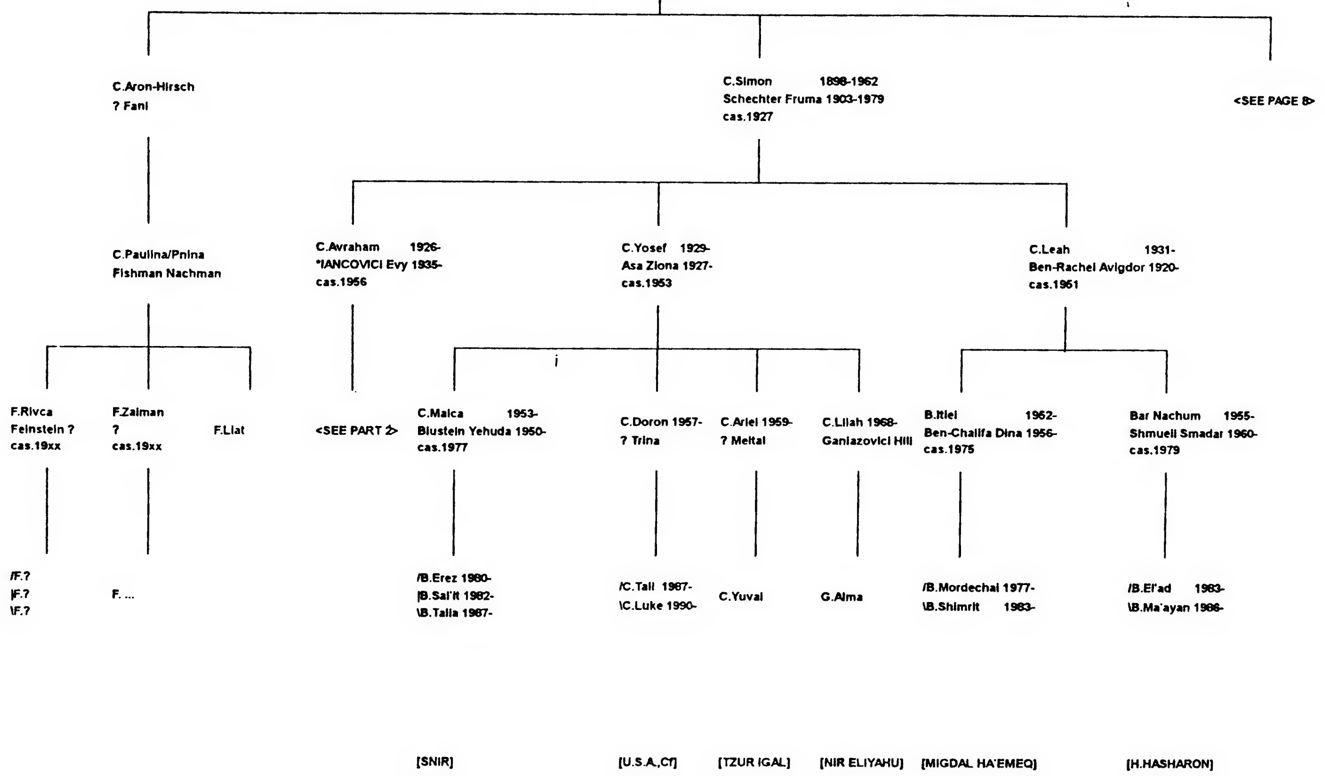
C.Aron-Hirsch
? Fani
C.Simon 1898-1962
Schechter Fruma 1903-1979
cas.1927
<SEE PAGE 8>
C.Paulina/Pnina
Fishman Nachman
C.Avraham 1926-
*IANCOVICI Evy 1935-
cas.1956
C.Yosef 1929-
Asa Ziona 1927-
cas.1953
C.Leah 1931-
Ben-Rachel Avigdor 1920-
cas.1961
F.Rivca
Feinstein ?
cas.19xx
F.Zalman
?
cas.19xx
F.Liat
<SEE PART 2>
C.Malca 1953-
Blustein Yehuda 1950-
cas.1977
C.Doron 1957-
? Trina
C.Ariel 1959-
? Meital
C.Liiah 1968-
Ganiazovici Hill
B.Itiel 1962-
Ben-Chalifa Dina 1956-
cas.1975
Bar Nachum 1955-
Shmueli Smadar 1960-
cas.1979
/F.?
|F.?
\F.?
F. ...
/B.Erez 1980-
|B.Sal'it 1982-
\B.Talia 1987-
/C.Tali 1987-
\C.Luke 1990-
C.Yuval
G.Alma
/B.Mordechai 1977-
\B.Shimrit 1983-
/B.El'ad 1983-
\B.Ma'ayan 1986-
[SNIR]
[U.S.A.,CT]
[TZUR IGAL]
[NIR ELIYAHU]
[MIGDAL HA'EMEQ]
[H.HASHARON]

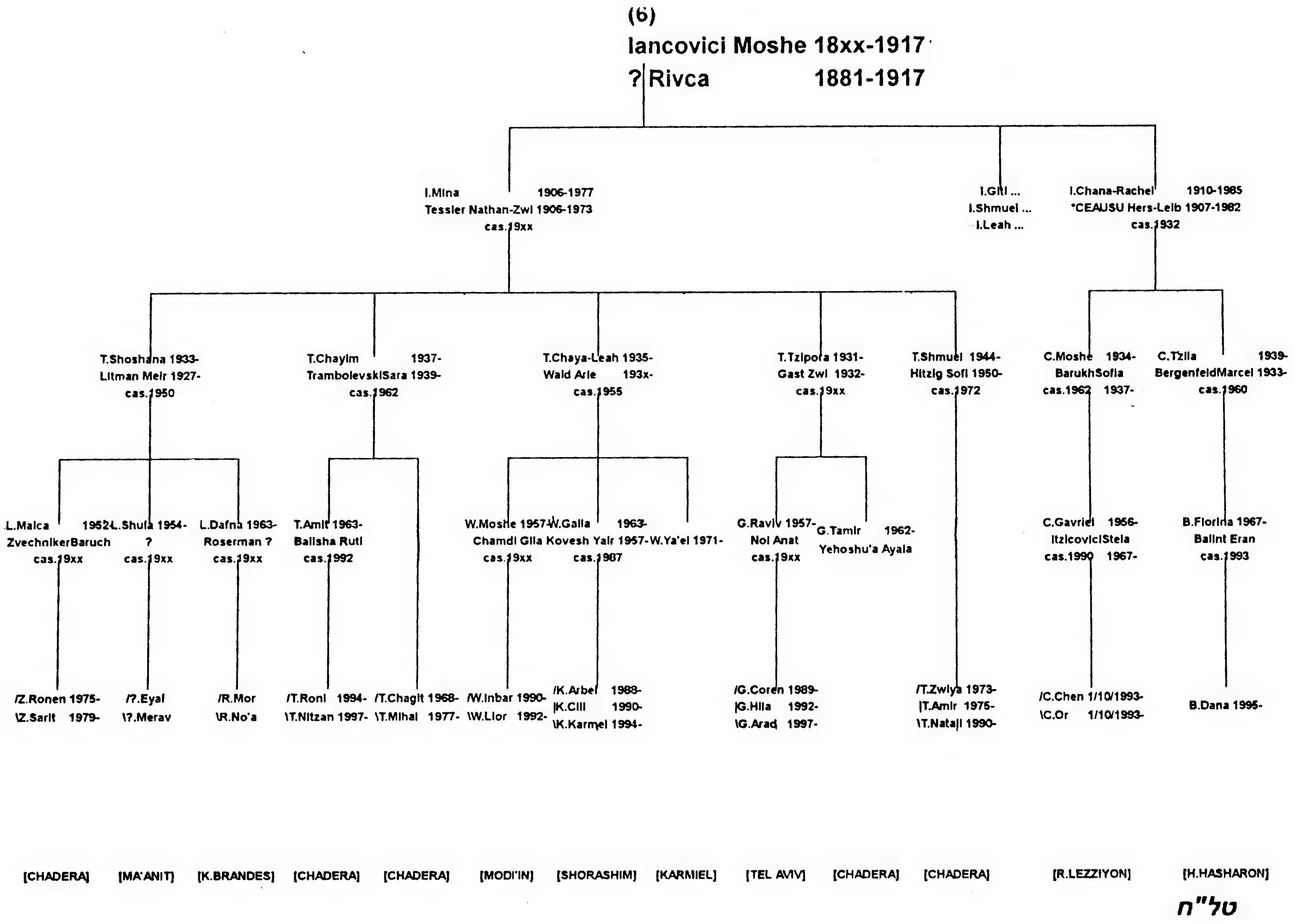
(6)
Iancovici Moshe 18xx-1917
? Rivca 1881-1917
I.Mina 1906-1977
Tessler Nathan-Zwi 1906-1973
cas.19xx
I.Gitl ...
I.Shmuel ...
I.Leah ...
I.Chana-Rachel 1910-1985
*CEAUSU Hers-Leib 1907-1982
cas.1932
T.Shoshana 1933-
Litman Meir 1927-
cas.1950
T.Chayim 1937-
TrambolevskiSara 1939-
cas.1962
T.Chaya-Leah 1935-
Wald Arie 193x-
cas.1955
T.Tzipora 1931-
Gast Zwi 1932-
cas.19xx
T.Shmuel 1944-
Hitzig Sofi 1950-
cas.1972
C.Moshe 1934-
BarukhSofia
cas.1962 1937-
C.Tzila 1939-
BergenfeldMarcel 1933-
cas.1960
L.Malca 1952
ZvechnikerBaruch
cas.19xx
L.Shula 1954-
?
cas.19xx
L.Dafna 1963-
Roserman ?
cas.19xx
T.Amit 1963-
Balisha Ruti
cas.1992
W.Moshe 1957-
Chamdi Gila
cas.19xx
W.Galia 1963-
Kovesh Yair 1957-
cas.1987
W.Ya'el 1971-
G.Raviv 1957-
Noi Anat
cas.19xx
G.Tamir 1962-
Yehoshu'a Ayala
C.Gavriel 1956-
ItzicoviciStela
cas.1990 1967-
B.Florina 1967-
Balint Eran
cas.1993
/Z.Ronen 1975-
\Z.Sarit 1979-
/?.Eyal
\?.Merav
/R.Mor
\R.No'a
/T.Roni 1994-
\T.Nitzan 1997-
/T.Chagit 1968-
\T.Mihal 1977-
/W.Inbar 1990-
\W.Lior 1992-
/K.Arbel 1988-
|K.Cili 1990-
\K.Karmel 1994-
/G.Coren 1989-
|G.Hila 1992-
\G.Arad 1997-
/T.Zwiya 1973-
|T.Amir 1975-
\T.Natali 1990-
/C.Chen 1/10/1993-
\C.Or 1/10/1993-
B.Dana 1995-
[CHADERA]
[MA'ANIT]
[K.BRANDES]
[CHADERA]
[CHADERA]
[MODI'IN]
[SHORASHIM]
[KARMIEL]
[TEL AVIV]
[CHADERA]
[CHADERA]
[R.LEZZIYON]
[H.HASHARON]
טל"ח

(5)

Iancovici/Sin-Iancu Eli-Ioina 1869-1947
Wolf Golda 1878-1960

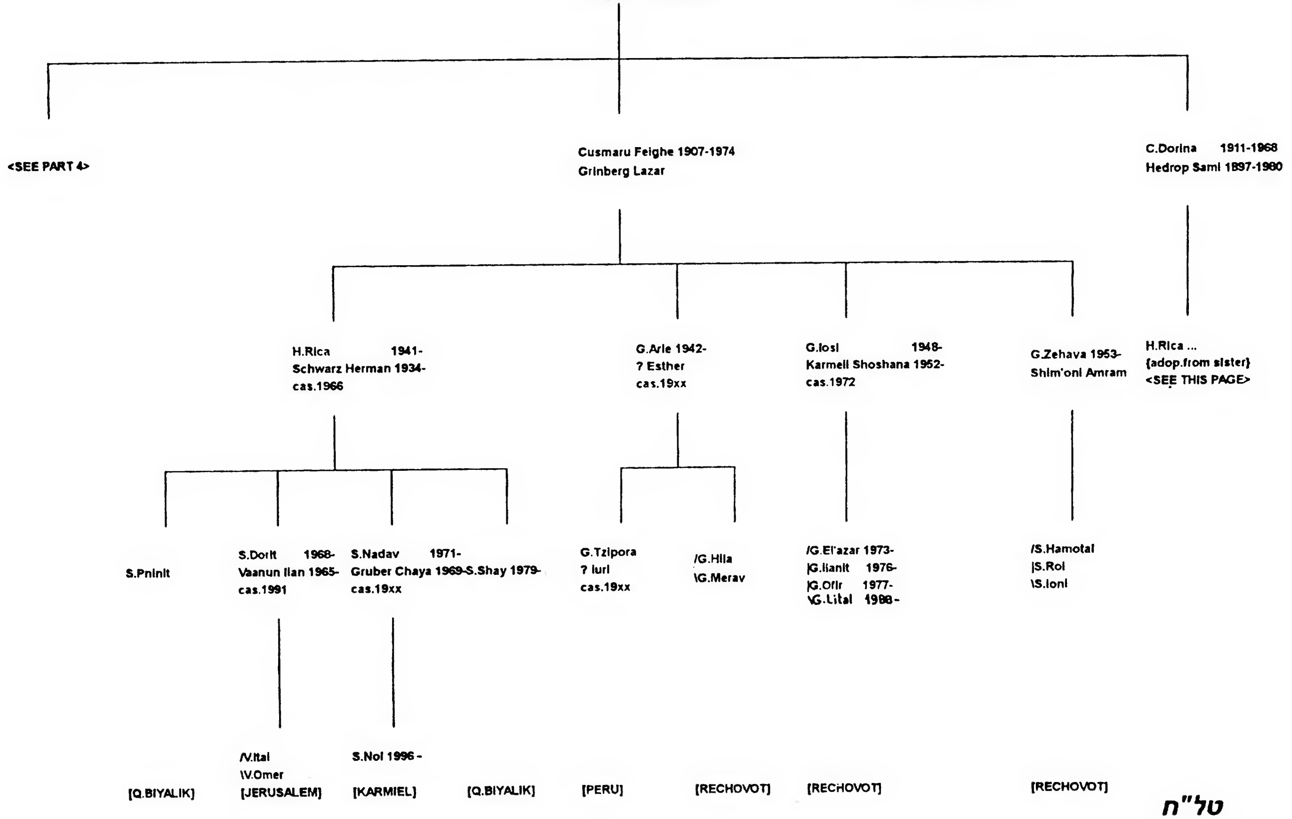

<SEE PART 4>
Cusmaru Feighe 1907-1974
Grinberg Lazar
C.Dorina 1911-1968
Hedrop Sami 1897-1980
H.Rica 1941-
Schwarz Herman 1934-
cas.1966
G.Arie 1942-
? Esther
cas.19xx
G.Iosi 1948-
Karmeli Shoshana 1952-
cas.1972
G.Zehava 1953-
Shim'oni Amram
H.Rica ...
{adop.from sister}
<SEE THIS PAGE>
S.Pninit
S.Dorit 1968-
Vaanun Ilan 1965-
cas.1991
S.Nadav 1971-
Gruber Chaya 1969-
S.Shay 1979-
cas.19xx
G.Tzipora
? Iuri
cas.19xx
/G.Hila
\G.Merav
/G.El'azar 1973-
|G.Ilanit 1976-
|G.Ofir 1977-
\G.Lital 1988-
/S.Hamotal
|S.Roi
\S.Ioni
/V.Ital
\V.Omer
S.Noi 1996-
[Q.BIYALIK]
[JERUSALEM]
[KARMIEL]
[Q.BIYALIK]
[PERU]
[RECHOVOT]
[RECHOVOT]
[RECHOVOT]

(4)
Iancovici/Sin-Iancu Eli-Ioina 1869-1947
Wolf Golda 1878-1960

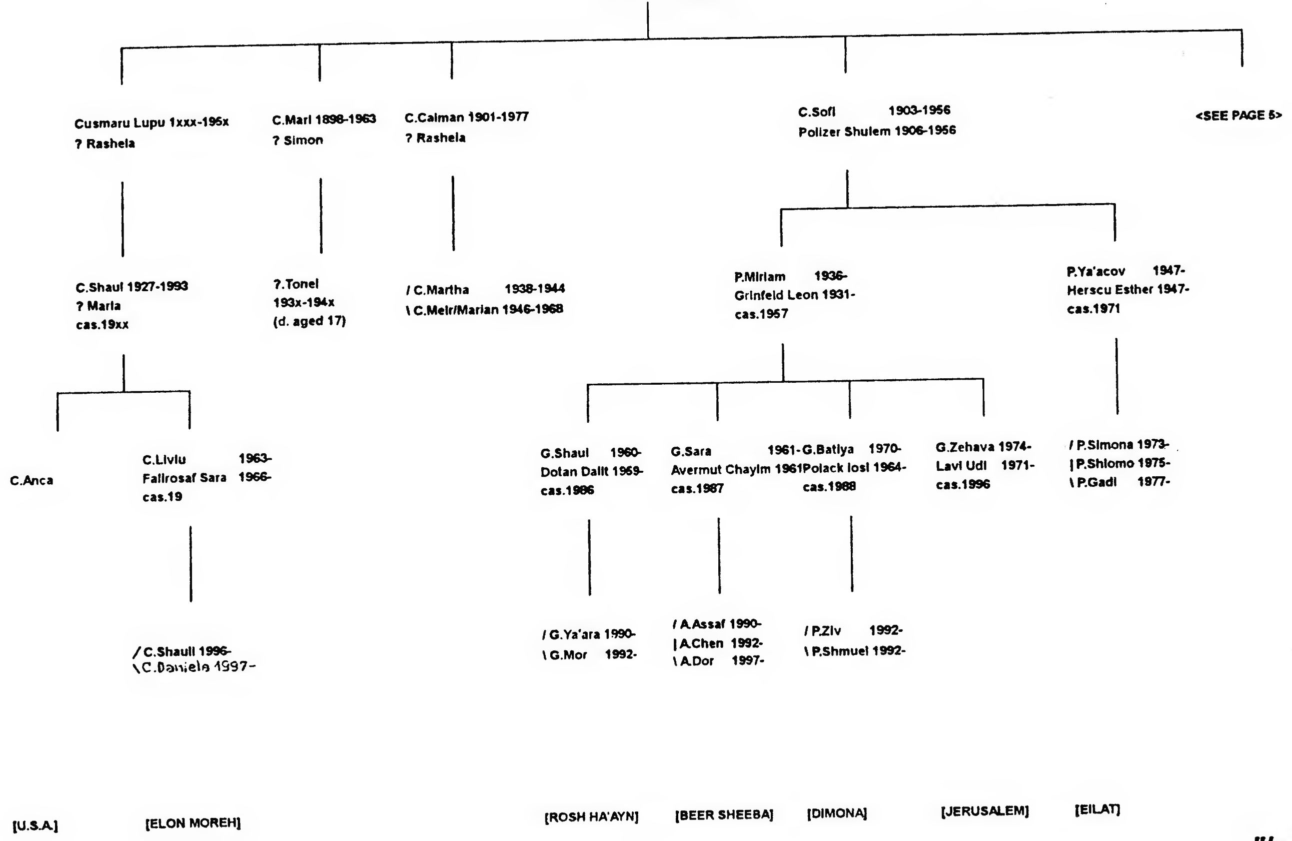
Cusmaru Lupu 1xxx-196x
? Rashela
C.Mari 1898-1963
? Simon
C.Calman 1901-1977
? Rashela
C.Sofi 1903-1956
Polizer Shulem 1906-1956
<SEE PAGE 5>
C.Shaul 1927-1993
? Maria
cas.19xx
?.Tonel
193x-194x
(d. aged 17)
/ C.Martha 1938-1944
\ C.Meir/Marian 1946-1968
P.Miriam 1936-
Grinfeld Leon 1931-
cas.1957
P.Ya'acov 1947-
Herscu Esther 1947-
cas.1971
C.Anca
C.Liviu 1963-
Fallrosaf Sara 1966-
cas.19
G.Shaul 1960-
Dotan Dalit 1969-
cas.1986
G.Sara 1961-
Avermut Chayim 1961
cas.1987
G.Batiya 1970-
Polack Iosi 1964-
cas.1988
G.Zehava 1974-
Lavi Udi 1971-
cas.1996
/ P.Simona 1973-
| P.Shlomo 1975-
\ P.Gadi 1977-
/ C.Shauli 1996-
\ C.Daniela 1997-
/ G.Ya'ara 1990-
\ G.Mor 1992-
/ A.Assaf 1990-
| A.Chen 1992-
\ A.Dor 1997-
/ P.Ziv 1992-
\ P.Shmuel 1992-
[U.S.A.]
[ELON MOREH]
[ROSH HA'AYN]
[BEER SHEEBA]
[DIMONA]
[JERUSALEM]
[EILAT]

(3)
Iancovici/Sin-Iancu Simon 18xx-19xx
? Taube 18xx-194x

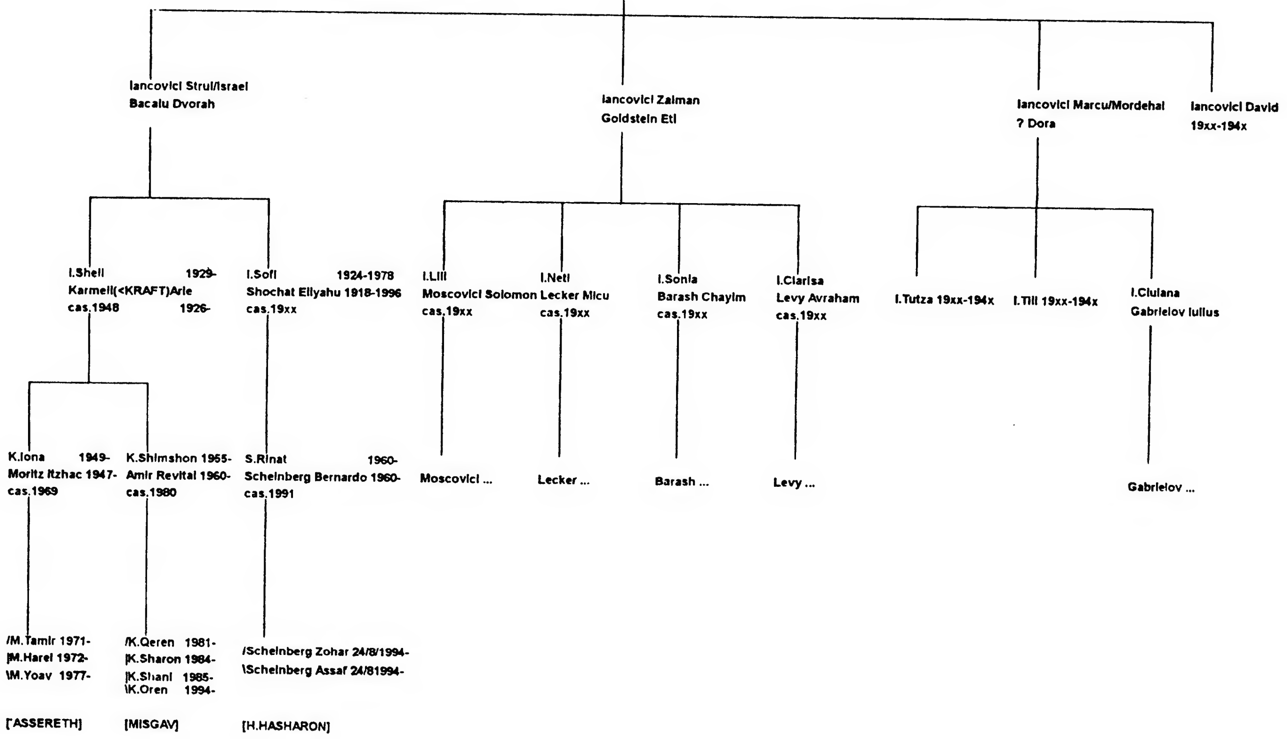
Iancovici Strul/Israel
Bacalu Dvorah
Iancovici Zalman
Goldstein Etl
Iancovici Marcu/Mordehai
? Dora
Iancovici David
19xx-194x
I.Shell 1929-
Karmeli(<KRAFT)Arie
cas.1948 1926-
I.Sofi 1924-1978
Shochat Eliyahu 1918-1996
cas.19xx
I.Lili
Moscovici Solomon
cas.19xx
I.Neti
Lecker Micu
cas.19xx
I.Sonia
Barash Chayim
cas.19xx
I.Clarisa
Levy Avraham
cas.19xx
I.Tutza 19xx-194x
I.Tili 19xx-194x
I.Ciuiana
Gabrielov Iulius
K.Iona 1949-
Moritz Itzhac 1947-
cas.1969
K.Shimshon 1955-
Amir Revital 1960-
cas.1980
S.Rinat 1960-
Scheinberg Bernardo 1960-
cas.1991
Moscovici ...
Lecker ...
Barash ...
Levy ...
Gabrielov ...
/M.Tamir 1971-
|M.Harel 1972-
\M.Yoav 1977-
/K.Qeren 1981-
|K.Sharon 1984-
|K.Shani 1985-
\K.Oren 1994-
/Scheinberg Zohar 24/8/1994-
\Scheinberg Assaf 24/81994-
['ASSERETH]
[MISGAV]
[H.HASHARON]

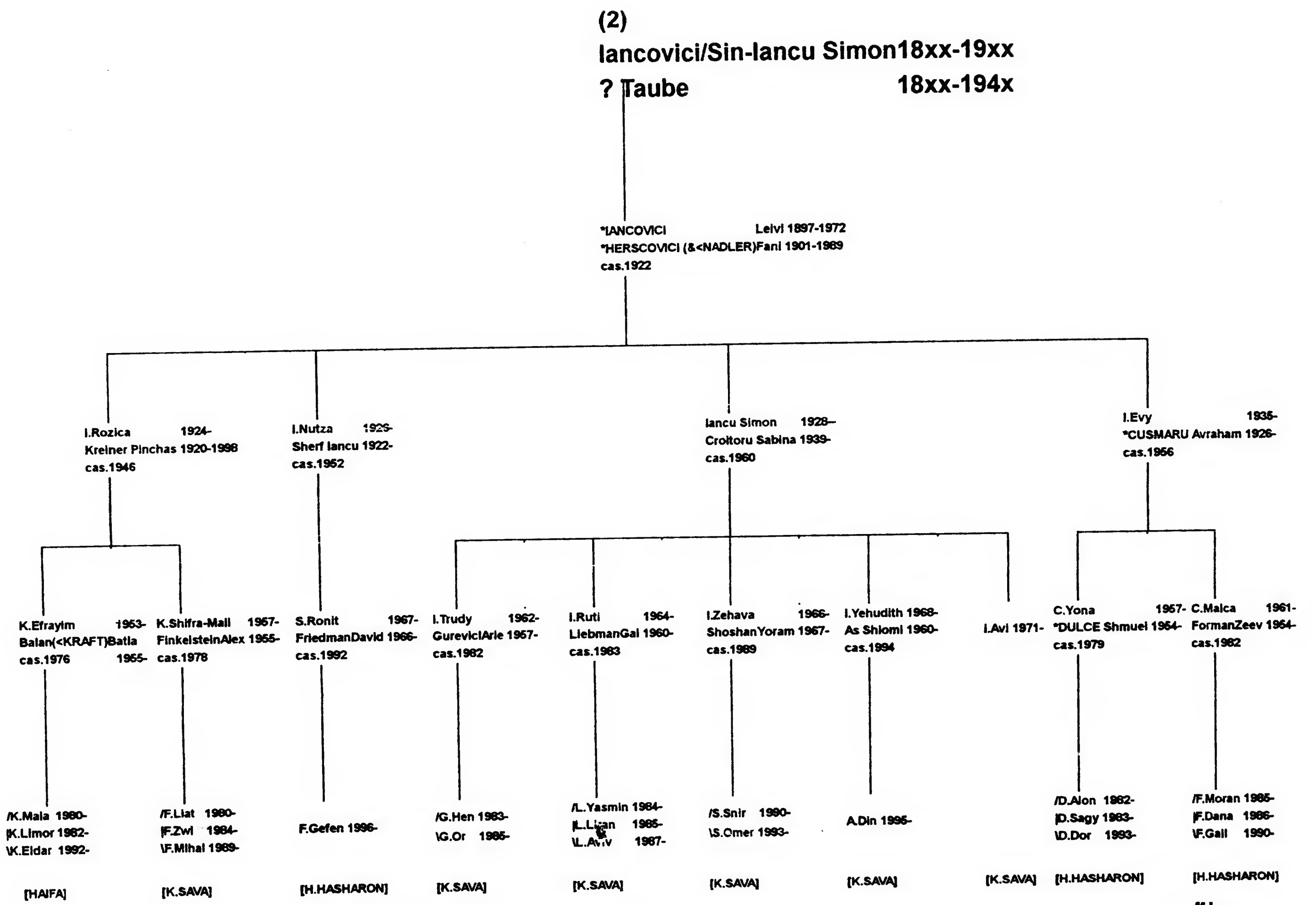
(2)
Iancovici/Sin-Iancu Simon18xx-19xx
? Taube 18xx-194x
*IANCOVICI Leivi 1897-1972
*HERSCOVICI (&<NADLER)Fani 1901-1989
cas.1922
I.Rozica 1924-
Kreiner Pinchas 1920-1998
cas.1946
I.Nutza 1926-
Sherf Iancu 1922-
cas.1952
Iancu Simon 1928-
Croitoru Sabina 1939-
cas.1960
I.Evy 1935-
*CUSMARU Avraham 1926-
cas.1956
K.Efrayim 1953-
Balan(<KRAFT)Batia 1955-
cas.1976
K.Shifra-Mali 1957-
FinkelsteinAlex 1955-
cas.1978
S.Ronit 1967-
FriedmanDavid 1966-
cas.1992
I.Trudy 1962-
GureviciArie 1957-
cas.1982
I.Ruti 1964-
LiebmanGal 1960-
cas.1983
I.Zehava 1966-
ShoshanYoram 1967-
cas.1989
I.Yehudith 1968-
As Shlomi 1960-
cas.1994
I.Avi 1971-
C.Yona 1957-
*DULCE Shmuel 1954-
cas.1979
C.Malca 1961-
FormanZeev 1954-
cas.1982
/K.Mala 1980-
|K.Limor 1982-
\K.Eldar 1992-
/F.Liat 1980-
|F.Zwi 1984-
\F.Mihal 1989-
F.Gefen 1996-
/G.Hen 1983-
\G.Or 1985-
/L.Yasmin 1984-
|L.Lian 1985-
\L.Aviv 1987-
/S.Snir 1990-
\S.Omer 1993-
A.Din 1995-
/D.Alon 1982-
|D.Sagy 1983-
\D.Dor 1993-
/F.Moran 1985-
|F.Dana 1986-
\F.Gall 1990-
[HAIFA]
[K.SAVA]
[H.HASHARON]
[K.SAVA]
[K.SAVA]
[K.SAVA]
[K.SAVA]
[K.SAVA]
[H.HASHARON]
[H.HASHARON]

טל"ח

Un arbore genealogic
în care mulţi dorohoieni îşi vor găsi rădăcinile

Iancovici/Cusmaru/Cojocaru/Hertzeanu ,..
(1)

OBSERVATII: Mama lui Malca-Gitl a decedat la Moghilau relativ tanara. Shim'on si-a luat cel 7 copii ramasi, si a venit cu el la Dorohol. Rahel-Lea, sora lui Malca-Gitl, a fost casatorita cu fratele lui Taube.

OBSERVATIONS: Malca-Gitl's mother died at Moghilev relatively young. Shim'on took their 7 children and came to Dorohol. Rachel-Leah, Malca-Gitl's sister, was married to Taube's brother.

EXPLICATII:
1. Anii casatoriei apar in paranteze, sub sotl, dupa prefixul "cas".
2. Familiile originare din Dorohol apar in majuscule; vezi: (*IANCOVICI)
3. Nume proprii si de familie absente au fost insemnate cu "?".

EXPLANATIONS:
1. Years of marriage appear under husband and wife, after the prefix "cas".
2. Names of families from Dorohol appear in capital letters; see: (*IANCOVICI)
3. Missing names have been replaced by question marks.

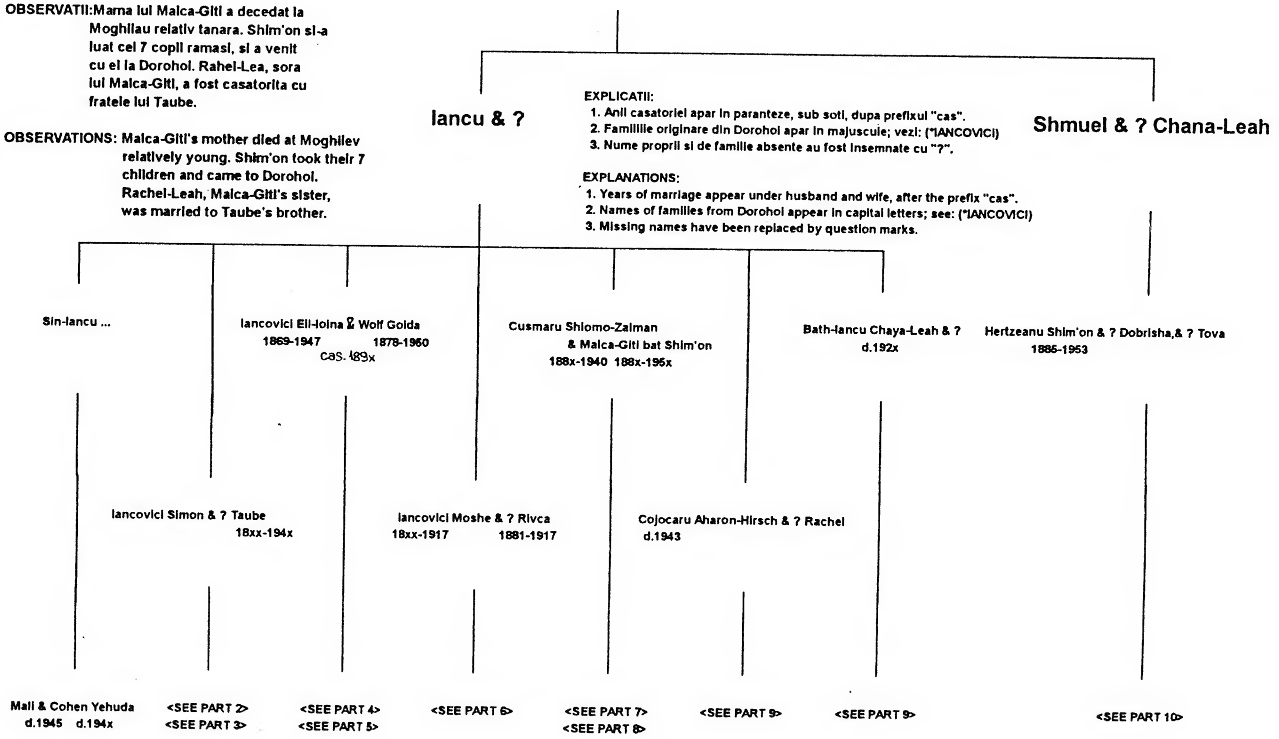
Iancu & ?
Shmuel & ? Chana-Leah
Sin-Iancu ...
Iancovici Eli-Ioina & Wolf Golda
1869-1947 1878-1960
cas. 189x
Cusmaru Shlomo-Zalman
& Malca-Gitl bat Shim'on
188x-1940 188x-196x
Bath-Iancu Chaya-Leah & ?
d.192x
Hertzeanu Shim'on & ? Dobrisha,& ? Tova
1885-1953
Iancovici Simon & ? Taube
18xx-194x
Iancovici Moshe & ? Rivca
18xx-1917 1881-1917
Cojocaru Aharon-Hirsch & ? Rachel
d.1943
Mali & Cohen Yehuda
d.1945 d.194x
<SEE PART 2>
<SEE PART 3>
<SEE PART 4>
<SEE PART 5>
<SEE PART 6>
<SEE PART 7>
<SEE PART 8>
<SEE PART 9>
<SEE PART 9>
<SEE PART 10>

compiled by *Finkelstein H. Alexander*

טל"ח

Şadhen şi vânzător de lozuri

Despre domnu' Şmuel, cunoscut şi sub numele de Ferdinand pentru că purta un barbişon asemănător cu cel al regelui Ferdinand, *şadhenul* şi colectorul loteriei din târgul copilăriei, pare-mi-se că nu v-am povestit niciodată. A încerca să vă descriu chipul, îmbrăcămintea şi vorba personajului n-ar avea nici un rost, întrucât nici pe departe nu aducea cu *şadhenul*, căruia pana lui Şalom Alehem i-a dăruit celebritatea şi nemurirea.

Spre a ajunge la realizarea unui "şiduh" şi domnu' Şmuel al nostru, peţitorul târgului, năduşea mult, desfăşurând adevărate performanţe de virtuozitate.

Dar domnu' Şmuel nu se descuraja pentru atâta lucru. În branşa noastră - repeta el mereu - se cer trei însuşiri: răbdare, perseverenţă şi putere de convingere. E destul să-ţi lipsească una dintre ele, ca să n-ai ce căuta în meserie". El le avea - slavă Domnului - pe tustrele.

Avea domnu' Şmuel şi meseria de vânzător de lozuri, reprezentând renumita colectură "Gheorghe Stănoiu".

Şi în această branşă avea "probleme", mai ales cu nevestele târgului, care le făceau zile amare bărbaţilor că aruncă banii pe lozuri, susţinând că domnu' Şmule ştie să ia bani pentru lozuri de la oameni nevoiaşi, dar câştigurile le duce celor bogaţi.

S-a întâmplat ca într-o bună zi lozul cel mare să fie câştigat de industriaşul Iulius Fischer, din vestita familie Fischer, proprietarul morii cu acelaşi nume. Câştigul era foarte mare pentru acea vreme - 100.000 lei.

Evenimentul a intrat în mitologia târgului nostru; a fost ceva de pomină, mai ales că domnu' Şmuel a reuşit să-i plaseze un loz clientului.

Domnu' Şmuel, după numeroase amânări şi insistenţe s-a gândit imediat cum să-l încunoştiinţeze pe marele norocos. Mai întâi, s-a informat în mod discret la medicul familiei dacă respectivul nu suferă de inimă, căci întregul târg considera că nu numai nenorocirea dar şi fericirea excesivă poate fi câteodată fatală.

Apoi domnu' Şmuel, s-a deplasat la moara domnului Fischer şi, după ce i-a vorbit vrute şi nevrute i-a adus la cunoştinţă ceea ce n-avea rost să mai ascundă, aşteptând reacţia câştigătorului. Spre mirarea sa, domnul Fischer, aparent calm, i s-a adresat astfel:

- Pentru dumneata, domnule Şmuel, drept recunoştinţă că ai insistat atât de mult să cumpăr lozul, îţi propun ca toată viaţa să primeşti de la mine o pensie lunară. Eu voi dispune, desigur în scris, casieriei morii, ca lunar să ţi se achite drepturile cuvenite.

Numai după câteva minute de gândire, domnu' Şmuel a răspuns astfel:

- Coane Iulius, dumneavoastră aşa cum se vede sunteţi un om foarte norocos, iar eu, acceptând această tranzacţie, tot spre norocul matale, pot muri chiar la sfârşitul acestei luni, iar actul intervenit între noi devine nul şi neavenit. Aşa că vă rog respectuos ca, după încasarea sumei provenite de la acest loz, să-mi achitaţi "onorariul".

De atunci au trecut anii, poate chiar deceniile, iar despre domnu' Şmuel ştiu că a murit, lăsând în urmă un nume frumos şi doar câteva lozuri, din care nici unul câştigător.

"Revista mea", 10.1.1986

unde au fost răpuşi 96 evrei, bărbaţi, bătrâni şi copii, a fost pregătit, rezultă din procesul-verbal dresat de procurorul delegat Filaret Săhleanu, înaintat procurorului general, din care spicuim următoarele:

"Semnificativ este faptul că unele case creştineşti aveau în geamuri icoane creştine sau pe ziduri cruci făcute cu diferite boieli, aceasta ca indiciu că acolo locuiesc creştini şi în consecinţă să nu se tragă. Probabil că au venit înainte soldaţi şi au anunţat ce se va întâmpla".

Dar să derulăm filmul acestui îngrozitor masacru care va rămâne o veşnică şi puternică acuzare împotriva regimului care l-a patronat.

În ziua de 29 iunie 1940, a fost adus la Dorohoi cadavrul soldatului Iancu Solomon, originar din Bacău, căzut la datorie ca urmare a unui incident militar.

Conducerea Comunităţii evreieşti din acea vreme, a fost chemată la comenduirea Dorohoi, pentru a i se pune în vedere să organizeze înmormântarea ostaşului evreu. Aşa cum s-a stabilit, în ziua de 1 iulie ora 16, s-au deplasat la cimitir membrii comitetului de conducere ai comunităţii evreilor, rabinii, salaraţii Comunităţii şi un public numeros. Deasemenea s-a prezentat o delegaţie de 10 ostaşi evrei, pentru a da onorul camaradului lor.

La ora 17 s-a oficiat un serviciu religios în capela cimitirului unde se afla corpul neînsufleţit al ostaşului, după care sicriul a fost transportat la mormânt.

În momentul când se cobora sicriul în groapă, s-au auzit salve de armă. Asistenţa a crezut că este vorba de o salvă de onoare pentru soldatul evreu, dar împuşcăturile continuau, iar locul de înmormântare a devenit o ţintă.

S-a produs o panică de nedescris. Sicriul a fost lăsat să cadă în groapă şi întreaga asistenţă îngrozită s-a împrăştiat, fiecare căutând să se ascundă printre morminte, în cavourile rabinice şi în casa mortuară.

O ploaie torenţială, însoţită de puternice descărcări electrice a făcut ca o singură oră lucrurile să se mai liniştească, în care timp o parte din evreii ascunşi au reuşit să se strecoare din cimitir. Imediat însă după încetarea ploii, şi-a făcut apariţia un grup de legionari, îmbrăcaţi în uniforme militare, sub comanda unui locotenent, au împresurat casa mortuară şi în poziţie de tragere au strigat: "Sus mâinile, predaţi armele şi pregătiţi-vă de moarte".

Toate explicaţiile, plânsetele şi ţipetele nu i-a înduplecat. Loviţi cu patul armei, toţi au fost scoşi pe şoseaua Dorohoi-Vârfu Câmpului unde, în câteva minute au fost executaţi.

Printr-o minune, au scăpat cu viaţă semnatarul acestor rânduri - rănit la mâna stângă, oficiantul Iosif Aizic Davidovici, căzut leşinat printre cadavre precum şi copilul Herşcu Croitoru, apărat cu preţul vieţii de părinţii săi Sură şi Calman Croitoru.

Cei 10 soldaţi evrei, în frunte cu plutonierul T.R. Emil Bercovici, care au luat parte la înmormântare, au fost executaţi de un pluton comandant de un ofiţer superior. Tot printr-o minune a scăpat rănit soldatul Israel Langăr, originar din Bacău, actualmente stabilit în Israel.

În acelaşi timp pogromul a continuat în oraş, chiar la locuinţele lor au fost executaţi 54 evrei.

În vederea comemorării a 40 ani de la pogrom, Organizaţia israelienilor originari din oraşul şi judeţul Dorohoi şi-a propus să editeze un volum omagial închinat oraşului nostru martir. Monografia va cuprinde întreaga istorie a obştei dorohoiene, de la începuturile ei şi până în anii din urmă, o istorie în care vor fi evocate figurile strălucite pe care le-a avut obştea noastră, momentele de seamă din existenţa ei şi bineînţeles pogromul din 1940.

"Revista mea", 21.9.79

În amintirea lui S. Şulimovici

de SHLOMO DAVID

Srulică Şulimovici, odihnească-se în pace, secretar general al Comunităţii Evreilor din Dorohoi timp de zeci de ani şi dintre fondatorii Organizaţiei israelienilor originari din oraş, a fost una din figurile superbe ale iudaismului dorohoian. Spre regretul tuturora, a decedat în 1986 fără să-şi vadă visul împlinit, şi anume editarea unei opere de mari proporţii, evoca-toare a istoriei obştei noastre. Sperăm că acum, la apariţia celui de-al patrulea volum al acestei lucrări monumentale, visul său a fost realizat.

Oferim cititorilor, în amintirea lui S. Şulimovici, două articole pe care le-a scris şi publicat cu ani în urmă.

David Slomo la mormântul lui Srulică Şulimovici. Dorohoi 18.II.1991

O tristă aniversare

de S. ŞULIMOVICI

Aci sunt îngropaţi evrei neidentificaţi, victime ale masacrului fascist săvârşit la 1 iulie 1940 în timpul dictaturii regale. (**Placa comemorativă de la cimitirul evreiesc din Dorohoi**).

La 1 iulie s-au împlinit 39 ani de la pogromul din Dorohoi, care a însemnat preludiul nenorocirilor, deportării şi holocaustului nazisto-antonescian.

Faptul că acest pogrom care a culminat prin măcelul din cimitirul evreiesc,

Dorohoi 1975 – în faţa cimitirului evreiesc, de la stânga la dreapta: domnul Idelson, Luţă Goldstein, rabinul Wasserman şi unul din fraţii Horowitz.

Dorohoi 1975. Prienenii mei Tica şi dr. Cezar Segal fără nici o explicaţie, să practice avocatura la Săveni. S-a dus acolo, a practicat pentru că familia lui la Bucureşti avea nevoie de bani. În 1948 şi-a găsit un post de jurisconsult în Bucureşti, părăsind pentru totdeauna Dorohoiul, după 26 de ani de avocatură şi 38 de ani de muncă în folosul evreilor de când, ca tânăr adolescent a cunoscut pentru prima oară acest oraş. Odată plecat, niciodată în viaţa lui nu s-a gândit să-şi vadă din nou capitala vieţii lui.

Frida Blumenfeld - sora tatălui meu - în Israel, trecută de 90 de ani

Poate am descris o serie de întâmplări necunoscute dragilor mei concetăţeni care mai sunt încă în viaţă şi poate pentru urmaşii lor va fi o informaţie succintă ca să ştie de unde au venit şi să nu uite evenimentele tragice întâmplate în Dorohoi în timpul holocaustului regiunii lor.

Mama mea - la bătrâneţe

Tatăl meu la 90 de ani

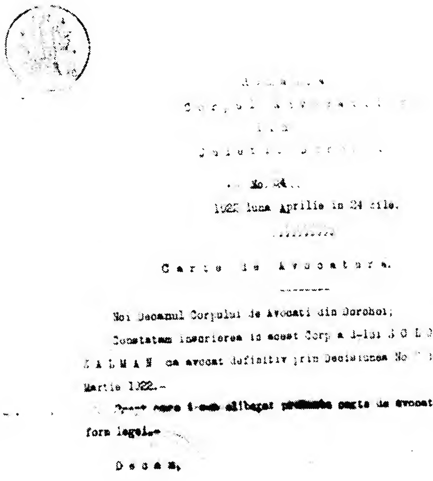

No. 44.

1922 luna Aprilie in 24 zile.

Carte de Avocatura.

Noi Decanul Corpului de Avocati din Dorohoi;

Constatam inscrierea in acest Corp a D-lui SOLOMON ZALMAN ca avocat definitiv prin Decisiunea No [illegible] din [illegible] Martie 1922.-

Drept care i-am eliberat prezenta carte de avocatura conform legei.-

Decan,

Certificatul de definitivare în baroul din Dorohoi al primului avocat evreu din oraş: Solomon Zalman.

spună. Eu am ajuns la poliţie, am fost coborât în beciul poliţiei pe o scară care a fost ridicată iar capacul beciului închis. Subit, am pierdut contactul cu lumea exterioară, doar câteva raze de lumină pătrundeau prin crăpăturile capacului de lemn. Speranţele mele se micşorau cu fiecare secundă trecută. Mă gândeam că inginerul s-a dus direct la mama să-i spună ce mi s-a întâmplat. Cum puteam eu, un evreu, să-i spun unui neamţ că ruşii erau aproape de Dorohoi? - mă gândeam eu cu groază. Şi doar sergentul nu înţelegea nemţeşte. Ce înscenare îngrozitoare! Adică eu să fac propagandă comunistă, unui inginer german? În grabă, mama a venit la poliţie şi a vorbit cu celebrul Mercur, şeful siguranţei locale.

- Şi aşa, băiatul d-tale face propagandă comunistă!, începe Mercur pe un ton de satisfacţie că m-a prins la strâmtoare.

- Domnule Mercur, băiatul meu stătea de vorbă cu un inginer neamţ, care locuieşte în casa mea. Cum credeţi d-voastră că ar fi putut face aşa ceva? Dacă vreţi, inginerul vă poate spune direct. Cum de sergentul a înţeles conversaţia lor în nemţeşte?

Norocul meu a fost că Mercur a avut o tuberculoză pulmonară, tratată mai înainte de vărul meu din Cernăuţi, dr. Humbert Wilson.

- Acuma ţi-l dau înapoi, dar dacă nu-şi ţine gura îl trimit unde e taică-său! (la Piteşti, unde era destul de bine).

Mama i-a mulţumit, iar eu am luat din nou contactul cu lumea exterioară. Amândoi plângeam de fericire şi de nenorocirile noastre. Am plecat din nou la Bucureşti pentru clasa a opta. Tanti Sophie şi bunica mea au plecat la Iaşi, la fata ei, văduva Frida. Mama şi Duţa plănuiau o evadare la Bucureşti, pentru ca era foarte greu să obţină o autorizaţie de plecare la Bucureşti. Eu eram elev de liceu în Bucureşti şi puteam pleca mult mai uşor. Fiind din nou la Bucureşti în clasa a opta, am fost obligat să mă prezint la cercul de recrutare, pentru a mă trimite la un detaşament de lucru pentru evrei. Aşa am ajuns la faimosul Poligon Cotroceni, unde începând de la 5 dimineaţa şi până seara, mii de evrei săpau câte 2 metri cubi de pământ şi îl cărau cu roabele să construiască dealuri, care serveau soldaţilor români să facă exerciţii de tragere. Niciun evreu nu pleca acasă dacă nu-şi termina cei 2 metri cubi. Mă gândeam la asemănarea acestei munci cu construirea piramidelor de către robii evrei din Egipt. Am lucrat la Poligon, până la terminarea războiului.

În acest timp, mama a găsit un tânăr, fiul unui preot, care pentru bani, a furat temporar buletinele de populaţie ale preotesei, mama lui, şi al unei surori mai mici, să fi fost de vârsta surorii mele, Duţa. Aşa au ajuns amândouă la Bucureşti, mama mea "preoteasă" şi fiica ei. În aglomeraţia din trenuri, cine se mai uita la fotografii?

După terminarea războiului, tatăl meu s-a întors la Dorohoi, unde a profesat avocatura şi a fost preşedintele comunităţii evreilor pe timpul foametei postbelice. A organizat cantine şi puncte de ajutorare cu alimente şi haine pentru evreii şi românii săraci, toate din proviziile sosite din abundenţa de la **Joint**-ul american. Dar comuniştii oraşului, Carol Abramovici şi avocatul Levenson, l-au obligat pe tata să se înscrie în partidul comunist şi să predea administraţia bunurilor venite de la **Joint**, pentru ca ei să le distribuie întâi comuniştilor iar resturile să fie date evreilor săraci. Tatăl meu n-a acceptat aceste condiţii şi după câteva luni a fost mutat la Craiova, din lipsă de spaţiu. La Craiova, au stat la gazde, iar situaţia lor era mult mai bună.

Vara anului 1941 a fost pentru evreii dorohoieni o perioadă de apocalips, daţi afară din servicii, activitatea intelectualilor limitată numai la clienţi evrei, ore limitate de ieşire în oraş şi obligativitatea de a purta steaua galbenă. Era regimul introdus pentru evreii bucovineni, şi evreii din Dorohoi au suferit din greşeala administrativă amintită mai sus.

Pentru familia Zalman veştile erau îngrozitoare: Moritz Zalman s-a prăpădit în lagărul din Saxenhausen; Artur, un alt frate de-al tatălui meu din Atachi, Basarabia, omorât împreună cu soţia lui, Malvina, în pogromul de la Iaşi; Buium cu feciorul lui, Buţu, au fost găsiţi într-un morman de cadavre în Piaţa Unirii; iar Elias, soţul Fridei, a fost în unul din trenurile morţii unde a murit asfixiat şi s-a rostogolit din tren împreună cu celelalte cadavre când uşa vagonului a fost deschisă. Din 5 feciori, trei împreună cu un ginere şi un nepoţel au fost omorâţi de bestiile antisemite naţionale şi internaţionale.

Eu m-am întors la liceul din Bucureşti iar tatăl meu a revenit de la Craiova în septembrie 1941. Având acelaşi regim ca Bucovina, au început plecările în Transnisrtria şi din Dorohoi. Părinţii mei, împreună cu Duţa, n-au obţinut scutire de a pleca, iar eu din Bucureşti, aveam mustrări de conştiinţă că nu eram cu ei. Îmi aduc aminte de o scrisoare plină de remuşcări pe care le-am scris-o şi le ceream voie să vin şi eu la Dorohoi, să plec cu ei. Mi-au telefonat să nu fac o asemenea prostie. Cu câteva zile înainte de plecare, chirurgul spitalului, dr. Popovici, l-a operat pe tata de o hernie ombilicală pe care o avea din naştere şi nu trebuia operată, dar voia să câştige timp. Şi bine a făcut, pentru că între timp plecările au fost oprite.

În vara anului 1942 m-am reîntors în vacanţa de vară la Dorohoi. Tatăl meu se afla cu domiciliul forţat la Piteşti, un oraş din Muntenia, pentru motive pe care nici el, nici eu, nu le-am aflat. Dar Piteştiul nu avea surprizele neplăcute din Dorohoi, nu trebuia să poarte steaua galbenă şi banii veneau de la unchiul Beno. Era oarecum în siguranţă. La noi în casa din Dorohoi, pe lângă mama şi Duţa, era un inginer neamţ, de la o societate nemţească de drumuri şi şosele, în camera rechiziţionată pentru militari. Într-o zi, pe la 11 dimineaţa, mă aflam pe strada gării colţ cu str. Costică Stroici, când inginerul s-a apropiat de mine şi am început o conversaţie foarte banală, pentru că eu nu prea ştiam germana şi nici el Româna. Deodată mă simt înşfăcat pe la spate de un om pe care l-am văzut imediat, un poliţist care mi-a spus:

Duţa şi soţul ei dr. Maurice (Rodrigue) Rodescu

– Mă Jidane, (aveam steaua galbenă) împrăştii zvonuri că vin Ruşii? paştele mă-tii de comunist, o să-ţi arăt eu ţie, hai la poliţie!"

Lumea de pe stradă a văzut ce mi s-a întâmplat, în special neamţul şi s-au dus la mama mea să-i

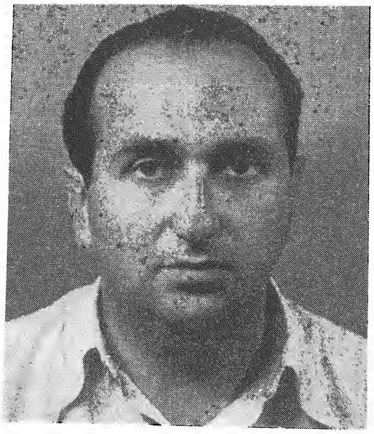

Pe timpul studenţiei mele din Bucureşti

1941, dis-de-dimineaţă, un poliţist bate la uşa din faţa casei noastre:

"Cucoane Zalman, nu vă supăraţi, dar trebuie să veniţi până la poliţie. Nu sunteţi singur, este şi cuconul avocat Izu Abramovici şi alţii ca Dumneavoastră. Dacă nu vă supăraţi, luaţi-vă şi nişte schimburi de corp, poate o să aveţi nevoie!"

Parcă-l văd pe tata plecând cu sergentul si cu bocceaua de schimburi. După cum spunea el mai târziu, "Acolo, în faţa casei mele a început holocaustul vieţii mele!"

Toţi fruntaşii evrei din oraş au fost adunaţi la poliţie, la secţia de siguranţă condusă de Mercur. Un plutonier, un fost client de-al tatii, i-a ordonat să-şi scoată pantofii şi ciorapii.

"Omule, doar mă cunoşti, ce cauţi în picioarele mele?"

"Nu te cunosc, caut arme!"

Familiile celor deţinuţi erau în faţa poliţiei, să le dea bani, alimente şi să vadă ce se întâmplă cu ei. Printre ei, săraca mama şi cu mine. Duţa rămase acasă. După o lungă aşteptare s-a auzit o voce puternică: "Să iasă deţinuţii!". Şi toată crema intelectuală evreiască a oraşului, trataţi ca nişte criminali de rând, s-au aliniat pe strada din faţa poliţiei, fiind înconjuraţi de armată. Tata cu privirea lui şi felul lui optimist, ne făcea semne de încurajare... Au fost duşi la gară în văzul tuturor, urcaţi într-un vagon de vite care a fost tras de o locomotivă departe de peron şi au plecat într-o direcţie necunoscută, fiind ataşaţi la trenuri de marfă. Au început staţionările prin gări. Era cald, apa se obţinea cu greu şi pe bani grei de la însoţitorul militar al vagonului. Repede s-a terminat şi mâncarea de-acasă, şi pâinea se obţinea cu bani grei. Nu mai pomenesc de nevoile corporale, ce greu erau satisfăcute. Noroc că majoritatea însoţitorilor militari erau cumsecade când simţeau bacşişul. Mergeau spre Sud, pe linia ferată Cernăuţi-Bucureşti şi bănuiau că ţinta finală este lagărul din Tg. Jiu. Trenurile cu militari şi armament, germane şi române, aglomerau traseul, vagonul lor fiind garat de multe ori pe linii moarte. Prin staţii erau trupe de S.S. pentru controlul gărilor, şi jadarmerie românească. De multe ori vedeau trenuri cu evrei care mergeau la Tg. Jiu. Mereu erau ameninţaţi de germani şi mai puţin de trupele române. Ba chiar într-o zi câţiva soldaţi din trupele S.S. au vrut să-i omoare şi numai datorită plutonierului care îi însoţea au rămas în viaţă. El le-a spus nemţilor printr-un traducător voluntar, că evreii din vagon sunt foarte importanţi pentru un proces la Tg. Jiu, fiind martorii acuzării împotriva unor spioni comunişti. Nemţii l-au crezut pe plutonier, care în felul acesta i-a scăpat de la moarte. Dar şi voluntarii de Cruce Roşie, aflaţi pe drum, i-au ajutat. După 10 sau mai multe zile de călătorie, obosiţi, flămânzi, nebărbieriţi şi îngroziţi de viitor, au ajuns la lagărul din Tg. Jiu. Imediat după un "logos" al comandantului lagărului, plin de venin şi ameninţări, au fost mutaţi vechiul regat, persecuţiile împotriva evreilor erau mai moderate şi preferam să locuiesc acolo. De fapt şi Dorohoiul face parte din vechiul regat, dar în noua împărţire administrativă din 1941, judeţul Dorohoi a fost desfiinţat iar teritoriul alipit ţinutului Cernăuţi, care cuprindea toată Bucovina, teritoriu de atrocităţi şi lipsă de patriotism naţional. La Bucureşti, de data asta, am locuit la o gazdă, la o familie Nadler, pe care o cunoştea unchiul meu, pe Splaiul Unirii 77, la etajul 2. Nu aveau copii. La parter era un cabinet medical, al unui dr. Mitelman iar la etajul 1 locuia familia lui, cu o fetiţă de câţiva ani. Cele două neveste erau surori. Morga Capitalei se afla la câteva minute de acolo, tot pe Splaiul Unirii. Dâmboviţa, apă lină şi tulbure, curgea dealungul Splaiului, inspirând tineri ca mine la visuri romantice.

Evenimentele istorice şi politice care au precedat ziua de 21 ianuarie 1941 au fost cauzate de omorârea lui Corneliu Zelea Codreanu, "Căpitanul" Gărzii de Fier (partidul cel mai odios împotriva evreilor, cu o disciplină premilitară) de către Carol al II-lea, care abdicase la începutul anului şi care n-a tolerat regimul terorist al Gărzii, care îl urau pe Rege care avea o amantă pe jumătate evreică, Magda Lupescu. Ura cămeşilor verzi împotriva sistemului monarhic au dovedit-o şi prin asasinarea a doi prim-miniştrii regalişti, I.G.Duca, la Sinaia, în 1938 şi Armand Călinescu, în Bucureşti, în 1940. Instalarea adolescentului Rege, Mihai I care era sub papucul mareşalului Ion Antonescu, căruia Carol i-a predat ţara, atmosfera antisemită şi cedarea bogăţiilor româneşti hitleriştilor, care şi-au impus teoria lor rasistă de curăţire etnică, a înteţit teroarea Gărzii de Fier. Sub conducerea lui Horia Sima, au declanşat "Rebeliunea" din 21 ianuarie 1941. Mormântul "Căpitanului" a fost găsit şi în ziua pomenită i s-au făcut funerarii naţionale, asistând sute de mii de legionari şi simpatizanţi din toată ţara. După festivităţi, legionarii au declanşat un pogrom de o cruzime nemaipomenită. Cca 20 de evrei au fost transportaţi la abator ca vitele. Corpurile lor au fost expuse la morgă, înfipte în cârlige de măcelărie şi ştampilate cu ştampila de carne *koşher*. Eu mă aflam acasă, la câteva minute de morgă, în cartierul evreiesc unde legionarii omorau sau îşi colectau "marfa" pentru abator. Cu toţii eram la etajul 2, ultimul etaj, când legionarii au intrat în cabinetul doctorului. I-am auzit urcând la etajul I. Clipele au devenit o veşnicie. Toţi eram îngroziţi de ce va urma şi eu n-aveam mîna mamei sau la tatei s-o strâng (aşa cum am făcut cu 7 luni înainte în beciul de la Dorohoi), şi să mor mai uşor. Am aşteptat, am aşteptat şi s-a întâmplat minunea: legionarii nu s-au urcat la etajul 2!

Legionarii au omorât şi personalităţi politice creştine care erau împotriva teroarei, cum a fost marele istoric Nicolaie Iorga şi secretarul partidului ţărănist, Virgil Madgearu.

După terminarea războiului, toţi locatarii de pe Splaiul Unirii 77 au plecat în Israel. În una din vizitele mele acolo, ne-am înâlnit şi ne-am amintit de ziua de groază, pe care am petrecut-o pe malurile Dâmboviţei.

În vacanţa de vară a anului 1941, am venit din nou acasă, la Dorohoi. Oraşul era plin de armată şi zvonul unei agresiuni a devenit o realitate, bineînţeles cu participarea armatei române. În noaptea când a început năvala în U.R.S.S., 21 iunie

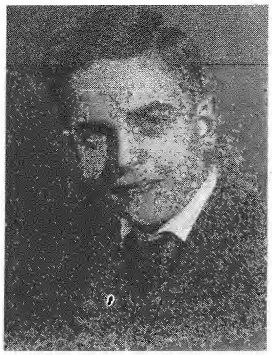

Buţu Zalman, băiatul lui Buium Zalman (fratele tatei) - amândoi omorâţi în pogromul de la Iaşi.

diverse articole. După ce a plătit, încă se afla în faţa galanteriei, când câţiva militari şi civili agitaţi au intrat în prăvălie şi după câteva minute au ieşit cu Groper însângerat de bătaie şi fiind târât afară pentru a fi omorât.

– De ce l-aţi bătut pe omul ăsta? Întrebă mirat generalul.

– Să trăiţi domnule general! a răspuns un soldat gradat. Jidanul ăsta a fost la gară şi a fâlfâit un drapel roşu, aşteptând pe fraţii comunişti.

– Când s-a întâmplat asta?, întrebă generalul.

– Păi să vedeţi, domnule general, chiar acuma şi noi l-am urmărit de la gară!

În clipa aceea gradatul a văzut o pungă în mâna generalului şi a îngheţat de frica. Generalul înfuriat, i-a tras două perechi de palme, care l-au trimis pe trotoar, lângă bietul Leon.

– Sunteţi nişte mincinoşi, pieriţi din faţa mea!

Generalul, al cărui nume rămâne în anonimitate, l-a scăpat pe Groper de la moarte, l-a ajutat să se ridice şi l-a însoţit până la casa lui. Un alt exemplu de militar inimos!

O altă întâmplare mi-a fost relatată de Mary, soţia mea. În timpul pogromului era o fetiţă de 11 ani şi se afla cu mama ei şi sora ei, Ruti, la casa lor de pe strada Ştefan cel Mare, când soldaţi şi civili au năvălit în curte. Madam Linscher, mama lor, i-a implorat plângând să aibă milă de o văduvă cu două fete mici. De fapt ţinta brutelor erau fraţii Iegher şi domnul Şvartz, propietarii depozitului de băuturi spirtoase alăturat casei lor, care trebuiau lichidaţi, pentru ca brutele să poată prăda în voie băuturile. Au întrebat cu ameninţări de moarte pe toţi vecinii, unde sunt cei trei amintiţi mai sus şi toţi au jurat pe ce au avut mai sfânt, că toţi trei s-au speriat de împuşcături şi au fugit, uitând depozitul deschis. Banda de militari şi localnici, a intrat în depozit, s-au îmbătat cu rachiu, bere şi vin, pierzându-şi raţiunea şi echilibrul. Au plecat pe două cărări prin oraş, fericiţi şi nepăsători uitând de proprietari. Cam 1/2 de oră după aceea, "tripleta" a ieşit la suprafaţă, tremurând ca varga, dintr-un butoi gol din fundul depozitului. În timpul petrecut în butoi, au epuizat toate rugăciunile învăţate la *heider* şi la sinagogă, Dumnezeu i-a auzit şi i-a ajutat. Păcat că nu i-a auzit şi pe cei 64 de martiri! Bunica mea, fiica lui Bârlader Ruff şi nepoata lui Iţhac Moise Rabinovici, *Ţadic*, poreclit "*Gaonul din Iaşi*", la întrebat pe cel de Sus, în convorbirile ei zilnice cu El, de ce a pedepsit-o pe ea şi poporul ales cu astfel de chinuri? Am impresia că nici ea n-a înţeles şi începuse să-şi zdruncine credinţa ei religioasă în care a trăit 90 de ani.

Cu toate că şi în Dorohoi exista în 1941 un liceu evreiesc, eu m-am întors la Bucureşti pentru continuarea studiilor, având norocul să am un unchi, Beno Ştern, (fratele mamii) foarte avut şi inimos, care ne-a ajutat pe toţi. În Bucureşti şi

Echipa de fotbal MACABI, în 1930, când tata era preşedinte. De la dreapta la stânga: Mendel şi Iosub, Cohen, Rapaport, etc. În picioare: Soil, Ioină, Pitaru, Bunduc, Tăsită şi Marcel Zalman (fără uniformă).

S-a lansat un zvon antisemit în oraş, că octogenarul rabin Şechter se afla cocoţat pe un acoperiş, trăgând dintr-o armă automată în armata română, împreună cu credincioşii lui. Poate şi Avrum Calmanovici, care se afla într-o căruţă şi fiind schingiuit înainte de a fi omorât de brute, a tras în arma-ta română? Poate bătrânul Ionas, fost băcan şi bunicul colegului Mişu Ionas a avut ascunsă o mitralieră cu care a tras, pentru care a fost omorât. Poate şi cârciumarul Bercu Aclipei, tatăl colegului meu Lică Aclipei? Poate toţi 64 martiri, printre ei, sugari şi soldaţi îmbrăcaţi în haină militară? Nici din greşeală, aceşti jidani nemernici care au tras în militari nu au zgâriat măcar un cal!

Aş vrea să relatez două întâmplări din ziua odioasă a primului pogrom din România, în timpul celui de al doilea război mondial.

Leon, unul din fraţii Groper (proprietarii vestitei galanterii) locuia cu nevasta lui în casele lui Haim Glück, vecinul nostru. El se afla înainte de începerea măcelului în prăvălia lui, unde în vitrina mult admirată de femei şi de bărbaţi era un afiş mare: "Militarii în uniformă au 50% reducere". Un general care voia să profite de această reducere se afla în prăvălie, cumpărând ditatăl meu şi-ar fi riscat viaţa lui şi a familiei dacă ar fi intrat în legătură cu o astfel de organizaţie. În 1940, Moritz a murit în lagărul de la Saxenhausen, prima victimă a nazismului în familia Zalman. Soţia şi cu fiica lui au reuşit să ajungă în Cuba şi mai târziu în S.U.A.

Casa noastră din Dorohoi era mare, cu baie şi primăria oraşului a rechiziţionat o cameră, care era ocupată în permanenţă de un ofiţer superior, medic militar sau o oficialitate străină de oraş. Au trecut prin ea mulţi ofiţeri antisemiţi, care ne batjocoreau şi ne făceau zile amare. Dar s-au perindat şi oameni cumsecade, cu suflet mare, aşa cum s-a întâmplat în timpul pogromului de la 1 iulie 1940. Este vorba de Colonelul Tomaide, din Brăila, dintr-o familie de Greci, care era comandantul unei brigăzi de artilerie, staţionată în împrejurimile oraşului. În dimineaţa zilei pogromului, de care el ştia că se va întâmpla având informaţii despre furia armatelor care se retrăgeau din Bucovina şi Basarabia (faptele istorice fiind descrise pe larg în celelalte volume) şi de omorârea evreilor în retragerea lor pe ici pe colo, în fiecare sat, până a ajunge la Dorohoi, l-a chemat pe tatăl meu şi i-a spus:

"Domnule avocat, vă sfătuiesc să nu ieşiţi din casă astăzi, d-ta sau familia d-tale. O să ordon o santinelă în faţa casei, care va fi mereu înlocuită, până va trece pericolul."

Tatăl meu şi-a dat seama despre ce poate fi vorba, şi l-a rugat pe colonel să permită şi refugierea mamei şi sorei lui, precum şi câţiva vecini şi prieteni evrei: vecinul nostru Haim Glick cu nevasta, familia Salsberg, familia d-rul Mendel Sigal şi poate câţiva din familia Urta Lerner. Colonelul l-a întrebat râzând pe tata dacă garantează pentru ei. Parcă îl văd pe d-rul Mendel Sigal în uniforma militară, prezentându-se oficial colonelului, fiind însoţit de Melania, nevasta lui, şi de cei doi feciori Vili şi Carolicăa. Când a văzut-o pe bunica mea, a tratat-o cu respect şi i-a spus că parcă o vede pe mama lui. Noi, evreii, ne-am camuflat cu toţii într-o pivniţă de la subsol, cu nisip pe jos, unde se păstrau zarzavaturile pentru iarnă. Ore lungi de panică, în completă întunecime, împuşcături care se auzeau vag şi un tânăr adolescent spunându-i tatălui său că nu vrea să moară. În sfârşit, o ploaie torenţială de vară şi împuşcăturile s-au liniştit. Un voluntar dintre noi a urcat treptele beciului, a ieşit afară pentru o clipă şi a văzut santinela din faţa casei. Am continuat să stăm în beci, în mirosul jilav al nisipului. Seara, am venit cu toţii în casă, şi am dormit pe unde puteam. Santinela era încă în faţa casei. Nu ştiam de măcelul din oraş, dr ne gândeam cu groază la ce s-ar fi putut întâmpla. A doua zi dimineaţa, santinela a dispărut. Semn bun, probabil pericolul a trecut. N-am dat ochii cu colonelul, dar l-am auzit tuşind în camera lui. Ca de obicei, un jeep militar l-a luat pe la 8 dimineaţa. Tot ca de obicei mama a intrat în camera lui pentru a face curăţenie. Un carnet era deschis pe masa lui de lucru. Mama era prea curioasă să nu citească ultimele însemnări ale colonelului: "1 iulie 1940. Mă aflam în farmacia Rusu, când am văzut evreii trăgând cu arme automate în soldaţii unui regiment de artilerie, care se retrăgeau din Bucovina". Asta era placa pe care trebuiau s-o cânte militarii de omenie! De fapt, această învinovăţire sinistră a fost şi motivul pogromului de la Iaşi şi în general, al multor pogromuri anterioare naţionale şi internaţionale.

avocat Solomon Zalman, a cărui activitate pentru obştea evreiască din Dorohoi a fost omisă complet în volumul prim al acestei trilogii, care în curând va deveni o tetralogie. Trebuie să amintesc de prietenii printre care mă învârteam, cu toate că ei nu m-au pomenit. Îmi amintesc cu deosebită afecţiune de Laurică Segal (Băluş), Micu Ionas, Avram Şapcaru, cu care cântam în orchestra liceului sub bagheta prof. Nicolaie Popovici, poreclit King Kong. Şi Avram avea o poreclă, Alberto Şapcarini, pentru talentul lui muzical, caracteristic italienilor. Îmi amintesc de Lupuşor Vainer, răposatul dr. Carol Segal, fiul băcanului Zigmund Segal, poreclit Carol Bif, Lică Aclipei şi un văr de-al lui, vecinul meu Carol Segal (Stelea), răposatul dr. Mundi Zaidler, Carol Ţoler, fiul cârciumarului de peste drum de feredeul evreiesc, Iulian şi Beno Rosen, care m-au învăţat să merg pe bicicletă. Nu mai vorbesc de primele mele amoruri care din păcate nu au fost reciproce. Dar soarta mi-a scos în cale acum 52 de ani, tot la Dorohoi, o tânără frumoasă domniţă, care a împărtăşit dragostea mea şi mi-a devenit soţie.

Perioada prebelică a început prin 1936 cu simptome grave de antisemitism, chiar în Dorohoi. Antisemiţii oraşului şi legionarii şi-au început activitatea. În acelaşi an a avenit la putere guvernul Goga-Cuza, şi Marcel Adam subsecretar de Stat. Au început să latre căţeii, în afară de fraţii Adam, avocatul Butureanu, Titus Onofrei şi alţii. Pentru prima oară în Dorohoi au început percheziţii la casele evreieşti. Întâi, la membrii lojei Dr. Ştern şi deci şi la noi acasă.

"Ce cauţi aicea, omule?" îl întreabă tatăl meu pe poliţist. Poliţistul, care-l cunoştea pe tata foarte bine, îi răspunde foarte distant:

- Nu ştiu, caut ziua de ieri, aşa mi s-a dat dispoziţie!

În martie 1938, armata hitleristă invadează Austria, şi o transformă într-o ţară nazistă. Tatăl meu a avut un frate în Viena, un avocat, Dr. Moritz Zalman, care pe lângă avocatură făcea şi politică. El era preşedintele unui partid democrat evreiesc şi împreună cu o colaboratoare creştină, Irene Harand, a scris o carte, *Sein Kampf*, răspuns la cartea lui Hitler, **Mein Kampf**. Irene Harand se afla la Praga cu câteva zile înaintea *Anschlusului* şi i-a telefonat lui Moritz să părăsească imediat Austria, să încuie uşa de la birou, şi fără nici o ezitare să plece în Elveţia. Dar Moritz a ezitat câteva zile, care i-au fost fatale. Noi nu ştiam ce s-a întâmplat cu el. Peste câteva zile, apare în "Porunca Vremii", cotidianul Gărzii de fier, pe prima pagină, fotografia lui, care ocupa aproape toată pagina, şi care semăna leit cu tatăl meu, cu următorul titlu mare "**Jidanul comunist Moritz Zalman din Viena, născut în România, a fost prins de trupele de poliţie germane, pe când încerca să treacă fraudulos graniţa spre Elveţia**". Faptul a trecut neobservat în Dorohoi şi asemănarea de nume şi de fizic n-au avut nici o repercursiune asupra tatălui meu. Săracul Moritz, a fost internat în lagărul din Saxenhausen. Un an mai târziu, un plic mototolit a venit pe adresa noastră, expediat din România. Pe o hârtie murdară, unchiul Moritz ne anunţa că este bolnav de inimă şi ne indica o adresă în Bucureşti, care l-ar putea ajuta să scape de unde era. Exista, probabil în lagăr, o organizaţie clandestină. Dar situaţia era de aşa natură în România, încât îndurerată şi a cerut ajutor de la familia din Dorohoi, dar Frida era directoare de şcoală, tatăl meu student la Medicină şi nu erau dispuşi să miroase a măsline. În câteva luni, Sophie a lichidat totul şi a apărut în Dorohoi, ea cu paşaport american, iar Humbert, un băiat de 9 ani, cu paşaport britanic. Ervin, cum era chemat Humbert, s-a căznit toată viaţa lui din România să devină cetăţean român, dar pentru că era evreu, n-a reuşit. Sophie, cunoscută în Dorohoi sub numele de "madam Wilson", a investit dolarii cu care a venit în devize proaste şi a pierdut aproape toţi banii. Trăia împreună cu bunica mea, nu s-a mai căsătorit cu toate că avea numai de 36 de ani. Ervin a studiat Medicina la Iaşi, a devenit doctor de plămâni şi s-a stabilit la Cernăuţi. Avea o liberă practică provizorie, pe care o prelungea anual, fiind cetaţean englez. În fine, Ruşii au intrat în Cernăuţi şi i-au dat două alternative: ori să devină cetăţean sovietic ori să plece într-un teritoriu englezesc. Ervin s-a grăbit să ajungă într-o colonie englezească prin Siberia, fără măcar să-şi ia rămas bun de la mama lui, care era în Dorohoi. Şi bine a făcut, pentru că după câteva luni, nemţii au început ofensiva împotriva Ruşilor şi Ervin ar fi terminat-o repede ca evreu şi cetăţean britanic, probabil considerat spion ori deportat în Transnistria. Românii i-au făcut un bine neacordându-i cetăţenia română! D-rul Wilson a ajuns preşedintele Ligii anti-tuberculoase în Australia. În 1964 a venit în America să ne vadă, eram emigranţi proaspeţi. De la noi a plecat în Denver, la mormântul tatălui şi apoi la Iaşi, la mormântul mamei lui, care l-a adorat şi a murit cu numele lui pe buze. Dacă mai trăieşte în Australia, trebuie să aibă 93 de ani.

Madam Wilson

Şi în sfârşit, ultima prezenţă a familiei mele în Dorohoi, a fost Cilica Chizes (născută Stern), prima soţie a avocatului Jean Chizes, personalitate cunoscută în Dorohoi. Cilica, era vară dreaptă cu mama mea, pe nume tot Cilica. Era o femeie foarte frumoasă şi elegantă, care ne iubea mult. Când venea la noi în vizită, încuiam uşile ca să nu mai plece. După divorţ, a trăit în Bucureşti şi apoi la Paris, unde mai trăieşte şi astăzi. S-a recăsătorit cu pictorul Kolnic care a murit în Paris.

Am trecut ca o vâjâială prin genealogia familiei mele din Dorohoi şi a unor informaţii poate necunoscute până astăzi. De asemenea, dacă aş descrie pe larg copilăria mea, mi-ar trebui un volum întreg. Consider de asemenea că în volumul 2 despre Dorohoi, avocatul Iancu Şaiovici şi subsemnatul, am descris pe larg activitatea tatălui meu, răposatul

Pe strada mare din Dorohoi. De la stânga la dreapta: dr. Idelson, dl. Mendel Sigal, şi avocat Solomon Zalman.

siderat că e mai simplu şi repede sa devină avocat, fiind primul avocat evreu în Dorohoi în 1920.

Tanti Mina, vecina familiei, l-a cunoscut şi l-a plăcut. Imediat i-a venit în minte Cilica, orfana cea mare a răposatei Dora, care se afla la unchiul ei, Leon, după moartea tatălui ei, în Iaşi. S-a făcut o "vedere", tinerii s-au plăcut şi nunta a avut loc în Botoşani, la 18 mai 1920. De aceea, tanti Mina poate fi considerată ca iniţiatoarea existenţei Duţii şi a mea pa pământ.

Dacă deschideţi cartea "File de Monografie a Liceului din Dorohoi", apărută în 1979, redactorul principal fiind Prof. Mihai Vieru, la pagina 108, ultimul absolvent în ordine alfabetică, din anul 1920, are un nume englezesc şi este născut la Londra. Wilson Humbert. Era în aceeaşi clasă cu Natan Marcovici, Solomonică Haifler, Marcel Axler, Manaşcu Rosen şi alţii. Da! Humbert Wilson era vărul meu! Mama lui, Sofi Zalman, sora tatălui meu, s-a căsătorit cu un tânăr din Podu Turcului, Herman Volfzon (obârşia familiei Zalman), după un amor pasionat şi au plecat spre America în 1903. Au mai colindat Europa, poate în găsirea fericirii, dar pentru că n-au găsit-o, au plecat în America. Pe vapor, Sofi a născut un băiat pe care tatăl lui voia să-l cheme Haim Ber Volfzon. Dar una spunea tatăl şi altceva înţelegea ofiţerul stării civile de pe vapor. Pe actul de naştere, numele era Humbert Wilson. Probabil că născuţii pe vasele englezeşti, în apele teritoriale britanice, erau declaraţi născuţi la Londra. Herman a fost uimit de numele copilului, dar Sofi, o diplomată şi o romantică, cunoscută în familie pentru genul ăsta de personalitate, l-a convins pe Herman că nu există nume mai potrivit în lume pentru acest băiat şi că ei trebuie să adopte numele de familie Wilson. Zis şi făcut, au plecat la Denver în Colorado, unde Herman şi-a deschis o băcănie, fiind ajutat de "Sophie". (Nu mai era Sofi). Afacerea mergea foarte bine, dar Herman a murit de tuberculoză în 1913. Sophie era dezorientată,

1974. Mama şi tata

Doctor Humbert Wilson

Dorohoi - 1937 Barmitzva lui Laurian Segal, care e în picioare cu părinţii lui, Malvina şi Carol Segal. La masă, de la stânga la dreapta: Şloim Zeltzer, Anuţa Zeltzer, Cilica şi Solomon Zalman, doamna Fisher, doamna Zeltzer, avocatul David Făgădău.

lui Zeidala. Deschiderea şcolii a fost un mare succes. După spusele tatălui meu, la şcoala de fete s-au înscris aproximativ 320 de eleve iar la şcoala de băieţi 480 de elevi, mai mulţi decât cei înscrişi la cele 4 şcoli elementare de stat (2 de fete şi 2 de băieţi). Aşa de mare era nevoia de învăţământ pentru copiii evrei din Dorohoi şi oraşelele apropiate, Mihăileni, Darabani şi altele, în care învăţământul majorităţii copiiilor evrei era limitat la câţiva ani de *Heder*. Unchiul Samuel a avut dreptate preferând să devină profesor şi nu rabin.

Dar în 1915, tatăl lui Samuel şi al bunicii mele, veneratul Bârlader Ruff (mutat la Iaşi în 1903) a trecut pe vecie în lumea sfinţilor. Cu limbă de moarte, bătrânul rabin şi-a exprimat dorinţa ca fiul lui, Şmilicle, rabin din Paris, să-i ia locul la Iaşi, la sinagoga unde era pastorul turmei. Şi Samuel trebuia să împlinească dorinţa tatălui său, chiar dacă dorea să fie dascăl. A părăsit Dorohoiul şi s-a mutat la Iaşi, unde în scurt timp a devenit rabinul şef al Iaşului şi chiar al României, când trupele române s-au retras temporar în Moldova şi familia regală la Iaşi. Rabinul Şef vizita tranşeele şi spitalele, îmbărbătând soldaţii evrei, dar în misiunea lui s-a molipsit de tifos exantematic şi a trecut prematur în eternitate.

Frida a funcţionat la Dorohoi până în 1918 când s-a căsătorit cu Elias Blumenfeld din Iaşi şi s-a transferat la şcoala similară din Iaşi, unde a funcţionat peste 50 de ani. Elias, avea un atelier de papetărie la care lucra şi un frate de-al tătălui meu, Buium.

Tatăl meu nu s-a mai întors la Galaţi pentru clasele a 7-a şi a 8-a, le-a dat în particular la liceul Matei Basarab din Bucureşti (având rude acolo) iar apoi s-a înscris la Facultatea de Medicină din Iaşi. A făcut războiul ca medic sub-locotenent (numai cu 3 ani de medicină), la Mărăşeşti, s-a îmbolnăvit de tifos exantematic, a lucrat apoi la spitalul din Dorohoi (de aceea mulţi dorohoieni îl chemau d-nul Doctor). După terminarea războiului, a conmisiune a acestor organizaţii era emanciparea Evreilor din răsăritul Europei, una din metode fiind atragerea studenţilor de la *ieşivot* din Polonia şi Rusia, viitorii rabini ultra-ortodocşi din ţările răsăritene, spre şcolile religioase apusene, în special din Paris. Aceste şcoli erau mai moderne, se învăţa istorie universală, filozofie şi teologie. Aşa l-au atras pe Samuel Rabinovici, fratele bunicii mele, care se afla la *Ieşiva* din Lubavic din Bielorusia, pentru a deveni rabin la aceeaşi *Ieşiva* ca şi bunicul lui, *Ţadic* Iţhac Moise, din Iaşi, unul din primii rabini hasidici din Moldova, fiind elevul lui Şneur Zalman şi al fiului lui, Dov Ber Sneerson, iniţiatorul mişcării Habad. Dar şi tatăl lui Samuel, Dov Ber Rabinovici, cunoscut sub numele de Bârlader Ruff, a devenit rabin la aceeaşi *Ieşiva* precum şi cei doi fraţi ai lui Samuel, Mordehai (Mendel), rabin în Brăila, şi Iţhac Moise, rabin în Bârlad. I.C.A. l-au expediat pe Samuel cu expresul la Paris şi pe cheltuiala lor l-au îmbrăcat franţuzeşte, l-au plasat într-o cameră curată a seminarului rabinic de pe strada Pepin le Court, a învăţat franţuzeşte şi l-au înscris la Sorbona, de unde a ieşit cu un doctorat în teologie şi filozofie. ICA avea gânduri mari pentru el, după reîntoarcerea lui în ţară. Dar Samuel nu voia să fie rabin: "Destui rabini în familia mea!, spunea el. Vreau să fiu profesor, să ajut copii evrei să iasă din întunecime şi ignoranţă!" A devenit profesor la Şcoala Israelito-Română din Bârlad la începutul secolului 20, şi de acolo ICA l-a solicitat în 1910 să devină directorul şcolii similare din Dorohoi şi să organizeze corpul didactic. Unchiul Samuel a acceptat, şi-a luat soţia, pariziana Rachelle şi cele două fete mici, şi s-a mutat în Dorohoi, pe strada Ştefan cel Mare, în unul din apartamentele din faţă ale casei lui Zeidală Gemer, vecin cu mătuşa mea, tanti Mina. Limbile oficiale de la şcoală au fost Româna şi Idiş, iar programa analitică de limba Română era bazata pe programele analitice de stat. Dar pe atunci era nevoie de o directoare la şcoala de fete, şi unchiul Samuel a chemat-o pe D-ra Frida Zalman, profesoara de Română la o şcoală similară din Tecuci, unde locuia cu mama ei Şeindle, sora mai mare a lui Samuel şi cu tatăl meu Solomon, plecat la liceul Vasile Alecsandri din Galaţi, pentru că la Tecuci nu era decât gimnaziu. Frida a acceptat cu bucurie, s-au mutat în acelaşi an la Dorohoi, în celălalt apartament din faţă, a casei

18 mai 1920. Nunta părinţilor mei -

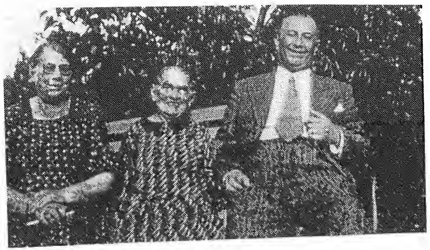

1935. În curtea casei noastre. De la stânga la dreapta: tanti Sophie (Madam Wilson!), bunica şi fiul ei Moritz Zalman - avocat din Viena

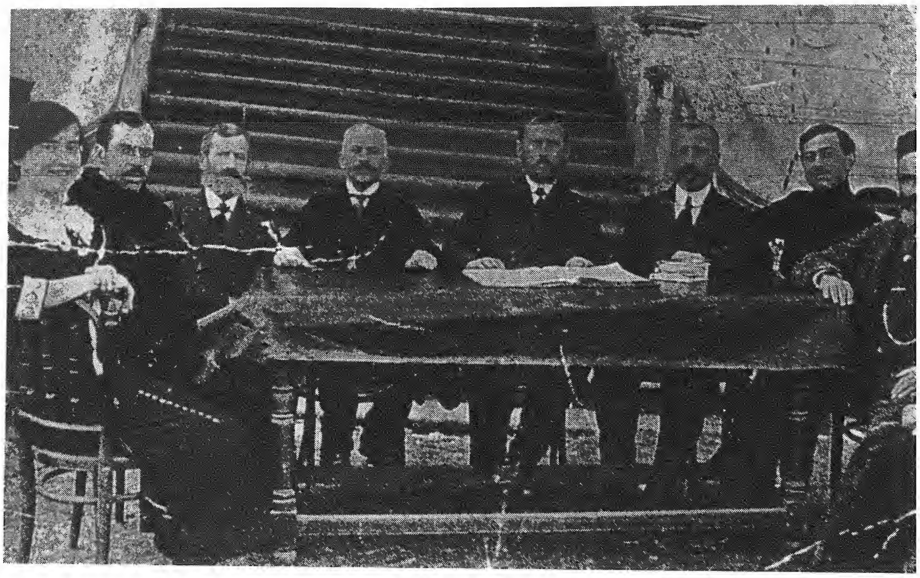

Primul corp didactic al şcolii Israelito-Române din Dorohoi. În mijloc: unchiul meu, dr. Samuel Rabinovici, director, iar în dreapta, în uniformă de licean, tatăl meu, Solomon Zalman.

n-a avut posibilităţi financiare să supravieţuiască cu 7 copii iar cei de la prima lui nevastă Dora au fost crescuţi de Leon Spodheim, frate cu Dora şi cu tanti Mina, mare bogătaş în Botoşani. Familia se afla în nordul Moldovei de 2 secole, fiind împrăştiaţi în Herţa, Mihăileni, Ibăneşti (unde s-a născut mama mea), Botoşani, Bucecea, Dorohoi şi alte *şteitlech*, fiind negustori de vite, sau arendaşi de moşii, proprietari de fabrici de spirt, bere, etc., oameni cu stare. Tanti Mina era o femeie voluminoasă la corp, dar şi la suflet, o femeie de o bunătate rară, având oricând uşa deschisă pentru musafiri şi partide de pocker. Au avut patru copii. Pepi, căsătorită cu Salo Alpern, contabil, originar din Bucovina. Din cei 4 copii, numai familia Alpern a avut urmaşi: Rita şi Hari, amândoi în viaţă, în Israel. Numai Hari are copii şi nepoţi. Au trăit în Bucureşti până la plecarea în Israel. Beno, a absolvit liceul din Dorohoi în 1922, fiind coleg cu răposatul av. Izu Abramovici. A plecat la Grenoble, în Franţa, unde a studiat ingineria, pe care a practicat-o în Ploieşti şi Bucureşti. Căsătorit cu Henette, amândoi mai trăiesc în Bucureşti. Un eveniment important pentru Dorohoi a fost un aparat de radio cu "galenă", construit de Beno, primul în oraş. L-a invitat pe primarul oraşului să-şi pună casca pe urechi şi să asculte voci venite pe calea undelor.

Dorina, căsătorită cu Max Bojet, şi Clara, căsătorită cu Louis Cherbis, toţi decedaţi şi fără urmaşi, completează lista.

În 1910 a luat fiinţă şcoala Israelito-Română din Dorohoi în clădirea nouă, construită din obolul evreilor din Dorohoi, cu ajutorul substanţial şi din iniţiativa celor două organizaţii mondiale evreieşti, amândouă cu sediul central în Paris, l'Alliance Israelite Universelle şi Jewish Colonization Agency (JCA), cunoscută în România sub numele de I.C.A. ICA în special a contribuit substanţial la clădirea şi funcţionarea a 64 de şcoli similare în România, între 1892-1913. O altă giu) s-a născut în Dorohoi, bunica lui Mary Bratu (Meri Linscher, fata d-nei Linscher, profesoara de muzică, şi a lui Herman, decedat înainte de vreme) este născută în Dorohoi. Bunicul lui, "băiatul avocatului Zalman" cum mă cunoştea lumea, era născut în Dorohoi, precum şi Duţa, sora mea şi Ruti, sora lui Meri. Toţi eram în jurul mesei. Şi în definitiv Dorohoiul este capitala copilăriei noastre!

N-o să vorbesc prea mult despre înscrierea mea la şcoala primară nr. 1, lângă prefectură, când învăţătorul meu, răposatul Gh. Radaşanu, m-a îndemnat să cânt un cântec. Cu vocea mea de copil am început:

Hai leliţă-n deal la vie
Hai leliţă hai!
Să culegem răzăchie
Hai leliţă hai! hai! hai!
Să culegem răzăchie
Hai leliţă hai!

Toată lumea, inclusiv părinţii mei se prăpădeau de râs iar eu nu înţelegem (încă) de ce!

Să nu mai vorbim de "Loja Francmasonică Dr. Stern", constituită de intelectualitatea evreiască din oraş, sub prezidenţia d-rului Binder. Aveau loc "procese literare", conferinţe şi baluri şi cu banii adunaţi se ajutau evreii săraci. În duminicile estivale şi caniculare, loja închiria un autobuz de la fraţii Trau, cu care membrii şi familiile lor mergeau la Vârfu Câmpului, să se răcorească în apa Siretului. Apoi avea loc o masă pe iarbă (nu de iarbă), într-o pădurice la marginea drumului şi un "Cadril", un dans comandat de dr-ul Binder, cu diferite figuri de dans. Am revăzut păduricea în 1975, în timpul ultimei mele călătorii la Dorohoi. Am oprit pentru câteva clipe maşina. Parcă nu se schimbase nimic în aproape 50 de ani!

As dori să amintesc câteva caracteristici ale casei noastre acoperită cu ţigle roşii, din strada Ştefan cel Mare, construită în 1927. Clădirea avea ceva unic pentru vremea aceea, când nu exista canalizare: o cameră de baie aproape similară cu camera de baie actuală (cu 70 de ani mai târziu)! Avea o cadă, un lavoar, un closet, toată faianţa albă şi un cazan metalic lângă cadă, care încălzea apa. Apa venea în instalaţie dintr-un cazan din podul casei, alimentat de la fântână din curte, care avea o pompă manuală cu roată. Înainte de a fi avocat, tatăl meu studiase 3 ani de medicină, de unde avea aceste cunoştinţe avansate de higienă. Duţa şi cu mine am fost născuţi într-o casă închiriată de la avocatul Scriban, pe strada Grigore Ghica, peste drum de spaţiul dintre catedrală şi liceu, la colţul unei străzi care pornea la vale până în strada gării, stradă unde locuia dr-ul Axler.

Aş vrea, de asemenea, să descriu în ordine cronologică stabilirea familiei mele în Dorohoi.

Înainte de 1910, s-a stabilit pe strada Ştefan cel Mare familia lui Sigmund Salsberg, într-o casă mare cu verandă în faţă şi cu depozitul de băuturi spirtoase angros şi o curte mare în spate (totdeauna plină de căruţe). Soţia lui, tanti Mina (născută Spodheim) era soră cu mama mamei mele, Dora Stern, care s-a prăpădit de tuberculoză la vârsta de 32 de ani la sanatoriul din Solca, unde este şi înmormântată. Dora a lăsat 4 copii (trei fete şi un băiat), mama mea fiind cea mai mare. Tatăl lor, Moritz Stern, s-a recăsătorit cu Carolina Daniel, dintr-o familie de bancheri scăpătaţi din Iaşi, înmulţind numărul copiilor cu încă trei, adică un total de şapte. Din nenorocire, după câţiva ani, a murit şi el de tuberculoză. Carolina

Amintiri din Dorohoi

de DR. MARCEL BRATU (ZALMAN)

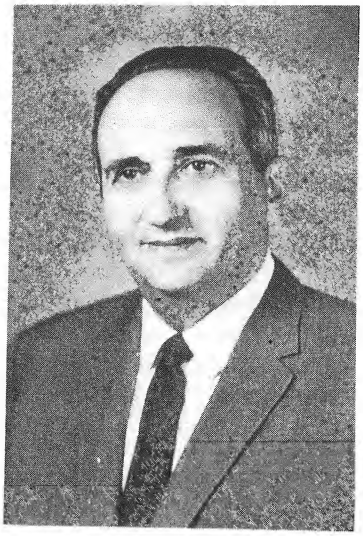

1974 - la venirea mea în America

Mă întreb, dragi dorohoieni din lumea întreagă, ce s-ar mai putea spune despre acest oraş, întors pe faţă şi pe dos în cele trei volume editate cu măiestrie de concetăţeanul nostru, domnul Shlomo David. Răspunsul este că multe fapte istorice şi de familie şi amintiri personale sunt încă de povestit, în special din anii teroarei antisemite. Nu trebuie lăsate uitării chinurile suferite de ei, în special cu ocazia împlinirii a 50 de ani de la independenţa Israelului, la care au contribuit şi evreii dorohoieni.

Acum câteva luni familia mea era adunată în sufrageria apartamentului meu din Hamden, Ct. şi discutam cu nepotul meu Mikey, în vârstă de 13 ani, fiul fiicei mele Monica, despre capitalele diverselor ţări din lume. Aşa am făcut şi cu copiii mei, Monica şi Alexandru, când erau de vârsta lui Mikey, pentru că geografia lumii se învaţă mai supreficial în S.U.A. Bineînţeles, am ajuns la România şi răspunsul lui Mikey a fost cât se poate de interesant: Dorohoi! Dintr-un punct de vedere avea dreptate. Când vorbeam de România, vorbeam mai mult de Dorohoi şi Mikey înţelegea că e vorba de un oraş. Tatăl lui, Ariel Talmor (Aurel Tan-

Bunicii mei din partea mamei:
Dora şi Moritz Ştern

Bunica mea:
Şeindle Zalman - la 80 de ani.

Fiii şi fiicele sale au decis să întreprindă o acţiune de protest declarând greva foamei pentru a stârni oprobiul public şi să forţeze astfel autorităţile să permită venirea părinţilor în Israel. S-au făcut demersuri pe lângă guvernul israelian, cerând să se intervină pe lângă cel român în acest scop. Abia în urmă cu opt ani, rabinul Wasserman a poposit aici cu soţia şi astfel au putut să-şi îmbrăţişeze pentru prima oară nepoţii născuţi în Israel.

Stabilit la Ierusalim, a fost primit cu multă căldură de forurile rabinice şi religioase şi, în 1992 a devenit laureat al premiului oferit de ministrul cultelor drept recunoaştere a aportului adus în slujba altarului.

În urmă cu 4 ani s-a stins tovarăşa sa de viaţă. Acest fapt l-a îndurerat şi l-a zguduit în asemenea măsură încât sănătatea i s-a şubrezit. A devenit suferind şi din ce în ce mai slăbit, dar a purtat durerea cu resemnare, aşa cum se cuvine unui preacuvios ce era. Când a atins vârsta de 80 de ani si-a dat şi el obştescul sfârşit.

Expresia halachică "Ein moed bifnei Talmid Hacham" (vârsta nu este un impediment pentru adevăratul înţelept) se interpretează astfel: oricât de vârstnic ar fi cărturarul, viaţa nu îi e o povară, căci înţelepciunea sa este o binecuvântare pentru semenii săi.

Am avut onoarea de a-i cunoaşte şi pe cei trei fraţi ai rabinului Pinchas Eliahu Wasserman. Era cam în urmă cu jumătate de secol, pe vremea când, după ce studiaseră la *ieşivaua* din Chişinău, se stabiliseră în România unde au devenit liderii spirituali ai sionismului religios **Mizrahi.** În Israel, rabinul Michael Wasserman a păstorit în Holon, rabinul Aron Wasserman în Haifa, iar rabinul Israel Wasserman, tot în Haifa, în cartierul Mahane David.

Cu stingerea din viaţă a cuviosului Rabi Pinchas Eliahu Wasserman, *aliaua* română deplânge pe unul dintre cei mai buni fii ai săi.

Lăsând în urmă un fiu precum veneratul rabin Iosef Wasserman, spiritul rabinului Eliahu continuă să trăiască.

Fie-i amintirea binecuvântată.

Rabinul Pinchas Eliahu Wasserman

de Rabin EFRAIM GUTMAN

În urmă cu 30 de zile, a trecut în lumea celor drepţi Rabinul Pinchas Eliahu Wasserman, profund regretat de onorata sa familie, de rude, prieteni, rabini, evreii din Dorohoi, de fiii *alialei* române şi de evreii din Ierusalim, care au avut cinstea să se numere printre enoriaşii săi.

Rabinul Pinchas Wasserman a fost un demn şi înţelept slujitor al altarului timp de o jumătate de secol. O mare parte din aceşti ani i-a dăruit comunităţii din Dorohoi, unde a poposit după ce şi-a încheiat studiile în oraşul său natal, Chişinău, şi unde s-a căsătorit cu fiica marelui rabin *Admor* Rabi Hanoch Heinoch Frenkel, figură patriarhală ce făcea parte dintr-o importantă dinastie hasidică.

Când regimul comunist a început să-şi arate colţii propagând aversiune faţă de iudaismul original şi originar, când tot ce era sionist era prigonit, când educaţia evreiască era înlocuită cu una pur comunistă, rabinul Wasserman a devenit purtătorul stindardului evreiesc în comunitatea din Dorohoi. El a făcut tot ce îi era în putere ca evreii locali să beneficieze de serviciile tradiţionale în cadrul sinagogii. Avea grijă ca evreii să poată participa la cursurile de *Talmud Tora*, să poată consuma carnea *caşer*, să poată face *Brit Mila* (circumcizia) noilor născuţi, să se poată oficia căsătoriile religioase, sau să ia parte la celebrarea serii de *Seder* cu ocazia Paştelui evreiesc aşa cum se cuvine.

Rabinul Wasserman a slujit nu numai comunitatea oraşului Dorohoi, ci şi a altor localităţi din împrejurimi. Abnegaţia, deosebitele sale calităţi, felul în care oficia, talentul său oratoric, înţelepciunea şi evlavia sa, i-au adus dragostea şi aprecierea enoriaşilor săi care îl înconjurau cu întreaga lor afecţiune.

Când plecarea spre Ţara Sfântă a devenit posibilă pentru mulţi evrei, a dorit şi rabinul Wasserman să li se alăture, mai mult pentru viitorul celor 6 copii, pe care voia să-i vadă desăvârşind pe pământul strămoşesc, ceea ce le-a insuflat din leagăn. Dar, în cazul său, Conducerea Federaţiei Comunităţilor a aplicat vechiul sistem de a refuza clericilor părăsirea României, răspunzând negativ cererii sale de plecare. Atunci, împreună cu soţia a hotărât, nu cu uşurinţă, să trimită măcar copiii, încetul cu încetul, în Israel, spre a putea studia la *Ieşivot* şi la alte instituţii potrivite cu educaţia primită acasă. Rând pe rând, copiii au părăsit casa părintească, şi au ajuns în Israel. Aici, fiul său Iosef a devenit rabinul militar al paraşutiştilor, având gradul de maior. Iehuda, cel de-al doilea fiu a devenit cantor. Cele patru fiice s-au căsătorit cu rabini (Tobias din Kadima, Klapholtz de la o *ieşiva* ierusalmiteană, Halamiş, şi Katz, care de asemenea ocupă funcţii rabinice).

Mânaţi de dorul după copii rabinul Wasserman şi soţia cereau mereu permisiunea de a pleca la ei pentru întregirea familiei dar mereu se loveau de refuz. Suferinţa sa nu a cunoscut margini. Nu a putut asista la căsătoriile copiilor şi nici la alte evenimente importante din viaţa acestora.

("este foarte expresiv", stăruia Saşa Pană).

– O fi! Dar dacă mă află patronul meu, mă dă afară! El nu ţine decât oameni "serioşi"!

După modelul lui Tristan Tzara care şi-a luat ca pseudonim Ţara, Taingiu, mai modest, îşi ia ca pseudonim, numele provinciei sale. De-atunci e cunoscut sub numele *Moldov*.

În primul număr al revistei, Moldov a publicat schiţa "în stil Urmuz" (pe care îl adora), "*Şmaia*", care va inaugura o serie "Oglinzi". S-a nimerit ca la Dorohoi să existe un biet meseriaş evreu cu acest nume: l-a dat în judecată pe Moldov pentru ofensă ("Auzi, să mă facă de râsul lumii, să mă toarne la gazetă!") Scandal în orăşel; dar n-a ţinut mult. "În schimbul unor pantaloni uzaţi şi a câţiva lei", Şmaia şi-a retras plângerea. Autorul a publicat în numărul 2 al revistei continuarea schiţei sale, dar cu numele de "*Şnax*". Şi tot aşa în numerele următoare.

Urma ca fiecare număr al revistei să poarte ca titlu numărul respectiv ("doi"..."trei"..."patru"...); dar Saşa Pană a fost sfătuit să menţină ca titlu "unu", ca mai elocvent.

După un an de apariţie, având în vedere că Saşa Pană s-a mutat cu slujba la Bucureşti, totodată din cauză că "*unu*" se impunea tot mai mult în ţară, revista a fost şi ea transferată în capitala ţării şi a literaturii române (din mai 1929).

"Munca de hamal conştiincios al întreprinderii unde Taingiu e salariat, îl opreşte să ţină condeiul între degete, pentru a scrie altceva decât facturi şi bonuri de cassă", arată Saşa Pană. Totuşi semnătura Moldov mai apare în "*unu*", într-o suită de "Oglinzi"; iar când renumita revistă berlineză de avangardă "*Der Sturm*" (XX,8) a consacrat un număr mişcării româneşti de la "*unu*", între colaboratori figurează şi Moldov.

În iunie 1931, cu prilejul unor alegeri parlamentare din România, gruparea "unu" hotărăşte să... participe şi ea drept candidată: revista publică un Manifest Electoral "*Votaţi unu!*"; între cei 14 candidaţi, Moldov!

Revista "*unu*" a apărut timp de cinci ani. În decembrie 1932 iese ultimul număr – 50. În editorialul acestui număr e vorba şi de Moldov, ca unul din preţuiţii colaboratori.

În acelaşi an Moldov se afla la Iaşi, unde urma un tratament la dorohoianul doctor Carol Abramovici. Doctorul este arestat, bănuit a fi comunist. Se face o percheziţie şi la locuinţa pacientului său, Moldov: nu se descoperă nimic subversiv, decât doar... o brichetă nemarcată. "Cu câteva mii de lei – taxa plus bacşişuri – contravenţia a dispărut."

Cu ocazia căsătoriei lui Moldov, la Iaşi, la 1 septembrie 1935, spre a-şi arăta din nou preţuirea faţă de el, Saşa Pană îi pregăteşte un cadou original. Sub titlul "Repertoriu", o plachetă cu schiţele "Liniile frânte", apărute în "*unu*", ilustrate de Victor Brauner. A fost o mare surpriză pentru Moldov, care nu ştiuse nimic de această iniţiativă. A fost scos atunci şi un număr special (51) din revista "*unu*" ("Număr subţire / când Moldov e mire"). Aceste două surprize au fost un amplu prilej pentru presa antievreiască de a le persifla.

"*Repertoriu*" e singura carte a lui Moldov; dar e menţionată în monumentala istorie a literaturii române a criticului şi prozatorului G. Călinescu. Marcu Taingiu a folosit şi alte pseudonime: M.T. Moldovanu (la "*Gazeta Dorohoiului*"), Sempronius (în colaborare cu Saşa Pană), Mac Tobacco la "*unu*"). A mai colaborat la "*XX literatură contimporană*".

Marcu Taingiu s-a născut în 1907, Moldov a decedat în 1966.

Marcu Taingiu zis MOLDOV

de MARIUS MIRCU

Trăia la Dorohoi, între cele două războaie mondiale, un prea conştiincios contabil, Marcu Taingiu, funcţionar la cunoscuta firmă Zimmer. Îi plăcea meseria, îi plăcea slujba, dar nu se mulţumea cu atâta. Râvnea şi la lucruri mai puţin prozaice, râvnea la proza propriu-zisă. Monotona contabilitate îl pasiona, căci de asta era plătit, dar îl şi... revolta!

Avea şi imboldul că în micul Dorohoi trăiau scriitori mari care pe zi ce trecea deveneau nume în literatură şi nu numai în cea română ("Târg mic cu oameni mari", cum spune Manes Leib.) ca, de pildă, Ion Călugăru, B. Fundoianu, Saşa Pană...

S-a nimerit să-l cunoască pe Saşa Pană, să-i devină prieten; dar nu simplu prieten, ci, cum va mărturisi poetul în amintirile sale ("*Născut în '02*", editura Minerva, Bucureşti 1973) "aveam la Dorohoi un prieten de idei literare şi revolte, un entuziast al ineditului, un subtil ironist."

Marcu Taingiu era un autodidact, "cultivat prin bogate şi substanţiale lecturi, avea şi un dar, adică un har al justei intuiţii" (Saşa Pană). Şi pentru că cei doi discutau şi despicau fel de fel de idei literare, ce le-a venit într-o zi:

– Să organizăm în bravul dar prea liniştitul nostru Dorohoi o şezătoare de artă şi de literatură nouă, să scoatem din amorţeală orăşelul!

Saşa Pană mărturisea că se baza pe faptul că Taingiu avea şi talente actoriceşti. "Mobilitatea şi expresivitatea chipului său erau, printre cunoscuţi, notorii. Unul din chipurile pe care le mima la superlativ era al actorului de film John Barrimore." Succesul şezătorii era deci asigurat. Şi nu numai a fost asigurat, a fost şi confirmat.

Primul pas pentru asmuţirea dorohoienilor era făcut, oraşul s-a lăsat dezmorţit. Cei doi prieteni-revoluţionari nu s-au mai mulţumit să scoată doar dorohoienii lor din amorţire, au îndrăznit mult mai mult:

– Ce-ar fi să scoatem o revistă? a zis unul din cei doi, nici n-au mai ştiut care, poate chiar amândoi deodată.

Aveau norocul că la Dorohoi apărea o gazetă, "*Gazeta Dorohoiului*", deci exista o tipografie. S-au dus la tipografie, au aflat cât i-ar costa, şi ca să reducă cât mai mult din pretenţiile tipografului, s-au mulţumit să reducă din pretenţia lor ca publicaţia să apară săptămânal, au stabilit-o lunară; şi în loc de format arătos, să şi-l însuşească pe cel discret al "Biletelor de Papagal" scos de Tudor Arghezi.

Zis şi făcut: în aprilie 1928 a apărut în modestul Dorohoi, primul număr din revista de avangardă (adică de ... "scandal") "*unu*". "E cea mai tenace din revistele de avangardă" - va arăta G. Călinescu în "Istoria literaturii române de la origini până în prezent", Bucureşti, 1941 - conducătorul ei a fost medicul Saşa Pană, asistat de Taingiu, "prietenul preţuit cu care am creat "*unu*" (Saşa Pană).

Un an a apărut revista la Dorohoi, sub îngrijirea scrupuloasă a celor doi. Taingiu nu s-a mulţumit cu rolul tehnic de a pregăti-o pentru tipografie (amândoi împreună fixau litera şi paginaţia), a şi colaborat. Când a fost vorba de semnătură, Taingiu s-a împotrivit categoric să i se pună numele adevărat

Şlomo Laiş.

În limba ebraică a scris: - *Tzimes Ios*, în 1937, care a fost prezentată la Teatrul Evreesc din Iaşi.

Ani de zile în cadrul emisiunilor în limba română de la Kol Israel, a avut rubrici permanente: "Ei au fost cei dintâi", "Târguri şi oraşe evreeşti în România". Sonia Palty a editat cartea "Moşhe Maur din România" împreună cu soţia sa Braha Maur.

Şubrezit de boală, în ultimele zile, a spus: "Nu vreau dreptul de autor, vreau ca fiecare israelian originar din România să primească această carte pentru a fi mândru că e născut în România, că face parte din această *Alia*". La 23 Septembrie 1988 s-a stins. A făcut parte din conducerea lui B'nai Brith din Israel.

"Semnalul", anul II, No. 19,20,21, 1996

IN MEMORIAM

Elias Rohlich

La Lod s-a stins subit, fostul preşedinte al Comunităţii evreieşti din Dorohoi.

De tânăr, el şi-a început cariera ca activist al comunităţii, pe care răposatul şef-rabin Rosen o numea "ultimul *şteitl* din Europa de răsărit".

Alături de Rabinul Wasserman, fie-i amintirea binecuvântată, Rohrlich a dezvoltat serviciile sociale. La Dorohoi a funcţionat şi o casă de bătrâni, ce a rezolvat problemele vârstnicilor singuratici din nordul României. Dacă un evreu din micile aşezări în care nu se găseau zece evrei (un *minian*) trebuia îngropat după datina veche, Rohrlich aducea de la Dorohoi un *minian* şi un cantor ce ştia să oficieze serviciul.

Venit în ţară, s-a stabilit la Lod, alături de cei dragi. Voia să lucreze voluntar pentru nevoiaşii originari din România.

Odihna de veci şi-a găsit-o în cimitirul din Lod. Fie-i ţărâna uşoară şi memoria eternă.

"Ultima Oră", 18/4/1997

volume: Diagrama, Echinox Arbitrar, Viaţa romanţată a lui D-zeu, Cuvântul Talisman, Iarba Fiarelor, Munţii.

În 1973 publică cartea cu memorii, file de jurnal şi evocări - "Născut în 02".

La 40 de ani a urcat aproape toată ierarhia medicului militar până la epoletul de colonel, ca şi la cealaltă a poetului şi scriitorului neconformist.

Roneti Roman

Născut la Herţa, cu numele de Moishe Roman, a trăit între anii 1852-1908 la Iaşi.

Destinul său şi al operei sale, drama - Manasse, a fost elogiat de reprezentanţi de seamă ai culturii româneşti. Mihail Sadoveanu, în lucrarea - Pe marginea lui "Manasse", - consideră această operă drept cea mai bună dramă scrisă în româneşte. Al. Mirodan într-unul din studiile sale scrie că Roneti Roman a reuşit prin - "Manasse", o performanţă rară în lumea teatrului de a coaliza împotrivă-i pe plan ideologic atât duşmanii cât şi prietenii.

Colaborează la ziarul - Timpul, unde se împrieteneşte cu M. Eminescu şi I.L. Caragiale. A colaborat şi la revista evreească Hamaşhid.

În 1878 Mihail Kogălniceanu îl numeşte translator la Ministerul de Externe. În acelaşi an scrie piesa - Radu, care a fost tradusă şi jucată în mai multe limbi. El a replicat întotdeauna cu demnitate şi măsură chiar şi când era vorba de - Două Măsuri, aşa cum îşi intitulează broşura de luptă pentru emanciparea politică e evreilor.

Maur Săveneanu

S-a născut la Săveni, sub numele de Moishe Schor, a trăit între anii 1910-1988.

Primele încercări literare le-a făcut la o vârstă foarte tânără, cam prin anul 1926, atunci când a fost angajat la săptămânalul ieşean - Înainte.

Aici a publicat un lung studiu despre Bar Kochba. Tot în 1926, în Iaşi cu un grup de tineri a fondat revista - Vitrina Literară. În 1928 angajat reporter la cotidianul - Opinia, a lucrat până în anul 1932.

În 1931 a publicat primul volum de nuvele sub pseudonimul de Maur Săveneanu.

În 1932 a fondat ziarul cotidian - Ziua, pe care l-a condus până în anul 1940. A fost redactor la ziarul - Naţiunea, al lui George Călinescu. Marele critic a spus despre Maur că poate scrie singur un ziar. În acea vreme a publicat două romane: Evreul Ion Ionescu, care a fost premiat de Institutul Român de Documentare în 1946 şi Helem - Târgul Proştilor, prima carte cu subiect evreesc în Editura de Stat în anul 1947.

A lucrat un timp la ziarele - Neamul Evreesc şi - Viaţa Evrească. Apoi la ziarele - Finanţe şi Industrie, - Agerpres, Naţiunea şi altele.

În Israel, un timp îndelungat a fost secretar de redacţie al ziarului - Viaţa Noastră şi la revista - Facla pe care a iniţiat-o şi a lansat-o.

A scris şi romane desprinse din viaţa şi istoria poporului evreu, legende şi fabule pentru cei mici şi cei mari. A avut pasiune pentru editarea cărţilor de geografie şi istorie a Israelului, a editat un Dicţionar pentru Contabili şi un Lexicon. A scris o - Istorie a Israelului care a apărut la Tel Aviv în şase ediţii. A scris un Lexicon de Expesii Iudaice şi Israeliene în colaborare cu după o escală forţată în lagărele din Cipru pentru imigranţii ilegali, ajunge în Israel.

În 1962 publică volumul de poezii - **Şirim Temimim** (Poezii naive), în Editura Caietelor de Literatură din Tel-Aviv. A transpus în versuri ebraice poeziile lui Mihai Eminescu, Tudor Arghezi, Nichita Stănescu, Maria Banuş, Nina Casian. A tradus în ebraică proza - Desculţ, de Zaharia Stancu, cât şi lucrările lui Adrian Zahareanu, I.Rudel, L.Maxy, Miron Berg şi alţii. Un număr de 19 din poeziile lui Tudor Arghezi le-a tradus în ebraică în frumoasa plachetă - *Alim* (Frunze), în editura Eked.

În 1980 a publicat o culegere de poezii - *Şvarim Ratzim Amoc* (Spărturile ajung adânc), cât noul volum de poezii - Arham Verivam. Poet talentat şi dinamic aduce o contribuţie de seamă în dezvoltarea poeziei ebraice contemporane.

Iacob Maghid

Născut la Mihăileni, a trăit între anii 1891-1937.

A murit în floarea vârstei la 46 de ani. Din partea tatălui său Rabinul Moise Herş, era urmaşul vestiţilor rabini Pinkas din Caertz, Mihail din Zolcev şi a lui Nuham din Cernobâl. Din partea mamei a fost o verigă din lanţul de aur a unor distinşi erudiţi şi talmudişti al căror început a fost marele Rashi.

Din fragedă copilărie a primit o educaţie religioasă la seminarul rabinic din Cernăuţi şi poseda la perfecţie limbile idiş, română şi germană. În tinereţe a tradus Istoria Evreilor, de Graetz, din germană în română. Absolvent al facultăţii de teologie din Cernăuţi a scris un mare număr de lucrări istorice şi religioase. A fost şi un înzestrat orator.

După unsprezece ani de activitate, în 1936 emigrează cu familia în Israel. Este acceptat în conducerea Universităţii Ebraice din Ierusalim alături de rectorul Universităţii, Hugo Berman. În această calitate duce o intensă activitate în ţară cât şi în diaspora. Muncea mult, peste puterile sale, drumuri nesfârşite, pasiunea militantă şi oratorică în condiţii de multe ori grele l-au şubrezit. Universitatea a instituit un fond pe numele lui Iacob Maghid pentru ajutorarea studenţilor lipsiţi de mijloace.

Saşa Pană

S-a născut la Dorohoi în anul 1902, cu numele de Alexandru Binder.

Fiul doctorului David N. Binder şi el medic de profesie, cu curiozitatea ştiinţifică suprapunându-se firesc peste cea literar artistică, el a fost unul dintre cei mai proeminenţi şi fanatici adepţi ai curentului dadaist. El a rămas în istoria literară ca autor şi conducător al publicaţiei - Unu, apărută mai întâi la Dorohoi şi apoi la Bucureşti, revista care a slujit exclusiv poeziei dadaiste-suprarealiste. La această publicaţie au colaborat Geo Bogza, Stephan Roll, Ilarie Voronca, Ion Călugăru, Virgil Gheorghiu, B. Fundoianu, precum şi pictorii Victor Brauer, M.H. Maxy, Miliţa Pătraşcu şi J. Perahim.

În 1936, în sprijinul suprarealismului al cărui promotor a fost, a desfăşurat o susţinută operă de popularizare şi apărare în volumul - Sadismul Adevărului, iar în 1969 a întocmit o antologie a literaturii române de avangardă.

A lăsat o vastă moştenire literară în proză sau în versuri în câteva germanii sub ocupaţie între 1916-1917.

În 1923, stabilit la Paris sub numele de Benjamin Fondane, a devenit scriitor de limba franceză, unul dintre sprijinitorii existenţialismului şi a filozofiei în poezie. Poet, adept al curentelor moderniste, mai ales dadaiste şi surealiste a publicat volumul - Privelişti - în 1930 precum şi o piesă inedită - Le Festin de Baltazar. În timpul celui de-al doilea război a participat la mişcarea de rezistenţă franceză. Devenit autor francez, la Paris, a fost arestat de Gestapo împreună cu sora sa Lena şi trimişi în lagărul din Drancy, apoi gazat la Auschwitz la 2 octombrie 1944. Sfârşitul tragic al acestui mare poet este evocat în articolul - Fundoianu la Auschwitz, din mărturiile unui supraveţuitor, doctor Lazăr Moscovici.

În octombrie 1945, aflând groaznicul sfârşit al lui B. Fundoianu în crematoriile de la Auschwitz, Gala Galaction a declarat cutremurat şi îndoliat, "nu putem să-l uităm pe acest frate de simţire şi de literatură". Amintind de primele lor legături, pe când Fundoianu semna F. Benjamin, el îşi continuă evocarea... "Era un mezin care ne încălzea sufletul de două ori: întâi că ne înţelegea şi ne predica, al doilea era el însuşi un purtător al darului de sus şi un original interpret al lumii de jos. Era un scriitor subtil, minte ageră, unul dintre acei "*rari nantes in gurgito nostro*" - (Lumea, 14 octombrie 1945). Gazetar tumultos şi memorialist, comentator al literaturii moderne, aşa apare Fundoianu în masiva carte - Imagini şi cărţi - Bucureşti 1980. Eugen Jebeleanu îl descrie în volumul - Deasupra Zilei - Bucureşti 1981.

Iacob Groper

S-a născut la Mihăileni.

Poetul plaiurilor moldovene, poet de limbă idiş. În studiul semnat de Camil Baltazar i se menţionează lucrările ca fiind: "Pagini de înaltă preţuire pentru poetul pus de Gala Galaction alături de poetul A. Vlahuţă."

În 1934 a scris un bogat volum de poezii - "În umbra unei pietre".

Despre perioada ieşeană a activităţii sale, regretatul M. Sorar în studiul - "La Iaşi acum 75 de ani", analizează munca neobosită a acestui poet. P. Almono în monografia - Epoca Licht (Istoria unei epoci de lumină din trecutul evreilor din România), scrie: "Iacob Groper a fost cronicarul poeziei idiş care a tulburat sensibilitatea". Publicistul S. Bieckel îl caracterizează: "În creaţia evreească Iacob Groper este răsăritul, ca intelectual evreu el este zenitul, ca personalitate spirituală, ziua toată a colectivităţii evreieşti din Vechiul Regat".

Iacob Groper spunea: "De întotdeauna am gândit că trebuia să facem cunoscută comoara spirituală a iudaismului din România. Acolo a fost leagănul evreesc, în Moldova ca şi în Basarabia atât de bogată în *idişkeit*. Acolo au fost izvoarele spiritului evreeesc *shevet* - trib. Acolo s-a auzit cântecul *shevet*-ului. De ce să-l aducem la tăcere? Trebuie să facem ceva."

În Aşkelon, în Israel s-a stabilit o stradă cu numele său, în cartierul Shimshon, unde locuiesc multe familii de *olim* din România.

Şimon Haran

Născut la Darabani, în anul 1934, este astăzi în Israel.

La vârsta de 7 ani a fost deportat cu familia în Transnistria. Supravieţuind perioada neagră a holocaustului, înrolat în *Aliat Hanoar*, de la care au rămas acele interesante - Studii critice, a traducătorului şi lingvistului care a proiectat un lexicon didactic, un dicţionar ebraic-român şi numeroase materiale cu caracter cultural dispersate în unele reviste ale vremii. Cariera ziaristică şi-a început-o la ziarul Hatzfirah.

A fost un harnic traducător în limbile ebraică, germană şi franceză. Limba sa de bază a fost limba ebraică.

A publicat - Kol Nidrei, un istoric şi o apologie a acestei magice rugăciuni. În scrierile sale se bazează pe realitatea istorică: Evreii în Constituţia Moldovei, Cronologia Evreiască a lui Sariel H.

Sfemer (1240-1923), Patru Generaţii - o schiţă istorică a unei familii de evrei din Moldova din anii 1822 şi Primul Pacificator - care este închinată marelui învăţat Iohanan ben Zakai.

Din limba germană a tradus în limba română pe Heinrich Heine, Idel, Cartea lui Grand. A tradus în limba română primul volum al Istoriei Evreilor de Heinrich Zwy Graetz care a apărut la Iaşi în 1924. Traducătorul încearcă să prezinte elementele de filozofie ale istoriei evreieşti vechi scrisă de un evreu din *galut*. Din limba idiş a tradus din opera lui Shalom Aleichem în revista - Cadran. Aduce o contribuţie însemnată în popularizarea poeziei româneşti traducând în limba idiş poeziile lui Eminescu şi Coşbuc în Antologia, apărută în 1922. În primii ani de după primul război mondial a publicat în trei volume - Studii Critice.

El prezintă şi creaţia scriitorilor evrei de origine română cum sunt: Roneti Roman, B.Luca, S.Steurman Rodian, E.Furtună, A.Verea.

De la literatura comparată limitată la raporturile evreo-române sau româno-germane, el se plasează pe punctul de vedere internaţional al literaturii universale, discutând drama civilizaţiei europene în raport cu cea evreiască, controversele şi transformările marilor scriitori Anatole France, Georg Brandes şi Lev Tolstoi (Tolstoi, iudaismul şi evreii).

B. Fundoianu

Născut la Herţa, cu numele Benjamin Wexler, a trăit între anii 1898 - octombrie 1944.

Unul dintre marii poeţi ai României, începe a scrie versuri de la vârsta de 9 ani. A debutat în 1913-1914 cu versuri, proză şi articole. Îşi împărţea contribuţia literară de preferinţă la acele publicaţii cu determinate afinităţi iudaice: Hatikva.

Era un ziarist înmugurit şi înflorit în primăvara sufletească trezită la începutul secolului de viziunea lui Theodor Herzl. Era un frecvent lector şi cunoscător al Thorei. La Herţa în casa bunicilor cărturari şi *hasidim*, el s-a întâlnit după propria confesiune cu cărţile vechi şi sfinte. Lecturile biblice i-au format un fond sufletesc şi intelectual solid, care s-a revărsat în creaţiile sale: poezia Biblia, Psalmul inedit a lui David, Psalmul Sulamitei, Ruga Psalmului, Psalmul Leprosului, Monologul lui Balthazar, Super Flamina Babilonis, Făgăduinţa lui Petru - cu subtitlul Literatura biblică. A continuat să citească şi să preţuiască Cartea Cărţilor (*Sefer Hasfarim*); Moise a apărut în Hatikva în anul 1916.

După război, în decembrie 1918, a venit în Bucureşti, urmându-şi destinul. A fost găzduit de către Gala Galaction, "Veninianul cutezător" cum l-a numit Tudor Arghezi, la penitenciarul Văcăreşti unde se afla împreună cu Slavici şi alţi scriitori şi ziarişti acuzaţi şi judecaţi că au colaborat cu

Opere: Paradisul static – 1927, Abecedar de povestiri populare – 1930, Don Juan cocoşatul – 1934, De la cinci la cinci – 1935, Omul de după uşă, Charlie Blum. Nuvelele sale: Popa Furtună, Poletnicul stacojiu, Nepoata Varvarei, Copilăria. Copilul Buiumaş al Ţiporei, ne înfăţişează traiul şi întâmplările de la marginea săracă a Dorohoiului din anii 1907–1916. În 1937 publică romanele Trustul, Lumina primăverii, romane cu puternice accente autobiografice.

A scris vestitele piese de teatru: Clovnul care gândeşte – 1949, Ion şi Salomeia, Oţel şi pâine – 1952, iar lucrarea Caii lui Cibicioc, prezintă un întreg univers literar pe care avea să-l desfăşoare în puţinii ani pe care avea să-i mai trăiască. Traduce Dostoievski – Visul unui om ridicol.

Călugăru întruchipează pentru ţinuturile din nord ceea ce realizase cu ani în urmă I. Peltz pentru Bucureşti: Copilul evreu.

Idov Cohen

S-a născut la Mihăileni în anul 1909.

A fost prozator şi publicist. A debutat la 15 ani în publicaţia – **Unser Weg** din Bucureşti cu un articol despre Shalom Aleichem. Întâmplarea a avut răsunet în târg, ceea ce l-a împins pe adolescent să renunţe la şcoală pentru a deveni activ în gazetăria din capitală. Aici el scrie în trei limbi, română, idiş şi ebraică.

A învăţat să citească germana, franceza şi mai târziu engleza. Recită la comandă pasaje întregi din Goethe ca şi din Talmud.

Între anii 1929–1931 ajunge să fie redactor la ziarele – Ştiri din Lumea Evreească şi la – Ilustraţiunea Evrească. Între anii 1929–1930 scrie la – Renaşterea noastră, iar între 1937–1939 devine corector la revista Adam. Scrie nuvele în limbile română şi idiş care au făcut impresie asupra cititorilor şi toţi au văzut în el o stea care răsare, un publicist de vastă cultură. Toate erau adunate din rădăcinile sale adică din trăirile copilăriei precum şi din istoria cu legende ale târgului său natal Mihăileni. Militant sionist încă din frageda sa tinereţe, a devenit una din figurile proeminente populare în rândul maselor evreieşti care-i citeau cu plăcere articolele apărute în presa evreiască a vremii. A ajuns deputat în trei cadenţe în Knesetul israelian, precum şi în conducerea primăriei din Tel Aviv. A fost proclamat – Cetăţean de Onoare al oraşului. In Israel a publicat volumul – Uitate şi Adunate. Scrie la ziarul – Haaretz. A tradus din lucrările lui Costache Negri în limba ebraică. Conduce ziarele – Muncitorul Sionist şi Hazman (unde este redactor şef) ca şi la – Maariv, timp de decenii, unde publică o rubrică săptămânală.

Carol Drimer

Născut la Herţa, a trăit între anii 1889-iunie 1941, când moare în "trenul morţii" spre Călăraşi.

Prolificul scriitor a fost fiul rabinului Berl Drimer, care timp de 25 de ani a fost şef rabin al oraşului Dorohoi, cât şi scriitor de limbă ebraică.

Moartea tragică a lui Carol Drimer a răpit evreimii moldovene un om de bine, un erudit publicist, un om însetat de adevăr şi dreptate. Ne vorbesc despre el – "Un polemist redutabil", de Mircea Colosenco şi – "Oameni care au fost" de Froim Marcus.

Carol Drimer a fost unul dintre reprezentanţii comparatismului literar

Leon Bertiş

Născut la Mihăileni, a trăit între anii 1897-1893.

Poet, dramaturg şi pictor, din fragedă tinereţe, de la vârsta de 19 ani, a început să scrie versuri în limba idiş printre care poemul dramatic - "Ben Iehuda" (Ahashaverosh).

În 1939 a publicat primul volum de versuri - "**Ştiele Winklen**" (Colţuri liniştite), în editura Shalom Aleichem la tipografia Slova a lui Abraham Feller, iar în 1947 a dat publicităţii volumul de poezii - "Mesaj", dedicat mamei sale. Este colaborator la revista - Ikuf Bleter, iar în 1965 a publicat placheta de versuri - "**Freiheit**", în idiş.

În Mihăileni a înjghebat o sală de teatru unde a debutat renumita trupă a lui Haim Meir Segalescu. La prezentarea unei reviste umoristice - "**Geklopt in Gebluzen**", câţiva dintre onorabilii cetăţeni au împiedicat prezentarea.

S-a stabilit la Bucureşti şi a ridicat un obelisc în cimitirul evreiesc înscriind numele eroilor primului război mondial, iar pe obelisc o gravură semnată - Leon Bertiş.

Ca reacţiune la curăţatul zăpezii din 1942 în Bucureşti, prezintă la teatrul Barasheum în limba română, piesa - "Estera". Haim Schwartzman a compus muzica. Cenzorul principal era romancierul Liviu Rebreanu, care scuzându-se că nu-i poate da aprobarea, l-a lămurit că i-ar face un mare rău,... "prea reieşea asemănarea dintre Haman şi Hitler", spuse Rebreanu.

În 1975 a publicat volumul - "**Stram Gram**", cu 3604 proverbe în limba idiş.

În culegerile sale, poetul avea figuri şi întâmplări specifice târgurilor evreieşti din Moldova şi în primul rând din Mihăileni.

Ion Călugăru

Născut la Dorohoi, cu numele Buium Croitoru, a trăit între anii 1902 - 1956.

S-a născut în sânul unei familii de muncitori evrei. Şi a primit botezul literar sub numele de Ion Călugăru la propunerea lui Eugen Lovinescu, nume cu care s-a făcut cunoscut în literatură. Voia să scrie. Ţintea un orizont mai larg unde să facă cunoscută, mai amplu, lumea lui ahaşhverică înţepenită într-un târg moldovenesc. El a descris **şteitelul** cu lumea sa de cotiugari, morari, oieri, hamali, birjari, sacagii, ceauşi de sinagogă, croitori, bătrâne limbute şi l-a zugrăvit obiectiv cu un pitoresc de situaţie şi limbaj.

La numai 17 ani, în 1919, descinde în capitală. Însoţit de Saşa Pană, colaborează la revista - "Unu". A publicat la toate revistele vremii: "75-HP", "Integral", "Urmuz", el însuşi editând revista - "Opinia publică". Colaborează la cotidianul evreiesc - "Mântuirea", "Lumea evree", "Adam", "Cuvântul liber", "Contemporanul" şi ca reporter la ziarul "Clopotul".

În 1922 publică în revista Flacăra schiţa - "Firi Înţelese", care a devenit în 1936 cea mai valoroasă operă a sa - "Copilăria unui netrebnic", un valoros document monografic al târgului moldovenesc, eternizând oraşul evreiesc Dorohoi ca valoare iudaică clasică la începutul secolului nostru.

În 1930, o dată cu polarizarea dreapta-stânga, fascism-antifascism, colaborează cu furie şi voluptate la "Cuvântul liber", "Reporter", "Era nouă", "Clopotul". După 23 august, îl găsim redactor la "Scânteia", apoi, vicepreşedinte al Uniunii Scriitorilor, un activist al frontului ideologic.

SEMNALUL

EVREI DOROHOIENI ÎN LUMEA LITERELOR

de Av. MANES LEIB

Judeţul Dorohoi, cu târgurile sale, a fost izvor de personalităţi culturale, poeţi, scriitori, ziarişti, traducători, artişti, atât în limba română cât şi în limba idiş. Ei s-au remarcat şi au primit aprecierea cuvenită din partea unor ilustre figuri atât în presă cât şi în literatura română.

Ştefan Antim

Născut la Dorohoi, cu numele A. Wechsler, a trăit între anii 1979-1944.

Avocat, economist, sociolog, colaborator la cele mai de seamă ziare şi reviste: La Roumanie, Opinia, Ordinea, Lumea Israelită, Curierul Israelit, Curentul Nou, Ideea Europeană, Adam, Pandectele Române, Puntea de Fildeş, Libertatea, Adevărul literar şi artistic, Revista Fundaţiilor Regale.

A publicat mai multe volume şi studii legate de problemele care frământau viaţa publică din România: Studii sociologice, Chestiunea socială din România, Intervenţionismul şi tocmelile agricole, Chestiunea evreească, Capitalul Mobiliar, Îndărăt spre Evul mediu, Studii şi portrete, Concepţia economică a dreptului, Problema rurală, Legea proprietăţilor, cât şi altele.

A tradus din lucrările lui Heine ca: Nopţi Florentine, Rabinul din Bacharach.

Iosif Adronic

Născut la Suhărău, cu numele Iosif Bucovici, a trăit între anii 1897-1991.

Rămas orfan de tată a avut o copilărie grea şi nu şi-a putut continua studiile. Autodidact, a profesat ziaristica, a fost scenarist de programe radiofonice şi traducător. Scriitor si publicist, a avut prietenia unor mari personalităţi şi oameni de cultură în România interbelică.

A colaborat la revistele Flacăra şi Viaţa Românească şi a scris frecvent la ziarul România Liberă. A depus o deosebită activitate literară în cunoaşterea de către poporul român a operelor unor mari scriitori de limbă idiş care s-au născut şi au scris pe meleagurile României, aşa cum a fost - "Cartea Raiului", a lui Iţic Manger, pentru a cărei traducere din idiş primeşte premiul Uniunii Scriitorilor în anul 1977. Romanul - "Oraş în profil", a lui Iacob Sternberg, a făcut cunoscutgeneraţiilor de astăzi începuturile culturii şi teatrului idiş în România.

DOROHOIUL
ÎN INTERVALUL APRILIE - AUGUST 1944
de MORIŢ COTUŞTEANU - jurist

Am citit cu plăcere şi interes primele trei volume ale monografiei "Dorohoi". Mă asociez la aprecierea unanimă, că s-a depus o muncă uriaşă şi s-a realizat ceva unic prin publicarea acestor volume, la care se adaugă acum şi cea de a patra carte.

Remarc însă, că în articolele publicate n-am găsit vreo referire la situaţia deosebită creată în oraşul şi în judeţul Dorohoi, în primăvara anului 1944.

Sub presiunea ofensivei armatei sovietice, armata Română şi Germană s-au retras din nordul Moldovei. La 5 aprilie 1944 armata sovietică a intrat în oraşul Dorohoi. Acest eveniment a eliberat populaţia evreiască din oraşul şi orăşele judeţului Dorohoi, de sub dominaţia fascistă şi antisemită.

În săptămânile şi lunile care au urmat, evreii se plimbau pe străzile oraşelor fără a le fi frică de sergenţii de stradă!

De menţionat că odată cu armata au părăsit oraşul şi judeţul Dorohoi: poliţia, o bună parte a funcţionarilor publici, preoţii, învăţătorii şi profesorii (au fost evacuaţi în sudul României). Dorohoiul a rămas un fel de **ţară a nimănui**.

În aceste condiţii, elementele progresiste din oraş au luat iniţiativa organizării administraţiei şi poliţiei locale, a fost numit prefectul judeţului şi primarul oraşului, pentru a se asigura în primul rând ordinea publică şi administrarea unor bunuri părăsite, aprovizionarea populaţiei.

Populaţia evreiască a participat activ la viaţa culturală a oraşului.

Istoria Dorohoiului va consemna cândva, că în condiţiile excepţionale de atunci, administraţia constituită la Dorohoi a jucat un rol pozitiv şi că mulţi evrei şi-au adus contribuţia în cadrul acestei administraţii.

O altă iniţiativă meritorie a fost aceea de a se asigura în timpul verii un curs judeţean care a instruit învăţători provizorii (au fost recrutaţi tineri cu o anumită pregătire), care să asigure deschiderea anului şcolar care se apropia.

Şi în această direcţie evreii dorohoieni au adus un aport important.

Pe front evenimentele s-au precipitat. A urmat actul de la 23 August 1944, când a fost înlăturat guvernul fascist antonescian şi România s-a alăturat coaliţiei antihitleriste.

Se apropia sfârşitul celui de al doilea râzboi mondial şi înfrângerea Germaniei hitleriste.

În noile condiţii, mai ales la început, evreii au ocupat funcţii de conducere în viaţa politică şi în instituţiile de stat, în presă, în învătământ şi în viaţa culturală, cât şi alte domenii de activitate.

Apariţia Statului Israel a schimbat fundamental problematica populaţiei evreieşti din România. Din ce în ce mai mulţi evrei şi-au pus problema emigrării în Ereţ Israel, pentru a asigura viitorul lor, dar mai ales al copiilor lor. Azi, majoritatea evreilor din România se află în patria lor: Israel. Ceea ce nu exclude sentimente de prietenie faţa de tara în care ne-am născut.

Ultima vizită a lui *Ion Calugăru (1902-1956)* în oraşul natal

de S. MOSCOVICI - KARMOSS

Toronto-Canada

L-am cunoscut personal pe maestrul Ion Călugăru în primăvara lui 1946 când a venit să-şi revadă oraşul natal.

Era o frumoasă zi de aprilie, foarte însorită, când l-am aşteptat pe peronul gării din Dorohoi, alături de prefectul judeţului, prof. Alex. Faliboga, primarul oraşului, dl. maior Găluşcă, ajutorul de primar, Efraim Pomârleanu, secretarul primăriei, d. Const. Stan, avocat Jack Lövensohn, secretarul consiliului judeţean al sindicatelor, Sandu Sulimovici, secretarul Comunităţii evreieşti Dorohoi, Iancu Abramovici, avocat Iancu Şaiovici, Avram Davidsohn-Ţurulnicu, cpt. Gândescu Gică, dr. Leizerovici Leizer, directorul spitalului judeţean şi o numeroasă asistenţă formată din localnici veniţi în întâmpinarea oaspetelui.

Când a coborât din vagon, a rămas foarte impresionat, având lacrimi în ochi pentru frumoasa primire.

Primarul Găluşcă l-a întâmpina cu un arătos coilici împletit şi cu sare, ca pe un iubit şi distins oaspete.

Ion Călugăru a mulţumit celor prezenţi şi a promis că va mai reveni pe aceste meleaguri, în vederea realizării unui vis de a scrie un mare roman despre viaţa în acest oraş.

De la gară, numeroasa asistenţă l-a însoţit pe jos spre centrul oraşului, în aplauzele celor întâlniţi pe traseu. A fost cazat la hotelul Federalei cooperativelor de consum. Seara a avut loc un somptuos banchet în saloanele cooperativei "Deşteptarea" din centrul oraşului, la care au participat notabilităţile oraşului, delegaţii ale breslelor muncitoreşti, fruntaşi şi conducători de întreprinderi, cunoştiinţe şi prieteni.

A doua zi am pornit să vizităm oraşul pe urmele trecutului oaspetelui, care ni l-a înfăţişat etapă cu etapă, aşa cum au fost descrise în cărţile "**Caii lui Cibicioc**", "**Copilăria unui netrebnic**" etc., etc. Cu această ocazie ne-a dezvăluit că intenţiona să înceapă redactarea unui nou roman, "**Cei ce n-au trecut Jijia niciodată**"; l-a început dar - din păcate - nu a mai reuşit să-l termine, ca şi alte proiecte rămase în manuscris.

Când am ajuns pe b-dul Regele Ferdinand, s-a oprit în dreptul unei sinagogi şi ne-a zis:"**aici, la sinagoga "Gaverona" mi-am petrecut copilăria; veneam cu părinţii şi chiar singur, este una din amintirile mele pe care nu le pot uita**". Apoi ne-a dus să ne arate cartierul copilăriei sale, dar casa natală dispăruse în decursul anilor. Era o construcţie improprie din scânduri şi chirpici, una dintre cele mai sărace şi care, neconsolidată la timp, a cedat intemperiilor. Călugăru ne-a povestit amintiri legate de fiecare vecin din jurul casei sale părinteşti.

Aici, în schimb, a găsit mulţi foşti vecini de-ai săi cu care s-a întreţinut: îi ţinuse minte pe toţi.

(**Revista "Minimum"** - februarie 1998)

vechilii luşba şi ceauşul lor ce au acolo. După cisla ceş vor face între dânşii săi strângă şî pe toată luna săi dé la visterie prin mâna kizăşului au dat deplin cu răsurile lor luănd şi neturile de seamă de la sameşul visteriei. Kotăritul cămărăşesc să aibă el dacă pe un venit ce este a boerilor Domniilor sale, neadougăndu-se decum au dat până acum. Deci dar şi ei îndatoriţi să fie ca pe toată luna fără sminteală sau arătare de neputinţă ori de rămăşiţă, să aibă a da la visterie suma de bani arătată mai sus fără cuvânt de răspuns, prin măna chizăşului, după legătura ce au prin zăpăşile ce au dat în visterie atât briasla cât şi chizăşul lor.

Iară pentru pricinile cât se vor întâmpla între dânşii pentru bir de către Dumnealui Vel Vistier să se caute şi să îndreptează. Iar alte pricini afară de ale birului ce vor avé între dânşii se vor căuta de către dumnealor ispravnicii de ţinut Dorohoiului şi se vor pune la cale precum sau urmat şi până acum. Drept aceia după mila ce au făcut Domnia mea cu această briaslă. Iată li sau dat acest al nostru Domnesc hrisov ca să fie ştiut chipul aşezării birului lor; şi de către nimeni mai multă supărare să nu aibă. Pentru care o poruncim Domnia Me Domnilor voastre isprăvnicii de ţinut Dorohoiului cum şi altor zapcii de către nimine mai multă supărare să nu aibă, să nu se urmeze împotriva hotărării şi pe alt fraţi luminaţi Domni pe care sfântul Dumnezeu îi va orândui în urma noastră Domni şi oblăduitori ai acestei ţări să nu strice această aşăzare şi mila ce sau făcut cu briasla jidovească din târgul Dorohoiului, ca pe un lucru ce aste fără păgubire visteriei şi spre a lor statornici ce mai vârtos să o întărească pentru a Dumnialor sale veşnică pomenire. Scrisu sau hrisovul acesta în Scaunul Domniei mele în oraşul Eşii. Intru cea dintăi Domnie a noastră la Moldavia în anul dintăi.

La anul 1799 Decembrie 1

(P.D.)
V-d Ipsilant Voevod Io Constantin Alexandru.
Sau trecut la condica visteriei.
Vel Vistier procitoh Constantin Veisa ot Visterie"

"Înfrăţirea", Bucureşti,
Anul III, Duminică 6 Decembrie 1915 no.49, p.II-a
Publicat. Transcris de **Lazăr L. Rosenbaum** după originalul
aflat în păstrarea lui **Aron Pomârleanu** din Dorohoi

Documente privitoare la evreii din România

"1 Decembrie 1799
Fiscarea birului breslei evreilor din Dorohoi

Cu mila lui Dumnezeu.
Io Constantin Alexandru Ipsilant Voevod Domn ţărei Moldovei.

Să faci ştire cu acest hrisov al Domniei Meli pentru breasla jidovească din Tărgul Dorohoiului kare dăndu jalobă către Domnia Mea au arătat că cu birul ce poartă şi cu hăvalelile ce dau ne fiindu întru o stare ce mai multe ori se încearcă piste putinţă lor, au venit la scăpăciune şi la ce desăvârşit sărăcia şi stricăciune. Şi cu plângere s'au rugat Domniei Mele ca să fie depusă la o cale dare lor pre putinţă cu o ruptoare de sumă hotărâtă, câţi bani să dee pe an şi cu alte deosebite havalele să nu fie supăraţi. După care jalobă a lor făcându-se cercetare de către însumi Domnia Mea şi socotindu-să că chipul dărilor ce au purtat până acum le biruieşte putinţa. Domia Me n-am voit a-i lăsa să vie la stare următoare stricăciuni: ce după cum asupra tuturora ce sunt sub oblăduirea noastră privim cu milă şi suntem râvnitori a-i apăra de celi dreptate şi piste putinţă dări, şi în bună statornicie a-i păzi. Asemenea şi pentru dânşii milostivindu-ne Domnia Me am socotit ca nişte oameni ce sânt de un neam ce nici stare nici deprindere nu-i înlesneşte a le da la mai multe şi deosebite Dări şi havalele precum alţi locuitori ai ţării. Să cade să aibă o deosebire cu care să se înlesniască adică să poarte un bir cuviincios spre mulţumita visterie, şi nici la stricăciune pricinuitoare decădere să nu vie. şi iată întracest chip s'au pus la rânduială aşezarea birului lor cu a lor bună primire să dee 1012 lei 60 banl într'un an toată briasla jidovească din târgul Dorohoiului, de care au dat şi isvod anume în visteria iscălit de cei mai fruntaşi ai lor. Însă nouă sute de lei bani visteriei şi 112 lei 60 bani câte cinci parale de leu. Şi aceşti 1012 lei 60 bani, să-i dé douăsprezece ori într'un an adică fieşte care lună câte 84 le 45 bani, însă şaptezeci şi cinci lei banii visteriei şi 9 lei 45 bani răsurile.

În care hotărâtă suma de bani fiind ca să cuprindă arăt două ajutorinţă una de iarnă şi alta de vară şi şapte sferturi ce sânt pe an, acum şi alte dări şi havaleli ce au dat peste an, şi le au săvârşit ori în bani ori în natură cu altă cu nimica să nu fie supăraţi cât de puţin şi nici pe capetile lor nici pe Dughenile ce vor ave cu orice fel de marfă, nici pe casă nici pe racherii nimica să nu dee. Pe vinul cuşăr ce vor vinde pe la Dughenile şi Kăsile lor fiind păn la numărul de cincizeci but, iarăşi, să nu se supere de banii ajutorinţei niciodată, iar pe căte but, cu vin vor trece mai mult piste suma arătată ce au să scutească vor plăti şi ei ca şi alţii: kăte o căldăruşe ce vor avea în casă de făcut rachiu de drojdii, iară să nu fie supăraţi., cum şi de banii mezilului i de banii cărăilor şi a salahorilor şi de unt i zahire şi de alte ori ce dări. De toate să fie în pace şi nesupăraţi. Ce numai vama Domnească pe mărfă ce vor aduce dintralte ţări, sau vor scoate de aice din ţară şi vor aduce piste hotare să plătiască după hotărâre de obşte, căte trei lei la sută de lei ca şi alţăi. Goştina i Băsătina şi Vădrăritul iarăşi vor plăti avănd de acest fel după cum plătesc şi alţii; la strângerea banilor acestora ce sănt aşezat să se dé pe an să nu aibă a se amesteca dumealor ispravnicii de ţinutul Dorohouiului, sau alţii zapcii. Ci ei cu profesorii lor. Antisemitismul," spune el, "este o pornire primitivă, barbară" şi încheie afirmând "Studenţimea nu are dreptate în cererile ei şi de aceea mişcarea studenţească nu are ecou în opinia publică".

22 iunie 1923
"**Săveni**. Cu ajutorul societăţii "Morgenroit" ia fiinţă o şcoală serală pentru adulţi cu 12 cursanţi unde se învaţă limba idiş şi română."

5 august 1923
"**Herţa**. În vestibulul şcolii israelite se aşează o placă comemorativă pentru evreii morţi în războiul pentru întregire."

11 ianuarie 1924
"**Dorohoi**. Sărbătorirea a 100 de ani de existenţă a sinagogii mari."

9 aprilie 1924.
Dorohoi. Elevii antisemiţi, conduşi de Ilie Gârneaţă, scriu pe case "Moarte jidanilor".

8 august 1924.
"**Dorohoi**. Din cauza atacurilor antisemite conduse de Ilie Gârneaţă, se introduce starea de asediu în localitate."

15 august 1924.
"**Dorohoi**. Manifestaţiile antisemite continuă. În gară e omorât Iermiahu Stern."

26 decembrie 1925
"Cercul cultural al tineretului evreu şi organizaţia "Macabi" din **Dorohoi**, organizează un festival literar prezentând piesa "În seara de Hanuca" de Dr. I.Leon."

18 ianuarie 1926.
Dorohoi. Este reorganizată mişcarea sionistă

7 februarie - 18 aprilie 1926
Între aceste date se desfăşoră campania anuală Keren Hajessod care se deschide la Râmnicu Sărat, Piteşti, Bacău, Craiova, Ploieşti, Rădauţi, Turnu Măgurele, Botoşani, **Dorohoi**, Tg. Neamţ, Huşi, Bârlad, Iaşi, etc."

9 aprilie 1926
Dorohoi. Banca de credit mărunt hotărăşte ca profitul pe anul 1926 să fie folosit pentru procurarea de haine copiilor săraci."

Am publicat mai sus, numai datele relevante
Ele au fost culese din
Arhiva Universităţii Bar-Ilan Tel Aviv
de către cercetătorul Alex Finkelstein

11 noiembrie 1883
"**Săveni, jud. Dorohoi**. N. Viţianu, evreu împământenit, obţine prin concurs dreptul de a deschide prima farmacie în târg."

21 decembrie 1884
Din cele publicate în presă, rezultă că a avut loc la Focşani, Bacău, Iaşi, **Herţa**, Turnu Măgurele, Piteşti, Craiova:
- consolidarea comunităţilor;
- afectarea stării materiale a populaţiei evreieşti ca urmare a măsurilor luate de autorităţi şi a legilor restrictive, ceea ce a dus la un curent puternic de emigraţie;
- intensificarea activităţii comunităţilor pentru asistenţa socială, şcoli, spitale."

13 august 1885
"Comunitatea din **Săveni-Dorohoi**, a trimis un protest Ministerului de Interne, arătând persecuţiile la care sunt supuşi evrei şi afirmă că nu vor semna un asemenea act (scrisoare de mulţumire stapânirii), până nu vor înceta persecuţiile. Ca urmare a acestei scrisori, preşedintele comunităţii, M. Loebel, a fost arestat."

15 noiembrie 1888
Dorohoi. Cimitirul israelit a fost profanat, fără ca făptaşii să fie descoperiţi.

3 iulie 1920
Mihăileni. Întrunire sionistă la Sinagoga Herţer. Vorbeşte Dr. Reiser, secretarul Federaţiei Sioniste din Cernăuţi."

25 august 1920
Dorohoi. Constituirea Sfatului Negustoresc; Preşedintele şi cinsprezece membri din totalul de nouăsprezece - sunt evrei."

24 aprilie 1921
Herţa. La cercul de lectură "Aurora", conferinţa lui S. Fundoianu despre "M. Kogălniceanu şi chestia evreiască".

5 februarie 1923.
Dorohoi. La apelul prefectului, Comunitatea israelită, "Sfatul Negustoresc", un mare număr de evrei din localitate, s-au angajat să sprijine organele locale în construirea de noi localuri de şcoală.
- **Dorohoi**. Festivalul artistic-literar organizat de cercul cultural al tineretului, în localul şcolii israelite.

6 februarie 1923.
"Profesorul universitar G. Taşcă, condamnă mişcările studenţeşti îndreptate împotriva evreilor. Cu privire la "numerus clausus" cerut împotriva studenţilor evrei, arată că, "ţinta noastră trebuie să fie nu înlăturarea evreilor din şcolile de stat româneşti ci atragerea tuturor elementelor străine care trăiesc în mijlocul nostru în şcolile şi universităţile noastre. Dacă îi vom da afară îşi vor forma şcoala lor cu

Din Arhivele Universității Bar-Ilan

Fragmente din "Istoria zilnică din perioada 1741-1927 în județul Dorohoi"

11 noiembrie 1741
(Constantin Mavrocordat, domnul Moldovei) scrie dregătorilor de ocoluri Botoşani şi ţinutul **Dorohoi**, întrebându-i pentru ce nu l-au înştiinţat că s-au găsit, la Tăietura, doi evrei şi un rus omorâţi şi le porunceşte să facă cercetări pentru aflarea ucigaşilor"

Ianuarie 1742
Carte de judecată dată de boierii Divanului Moldovei în pricina egumenului mânăstirii Suceviţa cu Iaţco evreul din Botoşani pe care vrea să-l scoată dintr-o casă de osândă de pe moşia Iubăneşti din ţinutul **Dorohoi**".

2 iunie 1742
"(Constantin Mavrocordat, domnul Moldovei, porunceşte dregătorilor de ocolul Botoşani şi ţinutul **Dorohoi** să cerceteze cine a ucis nişte evrei din Polonia care au fost găsiţi morţi la Tăietura."

29 iulie 1742
"Domnul Moldovei scrie vel Căpitanului de ţinutul **Dorohoi** să cerceteze plângerea lui Iosif de la Cotnari împotriva unor oameni care, schimbând cursul râului Bahlui, îi împiedică funcţionarea morii"

2 iunie 1742
"O carte la Antochi Carage vornicul de Botoşeni şi la Ilieş vel Ilieş căpitanul de **Dorohoi**, pentru nişte jidovi din Ţara Leşească ce s-au aflat ucişi la Tăietura.

Să caute să de mare strânsoare împregiuraşilor, numai să afle cine au ucis pe acei jidovi. Măcar că uciderea lor s-au făcut la Mărie Sa Grigorie vodă, aproape de mazilie, dar tot să cerce ei şi precum or afla adevărul să înştiinţază pe Mărie Sa Vodă cu acest trimis ce s-au trimis de aice."

11 ianuarie 1880
Dorohoi. Autorităţile locale cer desfiinţarea taxelor percepute de vreo zece ani de la *hahami* şi plata întreită a păşunatului pentru vitele aparţinând evreilor."

23 septembrie 1882
Dorohoi. Prefectul Gh. Hasnaş ordonă ca evreii să fie izgoniţi, până la 26.X., din toate localităţile rurale."

6 februarie 1883
"**Dorohoi**. Societatea "Unirea" a înfiinţat un spital. Pentru asistenţa bolnavilor şi-a oferit serviciile dr. I. Mihăilescu.

TABEL AL MESERIAŞILOR DIN JUDEŢUL DOROHOI 1949 - 1950

Nu numai Directia de Statistică a statului român întocmea liste, tablouri, situaţii centralizatoare pe diverse teme, pentru a cunoşte cât mai precis, cât mai multe date cu privire la locuitorii României.

Federaţia Comunităţilor Evreeşti a întocmit, cu ajutorul reprezentanţilor săi din judeţele ţării o dare de seamă, cu privire la numărul meseriaşilor de origine evreiască din România.

Am extras datele cu privire la meseriaşii evrei din judeţul Dorohoi.

În **Dorohoi** erau 14 agricultori, 22 brutari, 5 contabili, 10 căruţaşi, 35 cojocari, 42 cizmari, 109 croitori, 2 chelneri, 3 constructori, 3 ceaprăzari, 2 electricieni, 7 fierari, 27 frizeri, 3 grataragii, 2 lumânărari, 7 măcelari, 764 muncitori necalificaţi, 1 pălărier, 2 rotari, 3 şoferi, 5 selecţionari ouă, 5 săpunari, 3 tăbăcari, 4 tipografi, 11 tinichigii, 1 ţesător, 4 tapiţeri, 115 vânzători magazine, 5 vopsitori, 1 asistent dentar, 3 dactilografe, 39 linjerese, 1 modistă, 41 pălărieri, 14 tricoteze.

La **Săveni** erau 22 croitori, 9 cizmari, 14 cojocari, 3 tâmplari, 3 brutari, 5 măcelari, 1 curelar, 4 frizeri, 2 tipografi, 1 mecanic, 1 lăcătuş, 1 tractorist, 1 dactilografă, 1 rihtuitor, 71 comercianţi, 76 fără profesie, 1 industriaş, 3 contabili, 3 agricultori, 7 muncitori.

În **Mihăileni** se aflau 7 cizmari, 5 croitori, 4 tâmplari, 2 frizeri, 2 tinichigii, 1 zugrav, 1 brutar, 14 căruţaşi, 4 măcelari, 34 foşti comercianţi.

În plasa Başeu, dintr-un total de 21 de evrei, în satul Flondora erau 6, la Hăneşti - 6, în Podriga - 2, Slobozia Hăneşti 2, Vlăsineşti 1, Vorniceni 4. În plasa Herţa, erau 92 de evrei, dintre care la Alba erau 14, la Başeu 13, la Comăneşti 4, Hilişeu-Gafencu - 4, Lupeni 21, Croftiana - de - jos 9, Smârdan 15, Subarău 11. Plasa Jijia adăpostea 10 evrei: la Arborea 6 şi Vlădeni 4; plasa Lascăr, 782: Crasnaleuca 6, Mitoc 1, Păltiniş 3, Rădăuţi 772. În plasa Logofătul Tăutu - 95: la Bălineşti 5, Buda 10, Dealu 18, Maghera 6, Nicani 4, Stânca 5, Talpa 3, Vârfu Câmpului 6, Zamoştea 12, Zvorâştea 26.

În total trăiau 1000 de evrei în mediul rural.

Din **Rădăuţi**, erau Bich Iancu, soldat, Crucea Comemorativă, cu baretele Ardeal Carpaţi; Boiangiu Pincu, soldat; Bauman Şmil, soldat; Bălan Băcalu Moise, soldat; Cotter Şmiel, soldat, Crucea Comemorativă cu barelele Carpaţi; Cotuşteanu Herşcu soldat; Dascălu Moişe, soldat; Kraissel Isidor, soldat; Māmuraru Iosub, soldat, invalid de război; Surghi Lupu, soldat;

La **Mihăileni**, erau Ing. Beraru Avram, soldat; Beraru Luzer, soldat; Beriş Fisel, soldat; Cuşmaru Simon, soldat; Ciubotaru Ghersin Avram, soldat; Goldahamer Iancu, soldat; Grinberg David, soldat; Hecht Zaharia, soldat; Herţanu Talic, soldat; Haim, soldat; Haiches Oişie, soldat; Lipovici Froim, soldat, decorat cu Crucea Comemorativă cu baretele: Ardeal, Tg. Jiu, Bucureşti, Târgu Ocna; şi Avântul Ţării; Pomârleanu Pinhas, soldat, Avântul Ţării; Rosman Iancu Şmiel, soldat; Şechter Aizic, soldat; Trister Avram, soldat decorat cu Crucea Comemorativă cu baretele: Bucureşti, Ardeal, Oituz, Mărăşeşti, Tg. Ocna; Vagner Mochiu Şmiel, soldat;

Din **Darabani**, erau militarii Baranceanu Haim Leib, sergent, decorat Bărbăţie Credinţă cu spade; Baratz Moise, soldat, invalid de război; Bălan Marcu, soldat combatant, linia de foc; Croitoru Uşer Leib, soldat; Ciubotaru Iosub Lupu, soldat; Cojocaru Şmiel, soldat; Cojocaru Iţic Hoişie, soldat; Cojocaru Strul Leizer, soldat; Croitoru Iţcu, soldat; Cornişteanu Meir, soldat; Graur Strul, soldat; Grinberg Strul, soldat; Grinberg Şmiel, soldat, Gelipter Burăch, soldat, orfan de război; Herş Leib Tiprei zis Rozner Simon, soldat, Crucea Comemorativă; Lift Marmel, soldat; Marcu Nuhăm, soldat, Crucea Comemorativă cu baretele: Ardeal, Carpaţi, Oituz, Victoria; Molodic Marcu, soldat; Nahman Avram, soldat; Ostfeld Herşcu, soldat; Raichbath Şloim, soldat; Seculeţ Herşcu, soldat, decorat cu Bărbăţie şi Credinţă cu spade.

La **Herţa**, trăiau Bălan Strul, sergent; Birenbaum Samoil, soldat, Crucea Comemorativă; Cazacu David, soldat; Căruceru Aron, soldat; Cheis Idel, soldat; Federu Iosub, soldat; Linscher Moişe Volf, soldat; Moscu zis Moscovici Iţic Moscu, soldat; Mendel, zis Mendelovici Bercu, soldat; Rozen Aron Burăh, soldat, Crucea Comemorativă cu baretele Mărăşeşti, Târgu Ocna; Sechter Avram, soldat; Solomon Leiba, soldat; Şmil Uşer Haim zis Şmilovici, soldat; Ştrul Uşer, soldat; Zelţer Zeida, soldat; Vataru Aizic, soldat decorat cu Crucea Comemorativă, barete: Ardeal, Carpaţi, Oituz, Tg. Ocna, Victoria; Zecler Iancu, soldat, soţia orfană de război, soacra văduvă de război.

Şi alte localităţi din judeţul Dorohoi au dat vrednici soldaţi evrei. Iată câteva dintre aceastea: **Dumeni**, Blumenfeld Victor, soldat; **Sendriceni**, Blumer Simon Marcu, caporal; Groper Simon Herş, soldat; **Buda**, Cheiss Huna, soldat; **Văculeşti**, Ceauşu Burăh, soldat; Damachiner Marcu, soldat; decorat cu Bărbăţie şi Credinţa cu spade; Lipovici Moscu, serg. T.R., licenţiat în Drept; **Cordăreni**, Cohn Idel, soldat; **Havârna**, Danilov Iţcu, sergent; Cojocaru Şmiel Leib, soldat; **Ştiubeni**, Fisler Strul, soldat; **Zvorîştea**, Goldhamer Strul, sublocotenet; Marcovici Iacob Iosub, soldat; **Lunca**, Goldenberg Avram, soldat; **Grameşti**, Haimovici Leiba, soldat; Mittelman David, soldat; **Mileanca**, Iţic zis Moscovici Fisel, soldat; Vittner Şloim, soldat decorat cu Crucea Comem, cu bretele: Oituz, Tg. Ocna, Ardeal, Victoria; **Pomârla**, Moscovici Manaşcu, soldat; **Broscăuţi**, Marcu Avram Iţic, soldat; Şulimovici Hoişie, soldat, decorat cu Crucea Comemorativă; Sulimovici Moişe, soldat; **Zamostea**, Pinhas Haim, soldat; **Ibăneşti**, Rudich H. Mendel, soldat; Segal Mendel, decorat Bărbăţie şi Credinţă; Zoller Leon, sublocotenet rezervă; **Tureatca**, Zoller David, soldat.

Plut. medic; Lam Michel, soldat; Leibovici Adolf, soldat; Messingher Iosub Haim, soldat cercetaş de război; Mates Şloim Meir, soldat, Crucea Comemorativă; Meirovici Samson, soldat; Mendel Ştrul Avram, soldat; Mendel Bercu, soldat; Moscovici Şloim, soldat, combatant în linie front; Moscovici Moişe David, soldat; Moişe Iţic zis Argintaru Michal, soldat; Moscovici Haim, soldat; Mindirigiu Avram, soldat, soţia orfană război, Meilic Marcu, soldat, Moişe Hoişie, soldat; Mihăilişteanu Zalman Leib, soldat; Mihailovici Eli, soldat; Messingher Oişie, soldat; Mahalu I. Zisu, soldat; Mendel Beib Alter, soldat, Moscovici Samoil, plutonier T.R., Crucea Comemorativă cu baretele Mărăşeşti, Basarabia, Ardeal, Bucureşti şi Victoria; Meirovici Moişe, soldat; Moscovici Avram, Lt. Farmacist, cercetaş de război; Moscovici Iosub, Caporal; Mătăsaru Alter, soldat; Meraru Malia, soldat; Marcovici Natan, sergent, T.R.; Marcovici Max, sergent T.R.; Moşcovici Solomon, soldat; Naiman Meir, soldat invalid de război, Nusem sin Haim Segal David, soldat; Nusen Şmil Iancu, soldat; Nechmen Moscu Iancu, caporal; Naiman Aizic, caporal; Poplingher Mendel, soldat, Crucea Comemorativă; Pomârleanu Solomon, soldat; Pomârleanu Talic, soldat; Pomârleanu Greif Naftule, soldat; Pompan Moişe Aron, Plutonier T.R., Crucea Comemorativă; Pomârleanu Haim Marcu, Plutonier medic; Pollac Pincu, soldat, Crucea Comemorativă; Pollac David, sergent T.R., cercetaş război, decorat Victoria Medicul Sanitar; Pânzariu Aron, soldat; Papucaru Izic Aizic, soldat, Crucea Comemorativă; Pascaru Zalman, soldat; Pomârleanu Haim, Plutonier T.R., decorat cu Victoria şi Crucea Comemorativă cu baretele Ardeal, Carpaţi, Oltuz, Tg. Ocna; Petraru Aron, soldat; Prilipceanu Faibiş, soldat; Rozen Faibiş Sulim, soldat combatant linia de foc; Rabinovici Ioina, soldat; Roizen Şloim, soldat; Rozen Moise, soldat T.R., Licenţiat în Drept, Preşedintele Comunităţii Dorohoi; Rabinovici Moscu, soldat; Rosen Eli Wolf sin Lupu, soldat; Rapaport Avram, soldat, decorat cu Crucea Comemorativă şi Centenarul Carol I; Rapaport Idel, soldat; Solomon Zeilic, soldat; Stoler Meir, soldat; Sacagiu Avram, soldat; Stoleru Aron, soldat, invalid de război; Sor Burăch, soldat, decorat cu Crucea Comemorativă baretele Mărăşeşti, Oituz şi Ardeal; Stoleru Meir, soldat; Şapira Ioina, soldat, combatant 1916-1918; Segal Hoişie Avraham, soldat; Şlaifer Aron, soldat; Şapira Aron, soldat; Farmacist Solomon Burăch, soldat T.R., farmacist, Solomon Marcu, soldat; Sigal Iancu, soldat, Şchiller Marcu David, soldat; Şlaifer Iţcu, caporal; Svartz Leizer, soldat; Saiovici Iancu, caporal T.R., orfan de război, Licenţiat în Drept; Solomon Haim, soldat; Segal Michel, soldat; Svartz Itcu, soldat, Sapcaru Pincas, soldat; Svartz Meir, soldat; Stoleru Buium, soldat; Dr. Sigall Mendel, Locotenet Medic; Segenreich Leib, soldat T.R.; Sufar Strul, soldat; Sor Avram, soldat; Segenreich Iacon Hilel, soldat; Sechter Herşcu, soldat, Crucea Comemoravă cu barete, şi Victoria; Segal David, soldat; Sărăcuţu Saia, soldat; Segal Idel, soldat; Segal Sigmund, soldat, decorat cu Crucea Comemorativă, cu baretele Ardeal, Carpaţi, Oituz, Victoria, şi Avântul Ţării; Şloim Şloimovici, soldat; Sacagiu Iosub, soldat; Dr. Sleicher Mendel, Medic Plutonier; Dr. Segal Cezar, Medic Plutonier; Sărăcuţu Cohn Iancu, soldat; Sufar Leizer, soldat, decorat cu Victoria; Talpalaru Avner, soldat; Sacagiu Volf, soldat, Crucea Comemorativă, barete; Taingiu Haim, caporal T.R.; Târnăuceanu Ilie, caporal T.R.; Turulnicu Moise Mordhă, soldat; Tiner Moise, soldat; Talpalaru Naftule Iosub, soldat; Ungar Şloim Leib, soldat; Waissman Liza, soţie combatant, 1916-1918; Vadrariu Simon, invalid de război; Zaidler Avram, soldat, combatant 1916-1918, Zoller Leon, soldat; Zisman Casriel, soldat.

La **Săveni**, se aflau Avram Mendel, soldat; Budnaru Solomon, soldat, fiu Veteran 77, decorat Avântul Ţării; Budnaru Herşcu, soldat, fiu Veteran; Cotlear David, soldat; Ciubotaru Bercu, soldat; Casapu Osna, orfan război; Cohn Iancu, soldat; Cojocaru Copel, soldat; Dragonişteanu Nuţă, soldat; Croitoru Moişe, soldat, Crucea Comemorativă cu barete; Hahamu Sulim, soldat; Ichiel Gerşhi, soldat, rănit de război; Marţaparu Leizer, soldat, invalid de război; Rozenberg Iţic Leib, soldat; Rafailovici Iosub, soldat; Sobelman Riven soldat, invalid de război; Vainberg Bruha, văduvă de război.

Şloim, soldat; Bojet Jacques, soldat, decorat cu meritul Comercial si Industrial, Cl. I; Baratz Strul, soldat; Boxer Nuţă, soldat; Burlacu zis Naiman Moişe, soldat, decorat cu Crucea Comemorativă cu barete şi Avântul Ţării; Bigel Ichiel, soldat; Dr. Beraliu Natan; Buium Schiler Iancu Hoişie, soldat, invalid de război, Bercovici Avram Leiba, soldat; Braun Simon, soldat; Bergenstein Iosi, soldat, decorat cu Avântul Ţării; Barişnicu Haim, soldat; Boxer Aron, soldat; Birjaru Idel Marcu, soldat; Bril Şmil Iancu, soldat; Bercovici Herman, soldat; Birenbaum Simon, caporal; Bojet Max, soldat, cercetaş, război; Boxer Avram, soldat; Berariu Rifca, soţul decorat Coroana României; Boiniş Avram Herş, soldat; Ciubotaru Strul, soldat; Croitoru Moişe Leib, soldat; Curs Iosub Marcu, caporal; Cuşmaru Mihail, Serg. T.R.; Cojocaru Aron Herş, soldat, invalid de război; Croitoru Iancu, soldat; Covrigaru Lupu, soldat, invalid de război; Cohn Croci Uşer, soldat; Cutter Moşe Marcu, soldat; Ciuraru Roichie, soldat; Ceauşu Bela, soldat; Croitoru Moişe Leib, soldat; Ciubotaru Zanvel, soldat; Ciubotaru Ioina, soldat; Calman zis Calmanovici Avram, soldat; Croitoru Pincas, soldat; Cohn Aizic, Serg. T.R; Chetraru Avram, soldat decorat Bărbăţie Credinţă, cu spade; Cherbis Leizer, soldat; Cojocaru Curs zis Naftule, soldat, decorat Crucea Comemorativă cu baretele Ardeal, Carpaţi, Oituz, Victoria; Ciubotaru Herşcu, soldat; Ciubotaru Avram Zeilig, soldat; Ciubotaru Moise, soldat; Cuşmariu Rahmiel, sergent; Casapu Aron Iţic, soldat; Ciubotaru Solomon Lupu Bercu, soldat decorat Crucea Comemorativă, Carpaţi, Ardeal, Avântul Ţării; Chervis Avram, soldat, invalid de război; Croitoru Avram, soldat; Ciubotaru zis Svartz Haim, soldat; Cohn Moişe Leib, soldat; Cotter Haim Marcu, soldat; Crâşmaru Herşcu, soldat, Crucea Comemorativă; Cohn Iţcu David, soldat; Casapu Aron, soldat; Cutter Avram, soldat; Ciubotaru Ovidiu, soldat, Crucea Comemorativă Ardeal, Carpaţi; Cuşmaru Iţic Manasse, soldat; Cojocaru Aron Herş, soldat; Cohn Dobrişa Dora, văduvă de război; Cuşmaru zis Blumenfeld Şulim, soldat, decorat cu Avântul Ţării, Crucea cu Baretă; Damachiner Avram, soldat; Dascălu Alter, invalid de război; David Moişe, soldat; David Zalman, soldat; David Michilin, soldat; Davidzon Leon, soldat; Dascălu Herşcu, soldat, orfan de război; Davidzon Michal, soldat; David Eli Strul, soldat; Dascăl zis Sechter Haim Ber, soldat; Eger Leiba, soldat, combatant, 1916-1918; Engler Naftule Haim Avram, soldat,; Finkelştein Marcu, soldat, Crucea Comemorativă cu Barete şi Victoria, Făinaru Copel, soldat, Crucea Comemorativă; Haim Moscu Avram, soldat, Crucea Comemorativă cu Barete; Finkelştein Moritz, Crucea Comemorativă; Froim Iancu, soldat; Fisler Şmiel, soldat; Fisler Moise, soldat; Făgădău Herşcu, soldat, Crucea Comemorativă; Gott Lupu, soldat; Godriech Moişe, soldat; Goldştein Iancu, soldat; Grisaru Calman, soldat; Gherber Iancu, soldat, Grinberg Aizic, soldat; Gropper Idel Herş, soldat; Grinberg Avram, soldat; Grinberg Elic, soldat; Grisariu Godel, soldat; Grisariu Leiba, soldat; Grisaru Simon, soldat; Haller Iancu, soldat; Harabagiu zis Hascalovici Peisih, soldat, Crucea Comemorativă cu baretele: Ardeal, Oituz, Carpaţi; Haim Tipra Leiba Leiba, soldat, invalid de război; Habot Simion, soldat; Haifler Solomon, soldat T.R. Lic Drept; Haimovici Haim Mendel, soldat; Haimis Idel, sergent T.R.; Habot David, soldat; Leic Mendel, soldat; Horovitz Leiba, soldat; Herş zis Croitoru Avram, soldat; Harabagiu Haim Şmil, soldat; Haim sin Iosub Leiba, soldat; Harabagiu zis Segal Saul, soldat; Harabagiu Buium, soldat; Herţeanu Hună, soldat; Haim Elişa Iosub, soldat, Crucea Comemorativă barete; Harabagiu Iancu, soldat; Hoişie Fisel, soldat; Herer Iosub Mendel, soldat, Crucea Comemorativă, bareta Mărăşeşti; Hahamu Tauba, văduvă de război; Harabagiu Saia Buium, soldat; Hascal Aron, soldat; Harabagiu Iancu zis Crainic, soldat; Iancu Simon, zis Iancovici Zalman, soldat, combatant linie foc, decorat Crucea Comemorativă cu Barete; Iăgher Bercu, soldat; Iăgher Meir, soldat; Iancu Inghel, soldat; Crucea Comemorativă cu barete; Iţicovici Buium, soldat; Iuger Lupu, soldat, decorat Avântul Ţării şi Crucea Comemorativă; Ionas David, soldat; Idelson Iulius, soldat; Iancu Simon Leivi, soldat, Crucea Comemorativă cu bareta Mărăşeşti; Kittlaru Moişe, soldat; Leizer Sura, soţul decorat Crucea Comemorativă; Linchser Lazăr, soldat; Landman Leon Heinig, plutonier sanitar; Leibovici Aron, soldat; Leibovici Eti, soţul fost cercetaş război; Lazarovici Feiga, soţul decorat cu Bărbăţie şi Credinţă cu Spade; Dr. Leizerovici Leizer,

EVREI DOROHOIENI ÎNTR-UN RECESĂMÂNT GUVERNAMENTAL

În România, atât în anii înaintea celor două războie mondiale – cât şi după război – biroul de statistică al guvernului obişnuia să întocmească – regulat – recesăminte, pe diverse probleme. Mai jos publicăm dintr-un recesământ al originei etnice a locuitorilor din România, în anul 1941, numai cifrele cu privire la evreii originari din judeţul Dorohoi.

In mediul urban trăiau **10.547** evrei din care:

În oraşul **Dorohoi - 5389; în orăşelul** Darabani - 1.854; **în orăşelul Mihăileni** - 1.301; În orăşelul **Săveni** - 2.003.

În mediul rural trăiau 1.000 de evrei, din care:
În plasa Başeu - 21 de evrei din care: în satul **Flondora** - 6, la **Hăneşti** - 6, în **Podriga** - 2, **Slobozia Hăneşti** 2, **Vlăsineşti** 1, **Vorniceni** 4.
În plasa **Herţa**, erau 92 de evrei, dintre care la **Alba** - 14, la **Başeu** 13, la **Comăneşti** 4, **Hilişeu-Gafencu** - 4, **Lupeni** 21, **Croftiana - de - jos** 9, **Smârdan** 15, **Subarău** 11.
În plasa **Jijia** trăiau 10 evrei: la **Arborea** 6 şi **Vlădeni** 4.
În plasa **Lascăr** se aflau 782 evrei din care la **Crasnaleuca** 6, **Mitoc** 1, **Păltiniş** 3, **Rădăuţi** 772.
În plasa **Logofătul Tăutu** - 95, din care la **Bălineşti** 5, **Buda** 10, **Dealu** 18, **Maghera** 6, **Nicani** 4, **Stânca** 5, **Talpa** 3, **Vârfu Câmpului** 6, **Zamoştea** 12, **Zvorâştea** 26.

LISTA MILITARILOR EVREILOR DIN JUDEŢUL DOROHOI ÎN ANUL 1938

În anul 1938 s-a întocmit, la cererea Federaţiei Comunităţilor Evreeşti din România, o listă a militarilor evrei. Fiecare Comunitate locală a întocmit o situaţie, detailată, precisă, a capetelor de familii, militari în armata României. Trebuie subliniat că anul când a fost întocmită această dare de seamă este 1938, deci înaintea celui de al doilea război mondial.

Citâm din darea de seamă prezentată de către Centrala Evreilor - Oficiul judeţean - Dorohoi:

În **Dorohoi**, trăiau împreună cu familiile lor: Dr. Axler Isac, Medic Colonel, decorat de război cu Coroana României, cu spade, în gradul de cavaler, cu pamblică de Virtutea Militară, Preşedintele Centralei Evreilor Oficiul Judeţean Dorohoi; Abramovici Băluş Isidor, Serg. T.R., membru consilier al Centralei Evreilor, Oficiul Judeţean Dorohoi, licenţiat în Drept; Amalcei zis Malcaş Meir, soldat, rănit de război; Amalcei David, soldat, Crucea Comemorativă; Amoaşei Avram Iţic, soldat, Crucea Comemorativă cu barete, Victoria; Abramovici Zalman, soldat, combatant, 1916-1918; Abramovici Meilich, soldat; Abramovici Lupu, soldat; Dr. Abramovici Elias, Medic Plut. T.R.; Aron Herşcu Buium, soldat, decorat cu Crucea comemorativă Victoria; Abramovici Ioina, soldat; Aronovici Idel, soldat; Aronovici Meir, soldat; Araţei Soil, caporal; Aronovici semnează Moş Ion Popescu de 88 de ani.

După război, îi apar "Oţel şi Pâine", "Trustul", "Charlot", "Salomeea", "Lumina primăverii", "Am dat ordin să tragă" (evenimentele de la 13 Decembrie 1918), "Măseaua stricată". În 1958, la doi ani după dispariţia ilustrului prozator, i-am adunat schiţele şi nuvelele uitate prin reviste şi le-am editat sub titlul "Casa Şoarecilor".

Ion Călugăru, prozator care a înnoit şi împrospătat limbajul, a fost şi luptător în ilegalitate în formaţiile Apărării Patriotice.

Cred că într-o zi - care ar fi trebuit să şi fi sosit - o stradă a acestui oraş - poate chiar aceea de pe dâmbul natal - ar trebui să aibă o tăbliţă emailată, albastră, pe care să se poată citi "Strada Ion Călugăru, Scriitor (1902-1956)".

...

Am ajuns la finele expunerii. Mi-a mai rămas să amintesc un nume. Numele prietenului meu mai tânăr cu care, în primăvara anului 1928 am creat revista de avangardă literară şi antiliterară "**unu**". Vreme de un an am tipărit revista aici, la Dorohoi, la librarul tipograf N. Fainar de pe strada Grigore Ghica Voevod. Îmi era mai convenabil băneşte şi puteam discuta cu MOLDOV - aşa se chema prietenul meu - treburi redacţionale. Totodată revista avea pe lângă redacţia bucureşteană, la domiciliul meu, şi una la Dorohoi.

Moldov era un spirit foarte vioi, un umor caracteristic. Scrisul său descindea din "Urmuz (Dem.Demetrescu-Buzău), marele precursor **universal** al literaturii absurdului de la care, cu destulă întârziere, s-a înfruptat şi Eugen Ionescu, devenind la Paris, după ani de încercări, dramaturgul absurdului Ionesco.

Moldov s-a născut la Dorohoi, în 16 octombrie 1907, şi a murit - prematur, după cumplite suferinţe - de una din bolile năpraznice ale secolului nostru, la 20 decembrie 1966, la Baltimore, în S.U.A.

Cele 30 de schiţe publicate în **unu**, sunt biografii de localnici, de oameni nevoiaşi. S-ar părea că sunt pagini de umor, pentru că sunt intenţionat diformate. Personajele se înrudesc cu acelea pocite prin oglinzi concave şi convexe care ne amuzau prin bâlciuri. Dar scrierile lui Moldov sunt tragice ca şi viaţa celor prezentaţi.

În 1935 am adunat acele schiţe şi le-am publicat, în editura "**unu**", sub titlul "Repertoriu", în 213 exemplare. Cartea a fost pentru Moldov o surpriză pe care a primit-o din parte-mi cadou, în ziua căsătoriei sale.

...

N-am amintit pe autorul "Priveliştilor" şi mai ales pe autorul ciclului "Herţa", pe B. Fundoianu. Dar Fundoianu nu poate fi amintit şi expediat prin câteva fraze. Cu o expunere despre opera sa, atât de expresie românească precum şi cea franceză (sub numele Benjamin Fondane), va trebui să vă întreţin în mod special atunci când Dl. Gheorghe Grigoraş va găsi nimerit să mă mai invite în oraşul copilăriei mele."

rămas un necunoscut. De ce? pentru că colindând prin tot felul de târguri mizere, îşi tipărise plachetele pe unde apuca, nu în edituri recunoscute. Criticile, chiar favorabile, nu i-au adus notorietate. Chiar G. Călinescu apreciază că poezia lui Viţianu are "rezonanţă maeterlinkiană în "Tristeţi fără trup". O poezie sugestivă, lirică, de dragoste. De altfel sensualismul este o caracteristică a poeziei acestui aproape nonagenar. Ţin să menţionez şi pe militantul de la **România Muncitoare** şi **Facla**, chiar dacă articolele strălucesc mai mult printr-un patetism care nu o dată devine retoric. Ultimul volum, pe care l-am amintit, e un omagiu adus vârstei îndelungate consacrate poeziei. Regret că timpul ultralimitat mă împiedică să vă citesc din Alexandru Viţianu "Doină" şi "Veriga neagra".

...

Scriitorul cel mai proeminent care a văzut lumina vieţii pe pământul Dorohoiului şi care a evocat viaţa în acest oraş în multe schiţe şi nuvele, şi mai ales în romanul "Copilăria unui netrebnic" - care e şi cea mai valoroasă carte asa -, este ION CĂLUGĂRU. El s-a născut la 14 februarie 1902 şi a decedat (într-o criză de infarct miocardic) în ziua de 25 mai 1956, la Bucureşti. Eminent prozator şi publicist. S-a născut într-o familie de muncitori de pe una din uliţele mizere şi cele mai noroioase ale noroiosului Dorohoi de altădată şi care, printr-o involuntară ironie, se numea strada Progresului.

Ion Călugăru a urmat şcoala primară şi gimnaziul la Dorohoi. Împreună cu dânsul am venit în toamna anului 1919 la Bucureşti pentru a termina şcoala şi a continua studiile în Capitală. Foarte curând el s-a apropiat de mişcarea socialistă, era prezent la clubul socialist din str. Sft. Ionică, unde devenise un fel de ajutor de bibliotecar (biblioteca ocupa unul-două rafturi într-un dulap obişnuit). El se aciuiase pe o laiţă în sala mare de întruniri. Pe mine el m-a dus la clubul socialist.

Profesorul său de latină de la Matei Basarab, E. Lovinescu şi-a dat uşor seama că are în faţa lui un elev deosebit de înzestrat. În 1922 l-a luat să robotească la revista sa **Sburătorul Literar.** Mai colabora prin acei ani la **Clopotul** (lui Henri Gad), **Flacăra, Vremea.** Apropierea de avangarda protestatară, neconformistă, antitradiţionalistă (numai ca imitatoare a unor modele depăşite) de la **Contimporanul, Integral, 75 H.P., unu,** marchează evoluţia sa ulterioară. Scrisul său îl găsim şi în alte publicaţii cu caracter democratic precum: **Azi, Reporter, Era Nouă.**

Romanul "Copilăria unui netrebnic" e hrănit cu elemente autobiografice; în forma iniţială au fost un ciclu de "Schiţe fără umor" pe care le-a publicat în **Adevărul Literar şi Artistic**, între anii 1923-1926. Dar nucleul autentic al romanului poate fi considerată nuvela "Firi neînţelese" care a apărut în **Flacăra** (lui Constantin Banu) în 1922. Între 1922 şi 1931 a scris nouă variante la roman. Deşi elabora greu, opera sa literară e mare, mai ales acea creată între cele două războaie, şi el o duce paralel cu gazetăria zilnică la ziarul **Cuvântul**, lucrând în aceeaşi cameră redacţională cu Mihail Sebastian şi Mircea Eliade. Voi aminti câteva titluri de cărţi dintre cele mai remarcabile: "Caii lui Cibicioc", "Paradisul Statistic", "De la 5 până la 5", "Abecedar de povestiri populare" (pe care i-am tipărit-o în editura "**unu**"), "Don Cocoşatul". Ca să se întreţină, mai ales în primii ani de aflare în Bucureşti, scrie pentru o anumită editură de cărţi populare, romane precum "Haiducul Codău, bucuria vădanelor şi moartea poterelor" şi le altundeva şi s-a manifestat ca scriitor la Dorohoi. Unul e dorohoian prin adopţie, altul din născare. Sau vreun accident a făcut să se nască în altă parte iar Dorohoiul şi-l revendică. Eu, în această expunere, care nu se pretinde ştiinţifică nici exhaustivă, voi arăta situaţia acestor scriitori faţă de Dorohoi, de vechiul Dorohoi, capitala de judeţ cu acelaşi nume. Am fost invitat să fac această expunere, persoana mea fiind legată mai trainic de acest oraş al copilăriei şi al adolescenţei mele, pe care nu pot decât să le regret. Dar, cum spune versul unicului Eminescu: "Nu-nvie morţii, e-n zadar, copile!" Orice expunere trebuie să pornească şi să respecte un criteriu. Al meu va fi al vârstei, al anului de naştere, pornind de la cel mai vechi spre cel mai apropiat de anii noştri. Şi, cum precizează titlul expunerii, în obiectivul nostru vor apărea numai acei care astăzi sunt absenţi la apel, fiziceşte.

Permiteţi-mi însă ca înainte de a intra în fondul vorbirii mele, să vă prezint un program, un afiş, descoperit în arhiva tatălui meu (care, precum ştiţi, a fost medic practician în acest oraş 40 de ani), un adevărat document care poate atesta că Dorohoiul este de mult un oraş al culturii. E vorba de un program al Ateneului Român din Dorohoi pe anul 1906. Şi din acest program aflăm interesantele preocupări ale factorilor de cultură, cu aproape 70 de ani în urmă. Iată voi citi câteva numai din titlurile conferinţelor populare care s-au ţinut în amfiteatrul gimnaziului local, în cursul anului 1906, duminicile după-amiază: "Dezvoltarea psihică a copilului", "Viaţă şi sănătate", "Chestiuni de istorie modernă", "România între 1859-1866", "Proverbe, maxime şi cugetări, explicarea şi originea lor", "Filozofia lui Pascal", iată un titlu interesant în mod deosebit: "Proletariatul intelectual", "Principalele staţiuni balneare şi poziţiuni climaterice în ţară", "Cum trăim", "Educaţiunea după religiune", "J. Michelet şi E. Quinet ca filoromâni", "Criza morală" şi alte titluri la fel de importante.

...

Fie-mi permis să fac o derogare de la planul propus şi să evoc pe un poet aflător în viaţă, originar din Săveni, care are astăzi 84 de ani. Se numeşte ALEXANDRU VIŢIANU. În urmă cu doi ani, Cartea Românească i-a scos volumul de poezii "Suprema Undă" (antologică).

A copilărit la Săveni unde s-a născut la 4 septembrie 1891. A debutat cu poezii, înainte de primul război mondial. Tatăl său era farmacist - sau cum se spunea, spiţer - la Săveni, în fostul judeţ Dorohoi. Viţianu a fost contemporan cu Mihail Săulescu, Ion Trivale, Oreste, C. Stoica - care, cu toţii, se prăpădeau pe frontul războiului de întregire sau de mizerie. Alexandru Viţianu a luptat la Turtucaia, unde a şi fost rănit şi luat prizonier.

Ca poet a rămas credincios simbolismului, a fost înrâurit de operele unor Murger, Verlaine, Moréas şi, neapărat, de Ion Minulescu al nostru.

A scris romane ("Iubire pentru Iubire"), teatru ("Valsul fără nume"), pseudomemorialistică ("Jurnalul unei fete de pension") şi foarte multe cărţi de poezii ("Ochii boschetelor", "Tristeţi fără trup", "La sânul tău, Cytera", "Fericirile nebănuite" ş.a.).

Înaintea primului război e prezent în **Flacăra, Adevărul, Gândirea** precum şi în "Antologia Dragostei" întocmită de Radu Rosetti precum şi în recenta antologie a lui Mircea Tomuş "Efigiile Toamnei".

Cu toată activitatea intensă şi uneori meritorie, Alexandru Viţianu a

MĂRŢIŞOR DOROHOIAN

Profesorul Gh. Grigoraş din Dorohoi, ne scrie:

"Vă trimit alăturat pliantul-program al primului Festival Concurs de muzică uşoară intitulat "Mărţişor dorohoian" care a avut loc la Dorohoi, la 28 februarie, 1 şi 2 martie 1975. Aranjamentele şi conducerea muzicală au aparţinut profesorului şi dirijorului Mişu Blănaru, care a continuat să-şi asume aceste funcţii în cadrul festivalului şi în anii următori, până la plecarea sa în Israel. Prof. Blănaru a compus cântecul festivalului pe care-l redăm mai jos. (Prof. Morel Croitoru, a preluat conducerea orchestrei festivalui, până ce, la rândul său, a emigrat ulterior în Israel. De menţionat faptul că acest festival continuă să aibe loc în fiecare an, ca în acele vremuri.)"

Cântecul festivalului

Mărţişor Dorohoian

Muzica: **prof. MIŞU BLĂNARU** Versuri: **prof. GEORGE STOIAN**

I

Legănări de cetini
Ne îndeamnă iară
Să cântăm, prieteni,
Viers de primăvară
Pe cuprinsul zării
Înfloreşte-n noi
Şi-n grădina ţării
Mândrul Dorohoi

Refren:

Mărţişor dorohoian,
Să-nfloreşti în orice an
spre soare tu să creşti
Ca o floare din poveşti

II.

Visurile toate
Cer o împlinire
Calea vom străbate
Către fericire
Astăzi vieţii noastre
Larg i s-a deschis
Drum spre zări albastre,
Către culmi de vis.

Refren

III.

Pe-ntreg universul
Dragostea e sfântă
Muzica şi versul
Inima-ţi frământă
Flori şi mărţişoare
Dragostei să-i dăm
Şi cu stropi de soare
S-o încununăm

Refren.

Tot prin bunăvoinţa Prof. Gh. Grigoraş ne-a parvenit "Expunerea făcută de scriitorul **Saşa Pană**, în cadrul zilelor culturii la Dorohoi, în ziua de 25 mai 1975, în sala de festivităţi a Consiliului popular orăşenesc Dorohoi", din care redăm câteva fragmente:

DESPRE CÂŢIVA SCRIITORI DOROHOIENI "CARE AU FOST"

de SAŞA PANĂ

E vorba de a vă prezenta literatori de ieri sau, parafrazând pe N. Iorga, literatori "care au fost". Bineînţeles dorohoieni, pentru că e vorba de "Zilele Culturii" la Dorohoi. Aici vine partea mai dificilă, ce înseamnă scriitor dorohoian? Unul s-a născut la Dorohoi, dar a devenit scriitor la Bucureşti, poate chiar cu renumele a trecut dincolo de fruntariile ţării. Altul s-a născut

Dorohoi, 10 apr. 1888;

Isac Gerger j., Darabani, născut 10 iunie 1872; Ivainer Mendel, Herţa, 4 dec. 1876; Iuster Moritz, Dorohoi, 31 mar., 1881; Iancovici Alfred, Dorohoi, 11 apr. 1879; Iten Herşcu sin Misiliu, Mihăileni, 22 oct. 1879; Iscovici Saul, Dorohoi, 28 nov., 1874; Iuster Iosef, Dorohoi, 17 mar. 1890; Irihin, Dorohoi, 5 iulie, 1888; Iscovici Debora, Dorohoi, 3 mai, 1889; Iosef Buium, Dorohoi, 10 ian., 1872; Inghel sin Iţic zis Soil, Dorohoi, 8 apr. 1879; Ionas Adelstein, Dorohoi, 9 dec. 1880; Iţic sin Leib Strul zis Osias Weissmann, Săveni, 1893; Isie sin Iţic zis Ozias Weissmann, Săveni, 1893; Iţic Sulim Leib, zis Saul Iţicovici, Herţa, 1884; Itcar D. Moise, Darabani, 1868; Iancovici Henrieta, Dorohoi, 1889; Iancu Maier, Dorohoi, 1888; Iulius Blumenfeld, Dorohoi, 1893; Iancu David, Dorohoi, 1896; Iacob Dascălu, Săveni 1895;

Konitz Moritz, Herţa, născut 1883; Kamer Iancu, Darabani, 1894.

O ştire picantă

Consultarea arhivelor, ocupaţie migăloasă şi uneori dezamăgitoare, îl răsplăteşte, din când în când, pe cercetător, cu descoperiri pline de interes. În spatele statisticilor, întrezărim o activitate umană neîntreruptă, în condiţii adesea vitrege.

Din documentele Comunităţilor evreieşti aflăm, de exemplu, că în 1955, funcţionau în România, 48 şcoli religioase (Talmud Tora) – în capitală, în oraşe mari ca Braşov, (în text Oraşul Stalin), Timişoara, dar şi în localităţi mici. Printre acestea, figurează la loc de cinste şi Darabanii.

Dintr-o dare de seamă (câţiva ani mai târziu) asupra Băilor rituale, aflăm că:

- *la Câmpu-Lung, baia e bună, nici o femeie nu o foloseşte.*
- *la Roman, 3-4 femei.*
- *la Ploieşti, nu mai funcţionează de 25 de ani.*
- *la Dorohoi: - 15 - 16 femei folosesc baia cu regularitate.*

Burih zis Bernard Marcovici, Herţa, 6 mar. 1876; Cohn Simon, Dorohoi, 22 nov. 1881; Croitoru Iţic zis Iţic Leibovici, Herţa, Dorohoi, 15 mar., 1857; Ciobotaru R. Herşcu, Săveni, Dorohoi, 3 feb. 1887; Ciobotaru Herşcu, Dorohoi, 14 feb. 1849; Cohn Dovone, zisă Dora, Săveni Dorohoi, 23 aug. 1894; Codreanu Haia, Săveni, Dorohoi, 27 iulie 1880, Croitoru Herşcu, Herţa-Dorohoi, 25 ian. 1860; Cohn Roza, Dorohoi, 8 nov. 1895; Cohn Natan, Darabani, 10 mai 1968; Cohn Jetty, Darabani, 22 nov. 1897; Conitz C.M. zis Hună Mayer, Darabani, 16 sept. 1876; Cohn Avram Sura, Suhărei (Dorohoi), 5 mai 1880; Camiol Soil, Herţa, 8 iulie 1875; Ciubotaru Şmil zis Blum, Dorohoi, 5 apr. 1879; Critz Isaia, Dorohoi, 30 aug. 1895, Croitoru Lazăr zis Altersohn, Darabani, 28 aug. 1875; Croitoru Aisic Haim, Mihăileni, 21 mai 1866; Cornişteanu Carol, Dorohoi, 11 dec. 1894; Cuşmaru Herman, Dorohoi, 26 dec. 1896; Cojocaru Ioina, Dorohoi, 23 mai, 1896; Croitoru Aron, Dorohoi, 8 oct. 1897; Cojocaru Hascal zis Oscar Lazarovici, Herţa, 10 nov. 1897, Covalin Idel Herş, Dorohoi, 24 oct., 1894; Cohn Mendel, Săveni, 22 oct. 1897;

David Moscu Breitholz, Rădăuţi, născut 10 sept. 1880; David Strul Aizic Cojocaru, Herţa, 10 oct. 1865; David Ozias, Dorohoi, 25 oct. 1883; Donnenfeld Simone, Rădăuţi, 1871; Donnenfeld Adolf, 1897; Donnenfeld Marcus, Rădăuţi 1873; Dascăl Idel Sura Hana, Mihăileni, 1867; Dascăl Idel Etla, Dorohoi, 1894; David Bunaru, Dorohoi, 1879; Dascălu Hussen Leib, Dorohoi 1887; David Hapoeanu, Dorohoi, 1870; Dascălu D. Herşcu, Dorohoi, 1870; David Ciubotaru, Dorohoi 1896; David sin Herşcu Şmil, Corlăţeni (Dorohoi), 1896;

Frucht Avram, Dorohoi, născut 1859; Faibiş Vădana, Mihăileni, 1884; Focşăneanu Clara, Horodiştea (Dorohoi), 1884; Feinştein Marcu, Darabani, 1865; Furman Pepi, Mihăileni, 1871; Favel Stoleru, Dorohoi, 1891; Fischel Idel, Mihăileni, 1898; Făinaru Haia, Dorohoi, 10 apr. 1883; Finkel Moscu, Herţa, 1879; Fischel sin Leizer, Dorohoi, 1869;

Goldman Froim, Drăguşeni (Dorohoi), născut 1882; Gropper Iancu Beril, Dorohoi, 1851; Goldenberg Iţic, Dorohoi 1857; Goldenberg Manaşcu, zis Sloteru, Herţa, 1878; Grunberg Herşcu Henia, Darabani, 1890; Goldenberg Lupu, Mihăileni, 1872; Goldenberg Golda, Dorohoi, 1867; Goldshlager Moritz zis Moise, Darabani, 1853; Grünberg Şaie, Mihăileni, 1862; Grosu Ida, Dorohoi, 1897; Grinberg Solomon, Mihăileni, 1882; Goldstein Meer, Dorohoi, 1874; Gropper Heinrich, Dorohoi, 1890; Gottesman Marcel, Mihăileni;

Herşcovici, Dorohoi, născut 1879; Herşcu S. Cohn, Mihăileni, 6 aug. 1887; Halpern Burăh, Mitoc (Dorohoi), 29 mai, 1894; Herer Sulăn Doctor, Mihăileni, 7 aug. 1889; Haham Haim Şulăm zis Cohn, Dorohoi, 4 mai 1887; Herşcu Mendel, Dorohoi, 10 aug., 1866; Haim sin Matias zis Zucker, Dorohoi, 19 iunie 1869; Herşcu Iancu Cuşmaru, Dorohoi, 1 nov. 1865; Haimovici Marcu Iţic, Mihăileni, 3 feb. 1892; Herşcu Calman, Dorohoi, 24 oct., 1889; Herşcu Aron, sin Moise, Dorohoi, 17 oct., 1871; Herş David Aron, Herţa, 20 iulie 1862; Herşcu Sulim zis Sami Barber, Mihăileni, 7 oct, 1884; Hafner Leizer, Mihăileni, 18 apr., 1856; Haimovici Haim, Dorohoi, 20 apr. 1863; Haim Scorţeanu, Dorohoi, 14 aug. 1896; Haimovici Michel, Darabani, 8 mar. 1872; Haim Mihail, Herţa, 5 oct. 1887; Harabagiu Iţic, zis Horneşteanu, Dorohoi, 10 mai 1870; Herşcovici zis Croitoru Haim Idel, Dorohoi, 25 mai, 1890; Herşcu Laufer, Herţa, 17 iunie 1892; Haim Scoţeanu, Mijeanca (Dorohoi), 14 sept. 1896; Habot Bercu,

LISTA CAPILOR DE FAMILIE - EVREI - ÎN ROMÂNIA - ANUL 1919

Dintr-un recensământ făcut în 1919, pe teritoriul Regatului Român, redăm mai jos numele capilor de familie evreieşti care se găseau la acea dată în judeţul Dorohoi, aşa cum apar într-un document pus la dispoziţie de Alex Finkelstein de la Universitatea Bar-Ilan. Lista, în ordinea ei alfabetică, este incompletă, deoarece s-au găsit numai numele corespunzând literelor A-K.

Ackerman Mayer, Herţa, născut la Herţa în 1873; Aronovici Naftuli, Dorohoi, 19 nov. 1898; Avram Cons, Dorohoi, 1 aug. 1899; Avram Simon (zis Solomon Davidsohn), Dorohoi, 15 mai 1869; Aronovici Avram, Dorohoi, 17 aug., 1867; Andelstein Michel, Voiculeşti (Dorohoi), 24 sept. 1886; Avram Blumer, Dorohoi, 18 apr. 1872; Aisie Segall, Dorohoi, 31 dec. 1886; Avner Stoleru (zis Adolf Herşcovici), Dorohoi, 8 aprilie 1890; Argintaru Marcu Moise, Herţa, 15 nov. 1866; Aron Rachela, Dorohoi, feb. 1885, Avram David, Herţa, 3 febr. 1869; Avram Haim D. Aclipei, aug. 1896; Avram Hilişeanu, zis Grunvald, Dorohoi, 22 nov. 1882; Aron Cojocaru, Pomârla, 20 dec. 1866;

Bacal Solomon, zis Bercu Solomon Bacal, Dorohoi, născut 11 feb. 1870; Burăch zis Strul zis S.B.Kohn, Dorohoi 4 iunie 1887; Blumenfeld Pincu, Dolhasca, 3 ian. 1891; Blumenthal Mayer, zis şi Sticlariu, Darabani, 22 apr. 1883; Bretholz Ştrul, Dorohoi, aprilie 1883; Bernfeld Albert, Dorohoi, 1892; Blumenfeld Herşcu, Dorohoi, 1865; Blumenfeld Roza, Dorohoi, 1875; Braunstein Isac, Herţa, 1882; Blumenfeld Lazăr, Dorohoi, 1850; Bercu Buinu, Darabani (Dorohoi), 1888; Blumenfeld Adolf, zis Alter, Herţa, 1885; Birnbaum Avram zis Adolf Poirier, Mihăileni, 26 mar., 1882; Bărbieru Leiba Herş, Mihăileni, Dorohoi, 1872; Bercovici Moise, Săveni, 1870; Blumenfeld Dadi, Dolhasca, 1888; Braunştein Moritz, Herţa, Dorohoi, 1854; Buium Haim Iţic, Hifca, zis Beniamin Guislurg, Dorohoi 1892; Burăh zis Maier Ioina zis Ionas Nadler, Dorohoi, 1889; Benţion Cojocaru zis Clier, Herţa, 1885; Buium Machi Avram, Dorohoi, 1888; Burăh Stern Michel, Mitoc, (Dorohoi), 1895; Bercu S. Davidson Aizic, Mihăileni, 1895; Bărbieru Iosub, Mihăileni, Dorohoi, 1977, Baumel Isidor, Dorohoi, 1877; Baraff Avram, Dorohoi, 1875; Blank Betti, Dorohoi 1896, Butnariu Schmil, Dorohoi, 1899; Baraşnicu Lupu, Dorohoi, 1893; Beniamin Davidovici, Dorohoi, 1899; Beer Moise Buiumaş, Dorohoi 1896;

Cervicester Bax, Săveni, născut 18 apr. 1886; Critz Bernard, 6 aug. 1886; Iusub zis Samuil Segal, Dorohoi, 15 sept., 1866; Ciobotaru Tauber, Dorohoi, 3 mar. 1889; Cohn Strul, Săveni, Dorohoi, 20 mar. 1861; Croitoru Iţic zis Alter, Dorohoi, 16 nov. 1866; Covalin Idas zis Marcu, Dorohoi, 15 iulie 1882; Copel

UN VIS REALIZAT

Asociaţia israelienilor originari din oraşul şi judeţul Dorohoi: Săveni, Mihăileni, Darabani, Herţa, Radăuţi-Prut, împreună cu Keren Kayemeth Le'Israel JNF, anunţă plantarea în munţii Ierusalimului a pădurii comemorative închinate memoriei membrilor familiilor care s-au pierdut în Holocaust cât şi supravieţuitorilor. În afara plantării de pomi se va construi un loc de recreare, o placă memorială şi un punct panoramic.

Acest proiect a fost făcut posibil prin donaţii generoase din partea membrilor acestei comunităţi din Israel şi din străinătate.

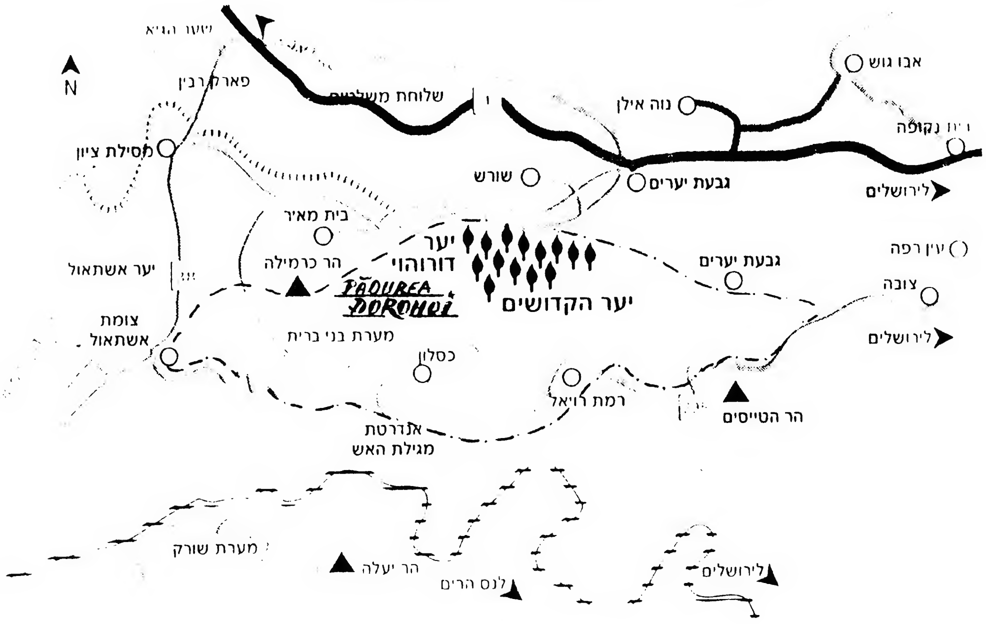
שער הגיא
N
פארק רבין
שלוחת משלטים
נוה אילן
אבו גוש
ויו נקופה
מסילת ציון
שורש
גבעת יערים
לירושלים
בית מאיר
יער דורוהוי
יער אשתאול
הר כרמילה
PĂDUREA DOROHOI
יער הקדושים
גבעת יערים
עין רפה
צובה
צומת אשתאול
מערת בני ברית
לירושלים
כסלון
רמת רזיאל
הר הטייסים
אנדרטת מגילת האש
מערת שורק
הר יעלה
לנס הרים
לירושלים

Amplasarea pădurii comemorative în împrejurimile Ierusalimului

Vor fi plantaţi 10.000 de pomi. Va fi un zid al amintirii pe care va fi montată placa comemorativă cu nume, o platformă de observare, va fi o zonă de recreare cu mese şi bănci, un amfiteatru pentru evenimente şi comemorări familiare şi publice şi un loc de parcare.

IMAGINI DIN DOROHOI 1977

Fotografiile ne-au fost puse la dispoziţie de dl. Mihai Debeli din Dorohoi, ele reprezintă imagini din Dorohoiul de odinioară.

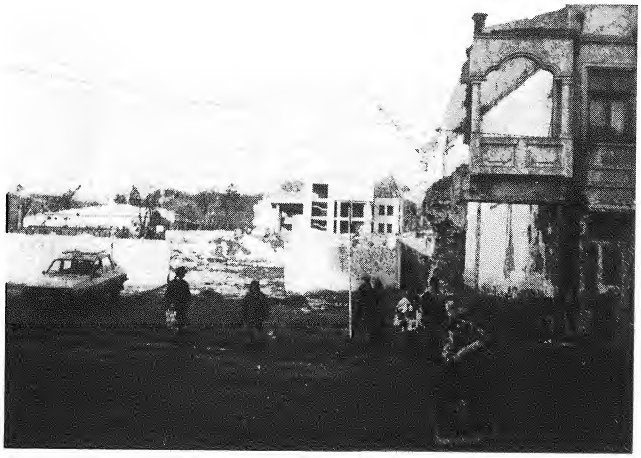

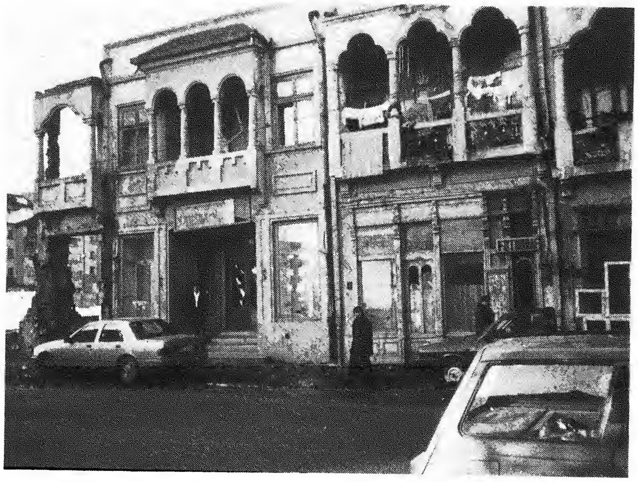

Macheta sinagogii "Beith Shlomo" văzută din diferite unghiuri

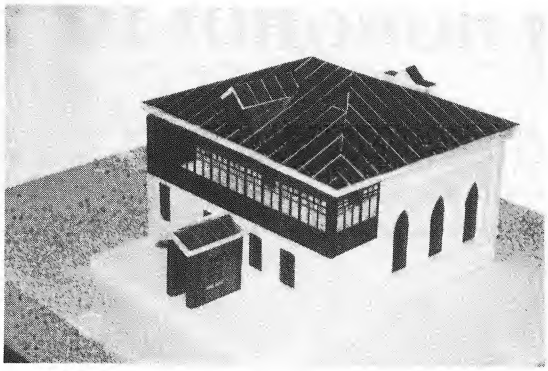

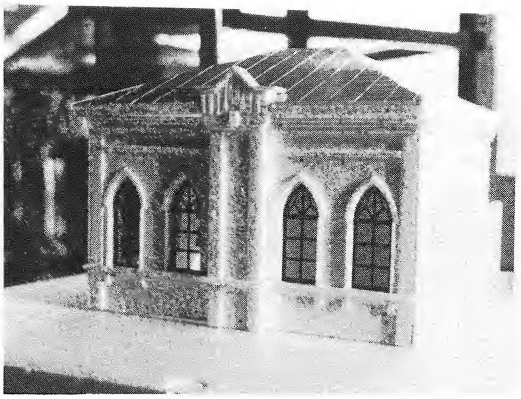

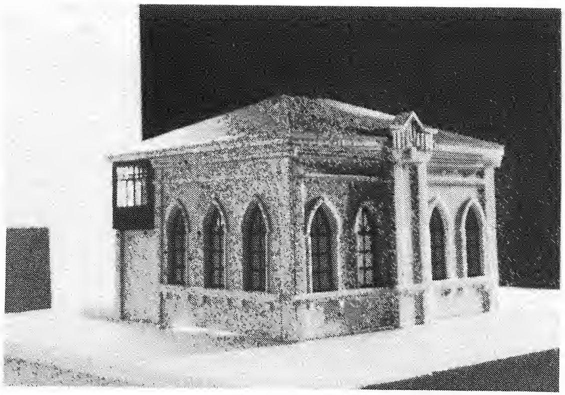

Macheta Sinagogii "Beith Shlomo" din Dorohoi în Israel

de SHLOMO DAVID

Din cele peste 25 sinagogi care erau odinioară în Dorohoi, astăzi mai funcţionează doar una: "Şilul cel Mare" unde există *minian* aproape în fiecare zi.

Pe lângă "Şilul cel Mare", mai există sinagoga "Beith Shlomo" durată acum peste 100 de ani şi care îşi păstrază interiorul impresionant cu ornamentele şi picturile sale, însă nu mai funcţionează ca lăcaş sfânt.

În urma apelului nostru, dl. primar al Dorohoiului, **Gherasim Vasile** şi dl. **Debeli Mihai**, din prietenii noştri proeminenţi în Dorohoi, s-a construit o machetă a sinagogii "Beith Shlomo" şi o delegaţie specială din Dorohoi urmează să sosească în Israel pentru a o dona muzeului "Beith Hatfuţot" din Tel Aviv, care o vă adăposti împreună cu alte zeci de machete reprezentând sinagogi din toată lumea.

Macheta sinagogii din Dorohoi va fi probabil prima din România.

Scriu aceste rânduri în octombrie 1997 şi probabil că la momentul apariţiei acestui volum, macheta va fi fost deja adusă în Israel şi depusă în mod festiv în noul ei lăcaş.

Vedem în acest dar din partea reprezentanţilor Dorohoiului de astăzi, un gest umanitar care vrea să scoată în evidenţă aportul adus de evrei la dezvolatarea Dorohoiului pe parcursul a sute de ani (nu vom uita desigur niciodată nici suferinţele îndurate în timpul cutremurătorului progrom care a avut loc la Dorohoi).

Apreciem acest minunat gest şi vedem în prietenii noştri de azi adevăraţi "Altruişti ai Dorohoiului". Împreună vom dori să eternizăm trecutul istoric al oraşelelor din Judeţul Dorohoi, neuitând bineînţeles aportul adus de evrei în toate domeniile.

Hai să dăm mână cu mână!

Sinagoga Beith Şlomo, aşa cum arată astăzi.

Un mesaj călduros din Dorohoi

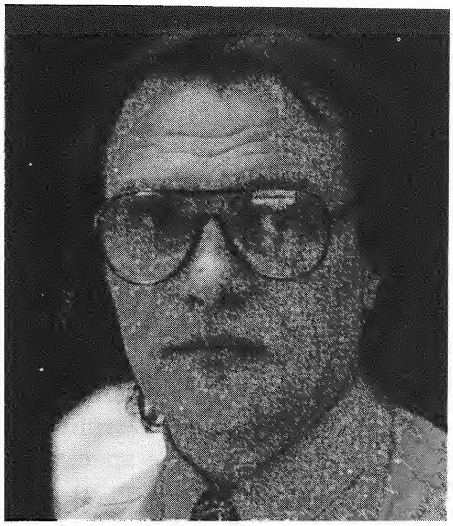

Domnul Mihai Debeli este unul dintre cei mai buni prieteni ai noştri din Dorohoi. Dumnealui activează pe diverse tărâmuri pentru a crea şi consolida legături cordiale şi prospere între cetăţenii Dorohoiului şi israelienii care s-au născut, crescut şi trăit pe plaiurile judeţului Dorohoi.

Sper ca aceste eforturi vor fi întotdeauna încununate cu succes şi că punţile de colaborare şi prietenie pe tărâm cultural şi economic vor dăinui veşnic.

Redăm mai jos caldele cuvinte adresate nouă de către acest demn cetăţean al Dorohoiului:

"Este un semn de respect să laşi timpul să învăluie tot mai duios imaginile celor pe care îi păstrez de o viaţă în suflet şi pe care, în ciuda trecerii timpului, îi simţi tot mai aproape.

Şi este un semn de respect să aduci la lumină fapte, imagini şi gânduri necunoscute, sentimente care le-au animat fiinţa într-un moment sau etapă a existenţei...

Rândurile mele nu vor să fie nici entuziaste şi nici nostalgice.

Dar ele vor să spună cu afecţiunea pe care vă rog să o credeţi - că străbătând străzile Dorohoiului retrăiesc un timp al unei copilării şi adolescenţe străbătute de un anume farmec, cu umbrele şi luminile sale laolaltă.

Sunt profund mişcat de gestul dumneavoastră prietenesc de a mă invita să vă adresez câteva gânduri.

Nutresc respect pentru poporul evreu, în general, pentru populaţia evreiască din România şi din Dorohoi în special.

Viaţa evreilor s-a împletit în decursul secolelor cu viaţa poporului român. Evreii au adus numeroase dovezi de dragoste şi devotament pentru ţara noastră, la a cărei propăşire au contribuit.

Cu toate că astăzi populaţia evreiască a Dorohoiului a scăzut numeric, ea îşi aduce în continuare contribuţia la o nouă înfăţişare a Municipiului nostru, la împlinirea speranţelor noastre pentru o viaţă mai bună.

Permiteţi-mi să vă transmit cele mai bune urări de pace, sănătate, prosperitate, bucurii, precum şi realizarea tuturor planurilor în comun (Muzeul Evreiesc din Dorohoi, Dorohoiul în circuitul turistic, dezvoltarea relaţiilor culturale şi economice).

Cu stimă,
Mihai Debeli

Dorohoi, 19.11.1997

Sportul dorohoian

de Prof. ILARION MANDACHI

(extras)

Anul de cotitură în sportul dorohoian poate fi considerat a fi anul 1918, când profesorii ALEXANDRU FLORESCU - profesor de matematică şi A. KARPIERZ - de la Şcoala Israelită - aduc primul balon de piele în oraşul Dorohoi, elevii fiind atraşi ca un magnet de mirajul balonului rotund.

Nu putem trece mai departe în cronologia evenimentelor sportive fără a aminti în câteva cuvinte situaţia oraşului Dorohoi în jurul anului 1918, deci imediat după primul război mondial. La o populaţie de peste 15.000 de locuitori, din care două treimi erau evrei, existau în oraş, în învăţământul primar, patru şcoli de băieţi şi trei şcoli de fete, două şcoli particulare cu 153 de elevi, o şcoală inferioară de meserii şi ceramică, o şcoală profesională de fete, "Domniţa Ileana" cu 103 eleve, o şcoală israelită cu peste 200 de elevi şi Gimnaziul "Grigore Ghica" cu peste 200 de elevi. La toate aceste şcoli predau peste 100 de cadre didactice, ceea ce denotă că oraşul Dorohoi oferea toate condiţiile pentru copii şi tineret pentru a avea acces la învăţătură. Să mai adăugăm că existau în oraş şi trei tipografii care tipăreau pentru diferite partide câte un ziar pe săptămână şi se reliefează astfel un cadru deosebit de propice pentru progresul societăţii dorohoiene. În toate şcolile din oraş se preda câte o oră de educaţie fizică la acea vreme, deşi aproape toţi nu erau calificaţi în domeniu, totuşi încercau să-i înveţe pe tineri ce înseamnă mişcarea, un pas important spre practicarea cu adevărat a sportului.

(din Buletinul "**Caleidoscop Dorohoian**", iunie 1997)

Numărul abonaţilor ziarului "Înfrăţirea" în jud. Dorohoi la 15 decembrie 1914

ORAŞUL	Evrei	Creştini
Darabani	**61**	**6**
Dorohoi	**77**	**32**
Herţa	**58**	**10**
Mihăileni	**41**	**21**
Săveni	**125**	**13**

Ziarul **Înfrăţirea** era editat de Organizaţia Evreilor Pământeni.

Difuzarea ziarului în judeţul Dorohoi, reflectă numărul mare de abonaţi evrei şi neevrei, inclusiv climatul politico-cultural-social în acele vremuri.

(Aceste date au fost culese de Dr. GRISARU ŞELY - Ierusalim)

făgăduit că e decis să dea 2.000 de lei pentru creerea unei case de împrumut îndată ce târgul va strânge o sumă equivalentă..." Şi aceasta comunitate a sărbătorit *Hanuca* cu fast şi aprindere de **nerot** (Cronica Israelită, nr. 49, 25 dec. 1902), din iniţiativa preşedintelui M. Grünberg.

Am lăsat la urmă o impresionantă relatare din ***CRONICA ISRAELITĂ*** *privind antisemitismul şi situaţia evreilor în timpul răscoalei din 1907. Este semnalată situaţia anului 1907 în Dorohoi, reflectată în curajoasele articole;* ***"Un fapt bestial", "Grozăvii de la regimentul Dragoş (Vodă) din Dorohoi"*** *(Cronica Israelită, an VII, nr 26, mai 1907) şi* ***"Cazul Dorohoi"****, articol dens, apărut în iunie 1907.*

Aceste fragmente vin de fapt să completeze articolele apărute în volumele 1-3 ale monumentalei lucrări, editate de domnul Şlomo David "Generaţii de iudaism şi sionism. Dorohoi. Săveni. Mihăileni. Darabani. Herţa. Rădăuţi-Prut (România)".

Deoarece istoria Dorohoiului nu trebuie să uite, redăm integral articolele mai sus amintite, din "Cronica Israelită", nu înainte de a semnala faptul că în numărul din martie 1907 al numărului 10, la rubrica ***"Excesele antisemite din Moldova"****, este inserată o impresionantă ştire privind unele manifestări antisemite, înregistrate pe teritoriile moldave: "7 martie. Preşedintele Societăţii Israelite, Lindenbaum, a cerut autorităţilor să garanteze viaţa a 400 de familii evreieşti din localitate ameninţate de răsculaţi", atunci în 1907.*

La 23 iunie 1907, "Cronica Israelită", se referea din nou la ***"Cazul din Dorohoi"****, la acea odioasă barbarie împotriva soldaţilor evrei de la Regimentul Dragoş Vodă din Dorohoi, subliniind că în urma sesizărilor s-a ordonat o anchetă asupra acestui abominabil episod.*

Ne oprim aici, subliniind, încă o dată, că am spicuit doar din noianul de reviste şi ziare care înscriu parte din activitate şi situaţia comunităţilor amintite, atât pentru a stimula o cercetare aprofundată, în vederea restituirii cât mai cuprinzătoare a faptelor ce se cer înscrise în istoria acestor comunităţi, dar şi pentru a semnala faptul că istoria acestor comunităţi datează de secole şi vine în întâmpinarea ideii de real semitism.

Dăm integral articolele amintite, documente de necontestat.

"Un fapt bestial"

La 18 Mai 1907 - citiţi bine: una mie nouă sute şapte - colonelul Mărăşescu al regimentului Dragoş din Dorohoi a făptuit contra unor soldaţi evrei nişte grozăvii cum nu se mai comit în zilele noastre decât în Congo şi faţă de negrii sălbateci, dar contra cărora protestează toata lumea civilizată.

Povestim în alt loc toate amănuntele barbariei făptuite la Dorohoi sub un pretext extrem de ridicol.

Îţi înghiaţă sângele în vine citind câte s-au petrecut.

Cine ar fi crezut că aşa ceva s-ar mai putea întâmpla în România după 40 de ani de domnie a înţeleptului Rege Carol, care a desfiinţat bătaia în armată?

Cine ar fi putut crede că în anul 1907 un colonel din armata română să aibă curajul de a-şi bate joc cu atâta bestialitate de un ordin repetat al Suveranului său şi să dea un spectacol public de brutalitate neomenească?

Cu toate acestea, s-a întâmplat.

*Corespondentul nostru protestează cu legitimă indignare contra grozăviilor comise şi cere o anchetă. El cunoaşte de mai înainte soarta unor astfel de anchete şi ştie că un colonel nu va fi pedepsit de hatârul câtorva jidani schingiuiţi, dar crede că o anchetă ar avea cel puţin acest rezultat bun: că va risipi atmosfera creată în cazarmă contra soldaţilor evrei, cari nu mai sunt siguri de viaţa lor, căci colonelul a ordonat ca soldaţii creştini să bată, să omoare sau să împuşte pe soldaţii evrei cari ar face cea mai mică mişcare nereglementară. Rămâi uimit în faţa unei îndrăzneli aşa de mari şi te întrebi nedumerit dacă e cu putinţă ca un colonel să aibe acest curagiu fără consimţământul ministrului de război. Am denunţat faptul şi aşteptăm să vedem ce urmări va avea. Voim să ştim dacă în ţara românească ofiţerii pot dispune de viaţa soldaţilor evrei. Căci dacă autorul grozăviilor va rămâne nepedepsit, se va şti în toată lumea că evreii din România sunt chemaţi să'şi facă serviciul militar pentru a fi trataţi ca sălbatecii negri din întunecimile Africei".

progresele făcute... A terminat îndemnând publicul în organizarea unei secţiuni sioniste, care s-a şi format. Cu ocazia aceasta s-a strâns suma 790 lei pentru Fondul Naţional..."; nr. 46 nov. 1902, specifică: "Vineri 8 nov. orăşelul nostru a avut onoarea a fi vizitat de d. I. Astruc, cu ocazia turneului... prin ţară... n-a stat decât două ore... grăbindu-se a pleca la Herţa... a inspectat terenurile din care urmează să se cumpere pentru construirea unei şcoli de fete pentru care I.C.A. din Paris a aprobat suma de 13.000 lei. A lăsat 2000 de lei pentru ajutorul meseriaşilor sărmani... 40 lei pentru cizme pentru elevii săraci din şcoală din fondul trimis de comitetul din Africa de Sud..."; în nr. 16, 26 apr. 1903 se aminteşte: "La 1 aprilie... s-a fondat aici o soc. de ajutor reciproc în caz de boală, Oir Chudoş. Societatea numără astăzi 126 membri...". Despre activitatea secţiunii sioniste Haşachar, "diferite conferinţe naţionale şi istorice în folosul F.N. şi a casei bolnavilor..."; nr. 18, 10 mai 1903 se subliniază că de 1 mai "secţia sionistă Hasachar... a serbat ziua de Lag-Boimer. D. Lazăr Cassvan, director al secţiei israelite române din Săveni... a ţinut o conferinţă istorică sionistă în sinagoga Herţer..." S-au făcut donaţii în bani pentru F.N.; în nr. 21, 31 mai 1903, "marţi 21 mai a.c., a doua zi de Şavuot a avut loc în Sinagoga Croitorilor serbarea organizată de Societatea de binefacere Oir-Chudoş, pentru mărirea fondului. Sinagoga, deşi cea mai spaţioasă din toate, a fost tixită de public din toate păturile societăţii... Sinagoga, frumos decorată, mai ales cu un Maghen-David tricolor întins pe întreaga încăpere, luminată cu peste 300 lumânări, afară de lămpi... mulţumită d-lui Aron Grunberg tinichigiu... d. I. Brecher preşedintele soc... (a conferenţiat) despre însemnătatea sărbătoarei de *Shavuot*... Venitul net 136 lei şi 80 bani...".

Tot despre activitatea din Mihăileni aflăm din nr. 3, 18 ian. 1903, an III: "s-a ales un nou comitet al secţiei Hasachar"; în nr. 45, 22 nov. 1903, sunt amintite acţiunile Societăţii de Binefacere Oir Chudoş.

Herţa

Spicuim tot din CRONICA ISRAELITĂ nr. 14, 6 apr. 1902: "Numărul mebrilor Societăţii Meseriaşilor s-a mărit graţie muncii depuse de preşedintele Aron Bercovici... E un mare curent de emigrare, dar ceea ce-l reţine e lipsa de spese de drum, aşteptând ajutorul *Alianţei Israelite*" În numărul 25 din 29 iunie sunt subsumate date despre formarea unui comitet al şcolii-israelite române, recent înfiinţată, iar în nr. 46, din noiembrie 1902 aflăm: "Cu ocazia vizitării târgului nostru d. Astruc a inspectat şcoala israelită-română. A donat... 100 lei... 50 lei pentru îmbrăcăminte. A mai

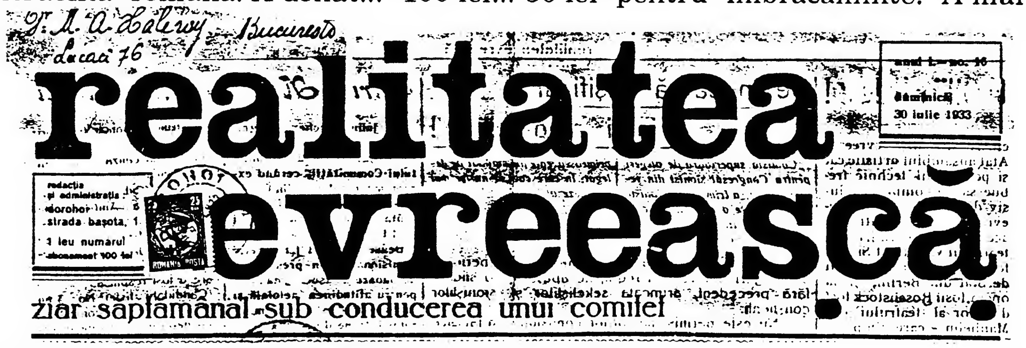

I. A. Halevy Bucureşti
Lucaci 76

realitatea evreeasca

anul I — no. 16
duminică
30 iulie 1933

redacţia
şi administraţia
dorohoi
strada başota, 1
1 leu numarul
abonament 100 lei

ziar saptamanal sub conducerea unui comitet

"REALITATEA EVREEASCĂ", săptamânal dorohoian, cu sediul pe strada Başota, apărut în anul 1933

În nr. 3, din 18 ian. 1903 la rubrica "*Comunitățile noastre*" este o amplă semnalare privind "alegerea generală a Epitropiei, capul comitetului d. M.L. Jäger, o persoană care face onoare evreilor dorohoieni..." se relevă faptul că este necesară înființarea unei "case de credit" – o Bancă a obștii israelite "care va aduce un mare folos pentru crearea de case de împrumut, de ajutor reciproc". La rubrica "*Provincia*", în același număr, se menționează că în localitate s-a înființat un "Club de lectură" în saloanele Hotelului Țoller. "Clubul numără... 50 membri. Scopul... e progresarea culturală pentru evreii dorohoieni". Anunțul cuprinde și date și despre "Societatea Filantropică Sprijinul".

Printre alte realizări "Cronica Israelită", nr. 4, 26 ian. 1903, publică următoarele la Dorohoi: "În curând se va clădi școala comunității noastre, cu ajutorul ALIANȚEI ISRAELITE. Localul este situat în strada Alex. Ioan I. Cuza; localul volorează suma de 12.000 lei". Mai este semnalat faptul că "Vechea sinagogă Sabels, din str. Principatele Carol a fost transformată... într-un templu modern...".

Spicuim și din comunitățile:

Săveni

Din CRONICA ISRAELITĂ ne oprim doar la câteva numere: nr. 25, 29 iun. 1902, an.II la prezentarea unor conferințe despre sionism și strângerea de fonduri pentru F.N.; "Cronica Israelită" din 29 aug. nr. 34, 1902 înscrie: "dl. Goldenthal din Galați a vizitat orășelul nostru, când, în urma unei inițiative a soc. Eiben Ezra s-a convocat o adunare. A vorbit d. Goldenthal despre sionism...", în nr. 40, 19 oct. 1902: "În sfârșit și târgușorul nostru n-a rămas în urma altora... s-a constituit o comunitate, înființându-se gabela, cu scop de a se deschide o Școală israelită-română de băieți... avem un fond destinat pentru deschiderea școalei... Sperăm că și Societatea I.C.A. din Paris, în urma promisiunei date de I. Astruc, va subvenționa școala noastră". Câteva numere mai târziu, se semnalează (Cronica Israelită nr. 46 nov. 1902) că "marți 5 nov. a avut loc în târgușorul nostru **inaugurarea școalei isr. rom. de băieți**... seara a avut loc o serată dansantă în beneficiul copiilor săraci dată de d. Iacob Siegler (directorul școalei)... D. Zalman Zehngher, membru din comitet a donat călimări, condeie și hârtie la toți copiii săraci ce frecventează școala".

Despre "Societatea Meseriașilor", fondată nu de mult "în urma legii meseriilor... pentru a lucra împreună, cu scopul de a se ajuta în mod reciproc, – aflăm din Cronica Israelită, nr. 3, 18 ian 1903. La 6 ian a avut loc un bal dat în folosul societății (Soc. Meseriașilor) cu un profit net de lei 150..." Și, ce este interesant, este că "Societatea sionistă Eiben Ezra a trimis o comisiune care a colectat pentru F.N. lei 950". Potrivit aceluiași periodic, an III, nr. 7, 15 febr. 1903, Soc. I.C.A. din Paris "a admis cererea com. isr. locale acordând o subvenție de 2000 lei școlii isr. de băieți totodată și un avans de 10.000 lei pentru un local de școală. Comunitatea exprimă adânca-i mulțumire sus-zisei societăți ca și a d-lui I. Astruc...".

Mihăileni

În CRONICA ISRAELITĂ, nr. 32, 17 aug. 1902 se semnalează: "La ora 8 seara... Sinagoga Meseriașilor era tixită de lume, (tema ținută de I. Goldenthal, prof. din Galați) despre Însemnătatea Sionismului, scopul lui, de atitudine, în care este condamnată măsura ilegală luată de primarul Dorohoiului - d. Calcantraur - care, ca altădată d. Burghele - "în contra Constituţiei ţării" a numit un *haham* "pe care nici un rabin nu l-a autorizat". În urma unei jalbe "domn prim ministru, general Manu... i-a recomandat să se conformeze mai strict legilor ţării, lăsând pe evrei să-şi aleagă pe cine vor voi... şi astădată, ca şi atunci (în 1873 sau 1890) ministrul de interne a trebuit să roage pe d. primar al urbei Dorohoi ca să lase în pace pe evrei să-şi vadă de *haham*-ul şi sinagoga lor..." Încă la sfârşitul secolului trecut, în REVISTA ISRAELITĂ, din septembrie 1890, este semnalat cazul primarului Burghele, iar CURIERUL ISRAELIT, din august 1915, republică acest "articol-document" - cuprinzând măsurile ilegale luate împotriva comunităţii evreilor din Dorohoi.

Din **Cronica Israelită** semnalăm doar câteva date din perioada anilor 1902-1903, pentru a demonstra că activitatea comunităţii dorohoiene şi a altor comunităţi din aria Dororhoiului au înscris importante momente în sfera culturală, de cult, iudaică, sionistă - sărbători, înfiinţare de şcoli, cluburi de lectură, sinagogi, vizite, donaţii pentru crearea de case de împrumut, societăţi de ajutor reciproc în caz de boală, diverse case de credit etc.

În multe ştiri se insistă asupra formării şi activităţii unor sinagogi, cercuri sioniste ca "Dorul Zionului", din Dorohoi, secţiunea sionistă "Eiben Ezra", din Săveni, secţiunea sionistă "Hasachar, din Mihăileni etc... În "Cronica Israelită" din 7 dec. nr. 47, 1902 se spune: "Noua Epitropie a comunităţii noastre s-a pus serios pe lucru pentru binele obştei israelite...". Se mai relatează că farmacistul Sèil a luat parte, în timpul Războiului de Independenţă, la activitatea "ambulanţei Zion." În nr. 49 din 25 dec. 1902, este amintită sărbătoarea de *Hanuca*, "organizată de cercul sionist Dorul Zionului Dr. Th. Herzl... şi sinagoga Beth Schloime". La aceste manifestări au luat cuvântul membri marcanţi ai comunităţilor.

Din cuvântul celor prezenţi s-a desprins semnificaţia luptei Macabeilor, importanţa unor momente din istoria sionismului, aspecte ale religiei mozaice, ale comportamentului Comunităţilor, etc.... "Câţiva dintre elevi au rostit poezii ebraice, române şi germane..." În acelaşi număr este amintit "balul Soc. Junimea de binefacere a meseriaşilor... Tot ce Dorohoiul are mai ales şi-a dat întâlnire la acest bal...". Într-un anunţ, privind tineretul din Dorohoi, se remarcă faptul: "un grup de 10 tineri şi tot atâtea domnişoare, cu numele de Dorul Zionului, a luat iniţiativa de a colecta pentru Fondul Naţional...". În acelaşi număr se semnalează "dorinţa de a se înfiinţa un club de lectură sionist (şi asta în 1902). Sperăm deci - se subliniază - "că anul acesta sionismul va progresa aici." În anul II, nr. 40, al aceluiaşi periodic, aflăm dintr-o ştire că "Societatea Junimea Dorul Zionului, secţia Dr. Th.Herzl" din Dorohoi a trimis... lei 250 la Banca Colonială Israelită din Londra şi comunică dorinţa de a fi înscrisă în Cartea de Aur a F.N. Evreesc..."

Aşa cum am amintit, încă de la începutul secolului s-au înfiinţat numeroase societăţi cu diverse programe. In "Cronica Israelită", nr.1, din 4 ian. 1903 aflăm despre înfiinţarea Societăţii "Funcţionarii comerciali", cu scop filantropic, însumând un nr. de 36 membri. Preşedinte Ad. Nadler; vicepreşedinţi I. Gottlieb şi I.Segal.

Sunt doar semnalări care demonstrează, încă o dată că aceste comunităţi mici au activat pe toate planurile, aducând în mijlocul masei evreieşti Speranţa şi încrederea în viitor, în reclădirea Ţării Sfinte.

Făcându-se un bilanţ al celor "25 de ani de muncă" de la înfiinţarea "Fondului Naţional Evreiesc", pentru a arăta populaţiei scopul şi realizările F.N., au fost cuprinse, în periodicul "Ştiri", articole ale unor personalităţi de seamă, subliniindu-se că "Pe terenurile F.N. au fost construite: Universitatea Ebraică din Ierusalim, Tehnionul din Haifa, Liceul din Tel Aviv, Şcoala reală din Haifa, Liceul din Ierusalim, Şcoala de Arte Bezalel din Ierusalim şi 29 şcoli în diverse colonii.

Marea Sinagogă din Tel Aviv şi Casa Poporului (Beth Ha Am) din Haifa au fost şi ele clădite pe terenurile Fondului Naţional (an V, nr. 16, 1926). Fondurile au fost folosite şi pentru plantări şi lucrări de ameliorare.

Informaţii din acest domeniu, pe toată perioada existenţei periodicului **Ştiri**, au apărut, fără a se neglija însă **activitatea internă comunitară** - întruniri ale femeilor dorohoiene, crearea Asociaţiei Femeilor Evreice, a cluburilor, reorganizarea sionistă - dar şi articole privind acuta problemă a antisemitismului şi cauzele acestui flagel, precum şi lupta pentru susţinerea prestigiului organizaţiei sioniste etc.; acţiuni asupra cărora vom poposi în rândurile ce urmează, tot selectiv, din cauza abundenţei materialului dar şi a spaţiului restrâns. Nu facem decât să incităm la o cercetare adâncă.

Dorohoi

În **ŞTIRI** din 6 febr. nr. 166, 1926, se semnalează că la Dorohoi, "la 7 ianuarie în urma vizitei dlui. I. Maghid, d-nele. din localitate s-au întrunit pentru a pune bazele unei filiale a A.C.F.E. din România..." şi, tot aici, au avut loc mitinguri privind "reorganizarea sionistă", precum şi întruniri în care s-au abordat cauzele antisemitismului ce s-a dezlănţuit simultan în toate ţările... D-rul Olswanger - împuternicit special din Ierusalim - arată apoi cauzele pentru care fiecare evreu trebuie să devină un luptător şi agitator al ideii sioniste, contribuind cu sufletul, pentru mărirea prestigiului organizaţiei sioniste...". La aceeaşi şedinţă, pe lângă alte probleme organizatorice, preşedintele Comunităţii Israelite din Dorohoi a donat Asociaţiei Macabi, terenul din dosul şcoalei...

Noul comitet al Asociaţiei Macabi din localitate, a înţeles că pe lângă activitatea sportivă, să înceapă şi o activitate culturală... pentru educaţia tineretului... se vor înfiinţa cursuri de limbă şi istorie a Evreilor, la care tot tineretul va fi obligat a lua parte" (Ştiri, nr. 178, mai 1926).

În **Curierul Israelit** din 20 dec. 1913, an VII se aminteşte sărbătorirea, la Sinagoga Beth Shalom, a *Hanukăi*, organizată de Şcoala israelită-română şi Secţia Sionistă Carmel; în nr. 45, 30 oct. 1915, an IX, este semnalat faptul că "Tinerimea Israelită (din Dorohoi) s-a reunit într-un cerc cultural de propagandă sionistă... dl. Iacob Maghid a citit din ISTORIA EVREILOR de Gaetz, iar Iacob Gropper a explicat capitolul..." Redăm doar o ştire în acest sens subliniind faptul că în toate ziarele evreieşti s-au reflectat preocupările obştii şi pe acest tărâm.

În **Curierul Israelit** din 27 aug. 1915, nr. 36, an IX depistăm o ştire cumpărat e încă o fâşie din marea hartă pe care scriem paginile minunate ale unui neam care renaşte, şi ale unei ţări, ale ţării noastre... care se reclădeşte...", la care au contribuit cu dăruire şi comunităţile semnalate. Astfel comunitatea din:

Dorohoi

În ŞTIRI, nr. 182, 5 iun. 1926, aflăm un număr însemnat de activităţi, susţinute de evreii dorohoieni şi din împrejurimi: "Acţiunea K.H. a început în ziua de duminică 23 mai, printr-un meeting foarte populat, în localul Şcolii Israelito-Române...

Duminică seara, în Sala Cercului de Şah (Sfatul Negustoresc), a fost organizată o recepţie în cinstea d-rului Wilensky şi a celorlalţi delegaţi.

Luni seara, cu concursul orchestrei Soc. "Macabi" a avut loc o frumoasă şezătoare palestiniană.

Campania de colectare... a fost facilitată de concursul dlui. Michel Moscovici, venit special din Bucureşti. Contribuţiile sunt majorate faţă de cele din anul trecut..."

Tot din acest an spicuim unele date menţionate în periodic privind şi comunităţile din:

Darabani

(ŞTIRI, nr. 179, mai 1926): "În ziua de duminică 2 mai, a început la Darabani acţiunea pentru Keren Hayessod, delegaţii centralei fiind domnii Rabin Roller şi Zalman Franklin... De relevat este frumoasa faptă a casei "Succesor M. Boieru", la care comisiunea pentru Keren Hayessod a găsit o cutie mare închisă, în care au fost depuşi în timpul anului, încetul cu încetul, banii ce această firmă voia să-i doneze pentru Keren Hayessod şi astfel s-a strâns în cutie suma de peste 11.000 lei..." În nr. 193, 30 sep. la **Pagina F.N.E.** sunt înscrise un număr mare de persoane cu donaţiile respective.

Herţa

Aici s-au strâns 1.680 de lei de la diverse persoane, sau cu prilejul unor nunţi (Ştiri nr. 194, 9 oct. 1926), iar în nr. 193, sept. 1926, se anunţă că suma s-a ridicat la un total de 2.142,50, prin golirea cutiilor pe luna august, de la logodne şi persoane individuale.

Mihăileni

Din "ŞTIRI", 5 iun. 1926 aflăm: "... Vineri 28 mai, a sosit la Mihăileni comisiunea pentru Keren Hayessod, compusă de domnii Rabin Roller, Michael Leiba din Bucureşti şi delegat Fratkin. Sâmbătă, a avut loc un mare meeting la Sinagoga Herzer... domnii delegaţi de la centru au vizitat în cursul zilei de duminică pe toţi evreii din localitate...". Iar în numărul 194, oct. 1926, aflăm că, în urma unei colecte la Mihăileni, s-au strâns, în seara de Iom Kipur, 555 lei, în sinagoga Herzer 300 lei, la Sinagoga Meseriaşilor 124 lei, la Sinagoga Wijniţer 40 lei, la Sinagoga Ungur 40 lei... Total colecta de *Tişri* 1.713... Din vânzarea ilustraţiilor 250 lei... din vânzarea calendarelor 3000 lei... golirea cutiilor pe luna oct. total 1.640... cu prilejul *Izkor*-ului de Sucoth, 572 lei. Total general Mihăileni 5.200 lei".

Semnal documentar

de EVELIN FONEA

Ştiri comunitare. Spicuiri.

Apariţia unui nou volum cere parcă o semnalare a unor aspecte din bogata viaţă comunitară a Dorohoiului şi a localităţilor apropiate. De aceea ne-am gândit să spicuim doar câteva ştiri înscrise în unele ziare evreieşti, adânc în timp, pentru a demonstra faptul că atât comunitatea dorohoiană, cât şi comunităţile din localităţile apropiate - Darabani, Săveni, Mihăileni, Herţa, Rădăuţi-Prut - au avut de timpuriu intense activităţi legate de sionism şi iudaism, de necesitatea susţinerii acţiunilor **Fondului Naţional Evreiesc** (F.N.E.) - **Keren Haiesod** (K.H.), **Keren Kaiemet Le Israel** (creat în 1901 la Congresul al V-lea de la Basel) - în vederea răscumpărării pământurilor, ameliorării şi împăduririlor, toate folosind operei de reclădire a Ţării Sfinte, dar şi o viaţă comunitară intensă.

Într-un articol, intitulat "Caracteristicile Fondului Naţional", Rav dr. I. Niemirower spunea că aceste instituţii ale F.N. sunt, în fapt, "un ideal economic", iar "Cutia Fondului Naţional" - care se găsea "în palatul milionarului, ca şi în coliba săracului" - a fost şi este un "un maestru al eticii judaice, un educator al poporului evreu", predicând ideile Sionului, acţiune în care s-au încadrat perfect şi aceste comunităţi.

Exemplificăm în acest sens, punctând din sute de publicaţii doar unele ştiri, privind comunităţile menţionate; parte dintre ele apărute în ŞTIRI. Publicaţie săptămânală a Organizaţiei Sioniste din România (1922), cea mai importantă din perioada interbelică - cu colaboratori şi editori de ţinută, printre care amintim pe H. Brezis, Ad. Stern, I. Nimierower, A.L.Zissu, F.Aderca, I.Ludo ş.a., iar în ultimii ani C.I.Baltazar, dorohoianul Şt.Antim, S.Podoleanu. Este interesant faptul că în cadrul acestei publicaţii apar şi un însemnat număr de Suplimente (la care vom reveni în alt context: Femeia Evree, Ştiri literare etc.); din CRONICA ISRAELITĂ, gazetă apărută cu întreruperi din 1901-1916, ce s-a vrut "un organ relativ independent" şi scurte semnalări din CURENTUL ISRAELIT, organ săptămânal pentru apărarea intereselor evreieşti, apărut în 1906, demonstrând că aceste comunităţi au avut un real aport pe toate planurile.

În anul 1933 a apărut, pentru o scurtă perioadă de timp şi ziarul dorohoian, câteva numere, purtând titlul "REALITATEA EVREIASCĂ" - cotidian sionist, responsabil Manaşcu Cotter - tipar executat la Tipografia Şcoalelor-Dorohoi, în paginile căruia ne întâlnim cu ştiri comunitare concrete. Lăsăm deschisă această sondare în presa trecutului, dar şi din efemerul dorohoian, sperând într-o revenire în alt context. În prezentarea ştirilor am folosit ortografia actuală, pentru uşurarea lecturii.

Din publicaţia sionistă ŞTIRI, am ales doar câteva numere din anul 1926, deoarece atunci s-au împlinit 25 de ani de la înfiinţarea Fondului Naţional Evreiesc, despre care Horia Carp spunea: "Fiecare ban dat F.N.E. e o jertfă sfântă pe altarul mântuirii neamului; pentru că fiecare **dunam**

Mesaj din străinătate

Vă scriu din Germania, unde locuiesc în prezent. Mă numesc Paulina Nahmanovici născută Fiterman din Dorohoi. Vreau să vă felicit pentru activitatea de eternizare a colectivităţii evreilor din Dorohoi. Trebuie să vă spun că şi astăzi - după atâţia ani - mă gândesc cu drag la frumoasele zile petrecute în "şteitl", printre evreii dorohoieni.

Mai jos o fotografie a fratelui şi părinţilor mei. Tatăl meu a fost blănar la Dorohoi şi acum ei locuiesc la Iaşi în România.

Muzeul George Enescu

Muzeul de Ştiinţe Naturale

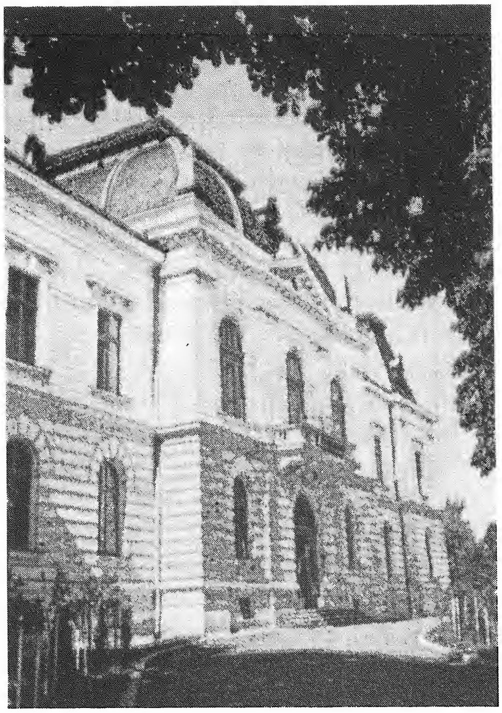

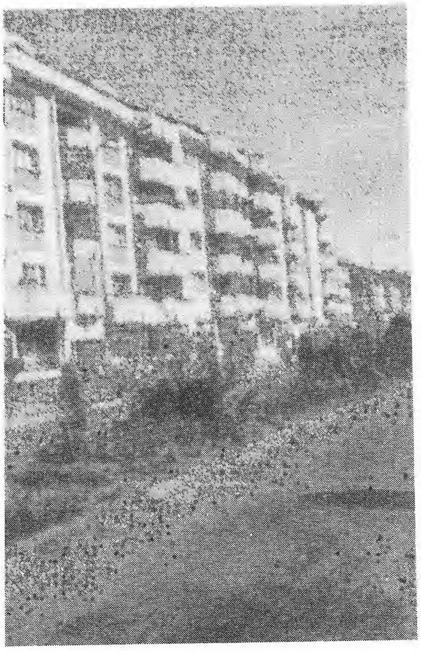

Una din străzile principale

(fragmente şi ilustraţii
din pliantul turistic apărut în 15.8.1996)

"DOROHOIUL SE PREZINTĂ"

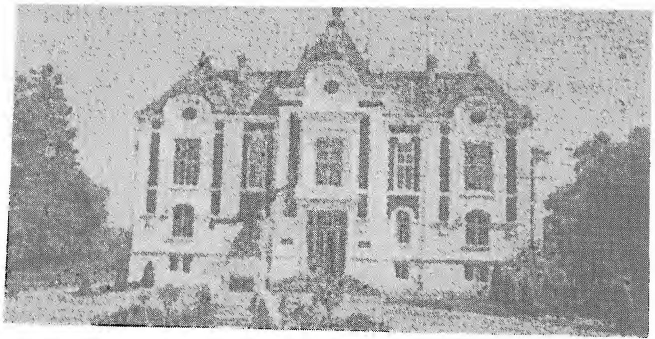

Motto

de VASILE GHERASIM

Uneori avem nevoie de lumina
pură a zilei
Uneori avem nevoie de raza
de aur a soarelui
Uneori ne mângâie blânda
adiere de vânt
Dar mereu avem nevoie
de lacrima de dor
A maicei noastre străbune
Care-şi aşteaptă cu patimă
adâncă
Fiii risipiţi de filele unei istorii
zbuciumate
La nord, la sud, în est şi vest -
la cumpăna Reîntregirii.
Fii binecuvântat de-a pururi
la întoarcerea în vatra
străbună
Frate român
De sânge şi de neam!

Municipiul Dorohoi

Dorohoiul este menţionat în documentare ca târg la data de 6 octombrie 1407.

La 8 octombrie 1408 Dorohoiul este menţionat ca punct vamal la întretăierea de drumuri europene.

În secolul al XV-lea Dorohoiul era târg domnesc.

Între anii 1568-1778 (210 ani) Dorohoiul a fost reşedinţa Vornicului Ţării de Sus a Moldovei.

De la 31 martie 1864 Dorohoiul a fost reşedinţă de judeţ.

Dorohoiul a fost reşedinţă de raion între anii 1950-1968.

Din anul 1968 este oraş în cadrul judeţului Botoşani.

Din Decembrie 1994 devine Municipiu.

Populaţia Dorohoiului este de circa 35.000 locuitori.

Dorohoiul are în prezent peste 1000 de agenţi economici din care 96% cu capital privat.

dacă în acest timp nu ar fi răsărit din buruieni otrava huliganismului, odioase bande de cuzişti-legionari care au zdruncinat liniştea patriarhală a oraşului.

În capul acestor bande de huligani era avocatul Marcel Adam, un om care nu a făcut cinste meseriei sale şi a luat calea teroarei fasciste, secondat fiind de tânărul Nimereanu, fiul unui erudit învăţător paşnic din Trestiana-Dorohoi. Aceştia, înhăitaţi cu alţi derbedei din tagma lui Robu şi altora de teapa lor obişnuiau să întrerupă cu brutalitate petrecerile pastorale şi manifestările culturale ale populaţiei evreieşti.

Odată cu venirea la putere întâi a guvernului cuzist, urmat de cel legionar, s-a trecut la confiscarea clădirilor monumentale ale Şcolii Israelito-Române, la devastarea în mod sălbatic a celor două biblioteci ale tineretului şi la transformarea localurilor respective în sedii ale bandelor fasciste legionare din oraş.

Aşa a fost distrusă o comunitate paşnică şi înfloritoare, care a adus multă cinste şi preţuire oraşului.

Întâmplător în acea vreme a venit să se odihnească la Dorohoi la conacul său din Liveni, marele maestru GEORGE ENESCU care, cu ocazia unei întâlniri cu conducătorii comunităţii evreişti, fiindu-i aduse la cunoştinţă cele ce se petrec în judeţ, a ripostat: "**Îmi crapă obrazul de ruşine pentru cele ce se întâmplă aici în acest oraş patriarhal de unde fac parte şi mă miră că o populaţie atât de cinstită ca aceasta, a putut să furnizeze asemenea lepre şi elemente lipsite de bun simţ şi conştiinţă**..."

Daviduţa Cornspan, Simon Nadler, Calman Haimovici (Mr. Wu), Arthur Haimovici, fraţii Aizic, Nută Cohn şi Iosef Cohn, Sandy Sulimovici - ziarist, Rabinsohn Leivi, Scharph Ihiel şi sora, Thirer şi sora, Bercovici Ghidale, Bercovici Ionas (STRUMA), Haines Biby (STRUMA), Ficu Cerbeanu (violonist) şi fratele, Leiss Carol, Cohn Sloimă - rihtuitor şi fraţii săi, Cohn Mendelică - compozitor şi Lucy, Axler Henry, Talpalaru Moisă, Mundi Froim, Fraţii Moscovici Dolphi şi Martin, Tinuţa Iöger, S. Moscovici-Karmoss, Dl. Fişcher cu Dna. Haifler, cu Dan Prof. Linscker, Lazăr Ebner, Dr. Şapcaru Avram, Lazăr Linscker, Herman, Haim şi Leiba Rappaport, Efraim Pomârleanu cu Dra., Nicu Rappaport, Leon Moscovici-Tinichigiu, Lupu Iäger, Dr. Iäger Isidor, Pomârleanu Erica, Haim Taingiu, Ety Grisaru şi încă mulţi, mulţi alţi tineri din oraş, dar a căror nume îmi scapă pentru moment, dar care au avut o contribuţie mare în dezvoltarea activităţii culturale în oraş.

Îmi cer scuze respectuoase pentru aceste scăpări.

Aceste cercuri au fost dotate cu mari biblioteci, cu mii şi mii de cărţi literare pentru toate vârstele.

Săptămânal se organizau şezători culturale artistice, procese literare-artistice, concerte simfonice şi populare şi MARI BALURI cu "două muzici două" - şi toate în somptuoasa sală de recepţii a şcolii Israelito-Române.

În zilele de sâmbătă şi duminică se organizau în frumosul parc sportiv "MACABI" din spatele şcolii chermeze populare cu diverse activităţi sportive, artistice şi culturale cu orchestre şi fanfară proprie.

În zilele libere, aveau loc interesante meciuri de fotbal pe terenul sportiv "MACABI", între echipele sportive locale, limitrofe sau chiar din Bucureşti. Totul decurgea în mod civilizat, fără probleme.

Aveau loc sporadic concerte simfonice ale Tineretului intelectual şi muncitoresc, foarte reuşite şi foarte mult apreciate şi la care luau parte majoritatea persoanelor menţionate mai sus.

Oraşul Dorohoi a avut parte de talente literare excepţionale, ca de exemplu marii scriitori ION CĂLUGĂRU şi SAŞA PANĂ care au făcut cinste oraşului şi României.

Cu anumite ocazii aveau loc mari baluri populare care din an în an deveneau mai grandioase. Exact la miezul nopţii în care avea loc balul, apărea o **Ediţie specială** a ziarului "**GAZETA DOROHOIULUI**" scoasă la lumină de talentaţii gazetari I. Marcovici-Brunea, S. Sulimovici şi Calman Haimovici (Mr. Wu) care descria cu lux de amănunte atracţiile serii şi trecea în revistă pe toţi cei prezenţi.

La aceste baluri se dansau cadriluri, hore populare şi neuitatele periniţe. Toate doamnele din înalta societate participau cu multă tragere de inimă la organizarea acestor festivităţi, care de multe ori nu se terminau înainte de ivirea zorilor, sau chiar mai târziu.

În zilele odihnă, tineretul se întâlnea în apropierea oraşului, în satul Trestiana, dincolo de Podul de fier de peste Jijia, în grădina restaurantului **Vasile Leparda**, unde se delectau cu vestitele fripturi de vacă şi cu delicioşii mici-mari pe jăratec, care se topeau în gură. Toate erau stropite cu apreciatele vinuri din renumitele podgorii din Focşani şi Odobeşti care erau furnizate special de către depozitele de băuturi spirtoase ale fraţilor Lupu şi Leon Iäger, din strada Ştefan cel Mare. Cu toate acestea, nimeni nu întrecea măsura, iar veselia ţinea uneori până după miezul nopţii.

Totul ar fi continuat aşa în bunăstare şi mulţumire sufletească

Viaţa culturală a evreilor din Dorohoi

de S.MOSCOVICI-KARMOSS
(CANADA)

Comunitatea evreiască din oraşul Dorohoi a avut parte în decursul anilor 1930-1946 de o prestigioasă activitate culturală idişistă care merită toată lauda.

Un oraş cu o populaţie nu prea numeroasă, nu prea bogată, dar care traia şi prospera pe zi ce trecea.

Nimeni nu a fost neglijat, de la copii şi până la oameni în vârstă, aparţinând tuturor categoriilor sociale.

Obştea era condusă cu multă pricepere, tragere de inimă şi devotament, de către cei mai de vază reprezentanţi din sânul ei, care au avut grijă să creeze un climat civilizat pentru toată populaţia.

Astfel a luat fiinţă o grădiniţă de copii, bine organizată de Asociaţia Femeilor Evreice în frunte cu distinsa doamnă Axler, dna. profesoară Cărbunaru, şi altele.

Simultan a luat fiinţă o frumoasă şi impunătoare Şcoală Primară Israelito-Română sub conducerea dlui Prof. Mayer Herşcovici, unul dintre cele mai frumoase edificii din oraş.

S. Moscovici-Karmoss, Beaconsfield, Canada

Tot în această fastuoasă clădire au luat fiinţă Cercurile Culturale ale Tineretului intelectual şi muncitoresc din oraş, unde s-au perindat în decursul anilor: Av. Jean Chises, Hoişie Moscovici, Polak, Hefler, Av. I. Marcovici-Mureş, Av. Isidor Abramovici-Băluş, Av. Carol Segal, Av. Zalman Solomon, Av. Şaiovici Iancuşor, Av. Rappaport Ozias, Av. Lövenson Jacques, Av. Moscovici Hainrich, Av. Segenreich Leibu, Av. Făgădău, Dr. Axler Isac, Dr. Binder D. Segal Cesar, Dr. Leizerovici Leizer, Dr. Leibovici, Dr. Beraru Nathan, Dr. Iäger Marian, Dr. Marcovici Leon, Dr. Idelsohn, Dr. Sleicher Mendel, Dr. Pomârleanu Marcu, Dr. Sigal Mendel, Dr. Weissman, Dr. Cohn, Dr. Iäger Jacques, Dr. Axler Miron, Dts. Wald David, Dts. Feder Yuju, Dts. Cohn, farmacist Solomon Burăch, farm. Roşu, farm. Naiman, Dna. Haifler, Dna. Polack, Dna Roş, Dna Naiman, Dna. Pomârleanu, Dna Bojet, Dna Piker, Drele. Şufăru, Briil Any, Leizerovici H., Leizerovici Miriam, Cuţa şi Mica Rabinovici, Pesa Talpalaru, Fany Herşcovici, prof. Rozen, Prof. Marcus, Prof. Cărbunaru Fany, şi tinerii Luis Cherbis, Simon Cherbis, Iäger Simon, Iancu Cohn-Casapu, Iancu Rozenblat, Froichi Scorţaru, Mates Scorţaru, Gotesman Ghidale, Iancu Abramovici, Haim Abramovici, Davidsohn Avram-Ţurulnicu, Davidsohn Ozias, fraţii Beno şi

Rabinul Şef Dr. Al. Şafran şi George Enescu despre ţăranii din Dorohoi

Fragment din interviul realizat pentru Televiziunea română de cunoscutul ziarist MANASSE RADNEV, înainte de vizita rabinului şef dr. Alexandru Şafran în România în primăvara anului 1997.

...

M.R.*: **Dacă ne referim la personalităţile pe care le-aţi cunoscut, în afara celor pomenite, Iorga şi Sadoveanu, ştiu că i-aţi cunoscut destul de bine pe George Enescu şi Martha Bibescu.**

A.Ş.: Da, l-am cunoscut bine pe George Enescu. Era o fiinţă nobilă, nu doar un mare artist, ci însăşi Arta. Era un fel de înger, aş spune, toată fiinţa lui respira muzica, arta, imponderabilul. Ne-am apropiat unul de altul, imediat după război, când situaţia României era gravă din punct de vedere economic. Era perioada secetei. El s-a dus în nordul ţării, la Dorohoi, şi a rămas foarte impresionat că ţăranii erau siliţi să-şi consume seminţele, întrucât n-aveau altceva. S-a întors la Bucureşti, a venit la mine şi mi-a spus: "Domnule şef rabin, trebuie să facem ceva, situaţia e gravă, e vorba de fiinţe omeneşti. Eu voi face tot ce pot, dar şi d-voastră trebuie să faceţi ceva".

(Interviu apărut în revista "**Minimum**", 1.9.97)

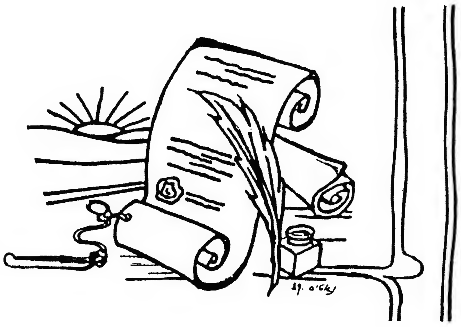

Moruzzi, cneazul are mare dreptate când zice, că n'are nici un jidan **pe moşia sa**, căci dacă ar avea moşie apoi ea n'ar ajunge nici câte un petic spre a fi împărţită între jidanii şi românii chiar, cari au să iea bani de la dânsul...

"**Prădările şi asasinatele din codrul Herţei.** - Cine n'a auzit de memorabilul **Codrul Herţei**, care de mai multe decenii, face groaza negustorilor siliţi să treacă prin el! Drumul care leagă orăşelul Herţa cu capitala judeţului, ca şi alte multe drumuri de la noi, sunt mai primejdioase, de cât potecile Corsicei. Se pradă, se jefuiesc, se omoară trecetorii, fără ca nimeni să se îngrijească, fără ca nimeni să se mişte.

Eată un şir de fapte, din nenorocire foarte concludente:

Cu câte-va zile în urmă, comerciantul Leizer Şenk a plecat din Herţa spre Dorohoiu, însoţit de o femee şi de un om al seu, Samuel Ionas. Ajungend în codrul Herţei, Şenk a fost împuşcat şi a murit pe loc; iar cercetările şi obicinuitele mesuri luate, n'au dat până azi nici-un rezultat.

Vineri, 7 Iuliu, comerciantul Echil Granich şi cu fiul seu, venind pe acelaşi drum spre Dorohoiu, **pe la oarele 8 dimineaţa,** a ajuns în pădurea de pe moşia Pomârla, tăietură deschisă a lui Mochi Fişer. Acolo, dintr-un tufiş, s-a descărcat o puşcă asupra lor; iar glontele l-a rănit pe betrân foarte grav la gât şi la mână. Atunci şease bandiţi au nevălit asupra călătorilor, i-au schingiuit, i-au bătut şi după ce au jefuit pe Echil de 500 lei, pe fiu-seu de 300 lei, luându-le ceasornicele şi mantalele, s'au făcut nevezuţi. - Rănitul a fost găsit într-un târziu de alţi drumeţi şi întors înapoi la Herţa, unde nu se ştie dacă a scăpat cu viaţă.

Duminecă (9 iulie), d-l Popp, agentul din Bucureşti al societăţei de asigurare "Naţionala" împreună cu d-l Zises, agentul aceleiaşi societăţi în Dorohoiu, mergend pe şoseaua naţională, Leverda-Dorohoiu, au fost întâmpinaţi de fecători de rele la locul de lângă fontana numită a Serarului, **un kilometru aproape de Dorohoiu.** Caii fiind voinici, abia au scăpat în goană.

În aceia-şi noapte şi în apropiere de acelaş loc, au fost prădaţi, bătuţi, schingiuiţi şi lăsaţi cu capetele sparte doi Români, cari mergeau la Dorohoiu cu Evreul Mihel sin Manaşe. - Şi exemplele se pot repeta la infinit.

Aceste fapte le luăm după ziarul "Libertatea" din 13 Iulie c.

(anul IV, no. 15, 1 august 1889)

tăbăcăriile (dubelăriile) din târg. Mi se pare că unele primării ale oraşelor mai mici în unire cu medicii prea zeloşi, aplică regulamentul asupra industriilor insalubre cu o severitate exagerată şi în detrimentul puţinei industrii ce avem. Este de dorit ca administraţiunile locale să fie obligate a raporta ministerului de interne asupra ori-cărei mesuri ce iau pe basa regulamentului industriilor insalubre, pentru ca să se înlăture oare-cari mesuri draconice luate cu intenţiune de a servi igiena publică, care însă în realitate condamnă o parte a populaţiunei la miserie."

"Farmacia din Herţa este bine ţinută; personalul însuşeşte condiţiunile cerute de lege, însă farmacistul dirigent, d. Fuchs, proprietarul farmaciei nu locueşte la Herţa şi vine numai la câte 8 zile pentru a controla mersul regulat al farmaciei. Această stare de lucruri reclamă o îndreptare imediată". (pg. 1492)

(anul I, no. 15, 1 septembrie 1886)

"Spitalul din comuna rurală Săveni a funcţionat în regulă numai sub conducerea medicului secundar D. Gudman. [..] La inspecţiunea făcută în toamna trecută m'am încredinţat că bolnavii sunt în toate privinţele căutaţi şi îngrijiţi bine, pansamentele se fac cu exactitate perfectă, casuri grave, sau cari cer operaţiuni mai mari după avisul dat prin telegraf, se trimit cu cantele cele mai apropiate la spitalul judeţian din Dorohoiu. (pg. 2444)"

(anul I, no. 21, 1 decembrie 1886)

*"**Ofrandă.** D. Marcu Fischer, a făcut o ofrandă de 200 fr. pentru a se împărţi pe la săraci din Dorohoiu, fără osebire de naţionalitate. În lista primăriei din localitate figurează încă vre-o câţiva Evrei cari au dat oare-cari ofrande. Banii s'au împărţit înainte de anul nou."*

(anul I, no.2, 15 ianuarie 1889)

*"**Condamnare**. - D.P.H. Cortazi, vestitul sbir colectivist din Dorohoi, şi G. Petrovan, au fost condamnaţi la câte patru luni închisoare şi 10.000 lei în solidum pentru abus de putere. Coreligionarii noştri 'şi pot aduce-aminte asupririle acestora asupra cetăţenilor din Dorohoi, fără nici o osebire, în vremurile a tot-puterniciei lor."*

(anul IV, no. 9, 1 mai 1889)

*"**Antisemitismul din Dorohoiu.** - "Resboiul vechiu" de la 21 Iulie publică următoarea corespondenţă, pe care o reproducem întocmai:*

"Fidel promisiunii mele din săptămâna trecută, pentru astă-zi nu vă voiu vorbi decât despre gaşca aşa zisă **antisemită**, în capul căreia se află Eduard Gherghel (acuma nebun cum anunţă ziarele.)

Lucruri mari nu am să ve scriu, dar totuşi cred că această cestiune presintă oare-care interes, căci din 1886 şi până la căderea colectiviştilor, antisemitismul a fost o armă electorală si un mijloc de înavuţire a celor trei corifei antisemiţi de la noi şi anume: Eduard Gherghel, Moruzzi şi Certazzi, cari sub masca patriotismului exploatau pe naivi, jumulind ici, colea câte un zulufat. (!)

...

Singur care astăzi se mai pretinde că este antisemit la noi este numai cneazul Moruzzi, care a şi dat prin publicitate svonul că pe moşia sa n'are nici un jidan, lucru pe care mă grăbesc a vi'l confirma şi eu.

Da, este prea drept că pe moşia d-lui Moruzzi, să dai cu puşca şi nu vei găsi pui de jidan, - dar ştiţi pentru ce? aceasta să ve o spun eu, - d. Moruzzi în judeţul Dorohoiu, precum şi în toată ţara nu posedă moşie nici cât ar putea sări un purice şi în ast-fel de condiţiune este lucru prea firesc să nu aibă nici un jidan. - Nu tot ast-fel stau lucrurile însă cu moşia Zvorâştea, proprietatea d-nei Smaranda Moruzii, soţia cneazului antisemit, aci nu unul, ci zece sau doue-zeci jidani sunt întrebuinţaţi pe moşie, fie că şuferi la vite, fie ca cârciumi etc., moşia fiind după cum zic, a d-nei

*

Perzecuţiuni. Cu durere aflăm că coreligionarii noştri din districtul **Dorohoiu** au a îndura suferinţi groaznice. Nişte oameni stabiliţi de mulţi ani şi cu voia consilielor, comercianţi, meşteşugari şi întreprinzători oneşti, sunt daţi afară cu silă din sate diferite, transportaţi în oraşe, prăpădindu-se averile lor. Toate aceste măsuri ne umane se iau pe basa articolelor 10 şi 108 din legea pentru poliţia rurală de la 25 Decembre 1868. Spre a arăta cât de greşită este aplicarea acestor articole de lege, [...] o circulară din 1881 [a fost] trimisă tot la o asemenea ocasiune de către răposatul ministru de interne **C.A. Rosetti**, prefectului de atuncia d. Hasnaş.

(anul I, no. 15, 1 septembrie 1886)

*"**Comuna Brăeşti** din plasa Berhomete-Coşula est populată de 2070 locuitorii, din cari 79 israeliţi. Populaţiunea se înmulţeşte prin naşteri printr-o proporţiune mare".*

*"**Comuna Stubeni**, plasa Başeu populată de 2270 locuitori, din cari 30 israeliţi".*

*"**Târguşorul Săveni** (plasa Başeu) are o populaţie de 2869 suflete din cari 1456 români şi 1413 israeliţi. Farmacia este curată şi destul de bine aprovizionată. Farmacistul d. N. Viţianu posedă calităţile cerute de lege"... "În anul 1884 (în Monitor din greşeală 1885) s'au născut în comună 67 copii ortodocşi şi 63 israeliţi; s'au celebrat 10 căsătorii ortodocse şi 6 israelite. În anul curent 1885 până la 25 Iulie s'au născut 38 români şi 36 Israeliţi; s'au celebrat 4 căsătorii române şi 5 israelite şi au murit 26 români şi 8 israeliţi" (pag. 1491)*

*Trecem acum la **oraşul Dorohoiu:***

"De vreme ce populaţiunea română din mai toate comunele rurale ale judeţului s-a înmulţit prin naşteri în cei din urmă ani într-o proporţiune mare, constatăm în comunele urbane ale judeţului scăderea populaţiunei creştine în aceeaşi proporţiune în care populaţiunea israelită sporeşte. Precum viaţa individului, este şi existenţa şi dezvoltarea unei populaţiuni întregi supusă la acele legi pe care le numim obicinuit consecinţele luptei pentru existenţă, legi cari la noi nu sunt încă destul de studiate, pe cari însă trebuie să le precizăm, pentru ca să putem găsi remediul necesar, în cazul când acela care sucombă în această luptă va avea un drept la ajutori.

"În oraşul Dorohoiu s-au născut în anul 1884, 155 creştini şi 229 israeliţi şi au murit 218 creştini şi 147 israeliţi; în primul semestru al anului curent, s-au născut 83 creştini şi 91 israeliţi şi au murit 83 creştini şi 81 israeliţi. În cât priveşte căsătoriile, registrele stărei civile constată cu exactitate numai căsătoriile românilor, de vreme ce israeliţi din acest judeţ celebrează adeseori ca şi cei din judeţul Suceava, cununiile religioase în Bucovina şi nu le declară tot-d'auna la oficiile stărei civile din ţară.

*"În anul 1884 s'au înregistrat în oraşul Dorohoiu 24 de căsătorii creştine şi 12 israelite; în primul semestru al a. c. creştine şi 3 israelite. N-am găsit la primărie resumatul recensământului populaţiunei. D. primar nu ştie câţi locuitori are oraşul şi care este proporţiunea între populaţiunea română şi cea israelită." **(Mon. Of. dela 1 Iulie pg. 1491).***

Oraşul Mihăileni.** "Un resumat al recensământului populaţiunei nu se găseşte la primărie. Medicii din localitate arată că numerul locuitorilor oraşului este aproximativ de 3.800. În anul 1884 s'au născut 51 creştini şi 129 isreliţi; au murit 64 creştini şi 59 israeliţi, s-au celebrat 20 căsătorii şi 4 israelite. În primul semestru al anului 1885 s'au născut 40 creştini şi 69 israeliţi şi s-au celebrat 6 căsătorii creştine şi 4 israelite." **(pg. 1492. Mon Of. N. 70).

***Oraşul Herţa.** "Populaţiunea oraşului de 3.500 suflete se compune aproximativ de 120 familii creştine şi 460 familii israelite. În anul 1884 s'au născut 27 creştini şi 98 israeliţi; au murit 39 creştini şi 44 israeliţi; şi s'au celebrat 11 căsătorii creştine şi 11 israelite. În primul semestru al anului 1985 s'au născut 15 copii dintre părinţi creştini şi 46 din părinţi israeliţi; au murit 27 creştini şi 29 israeliţi şi s'au celebrat 2 căsătorii creştine şi 5 israelite."*

"Administraţia locală purtând grijă de sănătatea populaţiunei, a scos toate

şi o perioadă a guvernelor conduse de partidul conservator a cărui atitudine faţă de evrei era mai moderată decât cea a partidului liberal. În judeţul Dorohoi s-au petrecut şi câteva evenimente locale. Eduard Gherghel, senatorul antisemit local, s-a îmbolnăvit psihic, trebuind să fie internat într-un spital de alienaţi mintali. Figurile centrale ale antisemitismului local erau acum "cneazul Moruzzi" (poreclit astfel datorită sistemului de administrare al moşiei sale, pe care nu anganjează nici un lucrător evreu) şi T. Cartazzi, adept al colectivismului. ["Revista Israelită", anul IV, nr. 15 (1 august 1889), pagina 405)]. Totuşi, în acelaşi an se înregistrază şi un fapt deosebit: o donaţie făcută de arendaşul Marcu Fischer, pentru a fi împărţită săracilor din Dorohoi fără deosebire de naţionalitate ["Revista Israelită", anul IV, nr. 2 (1 ianuarie 1889), pagina 39)].

Oare evreii din judeţul Dorohoi au avut de suferit de pe urma antisemitismului mai mult decât cei din alte judeţe ale României în anii 80 ai secolului al XIX-lea? "*Revista Israelită*" nu înţelege acest lucru. Răspunsul nostru poate fi însă ambiguu şi nu tranşant. Problemele speciale ale judeţului Dorohoi erau vecinătatea cu Austria (emigrarea din Galiţia putând astfel continua), precum şi reuşita în alegeri a unui senator antisemit ca şi a unor oficialităţi locale antisemite. Desigur, numărul mare de evrei locali - mulţi dintre ei diferiţi de populaţia românească prin port şi limbă - deşi procentul celor care învăţau în şcoli de limbă română era în creştere - era elementul care influenţa atitudinile locale. Respingerea xenofobo-religioasă era însă dublată de concurenţa economică, ceea ce determina de fapt autorităţile locale să ia măsuri care loveau în populaţia evreiască. Evreii erau mai puţini necesari în economia locală - şi naţională - decât în generaţiile precedente. Să nu uităm însă faptul că emanciparea nu fusese acordată evreilor în întreaga Românie, iar unele vexatorii nu aveau caracter local, ci general, iar doar o parte a lor aveau caracter local.

Să dăm cuvântul documentelor publicate de "*Revista Israelită*".

Date statistice:

	Naşteri în anul 1884		Morţi în anul 1884	
	Israeliţi	Ortodoxi -	Israeliţi	Ortodoxi
Dorohoi	229	154	147	186
Herţa	89	27	52	25
Mihăileni	129	42	59	52

(anul I, no. 1, 1 febr. 1886)

*

Din Dorohoiu se comunică "Vocei Botoşanilor" de la 5 August că evreii din comunele rurale de curând isgoniţi vor fi iarăşi reintegraţi pe la sate în urma unor puternice argumente ce se şopteşte că se vor aplica unor colectivişti cărora nu li s-a dat în esploatare vre-o moşie a statului fără plată de câştiguri şi cari având nevoe de bani vor să-şi ia însărcinarea a isbuti prin patrioticul hatâr pe la locurile a tot puternice.

Gurele rele vorbesc chiar de zeci de mii de franci ce se propune, şi de sigur **comedia isgonirei se va repeta foarte des**, dacă târgul va isbuti şi dacă colectiviştii gheşeftari vor reuşi în întreprinderea lor.

(anul I, no.15, 15 august 1886)

*

în cadrul populaţiei evreieşti din oraşul Dorohoi a fost de 229 copii în anul 1884 faţă de 154 copii în rândul populaţiei româneşti. În privinţa deceselor în acelaşi an numărul lor la Dorohoi a atins cifra de 147 persoane în rândul populaţiei evreieşti (israeliţi) faţă de 186 persoane în rândul populaţiei româneşti ("ortodoxi") ["Revista Israelită", anul I, nr. 1 (1 februarie 1886), pagina 15)]. Cifra asemănătoare au fost publicate şi asupra altor localităţi urbane din judeţul Dorohoi. La Herţa numărul naşterilor în cadrul colectivităţii evreieşti fusese de 98 copii, iar în cadrul colectivităţii româneşti de 27; la Mihăileni de 129 vizavi de 42. În privinţa deceselor, numărul lor – la Herţa – a fost de 52 persoane în rândul colectivităţii evreieşti şi de 25 persoane în rândul celei româneşti. La Mihăileni, raportul era de 59 vizavi de 52. Aceste cifre – si cele din alte oraşe moldovene – au provocat reacţia unor oameni politici antisemiţi. În această reacţie se simte teama acestora de creşterea populaţiei evreieşti – fie pe calea sporului natural, fie prin imigrare – dar se observă şi faptul că datele statistice referitoare la situaţia din mediul rural nu erau utilizate de aceştia. Raportul demografic era totuşi problematic. Reacţia cea mai violentă a venit din partea senatorului antisemit Eduard Gherghel "senatorul judeţului Dorohoi". ["Revista Israelită", anul I, nr. 10 (15 iunie 1886), pagina 297)]. Revista a dedicat pagini întregi reproducerii discursurilor şi întreprinderilor parlamentare ale lui Eduard Gherghel, precum şi răspunsurilor pe care le-a primit acesta din partea altor senatori şi din partea guvernului, că motivul descreşterii (sau, a creşterii în ritm mai lent) a populaţiei româneşti-ortodoxe se datora condiţiilor de igienă şi sanitare precare din mediul rural. Ulterior, "*Revista Israelită*" a publicat un articol cu caracter polemic împotriva "senatorului judeţului Dorohoiu", bazându-se pe răspunsurile date acestuia de către guvernul român. Alt element polemic asupra căruia s-a referit senatorul antisemit Eduard Gherghel era numirea – în anul 1886 – a unui medic evreu, Kremer, în judeţul Dorohoi.

În privinţa aspectului demografic, datele statistice publicate de "*Buletinul ministeriului agriculturei, comerciului, etc.*" ["Revista Israelită", (15 iunie 1886), pagina 312)] indică 80 de persoane căsătorite prin căsătorii "israelite" în judeţul Dorohoi în anul 1884 în cadrul populaţiei rurale. În acelaşi an, numărul căsătoriilor "israelite" în oraşul Dorohoi a fost de 24; în orăşelul Herţa de 22; în orăşelul Mihăileni – de 4.

O "suferinţă groaznică" pe care au fost nevoiţi să o suporte evrei din judeţul Dorohoi la 1886 era expulzarea evreilor de la sate. "*Revista Israelită*" (1 septembrie 1886) ia o atitudine polemică apărătoare în această chestiune, comparând situaţia cu cea de la 1868 şi cu cea de la 1881. Acelaşi număr descrie şi situaţia sanitară a judeţului Dorohoi şi consecinţele ei atât asupra populaţiei evreieşti, cât şi a celei creştine, în mediul urban şi rural. Ulterior (15 noiembrie 1886), "*Revista Israelită*" notează câteva interdicţii speciale aplicate evreilor din judeţul Dorohoi: interdicţia de a fabrica pâine (oraşul Dorohoi; interdicţia comerţului cu carne (comuna Săveni); interdicţia aplicată *hahamului* din comuna Plopeni de a tăia păsări sau vite.

Problema demografică avusese un caracter central în anul 1886, ca urmare a datelor statistice publicate asupra anului 1884. Era şi perioada guvernării liberale (9 iunie 1881 – 20 martie 1888). În anul 1889, angoasa populaţiei evreieşti în dauna celei româneşti în Moldova (cu accentul asupra judeţului Dorohoi) pare să bată în retragere deşi nu încetează complet. Este

Evreii din judeţul Dorohoi

într-o publicaţie Evreiască de limba română din penultimul deceniu al secolului al XIX-lea

de LUCIAN-ZEEV HERŞCOVICI

"*Revista Israelită*", publicaţie bilunară "redigiată de Dr. M.Beck", a apărut la Bucureşti în perioada 1886-1889. Numele redactorului (sau, de fapt, al mentorului ei) arată şi tendinţele acestei publicaţii: modernizante, pro-asimiliste, de luptă pentru emanciparea evreilor din România. Titlul însuşi, precum şi referiri numeroase la "tinerimea israelito-română" arată de asemenea tendinţele acestei publicaţii.

În coloanele sale, "*Revista Israelită*" face numeroase referiri la situaţia evreilor din România contemporană apariţiei ei. Ele cuprind informaţii din toate judeţele acestei ţări, cu privire la aspecte variate ale vieţii evreieşti - în special în domeniile organizatorice, cultural-modernizant, al participării evreilor la viaţa economică şi al luptei pentru emancipare şi împotriva antisemitismului. Atitudinile antievreieşti ale unor oameni politici români precum şi ale unor autorităţi şi personalităţi locale sunt de asemenea prezentate: revista caută să răspundă acestor atitudini luând apărarea evreilor nedreptăţiţi ori persecutaţi de aceştia - uneori în mod activ de multe ori în mod apologetic. În anumite cazuri, revista reflectă şi conflictele interne din cadrul obştii evreieşti, fie cele între curentele culturale, politice şi religioase, fie cele între persoane, pe baza unor interese economice. Poziţia revistei se observă în aceste cazuri în mod clar, reflectând punctul de vedere al grupurilor de "maskilim" (respectiv ale adepţilor *Haskalei* mişcarea iluministă evreiască) al adepţilor reformismului religios şi al integraţionaliştilor pro-asimilişti. Totuşi, ea prezintă - deşi în mod critic - şi alte puncte de vedere.

În prezent informaţiile publicate în "*Revista Israelită*" - ca şi cele existente în alte publicaţii contemporane ei - au o valoare istorică deosebită. Ele contribuie la reconstruirea trecutului istoric al evreilor din România.

Informaţii în sensurile menţionate mai sus există şi asupra evreilor din fostul judeţ Dorohoi. Aspecte variate ale vieţii evreieşti în acest judeţ, în deceniul al 9-lea al secolului al XIX-lea apar adeseori în paginile bilunarului "*Revista Israelită*". Date statistice şi demografice, informaţii economice, privind viaţa cultural-religioasă, privind relaţiile între evrei, români şi autorităţile locale, precum şi privind antisemitismul local (ajunse chiar şi în Parlamentul Român ca urmare a alegerii unui antisemit ca senator local) apar şi în legatură cu acest judeţ.

Datorită faptului că documentaţia prezentă în coloanele "*Revistei Israelite*" privind viaţa evreiască în fostul judeţ Dorohoi este bogată şi prezintă un caracter complex, am ales numai câteva probleme, pe baza unor informaţii publicate în anul I (1886-1887) şi în anul IV (1889).

Ca o primă informaţie demografică, remarcăm că numărul naşterilor

Dorohoi - oraş de dor

de Pr. Dr. THEODOR DAMIAN

Cuvântul dor este parte din numele oraşului, ca şi cum denumirea Dorohoi ar veni de la dor. Chiar dacă filologic opiniile pot fi diferite cu privire la această etimologie, pentru noi cei ce am plecat de acolo, Dorohoiul rămâne în sufletul nostru ca oraş de dor.

Dorohoi, Dorohoi
Tare-mi este dor de voi!
De voi cei ce v-am lăsat acolo dar care sunteţi în inima mea.

De fapt eu sunt născut şi crescut în Botoşani şi doar mai târziu am venit cu serviciul la Dorohoi pentru mai mulţi ani.

Aşa am cunoscut eu Dorohoiul: oraş patriarhal, de provincie, paşnic, domol ca dealurile de pe marginea Jijiei pe care este aşezat, cu oameni blânzi unde aproape că fiecare cunoştea pe fiecare direct sau indirect.

Români, evrei, lipoveni şi alte minorităţi, Dorohoiul mi-a rămas în minte ca un exemplu de societate multiculturală, aşa cum lumea noastră de azi devine din ce în ce mai mult.

De mic copil am avut ocazia să trăiesc printre evrei şi să leg prietenie cu ei, precum tatăl meu cu "nenea Iancu" cel cu gura semiparalizată dar cu inima de aur, de la piaţa din Botoşani, precum sora mea cu familia Maiback (Paula, Celica, Rubin) tot din Botoşani, apoi prietenia mea cu Morel Croitoru la Dorohoi, cu Paul Simon în Elveţia ş.a.m.d. Evreii din Dorohoi mi-au rămas în minte ca oameni paşnici, cuminţi, sociabili, integraţi; solidaritatea lor, nu ostentativă (atitudine în care se poate uşor cădea în cazul minorităţilor) ca şi păstrarea tradiţiilor lor, a identităţii etnice, culturale, religioase, spiritul de într-ajutorare, nu numai ei, ci în egală măsură şi cu românii, viaţa modestă, decentă, sunt lucruri pe care le-am admirat şi despre care merită să se scrie.

Îmi amintesc de casele mici ce se ţineau lanţ, pe centru în Dorohoi, pe drumul ce suie la Primărie şi la Biserica Grigore Ghica, cele care se înşiruiau de asemenea în centru pe strada ce continua cu şoseaua Botoşanilor, cu evreii aşezaţi de multe ori seara sau la sfârşit de săptămână pe scaune şi bănci în faţa caselor lor şi având câte un zâmbet şi un cuvânt bun către trecători.

Gândul mi se duce înapoi la anii de criză (una din perioade) 1970-1980, când, înainte ca evreii să fi părăsit masiv Dorohoiul, era aşa de greu de obţinut produse chiar din cele mai necesare vieţii de fiecare zi, şi totuşi în Dorohoi se mai găseau. După plecarea evreilor, lipsa li s-a simţit serios în economia oraşului la diferite nivele.

Acum, departe de oraşul nostru de dor, uneori ne întâlnim unii cu ceilalţi, şi cu nostalgie şi bucurie realizăm cât suntem de aproape unii de alţii: ne-am născut şi am trăit în aceleaşi locuri, ne leagă acelaşi pământ, am suferit şi ne-am bucurat împreună, am învăţat unii de la alţii.

Un astfel de trecut, aşa o istorie merită un gând de respectuoasă şi cordială aducere aminte.

ARHIVE... DOCUMENTE... ARHIVE...

Filantropi fără voie

S-a mai pomenit în prezentul volum, despre interesul deosebit pe care îl prezintă cercetarea arhivelor. Documentele care apar la suprafaţă sunt uneori atât de surprinzătoare încât, cititorului neavizat nu-i vine a-şi crede ochilor. Iată cum, Centrala Evreilor a devenit, în România, în timpul războiului, cea mai importantă şi mai generoasă instituţie filantropică din ţară.

Avem în faţă cererea unui preot din Dorohoi adresată Ministrului Muncii - Bucureşti, din care citām:

..."De câţiva ani ne străduim să ridicăm în parohia noastră un sfânt lăcaş ce lipseşte. Însă datorită împrejurărilor grele prin care trecem, cât şi prin scumpirea materialilor nu putem face faţă... dat fiind şi faptul că majoritatea enoriaşilor acestei parohii sunt muncitori - şi deci săraci - nu pot contribui cu sume prea mari... etc., etc... să binevoiţi a ne acorda Domnia Voastră **de la Ministerul Muncii** ***(sublinierea noastră) un ajutor bănesc cât mai însemnat pentru a da o posibilitate şi muncitorimii dorohoiene din această parte de oraş, să-şi aibă Biserica lor unde să se poată recrea şi ruga lui Dumnezeu, după muncile istovitoare pe care le depun în împrejurările de astăzi."*** Semnează preotul D. Buţuicu.

Şi iată acum rezolvarea - favorabilă - a cazului. Cererea este transmisă de către ministrul Muncii - Comisariatului general pentru problemele Evreeşti - care, fără întârziere, adresează "Centralei Evreilor din România" următoarea decizie:

"CENTRALA EVREILOR DIN ROMÂNIA
Bucureşti, 4 decembrie 1943
LOCO

Avem onoarea a vă înainta, în original, adresa cu Nr. 48 din 28 Noiembrie 1943 a Parohiei "Regele Ferdinand I" din Dorohoi, cunoscând că am dispus a se aproba trimiterea sumei de: Lei 250.000.- (douăsutecincizecimii) din Fondul M.O. suszisei parohii.

Ne veţi raporta de executare.

COMITETUL GENERAL
PENTRU PROBLEMELE EVREEŞTI
Radu D.Lecca"

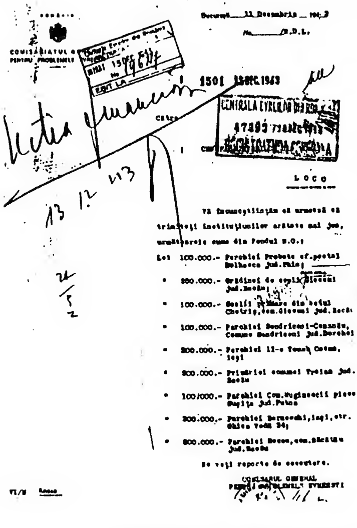

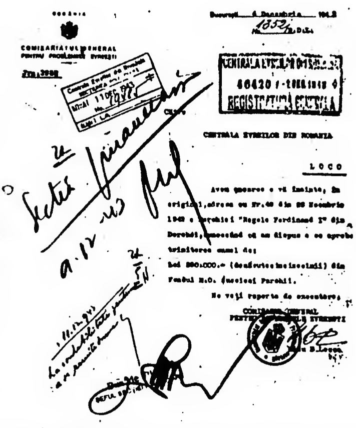

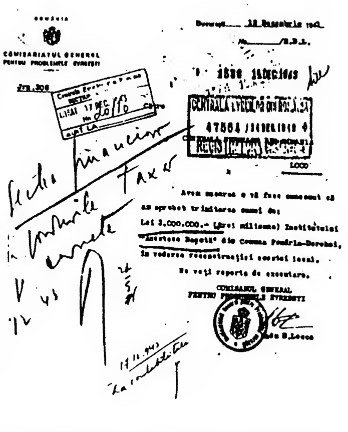

Acesta nu a fost un caz izolat, ci un sistem pus la punct pentru a-i face pe evrei "buni de plată" si a-i transforma de facto, şi de nevoie, într-o instituţie filantropică.

ARHIVE... DOCUMENTE... ARHIVE...
Despre bunuri ale comunităţilor evreieşti

Dintr-o "Situaţie privind personalul şi instituţiile de cult ale Comunităţilor Evreieşti (Mozaice) din R.P.R." aflăm că în **1957**, la **Dorohoi**, existau 18 sinagogi, 1 baie rituală, 2 cimitire şi 1 abator ritual. Toate acestea deserveau 1.658 credincioşi, 1 rabin, şi 3 *hahami*.

La Darabani, 5 sinagogi, 1 cimitir şi un abator ritual deserveau 200 credincioşi şi 1 *haham*.

În Mihăileni erau 2 sinagogi, un abator ritual şi 1 cimitir pentru 55 de credincioşi, printre care 1 *haham*.

La Săveni existau 5 sinagogi, 1 baie rituală, 1 abator ritual şi 1 *haham*. Numărul credincioşilor din Săveni nu e menţionat.

Altă dare de seamă menţionează proprietăţile deţinute de Comunităţile evreieşti (pe regiuni) precum şi adresele acestora.

Astfel, la **Dorohoi** existau sinagogi aflate la următoarele adrese: str. Victoriei 1, str. I.C.Frimu 146,str. Poplicher 1, str. P-ţa Unirii 6, str. P-ţa Unirii 4, str. Vămii, str. Soarelui 6, str. Sp. Haret 18, Bld. Victoriei 18, str. Piaţa Unirii 5, str. Traian 7, str. D. Gherea 65; sinagogă şi locuinţă pe str. 30 Dec. şi pe str. I. Pintilie; o magazie, o baie rituală aflată pe str. 6 martie 49; un abator păsări şi depozit de pene pe str. Telega 4; locuinţe situate pe str. D. Gherea 79, str. Ioan Păun 7, str. Steaua 16, str. Spiru Haret 31, str. I. Pintilie 13, str. Spiru Haret 17; un cimitir, capelă şi locuinţa paznicului pe str. Dan Lazarovici 1; o baie rituală şi o locuinţă pe str. Erou Hăpăianu 35-37; un cimitir vechi cu capelă pe Bld. Victoriei; un sediu cu locuinţă pe str. 6 Martie 48; un teren pe str. Radu 8, un teren viran şi un teren de sport pe str. A.I.Cuza.

La **Săveni** cele 5 sinagogi proprietate a comunităţii erau situate pe str. Republicii, str. I.C. Frimu la nr. 16 si la nr. 7, str. Mihai Viteazu 24, precum şi o sinagogă cu locuinţă a paznicului pe str. T. Vladimirescu 16. Pe str. Uzinei 3 se afla baia rituală şi locuinţa paznicului; un abator de păsări şi o locuinţă pe str. I.C.Frimu 1; locuinţe pe str. Republicii 91, str. Vladimirescu 73 şi pe str. Crişana 18.

La **Mihăileni** Comunitatea îşi avea sediul şi o locuinţă pe str. T. Vladimirescu 65, o locuinţă pe str. Nouă, două sinagogi, o baie rituală şi un abator ritual, precum şi patru terenuri virane, toate situate pe str. Sinagogilor.

cu dl. Mihai Debeli, prosper om de afaceri, patronul Fabricii de Porţelan (sfeşnicele şi cupele cu chipul lui Baba Sali ce se pot găsi la Netivot ca de altfel şi în alte locuri din Israel, poartă marca "Debelly").

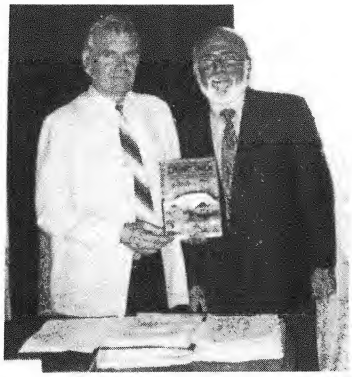

D-l Ing. Stelian Lozneanu, înmânând Vol.III al monumentalei lucrări "Generaţii de iudaism şi sionism Dorohoi, Săveni, Mihăileni, Darabani, Herţa, Rădăuţi-Prut", d-lui Vasile Gherasim, Primarul Municipiului Dorohoi.

Întâlnirile mai sus menţionate au constituit un bun prilej de repezentare al activităţii Organizaţiei Israelienilor Originari din Oraşul şi Judeţul Dorohoi. Momente emoţionante au fost acelea când gazdelor din România le-a fost înmânat câte un exemplar din Vol. III al monumentalei lucrări "**Generaţii de iudaism şi sionism Dorohoi, Săveni, Mihăileni, Darabani, Herţa, Rădăuţi-Prut**".

D-l Ing. Lozneanu, împreună cu dl Lupu Feder, în cadrul vizitei făcute la Comunitatea Evreilor din Dorohoi.

La Dorohoi au fost discutate o serie de probleme, care reprezintă bazele colaborării viitoare, cum ar fi:

- înfrăţirea dintre Municipiul Dorohoi şi Organizaţia Israelienilor Originari din Oraşul şi Judeţul Dorohoi;
- realizarea unei machete a sinagogii "Beith Shlomo" din Dorohoi şi predarea acesteia la Beith Hatfuţot la Tel-Aviv;
- realizarea cartografierii şi catalogării cimitirului evreiesc din Dorohoi;
- acţiunea de a da unor străzi din Dorohoi numele unor personalităţi române de origine evreiască proveniţe din Dorohoi (ex. Ion Călugăru, Saşa Pană, Ştefan Antim, etc.), cât şi plasarea de plăci comemorative la imobilele în care au locuit şi creat aceste personalităţi care au contribuit la îmbogăţirea patrimoniului cultural român.

D-l Ing. Lozneanu, vizitând Expoziţia de produse a Fabricii de Porţelan Dorohoi, patronată de omul de succes Mihai Debeli.

Întâlniri utile în România

În luna august 1996, Ing. Stelian Lozneanu, secretarul general al Organizaţiei Israelienilor Originari din Oraşul şi Judeţul Dorohoi, a vizitat România.

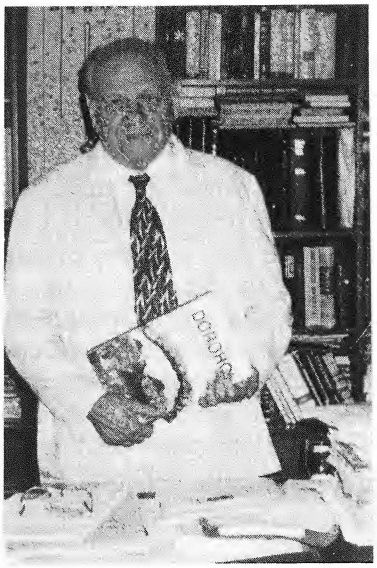

Acad. Prof. Nicolaie Cajal, Preşedintele Federaţiei Comunităţilor Evreieşti din România, bucurându-se la primirea Vol. III al monumentalei lucrări "Generaţii de iudaism şi sionism Dorohoi, Săveni, Mihăileni, Darabani, Herţa, Rădăuţi-Prut"

Cu această ocazie, la Bucureşti, d-l. Ing. Lozneanu a fost primit de Acad. Prof. Dr. Nicolae Cajal, Preşedintele Federaţiei Comunităţilor Evreieşti din România şi a conferit cu scriitorul Victor Bârlădeanu, secretarul general al Asociaţiei de prietenie România-Israel, şi cu d-na Eveline Fonea, redactor la revista "Realitatea Evreiască" (fosta Revistă a Cultului Mozaic). la Dorohoi, d-l Ing. Lozneanu a fost primit de Primarul oraşului, d-l Vasile Gherasimm şi s-a întâlnit cu dl. Lupu Feder, actualul Preşedinte al Comunităţii Evreieşti din Dorohoi (Comunitate ce mai numără doar aproximativ 80 de persoane), cât şi

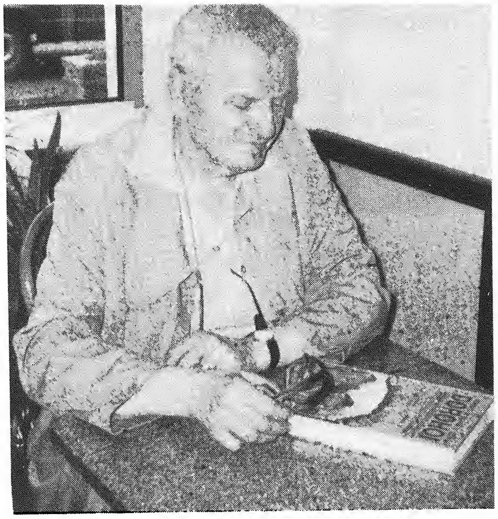

Scriitorul Victor Bârlădeanu, secretarul general al Asociaţiei de prietenie România-Israel este profund impresionat de perseverenţa dorohoienilor în a eterniza memoria iudaismului lor.

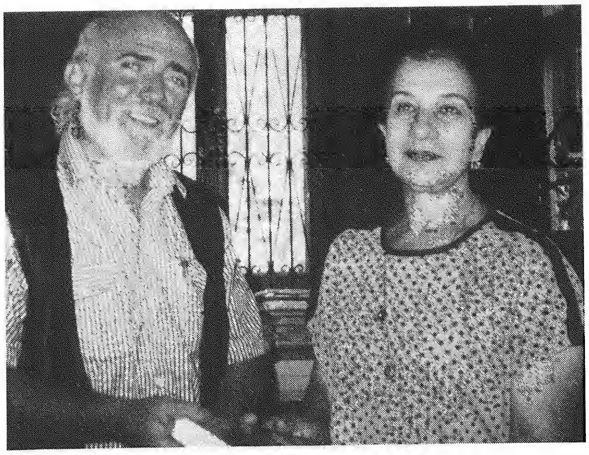

D-na Eveline Fonea, redactor la revista "Realitatea Evreiască" a apreciat cu multă căldură reuşita publicistică a dorohoienilor.

4 Niţu din Bărcul
5 Iţco cumnat Leibii
6 Moscul sîn Herşcul
7 Aizic din Hevjii
8 Haţcal
9 Marco zet Freidii
10 Dănilă brat Leiba
11 Strule cel Negru
12 Strule, bîrlădean
13 Avram a Beilii
14 Mănaşco sîn Herşcu
15 Mikol Şcolnic
16 Solomon Tătar
17 Moscu Hotinceanu croitor, (rufeturi)
18 Nuta, croitor, cel bătrîn
19 Iacob zet Avram
20 Leiba croitor, slab
21 Zavril, croitor, slab

Hilişău, Moşia Sandului Curt mazil
Strule, Jidov (rufet)
Iubăneşti
Iţco, jidov (rufet)
Dămilenii
Aizic, jidov; Izdrailu, jidov (rufeturi)
Suharău
Aron, jidov (rufet)
Comăneşti
Marco, jidov (rufet)
Oroftiiana
Iancul, jidov (rufet)
Mleneuţi
Maior, jidov; Iţco, jidov,

Eşiţi ot Pomârla
Leiba, jidov (rufet)
Vornicenii
Moiseiu, jidov (rufet)
satul Hudeşti
Moscul, jidov; Zeilic, jidov; Leiba, jidov (rufeturi)

acum în presa evreiască din Canada.

E un motiv de satisfacție pentru mine faptul că Manes Leib are cuvinte de apreciere pentru activitatea mea de cercetător istoric al iudaismului din județul Dorohoi, pentru cele trei cărți pe această temă publicate până acum, la care și-a adus și el prețioasa contribuție.

Este interesant de arătat că și Mica Leib, tovarăşa sa de o viață, este azi părtaşă la activitatea soțului ei, cercetând mai ales situația evreilor dorohoieni în perioada Holocaustului.

Această îmbinare între doi cumnați și două surori pe aceeaşi tematică istorică reprezintă o fațetă superbă a vieții de familie, cu care nu te întâlneşti des.

Ideea de a aduna scrierile celor doi istoriografi ce intră în legendă şi a le publica într-un volum e salutară. Cartea readuce în memorie şi actualizează două figuri importante ale iudaismului din România, doi oameni care s-au străduit o viață întreagă să găsească şi să salveze mărturii ale trecerii evreilor prin aceste meleaguri româneşti.

Îl îmbrățişez cu drag pe neobositul cercetător Leib Manes şi mă înclin cu evlavie la mormântul lui Manaşcu Cotter. Istoria probabil că ştie câteodată să facă dreptate unor oameni deosebiți ca ei şi acest volum care le prezintă opera îi leagă împreună cu adevăruri istorice comune. Iar cititorul de azi şi în special cel de mâine primeşte un dar istoric prețios.

SHLOMO DAVID
preşedintele Organizației Israelienilor Originari
din județul Dorohoi,
redactor al celor trei volume consacrate
trecutului iudaismului dorohoian

Octombrie 1996

Extras din volumul 6 SECOLE DE CONVIEȚUIRE"
de **MANAŞCU COTTER** şi **LEIB MANES**

1774 - mai - iunie (Moldova). Date despre evreii din Moldova în recensământul populației, făcut de administrația militară rusă, în anul 1774.

ȚINUTUL DOROHOIULUI
Ocolul Tîrgului

Tîrgul Dorohoi

177 toată suma caselor
177 scădere rufeturile
Jidovii ce se află şezători în târgul Dorohoiului [rufetaşi]

1 **Herşcu, staroste**	Jidovci vădani (rufetaşi)
2 **Nosil Strîmbul**	**1. Ciorna**
3 **Iosip zet Marie**	**2. Rava**

Publicăm mai jos din carte **6 secole de convieţuire** "Cuvântul de început" al Preşedintelui Organizaţiei Originarilor din judeţul Dorohoi, dl Shlomo David (Israel):

DOI CUMNAŢI -
DOI ISTORIOGRAFI
DOUĂ LEGENDE

MANES LEIB ŞI MANAŞCU COTTER

Mă consider, de fapt, continuatorul acestor doi istoriografi ai iudaismului din judeţul Dorohoi: între 1990 şi 1996, am redactat şi editat în Israel, în limba română şi în limba ebraică, cele trei volume monumentale despre evreii din judeţul Dorohoi.

Manes Leib, născut în orăşelul Săveni şi aflat în prezent în Canada, şi răposatul Manaşcu Cotter, născut şi trăit în Dorohoi, au fost primii istoriografi evrei din localităţile în care s-au născut. Lor le datorăm multe din datele pe care le avem cu privire la prezenţa statornică, în timp, a evreilor la Dorohoi, Săveni, Mihăileni, Darabani, Herţa, Rădăuţi - Prut.

Ei au făcut-o cu abnegaţie, cu dragoste, cu mult suflet. Ei s-au unit prin soţiile lor, Mica şi Malca, devenind cumnaţi, prieteni, împărtăşind aceleaşi preocupări istorice.

Amândoi au aprofundat, în primul rând, caldul iudaism de sute de ani din Dorohoi şi Săveni, dar cercetarea lor s-a extins şi la alte orăşele din Moldova. În ultimele decenii, presa evreiască de limbă română din România a reflectat în mod consistent cercetările lor. Manes şi Manaşcu pot fi consideraţi că autodidacţi de frunte în acest domeniu, care au adus contribuţii preţioase prin amintirile şi dovezile istorice pe care le-au adunat.

Pe răposatul Manaşcu Cotter nu l-am cunoscut personal. Eram copil când am părăsit Dorohoiul natal, unde am supt seva evreiască şi sionistă. Când am început să adun date despre trecutul evreiesc dorohoian, cele mai multe "pietre preţioase" le-am găsit în numeroasele articole ale lui Manaşcu Cotter. El s-a aplecat peste sute de morminte evreieşti vechi de câteva veacuri şi a descifrat inscripţii care reflectă istoria noastră pe aceste meleaguri. Informaţia adunată este uriaşă şi dă alte dimensiuni, pe parcursul a patru veacuri, prezenţei noastre la Dorohoi şi în ştetlurile din împrejurimi.

Malca Cotter, din Beer-Sheva, tovarăşa de-o viaţă a lui Manaşcu, m-a ajutat cu amabilitate şi mi-a pus la dispoziţie materialele publicate de soţul ei, pe care le-am citat în cele trei volume.

Manes Leib, pe care l-am cunoscut în Israel, este un intelectual cu preocupări multilaterale. Amândoi am fost printre fondatorii "Organizaţiei Israelienilor Originari din judeţul Dorohoi". După ce a plecat în Canada, am început să corespondăm şi ne-am împrietenit. Corespondenţa cu el îmi îmbogăţeşte bagajul istoric. Cercetările lui, bogata lui activitate publicistică istorică (zeci de articole publicate) au contribuit decisiv la eternizarea iudaismului din Săveni, ca şi din alte localităţi moldovene. Octogenar, Leib Manes continuă să aibă o inimă tânără, condeiul său e activ şi preţuit şi

6 secole de conviețuire

Din istoria comunităților evreiești din România

(*Editura Litera - București - 1997)*

La sfârșitul anului trecut a apărut în editura Litera - București cartea scrisă de doi cumnați, doi istoriografi **Manes Leib și Manașcu Cotter.** Volumul a apărut din inițiativa și sub îngrijirea dnei. Eveline Fonea din București. Publicistul Akiva (Chițu) Somer din Israel a participat și el la editarea acestei cărți.

MANAȘCU COTTER
MANES LEIB
6
SECOLE
DE
CONVIEȚUIRE
DIN ISTORIA
COMUNITĂȚILOR EVREIEȘTI
DIN ROMÂNIA

ALTRUIŞTII DOROHOIULUI

La începutul anului 1997 a luat fiinţă la Dorohoi o Fundaţie cu numele "Altruiştii Dorohoiului" care are ca scop să promoveze realizările sociale – comunitare – culturale, cu caracter uman.

Figuri din viaţa culturală şi economică şi-au asumat răspunderea morală să activeze ca adevăraţi **altruişti**, fiind bine intenţionaţi din toate punctele de vedere.

Noi, cei din Israel, originari din Dorohoi, salutăm de departe această Fundaţie şi vom coopera în viitor pentru a promova legăturile dintre noi.

Publicăm mai jos coperta publicaţiei lunare "**Caleidoscop dorohoian**" care apare ca buletin al **Fundaţiei altruiştilor**.

DAVID SHLOMO

Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi

(Matei 22,39)

CALEIDOSCOP

Periodic economic şi social - cultural editat de
FUNDAŢIA „ALTRUIŞTII DOROHOIULUI"

• DOROHOIAN

Nr. 2 - 3, Iunie - Iulie, 1997

ECOURI
Din Israel

Îi informăm pe cei sceptici, dar mai ales pe membrii ALTDOR şi pe toţi simpatizanţii noştri că încep să aibă răsunet apelurile către alte asociaţii sau fundaţii privind colaborarea cu fundaţia şi revista noastră.

Din Israel, primim prin fax următoarele rânduri:

Pentru

"Magazin - Lunar"

Doresc să aduc salutul meu prin revista dvs. populaţiei din Dorohoi din partea miilor de israelieni născuţi, şi care au trăit pe plaiurile dorohoiene.

Avem gânduri nostalgice pentru locurile natale. Noi cei din Israel ducem o activitate bogată de eternizare a istoriei evreilor din orăşelele judeţului Dorohoi şi am editat până acum trei volume monumetale, fiind unica comunitate din lume cu o astfel de performanţă prin a reflecta trecutul nostru cu amintiri plăcute şi neplăcute.

Avem încredere şi dorinţa de a crea o punte adevărată şi sinceră între cei stabiliţi în ţara noastră şi cetăţenii Dorohoiului, în a dezvolta relaţii culturale şi economice.

De menţionat că lucrăm acum la pregătirea celui de-al patrulea şi ultim volum care reflectă iudaismul dorohoian de sute de ani iar cartea va apare în martie 1998. Cei care au documente vechi sunt rugaţi a ne trimite prin prietenul nostru Dl. Debeli Mihai până la 1/9/1997. De asemeni vă comunicăm că plantăm o pădure în amintirea martirilor Holocaustului din jud. Dorohoi iar această pădure se plantează în munţii Ierusalimului. Un gând cald la toţi!

David Shlomo"

Mulţumim d-lui David Shlomo, preşedintele Organizaţiei israelienilor originari din municipiul şi jud. Dorohoi (al cărui Secretar General este ing. Stelian Lozneanu) pentru salutul adresat populaţiei din Dorohoi şi-l informăm că dorohoienii ar dori să înfiinţeze o asociaţie de prietenie similară cu cea din Israel, că Primăria şi-a propus să doneze, pentru Muzeul din Tel Aviv, o machetă a Sinagogii din Dorohoi, iar Fundaţia ALTDOR şi-ar dori o filială într-unul din oraşele din Israel unde locuiesc cei mai mulţi dorohoieni.

Sperăm ca intenţiile noastre să se materializeze, inclusiv în domeniul schimbului de publicaţii, contribuind astfel la reînnodarea relaţiilor de prietenie şi colaborare cu evreii legaţi sufleteşte de aceste meleaguri, pe care, suntem siguri, că şi dânşii doresc, din tot sufletul, să le revadă şi să contribuim împreună la dezvoltarea municipiului şi fostului judeţ Dorohoi.

REDACŢIA

SPORTUL DOROHOIAN

(fragmente)

de prof. I. MANDACHI

Primele întâlniri ale dorohoienilor cu balonul rotund au avut loc în curţile şcolilor sau pe maidanele din oraş, dar, datorită cererilor insistente ale unor ofiţeri de la Regimentul 29 Infanterie şi de la Comunitatea Israelită din Dorohoi, la iniţiativa primarului, Constantin Cuparencu şi apoi a lui G. Tomaziu (primar în continuare în acelaşi an), se hotărăşte ca în fiecare joi şi duminică, în "Obor", să aibă loc jocuri de fotbal. Pentru aceasta s-au amenajat două porţi, iar în zilele când se jucau partide de fotbal, se organizau şi întreceri atletice şi curse cicliste, la care asista un numeros public

Cea dintâi asociaţie sportivă organizată ia fiinţă în anul 1919 sub numele de "Macabi", pe timpul preşedinţiei lui Iulius Fischer la Comunitatea Evreiască care, înconjurat de un număr de oameni emancipaţi, a reuşit să obţină de la comunitate, din grădină, un spaţiu suficient pentru a construi un teren de fotbal, unul de volei, o groapă de sărituri şi un teren de tenis. Terenul a fost inaugurat pe data de 5 octombrie 1926.

În afara fotbalului care câştigând tot mai mulţi adepţi, se mai practica cu succes atletismul, popice, şahul şi voleiul. Având în vedere că asociaţia sportivă câştiga toţi mai mulţi adepţi, conducerea asociaţiei, prin noul preşedinte N. Polack, Iancu Cohn, Isidor Abramovici, Marcu Segall şi S. Schachter şi-au pus în plan înfiinţarea unei echipe de fotbal competitive care să depăşească graniţele judeţului.

...

Tot în anul 1923, echipa dorohoiană care acum este destul de bine organizată - Macabi - a jucat în ziua de 25 august, acasă, cu Macabi Botoşani, pe care a învins-o cu categoricul scor 5-0, partida fiind arbitrată de Segall din Botoşani, "un arbitru care nu cunoaşte regulamentul" după cum comentează corespondentul ziarului dorohoian. Cei mai buni au fost Brill, Rapaport, Segall, Croitoru şi Steicher de la gazde şi Lacser şi Zilberman de la botoşăneni.

...

Spre sfârşitul anului 1923, Comunitatea Israelită din Dorohoi reprezentată de Jean Chises, A. Wainer şi C.Segall a alocat 50.000 lei pentru transformarea unei mari părţi din grădina israelită într-un teren modern de sport.

Din CALEIDOSCOP DOROHOIAN

(Periodic economic şi social - cultural editat de Fundaţia "ALTRUIŞTII DOROHOIULUI" (numărul 4, august, 1997):

JUDEŢUL DOROHOI

(de la înfiinţare până la Revoluţia din decembrie 1989)

de Dr. ADRIAN ROŞCA

Fragment

Judeţul Dorohoi are vechi şi frumoase tradiţii culturale.

Aici s-au născut şi învăţat, au trăit şi au desfăşurat activitatea oameni care au făcut şi fac cinste culturii româneşti. Amintim doar câteva personalităţi marcante: George Enescu, matematicianii Spiru Haret şi Dimitrie Pompeiu, scriitorii Ion Pilat. Ioan Călugăru, Păstorel Teodoreanu, I. Istrate, Saşa Pană, A. I. Ghilea, Ioan Păun Pincio, pictorii C. Piliuţă, I. Muraru, P. Achiterii, M. Olinescu, Alexandru Istrate, C. Rainschi, M. Ispir, sculptorii Iulia Oniţă, Dan Covataru, preotul Dumitru Furtună, actorii Rodica şi Ştefan Tapalagă, Al. Lungu, Dan Condurache, Dionisie Vitcu, Octavian Cotescu ş.a.

La Dorohoi şi-a desfăşurat activitatea o filială a Ateneului Român, având ca preşedinte pe marele istoric V. A. Urechia, în memoria căruia dorohoienii i-au ridicat un monument în faţa Şcolii Generale Nr. 2.

În judeţul Dorohoi au apărut peste 100 ziare şi reviste printre care amintim: "Curierul de Dorohoi" - 1874, "Informatorul" - 1975, "Foişorul" - 1878, "Adevărul" - 1883, "Dorohoiul" - 1891, "Progresul" - 1896, "Curierul Cazarmelor" - 1904, "Lumina" - 1913, "Cuvântul ţăranilor" - 1924, "Tribuna Dorohoiului" - 1929, (reapare în anul 1991 dar pentru scurt timp), "Revista poporului român" - apare în 1906 în comuna Lozna.

"Fringurele" - 1927 apare în comuna Şendriceni, "Revista Tinerimii" - 1929 la Mihăileni, "Cuvântul lămurit" - 1929 la Mihăileni, "Vatra Başoteştilor - 1938 la Pomârla, "Steluţe" - apare în comuna Broscăuţi, "Mioritica" - editată la Liceul din Săveni, "Ghiocelul" editată de Şcoala Generală Drăguşeni, etc.

Aceste publicaţii apărute în judeţul Dorohoi dovedesc că şi din punct de vedere publicistic, Dorohoiul a fost prolific.

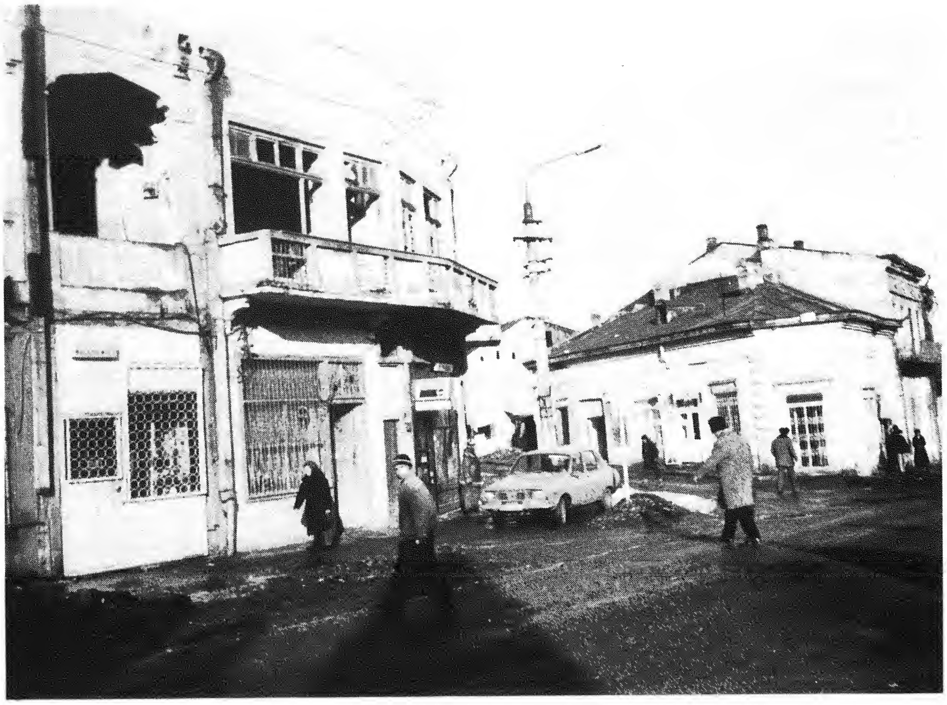

Un aspect din fosta şi actuala stradă centrală a Dorohoiului, Grigore Ghica (din păcate acele clădiri sunt astăzi demolate şi în locul lor se construieşte în prezent sediul filialei C.E.C. - în stânga, şi Complexul Cultural George Enescu, în dreapta).

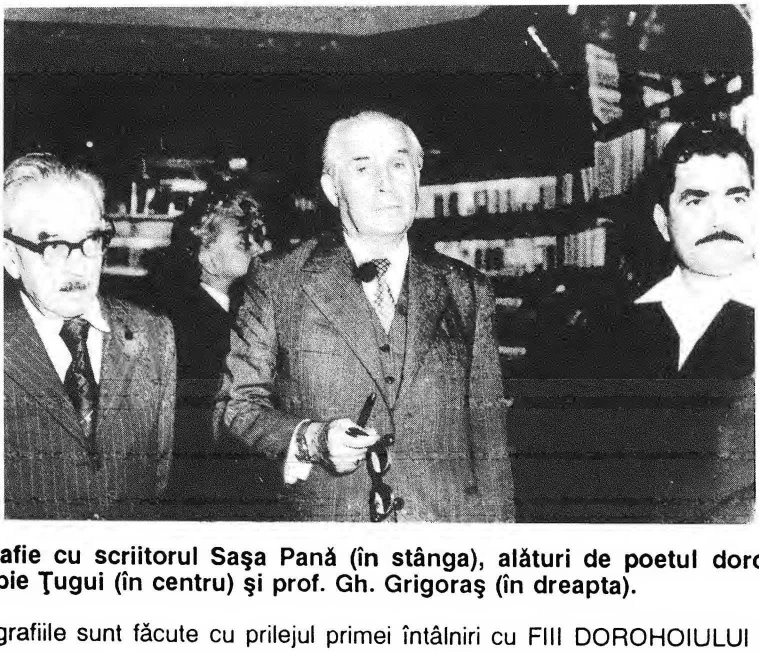

O fotografie cu scriitorul Saşa Pană (în stânga), alături de poetul dorohoian Haralambie Ţugui (în centru) şi prof. Gh. Grigoraş (în dreapta).

Fotografiile sunt făcute cu prilejul primei întâlniri cu FIII DOROHOIULUI - la ei acasă.

Fundaţia "Altruiştii Dorohoiului"
Strada Grigore Ghica No. 41
Municipiul Dorohoi, Judeţul Botoşani
România

Către organizaţia Israelienilor
originari din judeţul Dorohoi

Domnului Preşedinte Shlomo David,
Domnului Secretar General Stelian Lozneanu
Israel

Stimaţi domni,

Mai întâi ţinem să mulţumim domnului preşedinte Shlomo David pentru scrisoarea trimisă în luna august 1997 şi să ne cerem scuze pentru întârzierea cu care vă răspundem. Credem că ne veţi acorda circumstanţe atenuante întrucât alăturat vă trimitem şi unele materiale care - sperăm noi - vă vor servi la editarea celui de-al patrulea volum referitor la viaţa şi activitatea evreilor originari din fostul (şi poate viitorul?!?!) judeţ Dorohoi.

De la bun început confirmăm acceptul nostru de a extinde colaborarea dintre organizaţiile noastre, precum şi cea personală dintre noi, în domeniul social, economic şi cultural. Noi, dar în acelaşi timp şi toţi dorohoienii, nu putem să uităm niciodată fructuoasa colaborare dintre români şi evrei care au trăit şi activat într-un număr impresionanat în oraşul Dorohoi, dar şi localităţile fostului judeţ Dorohoi, şi îndeosebi în târgurile Darabani, Herţa, Mihăileni, Rădăuţi-Prut şi Săveni.

Întrucât în acest secol al vitezei timpul ne presează, vom încerca, în cele ce urmează, să vă răspundem telegrafic la întrebările Dumneavoastră şi să vă mai informăm cu alte probleme care - considerăm noi - v-ar putea interesa şi am putea colabora în viitor în beneficiul membrilor organizaţiilor noastre, a poporului român şi respectiv israelian.

În ceea ce priveşte dorinţa Dumneavoastră de a deveni membri ai Fundaţiei "Altruiştii Dorohoiului", denumită prescurtat ALTDOR, vă răspundem sincer că am fi onoraţi dacă, conform Art. 7 din Statutul nostru, aliniatul trei, Organizaţia Israelienilor originari din Judeţul Dorohoi ar formula o cerere scrisă de adeziune la fundaţia noastră. Facem precizarea că şi persoanele fizice pot face asemenea cereri, caz în care, în conformitate cu Art. 2, aliniatul doi din statutul nostru, se va putea înfiinţa o filială sau mai multe în diverse localităţi din Israel.

...

În speranţa unei proxime întâlniri şi a unei fructuoase colaborări, vă transmitem multe urări de sănătate, fericire personală şi succese tot mai mari în activitatea Dumneavoastră de zi cu zi.

Preşedinte,
prof. Gh. Grigoraş

Vicepreşedinte,
ec. Adrian Timofte

Rabinul Mariliu,
fost rabin şef
la Mihăileni

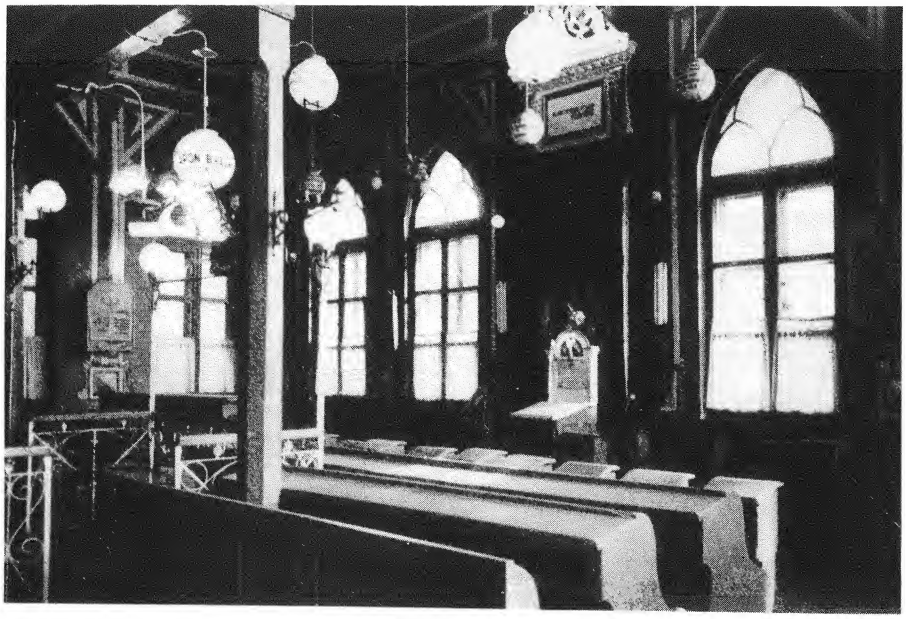

Ultimii evrei din Estul Europei

În editura lui "Philosophical Library" din New-York a apărut un album de fotografii executate de doi fotografi Brian Blue şi Yale Strom cu o prefaţă scrisă de de George Schwab. Cei doi fotografi au fost în Polonia, Ungaria, Ucraina, Bulgaria şi România. Printre orăşelele vizitate a fost şi Dorohoiul.

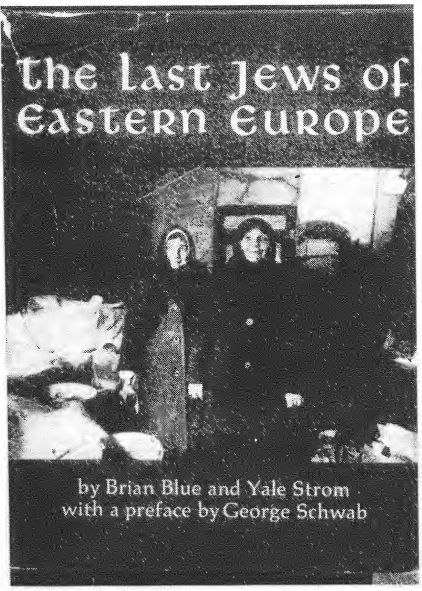

The Last Jews of Eastern Europe

by Brian Blue and Yale Strom
with a preface by George Schwab

Coperta albumului

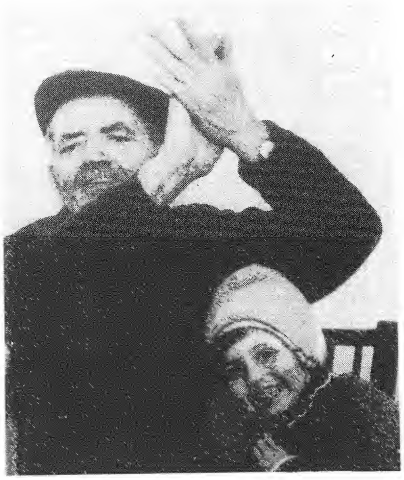

Bunicul şi nepotul de Hanuca la sinagoga din Dorohoi

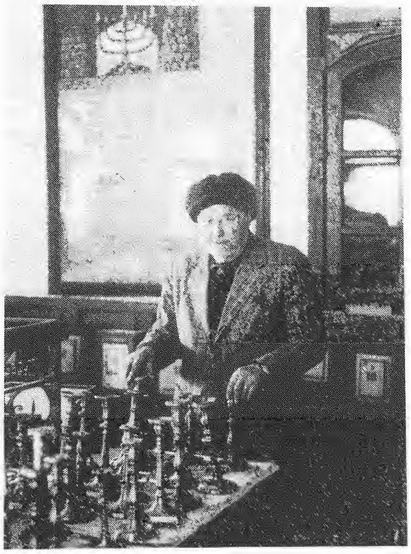

Ceauşul sinagogii din Dorohoi

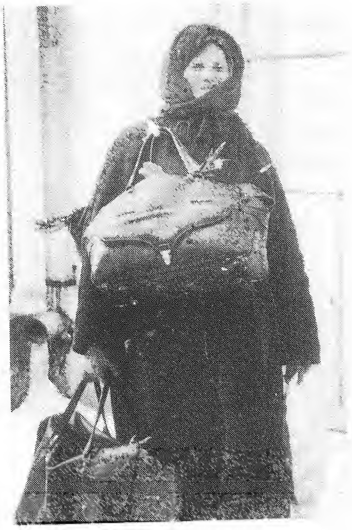

O evreică din Dorohoi, în plină iarnă

Cu ocazia apariţiei volumului trei "Dorohoi, generaţii de iudaism şi sionism"

La Ambasada României în Israel

O numeroasă delegaţie de israelieni, originari din oraşul şi judeţul Dorohoi, au fost invitaţii Ambasadei Române din Tel Aviv, în vara anului 1995. Cu această ocazie i s-a înmânat dlui ambasador Aurel Sanislav elegantul volumul.

D. Shlomo David, preşedintele "Israelienilor originari din oraşul şi judeţul Dorohoi", înmânează volumul III, dlui ambasador Aurel Sanislav, la Ambasada României din Tel Aviv.

D. Moşe Nagor, preşedintele Asociaţiei de prietenie Israel-România, referând despre volumul prezentat la Ambasadă.

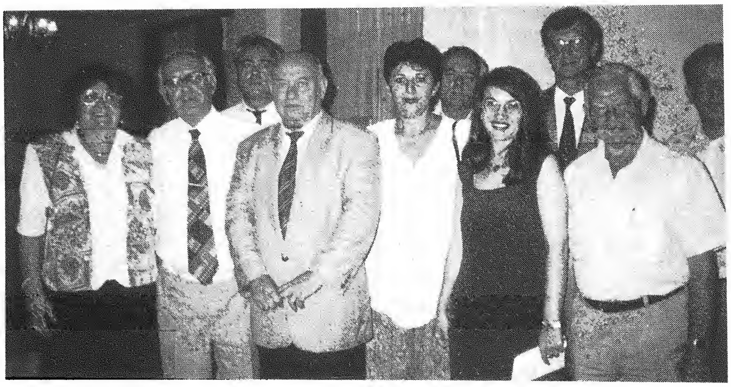

Un grup de israelieni dorohoieni împreună cu d. ambasador Aurel Sanislav, cu atasata culturală dna Andreea Păstârnac, şi alţi membrii ai ambasadei.

AVRAM sin EFUL
40 ani, statura potrivită, păr şi barba castanii, faţa bălaie, ochii căprui, nas-gura potrivite. Născut - Dorohoi. Ocupaţia: vinde oale, starea a 3-a. Purtarea - bună. Avere - are o dugheană cu nuiele, îngrădită, şi cu o odaie din dos, alăturea cu Şmil sin David, în partea albastră, pe uliţa Mare, lungime 4 stânjeni, lăţime 2 stânjeni. Locuinţa - în dugheana sa. Soţia - Alta, fata lui Iosip, din Târgul Mihăileni, măritată la 1816, ianuarie 20, vârsta 33 ani, statura potrivită, faţa smeadă, ochii căprui, nas-gura potrivite. Copii: Reiza - 16 ani, Leiba - 9 ani, Sura - 6, Iosup - 4 ani.

AVRAM sin DAVID
35 ani, statură mică, păr şi barba neagra, faţa smolită, ochii căprui, nas-gura potrivită. Născut - târgul Herţa. Ocupaţia - cuşmar, starea capitaţie. Purtarea - potrivită. Avere - o casă cu o odaie, în partea neagră, la uliţa Trestianei, nr. 1681, lungimea 3 stânjeni, lăţime 3 stânjeni. Locuinţa - casa sa. Soţia, Freida, fata lui Leiba crâşmarul din Mihăileni, cu vârsta de 25 de ani, măritată la 1829, ianuarie 30, statura potrivită, faţa smolită, ochii negri, nas-gura potrivite. Copii: Iţcul - 2 ani.

IŢIC sin GHERSIN
75 ani, statura mică, păr şi barba albe, faţa bălaie, ochii căprui, nas-gura potrivite. Născut - târgul Dorohoi. Ocupaţia - a fost haham, acum este nevolnic. Purtarea bună. Avere - are casă cu 4 odăi, de cărămidă, în partea albastră, lângă şcoală, în dosul Uliţei Mari, lângă Marcu sin Iţcu, lungime de 4 stânjeni, lăţime de 4 1/2, nr. 243; în ograda din dos are casă cu 2 odăi, grajd şi şură. Locuinţa - casa sa. Soţia - Froima, fata lui Nusăp (?), rabinul din Dorohoi, măritată la 1830, ianuarie 10, vârsta de 50 ani, statura potrivită, faţa bălaie, ochii negri, nas-gura potrivite. Copii nu are.

AVRAM LEIBA
34 ani, statura mică, păr şi barba roşie, ochii căprui, faţa bălaie, nas-gură potrivite. Născut - târgul Mihăileni. Ocupaţia - crâşmar, starea a 3-a. Purtarea potrivită. Avere - are o dugheană cu o odăiţă din dosîn partea roşie, la uliţa Târgului vitelor, nr. 184, lângă Leana văduva, având şi vite. Locuinţa - casa sa. Soţia - Rifca, fata lui Moşcu argintarul din Mihăileni, măritată la 1830 februarie 20, vârsta de 23 ani. Statura potrivită, faţa bălaie, ochii căprui, nas-gura potrivită. Copii: Rifca - 14 ani, Ruhla - 5 ani, Sura - 4 ani, Aron - 2 ani.

BUIUM sin IOSIP, ciobotar
22 ani, statura potrivită, faţa smolită, ochii negri, păr şi barba neagră, nas-gura potrivite. Născut - Dorohoi. Ocupaţia - ciobotar, starea a 3-a. Purtarea potrivită. Avere nu are. Locuinţa - ţine casă cu chirie, în partea albastră, lângă David sin Marcu, cu pivniţă dedesupt, nr. 110, lungime de 5 stânjeni, lăţime - 2. Soţia - Sura, fata lui Iosip, cuşmarul din Botoşani, măritată la 1836, aprilie 25, vârsta de 15 ani, statura mică, faţa bălaie, ochii căprui, nas-gura potrivite. Copii - nu are.

AVRAM MOSCOVICI
50 ani, statura înaltă, păr şi barba sure, faţa bălaie, ochii căprui, nas-gura potrivite. Născut - Dorohoi. Ocupaţia - merar, capitaţie. Purtarea - potrivită. Avere - are casă cu 2 odăi, în partea galbenă, nr. 275, lungime 3 stânjeni, lăţime - 2. Locuinţa - şade în casa sa. Soţia - Beila, fata lui Strul, ciobotarul din Dorohoi, măritată la 1811, decembrie 7, cu vârsta de 40 ani, statura potrivită, faţa smolită, ochii negri, nas-gura potrivită. Copii - Ghitla - 14 ani, Ruhla - 10 ani, Moidla - 3 ani, Sima - 2 ani.

AVRAM MOSCUL
40 ani, statura potrivită, faţa bălaie, ochii căprui, nas-gura potrivite. Născut târgul Mihăileni. Ocupaţia - boiangiu, capitaţie. Purtarea - bună. Avere - nu are. Locuinţa, ţine casă cu chirie în partea roşie, la uliţa Târgului vitelor, nr. 195, lungime - 4 stânjeni, lăţine 1 1/2. Soţia - Ghitla - fata lui Herşcu, croitorul din Mihăileni, măritată la 1816, august 16, vârsta de 36 ani, statura potrivită, faţa smolită, ochii căprui. Copii: Toba - 17 ani, Liba - 15 ani, Haina - 9 ani, Seina - 6 ani, Ruhla - 3 ani, Bruhla - 1 an.

AVRAM sin DAVID
23 ani, statura potrivită, faţa bălaie, păr şi barba smeade, ochii căprui, nas-gura potrivite. Născut - Dorohoi. Ocupaţia - croitor de haine moldoveneşti, bărbăteşti, capitaţie. Purtarea - bună. Avere - are o casă cu o odaie şi cămară în partea albastră, la Uliţa Mare, lângă Nuţă Zât (ginere lui David), nr. 237, lungime 5 stânjeni, lăţime 2. Locuinţa - casa sa. Soţia - Ester, fata lui Copel, crâşmarul din Dorohoi, măritată la 1835, decembrie 16, cu vârsta de 20 ani, statura potrivită, faţa smolită, ochii negri, nas-gura potrivite. Copii nu are.

ALTER sin IUSCU Croitorul
26 ani, statura potrivită, păr şi barba neagră, ochii căprii, nas-gura potrivite. Născut - Dorohoi. Ocupaţia - croitor de straie evreieşti, capitaţie. Purtarea potrivită. Avere - are o casă cu 2 odăi, în partea roşie, în Ţigănime, lungime - 3 stângeni, lăţime - 2, nr. 300. Locuinţa - casa sa. Soţia - Maria, fata lui Herşcu, croitorul din Mihăileni, măritată la 1829 ianuarie 20, vârsta de 22 ani, statura mică, faţa smolită, ochii albaştri, nas-gura potrivite. Copii - Herşcu - 2 ani.

AVRAM sin SIMON
45 ani, statura înaltă, păr şi barba smeade, faţa albicioasă, ochii căprui, nas-gura potrivite. Născut - Dorohoi. Ocupaţia - ciobotar, starea a 3-a. Purtarea - bună. Avere - are o casă cu două odăi, în partea galbenă, din dosul uliţei Mari, nr. 267, lungime 4 stânjeni, lăţime - 2. Locuinţa - şade în casa sa. Soţia - Haina Reiza, fata lui Avram, croitorul din Herţa, măritată la 1821, august 26, vârsta de 27 ani, statura potrivită, faţa bălaie, ochii căprui, nas-gura potrivite. Copii - Alter - 12 ani, Rifca - 14 ani, Iţcu - 3 ani, Haia - 1 an.

ARON sin FROIM
32 ani, statura înaltă, păr şi barba negre, faţa albicioasă, ochii căprui, nas mare, gura potrivită. Născut - Târgul Dorohoi, supus austriac. Ocupaţia, vinde băutură, starea a 3-a. Purtarea - bună. Avere - are o odaie cu o dugheană, în partea albastră, pe uliţa Mare, lângă Strul sin Herşcu, nr. 104, lungime 6 stânjeni, lăţime 1 stânjen. Locuinţa - şade în casa sa. Soţia - Ghitla, fata lui Lupu Pomârlanul din Dorohoi, măritată la 1826, martie 18, cu vârsta de 29 ani, statura potrivită, faţa bălaie, ochii căprui, nas-gura potrivite. Copii: Lupu - 14 ani, Luna 12 - ani, Froim - 7 ani, Rifca - 3 ani, Sosia - 1 an.

BERCU ginerele lui IŢCU, sticlar
25 ani, statura potrivită, păr şi barba, castanii, faţa bălaie, ochii albaştri, nas-gura potrivite. Născut Târgul Herţa. Ocupaţia stoler, capitaţie. Purtare - bună. Avere nu are. Locuinţa - slujeşte. Soţia - Etla, fata lui Iţcu, sticlarul din Dorohoi, măritată la 1829, ianuarie 16, vârs-ta de 20 ani, statura potrivită, faţa smolită, ochii căprui, nas-gura potrivită. Copii - Sura - 2 ani.

AVRAM LEIBA
34 ani, statura mică, păr şi barba roşie, ochii căprui, faţa bălaie, nas-gură potrivite. Născut - târgul Mihăileni. Ocupaţia - crâşmar, starea a 3-a. Purtarea potrivită. Avere - are o dugheană cu o odăiţă din dos , în partea roşie, la uliţa Târgului vitelor, nr. 184, lângă Leana văduva , având şi vite. Locuinţa - casa sa. Soţia - Rifca, fata lui Moşcu argintarul din Mihăileni, măritată la 1830 februarie 20, vârsta de 23 ani. Statura potrivită, faţa bălaie, ochii căprui, nas-gura potrivită. Copii: Rifca - 14 ani, Ruhla - 5 ani, Sura - 4 ani, Aron - 2 ani.

ALTER sin ILIE
30 ani, statură mijlocie, păr şi barba galbene, faţa bălaie, ochii căprui, nas-gura potrivite. Născut - Moldova, satul Havârna. Ocupaţie - vinde băutură, starea a 3-a. Purtarea - bună. Avere nu are. Locuinţa - stă într-o casă cu chirie, în partea roşie, în târgul vitelor, lungime 4 stânjeni, lăţimea - 2, nr. 303. Soţia - Rifca, fata lui Haim Leib, crâşmar din Dorohoi, măritată la 1831, aprilie 30, cu vârsta de 20 ani, statura mică, faţa bălaie, ochii negri, nas-gura potrivite. Copii - Manaşcu - 2 ani.

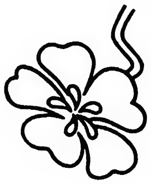

ARON sin HERŞCU
30 ani, statura mică, faţa smolită, păr şi barba negre, ochii negri, nas-gura potrivite. Născut - Dorohoi, ocupaţia - harabagiu, starea 3-a. Purtarea potrivită. Avere - are o casă cu o odaie, cu o cămară în partea albastră, la uliţa de Sus, lângă de Herşcu sin Meer, în lungime 4 stânjeni, lăţime 2, nr. 230. Locuinţa - în casa sa. Soţia - Ita, fata lui Iancu, argintarul din Herţa, măritată la 1831, mai 30, vârsta 18 ani, statura potrivită, faţa smolită, ochii negri, nas-gura potrivite. Copii - Herşcu - 3 ani, Golda 5 ani.

AVRAM sin DAVID
35 ani, statură mică, păr şi barba neagra, faţa smolită, ochii căprui, nas-gura potrivită. Născut - târgul Herţa. Ocupaţia - cuşmar, starea capitaţie. Purtarea - potrivită. Avere - o casă cu o odaie, în partea neagră, la uliţa Trestianei, nr. 1681, lungimea3 stânjeni, lăţime 3 stânjeni. Locuinţa - casa sa. Soţia, Freida, fata lui Leiba crâşmarul din Mihăileni, cu vârsta de 25 de ani, măritată la 1829, ianuarie 30, statura potrivită, faţa smolită, ochii negri, nas-gura potrivite. Copii: Iţcul - 2 ani.

BERCU ginerele lui IŢCU, sticlar
25 ani, statura potrivită, păr şi barba, castanii, faţa bălaie, ochii albaştri, nas-gura potrivite. Născut Târgul Herţa. Ocupaţia stoler, capitaţie. Purtare - bună. Avere nu are. Locuinţa - slujeşte. Soţia - Etla, fata lui Iţcu, sticlarul din Dorohoi, măritată la 1829, ianuarie 16, vârs-ta de 20 ani, statura potrivită, faţa smolită, ochii căprui, nas-gura potrivită. Copii - Sura - 2 ani.

AVRAM LEIBA
34 ani, statura mică, păr şi barba roşie, ochii căprui, faţa bălaie, nas-gură potrivite. Născut - târgul Mihăileni. Ocupaţia - crâşmar, star ea a 3-a. Purtarea potrivită. Avere - are o dugheană cu o odăiţă din dos , în partea roşie, la uliţa Târgului vitelor, nr. 184, lângă Leana văduva , având şi vite. Locuinţa - casa sa. Soţia - Rifca, fata lui Moşcu argintarul din Mihăileni, măritată la 1830 februarie 20, vârsta de 23 ani. Statura potrivită, faţa bălaie, ochii căprui, nas-gura potrivită. Copii: Rifca - 14 ani, Ruhla - 5 ani, Sura - 4 ani, Aron - 2 ani.

BERCU ginerele lui IŢCU, sticlar
25 ani, statura potrivită, păr şi barba, castanii, faţa bălaie, ochii albaştri, nas-gura potrivite. Născut Târgul Herţa. Ocupaţia stoler, capitaţie. Purtare - bună. Avere nu are. Locuinţa - slujeşte. Soţia - Etla, fata lui Iţcu, sticlarul din Dorohoi, măritată la 1829, ianuarie 16, vârs-ta de 20 ani, statura potrivită, faţa smolită, ochii căprui, nas-gura potrivită. Copii - Sura - 2 ani.

BERCU sin MICHEL
25 ani, statura potrivită, păr şi barba castanii închis, faţa smolită, ochii căprui, nas-gura potrivită. Născut târgul Mihăileni. Ocupaţia - făinar, capitaţie. Purtarea - potrivită. Avere - are o dugheană, cu o odaie în dos, în partea roşie, la Uliţa Târgului Vitelor, nr. 190, lungime de 6 stânjeni, lăţime 1. Locuinţa, casa sa. Soţia - Ghitla, fata lui Şmil din Herţa, măritată la 1828 iulie 20, vârsta 20 ani, statura potrivită, faţa albicioasă, ochii căprui, nas-gura potrivite. Copii - David - 3 ani.

AVRAM sin LUPU Chetrarul
40 ani, statura potrivită, păr şi barba smeade, faţa smolită, ochii căprui, nas-gura potrivite. Născut - târgul Dorohoi. Ocupaţia - săpător de pietre, capitaţie. Purtarea - bună. Avere - nu are. Locuinţa - ţine casă cu chirie în partea albastră, la uliţa Feredeului, lângă Iţic sin Herescu. Lungime 3 stânjeni, lăţime 2, nr. 200. Soţia - Ruhla, fata lui Iţic din Bucovina, măritată la 1826, martie 20, vârsta de 30 ani, statura potrivită, faţa albicioasă, ochii căprui, nas-gură potrivite. Copii - Alter - 4 ani.

AVRAM sin DAVID
35 ani, statură mică, păr şi barba neagra, faţa smolită, ochii căprui, nas-gura potrivită. Născut - târgul Herţa. Ocupaţia - cuşmar, starea capitaţie. Purtarea - potrivită. Avere - o casă cu o odaie, în partea neagră, la uliţa Trestianei, nr. 1681, lungimea 3 stânjeni, lăţime 3 stânjeni. Locuinţa - casa sa. Soţia, Freida, fata lui Leiba crâşmarul din Mihăileni, cu vârsta de 25 de ani, măritată la 1829, ianuarie 30, statura potrivită, faţa smolită, ochii negri, nas-gura potrivite. Copii: Iţcul - 2 ani.

ARON, feredioariul (băieşul)
45 ani, statura potrivită, faţa bălaie, păr şi barba galbene, ochii căprui, nas-gura potrivite. Născut - Dorohoi. Ocupaţia - feredeoar (feredeu - baie), starea 3-a. Purtarea - potrivită. Avere - are o casă cu două odăi în partea albastră, la uliţa Feredeului, lângă David sin Bercu, lungime 4 stânjeni, lăţime - 2, nr. 217. Locuinţa - casa sa. Soţia - Nisea, fata lui Şaie din Galaţi, măritată la 1812, ianuarie 30, vârsta de 40 ani, statura potrivită, faţa albicioasă, ochii căprui, nas-gura potrivită. Copii - Calman 13 ani, Avram 6 ani, Meer - 3 ani.

DAVID sin BERCU
35 ani, statura înaltă, păr şi barba negre, faţa bălaie, ochii căprui, nas-gura potrivite. Născut - Dorohoi. Ocupaţia făclier, capitaţie. Purtarea - bună. Avere - are o casă cu o odaie în partea albastră, la Uliţa Feredeului, nr. 219, lângă Fişel sin Moşcu. Lungime 4 stânjemi, lăţime de 2. Locuinţa - casa sa. Soţia - Haia, vârsta de 30 ani, fata lui Marcu din Bucovina, măritată la 1826, aprilie 19, faţa bălaie, ochii căprui, nas-gura potrivite. Copii - Rifca - 14 ani, Moşcu - 7 ani, Simon - 5 ani.

AVRAM sin FAIBIŞ
25 ani, statura potrivită, păr şi barba negre, faţa smolită, ochii negri, nas-gura potrivite. Născut - târgul Mihăileni. Ocupaţia - vinde făină, capitaţie. Purtarea - bună. Avere - nu are. Locuinţa - slujeşte pe la alţii. Soţia - Rifca, fata lui Meer sin Aron, din Dorohoi, măritată la 1833, aprilie 19, cu vârsta de 17 ani, statura potrivită, faţa bălaie, ochii albaştri, nas-gura potrivite. Copii - nu are.

MEDLA VĂDANA
50 ani, statură potrivită, faţa bălaie, ochii negri, nas-gura potrivite. Născută - Moldova, satul Hăvârna. Ocupaţia - umblă cu milostenie. Purtarea - bună. Avere - casă cu o odaie şi cămară în partea albastră, peste podul Botoşanilor, lângă Moşcu Flondur, lungime de 4 stânjeni, lăţime de 2, nr. 288. Locuinţa - casa sa. Soţul - văduvă. Copii - Malca - 14 ani.

BERCU HAHAMUL
35 ani, statura potrivită, faţa bălaie, păr şi barba smeade. Ochii căprui, nas-gura potrivite. Născut - Galiţia, târgul Laţcov, în Moldova de 7 ani, împământenit. Ocupaţia - haham, capitaţie. Purtarea - potrivită. Avere - are o casă cu o odaie în dos, în partea albastră, la Uliţa Feredeului, nr. 225, lângă Idel, sin Moşcu, lungime de 3 stânjeni, lăţime de 8 stânjeni. Locuinţa - casa sa. Soţia - Lea, fata lui Iancu, hahamul din Dorohoi, măritată la 1825, septembrie 1926, vârsta de 26 ani,

BERCU sin IOSIP
50 ani, statura înaltă, păr şi barba galbenă, faţa bălaie, ochii albaştri, nas-gura potrivite. Născut - Dorohoi. Ocupaţia - mătăsar. Purtarea - potrivită. Avere - are o casă cu o odaie, în dos, în partea galbenă, în dosul Uliţei Mari, nr., 268, lângă David sin Şmil, lungime de 4 stânjeni, lăţime de jumătate stânjen. Locuinţa, casa sa. Soţia, Freida, fata lui Solomon, crâşmar din Hilaşău, măritată la 1818, iulie 10, vârsta de 35 ani, statura potrivită, faţa bălaie, ochii negri, nas gura potrivite. Copii - Alter - 7 ani, Şmil - 3 ani.

AVRAM sin HERŞCU
30 ani, statura potrivită, faţa bălaie, păr roş, ochi albaştri, nas-gura potrivite. Născut - Dorohoi. Ocupaţia - casap, capitaţie. Purtarea - rea. Avere - nu are. Locuinţa, slujeşte pe la alţii. Soţia - Liva, fata lui Avram, ceauş din Dorohoi, măritată la 1833, ianuarie 16, vârsta de 20 ani, statura potrivită, faţa bălaie, ochii căprui, nas-gura potrivite. Copii - Ghiţi - 3 ani.

care au permis fişele din 1836? Să existe şi condici asemănătoare redactate în alte localităţi cu o populaţie evreiască atât de numeroasă? Au mai fost descoperite şi condici ale naţiei evreieşti în deceniile care au urmat? Cum a fost păstrată "Condica", cine a "tradus"-o din chirilică?

DAVID ŞLOIM
26 ani, statura potrivită, păr şi barba smeade, faţa bălaie, ochii negri, nas lungăreţ, gura mică. Năcut - Dorohoi. Ocupaţia - ciobotar, capitaţie. Purtarea - bună. Avere - nu are. Locuinţă - ţine cu chirie de la Moşcu, croitorul, în partea galbenă, lângă Haim Şmil, sin Mihăl, lungime de 4 stânjeni, lăţime de 2, nr. 271. Soţia - Bene, fata lui Haim, ciobotarul din Mihăileni, măritată la 1833, decembrie 27, cu vârsta de 17 ani, statura potrivită, faţa smolită, ochii negri, nas-gura potrivite. Copii - Malca 2 ani.

AVRAM sin DAVID
23 ani, statura potrivită, păr şi barba - galbene, ochii căprui, nas-gura potrivite. Născut - Dorohoi. Ocupaţia - lucrător de 10 porunci evreieşti, capitaţie. Purtarea - bună. Avere - are o casă cu o odaie în partea albastră, la Uliţa Spiţăriei, lângă Meer sin Herşcu, lungime 4 stânjeni, lăţime - 2, nr. 247. Locuinţa - casa sa. Soţia - Ester, fata lui Lupu, orândar de la Rediu, măritată la 1832, mai 10. Statură mică, faţa smolită, ochii căprui, nas-gura potrivită. Copii - nu are.

RIFCA vădana
38 ani, statura potrivită, faţa bălaie, ochii verzi, nas-gura potrivite. Născută - Dorohoi. Meseria - vinde covrigi jidoveşti. Purtarea - rea. Avere - are casă nr. 135. Locuinţa - casa sa. Văduvă, copii: Herşcu - 20 ani.

HERŞCU sin ITCU LOZNEANUL
30 ani, statura potrivită, păr şi barba castaniu închis, faţa bălaie, ochii căprui, nas-gura potrivite, născut - Dorohoi. Meseria hangiu, starea a 3-a. Purtarea - rea. Avere - are casă cu 3 odăi, de cărămidă, a tatălui său Iţcu Lozneanul, în partea galbenă, pe uliţa de sus a târgului, lângă Avram sin Moşcu, care are în dos grajd şi şură, velniţă de piatră, lungime de 7 stânjeni, lăţime de 3, nr. 12. Locuinţa cu tatăl său. Soţia - Perla, fata lui David Broscăuceanu, din Dorohoi, măritată la 1831, Sept. 26, vârsta de 20 ani, statura potrivită, faţa bălaie, ochii albaştri.

MEER sin ARON
56 ani, statura potrivită, păr şi barba castaniu închis, faţa bălaie, ochii căprui, nasul lungăreţ, gura potrivită. Născut - Dorohoi. Meseria - dascăl la şcoală, starea 3-a. Purtare - potrivită. Avere - casă cu trei odăi în partea albastră, pe Uliţa Spiţeriei, lângă Leizer Dascălul, lungime de 4 stânjeni, lăţime de 2, nr. 254. Locuinţa - casa sa. Soţia - Ruhla, fata lui Leiba hahamul din Fălticeni, măritată la 1806 iulie 25, vârsta de 50 ani, statura potrivită, faţa smolită, ochii negri, nas-gura - potrivite. Copii - Malca - 27 ani, Hainţa - 20 ani, Rifca - 17.

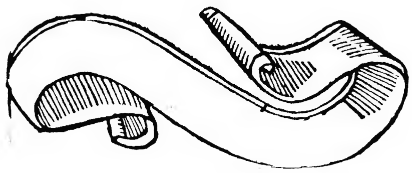

băcan, bărbier, berar, boiangiu, brânzar, căldărar, cârciumar, casap, ceauş, cherestegiu, chitar (face pâini), ciobotar, cioclu, crâşmăriţă, croitor, croitor de haine moldoveneşti bărbăteşti, croitor de straie evreieşti, croitor de straie femeieşti, croitor de straie nemţeşti, cuşmar, dascăl, dascăl învăţător de copii evreieşti, doctor (Leiba doctorul din Dorohoi), dughengiu, face pâine evreiască, face tăbăcărie, făclier, făinar, felcer, feredoar (feredeu-baie), găinar, geambaş de cai, haham, hangiu, harabagiu, lipscan, lucrător de la 10 porunci evreieşti, maistru, măsura cu vadra, mătăsar, merar, morar, negustor de oale, negustor de vite, olar, orandar, păcurar, păpuşoi, pietrar, precupeţ, rabin, rachier, săpător de pietre, scoler, slijeşte pe la negustori, slujitor pe la unii şi la alţii, slujeşte şi se hrăneşte cu lucrul, specularniseşte cu piei, specularniseşte din picioare, specularniseşte sare, staroste, sticlar, stoler, sufar, tăbăcar, tăietor de tutun, talpalar, ţine moşie în posesie, ţine cu chirie hanul paharnicului Epalghia Sascala, umblă cu negoţ pe la ţară, umblă cu milostenie, văcar, vânzător de făină, velnicer, vinde covrigi jidoveşti, vinde sare, vinde străchini, vinde oale şi felurite mărunţişuri."

Interesante sunt, de asemenea, amănuntele despre evreii care nu s-au născut la Dorohoi sau în localităţile din jur. Mulţi din cei incluşi în "Condică" sunt veniţi din afara Moldovei: din Bucovina (Cernăuţi, Sadagura), din Basarabia. Alţii au venit din Ţara Leşească, din Prusia, din Franţa şi îşi păstrează cetăţenia respectivă. Evident, toţi au venit, deoarece viaţa pentru evrei era la Dorohoi mai bună decât în alte regiuni - şi prin activitatea lor au contribuit la dezvoltarea economică a Dorohoiului. Câteva din meseriile înregistrate s-ar putea să intereseze pe cei ce studiază istoria **ştetl**-urilor din punct de vedere religios.

Datorită "Condicii", un material extrem de bogat ajunge la dispoziţia pasionaţilor în genealogie. Numeroşi descendenţi ai originarilor din Dorohoi şi localităţile învecinate, interesaţi în descoperirea rădăcinilor lor familiale au la dispoziţie un index cu mai multe sute de nume.

Cu toate că anul de referinţă al Condicei este 1836, multe fişe se referă la vremuri anterioare, chiar şi la secolul 18. Aflăm de exemplu că Mochiul sin Haim, 70 de ani, vânzător de oale şi dascăl de şcoală, s-a căsătorit cu Reiza la 30 Septembrie 1786! Iată şi alte date despre acest bărbat născut la 1766: statura mică, păr şi barbă albe, fata bălaie, ochi albaştri, nas-gura potrivite, născut la Dorohoi. Are o dugheană cu o odaie în Uliţa Mare, partea albastră a târgului, e vecin cu Lana Sosa, văduva, odaia are o lungime de patru stânjeni şi o lăţime de doi stânjeni. Reiza, care are acum (la întocmirea fişei n.r.), 60 de ani, este fata lui Iosip Crâşmaru, are o statură potrivită, faţa smeadă, ochi căprui, nas-gură potrivite. Au trei copii: Ilie - 15 ani, Ghitla - 20 ani şi Sura - 15 ani.

Din Condică se poate afla şi organizarea uliţelor Dorohoiului de atunci. Evreii locuiau pe Uliţa Mare, Uliţa Buhaiului, Uliţa dinspre Trestiana, Uliţa Târgului vitelor, Uliţa Feredeului, Uliţa Spităriei, Uliţa de Sus, Uliţa Ţigănimii, Uliţa lângă Nistor bărbierul, peste podul Botoşani, Uliţa dinspre Buhai, lângă Podul Herţei, Uliţa Târgului Botoşanilor, la mahala. Localitatea era împărţită în "părţi": partea galbenă, partea albastră, partea neagră, partea roşie.

Exista în Dorohoiul anilor 1836 şi un personaj interesant, enigmatic, care joacă un rol esenţial în această Condică a populaţiei evreieşti. Mă refer la autorul acestor fişe - caracterizări, care îi cunoştea bine pe evreii din târg, care intrase în casele lor, care le ştia vârsta şi culoarea ochilor şi legăturile de rudenie. Care - din felul în care îi descrie - se vede că îi înţelegea şi respecta. Cine să fi fost, ce studii să fi avut? De ce s-a apucat să scrie o condică atât de amănunţită a naţiei evreieşti? Să fi existat şi alte condici asemănătoare

Descoperirea unui document senzaţional: CONDICA NAŢIEI EVREIEŞTI, DOROHOI - 1836

de ULY VĂLUREANU

Însemnări din urmă cu peste 160 de ani, găsite la Arhivele Statului din Iaşi, ne permit, azi, în 1997, să îi cunoaştem îndeaproape, incredibil de aproape, pe stră-stră-străbunicii evreilor dorohoieni de azi!

Toţi oamenii despre care vom vorbi în continuare, toate datele care îi privesc, descrierea lor - totul e REAL. Ei au existat şi s-au numărat printre cei circa 200 capi de familii menţionaţi în documentele găsite. Biografiile lor, scrise în sec. XVII, XVIII, XIX, au supravieţuit la Arhivele Satului de la Iaşi! Copii după aceste documente - este vorba de "CONDICA NAŢIEI EVREIEŞTI DOROHOI 1836" - au fost oferite de autorităţile româneşti în anul 1996, "Institutului de Istorie Goren - Goldstein din Tel-Aviv.

Despre ele a aflat şi Dl. Şlomo David, preşedintele Organizaţiei israelienilor originari din Dorohoi şi localităţile învecinate (Săveni, Mihăileni, Darabani, Herţa, Rădăuţi - Prut), şi el cercetător al istoriei iudaismului şi sionismului de pe acele meleaguri. Dl. Liviu Rotman, cercetător istoric şi director al Institutului Goren-Goldstein din Tel Aviv, la cererea dlui. Şlomo David, i-a pus acestuia la dispoziţie câteva documente privitoare la **stetl**-urile din Moldova, între care şi **Condica naţiei evreieşti din Dorohoi**, oferindu-i o copie după fişele găsite, pentru volumul patru din ciclul cărţilor dedicate istoriei evreilor pe meleagurile dorohoiene.

Aproape toţi bărbaţii evrei născuţi în anii 1760-1800 purtau barbă

Avem în faţă 305 de fişe cu caracterizări ale unor familii evreieşti cuprinse în "CONDICA NAŢIEI EVREIEŞTI - DOROHOI 1836", scrise de un vornic din acele timpuri. Nu este vorba de fişele condicei originale, scrise cu litere chirilice, ci despre fişe recopiate ulterior în alfabetul latin. Fişele originale se găsesc la Arhivele Statului în "Fondul transporturi 696-772 dosar nr. 1559".

Ceea ce atrage în primul rând atenţia este descrierea detailată a fizionomiei capilor de familie şi a soţiilor lor, descriere care merge uneori până la menţionarea unor defecte fizice, aşa cum, aflăm de exemplu dintr-o asemenea fişă că respectivul "avea 25 de ani, statură potrivită, păr castaniu, barba şi mustăţile roşii, ochi căprui, nas - gură potrivite" şi că era "olog (bolnav) de picioare".

Aproape toţi cei 305 capi de familie purtau barbă! Barbă neagră, barbă roşie, barbă castanie, barbă galbenă, barbă smeadă! E revelatoare gama largă a meseriilor pe care le aveau evreii localnici din acele timpuri. Îmi permit să înşir toate profesiile notate de vornic, pentru că ele înfăţişează o populaţie muncitoare, dinamică, prezentă în cele mai diverse sectoare productive. Aceste profesii - despre care dă mărturii chiar vornicul dorohoian, infirmă teza des vehiculată în presa antisemită de ieri şi de azi că evreii ar fi fost nişte "lipitori ale satelor".

Iată aici lunga listă a îndeltnicirilor evreieşti ale timpului: "*argintar, bacal,* lagărele de muncă obligatorie. Rugămintea Comunităţii, ca aceştia să-şi refacă puţin forţele, n-a fost luată în seamă. Ordonanţele de interdicţie a circulaţiei au fost anulate după multe intervenţii.

...

Nu putem trece cu vederea atitudinea frăţească cu care evreii rămaşi pe loc au primit pe cei 6430 de supravieţuitori. Fiecare familie a primit o alta, chiar dacă Comunitatea şi Jointul au dat ajutoare masive. În sinagogi şi în şcoli s-a organizat cazarea şi aprovizionarea evreilor reveniţi. Au ajutat şi organizaţiile clandestine de "*haluţim*" ale tineretului.

...

România a fost şi este un permanent izvor de nedumeriri şi contradicţii. Eu ca şi mulţi alţii am crescut în ideea de apartenenţă la limba şi cultura română. Am fost răsplătiţi prin prigoană, pogrom şi deportare. După eliberare, considerându-ne oameni liberi, tineri fiind, pregătindu-ne profesional, am vrut să fim de folos familiilor noatre şi ţării. Am început a ne dumiri în 1952, odată cu procesul medicilor evrei din URSS - ucişi de Stalin. La Iaşi, unde am trăit cei mai frumoşi ani ai vieţii noastre am fost şocaţi de arestarea artiştilor evrei, de înscenările şi procesele ruşinoase intentate sioniştilor, urmate de închiderea şi apoi dărâmarea Teatrului Evreiesc de Stat, din Iaşi.

...

În Israel, în 1978, a luat fiinţă Organizaţia Evreilor Originari din Dorohoi. Iniţiativa lui Şlomo David, originar din Dorohoi este demnă de apreciat. S-au imortalizat astfel locuri, fapte şi figuri de oameni care vor rămâne în istoria iudaismului. Publicarea monografiei iudaismului dorohoian "Generaţii de iudaism şi sionism - Dorohoi", în 4 volume, în Israel, imortalizează în sute de pagini mărturii ale supravieţuitorilor. În anul 1984, în incinta cimitirului evreiesc din Dorohoi, prin grija comunităţii evreilor, a fost înălţat un monument comemorând pe cei căzuţi. În cimitirul din Haifa s-a ridicat unul în memoria celor ce s-au stins în Transnistria.

...

Evocând evenimentele triste ale anilor 1940-1944 trebuie să privim viitorul cu maximă răspundere. În cântecul avertisment "*Es brent*" - (arde orăşelul nostru), oamenii sunt chemaţi să nu stea cu braţele încrucişate în caz de primejdie. "*Ani Maamin*" - crezul nostru, si "*Hatikva*" - cântecul speranţei noastre de a fi un popor liber care să nu mai depindă nici de ura şi nici de mila altora, ci să ne făurim în demnitate un viitor mai bun, sunt astăzi comandamentele noastre. Să le ţinem minte şi să le amintim şi altora.

oricât de îndrăzneaţă, de a salva. De un mare folos a fost ajutorul Crucii Roşii Române de sub preşedinţia dr. Ioan Constantinescu şi în special al repre-zentantului Crucii Roşii Internaţionale, prin trimisul său special d-l Charles Kolb.

...

La capătul unui lung coşmar, după doi ani de deportare, la 8 decembrie 1943, s-a dat ordinul de readucere în ţară a celor 6430 de evreii din judeţul Dorohoi, rămaşi în viaţă dintr-un total de 10368 suflete. Într-un document oficial se spune că deportarea dorohoienilor s-a făcut numai *"printr-un capriciu al împărţirii administrative"*. Însuşi Ion Antonescu în scrisoarea adresată ulterior arhitectului Clejan, scrie cu cinismul său caracteristic:

"... Dintre evreii din Transnistria, au fost repatriaţi numai aceia care din greşeală au fost deportaţi acolo, adică cei circa 6430 de dorohoieni şi 4500 copii orfani".

Sinistra, tragica, şi nu îndeajuns de pedepsita "eroare", care a costat viaţa a aproape 4000 de martiri, a decimat fiziceşte şi a distrus moraliceşte întreaga populaţie evreiască din oraşul şi judeţul Dorohoi.

Primul grup de 1530 de dorohoieni au trecut graniţa în România prin Moghilev - Atachi în ziua de 20 decembrie 1943 în prezenţa şi cu sprijinul delegaţiei Comisiei de Ajutorare, în frunte cu Fred Şaraga. Printre aceştia au fost tata, mama, eu şi sora mea, scăpaţi ca prin minune.

Alte patru transporturi au urmat, până la 26 decembrie 1943.

Eram atât de traumatizaţi de anii grei ai deportării încât ajunşi la Dorohoi şi văzând pe unii concetăţeni îmbrăcaţi în paltoane frumoase, cu căciuli de blană, cu un aspect de oameni normali, dintre cei care obţinuseră în 1941 rămânerea pe loc, nouă, celor din vagoane, sfârşiţi de foame şi mulţi îmbrăcaţi în saci, ne-a fost greu să coborâm. Umilinţa ne-a depăşit şi am fost şocaţi. Ne-am dus la casa părintească din strada I. C. Brătianu 132. Era ocupată de familia Axler, a căror casă la rândul lor fusese ocupată de un creştin. Găsind neocupată clădirea pe care tata o durase în curtea casei noastre, ne-am instalat în ea. (Intenţia tatei, în anii săi de prosperitate, fusese să deschidă acolo o fabrică de nasturi). Casa era avariată, dar noi n-am părăsit-o până în vara anului 1944. N-am găsit nimic din ceea ce lăsaseră părinţii mei la deportare: mobila, covoarele, un cufăr cu cărţi vechi religioase, etc.

Comunitatea evreiască ne-a oferit haine şi hrană. Organele administrative române n-au acordat nici un ajutor repatriaţilor. Singurul om de omenie care ne-a căutat a fost Crapiuk, fostul şef al autogării CFR. Ne-a adus de-ale gurii, farfurii şi chiar o sumă de bani.

Un grup mic, de 45 de dorohoieni, a intrat în România împreună cu cei 16 supravieţuitori ai masacrului de la Mastrvoi. Un număr de 582 din totalul de 598 evrei care ceruseră viză de intrare în URSS fuseseră executaţi în septembrie 1942 de către o unitate de comando germană - Einsatzgruppe D, care opera în regiunea Berezovka-Mastrvoi.

Coşmarul dorohoienilor încă nu se terminase. Au găsit casele lor pustiite şi ocupate de creştinii instalaţi de către Centrul de Românizare. Conducătorii cuzişti şi împuternicitul pe judeţ, colonelul Barcan, au început o campanie de instigare împotriva repatriaţilor. Casele lor rămâneau ocupate şi mulţi repatriaţi, abia reîntorşi din deportare, au fost trimişi imediat în din Săveni, vecini cu noi, au fost prinşi şi puşi să care pietrele din gardul ghetoului dintr-un loc în altul. Cinci dintre evreii din talcioc au fost omorâţi sub roţile camionului soldaţilor germani. N-au părăsit piaţa decât după ce conducerea administraţiei locale româneşti i-a lămurit că tifosul exantematic e răspândit în ghetou şi pot fi contaminaţi.

Îmi amintesc ce muncă s-a depus la construirea podului peste Nistru, pod care trebuia inaugurat în acea vreme. Când totul a fost gata pregătit pentru festivitate, podul a sărit în aer în urma unei puternice explozii. Se povestea că era opera partizanilor care activau în pădurile din împrejurimi. Aşa s-a făcut că noi, evreii deportaţi, am avut lemne de încălzit în iarna ce urma.

...

Ca guvernator al Transnistriei, Alexianu a avut rolul sinistru de a ordona şi patrona masacrarea evreilor. Avocatul Iosef Ebercohn, originar din Săveni, care a făcut parte din Comisia evreilor ce s-au deplasat în Transnistria în vederea continuării tratativelor pentru repatrierea celor din Vechiul Regat, îşi aminteşte că, fiind primiţi în audienţă de Alexianu, acesta le-a spus:

"*Să nu vă închipuiţi că aţi venit în inspecţie! Vă vom permite, din omenie, să ajutaţi, pe ici pe colo, pe nenorociţi, dar până la urmă oamenii aceştia vor trebui să moară*"

...

Răscolind tristele amintiri împreună cu soţul meu Manes Leib, originar din târgul Săveni, s-ar putea repeta paginile cu suferinţele prin care au trecut şi ei. Fusese luat în iunie 1941 împreună cu toţi tinerii evrei din Săveni şi trimiş în lagărul din Târgu-Jiu. Acolo, au fost apoi distribuiţi în lagărele de muncă obligatorie cu Regimentul 7-Drumuri. Au început munca obligatorie în Fălticeni, apoi la depozitul de subzistenţă al armatei din gara Dorohoi, la lagărul din Tutova - Bârlad, în lagărele din Basarabia - la Serpeniţa, Soldăneşti şi Edineţi. Au urmat lagărele din Sebeş Alba - Transilvania, apoi pe Valea Prahovei şi la săpatul tran-şeelor pe frontul de la Iaşi, până în august 1944. Toată familia lui a fost evacuată din Săveni la Dorohoi şi apoi deportaţi în Transnistria. Toţi în frunte cu tatăl său Ichil Alter Leib s-au stins în Transnistria. Au supravieţuit el şi două verişoare, Blima Zeifert Grisaru şi Sara Baratz - Tikinovsky, care astăzi trăiesc în Israel.

...

Fapt este că evreii care, unii în mod oficial şi alţii clandestin, purtau grija întregii populaţii evreişti şi-au făcut datoria cu riscul libertăţii şi chiar a vieţii lor. Istoria nepărtinitoare va înregistra ceea ce a întreprins Dr. W. Filderman - atât cât a fost liber, cât şi în timpul în care a fost el însuşi deportat în Transnistria - ca pedeapsă pentru curajul şi îndărătnicia cu care a apărat interesele populaţiei evreieşti, a acelor în relativă libertate, cât şi a celor deportaţi.

Numele lui Mişu Benvenisti, a lui A. Schwefeldberg, al şef-rabinului dr. Al. Şafran, al Melei şi a doctorului Cornel Iancu, a lui A. L. Zissu, a lui Wilhelm Fischer şi a încă puţini alţii care permanent şi cu un spirit de sacrificiu fără margine, au stat neclintiţi la datorie înfruntând ameninţări şi pericole reale, rămân înscrise în istoria celor mai grele vremuri trăite de evreii din România.

S-au făcut intervenţii prin Regina mamă Elena, mitropoliţi, episcopi, nunţiul papal - Monseniorul Cassulo, ministrul Elveţiei, însăşi soţia lui Antonescu şi alte atâtea căi au fost folosite pe faţă cu un curaj explicabil numai prin gravitatea situaţiei şi încercarea, la Beer-Sheva, în Israel, cu soţia şi cei doi fii ai săi. Mătuşile mele povesteau că familia Munteanu, vecinii lor de-o viaţă din Dorohoi, le-au sfătuit să plece cât mai repede în Transnistria ca să se reunească cu fiul Lică Vitner. Acesta fusese luat în lagărele de muncă obligatorie din România şi nu în Transnistria. Nu s-au mai întâlnit cu el niciodată. În schimb, familia Munteanu s-au mutat în cele trei case pe care le deţinuseră mătuşile mele - însuşindu-şi toate bunurile lor. Casele erau pline cu tot ce era mai frumos şi necesar unei vieţi boiereşti. Fiind arendaşi de moşii, unchii mei erau înstăriţi. Acolo a locuit familia Munteanu - până în 1944.

A treia soră a mamei, Janeta Cohn, cu soţul şi cei patru copii au ajuns la Şargorod. Mia, fetiţa cea mai mică, (astăzi Mia Feldman, locuieşte în Petah Tikva, soţie şi mamă) avea un an la deportarea spre Târgu-Jiu. Ei locuiseră la Darabani. Din povestirile lor de mai târziu, am aflat chinurile prin care au trecut. Fiica cea mare, Rebeca, cu alţi câţiva dărăbăneni au pornit spre Moghilău. Pe drum i-au prins jandarmii români, i-au pus să fugă după căruţa lor. În drum i-au împins într-o groapă în care au aruncat şi un câine care i-a muşcat de picioare. Tatăl lor, Simon, şi fratele lor Lica, au fost luaţi în lagărul morţii din Tulcin. De acolo au fugit şi au supravieţuit.

În Moghilău, zilnic treceau sarabane trase de un cal cu mormane de cadavre ale evreilor deportaţi, distruşi de frig, foame şi boli. Erau duşi la gropile comune. Într-una din zile, a bătut la uşa noastră Sali, fiica fotografului Fridman care locuise în curtea casei noastre din Dorohoi. Sali avea 12 ani, era numai piele şi oase, şi având pe ea numai câteva zdrenţe ce ţineau loc de îmbrăcăminte. Cu o voce slabă ne-a povestit cum a murit întreaga ei familie în iarna anului 1942. Copilul cel mic care avea 2 ani, a murit în braţele mamei sale, nu avea cu ce să-l hrănească. L-au lăsat pe geamul unei case părăsite, ei fiind mânaţi din urmă de jandarmi.

În primăvara anului 1942, eu şi sora mea, am început să-l ajutăm, pe tata în a căuta mijloace de a trăi. Tata cutreiera străzile. Din scoarţe vechi, găsite în casele părăsite, am început să împletesc fulare, pulovere, căciuli. Tata le vindea pentru pâine, cartofi, etc. Curând s-a instalat şi ghetoul. Erau câteva străzi înconjurate cu garduri înalte, din pietrele mari, aduse de pe dealurile calcaroase învecinate, iar în afară erau păzite de jandarmi români.

Ne-am mutat apoi în strada Stavitki Provulok unde mai erau atât evrei băştinaşi cât şi deportaţi din Bucovina şi Dorohoi. Într-un beci părăsit, erau lingouri de ceară. Tata a început să facă cremă de ghete. Cu alt prilej, într-un beci, a găsit un depozit cu esenţă de oţet. Eu săream gardul ghetoului, mă duceam la casele ucrainienilor creştini care în schimbul oţetului îmi dădeau de-ale gurii. Începusem să înţeleg şi să vorbesc ucrainiana. Când aceste surse s-au epuizat, am început să facem rame de fotografii. Pe bucăţi de geam găsite în ghetou, pe resturi de oglinzi, făceam diverse desene cu sticlă pisată şi clei de oase. În apropierea locuinţei noastre s-a instalat o piaţă improvizată - un talcioc - unde veneau românii basarabeni şi cumpărau de la evrei. Cei din Bucovina mai aveau blănuri, costume, etc. Noi vindeam rame în schimbul pâinii şi în special a sării care era foarte greu de găsit.

Într-una din zile, câţiva soldaţi germani au intrat în talcioc, trecând cu camionul peste oamenii şi mesele unde se desfăceau obiectele la vânzare. Au devastat totul. Fraţii Leib şi Fişel Blumental, originari cuarea evreilor din orăşelele din judeţ. Au fost înghesuiţi câte 50 - 60 într-un vagon de vite. La 7 noiembrie au fost deportaţi în Transnistria evreii proveniţi din Darabani şi Rădăuţi, iar la 8 noiembrie evreii din Mihăileni şi Săveni. Pentru noi, cei din orasul Dorohoi coşmarul a început la 12 noiembrie. Timp de două zile, 12 şi 13 noiembrie 1941, au plecat din gara Dorohoi două trenuri pline cu evrei, înghesuiţi în vagoane de marfă, cu bagajele care le purtau în mână. În ziua de 13 noiembrie, noi patru, mama, tata, eu şi sora mea, am fost scoşi din casă, duşi la gară escortaţi de jandarmi şi îmbarcaţi în vagoane de marfă. Femei, copii, bătrâni (bărbaţii tineri fuseseră deja evacuaţi şi trimişi în lagărul din Târgul Jiu, iar de acolo, încă din iunie 1941, în detaşamentele de muncă obligatorie.) Am văzut cum în urma celor plecaţi s-au sigilat casele şi pe uşi s-au pus afişe anunţând că acestea sunt proprietatea statului. In aceeaşi zi au fost deportaţi bunica mea Hava Vitner de 82 de ani, sora mamei mele Tili şi soţul ei Mochiu Vitner - fost arendaş de moşii, fiica lor, Tuţa, de 27 de ani, cu soţul Solomon Dines şi fiul lor Eugen de 6 ani, şi o altă soră a mamei mele, Sali Vitner. In total, din 33 de deportaţi din familia noastră (inclusiv cei din Darabani, Săveni) au supravieţuit numai 16.

...

La Moghilev, dorohoienii au fost încartiruiţi în magazii şi case părăsite. Ca să bage spaima în noi, într-o zi, câţiva deportaţi au fost coborâţi în subsolul cazarmei în care ne adăposteam, şi au fost bătuţi măr. Dr. Cohn a fost bătut cu cravaşa până a leşinat. Spre seară, tata a fugit din cazarmă. A găsit un loc de dormit în casa unui evreu ucrainean, un om gârbovit. În aceeaşi noapte, tata ne-a dus, pe toţi (noi trei, bunica, mătuşile, unchiul, verii), unul câte unul, la acel nou domiciliu. Cu ce aveam pe noi, lăsând în urmă ceea ce cu greu reuşisem să scoatem pe la Atachi, ne-am îngrămădit într-o singură cămăruţă. Chiar din primele câteva zile ne-am umplut de păduchi. Am plecat de acolo şi ne-am aciuit într-o casă părăsită, cu tavanul spart, fără mijloc de încălzire, fără geamuri. De noi s-a ataşat şi familia Sufaru din Dorohoi - încă 4 persoane. Bunica şi ceilalţi din familia noastră s-au adăpostit în altă casă. Oraşul era fără lumină şi fără apă. Apa de băut trebuia adusă din Nistru. Eu coboram dealul spre malul Nistrului, unde deportaţii au făcut câteva găuri în stratul de gheaţă, şi cu o tigaie plină cu apă, urcam dealul înapoi spre casă. M-am îmbolnăvit de tifos exantematic la numai trei luni de la sosirea în Moghilău. Tifosul negru a durat 4 săptămâni. N-am putut merge un timp nesprijinită, boala mi-a afectat urechea stângă, părul mi-a căzut. Vigoarea tinereţii însă a biruit. Doctorul Berluţă Danilov şi doctorul Leibovici, din Dorohoi, chemaţi de tata, au continuat să vină să mă vadă şi m-au salvat. Cu mijloace rudimentare, doctorul Danilov mi-a tăiat o umflătură mare de sub braţul stâng, după care m-am însănătoşit. După un timp s-a îmbolnăvit sora mea, apoi mama, ambele cu forme mai uşoare. (Tata se îmbolnăvise de tifos în perioada primului război, pe când era militar activ.) Cele câteva bijuterii ascunse de mama ne-au salvat - din vânzarea lor am putut procura hrana necesară.

În teribila iarnă 1942, în primele luni, a murit bunica Hava Vitner, urmată de unchiul Mochiu Vitner şi apoi de fiica acestuia, Tuţa, de 27 de ani. Au murit de boală, frig, şi foame. Apoi s-au stins surorile mamei mele, Ţili şi Sali Vitner. A rămas numai băieţaşul Eugen, de 6 ani. În prezent se află directorul prefecturii şi Dr. Felix Nădejde - fost medic primar al judeţului. Traficanţii de cetăţenie au fost Vescanu cu soţia sa, Zoe, şi preotul Moroide. Cu eliberarea Carnetelor de scutire de muncă obligatorie se ocupau Marcel Adam - fost ajutor de ministru în guvernul Goga-Cuza, avocat public, cât şi Alexandru Adam - inspector cu romanizarea. Avocatul E. Codreanu se ocupa de evacuarea locuinţelor evreieşti.

În anul 1941, ca şi în tot timpul războiului, România a fost dominată de o situaţie ambivalentă de anarhie şi asediu. De exemplu, în iulie 1941, în provincii, autorităţile locale au introdus "steaua galbenă" chiar înainte de a fi vreo dispoziţie de la Bucureşti. Toţi evreii din oraş au fost obligaţi să se înscrie la fondul de război.

În 5 noiembrie 1941, autorităţile au informat conducătorii comunităţilor că un ordin a fost dat pentru expulzarea evreilor dorohoieni din oraşul lor. Deci, aceasta a fost cauza adevărată pentru care districtul Dorohoi a fost ataşat administrativ de Bucovina. Bucovina a fost provincia din care toţi evreii au fost expulzaţi către Transnistria. Ordinul de expulzare a fost conceput în Bucureşti şi a făcut parte din planul de a dilua populaţia evreiscă din nordul Moldovei.

În aceeaşi zi, de 5 Noembrie 1941, a fost convocat la primărie preşedintele comunităţii şi i s-a comunicat ca în termen de 24 de ore trebuie să predea la Banca Naţională tot aurul şi argintul, verighete, hârtii de valoare, moneda străină şi banii româneşti aparţinând populaţiei evreieşti. În schimbul banilor româneşti vor primi ruble - la schimbul de 40 de lei, rubla.

Tata a umplut un coş cu sfeşnicele frumoase din argint - moştenite de la bunic, o *menora* aurită, şi *udishl* - unde mama punea mirodenii, tacâmuri de argint, etc. - adevărate opere de artă. Toate le-a depus la Banca Naţională, fără a i se dea măcar o dovadă. S-a impus fiecărei familii de evrei să plătească o contribuţie de îmbrăcăminte pentru armată. Cei care nu puteau preda obiectele stabilite erau condamnaţi la închisoare. Îmi amintesc cum eu, sora mea şi mama împleteam mănuşi şi fulare, iar tata le preda primăriei locale. Între timp s-a început rechiziţionarea principalelor instituţii şi întreprinderi evreieşti. Aşa s-a întâmplat cu Spitalul israelit care a fost ocupat de armată. Azilul de bătrâni şi sinagogile au fost evacuate iar Şcoala Israelită şi toate bunurile au fost trecute în patrimoniul statului.

La intervenţia Dr. Filderman, preşedintele Federaţiei Evreieşti, s-a dat posibilitatea fiecărui evreu să depună o cerere prin care motiva dorinţa de a rămâne pe loc la o comisie de triere formată din prefectul judeţului, primarul oraşului, şeful poliţiei şi doi ofiţeri trimişi de la Cernăuţi.

Nu s-a ţinut seama de motivele invocate de cetăţeni ci numai de sumele de bani pe care comisia a putut să le stoarcă - cu ajutorul intermediarilor. Au fost evrei care au plătit 200.000 - 1.000.000 lei pentru a nu fi deportaţi. Soţiile boierilor şi conducătorilor locali au primit, în schimbul influenţei pe care au exercitat-o, bijuterii şi blănuri de mare valoare. Multe autorizaţii de rămânere au fost anulate chiar a doua zi - pentru a se stoarce noi sume. Unii evrei au primit permise de şedere în oraş - ca fiind necesari economiei. Cu toate acestea unii dintre evrei s-au alăturat celor plecaţi, pentru că nu au vrut să fie separaţi de acei membri ai familiilor care nu primiseră permisul de şedere.

La 7-8 noiembrie a început evafost unicul oraş şi judeţ din Moldova a cărui obşte evreiască a luat drumul deportării în Transnistria, la Moghilev, în lagărele de exterminare de la Scazineţ, Peciora, Bersad.

În zilele începutului celui de-al doilea război mondial, România fiind aliată naziştilor, cum evreii din Rusia erau învinuiţi de aducerea comunismului, la noi erau consideraţi pro-comunişti periculoşi. Ca măsuri represive au fost luaţi ostateci din toate păturile sociale şi trimişi în lagărul din Târgul Jiu. Printre aceştia era şi unchiul meu Mochiu Vitner, împreună cu fiul său Lică Vitner. Transportaţi în vagoane de vite, în căldura toridă a zilelor 22-23 iunie 1941, au fost ostateci timp de trei luni, după care au fost readuşi în oraş, unii în vederea deportărilor ce urmau, alţii către detaşamentele de muncă obligatorie. Alţi 80 de evrei au fost ţinuţi ostateci în sinagogi sub paza santinelelor.

Erau ani de amarnică prigoană rasială. Totul era neobişnuit în acele zile, când ne strecuram pe furiş pe uliţe, împovăraţi de steaua galbenă. Începând din 1941, de la ora şapte seara până la opt dimineaţa, era interzisă circulaţia evreilor în oraş. Nu aveam voie să ne facem cumpărăturile decât după ora zece dimineaţa. Ţăranii nu aveau voie să ne aprovizioneze acasă, cu produsele lor.

...

Apoi s-a dat ordinul de evacuare... Cei responsabili cu organizarea deportarii a evreimii din Dorohoi şi târgurile din judeţ au fost:

- Barcan Ioan, colonel - ofiţer în regimentul 29-infanterie, fiind prefect al judeţului şi secretar al guvernământului Bucovinei.

- Jinică Pascu, primar

- Mihai Popescu, directorul prefecturii

- Constantin Mercur, şeful biroului siguranţei, care întocmea listele de deportaţi

- Munteanu, căpitan, şeful poliţiei, care organiza deportările şi contrasemna listele întocmite de şeful biroului singuranţei.

- G. Timuş, farmacist, preşedintele comisiei de triere

- Victor Isăceanu, maior, care în ultimă instanţă aproba ridicarea de la domiciliu. El teroriza târgul.

- Legiunea locală de jandarmi, punea la dispoziţie organele de execuţie ale deportării.

Înainte de a se purcede la deportări, s-a pregătit terenul psihologic prin înregistrarea la prefectură a unor petiţii în care se semnala pericolul prezenţei evreilor în localitate. Aceste petiţii erau mai cu seamă opera primarului Jinică Pascu care fusese toată viaţa un "întreţinut" şi "prieten al evreilor", şi de farmacistul Timuş - un antisemit notoriu. Ele se găsesc în arhiva evacuată la Găieşti. Primarul Pascu şi Barcan Ioan au întocmit un proces verbal în acest sens. Se motiva că evreii, din cauza mur-dăriei în care trăiesc, vor provoca epidemii. Pentru acelaşi motiv evre-ilor le era interzis să părăsească domiciliul în altă zi decât vineri numai între orele 8 şi 9 dimineaţa - şi să nu circule pe străzile din centru. Apoi li s-au îngăduit zilnic o ora, dimineaţa, pentru aprovizio-nare. Chiar în cazuri de boală gravă, evreii nu aveau voie să plece în alt oraş, la alt spital.

În oraş a început un întreg târg pentru eliberarea autorizaţiilor de rămânere pe loc pentru circa o sută de familii de evrei. A urmat apoi şantajul cu anularea autorizaţiilor. Pentru ca cei vizaţi să poată obţine scurte amânări erau necesare autorizaţii bazate pe certificate de boală. A început un trafic intens şi la preţuri astronomice pentru obţinerea "*Answeiss*"-urilor. "Negustorii" de autorizaţii au fost Mihai Popescu -

n-au observat că erau anume incitări. Diversiunea fusese bine regizată de guvern, poporul uitase de toate, ţara nu mai avea decât o preocupare, o problemă - jidanii.

Adânca disperare, durerea de a părăsi o provincie bogată în mâinile duşmanului, senzaţia de neputinţă şi de umilinţă cerea o diversiune pentru ca soldaţii să-şi descarce sufletele. Aşa s-a creat diversiunea că evreii basarabeni ar fi insultat, maltratat şi ucis ofiţeri români chiar în ziua intrării trupelor ruseşti. Nimeni şi niciodată n-a produs o dovadă asupra acestei acţiuni. Dar evreii au plătit cu sânge.

Aşa au început acele crime oribile săvârşite de către trupele româneşti aflate în retragere din nordul Bucovinei înspre Dorohoi, crime care au culminat cu oribilul pogrom din oraş.

(Mărturii despre josnica crimă din 1 iulie 1940 au fost amplu evocate în aceste volume... şi deşi nu considerăm necesar a le reda aici *in extenso*, le menţionăm totuşi, pentru că aceasta costituie o treaptă hotărâtoare spre infernul în care au fost precipitaţi evreii din regiune. n.r.)

Înspre amiaza acelei zile am auzit împuşcături. În prima încăpere a casei noastre de pe strada I. C. Brătianu, era autogara CFR, al cărei şef era Carpiuk, originar din Siret. Ne-a cerut să ne ascundem imediat. Cu noi împreună s-au ascuns încă trei familii vecine, una dintre fiind de creştini. Alta era familia fotografului Fridman, cu un prunc de un an. O patrulă a pătruns în curte. Nu ne-a văzut (eram în dosul cerdacului, într-o căsuţă clădită de tatăl meu). Mai târziu, căsuţa a fost dărâmată - exact în ziua deportării noastre în Transnistria. Informa că treburile s-au liniştit, Carpiuk ne-a readus în casă. Deaodată, am auzit ţipete la casa vecinului de peste drum, a tinichigiului Moscovici. Un soldat care trecuse pe stradă l-a văzut pe fiul cel mic al lui Moscovici pe când stătea în prag şi privea, şi şi-a înfipt baioneta în pieptul lui. Acesta a făcut câţiva paşi şi a căzut mort. Şeful autogării, Carpiuk, a pus pe masă un teanc de bancnote şi un morman de acte. Cu revolverul întins, întâmpina pe toţi ce încercau să pătrundă, spunând că apără bunurile statului. Ne-a sfătuit: "*Dacă vre-un soldat vă găseşte, să nu muriţi ca laşii, măcar să-l zgâriaţi!* A stat de pază toată noaptea. A doua zi am aflat de-abia amănuntele în legătură cu groaznicul pogrom ce avusese loc.

...

În toamna anului 1940, prefect al judeţului Dorohoi se înscăunase Barbu Stroici, din renumita familie de boieri. Au fost convocaţi fruntaşii evrei, şi li s-a spus că în ţară s-a instaurat un regim naţionalist, că se vor face legi în spiritul naţional, că toţi cetăţenii sunt obligaţi să se conformeze legilor ţării, dar că numele de Stroici garantează că nu vor fi abuzuri, nici huliganism. Primarul oraşului era inginerul Jinică Pascu.

În preajma izbucnirii războiului au fost evacuaţi întâi toţi evreii de la sate şi mânaţi către oraşele din imediata vecinătate, pentru ca apoi să fie aduşi cu toţii, la Dorohoi. Mizeria devenise de nedescris. Au început cozi interminabile la pâine, piaţa neagră a început să funcţioneze, de astă dată manevrată de etnici, şi se vorbea de un singur vinovat - jidanii, care au ocupat oraşul. Sinagogile şi şcoala israelită au fost transformate în dormitoare comune, se trăia într-o promiscuitate de nedescris şi în această situaţie primarul a intervenit la guvernământul Bucovinei, la guvernator, criminalul de război Calotescu şi a obţinut evacuarea evreilor din oraş.

Un an mai târziu, Dorohoiul a

de antisemiţi, astfel că în 1924 era al treilea oraş unde s-a deschis un sediu al asociaţiei "Frăţia de cruce". Presa bucureşteană scria ample articole de protest împotriva huliganismului practicat în Dorohoi. La aceste proteste s-au asociat "Gazeta Dorohoiului" precum şi "Realitatea Evreiască" - ziar săptămânal de orientare sionistă, apărut în Dorohoi în 1933.

În perioada anilor de restrişte 1937-1944, nici un oraş sau judeţ din România n-a dat atâtea jertfe ca Dorohoiul. Prin dimensiunile pogromului şi ale deportării, Dorohoiul a fost un adevărat oraş martir. Noi, dorohoienii, deşi aparţineam de vechiul regat, am înfruntat cele mai dureroase lovituri. Ca martor ocular al acelor timpuri de tristă amintire, voi încerca să prezint desfăşurarea evenimentelor care au dus la dispariţia obştei evreieşti din Dorohoi, şi să arăt cum dintr-o aşezare prosperă, o comunitate care a dat oameni de mare valoare în artă, cultură, ştiinţă şi economie, a devenit un oraş anost şi sărac, astăzi *iudenrein.*

Legislaţia şi măsurile anti-evreieşti din România au început spre sfârşitul anului 1937, sub guvernul Goga-Cuza, şi au continuat sub guvernarea legionară în frunte cu Horia Sima - despre a căror nelegiuiri există numeroase documente publicate. Singurele lor afirmaţii au fost numai de natura antisemită, la cel mai coborât nivel de comportare. În Dorohoi eu i-am văzut în ajun de Crăciun în sumane şi căciuli mărşăluind pe străzi, şi lovind pe evreii pe care îi întâlneau. L-au lovit şi pe tatăl meu pe care l-au aflat în pragul magazinului sau de pe strada D. P. Moruzi.

Elevă fiind, la Liceul "Regina Maria", mai întâi ne-au scos afară din clase de la orele de religie, iar mai târziu, în anul 1938, atât elevii şi studenţii, cât şi profesorii evrei din toate formele de învăţământ au fost eliminaţi.

Între 1939-1940, grupuri de evrei refugiaţi din Polonia treceau prin oraş. Ameninţaţi de pericolul iminent al lichidării, ei se îndreptau spre Sion. Găzduiţi la familiile de evrei, în cele două-trei zile a lor de peregrinare prin oraş, ei ne povesteau despre persecuţiile îndurate şi despre masacre, cât şi despre deposedarea evreilor de toate bunurile.

Prin Dictatul de la Viena, ruşii au anexat nordul Bucovinei şi au ocupat o nouă linie din nordul judeţul Dorohoi. La 28-29 iunie 1940, a început retragerea trupelor româneşti din Basarabia şi Bucovina. Trupele de la nord de Cernăuţi-Hotin, s-au retras prin oraşul Dorohoi.

În ziua de 30 iunie 1940 s-a stârnit un zvon cu iuţeala fulgerului: "*Basarabia şi Nordul Bucovinei au fost predate fără lupta sovieticilor*". Armatele ruseşti, în urma înţelegerii sovieto-germane, aşteptau doar ordinul de înaintare. Aşa a început acea teribilă retragere a unor trupe ce aduceau cu ele îndărăt în patrie sentimentele de adâncă frustrare, abandon şi înfrângere fără luptă. Cantonate în Dumbrava Roşie, nu departe de Cernăuţi, efectivele regimentului 29-infanterie din Dorohoi şi-au părăsit şi ele în grabă şi dezordine poziţiile.

Pe drum soldaţii români se încrucişau cu convoaiele nesfârşite de civili, femei bărbaţi şi copii ce îşi părăseau căminele fugind de teama ocupaţiei ruseşti. Autorităţile române au creat atmosfera propice sădind panică şi împrăştiind zvonuri, aşa cum fuseseră învăţaţi de elementele legionare din armată cât şi de autorităţile lui Antonescu. Atât de des, atât de mecanic repetau oamenii acest refren "jidanii atacă" încât numai oameni de rea credinţă mormântul cel mai vechi păstrat datează din anul 1652. Textul gravat în piatră sună astfel: "**Iosef Iakob, fiul domnului Eliezer în a patra zi din luna Chesvan anul (5)413**".

...

În preajma conferinţei de la Focşani din 1882, care a fost "un prim congres sionist din lume", în Dorohoi, la o populaţie de 10.000 de locuitori, existau 4000 de evrei. La sate, mizeria ajunsese la extrem. În acelaşi an însă, s-a trecut la izgonirea evreilor din satele Dorohoiului. Din cauza persecuţiilor (expulzarea evreilor de la sate făcându-se cu forţă şi cu multă brutalitate), între anii 1881 şi 1884, un număr mare de refugiaţi evrei din împrejurimi au ajuns în Dorohoi. Dorinţa de emigrare era mare, şi de aceea, în luna aprilie 1882, au luat fiinţă "comitete locale" pentru emigrare în Eretz Israel. Deoarece evreii de aici cunoşteau agricultura, ei aşteptau să fie printre primii trimişi.

Până în anul 1896 nu se stabilise încă o organizaţie comunitară. Majoritatea evreilor se ocupau cu meserii şi negoţ. Existau în acea vreme 9 sinagogi din care cea mai veche, se spune, era din lemn de stejar. Asistenţa socială se făcea voluntar, iar bolnavii evrei nefiind primiţi în spitalul statului mureau pe străzi. O societate de ajutor reciproc a făcut propagandă pentru construirea unui spital evreiesc.

În 1902 din totalul de 297 meseriaşi, 231 erau evrei, iar fiecare breaslă avea sinagoga ei.

Documentul oficializării comunităţii evreilor în Dorohoi, din 1896, acorda drepturi şi impunea sarcini evreilor, astfel încât: în 1907 s-a înfiinţat un cimitir nou, în 5 iunie 1909 s-a pus piatra fundamentală la construirea localului şcolii israelito-române. Printre fondatori era şi unchiul meu răposatul Noech Haras. El a condus moara Fischer din Dorohoi; în 1920 s-a fondat spitalul israelit; în 1921 s-a construit baia comunităţii; în 1926 s-a fondat instituţia de caritate - azilul de zi şi de noapte; în 1932 comunitatea a fost recunoscută ca organizaţie orăşenească cu drept de a încasa impozite. Erau 2000 plă-titori de impozite. Activau majori-tatea organizaţiilor sioniste.

...

Răscoala ţărănească din 1907 a fost izvorul tuturor relelor - care au culminat cu pogromul din 1940 şi deportările din 1941. Răscola a avut un puternic ecou în Dorohoi. Aceasta a izbucnit la Flămânzi-Botoşani, satul unde era arendaş dorohoianul Mochi Fischer. Instigaţi de agenţii guvernului, de preoţi şi învăţători, ţăranii au devastat casele a 333 familii evreieşti. Răscoala ţăranilor din 1907 a avut un caracter anarhic şi antisemit - aproape că nu mai exista chestiunea pământului şi a arendării. Ţinta era devastarea şi jaful târguşoarelor cu evrei.

Cu trecerea anilor, prigoana s-a înteţit. În 1914 s-a ordonat desfiinţarea cimitirului vechi. Pe front, mulţi tineri mobilizaţi au fost împuşcaţi, din ordin, pe la spate, de camarazii lor. Aşa s-a întâmplat şi lui Rubin Vitner, fratele mamei mele. Un român, Ghiţă, lucrase la ei în casă. Au fost mobilizaţi împreună. Rubin a pierit la primul atac, căzând chiar lângă Ghiţă. Ghiţă a adus acasă bocancii lui Rubin... Bunica mea a strâns bocancii la piept şi aşa a continuat s-o facă toată viaţa ei.

Evreii rămaşi în oraş au fost trimişi la muncă obligatorie pentru construcţii militare. Cei care nu s-au prezentat au fost despuiaţi de vesminte şi bătuţi pe străzile oraşului. Mărturiile din cartea lui Voledi; "Dorohoi - Oraşul Umbrelor", ne descriu amănunţit suferinţele lor.

Dorohoiul a fost şi un fioros cuib

DOROHOIUL - Oraşul meu natal

Evocări din anii de prigoană

de MICA RABINOVICI-LEIB

DOROHOIUL, oraş în Nordul Moldovei, este situat pe rutele de comerţ importante între Polonia, Bucovina şi Moldova. Dorohoiul s-a dezvoltat datorită faptului că era din cele mai vechi timpuri "un popas bun şi prietenos" pentru negustorii străini în trecere pe aici. Aceasta i-a adus şi numele, de origine slavă, - "DOROGOI" - "drumul mare".

După documentele existente, populaţia evreiască a oraşului Dorohoi, în decursul veacurilor a fost: Anul 1408-1674 - 300; 1803 - 600; 1820 - 928; 1831 - 1133; 1838 - 2392; 1845 - 2598; 1859 - 3031; 1882 - 4000; 1899 - 4903; 1900 - 6903; 1910 - 6804; 1930 - 5820; 1941 - 5384; 1990 - 92; 1996 - 87;

Prima menţiune despre târgul Dorohoi o găsim într-un document din 6 octombrie 1407, unde printre mai mulţi boieri apare şi numele unui anume Mihail Dorohoianu.

Alt document care pomeneşte despre acest târg este cel din 1408, prin care domnitorul Alexandru cel Bun (1400-1433) acorda privilegiu comercial negustorilor din Lemberg. Prin această convenţie comercială, reînnoită apoi de multe ori, domnitorul deschide drumul moldovenesc pentru ruşi de drept rutenesc, armeni, tătari, sarazini şi evrei.

Dacă până în secolul al 14-lea evreii erau numai în trecere cu negoţul prin Dorohoi, în decursul secolului al 15-lea, în urma convenţiei cu Lvovul, evreii încep a se stabili definitiv în ţinut, formând cu timpul o colectivitate. Începând cu secolul al 16-lea, mica comunitate a luat proporţii datorită migraţiei evreilor în Moldova. Documentele istorice arată că începând cu această perioadă se constată că relaţiile comerciale ale moldovenilor din regiunea noastră, atât cu evreii băştinaşi precum şi cu acei din Polonia, erau atât de dezvoltate, încât s-a ajuns să se facă comerţ şi pe bază de credit.

Pe lângă că era centru economic şi reşedinţă de ţinut, Dorohoiul avea din secolul al 16-lea o curte domnească. Între anii 1568-1778, deci timp de peste 200 de ani, a fost reşedinţa vorniciei şi a Ţării de Sus. În secolul al 17-lea, prin anul 1614, evreii au venit chemaţi însăşi de Domnul Moldovei, Ştefan Tomşa, care a acordat un privilegiu, chemând în ţară negustori "poloni, ruteni, armeni şi jidovi."

Într-un recensământ al populaţiei, din mai-iunie 1674, aflăm că Dorohoiul avea pe atunci 177 de case iar "jidovii ce se aflau şezători în târgul Dorohoiului - rufetaşi, sunt în număr de 21." Lista începe cu Herşcu, staroste, şi se încheie cu Zavil, croitor, slab.

Evreii şi-au câştigat şi drepturi cetăţeneşti după Tratatul de la Berlin din 1878. Atunci s-a acordat cetăţenia română evreilor care au servit sub drapel în războiul de independenţă ruso-turc din 1877.

...

Încă din secolul al 15-lea au existat pietre funerare evreieşti în vechiul cimitir din Dorohoi, dar

BOTOŞANI ROMÂNIA 25 septembrie 1997

Stimate Domnule Shlomo David,

Pot să vă asigur că o scrisoare care soseşte în frumoasa Românie, venind din Ţara Sfântă, are privilegiul de a determina mişcătoare amintiri. Privilegiul acesta îl deţine şi scrisoarea dvs., evocând evreimea trăitoare în fostul judeţ Dorohoi şi contribuţia ei deosebită la viaţa culturală, socială şi economică din aceste locuri.

În acest context şi ţinând seama de propunerea dvs., mă şi gândesc cum să-mi aduc o modestă contribuţie personală la conţinutul celui de-al patrulea volum memorial din ciclul de cărţi pe care le editaţi.

Găsesc că e de luat în seamă şi propunerea d-lui Mihai Debeli, cu privire la un muzeu despre evreii dorohoieni, care ar îmbogăţi patrimoniul istoric al zonei dorohoiene, constituind un popas atrăgător pentru turiştii de pretutindeni.

Desigur că pe parcurs vor putea fi imaginate şi concretizate multe alte căi de cooperare între ţara noastră şi israelienii de obârşie românească.

Sunt încântat şi de binevoitoarea dvs. propunere cu privire la o vizită oficială în Israel a unei delegaţii de botoşăneni. Ne-ar fi deosebit de plăcut, de asemenea să vă întâlnim pe dvs. şi pe alţi reprezentanţi ai israelienilor cu strămoşi dorohoieni, în cadrul unor vizite în plaiurile din acest nord de Ţară Românească, de care dvs. sunteţi foarte legaţi.

Scrisoarea dvs. a venit practic în întâmpinarea intenţiilor mele de a fundamenta viitoarea dezvoltare economică a judeţului Botoşani pe baza unui complex parteneriat cu oamenii de afaceri israelieni, originari din judeţul nostru. Este un subiect pe care doresc să-l dezvolt cu ocazia întâlnirii noastre viitoare.

Cu deosebită consideraţie şi alese sentimente,

Alexandru Simionovici,
Prefect de Botoşani*

*** Municipiul Dorohoi face parte astăzi din Judeţul Botoşani.**

Preşedintele Ezer Weizman cu câţiva dintre membrii delegaţiei.

Ezer Weizman în mijlocul delegaţilor.

O discuţie ce apropie inimile.

Preşedintele Weizman între "ai noştri".

Foto-momente

...de la festivitatea înmânării volumului 3 al cărţii ***"Generaţii de iudaism şi sionism în Judeţul Dorohoi"****, domnului Ezer Weizman, Preşedinte al Statului Israel. Evenimentul a avut loc în ziua de 13, februarie 1996, la Casa Preşedintelui din Ierusalim, cu participarea unei delegaţii de 75 de persoane originare din Judeţul Dorohoi.*

Publicăm câteva imagini de la această festivă ceremonie:

D-l Preşedinte Ezer Weizman primind vol. 3 al cărţii, din partea D-lui David Shlomo, Preşedintele Organizaţiei israelienilor originari din Judeţul Dorohoi.

Cei patru "generali" originari din Dorohoi, recomandându-se Preşedintelui Statului Israel: Leizerovici Ieşaiahu, Gal Arieh, Avraham Şany, Segali.

DOROHOI

Dorohoienii în vizită la preşedintele Weizman...

de ULY VĂLUREANU

După cum s-a mai anunţat, dl. Ezer Weizman, preşedintele Statului Israel, a primit miercuri 13 noiembrie 1996, o numeroasă delegaţie a Organizaţiei israelienilor originari din Dorohoi şi împrejurimi, condusă de dl. Shlomo David, preşedinte, şi ing. Stelian Losneanu, secretarul general al organizaţiei. Domnului Weizman i-a fost oferit volumul trei din seria lucrărilor consacrate trecutului iudaic şi sionist al "stetl"-ului din judeţul Dorohoi (oraşul Dorohoi şi localităţile apropiate: Darabani, Săveni, Rădăuţi-Prut, Mihăileni, Herţa) şi cu acest prilej s-au exprimat consideraţii interesante privind valorificarea tradiţiilor iudaice şi sioniste ale israelienilor născuţi în alte ţări.

Întâlnirea dintre preşedintele Weizman şi membrii delegaţiei (circa 70 persoane) s-a desfăşurat în sala de recepţii de la Casa prezidenţială, într-o atmosferă caldă. Un episod interesant s-a petrecut când dl. Shlomo David, în cuvântul său, s-a referit la faptul că patru dintre generalii Israelului, acum în rezervă, fac parte din familii originare din Dorohoi şi sunt membri ai delegaţiei. Preşedintele a părut surprins şi a cerut precizări. Cei patru generali s-au ridicat în picioare. Ei sunt: Shani Avram, specialist în logistică şi strategie, (părinţii lui sunt din Herţa); Gal Arie (născut ca şi părinţii săi, familia Gelibter, la Darabani), Segoli Efraim, fost comandant al forţelor de helicoptere, născut ca şi familia sa la Dorohoi; Leizerovici Ieşhaiahu, generalul de poliţie în rezervă, născut la Dorohoi. Cei patru au venit în ţară când erau copii.

Dl. Ezer Weizman a schimbat câteva cuvinte cu generalul Segoli, venit la Casa Preşedintelui împreună cu mama şi soţia sa. Au mai luat cuvântul: rabinul Iosif Wasserman, care l-a evocat pe tatăl său, fost rabin al Dorohoiului; Avraham Poraz (deputat în Knesset), care a spus între altele, că prezenţa în Parlament numai a doi deputaţi originari din România nu-i reprezintă în mod semnificativ pe "romanim" - la care preşedintele i-a replicat că, pentru el, toţi membrii Knessetului sunt israelieni - şi nu ruşi, iemeniţi, sau români după ţara de origine.

La sfârşit a luat cuvântul şi preşedintele Weizman care a vorbit elogios despre cultivarea tradiţiilor şi rădăcinilor iudaice şi sioniste în contextul marilor progrese tehnologice inclusiv existenţa Internetului, lăudând activitatea Organizaţiei dorohoienilor. El a evocat şi o experienţă proprie în ce priveşte "rădăcinile". Aflat într-o vizită oficială în Rusia, a vrut să găsească acolo mormântul bunicului său al cărui nume îl poartă, dar nu a fost posibil să-l localizeze.

La întâlnire au participat membri ai câtorva generaţii de evrei dorohoieni. Veteranii - industriaşul Klein Iacov şi farmacistul Bernfeld Nicu - au imigrat în ţară în urmă cu 65 de ani. Dl. Bernfeld l-a adus la Casa Preşedintelui şi pe nepotul său, în vârstă de 22 ani. Printre participanţi s-au aflat şi cei mai noi membri ai Organizaţiei israelienilor originari din judeţul Dorohoi: proaspeţi *olimi* veniţi din Dorohoi - judecătoarea Ieti Iegher şi soţul ei, ing. Carol Iegher.

"Ultima oră" - 23/11/1996

La încheierea celui de-al patrulea volum

Miile de pagini şi sutele de fotografii şi facsimile, cuprinse în tetralogia "Dorohoi, generaţii de judaism şi sionism", sunt o statuie vie ridicată unei comunităţi evreieşti, active în timp de secole, într-un "stetl" specific moldovean, în care zeci de generaţii de evrei au constituit cca. 50% din populaţia locală.

Viata evreiască autonomă, comunitară şi publică, cu toate aspectele ei obşteşti, şcoli, acţiuni culturale, organizaţii sioniste şi chiar presa proprie, ca şi diversele personalităţi evreieşti remarcabile, se oglindesc în paginile lucrării.

Încercarea ACMEOR-ului de a imortaliza viaţa obştilor evreieşti, a găsit prea puţine ecouri. Nu fiecare comunitate de origine, are norocul unui David Shlomo, care s-a dedicat cu abnegaţie acestei acţiuni şi care cu o muncă fără preget, a adunat material, a redactat şi a editat, patru volume de tip album, care redau cu amănunte viaţa evreiască a acestui orăşel şi judeţ prezintă multe medalioane ale personagiilor marcante ale obştii.

Munca migăloasă, odată efectuată oferă - pe drept cuvânt - satisfacţia împlinirii unei datorii de onoare faţă de originarii din Dorohoi, dar mai ales faţă de cei ce nu mai sunt.

Este o pildă care se cere urmată.

La încheierea celui de-al patrulea volum, un cuvânt de laudă editurii "Papyrus", pentru tehno-redacţia elegantă a lucrării. Amprenta salutară a lui N. Palty - fie-i amintirea binecuvântată - neobositul editor al creaţiei legate de evreii din România, şi a tovarăşei sale de viaţă, scriitoarea Sonia Palty, care a continuat cu devotament îngrijirea apariţiei, au asigurat reuşita ediţiei.

Atât redactorului, cât şi editurii, felicitări binemeritate.

Dr. SHLOMO LEIBOVICI-LAIŞ
Preşedinte A.C.M.E.O.R.

Pitaru, Cici Idelsohn, Lucian Zeev Herşcovici, Jean Blum, A. Loberbaum, Yacov Gheller, Shimon Haran, Dan Regenstreif, Miriam Alon, Dr. Leon Marcovici, Braha Maur, Naty Kraft, Evelin Fonea, dr. Şeli Grisaru, Martin Moscovici, ing. Stelian Lozneanu, cercetătorul Universităţii - Bar Ilan Alex Finkelştein, S. Moscovici-Karmos, şi mulţi alţii.

Trebuie de asemeni să scot în evidenţă munca făcută în umbră - fără glorie şi strălucire - de computerizare, stilizare, corectură la volumul patru de Otilia şi J. M. Rosetti.

Concepţia grafică a celor patru volume a fost a lui Nicu Palty, care din păcate ne-a părăsit în timpul lucrului la volumul trei. Principiul care a stat la baza acestei creaţii grafice a fost calitatea imprimării, armonia paginaţiei. Volumele "Dorohoi" sunt, nu numai din punct de vedere al textului ieşit din comun, deosebite, ci mai ales din punct de vedere grafic.

În şapte ani am învăţat să-i cunosc pe evreii judeţului Dorohoi. Am fost mândră de ei, m-am bucurat şi am plâns cu ei, am fost îndurerată şi indignată de nedreptăţile pe care le-au suferit - mai ales în anii grei ai antisemitismului, din 1938 până târziu în anii comunismului. Azi, cred că sunt o dorohoiancă get beget şi sunt mândră de acest lucru.

În calitate de editor mulţumesc colaboratorilor la reuşita acestei lucrări şi mai ales minunatului realizator al monografiei care totalizează peste 2000 de pagini de carte, lui Shlomo David, organizator desăvârşit, creator, dar mai ales un om între oameni, plin de entuziasm, dăruire de sine, şi mai ales înzestrat cu o voinţă de fier.

Sonia Palty
Director al Editurii "*Papyrus*" – *Tel Aviv*

O lacrimă pentru Nicu Palty

21 octombrie 1997. Doi ani fără Nicu Palty! A plecat dintre noi şi nu va mai reveni!

Ne-a lăsat spre amintire trei volume monumentale despre iudaismul dorohoian, al cărui arhitect şi editor a fost.

Ne-a lipsit la finisarea volumului trei şi ne lipseşte acum la crearea celui de al patrulea volum, cel de faţă.

Ne-a lăsat nouă şi în special Soniei Palty, bogata lui experienţă şi pricepere şi cu acelaşi elan şi entuziasm s-a mers pe drumul lui mai departe. În tot acest timp, absenţa lui Nicu plana asupra noastră. Parcă-i simţeam indicaţiile, observaţiile.

Nicu Palty a fost unul dintre cei care a pus piatra de temelie la construirea acestui edificiu: **istoria evreilor din Dorohoi şi din orăşelele din împrejurimi**. Frumuseţea grafică a ciclului de patru volume se datoreşte numai lui Nicu Palty, creator desăvârşit în arta grafică, arta de îmbrăcare a unei cărţi în haine frumoase, elegante.

Nicule, o lacrimă şi un gând cald pentru tine!

David Shlomo

Cuvântul editorului

Este datoria mea, în calitate de editor al acestor patru volume DOROHOI, să spun câteva cuvinte.

Iarna anului 1991. În casa lui Saşa-Iosef (z.l., care între timp nu mai este printre noi) şi a Şoşanei Iancovici din Kiriat Yam, la iniţiativa lui Shlomo David, un grup restrâns de membrii ai comitetului de conducere al Organizaţiei Israelienilor Originari din judeţul Dorohoi, printre care şi tânărul doctor Doron Coller, s-a întâlnit pentru a discuta cu editorii Nicu şi Sonia Palty (editura Papyrus din Tel Aviv), condiţiile apariţiei unui volum cu articole, documente, ilustraţii, hărţi, despre evreii din oraşul şi judeţul Dorohoi.

În afară de preşedintele organizaţiei, d. Shlomo David şi de editorul Nicu Palty nimeni, dintre cei prezenţi nu credea că va fi posibilă apariţia unei asemenea monografii de eternizare a iudaismului dorohoian.

Shlomo David îşi cunoştea însă concetăţenii, avea încredere în ei. Ceilalţi membrii ai comitetului au acceptat ideea, până în cele din urmă s-au molipsit de entuziasmul preşedintelui lor.

Shlomo David şi Saşa Iancovici au mai colaborat în urmă cu câţiva ani, fiind sprijiniţi de nenumăraţi dorohoieni pentru ridicarea, în cimitirul din Haifa, a unei andarte - monument în memoria celor căzuţi "Al Kiduş haŞem" în anii prigoanei fasciste din România.

Nu aş putea să vă dezvălui metodele lui Shlomo David, de a strânge articole, de a colecta documente şi mai ales de a obţine fonduri. Ştiu numai că primeam, nu plicuri sau dosare ci lăzi cu articole, reviste vechi, fotografii de familie din urmă cu 100-150 de ani, acte de anticariat, fotocopiile unor documente vechi de zeci, sute de ani. Nenumăraţi dorohoieni au devenit cercetători şi s-au făcut sute de fotocopii la Universităţi, la Institute de istorie, la Yad Vaşem... Am primit spre publicare articole scrise de intelectuali de frunte din România şi Israel, materiale scrise mai ales de oameni simpli, poveşti cu amintiri, istorioare legate de întâmplări mai vechi - de pe vremea străbunicilor -, mai noi de pe vremea anilor de şcoală, de universitate, povestiri dureroase, emoţionante din vremea Holocaustului.

Foarte multe din articolele trimise spre publicare - care de alt fel au şi apărut în cele patru volume -, sunt monumente ridicate în amintirea celor care au plecat dintre noi. Dorohoienii au înţeles că în acest fel imortalizează amintirea celor dragi trecuţi în nefiinţă.

Una din calităţile lui Shlomo David, care a dus şi la succesul apariţiei acestor patru volume, a fost aceea că a ştiut să se înconjoare de colaboratori deosebiţi, molipsiţi de entuziasmul lui, care au muncit din greu, ore, zile chiar săptămâni, răsfoind zeci, sute de file de procese verbale, letopiseţi, articole din ziare vechi ale vremii, etc. căutând în documente care se află la Yad Vaşem, Beit Hatfuztot, Universitatea Bar - Ilan, în arhivele universităţilor din Iaşi, Tel Aviv, Jerusalim, date despre evreii din Dorohoi, Săveni, Darabani, Rădăuţi - Prut, Mihăileni şi Herţa. Nu pot să nu pomenesc în acest articol de câţiva dintre ei: Manaşcu Cotter, I. Kara, Leib Manes, Adolf Abramovici, Dr. A Şapcaru, Noel Vaintraub, Marius Mircu, dr. Gherşon

La apariţia celui al patrulea volum!

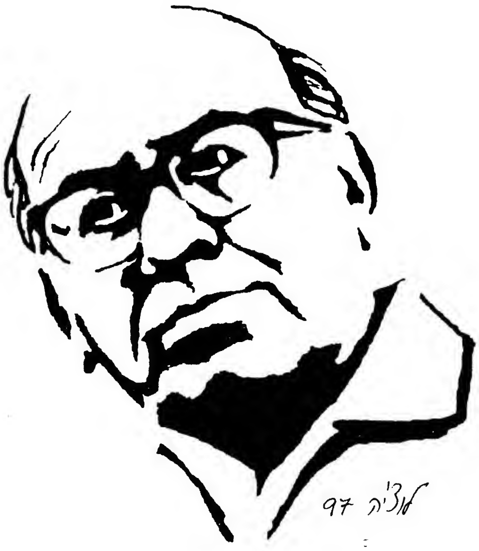

De necrezut, dar adevărat! Câteodată imposibilul şi neprevăzutul devine ceva real!

Ruga şi mulţumirea mea sufletească către Cel de Sus care m-a călăuzit în toată activitatea mea, pentru eternizarea iudaismului din judeţul Dorohoi. Am încercat mereu să cuprind cât mai mult din trecutul nostru şi iată-ne la apariţia volumului patru, care apare cu ocazia jubileului a 50 de ani de la înfiintarea Statului Israel. Suntem probail singura comunitate evreiască din lume cu o astfel de realizare.

Când eram tânăr şi activ în mişcarea de tineret sionist din Dorohoi, prin anii 1944-1948, crearea Statului Israel era un vis. Acum, după 50 de ani privim cu mândrie dar şi cu durere trecutul. Am căpătat o casă după groaznicul Holocaust. Ne-am întors în patria străbunilor noştri, construindu-ne un cămin, încercând să asigurăm viitorul copiilor, nepoţilor, urmaşilor noştri.

Şi în acest volum, ca de altfel şi în cele anterioare, partea în ebraică nu este identică cu cea română şi invers, respectând textele primite.

Obstacolele, greutăţile, ca şi entuziasmul, dÂruirea de sine, fac parte din realizarea acestei monumentale lucrări. Totul este însă in urma noastră iar cei care au pus umărul, cei care ne-au sprijinit din punct de vedere material şi mai ales moral merită toată recunoştinţa mea.

Doamne, Îţi mulţumesc că mi-ai dat puterea necesară realizării unei asemnea lucrări care este omagiul meu, al nostru, al tuturor Statului Israel la 50 de ani

David Shlomo

Un dar al dorohoienilor la cea de a 50-a aniversare a Independenţei Statului Israel

Declaraţia lui **Isaaian Herşcovici** - 354
La mulţi ani, Zumer Chiţu! - 356
Cei trei frizeri din Darabani, de **Elias Türkeltaub** - 357
O mică amintire, de **Tuvia Schwager** - 357
La Darabani, de **Luiza Carol** - 358

MIHĂILENI

Amintiri de neuitat din ţara natală, de **Jean Blum** - 359
Mihăilenii în "Encylopaedia Judaica" - 369
Arhive... Documente... Arhive - 370
B. Fundoianu despre I. Groper - 371
Legendarul Iacob Groper, **Marius Mircu** - 373
Leon Bertiş - poetul târguşorului evreiesc, de **Marius Mircu** - 379
În memoria lui Cună Sapir - de **Miri, Izi, Fina, Erica** - 383
Primirea unui nou sul de Tora - 385
O lacrimă, de **Negru Raşela** - 386
Avraham Schweitzer, lumini şi umbre, de **Shlomo David** - 387
Moină Covrigaru - 390
Familia Zborover, de **Frida Cohen (Zborover)** - 391
Familia Meraru, de **Silvia Bercovici (Meraru)**- 393
Scene văzute, auzite şi neuitate, de **Dr. Zissu Lebel** - 395

SĂVENI

Arhive... Documente... Arhive - 399
Îmi amintesc de ei..., de **Herman Zisman** - 401
De la Săveni la Kfar Truman, de **Herman Calacuda** - 408
Amintiri din Săveni, de **Iţhak (Iţu) Zissu** - 411
Evreii din Hăneşti - 413
Un ultim omagiu..., de **Zissu Iţhak** - 415
Moşe Maur din Săveni, de **I. Schechter**- 417
Evacuarea, de **Dt. Iosef-Ioju Haimovici** - 418
În memoria lui Moshe Maur, de **Marius Mircu** - 426
În memoria părinţilor, de **Cerna Şmilovici (Schwartz)** - 427
Câte ceva despre familia soţului meu, Şapşa Peretz,
de **Sofia Peretz** - 429

RĂDĂUŢI-PRUT

Oraşul meu, de **Fany Parnafes** - 431
Şi noi am trăit pe aceste meleaguri, de **Dr. Renée Fuchs (Puica Şut)** - 435
Despre familia mea, de **Rivca Belzer** - 438
Amintiri din trecut povestite de **Max Lindenbaum** - 439

HERŢA

Herţa evreiască, de **Iacob Schaechter** - 443
La Herţa, în 1924, de **Fania (Fifi) Bar** - 446
Arhive... Documente... Arhive - 447
Viaţa lui Jacob de Neuschotz (fragmente), de **V. Negruţi** - 448
Vărul meu Froim, de **Dr. Benedict Solomon** - 450
Familia Regenstreif, de **Didi-Mina Fenster (Regenstreif)** - 451
Herţa - Holocaust - Israel!, de **Haim Cuşmaru** - 453
"Marşul umbrelor", de **Dr. Benedict Solomon** - 455
Cuprins în limba engleză - 457

Documente privind soarta evreimii române în timpul Holocaustului, culese de **Dr. N. Filderman** - 242
Referat asupra evacuării evreilor (arhive) - 244
1 iulie 1940 - 1997, de **S. Moscovici-Karmoss** - 249
Dorohoiul în "Encyclopedia Judaica" - 252
Din arhivele de la Yad Vaşem - 255
Evreii din Dorohoi în perioada guvernării legionare, de **Dr. Marcel Solomon** - 258
Dorohoi - 1 iulie 1940, interviu cu ziaristul **Nando Maria Varga** - 259
Marea prigoană, de **Marius Mircu** - 260
Oameni de omenie... în vremuri de neomenie, de **Marius Mircu** - 266
Documentul inginerului **Marcu Rozen** - 268
Repatrierea şi alte documente (arhive) - 272
Ropot - despre regretatul Leon Rapaport - 282
Lista copiilor repatriaţi (arhive) - 283
Victime ale Holocaustului - 286
Evreii au insultat armata română, de **I.C.Butnaru** - 287
Ani grei - extrase din presa antisemită de pe vremuri - 290
Declaraţii ale supravieţuitorilor (arhive) - 297
Florile amintirii, de **Raşela Negru** - 298
"Shattered!" - fragmente din "50 Years of Silence", de **Dr. Felicia (Steigman) Carmelly** - 299
Groparii cei tineri, de **Israel Goldstein** - 300
Din jurnalul scriitorului **Mihail Sebastian** - 301
Declaraţii contra criminalilor de război (arhive) - 302
Demascarea criminalilor de război (arhive) - 307
Din volumul "TRANSNISTRIA", de **Dora Litani** - 310
"Oi - li" - vai mie!, de **Avram Lorberbaum** - 311
Razii poliţieneşti- Bucuresti 1943 (arhive) - 312
Secretul, de **Uly Vălureanu** - 313
Şi iar Tulcin, de **Simcha Schechter** - 315
Episoade de tristă amintire, de **Clara Bender** - 317
Pogromul din Dorohoiu, declaraţia doamnei **Tzily Kraft** - 318
Aşa au fost ucişi fratele şi bunica mea la pogromul din iulie 1940, de **S. Moscovici-Karmoss** - 321
Din realizările comunităţii evreieşti din Dorohoi, de **S. Moscovici-Karmoss** - 322
Moartea violonistului , de **Dr. Benedict Solomon** - 324
Ghetoul Voroşilovka şi lagărul Tulcin, de **Cuşmaru Herş** - 325
Nu camere de gazare, nu cuptoare..., de **Simha Schechter** - 330
Dorohoiul lângă Ierusalim, de **Uly Vălureanu** - 332
Îndemnul lui Irmiahu, de **Evelin Fonea** - 333
Albumul monografic "Dorohoi" de **Luiza Carol** - 334
Există un timp pentru fiecare lucru - interviu acordat de Shlomo David lui **Carol Isac** - 335
Şlomo David - acrostih de **Nicu Palty** - 338
Aprecieri la apariţia volumului III - spicuiri din presă, scrisori, etc. - 339

DARABANI

Arhive... Documente... Arhive... - 347
Simon Haran - poeme într-adevăr alese, de **Ady Carmi** - 352

"Şadhen" şi vânzător de lozuri - 131
Arbore genealogic - fam. Iancovici..., alcatuit de **A. Finkelstein** - 132
Dr. Şelly Grisaru - pictoriţă - 144
Brânduşa, de **Şelly Grisaru** - 145
O coincidenţă ciudată, de **Şelly Grisaru** - 147
Dorohoianul Izu Gott, de **E. Suhor** - 149
S. Militeanu-Rusu, de **Evelin Fonea** - 150
Consemnări istorice, de **Evelin Fonea** - 151
Gânduri pe marginea unui vechi document, **Dr. Şelly Grisaru** - 153
Să fi fost inspiraţie divină?, de **Bracha Maur** - 155
După peste... 4 decenii, de **Iäger Ety** - 161
In memoriam!, de **Iäger Ety** - 163
Omul sfinţeşte locul, de **Ing. Iäger Carol** - 165
Saghi (Sacagiu) Lupu sărbătorit de Dorohoieni - 167
Amintiri din viaţa mea de dorohoian, de **Aba Herşcovici** - 168
Dorohoi, de **Norman Simms** - 172
O poveste care nu s-a terminat, de **Bianca Marcovici** - 174
Delu Marcovici, fiu unic la părinţi - 176
Rabinul din Colomei la Dorohoi, de **Cuşmaru Herş** - 177
Inginer Sorin Şaiovici, de **I. Şaiovici** - 179
Neuitatul **Iancu Herşcu Coller** - 172
Malvina Cojocaru-Bălan îşi aminteşte - 181
Familiile Fereduaru, Grinberg, Docer în imagini, de **Rifca Rosenberg (Fereduaru)** - 183
Nepotul Sarei Rapaport la Bar-Mitzva! - 185
A fost odată... de **Dr. Avram Şapcaru** - 187
Drumul fără întoarcere... In memoriam Dr. Consuela Şapcaru-Segal - 190
Iehiel Leib - dorohoianul nostru din Toronto - 192
Iarna pe uliţă, de **Dt. I. Haimovici** - 193
Din albumul de fotografii al lui **Dolfi Perl** - 197
Câteva cuvinte despre părinţi, de **Ing. Strul Moisă** - 201
Despre regretatul Ichiel Scharf, de **David Shlomo** - 203
Nu-l vom uita niciodată pe Avocatul Iosef (Eugen) Dines... - 204
Amintiri, amintiri..., de **Ricu Idelson** - 205
Familia Lipovici, de **Mariana Moshe** - 206
Familia Jahr din Cernăuţi la Dorohoi, de **Ing. Martin Jahr** - 211
Familia Shor, de **Liza Butnaru** - 215
In memoriam Rozica şi Simon Leizerovici, de **Shlomo David** - 218
Câteva cuvinte de **Şoşana Rothemberg (Markevici)** - 219
Obiecte de cult iudaic "made in" Dorohoi - 220
Frânturi de viaţă - 221
Familia Iancu Leizer (Leizerovici), de **Sofi Peretz** - 222
Familia tatălui meu, de **Sofi Peretz (Abramovici)** - 225
Familia mea, de **Iosef David Brif** - 227
Romane nescrise, de **Felicia Cohn** - 230
Dl. Mihai Bezerghianu - un om de omenie, prieten al evreilor - 231
În memoria Rifcăi Miler, de **Matilda Ben-David** - 233
Bunicul meu, Marcu Rotaru, de **Oscar Braun** - 234
Amintiri din Dorohoi, de **Bety Lindenbaum** - 238
Oameni din Dorohoi, de **Adolf Abramovici** - 240
O pagină din calendarul Federaţiei Evreilor - 241

Cartea Dorohoiului VOLUMUL IV

La apariţia celui de al patrulea volum, de **David Shlomo** - 9
Cuvântul editorului, de **Sonia Palty** - 10
O lacrimă pentru Nicu Palty, de **David Shlomo** - 11
La încheierea celui de-al patrulea volum, de **Dr. S. Leibovici-Laiş** - 12

DOROHOI

Dorohoienii în vizită la preşedintele Weizman, de **Uly Vălureanu** - 13
Foto-momente - 14
Scrisoare din Botoşani - 16
Dorohoiul - oraşul meu natal, de **Mica Rabinovici-Leib** - 17
Descoperirea unui document senzaţional, de **Uly Vălureanu** - 28
Cu ocazia apariţiei volumului trei (La ambasada României din Israel) - 36
Ultimii evrei din Estul Europei - 37
Ne scriu "Altruiştii Dorohoiului" - 39
Din CALEIDOSCOP DOROHOIAN (fragmente) - 41
6 secole de convieţuire, de **Manes Leib şi Manaşcu Cotter** - 45
Întâlniri utile în România - 49
Bunuri ale comunităţilor evreieşti (arhive) - 51
Filantropi fără voie (arhive) - 52
Dorohoi - oraş de dor, de **prof. Dr. Theodor Damian** - 53
Evreii din judeţul Dorohoi, de **Lucian-Zeev Herşcovivi** - 54
Rabinul Şef Dr. Al Şafran şi George Enescu despre ţăranii din Dorohoi, interviu luat de **Manasse Radnev** - 60
Viaţa culturală a evreilor din Dorohoi, de **S. Moscovici-Karmoss** - 61
Dorohoiul se prezintă - 64
Mesaj din străinătate - 66
Semnal documentar, de **Evelin Fonea** - 67
Sportul dorohoian, de **prof. Ilarion Mandachi** - 74
Un mesaj călduros din Dorohoi, de **Mihai Debeli** - 75
Macheta Sinagogii "Beith Shlomo", de **Shlomo David** - 76
Imagini din Dorohoi, 1997 - 78
Un vis realizat - 80
Lista capilor de familie evrei din România în 1919 - 81
O ştire picantă - 83
Mărţişor dorohoian - 84
Evrei dorohoieni într-un recensământ guvernamental - 88
Tabel al meseriaşilor din judeţul Dorohoi, 1949-1950 - 92
Din arhivele Universităţii Bar-Ilan - 93
Documente pivitoare la evreii din România - 96
Ultima vizită a lui Ion Călugăru în oraşul natal, de **S. Moscovici-Karmoss** - 98
Dorohoi, aprilie-august 1944 - 99
"Semnalul" (fragmente), de **Av. Manes Leib** - 100
In memoriam - Elias Rohlich - 107
Marcu Taingiu zis Moldov, de **Marius Mircu** - 108
Rabinul Pinchas Eliahu Wasserman, de **Rabin Efraim Gutman** - 110
Amintiri din Dorohoi, de **Dr. Marcel Bratu** - 112
În amintirea lui S. Şulimovici, de **Shlomo David** - 129

Volumul 4 al cărţii ***"Dorohoi şi împrejurimi"***
apare sub patronajul de onoare
al prietenilor noştri

Rica şi Marcel Cohen
(Dorohoi - Aşkelon)
în memoria lui
COHEN HERMAN z.l.
COHEN ŞAUL z.l
care au fost ucişi în Transnistria,
şi în amintirea fraţilor
FAIBIŞ FICU z.l.
FAIBIŞ MEIR z.l.
Fie amintirea lor binecuvântată!

GENERAŢII DE IUDAISM ŞI SIONISM

DOROHOI

SĂVENI • MIHĂILENI • DARABANI
HERŢA • RĂDĂUŢI–Prut (România)

volumul 4

Alcătuire şi redactare

SHLOMO DAVID

Editat de:
ORGANIZAŢIA ISRAELIENILOR ORIGINARI DIN ORAŞUL ŞI JUDEŢUL DOROHOI
SĂVENI, MIHĂILENI, DARABANI, HERŢA, RĂDĂUŢI - PRUT, ROMÂNIA
P.O.B. 134, KIRIAT BIALIK - 27.101 ISRAEL 1996

Coperta: **Nicu Palty (z.l.)** –
Colaj după picturi de **LEON BERTIȘ**.

Realizare grafică: *Papyrus – Tel Aviv – 1998*

GENERAŢII DE IUDAISM ŞI SIONISM

DOROHOI, SĂVENI, MIHĂILENI, DARABANI, HERŢA, RĂDĂUŢI-Prut

*PXM
(Dorohoi)
94-511

RCS

v. 4

O parte din grupul comitetului de iniţiativă a originarilor din jud. Dorohoi în faţa clădirii K.K.L. din Tel Aviv.

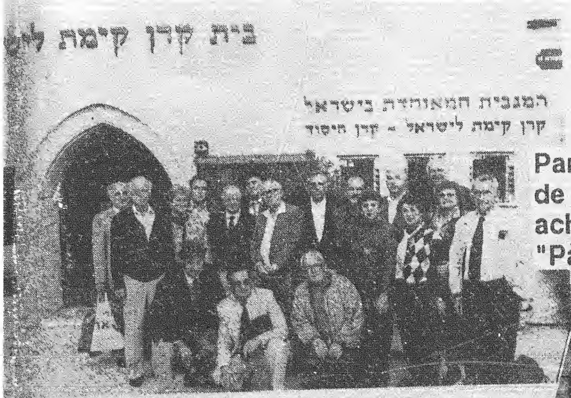
בית קרן קימת לי
המגבית המאוחדת בישראל
קרן קימת לישראל - קרן היסוד

Participanţi la şedinţa festivă de creare a fondului pentru achiziţionarea pădurii K.K.L: "Pădurea Kedosei Dorohoi".

Dna. Rahel Segoly.

Doamnele Şoşana Ben-Aharon şi Ţipora Şneider, din comitetul de iniţiativă.

נוה איל
גבעת יערים
לירושלים
עין רפה
גבעת יערים
צובה
335
הר הטייסים
לירושלים

Adolf Abramovici, unul din condeierii istoriei iudaismului dorohoian.

Leib Ihiel (stânga), din Canada cu Shlomo David în faţa clădirii K.K.L. din T.A.

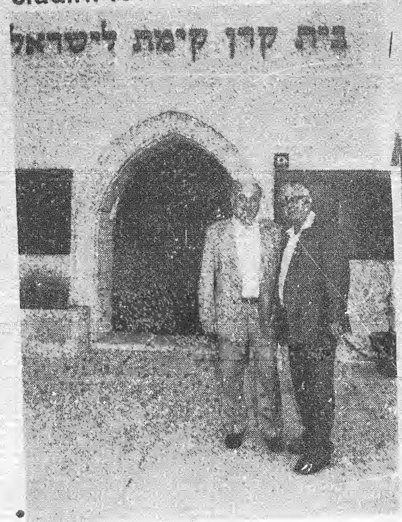
בית קרן קימת לישראל

Moise Strul - conferenţiar la Universitatea din Beer-Şeva.

urimile Ierusalimului.

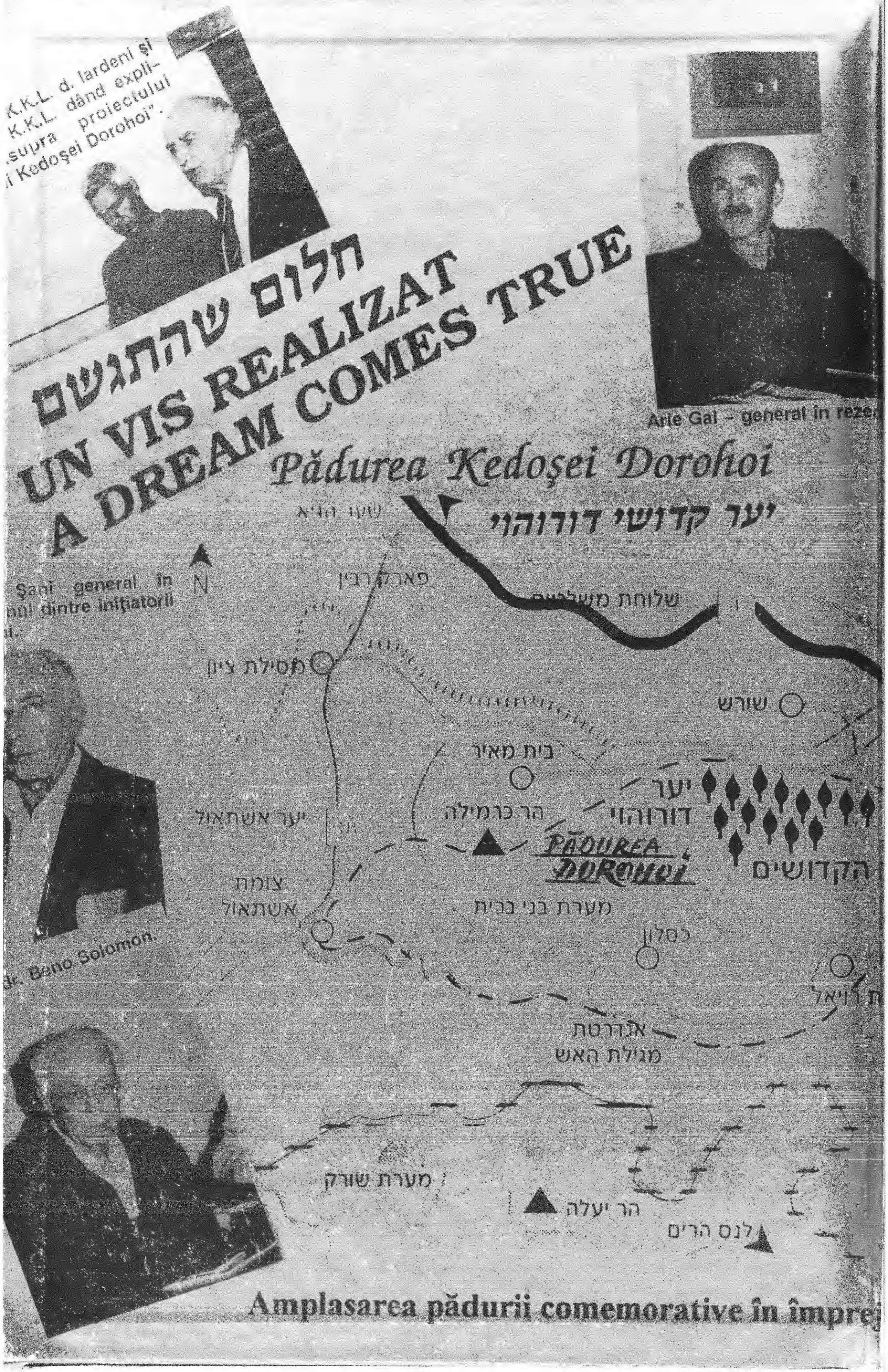
שער הגיא
N
פארק רבין
שלוחת משלטים
מסילת ציון
שורש
בית מאיר
יער
דורוהוי
הקדושים
יער אשתאול
38
הר כרמילה
PĂDUREA
DOROHOI
צומת
אשתאול
מערת בני ברית
כסלון
ת רויאל
אנדרטת
מגילת האש
מערת שורק
הר יעלה
לנס הרים

K.K.L. d. Iardeni și
K.K.L. dând expli-
„supra proiectului
i Kedoșei Dorohoi".

חלום שהתגשם
UN VIS REALIZAT
A DREAM COMES TRUE

Arie Gal – general în rezer

Pădurea Kedoșei Dorohoi
יער קדושי דורוהוי

Șani general în
nul dintre inițiatorii
i.

dr. Beno Solomon.

Amplasarea pădurii comemorative în impre